R. P.

FRANCISCI SVAREZ,

GRANATENSIS

E SOCIETATE IESV,

IN REGIA CONIMBRICENSI ACADEMIA
primarij Theologiæ Profeſſoris emeriti,

PARTIS SECVNDÆ

DE DEO CREATORE

TRACTATVS TERTIVS

DE ANIMA.

Cum Indice Rerum notabilium.

MOGVNTIÆ,

Cum ſuperiorum permiſſu & Priuilegio Cæſareo.

Sumptibus Hermanni Mylij Birckmanni.

Excudebat BALTHASAR LIPPIVS.

Anno M. DC. XXII.

FACVLTAS P. PROVINCIALIS SOCIE-tatis IESV in Prouincia Luſitana.

EGO Antonius Maſcareñas Societatis Ieſu in Luſitana Prouincia Prouincialis, facultate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre noſtro Generali Mutio Viteleſchi, facultatem concedo, vt Tractatus hic de Anima à Patre Franciſco Soario Societatis noſtræ, ſacræque Theologiæ Doctore, & in Conimbricenſi Academia olim primario Profeſſore compoſitus, & eiuſdem Societatis grauium doctorumque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſcriptas, ſigilloq; noſtro munitas dedimus Oliſſipone die 15 Octob. an. 1620.

Antonius Maſcareñas.

EX commiſſione Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſ. D. D. Fernandi Martiñs Maſcareñas, Algarbienſis Epiſcopi, & Generalis in Luſitania Inquiſitoris, legi non ſemel Tractatum hunc de Anima egregij Doctoris Fräciſci Soarij è Societate Ieſu, primarij olim ſacræ Theologiæ Profeſſoris in Conimbricenſi Academia. Ac cenſeo digniſſimum qui in publicam non Philoſophorum modò, ſed etiam Theologorum vtilitatem detur. Conimbricæ in Collegio eiuſdem Societatis 18. *Octobris anno* 1620.

Doctor Baltazar Aluarez.

VIſta à informaçao podeſe imprimir eſte tratado, e depois de impreſſo, torne pera ſe conferir comos originaes, e ſe dar lincença pera correr, e ſem ella nao correrà. Lisboa aos 20. de Feuereiro. de 1621.

Bpo Inquiſitor Geral.

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS SOCIETA-tis IESV in Prouincia Rhenana.

CVm ex mandato Sacræ Cæſareæ Maieſtatis, omnibus & ſingulis Typographis, Bibliopolis, ac alijs quamcumque librariam negotiationem exercentibus, ſerio firmiterque inhibeatur, ne quiſquam libros vllos à Societatis noſtræ Patribus hactenus editos, aut in poſterum edendos, intra Sacri Imperij, Regnorum, & dominiorum Suæ Cæſ. Maieſt hæreditariorum fines, ſimili aliove charactere aut forma, ſiue in tota, ſiue in parte recudere, vel aliò recudendos mittere, aut alibi etiam impreſſos adducere, vendere & diſtrahere, clam ſeu palam, citra ſupradictorum Patrum conſenſum ac teſtimonium, audeat, vel præſumat: Ego Ioannes Copperus Societatis Ieſu per Rheni Prouinciam Prouincialis, concedo Hermanno Mylio facultatem excudendi Franciſci Suarez tractatum de Anima. In quorum fidem hoc ei teſtimonium manu noſtra ſubſcriptum & ſigillo munitum dare volumus. Herbipoli 29. April. M.DC.XXII.

IOANNES COPPERVS.

TRACTATVS TERTIVS DE ANIMA.

PROOEMIVM.

1. *Præſentis tractatus introductio, & cõſecutio ad præcedentem*

PRÆSENTEM tractatum tum ad complementum poſterioris partis ſummæ Theologicæ, in qua verſamur: tum etiam ad quandam reliquæ Theologiæ, quæ de ipſo Deo, vt fine vltimo diſſerit, inchoationem, ſeu præparationem, non modò vtilem, ſed etiam neceſſariam iudicauimus. Etenim poſt abſolutam Dei, vt Vnus, & Trinus eſt, cognitionem, in priori parte traditam, eiuſdem notitiam, vt author, & gubernator eſt rerum omnium, in poſteriori parte, quã à tractatione de Angelis inchoauimus, tradere propoſuimus. Et quoniam eius omnipotentia, ſapientia, & maieſtas in inuiſibili & viſibili mundo, hoc eſt, Angelis, & ſex dierum operibus maximè elucet, ideo in duobus proximè præcedentibus tractatibus de illis diſputauimus. Quapropter ad conſummandum hoc bipartitum opus, quod de Deo in ſe ſpectato, & vt effectore creaturarum agit, operæpretium eſt, vt de homine, qui vtrumq; mundum ſummatim continet, quatenus ex corpore, & animo conſtat, omneſque rerum gradus in ſe complectitur, diſſeramus. Nam licèt in ſuperiori tractatu nonnulla de primi hominis creatione, & ſtatu dixerimus: ibi tamen non tam hominis naturam, facultates, & operationes, quàm ſacram de creatione hominis hiſtoriam explicuimus: ideoque optimè in hunc locum cadit naturæ noſtræ accuratior contemplatio. Ita enim fiet, vt nos ipſos clariùs, ac penitius cognoſcendo, Deum etiam ipſum meliùs aſſequamur: facilius enim, & perfectius ex nobis ipſis, quàm ex alijs eius effectibus ad ipſius intelligentiam prouehimur.

2. *Noſtræ animæ cognitio accommodatior, quàm Angelorum nos ducit ad cognitionem Dei.*

Etenim licèt angelica natura perfectior, quàm humana ſit, ac proinde ſuapte conditione Deum magis referat, ac repræſentet: nihilominus ab homine in hac vita difficiliùs, & tenuius cognoſcitur: nam ipſos etiam Angelos per quandam cum mente noſtra ſimilitudinem, vel analogiam inueſtigamus, & attingimus: ideoque humana mens excellentiam, & virtutem ſuam attentius conſiderando, & imperfectiones, quas in ſe conſpicit, remouendo, ad diuinam naturam, eiuſque perfectiones contemplandas magis prouehitur, & aſſurgit. Quamuis autem homo ex corpore & anima conſtet, ac proinde vtriuſque partis cognitio ad totum hominem cognoſcendum neceſſaria videatur, præſertim quia nec materia ſine forma, nec forma ſine materia, teſte Ariſtotele 2. *Phyſicorum, cap. 2.* exactè cognoſci poteſt, nihilominus de ſola hominis anima tractatum hunc inſcribimus, non quia corporis cognitio omnino negligenda ſit, ſed vt ſignificemus, intentionem noſtram in animam ipſam per ſe, & (vt ita dicam) directè dirigi, de corpore verò illa tantum delibanda eſſe, quæ ad cognitionem animæ, & facultatem eius, quæ corpore ad functiones ſuas, vt organo vtuntur, fuerit neceſſarium, & ob cauſam ſimilem (vt Auguſtinus aliàs dixit lib. de quantit. animæ, cap. 33.) *Amputabo lectori latiſſimam quandam, & infinitam expectationem, ne me de omni anima dicturum putet, ſed de ſola humana, quam ſolam curare debemus, ſi nobiſmetipſis curæ ſumus.* Ita enim nos de anima tantum rationali tractare proponimus; quia propria hominis excellentia in mente poſita eſt, per illam enim ad imaginem Dei factus eſt, & felicitas æternæ ac liberarum, moraliumque actionum capax exiſtit. Nihilominus tamen alios animarum gradus non omnino omittemus, quia in vna rationali anima cæteri virtute continentur, & ex coniunctione ad intellectualem gradum ſingularem perfectionem participant, & ſecundum ſuas operationes, & affectus,

etiamſi

etiamſi in ſe, vel in corpore inſint, vel per illud exerceantur, intellectui miniſtrant, liberamque voluntatem mirum in modum adiuuant, vel impediunt.

3. *Vtilitas, & neceſſitas huius doctrinæ pro tractatu de fine hominis, actibusq; moralibus.*

Ex quo facilè intelligi poteſt alterum, quod in principio poſui, nimirum tractatum hunc veluti introductionem quandam eſſe ad alteram Theologiæ partem, quam, Deo beneiuuante, & vitam concedente, poſt iſtam complebimus. In illa enim de vltimo fine, ac beatitudine hominis, ac ſubinde de virtutibus, & vitijs, ac moralibus actibus, quibus vel comparatur beatitudo, vel amittitur, dicturi ſumus. Eſt autem anima horum omnium principium, ac fundamentum, & quamdiu corpori coniuncta eſt, non ſolum à ſenſibus in intelligendo pendet, ſed etiam in volendo, & operando ab effectibus appetitus, & à corporalibus motibus, ſeu paſſionibus, quæ ab illis in corpore excitantur, vehementer ducitur, & quodammodo trahitur. Hanc igitur ob cauſam neceſſarium eſt, eum qui de moribus diſceptare voluerit, doctrinam de anima perſpectam habere, vt Ariſtoteles tradidit in Ethicis *lib. 1. cap. 13 & lib. 2. cap. 6. & lib. 1. Magn mor. cap. 4.* Qui etiam *lib. illo 1. Ethic. cap. vltimo* dixit, quòd ſicut medicus, qui remedia corpori curando adhibere cupit, vt ſuo munere rectè fungatur, prius in cognitione corporis multam operam ponit; ita potiori ratione, qui de moribus doctrinam traditurus eſt, ea quæ ad ſcientiam de anima ſpectant, habere perſpecta curare debet.

4. *Differenter philoſophus, ac Theologus de anima tractant, ſicut & de angelis,*

Atenim dicet aliquis, quamuis moralis doctrina ſcientiam animæ requirat, non propterea expedire, aut conueniens eſſe, vt Theologus in ea tradenda, vel addiſcenda immoretur, cùm ex naturali philoſophia ſupponenda ſit. Reſpondemus negando aſſumptionem, quia Philoſophi etiam morales de humana facultate, voluntarijs actibus, virtutibus, ac vitiis doctrinam tradunt, & nihilominus ſacra Theologia ſub altiori ratione, & per diuina principia eandem moralem materiam contemplatur. Vt igitur in ordine ſuo completa, & integra ſit, non tantum naturalem animæ cognitionem aliunde ſumit, vel ſupponit, ſed etiam ipſammet, ſub diuino lumine, & principiis reuelatis, excellentiorem, & pleniorem animæ cognitionem inueſtigare, ac tradere neceſſarium eſt. Quod poteſt ex his, quæ in ſuperioribus de Angelis diximus, ſatis aptè declarari. Nam licèt naturalis Theologia, ſeu Metaphyſica intelligentias ſpeculetur: nihilominus ſupernaturalis Theologia ex ſuis diuinis principiis pleniorem, ac certiorem doctrinam, de natura, & proprietatibus earundem ſubſtantiarum ſeparatarum tradit. Idem ergo in cognitione animæ humanæ obſeruari debet. Quapropter eandem ferè methodum, quam explicando naturam Angelorum in priori parte illius tractatus, obſeruauimus. Nam poſterior pars illius doctrinæ, quæ eſt de gratia, et gloria, culpa, et pœna Angelorum, in præſenti de Anima conſideratione locum non habet; quoniam partes omnes Theologiæ, quæ poſt iſtam ſequuntur, in illo munere verſantur.

5. *Partitio præſentis tractatus.*

Igitur præſentem tractatum in ſex libros diuidimus. Primus animæ naturam, ſeu eſſentiam, eiuſque attributa ſubſtantialia declarabit; quatuor verò ſubſequentes de facultatibus animæ different, eritque in ordine Secundus de potentijs animæ in communi, & primò de vegetatiuis; harum enim doctrinam neque D. Thom. in ſua ſumma præteriuit, nec parum Theologo deſeruit ad rimandas appetitus humani paſſiones. Tertius de potentijs ſenſitiuis. Quartus de intellectiua. Quintus de appetitiuis facultatibus, quibus loco motiua cohæret. Sextus de ſtatu animæ ſeparatæ, illius enim conſideratio valde theologica eſt, multumque naturalem ſcientiam tranſcendit; & in hac ſcientia commodiorem locum non habet, et per quandam proportionem ad ea, quæ de Angelis diximus, facilè poterit in præſenti expediri.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAP. I. *VTrùm anima ſit forma, ſeu actus primus ſubſtantialis.*

II. *Cuius corporis forma ſit, eiuſque definitio integra traditur.*

III. *Vtrùm anima principium primum ſit nutriendi, ſentiendi, & intelligendi, atque hoc modo, & rectè definiatur, & prior definitio demonſtretur.*

IV. *Vtrum anima in vegetatiuam, ſenſitiuam, atque intellectiuam rectè, & ſufficienter diuidatur, & qualis huiuſmodi diuiſio ſit.*

V. *Quomodo tres animæ inter ſe ordinentur, vel ſeparabiles inter ſe ſint.*

VI. *Diſtinguantúrne tres animæ realiter, vel eſſentialiter.*

VII. *Cur tres tantum animæ diſtinguantur, cum numerentur quatuor viuentium gradus, & quinq; potentiarum genera.*

VIII. *An diuiſio animæ in dicta tria membra ſit vniuoca, vel qualis ſit.*

IX. *Vtrum principium intelligendi ſit aliqua ſpiritualis ſubſtantia ſecundum fidei, & rationis naturalis principia.*

X. *Vtrum principium intelligendi hominis, ſeu anima humana immortalis, vel incorruptibilis ab intrinſeco ſit.*

XI. *Quid Ariſtoteles de animæ immaterialitate, & immortalitate ſenſerit.*

XII. *An principium intelligendi in homine ſit vera forma ſubſtantialis eius, ac proinde in omni proprietate anima ſit, & vocetur.*

XIII. *An ſola anima rationalis ſit indiuiſibilis.*

XIV. *An eadem anima informet ſingulas partes viuentis.*

LIBER

LIBER PRIMVS

DE SVBSTANTIA, ESSENTIA, ET INFORMATIONE ANIMÆ RATIONALIS.

Quid nomine anima rationalis explicatur.

PRiuſquam tractemus, quid in re ipſa Anima ſit, quid nominis Animæ rationalis explicare oportet, vt ſimul quæſtionis reſolutionem, *an ſit anima*, tanquam per ſe notum ſupponere poſsimus. Igitur nomine animę rationalis propriè ſignificamus principium illud intelligendi, & diſcurrendi, quod in nobis experimur. Abſtrahendo enim nunc à modo, quo tale principium noſtrum corpus afficit, vel informat: euidens nobis eſt, intra nos ipſos aliquid inuiſibile eſſe, quod eſt principium intelligendi, & volendi, quidquid illud ſit. Nam videmus in corpore mortuo totam hanc corporis molem manere, & principium intelligendi ab illo recedere, quod eſſe non poſſet, niſi principium illud aliquid eſſet diſtinctum à corpore, & intra corpus ipſum exiſtens. Quo argumento etiam in animalibus euidens fit, eſſe in ipſis aliquid diſtinctum à mole corporis, quod ipſis eſt ſentiendi principium quod animam ſentientem appellamus. Idemque eſt euidens de homine: licet non ſit euidens an in homine idem ſit pcincipium intelligendi, & ſentiendi, quod poſtea videbimus. Nunc autem ſupponimus, illud quod in nobis eſt intelligendi principium, nomine animæ rationalis ſignificari: & ita manet perfunctoriè explicata illius nominis ratio. Relinquitur etiam vt experientia euidenti notum, animam rationalem eſſe. Quamuis non ſit ita notum, qualis modus, vel ratio animæ in illam conueniat: hoc enim ad *quid rei* intelligentiam pertinet. His ergo ſuppoſitis, quæſtio, *Quid anima rationalis ſit*, diligentius tractanda eſt, quoniam baſis eſt, & fundamentum, in ſuo genere, totius Catholicæ fidei, ac ſubinde totius Theologiæ: imò etiam totius vitę Chriſtianæ. Quia nemo poteſt temporalem vitam probè inſtituere, niſi qui ęternam cognouerit: qui autem ſe habere immortalem animam ſibi perſuaſerit, facile intelliget ea bona, quæ æterna ſunt, omni ſtudio eſſe quærenda. Non poteſt autem æternitas animæ cognoſci, niſi prius, quid ſit anima ipſa, intelligatur: & ideo eſſentiam animæ explicando, plura eius attributa, quæ vel ab illa non diſtinguuntur, vel ſolum per negationes quaſdam ſubſtantiam eius nobis declarant, explicabimus.

Animã dari rationalem, fundamentum eſt totius Theologiæ, ac vitæ Chriſtianæ.

CAPVT I.

Vtrum anima ſit forma, ſeu actus primus ſubſtantialis.

1 *Duplex animæ definitio adducitur ex Ariſtot.*

QVoniam pręter rationalem animam, alij ſunt animarum gradus: non poſſumus, quid ſit rationalis anima exponere: niſi prius genericam animæ rationem & eſſentiam explicemus. Quam rem tractauit Ariſtoteles libr. 2. de anima, cap. 1. & 2. Vbi duas animæ definitiones tradidit: vna eſt; *Anima eſt actus primus ſubſtantialis corporis phyſici organici potentia vitam habentis.* Alia eſt, *Anima eſt id, quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus.* De quibus definitionibus, & de oſtenſione, ſeu demonſtratione vnius per aliam, quam etiam Ariſt. in d. cap. 2. tradit, expoſitores ibi, & alij Philoſophi multa diſputant: ſed quæ huic loco neceſſaria ſunt breuiter poſſunt expediri. Circa priorem ergo definitionem duo explicanda ſunt. Primum, an rectè conſtituatur anima ſub genere ſubſtantialis formæ. Secundum, an rectè per corpus organicum differentia eius conſtitutiua explicctur.

2 *Suppoſitio 1. pro titulo capitis.*

Vt prius illud declaremus, ſupponimus in primis ex 1. Phyſic. ex dictis in 1. tom. Metaphyſ. diſp. 15. ſect. 1. Omnes ſubſtantias corporeas ex duabus partibus eſſentialibus conſtare, materia ſcilicet, & forma: quarum prior, potentia eſt, poſterior vero eſt actus eius: quia materia de ſe indifferens eſt ad varias formas, & per vnamquamque formam definitur, ac determinatur ad exiſtendum in tali ſuppoſito, ſeu completa natura.

3 *Suppoſitio 2.*

Deinde ſuppono inter ſubſtantias corporeas quaſdam eſſe viuentes, alias non viuentes: quæ diuiſio communi ſenſu, quaſi per ſe nota, recepta eſt, ex his, quæ ſenſibus patent. Quamuis in aſsignanda primaria differentia inter viuentia, & non viuentia, aliqua ſit controuerſia: ſed illam in c. 4. expediemus. Quia in infimo gradu viuentium, qui eſt vegetabilium, verſatur. Nunc autem ab illa controuerſia abſtrahendo, ex communi Philoſophorum etiã doctrina, imo ex omnium hominum ſenſu, ſupponimus ſubſtantias corporeas viuentes à non viuentibus in hoc diſtingui, quod non viuentes per ſe loquendo, & ex ſuę naturæ inſtitutione, nec ab intrinſeco ſeipſas mouent, nec ad complementum ſuæ perfectionis acquirendum in ſeipſis operantur: viuentia vero ſunt, quæ

Suppoſitio 3.

hanc vim ſe mouendi, ac perficiendi ab intrinſeco habent. Quòd enim inter ſubſtantias corporeas, quædam habeant hanc vim ſe mouendi, ac perficiendi, experimento conſtat in plantis, animalibus, & hominibus: quod autem aliæ hac virtute careant, in omnibus inferioribus corporibus notum eſt. Ex his autem diſtinctis operandi modis differentiam in gradibus ſubſtantialibus talium rerum colligimus, quæ differentia per nomina viuentium, & non viuentium ſignificata eſt. Quæ doctrina ſumpta eſt ex Platone *in Phædone*, & Ariſt. 8. Phyſic. & lib. 1. de anima, cap. 2. & lib. 2. cap. 1. & alijs locis paulo pòſt referendis, & ex D. Th. 1. p. quæſt. 18. Cùm autem hæc viuentia corpora non ſint ſimplicia, ſed ex materia, & forma conſtent, certum eſt, dictam differentiam nõ à materia prima, quæ cõmunis eſt omnibus, ſed à forma prouenire, quia forma, vt diximus, eſt actus determinãs materiam, & principium operationis totius compoſiti, vt in eodem loco metaphyſicè oſtenſum eſt. Habent ergo corpora viuentia proprium, ac peculiarem modum formæ ſubſtantialis alterius rationis, & ordinis à forma corporis nõ viuentis.

4 *Suppoſitio 4*

Denique ſupponimus ex vſu vocis, & communi etiam conſenſu, nomine animæ ſignificatam eſſe illam formam ſubſtantialem, quæ viuens corporeum conſtituit, & componit. Loquimur autem ſemper de corporalibus viuentibus, quia ſunt alia viuentia, quæ ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, de quibus nunc non eſt ſermo, quia non habent formam informantem: cùm nec materiam habeant, vt de Angelis ſuprà diximus, & in Deo excellentiori modo inuenitur. Anima ergo in reipſa nihil aliud eſt, quàm ſubſtantialis forma conſtituens formaliter ſubſtantiam corpoream viuentem, ſeu in aliquo gradu vitæ. Quod non eget alia probatione: niſi quia talis forma datur in rebus, vt declaratum eſt, & tale nomen ad illam ſignificandam impoſitum eſt, vt patet ex vſu. Vnde talia viuentia corpora animata vocamus, & quandò talem formam amittunt, mortua vocantur, & omnia, quæ non viuunt, appellantur inanimata tanquam anima carentia Ex quibus tandem conſtat meritò Ariſtotelem in definitione animæ poſuiſſe, quòd ſit actus primus ſubſtantialis. Nam omnis forma eſt actus, vel per poſitiuam habitudinem ad materiam, quia ipſam determinat, & quaſi replet, vel per negationem potentiæ, vtique receptiuæ, & ſubſtantialis: forma enim non habet hanc potentialitatem, & ita poteſt dici actus, vt à tali potentia diſtinguitur: vel etiam quia eſt tantùm actus, & non conſtat ex potentia & actu, ſicut ipſum compoſitum.

Cõcluditur iam animã eſſe formam ſubſtantialem, ſeu actũ primum materiæ.

5. *Actum eſſe primum dupliciter intelligi poteſt.*

Quod autem additur, animam eſſe actum primum, duobus modis poteſt intelligi. Prior eſt, vt actus primus diſtinguatur à ſecundo, qui eſt operatio, quem ſenſum indicat Ariſtoteles, dum animam comparat ſcientiæ, & ſomno, diſtinguens illam à vigilia, & contemplatione: & ideo communiter ita intelligitur. Quia verò talis actus primus poteſt eſſe duplex, vel etiã triplex, vt eſt forma, potentia, & habitus: ideo per antonomaſiam dici poteſt actus primus ille, qui nullum priorem ſupponit, & ab omni actu quaſi intermedio inter illum primum, & vltimum, qui per antonomaſiam dicitur actus ſecundus, diſtinguitur. Et hic ſenſus in re quidem verus eſt, nam iſto modo anima eſt actus primus: quia anima, & omnis forma ſubſtantialis eſt actus primus, id eſt, principalis, & radicalis (vt ſic dicam) reſpectu cuiuſcumque alterius principij, quod ad operationem tanquam actus primus comparatur. Hoc tamen magis explicatur per aliam particulam, in qua anima actus primus ſubſtantialis eſſe dicitur. Hæc autem omnia ſolum explicant genus animæ: nam communia ſunt omni formę ſubſtãtiali. Vnde perinde eſt, ac ſi diceretur, anima eſt forma ſubſtantialis.

Vide Diſp. 15. Metaph. Sect. 1 n. 5.

6 *Obiectio 1. contra dicta in n 4. & 5.*

Circa hanc verò partem duplex occurrit obiectio. Prior eſt, quia multi Philoſophi ſenſerunt, animam non eſſe ſubſtantiam, ſed accidens, vel accidentium harmoniam, ſeu temperamentum. Ita refert ex Epicuro, & alijs Plutar. lib. 4. de placit. cap. 3. & docuit Galenus lib. de locis affect. cap. 6. Ita enim refert eius ſententiam Diuus Thomas in quæſt. diſp. de anima art. 1. & lib. 2. contr. Gent. cap. 63. quanuis idem Gelenus in alijs locis varius ſit. Et in eadem ſententia fuerunt aliqui doctiſsimi medici, & antiqui hæretici: vt refert Theodoretus *in Epitome diuin. decret. cap. de homine.* Fundamẽtum eſt, quia ex temperamento, & vſu rationis pendet & vita, & mors viuentis, & ab eodem in nobis diuerſi mores proueniunt: ergo anima nihil eſt præter qualitatum temperamentum: ac ſubinde eſt accidens.

Eiuſdem obiectionis fundamentum.

7 *Obiectio 2. ex Platone & aliis Philoſophis.*

Altera ratio dubitandi eſt, quia Plato, & nonnulli alij antiqui Philoſophi cenſuerunt animam non eſſe formam informantem, ſed aſsiſtentem: at anima aſsiſtens non eſt forma ſubſtantialis, ſed extrinſecus motor, & quaſi auriga, vt Ariſt. loquitur de anima cœli in lib. 2. de cœlo, cap. 2. & 12. Vbi animam appellat intelligentiam, licèt non informantem, ſed aſsiſtentem illam ponat. Et ſimiliter d. lib. 2. de anima, cap. in fine, huic ſententiæ fauet: quatenus ait ex dicta definitione nondum conſtare, vtrùm anima ſit vera forma, vel tanquam auriga: in quo ſignificat, actum primum in illa definitione non ſumi pro actu informante, ſed vel pro actu mouendi, vel abſtrahendo ab informante, vel aſsiſtente. Et ratione poteſt hoc ſuaderi: quoniam anima, vt ſic, abſtrahit ab illis duobus modis actuandi: ergo non poteſt adæquatè anima definiri per actum primum, qui ſit propria ſubſtantialis forma.

Accedit ratio pro iiſdem Philoſophis.

8 *Aſſertio circa vtrãque obiectionem. Probatur 1. inductiue.*

Nihilominus aſſero de eſſentia animæ eſſe, vt ſit vera & ſubſtantialis forma. Hæc aſſertio in anima rationali eſt de fide certa, vt in ſequentibus oſtendemus. Illa autem veritate ſuppoſita, in cæteris animabus eſt euidens: & ita veluti inductione quadam probatur aſſertio. Nam omnis anima eſt forma ſubſtantialis: ergo ſignum eſt de ipſius ratione eſſentiali, & generica id eſſe. Deinde probatur aſſertio, refutando ſingulos relatos errores: & in primis contra priorem præcipuè agendum eſt generalibus rationibus, quibus probatum eſt in Metaphyſica dari formas ſubſtantiales. Nam inquiro, an in equo, v. g. ſit aliqua ſubſtantialis forma, necne: hoc poſterius dici nõ poteſt, alioqui à fortiori idem dicetur de quolibet naturali corpore: quod eſt contra dogma illud de ſubſtantialibus formis. Nec enim reddi poteſt ratio ob quam corpora non viuentia formis ſubſtantialibus in ſuis ſpeciebus conſtituantur, & viuentia illis careant, cùm perfectiora ſint, & quo maiorem organorum, & potentiarum varietatem habent, eo magis vno principio in quo radicentur indigeant. Si ergo in corporibus rerum viuentium nulla eſt ſubſtantialis forma, multo minus erit in non viuentibus: vnde fiet conſequenter, vt omnes res corporeæ ſolùm differant in accidentalibus formis, & ſola materia ſit tota ſubſtantia corporum omnium: & quòd materia exiſtat, vtique ſine vlla forma ſubſtantiali, & ſimilia multa poſſunt facilè inferri in Philoſophia valde incommoda. Et in Theologia ſequuntur alij errores de anima hominis, nimirum, quòd ſine materia exiſtente non poſsit, quia accidentia, quæ temperamentum componunt, extra ſubiectum non permanent: & conſequenter erit anima hominis entitas materialis, quia in ſubiecto materiali non inhæret accidens ſpirituale, & ſimilia.

Probatur 2. impugnando errores prædictarum obiectionũ, per dilemma 1. Membrum dilemmatis.

Si

9. *2. Membrũ.* Si autem in viuentibus datur forma ſubſtantialis diſtincta ab accidentibus, illa perfecto erit anima vniuſcuiuſque viuentis: atque ita omnis anima erit ſubſtantialis forma, & hæc erit de eſſentia eius: nam in entitate ſubſtantiali gradus, ſeu differentia ſubſtantiæ non eſt illi accidentalis, ſed eſſentialis. Probatur autem prima illatio. Tum quia præcipua forma vniuſcuiuſque ſubſtantiæ eſt, à qua omnes facultates, & operationes eiuſdem ſubſtantiæ pendent: huiuſmodi autem eſt anima, vt poteſt ferè experimēto probari: nam recedente anima omnes operationes, & facultates vitales deficiunt. Tum etiam quia corpus viuum, & viuens, eſt compoſitum ſubſtantiale per ſe vnum, ſed partes ex quibus componitur, eſſentialiter ſunt corpus, & anima: ergo ipſa anima cōponit vnum per ſe cum materia: ergo eſt forma ſubſtantialis eius. Tum deniq; quia anima eſt primum principium intrinſecum, ac principale operationum vitalium: ergo eſt forma ſubſtantialis ipſius viuentis. Et hanc veritatem comprobant omnia, quæ de forma ſubſtantiali in genere diximus in citato loco Metaphyſicæ. Et quoniam ibi præcipuè id docuimus de anima rationali ex illa ad exteras animas argumentum à fortiori ſumendo, illa omnia magis confirmabuntur ex his, quæ de informatione animæ rationalis oſtendemus. De qua in particulari hanc veritatem probat Auguſt. lib. de immortal. animæ, nam habet proprietates, quæ non ſolùm temperamentum quatuor qualitatum, ſed etiam omnem materiam ſuperāt. De quibus rationibus infrà dicturi ſumus.

10 *Ad fundam. primæ obiectionis in num. 6.* Ad fundamenta ergo prioris erroris reſpondēmus, ſolum probare temperamentum eſſe diſpoſitionem neceſſariam, vt anima in corpus introducatur, vel in eo conſeruetur: quod ſuo modo, & cum proportione commune eſt omni formæ ſubſtantiali rerum generabilum, & corruptibilium. Vnde ſicut in ligno, vel alijs corporibus inanimis, ex eo, quòd per ablationem, vel remiſsionē qualitatum corrumpantur, non ſequitur formam conſtituentem vnumquodque illorum, eſſe aliquod accidens, vel compoſitionem, aut temperamentum plurium accidentium: ita multo minus ſequitur, animam eſſe temperamentum, eo quòd per diſſolutionem temperamenti, vſque ad certum gradum vita finiatur. Et eodem modo ait D. Thomas 2. contr. Gent. cap. 63. ex eo quòd hominum mores ordinariè complexionem ſequantur, non ſequi complexionem, ſeu temperamentum eſſe proprium principium talium operationum, ſed ſequi diſponi materiam talibus affectibus deſeruientem: alioqui enim euidens eſt, operationes cognoſcendi, & amandi eſſe altioris ordinis, excedereque virtutem primarum qualitatum, ex quibus temperamentum conſtat. Item in homine eſt euidens eſſe aliud principium altius complexione, & omni principio alterante corpus, & paſsiones excitante: nam ſæpe paſsionibus, & motibus ſuæ complexoni proportionatis per virtutem animæ reſiſtit. Eſt ergo anima aliquid altius complexione.

11 *Progreditur proxima reſponſio.* Vnde nihil etiam obſtat, quòd diſſoluto temperamento ceſſent operationes vitales, & conſequenter etiam propria illarum principia: quia etiam temperamentum eſt neceſſaria diſpoſitio organi vniuſcuiuſque vitalis facultatis materialis, vt in ipſo conſeruari poſsit. Vnde potiùs ſumitur argumentum, quòd ſicut potentiæ vitales, licèt ſint à temperamento diſtinctæ, nihilominus amittuntur diſſoluto temperamento, ita etiam anima. Nam ſi illæ facultates vitales non diſtinguuntur à ſubſtantiali forma, vt multi ſentiunt, habemus intentum: ſi verò diſtinguuntur, vt eſt probabilius, inde concluditur, eſſe neceſſarium aliquod principium prius, & principalius, in quo omnes illæ facultates, & operationes illarum radicentur. Tum quia in rebus inanimatis, etiam in ipſis elementis, qualitates, quæ ſunt principia proxima naturalium alterationum tranſeuntium, ſupponunt ſubſtantialem formam, in qua tales proprietates radicentur. vt in d. loco Metaphyſicæ probauimus: ergo à fortiori id neceſſarium eſt in viuentibus, quæ in altiori gradu ſubſtantiarum conſtituuntur. Tum etiam, quia illæ facultates propriæ viuentium ſunt inter ſe naturaliter colligatæ, & ordinatæ, & ſibi inuicem miniſtrantes, vel ſe mutuò excitantes, vel adiuuantes. Ergo habere debent vnum aliquod principium prius, in quo radicentur: vt tam in facultatibus partis nutrientis, quàm in ſenſibus externis, & internis intellectu, & voluntate, ſeu potentia cognoſcente, ex appetente videre licèt. Et ex his, quæ de his facultatibus dicemus, euidentius fiet.

Ad poſteriorem obiectionem reſpondemus, in ea attingi quandam quæſtionem de re, & aliam de modo loquendi: & poteſt addi tertia de ſenſu Ariſtotelis definientis animam. Prima erit an loquendo de anima corporum verè, ac ſubſtantialiter viuentium, vt ſunt omnia viuentia natura ſua corruptibilia: an, inquam, omnis talis anima ſit vera ſubſtantialis forma informans: & ſic indubitatum eſt apud Chriſtianos Philoſophos omnem animam viuificantem corruptibile corpus eſſe veram formam informantem. Hoc oſtendemus infra eſſe de fide de anima rationali, & ratione etiam probabitur. De alijs autem animabus inferiorum viuentium eſt per ſe ſatis euidens. Quia in primis, ſi anima in his viuentibus eſſet aliqua ſubſtantia aſsiſtens tantum illi materiali corpori, quod apparet exterius, vel illa eſſet ſimplex entitas, & ſic eſſet res ſpiritualis, & ſubſiſtens, quia diceretur non eſſe forma informans, & conſequenter nec inhærens materiæ: erit ergo ſubſtantia immaterialis, quod eſt abſurdiſsimum. Vel eſſet compoſita ex materia, & forma: & ſic multo minus eſſe poſſet anima alterius corporis, & de illa interrogabitur, an ſit viuens, necne. Nam ſi eſt viuens, & compoſita, eius forma erit anima informans materiam propriam talis ſubſtantiæ: tota autem ipſa ſubſtantia non poterit eſſe anima alterius corporis. Si verò illa ſubſtantia non eſt viuens, forma eius etiam reſpectu illius non erit anima: quomodo ergo poterit aliud corpus diſtinctum viuificare? 12 *Sa tiſfit 2 obiectioni in n. 7 enodando triplicem quæſtiunculam ibi tactam. Quæſtiuncu. 1 de re ipſa, an omnis anima ſit forma ſubſtantialis. Id de fide eſt quoad rationalem. De aliis animabus probatur 1.*

Vnde argumentor vlteriùs, vna ſubſtantia aſsiſtens alteri non poteſt eſſe principium intrinſecum operationum, vel motuum eius, ſed erit extrinſecum agens per actionem tranſeuntem aliud immutans: ergo motiones, quæ fiunt à ſubſtantia aſsiſtente in altera, cui aſsiſtit, non poſſunt eſſe actiones vitales illius ſubſtantiæ, in qua altera illi aſsiſtens operatur. Ergo talis ſubſtantia aſsiſtens non viuificat tale corpus: non eſt ergo anima eius. Sicut motus cœli, non eſt vitalis cœlo, qua in illo fit ab extrinſeca ſubſtantia aſsiſtente. Vnde nec dici poteſt cœlum ſe mouere, ſed moueri ab alio, quod de proprijs viuentibus dici non poteſt. Nam planta verè ſe nutrit, & equus videt, & ſic de alijs. Et ratio eſt ſuprà tacta, quia de ratione vitæ eſt, vt ſit ab intrinſeco principio ipſius operantis: ideo enim cenſetur viuere, quia ab intrinſeco operari poteſt: ergo ſola aſsiſtentia vnius ſubſtantiæ in aliam, non ſufficit ad illam viuificandam, id eſt, vt illa poſsit vitaliter operari: ergo non poteſt ſufficere ad veram rationem animæ: ac ſubinde de ratione animæ eſt, vt ſit forma informans. 13 *Probatur 2.*

Hac ergo veritate in re ipſa ſuppoſita, quæſtio erit de nomine, an vna ſubſtantia, quæ alteri aſsiſtat 14 *Quæſt. 2. de nomine, an*

anima tantum aſſiſtes dici queat forma.

ſtit, ſolum per modum motoris, aut gubernatoris: aut per vnionem accidentalem ſimilem illi, qua principalis cauſa, verbi gratia, vnitur inſtrumento, poſsit aliquo modo vocari anima. Et hanc dico eſſe quæſtionem de nomine: nam in re conſtat, talem ſubſtantiam non eſſe veram animam, vtique formaliter viuificantem illum, cuius anima eſſe dicitur. Et ideo ſi talis ſignificatio vocis admittatur, non erit vniuoca: ſed valde analoga, & potius metaphorica, quam propria.

Dici poteſt ſatis metaphorice.

Ad eum modum, quo Deus dicitur eſſe anima noſtræ animæ, quando illam mouet vel excitat, aut ſpiritualiter viuificat. Quomodo aliqui antiquorum Philoſophorum Deum animam mundi vocarunt: vt attigit Ariſt. libro primo de Anima, cap. 3. text. 51. Vbi locutionem illam tanquam metaphoricam, & à propria animæ conſideratione alienam remouet. Quamuis alijs locis ea phraſi locutionis vtendo cœlos vocat animatos lib. 2. de cœlo, ca. 2. text. 13.

Vide Conimbr 2. de cælo c 1 q. 1.

Hæc autem, quę de animatione mundi, vel cœli dicuntur ab aliquibus, metaphoricè accipienda eſſe, vt vera ſint, interpretatus eſt Auguſt. lib. 2. retract cap. 7. & ideo propriè, & ſimpliciter loquendo, qui rectè ſecundum fidem, & rationem ſentiunt, negant cælos eſſe animatos: quia nimirum ſolā intelligentiæ motio, vel aſsiſtentia ad animationem verā non ſufficit. Vt rectè docuit D. Thomas 1. part. quæſtion. 70. articul. 3. Vbi concludit formam, ſeu motorem tantum aſsiſtentem, non poſſe dici animam, niſi æquiuocè, & ideo non de re, ſed de nomine eſſe quæſtionem, an propter illum ſolum motorem cœlum dicendum ſit animatum? Hinc etiam Ariſtoteles libro ſecundo de anima, c. 2. text. 15. & c. 2. text. 32. indicat veram, & propriam animam ſolum eſſe in corporib. mortalibus. Quod etiam notauit Simplicius libr. 2. de anima.

Quæſt. 3. de mente Ariſt circa prædicta.

Quarè dubitandum non eſt, quin Ariſtoteles, cum animam definiuit, & vocauit ἐντελέχειαν, & actum primum, de propria anima, & de actu informante locutus fuerit. Vnde cum in fine illius capitis primi, ait nondum conſtare, an anima (vtique quam definierat) ſit actus informās: non ideò dictum ab eo fuit, quia dubitaret, an ita eſſet, ſed quia id nondum probauerat: & ideo ad id probandum in ſecundo capite progreditur, vt capite ſequenti exponemus.

CAPVT II.

Cuius corporis anima forma ſit, eiuſque definitio integra traditur.

1 *Particulæ reliquæ definitionis animæ explananturr.*

IN præcedenti capite eſſentiam animæ ſecundum genericam rationem explicuimus: nunc differentiam eius conſtitutiuam, qua diſtinguitur à reliquis ſubſtantialibus formis, quæ animæ non ſunt, expendemus. Quam differentiam tribus, vel quatuor particulis, nobis explicuit Ariſtoteles, dicens, *eſſe actum corporis phyſici*, ſeu naturalis, *organici, potentia vitam habentis.* Vnde exponendo ſingulas particulas, tota differentia, & animæ eſſentia declarata relinquetur.

Corpus in definitione animæ importare materiam cum quantitate quidam volunt.

Primum ergo inquiri poteſt, quid nomine corporis ibi ſignificetur. Poteſt enim nomine corporis intelligi materia prima: nam prout habet inſeparabilem quantitatem, & per illam extenſionem, & molem corpoream, vocari poteſt corpus. Sic enim inter Philoſophos: vna corporis acceptio eſt, prout ſignificat alteram partem ſubſtantialis compoſiti. Et ſumitur ex Ariſt. 7. Metaph. cap. 11. text. 39. dicente, *Perſpicuum eſt animam ſubſtantiam eſſe primam, corpus materiam, hominem vero, aut animal eſſe id, quod ex vtriſque conſtat.* & in eod. libr. 2. de anim. text. 4. paulo ante definitionem dixit, *Corpus profecto non erit anima, ſed vt ſubiectum potius eſt, & materia.* Et ita hic ſenſus eſt valde probabilis, eumq; tradit D. Thom. d. text. 4. & ſumitur ex eodem 1. p. q. 76. a. 4. ad 1. & Greg. in 2. d. 16. q. 2. ad 2. contr. 4. concl. & Argent. in 4. d. 13. q. 1. a. 1. in princ. Fonſec. l. 7. Metaph. c. 12. ſect. 9. circ. fin.

Hæc ſententia probabilis eſt.

Bene autem aduertit Greg. ſumpto corpore in hoc ſenſu, omnem formam ſubſtantialem eſſe actum corporis, ac ſubinde ſub genere formæ ſubſtantialis illam particulam quodammodo comprehendi. Hoc autem non eſt inconueniens, nec inutilem repetitionem continet. Quia cum ratio ſubſtantialis formæ, ſeu actus primi ſit quaſi reſpectiua, ſaltem ſecundum habitudinem tranſcendentalem, non poteſt ſine ſuo termino definiri. Iuxta ea, quæ de his relationibus tranſcendentalibus dixi in Metaphyſica diſp. 47. ſect. 3. à num. 10. vſque ad finem, & tota ſectione ſequenti, & ideo cum anima ſit eſſentialiter ſubſtantialis forma, neceſſario debuit per ordinem ad materiam definiri.

2 *Alii putant importare compoſitum ex materia & forma corporeitatis.*

Addunt vero aliqui, ibi nomine corporis non ſignificari ſolam materiam primam, ſed compoſitum ex illa, & ex forma ſubſtantiali corporeitatis, quam exiſtimant eſſe diſtinctam in re ipſa ab anima in viuentibus omnibus: & ideo dicunt animam, vt anima eſt, dicere habitudinem ad materiam iam informatam forma corporeitatis. Hæc fuit opinio Scoti in 4. diſt. 11. quæſt. 3. artic. 2. quam eius diſcipuli poſtea ſecuti ſunt, & ante illum multi poſuerunt illam formam corporeitatis, licet diuerſis modis. Contra illam vero latè ſcripſimus in diſp. 13. Metaph. ſect. 3. nu. 4. 12. & ſequentib. & diſp. 15. ſect. 10. num. 8. & ſequentib. vbi in num. 15. dixi, corpus in definitione animæ poſſe ſumi, vel pro materia prima, vt iam explicaui, vel pro compoſito ex materia, & forma, vt dante prę-

Authoris vera ſententia.

ciſe eſſe corporeum: non quod talis forma in animantibus ſit diſtincta ab ipſa anima ſecundum rem, ſed ratione tantum, ex pręciſione mentis. Eādemque ſententiam latius declaraui in tom. 3. c. 3. p. diſp. 51. ſect. 4. circa medium. Et eam tradit Capreol. 2. diſt. 15. q. 1. a. 3. ad argumenta 2. loco poſita contra tertiam concluſionem, vbi citat Heruęum. Et ſumitur ex D. Thom. 1. p. q. 76. art. 6. & q. vnic. de anima a. 9. in Corp. & ad 5. & ſæpe alias.

3 *P[illegible] ſententia [illegible] Ariſt.*

Nec contra hoc obſtat, quod Ariſtoteles dixerit, corpus comparari ad animam, vt materiam, & ſubiectum. Nam hoc verum ſenſum habere poteſt, etiamſi corpus includat gradum corporeitatis: quia ſic comparatur ad animam, vt anima eſt, tanquam potentia, & ſubiectum, non proprię inhæſionis, ſed ſubſtantialis compoſitionis. Ita declarauit D. Thomas in quæſt. de Spirit. creat. artic. 3. ad 2. dicens, *Cum forma perfectiſſima det omnia, quæ inferiores, & adhuc amplius, materia prout ab ea perficitur modo imperfecto conſideratur, vt materia illius formæ, vt perfectiori modo informat.* Vnde concludit, *Sic ergo iſta materia, ſecundum quod intelligitur, vt perfecta in eſſe corporeo ſuſceptiuo vitæ, eſt proprium ſubiectum animæ.* Quapropter licet prior expoſitio ſimplicior ſit, & magis phyſica, & fortaſſe ab Ariſtotele fuerit magis intenta, nihilominus poſterior contemnenda nō eſt, & veram doctrinam continet. Et in Theologiā ad aliqua myſteria explicanda eſt aptior.

4 *Vox Phyſici in eadem definitione quid importet.*

Vnde iuxta hanc conſiderationem poteſt explicari alia particula in definitione animæ, ab Ariſtotele addita. nimirum, quod ſit *actus corporis phyſici*, ſeu naturalis. Nam licet hæc particula communiter cenſeatur addita ad excludendum corpus mathematicum, vel artificiale, ad hoc autem parum neceſſaria videri poteſt. Quia dictum iam erat animam eſſe ſubſtantiam per modum actus ſubſtantialis: per hoc autem ſufficienter conſtabat nō eſſe actum per modum formæ artificialis, quæ accidentalis eſt: nec eſſe formam corporis mathematici, quod accidentis ſpecies eſt. Veruntamen eſto per illam particulam hæc etiam expreſſius

ſius declaretur, hoc non obſtat, quominus etiam per illam *incipiat contrahi* definitio ad gradum animæ, vt anima eſt. Eadem enim anima, & eſt forma ſubſtantialis, & eſt anima, qui ſunt duo gradus eſſentiales, & ſubordinati in eadem forma, licet non conſtituant duas formas diſtinctas phyſice, vt in dictis locis Metaphyſicæ explicaui. Illa vero diſtinctio ſufficit, vt ſecundum quendam naturæ ordinem, eadem forma prius intelligatur vniri materiæ, vt forma ſubſtantialis eſt, quam vt anima eſt, ideoque vt forma eſt, dicit habitudinem ad nudam materiam: vt vero anima eſt, dicit habitudinem ad materiam, vt iam informatam forma corporis naturalis, vt tale eſt. Et ideo quatenus anima eſt optime per habitudinem ad corpus phyſicum, ſeu naturale, tanquam ad proximum materiale ſubiectum definitur.

5 *Obiectio cōtra datam expoſitionē corporis phyſici.* Dices, in qualibet forma ſubſtantiali, etiamſi anima non ſit, illæ duæ rationes diſtingui poſſunt. Nam forma ignis in particulari, vel elementi in genere, etiam conuenit cum anima in ratione formæ ſubſtantialis, & differt in gradu, quia eſt forma elementi, vel ignis: ergo etiam illa vt forma elementi, poteſt dici actus non tantum materiæ nudæ, ſed etiam corporis phyſici, ſeu naturalis. Idemque conſiderari poteſt in formis miſtorum inanimatorum, vt in forma metalli in genere, vel auri in ſpecie ſeruata proportione. *Soluitur.* Reſpondeo facile poſſe totum concedi: nam per illam particulā non ſatis diſtinguitur anima, etiam vt anima ab alijs generibus, vel ſpeciebus formarum ſubſtantialium. Et ideo non dixi per illam particulam contrahi definitionem ad animam, vt anima eſt, ſed *incipere contrahi*: nam per cæteras particulas cōſummatur, vt mox explicabimus. Addi vero poteſt, animam, vt animam, in hoc differre ab alijs formis ſubſtantialibus omnium corporum inanimatorum, quod differentiæ aliarum formarum non addunt gradum, nec modum eſſendi eleuantem aliquo modo generalem gradum formæ corporeæ: ſed ſolum determinantem illum in eodem gradu, &, vt ſic dicam, cum eadem immerſione in materia: anima vero, vt anima eſt, eleuat generalem rationem ſubſtantialis formę ad altiorem gradum eſſendi, & operandi, aliquo modo magis à materia abſtrahentem, vt cap. ſeq. exponemus. Ad ſignificandam ergo hanc excellentiam animæ, vt anima eſt, potuit per antonomaſiam dici actus corporis phyſici, quia illud ita actuat, ipſum vt eleuet ad gradum viuentium: quod aliæ formæ inferiores non habent, ſed ſolum illud determinant in eodem gradu corporis naturalis: veruntamen hæc excellentia, quę per illam particulam innuitur, per cęteras expreſsius declaratur.

6 *Declaratur vox organici.* Additur ergo vlterius de ratione animæ eſſe, vt ſit *actus corporis phyſici organici.* Dicitur autem corpus organicum, quod ex partibus diſsimilaribus componitur, vt dicit Ariſt. libro ſecundo de part. animal. cap. 1. vbi has partes organicas *officiarias*, & *inſtrumentarias* appellat, vt ſunt manus, oculi, aures, & ſimiles. Anima ergo generatim ſumpta, talis forma eſt, vt poſtulet corpus huiuſmodi partibus compoſitum. *Data declaratio ſuadetur inductione.* Quod ita eſſe inductione poteſt oſtendi in omni genere viuentium: nam in plantis, & arboribus, quę infirmum gradum vitæ participant, compoſitio ex partibus valde diſsimilibus in figura, & alijs qualitatibus primis, ac ſecundis reperitur, & in brutis animalibus eſt maior varietas talium membrorum: & in homine vel maior, vel ſaltem perfectior. *Et ratione à priori.* Ratio autem à priori eſt, quia anima ex ſuo genere eſt forma perfectior formis inanimatorum: vnicuique autem formæ reſpondet materia ipſi accommodata, & proximè diſpoſita, ac ſubinde formæ perfectiori materia, ſeu corpus perfectius debetur: ergo animæ debetur corpus perfectius, & melius diſpoſitum, ordinatum, ac compoſitum. At vero corpus organicum compoſitionem perfectiorem, &, vt ita dicam, magis ſpecioſam, & artificioſam in ipſa natura præſefert: ergo conuenienter tale corpus animæ proximum receptiuum eſſe dicitur: & è contrario anima dicitur eſſe actus talis corporis. Probatur, & declaratur amplius ratio huius vltimæ illationis, quia id, in quo gradus animæ, vt talis, inferiores formas ſuperat, eſt excellentia in operando, vel in modo, vel in ſubſtantia operationum. Nam, vt ſupra dixi, & in ſequenti particula magis explicabitur, gradus viuentium in modo ſe mouendi, & perficiendi, & ſe redigendi in actum vltimum ab intrinſeco, à gradu non viuentium diſtinguitur. Hinc ergo eſt, vt anima indigeat inſtrumentarijs partibus, per quas ſuas operationes efficit, & conſequenter, vt ex natura ſua corpus organicum poſtulet.

Duplex organizatio diſtinguitur, & de quanam procedat definitio, opiniones duæ.

Sed occurrit dubium de qua organizatione hoc intelligendum ſit? Duplex enim organizatio in corpore intelligi poteſt, vna dici poteſt accidentalis, & altera ſubſtantialis. 7 *Organ. accidentalis.* Prior conſiſtit in varijs diſpoſitionibus accidentalibus exiſtentibus in varijs partibus materiæ corporis organici: vt, verbi gratia, quia hoc membrum eſt huius figuræ, aliud alterius, hoc durum, illud molle, hoc calidius, illud frigidius: & ſic de alijs qualitatibus, & temperamentis earum. Quia ergo hæc varietas per accidens fit, ideo accidentalis dicitur, nō quia neceſſaria non ſit ad animæ informationem. *Altera ſubſtantialis.* Subſtantialis ergo organizatio dicitur illud eſſe ſubſtantiale, quod vnaquæque illarum partium ab ipſa forma ſubſtantiali habet: nam hoc etiam eſſe partiale in ſingulis partibus varium eſſe cenſetur. Nam caro, & os, verbi gratia, etiam in ſuo eſſe, ſeu in ſubſtantiali compoſitione differre videntur.

8 *Opinio de organizatione accidentali. Eius arg. 1.* Quidam ergo intelligendam putant illam particulam de corpore organico accidentaliter, ſeu ſecundum varias diſpoſitiones in diuerſis partibus animæ præparato, & proxime diſpoſito. Ducuntur primo, quia vnaquęque forma ſubſtantialis reſpicit materiam, non tantum nudam, ſed vt proximè aptam, & diſpoſitam ad recipiendum effectum formalem ſuum: ergo etiam anima reſpicit materiam vt proximè diſpoſitam, ac pręparatam ad ſuum effectum formalem recipiendum: ſed huiuſmodi proximum ſuſceptiuum animæ eſt corpus accidentaliter organizatum, id eſt, varijs diſpoſitionibus in diſtinctis partibus, ac membris affectum: ergo recte dicitur anima actus huius corporis ſic organici. Probatur conſequentia, quia anima non reſpicit per ſe primo aliquam partem ſui corporis, ſed totum, vt compoſitum ex illis partibus materiæ, non vniformiter, ſed difformiter cum proportione diſpoſitis.

8 *Argum. 2.* Secundo, quia corpus organicum, cuius actus dicitur eſſe anima, ſupponitur ad introductionem animæ cum tota ſua organizatione, quia prius ſaltem natura debet ſupponi materia diſpoſita, & proportionata formæ, quam in illam forma introducatur: diſpoſitio autem ad animam eſt organica, vt declaratum eſt: ergo non poteſt eſſe organizatio ſubſtantialis. Probatur conſequentia, quia ſi quæ eſt ſubſtantialis organizatio, illa non ſupponitur ad animam, ſed per illam formaliter confertur. *Euaſio obſtruitur.* Dicetur fortaſſe organizationem illam accidentalem fluere ab anima, quaſi per reſultantiam naturalem effectiuam: ſicut fluunt paſſiones, & ita non ſupponi ordine naturę ad animam:

nam: ſed potius ad illam conſequi. Contra hoc vero inſtatur, quia hinc ſequitur animam prius natura ingredi in materiam, vel nudam, vel vniformiter affectam ſola quantitate: quod credibile non eſt, tum quia id eſt contra rationem, & perfectionem animæ: tum etiam quia nulla poſſet tunc reddi ratio, cur potius in hac parte materiæ hæc accidentia, quam alia ex anima reſultarent.

10 *Argum. 3.* Tertio, quia non videtur poſſe intelligi illa organizatio partium ſubſtantialium. Aut enim anima eſt diuiſibilis in partes quaſi integrantes, vel eſt indiuiſibilis. Si primum dicatur, omnes illæ partes erunt ſimiles, & eiuſdem rationis. Nam ſi eſſent diſtinctæ naturæ, & ſpeciei, non poſſent inter ſe vniri, & quaſi continuitatem habere ad vnam formam integrandam. Ergo talis anima diuiſibilis in ſe non habet partes heterogeneas, ſeu diſsimilares: ergo nec poteſt cum materia componere partes organicas ſubſtantialiter, id eſt, habentes ſubſtantialem diſsimilitudinem, ſeu varietatem, cum nec in materia, nec in forma illam habeant. Idemque argumentum fortius vrget, ſi anima eſt indiuiſibilis: nam talis anima vbicunque fuerit, tota erit: ergo omnes partes organicæ ſubſtantialiter conſtabunt, eadem formâ ſubſtantiali, & materiâ: ergo nulla eſſe poteſt in eis diuerſa organizatio ſubſtantialis.

11 *Prædicta opinio ab aliis impugnatur 1.* Nihilominus hæc ſententia alijs Philoſophis non placet. Primò, quia partes organicæ formaliter conſtituuntur in ſuo eſſe organico per ſuam animam informantem: ergo accidentalis diſpoſitio non ſufficit ad organizationem, nec partes materiæ diuerſis affectæ diſpoſitionibus poſſunt dici organicæ prius natura, quam anima informentur. Conſequentia clara eſt, quia effectus formalis ante formam eſſe non poteſt, nec ordine naturæ informationem eius præcedere. Antecedens vero probatur, quia corpus organicum idem eſt, quod potentia vitam habens, vt in vltima particula ſtatim explicabitur: ſed non eſt corpus vitam habens, niſi per ipſam animam informantem: ergo nec eſt corpus organicum, niſi ratione animæ informantis: ergo organizatio corporis ab ipſa anima eſt, ac proinde ſubſtantialem eſſe oportet. Propoſitio ſubſumpta, in qua eſt rationis vis, probatur ex Ariſtot. in d. cap. 1. lib. 2. de anima, dicente, *non eſſe potentiâ viuens, quod abiicit animam, eaque vocat, ſed id quod ipſam habet.* Dixit autem paulo ſuperius. *Quod ſicut pars ſe habet ad partem, ſic totus ſenſus ad totum ſenſitiuum.* Eadem ergo ratio eſt totius, & partis. Sicut ergo corpus organicum eſt potentia viuens, & ideo animam includit: ita etiam quælibet partes. Et hoc confirmat, quod ibidem ait, deficiente anima, oculum iam non eſſe oculum, niſi æquiuocè, ſicut eſt oculus lapideus. Idemque eſt de qualibet parte organica. *Impugnatur 2.* Secundo, accidentia non ponuntur in definitione ſubſtantiæ, quoniam ad eius eſſentiam, & rationem non pertinent, nec cum illa vnum per ſe componunt: ſed anima eſt ſubſtantia: ergo non definitur per accidentia: ergo corpus organicum per quod definitur, non includit accidentia. *Confir. hac 2 impugnatio.* Et confirmatur, quia alias anima diceret per ſe tranſcendentalem habitudinem ad accidentia, ſeu ad effectum formalem eorum, quia illa habitudo, per quam definitur, per ſe, & intrinſecè illi conuenit. Conſequens autem eſt contra rationem ſubſtantię, & contra perfectionem animæ. *Impugnatur 3.* Tertio, quia in materia prima nō procedunt accidentia, quæ prius natura organa diſtinguant, quia prima forma materię eſt ipſa ſubſtantialis forma.

):(

Pro deciſione controuertitur primo, ab accidentibuſne, an ab anima formaliter organizetur materia.

Duo poſſunt in hoc puncto controuerti. Vnum eſt de reipſa, an organizatio fiat formaliter per ſola accidentia, vel per ipſam animam: aliud eſt de definitione, an detur per ordinem ad ſubiectum, ſeu materiam proximam animæ, præſcindendo ab effectu formali eius, vel per ipſum effectum formalem, quem ſuo corpori confert. 12 *1 Pronuntiatum, prima organizatio materiæ ab accidentibus cauſatur.* Circa primum, certum quidem videtur, diuerſas partes organicas primam diuerſitatem, ac varietatem ab accidentibus accipere. *Probatur ex D. Thom.* Ita docet D. Thom. 1. p. q. 76 art. 5. ad 3. dicens, proprie loquendo, partes organicas non poſſe dici diuerſarum ſpecierum: *ſed quod ſint diuerſarum diſpoſitionum.* Nam *anima*, inquit, *licet ſit vna in ſua eſſentia propter ſuam perfectionem, eſt multiplex in virtute, & ideo ad diuerſas operationes indiget diuerſis diſpoſitionibus in partibus corporis, cui vnitur.* Conſtat autem diſpoſitiones illas eſſe formas accidentales, quæ formaliter ſuos effectus conferunt his partibus, & ita illas diſponunt. Sic ergo talis organicarum partium diuerſitas formaliter fit per accidentia. Nam licet reſpectu animę, talia accidentia ſint diſpoſitiones ſubiectum illi præparantes, & ſub hac habitudine reducantur ad cauſam materialem: nihilominus comparatione ad materiam ipſam formaliter illam afficiunt, & ita illam diſponunt, & diuerſas partes materiæ multipliciter afficiendo, formaliter conſtituunt diuerſa organa, ſeu partes diſsimilares. *Item ex Ariſtot.* Vnde Ariſtot. l. 2. de part. cap. 1. hanc partium diſsimilarium diuerſitatem per hoc explicat, quod, *quædam eſt mollis, alia dura, quædam humida, alia ſicca: quædam lenta, alia rigida*: & infra dicit, *conſtant enim fere omnia multiformi figura.*

13 *Duplex genus prædictorum accidentium.* Præterea obſeruandum eſt, duplicia eſſe accidentia, quibus hæ partes organicæ afficiuntur, & quaſi ornantur. Nam hæ partes, & ſunt partialia ſubiecta, ſeu partes ſubiecti adæquati ſuſceptiui animę: & ſunt inſtrumenta ipſius animæ ad actiones vitales materiales, ſeu organicas efficiendas. *Vnū genus.* Indigēt ergo hæ partes duplici genere accidētium, vnum vocare poſſumus paſsiuarū, ſeu paſſibilium qualitatum: aliud actiuarum facultatū. Et vtraq; ſunt accidentia modo aliquo animæ cōnaturalia. Priora n. ſunt diſpoſitiones præparantes materiam ad receptionem animæ, vt eſt temperamentum primarum qualitatum, & ſi quę ſūt, quæ ex illo per ſe conſequantur, vt ſunt mollities, durities, raritas, & denſitas, grauitas, vel leuitas, & alia huiuſmodi, quæ ex genere ſuo cōmunes ſunt reb. & formis inanimatis. *Alterum genus.* Poſteriora vero accidētia ſunt, quæ animam comitantur, & ab illa fluūt, tamquam facultates, quæ illi dantur ad vitales efficiendas operationes, vt ſunt in vegetabilib. virtus attrahens, expellens, &c. in animalib. viſus, auditus, & aliæ potētiæ ſenſitiuæ, ſeu animales. Partes igitur organicæ primo quidem differunt in prioribus accidentib. diſponentib. materiam: deinde vero conſequenter differunt in facultatib. vitalib. quia in vna parte organica eſt potentia viſiua, in alia vis audiēdi, &c. Et ſic etiam in manu aliter eſt virtus motiua, quàm in pede, & ſic de cæteris: quia huiuſmodi potētiæ iuxta varietatem actionum ſuarum proximum ſubiectum requirunt, aliter, & aliter diſpoſitum. Vnde in genere cauſæ diſpoſitiuæ in hac parte recipitur potius viſus, quam auditus, quia eſt diſpoſita conuenienter ad actionem videndi, & non audiendi. In genere autem cauſæ finalis, ideo agens hanc partem aliter diſpoſuit, quia ad talem actionem, & facultatem vitalem recipiendam illa diſtinxit, ac præparauit.

Vnde

A primo genere prius natura eſt organizatio, quam à ſecundo.

14 Vnde colligitur has partes organicas ordine generationis prius natura inter ſe differre in organizatione, ſeu diſpoſitione, vt ſic dicam, materiali, quam in facultatibus vitalibus, licet ordine finis prior ſit differentia in facultatibus, quas ad vitales actiones exercendas recipiunt. Et conſequenter ſequitur priori modo antecedere ordine naturæ introductionem animę: poſteriori autem modo ſubſequi ſimpliciter, & abſolute, in omni genere cauſę. Nam priores diſpoſitiones conſtituentes corpus organicum in ratione proximi ſubiecti ſuſceptiui animæ, non fiunt vllo modo ab ipſa anima in inſtanti generationis, ſed à generante fiunt, & perficiuntur vſque ad vltimum intrinſecum complementum, quod in illo inſtanti recipiunt, & ſic antecedunt formam in genere cauſæ materialis, & non ſequuntur ex illa in genere cauſę efficientis. Ideoq; corpus ſic organicum ſimpliciter eſt prius natura, quam ſit viuum, ſeu informatum per animam. At vero poſteriores facultates ſequuntur ex anima per materialem reſultantiam, & ideo ſunt natura poſteriores in genere cauſæ efficientis: & non præcedunt in genere cauſæ materialis, quia non præparant corpus ad animæ receptionem, ſed ad actiones per membra eius poſtea exercendas. Atq; ita tandem fit, vt priores diſpoſitiones multo magis antecedant ordine naturæ has vitales facultates, quia ſunt priores ipsâ animâ, & anima eſt prior ſuis potentijs: ergo à fortiori diſpoſitiones illæ præcedunt potentias. Item diſpoſitiones præparant organa ad receptionem potentiarum, ſeu facultatum vitalium, & nullo modo fiunt, ſeu cauſantur ab illis: ergo ſunt ſimpliciter priores ordine naturæ. Et ita ſufficienter declaratum eſt, quomodo hæc organizatio per accidentia fiat.

2. Pronunt. Organizatio fit etiam ab anima ſaltem effectiuè

15 Nunc explicandum ſupereſt, an fiat etiam aliquomodo per animam ipſam formaliter, ac ſubſtantialiter. Ad quod explicādum ſupponendum in primis eſt, duobus modis poſſe intelligi cauſalitatem animæ circa corpus ſuum, & membra eius in inſtanti generationis. Vnus eſt in genere cauſæ formalis, quatenus ſubſtantiáliter informat, ac viuificat corpus, & membra eius organica: aliud eſt in genere cauſæ efficientis, quatenus ab ipſa anima reſultant in membris corporis potentiæ, ſeu facultates, quæ ſint principia proxima operationum vitalium, vt iam explicatum eſt. De hoc ergo poſteriori modo organizationis non eſt dubium, quin per ipſam animam perficiatur, non quidem formaliter propriè, ſed effectiuè modo explicato. Vnde perfectio illa, ſeu varietas organizationis, quoad hanc etiam partem accidentalis formaliter eſt quoad entitatem, licet à ſubſtantiali forma naturaliter dimanet.

An fiat etiā formaliter

16 Difficultas ergo eſt, an in ipſa ſubſtantiali informatione animę, & ſubinde in ipſis membris, vt ex materia, & forma animæ ſubſtantialiter conſtitutis, aliqua ſubſtantialis diuerſitas intercedat; ratione cuius dicatur corpus ipſum eſſe ſubſtantialiter organicum, & ſecundum talem organizationem, per ipſam animam formaliter conſtitui. Ad hoc autem explicandum oportet ſupponere, non omnem animam eſſe indiuiſibilem, nec omnem eſſe diuiſibilem. Nam de animabus plantarum, & arborum, & animalium imperfectorum, ſeu ſectilium, communis opinio habet eſſe diuiſibiles ſecundum partes integrales, & quantitatiuā extenſionem. De anima vero rationali, certum eſt eſſe indiuiſibilem. De brutorum vero perfectorum animabus res eſt controuerſa, & dubia, ſed ad præſens non refert: quia ſufficit nobis in genere ſupponere diuiſionem animarum in indiuiſibiles & diuiſibiles, abſtrahendo ab ſpeciebus, quæ ſub hoc, vel illo membro continentur.

Suppoſitio pro reſponſione, non omnes animas eſſe diuiſibiles, aut omnes indiuiſibiles.

In his ergo viuentibus, quæ animas habent diuiſibiles, quęſtio illa de organizatione ſubſtantiali pendet ex altera, videlicet, an partes animæ, quæ diuerſas partes heterogeneas informant, ſint omnino ſimiles, & (vt ita dicam) homogeneæ in ſubſtantia ſua, & entitate, vel inter ſe aliquam diſtinctionem, & heterogeneitatem habeant. Nam ſi in ſe ſint omnino ſimiles, vnio etiam illarum partium ad partes materiæ erit eiuſdem rationis in omnibus partibus heterogeneis, & conſequenter nulla ſubſtantialis organizatio in eis intelligi poterit, ſed tantum accidentaria: ſi vero partes illæ inter ſe ſunt diſsimiles in ſua entitate partiali ſubſtantiali, etiam partes organicę in ſubſtantiali organizatione diſtinguentur. Quod autem iſtorum modorum illæ partes talium animarum inter ſe comparentur, non inuenio ab authoribus ſatis declaratum. Duas enim quæſtiones hic diſtinguere oportet. Vna eſt an partes organicæ viuentium, præter animam quæ eſt forma totius viuentis integra, & ipſas etiam organicas partes informat, habeant partiales formas inter ſe diſtinctas. Et in hoc ſenſu veriſsima ſententia, & communis Doctorum eſt, pręter animam non dari in his partibus tales partiales formas. Vt in Metaphyſ. oſtendi diſp. 15. ſect. 10. à num. 29. tum quia nec materia tota, nec aliqua pars eius poteſt ſimul duabus formis ſubſtantialibus informari: tum etiam; quia cùm anima, quæ eſt forma totius viuentis, informet omnes has partes organicas; ſuperfluæ in illis ſunt aliæ formæ partiales, vt videri poteſt in Greg. 2. diſt. 16. quæſt. 2. in probationibus 3. concluſ. quem ferè Capreolus imitatur diſt. 15. art. 3. in fin. ſoluendo argumenta 3. & 4. loco poſita cōnt. 3. concluſ. vbi etiam Heruæum allegat. Item Sonci. l. 8. Metaph. quæſt. 10. Fonſ. libr. 7. Metaph. cap. 17. quæſt. 1. & Conimbr. libr. 1. de generat. cap. 22. Ceſſant autem illæ rationes, ſupponendo vnam tantum eſſe animam, quæ totum corpus viuentis, & omnes eius partes organicas informat. Et adhuc ſupereſt quæſtio alia, videlicet, an illa anima, quatenus eſt diuiſibilis, conſtet ex partibus omnino ſimilibus in ſua ſubſtantia, & entitate: an vero in ipſa forma partes, quæ informant organa diuerſa; ſint inter ſe diſsimilares, & quaſi ſpecie diuerſæ.

3. Pronunt. hypotheticū. Si partes animarum diuiſibilium ſunt ſimilares, organa non cauſantur ab illis formaliter, ſecus ſi ſint diſsimilares. 17

Dubium incidens, an diuerſa organa diuerſas habeant partiales formas ſubſtantiales. Pars negans verior, ita è oſtenditur infra c. 14. ex profeſſo.

In quo puncto authores allegati conſequenter indicant, vnamquamque animam in ſe eſſe omnino ſimilem, & vniformem: ac proinde organicas partes ſolùm in accidentalibus diſpoſitionibus, & facultatibus diſtingui. Hoc expreſsius, quam cæteri inſinuant Conimbricenſes, dum dicunt ad organorum viuentis corporei varietatem conſtituendam, eorumque munia ſubeunda ſufficere vnam formam cum vario temperamento, figura, ſitu, &c. quæ omnia (inquiunt) in his partibus accidentarium tantum diſcrimen ponunt. Vnde colligunt, ſicut iſtæ partes ſimilares ex accidente ſolum differunt: ita accidentarias tantùm, non intrinſecas definitiones habere. Vnde à fortiori idem dicunt de partibus organicis corporis humani, vel etiam animalium perfectorum, ſi animas indiuiſibiles habere ſupponantur. Quod ita explicant: quia ſi partes illæ, vt quædam partiales ſubſtantiæ ſunt ex parte materiæ, & forma tota, vel eius parte, ſi diuiſibilis ſit, conſtitutæ conſiderentur, non magis inter ſe diſtinguuntur, quam partes ignis, vel aquæ. Atque idem ſentit Fonſeca, & aliqua eius argumenta hoc ſuadere videntur, ſcilicet, quia ſi in ipſis partialibus animabus eſſet diuerſitas, ſeu diſsimilitudo, illa eſſet ſpecifica, & conſequenter partes talis animę non poſſent eſſe continuæ: quia quæ ſpecie differunt, non continuantur, teſte Ariſtot. libro quinto Phyſic. capite quarto. Vnde vlterius non haberet totum animal vnum eſſe per ſe; ſed potius plures partes eius eſſent

Diſcutitur hypotheſis pronunciati poſitiuum. præced. Eius pars neg. indicatur à Conimbr. 18

Quomodo explicent.

Accedit Fonſ.

eſſent plura animalia. Vnde hic author in aliud extremum inclinare videtur, ſentiens omnes animas eſſe indiuiſibiles, præſertim in ſolutionibus argumentorum. Sed hoc parum veriſimile eſt: aliud verò probabile eſt, & facilè ſuſtineri poteſt.

Dicta pars neg. facile defendi poteſt.

19 *Pars affir. magis placet quæ ſtatuitur 4. pronunt.*

Ego verò in citato loco Metaphyſicæ num. 40. loquẽdo de animabus diuiſibilibus(quas in multis viuentibus eſſe non dubito, & in omnibus præter hominem probabiliſsimum cenſeo) & ſupponendo in ſingulis partibus organicis tantùm eſſe vnam partialem formam ſubſtantialem, & ex omnibus vnicam integram animam componi, obiter attigi præſentem quæſtionem, an partes illæ eiuſdem animæ in ſe ſpectatæ, & præciſæ ab accidentibus, omnino ſimilares ſint, vel aliquo modo diſsimilares in ſua entitate ſubſtantiali. Et ſine diſputatione dixi facilè concedi poſſe, in diuerſis partibus corporis heterogeneis eſſe diuerſas partes animæ heterogeneas, vt in virga, folijs, & radicibus eiuſdem arboris, eas tamẽ partes nihilominus eſſe aptas, vt inter ſe vniantur, & continuentur, & ideo componant vnam integram animam, quæ ſola ſit in tota materia, ex qua tale corpus cõſtat, & illam totam per ſe primò reſpiciat, & ideo tantùm vnum animal, vel vnum viuens, ſeu arborem vnam conſtituat. Quam ſententiã tenent

Probatur 1. Ioannes Andreas 7. Metaph. quæſt. 17. Paulus Venet. lib. 2. de anima cap. 5. Niph. lib. 1. de gener. text. 26. quia partiales illæ formæ non ex accidenti, vel caſu poſtulant partes materiæ diuerſis diſpoſitionibus affectas, & in eis habent diuerſas virtutes, ſeu facultates, & actiones vitales, vel in ſubſtantia, vel in modo differentes. Ergo veriſimile eſt in ſuis entitatibus habere aliquam diuerſitatem, & non eſſe omnino ſimiles: ſicut ſunt duę partes formæ aquæ, vel ignis.

Probatur 2 rem ipſam explicando. Et declarari hoc poteſt, quia tota anima vnius arboris dicit habitudinem adęquatam ad materiam varijs modis diſpoſitam ſecundùm partes diuerſas, tanquã ad ſuſceptiuum adæquatum : ergo cùm talis forma ex diſtinctis partibus integrantibus ſit compoſita, rectè intelligi poteſt, & conſentaneum valde rationi eſt, vt vna pars eiuſdem animę ex intrinſeca ſua entitate partiali dicat propriam habitudinem ad partes materiæ ſic diſpoſitæ, & alia ad aliam aliter diſpoſitam, & illę inter ſe ſint aliquomodo diſsimilares.

20 *Probatur 2. ſatis faciẽdo allatis à Fõſeca.*

Accedit tandem, quia nihil eſt, cur repugnet dari in forma hanc diſsimilarem varietatem in partibus ſubſtantialibus, cum vera compoſitione, ſeu continuatione, tum quia probabile eſt, ea, quæ ſunt aliquomodo ſpecie diuerſa, poſſe eſſe continua. Nam idem Ariſt. lib. 5. Metaph. cap. 4. circa principium dixit contingere, *aliqua eſſe vnum ſecundum continuationem, & quantitatem, & non ſecundum qualitatem*, hoc eſt, ſecundùm formam, vt ex contextu patet, & omnes exponunt. Quod maximè verum habet, quando partes, quæ vniuntur, ex natura ſua non ſunt in ſpecie completa, ſed ſunt incompletæ, ad componendumq; aliud, ſeu cum alio, ordinatæ. Nam, quæ talia ſunt, etiamſi differãt ſpecie partiali, poſſunt naturaliter vniri, ſeu terminum communem habere, ac proinde cõtinuari. Vel denique dici poteſt, diſsimilitudinem inter alias partes non eſſe ſpecificam, nec eſſentialem: ſed eſſe indiuidualem, conſtituentem nihilominus illam diuerſitatem, quæ ſufficiat, vt huic parti ex natura ſua debeatur talis ſitus in tali corpore, & talis figura, &c. Nam inter indiuidua eiuſdem ſpeciei poſſe hanc diſtinctionem inueniri in varijs locis Metaphyſicæ, & Theologiæ, à nobis oſtẽſum eſt, & infrà tractando de animabus rationalibus, aliquid addemus.

21 *Probatur ab exemplo*

Multo autem faciliùs id intelligi poteſt inter partes integrantes eandem animam diuiſibilem, vt non omnino inter ſe ſimiles ſint heterogeneitate per habitudinem ad partes materia diuerſo modo diſpoſitas, vt explicatum eſt. Et amplius poteſt declarari exemplo duarum viſionum ſenſibilium Petri, & Pauli, quæ licèt ſolo numero diſtinguantur: nihilominus ita comparantur, vt vna repræſentet Petrum, & non poſsit repræſentare Paulum: & alia è contrario, ob quas habitudines, dici poſsũt habere entitates diſsimilares, licèt eiuſdem ſpeciei ſint. Cur ergo non id facilè intelligetur, eritque poſsibile in partibus eiuſdem animæ diuiſibilis. Quod ſi poſsibile eſt, poterit etiam eſſe connaturale talibus formis: at verò ſi hoc poteſt eſſe connaturale formæ materiali, profectò quantum ex diſpoſitionibus, facultatibus, & actionibus talium animarum colligi poteſt, valde veriſimile eſt, talem eſſe compoſitionem, quam ex ſuis partibus habent. Iuxta quem modum concluditur partes organicas compoſitas ex partibus materiæ & animæ habere organizationem ſubſtantialem, ratione cuius accidentalem requirunt, nec à ſolis accidentalibus illam formaliter recipiunt. Nam ſi per diuinam potentiam arbor integra ſine accidentibus in ſua ſubſtantia compoſita conſeruaretur ratione formæ, & partium ſubſtantialium eius heterogeneitatem, ſeu ſubſtantialem organizationem conſeruaret. Quanuis à nobis non niſi per habitudinem ad diuerſam cõplexionem, facultatem, & actuationem talium partium intelligi, aut explicari valeat.

Cõcluditur tãdem principale intẽtum in n. 16 quoad animas diuiſibiles.

22 *Quoad indiuiſibiles quorundam reſolutio negatiua, & probabilis.*

Sed quid dicendum eſt de partibus hominis organicis, in quibus non habet locum illa diſtinctio, cùm anima ſit indiuiſibilis, & tota ſit in ſingulis partibus materiæ tam organicis, quàm ſimilaribus. Idemque dubium locum habet in brutis perfectis, ſi eorum animæ indiuiſibiles ſunt. Reſpondeo breuiter iuxtà duas ſententias tractatas cum proportione eſſe loquendum. Nam iuxta priorem ſententiam dicentem, partes animæ diuiſibiles eſſe omnino ſimiles in ſuis partialibus entitatibus ſubſtantialibus: & nihilominus æquè connaturaliter informare partes diuerſimodè diſpoſitas, & ab eiſdem partibus reſultare diuerſas facultates operatiuas in diuerſis partibus materiæ, propter diuerſam proximi ſubiecti, ſeu organi diſpoſitionem. Iuxta hanc, inquam, ſententiam conſequenter dicendum eſt totam animam indiuiſibilem eſſe connaturaliter in varijs partibus organicis, & eodem modo illas informare, ita vt inter illa partialia compoſita ex ſingulis partibus materiæ, & tota anima, nulla ſit diſsimilitudo in ſubſtantia, ſed ſolùm in accidentibus. Hoc enim poſterius apertè ex priori infertur. Imò quo anima indiuiſibilis altior eſt, & eminentior, eo credibilius eſt totam poſſe poſtulare, vel efficere varietatem illam accidentalem in partibus: cùm inferior anima per partes omnino ſimiles, illam varietatem, & requirat ex parte quoad diſpoſitiones præuias, & efficiat quoad potentias, vel actiuas facultates, quæ ex illa reſultant. Et ita ſentiunt authores in priori dicendi modo, eſtque hoc magis probabile in his indiuiſibilibus animabus, propter ſuperiorem modum informandi, quem habent. Et quia indifferenter tota anima reſpicit totum corpus, & tota ſingulas eius partes. Et ita poterit quis hũc modum dicendi in his perfectis animantibus ſuſtinere, etiamſi de imperfectis modo à nobis explicato ſentiat.

23. *Pars affirm. probabilior, qua ſtatuitur 5. pronunt. Ratione declaratur.*

Nihilominus tamen etiam in homine (& ſi quę ſunt alia animalia animas indiuiſibiles habentia) ſatis probabiliter dici poteſt partes organicas non tantùm in accidentibus, ſed etiam in ſubſtantiali organizatione diſtingui. Ratione declaratur, quia licèt omnes, & ſingulæ partes eandem omnino animam habeant: nihilominus non o-

mnibus

mnibus eodem modo vnitur, ſuumque eſſe illis communicat,quę diuerſitas ſatis eſt,vt illę partes in ſua ſola ſubſtantiali vnione ſpectatæ aliquam varietatem,& organizationem ſubſtantialem habeant,ratione cuius tale, vel tale temperamẽtum requirunt. Et virtute animæ ſic vnitæ huic parti, verbi gratia,cordi,talis diſpoſitio ac temperamẽtum cum tali proportione in ea conſeruatur, & ſi ab extrinſeco mutetur,ablato extrinſeco impedimento virtute animæ vt vnitæ illi parti ad ſuam proportionem reducitur : idemque dicendum erit de cæteris partibus cum vniformi difformitate,quæ radicari videtur in ipſamet anima. Vnde cum hæc varietas non poſſit illi attribui ſecundum ſe ſpectatæ, cum ſit omnino ſimplex, & eadem,videtur tribuenda illi, vt vnitæ propter diuerſum modum partialis vnionis. Qui dicendi modus ſola ipſa explicatione videtur fieri probabilis. Nam ſufficienter videtur colligi ex diuerſitate, ac varietate accidentium, & actionum talium organorum, & ex naturali vinculo, & connexione, quæ inter accidentia connaturalia, & formam,tam in toto, quam in ſingulis partibus intercedere debet. Cum ergo talis diſpoſitio cum tanta varietate non videatur habere connexionem, nec proportionem ad formam ſimplicem ſecundum ſe ſpectatam, ſaltem in ordine ad formam,vt informantem,& vt diuerſimodè vnitam admitti debet. Nec eſt hòc difficile intellectu,ſupponendo, quod licet anima indiuiſibilis ſit, modus vnionis eius diuiſibilis eſt,vt ſupra in lib.4.de Angelis,cap.17.diximus,& in ſequentibus iterum occurret.

Declaratur amplius.

24 Denique modus hic explicandi hanc organizationem videtur traditus à D.Thoma in quæſtion. vnic.de ſpiritual.creat.artic.4.ad 14.quatenus dicit,carnem Petri magis conuenire ſecundum rationem ſpecificam cum carne Pauli, quam caro, & os Petri inter ſe conueniant in eadem ratione ſpeciei:ſentit ergo in eodem Petro carnem, & os ſecundum rationem ſpeciei aliquo modo inter ſe differre. Quod non poteſt eſſe ratione formæ, cum ſit eadem:ergo ſaltem ratione vnionis. Idem ſentit in quæſt.de anima artic.9.vbi in corp.ſic dicit, *Cum anima rationalis ſit perfectiſſima formarum naturalium, in homine inuenitur maxima diſtinctio partium propter diuerſas operationes;& anima ſingulis earum dat eſſe ſubſtantiale ſecundum illum modum, qui competit operationi ipſorum.* In quibus verbis ponit apertam varietatem in modo dandi eſſe ſubſtantiale in ſingulis partibus vniuſcuiuſque operationi proportionatum. Vnde ad 7.ait, *corpus organicum comparari ad animam, ſicut materiam ad formam, non quod ſit tale per aliquam aliam, ſed quia hoc ipſum habet per animam, vt ſupra,* inquit, *oſtenſum eſt.* Vtique in corpore articuli in prioribus verbis citatis. Magiſque id explicat ad 14.dicens, quod licet anima ſit forma ſimplex ſecundum eſſentiam, eſt multiplex virtute. *Et quia forma perficit materiam non ſolum quantum ad eſſe:ſed etiam ad operandum,ideo oportet, quod licet anima ſit vna forma, partes corporis diuerſimode perficiantur ab ipſa.* Et ita videtur intellexiſſe hunc locum Capreol.2.diſtinct.16.artic.3. in fin. in quadam ſolutione ad 6. Vbi propter hanc rationem inter alias ait, quod licet anima rationalis non ſit extenſa, nec diuiſibilis, *nihilominus oculus, & pes differunt ſubſtantialiter,& eſſentialiter*:quod non poteſt eſſe in alio ſenſu verum. Eſt ergo hæc ſententia ſatis probabilis:non caret tamen difficultate, nec contradictione: de illa vero commodius dicemus infrà, de vnione animæ rationalis tractando. Nunc igitur ex dictis omnibus concludere poſſumus, triplicem eſſe organizationem partium corporis viuentis,ſeu(quod perinde eſt)ex trib.compleri:vna eſt accidentalis,& quaſi materialis,& phyſica:alia eſt ſubſtantialis,& quaſi formalis: tertia eſt,quaſi inſtrumentalis,ſeu virtutis actiuę completiua Ex quibus prima in principio non eſt ab anima, ſed à generante medio ſemine : ſecunda eſt formaliter ab ipſa anima,tertia eſt quaſi effectiuè ab eadem anima per naturalem reſultantiam, vt iam explicatum eſt.

Confirmatur ex D. Thom.

Eidem concinit Capreol.

Organizatio ex tribus completur.

Controuertitur ſecundo,quomodo accipiatur organicum in definitione animæ.

Hac reſolutione ſuppoſita,declarandum ſupereſt alterum,quod ſupra n.12.propoſuimus,videlicet in quo ſenſu dicatur anima eſſe actus corporis organici: nam omnibus illis tribus modis proximè poſitis poteſt id intelligi, quia anima & eſt actus corporis organici primo modo ſumpti, tanquam ſubiecti proximè apti,ac pręparati ad talem actum recipiendum,& eſt actus corporis ſubſtantialiter organici tanquam formaliter illud cõſtituens,eo vtiq; modo,quo forma dicitur eſſe actus totius compoſiti,& figura dicitur eſſe forma compoſiti arte facti. Itemque anima eſt actus corporis organici quoad vitales facultates,& inſtrumentarias virtutes per modum actus primi, ad quẽ potentia,ſeu facultas ab eo reſultans per modum actus medij,ſeu poſterioris comparatur,vt in principio tetigi. Omnibus ergo his modis poteſt in definitione accipi non tantum diuiſiuè, ſed etiam collectiuè:quia re vera omnes conueniunt animæ iuxta dicta,& omnes ad explicandam eius eſſentiam conferunt. An vero omnia hæc Ariſtoteles intenderit,vel in quo ſenſu fuerit locutus,non multum refert, nec facile definiri poteſt : explicando vero vltimam particulam ab ipſo additam, melius id coniectare poterimus. 25

Reſponſio, qua ſtatuitur 6.pronunt.

Addit ergo Philoſophus, *animam eſſe actum corporis phyſici organici potentia vitam habentis*: de qua particula dubitatio eſt,an ſit ſynonyma pręcedentis, vel aliquid ei addat,id eſt,an corpus habere vitam in potentia,idem ſit,quod eſſe organicum,vel aliquid addat? Communis n. expoſitio eſt,illa duo idem valere:quia,& omne corpus habens vitam in potentia eſt organicum, & è conuerſo omne corpus organicum, eo ipſo habet vitam in potentia. nam ad hoc organizatur, vt ſit vitæ capax. Et ita exponunt frequentius Græci l.2.de anima,c.1.& ibidem D.Thomas. Alij vero cum Simplicio exiſtimant aliquid per illam vltimam particulam explicari,quod in præcedenti non ſufficienter continebatur,ne ſuperflua eſſe videatur. Et vtrumq; eſt probabile: pendet tamen ex vſu terminorum: nam in re vix poteſt eſſe diuerſitas : poſterior tamen loquendi modus videtur ſatis commodus ad rem explicandam. 26

Exponitur tandem vltima particula potentia vitam habentis.

1. Expoſitio. Græcorũ, & D.Tho. probabilis.

2. Expoſitio Simplitij & aliorum commodior.

Primum ergo omnium,quid nomine *vitæ* ſignificetur declarare oportet. Vita enim in ſubſtantialem,& accidentalem diſtinguitur, vt docet D.Th. 1.p.q.18.art.2. Priori modo accipi videtur,quoties vita morti opponitur:ſicque illam accipit Ariſtoteles,in libro, quem de vita, & obitu inſcripſit,& ſic etiam vita breuis, aut diuturna dicitur. Sicut Ariſtoteles librum de diuturnitate, & breuitate vitæ inſcripſit. Hoc idem modo libr. 2. de anima, c.4.text.37.dicit, *Viuere in viuentibus eſt eſſe vtique ſubſtantiale.* Et ſic etiam communi ſignificatione,& vſu etiam Scripturę numerantur anni vitæ, vtiq; ſubſtantialis. Et ſignificat Ariſtoteles ſupra hanc vitam eſſe effectum formalem animæ, quatenus eſt ſubſtantialis forma viuentis, *Cauſam enim*, ait, *cunctis,vt ſint,formam ipſam, atque ſubſtantiam eſſe patet.* Cauſa autem, ac principium viuendi, anima eſt, cauſa vtique formalis, & ſubſtantialis. Igitur 27

Vita altera eſſentialis ex D.Thom.

ipſum viuere eſt ſubſtantiale eſſe viuentis: ergo etiam vita, ſubſtantiale quid eſt.

28 Vnde etiam colligitur, vitam non eſſe ipſam animam, quia anima eſt principium, & cauſa vitæ: ergo non eſt anima ipſa, ſed animæ effectus in viuentibus compoſitis. Et ſic in Scriptura anima non vita, ſed *inſpiraculum vitæ* dicitur Gen. 2. & alijs locis frequenter. At vero in ſimplicibus, vt in intelligentijs, ſubſtantialis vita non videtur eſſe aliud, quàm ipſamet ſubſtantia ſimplex, quatenus ſeipſam agere, & mouere ab intrinſeco poteſt: corpora autem viuentia non per ſe, ſed per animam informantem viuunt. Vnde viuere ſubſtantiale in eis, nihil eſt quàm informari tali forma, quæ conſtituit compoſitum aptum ſubſtantialiter ad ſe mouendum ab intrinſeco. Vita autem ſic ſumpta comparatur ad viuere: ſicut abſtractum ad cōcretum, vel *ſicut curſus ad currere*: vt ait D. Thomas 1. p. q. 54. a. 1. ad 2. Si ergo viuere, eſt informari anima, vita erit ipſa vnio, vel informatio animæ: quæ ſubſtantialis eſt, & quaſi actus ipſe viuificandi corpus ſubſtantialiter. Vel fortaſſe poteſt dici probabiliter, vitam ſignificare naturam integram viuentis, vt ſic, quæ metaphyſicè dicitur forma totius, & comparatur ad viuens, ſicut humanitas ad hominem: & ita ex corpore organico, & anima reſultat vita, id eſt, propria, & integra natura viuentis.

Hæc vita qualis in viuentibus corporeis.

Qualis in Angelis.

29 Accidentalis autem vita eſt, propria operatio viuentis, & quaſi exercitium vitæ ſubſtantialis. Et ſic dixit Ariſt. lib. 1. Polit. cap. 3. *Vita certe eſt actio, & non factio.*. Et lib 10. Ethic. cap. 4. *Vita*, inquit, *quædam eſt operatio*. Et lib. 1. cap. 7. ait, *Quandam eſſe vitam rationem habentis*, id eſt, hominis: & ſubdit, *Sed cum hæc bifariam dicatur, exponenda eſt, quæ eſt actu hæc enim magis proprie dicitur vita.* Et in eadem ſignificatione diuidit vitam in actiuam, & contemplatiuam lib. 7. Polit. cap. 2. & lib. 1. Ethic. ad Eudem. circa principium illam diſtinguit, *In ciuilem, philoſophicam, & voluptuariam.* Et idem notat Diuus Thomas 1. 2. quæſt. 3. artic. 2. ad 1. Sic etiam beatitudo, quæ in operatione conſiſtit. dicitur in ſacra Scriptura, vita æterna. Vt Ioan. 7. dixit Chriſtus, *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te*, &c. Igitur in particula illa, *potentia vitam habentis*, vtroque modo explicato, poteſt accipi vita: ſcilicet pro ſubſtantiali vita, & pro operatione.

Altera vita accidentalis.

30 De priori, ſcilicet ſubſtantiali patet, quia corpus organicum eſt ſubiectum proximè ſuſceptiuū animæ, vt declaratum eſt, & prius quàm animam accipiat, eſt in potentia ad illam recipiendam: & conſequenter eſt in potentia ad formalem eius effectum recipiendum, quod eſt viuere, & ad vnionem cum illa, quæ, vt dictum eſt, vel eſt vita ipſa, vel per illam conſtituitur vita, quæ eſt ipſa viuentis natura: ergo corpus organicum meritò dicitur vitam ſubſtantialem habere in potentia, quatenus eſt in potentia proxima ad componendam cum anima integram viuentis naturam. Vnde iuxta hanc explicationem, in illa particula, *potentia*, ſumitur potentia paſſiua, vel receptiua, hanc enim habet corpus reſpectu animæ, & conſequenter reſpectu vitæ, quam per animam poteſt recipere. Item accipi debet pro potentia proxima, & vltimatè diſpoſita ad recipiendam animam: quia anima non eſt actus materiæ, niſi proximè diſpoſitæ ad ipſam recipiendam. Deinde ſtante hac declaratione, corpus organicum, vt ponitur in illa definitione, ſufficienter explicatur de organico primo modo, ſcilicet, includere tantum accidentales diſpoſitiones, quia per illas ſufficienter præparatur, & in potentia proxima ad vitam ſubſtātialem componendam, vel recipiendam, conſtituitur. Denique ſi organicum corpus accipiatur pro illo quod completam, & proximam habet diſpoſitionem ad receptionem animæ: ſic re vera habere vitam ſubſtantialem in potentia nihil addit ſuprà eſſe organicum, vt ex declaratione facta manifeſtum eſt. Et ita procedit opinio Themiſtij, Philoponi, Alex. & aliorum.

De vita eſſentiali intelligi prædictam particulā probatur.

Vox potētia quid iuxta hanc expoſitionem importet.

Quid item vox organicum.

Vt procedat expoſitio Græcorum in num. 26.

31 Nihilominus tamen ſatis probabiliter dici poteſt corpus organicum latius patere, quàm corpus proximè diſpoſitum ad animam, vel vitam ſubſtantialem recipiendam. Nam fœtus prius quàm animetur, aliquo modo organicum eſt, & nondū eſt in potentia proxima vitam habens: & cadauer poteſt merito dici corpus organicum, quia licèt non ſit organicum eadem organizatione, qua corpus viuum, ſub qua ratione membra eius æquiuocè dicuntur recipere nomina membrorū corporis viuentis, nihilominus aliquam organizationem habent, quia verè eſt vnum corpus, prius quàm reſoluatur: & non conſtat ex partibus ſimilaribus, vt per ſe notū eſt: ergo ex diſsimilaribus, & heterogeneis: ergo eſt organicum, quia idem eſt eſſe corpus organicum, quod conſtans ex partibus diſsimilaribus. Atque hoc modo procedit opinio Simplicij. Nam poſtrema particula non eſt ſynonyma præcedenti: ſed illam coarctat, & limitat, vt intelligatur de corpore organico tam perfecto, & completo, vt in proxima potentia vitam habeat, & ſic per illam vltimam particulam excluditur cadauer, cuius organizatio non conſtituit corpus potentia vitam habens. Et ſimiliter excluditur omnis organizatio, quæ in embrione præcedit durationе introductionem animæ. Et hoc modo videtur explicaſſe illam particulam Ariſt. d. cap. 1. cùm dixit, *Non eſt id potentia viuens, quod abiecit animam, eaque vacat, ſed id, quod ipſum habet.* Dicens enim, *quod abiecit animam*, excludit cadauer & dicens, *eaque vacat*, excludit embrionem, ſeu fœtum nondum viuentem.

Corpus organicū dici poteſt etiam non vltimo diſpoſitū ad animam, vt embrio, cadauer.

Vt procedat expoſitio Simplicii in num. 26.

Explicatur Ariſt. allatus num. 21.

32 Dices hinc potiùs colligi, Ariſtotelem per corpus organicum potentia vitam habens intellexiſſe corpus animatum. Reſpondeo, intellexiſſe quidem corpus illud, quod in re ipſa ſeu in illo tēpore, vel momento animatum eſt, non tamen per illa verba ſignificaſſe totum compoſitum ex tali corpore, & anima, ſed ſolum ipſum corpus, quod de ſe eſt in potentia proxima ad vitam, & priùs natura antecedit, prout eſt in tali potentia tātùm. Et quamuis in eodem inſtanti vitam recipiat, nihilominus ſemper eſt in potentia vitam habens: quia recipiendo actum, non amittit potentiam, licèt amittat carentiam actus. Nam cùm actus ſit perfectio potentiæ, non deſtruit illam, viſus enim dum videt, potētia eſt ad viſionem. Inſtabis, quia iuxta hanc interpretationem in definitione ſubſtantiæ ponerentur accidentia, quia ponitur corpus organicum accidentali organizatione. Conſequens autem eſt incōueniens, quia accidētia ſunt poſteriora quàm ſubſtantia: & prius non habet definiri per id, quod eſt poſterius. Reſpondeo: cùm diſpoſitiones accidentales in corpore neceſſariæ ſint, vt ſubſtantialem vitam recipere valeat, nullum eſt inconueniens, quòd illæ ponantur aliquo modo in definitione animæ, quæ forma ſubſtantialis eſt, nimirum, tanquam additum requiſitum in termino, ad quem anima tranſcendentalem reſpectum habet, illa enim habitudo ad tale corpus ſic diſpoſitum, & organizatum, eſt intrinſeca, & connaturalis animæ: neque poteſt à nobis animæ natura aliter explicari. Dixi autem illas diſpoſitiones poni, *aliquo modo*, in definitione animæ, quia non ponuntur vt potentiæ receptiuæ animæ: nec vt medium, quo anima ſubſtantiali corpori vniatur: nam ſola materia eſt potentia receptiua animæ: & anima per ſeipſam materiæ coniungitur. Sed requiruntur, vt diſpoſitiones, & conditiones quædam determinantes materiam de ſe indif-

Obiectio cōtra dicta de vita eſſentiali diluitur.

Inſtantia.

Soluitur.

Proxima ſolutio elucidatur.

ſe indifferentem ad tale genus formæ : & fortaſſe etiam, vt inſtrumenta efficientia vnionem animæ cum materia. Et ita non obſtat, quòd accidentia ſint poſteriora ipſa anima : ſunt enim poſteriora in ordine finis, quia ſunt propter animam, & vt illi deſeruiant: & ordine perfectionis, quia ſunt minùs perfecta : & in genere cauſæ materialis, ſeu diſpoſitionis. Et hoc ſatis eſt vt anima per corpus ſic organicum, tanquam per additum aliquomodo prius definiatur. Atque hæc expoſitio & rem ipſam ſufficienter, & ſatis conuenienter declarat, & facilè poteſt ad Ariſtotelem accommodari.

33 *Dictam particulam de vita quoque acciden. quidã accipiũt.*

Alio tamen modo poteſt illa particula *vita*, de accidentali, ſeu de operatione intelligi : & ſic neceſſe eſt, vt particula, *potentia vitam habentis*, non ſolùm de potentia paſſiua, ſed etiam de potentia actiua intelligatur, quia potentia ad operationes vitales non paſſiua tantùm, ſed etiam actiua eſſe debet. Imò ratio vitæ accidentalis, ſeu vitalis operationis primariò in habitudine ad principium intrinſecum actiuum conſiſtit, & ideo corpus organicum ratione actiuæ poteſtatis dicitur habere vitam accidentalem in potentia. Quanuis non excludatur potentia paſſiua: quia illa poteſtas vitaliter operandi eſt poteſtas agendi in ſeipſum: nam poteſtas agendi in alios inanimatis operibus communis eſt. *Obiectio.* Dices : etiam corpus organicum priori modo ſumptum pro ſubiecto proximo ad animam recipiendam apto, dici poſſe habere vitam accidentalem in potentia : nam ſimul eſt in potentia ad recipiendas animæ facultates, & earum operationes. *Euertitur.* At hæc potentia valde remota eſt : particula autem illa de proxima potentia intelligi debet, vt diximus, & ideo ſuppoſita illa explicatione vltimæ particulæ, quòd in illa, vita pro operatione ſumatur, neceſſe eſt, vt corpus organicum, non ſolùm diſpoſitiones quaſi paſſiuas ſingularum partium diſsimilarium, ſed etiam facultates vitales includat. Nam per has proximè, & per ſe dicitur habere potentia vitam accidentalem. Vnde fit vt etiam includat organizationem ſubſtantialem, & animam, vt corpus illud actu informantem, quia corpus organicum non habet facultates vitales proprias in organis ſuis, niſi mediante anima informante ipſas, nam ab ea reſultant. Neque illæ facultates ordine naturæ antecedunt animæ informationem, quia non præparant materiam ad illam, vt per ſe clarum eſt : ergo non poſſunt organa eſſe his actiuis facultatibus inſtructa, niſi priùs natura ſint anima informata: ergo ſi corpus organicum habet potentia vitam, & operationem, neceſſe eſt, vt tale corpus ſit iam viuificatum ſubſtantialiter per animam formaliter, & quòd ab ea per naturalem reſultantiam potentiam proximam ad illam vitam efficiendam acceperit. Et ſic particula vltima non addit aliquid præcedenti, ſed vim, & poteſtatem illius organizationis declarat.

34 *Prædictam expoſitionẽ non eſſe ab Ariſt. alienam oſtenditur.*

Atque hæc etiam expoſitio veram doctrinam continet, & nõ eſt à mente Ariſtotelis aliena. Nam diſtinguens in illo capite primo actum ſecundum à primo, illum contemplationi comparat, hunc ſcientiæ, & ita videtur voluiſſe definire animam per ordinem ad actum ſecundum, qualis eſt accidentalis vita. Deinde cùm dixiſſet, quædam corpora habere vitam, alia carere illa, ſubiungit, *Vitam autem dicimus, nutritionem, accretionem*, &c. & poſtea concludit, *Animam eſſe ſubſtantiam, perinde ac formam corporis potentia vitam habentis.* Præterea cùm bis, vel ter ibi illam definitionem repetat, priùs tantùm dicit animam eſſe actum corporis naturalis potentia vitam habentis, & poſtea dicit, eſſe actum primum corporis naturalis, cuius partes ſunt inſtrumenta: nunquam verò illas duas particulas in vna definitione coniungit, ſignificãs profectò, eſſe æquipollentes, & alteram per alteram eſſe explicandam. Idemque indicat in textu 8. cùm in fine concludit, *Animam eſſe rationem* (id eſt, formam) *corporis naturalis, talis, quod in ſe motus, ſtatuſve principium inſitum habeat.* Ac denique cùm poſtea in textu 10. dicit, *Non eſſe potentia viuens, quod vacat anima ſed ipſam habet*: non materialiter, ſeu concomitanter, ſed formaliter videtur intelligere, vt dicatur, *potentia viuens* non tantùm, quando habet animam, ſed per ipſam animam, nam per corpus potentia viuens, illud intelligit, quod potens eſt vitaliter operari, vt ex antecedentibus, & ex exemplis, quæ adducit, colligi videtur.

35 *Eandem tradit D. Thom.*

Deinde hanc expoſitionem docuit D. Thomas 1. part. quæſt. 76. artic. 4. ad 1. vbi tractando hæc Ariſtotelis verba inquit, *In eo cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur, eo modo loquendi, quo calor dicitur eſſe actus calidi, & lumen actus lucidi, non quod ſeorſim ſit lucidum ſine luce ſed quia eſt lucidum per lucem. & ſimiliter anima dicitur eſſe actus corporis, quia per animã, & eſt corpus, & eſt organicum, & eſt potentia vitam habens.* Hæc Diuus Thomas, & adiungit ſic animam dici actum primum reſpectu ſecundi, qui eſt operatio, & eodem modo intelligit huiuſmodi corpus potentia viuens non excludere animam, imò illam formaliter includere. *Inter vtramque expoſitionem parum intereſt.* Nec inter has duas explicationes eſt in re magnum diſcrimen, quia ordo formæ ad materiam ſibi proportionatam, & ad compoſitum, ſeu effectum formalem ſuum, in re idem eſt, licèt ratione poſsint diſtingui, vt ex phyſica doctrina conſtat. Quia ex parte formæ eadem eſt aptitudo, & quaſi commenſuratio ad vtrumque, licèt nos per diuerſos conceptus poſsimus illa apprehendere, diſtinguere, & explicare.

36 *Obiectiones contra poſteriorem expoſitionẽ traditam num. 33.*

Vnde vulgares obiectiones ſuprà dictæ expoſitionis facilè expediri poſſunt, nimirum, quòd hoc modo anima definiretur per aliquid poſterius, vtique per effectum ſuum, vel formalem immediatum, qui eſt informare corpus, vel quaſi ſecundarium mixtum cum effectiuo, media naturali emanatione, nimirum, quatenus ab anima, vt informante reſultant facultates, per quas corpus proximè conſtituitur potentiâ vitam habens, & conſequenter etiam per effectum proprium in genere cauſæ efficientis: nam talis eſt vita accidentalis, ſeu operatio. Imò inde ſequi videtur definiri per ſeipſam, quia corpus ſic organicum includit formaliter animam : ergo ponitur definitum in definitione. Et ſicut implicitè, ſeu confusè ponitur, ita poſſet poni explicitè ponendo phyſicam definitionem corporis ſic organici potentia vitam habentis loco definiti.

37 *Expeditur.*

Veruntamen ob hæc omnia non eſt reprehenſibilis definitio in illo ſenſu. Quin potiùs ille modus definiendi eſt vſitatiſsimus, ſic enim definiuntur potentiæ per actus, & formæ per ſuos effectus formales. Sicut in prædicamentis definiuit Ariſtoteles, *Qualitatem eſſe qua dicimur eſſe quales.* Et in lib. 2. de Anima, cap. 7. text. 69. & 73. *Lumen eſſe actum perſpicui qua perſpicuum eſt.* Et ratio eſt, quia licèt effectus formæ, vt effectus, ſit quid natura poſterius, tamen quia forma eſt propter informationem, tanquam propter finem ſuum proximum : ideo ſub ea ratione eſt prius, & per illum ratio, & quidditas formæ rectè explicatur. Et eadem ratione poteſt definiri per operationem, tamquam propter finem *quo*: quamuis ſub alia ratione ipſa anima, vel ipſum viuens ſit finis *cui*, ſuarum operationum, cùm ſit abſolutè perfectior illis, & ad illam perficiendam ordinentur. Vnde nullum etiam eſt inconueniens, quòd ſicut forma includitur in ſuo effectu formali adæquato, ſcilicet in toto compoſito, ita ratione illius in eius definitione ponatur, quia ſolùm ponitur, vt additum quoddam ad formæ naturam explicãdam neceſſarium.

Et ad hunc finem poni debet ipſum compoſitum, vt tale eſt, & non vt reſolui poteſt in ſuas partes, & ideo nunquam poteſt ipſamet forma, quæ definitur formaliter, ac per ſe in ſua definitione poni.

38 *Fortior alia obiectio in c. ſequens remittitur.*

Maior difficultas eſt circa prædictam expoſitionem, quia iuxta illam videntur confundi, & in eandem coincidere duæ definitiones animæ, quas Ariſtoteles tradidit cap. 1. & 2. lib. 2. de Anima. Sed hanc difficultatem expediemus melius in capite ſequenti, vbi propter hanc cauſam, & vt Philoſophis ſatisfaciamus, alteram definitionem tractabimus. Nunc alia vulgaris obiectio attingenda eſt:

Vltima obiectio attingens dubiũ, an de ratione animæ ſit eſſe ſemper in aliquo actu nec ne.

Nam ſi anima per vitam, id eſt, per operationem definitur, non per potentiam, ſed per actionem definiri deberet, id eſt, non eſſet dicendum, animam eſſe actum corporis potentia vitam habentis: ſed eſſe actum primum corporis actu vitam habentis, id eſt, actu vitaliter operantis, quia de ratione viuentis eſt, vt nunquam ab omni operatione ceſſet, ſed aliquam ſemper exerceat: ſiue vnam aliquam determinatam, vt nutritionem in vegetabilibus, cordis motionem in animalibus: ſiue indefinite aliquam, vt hanc, vel illam cogitationem in phantaſia, vel in intellectu. Circa quam obiectionem ſolet hoc loco tractari, an ſit de ratione animæ ſemper eſſe in actu ſecundo, vel potius ſit de ratione animæ eſſe actum primum ſeparabilem à ſecundo. Hoc enim poſterius Caietanus aſſerit ſuper Ariſtot. lib. 2. de Anima, cap. 1. & illam cenſet eſſe mentem Ariſtotelis, cum dicit animam eſſe actum primum. Aliunde vero contrarium videtur probari ex modo operandi animæ intrinſeco, & ex ſe, ac in ſeipſa, vel in proprio corpore. Inde enim fit vt ſemper habeat requiſita ad agendum, ac ſubinde, vt ſemper agat, excepta ſola anima rationali, quæ libere operatur, quam perfectionem magis habet ex eo, quod ſubſtantia ſpiritualis eſt, quam ex eo, quod anima eſt.

Negat Caietan.

Alij affirm.

39 *Reſolutio, neutrum eſſe de ratione animæ ſicut nec ſo marum non viuentium.*

Veruntamen cenſeo de ratione animæ non eſſe, vt ſemper ſit in actu ſecundo, neque quod ab illo ceſſet, ſed ſolum vt ſit actus primus eius, qui vitæ opera exercere valeat: quod ſemper habet, ſiue actu operetur, ſiue non. Et ideo merito Ariſtoteles illud tantum in definitione poſuit. Vſus eſt autem exemplo ſomni, vel habitus, ad explicandum quomodo anima ſit actus primus, quia in illis exemplis differentia actus primi à ſecundo clarius innoteſcit: non quia docere voluerit, eſſe ſpecialẽ animæ proprietatem poſſe ab operatione ceſſare. Nam eiſdem exemplis poſſumus nos vti ad declarandum formam ignis eſſe actum primum: quanuis non ſit ſpecialis eius proprietas poſſe ab actione ceſſare: ſed tunc ſolum, quando deeſt illi materia in quam agat, vel aliquid actionem impediens occurrit, quia non omnia prærequiſita ad agendum occurrunt. Qui modus ceſſandi ab operatione communis eſt omnibus agentibus naturalibus, ac ſubinde etiam animæ, excepta ſola libertate voluntatis.

40 *In eo tamen qualibet anima nonnihil excedit formas non viuentium.*

Nihilominus tamen addere poſſumus, animam ex modo operandi connaturali, aliquid peculiare habere, quod excellentiam eius ſuprà inferiores formas naturales non parum oſtendit. Qui modus tanto perfectior in anima inuenitur, quanto ipſa gradum perfectiorem animæ participat. Vnde anima rationalis habet poteſtatem operandi, & ceſſandi ab operatione ex perfecta libertate: anima vero ſenſitiua, licet naturali neceſsitate operetur, poſitis omnibus requiſitis ad agendum, & aliquam operationem naturalem habeat, à qua non poteſt per ſe ceſſare: quia non pendet ab appetitu, vel phantaſia, vt eſt motus cordis: nihilominus in his motibus, qui ex phantaſia, & appetitu pendent ab intrinſeco ceſſat ab operatione, & quieſcit, vel ab vno motu ad alium ab intrinſeco tranſit. Vt in motu, & quiete animalium: & in ſitu corporis, ſtando, vel iacendo hoc, vel illo modo: & in progreſsiuo motu, hac, vel illa via incedendo, & in alijs ſimilibus mutationibus manifeſtum eſt. Quamuis enim bruta omnibus his modis ſemper ex neceſsitate naturæ moueantur, nihilominus hoc habent ſingulare vltra vegetabilia, & reliqua illis inferiora, quod illa neceſsitas incipit à cognitione phantaſię per naturalem apprehenſionem: ſeu inſtinctum in ea reſultantem hoc, vel illo obiecto illi occurrente, executio vero tam operationis, quam ceſſationis ab illa fit ab intrinſeco, proprio intercedente appetitu.

De rationali.

De ſenſitiua

Vegetabilia vero, quæ hanc perfectionẽ in modo operandi non aſſequuntur, habent ab intrinſeco quendam artificioſum operandi modum connaturalem, ratione cuius, licet nunquam ab intrinſeco ceſſent omnino ab operando: habent nihilominus quandam varietatem, & viciſsitudinem in operationibus ſuis: in qua videntur ex ſe nunc hanc, nunc vero illam exercere operationẽ, & ab alia ceſſare. Nunc enim attrahunt alimentum, poſtea diſtribuunt, deinde concoquunt, & prius radices emittunt, poſtea creſcunt, deinde folia, poſtea fructus producunt: & ſic de cæteris, quæ vnuſquiſque in eis conſiderare poteſt. Quanuis enim tota illa varietas cum naturali neceſsitate fiat, ſuppoſita applicatione materiæ cum his, vel illis circunſtantijs ad agendum requiſitis, vel concurrentibus: nihilominus in ipſa anima cum ſuis facultatibus naturalibus eſt aliquod intrinſecum fundamentum illius varietatis, quatenus vna facultas in tali occaſione fortius, quam alia operatur: & ita facit vt anima ab alia operatione diſtet, vel quippiam ſimile ab intrinſeco intercedit: quod ſatis eſt ad oſtendendum altiorem modum operandi in huiuſmodi formis, vt magis in capite quarto declarabimus. 41 *De vegetatiua.*

CAPVT III.

Vtrum anima principium primum ſit nutriendi, ſentiendi, & intelligendi, atque hoc modo & recte definiatur, & prior definitio demonſtretur.

NOn contentus Ariſtoteles priore animæ deſcriptione, quam in libr. 2. de Anima ca. 1. tradiderat, vt illam magis declaret, & oſtendat, aliam in cap. 2. ſubiungit, quam fere proponens in textu 18. ait, *Animam eſſe principium horum, quæ dicta ſunt, & his definitam eſſe, vegetantem, ſentientem, intelligentem, mouentem.* Poſtea vero text. 24. ſic ait, *Anima eſt quo viuimus, & quo ſentimus, ac intelligimus primo.* Veruntamen hæc poſterior non eſt, niſi repetitio præcedentis, vt ex ea probet, quod antea dixerat, animam eſſe formam ſubſtantialem. Vnde cum in poſterioribus verbis dicit animam eſſe, quo viuimus, ſubintelligit, *principium*; & quod dicit, *viuimus* de vita vegetatiua id intelligit. Nam, quia prius dixerat, vim vegetandi à cæteris ſeparari poſſe: cæteras vero ab illa non ſeiungi, & inde concluſerat, *viuere ob hoc principium viuentibus competere*, ideo, quod prius principium vegetandi appellauerat, poſtea principium, quo viuimus vocat. Particula vero *primum*, quam in fine addit in poſterioribus verbis, coniungenda videtur cum *principio*, quod loco generis in prioribus verbis poſitum fuerat. Et ita definitio adæquata erit, *Anima eſt principium primum, quo vegetamur, ſentimus, & intelligimus.* De qua breuiter tria explicanda ſunt. Primum, an in ſe bene, & congruenter data ſit: ſecundum, quo modo à præcedente differat: tertium, quid vel quantum ad probationem prioris conferat.

1 *Altera definitio animæ breuiter exponitur.*

Tria puncta tractanda.

1. Punctum

1. *Punctum an bene habeat poſterior animæ definitio.*

2 *1. Argum. pro parte neg.* Circa primum nonnulla poſſunt contra illam definitionem obijci, non tamen magni momenti. Vnum eſt, quia illa definitio etiam intelligentiæ mouenti cælum poteſt adaptari, vel multo magis Deo: nam eſt primum principium quo cęlum mouetur. Vnde eadem ratione conueniret intelligentiæ, ſi abſque formali informatione eſſet principium principale intelligendi in nobis: vt Auerroes, & Philoſophi multi finxerunt. *Secundum.* Secundum, quia illa definitio ſoli animæ rationali conuenire videtur, quia nulla alia eſt principium viuendi, & ſentiendi, ac intelligendi coniunctim, ſeu copulatiuè, prout Ariſtoteles illa enumerat. *Euaſio quædam impugnatur.* Vel ſi dicatur ea diuiſiuè, ſeu diſiunctiuè eſſe accipienda, erit illa potius diuiſio, quam definitio animæ, & genus definietur per differentias diuidentes illud: quod abſurdum eſt. Ac denique ſi per diuiſionem, & enumerationem ſpecierum illa definitio datur, ſuperflue quatuor membra numerantur, cum animarum ſpecies tres tantum ſint. Nam principium vitalis motus localis non eſt aliud à principio ſentiendi, nec ab illo ſeparatur, quia localis motus non eſt actio vitæ, niſi quatenus per ſenſum & appetitum fit.

3 *Enucleatur definitio pro ſoluendis proximis argum.* Facile tamen poſſumus ita definitionem explicare, vt per proprium genus, & differentiam dari conſtet, & omnes difficultates ceſſent. Ponitur ergo in ea loco generis, vt anima ſit *principium primum*, vtique intrinſecum, quod explicatur in poſterioribus verbis, cum additur, *quo viuimus, ſentimus*, &c. Nam per hoc explicatur animam eſſe principium, non qualecunque, ſed intrinſecum: & formaliter conſtituens in ſuo eſſe illud ſuppoſitum, quod per talem operationem viuere, aut ſentire dicitur. Nam operatio vitalis, & connaturalis ab eſſe procedit, & forma dat eſſe rei: ideo non poteſt talis operatio alicui tribui, vt agenti, & operanti, niſi operatio à propria forma, tamquam à principio intrinſeco procedat. Vnde cum additur, *primo*, ſeu *primum*, non excluditur omne principium prius, ſi illud extrinſecum ſit, id eſt, non conſtituens rem: nec illi inhærens, quale eſt, DEVS, ſed eſt particula excludens aliud principium intrinſecum prius, vel principalius, quam anima ſit, & diſtinguens animam ab eius facultatibus, quę ſunt proximum principium operationum vitæ. Atque ita perinde hic dictum eſt, *principium primum*, ac in priori definitione dictum fuerat, eſſe actum primum. Quia vero hic actus primus duo habet muna, ſcilicet informare, & operari, in priore definitione genus animæ per prius munus explicatum eſt: in hac vero per poſterius.

4 *Ad 1. arg. in num. 2.* Et ita ſatisfactum eſt primæ difficultati: nam conſtat falſum eſſe, definitionem hanc intelligentiæ cœlum mouenti, aut cuicumque motori extrinſeco, ſeu aſsiſtenti tantum, & non informanti corpus poſſe conuenire. Quia licet intelligentia ſit principium motus cæli: non eſt tamen principium intrinſecum, ſed tantum cauſa efficiens extrinſeca, quæ facit motum in cœlo, non tamen ita illum facit, vt ſit ab ipſo cælo: nec facit illum, vt principium, quo cœlum ſe moueat, ſed vt principium *quod*, imprimens cœlo motum, quo ipſum cælum tantum paſsiuè mouetur. Ariſtoteles autem ſatis expreſſe dicit, animas debere eſſe principium, quo ipſum viuit actualiter, vtique ſe vegetando, aut aliter ſe perficiendo.

5 *Ad 2. ibid.* Secundam difficultatem Ariſtoteles ipſe ſoluit: nam dicit, viuere, primo competere viuentibus ob principium ſe nutriendi, & aliqua eſſe corpora, quę ob tantum officium vegetandi participant, quæ viuentia ſunt, & animam habent. Et idem cum proportione eſt de his, qui ſenſum ſine ratione participant. Quando ergo in poſterioribus verbis ſigno copulante vtitur, dicens, *animam eſſe principium, quo viuimus, & ſentimus: & ratiocinamur*: non intellexit ſolam illam formam eſſe animam, quæ omnium iſtarum actionum eſt principium: ſed è conuerſo has omnes actiones eſſe alicuius animæ, & in quocunque compoſito aliqua illarum inuenta fuerit, illius primum, ſeu principale principium intrinſecum, animam eſſe. Vnde tandem concedendum eſt illa membra diſiunctiue accipienda eſſe: nam particula *&*, diuiſiuè, ſeu diſtributiuè ſumpta in hoc ſenſu accipi ſolet. Quia licet quoad hoc membra diſtribuat, vt tam principium vetegandi, quam ſentiendi & ratiocinandi ſit anima: quia vero ad rationem animæ, vnumquodque horum ſufficit, diſtributio illa diſiunctionem ex parte munerum, ſeu operationum animæ includit. Vnde Ariſtoteles, in principio illius capitis dixit, *Cum multifariam viuere dicatur, etiamſi vnum tantum iſtorum inſit, viuere dicimus illud, cui ineſt.*

Circa replicam autem, non deſunt, qui fateantur, quatuor definitiones, quatuor animarum (vt Ægidius loquitur) ibi Philoſophum tradidiſſe. 6 *Ad impugnationem euaſionis ibi quid dicat Ægidius.* Sed non recte quatuor animas numerant, vt in capite ſequenti dicemus. Quia loco motiuum, non tranſcendit genus ſenſitiuum, licet propter ſpecialem perfectionem ſoleat ab Ariſtotele, vt ſpecialis gradus, vel modus viuentium numerari. Re tamen vera non conſtituit gradum entis, vel animæ eſſentialiter diſtinctum, vt infrà declarabimus. *Melior ſolutio.* Alio tamen modo poſſet intelligi eſſe ibi traditas ab Ariſtotele quatuor definitiones: vnam animæ generatim, videlicet, quod ſit *primum principium quo corpora animata viuunt*, id eſt, opera vitę exercent; & tres alias trium animarum, quas ex dictis verbis conficere facillimum eſt. Et re vera negari non poteſt, quin Ariſtoteles animam generatim definire præcipuè intenderit: ſicut eam in *capite primo* definierat: id enim ſtatim in principio capitis proponit, & id poſtea declarat exemplo duarum definitionum quadrantium: & tandem vnam definitionem per aliam adæquate declarat, & comprobat. Deinde verum eſt, definitionem illam animæ, vt ſic, per dictam genericam differentiam (vt ſic dicam) ſufficienter tradi: quia anima ſimpliciter dicta veluti quoddam genus, ſeu ſpecies ſubalterna eſt, vt capite ſequenti dicemus. Et ita per illos generales terminos adæquate definitur. Nihilominus tamen voluit Ariſtoteles illam generalem definitionem per ſpeciales declarare, quia rationem operationis vitalis, melius in particularibus, & per inductionem cognoſcimus, quam per ſolum conceptum generalem. Et ita verum eſt virtute ſimul tradidiſſe Ariſtotelem proprias definitiones trium animarum, & diuiſionem animę in tria membra. Quod nullum eſt inconueniens, quia illa non tamquam intrinſeca generali definitioni, ſed ad maiorem declarationem addita ſunt: quæ omnia in ſequenti capite amplius explicabuntur.

2. *Punctum, quomodo hæc poſterior definitio differat à priore.*

7 Circa ſecundum punctum de diſtinctione inter vtramque definitionem difficultas ex parte tacta eſt in fine capitis præcedentis, pendetque ex intelligentia prioris definitionis. Nam hæc poſterior vnum tantum ſenſum habere poteſt: nam aperte datur per habitudinem ad vitam accidentalem: ſeu ad opera vitæ. Prior autem

 duplicem

Oſtenditur diſcrimen iuxta ſenſū prioris definitionis allatum cab. praced. à num. 30.

duplicem poteſt habere ſenſum, & in vtroque bona, & ſufficiens eſſe poteſt, vt declaraui. Et quidem intellecta in priori ſenſu, videlicet, vt anima definiatur per corpus organicum præciſè ſpectatum, vt materiam proximam, & completè diſpoſitam, cuius formalis actus eſt anima: ſic facilè poſterior hæc definitio ab illa diſtinguitur. Quia per vtramque duas habitudines animę ſaltem formaliter ex terminis, & ex modo cauſandi differentes explicantur. Nam anima duplicem habet rationem cauſæ reſpectu corporis, ſcilicet formalis, & efficientis principij. Vt idem Ariſt. docuit d. lib. 2. cap. 4. text. 37. vbi etiam addit cauſalitatem finalem, quæ nunc neceſſaria nobis non eſt. Prima ergo definitio in dicto ſenſu intellecta explicat naturam animæ, per habitudinem cauſæ formalis reſpectu materiæ propriæ, id eſt, corporis organici: quæ eſt actuare illud, & dare illi eſſe. Hoc enim ſignificant illa verba, *Eſt actus primus corporis*. At vero ſecunda definitio explicat naturam eiuſdem animæ per habitudinem cauſæ efficientis, quàm habet reſpectu operationum: ſunt ergo definitiones diuerſæ, & quælibet per ſe eſt adæquata definitio, & propriam animæ naturam declarat, licèt neutra totam eius rationem diſtinctè, & quaſi comprehenſiuè exprimat, cùm neutra per ſe omnem innatam habitudinem animæ declaret. Quæ autem illarum magis eſſentialis, & quidditatiua ſit, in fine declarabimus.

8 *Arguitur contra diſcrimē iuxta ſenſum allatum. in cap praced. à num.33.*

At verò ſi prima definitio in alio ſenſu intelligatur, vtique particulam eius vltimam de vita accidentali intelligendo, vt multi expoſitores volunt, & videtur ſatis conforme textui Ariſtotelis, vt declarauimus: ſic difficile eſt hanc ſecundam definitionem ab illa prima diſtinguere: nam habitudo animæ ad vitam accidentalem, ſeu operationem, vnica tantùm eſt, vtique reſpectu eiuſdem operationis: ergo licèt in verbis ſit aliqua diuerſitas, idem omnino, & ſub eadem ratione per vtramque definitionem explicatur. Vnde non refert, quòd prior per potentiam habendi vitam, & poſterior per actum viuendi tradatur. Nam verba in definitione (vt aiunt) non dicunt actum, ſed aptitudinem. Vnde cùm dicitur animā eſſe principium, quo viuimus, non ſignificatur, eſſe principium quo actualiter operamur: nam hoc accidentarium eſt, & in rigore eſt contingens: ſignificatur ergo eſſe principium, quo & poſſumus viuere actu operando, & viuimus quoties ſic operamur. Et anima rationalis ſeparata eſt vera anima, quia de ſe eſt principium, quo poteſt homo viuere, licèt actu non ſit principium quo, ſed quod viuit. Ergo in re idem ſunt eſſe actum corporis potentia vitam habentis, & eſſe principium quo viuimus: eadem enim habitudo potentialis actiua (vt ſic dicam) per ordinem ad operationem, vtriſque verbis explicatur: licèt in vna definitione nomine actus, in alia verò nomine principij ſignificetur. Hęc enim eſt in vocibus, non in re ipſa. Nam anima eatenus eſt primum principium potentiale viuendi, quatenus eſt actus primus conſtituens corpus animatum habens in potentia vitæ operationem. Sicut in calore, ſi dicamus, calorem eſſe principium, quo ignis, vel aqua calida calefacit, id eſt, potens eſt calefacere vel calorem eſſe principium, quo aqua habet in potentia calefactionem, idem dicimus, licèt diuerſis verbis vtamur.

9. *Confirmatio*

Et confirmatur, nam aliâs, non duæ tantum, ſed tres eſſent animæ definitiones. Nam illa priora verba, *Anima eſt actus corporis organici*, explicata ſecundùm diuerſos ſenſus cap. præcedenti datos, duas diſtinctas continet definitiones, adeò vt Caietanus ibi dicat, vnam, quæ datur per ordinem ad corpus ſubiectum, proxime receptiuum animæ, eſſe quidditatiuam, aliam verò, quæ datur in ordine ad compoſitum, vt habet in potentia proxima operationem, non eſſe quidditatiuam, ſed deſcriptiuam per effectum, vel ſecundariam proprietatem: ergo ſi altera definitio diſtinguitur à prima in vtroque ſenſu, non erit ſecunda, ſed tertia definitio. Quod & à mente Ariſtotelis, & à cōmuni doctrina alienum eſt.

10 *Satis fit argum. in n.2.*

Propter hoc videtur probabile Ariſtotelem in primo capite non definijſſe animam vllo modo in ordine ad vitam accidentalem, ſeu operationem: ſed tantùm per habitudinem formalem ad corpus organicum, vt eſt proximè capax vitæ ſubſtātialis, ac ſubinde vt eſt actu organicum per varias partium diſpoſitiones accidentales, vt eſt potentia organicum organizatione ſubſtantiali: ſeu viuens ſubſtantiali vita. Quam dicitur habere potentia, quià de ſe non habet illam, ſed oportet, vt ab anima illam recipiat, vtique in eodem inſtanti temporis, licèt priùs natura in potētia proxima illam habeat. In ſecundo autem capite definiuiſſe animam per habitudinem actiuam ad operationem, & ita diſtingui illas definitiones. Quia verò in primo capite ſæpe inculcat etiam operationem vitæ: addi poteſt, non ideo de illà ibi loqui, vt per eam ibidem animam definiat, ſed ſolùm, vt explicet, quid nomine viuentis, aut vitæ etiā ſubſtantialis intelligatur. Non enim poſſumus nos aliter viuentia à non viuentibus diſtinguere, niſi per operationem ſeu actionem ab intrinſeco procedentem, & in operante manentem: vt in principio notauimus. Quanuis rectè intelligamus ſub illis operationibus aliquid ſubſtantiale, & abſolutum exiſtere. Vt ergo nos manuduceret Ariſtoteles ad concipiendam ſubſtantiam animæ, & vitæ, opera vitæ ibi commemorauit: non verò vt per illa animam definiret, id enim in caput 2. reſeruabat. Et hunc ſenſum frequentiùs ſequuntur Græci expoſitores, & ad difficultates expediendas eſt clarus.

11 *Amplius ſatisfit.*

Addi verò poteſt, quòd licet prior definitio intelligatur dari non tantùm per ordinem ad corpus, vt eſt ſubiectum animæ, & altera pars compoſiti, ſed etiam per ordinem ad compoſitum, ſeu ipſum viuens, quod per animam formaliter conſtituitur. Vt ex D. Thom. ſuprà retulimus: nihilominus poterit prior definitio in hoc diſtingui à ſecunda, quòd illa datur per effectum formalem animæ, qui eſt conſtituere ſubſtantialiter viuens: ſicut definitur lumen per formalem effectum conſtituendi lucidum, ſeu perſpicuum: & ſic diſtinguetur à ſecunda, quia hæc datur immediatè per operationem, ſeu per habitudinem ad illam.

12 *Ad confirm in num.9. 1. Solutio*

Ad inſtantiam verò, quòd tunc erunt tres definitiones animæ, reſponderi poteſt in primis, id non eſſe inconueniens, quia cùm anima dicat habitudinem ad materiam propriam, & ad compoſitum, & ad operationes, per omnes poteſt definiri, etiamſi Ariſtoteles illas, vt duas tantùm tradiderit, quia in prima vnicum tantùm ſenſum intendit, quicumque ille fuerit. Deinde dici poteſt, *2. Solutio.* habitudinem animæ ad materiam, & ad compoſitum eadem eſſe in re, & ſecundùm rationem ita eſſe connexas, vt vix poſſit vna ſine altera explicari: quia habitudo ad materiam eſt habitudo cauſæ formalis. Vnde terminatur ad materiam media cauſalitate formali. Et ideo priores duæ definitiones per habitudinem ad materiam, vel ad effectum formalem, & compoſitum, pro vna, magis vel minus declarata, reputantur. Sicut etiam altera definitio, quæ per operationem datur, virtute includit duas, quæ præciſione mentis poſſunt ratione diſtingui: nam anima & eſt principium primum, à quo viuens habet proximas operandi facultates, & eſt principium proximum ipſarum operationum: & fortaſſe in ratione principalis principij etiam proximum: & ita poſſet anima definiri per

per habitudinem ad potentias: ſicut definitur homo eſſe animal riſibile: vel ſicut anima rationalis definiri poteſt, vt ſit illa, quæ ſecum affert potentiam intellectiuam, & definiri etiam poteſt immediate per operationem, ſicut illam Ariſtoteles definiuit. Nihilominus tamen in eandẽ recidit vtraque definitio, quia potentia, & operatio, ita ſunt connexæ, vt vna ſine alia explicari non poſsit.

3. *Punctum vt poſterior definitio demonſtret priorem.*

13 *Recte demõſtrare oſtenditur.*

Circa tertium de oſtenſione vnius definitionis per aliam, manifeſtum eſt, voluiſſe Ariſtotelem priorem definitionem per poſteriorem demonſtrare. Nam & id proponit ſtatim in principio cap. 2. & id ſequitur circa finem capitis, concludens hoc modo, *Principium, quo viuimus, ſentimus, & intelligimus, eſt actus primus ſubſtantialis corporis organici: ſed anima eſt principium, quo viuimus, &c. Ergo eſt actus corporis organici.* Maiorem probat, quia actus, qui eſt primum operandi principium, eſt actus, & forma dans eſſe rei, illamque in actu conſtituens: quia ab eſſe procedit operatio. Minorem autem probauit, quia in illo modo operandi diſtinguuntur viuentia à non viuentibus. Quæ probatio ſine dubio eſt bona, & efficax. Nec de illa eſt vlla controuerſia inter expoſitores. Dubitant autem, an ſit probatio per cauſam, & à priori, ſeu propter quid, vel ſit tantùm demonſtratio, quòd ita ſit à poſteriori, & per effectus. In quo puncto ſunt variæ opiniones.

14 *An demonſtratio ſit à priori. Opinio 1. affir. Græcorũ & Alberti. Suadetur ex Ariſt.*

Prima opinio affirmat eſſe demonſtrationem à priori, & per cauſam, quam Græci expoſitores communiter tradiderunt, quos ſecutus eſt Alber. Mag. lib. 2. Natur. quæſt. cap. 25. videturque apertè probari ex ipſo Ariſtotele. Nam in principio capitis ſecundi dixit, rationem definitiuã non ſolùm eſſe ſignificare, ſed etiam cauſam eſſendi oſtendere debere. Idque confirmat exemplo quadrationis quadranguli, tradens duas eius definitiones, vnã explicantem quid ſit, alteram explicantem cauſam eius. *Et ratione.* Ratione item ſuadetur, quia illa probatio eſt per cauſam primariam rei: ergo eſt à priori. Antecedẽs probatur, quia datur per cauſam finalem, quæ eſt prima cauſarum. Et aſſumptum oſtenditur, quia vnumquodque eſt propter ſuam operationem, tanquam finem, teſte eodem Ariſt. lib. 2. de cœlo, cap. 3. text. 17. Ergo & anima eſt propter operationes ſuas. Sed illa demonſtratio datur per medium includens ordinem ad operationes: ergo datur per cauſam finalem, ac ſubinde eſt demonſtratio à priori. Et hæc ſententia multis etiam modernis placet. *Placet multis recentioribus.*

15 *2. Opinio eſſe potius à poſteriori. D. Th. & aliorum. Suadetur 1. ex Ariſt.*

Secunda nihilominus ſentẽtia eſt, oſtenſionem illam eſſe à poſteriori, & per effectus. Ita docuit D. Thomas *ibi*, quem alij ſequuntur. Et poteſt etiam in ipſo Ariſtotele fundari. Nam initio eiuſdem capitis 2. enitendum eſſe dicit ità priorem definitionem per poſteriorẽ oſtendere, ſicut ſolet id, quod ſecundùm ſe notiùs, nobis autem obſcurius eſt, per ea quæ ſunt nobis notiora elucidari. In huiuſmodi autem proceſſu, in quo à notioribus nobis progredimur ad probandum ea, quæ nobis obſcura, in ſe autem notiora ſunt, ſemper progredimur à poſteriori, per effectus, qui notiores nobis eſſe ſolent, latentes cauſas, quæ per ſe notiores ſunt, manifeſtando. Ergo hunc modum probationis ibi Ariſtoteles promittit, & conſequenter eundem poſtea exequitur. *Secundo ex reipſa.* Secundò ex reipſa ſuadetur, quia operationes ſunt effectus animæ, & per illas concluditur animam eſſe formam, & actum corporis. Dices ſimul eſſe effectum, & finem, & ſub hac poſteriori ratione, vt medium aſſumi. Sed cõtra, primò, quia notiores ſunt nobis operationes, vt effectus viuentis, quàm vt finis. *Euaſio, obſtruitur primo.* *Secundo.* Secundò, quia potiùs ipſum viuens, & anima ipſa eſt finis, cuius gratia dantur ei operationes, & inſtrumenta illarum. Vt idem Ariſt. cap. 4. dixit text. 36. & 37. *Tertio.* Tertiò in toto illo capite nunquam Ariſtoteles conſiderauit operationes vt finem, ſed vt effectum viuentis, & ex eo quod ipſa operatio vitalis nõ ſolùm ineſt viuenti, ſed etiam eſt opus, id eſt, effectus eius, colligit, formam conſtituentem in ſuo eſſe ipſum viuens, eſſe principium talium operationum: ergo ex prima definitione colligit ſecundam à priori, poſtquam à poſteriori manifeſtauit primam definitionem ex operatione.

16 *Reſolutio per aſſertiones 4. 1. Aſſertio.*

Inter has ſententias hæc poſterior mihi ſimpliciter probatur, quamuis prior, ſecũdum aliquam rationẽ, veritatem etiam habere poſsit. Ad vtrumque autem explicandum in primis aſſero priorem animæ definitionem, qua vt eſt actus corporis organici definitur, eſſentialem, ſeu quidditatiuam eſſe, quantum nos poſſumus rerum eſſentias capere, ac definire. *Indicatur ab Ariſtot.* Ita ſentiunt expoſitores ibi communiter, & ſignificauit Ariſt. d. capite primo, dum pòſt definitionem traditam concludit, *Vniuerſaliter igitur diximus, quid anima ſit.* *Ratione probatur.* Et probatur, quia illa definitio datur per proprium genus animæ, vt anima eſt, nimirum, eſſe formam ſubſtantialem, nullum enim aliud cogitari poteſt, ſub quo anima vel propinquiùs, vel magis directè, magiſve eſſentialiter conſtituatur. Deinde dat differentiam maximè proportionatam ad contrahendam generalem rationem formæ, ad talem ſpeciem formæ, quæ anima nuncupatur. Nam ratio formæ incompleti entis eſt, & reſpectiui tranſcendentaliter, vt diximus, hoc autem genus entis nõ poteſt eſſentialius contrahi, quã per determinationem talis reſpectus, quæ determinatio ſine proprio, & ſpeciali termino eius declarari non poteſt talis autem eſt illa differentia per quam anima definitur, vt actus talis corporis: ergo eſt illa definitio maximè eſſentialis.

17 *Dicta aſſertio procedit quocuo modo organicũ exponatur. Caietanus reiicitur, qua ex parte contrariũ ſenſit.*

Hoc autem verum exiſtimo, ſiue corpus organicum in illa definitione accipiatur pro materia diſpoſita, vt proximè capaci effectus formalis animæ, ſiue ſumatur pro ipſo corpore, vt viuificato ſubſtantialiter per animam. Quod aduerto propter Caietanum, qui in priori ſenſu concedit definitionem eſſe quidditatiuam, negat autem in ſecũdo: quia ſic ait, *Per quid poſterius animæ eſſentia circunſcribitur.* Sed non eſt neceſſaria diſtinctio: nam in vtroque ſenſu definitio eſt eſſentialis, quia, vt dixi, habitudo animæ ad actuandum corpus organicum eſt eadem cum habitudine ad compoſitum, ſeu ad vnionem formalem, ex qua reſultat compoſitum. Nec obſtat illa prioritas naturæ animæ ad compoſitum. Nam in primis in cæteris animabus præter rationalem nõ eſt prioritas ſimpliciter, etiã ordine generationis. Nam anima ſimul natura fit, & vnitur, ꝙ non ita eſt in anima hominis, vt infrà dicetur. Et deinde licèt hæc anima in ſuo eſſe ſit ſimpliciter prior natura, & quælibet alia in vno genere cauſæ poſsit dici prior ipſo compoſito: nihilominus tamen non eſt anima prior, quàm ordo, quem ad componendum compoſitũ, vel ad talem effectum formalem corpori cõmunicandum habet. Et ideo vtroque modo eſſentialiter definitur, & per id quod eſt, vel aliquo modò prius in genere finis. Nam forma eſt propter compoſitum, & propter ſuum effectum formalem: vel ſaltem per id, quod in ratione termini talis habitudinis habet neceſſariam, & quaſi ſimultaneam coniunctionem cum illa. Vel in eſſe actuali, ſi forma, vt actu informans ſumatur: vel ſecundùm eſſe poſsibile, ſi ſumatur anima, vt apta ad informandum

mandum, ſicut ſumi debet, quãdo eius eſſentiam declarat. Vnde potius dicendum videretur, magis eſſentialem eſſe definitionem illam, prout per formalem effectum animæ datur, quam vt datur per ordinem ad corpus tantùm vt proximum ſuſceptiuum animæ, quia ordo ad effectum ſuum formalem eſt maximè eſſentialis animæ: ſicut etiam eſt formæ cuicumque.

18 *2 Aſſert. cõſona D. Thomæ.* Secundò è contrario aſſero, ſecundam animæ definitionem ab Ariſtotele traditam per immediatum ordinem ad operationem non eſſe quidditatiuam, ſed deſcriptiuam, vtpote explicantem animæ naturam per quandam eius proprietatem, magis quàm per primam eius differentiam eſſentialem. Ita ſumitur ex D. Thoma ſuprà, & declaratur in hunc modum. *Eius probatio.* Nam anima duas habet habitudines: vna eſt formæ dantis eſſe ſubſtantiale compoſito, alia eſt principij effectiui operationũ, quæ licèt immediatè conueniant animæ per ſeipſam: nihilominus inter ſe comparatæ prior eſt ratio formæ, & habitudo ad informandum, quàm habitudo principij ad efficiendas operationes. Ergo prior eſt eſſentialis, ac per ſe primò conueniens animæ: poſterior verò eſt quaſi proprietas per ſe ſecundò illi conueniens. *Huius probationis aſſumptum ſuadetur 1.* Antecedens probatur primò, quia anima, non ideo eſt anima, quia eſt principium operandi: ſed potiùs, quia eſt anima, eſt principium operandi. Nam ſicut res non eſt, quia operatur, nec quia eſt potens ad operandum: ſed quia eſt talis tantæque perfectionis, ideo operatur, vel potens eſt ad operandum: ita ſimiliter anima non dat eſſe, quia dat operari: ſed potiùs è conuerſo, dat poſſe operari, quia dat eſſe. Ergo ſecundùm naturam prior eſt in anima ratio formæ informantis, quàm principij operantis: ergo prior ratio eſt eſſentialis: ſecunda tanquam concomitans eſſentialem, quia in vnaquaque re eſſentialis ratio eſt prima omnium, & quaſi radix cæterarum: ergo.

19 *Suadetur 2.* Declaratur hoc ex diuerſo modo, quo anima formaliter dat eſſe, & quo efficienter operatur, *vt quo*. Nam dat eſſe per ſeipſam, & immediatè, & ſubſtantiali modo ſine interuentu accidentis: eſt principium operandi non immediatè per ſeipſam ſolam, ſed mediante facultate accidentali. Vnde vel non influit immediatè per ſeipſam in opus vt multi volunt: vel ſi influit, non id facit ſine concurſu proximo potentię, nec ſine actione accidentali: ergo ſignum eſt, hanc rationem cauſandi, vel aptitudinem ad illam non eſſe ita eſſentialem animæ, ſicut eſt prior. *Tertio.* Tertiò declarari hoc poteſt ex alijs formis: nam calor formaliter conſtituit calidum, & eſt calefaciendi principium. Prior autem ratio eſt prima & eſſentialis calori, vt talis forma accidentalis eſt: poſterior eſt veluti potentia conſequens illam. Idemque in forma ignis, & alijs ſimilibus conſiderari poteſt. Vnde ſi quis definiret formam Solis, eſſe quandam formam, quæ eſt primum illuminãdi principium: profectò non quidditatiuam, ſed deſcriptiuam definitionem redderet. At quoad hoc eadem eſt ratio de anima, quia licèt illæ duæ rationes principij efficientis, & formæ, in anima perfectiores ſint, nihilominus inter ſe eandem proportionem ſeruant.

20 *Suadetur 4.* Denique definitio hęc datur per quid poſterius, & accidentale, ita enim opera vitæ ad animam comparantur: ergo non poteſt eſſe eſſentialis definitio ipſius animæ. *Inſtatur proxima ratio.* Sed contra hoc inſtatur, quia potentia, vel habitus definitur quidditatiuè per actus: cùm tamen etiam actus ſit poſterior, & accidentalis ipſi potentiæ. Idem ergo erit in anima, militat enim eadem ratio. Potentia enim ideo per actus quidditatiuè definitur, quia licèt actus ſit poſterior in executione, eſt prior in intentione: nam eſt finis ipſius potentiæ, & vt ſic eſt tranſcendentalis habitudinis potentiæ ad actum: ideoque definitio potentiæ per actus eſſentialis eſt: ergo eodem modo iudicandum eſt de anima, quatenus per habitudinem ad operationes in ratione principij definitur. *Occurritur.* Reſpondetur negando conſequentiam. Eſt enim notanda differentia inter ſubſtantiam, & proprietatem eius, quæ rem hanc egregiè declarat. Nam viuens, vt corpore, & animo conſtat, eſt quædam ſubſtantia completa, quæ eſt res omnino abſoluta, & non includit eſſentialem habitudinem etiam tranſcendentalem ad accidentia: nec de ſe eſt propter accidentia, ſed potius accidentia, quę illam ſubſtantiam ornant, ſunt propter ipſam. Et eadem ratione anima, & corpus, quæ ſunt partes ſubſtantiales, & eſſentiales ipſius viuentis, licèt inter ſe habeant eſſentialem, & ſubſtantialem habitudinem, & tranſcendentalem reſpectum mutuum: non tamen habent tranſcendentalem habitudinem ad ſuas potentias, vel actiones, nec inde ſpecificantur: ſed potiùs tales proprietates naturaliter reſultant, ac conſequuntur ex perfectione eſſentiali, & ſubſtantiali talis formæ ſubſtantialis, quæ eſt anima. At verò potentiæ per ſe primò ordinantur ad actus, & illis coaptantur, & ideo ad illos habent tranſcendentalem habitudinem, & ab illis aliquo modo ſpeciem ſumunt, ideoque per illos eſſentialiter definiuntur, vt infra de potentijs dicemus. Et videri poſſunt prædicta in Metaphyſ. diſp. 43. ſect. vlt. *Prædicta inſtantia retorquetur pro ipſa 2. aſſert.* Vnde poteſt retorqueri argumentum. Nam anima ſecundùm ſpeciem, & ſubſtantiam ſuam, non ſpecificatur ab operationibus ſuis, ſicut potentiæ ab actibus: ergo nec definitur eſſentialiter per operationem, ſed tantùm à poſteriori eius natura per operationem notificatur.

21 *3. Aſſert. probatur 1.* Tertiò hinc colligo oſtenſionem primæ definitionis per poſteriorem ſimpliciter loquendo eſſe à poſteriori, quia eſt ab operatione formæ ad eſſe eius, ſeu ad formalem effectum eius, qui progreſſus manifeſtè eſt à poſteriori. Nec reſponſio de cauſa finali ſatis facit, quia conſiderata ſubſtantia animæ ſecundùm ſuam eſſentiam, non eſt operatio finis eius: ſed potius operatio eſt propter ipſam, vt Ariſt. dixit in cap. 4. *Probatur 2.* Deinde declaratur per cauſales propoſitiones: Nam anima non ideo eſt talis eſſentiæ, quia tales habet, vel habere poteſt operationes, ſed potiùs, quia eſt talis tamque perfectæ naturæ, ac ſubſtantiæ, ideo ab illa prodire poſſunt tales operationes. Sicut etiam ſubſtantia Angeli, v.g. non ideo habet tam perfectam eſſentiam, quia habet tam perfectum intellectum, vel intelligendi modum: ſed potiùs è contrario. *Probatur 3.* Idem ergo eſt de anima rationali, & conſequenter de reliquis. Vnde confirmatur: nam potentię operatiuę non ſunt finis formæ ſubſtantialis, ſeu animæ, ſed ſunt conſequentes ipſam, & perfectionem eſſentialem eius: nemo enim dixerit, animã eſſe propter ſuum intellectum, ſed hunc reſultare ex eminenti virtute eius, vt ſit illi operandi inſtrumentum. Ergo ſimiliter operationes non ſunt finis animæ ſecundùm ſuam eſſentiam ſpectatæ, ſed illam conſequuntur ex perfectione abſoluta, quam in illa ſupponunt: ergo probatio quòd anima ſit talis naturæ, vel eſſentiæ, ex operatione, non eſt ex cauſa finali propria, ſed ex effectu conſequente, & ita eſt à poſteriori.

22 *Probatur 4. ex progreſſu Ariſtotelis.* Tandem hoc ipſum oſtenditur ex ipſo Ariſtotelis progreſſu. Nam primum omnium pro fundamento ſuæ demonſtrationis ſumit, *animatum ab inanimato vita* (id eſt, operatione vitæ) *ſeiungi*, vtique a poſteriori, & quoad nos. Ideoque ex his, quæ videmus, & experimur, illud pronuntiatum oſtẽdit: & eodem modo diſcernit inter viuentia ipſa gradus eorum, quatenus videmus plures, vel pauciores ex his operationibus participare. Eodemque

que modo colligit eſſe in viuẽtibus aliquod principium talium operationum, quæ collectio planè eſt à poſteriori, quia procedit ab effectibus, vt notioribus, & experimento cognitis. Vnde non fundatur in operatione, vt fine: nam hæc habitudo non eſt nota ſenſui: ſed multo magis latet, quàm quòd anima ſit forma corporis viuentis. Imò in rigore vera non eſt, ſi operatio animæ ad eius nudam eſſentiam comparetur, vt dixi. Ac tandem ex illo principio quòd anima ſit principium operandi à poſteriori demonſtrato, concludit animam eſſe actum primum, ſeu formã corporis, per quod viuens operatur. Quæ collectio non ſolùm in fundamento, ſed etiam in ſe eſt à poſteriori. Quia, vt dicebam, non ideo anima eſt viuenti principium eſſendi, quia eſt principium operandi, ſed potiùs è cõtrario, quia illi dat eſſe, ideo dat etiam operari.

23 *4. Aſſertio.* *Declaratur & probatur.*

Quartò verò addo, quoad nos, & conſideratis rebus in ordine ad exiſtentiam, & vt ſubſunt intentioni agentis, poſſe demonſtrationẽ illam dici aliquo modo à priori in genere cauſæ finalis. Declaratur, & probatur, quia licèt virtus, & operatio alicuius ſubſtantiæ non ſit propria cauſa finalis perfectionis eius ſecundùm eſſe eſſentiæ, nihilominus finis agentis producentis illam ſubſtantiam in eſſe exiſtentiæ poteſt eſſe eius operatio. Vt ſol, v. g. non habet talem eſſentiam ſubſtantialem, quia eſt principium ſuo modo vniuerſale generationis inferiorum rerum. Sed hoc habet ex ſua perfectione abſoluta tanquam conſequens illam, non tanquam cauſata ab illa, etiam per modum cauſæ finalis, neq; etiam per modum termini, ad quem illa ſubſtantia dicat habitudinem: vt in viuentibus iam declaraui. *Quo modo vnumquodque ſit ob ſuam operationem.* Nihilominus tamen in ordine ad exiſtentiam, & creationem verum eſt, ſolem eſſe à Deo factum propter ſuam operationem. Idemque in igne, & alijs rebus inanimatis conſiderare licèt. Eademque ratio eſt de viuentibus, vt, v. g. in homine, ſi naturam eius nudam, & ſecundùm eſſentiam tantùm conſideremus: non ideo eſt capax intellectualium operationum, quia eſſentialiter ad illas ordinatur, quocumq; modo id intelligatur, eſt enim eſſentialiter res abſoluta tantæ perfectionis eſſentialis, vt ex illa naturaliter reſultet capacitas intelligendi, & nihilominus hęc capacitas reſpectu agentis potuit eſſe motiuum, & ratio finalis producendi talem creaturam, quia voluit illam creare, vt ipſum intelligeret, ac videret. Et ratio eſt, quia res ſecundùm eſſentiam tantùm ſpectata, ſicut abſtrahit à cauſa efficiente, ita & à cauſa finali. Et ideo ſi ſit omnino abſoluta, nõ habet cauſam finalem ſuæ eſſentiæ, ſicut nec efficientem. In ordine autem ad exiſtentiam, ſicut nata eſt fieri à tali, vel tali cauſa, ita etiam apta eſſe poteſt, vt propter talem finem fiat: & hoc modo res omnes dicuntur eſſe propter ſuas operationes, iuxta intentionem primi agentis.

24 *Progreditur aſſertionis probatio.*

Sic igitur dici poteſt operatio vitæ eſſe finis viuentis, in ordine ad exiſtentiam eius, & intentionem primi agentis, & ſub hac conſideratione aliquo modo redditur cauſa ob quam tali corpori organico, tanquam forma deſtinata, ſeu coniuncta eſt ab authore naturæ: quia tales operationes in aliquibus compoſitis corporalibus eſſe voluit. Et ita licèt demonſtratio illa ab operatione, quatenus ex notioribus nobis indicat propriam animæ naturam, & eſſentiam ſimpliciter ſit à poſteriori: nihilominus in ordine ad exiſtentiã, & productionem animæ indicat finem propter quem facta eſt: & ſub ea ratione tranſit in demonſtrationem à priori. Quod maximè poteſt deſeruire ad explicandum Ariſtotelem, qui vtrunque coniunxit, ſcilicet, demonſtrationem eſſe ex notioribus, ac proinde ab effectu, & per illam cauſam rei apparere, debet enim intelligi de cauſa rei nõ quoad eſſentiam eius, ſed quoad exiſtentiam, ſeu productionem. Et huic ſenſui facilè poteſt exemplũ accommodari: nam inuentio lineę mediæ ad quadrandum quadrangulum, ſolùm eſt cauſa quadrationis in ordine ad exiſtentiam, & effectionem eius: nam inſtruit agens, vt ſciat quadrationem efficere: non verò eſt cauſa, ob quam ipſa quadratio talis rationis, ſeu quaſi eſſentiæ ſit.

CAPVT IV.

Vtrùm Anima in vegetatiuam, ſenſitiuam & rationalem rectè, & ſufficienter diuidatur, & qualis huiuſmodi diuiſio ſit.

QVoniam intentionis noſtræ eſt de ſola rationali anima ex profeſſo dicere, neceſſariũ duximus diuiſionem hanc hoc loco præmittere: tum quia vnica rationalis anima eminenti quodam modo omnes illas rationes complectitur, vt videbimus: tum etiam, vt quid de inferioribus animabus certum ſit ſtatuentes, illarum diſputationem relinquamus: nec de illarum proprietatibus amplius diſputemus, quàm ad animæ rationalis exactam cognitionem nobis ſit neceſſarium. 1. *Ratio excitandi quæſtionem.* Videri ergo poteſt illa diuiſio non rectè tradita: quia non apparet, qualis eſſe poſsit, quia nec eſt generis in ſpecies, cùm anima vegetatiua, & ſenſitiua, interdum non differant eſſentialiter, nec etiam ſenſitiua, & rationalis: neque eſt ſubiecti in accidentia, cum membra illa, & ſubſtantia ſint, & eſſentialiter interdum differant. *Arguitur 1. pro parte negat.* Et confirmatur, quia eadem proportio, ſeu ratio eſt de abſtractis, & de cõcretis, ſeu de totis, & de partibus: ſed viuens nõ rectè diſtinguitur in vegetatiuum, & ſenſitiuum, & rationale: ergo nec anima in illa tria membra bene diuiditur. *Cõfirmatur.* Minorem probamus: quia in bona diuiſione, vnum mẽbrum non prædicatur de altero: ſenſitiuum autem vegetatiuum eſt, & rationale ad ſenſitiuum.

2. *Arguitur. 2.*

Secundò obijci poteſt, quia illa diuiſio videtur diminuta, quia omittit animam loco mouentem, & appetentem: quæ non minus poſſunt ab aliquibus ex illis membris diſtingui, quàm aliqua ex dictis membris inter ſe diſtinguantur. Aliunde verò videtur ſuperabundans, quia forma vegetãs præciſa à ſentiente non videtur habere veram rationem animæ: quia nullam habet propriam vitalem operationem, ex qua rationem animæ præcipuè cognoſcimus, vt paulo antea dictũ eſt. *Huius arg. aſſumptum probatur 1.* Aſſumptum probatur primò, quia in planta, v. g. nulla eſt operatio immanens: omnis autem operatio vitalis debet eſſe immanens, quia aliàs non erit à principio intrinſeco, ſed erit tranſiens ab extrinſeco agente in paſſum diſtinctum: ergo non eſt in plantis operatio vitalis. Maior probatur, quia omnes actiones partis vegetantis ſunt, vel ab ipſo viuente in cibum, ſeu alimentũ, vel ad ſummum erunt inter partes diſsimilares per actionẽ vnius in aliam, ac proinde tranſeuntes. *Probatur 2.* Vnde probatur ſecundò idem aſſumptum, quia omnes actiones plantarum ſunt, vel alterationes per qualitates naturales communes rebus inanimatis, vt ſunt calor, humiditas, & ſimiles: vel ſunt motus locales per aliquam attractionem, vel expulſionem, quas actiones videmus etiam rebus inanimatis conuenire, vt magneti, & ſimilibus. Præterea aliunde videtur ſine cauſa inter illa membra poni anima rationalis, quia licèt operationem vitalem habeat, illam tamen vel non exercet per corpus, & ſic illa non eſt operatio animæ, vel ſi per corpus illam efficit, ad ſenſitiuam animam pertinet.

3. *Notatio pro dicendis.*

Supponimus in primis, diuiſum huius partitionis eſſe illud ipſum, quod in præcedentibus capiti-

capitibus definitum eſt, nimirum formam quandam ſubſtantialem, quæ ſit vera pars compoſiti per modum actus primi, & principij operationum talis compoſiti in ſeipſo: quæ forma vocatur anima, & compoſitum ipſum viuens appellatur. De hoc ergo diuiſo quatuor explicanda ſunt. Primum in hoc capite, quomodo omnibus, & ſingulis membris numeratis vera ratio animæ conueniat. Vnde conſtabit diuiſionem quoad hanc partem non eſſe defectuoſam, ſeu redundantem. Secundò explicandum erit in cap. ſequenti, quomodo illæ tres animæ inter ſe comparentur, vel quoad ſubordinationem, vel quoad ſeparationem vnius ab alia. Tertiò addendum erit in cap. 6. quo modo membra illa inter ſe diſtinguantur. Quartò in c. 7. quomodo diuiſum adæquent: ita vt diuiſio diminuta non ſit.

4 *Notatio altera, de ratione animæ duo eſſe, quod ſit forma corporis & principiũ vitalium actionum. Vtrunque in rationali inueniri oſtenditur. Primo.* Circa primum aduerto ex dictis in præcedentibus ad veritatem animæ duo requiri: vnum quaſi genus; vt ſit actus formalis, ac ſubſtantialis corporis: aliud per modum differentiæ, quam nos per ordinem ad operationem explicamus, dicentes eſſe debere principium primum operationum vitalium. Vt ergo de vnoquoque illorum membrorum oſtendamus veram rationem animæ illi conuenire, probare oportet illa duo in ſingulis inueniri. In anima ergo rationali, vt rationalis eſt, ſatis per ſe notum eſt, quòd ſit principium operationum vitalium. Quia intellectualis operatio non ſolùm vitalis eſt, ſed etiam ad ſupremum vitæ gradum pertinet: & eſt maxima participatio vitæ diuinæ, propter quam dicitur anima rationalis ad imaginem Dei facta. *Secundo.* Quòd autem hoc principium ratiocinandi in homine non ſolùm ſit in ſe viuens, ſed etiam ſit actus quo homo viuit, & corpus hominis actuans, vt vera forma, licèt videatur etiam ipſa experientia ſatis notum: nihilominus multis Philoſophis fide carentibus occultum, & incognitum fuit. Et ideo cap. 12. probabimus animam rationalem, etiam quoad hanc partem, eſſe veram animam. Nunc ergo ſupponatur hoc, & conſequenter illam animam ſub illo diuiſo contineri: illudque propriè, & eſſentialiter illi conuenire.

5 *Vtrãque etiam in anima bruti. Ac primum quod ſit vitaliũ actionum principium.* Secundò notiſsimum etiam eſt, principium ſentiendi in animalibus brutis eſſe veram animã. Nam, vt Ariſt. lib. 1. de Plant. in principio (vel qui fuit illius libri author) dixit, *Vita in animalibus patens eſt, & manifeſta, in plantis vero occultior, nec adeo euidens.* Quod eiſdem ferè verbis dixit Aug. lib. de Quantitate animæ, cap. 33. Et meritò: nam in primis in animalibus, & in nobis ſentientis vitæ operationes experimur, quatenus in ſenſibus cum cæteris animalibus conuenimus, & in ipſiſmet brutis euidentia ſigna cognitionis, doloris, & motionis ab intrinſeco principio conſpicimus. Quòd autem omnis cognitio, & appetitus, qui ad illam conſequitur, etiamſi per materiales potentias ſentiendi, & appetendi fiant, à ſubſtantiali principio interno procedant, non minus euidens eſt: quia tales actus ab ipſo cognoſcente, & appetente fiũt, & in eo manent, & per illos ſeipſum ab intrinſeco perficit, & hoc eſt viuere accidentali vita, vt in ca. 1. & 2. declaratum eſt. Ergo in ſubſtantijs corporalibus, ſic operantibus euidens eſt, dari principium internum, à quo tales actus principaliter procedunt, & à quo eſſentialiter; ſeu neceſſariò dependent, cuius certum ſignum eſt, quòd per abſentiã, vel ſeparationem, aut deſtructionem talis principij ceſſat in illo ſenſibili corpore inanimi omnis talis operatio. Eſt ergo in re ſentienti intrinſecum principium vitæ.

6 *Deinde quod ſit forma corporis.* Quod autem illud principium ſit actus corporis, patet ex dictis in cap. præced. quia principium intrinſecum operandi eſt actus, & forma dans eſſe corpori ſic operandi: tale autem eſt principium ſentiendi, quia hæc operatio talis eſt, vt natura ſua ab intrinſeco principio fieri poſtulet: vt experientia conſtat: nam deficienti illo principio, talis operatio fieri non poteſt. Deinde principium ſentiendi, vt ſic, ſi gradum illum non tranſcendat, materiale eſt, ſicut & operationes eius: ergo eſt actus pendens in fieri, & in eſſe à materia, nam de eius potentia educitur: ergo vnitur illi vt forma, quia eductio, & dependentia à ſubiecto, non eſt niſi per vnionem formalem ad illud, vt in Metaphyſica explicatum eſt. Eſt ergo principium ſentiendi in animalibus brutis verus actus corporis, vnde etiam corpus illud organicum eſt, vt oculis etiam conſpicitur: ergo tale principium eſt vera anima, & non niſi ſenſitiua: ergo anima ſenſitiua eſt vera anima. Nec in hoc puncto difficultas alicuius momenti occurrit. Quòd ſi aliqua fuerit, vel obiter in diſcurſu huius capitis, vel copioſiùs tractando de huius animæ facultatibus explicabitur.

In anima verò vegetatiua res eſt obſcurior, quia in plantis vita eſt latentior, vt idem Philoſophus in d. lib. de Plant. dixit. Veruntamen loquendo de forma purè vegetatiua, qualis eſt forma plantarum, ſatis euidens eſt, eſſe actum formalem, & ſubſtantialem corporis plantæ, vel arboris: nam totum illud cõpoſitum materiale eſt. Vnde actus ſubſtantialis eius materialis eſt, ac proinde pendens à materia, & eductus de potentia illius: ergo vnitus illi vnioni formali, & ſubſtantiali. Alterum ergo in illa forma minus eſt euidens, ſcilicet, an ſit actus operationum vitalium. Propter quam cauſam moderni aliqui (vt relatum inuenio) negare auſi ſunt formam vegetatiuam præcisè ſpectatam eſſe animam: qui conſequenter negant, plantas viuere. Quam fuiſſe antiquam aliquorum opinionem Philoſophorum refert Plutar. lib. 5. de Placit. Philoſoph. cap. 26. & Theodor. ſer. 5. contra Græcos, & plures ex illis Philoſophis nominat, & ſpecialiter Stoicos, quibus etiam illam ſententiam tribuit Clemens Alex. lib. 8. Stromat. prope initium. §. 2. *Eſt ergo*, vbi ipſe indicat quæſtionem eſſe poſſe de nomine, de quo ſtatim dicemus. 7. *Denique vtrunque inueniri in anima vegetante oſtẽditur. Ac primo quod ſit actus corporis. Quod vero ſit principiũ actionum vitaliũ negant aliqui moderni. Imo & veteres quidã apud Plutar. Theodor. & Clemen. Alex.*

Primum eorum fundamentum, ac principium eſt iam tactum, quòd omnes actiones partis vegetantis tranſeuntes ſunt, & per alterationes merè naturales, & communes rebus non viuentibus fiant. Secundum addi poteſt, quia nihil ſit ab arboribus, ſeu plantis, quod non poſsit ab extrinſeco agente in eis fieri: ergo ſignum eſt talem actionem, non eſſe actum vitæ, quia actio ſumit ſpeciẽ ſuam à termino, & ideo ſi terminus natura ſua nõ eſt vitalis, nec actio, qua fit, erit vitalis: terminus autem, qui poteſt ab extrinſeco agente fieri, non eſt vitalis: ergo nec actio: ſic enim motus cæli vitalis non eſt, quia ſufficienter ab extrinſeco fieri poteſt. Probatur ergo antecedens, quia prima operatio plantæ eſt nutritio, & augmentatio: at verò augmentum arboris poteſt fieri ab extrinſeco agente: nam poteſt Deus creare arborem cum toto augmento, quod per nutritionẽ, vel augmentationem conſequi poteſt. 8. *Eorum fundam 1. Secundum,*

Dices poſſe quidem Deum totam illam molem ſimul creare, & ita poſſe concreando facere id, quod per augmentum acquiri poſſet: non tamen poſſe per ſe facere illud augmentum ſine actione vitali. Sed contra hoc inſtatur, quia poſſet Deus ſine vlla actione ipſius plantæ augmentum eius eodem ſucceſsiuo modo paulatim efficere, applicando nutrimentum per ſolam ſuam motionem localem ſuſpendendo actionem plantæ, non præbendo illi concurſum neceſſarium ad agendum, & per ſolam ſuam potentiam efficiẽdo, quidquid planta poſſet efficere: in hoc enim nulla eſt repugnan- 9 *Euaſio proximi fundam. Inſtatur.*

gnantiæ. Et per illud ſatis videtur oſtendi in tota illa operatione veram vitæ rationem non inueniri. Et ſimile argumentum de nutritione, & alijs actionibus plantarum fieri poteſt. Et æquè procedit in animalibus, & hominibus ſpectatis præciſe, quatenus ſe nutriunt, vel augent, &c. nimirum quod ex ea pręciſe ratione non viuant, ſed quatenus in eis aliquid cognitionis, aut ſenſus in illa actione miſcetur, vt quod diſcernunt alimentum, ſentiunt famem, & ideo mouentur ad cibum quęrendum, &c. Vnde quidam antiqui, vt vitam plãtis concederent, ſenſum etiam illis tribuebant, dicentes illas appetere cibum, illumque diſcernere, & in eo capere voluptatem, ſentientes ſine his nõ eſſe vitam. Vnde cum illa de plantis incredibilia, & ridicula ſint, ſequitur nec vitam habere, nec earum formam eſſe animam. Et confirmari tertio hoc poteſt ratione, quæ videtur maximè à priori, quia nulla res creata habet vitam, niſi quatenus aliquo modo participat vitam Dei: ſed non participant vitam Dei, niſi qui cognitionem, & amorem participant: ergo quidquid non participat cognitionem, & amorem, non viuit: ac ſubinde ſine ſenſu, vel intellectu non eſt vita. Maior videtur euidens, quia nihil perfectionis eſt in creatura, niſi per participationem diuinæ perfectionis. Vnde creatura non eſt ens, niſi per participationem diuini eſſe, ſeu diuinæ entitatis: nec eſt ſubſtantia niſi per participationem diuinæ ſubſtantiæ: ergo nec eſt viuens, niſi per participationem vitæ diuinæ.

Antiqui ſenſum plãtis tribuebant.

Tertium fundam.

10 *Effugium proximi fundamenti obſtruitur.*

Dices conſequentiam non eſſe formalem: nam creatura eſt corpus, & non eſt participatio diuinæ corporeitatis. Reſpondeo conſequentiam eſſe formalem, habereque eandem rationem in qualibet perfectione ſimpliciter ſimplici: nam omnis illa eſt in Deo formaliter, & per eſſentiam: & ideo ſi in creatura inuenitur formaliter, neceſſario eſſe debet per participationem ſimilis perfectionis Dei. Secus vero eſt in perfectione non ſimpliciter, quæ in Deo tantum eminenter inuenitur: & ideo licet ab ipſo participetur, non tamen per formalem conuenientiam participatam, ſed per alium inferiorem modum. Viuens autem, vt ſic, dicit perfectionem ſimpliciter, cum in Deo formaliter, & abſolute, ac per eſſentiam inueniatur: & ideo non poteſt in creatura inueniri, niſi per formalem participationem vitæ diuinę: ſecus vero eſt de ratione corporis, quæ perfectionem ſimpliciter non dicit. Iam ergo probatur prima ſubſumpta propoſitio, quia in Deo nulla ratio vitæ inuenitur, niſi quia cognoſcit & amat: ergo vita Dei non poteſt formaliter participari niſi per cognitionem, & amorem: ergo è contrario, quæ non participant cognitionem, & amorem aliquo modo, nullo modo vitam Dei participant, ac ſubinde non viuunt: ergo plantę non viuunt, nec forma earum eſt anima.

11 *Pars affirm. ſtatuitur.*

Probatur ex Scriptur. & Patribus.

Nihilominus, & in Theologia certum, & in Philoſophia euidens eſt, & plantas viuere & formam vegetatiuam eſſe veram animam. Eamq; ob rem in hac veritate aſſerenda omnes Philoſophi, & Theologi conueniunt. Et in primis habet fundamentum in Scriptura, dicit enim Paulus 1. Cor. 15 *Tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur.* Vbi productionem plantæ, *viuificationem* appellat: ergo quod ſic producitur viuit, vtiq; vita vegetatiua. Vt ponderauit Aug. l. 1. de Ciuit. cap. 20. dicens, *Hoc genus rerum*, id eſt, plantarum, *quamuis non ſentiat, viuit, ac per hoc poteſt mori, & occidi*: & adiungit illud Pſalm. 77. *& occidit in grandine vineas eorum.* Vnde Dionyſ. cap. 6. de diuin. nom. prope initium, quaſi reſpondens tertiæ rationi à nobis factæ, inquit, *ex ipſa*, vtique vita Dei, *& animantes omnes, & plantæ iuxta extremam vitæ harmoniam, vt viuant acceperunt.* Et iterum in fine, *Ex ipſa* (inquit) *viuificantur, & confouentur, & animantes cuncta, atque arbores, & ſiue ſpiritualem dixeris, ſiue rationalem, ſiue ſenſitiuam, ſiue nutritiuam, ſiue vegetatiuam, ex ipſa viuit*, &c. Hinc Aug. lib. de vera relig. cap. 55. *Non ſit*, ait, *vobis religio illa vita, quæ dicuntur arbores viuere, quoniam nullus ſenſus in illa eſt.* Et diuiſionem trium animarum tradit libr. 8. de Ciuit. cap. 8. Idem Ariſtot. in citato loco, & certius in lib. 2. de Anima, cap. 1. & 2. & ſæpe alijs in locis, quæ infrà notabimus. Et D. Tho. 1. p. q. 18. a. 1. & 2. vt omittam alios Philoſophos; & Theologos, qui eos ſine contradictione ſecuti ſunt.

12 *Probatur deinde ratione phyſice demonſtrante.*

Ratione probatur, quia vegetatio ipſa, ſeu nutritio eſt vita quædam, ſeu vitalis operatio: ergo forma, quæ ita informat corpus, vt ſit principium talis operationis, eſt anima. Conſequentia euidens eſt ex ſupra dictis. Antecedens vero pendere quidem poteſt ex ſignificatione vocis: vt dixit Alexandrinus. Vocis tamen ſignificatio ſumenda eſt ex communi vſu, & prima impoſitione ab omnibus recepta. Oſtendimus autem ſupra ex communi peritorum ſententia, & omnium fere hominum conſenſione in rebus creatis, in hoc diſtingui viuentia à non viuentibus, quod non viuentia non habent intrinſecum principium ſe mouẽdi per ſe loquendo, vt in elementis, lapidibus, metallis, & ſimilibus videre licet. Dico autem *per ſe loquendo*, vt omittam quæſtionem de grauibus, & leuibus, & de reductione aquæ calidæ ad priſtinam frigiditatem, & ſimilibus: de quibus dubitari ſolet, an illæ actiones ſint à principio intrinſeco rerum, quæ ſic mouentur, à qua quæſtione nunc abſtinere volumus. Nam quidquid in ea dicatur, certum eſt illam actionem non eſſe vitalem, quia non eſt per ſe, ſed quaſi per accidens in tali natura, quia non eſt per ſe inſtituta, vt in illa, ſeu per illam actionem ſe exerceat: ſed per accidens illi conuenit, vt ſtatum connaturalem acquirat, vel recuperet, in eo quieſcat. Viuentia autem ſe ipſa mouere per ſe poſtulant, ita vt ad illorum perfectionem hoc per ſe pertineat: & tunc cenſeantur eſſe in proprio ac perfecto ſtatu, quando actu ſunt in cõnaturali operatione, qua ſe ipſa mouent. At vero plantæ per ſe, & ab intrinſeca natura poſtulant eſſe in continua actione, & motione ſui, vel vt ſe cõſeruent nutriendo, vel vt ad perfectum ſtatum augmenti ſua corpora perducant, vel vt ſua indiuidua conſeruent ſe nutriendo, vel vt conſeruent ſpeciem ex ſua ſubſtantia aliquid generando, vel ſemen ad generationem aptum præparando: ergo huiuſmodi corpora viuentia ſunt, & opera illorũ vitalia ſunt: ergo & forma illorum vera eſt anima. Et hæc quidem eſt phyſica demonſtratio. Niſi quis proteruus exiſtat, dicens, non ſatis eſſe ad rationem vitæ, vel operationem vitalem, quod ſit illo modo à propria forma in ſuo naturali ſtatu petente talem actionem, qua idem ſuppoſitum ſeipſum moueat, ſed eſſe neceſſarium, vt actio ſit ex his, quæ ab eadem potentia fiunt: & recipiuntur immediatè: ſic vero reſpondens, relinquendus eſt, tanquam de voce contendens, contra communem vſum eiuſdem vocis: & nihilominus ſoluendo argumenta hanc proteruam contentionem ſufficientiſsime refutabimus.

Proteruus negans hanc demonſtrationem, mittendus.

12 *Ad 1. fund. in n. 8. vel potius 2. quoad primam probationem.*

In primo ergo fundamento contrariæ ſententię, duo tanguntur, vnum eſt, quod actiones partis vegetantis ſunt tranſeuntes: aliud eſt quod fiunt per alterationem primarum qualitatum. Ad priorem autem partem reſponderi poteſt primo, non eſſe contra rationem actionis vitalis quod ſit tranſiens: vel è contrario non eſſe de ratione actionis vitalis, quod ſit immanens: nam licet omnis actio immanens vitalis ſit, non videtur neceſſarium, vt è conuerſo omnis actus vitalis ſit immanens: & ſimiliter licet actio tranſiens, vt ſic, & ex generali ratione ſua non poſtulet eſſe vitalis,

non tamen illi repugnat, quod ex peculiari differentia, aut modo, quo fit ſit vitalis, vt in plantis eſſe cernitur, tactumque eſt, & magis ſtatim explicabitur. Ita ſentit Fonſ. l. 9. Met. c. 9. tex. 16. in Com.

Altera reſponſio dupli is modi actionis immanentis, quorū quilibet ſufficit ad vitalem.

Secundò vero ne in hoc etiam fiat quæſtio de nomine actionis immanentis, eiuſve ſignificato, diſtingui poteſt duplex actio immanens: nam vno modo dici poteſt immanens, quia manet, & inhæret in potentia, à qua proxime fit, ſeu in eodem organo per quod fit, vel ſolum quia eſt in eodē ſuppoſito, ſeu toto, licet in eo fiat ab vna parte per aliam, ſicut animalia dicuntur ſe mouere per diſtinctas partes, vnam per ſe mouentem, & aliam per ſe motam. Si ergo intelligatur de ratione act⁹ vitalis eſſe, vt ſit immanens primo modo, ſic negatur aſſumptum, vt iam negatum eſt: ſi vero id intelligatur de actu immanenti generatim ſumpto, vt ab illis duobus modis abſtrahit, conceſſa illa propoſitione, negatur, proprias actiones animæ vegetatiuæ ita eſſe tranſeuntes, vt nullo modo ſint immanentes. Nam ſunt immanentes reſpectu totius, ſeu ſuppoſiti ſe per ſe mouentis, ac perficientis, vt eſt per ſe euidens, & ex declaratione data, & ex ipſa experientia. Quod autem hæc immanentia ad rationem vitalis operationis ſufficiat, probari poteſt, ex generali ratione viuentis iam declarata: quia illa immanentia ſufficit, vt idem ab intrinſeco moueat ſeipſum ex virtute eiuſdem formæ, quæ eſt principium primum, & intrinſecum talis operationis in eodem ſuppoſito, cui dat ſui eſſe: ergo ille modus operandi immanenter, ſatis eſt, vt & operans ſit viuens, & forma eius ſit anima, & actio eius vitalis ſit. Et pro hac reſponſione videri poſſunt, quæ dixi in Metaphyſ. diſp. 48. ſect. 6. num. 10.

14 *Reſponſio quoad 2. probationem in eodem num. 1.*

Vnde ad alteram partem, quod tales actiones fiunt per alterationes materiales, & per qualitates elementares, & communes rebus inanimatis: ſimili modo reſpondetur in primis negando illationem: Nam hoc non repugnat actioni vitali, quia & alteratio ſi ſit circa ſeipſum, & ex propria virtute actiua intrinſeca, poteſt vitalis eſſe ex modo, quo fit, & qualitas elementaris, vt eſt animæ inſtrumentum, poteſt eſſe principium proximum vitaliter operandi, ſicut calor in animali eſt inſtrumentum animę ad producendam carnem, quod non habet in igne, vel in alio inferiori corpore.

Altera reſponſio.

Deinde vero addimus propter has qualitates habere animam vegetantem peculiares facultates, & potentias, quæ neque in elementis, neque in miſtis inanimatis inueniuntur, vt ſunt facultates nutriendi, trahendo alimentum, & intimo quodam modo illud diſtribuendo, conuertendo, & ſibi vniendo, & facultas fabricandi ſemen, & illi tribuendi virtutem fabricandi, & organizandi corpus: ſiue facultates hę ſint in re diſtinctæ, ſiue vna totam hanc virtutem contineat. Nam vtrunque ſit, oſtenditur inde in tali forma altior mod⁹ operandi ab intrinſeco, quam in cæteris inanimatorum formis inueniatur. Et hac ratione dixit Ariſt. l. 2. de Anim. c. 4. animam eſſe augendi, nutriendique cauſam, non elementa.

15 *Ad 2 fund. in eodem num. 8.*

Ad ſecundum in primis bene ibi reſponſum eſt nō eſſe eandem rationem, de perfectione, vel magnitudine corporis viuentis ſimul producta cum ipſo viuente, & quando Deus creauit hominem, vel animalia, & arbores perfectæ magnitudinis, vel de illa quæ poſt rem in parua quantitate productam, paulatim acquiritur per propriam, & intrinſecam actionem rei iam genitæ. Quia in priori productione vnica eſt actio momentanea mere tranſiens ab intrinſeco agente: in poſteriori vero actio augmentatiua ſic perfectiua rei prius productæ eſt diſtincta, & eſt ab intrinſeco principio eiuſdem rei ſe perficientis, & ideo augmentatio eſt actio vitalis, licet prima productio, vel comproductio eiuſdem perfectionis vitalis non ſit. Nec hoc eſt mirum, quia illa prior productio non eſt ſecundum modum, & virtutem agentium naturalium, ſed per altiorem virtutem authoris naturæ.

Vnde ad replicam in argumento factam concedo Deum de abſoluta potentia poſſe paulatim augere arborem. v. g. cum eadem ſucceſsione, conuerſione, & vnione, ac deſtributione alimenti: & aggeneratione eorundem membrorum: quia in hoc nulla apparet repugnantia, vt argumentum probat. Tunc autem nulla ibi interueniret actio vitalis, quia tota eſſet ab intrinſeco principio. Et ideo non ſequitur, actionem non eſſe vitalem quando fit ab eadem arbore parua paulatim ſe augente, quia tunc fit à principio intrinſeco, & modo connaturali, vt explicatum eſt. 16 *Ad inſtantiam in n. 9.*

Res producibilis vitaliter, produci poteſt non vitaliter.

Vnde concedo non repugnare, eandem rem, quæ per actionem vitalem fit, poſſe fieri ab altero agente abſque vitali actione, ſi diuerſo modo fiat. Nam fortaſſe etiam ipſas entitates, ſeu qualitates actuum vitalium rigoroſe permanentium poteſt Deus facere ſine concurſu potentię, & tunc actiones nō eſſent vitales, licet res, ſeu qualitates productæ eſſent eędem.

An tales productiones dicantur eiuſdem ſpeciei.

Quod ſi vlterius inferas ſequi dari poſſe duas actiones eiuſdem ſpeciei à duobus agentibus, & vnam eſſe vitalem, & non aliam, quia vna fit ab intrinſeco principio eius in quo fit: & altera ab extrinſeco agente, cum tamen eundem terminum producant, ac proinde ſint eiuſdem ſpeciei. Reſponderi poteſt, vel negando ſequelam, quia illæ actiones non ſunt eiuſdem ſpeciei: quia identitas materialis termini non ſemper ſufficit ad vnitatem ſpecificam actionis, ſi modus efficiendi diuerſus ſit, vel certe ſi in præſenti non inuenitur ratio ſufficiens ad diſtinctionem ſpecificam actionum, poteſt facile concedi ſequela: qa vitalitas actionum non dicit aliquid abſolutum in ipſo termino, ſed habitudinem ad tale principium cum denominatione ab illo, quæ habitudo, & denominatio poteſt eſſe propter diuerſitatem actionis, etiamſi diuerſitas ſi tantum numerica per reſpectum ad diſtinctum agens, & ad ſpecificam non perueniat.

17 *Inſtatur adhuc contra vitalitatem plantarum variis exēplis*

Sed inſtabis, quia totus ille modus actionis in ſeipſum, & cum reſpectu ad proximum principium intrinſecum in rebus inanimatis reperitur, nam ignis ſeipſum auget, trahendo, ac conuertendo materiam, & illam tandem ſibi vniendo, quæ vnitio actio eſt manens in ipſomet igne, ſeu augente, & ita reſpectu illius eſt ab intrinſeco principio: & ſimiliter ſe nutrit aliquando, licet non augeatur, vt in igne lucernæ videre licet. Vnde Ariſt. l. 2. de Generat. cap. 8. text. 50. dicit, inter elementa ignem nutriri, & in libr. 1. Mag Moral. c. 4. virtutem altricem plantæ cum virtute ignis æqui parare videtur. Simili modo in lapidibus quibuſdam, & metallis idem modus nutrimenti, & augmenti eſſe videtur.

Diluitur inſtantia ex diſcrimine dictorum exemplorum à plantis.

Ad hoc vero reſpōſio communis eſt, hāc nutritionem, & accretionem ignis, vel lapidum, ac ſimilium rerum ſolum eſſe per iuxtapoſitionem, & per actionem merè tranſeuntem inter agens, & patiens, quæ ſunt diſtincta ſuppoſita. Quæ nutritio in primis eſt mere accidentaria ad naturalem ſtatum ignis, vel cuiuſcunque alterius inanimati corporis, nō enim ordinatur ad pfectionem ipſius agentis, ſed ad generandum ſibi ſimile. Quod autem inde ſequatur vnio inter agēs & patiens, & quod ex vtroque reſultet vnum maius, quaſi per accidens euenit ex propinquitate & homogeneitate inter agens, & patiens. Vnde ſi ignis inflammet ſtupam diſtantem, vt interdum accidit, non augebitur, ſed generabit ſibi ſimilem per actionem mere naturalem ſine vlla ſpecie vitæ cum tamē actio ſit eiuſdem rationis: vnde nō magis eſt

gis eſt à principio intrinſeco, quando ignis vnitur ſimul alteri parti denuò ignitæ, & ideo augeri dicitur, nec illa vnitio magis eſt in igne generante, quàm in genito, nec videtur eſſe propria, ac per ſe actio, ſed naturaliter reſultans ex propinquitate corporum eiuſdẽ rationis, quæ facilè permiſcentur: vti vniuntur duæ aquæ fluentes quando contingunt.

18 *Idem diſcrimen declarat Ariſtot.* Deinde hanc differentiam inter ignis nutritionem, ſeu augmentum, & vegetabilium, declarat Ariſt. lib. 2. de Ani. cap. 4. text. 41. ex eo quòd *ignis accretio in infinitum progreditur, & eo vſque fit, quouſque ſit combuſtibile, at eorum omnium quæ natura conſtant,* id eſt, viuunt, ſeu vitam habent, *eſt finis tam magnitudinis, quàm accretionis, & hæc omnia animæ ſunt.* Ex hoc enim ſigno optimè colligitur, accretionem in igne nõ eſſe quaſi ex inſtitutione talis naturæ, nec quia per ſe requiratur ad ignis præexiſtentis perfectionem, ſed veluti ex accidenti conſequi ex naturali virtute generandi ſibi ſimile, educendo formam ex materia ſibi propinqua. In plantis verò, & alijs, quę vegetantur, eſſe ex peculiari perfectione, & ordine talis naturæ, quæ definitam perfectionem, & modum acquirendi illam propriam perfectionem talibus rebus præſcripſit. Item oſtenditur illo ſigno accretionẽ ignis fieri tantùm per appoſitionem vnius corporis ad aliud, quæ in corporibus eiuſdem rationis eſt quaſi accidentaria. Et ideo in quacunque mole, & in quocunque elemento, & miſto, ſi aliud ab intrinſeco non obſtet, fieri poteſt. Contrarium verò oſtenditur in vegetabilibus, ideo enim certum terminum magnitudinis requirunt ab intrinſeco, quia peculiari facultate augentur, quæ finitæ virtutis eſt: & ideo in modo illo intrinſeco accipiendi, vel attrahendi cibum, ſeu nutrimentum, & elaborandi illud, certum terminum habet.

19 *Declaratur etiã aliter.* Eſt etiam optimum argumentum, quod ſumitur ex diuerſa diſpoſitione corporis, ignis, v. g. & plantæ: nàm ignis totus eſt homogeneus, & non habet à natura certam figuram, aut partium diſpoſitionem, & conſequenter nec determinatam partem, per quam nutriatur, ſed iuxta neceſsitatem, aut applicationem corporum adiacentium ex hac, vel illa parte augetur, & in hanc, vel illam figuram conformatur. At plantæ corporibus organicis conſtant, & in illis habent diſtinctas virtutes, & per quandam partem intrinſecum alimentum ſumunt. Vt notauit Ariſt. lib. 2. de partibus animalium, cap. 10. Et deinde illud imperfectè, ſeu generali quodam modo diſponunt: deinde ad reliquas partes per certas vias, & internas motiones trahitur, & ab vnaquaque diſponitur modo ſibi accommodato, & in certa figura, ac temperamẽto. Vnde etiam in ſua nutritione proportionem in omnibus partibus ſeruant, vt in libris de Generatione latiùs oſtenditur: ergo ſignum eſt modum hunc nutritionis eſſe longè diuerſum.

20 *Satisfit Ariſtoteli adducto in n. 17.* Et quod in igne declaratum eſt, in cæteris corporibus inanimis eandem rationem habet. Vnde Ariſt. in d. lib. 1. Magn. Moral. cap. 4. expreſsè dixit, *animæ portionem eſſe, qua alimur, quamque altricem appellamus.* ſubditque, *iure ita cenſeri, nàm lapides ali non poſſe inuenimus, & proinde non eſſe dubium, quin ſit alia inimatorum, quod ſi animatorum, cauſa eſt anima.* Loquimur autem ibi de propria nutritione. Vnde quando inferiùs, & in alijs locis igni videtur nutritionem tribuere, loquitur generali modo de nutritione per ſolam actionem in proximam materiã; quæ igni ſpecialiter, & quaſi per antonomaſiam propter maximam eius actiuitatem tribuitur. Et quia dum in his inferioribus locis extra propriam ſphæram exiſtit, ſemper eget pabulo, & aliqua materia, in qua per continuam actionem, & conuerſionem in ſuam ſubſtantiam conſeruetur: quoniã aliàs facilè à circunſtantibus cõtrarijs corrumpitur. Nam quod illa neceſsitas non ſit ab intrinſeco, facilè oſtenditur, tum quia in propria ſphæra, vbi diſtat à contrarijs, ſine vlla huiuſmodi actione conſeruatur: tum etiam à priori, quia cùm ex partibus eiuſdem rationis, & omnino ſimilibus conſtet, non poteſt ab intrinſeco habere actionem in ſeipſam, propter quam extrinſeco nutrimento indigeat. Quod ſecus eſt in vegetabilibus etiam infimis: vt ſunt inſenſibiles plantæ, quarum compoſitio eſt ex partibus heterogeneis; inter quas eſt naturalis actio, & ita ab intrinſeco indigent alimento, vt conſeruentur, ac proinde illarum nutritio propria, & vitalis eſt. Ex quo etiam prouenit, vt certã habeant durationis periodum, quam ignis ab intrinſeco non habet.

Ad tertium reſpondemus, vitam Dei non conſiſtere in aliqua propria actione diſtincta à ſua ſubſtantia, vel potentia, quam intra ſeipſum ſemper exercent: nam hoc eſt contra ſimplicitatem, & immutabilitatem Dei. In omni autem viuenti creato, actualis vita in actu diſtincto, & accidentali conſiſtit. Quapropter nulla creatura quoad hoc participat vitam Dei, vt per ſolam ſubſtantiam ſuam actu viuat: ſicut viuit Deus. In hoc ergo dicuntur aliquæ creaturæ participare vitam Dei, quia ſicut Deus ab intrinſeco ſemper eſt in actu vltimo, & perfecto per ſeipſum: ita creaturæ aliquæ per ſe habent poſſe ſe conſtituere in actu ſecundo, modo tamen minùs perfecto quàm Deus. Nam Deus per ſeipſum ſine actione ad intra, viuentia autem creata efficiendo circa ſe, in actu vltimo ſe conſtituunt. Vt in Metaphyſ. diſp. 30. ſect. 14. latiùs declaraui. Hoc ergo poſito, ad argumentum reſpondemus, etiam purè vegetabilia in hoc participare vitam Dei, quòd aliquo modo per ſeipſa ſe conſtituunt in actu vltimo ſibi poſsibili. Quod ſatis eſt, vt ſub generaliſsimo cõceptus analogo viuentis, abſtrahente à creato, & increato, & à conſtitutione in actu vltimo, media efficientia vltimi actus, vel ſine illa, etiam plantæ cum Deo comprehẽdantur. Ad contrariam ergo probationem maioris propoſitionis reſpondemus, quòd licèt in Deo non ſint alij actus vitales, noſtro etiam intelligendi modo, niſi intellectus, & voluntatis: nihilominus in illis includuntur rationes magis, vel minùs communes, ſeu abſtrahibiles, vt ſecundùm aliquam earum poſsint vegetabilia conuenientiam aliquam analogam in ratione viuentium cum Deo habere. Nam in Deo reuera vnus tantùm eſt gradus vitæ, qui eſt intelligere, quem ſolæ naturæ intellectuales participant: & nihilominus etiam bruta animalia participant vitam Dei, quia licèt non participent intelligere Dei, vt intelligere eſt, ſaltem participant illud ſub abſtractiori ratione, vt eſt cognoſcere. Sic ergo vegetabilia, licèt non habeant conuenientiam cum intellectione Dei, etiam ſub ratione cognitionis, habent aliam magis abſtractam, quæ eſt conſtitui per ſeipſa, ſeu operari circa ſe, ſumpto, *operari*, latè, vt abſtrahit ab efficientia, vel eſſe in actu per eſſentiam. 21. *Ad 3. fundam. in n. 9.* *Quo ſenſu viuentia participent vitam Dei.*

Ex quibus omnibus tandem concludi poteſt ratio, quæ rem declarat, & quæſtionem de nomine tollit. Nam ex dictis eſt manifeſtum habere vegetabilia quemdam modum eſſendi, & operandi altiorem, & perfectiorem modo eſſendi, & operandi inferiorum corporum tali operatione carentium, quia ſunt magis actualia, vt ſic dicam, & habent formam minùs materiæ immerſam, magiſque illi dominantem. Item eſt euidens, ſecundùm hanc perfectionem habere vegetabilia aliquam conuenientiam ſubſtantialẽ cum animalibus, & hominibus, quam non habent inferiora corpora cum iſtis omnibus, quatenus vegetabilia 22 *Cõcluditur ratio pro anima vegetabilium, pro qua à n. 7. diſceptatur.*

poſſunt circa ſe operari propriè, & per ſe in vltimo actu ſe conſtituere. Ergo hic conceptus communis vegetabilibus, & cognoſcentibus, ſicut eſt vnus, ita & potuit vna voce ſignificari, ſignificatus eſt autem nomine viuentis, vt conſtat ex dictis, & ex vſu, iuxta quem ait Aug. l. 11. de Ciuit. ca. 16. *In iis, quæ quoquo modo ſunt, & non ſunt, quod Deus eſt, proponuntur viuentia non viuentibus, & in his, quæ viuunt, præponuntur ſentientia non ſentientibus, & arboribus animalia.* Sicut ergo nomine viuentis aliquis gradus communis plantis, & animalibus ſignificatur: ita forma conſtituens viuens in ſua communitate ſumptum, nomine animæ appellata eſt: & ita cõmunis eius ratio in tribus animabus inuenitur. Quapropter cum Auguſtinus lib. 7. Geneſ. ad liter. cap. 16. ait, *in Scriptura per animam viuam ſignificari illam, quæ præter nutritionem habet ſpontaneum motum,* per antonomaſiam intelligendum eſt: nam ibi nihilominus optime explicat, quo modo in plantis ſit motus ab intrinſeco, & vita. Et eſt etiam exponendus author libri de Spiritu & Anima cap. 14. & 15.

CAPVT V.

Quomodo tres animæ inter ſe ordinentur, vel ſeparabiles inter ſe ſint.

1. Regula. Gradus vitæ imperfectior dari poteſt ſine perfectiori. Id oſtenditur de vegetãte, reſpectu ſentientis, ex Aug. & Ariſt.

1 HOc punctum ſecundo loco tractandum ſupra propoſuimus. In quo duæ regulæ ſtatuuntur. Prima eſt, gradus animæ minus perfectus à magis perfecto ſeparabilis eſt: ita docet Ariſt. d. libr. 2. de Anim. cap. 1. & ſequentib. & alibi ſæpe, & iam eſt ſine controuerſia receptum. Nam primo, quod anima vegetatiua ſeparetur à ſenſitiua, & à fortiori à rationali, in plantis notum eſt: vt docet Ariſt. d. lib. 1 de Plantis, & alijs locis citatis, & lib. 5. de Generat. animal. cap. 1. vbi ait, animalia cum dormiunt, vita plantæ viuere: at è conuerſo plantas non eſſe ſomni capaces, quia expergiſci non poſſunt, nec ſentire. Vnde Auguſt Serm. 27. de verb Apoſt. *Nobis*, ait, *viuere cum arboribus, & frutetis commune eſt. Nam vitis viuit cum viret, areſcit cum moritur: ſed vita iſta non habet ſenſum.* Et lib. 2. de Mor. Manich. ca. 17. irridet Manichæos, qui ſenſum, & rationem arboribus tribuebant. Idem lib. de Hæreſi ca. 46. & lib. de vera relig. cap. 55. *Non ſit*, inquit, *nobis cultus illius vitæ, quæ dicuntur arbores viuere, quoniam nullus ſenſus in illa eſt.* Et libro de Quantitate animæ cap. 33. contrariam ſententiam vocat, *Impietatem ruſticam, & errorem ſacrilegum, magis ligneam opinionem, quam ſint ipſæ arbores, quibus patrocinium præbet.* Et quidem merito, quia, vt docet ſufficienter experientia, nullũ ſignum ſenſus, aut cognitionis in arboribus, vel plantis reperitur. Nec enim organa ſenſum habẽt, nec ſi pungantur, ſignum doloris exhibent: ſicut animalia etiam imperfectiſsima oſtendere ſolent. Ratio vero eſt, quia plantarum corpora nimis terreſtria & denſa, ac proinde ad ſentiendum inepta. Nam omnia organa ſenſuum, etiam tactus, ſubtilius corpus, magiſque attemperatum requirunt, quia etiam ſenſitiua cognitio cum abſtractione aliqua, & perfectiori modo quam per alterationem mere materialem fit.

Oſtenditur etiam ratione.

Deinde oſtẽditur de ſentiente, reſpectu rationalis contra duplicem errorem.

1. Error bruta pollere ratione, Pythagor. Origen. &c.

2 Deinde non minus certum eſt animam ſenſitiuam à rationali ſeparari, quod non negant, niſi qui vel cenſent omnia bruta habere rationalem animam, vel qui (in aliud extremum declinantes) negarunt bruta ſentire. Primus fuit error Pythagoræ, & aliorum, qui putarunt animas omnium animalium ante corpora extitiſſe, ac ſubinde eſſe rationis capaces, & poſtea vniri corporibus tam brutorum, quam hominum, quando generantur, vel prout ſors fert, vel ex aliqua prouidentia authoris naturæ. In quem errorem Origenes, & aliqui hæretici inducti ſunt, contra quos infra tractando de creatione Animæ rationalis diſputabimus. Omiſſo tamen hoc puncto de exiſtentia humanarum animarum ante corpora, quod ad præſens ſpectat, vanum plane, & ab omni ratione alienum eſt, fingere in brutis rationis vſum, alioqui non ſpecie: ſed tantum accidentali differentia, ſeu tanquam magis, vel minus perfectum in eadem ſpecie ab homine diſtinguerentur: quod nemo dicere poteſt, niſi qui *iumentis inſipientibus factus ſit ſimilis*, vel *ſicut equus, & mulus, in quibus non eſt intellectus*, vt Scriptura pronuntiat. Sed & Ariſtoteles ſeptimo Politicorum, capite decimotertio, in fine, ſolum hominem rationem habere diſerte ſcribit. Item in brutis non ſunt ſigna, vel effectus, qui rationis vſum oſtendant. Vnde nec propriam locutionem habent, nec libertatem in operando: ſed naturali inſtinctu ducuntur. Et ideo, quæ vnius ſpeciei ſunt, eodem ferè modo operantur. Vnde conſtat, quod licet in aliquibus quædam veſtigia, vel apparentia ſigna diſcurſus appareant, non in ipſis rationis vſum, ſed in authore naturæ ſummam intelligentiam, & ſapientiam oſtendunt. Nam opus naturæ eſt opus intelligentiæ: vt Ariſtotelæi celebrant, & omnes illi effectus, vel ſigna non excedunt neceſſarium modum operandi ex inſtinctu naturæ. Et eadem ratione licet aliqua bruta ſint aliquo modo diſciplinabilia, id non excedit gradum ſenſitiuum, quia per memoriam, accedente naturali inſtinctu poteſt ſufficienter fieri. Denique ex contraria poſitione plures alij errores in fide ſequuntur. Nam ſequitur, vel animas humanas eſſe mortales, vel animas brutorum etiam eſſe immortales, & conſequenter eſſe capaces felicitatis, & miſeriæ, & boni, ac mali, & alia, quæ circa tranſmigrationem animarum afferri ſolent.

Exploditur ex Scriptura.

Item à poſteriori, & conſulatur author diſp. 1. metaph. ſect. 6. à n. 18

Ariſtotelæi apud Conimbr. 2. phyſic. c. 9. q. 2. a. 2. ad finem.

Denique ab abſurdo.

2. Error bruta non pollere anima ſenſitiua, eiuſq; fund.

3 Secundum errorem, quod in brutis non ſit vera anima ſenſitiua, noſtra etiam ætate aliqui docuerunt: arbitrati enim ſunt opera ſenſuum non eſſe materialia, nec fieri, aut eſſe ſubiectiue in organo corporeo, ſed in ipſamet anima. Vnde colligebant animam ſenſitiuam, vt ſic, eſſe ſubſiſtentem, ac proinde ſpiritualem, & immortalem, & conſequenter, etiam eſſe rationalem. Ne igitur brutis concederent rationalem animam, etiã ſenſitiuam illis negabant. Veruntamen ſententia eſt intolerabilis, & grande paradoxum: & quod ad Theologiam attinet, repugnat Scripturæ dicenti, *Cognouit bos poſſiſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui*: & ſexcenta ſimilia, quæ referre ſuperuacaneum eſt. Quod autem ad Philoſophiam pertinet, ſententia illa eſt ſenſui manifeſte contraria. Quia in brutis videmus eſſe organa ſenſuum, tam externorum, quæ oculis patent, quam internorũ, vt per inciſionem, ſeu anatomiam oſtenditur. Illa autem organa non ſunt fruſtra data à natura, ſed propter ſenſuum facultates, & operationes. Item experimur, hæc animalia moueri ab appetitu media cognitione, & in ſuo motu interdum viſu, interdum auditu, aliquando olfactu, vel excitari vel dirigi. Deinde ex multis effectibus cognoſcimus habere memoriam, & per eam vel timore, vel amore moueri, vel aliquid de nouo diſcere. Vt v. g. viam, vel locum, vel benefactorem, vel dominium, vel cantilenam, vel verborum ſonum, & quaſi ſermonem. Denique ferè non minora ſigna ſentiendi in his brutis conſpicimus, quam in hominibus infantibus, vel perpetuo amentibus, qui ratione vti non poſſunt. Eſt ergo naturaliter euidens in his brutis animam ſentientem à rationali ſeparari. Et ratio reddi poteſt: quia cum ſint diuerſi ordinis, & gradus ſentiendi ſit imperfectior, facile fieri potuit, vt multæ rerum ſpecies illũ attingerent, & ad perfectiorem non tranſcenderẽt.

Repugnat Scripturæ Iſai. 1.

Item ſenſui & experientiæ.

Confutatur tandem ratione.

Vnde,

Vnde, vt Patres notant, in ipſa rerum creatione hanc differentiam Deus oſtendit. Nam animalia bruta generali quodam modo, ſicut res cæteras creauit, hominem verò ſpeciali modo, ac honore fabricatus eſt: & rationalem animam illi inſpirauit. Ideoque de illo ſolo dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Nec eſt verum operationem ſenſus eſſe immaterialem, aut recipi in ſola anima: & non potiùs in organo corporeo, & quanto. De qua re poſtea ex profeſſo dicendum eſt.

Ad fund. dicti erroris

4. Secunda regula eſt, animam perfectioris gradus ſemper ſupponere inferiorem, vel inferiores gradus: ita vt nec rationalis à ſenſitiuo, nec ſenſitiuus à vegetatiuo ſeparetur. Hanc tradit Ariſtoteles in citatis locis, & eſt communiter recepta, & per experientiam nota. Nam gradus rationalis animæ in ſolo homine inuenitur, in quo à gradu animæ ſenſitiuæ non ſeperatur, vt eſt notum experientia. Ergo nunquam ſeparatur rationalis gradus animæ à ſenſitiuo. Dices priorem propoſitionem excluſiuam ſolùm habere locū in anima, quæ eſt actus corporis mortalis: in immortali autem corpore poſſe inueniri rationalem gradum ſine ſenſitiuo. Vnde Ariſt. quaſi hoc præuidens doctrinam hanc ad mortalia viuentia limitauit, indicans, vel in intelligentijs, vel in cælis animam rationalem ſine ſenſitiua inueniri, vt patet ex lib. 2. de Anima, cap. 2. text. 15. vbi ſic dicit, *Sed hæc quidem vis,* (id eſt, vegetatiua) *à cæteris ſeiungi ſepararique poteſt, cætera autem in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari* Et clariùs cap. 3. text. 32. *Quibus mortalium ineſt ratio, hîs ſunt continuo, & cætera cuncta.*

2. Regula bipartita quod è cōtra gradus perfectior nō eſt ſine imperf. Prior pars regulæ ex Ariſt. & experien. Obiectio. Fulcitur ex Ariſt.

5 Reſpondemus autem, aliud eſſe loqui de gradibus propriarum animarum: aliud verò de gradibus viuentium abſolutè. Hîc priori modo loquimur: & ſic nulla eſſe poteſt rationalis anima, quæ non ſit actus corporis ſentientis, ſeu apti ad opera ſenſuum. Quia non poteſt talis anima corpori vniri, vt forma, niſi, vt per illud propriā intellectualem cognitionem aliquo modo accipiat: non poteſt autem corpus intellectuali cognitioni deſeruire, niſi medijs ſenſibus: & ideo non poteſt eſſe actus corporis, quod vitam ſenſibilem non participet: quem diſcurſum habet Diuus Thomas 1. p. q. 51. & alibi, & in lib. 1. de Angelis, cap. 6. illum latius explicuimus. Et ex eodem vlteriùs concluditur veram animam rationalem ſemper eſſe actū corporis natura ſua mortalis, quia illud ſolum capax eſt organi ſenſuum, vt infrà videbimus. Quapropter de propria anima loquendo, limitatio de corpore mortali non erat neceſſaria, cùm nulla ſit vera anima rationalis corporis immortalis: quia nec corpora cœleſtia ſunt verè animata, vt nunc ſupponimus, nec intelligentię immortales habent corpora ſibi ſubſtantialiter vnita, vt in principio tractatus de Angelis oſtenſum eſt: nec anima humana eſt in aliquo ſtatu actus corporis natura ſua immortalis: ideoque ſimpliciter, & ſine limitatione verum eſt, nullam eſſe rationalem animam re-ipſa ſeparabilem à ſenſitiua, & vegetatiua, nec dari viuens rationale, quod non ſit ſenſitiuum, & vegetabile. Si verò loquamur de viuentibus abſolutè, vt abſtrahunt, à viuentibus ſimplicibus, vel compoſitis, ſeu ab habentibus vitam per animā, vel per ſuam integram ſubſtantiam: ſic verum eſt poſſe dari viuens intellectuale à ſenſu, & nutritione, ſeparatum. Et fortaſſe in hoc ſenſu Ariſtoteles limitationem adhibuit, quia huiuſmodi viuens non eſt niſi immortale, vel fortè illam poſuit limitationem, vt intelligentias motrices cœlorum excluderet: non quia neceſſaria eſſet exceptio, cùm illæ non ſint veræ animæ, nec ſint rationales, eo modo quo humanæ animæ, ſed quia voluit ab illa diſputatione abſtrahere, & modum animationis cœlorum non examinare, vt ſuprà tactum eſt.

Soluitur obiectio quoad gradus animarum.

Admittitur quoad gradus viuentium.

Satisfit locis Ariſtotelis in eadem obiectione.

Et hinc facilè oſtendi poteſt alia pars huius regulæ; nimirum, gradum ſenſitiuum non poſſe à gradu vegetabilium ita in re ſeparari, vt viuens ſentiens, & non ſe nutriens inueniri poſſit. Quod etiam tradit Ariſtoteles in citatis locis, quamquam in priori loco cap. 2. lib. 2. de Ani. videatur eandem limitationem hic adiungere, ſcilicet, vt de viuentibus mortalibus intelligatur, innuens, poſſe eſſe viuentia, quæ in corporibus immortalibus ſentiant, & non nutriantur. Sed alienum planè hoc eſt à doctrina Philoſophi, cum ipſe infrà ex profeſſo oſtendat, non poſſe organa ſenſuum eſſe, niſi in corpore mixto ex elementis, ac ſubinde natura ſua mortali. Illa ergo non eſt limitatio, ſed declaratio, vel potiùs probatio huius partis. Ideo enim gradus ſenſitiuus neceſſariò vegetatiuum ſupponit, quia non poteſt inueniri, niſi in corpore corruptibili, vtpote miſto ex elementis, & temperamento primarum qualitatum. Imò neceſſariò eſſe debet in corpore, quaſi ab intrinſeco mortali, quia oportet eſſe organicum, & partium diſſimilarium, quæ ad ſenſus recipiendos, & eorum actus exercendos aptæ, ac cum debita varietate diſpoſitæ ſint. Ex hac verò partium organicarum compoſitione intrinſeca mortalitas corporis naſcitur, & ideo ad conſeruandum huiuſmodi corpus diuturno tempore nutritio, ac vegetatio neceſſaria eſt. Et præterea vis ſentiendi per ſpiritus communicatur, qui ſpiritus propter ſuam ſubtilitatem, & frequentem agitationem facilè euaneſcunt, & ideo ad eorum reſtaurationē virtus nutriens neceſſaria eſt. Et ideo animam ſenſitiuam coniunctam eſſe vegetanti neceſſarium eſt, quia ſine illius miniſterio, nec conſeruari, nec operari in corpore & per corpus poteſt. 6

Poſterior pars regulæ oſtenditur.

Vnde colligi poteſt generalis ratio vtriuſque regulæ, quoad vtramque partem eius: quoniam infimus gradus comparatur ad medium, & hic ad ſupremum, tamquam genus ad differentiam altioris ordinis, vel gradus contrahibilis ad contrahentem, & tamquam imperfectum ad perfectum, genus autem inueniri poteſt ſine differentia eleuante illud ad perfectiorem ordinem: non tamen è contrario: & natura ab imperfectis ad perfectiora ſenſim progreditur: & ideo inferior gradus ſeparari poteſt à medio, & medius à ſupremo: non tamen è contrario. Nec in his aſſertionibus difficultas alicuius momenti occurrit. 7.

Cōcluditur generalis ratio pro vtraque regula.

CAPVT VI.

Diſtinguanturne tres animæ realiter, vel eſſentialiter.

Tertio loco tractare, ac explicare promiſimus in c. 4. num. 3. quanta ſit diſtinctio inter hæc membra, & ſimul de reali, ac eſſentiali diſtinctione quæſtionem proponimus: quia vnius cognitio ab altera pendet. Ad vtramque verò exponendum varios ſenſus illorum trium membrorum, & plures comparationes, quæ inter illas animas fieri poſſunt, diſtinguere oportet. Poſſunt enim conferri, vel prout in ſubiectis diſtinctis, & diuerſorum graduum inueniuntur: vel prout in eodem compoſito, ſeu viuente vniuntur. Vt, v. g. ſi comparemus animam arboris, equi, & hominis, vel in eodem homine animam, quæ eſt principium vegetandi, ſentiendi, & ratiocinandi: vel in equo animam nutrientem, & ſentientem. Veruntamen prior ſenſus nullam habet quæſtionem. Nam per ſe notum eſt tres animas in eo ſenſu acceptas eſſe realiter, & ſubſtantialiter diſtinctas, cùm componant ſuppoſita realiter diſtincta, & illis diſtinctos effectus formales conferant, ſcilicet, eſſe plantæ, equi, 1.

Varii ſenſus præſentis quæſtionis aperiuntur

æqui, & hominis. Hæc autem diſtinctio vt realis tantùm eſt, valde materialis eſt: nam etiam inter duas animas humanas, & inter quaſcumque ſolo numero diſtinctas reperitur. Quæſtio ergo præcipua, & grauis eſt de his animabus, quando gradus earum in eadem natura, vel ſuppoſito, aut compoſito coniunguntur: Eſtque celebris hæc quæſtio in homine, an in eo principium vegetandi, ſentiendi, & ratiocinandi ſint tres animæ realiter diſtinctæ? Quæ habet ſpecialem difficultatem in anima rationali: & ideo meliùs tractabitur inferiùs poſt explicatam illius animę ſpecificam eſſentiam, & ſubſtantiam. Hîc verò pauca dicemus de diſtinctione inter animam vegetantem, & ſentientem, quando in vna natura copulantur, in quo ſenſu habet locum quæſtio in brutis. Ex his verò, quæ de illis dicemus, parabitur via ad ea, quę de anima rationali dicenda ſunt.

Senſus propriè in hoc cap tractandus.

2. *Quoad diſtinctioné eſſent. 1. aſſertio.* Incipiendo ergo à diſtinctione eſſentiali ſeparanda ſunt certa ab incertis. Primò clarum eſt, in purè vegetabilibus viuentibus ſola vita plantarum, dari poſſe animas eſſentialiter diuerſas in arboribus ſpecie diuerſis: in his autem, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, animas non eſſe eſſentialiter diuerſas, ſed ſolo numero diſtingui. Quia diuerſitas ſpecifica inter compoſita à formis eſſentialiter diuerſis naſcitur: & è contrario ſi compoſita non ſpecie: ſed ſolo numero differunt, non poſſunt animæ maiori differentia diſtingui.

3. *2. Aſſertio* Secundò receptum eſt ferè apud omnes (pauciſſimis exceptis) animam, quę conſtituit ficulneam, v.g. in generali ratione viuentis, ſeu vegetabilis, aut plantæ, vel arboris: & quæ conſtituit illam in eſſe ficulneæ non eſſe plures, vel duas realiter diſtinctas, ſed eſſe vnam, & eandem habentem plures differentias eſſentiales ratione diſtinctas ſecũdum cõuenientias, vel diſsimilitudines, quas cum alijs rebus eiuſdem generis habet. Quæ differentiæ inter ſe dici poſſunt eſſentialiter diſtinctæ, non re, ſed ratione: nec diſtinctæ, vt omnino oppoſitæ, ſed vt inter ſe ſubordinatæ tanquam potentia, & actus, ſeu tanquam determinabile & determinans ſecundum rationem: ita enim compoſita inter ſe comparantur, & cum proportione eadem eſt ratio de animabus, ſeu formis, per quas ipſa compoſita phyſicè conſtituuntur.

4. *Vtraq; aſſertio verificatur etiam in formis non viuen.* Quod a ſimili declarari poteſt in formis corporum non viuentium, quæ intra eundem gradum inanimatorum, non aſcendendo ad perfectiorem gradum viuentium, talia compoſita cum conuenientia generica, & differentia ſpecifica inter ſe conſtituunt: vt, verbi gratia, formæ ignis, & aquę, quibus in genere elementi, & in ſpecie talis, vel talis elementi conſtituuntur, ſicut inter ſe eſſentialiter diſtinctæ ſecundum ſpeciem, licet in ratione generica eſſentialiter conueniant: in vnoquoque verò elemento illorum vna realiter forma eſt, per quam, & in eſſe elementi, & in eſſe talis elementi phyſicè conſtituitur. Nec aliud cogitari poteſt, niſi fingendo tot formas phyſicas, & realiter diſtinctas in compoſitis phyſicis multiplicari, quot prædicata generica, & ſpecifica nos in eis noſtris conce-*Improbatur* 1 ptibus diſtinguimus. Hæc autem cogitatio vana eſt, & improbabilis. Tum quia aliàs infinitas formas realiter multiplicare neceſſarium eſſet, quia nos in infinitum poſſumus talia prædicata multiplicare, & innumeris modis rerum ſimilitudines, & diſsimilitudines diſtinguere, & inter ſe ordina-
2 re ſolemus. Tum etiam, quia in ipſiſmet formis, & ſubſtantijs ſimplicibus illas rationes, & genericas,
3 & ſpecificas diſtinguimus. Tum denique, quia ineptiſsimum eſt transferre ad res ipſas diſtinctionem, & modo noſtro concipiendi fabricatam, & in ſola maiori, vel minori ſimilitudine earundem rerum fundatam. De qua re ſcripſi latiùs in Metaphyſ. diſp. 13. ſect. 3. præſertim à n. 12. & diſp. 15. ſect. 10. nu. 5. & ſequentib. vbi obiectionibus, quæ fieri ſolent, reſpondi.

5. *3. Aſſertio* Tertiò tanquam notum ponimus, animas vegetatiuas animalium, ſi inter ſe conferantur, cum eadem proportione diſtingui, vel non diſtingui eſſentialiter. Dicendum eſt ergo in animalibus eiuſdem ſpeciei, non eſſe differentiam eſſentialem, ſed tantùm numericam inter animas vegetabiles, ſicut eſt etiam inter animas ſenſitiuas: quia eandem conuenientiam in facultatibus, & actionibus partis vegetantis, quàm ſentientis habent: vt experientia docet. *Eius ratio* Et ratio eſt, quia in eis anima vegetatiua ſubordinatur ſenſitiuæ, & illi miniſtrat: cùm ergo ſenſitiuæ animæ tantùm numero differant, idem dicendum eſt de vegetatiuis, prout in illis ſunt, vnde è conuerſo, propter eandem rationem & experientiam, in animalibus diuerſæ ſpeciei etiam animæ vegetantes eſſentialiter diſtinguũtur, eſt enim eadem proportio: quomodo autem fiat hæc diſtinctio, & in quo conſiſtat, ſtatim dicetur. Idemque cum proportione de hominibus iudicandum eſt: nam ſicut habent animas rationales, ſolo numero inter ſe diſtinctas: ita etiam vegetatiuas, vel ſenſitiuas: quod ſecus eſt reſpectu aliorum viuẽtium, vt poſtea dicemus. Vnde tandem concluditur, animam vegetatiuam plantæ, & animalis habere inter ſe eſſentialem diuerſitatem: nam in eo etiam gradu magis differunt, quàm duæ plantæ ſpecie diuerſæ inter ſe. Idemq; ex diuerſo modo nutritionis augmenti, & generationis animalium, & plantarum, & diuerſis facultatibus, & organis naturalibus, quæ ad huiuſmodi actiones habent, manifeſtè colligitur.

6. *Dubium de differentiis diuidentibus immediate gradum aliquem viuẽtis, an ſint perfectioris ordinis.* Solùm ergo relinquitur dubium, quæ ſit differentia illa, per quam eſſentialiter differt forma vegetatiua animalis, à forma vegetatiua plantæ, an ſit aliqua particularis, ſeu magis determinata intra eundem gradum vegetatiuum, ſicut diſtinguuntur inter ſe duæ animæ duarum arborum ſpeciè diuerſarum, vel diſtinctio ſit per differentiam alterius ordinis, & rationis: videtur enim primùm eſſe dicendum: *Arguitur pro parte neg.* *Prima.* quia actus, & potentia debent eſſe proportionata, ac ſubinde eiuſdem rationis eſſe debent: ſed duæ animæ vegetatiuæ, equi, & oliuæ, conueniunt in eodem genere animæ vegetabilis: ergo etiam differre debent per differentias eiuſdem ordinis, & gradus, vt illi generi coaptari, & proportionari poſsint. *Secundo.* Deinde poteſt phyſicè hoc oſtendi, quia planta, & animal non ſolùm differunt in ſenſibus, quæ eſt veluti priuatiua differentia: nam animal habet ſenſus, quibus plãta caret: ſed etiam poſitiuè differunt in facultatibus naturalibus partis vegetatiuæ, quia in vtroq; inueniuntur conuenientes inter ſe in genere facultatum vegetabilium, & differentes intra eundem gradum in modo, & ſubſtantia actionum ad illum gradum pertinentiũ.

7. *Reſoluitur affirmatiuè & ſtatuit 4. aſſert.* Nihilominus dicendum eſt, animam vegetandi, quę eſt in equo, non differre eſſentialiter ab ea quę eſt in arbore, v.g. oliua per differẽtiam ſpecificam intra gradum vegetabilem contentã determinantem, & contrahentem genus animæ vegetabilis, prout conuenit equo ad talem animam vegetabilem, ſed hanc determinationem in equo determinatè fieri per differentiam altioris ordinis, ſeu gradus, vtiq; ſenſitiui. *Probatio per dilemma.* Probatur, quia vel illa differẽtia veluti contrahens genus vegetabilis animæ in equo eſſet differẽtia ſpecifica, & vltima intra eundem gradum contenta, vel eſſet differentia ſubalterna, amplius determinabilis: neutra cogitari poteſt: ergo nulla fingi poteſt talis differentia. Conſequentia eſt clara ex ſufficienti partium enumeratione facta in maiori propoſitione. *Prior pars dilemmatis.* Minor autem quoad priorem partem probatur, quia ſi illa

ſi illa differentia eſſet ſpecifica, & vltima: per illam conſtitueretur anima vegetatiua equi in quadam ſpecie vltima animæ vegetabilis, non tranſcendẽtis gradum plantę, ſeu formæ conſtituentis quoddam indiuiduũ viuens ſpecifica vita plantæ. Conſequens autem eſt abſurdum, & impoſsibile: ergo talis cõtractio, ac differentia impoſsibilis eſt. Probatur minor, quia indiuiduũ ſic conſtitutum, non eſſet tantũ indiuiduum generis, ſed eſſet eiuſdem ſpeciei vltimæ: nam per formã indiuiduam eiuſdẽ ſpeciei vltimæ cõſtitutum eſſet: ergo non poſſet ſimul eſſe indiuiduũ alterius ſpeciei ſubſtantialis, quod eſt contra hypotheſim. Nam tractamus de equo, in quo animã, quæ in illo eſt principiũ vegetandi, conſideramus. Illa ergo nõ poteſt eſſe talis, quæ excludat conſtitutionem eiuſdem indiuidui in ſpecie animalis, eſſet autẽ talis, ſi prius eſſet anima conſtituta in aliqua ſpecie vltima viuentis intra gradum vegetabilem præciſè ſumptum.

7 *Poſterior pars.* Altera verò pars minoris priùs ſubſumptæ, ſcilicet, quòd illa differentia non poſsit eſſe ſubalterna, & intra gradum vegetabilem cõtenta, probatur: quia ſi illa differentia non eſt vltima, erit communis alijs: vel ergo eſt communis alijs plantis, ſeu viuentibus intra ſolum gradum vegetabilium contentis, & hoc dici non poteſt, quia infra gradum vegetabilem, vt ſic, nulla eſt differentia communis animæ equi, & quibuſdã formis plantarum magis, quàm alijs: vel ſi omnibus communis eſt, profectò non eſt differentia diſtincta à cõmuni differentia animæ vegetatiuæ, nec magis limitata, aut determinata, quàm illa. Concludimus ergo genus animæ vegetabilis, prout eſt in animalibus immediatè contrahi per differentiam eleuantem illum ad genus ſenſitiuum: ac proinde quamcumque particularem animam vegetabilẽ, quæ in animalibus cõſideretur, vt diſtincta eſſentialiter ab anima plantæ, immediatè ab illa diſtinguí per differentiam eleuantem genus vegetabile ad gradum ſenſitiuum. Quia in animali non eſt medium inter viuens, & animal: ſeu inter vegetabile, & ſenſitiuum, nec in equo eſt tale vegetabile, niſi quia ſenſitiuum eſt: nulla enim differentia media inter illa duo in equo poteſt cogitari.

9 *Ad 1. in n. 6.* Nec obſtant rationes dubitandi ſuprà poſitæ. Ad primam enim dicitur, inter vegetabile, & ſenſitiuum ſufficientem proportionem inueniri, vt inter ſe tamquam determinabile, & determinans, *Ad 2. ibid.* ſeu tamquam potentia, & actus metaphyſici comparentur. Quia, & vegetabile miniſtrat ſenſitiuo, & per illud eleuatur, & perficitur. Ad ſecundum verò non deſunt, qui negant facultates ſequentes gradum genericum eſſe ſpecie diuerſas in ſpecieb. eiuſdem generis, vel eiuſdem, vel diuerſi gradus. Sic enim aliqui putãt, ſenſus, v.g. viſum, eſſe eiuſdem ſpeciei in omnibus animalibus, etiam homines comprehendendo: qui fortè idem dicerent de facultatibus naturalibus partis vegetabilis, nimirum, eſſe eiuſdem ſpeciei in omnibus plantis, & animalibus: ſed hoc incredibile eſt, & de ſenſibus id attingemus inferiùs. De inferioribus verò facultatibus, videtur id manifeſtè colligi ex actionibus talium facultatum, & ex organis earum, ac diſpoſitionibus, quas in illis requirunt, & ex ſubſtantijs, vel intermedijs, vt ſic dicam, vel quas in fine producunt: vt ſunt ſanguis, ſpiritus, caro, &c. Cõceſſa ergo illa diſtinctione inter facultates vegetatiuæ partis animalis, vel plantæ, reſpondeo, illam maiorem perfectionem, quam in animali habent, ex coniunctione ad gradum ſentientem prouenire: quia non eſt in illis alia differentia media, vnde proueniat: ſicut oſtenſum eſt. Et ex fine, ſeu effectu talium facultatum oſtendi poteſt. Nam totum nutriendi, & vegetandi officium præſtant accommodatum muneri ſentiendi: ſignum ergo eſt facultates illas ita manare ab anima vegetatiua, vt ſimul manent ab illa, vt eleuata ad talem animam per coniunctionem ad gradum ſenſitiuum.

Atque ex reſolutione huius dubitationis circa diſtinctionem eſſentialem, expeditur facilè altera de diſtinctione reali. Dicendum eſt enim in bruto animali non eſſe duas animas realiter diſtinctas, per quas in eſſe viuentis, ſeu vegetabilis, & in eſſe animalis conſtituitur. Quæ aſſertio communiſsima eſt, & hoc tempore ab omnibus recepta. Omitto verò authores, quia in locis citandis Metaphyſicæ illos allegaui: & infrà tractando de anima rationali aliquos referam. Probatur ergo dicta reſolutio, primò, quia planta non conſtituitur in gradu corporis miſti, & vegetabilis per duas formas realiter diſtinctas: ergo nec brutum conſtituitur in gradu viuentis, ſeu vegetabilis, & ſenſibilis per duas animas realiter diſtinctas. Antecedens probatum eſt latè in Metaphyſ. diſp 13. ſect. 3. & diſp. 15. ſect. 10. a. n. 8. Conſequentia verò probatur ex ſimilitudine rationis, ac proportionis: nam ſicut ſe habet gradus ſenſitiuus ad vegetatiuum, ita ſe habet vegetatiuum ad gradum corporis miſti communis inanimatis. Secundum argumentum ſimile eſt: quia in equo non ſunt duæ animæ, quibus in eſſe animalis, & in eſſe equi conſtituitur. Antecedens receptum eſt cõmuniter, & conſequentia tenet à paritate rationis. Nam licèt ſenſitiuum addat nouum gradum ſuprà animal, hoc non obſtat: quia ſemper illi duo gradus comparãtur, vt genericus, & ſpecificus. 10 *Quoad diſtinctionem realem 5. aſſertio in ordine.* *Probatur 1.* *Probatur 2.*

Vnde à priori argumentor tertiò ex diſcurſu facto. Quia anima vegetatiua in equo non eſt in reipſa, quaſi ſeparata ab omni determinatione, ſeu ſpecificatione generalis gradus vegetatiui: ita vt ſit quaſi indiuiduum generis, in reipſa exiſtens ſeparatum ab omni ſpecie, id enim repugnat: quia abſtractio generis ab ſpeciebus, non eſt realis, ſed rationis, multo magis, quàm ſit abſtractio ſpeciei ab indiuiduis. Vegetatiuum autem eſt genus, & valde generale, ac abſtractum. Ergo impoſsibile eſt eſſe in reipſa aliquam animam vegetatiuam in ſolo illo genere conſtitutam. Eſt ergo anima vegetatiua equi determinata in re ad aliquem modum vegetatiui: ergo talis determinatio non eſt per aliam animam in reipſa diſtinctam, quia vna anima non eſt actus phyſicus, ac realis alterius animæ, vt eſt per ſe notum: eſt ergo illa determinatio per differentiam ſola ratione diſtinctam. At verò illa contractio non eſt per differentiam contentam ſub gradu vegetatiuo, vt diſcurſu præcedenti oſtenſum eſt: ergo eſt per differentiam gradus ſenſitiui: ergo in re vna, & eadem forma eſt, qua equus eſt viuens, & animal, licèt ſecundùm rationem genericam, qua viuens conſtituit, concipiatur, vt vegetatiua tantùm: & ſub ratione minus abſtracta, & ſpecifica reſpectu prioris, vt anima ſenſitiua apprehendatur. Et confirmatur, quia alias ſi anima vegetatiua, vt præciſa à gradu ſenſitiuo, eſſet forma ſpecifica in aliqua ſpecie vltima, compoſitum ex illa, & materia eſſet ſubſtantia completa in aliqua ſpecie vltima ſubſtantiæ, & ſic non eſſet per vlteriorem formam ſubſtantialem determinabilis, ſeu actuabilis: repugnat ergo in eodem animali duos illos ſubſtantiales gradus eſſe ab animabus realiter diſtinctis: de qua re in allegatis Metaphyſicæ locis plura videri poſſunt. 11 *Probatur 3. à priori* *Confirm.*

Et ex his cum proportione concluditur, etiam in homine animam conſtituentem ipſum in eſſe vegetabilis, & animalis non eſſe duas formas inter ſe realiter diſtinctas, ſed vnam, & eandem animam. De qua, eadem proportione, concludi poteſt non eſſe in homine diſtinctam à rationali. Hoc autem in homine habet ſpecialem difficultatem 12 *Proxima 5. aſſertio procedit etiam in homine.*

propter immaterialitatem animæ rationalis. Et ideo prius quàm illa tractetur, & expediatur, naturam, & ſubſtantiam rationalis animæ, eiuſque informationem explicare neceſſarium eſt: ideoq́; vt dixi, illam nunc omittimus. Et conſequenter de alijs duabus animabus vegetatiua, & ſenſitiua inter ſe collatis, nouam hîc difficultatem mouere neceſſarium non eſt: tum quia nulla occurrit alicuius momenti: tum etiam, quia ſoluendo difficultates circa animam rationalem à fortiori aliæ expedientur.

13 *Sitne diuiſio animæ in membra re, an ratione diſtincta.* Solum ſupereſt in hoc puncto explicandum, quo modo anima in communi in tres animas diſtinguatur, cùm ſæpe illæ reuera non ſint tres animæ, ſed interdum ita coincidant, vt duæ illarum, vel omnes tres in vnam ſimplicem vniantur. Ad hoc ergo declarandum, aduertere oportet, illa tria membra duobus modis accipi poſſe. *Quomodo ſit in diſtincta re.* Primò vt in re ipſa exiſtunt cum ſeparatione reali, & ſuppoſitali, vt ſic dicam, vnius gradus ab alio. In quo ſenſu anima vegetatiua dicitur illa, quæ tantùm vegetatiua eſt, id eſt, quæ ſecundùm ſuam vltimam differentiam intra gradum vegetabilium cõtinetur, & limitatur. Senſitiua verò, quæ ad gradum ſenſitiuum aſcendit, & vltra non progreditur, ſed intra illum vltimam ſpeciem habet: rationalis verò, quæ in viuente corporeo principium eſt intelligendi, eſto ſit etiam principium aliarum actionum. Et in hoc ſenſu tria illa membra ſemper realiter diſtinguuntur, & eſſentialiter etiam ſecundum ſpecies vltimas: vt ex diſcurſu proxime facto ſatis notum eſt.

14 *Quomodo in diſtincta ratione* Secundò poſſunt illa membra ſumi ſecundum præciſas, & abſtractas rationes communes principij vegetandi, ſentiẽdi, & ratiocinãdi, ita vt vegetatiua præciſè ſumatur ſecundùm genericam rationem principij vegetandi, abſtrahẽdo ab omni determinatione, ſeu differentia contrahente illam genericam rationem, ſiue intra illũ gradum, ſiue vltra illum. Et ſimiliter anima ſenſitiua cum proportione cum eadem abſtractione ſumenda eſt: rationalis verò ex ſe ſolùm dicit ſpecificam rationem communem. In hoc ergo ſenſu illæ tres animæ non diſtinguuntur, vt tres formæ phyſicæ diſtinctæ, ſed vt tria prædicata ſubordinata, quaſi in linea prædicamentali, ſicut diſtinguuntur, viuens, animal, & homo: nam cum eadem proportione diſtingui poſſunt prædicata generica, & ſpecifica in formis, ſicut in compoſitis, quæ per illas conſtituuntur. Et ſub hac ratione non eſt inconueniens, quòd plura ex illis membris in vnum cõueniant, quia vt ſic non neceſſariò diſtinguuntur re, ſed ratione tantùm, vt in generibus, & ſpeciebus ſubordinatis manifeſtum eſt, & in capite octauo magis explicabitur.

CAPVT VII.

Cur tres tantum animæ diſtinguantur, cũ numerentur quatuor viuentium gradus, & quinque potentiarum genera.

1 *Ratio dubitãdi bifida* IN hoc capite explicandum eſt, quod in quarto capite, num. 3. quarto loco poſuimus, ſcilicet, an prædicta diuiſio ſufficiens ſit. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia gradus non diſtinguuntur à nobis, niſi per operationes, & facultates: quia illos nõ in ſe, neq; per cauſas cognoſcimus, ſed à poſteriori per effectus inueſtigamus, & ſic animæ potentiæ *1. Pars.* diſtinguuntur quinque ab Ariſtotele, ſcilicet vegetatiua, ſenſitiua, intellectiuã, appetitiua, & potentia motiua: & modi operationum diſtinguuntur ſaltem quatuor. Ergo quinque, vel ſaltẽ quatuor animæ ſunt diſtinguendæ. *2. Pars ex Ariſt.* Et hoc poſteriùs de quatuor modis operationum, confirmat Ariſt. lib. 2. de Ani. cap. 2. Vbi in poſteriori animæ definitione quatuor membra ponit, dicens, *Animam eſſe principium eorum quæ his definiuntur, vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, etiam motu.* Ergo addendum fuiſſet in diuiſione quartum membrum, ſcilicet, anima loco motiua. Probatur conſequentia, quia etiam illa eſt actus corporis phyſici organici, & principiũ ſpecialis operationis vitalis, vtique motus progreſsiui, qui viuentium proprius eſt, & non minus diſtinguitur ab alijs tribus animabus, quàm ipſæ inter ſe diſtinguantur. Nam ſicut anima vegetatiua ſeparabilis eſt à ſenſitiua, & non è contra: ita anima ſenſitiua ſecundùm ipſum Ariſtotelem eſt ſeparabilis à loco motiua, & non è contrario, & loco motiua ſeparabilis eſt à rationali, & non è conuerſo: ergo eadem ratio eſt diſtinguendi animam loco motiuam à cæteris, & conſtituendi illam inter ſenſitiuam, & rationalem, quæ eſt diſtinguendi cæteras inter ſe. Et confirmatur, quia, *Confirm.* vt diximus, eadem eſt ratio de toto, & de parte, ſeu de concreto, & abſtracto, ſeruata proportione. Sed Ariſtoteles diſtinxit quatuor gradus viuentium: ergo eadẽ ratione diſtinguere debuit quatuor ſpecies animarum.

Imo hinc vlteriùs ſequitur, plures quàm quatuor animas eſſe diſtinguendas: quia vt duæ ſpecies animarum diſtinguantur, ſatis eſt vt ita inter ſe comparentur, quòd vna ſit ab alia ſeparabilis, & non è contrario: ſicut vegetatiua ſeparatur à ſenſitiua, & non è conuerſo: at verò intra latitudinem animæ ſenſitiuæ, poſſunt plura membra eodem modo diſtingui. 2 *Altera ratio dubitãdi.* Nam in primis quædam eſt anima, quæ ſolum eſt principium tangendi, ſeu ſenſus tactus, & ſeparatur ab alijs ſenſibus, licèt è contrario anima ſenſitiua ſimpliciter non ſit ſeparabilis ab anima tactiua, vt ſic dicam. Vnde Philopon. lib. 2. cap. 2. de Anima, diſtinguit gradum viuentium medium inter plantas, & animalia, quem vocat plantanimal: quia nec eſt tantùm plãta, cùm participet ſenſum tactus, nec ſimpliciter animal, cùm non participet abſolutè gradum ſenſitiuum. Et quidquid ſit de modo loquendi, illa anima tactiua ſeparabilis eſt à ſenſitiua perfecta, licèt non è contrario: ergo eadem ratione cõſtituet peculiarem animæ ſpeciem. Vltra has verò animas addi poteſt anima concupiſcens: nam hæc etiam eſt diſtincta animæ vis, quæ à quibuſdam aliarum ſeparabilis eſt: licèt non ab omnibus. Imò Plato *in Timæo* illam diuiſit in iraſcibilẽ, & concupiſcibilem: quibus addidit ſolam rationalem, & ita modo alio longe diuerſo trimembrem animarum diuiſionem tradidit, quem in hoc alij multi poſtea imitati ſunt.

3 *Reſolutio. Probatur authoritate* Nihilominus conſtans eſt omnium Philoſophorum ſententia, tres tantùm eſſe animarum gradus, prout in illa diuiſione numerantur. Ita enim ſentit Ariſt. in lib. 2. de Anim. vbi omnes expoſitores conſentiunt. Tradit etiam optimè D. Aug. lib. de Quantitate animæ, cap. 33. vbi licèt ſeptem gradus vitæ diſtinguat: nihilominus tres tantùm primi ad diſtinctionem animarum, & ad naturalem philoſophiam pertinent: nam reliqui ad moralem, vel ad ſupernaturalem ſtatum viæ, aut patriæ ſpectant: & ita non mutant, nec multiplicant animarum ſpecies, ſed varias perfectiones, & ornamenta eiuſdem rationalis animæ continent. *Et D. Thom. diſcurſu.* Docuit etiam diuiſionem illam Diuus Thomas 1. part. quæſt. 78. art. 1. vbi ſufficientiam illius diuiſionis ex operationibus colligit in hunc ferè modum. Quia in hoc diſtinguitur gradus animæ in genere ab alijs formis inanimatorum, quod eſt principium intrinſecum operationis viuentis in ſeipſam, & ad ſuam perfectionem per ſe operantis, quem modum operandi inanimata non habent, vt ſuprà oſtenſum eſt. At verò inter viuentia ipſa

ipſa tres modi ſic operandi in ſeipſis inueniuntur. Vnus eſt operandi in ſe per organa corporis, & per qualitates materiales & corporeas, & hic eſt infimus, & ad vegetatiuam animam pertinet. Alius modus operandi eſt per organa corporis, medijs tamen qualitatibus aliquo modo incorporeis, & ſic operatur anima ſenſitiua. Tertius modus operationis eſt abſq; organo, vel qualitate corporea, qui eſt proprius animæ rationalis: ergo per habitudines ad hos tres modus operandi optimè, & ſufficienter diſtinguuntur tres gradus animarum.

4.
Difficultas prima circa hunc diſcurſum.

In quo diſcurſu, primùm dubitare quis poteſt circa ſubſumptam propoſitionem, cur anima vegetatiua dicatur operari per qualitates materiales, & corporeas, potiùs quàm ſenſitiua. Nam ſi per qualitates materiales intelligãtur primæ qualitates elementorum, vel miſtæ ex illis, quæ cõmunes ſunt corporibus inanimatis: non per illas tantùm operatur anima vegetatiua, ſed etiã per proprias potentias, vitalem, & nutritiuam: & ſi quas alias habet adiutrices: vt attractiuam, expulſiuam, &c. Si verò per qualitates materiales intelligam[9] qualitates extenſas in materia, & ab illa pendentes, etiam anima ſenſitiua per qualitates tantùm materiales operatur. Ergo ratio illa diſtinguendi duas animas, non rectè ſubſiſtit. Vnde oritur etiam difficultas circa tertium membrum: quia licèt ille modus operandi valde diuerſus ſit, videtur tamen excedere rationem animæ, vt anima eſt, cùm anima vniatur corpori propter vſum eius ad operationem ſuam.

Difficultas 2.

5.
Reſponſio ad 1. difficultatem.

Dicendum verò eſt, in præſenti corporeas qualitates appellari illas, quæ materiam ipſam concernunt, & diſponunt in ordine ad ſuum eſſe, vel ad eſſe ſubſtantiale ipſius compoſiti, aut partium eius, & ſic dicitur anima vegetatiua operari per has qualitates, non quia non habeat aliquam propriam potentiam vitalem: ſed quia hæc proximè vtitur calore, ſeu temperamento materiali ad ſuam operationem, & ita operatio eius in ſubſtãtia ſua non tranſcendit actiones materiales, ſed tantùm in modo, vt ſupra explicaui. Vnde in eodem ſenſu negatur, animam ſenſitiuam operari per qualitates corporeas: non quia operetur per proprias qualitates ſpirituales, & immateriales, ſed quia per ſubtiliores formas aliquo modo à craſsitudine materiæ abſtractas operatur. Dices, ergo fundatur hic diſcurſus in ſpeciebus intentionalibus, quarum poſitio valde incerta eſt. Reſpõdeo in primis nobis eſſe ſatis certã. Et deinde qui illas negauerit, negare certè non poterit ipſos actus ſentiendi eſſe actiones, vel qualitates altioris ordinis, quàm ſint qualitates merè corporales. Et conſequenter potentias animæ, ſi per ſeipſas, & ſine ſpeciebus tales actus efficere poſſunt, eſſe multo altioris, & ſublimioris naturæ. Atque ita non minus efficaciter colligitur diſtinctio illius gradus ab inferiori, poſitis ſpeciebus intentionalibus, quàm ſine illis. Vnde poſſet etiam diſtinctio illorum duorum graduum ita explicari. Quia operatio rei viuentis circa ſeipſam, aut ordinatur tantùm ad ſeipſam perficiendam, conſeruandam, vel propagandam in ſuo eſſe naturali, & ſic pertinet ad gradum vegetatiuum: vel ordinatur ad ſe perficiendam recipiendo in ſe res alias, & quodam modo formas, vel ſimulachra illarum in ſe formando: & hic ſine dubio altior modus operationis eſt: ex quo generalis ratio animæ cognoſcentis diſtinctæ à vegetabili conſurgit. Ille autem operandi modus, vel per organum corporeum, vel ſine illo fieri poteſt, & ſic diſtinguuntur duæ aliæ animæ, ſenſitiua, & rationalis. De hac verò, quomodo ſit vera anima, licèt ad ſuam propriam operationem corpore, vt proprio organo, & inſtrumento immediato non vtatur, in ſequentibus dicemus.

Inſtantia contra hanc reſponſionẽ remouetur.

Exponitur aliter diſtinctio gradus veget. & ſenſitiu.

Difficultatis 2. expeditio remittitur.

Atque ita probata relinquitur conſequentia primi diſcurſus principalis, nimirum, diuiſionem eſſe bonam, & ſufficientem. Prior enim pars probatur: quia nos non poſſumus diſtinctionem formarum, niſi ex operationibus venari: illa autem tria genera operationum diſtinctiſsima ſunt, & in modo abſtrahendi à materia plurimum inter ſe diſtant. Ergo optimè ex illis colligitur diſtinctio eſſentialis, ſeu formalis inter illa membra. Altera item pars de ſufficientia, & adæquatione (vt ſic dicam) membrorũ cum diuiſo patet, quia nullum modum operandi formæ informantis corpus, & ſuperantis modum agendi inanimatorum inuenire poſſumus, qui ſub illis tribus non comprehẽdatur. Quia nec experientia illum oſtendit, nec facilè cogitari poteſt, etiamſi fingendi detur licentia.

6.
Concluditur prior pars conſequẽtia poſita in fine num. 3.

Concluditur poſterior.

Et hoc fiet faciliùs, & euidentiùs ſi duo conſiderentur. Vnum eſt, partitionem illam, quanuis adæquatam, non eſſe omnibus membris immediatam. Potuiſſet enim anima in cõmuni immediatè diuidi in vegetantem, & cognoſcentem: & rurſus cognoſcens in ſentientem, & intelligentem: quia ſenſus, & intellectus maiorem conuenientiam inter ſe habent, quàm cum vegetãdi facultate. Quia verò ad phyſicam cognitionem animarum illa conuenientia parum conferebat: ideo immediatè tradita eſt trimembris diuiſio. Aliud conſiderandum eſt, membra illa non eſſe æquè vniuerſalia: nam ſub primo, & ſecundo membro variæ ſpecies, vel etiam genera animarum comprehenduntur: tertium autem vnam tantùm ſpeciem vltimam continet. Vnde ſi danda eſſet adæquata diuiſio animæ per vltimas eius ſpecies, innumera membra recenſenda fuiſſent. Veruntamen nimis operoſum, & ferè impoſsibile eſſet adæquatam diuiſionem illo modo tradere, nec ad generalem doctrinam de anima pertinet. Data eſt ergo illa diuiſio per generales modos operandi in corpore cum aliqua excellentia, & minori dependentia à materia quorum diuiſio neceſſaria erat ad diſtinctam notitiam perfectiorum animarum, & præcipuè rationalis, & omnium facultatum, & actionum eius, & ideo, & ſufficientiſsima, & maximè doctrinalis eſt.

7.
Enucleatur amplius an plus notatius.
Primo:

Secundo:

Ad primam rationem dubitandi in cõtrarium reſpondetur, in primis generaliter non eſſe neceſſarium tot multiplicare animas, quot operationes, vel potentias: quia vna anima poteſt habere plures operationes, & potentias: vt anima rationalis, licèt vna ſpecie ſit, habet intellectum, & voluntatem, & anima ſenſitiua habet plures ſenſus, & appetitum. Vnde regula generalis eſt, quando vna potentia comitatur aliam, & vna ab alia non ſeparatur, licèt potentiæ ipſæ multiplicentur, non propterea animarum genera, ſeu gradus multiplicari. Et hac ratione, licèt appetitus vitalis ſit ſpecialis potentia, non conſtituit ſpecialem animæ gradum, quia ſemper cum proportione cognoſcẽtem potentiam comitatur. Et idem videtur cum proportione dicendum de potentia ſecundùm locum motiua, ſaltẽ quoad perfecta animalia: nam ſequitur ſenſum, & appetitum, & ab eis non ſeparatur.

8.
Ad rationẽ dubitandi in num. 1 generalis reſponſio.

Et ita ad priorem partem illius difficultatis fatemur, dari quinque potentias animæ: quarum ſufficientiam tradit D. Thomas d. quæſt. 78. art. 1. Nobis verò ſufficit, quòd diuiſio eſt ad tradendam doctrinam de anima accommodata, & quòd nulla cogitari poteſt animæ potentia, quæ ſub illis membris non contineatur, licèt facilè poſſet in plura diſtingui, vel alijs modis commodè fieri. Vel diſtinguendo appetitum in ſenſitiuum, & rationalem: ſicut cognoſcendi facultates, vel diſtinguendo potentiam generatiuam, quæ in illa diuiſione

9.
Reſponſio ſpecialis pro 1. parte ibid.

diuiſione ſub vegetatiua comprehenditur : ſatis verò eſt, vt dixi, illam diuiſionem eſſe ſufficientẽ, claram, & doctrinæ accommodatam. Ex illa verò non ſequitur multiplicatio animarum : quia tres ex illis potentijs vni animæ ſenſitiuæ conueniũt. Idemque cum proportione dicendum videtur de anima ſecundùm locum motiua : nimirum, non conſtituere peculiarẽ animæ rationem, niſi quatenus ſub anima ſenſitiua plures ſpecies, vel etiam genera animarum ſenſitiuarum ſubdiſtingui poſſunt. Nam anima ſecundùm locum motiua ſenſitiua eſt : quia per ſenſum, & appetitum efficit motum, licèt fortaſſe per ſpecialem facultatem in membris corporis exiſtentem, illum exequatur: hoc enim nõ ſatis ad conſtituendum nouum animæ gradum, aut genus ſub illis tribus non comprehenſum. Quia (vt dictum eſt) ex eadem anima plures oriuntur facultates inter ſe ſubordinatæ.

10 *Reſponſio vna pro 2. parte in eodem num. 1.*

Vnde ad replicam de ſeparabilitate animæ ſenſitiuæ à loco motiua, & non è conuerſo, reſpondeo in primis animas non diſtingui per ſolam illam ſeparabilitatem, quæ ex maiori, vel minori potentiarum numero poteſt conſurgere: vt ſi vna anima habeat omnes facultates, quas habeat alia, & vltra illas habet aliquam, vel aliquas non communes alteri. Quæ differentia interdum prouenire poteſt ex maiori, vel minori perfectione ſpecifica intra eundem gradum animæ: quando omnes illæ potentiæ eundem modum operandi cum dependentia à materia, & qualitatibus corporis participant. At verò generalis diuiſio animæ per diuerſos modos abſtractionis, vel (vt ita dicam) magis, vel minus materialiter operandi data eſt. Et ideo ſub vno membro comprehendi poſſunt plures animæ alias differentias inter ſe habentes.

11 *Reſponſio altera.*

Deinde reſpondeo animam ſenſitiuam non ſeparari omnino à loco motiua : quia nullum eſt viuens participans ſenſum, quod nõ participet vim mouendi ſe, iuxta capacitatem ſuam, & cum proportione. Nam ſi perfectam facultatem ſentiendi internam, & externam habet, vim etiam ſe mouendi habet perfectam, vtique incedendo ab vno loco integro in alium, vel gradiendo, vel volãdo, vel ſaltando, natando, &c. Si verò imperfectum ſenſum habeat, vt ſolum tactum, ſaltem poteſt moueri, ſe dilatando, & conſtringendo, & ſic mutando locum etiam ſibi adæquatum, licèt tardo, & imperfecto modo. Sic enim diximus ſuprà probando plantas nõ ſentire, nullum eſſe viuens ſentiens, quod non exhibeat aliqua exteriora ſigna cognitionis, quæ ſigna, non niſi interuentu alicuius motus localis animalia exhibent. Omne enim viuens exterius ſentiens, phantaſiam, ſeu ſenſum internum, & conſequenter etiam dolorem, vel voluptatem participant, & per motum aliquem illarum affectionum ſigna exprimunt, dum ſe dilatant, aut colligunt. Veriſimile etiam eſt ſentire famem, vel nimium calorem, & inde poſſe ad quærendum cibum, vel refrigerium modo ſibi proportionato moueri. Ergo ſicut animæ ſenſitiuæ non debuerunt in illa diuiſione multiplicari, aut diſtingui, eo quod inter eas quædam ſunt perfectæ, & aliæ imperfectæ: ita nec ob virtutem loco motiuam multiplicandæ fuerunt.

12 *Ad confirm. in fide eiuſdem num. 1.*

Sed tunc vrget altera confirmatio, vel inſtantia in authoritate Ariſtotelis potiſsimè fundata: nam addit quartum membrum, diſtinguẽdo quatuor viuentium membra: quam partitionem tota Philoſophorum Schola acceptauit : vt videre licèt in D. Thoma *ſuprà*, & alijs, omnes tamen fundant illam tantum in dicta ſeparabilitate animalium ſentientium, & immobilium à ſe mouentibus. Quæ non eſt vera de omnimoda immobilitate, vt oſtenſum eſt : & ita ſolùm ſupereſt diuiſio in maiori, vel minori poteſtate, & perfectione ſe mouẽda, quæ inuenitur non minor in gradu magis, vel minus perfecto ſentiendi. Vnde Patres Conimbricenſes lib. 2. de Anima, cap. 3. quæſt. 2. art. 2. fatentur, ſi viuens ſumatur, vt dicitur à vita ſubſtantiali, & conſtituitur per animam, vt forma ſubſtãtialis eſt, & principium accidentalis vitæ, ſic tantùm tria genera, ſeu gradus viuentium conſtitui debere, vegetatiuum, ſenſitiuum, & rationale, à triplici anima, vegetante, ſentiente, & intelligente. Et hoc ſine dubio conuincit argumentum factum : quia non poſſunt plus multiplicari concreta, quàm abſtracta : nec compoſita, quam formæ quibus conſtituuntur: ergo nec viuentia plus, quã ſubſtantiales vitæ, nec vitæ plus, quàm ſubſtantialia principia earum, quæ ſunt animæ. Addunt verò nihilominus dicti authores, ſumendo viuẽtia, vt ab accidentali vita denominantur, id eſt, ab operatione vitali, vel à potentia ad illam, ſic numerari quatuor gradus viuentium, propter gradiendi potentiam, quæ in animalibus perfectis, & non in inferioribus reperitur.

Quid reſpõdeat Conimbr. cenſes.

Eorum reſponſio altera.

13 *Non ſatis faciunt in hac 2. reſponſione.*

Sed contra hoc ſecundum vrget ſemper difficultas tacta, quòd hæc potentia generatim ſumpta pro facultate ſe mouendi localiter, communis eſt omnibus animalibus. Tum quia re vera ille, qualiſcunque motus animalium imperfectorum, vitalis eſt: quia non fit ſine ſenſu, imaginatione, & appetitu, nec etiam fieri poteſt ſine aliqua intrinſeca facultate actiua proximè mouente, ſiue illa ſit ipſe appetitus, ſiue in qualibuſcumque membris talium animalium exiſtat. Ergo animalia perfecta non excedunt imperfecta in potentia motiua abſolutè, vel in motu, ſed in eius perfectione. Ergo ſicut hoc non ſufficit ad diſtinguendum quatuor gradus animarum, aut viuentium vita ſubſtantiali : ita nec ad diuidendum quatuor gradus viuentium vita accidentali. Præſertim, quia nec nos diſtinguimus vitam ſubſtantialem, niſi per ordinem ad accidentalem, nec vita accidentalis quoad motum localem eſt diſtincta à ſenſitiua, & appetitiua tamquam nouum genus vitæ, ſed tanquam pars (vt ſic dicam) eiuſdem vitæ : ſeu tamquam quædam operatio, conſequens alia eiuſdem vitæ. Eademque ratione diuerſitas perfectionis in tali motu ſolùm ſequitur ex animabus magis, vel minus perfectis ſub eodem gradu animæ ſenſitiuæ contentis. Et ideo non magis videtur ſufficiẽs ad multiplicandos gradus, vel modos viuentium, quàm animarum : nec viuentium vita accidentali, magis quàm ſubſtantiali. Propter quod (ſalua Philoſophi authoritate) quod ad rem ſpectat, non cenſeo eſſe maiorem rationem multiplicandi illa membra ſub ratione, aut nomine animarum, quàm viuentium, & fortaſſe ab Ariſtotele ſolùm fuit ille gradus animalium ſe mouentium diſtinctè numeratus, quia ad tradendam doctrinam de gradu perfectionis talium animalium, & ad explicandam ſpecialiter potentiam motiuam perfectã viſa eſt illa partitio accommodata.

Authoris reſponſio.

14 *Ad 2 rationem dubitãdi num. 2.*

Et ita reſponſum eſt ad alteram rationem dubitandi. Nam quòd quædam animalia non habeant omnes ſenſus, quibus animalia perfecta prædita ſunt, parum refert ad multiplicãdos gradus animarum : quia omnes illi ſub anima ſenſitiua comprehenduntur, nec diſtinguuntur in altiori modo abſtrahendi à materia in ſua operatione, ſed ſolum in maiori, vel minori perfectione ſpecifica ſubalterna, vel vltima eiuſdem modi, & gradus animæ. Opinio autem illa negans viuentia ſolum ſenſum tactus habentia eſſe ſimpliciter animalia, vel habere animam ſenſitiuam abſolutè, & vniuocè (vt ſic rem explicem) Ariſtoteli apertè repugnat, & ab omnibus meritò reijcitur : quia vel diſputat de nomine, & ſine fundamento mutat communem loquendi modum : vel ſi rem ipſam

ſpecte-

ſpectemus, falsò dicit, vel animam, quæ principium eſt ſentiendi per ſolum tactum, non eſſe nouum gradum animæ, ſuperantis gradum animæ purè vegetantis, cùm habeat modum operandi abſtractiorem, & nobiliorem. Vel ſi principium illud eſt in altiori gradu animæ, non eſſe ſimpliciter animam ſentientem, & verum animal conſtituere, cùm ſenſus tactus ſimpliciter ſufficiat ad ſentiendum, & cognoſcendum, & in hoc cum cæteris ſenſibus propriè, & vniuocè conueniat. Itaque ſolùm inde colligitur alia ſubdiuiſio animæ ſenſitiuæ in perfectam, & imperfectam, quæ alterius diuiſionis ſufficientiæ non obſtat, vt iam adnotauimus. Probat autem obiectio illa, non magis eſſe multiplicandos gradus viuentium propter maiorem, vel minorem vim ſe mouẽdi localiter, quàm propter virtutem ſentiendi pluribus, vel paucioribus modis, vel vno tantùm.

15 *Ad 3. rationem dubitãdi ad finem num. 2.*

Ad vltimam verò difficultatem de anima concupiſcente, reſponſio clara eſt ex dictis: illa enim non eſt diſtincta à ſentiente, & rationali; quia in vtraque eſt appetitiuum principium, quod idem eſt, ac concupiſcens generatim ſumptum. Iam verò declaratum eſt, cur appetitiuum non conſtituat gradum animæ peculiarem, etiamſi ſit ſpeciale genus potentiæ. Vnde illa diuiſio Platonica triplicis animæ in concupiſcibilem, iraſcibilem, & rationalem, non eſt diuiſio animarum, ſed potentiarum animæ, & in ea ratione non eſt integra, nec multum philoſophica: videtur autem excogitata, & accommodata ad explicandos affectus, & morales modos operandi animæ humanæ, vt in lib. 3. & 5. tractando de appetitu ſentiente, & rationali videbimus.

CAPVT VIII.

An diuiſio animæ in dicta tria membra, ſit vniuoca, vel qualis ſit.

1. *Reſolutio affirm. pro 1. parte tituli, animam vegetatiuam & ſenſit. eſſe membra vniuoca.*

DVæ ſunt difficultates in hoc capite breuiter explicandæ: prior eſt de vniuocatione diuiſionis, qua ſuppoſita, naſcitur alia de qualitate diuiſionis. Circa priorem, non eſt difficultas de anima vegetatiua, & ſenſitiua inter ſe collatis: omnes enim fatentur vniuocè conuenire in ratione animæ, quia & definitiones vtrique ſimpliciter, & cum omni proprietate conueniunt, & nulla ratio æquiuocationis, vel analogiæ in eis inuenitur. Dices inueniri ordinem, quia anima ſenſitiua non eſt actus corporis, niſi media vegetatiua. *Inſtantia diluitur.* Reſpondeo, nihil hoc obſtare vniuocationi, quia non obſtante illo ordine, anima ſenſitiua eſt perfectior in ratione animæ, quàm vegetatiua, quia & perfectius actuat corpus, & nobilioris operationis principium eſt: & non participat rationem animę à vegetatiua, nec per ordinem ad illam, ſed potiùs ſupponit illam, vt minùs perfectam, & quaſi diſpoſitionem, & potentiam, comparatione ipſius: ſicut numerus maior ſupponit minorem, & figura quædam ſolet aliam ſupponere, & nihilominus in genere numeri, & figuræ inter ſe conueniunt. Itaque hac parte ſuppoſita, difficultas eſt de anima rationali. *Animã vero rationalem videri membrum analogum.* Multi enim cenſent, non eſſe vniuocè animam cum cæteris, quod poteſt modis oppoſitis cogitari, nimirũ, vel quòd anima prius dicatur de alijs duabus, quam de rationali, vel è contrario, ꝙ prius de rationali, quàm de cæteris.

2. *1. Opinio, ſeu modus explicandi hãc analogiam.*

Prima ergo opinio erit, animam analogicè dici de rationali anima cõparatione aliarum. Nam licèt anima rationalis, ſeu principium intelligendi in homine in genere entis, & ſubſtantiæ, ſit nobilius cæteris animabus: vt authores huius ſententiæ ſupponunt, eſtque ſatis per ſe notum, euidenterque ex diſcurſu huius libri conſtabit: nihilominus aiunt, in ratione animæ minus propriè, & analogicè eſſe animam. Ita ſentiunt in lib. 2. de Anim. Auerroes text. 7. & ibi Themiſtius, ac Simplicius text. 1. & 7. & Philoponus. Quorum opinio probari poteſt ex Ariſt. 2. de Ani. cap. 2. text. 21. dicente, *Videtur hoc animæ genus eſſe diuerſum, idque ſolum perinde, atque perpetuum ab eo, quòd occidit, ſeiungi ſepararique poſſe.* *1. Eius fundam. ex locis Ariſtotelis.* Vbi non de ſola potentia intellectus, ſed de ipſa anima intellectiua loquitur. Nam intellectus ipſe nec vniuocè, nec analogicè anima dici poteſt: cùm ergo dicit eſſe alterius generis, indicat non eſſe animam vniuocè, nec eiuſdem rationis cum alijs. Addi etiam poteſt, quòd libro ſexto Topicor. capite quinto, vitam inter æquiuoca ponit, eo quòd in plantis, & in alijs, non eadem ratione inueniatur.

3. *2. Fundam. bipartitum. 1. Pro illo coniectura.*

Ratio verò huius opinionis videtur fuiſſe, quia anima intellectiua, aut non informat ſubſtantialiter corpus, aut ſi informat, longè aliter, quàm cæteræ. Primò, quia non communicat materiæ totum ſuum eſſe eo modo quo aliæ formæ: quia ita illud communicat, vel materiæ, vel compoſito, vt ſibi abſolutè retineat: nam ita informat, vt in ſuo eſſe ſubſiſtat, & ſic non tantum eſt, quo aliud eſt, ſed etiam quod eſt, tamquam in ſuo eſſe ſubſiſtens, quod aliæ animæ non habent: ſed omnino ſunt actus, quaſi immerſi materiæ, & non ſubſiſtunt, nec ſunt ſimpliciter, quod eſt, ſed quo aliud eſt. *2. Coniectura:* Secundò, quia in modo productionis ſuæ quædam analogia cernitur. Nam ſola rationalis anima fit per creationem, aliæ per eductionem. Vnde aliæ non producuntur, ſed comproducuntur: rationalis verò non ſolùm per ſe producitur, ſed etiam creatur, qui eſt altior effectionis modus, & fortaſſe analogus, cùm ſit proprius Dei, cui nihil eſt vniuocum cum creaturis. *Tertia:* Tertiò ex modo operandi eadem inæqualitas cernitur: quia anima rationalis, vt talis eſt, operatur independenter ab organo corporeo, quod aliæ animæ non habent: ergo ſignum eſt, non ita propriè, & verè informare corpus, etiam vt rationalis eſt, ac ſubinde non eſſe tam propriè animam.

4. *Prædicta opinio multis ex capitibus damnatur.*

Veruntamen hic modus dicendi, vel errorem in fide ſupponit, & in eo fundatur, & ideo erroneus eſt, vel certè ſi admittit veritatem fidei, docentis animam rationalem eſſe veram, ac propriam formam corporis, eſt illa opinio improbabilis in Philoſophia, quia non conſequenter loquitur, nec probabili ratione fundatur. Et nihilominus in Theologia cenſuram grauem meretur: quia valde probabiliter aliquid fidei contrarium ex illa inferri poteſt. Declaro breuiter ſingula: quia ſi ſententia illa ſupponit, principium intelligendi in nobis non eſſe veram, ac propriam formam corporis, conſequenter quidem dicit, non eſſe vniuocè animam cum cæteris: imò dicere debet, potiùs æquiuocè, quàm analogicè vocari animam, vel ſaltem non eſſe animam intrinſecè, & formaliter, ſed tantùm per quandam proportionalitatem, & metaphoram, valde extraneam: vt in capite primo notatum eſt. *Et 1. eſſe hæreticam, ſi velit animã humanam, non eſſe veram corporis formam:* Illud autem fundamentum hæreticum eſt, & contra euidentem rationem philoſophicam, vt infra oſtendetur.

5. *2. Eſſe falsã, eſto admittat eſſe verã formã.*

Si autem hæc opinio in illo fundamento non nititur, ſed concedit animam rationalem eſſe veram formam ſubſtantialem humani corporis: ſic euidenter docet falſum, dum negat eſſe verè, ac propriiſsimè animam: ac ſubinde ex eo capite eſſe etiam vniuocè animam. Probatur hoc conſequens, *Primò.* primò, quia ſi verè, ac propriè informat, conuenit propriè cum alijs formis ſubſtantialibus in communi ratione formæ ſubſtantialis: ergo ex hac parte nulla colligi poteſt analogia. *Secundò.* Secundò, quia eſt verus actus corporis potentiã vitam

tam habentis, & in hoc etiam habet formalem conuenientiam, ac propriam ſimilitudinem cum alijs animabus: ergo definitio animæ illi propriiſſimè conuenit, ac proinde vniuocè. *Tertio.* Tertiò, ac præcipuè, quia poſito illo principio nulla eſt probabilis ratio analogiæ ex parte animæ. Nam fundamẽta contrariæ ſententiæ ad ſummum probant: modum informationis animæ eſſe alterius rationis ſpecificæ: non verò, quòd non habeat conuenientiam vniuocam cum modo informandi aliarum animarum, vt ſtatim reſpondendo eiſdem fundamentis patebit. *Quarto.* Denique ex illa opinione ſequitur ferè euidenter, animam rationalem non verè, ac propriè vniri corpori, vt formam: qui eſt error in fide: ergo & ipſa opinio errori proxima cenſenda eſt. Conſequentia cum minori ſupponuntur vt notæ: & ſequela patet, quia ſi talis ſubſtantia analogicè eſt anima: ergo analogicè animat: ergo analogicè informat: ergo analogicè vnitur corpori vt forma. Hæc autem analogia, ſi qua eſt, non poteſt eſſe cum conuenientia formali: quia tunc nulla ratio analogiæ fingi poſſet. Erit ergo per improprietatem, & metaphoram ex parte informationis animæ rationalis, quod à vera fide catholica diſſonat, vt videbimus.

6. *2. Opinio ſeu modus explicandi dictam analogiam.* Prius verò quàm fundamentis dictæ ſententiæ ſatisfaciamus, alteram opinionem expendere neceſſarium eſt. Propter illas enim, & ſimiles rationes, alij dixerunt, diuiſionem illam eſſe analogã, ita tamen, vt principalius proprius, ac per prius dicatur de anima rationali, quàm de reliquis. Ita docet Iandunus li. 2. de Ani. quæſt. 3. cum Alexand. lib. de ſenſ. & ſenſib. in principio, & Albert. 2. de Anim. cap. 5. & aliqui moderni. *Eius primũ motiuum ac diſcurſus pro illo.* Et præcipuè mouentur, quia viuere ſimpliciter conuenit homini, cæteris verò animantibus tantùm ſecundũ quid: ergo & anima hominis eſt ſimpliciter anima, aliæ verò ſecundùm quid, & conſequenter nõ vniuocè, ſed analogicè. Conſequentia eſt clara: & antecedens probatur hoc modo. Viuens proprie, ac ſimpliciter dicitur, quod ſeipſum mouet, ſed inter animantia ſolus homo ſeipſum ſimpliciter mouet, alia verò tantùm ſecundùm quid: ergo. Probatur minor, quia illud ſeipſum propriè mouet: quod non ſolùm operationem efficit, ſed etiam propter finem propriè operatur, ſuam operationem in finem dirigendo: ſed hoc modo ſolus homo per rationem ſe mouere poteſt. Ergo ſolus ille ſimpliciter viuit, alia verò ſecundùm quid: quatenus in ſeipſis phyſicè operantur, ſeu motum efficiunt. Iuxta quem diſcurſum, etiã inter animam ſentientem, & vegetantem poteſt analogia conſiderari. Tum, quia dum animalia ſe mouent ex cognitione boni, aliquo modo cognoſcunt finem ſaltem materialiter ſub ratione conuenientis, & boni amati: vegetabilia verò nullo modo finem percipiunt, ſed ſola naturali propenſione in illum feruntur, ſicut cætera inanimantia. Tum etiam, quia bruta veriùs, ac magis propriè agunt in ſeipſis, quia ſecundum eandem partem, & facultatem in ſe agunt, dum cognoſcunt, & appetunt: vegetabilia verò tantùm ſe mouent ſecũdùm quid, per vnam partem efficiendo in aliam, per actionem tranſeuntem. *2. Motiuum* Denique in anima rationali conſiderari poteſt ſingularis perfectio etiam in ratione animæ, quatenus tota informat totum corpus, & tota ſingulas corporis partes. Ergo longè altiori modo eſt corporis forma: aliæ verò comparatione illius tantùm ſecundùm quid.

7. *Vera reſolutio pro vniuocatione triplicis animæ.* Nihilominus dicendum eſt, animam vniuocè diuidi in rationalem, & reliquas. Ita ſentit Ariſt. in cap. 1. & 2. de Anima, vbi tradit definitionem animæ omnibus communem, vt ipſe dicit: & cõparat figuræ, quę vnam habet communem, & vniuocam rationem omnibus figuris. Idem docet D. Thomas 2. contr. Gent. cap. 60. & 61. vbi ex profeſſo probat definitionem animæ vniuocè conuenire animæ rationali, cum reliquis, quod idem eſt. Quod etiam bene defendit Ferrara dicto cap. 61. oſtendens hanc fuiſſe mentem Ariſtotelis. Verum eſt, ipſos loqui præcipuè contra Auerroem, & alios in ſenſu tractato contra priorem opinionem. Tamen conſequenter hoc etiam affirmant. *1 Ratio.* Et probatur primo, quia definitio animæ cum omni proprietate conuenit animabus, rationali, ſenſitiuæ, & vegetatiuæ, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt: ergo vniuocè illis conuenit, tam definitio, quàm definitum. Probatur conſequentia, quia nulla probabilis ratio analogiæ interuenit, quia anima ſenſitiua non dicitur anima per habitudinem ad animam rationalem, nec per imitationem eius. Quod autem ſit minus perfecta non ſufficit ad analogiam, nec tollit vniuocationem. Niſi fortaſſe quis velit interpretari ſuperiores ſententias, iuxta modum loquendi Ariſtotelis 7. Phyſicor. cap. 4. dicentis, *In genere latere æquiuocationes*, id eſt, plures rationes ſpecificas. Sed hoc non ſufficit, vt vna ſola animæ ſpecies dicatur anima ſimpliciter, aliæ ſecundùm quid: nec etiam, vt definitio animæ generatim ſumptæ, non tota, & propriè, ac ſimpliciter in ſingula membra conueniat.

8 *Secunda ratio.* Secundò argumentor, quia viuens vniuocè dicitur de planta, animali, & homine: & animal de bruto, & homine: ergo etiam anima vniuocè dicitur de tribus animabus. Antecedens probatur, tum quia illa ſunt duo genera ſubalterna prædicamenti ſubſtantiæ, ac proinde vniuoca: tum etiam, quia ſimpliciter, & ſine habitudiue de inferioribus prædicatur. Conſequentia verò probatur, quia eadem eſt ratio de forma communi reſpectu inferiorum, quæ eſt de compoſitis ſeruata proportione, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. *Effugium.* Reſpõderi poteſt, genus viuentis non ſumi ab anima in communi prout eſt diuiſum huius diuiſionis, ſed ab anima vegetabili prout eſt forma communis omnium viuentium, ſcilicet, plantarum, brutorum, & hominum. Nam prima ratio vitæ eſt anima vegetatiua, teſte Ariſt. lib. 2. de Ani. cap. 2. At verò in omnibus viuentibus anima vegetatiua inuenitur vniuocè, & ideo, *viuens*, inde ſumptum genus eſt omnibus illis viuentibus vniuocum. Quod explicatur per genus animalis, in quo id euidentiùs apparet. Nam animal, vt eſt genus ad hominem, & brutum, non ſumitur ab anima, vt abſtrahit á rationali, & ſenſitiua, & eſt quaſi genus ſubalternum, vtrique commune: ſed ſumitur ab anima ſenſitiua, vt talis eſt. Nam homo non conſtituitur in eſſe animalis per animam rationalem, vt talis eſt, ſed vt ſenſitiua eſt. Et ideo animal eſt genus vniuocum homini, & brutis: ſic ergo viuens, vt eſt genus vniuocum ab anima vegetatiua, ſumitur non ab anima in communi: & ideo non ſequitur animam in communi vniuocè, & æqualiter, tribus animabus, vt tales ſunt, cõuenire. Nec etiam ſequitur viuens, vt ſumitur ab anima in communi eſſe vniuocum.

9. *Obſtruitur primo.* Sed contra hoc inſtatur primò, quia non ſolùm viuens ſub illa ratione ſumptum, eſt vniuocum, ſed etiam, vt ſignificat corpus animatum, ſeu cõpoſitum ex anima, & corpore: ſub qua ratione ab anima in communi prout eſt actus corporis organici ſumitur, quia planta, vt planta, tam propriè conſtat corpore, & anima, vt homo, licèt non tam perfecta anima conſtat. *Secundo* Secundò ſi viuens priori modo ſumptum, eſt vniuocum, & genus: ergo etiam anima vegetatiua vniuocè dicitur de anima plantæ, & de anima rationali, vt vegetatiua eſt, quia vt ſic conſtituit hominem in ratione viuentis: ergo inter animas hominis, & plantæ datur vniuoca conuenientia, etiamſi vna materialis ſit,

& alia

& alia ſpiritualis. Ergo eadem ratione anima rationalis, vt rationalis, poteſt cum vegetatiua, vel ſenſitiua in ratione animæ conuenire, etiamſi illa ſpiritualis ſit, & hæ materiales ſint, quatenus illos gradus non tranſcendunt.

10 *Ad 1 fund. in n.2 quoad locum de anima.* Vltimo confirmatur hæc veritas, quia nulla ratio veræ analogiæ inter animam rationalem, & reliquas inuenitur, vt reſpondendo ad fundamēta aliarum opinionum, facile oſtendetur. Et in primis ad primum locum Ariſtotelis, quem prior opinio allegat ex 2. de anim. text. 21. concedo in verbis illis, *Sed videtur genus aliud animæ eſſe*, Ariſtotelem loqui de rationali anima. Et ſi pro aliqua ex dictis opinionibus afferri poſſet, potius ſecundæ, quam priori fauet. Inde tamen ſolum colligitur, animam intellectualem eſſe nobilioris, & altioris ordinis in ſubſtantia ſua, quam ſint cæteræ. Hoc autem optime poteſt conſiſtere cum conuenientia vniuoca, tam in ratione animæ, quam in ratione ſubſtantiæ, ſeu ſubſtantialis formæ, cum cæteris animabus. Nam de intelligentijs etiam dicere poſſumus eſſe aliud ſubſtantiæ genus à corporeis: quamuis in genere ſubſtantiæ vniuoce conueniant. Et confirmari hoc poteſt ex verbis ſubiunctis, quibus Philoſophus probat, animam intellectualem eſſe alterius generis, *quia ſola ſeparari poteſt, tamquam perpetuum à mortali.* In quibus in primis pondero verbum *ſeparari*, quia per illud indicatur, priuſquam ſeparetur eſſe corpori vnitam, tamquam veram formam eius: & ita non repugnare nobilitati eius eſſe veram animam vniuoce cum reliquis. Deinde conſidero, ſolum colligere excellentiam eius, ex eo quod ſeparabilis eſt, & immortalis. Ex qua proprietate licet colligatur maior nobilitas ſpecifica: non tamen poteſt inde inferri analogia: alias ſequeretur inferiores animas, vel æquiuocè, vel analogice animas vocari. Veriſimile autem eſt dixiſſe Ariſtotelem, rationalem animā eſſe aliud animæ genus, quia differt ab alijs, tamquam immortale à mortali, in eo ſenſu, in quo dixerat l.10. Metaphyſ. cap.13. corruptibile, & incorruptibile differre genere, vtique phyſico, vt vocāt, ſic enim non eſt inconueniens concedere animam rationalem differre genere ab alijs animabus, quia non pendet in ſuo eſſe à materia, ſicut reliquę, cū hac tamen differentia ſtat conuenientia vniuoca in communi animæ ratione, ſeu in genere logico, vt eſt notum in Metaphyſica, & dixi in diſput.35. ſect.3. num.37.

11 *Quoad locum ex Topicis in eodē num.2.* Alter vero locus Ariſtotelis ex libr. 6. Topicor. non recte citatur. Nam verba eius ſunt, *Vita autem non ſecundum vnam ſpeciem videtur dici; ſed altera quidem animalibus, altera plantis ineſt.* Conſtat autem ex dictis vitam, & animam de ſenſitiua, & vegetatiua vniuoce dici. Nec in eo loco Ariſtoteles de anima rationali mentionem facit. Igitur æquiuocatio de qua ibi loquitur, quamque cauendam eſſe docet, eſt illa, in qua ratio, ſeu definitio propria vniꝰ ſpeciei, ſumitur, tamquam vniuoca omnib. membris, ſeu ſpeciebus ſub genere contentis, vt in illis verbis patet. *Contingit igitur, & ſecundum electionem ſic aſſignare terminum, ac ſi vniuoca, & ſecundum vnam ſpeciem omnis vita diceretur.* Solum ergo negat, vitam eſſe ita vniuocam, vt omnis vita ſit eiuſdem ſpeciei, vt verba ipſa præſeferunt. Vnde videtur, vniuocationem ibi ſtricte ſumere pro maxima conuenientia, & vnitate communi, & prout æquiuocationibus illis opponitur, quas alibi dixit, in genere latere: illas enim in genere vitæ, vel animæ reperiri non negamus.

12 *Ad 2 fund. in n 3.* Ad rationes prioris ſententiæ, relicto hæretico fundamento, quod anima rationalis non informet corpus: ad aliam partem dicimus, coniecturis ibi adductis recte probari informationem animæ rationalis eſſe ſpecie diuerſam ab vnionibus aliarum animarum, eſſeque longe perfectioris rationis, & ordinis: nihilominus inde non ſequi, vel rationalem animam non eſſe veram, & propriam formam, vel eſſe analogice animam: ſed ad ſummum ſequi, eſſe ſub genere animæ excellentiori. Vnde ad primam probationem in primis dicimus ſub dubio eſſe, an anima rationalis vnita corpori ſubſiſtat? *Ad 1. conſectu. ibid.* Tamen, licet hoc demus, negandum non eſt, quin totum ſuum eſſe corpori communicet: etiamſi prius illud in ſe habeat, & in eo ſubſiſtat. Simul enim eſt, quod eſt, & quod totus homo ſimul cum corpore eſt, ac ſubſiſtit. Quia licet ſit actus ſubſiſtens, nihilominus eſt ſubſtantia incompleta, ac proinde ſimul eſt actus ſe totum communicans corpori, etiamſi ab illo in eodem eſſe non pendeat: quæ dependentia non eſt contra communem animæ rationem. Nam licet alijs animabus contraria conditio inſit, non eſt propter communem rationem animę, ſed propter earum propriam imperfectionem. Et ita ex omnibus illis differentijs ſolum concluditur, animam rationalem eſſe alterius ſpeciei, & ordinis ab alijs animabus: non vero eſſe analogice, vel improprie animam.

13 *Ad 2. coniectur.* Idemque dicendum eſt ad alteram probationē ſumptam ex modo productionis. Vt enim omittam quæſtiones ibi inſinuatas (ſcilicet, an creatio, & generatio, vel eductiones dicantur, vel effectiones vniuocè, vel analogice: & an Deus, vt creator, ſit vniuoce efficiens cum alijs agentibus naturalibus) vt alienas à præſenti inſtituto. Dico breuiter quidquid ſit de productionibus, certum eſſe eandem rem, vel plures eiuſdem ſpeciei fieri poſſe per creationem, & generationem. Vnde multo magis ex rebus eiuſdem generis, & in eo vniuoce conuenientibus, vna fiet per creationem, & altera per generationem. Vt Angelus, & homo, cælum, & elementum. Ita ergo anima rationalis, licet ſit vera anima, fieri poteſt per nobiliorem actionem, quā cæterę animæ, ſcilicet per creationem. *Ad 3.* Tertia denique probatio ex operatione ratione non organica, ſolum probat, animam rationalem eſſe immaterialem, non vero improprie informare corpus, vt poſtea declarabimus.

14 *Ad motiuū 2 opinionis, eiuſque diſcurſum in n.6.* Ad fundamentum alterius ſententiæ reſpondeo æquiuocationem in illo cōmitti, quoad terminum illum, *mouendi ſe*, duobus enim modis dici poteſt aliqua res ſe mouere, ſcilicet phyſice, ſeu efficienter, tantum motum in ſe efficiendo, vel moraliter ſe in finem dirigendo: cum ergo dicitur viuens illud eſſe, quod ſeipſum mouet, non intelligitur de motione morali in ordine ad finem, ſed de motione phyſica per efficientiam motus, vel operationis in ſeipſo, per ſe, & ex talis naturæ inſtitutione. Vt in ſuperioribus explicatum eſt. *Mouere ſeipſam quomodo proprium ſit viuentium.* Quapropter ad rationem viuentis, vel animę ſimpliciter dictæ impertinens eſt modus, quo ſe mouet in ordine ad finem: ſed tantum conſiderare oportet, an per ſe, ac proprie ſe moueat effectiuè ꝓpter propriam perfectionem acquirendam. Nam ſi hoc habeat, erit ſufficiens ad rationem viuentis, vel animæ, etiamſi finem per talem motum intentum per proprium actum non intendat, nec cognoſcat. Vt, v.g. cum animal aliquid videt, propriiſſime mouet ſe vitaliter, ſiue propter finem videat, ſiue non. Imo vita æterna, quæ in viſione Dei conſiſtit, eſt non ſolum propria, ſed etiam perfectiſſima vita, & tamen non eſt illa actio propter finem ex directione operantis: ſed eſt naturalis, ac neceſſario operatio, per quam finis vltimus obtinetur. Solum ergo probat ille diſcurſus, illa viuentia, quæ propter finem moueri poſſunt, perfectius viuere, quam alia, quia illa operatio, per quam finis formaliter cognoſcitur, vel intenditur, perfectum gradum vitæ requirit. Idemque fere dicendum

dum eſt ad alias coniecturas, in quibus inæqualitas inter animam vegetatiuam, & ſenſitiuam cõſideratur. Probant enim animam ſenſitiuam eſſe altioris perfectionis, & gradus: analogiam verò nullo modo oſtendunt. Atque idem dico ad vltimum indiciũ perfectionis animę rationalis, quòd tota informet ſingulas partes, de quo infrà latiùs dicendum eſt.

15 *Circa partem tituli de qualitate diuiſionis, ratio dubitandi.*

Ex hac verò reſolutione naſcitur dubium ſecundò loco propoſitum, nimirum, qualis ſit hæc diuiſio animæ in tres animas. Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia ſi diuiſum eſt vniuocum, erit genus, quia prædicatur eſſentialiter, & quidditatiuè de membris diuidentibus, & non eſt ſpecies vltima, nec etiam eſt prædicatum tranſcendens: erit ergo genus. Ergo diuiſio erit generis in ſpecies, quia membra ſunt etiam communia, ſeu vniuerſalia, & eſſentialiter diuerſa. Conſequens autem difficultatem patitur, quia tres animæ non condiuiduntur propriè inter ſe tamquam membra mutuò diſtincta, ſed comparantur potiùs tãquã inferius, & ſuperius in linea prædicamentali, vel directè, vel reductiuè, quæ autem ſic ſubordinantur, non diſtinguuntur tamquam ſpecies ſub communi genere, vt videtur clarum in Dialectica: ergo. Declaratur ex ipſis concretis. Nam viuẽs, animal, & homo non diſtinguuntur inter ſe ſpecie, neque habent genus commune, quod in illa tria membra diuidi poſsit: ergo nec in animabus id reperiri poteſt. Probatur conſequentia: quia illa tria prædicata concreta, ex tribus animabus deſumuntur, vt ſupra dictum eſt: ergo eadem eſt ratio de formis, quæ de compoſitis.

16 *Notatio pro reſolutione.*

Ad huius dubij reſolutionem, & clariorem illius diuiſionis intelligentiam, aduertere oportet, communem animæ conceptum dupliciter abſtrahi poſſe, iuxta duos modos ſimilitudinis, ſeu conuenientiæ, quæ inter ipſa viuentia, ſeu animas ipſas conſiderari, & diſtingui poſſunt. Primus modus conuenientiæ eſt, quatenus plantæ, animalia, & homines in hoc conueniunt, quòd ſe nutriunt, & vegetant. Vnde in operatione ipſa abſtrahitur conceptus communis nutritionis, vel vitalis generationis. Et cõſequenter in principio talis operationis abſtrahitur communis conceptus animæ vegetatiuæ, in quo conueniunt animæ plantarũ, animalium, & hominum, tamquam in communi genere, & ab anima vegetatiua ſic concepta conſtituitur viuens, prout eſt genus cõmune animalibus, & plantis, vt ſuprà cum Ariſtotele diximus. Et ſimilis conuenientia, & cum eadem proportione, conſideranda eſt in anima ſenſitiua, quatenus eſt principium ſentiẽdi generatim: vt eſt brutis, & hominibus commune. Nam ſicut ſentire commune eſt omnibus illis, ita principia ſentiendi hominis, & bruti in illa communi ratione conuenientiam habent, quæ nomine ſenſitiuæ ſignificatur. Inter animas verò rationales ſola ſpecifica conuenientia reperitur, & abſtrahi poteſt.

17 *Reſolutio.*

Iuxta hanc ergo abſtractionem, & cõſiderationem, diuiſum in illa partitione, eſt anima, quatenus eſt principium vitæ, quæ in reipſa eſt anima vegetabilis in communi, & eſt genus ad omnes animas. Nam omnis anima eſſentialiter eſt principium vegetandi in communi. Diuiditur autem in animam purè vegetabilem, ſenſitiuã, & rationalem, diuiſione vniuoca, & tamquam genus in ſpecies ſuas, non quidem vltimas, ſed partim ſubalternas, partim vltimã: nec diuiſione immediata, ſed media ſaltẽ ex parte. Anima enim illo modo ſumpta immediatè diuidenda eſſet in purè vegetatiuam, & ſenſitiuam ſimpliciter: & rurſus ſẽſitiua in purè ſenſitiuam, & rationalem, vt ſuprà etiam notum eſt. Hoc autem non impedit, quominus diuiſio in hoc ſenſu ſit adæquata, & doctrinalis, & conuenienter tradita, ad totam animæ amplitudinem explicandam.

Ad rationẽ dubitandi in n. 15. iuxta proximam reſolutionem.

Neque contra hunc ſenſum militat difficultas propoſita, quia tres animę, vt ſunt membra diuidentia in ſenſu prędicto, non coordinantur in linea prædicamentali, ſed ſunt ſpecies omnino inter ſe condiſtinctæ. Nam anima vegetatiua, vt eſt membrum diuidens, non ſumitur in cõmuni, vt abſtrahit à vegetatiua pura, ſeu planta, & à vegetatiua animalium: ſed pro vegetatiua, quæ illum gradum non tranſcendit, quæ vt ſic non conſtituit viuens in communi, ſed tantùm plantam in communi: & ſic condiſtinguitur à ſenſitiua. Et pari modo ſenſitiua, vt membrũ eſt diuidens, ſumitur pro anima præciſè ſenſitiua, quæ nõ conſtituit animal in communi, ſed brutum: & cõdiſtinguitur ab anima hominis, quæ non tantùm ſenſitiua eſt, ſed etiam rationalis. Et hic ſenſus videtur mihi facilis, & ad rem explicandam ſatis accõmodatus. Authores autem non videntur communiter ita exponere Ariſtotelem, vel rem ipſam: & ideo alius eſt addendus ſenſus, qui non eſt contrarius, ſed diuerſus, & ſi rectè explicetur, veritatem etiam continet.

18 *Nota in altera pro modo altero reſoluendi 2. partem tituli.*

Alius ergo modus conuenientiæ inter prædictas tres animas conſiderari poteſt inter propria earum conſtitutiua, quatenus talia ſunt. Quæ cõuenientia priùs in operationibus explicatur: deinde in principijs earum, quæ ſunt prædictæ tres animæ, quæ per ordinem ad operationes diſtinguuntur. Operatio ergo nutriendi, ſentiendi, & intelligendi conueniunt, inter ſe, in communi ratione operationis vitalis, de cuius ratione generaliter eſt, vt ſit à principio intrinſeco eius in quo talis operatio fit. Et ſub hoc communi genere, vel conceptu continentur tres modi operationum vitalium, vt ſunt nutritio, ſenſatio, & intellectio, non tamen omnino immediatè, quia ſenſatio, & intellectio conueniunt inter ſe in ratione cognitionum, & ita poteſt operatio vitalis diſtingui immediatè in nutritionem, & cognitionem: & cognitio in ſenſationem, & intellectum. Sic ergo anima, quæ eſt principium vitalis operationis in communi, non eſt anima vegetatiua, ſed vniuerſaliorem, magiſque abſtractam rationem habet, ſicut & ipſa operatio. Eſt ergo communis quędam ratio animæ abſtrahens ab illis tribus gradibus, & ſic viuens, quod per illam, vt ſic, conſtituitur, non eſt idem, quod vegetatiuum, ſed idem, quod animatum, id eſt, conſtans corpore, & tali forma, quæ ſit principium actionis vitalis. Viuens autem ſic ſumptum immediatè diuidi poterit in viuens vegetatiuum, & cognoſcitiuum: & rurſus viuens cognoſcitiuum, in ſenſitiuum, & rationale. Vnde tandem concluditur adæquata diuiſio, tum viuẽtis in illa tria membra, vegetatiuum, ſenſitiuum, & rationale: tum etiam animæ in vegetatiuam, ſenſitiuam, & rationalem.

19 *Reſoluitur & ſatisfit dictæ rationi dubitandi in num. 15.*

Sic autem illa diuiſio non eſt generis in ſpecies: nam illa tria prædicata ſolùm ratione differunt, non per differentias oppoſitas, ſed per differentias ſubordinatas, quarum vna eſt per aliam contrahibilis, ſeu dèterminabilis. Vnde fit, vt illa tria mẽbra poſsint eſſe eidem viuenti, vel eidem animæ eſſentialia. Nam idem homo eſt viuens, animal, & rationale: & eadem anima eſt vegetatiua, ſenſitiua, & rationalis, quatenus eſt principium nutriẽdi, ſentiendi, & ratiocinandi. Ac propterea diuiſio in illo ſenſu non poteſt eſſe generis in ſpecies. Quia, vt Ariſtoteles ait lib. 10. Metaph. cap. 11. genus, & ſpecies non differunt ſpecie, vtique poſitiuè propter rationem tactam, quia non conſtituuntur differentijs oppoſitis, ſed tantùm negatiuè dici poſſunt, non eſſe eiuſdem ſpeciei, quia non eadem differentia conſtituũtur: vt in diſp. 7. Metaph ſect. 3 notaui. Et eadẽ ratione non poſſunt habere genus

genus commune: tum quia genus dicit relationem ad ſpecies: tum etiam, quia poſſunt ad conſtituendam eandem integram eſſentiam concurrere. Quapropter ſi aliquis conceptus communis abſtrahitur à conceptu generico, & ſpecifico, vt conceptus cognoſcentis ab homine, & animali, quod eſt genus hominis, & conceptus viuentis à nutritiuo, & cognoſcitiuo, illud commune reuera non eſt genus, etiamſi contingat eſſe vniuocum: ſed erit quaſi tranſcendens quoddam, quod differentias extra ſui rationem, & proprie contrahentes non habet: ſicut conceptus communis, qui interdum abſtrahi poteſt à differentijs ſimplicibus, non eſt genericus, ſed quaſi tranſcendentalis. Huiuſmodi enim eſt conceptus cognoſcitiui, vt abſtrahit à rationali, & ſenſitiuo, cuius ſignum eſt, quia eadem anima hominis, vt ratione diſtinguitur in ſenſitiuam, & rationalem, ſecum conuenit in communi conceptu animæ cognoſcitiuę. Et ita patet reſponſio ad rationem dubitandi in principio poſitam.

CAPVT IX.

Vtrum principium intelligendi ſit aliqua ſpiritualis ſubſtantia ſecundum fidei, & rationis naturalis principia.

1 *Suſcipitur iam ſpecialis diſputatio de anima rationali.*

HActenus de generica ratione animæ diximus, & illud genus in ſuas ſpecies diuidendo, & quæ ad inferiorum graduum animas pertinent, breuiter, ac pro inſtituto noſtro ſufficienter attigimus, & quod amplius deſiderari poteſt in ſingulis progreſſu dicetur. Iam ergo ad grauiorem & Theologis magis neceſſariam, ac quodammodo propriam de ſubſtantia, & eſſentia animæ humanæ diſputationem primùm accedimus, quam per diuerſa prædicata illius propria, & in quibus aliorum viuentium materialium animas ſuperat explicabimus, & incipiemus ab hac differentia *ſpiritualis ſubſtantiæ*: quia, vt videbimus, eſt fundamentum omnium aliorum attributorum, quæ hominis animam à cæteris diſtinguunt.

Quid nomine ſubſtantiæ *in titulo importetur.*

Quid autem nomine ſubſtantiæ ſpiritualis in hoc titulo ſignificetur, breuiter explicandum eſt. Et in primis nomine ſubſtantiæ generatim ſumptæ vtimur, vt abſtrahit à completa, & incompleta: ſeu prout in materiam, formam, & compoſitum ab Ariſtotele alibi diuiditur. Neque vero tam inquirimus, vtrũ principium principale, ac primarium, quo nos intelligimus, ſit hoc modo ſubſtantia, quam id, vt notum ſupponimus. Quia vel hoc principium eſt vera forma corporis noſtri, vel tãtum illi aſsiſtẽs. Si hoc poſterius dicatur, licet erroneum ſit, vt infrà oſtendemus, inde euidentius concluditur eſſe ſubſtantiam, quia eſt quid per ſe exiſtens: cum ſupponatur non eſſe actum informantem. Si vero primum dicatur, inde etiam concluditur eſſe ſubſtantiam, tam propter ea, quæ generatim de anima diximus, & alia, quæ de ſubſtantiali forma in genere dixi in diſp. 15. Meta. ſect. 5. vbi ex eo, quod anima rationalis eſt ſubſtantialis forma, dari in alijs rebus corporeis ſubſtantiales formas oſtendi. Tum præterea, quia vitales operationes, & præcipue intellectuales non poſſunt non radicari in aliquo ſubſtantiali principio, vt eſt per ſe notum, & ex diſcurſu materiæ conſtabit. Tum denique, quia homo, vt homo, eſt vna ſpecies ſubſtantiæ per ſe, quam ex materia, & forma componi neceſſe eſt: componitur autem ex principio intelligendi vt tale eſt: ergo tale principium in homine ſubſtantia eſt.

2 *Quid nomine* ſpiritus.

Alter terminus in titulo poſitus eſt, *ſpiritualis*, per quem inquiritur quædam eſſentialis differentia illius ſubſtantiæ, quę in homine eſt principiũ intelligendi: ſupponitur autem per vocem illam eſſe in mũdo aliquas ſubſtantias ſpirituales, quod de increata ſubſtantia, quæ eſt ipſe Deus, non ſolum de fide certum eſt, ſed etiam ratione euidens. Idem vero de multis ſubſtantijs creatis oſtendimus in tractatu de Angelis l. 1. cap. 1. vbi declarauimus ſubſtantiam ſpiritualem corporali opponi, quaſi priuatiuè, ita vt ſpiritualis dicatur, quæ corporea non eſt.

Corporeum ſpirituali oppoſitũ duobus modis dicitur.

Subſtantia autem corporea duob⁹ modis dicitur, vno modo, quæ intrinſece conſtat ex materia phyſica capaci quantitatis: alio modo, quia in materia extenditur per quantitatem.

Anima nec corporea eſt primo modo.

Priori modo clarum eſt, animam non poſſe eſſe ſubſtantiam corpoream, quia illo modo ſubſtantia corporea non eſt, niſi compoſitã ex materia phyſica, & actu, ſeu forma ſubſtantiali, quod repugnat principio intelligendi, quod eſt in nobis. Quia nõ eſt ſubſtantia compoſita ex partibus eſſentialibus vt l. 1. de Angelis, c. 7. obiter oſtenſum eſt. Et præterea oſtendemus infra, illam non eſſe ſubſtantiam completam: ſubſtantia autem compoſita ex materia, & forma, eſt ſubſtantia, vel natura completa.

3 *Nec item modo poſteriori.*

Poſteriori modo dicitur ſubſtantia corporea, ſubſtantia ſimplex, capax extenſionis partis extra partem ſecundum tres dimenſiones quantitatis: qualis eſt, vel materia ipſa, vel forma ligni, aut ignis, vel (vt aliqui volunt) ipſa ſubſtantia cæli. Et hoc modo iuxta mentem Auguſtini ep. 28. ſubſtãtia corporea dicitur, quæ ſecundum partes materiæ quantæ illi coextenditur, & partem extra partem habet. Vnde è contrario illa dicetur ſubſtantia incorporea, ſeu (quod idem eſt) ſpiritualis, quæ in ſua entitate partium extenſionem non habet, nec illius capax eſt. Veruntamen iuxta multorum Philoſophorum, atque etiam Theologorum opinionem hoc non ſatis eſt, vt forma aliqua ſubſtantialis ſpiritualis ſit. Nam animam equi, v.g. putãt non habere extenſionem, & nihilominus non eſſe ſpiritualem, quia in ſuo fieri, & eſſe pendet à materia.

Concluditur explicatio nominis ſpiritualis in titulo.

Igitur in titulo propoſitæ quæſtionis, per ſubſtantiam ſpiritualem intelligere oportebit talem ſubſtantiam, quæ neque ex materia conſtet, neque illi coextendatur, nec ab illa in ſuo eſſe pendeat. Iuxta quam vocis interpretationem ſub illo titulo duæ quæſtiones includuntur. Vna eſt, vtrũ anima rationalis ſit ſubſtantia indiuiſibilis, ſeu carens partibus integrantibus. Alia eſt, vtrum ſit anima independens? Quæ quæſtio cum illã coincidit, vtrum anima immortalis ſit? Vt vero diſtinctius procedamus, nunc cum D. Auguſtino ſupponamus, omnem illam ſubſtantiam verè incorpoream eſſe, quæ nullo modo eſt capax effectus formalis quantitatis, nec extenſionis, vel compoſitionis partium integrantium. Et in hoc ſenſu inquirimus, vtrum anima ſubſtantia ſpiritualis ſit?

4 *Qui in hac quæſtione partem negatiuam tenuerint.*

In hoc ergo puncto multorum ſententia fuit, animam hominis eſſe ſubſtantiam corpoream, ac proinde ſpiritualem non eſſe. Ita ſenſerunt omnes qui eam mortalem fecerunt, quos capite ſequenti referemus. Specialiter vero hunc errorem tribuit Tertulliano Auguſt. epiſtola 157. & lib. de hęreſ. in 86. Vbi declarat Tertullianum de propria corporeitate eſſe loquutum Et illum latè impugnat lib. 10. Gen. ad lit. c. 24. Eundem errorem tribuit Tertullian. Iſid. l. 8. Orig. c. 5. dicens Tertullianum docuiſſe animam hominis eſſe immortalem, & nihilominus corpoream illam eſſe crediddiſſe, docuitque hunc errorem Tertullianus lib. de Anima, c. 6. & ſequentibus, & multis alijs in locis, quos notat Pamel. inter paradoxa Tertull in 7. Atq; eundem errorem ſecutus fuit Vincentius ille, contra quem diſputat Aug. l. 4 de anim. & eius origin. à c. 12. Et in eundem incidit Fauſt. Rhegin. in epiſtola ad Paulinum.

Recenſentur aliqui ex Philoſophis pro eadem parte negatiua.

5 Eundem ex antiquis Philoſophis docuerunt Anaxagoras, teſte Plutarcho lib. 4. de placitis, cap. 3. & Stoici apud Euſebium libr. 15. de præparat. cap. 19. & Lucretius lib. 1. de rerum natura, quem refert Tertullianus libr. 1. de Anima, cap. 5. in fine, & Auguſtinus l. de vtilitate credendi, illi attribuit quod animam ex atomis conſtare dixerit, ſicut Epicurus. Et contra eum diſputat Lactant. libr. 7. diuinarum Inſtitution. cap. 12. Refertur etiam pro hoc errore Soranus quidam antiquus medicus, quem quatuor libros de anima commentatum eſſe refert Tertullianus lib. de Anima, cap. 6. vt omittam Galenum, & alios, qui dixerunt animam eſſe ſanguinem, aut temperamentum, ſeu harmoniam humorum, contra quos ſupra diſputatum eſt. Nec alieni ab eodem errore ſunt, qui eaſdem dicunt eſſe hominum, & brutorum animas, de quibus poſtea dicturi ſumus. Pluresque iſtorum in hunc errorem inductos fuiſſe ait Auguſtinus, eo quod nimium imaginationi addicti, non poſſent aliquid vt verum ens concipere, niſi corporeum. Vnde eo proceſſerunt, vt Deum ipſum corporeum eſſe dicerent, vt de Tertulliano idem Auguſtin. affirmat, & videri poteſt in Pamel. ſupra paradox. 15.

Arguitur etiam ex Script. pro eodẽ errore.

6 Deinde aliqua fundamenta de anima ſpecialiter afferuntur. Primo ex Scriptura, quod Lucæ 16. dicitur anima Lazari deducta in ſinum Abrahæ, & anima diuitis ſenſiſſe cruciatum ignis, & aquam ad linguam refrigerendam petijſſe. Quo teſtimonio Tertullianus lib. de Anima, cap. 7. & 8. & lib. de reſur. carnis, cap. 17. & Fauſtus ſupra vtuntur. Addit Tertullianus in lib. de Anima, cap. 11. illud Gen. 2. *Et inſpirauit in eo ſpiraculum vitæ*, vbi ipſe *flatum* legi vult, non ſpiritum. *Nam anima*, inquit, *in ſubſtantia flatus eſt, ab effectu autem dicitur ſpiritus, quia ſpirat.* Et adducit illud Iſai. 42. *Dans flatum populo, qui eſt ſuper terram, & ſpiritum calcantibus eam.* & illud cap. 57. *Spiritus à facie mea egredietur, & flatum ego faciam.* ſeu *ſpiritus ex me prodiuit, & flatus ego feci*, vt Tertullianus allegat. Denique adducit Fauſtus illud Pſalmi 141. *Educ de cuſtodia animam meam*, quod ipſe legit *de carcere*, inde argumentum ſumens, quia nõ niſi res corporea poſſet in carcere detineri, ſeu cuſtodiri. Cui ſimile eſt illud Pſalmi 29. *Domine eduxiſti ab inferno animam meam, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum.*

Accedunt leues rationes nonnullæ.

7 Addit denique Tertullianus d. cap. 6. de Anima, varias rationes Philoſophorum parui momenti, qualis eſt illa, quod extrinſecus ab alio moueri poteſt, eſt corpus, anima autem ab alio mouetur extrinſecus, vt cum *vaticinatur*, inquit, & furit. Item quod anima mouetur ad motum corporis. Item quod corpus ipſum corporaliter mouet. Itẽ quod recedit alterato, & mutato corpore. Imo quod cibis corporalibus egeat, vt in illo ſuſtentetur, & vires ſuas exercere valeat, & ob defectum cibi deficiat. Sed hæc, & ſimilia leuia ſunt. Illud difficilius quod anima in ſuis operationibus à corpore pendet, quod quidem de cæteris inferioribus actibus eſt manifeſtum. De intellectuali vero patet, quia vſus ipſe rationis ex diſpoſitione corporis pendet, vt in pueris notum eſt, & per alterationem corporis amittitur, vt in inſanis, vel impeditur, vt in dormientibus. Ac denique ſine vſu phantaſiæ nihil cogitamus. Tam magna ergo dependentia in operando à corpore ſatis indicare videtur, ipſam eſſe corpoream. Denique ſumitur argumentum ab origine animæ, quia per actionem corporalis ſeminis incipit. Signum ergo eſt eſſe corpoream.

Vltima ratio aliquãto ponderoſior.

Vera aſſertio affirmatiua bipartita.

8 Veritas nihilominus eſt, animam rationalem eſſe ſubſtantiam ſpiritualem, & incorpoream, tam iuxta principia fidei, quam ſecundum rationem naturalem. Priorem partem probamus primo ex varijs locis, ac modis loquendi Scripturæ. Primumque omnium ponderatur à Patrib. quod de hominis creatione dicitur Geneſ. primo, & ſecundo. Nam priori loco eodem modo viuentium omnium ex elementis productio, ſeu creatio refertur per ſimplex verbum, ſeu imperium DEI, dicentis: *fiat*, cum autem peruenitur ad creationem hominis, inducitur Deus vtens peculiari conſilio. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, quaſi producturus rem altioris ordinis, & dignitatis à cæteris terrenis animantibus: quam dignitatem non habet, niſi ratione animæ, nec in alio fundari poteſt, niſi in eo, quod ſubſtantia anima eſt altioris gradus, quam ſint cæteræ corporum formæ: non poteſt autem eſſe altioris gradus, niſi ſit ſpiritualis, & incorporea. Et hoc declaratur amplius in ca. 2. vbi creatio animæ rationalis, & infuſio illius in corpus deſcribitur illis verbis, *Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Quod de nullo alio animali dicitur: etiamſi Deus, quando cætera creauit, illa etiam formauerit, quoad corpora, in quibus animam viuificantem induxit, non tamen peculiari actione, ſed illa, qua vnumquodq; animal produxit. At de homine Scriptura ſignificat, peculiari actione ſpiraſſe, id eſt, effeciſſe *ſpiraculum*, id eſt, ſpiritum viuificantem hominem, qui eſt illius anima. Non eſt ergo corporea, ſicut cæteræ, ſed eſt ſubſtantia ſpiritualis extrinſecùs corpori adueniens, vt verbis Ariſtotelis vtamur. Hunc ſenſum Athanaſius attigit in tract. de definitionibus ſub titulo de Anima, & mente: eumq; copioſe declarant Leo Papa ſerm. 4. de Natiuit. & Chyſoſt. homil. 11. & 12. in Gen. Et clarius Theod. ibi, q. 23. & eleganter Auguſt. lib. 13. de ciuit. c. 24. Et in præcedenti tractatu lib. 3. cap. 7. alios Patres adduximus: & ideo plura hic referre neceſſe non eſt.

Probatur prior pars primo ex Script.

Deinde addi poſſunt loca, in quibus anima hominis ſpiritus vocatur. Quamuis enim vox *ſpiritus*, in Scriptura æquiuoca ſit, & interdum rebus corporeis, & materialibus, vt ſunt ventus, & animæ brutorum, & ſimilia, tribuatur: nihilominus magis proprie, & frequentius de ſubſtantijs incorporeis dicitur: & hoc modo hominum animas vocari ſpiritus ex adiunctis circunſtantijs, & contextu, ac frequentia ſermonis clariſsime colligitur. Probaturque in primis ex verbis Mariæ Virginis Luc. 1. *Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.* Quæ verba exponens Auguſtinus in tract. ſuper Magnificat, qui ſub eius nomine habetur in tom. 9. ſic inquit: *Vnus & idem ſpiritus, & ad ſeipſum ſpiritus dicitur, & ad corpus, anima: ſpiritus ſpiritalem habuit admirationem, anima corporalem: quare anima dicitur ſpiritus, & è conuerſo. Ideo anima humana quia eſſe in corpore habet, & extra corpus, anima vocatur, & ſpiritus. Anima dicitur, in quantum eſt vita corporis: ſpiritus autem, in quantum eſt ſubſtantia ſpiritualis.* Deinde ſunt optima verba Chriſti Domini Matth. 25. *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.* Et quod cap. 27. de illo dicitur, *Emiſit ſpiritum.* Et Ioan. 19. *Inclinato capite tradidit ſpiritum.* Luc. 23. *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Et Dauid Pſalm. 30. *In manus tuas commendo ſpiritum meum.* Et ſimiliter orabat Tob. c. 3. *Domine præcipe in pace recipi ſpiritum meum.* 9

Sunt etiam optima verba Pauli primæ Corinthiorum ſecundo. *Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita & quæ DEI ſunt, nemo cognouit, niſi ſpiritus DEI.* Et cap. quinto de illo fornicario ait, *Iudicaui tradere huiuſmodi Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat in die Domini.* In quib. locis manifeſtum eſt, animã hominis vocari ſpiritũ: & ita diſtingui à carne, vt ſit capax ſpiritualis exultationis in Deo, & diuini ſpiri- 10

ſpiritus, & ſpiritualium donorum eius, & vt ſeparetur à corpore, in manus Dei tradatur, & capax ſit æternæ ſalutis. Vocatur ergo ſpiritus, tanquam ſubſtantia vere ſpiritualis, & incorporea. Nec refert, quod etiam anima bruti ſpiritus appellatur, Eccleſ. 3. Nam ſtatim ibi diſcrimen indicatur, cum dicitur, *Quis nouit, ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorum deſcendat deorſum?* vbi Hieronymus iuxta litteralem intelligentiam inter ſpiritum hominis, & iumenti differentiam aſſignari putat, *quod ſpiritus hominis aſcendit in cælum; & ſpiritus iumenti deſcendit in terram, & cum carne diſſoluitur.* Quia vero hoc difficile cognoſcitur, ideo ſapientem interrogare, *Quis nouit?* Non quia dubitet, quod ita ſit. Idque declarant optime verba eiuſdem Sapientis in eodem libro ca. 12. *Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat: & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ac denique ad idem confirmandum iuuant alia, quæ in libro primo de Angelis, cap. 6. adduximus.

11 *Probatur deinde eadem 2. pars ex Concil.* Secundo veritas hæc oſtẽditur ex doctrina Eccleſiæ, & Patrum. Nam in primis Concil. Lateran. ſub Innoc. III. in cap. firmiter, de ſum. Trin. de Deo inquit, *Sua omnipotenti virtute ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam: & deinde humanam, quaſi communem ex ſpiritu, & corpore conſtantem.* Vbi animam hominis ſpiritum vocat, diſtinguens illam à tota natura corporali; & ſub ordine ſubſtantiarum ſpiritualium illam conſtituens. An vero illa verba quoad hanc partem definitionem fidei contineant, in prædicto loco de Angelis diſputaui. Et licet demus non continere propriam definitionem, quia non ex directa intentione ad illam veritatem definiendam dicta ſunt: nihilominus oſtendunt, doctrinam eſſe certiſsimam, & tãquam communi conſenſu Eccleſiæ receptam à Concilio proponi. Quod poſtea aliud Concilium Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 8. confirmauit, docens, non minus certum eſſe animam rationalem eſſe incorpoream, quam eſſe immortalem, & à corpore independentem. Quod eſſe de fide certum in ca. ſequenti videbimus.

12 *Item ex Patribus.* Et ita etiam Aug. Ep. 157. in princip. inter dogmata certa de origine animæ ponit, *Eam non eſſe corpus, ſed ſpiritum: non creatorem vtique, ſed creatum.* Idemque tradit in Ep. 28. prope initium, accuratè declarans vocem *corporis* omnemq́; illius æquiuocationem tollens. Vnde in Pſal. 145. parũ ab initio, *Natura*, inquit, *animæ præſtantior eſt quam natura corporis: excellit multum; res ſpiritualis eſt, res incorporea eſt, vicina eſt ſubſtantiæ Dei.* Imo lib. 10. Gen. ad lit. ca. 24. certius exiſtimat, animam non eſſe corpoream, *quam nõ eſſe ex traduce*, de qua comparatione poſtea dicemus: nam re vera vtrunq́; certum eſt. Idem late defendit in d. l. 4. de Anima, & eius origine à ca. 12. Denique in lib. de Quantitate animæ, c. 3. & ſeq. veritatem hanc varijs modis, & rationibus declarare contendit. Quod ex profeſſo egit Claudianus in tribus libris de ſtatu animæ, contra Fauſtum ſcriptis, in quorum ſecundo alios Patres allegat: præſertim Greg. Nazianz. Ambr. Aug. & Hieron. Quibus addi poteſt Athan. ſupra, & oratione contra Idola. Baſil. Homil. in illud, *Attende tibi. Contemplatione*, inquit, *tuæ tibi inexiſtentis animæ incorporeæ, mihi cogita Deum eſſe incorporeum.* Niſſen. ſeu Nemeſ. de opificio hom. c. 1. Ioan. Maxent. l. 2. Dialog. cont. Neſtor. *Anima*, inquit, *quæ non eſt corpus, ſed ſpiritus, carni ſecundum compoſitionem vnita, nullam contractionem in minori, nullam extenſionem in maiori patitur mẽbro.* Dam. l. 2. c. 12. *Simplicem, & corpore vacantem ſubſtantiam appellat.* Et idem docent omnes, quos pro animæ immortalitate in cap. ſequenti referemus. Hæc igitur ad confirmandam priorem partem noſtræ aſſertionis ſufficiant.

Claudianus habetur tom. 4. Biblioth.

Venio ad alteram partem, in qua oſtendendum eſt, eandem veritatem ratione naturali poſſe cognoſci. Quod inprimis à ſigno, ſeu effectu oſtendere poſſumus: quia multi philoſophi fide carentes ſola ratione naturali ducti, veritatem hanc aſſecuti ſunt. Quos refert Claudianus ſuprà lib. 2. à cap. 7. nominans Philolaum, Architam, & Eromenem Tarentinos: & præcipuè Platonem in varijs locis. Alios refert Lactantius l. 7. Inſtit. c. 8. vbi etiam Pythagoram, & præceptorem eius Pherecydem, eiuſdem veritatis authores facit. Nemeſius de Natur. homin. c. 2. Ammonium, & Numenium adiungit. Et Clemens Alexandrinus lib. 5. ſtromat. refert Platonem in Phædro aſſerentem, animam nec effigiem, nec colorem habere. Euſeb. etiam l. 15. de Præparat. euang. c. 20. & 21. Plotinũ, & Longinum pro hac veritate adiungit. De Ariſtotele, Commentatore, & alijs antiquis eius interpretibus, idem verius eſſe credimus, & capite ſequenti oſtendemus; ne fiat repetitio. Nam eadem ſunt de præſenti puncto, & de immortalitate animæ teſtimonia. 13 *Probatur iam poſterior pars aſſert. ex varijs philoſophis.*

Prima vero ratio ſit, quam indicat Claudianus ſuprà l. 1. c. 4. Quia non fuit Deo impoſsibile facere ſubſtantiam creatam ex corpore, & ſpiritu compoſitam: & illam creare ad completam vniuerſi perfectionem pertinuit: ergo ita factum eſt. At vero illa creatura non eſt, niſi homo: ergo eſt homo compoſitus ex corpore, & ſpiritu: corpus autem eſt materia: ſpiritus ergo eſt ipſa anima: eſt ergo ſpiritualis ſubſtantia. Simili diſcurſu in l. 1. de Angelis, ca. 6. ad probandum eos eſſe ſubſtantias ſpirituales vſi ſumus: & quæ ibi diximus hic fere applicari poſſunt. 14 *Ad idem ratio 1. ex Claudiano duabus nixa propoſitionibus.*

Prima enim propoſitio de poſsibili videtur per ſe manifeſta, quia in primis id non poteſt dici impoſsibile ex defectu potentiæ diuinæ, ſi ex parte obiecti, ſeu effectus non oſtenditur repugnantia: alioqui Deus non eſſet omnipotens, nec infinitæ virtutis. Ex parte autem talis creaturæ compoſitæ ex corpore, & ſpiritu, nulla poteſt repugnantia cogitari: vt facile cõſtabit, diluendo Tertulliani fundamenta. Imo ex naturali ordine formarum, & ſubſtantiarum, poteſt ſatis veroſimiliter oſtendi hoc genus ſubſtantiæ compoſitæ ex corpore, & ſpiritu, eſſe poſsibile. Quia materia cum ſit ſimplex entitas ſubſtantialis, & potentialis, de ſe capax eſt quorumcunque actuum ſubſtantialium habentium naturalem aptitudinem ad informãdam materiam. Ex parte vero actuum ſubſtantialium duo extrema inueniuntur: nam quidam ita ſunt actus carentes omnino potentialitate materiæ, vt ſint in ſe omnino completi, & naturaliter inepti ad informandam materiam. Alij vero ſunt actus, qui ita ſunt ad actuandum materiam ordinati, vt coextendantur illi, & in ſe non poſſunt exiſtere, niſi ſuſtententur ab illa. Ergo non repugnat dari actum ſubſtantialem medium, qui & actuare materiam poſsit, & illi non coextendatur, nec ab illa pendere, ſed ſubſiſtentem, & indiuiſibilem entitatem in ſe habere: & hoc eſt eſſe ſpiritualem ſubſtantiam. Declaratur præterea quia non repugnat intellectualem ſubſtantiam corpori ſubſtantialiter copulari, vt illo vtatur, vt inſtrumento ad intellectualem etiam perfectionem acquirendam: ergo poterit dari ſubſtantia compoſita ex corporali materia, & intellectuali ſubſtantia. Intellectualis autem ſubſtantia ſpiritualis eſt, vt tractãdo de Deo, & Angelis eſt oſtenſum, & ſtatim etiam probabitur: ergo poſsibilis eſt ſubſtantia compoſita ex corpore, & ſpiritu. 15 *Oſtenditur 1. propoſitio.* *Declaratur amplius.*

Altera propoſitio, nimirũ, ſi poſsibilis eſt talis creatura, illam neceſſariam fuiſſe ad complementum vniuerſi, multis modis ſuaderi poteſt. Et in primis, quia vniuerſum perfectum, debet omnes 16 *Oſtenditur 2. propoſitio primo.*

gradus rerum complecti, & præſertim illos, in quibus notabilis varietas reperitur: quæ maximè in illa mirabili compoſitione, & quaſi miſtione inuenitur. 2. Deinde, quia hic ſenſibilis mūdus debuit habere Principem aliquem creatum, cuius vſui inſeruiret, quique illi dominaretur: hic autem eſſe non potuit ſubſtantia omni ex parte materialis, quia non eſſet rationis capax, & conſequenter nec dominij: nec etiam debuit eſſe creatura merè ſpiritualis, quæ per ſe, & propter ſe, non indiget vſu corporalium rerum: ergo eſſe debuit ex ſpiritu, & corpore compoſita, vt ratione corporis vſu corporalium rerum indigeret, & per ſpiritum poſſet 3. inferioribus dominari. Denique, quia naturalis ordo poſtulat, vt ſuperiora inferioribus connectantur per media, ne fiat tranſitus ab extremo ad extremū, niſi per medium: quod & ſit ſupremum infimi, & attingat infimū ſupremi. Genus autem rerum purè ſpiritualium, & genus rerū purè corporalium, ſunt quaſi duo extremi ordines vniuerſi: optimè ergo connectuntur, mediâ creaturâ cōpoſitâ ex corpore, & ſpiritu, quæ vtriuſque extremi naturam participet: & ratione corporis ſit infra ſpiritualia, quāuis illa attingat ſecundum partem ſpiritualem, quam includit, & ratione illius ſupra omnia corporalia exiſtat. Si ergo talis creatura poſsibilis eſt, ſine dubio à Deo facta eſt, qui ſemper facit, quod magis expedit, quodque penſatis omnibus, cōuenientiſsimum eſt. Quòd autem talis creatura, ſi facta eſt, non ſit, niſi homo, notius eſt, quàm vt probatione indigeat. Nec minùs notum eſt, ſi quam ſpiritualem partem habet homo, illam non eſſe, niſi animam, quia ſolùm ex anima, & corpore conſtat, vt in ſequentibus oſtendetur.

17 *2. Ratio principalis ſumpta ex capacitate noſtra obedientiali ad ſpiritualia.*

Secunda principalis ratio ex capacitate principij noſtri intelligendi accipitur. Poteſtque vel ex capacitate ſupernaturali, ſeu obedientiali: vel etiam ex ſola naturali ſufficienter formari. Et priori modo erit ratio theologica tantum, certa in principijs, & in illatione euidens: poſteriori autē modo erit naturalis, & per ſe ſatis efficax, ex principijs, & illatione ſatis euidentibus. Priori modo ſic colligimus. Anima eſt capax diuini eſſe ſupernaturalis, id eſt, magni, & pretioſi doni, quo diuinæ naturæ conſors efficitur, 1. Petri 2. Item eſt capax contrahendi cum Deo veram amicitiam, & familiaritatē: ac deniq; eſt capax viſionis claræ diuinæ eſſentiæ. Sed hæc, & ſimilia dona non poſſunt eſſe, niſi ſpiritualia: quia Deus, quem proximè reſpiciunt, & cuius naturam ſingulari modo redolent, ſummè incorporeus, & ſpiritualis eſt. Ergo etiam animam, quæ illis donis ſubijcitur, ſpiritualem eſſe neceſſe eſt, vt potentia actui proportionata ſit. Et hanc rationem cōfirmant illæ locutiones Pauli, *Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt*, 1. Corint. 6. Et illud, *Spiritus viuit propter iuſtificationem*, Rom. 8. Et *ſimiles ei erimus, & videbimus eum, ſicuti eſt*, 1. Ioan. 3.

18 *Cōfirmatur proxima ratio.*

Huc etiam ſpectat, quòd animus noſter ſpiritualibus rebus maximè delectatur, & quaſi paſcitur, & nutritur. Ergo ſignum eſt, animum ipſum ſpiritualem eſſe. Nam vnumquodque viuens cibis ſimilibus, & proportionatis maximè gaudet. Vnde eſt illud Nazianz. in Apologetico, quod Claudianus etiam d. lib. 2. refert, *Magnum inter corpus, & animum eſſe diſcrimen. Nam ſicut corpus corporalibus paſcitur, ſic anima incorporeis ſaginatur.* Hanc etiam rationem fuiſſe vnam ex potiſsimis argumentationibus Philoſophorum, præſertim Platonicorum ad probandum animam eſſe incorpoream, refert Tertull. lib. de Anima, cap. 6. *Quia omne corpus*, ait, *corporalibus ali iudicant, animam verò, vt incorporalem, incorporalibus ſapientiæ ſcilicet ſtudijs.* Et eadem vtitur Greg. Nyſſen. ſupra, eamq; ex Ammonio refert. Sic etiam dixit Marſil. Fiſcin. l. 8. de Theol. Platon. c. 2. *Anima namque* [illegible] *incorporea, &* [illegible] *veritate*, ac proinde incorpoream eſſe.

Reſpondere autem conatur Tertull. ex Sorano, humanam animam corporalibus quoque cibis ali, & deficientem aliquando corporalibus fulciri alimentis: quòd ſi illi in totum adimantur, à corpore dilabi. At hæc reſponſio nullius momenti eſt. 19 *Tertulliani euaſio refellitur.*

Nam hæc alimenti corporalis neceſsitas non eſt propter animam ſecundum ſe ſpectatam, ſed propter corpus, cuius eſt forma: & ita ex hac indigentia non probatur ipſam eſſe corpoream, ſed probatur, ipſam eſſe formā corporis, in quo peculiarem diſpoſitionem poſtulat, vt ei vniatur, & maximè, vt membris, & facultatibus corporis, vt inſtrumentis vti valeat: ideoq; ad conſeruādam, vel reſtaurandam illam corporis diſpoſitionem, alimentis corporeis indiget. At verò anima ſecundū ſe, & vt eſt intelligendi principium, non vtitur cibis corporeis, ſed ſpiritualibus, & præcipuè DEO ipſo, quem naturaliter maximè appetit, & extra illum non quieſcit, iuxta illud Auguſt. in Confeſſionib. l. 1. c. 1. *Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec perueniamus ad te.* Et in lib. 10. de ciuit. c. 4. *Bonum noſtrū nullum eſt aliud quàm Deo cohærere, cuius vnius anima intellectualis incorporeo (ſi dici poteſt) amplexu, veris impletur, fœcundaturq; virtutib.* Quod ſuo etiā modo aſſecutus eſt Plato, dicens in Conuiuio, *hominem pulchritudinis diuinæ inſpectatione beatum fieri, & veris, ac expreſſis virtutibus ali.* Ergo ex hac etiam naturali capacitate, & propenſione ad Deū cognoſcendum, & amandum, & ad ſapientiam, & virtutes, veritatem, & honeſtatem, optimè colligitur animam eſſe incorpoream, cum illa omnia incorporea ſint, & omnib. corporalibus rebus excellentiora. Et hæc ratio ex ſequenti maximè confirmabitur: nam in illa hanc animæ capacitatem magis ponderabimus.

20 *3. Ratio principalis ſumpta ex capacitate noſtra naturali ad ſpirituales actus.*

Tertia igitur ratio, & maximè philoſophica eſt, quæ ex ipſa operatione intelligendi & amandi ſecundum rectam rationē ſumitur, eſtq; huiuſmodi. Operatio propria animæ, vt eſt intelligendi principium, eſt in ſe ſpiritualis: ergo & principiū eius proximum, ſeu potentia, à qua proxima elicitur, eſt ſpiritualis: ergo etiam principium principale talis operationis, quod animam rationalem vocamus, eſt ſubſtantia ſpiritualis. Prima conſequentia per ſe nota, & euidens videtur: tum, quia non poteſt operatio eſſe altioris ordinis, quàm ſit potentia, cum & potentia per actus ſpecificetur: & è conuerſo actus à potentia habeat ſuam dignitatem, & excellētiam: tum etiam, quia illa operatio eſt actus immanens, qui in eadem potentia recipitur, à qua elicitur: ideoq; ſi ſpiritualis eſt, non niſi in ſpirituali potentia recipi poteſt. *Prima rationis conſequētia oſtēditur* Secunda conſequentia eiſdem modis probatur: quia illa potētia vel eſt ipſamet anima, vt quidam volunt. vel ſi eſt res diſtincta ab animæ ſubſtantia, manat ab illa tanquam propria eius paſsio, ſeu proprietas: non poteſt autem immaterialis proprietas connaturaliter oriri, niſi ab immateriali principio: recipitur etiam illa facultas in ipſa animæ ſubſtantia, tanquam in ſubiecto, cui inhæret: ergo ſi ſpiritualis eſt, ſpirituale ſubiectum requirit, quia non poteſt qualitas ſpiritualis, & indiuiſibilis recipi (ſaltem naturaliter) in ſubiecto diuiſibili, & corporeo. *Oſtenditur 2* Atque hoc genere argumentationis vſus eſt Ariſtot. lib. 1. de Anima, cap. 1. text. 12. & 13. & lib. 3. cap. 4. vt poſtea videbimus. Et eſt conſentaneus Dionyſ. lib. 1. de cæleſt. Hierar. c. 11. dicenti, operationem potentiam ſequi, & potentiam ex natura, ideoq; ex operatione potentiam & naturam inueſtigari, & innoteſcere. *Ratiocinatio hæc conſentanea eſt Ariſtoteli, & Dionyſio.* Vnde etiam Auguſt lib. de Immortalitate animæ, c. 6. dixit, ad inueſtigandam animæ naturam, *omnibus viribus incumbendum eſſe, vt quid ſit ratio ſciatur*, vbi per *rationem*, actum ratiocinandi intelligit: nam ſtatim addit, *Ratio eſt aſpectus animi, quo per ſeipſum, non per corpus verum intuetur: aut ipſa veri* *Item Aug.*

Arg. etiam D.Thom.

veri contemplatio, non per corpus. Et hoc modo ratiocinatur in materia D.Thom. 2.cont.Gent.c.49.

21 *Oſtenditur iam rationis antecedens. de actib. circa obiecta ſpiritualia.*

Probatur ergo antecedens principalis rationis. Primò ex obiectis ſpiritualibus, quæ intelligendo contemplamur, Deum nimirum, & intelligentias: nam actus debet eſſe obiecto proportionatus, cùm inde ſpeciem ſumat: ergo actus, quo intelligimus Deum, vel Angelum, ſpiritualis eſſe debet.

Obiectio.

Obijcies, illam rationem nõ eſſe bonam, quia nos non cognoſcimus Deum, vel Angelum, prout in ſe eſt, ſed per analogiam ad materialia: ergo inde colligi non poteſt, actum illum eſſe ſpiritualem. Vnde etiam imaginatio poteſt apprehendere Angelum, vt motorem cœli, vel vt pulchrum iuuenem, & alatum: & Deum ipſum poſſumus aliquo modo per phantaſiam apprehendere, cùm poſsimus etiam per ſenſum in illo delectari, iuxta illud, *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.*

Obiectionis euaſio obſtruitur.

Nec ſatis eſt reſpondere, quòd licet anima in corpore non cognoſcat Angelum, vel Deum, prout in ſe eſt, ſeparata id poterit: hoc enim licet in re ita ſit, non tamen illa ratione probatur intentũ. Quia nunc non experimur illum modum res ſpirituales cognoſcendi per proprios conceptus, ſeu imagines: at nunc ſolùm poſſumus argumentari ex actibus, quos experimur, de quibus procedit obiectio facta, quòd quoad illum imperfectũ modum cognoſcendi non ſit neceſſarius ſpiritualis actus, vt actus phantaſiæ oſtendunt.

Satisfit obiectioni.

Nihilominus tamen ratio eſt ſatis efficax, quia licet intellectus animæ coniunctæ corpori non concipiat propriam entitatem Dei, aut Angeli, nec illam repræſentet, vel apprehendat eius ſpiritualitatem, & modum eſſendi, prout eſt in ſe: nihilominus, quantùm ad actum iudicij, verè cognoſcit illas ſubſtantias eſſe immateriales, & incorporeas, & alterius ordinis à ſubſtantijs quantitati ſubiectis: qui actus non poteſt cadere in ſenſum. Quin potiùs ad ferendum hoc iudicium eleuatur mens noſtra ſupra ſenſus, & vincit illos, à ſenſibilibus abſtrahendo, vt de ſpiritualibus, quatenus talia ſunt, iudicare poſsit: ergo talis actus ſpiritualis eſt.

22 *Satisfit amplius.*

Accedit, quòd intellectus noſter ita de illis obiectis ſpiritualibus cogitat, vt circa illa diſcurrat, & proprias eorum naturas intelligere conetur, ac proprietates corporibus repugnantes illis conuenire aſſequatur: non poteſt ergo illa eſſe actio corporea. Et quamuis ex hoc diſcurſu immediatè ſolùm inferatur, aliquos actus intelligendi animæ noſtræ eſſe ſpirituales: Inde tamen optimè cõcluditur, omnes actus intelligendi eiuſdem animę eſſe ſpirituales, quia ex vno actu ſpirituali ſtatim colligitur potentia ſpiritualis, vt oſtenſum eſt. Et hinc poſſet immediatè inferri ſubſtantia ſpiritualis, quia nulla ſpiritualis potentia eſſe poteſt, niſi in ſpirituali ſubiecto, pręſertim connaturaliter, & tanquam intrinſeca proprietas eius. Veruntamen etiam ex vno actu immateriali vlteriùs concluditur, omnem actum à tali potentia elicitum, eſſe ſpiritualem, quia potentia ſpiritualis non eſt capax actus eliciti materialis, & immanentis in ipſa, vt eſt omnis actus intelligendi. Cùm ergo omnes actus intelligendi ſint ab eadem potẽtia proxima, vt ſupponimus, ſi vnus eſt ſpiritualis, omnes erũt ſpirituales, etiamſi circa corpora verſentur, quia per ſpiritualem actum poteſt corpus altiori modo repræſentari, & cognoſci, vt in Deo, & Angelis cõſtat: & hanc maiorem perfectionem participat actus, eo ipſo, quòd eſt à potentia ſpirituali, qualis eſt intellectiua potentia, vt prior ratio probat.

23 [illegible]

Addit verò Ariſtotel.lib.3.de Anima, c.5.text.4. ſpecialem rationẽ, per quam ex corporum etiam cognitione colligit potentiam cognoſcentem illam eſſe ſpiritualem & immaterialem. Quoniam [illegible] intellectiua omnia corpora intelligere valet: cognoſcit enim cæleſtia, & terreſtria, ſimplicia, & mixta, & ſic de reliquis. Ergo intelligit per potentiam ſpiritualem, & non per corpoream.

cedens de actib. circa obiecta corporea: ex Ariſtotelis effatis.

Probat conſequentiam, quia intellectio fit, recipiendo ipſum intelligibile: & ideo potentia, vt omnia cognoſcere valeat à natura recepti denudata eſſe debet: quoniam *intus exiſtens prohibet extraneum,* vt in viſu, & alijs ſenſibus videre licet. Ita exponunt rationem illam multi expoſitores, qui eam, vt demonſtrationem reputant. Et illa vtitur Diuus Thomas 1.p.quæſt.75.art.2.

Declaratur & confirmatur.

Et poteſt amplius in hunc modum ex mente eiuſdem Philoſophi declarari, quia potentia corporea in corpore inhæret, & conſequenter certum organum, ſeu partem corporis, & determinatam eius diſpoſitionem requirit. Ergo non poteſt eſſe potentia vniuerſalis ad omnia corpora cognoſcenda. Probatur conſequentia, quia diſpoſitio vnius organi corporei, non poteſt eſſe apta ad omnia corpora cognoſcenda: ſicut in ſenſibus videmus, non eſſe aptam eandem organi diſpoſitionem ad omnia ſenſibilia percipienda.

24. *Inſtatur ab authore contra illa effata.*

Nihilominus hic diſcurſus Ariſtotelis difficilis eſt. Primò, quia ſi eſſet efficax, in ſimili forma probaret, intellectum nõ eſſe ſpiritualem potentiam, nec rem intelligibilem, quod eſt abſurdum, vt per ſe patet. Sequela probatur, quia omne recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti, ſed intellectus recipit in ſe quidquid intelligit: ergo debet eſſe denudatum ab omni natura, quam intelligere poteſt: ſed poteſt intelligere omnem rem ſpiritualem: ergo debet ipſe denudatus eſſe ab ipſa etiam ſpiritualitate (vt ſic dicam) ac proinde nec ipſe intellectus potentia ſpiritualis, nec principium intelligendi ſubſtantia ſpiritualis eſſe poterit. Et eodem modo inferri poterit non eſſe intelligibilem, quia poteſt intelligere omne intelligibile, & conſequenter eſſe debet denudatus à natura entis intelligibilis.

Quam nonnulli reſponſionem afferant ad inſtantiam:

Ad hoc vero communis reſponſio eſt, illa principia, ſeu axiomata Ariſtot. *Intus exiſtens prohibet extraneum,* &, *Recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*: intelligenda eſſe de ſolis potentijs materialibus, & corporeis, non verò de ſpiritualibus. Quia materia de ſe impedit cognitionem. Vnde videmus omnem cognitionem per aliquam eleuationem à materia, & per ſpecies aliquo modo immateriales fieri. Et ideo potentia corporea tanquam materialis magis eſt determinata, & limitata, vt intus exiſtens prohibeat extraneum, &c.

25 *Hæc reſponſio eneruatur primò.*

Sed reſponſio non videtur difficultatem euacuare. Primò, quia, vel petit principium, & aſſumit, quod probandum eſt, ſcilic. potentiam corpoream non poſſe eſſe vniuerſalem, & indifferentem ad omnia corpora cognoſcenda, vel (ne incidat in hoc incommodum) vtitur alio principio ad probandum fundamentum illius rationis, quòd *cognoſcens debet eſſe denudatum à natura cogniti,* vtiq; ex ineptitudine materiæ ad iuuãdam cognitionem, & conſequenter determinando illud principium ad materiales potẽtias. Et ſic reuera mutatur diſcurſus Ariſtotelis, & aliud medium aſſumitur. In quo licet antecedens de imperfectione materiæ verum ſit, illatio non eſt formalis, nec per ſe nota, nec ſufficienter probatur. Quia ex illo principio ad ſummum videtur poſſe inferri, potentiam materialem nõ poſſe, niſi materialia intelligere, quod veriſsimè dicitur, & confirmat præcedentem rationem ſumptam à nobis ex cognitione immaterialium rerum. Difficile autem eſt inde inferre, & oſtendere non poſſe materialem potentiam ad omnia materialia cognoſcenda extendi, præſertim vtendo ſolis illis principijs, *Quod intus eſt, prohibet extraneum.* Et, *Quòd recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti.*

26 *Eneruatur 2 per exemplum cogitatiuæ.* Addo veriſimiliter poſſe ſuaderi, de facto dari potentiam materialem, quæ omnia corpora poſſit cognoſcere: nimirum, cogitatiuam hominis, quæ intellectus paſsiuus ad Ariſtotele interdum appellatur. Nullum enim eſt corpus, quod per illam apprehendi, & cognoſci non poſsit, vt patet inductione. Nam cœlum, & terram, & cætera elementa, & omnia mixta (quantum eſt ex ſe) cognoſcere poteſt, ſi applicentur, & proponantur ipſi. Nam quòd de facto multa non cognoſcat, quia ſenſibus non offeruntur, accidentarium eſt: & in intellectu etiam poteſt contingere. *Exemplum magis vrget ponendum vnum tantum ſenſum internum.* Et hoc ratio fortiùs vrgebit, ſi vera eſt opinio, dicens in reipſa eandem eſſe potentiam in homine cogitatiuam cum phantaſia, ſeu imaginatione, & hanc cum ſenſu communi: nam ille ſenſus interior vniuerſalis eſſe videtur ad cognoſcendũ quodlibet corpus ſenſibilibus qualitatibus affectum: nam ſi illis careat, etiam intellectus hominis coniunctus illud apprehendere non valebit. Et à priori probatur, quia nullum aliud obiectum adæquatum poteſt aſsignari cogitatiuæ, vel ſenſui interiori, ſi eſt vnus tantùm realiter, niſi corpus, ſeu materiale obiectum cognoſcibile. Ergo hæc vniuerſalitas non tranſcendit capacitatem, & perfectionem poſsibilem corporali potentiæ cognoſcitiuæ. Nec, vt videtur, ſatis probari poterit, eſſe impoſsibile dari potentiam materialem omnia corpora cognoſcentem.

27 *Prædicto exemplo non obſtant illa Ariſtotelis effata de quo vide rurſum infra lib. 3. cap. 2. à n. 30.* Nec obſtabit principium illud, quòd *intus exiſtens prohibet extraneum*: quia dici cum probabilitate poteſt, illud procedere in ſenſibus externis, qui per medium externum, à ſenſibilibus obiectis naturaliter immutantur: & ideo ſi organum, vel medium magis remotum ſit aliquo ſenſibili affectum, illa impedire ſolent, ne cætera purè, vel in aliquo ſimili gradu ſentiantur. At cogitatiua non immutatur hoc modo, ſed vel media ſenſatione exteriori, intentionalem ſpeciem, ſeu phantaſma rerum ſenſatarum recipit, vel acceptis aliquibus ſpeciebus, ipſa per ſe alias fabricat: & ita quamuis ex praua organi ſui diſpoſitione interdum impediatur: ne ordinate, & conuenienter cognoſcat, aut apprehendat, tamen ex hoc ſolùm quòd ſit in organo corporeo, certam materialem diſpoſitionem poſtulante, impediri non poteſt, quominus omnia corpora cognoſcere valeat. Multoque minus impediet aliud principium, quòd *recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*: tum, quia potẽtia cognoſcitiua nõ recipit obiecta in ſuo eſſe naturali, ſed in eſſe intentionali, & repræſentatiuo: & ideo non repugnat, potentiam corpoream eſſe talem in ſuo eſſe naturali, & recipere alias res ſibi ſimiles in natura in eſſe intentionali: ſicut ego video oculum alterius, licet meus ſit eiuſdem naturæ, quia hoc non obſtat, quominus poſsit alium in ſe recipere in eſſe intentionali. Tum etiam, quia in potentia ſpirituali ita contingit, & quoad hoc non videtur eſſe maius impedimentum in potentia corporea.

28 *Replicant adhuc aduerſarij contra proxime dicta quadrupliciter* Dicet verò aliquis, potentia corporea ſenſitiua interior non poteſt cognoſcere, niſi quod ſenſus exteriores renunciant: ſenſus autem externi non cognoſcunt omnia corpora, ſed tantùm quaſdam eorum qualitates: ergo nec poteſt dari ſenſus internus, qui omnia corpora cognoſcat. *Primo* *Secundo* Item interior ſenſus non poteſt cognoſcere materiam, quia nullam habet ſpeciem eius, nec viam cognoſcendi illam. *Tertio* Deinde cogitatiua ſaltem ſeipſam non poteſt cognoſcere: ergo vel hac ratione, non poteſt cognoſcere omnia corpora. *Quarto* Denique licèt potentia corporea poſſet cognoſcere omnia corpora in indiuiduo, non tamen rationes vniuerſales corporeas. Ergo etiam hoc titulo non poteſt omnia corpora cognoſcere. Sed hæc licèt alijs modis, & in alio ſenſu probent fortaſſe, non poſſe potentiam corpoream cognoſcere omnia corpora eo modo, quo illa intellectus potentia ſpiritualis cognoſcit, non tamen defendunt rationem Ariſtotelis, & fundamenta eius.

29 *Ad primum* Vnde ad primum reſpondeo, eandem obiectionem fieri poſſe de intellectu animæ coniunctæ, de cuius operatione nunc agimus, vt ex illa qualitatem talis ſubſtantiæ, & potentiæ inueſtigamus. Nam etiam intellectus coniunctus alligatus eſt ſenſibus. Vnde ortum eſt axioma illud, *Nihil eſt in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu.* Nihilominus tamen dicitur cognoſcere omnia corpora, quia aliquo ſaltem imperfecto modo per eorum qualitates, quas medijs ſenſibus percipit, in aliquam eorum cognitionem venit. Idem autem dici poteſt de cogitatiua, vel ſenſu interno. Quia cùm nullum ſit corpus, quod non ſit affectum aliqua ſenſibili qualitate, ſaltem lumine, cùm aliquo ſenſibili communi, vt magnitudine, figura, motu, &c. Nullum etiam eſt corpus, quod omnino cognitionem ſenſus interioris ſubterfugiat. Imò componendo ſpecies rerum ſenſibilium, poteſt plura corpora cogitare, quàm expertus fuerit. Ergo quoad hanc vniuerſalitatem non eſt differentia inter corpoream facultatem, & ſpiritualem. Veruntamen cùm hoc eſſe poterit, quòd intellectus intimiùs penetret inueſtigando, & cognoſcẽdo naturam vniuſcuiuſque corporis, quod potentia corporalis facere non poteſt: propter quod quidditas rei materialis ſolet poni obiectum quaſi proprium intellectus coniuncti. Hæc autem differentia non prouenit ex eo, quòd *intus exiſtens prohibet extraneum*: vel quia *recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*; ſed ex eo, quòd corporalis natura eſt obtuſa (vt ſic dicam) ratione materiæ, quam inuoluit, vel cui adhæret, eiuſque naturam ſapit. Et ita ratio diſcriminis non fundatur in vniuerſitate obiecti, ſed in modo cognoſcendi, & penetrandi, ſeu diſcurrendi circa rem cognitam.

20 *Ad ſecundũ.* Eadem reſponſio eſt ad ſecundã obiectionem: nam ſenſus interior etiã cognoſcit materiam, ſed valde confusè, quatenus rem quantam, & extenſam cognoſcit: intellectus verò diſtinctiùs circa illam operatur, ratione diſcurſus, & ſubtilioris cognitionis. *Ad tertium.* Similiter ad tertium, admittendo differentiam in eo aſsignatam, quòd cogitatiua de ſeipſa non cogitet per peculiarem actum, quo ſeipſam cognoſcat, & conſequenter ex ea parte ſenſum internum non cognoſcere omnia corporalia, dicendum eſt, id non prouenire ex eo, quòd intus exiſtens prohibeat extraneum: nam potiùs intus exiſtens prohibet ſuimet cognitionem, & non prohibet alia corpora extranea, ſeu diſtincta cognoſcere. Prouenit ergo etiam ex materialitate, quia non poteſt cogitatiua de ſeipſa cogitare, niſi reflectendo in ſeipſam: huic autem reflexioni ſupra ſeipſam obſtat imperfectio rei materialis. Intellectus autem cognoſcere poteſt non ſolùm cogitatiuã; quia ipſam directè cognoſcit, ſed etiam ſeipſum, quia ſupra ſeipſum, reflecti poteſt, propter acumen, & ſubtilitatem facultatis ſpiritualis.

31 *Proxima reſponſio enucleatur magis ex D. Tho.* Vnde Diuus Thomas 2. contr. Gent. cap. 49. ratione 3. ex hac efficacitate intellectus ad reflectendum ſupra ſeipſum, intelligendo ſe, ſpecialem rationem ſumit ad probandum ipſum eſſe ſpiritualem. Quia ſicut corpus nõ poteſt mouere ſeipſum per ſe primò, ſeu ſecundum eandem partem: ita potentia corporea non poteſt ſupra ſeipſam reflecti, vtique cognoſcendo ſeipſam. Ideoque, quo maior, ac ſubtilior fuerit iſta reflexio, eo magis propria eſt ſpiritualis facultatis. Nam intellectus non ſolùm ſupra ſeipſum, ſed etiam ſupra ſuum actum reflectitur: cognoſcit enim ſe cognoſcere, & quanta

& quanta certitudine, vel claritate cognouerit: & quid ſit ipſa cognitio inquirit: & ſimiliter reflectitur circa principia talis actus, vt ſunt ſpecies, lumen, & ſi quid eſt ſimile: quæ omnia non poſſunt cogitatiuæ circa ſuos actus, vel ſpecies attribui. Vnde ex hac parte verum eſt, eam non cognoſcere omnia corpora, id eſt, omnia entia materialia: illud tamen non prouenit, vt dixi, ex eo, quòd intus exiſtens prohibeat extraneum, ſed potiùs, quia materialitas impedit tantam potentiæ ſubtilitatem, qua in ſeipſam reflecti poſſit. *Ad quartū.*

Idem denique dicendum eſt ad vltimum de cognitione rerum corporearum in vniuerſali: côcedo enim illud genus cogitationis nõ cadere in potentiam corpoream cognoſcentem. Imò illum concipiendi modum eſſe magnum ſignum potentiæ ſpiritualis independentis in operatione ſua ab organo corporeo, & conſequenter etiam in ſuo eſſe. Nihilominus tamen verum eſt, illam incapacitatem corporeæ potentiæ, non prouenire ex eo, quòd intus exiſtens prohibeat extraneum (hoc enim principium nullo conuenienti modo poteſt hic applicari,) ſed prouenire ex imperfectione, & limitatione materiæ, ſicut de alijs dictum eſt.

32 *Concluditur tertiam rationem vt ex Ariſt. ſumitur non demonſtrare aſſertionem. Quo modo conficitur efficaciter.* Quocirca hæc ratio Ariſtotelis ex ſola generali cognitione omnium corporum deſumpta, & in illo principio fundata, non eſt demonſtratio, nec caret difficultatibus, quas Philoſophi de ſenſibus tractant: nunc autem illas expendere importunum eſſet, & à præſenti inſtituto alienum. At verò vim illius rationis non in ſola generalitate obiecti, ſeu corporum cognitorum, ſed in modo cognoſcendi ipſa corpora conſtituendo, eſt ſatis efficax ratio, vt in obiectionibus factis, & reſponſionibus datis eſt explicata. Et in duobus punctis præcipuè conſiſtit, videlicet, in modo cognoſcendi corpora, non in ſuperficie tantùm (vt ſic dicam) ſed intimè penetrando illorum naturas, vel ſaltẽ illas ſimul cum cauſis, proprietatibus, & effectibus inquirendo. Itemque in modo cognoſcendi non tantum ſingula indiuidua, ſed etiam vniuerſales eorum rationes ab indiuiduantibus conditionibus, ſeu differentijs particularibus abſtrahendo: quod eſt proprium ſpiritualis potentiæ, quia in illo cognoſcendi modo, quaſi ſe eleuat ſupra omne corpus, ipſumque quodammodo ſpiritualizat, vt ſic dicam, ab omnibus ſenſibilibus accidentibus, & circunſtantijs illud præſcindendo, vt ita ſpirituali modo illud cognoſcat. Vt probat D. Thomas lib. 2. contr. Gent. cap. 66. Maximè verò hoc inde conuincitur, quòd anima humana non tantùm generales rationes corporum directè attingit, ſed etiam vniuerſaliores, & corporalibus, ac incorporalibus rebus communes, imò etiam tranſcendentales, quæ ſuo modo Deo cum creaturis communes ſunt: quod eſt manifeſtum ſignum, potentiam intellectiuam hominis eſſe omnino abſtractam in ſuo eſſe ab organo corporeo, & conſequenter etiam à materia.

33 *4. Ratio principalis ſumpta ex obiecto adæquato intellectus.* Ex quibus poteſt quarta principalis ratio formari ex obiecto adæquato intellectus humani deſumpta. Quia obiectum adæquatum intellectus eſt ens, in quantum ens, aut in quantum verum: ergo ſignum eſt, intellectum eſſe potentiam altioris ordinis ab omni ſenſu, ac proinde eſſe potentiam ſpiritualem, & ab omni corporeo organo abſtractam. Antecedens notum eſt ex Metaphyſica, & ex diſcurſu hic facto, quia intellectus attingit omnia entia corporalia, & ſpiritualia, creata, & ipſum Deum increatum, ſubſtantiam, & accidentia, cæteraque omnia, quæ vt cadant ſub vnam potentiam, ſub aliqua communi ratione accipi debent. Hæc autem eſſe non poteſt, niſi ratio entis, vel intelligibilis, ſeu veri. Ergo hæc eſt ratio adæquati obiecti intellectus. Prima verò conſequentia, nimirum, potentiam, quæ tam vniuerſale obiectum complectitur, eſſe ſupra ſenſum, videtur perfectò per ſe nota. Nam ſenſus, ſeu potentia cognoſcitiua, organica, & materialis (idem enim ſunt) eſt valde limitata potentia ratione materiæ, vt iam declaratum eſt. Et vlteriùs declaratur in hunc modum, quia conſtat in rerum natura eſſe potentiam cognoſcitiuam altioris ordinis, & altioris ab omni ſenſu, vt eſt in Angelis, ſicut ſuprà probatum eſt: ſed ipſemet intellectus angelicus non habet vniuerſalius obiectum, quam ſit ens, in quantum ens: ergo ſignum eſt, hoc obiectum eſſe vltra latitudinem omnium ſenſuum: ſeu, quod idem eſt, poſtulare potentiam ſuperioris ordinis ab omni ſenſu. Ergo etiam intellectus hominis, qui cum angelico in illa vniuerſalitate conuenit, eſt altioris ordinis ab omni ſenſu: ac ſubinde non eſt potentia corporea, ſed ſpiritualis, ſicut eſt angelicus intellectus. *Lib. 1 de Angelis cap. 1. à n. 6.*

34 *Roboratur proxima 4. ratio ex diſcurſu D. Thomæ.* Et declaratur amplius hæc ratio diſcurſu ſumpto ex D. Thoma 1. p. q. 14. a. 1. & de verit. q. 2. a. 2. & l. 2. contr. Gent. c. 62. ratione 4. in quibus locis hoc principium ſtatuit. Res cognoſcentes diſtinguuntur à non cognoſcentibus per aliquam abſtractionem à materia, quia res nõ cognoſcentes non ſunt capaces formarum aliarum rerum: cognoſcentes autem aliquo modo recipiunt formas aliarum rerum, quia omnis cognitio per aliquã aſſimilationem fit. Hęc autẽ differentia ex eo prouenit, quòd res non cognoſcentes habẽt proprias formas valde immerſas materiæ, à qua limitatio, & coarctatio prouenit: ergo illa maior amplitudo rei cognoſcẽtis ex aliqua abſtractione à materia ꝓuenit, iuxta vniuſcuiuſq; modum, & gradum. Atq; ita videmus, etiã ſenſus ipſos recipere formas aliquo modo abſtractas à materia: & quo ſenſus eſt perfectior, eo ſubtiliores ſpecies recipere. Omnis ergo potentia cognoſcitiua aliquã immaterialitatem participat: vel è côtrario imaterialitas potentiæ eſt ratio, ꝙ ſit cognoſcitiua. Ergo quo fuerit plurium rerũ cognoſcitiua, ſeu vniuerſaliorem rationem obiecti cognoſcibilis attigerit, eo maiorem immaterialitatẽ participabit. Nã ſi capacitas illa ex aliqua imaterialitate prouenit: maior capacitas ex maiori immaterialitate ꝓuenit. Ergo illa potẽtia cognoſcitiua, quæ eſt capax rerũ omnium, & quæ adæquatè reſpicit vniuerſaliſsimã rationem obiecti cognoſcibilis, erit potẽtia ſimpliciter ſpiritualis, & imaterialis, id eſt, ab organo corporeo in ſuo vſu, ac ſubinde in ſuo eſſe independẽs. Talis ergo eſt intellectus humanus: & ſicut cum intellectu angelico in illa vniuerſalitate côuenit: ita & in abſoluta immaterialitate. Habet autem intellectus angelicus melius cognoſcere, quia in illomet ordine altior eſt, & ſimiliter vniuerſaliorem habet cognitionem, non ex parte obiecti adæquati, ſed ex parte actus, & modi cognoſcendi, vt ſuprà de Angelis dictum eſt. Et ex dicendis de noſtro intellectu comparatio perfectè intelligitur.

35 *5 Ratio ſumpta ex libertate voluntatis, ex eodem D. Thom.* Vltimam rationẽ ſumimus ex operibus voluntatis, & maximè ex arbitrij libertate, quã etiam tetigit D. Th. d. l. 2. contr. Gent. c. 65. ratione prima. Nam habere dominiũ propriarũ actionũ, & poſſe ꝓ ſuo arbitrio diuerſa, & oppoſita operari, ſignum eſt ſpiritualis, & imaterialis virtutis. Sed hoc dominium habet anima humana per voluntatẽ ſuam. Ergo ſignum eſt illã eſſe potentiam ſpiritualẽ, non organicam, multoq; magis ipſam animam quæ eſt principalis domina ſuorũ actuum, ſpiritualem, & immaterialẽ eſſe. Conſequentia cum minori notę ſunt. Maior autem oſtenditur, primò quia omnia agentia materialia, quæ experimur, naturali neceſsitate operantur, & bruta inſtinctu naturæ dicuntur, cuius ſignum eſt, quia omnia, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, determinatam operationem, & vni- *Rationis aſſumptũ probatur. 1.*

vniformem habent operandi modum: ergo illa determinatio ex materialitate prouenit. Ergo è contrario, aliter ille modus operandi rationalis animæ prouenit ex immaterialitate. *Secundo.* Secundò ad idem argumentor, quia nullum creatum agens, ſiue cœlum, ſiue Angelus, poteſt neceſsitatem inferre voluntati humanæ, ſi ratio vigilet, & attendat: & ſenſus interni non perturbentur: ergo ſignum eſt, illam non eſſe materialem virtutem. Nam omnis materialis virtus huius inferioris mundi ſubiecta eſt exteriori mutationi etiã violentæ externorum agentium: & præſertim cœlorum, & Angelorum, applicando ſaltem actiua paſſiuis: voluntas ergo, quæ in ſe ab huiuſmodi efficacitate immunis eſt, non eſt materialis, neque à materia per ſe pendens. *Tertio.* Tertiò, quia omnes creaturæ ſuperiores homine habentes libertatem arbitrij ſunt ſpirituales, & omnes inferiores homine, quia omnino materiales ſunt, non ſunt dominæ ſuarum actionum: ergo homo, qui ſecundùm animam cum Angelis in hac proprietate cõuenit, ſpiritualem gradum in anima ipſa participat, non quidem alia ratione, niſi, quia anima ipſa ſpiritualis eſt: nulla enim alia ratio cogitari poteſt. Vnde cùm in Geneſi dicitur, *homo factus ad imaginem Dei*, ratione huius libertatis, & dominij dictum eſſe, ſancti exponunt: nimirum, quia homo per ſpiritualem animam, gradum intellectualem, & libertatem arbitrij illius gradus propriam participauit. Sunt ergo in proprijs animæ humanæ operibus euidentia ſigna ſpiritualis naturæ, quam non niſi ratione animæ homo participat. Eſt ergo anima verè ſpiritualis, & immaterialis. Quod in capitibus ſequentibus ampliùs confirmabitur.

36 *Ad fundam contrarij errorum in n. 5.* Ad fundamentum contrarij erroris ſumptum ex debilitate phantaſiæ non valentis rem incorpoream apprehendere, non eſt neceſſaria reſponſio, ſed admonitio (vt ſic dicam) homines non ſolùm fide, ſed etiam ratione, poſſe, ac debere ſenſum corrigere: & ſaltem per negationem ſpiritualia intellectu concipere. Sic enim euidenter cognoſcimus Deum eſſe incorporeum, & nihil repugnare fieri creatam ſubſtantiam in hac proprietate illi ſimilem. Item ſuprà oſtenſum eſt, Angelos eſſe incorporeæ naturæ. *Lib. 1. de Angel. cap. 5. à n. 6.* Inde ergo colligi poteſt, non eſſe impoſsibile noſtrum principium intelligendi habere hanc proprietatem cum Angelis cõmunem. Imò cùm in proprijs operationibus eiuſdem gradus, & ordinis cum Deo & Angelis conueniat, ſatis euidenter colligitur, etiam in conditione immaterialitatis cum illis conuenire.

37 *Ad 1. teſtimon. Scripturæ in n. 6.* Ad argumentum autem in contrarium ſumptum ex colloquio inter Lazarum, & diuitem defunctos, reſpondent Patres in primis, animam, licèt ſpiritualis ſit, poſſe carcere detineri corporeo, & ibi ab igne corporali, ac vero, vt Dei inſtrumẽto torqueri. Et ita potuiſſe animam diuitis cruciatum ignis ſentire, id eſt, pati, & cognoſcere ſpirituali cognitione. Et ſimiliter aliquam conſolationem, & diminutionem illius pœnæ deſiderare: & hunc affectum explicaſſe metaphoricè Euangeliſtam illis verbis, *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam*, &c. Luc. 16. Vnde Auguſt. lib. 21. de Ciuit. cap. 10. oculos, linguam, digitum, & aquam, ſpiritualia fuiſſe dicit, licèt per voces corporeas partes ſignificantes per metaphorã ſignificentur. Quod optimè declarat, & confirmat d. lib. 4. de Anima, & eius origine, à cap. 15. Idem habet Claud. in lib. 3. de ſtatu Animæ, circa finem. Vbi optimè id cõfirmat ex locutione inter Abraham, & diuitem: quia corporalis eſſe non potuit: cùm enim magnum chaos inter illos interiectum eſſet, non poterat vnus alterius ſenſibilem vocem corporaliter audire. Idem ergo eſt de alijs. Idem optimè dicit Niſſenus lib. de Anim. & Reſur. circa finem. Quomodo autem hoc non obſtet, quominus ignis ille, & flamma cum proprietate intelligenda ſint, diximus latè in lib. 8. de Angelis, cap. 12. à n. 10.

Ad alia teſtimonia reſpondeo, locum Gen. 2. *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*, de creatione animæ intelligendum eſſe, vt in præcedenti tractatu lib. 3. cap. 7. expoſui cum communi ſententia Patrum. 38 *Ad cætera teſtimonia in eodem n. 6* Parùm autem refert, quòd nomine *ſpiraculi*, aut *ſpiritus*, aut *flatus* anima ſignificetur, quia per quamcunque illarum vocum incorporea forma ſignificatur, etiamſi nomen flatus magis metaphoricus ſit ad illam ſignificationem tranſlatus. Vt notauit Auguſt. lib. 7. Gen. ad litt. cap. 3. & ſequentib. Vbi coniungit locum citatum Iſaiæ 57. dicens, flatum ibi non ſignificare, quemlibet flatum corporeum, ſed incorpoream animam. Idem habet lib. 3. de Ciuit. cap. 24. & Irenæus lib. 5. contr. Hæreſ. cap. 7. *Flatus*, inquit, *vitæ incorporeus eſt*. Idem ergo dicendum eſt ad loca Iſaiæ. Solùm circa illa notari poteſt diſtinctè nominari flatum, & ſpiritum, vnde accipi poſſunt, vel vt æquiualentia, ſicut interdum ſignificat Auguſtinus: vel vt diſtincta, ita vt flatus ſignificet animam, & ſpiritus ipſum diuinum ſpiritum. Vt Irenæus d. lib. 5. cap. 12. & Hierony. Iſaiæ 42. & 57. indicant. In vtroque autem ſenſu flatus nõ ſignificat ventum, aut corporei aeris emiſsionem, ſed per metaphoram ſignificat animam, quæ etiam ſpiritus eſt, & per Spiritum ſanctum ſanctificatur. Argumentum autem ex verbis Pſalmi ſumptum, *Educ de cuſtodia, vel de carcere, animam*, &c. nullius eſt momenti. Siue enim nomine cuſtodiæ, vel carceris ſignificetur corpus, ſiue inferni locus, optimè intelligitur de ſpirituali anima, quæ & intra mortale corpus cuſtoditur, & in loco inferni, tãquam in carcere contineri poteſt, vt ſuprà dictum eſt. Habet etiam alios ſenſus ille locus: nam & de ipſo Dauide, & de Chriſto Domino exponitur, ſed nunc illos expendere non eſt neceſſe. Idemq; dicendum eſt de alijs verbis Pſal. 29. vt per ſe ſatis patet.

Alia verò motiua Tertulliani, vt dixi, vel ſunt parui momẽti, vel ad alias quæſtiones de immortalitate, & vera informatione rationalis animæ pertinent. 39 *Ad priores rationes Tertulliani in n. 7.* Itaque, quod primo loco ponitur de motione animæ ab alio, poteſt intelligi, vel de motione intentionali, quę per ſenſus fit ad quam pertinet vaticinatio, ſeu diuinatio, & phrænefis, ſeu furia, vel de motione locali. Et priori modo rectè poteſt anima incorporea corpori vnita ab intrinſeco moueri, vt conſtat. Imò etiam ſpiritus angelici, & anima etiam ſeparata poterit hoc modo moueri per locutionem, illuminationem, &c. vt de Angelis dictum eſt. Poſteriori autem modo etiam poteſt anima moueri ab extrinſeco motore, vel per accidens ſimul cum corpore, dum illud informat: nec quoad hoc magis animæ repugnat incorporeæ moueri ab extrinſeco, quàm vniri corpori, vt veram formam: nam vnum ex alio ſequitur. Idemque eſt de eo, quòd in corpore corpus moueatur ab anima. Præterquam quòd etiam ſpiritualis ſubſtantia ſeparata poteſt corpus localiter mouere, vt in li. 4. de Angelis fusè tractatum eſt. Ad eandem etiam informationem animæ ſpectat, quod à diſpoſitionibus materiæ quoad corporis informationem pendeat. Inde enim prouenit, vt per alterationem corporis ab eo expellatur, quia per alterationem, temperamentum corporis neceſſarium diſſoluitur: & conſequenter vnio animæ cum corpore diſſoluitur.

Eadem ratio eſt de dependentia, quam anima corpori vnita ab illo, eiuſque phantaſiæ diſpoſitione habet in operando, etiam ſecundùm intelligentiam, & rationem, quia hæc dependentia non eſt a corpore, tanquam ab organo, & inſtrumento intelli- 40 *Ad poſtremam in eodem n. 7.*

intelligendi, vel ratiocinandi: ſed eſt tanquam ab inferiori potentia miniſtrante, & quaſi proponẽte obiectum, vel etiam eſt potiùs ſecundum quandam concomitantiam, quæ ex radicatione in eadem anima corpori vnita oritur, quàm ex cauſalitate organi corporei in ipſum ratiocinãdi actum: & ideo non indicat, animã ipſam eſſe corpoream, ſed tantùm eſſe verè, ac per ſe vnitam corpori, vt propriam eius formam, vt paulo pòſt videbimus. Denique, quod de origine, ac creatione animæ attingitur propriam diſputationem poſtulat, quam mox trademus.

CAPVT X.

Vtrùm principium intelligendi hominis, ſeu anima humana immortalis, ſeu incorruptibilis ab extrinſeco ſit.

1. *1. Aſſertio, ſeu ſuppoſitio de fide. Animam noſtram per mortem non extingui. Probatur euidenter ex Script.*

SVpponimus ſecundum catholicam fidem, rationalem animam de facto non deſinere eſſe cùm à corpore ſeparatur. Hæc hypotheſis euidenter probatur ex innumeris Scripturæ locis, tam veteris, quàm noui Teſtamenti. Ex veteri apertũ eſt teſtimonium Sapient. 2. vbi de impijs dicitur, apud ſe dixiſſe: *Cinis erit corpus noſtrum, & ſpiritus diffundetur tanquam mollis aer.* Et in cap. 3. de iuſtis dicitur, *Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis*, vtique ſecundum animas. Et cap. 4. additur, *Iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Idem probant omnia vetera teſtimonia, in quibus dicitur, vel ſupponitur, animas hominum poſt mortem viuere, & operari. Vt de anima Samuelis dicitur 1. Reg. 28. apparuiſſe Sauli, & dixiſſe, *Quare inquietaſti me?* Et hoc teſtimonio vtitur Iuſtin. Dialog. in Tryphon. Et lib. 2. Mach. vlt. Ieremias, & Onias viuere ſupponuntur, cùm Iudæ apparuiſſe referantur. Et de Ieremia dicitur, *Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael: hic eſt qui multum orat pro populo, & pro vniuerſa ſancta ciuitate, &c.* Denique Exod. 3. ait Dominus Moyſi, *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob.* Addit verò Chriſtus Matt. 22. *Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium.* Inde probans, vixiſſe tunc ſecundùm animam, etiamſi mortui eſſent ſecundum corpus.

2. *Diſcutitur & ſtabilitur citatus locus Matth.*

De qua collectione, ſeu argumentatione ſolet dubitari, quàm firma ſit: quia potuit Deus denominari Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, licet iam nec in anima viuerent: ſolùm, quia fuit eorum Deus, dũ in hoc mundo vixerunt. Sed hoc alterius eſt loci: nunc breuiter dicimus, Deum non dixiſſe: Ego fui, vel, Ego ſum, qui fui Deus Abraham, & cætera. ſed, ego ſum Deus Abraham. Non dicitur autem Deus pro aliquo tempore eſſe Deus alicuius, niſi pro eodem tempore alter exiſtat, & Deum, tanquam ſuum numen veneretur, & colat. Sicut è contrario non poteſt dici Deus nunc eſſe Dominus rerum, quæ fuerunt, & non ſunt iam, ſed rerum tantùm exiſtentium. Sicut etiam è conuerſo antequam res fierent, non erat Deus illarum Dominus. Nã hæ voces ſunt reſpectiuæ, & vtriuſque extremi exiſtentiam requirunt. Et quamuis nomen *Deus* ſit magis abſolutum, quàm *Dominus*: nihilominus cum additur, & dicitur Deus huius, vel illius, iam inuoluitur reſpectus, qui fundari debet in exiſtentia, vel operatione alterius extremi creati, cuius dicitur eſſe Deus. Declarariq; poteſt ex verbis Iacob, Gen. 28. *Si fuerit Deus mecũ, &c. erit mihi Dominus in Deum*, id eſt, illum pro vero Deo habebo, & colam. Sic ergo interpretatur Chriſtus verba illa: *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob*, id eſt, ſum Deus illorũ, quos ego amo, & quem ipſi colunt, & adorant: vnde optimè concludit, eos viuere, ſicque exponunt Chryſoſtom. Hom. 71 Et Theodoretus, ac Euthymius in eum locum, & ſignificat Hieronymus ibidem, & Hilar. Pſal. 51. Et in eodem ſenſu dixit Paulus Rom. 4. *Siue viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus.* Loquitur autem de vita præſentis tẽporis in corpore, & animo, & de morte illi contraria: & ait, etiam poſt mortem eſſe nos ſub dominio Dei, nimirum, quia etiam tunc ſecũdum animam viuimus: aliter enim, ſi omnino non eſſemus, Domini eſſe non poſſemus. Et in eodem ſenſu ſubdit, *In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, vt & viuorum, & mortuorum dominetur*: quia quos mortuos vocat, viuebant ſecundum animas: & ideo ſtatim illorum dominium obtinere potuit. Eandem veritatem oſtendunt verba illa Chriſti Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Idem conuincitur de verbis Chriſti ad latronem, *Hodie mecum eris in Paradiſo*, Luc. 23. Et ex deſcenſu Chriſti ad inferos, vbi *ſpiritibus prædicauit*, 1. Petr 3. id eſt, animabus ibi exiſtentibus, quas plenè iam purgatas inde eduxit. Nec minus efficax argumentum ſumitur ex hiſtoria, vel parabola. Luc. 16. Anima Lazari dicitur poſt mortem portata ab Angelis in ſinum Abrahæ, diuitem autem mortuum ſepultum eſſe in inferno, vtique ſecundum animam, in qua viuebat, videbat, & loquebatur, vt rectè declarat Iren. lib 2. cap. 64. & ſequentib. Et Epiphan. hæreſ. 64. Optima ratio eſt, quia poſt mortem datur præmium, vel pœna operum huius vitæ: ergo manet anima, in qua recipiatur. Et hæc aſſertio à fortiori ex ſequenti confirmabitur. *Accedit ratio pro eadẽ aſſert.*

3. *Reprobatur ex dictis contraria hæreſis quorundam.*

Et hinc reprobatur ſufficienter hæreſis, quam Arabicorum nominat Auguſtinus libro de Hæreſ. in 83. qui dixerunt, animam cum corpore extingui, licet in fine ſæculi ſimul cum corpore reproducenda ſit. Iſidorus etiam lib. de Dogmat. cap. 15. Arabem quemdam fuiſſe illius erroris authorem, eundemque in Arabia ortum eſſe, refert Euſebius libro ſexto Hiſt. cap. 27. Et ait authores eius ab Origene fuiſſe conuictos in quodam magno Concilio contra illam congregato. Et nihilominus Anabaptiſtas refert Coccius in Theſauro tomo 2. lib. 1. art. 2. ex Caluino in Pſycho Panniſchia. Et ex quibuſdam theſibus, quas ipſimet Anabaptiſtæ in Cracouia euulgarunt. Contra hunc verò errorem ſufficiunt allata teſtimonia. *Vnde peculiariter conuincitur.* Et ſpeciale argumentum ſumi poteſt ex allegatis verbis Chriſti. Matt. 22. vbi, vt contra Sadducæos probaret, futuram eſſe reſurrectionem, probat animæ immortalitatem. Quia & reſurrectio animam exiſtentem ſupponit, & anima poſt mortem exiſtens ſuum corpus quodammodo poſtulat, ſeu appetit: & ſecundum conuenientem DEI prouidentiam, & legem illi non denegatur, vt cum illa præmium, vel pœnam ſentiat. Vnde etiam Paulus 1. Corint. 15. contra eos, qui negabant reſurrectionem, illud abſurdum optimè infert. *Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt*: id eſt, omnino extincti ſunt ſecundum animam, *& ſic vana eſt fides, & ſpes noſtra*: quia nec reſurrectio fit, niſi ex præexiſtente forma: nec præexiſtenti animæ reſurrectio, ſeu reunio ad corpus in perpetuum denegatur, vtique iuxta ſtatutam à Deo legem, & prouidentiam. Itaque vanum eſſet, reparationem, ſeu reproductionem animæ ſperare, ſi cùm corpore ipſa extingueretur. Ergo ſicut certum eſt, reſurrectionem eſſe futuram, ita eſt certum, animam hominis non deſinere eſſe, cùm à corpore ſeparatur. Et hoc modo eadem veritas optimè probatur ex celebri loco 2. Mach. 12. vbi de Iuda, qui pro mortuis ſacrificium offerri iuſſit, dicitur bene, & religioſè de reſurrectione cogitaſſe, & conſequenter de animarum poſt mortem corporis permanentia. *Quia conſiderabat*, dicitur ibi, *quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repoſitam gratiam* quam vtique expectabant in ſuis animabus exiſtentibus.

Secun-

4. *2. Aſſertio, vel ſuppoſitio de fide animã noſtram non ſolum non extingui cum morimur, ſed nec vnquam poſtea. Repugnarũt aſſertioni Stoici.*

Secundò ſupponendum eſt, rationalem animam nõ ſolùm non extingui ſimul cum corpore, verùm etiam perpetuò futuram eſſe, ſeu in ſuo eſſe permanſuram, ac proinde aliquo modo immortalem, ac perpetuam eſſe. Hæc etiam hypotheſis de fide eſt, & aliquid addit præcedenti. Non enim defuerunt Philoſophi, qui concederent, animam non extingui ſimul cum corpore, & nihilominus negarent, illam perpetuò manſuram, ſed pro aliquo tempore ſaltem breui. Vt de Stoicis refert Euſebius lib. 15 de Præparat. cap. 19. in fin. Cicero verò in Tuſculana 1 etiam diu, ſed non ſemper animam poſt ſeparationem à corpore permanſuram, eos docuiſſe refert. Eundemque errorem tribuit Zenoni Iſidorus lib. 1. de Doctrin. & dogmat. fidei, c. 15. In qua ſententia duo errores continentur. Vnus eſt de facto, quòd anima ſemel creata aliquando deſinat eſſe: alius eſt de poteſtate, ſeu corruptibilitate animæ, de quo paulo pòſt dicemus.

5. *Probatur tamen aſſertio ex Scriptu. quoad animas beatas*

Nunc contra priorem errorem aſſertionem propoſitam ſupponimus, quam eſſe dogma fidei euidenter conuincitur ex Scriptura. Primò ex teſtimonio citato Exod. 3. vbi poſt illa verba, *Hæc dices filijs Iſrael, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, miſit me ad vos.* Subdit Deus, *Hoc nomen mihi eſt in æternũ.* Ergo iuxta Christi interpretationem, & illationem, etiam Abraham, Iſaac, & Iacob viuunt in æternum. Vnde idem argumentum ſumitur ex omnibus promiſsionibus præmij æterni, perpetuęque felicitatis, ac vitæ æternæ, quæ paſsim in ſacra pagina reperiuntur. Iuxta illud Sapient. 5. *Iuſti autem in perpetuum viuent.* Et ſimilia, quæ de duratione verè æterna, id eſt, nunquam finem habitura intelliguntur: iuxta illud, quod de Chriſto annunciatum eſt, *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis,* Luc. 1. Et Dan 7. *Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.* In eodem ergo ſenſu dixit Chriſtus Ioann. 12. *Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Et infrà, *Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit.* Et Paulus dixit, *Quod momentaneum eſt,* &c. *æternum gloriæ pondus operatur in nobis*: & infinita alia, quæ in materia de beatitudine latiùs afferuntur. Cùm ergo non poſsit præmium eſſe æternũ, niſi perſona, vel anima viuat in æternum, non poteſt de perpetuitate animarum ſanctarum dubitari.

6. *Item quoad damnatas.*

Eadem autem ratio eſt de animabus damnatis, quia etiam illis æterna pœna tribuitur Matth. 25. & ſine exiſtentia, & naturali vita, propriaque cognitione pœna eſſe non poteſt. Ideoque de vtriſque animabus dicitur Eccleſiaſtes 11. *Vbi ceciderit lignum, ibi erit,* &c. Nec contrarius error poteſt habere aliquod fundamentum, ſaltem quoad hanc partem de facto. Quia ſi anima poteſt aliquo tempore in ſuo eſſe perſeuerare ſeparata à corpore, poterit etiam ſemper: ergo fruſtrà, & ſine fundamento dicitur manere pro aliquo tempore, non tamen ſemper. Cõſequentia eſt clara, tum quia non poteſt determinari, quantum futurum ſit aliud tempus: tum, quia non eſt maior ratio vnius temporis, quàm alterius, vel partis, quàm totius temporis veri, vel imaginarij. Et declaratur, quia vel permanere in ſe poſt ſeparationem à corpore naſcitur, ex naturali independentia à materia, & ſic cùm ſemper duret hæc independentia, ſemper durabit animæ exiſtentia, vel prouenit ex particulari conſeruatione Dei: & ſic etiam Deus æquè potens eſt ad animam in perpetuum cõſeruandum. Vnde cùm id promiſerit, ſeu ita futurum eſſe reuelauerit, nulla ſupereſt in hoc negotio difficultas. Stoici verò non credebant, animam eſſe ſpiritualem, & incorpoream, ſed per modum cuiuſdam vaporis, ſeu flatus corporei illam cogitabãt. Vnde ſicut flatus emiſſus, aut vapor ab aliquo corpore reſolutus non defluit, & extinguitur ſtatim, ac ſeparatur à corpore, à quo egreditur, nec permanet ſemper, ſed paulatim extinguitur: ita de anima humana cogitabant, & ita poterant conſequenter rationem ſuæ ſententiæ reddere dicto exemplo proportionatam. Nam illa diſsipatio flatus, vel vaporis non fit, ſine agente extrinſeco, quod non poteſt ſubitò, & abſque motu vaporem prorſus diſsipare, ac extinguere, intra breue autem tempus id efficere valet. Veruntamen hic diſcurſus totus in errore iam damnato fundatur: & ideo ſuppoſito fundamento, quòd anima incorporea ſit, nulla poteſt reddi ratio, cur non ſemper exiſtat, ſi ſemel extra corpus viuere poteſt. Exiſtit ergo ſemper, & conſequenter eſt aliquo modo immortalis: quatenus immortalitas dicit aut perpetuam mortis carentiam, vel durationem nunquã finiendam. His ergo ſuppoſitis, quæſtio ſupereſt, an hæc animæ duratio perpetua, ſit illi connaturalis, vel ex dono Dei: & conſequenter, an ſola fide habeatur, vel etiam ratione naturali demonſtretur.

Prædictus Stoicorum error omnino deſtruitur.

Qualẽ Stoici erroneè fingerẽt noſtram animam.

Prædicta fictio labefactatur.

Directa præſentis capitis quæſtio.

7. *Referuntur Ethnici partem negant. aſtruentes.*

In hoc ergo puncto multi ex Philoſophis errarunt, dicentes animam rationalem natura ſua mortalem eſſe, & de facto ita extingui, vel cùm homo moritur, vt nunquam amplius, vel corpori reſtituatur, vel exiſtat. Tribuit hunc errorem Epicuro Plutarchus lib. 4. de Placitis, cap. 7. & Tertullian. lib. de Teſtim. animæ, cap. 1. & 4. & lib. de Anim. cap. 3. & lib. de Reſurr. carn. cap. 1. Epicureis adiungit Senecam: quod etiam habet lib. de Anima, cap. 42. vbi Pamel. numero 465. citat locum Senecæ in lib. de Remed. fortu. Eundem errorem adſcribit Heracleonti Origen. tom. 18. in Ioan. & Democrito Lactantius lib. 3. Diuin. Inſtit. cap. 18. Hoſque ſecutus eſt Plinius Hiſtor. lib. 7. cap. 53. & 55. Tribuitur etiam Galeno: quia *in lib. Quod animi mores corporis ſequantur.* contra Platonem in hoc diſputat: licèt *in lib. de Tremore, & frigore,* dubium ſe oſtendat, ſicut etiam de animæ ſubſtantia ſuprà diximus. Ex Ariſtotelis autem Commentatoribus eandem tenuit opinionem Alexand. Aphrod. in 1. de Anima. Quid verò Ariſtoteles ſenſerit, in ſequenti capite diſcutiemus. Hos Philoſophos aliqui hæretici imitati ſunt. Damaſcenus enim *lib. de Hæreſ.* quoſdam vocat Thnetopſychitas, qui hominum animos pecudum animis ſimiles eſſe, ſimulque cum corporibus interire dicebant. Idemque dixit Hermanus, vt Prateolus refert, ex Bernardo de Luzemburg. Luther. etiam in art. 27. ex damnatis à Leone X. inter portenta (vt impudenter loquitur) quæ dicit eſſe in fide Romanæ Eccleſiæ, vnum eſſe dicit, animam eſſe immortalem.

Hæretici ſententiã aliqui cũ Ethnicis conſentiunt.

8 *Arguitur 1. pro hoc errore ex Scriptu.*

In huius erroris fauorem, in primis allegari ſolent verba Sapientis Eccleſiaſtes 3. *Vnus interitus eſt hominum, & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio: ſicut moritur homo ſic & illa moriuntur: ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius, cuncta ſubiacent vanitati, & omnia pergunt ad vnum locum: de terra facta ſunt, & in terram pariter reuertuntur.* Hæc enim æquiparatio non poteſt eſſe vera, ſi anima eſt immortalis. Hoc enim põſito, quomodo verum eſt illud *& æqua vtriuſque conditio:* aut illud, *Nihil habet homo iumento amplius.* Ergo cum concludit, *In terram pariter reuertuntur,* indicare videtur, pari modo deſinere animam hominis, ac animam iumentorũ, cùm in terram reuertuntur. Et hoc indicare videtur in toto capite præcedenti, dicens: *Quid proderit homini de vniuerſo labore ſuo, & afflictione ſpiritus, qua ſub ſole cruciatus eſt?* Et infrà, *Nonne melius eſt comedere, & bibere, & oſtendere animæ ſuæ bona de laboribus ſuis.* In his enim verbis, & in toto diſcurſu illius capitis, nullam videtur habere rationem vitæ futuræ, vel actus, qui poſt mortem in anima futurus ſit. Secundò

2. Ex Conc. cundo argumentor ex Concilio Conſtantinopolitano VI. Act.11. vbi docet animam non eſſe immortalem per naturam, ſed per gratiam. Et quanuis illa ſententia ſit Sophronij in ſua Epiſtola, ab vniuerſo tamen Concilio recepta eſt. Potuitque fundari in Paul.1.Tim.6.de Deo dicente, *Qui ſolus habet immortalitatem.* Ergo eſto anima ſemper viuat ex Dei beneficio, non eſt verè ex ſe immortalis. *3. Ex ratione Prima.* Tertio argumentor ratione, quia nullum ſignum intrinſecæ immortalitatis in anima noſtra inuenitur. Primo quidem, quia ex natura ſua eſt forma corporis corruptibilis, cui non eſt proportionata forma incorruptibilis, ſeu independens à corpore. Alioqui vel violenter tali corpori vnitur, cum illo non indigeat, & melius ſit eſſe liberam, quam tali corpori immerſam. Vel è contrario, ſi tali corpori naturaliter vnitur, perpetuo erit in ſtatu violento, quod eſt contra naturalem rerum ordinem. *Secunda.* Secundo, quia videmus animam noſtrã in omnibus operibus ſuis à corpore pendere. Ergo ſine corpore non poteſt operari: ergo nec eſſe, cum eſſe ſit propter operationem.

9 *3. Aſſertio catholica, principaliter hic intenta, & tripartita.* Nihilominus veritas catholica, & rationi naturali conformis, ac per illam demonſtrabilis, eſt, animam humanam, ſeu principium illud internum, ac principale, quo homo intelligit, de ſe, ac natura ſua immortale, ſeu incorruptibile eſſe. Aſſertio eſt certa, quoad omnes eius partes. Ad cuius probationem oportet ſupponere declarationem illorum terminorum, *immortalis, & incorruptibilis,* quam tradidi libro primo de Angelis, c.8. *Notatio terminorum ad probationem.* Non enim ita accipiuntur, vt excludant omnem poſsibilitatem, vel capacitatem amittendi eſſe: ſed ita vt excludant propriæ corruptionis, ſeu mortis capacitatem. Nam priori modo nihil eſſe poteſt immortale, quia omnia indigent conſeruatione diuina, & ideo ab eius voluntate pendet, & per voluntariam ſuſpenſionem ſui influxus omnia in nihilum redigi poſſunt, per poteſtatem vtique extrinſecam Dei, potius quam per intrinſecam capacitatem. Poſteriori autem modo dicimus, animam eſſe natura ſua immortalem, ad eum modum quo ſunt Angeli. Et probatur primo ex ſacra Scriptura, *Probatur iam prima pars primũ ex Script.* quæ licet non dicat expreſſe, & in actu ſignato (vt ſic dicam) animam eſſe natura ſua immortalem: nihilominus tam generaliter, & indifferenter tribuitur omni animæ humanæ per ſeparationem à corpore, non perire, ſed manere, ac viuere ſeparatam, vt non per miraculum, nec per ſpecialem gratiam id accipere, ſed ex intrinſeca conditione ſuæ naturæ id habere, ſatis aperte præ ſe fert. Et declaratur optime Eccleſiaſtes vltimo; *Reuertatur puluis in terram ſuam vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Vbi optime indicatur vtriuſque partis naturalis conditio, quam vnaquæque habet ab origine ſua. Ponderari etiam poteſt locus Sapientiæ 2. vbi in principio refert Sapiens errorem credentium animam interire, & extingui in morte hominis; & poſtea in fine ſubiungit, *Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos malitia eorum.* Significans etiam in ipſo naturali lumine tam excæcatos fuiſſe. Alia etiam teſtimonia in prima ſuppoſitione adducta non parum hoc confirmant. Item illa, quibus animas eſſe in corpore probauimus, vt ſtatim deducemus.

10 *Deinde ex Concil.* Secundo probatur eadem veritas ex doctrina Eccleſiæ, & ſanctorum verum ſenſum Scripturæ explicantium. Et in primis Concil. Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 8. grauiſsimis verbis hoc declarauit, dicens: *Cum diebus noſtris nonnulli auſi ſint dicere de natura animæ rationalis, quod mortalis ſit, & aliqui temerè philoſophantes, ſecundum ſaltem Philoſophiam verum eſſe aſſeuerent: ſacro approbante Concilio, damnamus ac reprobamus omnes aſſerentes animam intellectiuam mortalem eſſe.* Vbi non ſolum videtur damnare eos, qui docent animam in morte interire: ſed etiam eos, qui dicunt eſſe mortalem, vtiq; natura ſua, ſeu ſecundum Philoſophiam, ſicut antea retulerat. Quod amplius declarant verba ſequentia: *Cum illa non ſolum,* id eſt, anima, *vere per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma exiſtat, verum immortalis.* Sicut ergo primum eſt animæ connaturale, ita & ſecundum.

Accedit Patrum conſenſus: paſsim enim animã immortalem vocant. 11 *Denique ex Patrib.* Ideoque illorum teſtimonia congerere ſuperuacaneum eſt. Præſertim cum diligenter id fecerit Coccius in Theſauro 2. p.l.1.a.2. Solum ergo aliqua teſtimonia ponderabimus, in quibus hanc immortalitatem clarius indicant animæ connaturalem eſſe. Quod in primis colligo ex illis locis, in quibus ex eo, quod anima incorporea eſt, & ſimplex, colligimus eſſe immortalem. Nam ſicut prior eſt connaturalis, ita etiam de poſteriori ſentiunt. Sic loquitur Clemens lib.1.Conſtit.cap.11. & optime Irenęus lib.5.cap.7. aliâs 1. dicens, *Car ɔ eſt, quæ moritur, ſed non anima, nec ſpiritus. Mori enim eſt vitalem amittere habilitatem, & ſine ſpiramine in poſterum, & inanimalem, & immobilem fieri: hoc enim nec animæ euenit flatus enim eſt vita, nec ſpiritui, incompoſitus eſt enim, & ſimplex ſpiritus.* Sicut ergo connaturale eſt animæ eſſe ſimplicẽ ſpiritũ: ita & eſſe immortalem. Atque eodem modo argumentatur Gregor. Neocæſar. libr. de Anima. *Cum anima corpore careat, ſimplex eſt, conſequens autem mihi videtur, vt quod eſt ſimplex ſit immortale.* Sic etiam Gregor. Niſſ. Orat. Catecheti. c.8. *Mors,* ait, *non attingit animam. Quomodo enim diſſolui poteſt, quod non eſt compoſitum.* Similia habet lib de Anima, & Reſurr. & in Orat. 3. de Reſurrect. Et ſimiliter alij ex eo, quod anima eſt ad imaginem Dei, inferunt eſſe immortalem: conſequenterque ſentiunt, ſicut prius eſt animæ connaturale, ita etiam poſterius. Sic Euſeb. l.11. de Reparat. c.14. dixit Moyſen fuiſſe primum, quia animum immortalem eſſe docuit, cum ad imaginem Dei eſſe aſſeruit. Et Caſsiodor. l. de anim. c.8. *Cum animam ad ſimilitudinem Dei legamus factam, quis audeat contra ſanctam auctoritatem, eam mortalem dicere.* Idem ſentit Cyrill. Hieroſol. Catecheſ. 4. Et indicant Chryſ. Hom.13. in Gen. Damaſc. libr.2.c.12. & in ſpeciali libro, de Animæ immortalitate.

12 Præterea Tertullianus, quod mirabile eſt, licet animam fecerit corpoream, eam immortalem eſſe defendit toto lib. de Anima, præſertim c.22. & 24. & ſpecialiter lib. de Reſurrect. carnis, c.34. tractans verba Chriſti Luc.19. *Venit filius hominis quærere, & ſaluum facere, quod perierat,* ſic ait: *Porro recipimus animæ immortalitatem, vt perdita non in interitum credatur, ſed in ſupplicium.* Inde infert, Chriſtum non veniſſe, vt ſaluam faceret animam ab interitu in ſuo eſſe, vt ſic dicam, quia quoad hanc partem *ſalua erit anima natura ſua per immortalitatem.* Sed veniſſe ad ſaluandas animas à propria pœna, & corpora per reſurrectionem à corruptione, ſeu perpetua morte liberanda. Qui etiam videri poteſt lib. de Anim. c.22. & ſeq. Idem ſatis expreſsit Cypr. de Cardinal. Chriſti operibus. Serm. de Reſurrect. Domini, dicens, per mortem corpus terræ reddi, ex qua ſumptum eſt: *ſpiritum autem ad immaterialem originem reuerti, cuius natura diſſolutionis non admittit iniuriam.* Eandemque ſententiam alijs verbis ſcripſit Lactant. lib.7. diuin. Inſtit. cap.12. Sic etiam dixit Greg. l.4. Dialog. c.45. animam debere eſſe mortalem, & immortalem: mortalem, quia poteſt beatitudinem amittere: immortalem vero, quia eſſentialiter viuere nunquam deſinit, & naturę ſuæ vitam perdere non valet. Et fere ſimilia habet lib. 4. Moral. c.7. Deniq; Aug. lib. de immortalitate animæ, in hoc ſenſu illam probat rationibus in ipſa natura animæ fundatis: legatur etiam Ambroſius lib.2. de fide, cap.3. vbi ſic ait, *An mori diuinitas poteſt cum anima non poſſit.* Iſidor. libr.1. de ſummo bono.

c. 14. in hoc animas æquales facit Angelis, de quibus ſupra probauimus ab intrinſeca natura incorruptibiles eſſe. Et Bernardus ſerm. 81. in Cantica. *Immortalis, inquit, eſt anima, quoniam cum ipſa ſibi vita ſit ſicut non eſt quo cadat à ſe, ita non eſt, quo cadat à vita.* Et videtur ſumpſiſſe ab Ambroſio l. de Bono mort. c. 9. & 10. Merito ergo veritatem hanc catholicam eſſe diximus, quod communi Eccleſiæ conſenſu fundata ſit. Propter quę dictam aſſertionem de fide veram exiſtimo: nimirum, animam natura ſua eſſe immortalem: id eſt, non habere in ſe principium corruptionis, licet actuali Dei conſeruantis influxu egeat, ſicut de Angelis diximus: eſt enim eadem ratio.

Concluditur 1. pars aſſert. ſeu gradus certitudinis eius.

13 *Probatur vlterius aſſertio quoad 2. partem argumento ducto ex Ethnicis. Huius argumenti conſequentia oſtenditur.*

Vlterius vero eandem veritatem eſſe conformem rationi naturali, authoritate in primis Philoſophorum fide carentium, confirmare poſſumus. Nam præcipue Philoſophi ſola ratione ducti hanc veritatem aſſecuti ſunt. Ergo ſignum eſt, eſſe maxime conformem rationi naturali. Conſequentia clara eſſe videtur. Nam licet quis dicere poſsit, Philoſophos multas fidei veritates ex lectione Moyſis, & librorum veteris Teſtamenti didiciſſe. Ita enim Euſebius, & multi ex Patribus allegatis affirmant. Hoc nihilominus non obſtabit: tum quia licet id de aliquibus ſit veriſimile, vt de Platone, Triſmegiſto, &c. non tamen de omnibus, qui varijs in locis, & temporibus ſcripſerunt. Tum etiam, quia licet forte illam veritatem in libris Moyſis legerint: non tamen ſola authoritate illorum librorum illam crediderunt: ſed quia viſa eſt rationi conſentanea. Et ideo rationes inuenerunt quibus & ſibi, & alijs illam perſuaderent.

14 *Antecedenti vero atteſtantur Patres.*

Ad probationem autem antecedentis, in primis notari poſſunt verba Origenis libr. 7. contra Celſum. *Perſuaſum habent non ſolum Chriſtiani, & Iudæi ſed etiam multi tam Græci, quam Barbari, quod ſuperſit, & quod viuat poſt diſceſſum à corpore humana anima.* Deinde Tertullian. l. de Anim. c. 1. Socratem morti vicinum pro hac veritate diſputaſſe refert ex Platone in Dialogo de Anima, ſeu in Phædone. Et in c. 54. ait, *omnes Philoſophos, qui immortalitatem animæ, qualiter volunt, tantum vindicant, vt Pythagoras, & Empedocles, vt Plato, vt Stoici, ſuas ſolas, id eſt, ſapientum animas, in ſupernis manſionibus collocant.* Et Clemens Alexandr. in lib. 4. ſtromat. cap. 7. & 8. refert antiquos Philoſophos docuiſſe, poſt mortem aliquam relinqui ſpem, bonis quidem bonam, malis autem malam: refertque præcipue Pythagoreos, Socratem, & Platonem in Phædone, & Empedoclem dicentem, ſapientum animas poſt mortem deos fieri. Et in libr. 5. ait, hæc dogmata de præmio, & pœna poſt mortem, Græcam Philoſophiam à Barbara, & a Moſaica ſurripuiſſe. De qua re, & de his, & alijs Philoſophis refert Eugubin. plura, in lib. 9. de perenn. Philoſophia. vbi c. 3. multa ex Triſmegiſto Dialog. 10. adducit: & ex Socrate c. 12. & c. 15. ex poëtis antiquioribus aliqua in hanc ſententiã congerit. Multi etiam videri poſſunt in Nicolao Fauenti. l. 1. de immort. anim. cap. 11.

15 *Oſtenditur amplius idẽ antecedẽs ex Seneca, & alijs philoſophis apud Auguſt. Lactantium, Euſebium, Antonium.*

Ex Philoſophis autem conſenſit etiam Seneca lib. 1. de conſolat. c. 2. & de vita Beata, c. 32. & Epiſt. 87. & alios refert Auguſtinus libro de immortalit. Anim. & Lactant. libr. 7. Inſtit. c. 8. & ſeq. & Euſeb. lib. 15. de Præparat. Euang. cap. 8. vbi inter alia ait, *non ſolum Philoſophiæ ſtudioſis, ſed etiam idiotis, manifeſtum eſſe quod Plato immortalitatem animæ tribuat: nec non multos ſuper ea re ſermones reliquerit, quibus probat, quod immortalis ſit anima.* Et addit ſectatores eius pro hac doctrina maxime pugnaſſe. *Quia in hoc dogmate fere tota huius viri ſecta fundata fuit.* Et lib. 11. cap. 14. ait Platonem à Moyſe immortalitatem animæ didiciſſe, & optima ratione confirmaſſe, quam latius expoſuit Porphyrius lib. 1. ad Boetium, & infra illam attingemus. Addit vero Cicero libr. 1. Tuſculan. Pherecidem Syrum primum dixiſſe animas ſempiternas. Et libr. 4. Academ. quæſtion. Xenocratem in ſuis de anima libris cum Platone præceptore ſuo dogma hoc defendiſſe. Quod ipſe etiam ſequitur tum eiſdem locis, tum etiam lib. 2. de legibus, & libr. de ſenectut. vbi cap. 1. refert verba Cyri regis, quibus filios in morte ſua conſolabatur, eo quod anima non moreretur. De qua re videri etiam poteſt epiſtola Didymi regis Brachmanorum ad Alexandrum apud Antonium 1. p. Hiſtoriæ, titulo 4. §. 13. qui alia refert 1. part. Theologiæ, titulo primo, capite quinto, §. ſecundo. Denique vulgare illud eſt, quod Auguſtin. libro primo de Ciuitate, c. 22. & Cicero Tuſc. 1. de Cleombroto referunt lecto Platonis Phædone, in quo immortalitatem animæ perſuadet ſe præcipitem dediſſe de muro, atque ita ex hac vita migraſſe ad eam, quam credidit eſſe meliorem. Supererat dicendum de Ariſtotelis ſententia, & conſequenter de tota ſchola Peripatetica. Sed quia hoc peculiarem conſiderationem requirit, in ſequens caput illud reſeruamus.

Factum Cleombr.

De Ariſt. quid.

16 *Tertia tandem pars aſſertionis probatur rationibus ſpeculatiuis. Prima ratio à priori.*

Iam igitur rationibus agendum eſt, quibus vltimam partem aſſertionis probemus: in qua diximus veritatem hanc de animæ immortalitate ratione naturali demonſtrari poſſe. Prima autem ratio, & à priori ſumitur ex dictis in capite præcedenti, nam principium intelligendi in nobis incorporeum eſt, & ſpirituale, ac proinde in ſua ſubſtantia ſimplex: ergo eſt natura ſua incorruptibile, & immortale. Antecedens demonſtratum ſupponitur. Conſequentiam probat optime Gregorius Neocæſar. libro de anima, quia quod eſt ſimplex, non poteſt eſſe mortale natura ſua: ſed anima eſt natura ſua ſimplex, cum ſit incorporea, ac ſubinde indiuiſibilis tam in partes eſſentiales, quam in integrales: ergo eſt immortalis natura ſua. Maiorem probat idem author, quia corruptio, ſeu mors fit per diſſolutionem, & ſeparationem vnius ab alio: ergo ſupponit compoſitionem: nam idem à ſeipſo non ſeparatur. Poteſtque amplius ita explicari, quia res ſimplex, & indiuiſibilis non poteſt deſinere eſſe aliquid ex illa manente, quia cum impartibilis ſit, vel tota eſt, vel tota in nihilum tranſit: ergo non poteſt deſinere per corruptionem, vel mortem, quia quod moritur, vel corrumpitur, non annihilatur, ſed aliquid illius manet: ergo anima corrumpi non poteſt, ac ſubinde incorruptibilis eſt. Quam rationem indicauit etiam Gregor. Niſſenus in dicta oratione catechetica cap. 8. dicens. *Quomodo diſſolui poſſet, quod non eſt compoſitum.* Supponit autem hæc ratio non poſſe animam naturaliter deſinere per annihilationem, quod etiam veriſsimum eſt: quia hic modus deſitionis non eſt rebus connaturalis, quia non eſt per potentiam intrinſecam: ſed per ſolam liberam voluntatem creatoris, & ideo talis poſsibilitas non opponitur intrinſece immortalitati, vt ſupra de Angelis probatum eſt libr. 1. cap. 10. à num. 6.

17 *Effugium.*

Dices, quamuis hæc ratio probet animam non poſſe mori tanquam proprium, ac primarium, ſeu adæquatum terminum corruptionis, non tamen probare ſimpliciter eſſe immortalem: nam etiam anima equi non poteſt illo modo corrumpi, quia ipſa etiam in ſe ſimplex eſt ſaltem quoad compoſitionem ex partibus eſſentialibus, quæ ad propriam corruptionem neceſſaria eſt: & nihilominus talis anima ſimpliciter mortalis eſt, quia poteſt condeſinere ad mortem totius compoſiti, & non annihilatur, ſed corrumpitur: quia non primario, & quaſi per ſe deſinit, ſed ad compoſiti corruptionem. Idem ergo de anima hominis Philoſophi dicerent, nec ex vi argumenti facti conuinci poſſent.

Reſponde-

18 *Occupatur.* Reſpondemus autem non eſſe ſermonem in argumentatione facta de quacunque re ſimplici, ſed de ſubſtantia incorporea, & ſpirituali, quam eſſe ſimplicem quoad compoſitionem ex partibus eſſentialibus, & indiuiſibilem quoad compoſitionem ex partibus integralibus, ſupra de Angelis oſtenſum eſt: *Libr.* 1. *de Angelis, c.* 5. talis ergo ſubſtantia ſpiritualis, & indiuiſibilis eſt anima, & ideo nec corrumpi poteſt, vt probant rationes factæ, nec etiam concorrumpi. Nam ex eo quod ſubſtantia eſt, habet non pendere à ſubiecto, cui proprie inhæreat, vt perclarum eſt: & quia ſpiritualis eſt etiam anima, cui vnitur, in ſuo eſſe non pendet, ac proinde nec ad corruptionem compoſiti concorrumpi, ſeu cum homine commori, vel per ſeparationem à materia deſinere poteſt: hęc enim omnia idem ſignificant. In quo diſcurſu ſola illa propoſitio probanda ſupereſt. *Anima, quia ſpiritualis eſt, à materia, cui vnitur, in ſuo eſſe non pendet*: illa vero tam eſt quaſi immediatè, & per ſe nota, vt ſola terminorum explicatione indigeat animam enim ſpiritualem eſſe, idem eſt, quod eſſe immaterialem: non dicitur enim anima immaterialis, eo quod ex materia, & forma non componatur: nam etiam anima equi hoc modo non eſt materialis, vt per ſe patet. ergo eſt immaterialis, quia licet materiam informet, non pendet ab illa. Ac denique non aliter animam eſſe immaterialem, ſeu ſpiritualem probauimus, quã oſtendendo animam non pendere à materia: & hoc inde oſtendimus, quod propriſſima operatio animæ à corpore tanquam à ſubiecto, & organo non pendet.

19 *Quomodo dictum ſit allatam rationem eſſe à priori.* Quocirca licet dixerimus prædicta ratione oſtendi à priori animæ immortalitatem, id quidem verum eſt conſiderato medio proximo rationis factæ: nam reuera proxima ratio intrinſeca immortalitatis eſt talis formæ incorporalitas, ſeu immaterialitas eius, vt ſatis declaratum eſt: reſoluendo autem illam rationem ad ſua vltima principia, neceſſario recurrendum eſt ad demonſtrationem à poſteriori: qualis eſt illa ex operatione ſumpta. Atque hoc modo Plato in Phædro ex operatione immediate concludit immortalitatem, vt ex Porphirio latè refert Euſebius dicto libro vndecimo de Præparatione Euangelica, vbi ſimul cum operatione propria animæ ſimilitudinem adiungit, ſicque argumentatur. *Si Deo immortali ſimilis anima eſt* (vtique in propriſſima operatione ſua) *quodammodo etiam ipſa ſicut exemplar ſuum immortalis non erit?* Et infrà. *A ſimilitudine putauit Plato veritatem eſſe quærendam, & quoniam non viſibili, & mortali corpori ſed viuo, & immortali Deo ſecundum operationem ſimilis eſt anima, hac ſimilitudinem etiam quandam in ſubſtantia habere: ac inde immortalem eſſe ratiocinatur: nam vt quæ irrationalia ſunt, ſtatim à diuina ſubſtantia, cum ſint caduca, & inſtabilia longe abeſſe videtur. Sic certe conſequens eſt, quæ operatione intelligendi conueniunt, ea immortalitate quoque ſubſtantia conuenire. Quoniam enim ſubſtantia conueniunt, ideo etiam operatione conueniunt*, & cætera, quæ proſequitur. In quo diſcurſu hoc in virtute argumentum fit. Anima eſt intelligens: ergo eſt immortalis. Antecedens experientia ſupponit. Conſequentiam probat, quia per intellectionem oſtenditur anima maximè Deo ſimilis in operatione: ergo, & in ſubſtantia. *Nam ex ſubſtantia fluunt operationes, ac quædam eius ſunt emanationes.* Sed ſubſtantia Dei per ſeipſam maximè immortalis eſt: ergo anima in ſubſtantia ſua in immortalitate ſimilitudinem cum Deo habet.

20 *Secunda ratio ex D. Th.* Alia ratione ad eandem veritatem probandam vtitur D. Thom. 1. part. q. 75. artic. 6. & ſimilem habet de Angelis quæſt. 50. articulo quinto, quæ eſt huiuſmodi, Anima rationalis eſt ſubſiſtens: ergo eſt incorruptibilis. Probat conſequentiam, quia forma ſubſiſtens non poteſt corrumpi per accidens, id eſt, concorrumpi ad corruptionem alterius, nec poteſt per ſe corrumpi. Priorem partem probat ratione à nobis facta, quia res ſubſiſtens non poteſt corrumpi per accidens, quia res ſubſiſtens per accidens generari non poteſt, quia quod res ſubſiſtens habet per ſe eſſe, & ideo non poteſt gigni, ſeu produci niſi per ſe: ita enim vnumquodque capax eſt fieri, ſicut & eſſe, & ideo, quod per ſe eſt, per ſe etiam fit: ergo ſimiliter etiamſi corruptibile eſt, per ſe corrumpitur: & non per accidens: anima ergo rationalis, cum ſit ſubſiſtens non corrumpitur per accidens. Quod autem nec per ſe corrumpatur, probat: quia nulla res ſubſiſtens, quod eſt forma ſimplex, eſt per ſe corruptibilis. Quod probat ratione valde Metaphyſica, & ſatis obſcura, nimirum quia res non poteſt corrumpi per ſe, niſi poſſit ſuo eſſe priuari: forma autem ſubſiſtens non poteſt ſuo eſſe priuari: ergo nec corrumpi. *Probatio D. Thom. difficilis.* Minor probatur, quia formæ ſubſiſtenti per ſe conuenit eſſe, quod autem per ſe conuenit alicui, nõ eſt ſeparabile ab ipſo: ergo à forma ſubſiſtente non poteſt ſepararari ipſum eſſe, ac ſubinde non poteſt corrumpi.

Hanc vero rationem impugnat Scotus in 4. d. 43. quęſt. 2: Eam vero defendit Caietanus: ſatiſque obſcure loquitur. Et ideo Ferrar. 2. contra gent. cap. 55. ab illo diſſentit, & aliter illam declarat. 21 *Eam impugnat Scotus sed aliter, atque aliter defendunt Caietan. & Ferrar.* Exiſtimo tamen, vt efficaciam habeat, ad illam, quam adduximus, eſſe reuocandam. Et in primis, quod in antecedenti ſumitur animam rationalem eſſe ſubſiſtentem, intelligi debet de anima coniuncta corpori, tum quia de illa eſt quæſtio tum etiam, quia ſi ſupponitur ſeparata, iam ſupponitur immortalis, vt ſupra tactum eſt, & ſtatim amplius explicabitur, & ita ſupponeretur in antecedenti, quod probari intenditur. *Iudicium authoris de dicta ratione D. Thom. quomodo in primis illius antecedens debeat intelligi.* Oportet ergo, vt ſermo ſit de anima coniuncta corpori: in hoc autem ſtatu dupliciter dici poteſt ſubſiſtens, ſcilicet actu, vel aptitudine. Et in priori ſenſu res eſt controuerſa, etiam inter catholicos, vt infra videbimus: vnde non poteſt in eo ſenſu ſumi ad rem certam demonſtrandam: in alio vero ſenſu idem eſt animam eſſe aptam ad ſubſiſtendũ, quod eſſe aptam ad exiſtendum ſine vnione ad corpus: ſeu ab illo ſeparatam. Et conſequenter idem eſt animam eſſe ſubſiſtentem, quod eſſe immaterialem, ſeu independentem à materia. Et ita veriſſimum quidem eſt antecedens: coincidit autem cum noſtro, in quo aſſumpſimus animam eſſe incorpoream. Quia, vt ſupra declarauimus, nihil eſt aliud animam eſſe incorpoream, quam eſſe immaterialem non ſolum quoad compoſitionem ex materia, vel quoad capacitatem, ſeu extenſionem quantitatis, ſed etiam quoad dependentiam ex materia, quod eſt eſſe ſubſiſtentem, ſaltem aptitudine.

Hoc autem antecedens non poteſt à nobis à priori probari, ſed à poſteriori tantum ex operatione intelligendi, vt in præcedenti capite viſum eſt. 22 *Deinde quomodo poſſit probari.* Et D. Thom. in dict. quæſtion. 75. artic. 2. & in quæſt. 50. artic. 5. idem ſentit. Illo autem antecedenti poſito, optimè, & à priori colligitur animam non commori, ſeu corrumpi per accidens per hominis mortem, ſeu corruptionem: quia ex vi talis corruptionis ſolum ſeparatur à materia: hæc autem non eſt ſufficiens cauſa deſitionis ipſius animæ in proprio eſſe, quia in illo non pendet à materia. Vnde optime concluditur animam poſſe naturaliter exiſtere ſeparatam à materia abſque miraculo, vel ſpeciali dono Dei cum ſolo influxu ordinario, ac debito ex vi communis prouidentiæ cauſæ primæ. Quia ſine concurſu materiæ habet anima quidquid ex parte ſua neceſſarium eſt ad exiſtendum, & ab alijs cauſis ſecundis non

non pendet, & ideo per ordinarium influxum primæ cauſæ conſeruabitur in ſuo eſſe, licet à materia ſeparetur.

Dictam probationem non cõficere totum inſtitutum.

23 Per hoc autem non videbitur ſufficienter probatum animam eſſe perpetuam, & incorruptibilem, quia, vt vidimus, non defuerunt, qui dicerent animam quidem non interire ſtatim per mortem hominis, poſtea vero tandem ſuum eſſe amittere. Et ideo D. Thomas adiungit directam probationem, qua oſtendat animam iam ſeparatam, & actu ſubſiſtentem non poſſe corrumpi. Quia tunc oporteret corrumpi per ſe, cum iam non ſit in ſubiecto, nec poſsit per ſeparationem ab illo deſinere per accidens. Per ſe autem corrumpi non poteſt. Hanc autem minorem probat Diuus Thomas ex eo quod eſſe per ſe conuenit formæ, & eſt inſeparabile ab illa. Quæ propoſitio eſt valde obſcura: & de illa eſt tota contentio, quia formæ creatæ non ita per ſe conuenit eſſe, vt habeat illud eſſentialiter, vel à ſe, vt eſt de fide certum, hoc autem ſatis eſt, vt poſsit ab eſſe ſeparari, tum quia poteſt deſinere eſſe per voluntatem Dei: tum etiam quia ſecundum Thomiſtas ab anima Chriſti Domini ſeparatum fuit proprium eſſe creatum, ipſa per aliud eſſe permanente. Facilius ergo, & magis phyſice id probatur ratione à nobis facta, ſumpta ex ſimplicitate formæ ſubſiſtentis, ad quam profecto reducenda eſt ratio Diui Thomæ aduertendo ipſum loqui de deſitione rei per actionem alicuius agentis corrumpentis, non de deſitione per ſolam abſtractionem influxus conſeruantis. Nam hic modus deſitionis eſt annihilatio, de qua non tractamus: tum quia illa deſitio nulli creaturæ contingit naturaliter, ſed potius præternaturaliter per liberam voluntatem DEI euenire poteſt, tum etiam, quia nunc non probamus, nec aſſerimus animam eſſe inannihilabilem (vt ſic dicam) ſed eſſe incorruptibilem.

Exacta probatio ad quam reducitur dicta ratio D. Thomæ

Progreditur proxima probatio in primis ponẽdo exiſtentiam animæ ab ea non diſtingui.

24 Per actionem autem contrarij agentis non poteſt ſeparari eſſe à forma ſimplici ſubſiſtente, quia vel exiſtentia non eſt in re diſtincta à forma eſſentiali, vel eſt diſtincta. Poſito primo, impoſsibile eſt ſeparari à forma, non deſtructa forma, quia idem non poteſt ſeparari à ſeipſo: nec ea, quę in re non diſtinguuntur, poſſunt ita ſeparari: vt vnum deſtruatur, & aliud maneat: ergo non poteſt eſſe ſeparari à tali forma, niſi annihilando illam: ergo non poteſt ſic amittere eſſe per actionem contrarij agentis, quia annihilatio non poteſt fieri per actionem poſitiuam, ſed per carentiam actionis conſeruatiuæ, vt diximus in Metaph. diſp. 18. ſect. 11. n. 7. & in materia Euchariſtiæ diſputat. 50. ſect. 7. Ergo neceſſe eſt talem rem eſſe incorruptibilem, cum non poſsit deſinere eſſe niſi per annihilationem. Si vero exiſtentia eſt res diſtincta ab eſſentia: procedunt magis obiectiones factę: tamen etiam illa hypotheſi permiſſa, dicendum eſt exiſtentiam non poſſe per operationem contrarij agentis ſeparari immediatè à forma ſimplici, cui per ſe, id eſt, ſine alio medio, & abſque dependentia à ſubiecto, conuenit. Probatur, quia actio contrarij agentis non aufert vnum eſſe, niſi inducendo aliud, quia omnis actio ad terminum poſitiuum tendit: nec etiam agens dat aliquod eſſe, niſi efficiendo formam à qua ſit formaliter illud eſſe, vt eſt per ſe notum. Ergo vt contrarium agens poſſet animam corrumpere, deberet inducere in illa formam dantem eſſe contrarium ipſi animæ, ſeu exiſtentiæ illius: hoc autem impoſsibile eſt, quia actio illa recipi deberet in ipſamet anima: nam ſi reciperetur in alio ſubiecto, vel eſſet creatio alterius rei, non poſſet habere formalem repugnantiam cum exiſtentia ipſius animæ: & ſic non poſſet illam priuare ſuo eſſe. Si autem in ipſamet anima recipitur, ſupponit in illa exiſtentiam: ergo non expellit exiſtentiam eius, cum ab illa talis actio pendeat ratione ſui ſubiecti.

Deinde ponẽdo etiam diſtingui.

Confirmatur amplius quod proxime probatum eſt.

Item illa actio non erit ad formam ſubſtantialem, cum ſit circa formam ſubſiſtentem, quæ non eſt capax talis formę: ergo erit ad formam accidentalem, quæ non poteſt eſſe corruptiua formæ ſubſtantialis, niſi quatenus diſponit ad introductionem alterius ſubſtantialis formæ repugnantis: nullum autem accidens poteſt diſponere formam ſubſiſtentem ad aliam formam ſubſtantialem, cum in ea recipi non poſsit: ergo talis forma habens per ſe eſſe, nullo modo poteſt illo priuari per corruptionem, ſeu per actionem contrarij agentis, per quam talis forma ſubſiſtens à ſua exiſtentia ſeparetur, vel illa priuetur. Hæc autem omnia ſi attente cõſiderentur ad illud principium reuoluuntur, quod *propria corruptio ſolum habet locũ in recompoſita ex materia, & forma*. Et ita non procedunt obiectiones: quia licet formæ ſubſiſtentes non habeant exiſtere à ſe, nec eſſentialiter: inde ſolum ſequitur poſſe per annihilationem deſinere: non vero poſſe corrumpi, quia hoc ſimplicitati earum repugnat. Nec etiam poſſunt ſeparari à ſua exiſtentia ipſa eſſentia permanente in rerum natura, quia vel id ſimpliciter repugnat propter identitatem, vel licet admittatur fieri poſſe per potentiam Dei, non tamen fieri poteſt niſi per cõmunicationem alterius exiſtentiæ, vt multi putant factum eſſe in anima Chriſti per exiſtentiam diuini verbi: hoc autem dato, nihil obſtat immortalitati, tum quia ipſa anima ſemper manet incorrupta, & perpetua: nec aliter poteſt fieri illa permutatio exiſtentiæ (vt ſic dicam) niſi anima ipſa in rerum natura permanente: tum etiam, quia ſupernaturalis actio Dei non obſtat, quominus etiam ipſa exiſtentia creata animæ ſit de ſe perpetua, & naturaliter inſeparabilis ab anima, quod ſatis eſt, vt naturaliter incorruptibilis ſit. 25

Ratio D. Thomæ prout hactenus propoſita, obiectiones euadit.

Tertia ratio ex eodem D. Thoma.

Denique ad maiorem abundantiam addit Diuus Thomas ſupra, quod licet anima ſeparata à corpore eſſet ex aliqua materia compoſita, eſſet nihilominus incorruptibilis, ſaltem eo modo, quo cæli incorruptibiles ſunt, maiori etiam ratione: nam cæli ſunt incorruptibiles, quia non poſſunt pati ab agente contrario: nam ſine contrarietate non eſt generatio, & corruptio, in anima autem intellectiua, etiamſi fingatur compoſita, non eſſet contrarietas: ergo etiam tunc eſſet incorruptibilis. Minorem probat, quia anima recipit formas contrarias ſine contrarietate, quia non recipit illas ſecundum ſuum eſſe naturale, ſed in eſſe intentionali, in quo rationes contrariorum non ſunt contrarię, ſed eſt vna ſcientia contrariorum. Quæ ratio, ſuppoſita vera natura animæ, optima eſt, tamen priori abſurdo dato, quod anima eſſet eſſentialiter compoſita, vtique ex aliqua materia, & forma poſſet quis conſequenter fingere, animam non ſolum intrinſecas qualitates intentionales in potentia intellectiua recipere, ſed etiam poſſe immediate in ſua ſubſtantia compoſita recipere qualitates contrarias ſuis cõnaturalibus diſpoſitionibus, & neceſſarijs ad vnionem cum ſua materia, & ſic poſſe recipi. Nec mirum eſt, quod vno abſurdo dato, alia fingatur abſurdiora: eſt autem abſurdiſsimum fingere rationalem animam ſeparatam ab hac materia corporea compoſitam ex alia materia, & propria forma, vt oſtendi libro primo de Angelis, capite ſexto. 26

Effugium

Expugnatur per dilemma

Tamen fingendo illam compoſitionem, inquiro, an forma illa, ex qua dicitur conſtare anima ſeparata ab hac materia corporea, ſit inſeparabilis ab illa materia, cui nunc vnita eſſe fingitur, 27

Primum membrum dilemmatis.

tur, vel ab illa ſeparari poteſt. Si primum dicatur, erit forma illa incorruptibilis, & conſequenter anima, vt compoſita ex illa materia, & forma erit incorruptibilis. Et ſic data illa hipotheſi concluditur, quod nunc intendimus animam eſſe immortalem: & conſequenter dicendum eſſet formam illam vniri tali materiæ per ſe, & immediatè ſine diſpoſitionibus neceſſarijs, ſed ſimplici vinculo ſubſtantiali, & indiſſolubili: ſicut nunc fortaſſe materia, & forma cæli vniuntur, vel ſi diſpoſitiones petere fingatur, dicendum eſſet diſpoſitiones illas eſſe immateriales, non habentes contrarium.

28 *Secundum membrum.*

Si vero fingitur illa forma ſeparabilis à materia, vt hac ratione etiam anima corruptibilis cogitetur, tunc vlterius interrogo, an forma ſeparata à materia illa maneat, vel intereat, nam ſi manet, illa eſt immortalis, & illa eſt vera anima rationalis, quæ fruſtra fingitur eſſe in duplici materia, vel ſimul, vel ſucceſsiuè, vt in dicto loco probaui. Si autem perit omnino, quæro rurſus, an altera pars, quæ vocatur materia, ſimul eſſe deſinat, vel permaneat. Nam ſi deſinit, illa non erit corruptio, ſed annihilatio, quam repugnat fieri per actionem naturalem (vt dixi) quia nulla actio per ſe tendit ad non eſſe: & conſequenter nec agens diſponit materiam per ſe ad expulſionem formæ, ſed ad introductionem alterius. Et ideo ſi materia illa non eſt capax alterius formæ, conſequenter non eſt capax diſpoſitionis repugnantis formæ, quam habet, ſeu vnioni cum illa. Si autem permanet illa materia poſt formam amiſſam, vel dabitur in ſubſtantijs ſpiritualibus, quod generatio vnius ſit corruptio alterius, vel quod pars potentialis ſpiritualis ſine actu maneat, & conſequenter ſine operatione inutilis, & otioſa: vtrunque autem abſurdiſsimum eſt, & ideo recte dixit D.Thom. quocunque modo fingatur anima ſpiritualis, & ſubſiſtens ſeu ſeparabilis à materia, neceſſario dicendum eſſe, illam eſſe incorruptibilem & immaterialem. Nos vero addere poſſumus eo ipſo, quod creditur ſeparabilis à materia, credendam eſſe ſimplicem in entitate ſubſtantiali, & ſibi eſſentiali, vt ex dictis hic, & in loco allegato manifeſtum eſt. Atque hactenus de rationibus ſpeculatiuis, quibus aliæ morales addi ſolent.

29 *Probatur vlterius eadem tertia pars aſſertionis tribus rationibus moralibus. Prima ratio, & potiſſima ex Dei prouidentia indicatur in Scriptura.*

Prima, & præcipua eſt, quia Deus habet prouidentiam huius mundi, & præcipue rerum humanarum: ergo ad iuſtitiam eius pertinet homines prauos propter peccata ſua condignè punire, & iuſtis præmia reddere: ſed hoc non fit in hac vita, in qua videmus iuſtos, & ſanctos affligi, & malos proſperari: ergo iſta vtrorumque retributio in futuram vitam principaliter reſeruatur: hoc autem eſſe non poſſet niſi anima eſſet immortalis: ergo. Hanc rationem indicarunt Iob. 21. Dauid Pſalm. 72. & Habacuc capite primo, vbi quæſtionem proponunt, cur in hac vita boni affligantur, & proſperentur mali: & reſpondet Dauid, *Labor eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum.* Et latiùs in Pſalm. 36. *Noli æmulari in malignitatibus, neque zelaueris facientes iniquitatem; quoniam tanquam fœnum velociter areſcent.* Et è contrario ad bonos ait, *Spera in Domino, & fac bonitatem.*

Celebratur à Patribus.

Vnde recte dixit Clemens libro tertio recognit. *Si Deus iuſtus eſt, anima immortalis eſt.* Et ſimiliter dixit Origenes ſuper Cantica, *Vbi eſſet iuſtitia Dei, vbi bonorum merces, ſi anima eſſet mortalis?* Et ſimilia habet Lactantius libro tertio, de diuina Inſtitutione, capite decimonono, & Chryſoſtomus in Pſalmo 111. circa verba illa, *Miſericors, & miſerator, & iuſtus Dominus*: hoc dicit eſſe maximum non ſolum immortalitatis animæ, ſed etiam reſurrectionis argumentum. Et homil. 6. in epiſtol. ad Philippenſ. in fin. *Hanc*, inquit, *rationem ſemper canite, & non ſinet vos de reſurrectione dubitare.* Et in homilia quarta de prouid. latiſsimè illam expendit.

Vſurpatur à Philoſophis.

Nec ſoli ſancti Patres, ſed etiam Philoſophi ad probandam animæ immortalitatem hac ratione vſi ſunt, vt conſtat ex Platone, & Phædone circa finem, Socrate apud Ciceronem Tuſc. 1. Epicamo Poeta, cuius verba cum alijs refert Eugubinus libro 9. cap. 11. Ac tandem Chryſoſt. orat. 2. ad Coloſ. ait non ſolum Iudæos, ſed etiam Græcos admiſiſſe iudicium ſaltem in anima. Idemque generatim de Græcis Philoſophis refert Nemeſ. lib. de nat. hom. cap. 44. ad finem.

30 *Oppoſitiones cōtra adductam rationem.*

Nihilominus Scot. in 4. d. 43. quæſt. 2. non putat hanc rationem eſſe efficacem: tum quia ipſa virtus ſuum affert præmium: nam & pacem animi, & voluptatem maximam, & puriſsimam comitem habet. Sicut è contrario, *inordinatus animus ipſe ſibi eſt pœna*, vt dixit D. Auguſt. lib. 1. Confeſſ. c. 12. Vnde Paulus ad Roman. 1. ait, Gentiles, *mercedem, quam oportuit operis ſui in ſeipſis recepiſſe*, dum Deo permittente *in reprobum ſenſum, & in paſſiones ignominiæ dati ſunt.* Tum etiam quia fundamentum illius rationis de diuina prouidentia quoad iudicium, ac præmium, & pœnam futuræ vitæ, non eſt euidēs, ideoque ex illo nihil certum inferri poteſt. Has autem obiectiones merito reputat, & quaſi contemnit Cano lib. 12. de locis, cap. vlt. verſus finem.

Solutiones. Ad primū.

Ad primum ergo dicimus delectationem virtutis non eſſe propriam remunerationem eius, ſed proprietatem connaturalem. Adde licet ſecundum rationem delectet, nihilominus eſſe difficilem, & laborioſam è contrario vitium magis delectare, quam affligat, & ideo tribulationi virtutis æternum pondus gloriæ repromittitur, 2. Corinth. 4. & delicijs peccatorum condigna tormenta ſeruantur, Apoc. 18. Quod genus prouidentiæ generatim loquendo de præmio, & pœna in omni benè inſtituta republica neceſſarium eſt. Vt boni ſpe præmij ad virtutem alliciantur, arceantur mali timore pœnæ. Multoque magis neceſſarium eſt ſecundum diuinæ iuſtitiæ rationem in hac vniuerſali republica generis humani, quæ ſub vno Principe Deo gubernatur.

31 *Ad ſecundum.*

Vnde ad alteram partem reſpondetur, quanuis in particulari ſciri non poſsit naturali ratione, qualia futura ſint præmium, vel pœna vitæ futuræ: nihilominus quod futura ſint adeo mentibus hominum perſuaſum fuiſſe, vt nulla fuerit tam barbara natio, quæ id ignorauerit. Et licet fortaſſe per aliquam traditionem inceperit, adeo fuit naturali rationi conſentanea, vt ſtatim fere omnium animis inſederit tanquam per ſe credibile, & moraliter euidens. Quia ſine hoc prouidentiæ genere, nec timeretur Deus ab hominibus, nec amaretur, aut coleretur, atque ita inſtitutio, & gubernatio vniuerſi diuinæ ſapientiæ, ac bonitati eſſet contraria. Fateor igitur illa ratione non maiori certitudine demonſtrari animam eſſe immortalem, quam Deum habere iuſtam, & ſapientem rerum humanarum prouidentiam, hanc autem ad moralem demonſtrationem ſufficere iudico.

Inſtantiā diluitur.

Sed inſtabit aliquis: quia ſaltem non demonſtrat illa ratio animam fore æternam, quia nō poteſt ratione ſola oſtendi, pœnam aut pręmium futurum eſſe æternum. Reſpondeo negando ſequelā & ad probationem quidquid ſit de antecedente, de quo alias, negatur item conſequentia. Quia ſiue retributio vitæ futuræ æterna ſit, ſiue temporalis, ex illa conuincitur animam non amittere ſuum eſſe ſtatim ac ſeparatur à corpore: ac proinde per ſe, & ſine corpore ſubſiſtere. Hinc autem euidenter concluditur illam eſſe poſtea incorruptibilem natura ſua, ac ſubinde perpetuam. Tum propter priores rationes ſpeculatiuas, quibus probatum eſt, rem immaterialem ſimplicem, ac ſubſiſten-

tem corrumpi non poſſe: tum etiam, quia ſi anima ſeparata conſeruatur in eſſe, id non eſt per miraculum, vt ſupra dictum eſt: eſt ergo naturale, ac proinde perpetuum.

32 Poteſtque hæc ratio confirmari, quia rationalis anima per liberam voluntatem eſt capax honeſtatis, & malitię moralis, & ſecundum rectam diſtinctionem rationis, eiuſque inclinationem ad honeſtatem fertur, & obligatur: ratione autem corporis ad ſenſibiles delectationes etiam honeſtati cōtrarias vehementer ducitur: ergo valde conſentaneum eſt tali naturæ, vt in ſeipſa habeat motiuum, & fundamentum, quo ad ſuperandam corporis delectationem excitari, ac confortari poſsit. Quia hoc fuit ad bonam conſtitutionem talis naturæ neceſſarium, & natura in neceſſarijs non deficit: at verò fundamentum maximè neceſſarium ad ſequendam virtutem eſt immortalitas animæ, eiúſque perſuaſio. Nam, ſicut Paulus 1. Cor. 15. dixit, *Si in hac vita tantùm operantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus*: ita diceret vnuſquiſque, ſi anima tantùm viuit, dum exiſtit in corpore, non eſt, quod pro virtute, ſed pro corporalis vitę commoditate laboremus. Sicut de hominibus ſic errantibus dicitur Sap. 2. *Dixerunt cogitantes apud ſe non rectè, exiguum, & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt, qui agnitus ſit reuerſus ab inferis, quia ex nihilo facti ſumus, & poſt hoc erimus tanquam non fuerimus* &c. Vnde inferunt poſtea, *Venite ergo, & fruamur bonis, quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter*, &c. Vnde non ſine cauſa dixit Aug. lib. 6. Confeſſ. cap. vlt. *Diſputabam cum Alipio, & Nebridio de finibus bonorum, & malorum. Epicurum accepturum fuiſſe palmam in animo meo, niſi ego crediidiſſem poſt mortem reſtare animæ vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit.* Quæ ratio non ſolùm ſuadet animam eſſe natura ſua immortalem, ſed etiam hoc poſſe naturaliter cognoſci, quia ad bene inſtituendam moralem vitam honeſtam neceſſarium eſt.

Quantum valeat hæc confirmatio.

33 Augetur præterea huius rationis vis, quia ſecūdum rectam rationem naturalem animus debet corpori dominari, eiq; imperare, quod honeſtum eſt etiam contra propriam voluptatem, vel etiāſi cum labore, & dolore corporis exequendum ſit: ergo magnum ſignum eſt, eſſe altioris ordinis, & aliquid independens à corpore. Quam rationem indicauit Ariſtot. lib. 1. Politicor. cap. 3. & Alcinous ex Platone. Vrgebit autem magis, ſi addamus non ſolùm animam corpori reſiſtere, eiuſque commoda propter virtutem negligere, ſed etiam corpus ipſum eiuſque vitam fortiter contemnere, quando ſecundum rectam rationem neceſſarium, vel conueniens iudicatur, vt multi etiam Gentiles laudabiliter egerunt. At verò difficillimum eſt, vel etiam impoſsibile videri poteſt, eandem animam iudicare ſuſtinendam eſſe mortem pro virtute, ſi per mortem ipſamet anima ſe interituram, & in nihilum tranſituram eſſe, ſibi perſuadeat: ergo qui iudicat moriendum eſſe potius, quàm turpe aliquid faciēdum, profectò virtute iudicat per mortem corporis non interire animam, ſed permanere. Et huc accedit, quod Plato etiam animaduertit, cùm anima rebus corporeis occupatur, perturbari, diſtrahi, & obſcurari: cùm verò à rebus corporeis abſtrahitur, quieſcere, illuſtrari, & altiori modo gaudere. Ergo ſignum eſt illam eſſe ſupra corpus, & per ſeparationem ab illo non deſtrui, ſed quodammodo meliorari, vt liberiùs ſuas potiſsimas operationes exercere poſsit.

Altera confirmatio.

34 Præterea ex fine, ac beatitudine hominis grauiſsima ratio ſumitur. Eſt enim homo natura ſua capax alicuius vltimi finis, quem non niſi per animam, eiuſq; operationes aſſequitur, ſed non conſequitur illum perfectè in hac vita: ergo neceſſe eſt, vt poſt mortē anima viuat, & ad illum finem peruenire valeat. Maior, vt certa, & euidens ſupponitur ex his quæ in prima ſecundæ in principio de beatitudine tractantur: fuitque ferè omnium Philoſophorum communis conſenſus, & quaſi principium per ſe notum. Minor etiam vel ipſa experientia nota eſt: tum quia hæc vita plena eſt miſerijs, & doloribus: tum quia conſequuto vltimo fine ſatiatur animus, ac quieſcit: in hac autem vita nulla eſt animorum ſatietas, ſed perpetua ſolicitudo, & inſtabilitas: ergo etiam ſecundum rationem naturalem expectandus eſt alius ſtatus animæ ab his miſerijs ſeparatæ, in quo aliquod genus naturalis felicitatis obtinere poſsit. Et confirmari poteſt hæc ratio, quia homo ſecundum animam intellectualem, ſeu quatenus talis eſt Angelis aſsimilatur, licet ſecundum corpus, & ſenſus cum brutis, & inferioribus rebus conuenientiam habeat. Eſt enim quaſi medium quoddam ex ſuperiori, & inferiori natura compoſitum: ergo homo ratione intellectualis animæ habet eundem operandi modum, in quo inferiora ſuperat, nimirum quatenus ſummum bonum contemplari, & amare poteſt: ergo conuenit etiam cum Angelis in fine vltimo, & modo conſequendi illum, ſaltem in anima, & per intellectualem operationem à corpore ſeparatam, quandoquidem illi coniuncta illum aſſequi non poteſt, quia *corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*, Sap. 9.

Secunda principalis ratio moralis ex fine hominis.

Confirmatur.

35 Vltimò argumentatur D. Thomas d. 1. p. q. 75. art. 6. & in 2. d 19. quæſt. 1. ab appetitu immortalitatis, non ſolùm innato, ſed etiam elicito, quem ſolus homo inter animantia habet valde naturalem, & (vt ſic dicam) quaſi formalem: quia per intellectum apprehendit ipſum eſſe, non tantùm hîc, & nunc, quomodo res quęlibet naturaliter eſſe deſiderat, ſed etiam apprehendendo ipſum eſſe ſimpliciter, & perpetuitatem eſſendi, vt ſpeciale bonum proprium. Adde etiam, vt ad ſuam beatitudinem neceſſarium: ergo tale deſiderium indicat immortalitatem eſſe proprietatem connaturalem animæ, circa quam homo tale deſiderium elicit: quia naturale deſiderium non poteſt eſſe inane. Hanc verò rationem deſpicit Scotus ſupra d. quæſt. 2. cui reſpondet Capreolus eadem diſt. 43. quæſt. 2. concl. 4. & ad argum. cont. illam. Sed non oportet in hoc immorari: tum quia Scoti argumenta ex modo, quo rationem propoſuimus, & naturalem illum appetitum declarauimus, facilè ſolui poſſunt: tum etiam quia ratio hæc per ſe ſumpta, non tamen eſt rigoroſa demonſtratio. Imò nec ſingulæ rationes propoſitæ, vt per ſe ſufficientes ad demonſtrandum afferuntur, præter illam ſpeculatiuam, quæ à propria operatione animæ ſumitur, eamq; immaterialem, & conſequenter etiam immortalem eſſe demonſtrant: & alteram moralem ex retributione bonorum, & malorum deſumptam. Aliæ verò licet non ſingulæ cogant, ſimul collectæ multum perſuadent, & priores demonſtrationes iuuant: quia illæ etiamſi non ita metaphyſicè, vel mathematicè conuincunt intellectum, quin proteruus tergiuerſari poſsit: ſunt tamen phyſicæ demonſtrationes, quæ mentem bene inſtitutam efficaciter perſuadere poſſunt, ac debent. Et hoc modo dicimus veritatem hanc eſſe demonſtrabilem.

Tertia ratio D. Th. ſumpta ex appetitu immortalitatis.

Iurgium inter Scot & Capr. circa hanc rationē prout nunc propoſita eſt, facilè dirimitur.

Quæ rationes, & quæ efficaciter ex hactenus allatis inſtitutum conficiant.

36 Argumenta vero contra illam obiecta in principio facilè diſſoluuntur. Nam in loco Eccleſ. 3. ſolum fit comparatio inter hominem, & bruta animalia quoad conditiones, quæ corporis mortalitatem conſequuntur. Nam, vt ibi notat Hieronymus, dixerat Eccleſiaſtes cap. 2. ſapientis, & ſtulti vnum eſſe interitum: & licet ſtatim addiderit, non ſimiliter illis in futurum euenire, quia longè diuerſa

Ad primum in num. 8.

diuerſa eſt vtriuſque memoria, & vnus pergit ad refrigerium, alter ad pœnam: nihilominus addit in cap.3.non ſolùm hominis ſtulti, & ſapientis, ſed etiam hominis, & iumentorum æquam eſſe conditionem, vtique (vt exponit Hieronymus) ſecundum corporis qualitatem. Vnde addit Sapiens, *Sicut moritur homo, ita & illa moriuntur.* In hoc ergo tantum ponit ſimilitudinem, *Quia ſicut mors huius, ita mors illius.* Vnde ſubiungit, *Sicut moritur homo, ita & illa moriuntur, ſimiliter ſpirant omnia.* Quod Septuaginta verterunt, *ſpiritus vnus omnibus*, vbi ſpiritus non de anima, ſed de reſpiratione, & aëre, quo alimur, exponendus. Vnde quod addit, *De terra facta ſunt, & in terram pariter reuertuntur*, de corporibus neceſſario intelligitur: quia homo non niſi quoad corpus de terra factus eſt, & ideo ratione illius dictū eſt ei poſt peccatū, *De terra es, & in terrā ibis*, Gen.3. Vt autem differentiam inter animas oſtendat, adiungit Sapiens Eccleſ.cap.3. *Quis nouit ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendant ſurſum, & ſi ſpiritus iumentorum deſcendant deorſum?* In qua interrogatione non dubitationem, ſed rei magnitudinem, & difficultatem oſtēdit. Nam eandem veritatem idem inferius in cap.12.ſatis conſtanter affirmat: vt etiam exponit Hieronym. quem imitatus eſt Hugo Etherian. lib. de Reg. Animar. cap. 4. & Salonius Viennen.in eundem locum: & ibidem Olympiodorus, qui aliam interpretationem adhibet, nomine iumentorum homines ſecundum ſenſum viuentes intelligens, ſed illa myſtica eſt.

37 *Ad 2. ex Cōcil ibid.* Ad verba Sophronij relata in VI. Synodo ſupra in libro 1.de Angelis, cap.8. & 9. reſponſum eſt animam eſſe immortalem beneficio Dei creantis, & conſeruantis illam, quod beneficium lato modo gratia interdum vocatur, vt in Prologomenis de Gratia latius explicamus. Huic etiam gratiæ iuxta præſentis materiæ capacitatem opponitur immortalitas, ſeu perpetuitas, quæ nullam dependentiam ab alterius voluntate libera, eiuſque influxu habeat. Et ſic dicitur ſolus Deus immortalis 1.Tim.6. Nihilominus tamen anima licet à DEO conſeruante pendeat natura ſua, merito etiam natura ſua immortalis dicitur, tum quia per mortem, vel propriam corruptionem deſinere non poteſt: tum etiam, quia ex nulla potentia intrinſeca ad vllum deſinendi modum per extrinſecam Dei potentiam annihilari poſsit, vt in citato loco fuſius explicaui.

38 *Ad 3 ex ratione in ecd. num. 8* Ad rationem negatur aſſumptum, nimirum nullum nos habere certum ſignum immortalitatis noſtræ: quin potius affirmamus multa, & certa indicia eiuſmodi immortalitatis nobis ſuppetere, tum in operationibus intellectus ſpeculatiui, quæ immaterialitatem animæ euidenter indicant, & conſequenter etiam immortalitatem: tum in actibus intellectus practici, præſertim in remorſu conſcientiæ, & in dictamine operandi honeſtè contra rebellionem corporis, & caſtigando illud, & morti exponendo, ſi opus ſit. Tum etiam in affectibus voluntatis, quæ non quieſcit niſi in Deo, & pœnam alterius vitæ naturaliter timet, & felicitatem appetit, quam in hac vita non inuenit: ſicut in alijs rebus ſimilibus, quas ſatis expendimus. E contrario nullum eſt in nobis ſignum mortalitatis ipſius animæ. Nam quod habeat comitantem phantaſiam dum intelligit ſolum indicat illam eſſe veram formam corporis, & in ea ſic radicatam vtramque potentiam. Nec ex eo quod ſit forma corporis, inferri poteſt eam eſſe corpoream, aut mortalem, quia non repugnat ſpiritualem ſubſtantiam corpori, vt veram formam vniri, vt in ſequentibus capitib. exponemus.

)?(

CAPVT XI.

Quid Ariſtoteles de animæ humanæ immaterialitate, & immortalitate ſenſerit

QVamuis ad prædictarum veritatum certitudinem non multum referat, quid de illis Ariſtoteles ſenſerit, indagare, vt aliàs Durandus dixit: nihilominus propter eius authoritatem, & quia præcipuæ rationes adductæ in eius doctrina fundantur, hacque occaſione magis explicabuntur: ideo quæſtionem hanc non duxi prætermittendam. In ea igitur multi ex antiquis Philoſophis, & Patribus, ac Theologis Ariſtotelem circa animæ immortalitatem erraſſe crediderunt. Ita de illo ſenſit Plutarchus lib.5.de placit.cap.1. & Alexan.Aphrod.lib.3.de Anima, illi in eodem errore conſentiens. Refert etiam Euſeb. lib.15. de Præparat.Euang.cap.8.9.10. & 11. Atticum Plotinum & Porphyrium dicentes, Ariſtotel. errorem hunc in Platonis inuidiam docuiſſe, vel ſaltem veritatem contrariam obſcuraſſe, & in dubium reuocaſſe. Iuſtinus etiam in orat.ad Gētes, prope initium Ariſtoteli abſolutè tribuit, quod animam mortalem eſſe docuerit. Idem Theodoretus lib.5 curat. Græcan. & Gregor.Nyſſen.lib.2.de Philo cap.4.& 6. prout illum refert D.Thom. infra citandus, vel potiùs Nemeſ. lib.de natur.hominis cap.2. Nazianz.diſput.contra Eunom.Origen.lib.6.inſcripto Philoſophomeno. Nyſſen.lib.de Anim. Idem Æneas Gazęus in dialog.de animæ immortalit.prope initium, habenturq; in tom.8.Bibliothecæ. Ex Scholaſticis idem credit Caiet.lib.3.de Anima, & Pomponat.lib.de immortalit.animæ. Scotus verò in 4.diſt.43.q.2.ſaltem putat Ariſtotelem fuiſſe ancipitem, & ex inſtituto ſententiam ſuam occultaſſe. Idem Heruæus quodlib.1.q.11.& in 2.diſt.1.q.1.Niphus de immortalit.animæ. 1. *Qui putauerint erraſſe Ariſtotel. in hac quaſt.*

Fundamenta huius ſententiæ ex varijs locis, & dictis Ariſtotelis, illa inter ſe conferendo, ſeu coniungendo deſumuntur. Primum ſumitur ex 1.& 3. de anima, & iſto modo conficitur. Si intelligere eſt opus phantaſiæ, vel non eſt ſine phantaſia, anima non eſt ſeparabilis à corpore, ſed intelligere vel eſt opus phantaſiæ, vel non eſt ſine phantaſiæ operatione: ergo anima non eſt ſeparabilis à corpore, & conſequenter eſt mortalis. Supponimus enim apud Ariſtotelem idem eſſe animam eſſe immortalem, quod eſſe ſeparabilem à corpore, id eſt, eſſe natura ſua aptam ad exiſtendum poſt ſeparationem à corpore, quod eſt veriſsimum, vt ſupra oſtendi, quia ſi ſeparata manet, amplius corrumpi non poteſt: vt demonſtrauimus. Vnde è contrario idem etiam ſunt eſſe inſeparabilem a corpore, & eſſe mortalem animam, quia ſi eſt inſeparabilis à corpore, pendet à materia in ſuo eſſe, & conſequēter per ſeparationem deſinit eſſe: ergo eſt mortalis: quia per illam ſeparationem fit mors hominis, per quam anima commoritur (vt ſic dicam) ſi eſſe deſinit: illa ergo duo idem ſunt, & illa eſt phraſis, ſeu modus loquendi Ariſtotelis, vt ex omnibus locis allegandis conſtabit. Conſequentia ergo principalis argumenti per ſe nota eſt, & formalis: vtraq; autem præmiſſa ex eiuſdem Ariſtotelis doctrina ſumpta eſt. 2. *Primū fūdam. ex varijs locis ipſius Ariſtōt.*

Nam in primo de Anima, text. 12. neceſſarium eſſe dicit, inquirere, an operationes, vel affectus animæ omnes ſint communes, vel ſit aliqua operatio animæ propria: vocat autem communem, quæ ſit cū corpore: propriam verò, quæ eſt ſolius animæ: tractat enim de operationibus vitalibus, quarum principium omnino neceſſarium, & principale eſt anima, ideoque nulla talis operatio eſſe poteſt propria ſolius corporis, quia ſine influxu animæ fieri non poteſt: ac propterea, *Si corpus etiam illi cooperatur, dicitur operatio communis: ſi* 3. *Progreditur idem fundament.*

Prima conditionalis propoſitio ex Ariſtot. *autem non pendet à corpore, dicitur operatio animæ propria.* Meritò ergo ait Ariſtoteles neceſſarium eſſe inquirere, an ſit aliqua operatio propria animæ, vtique ad inueſtigandum, an ſit aliqua anima incorporea, ſeparabilis, & immortalis, quia ex operatione colligi debet, qualis ſit anima, quia non ſuppetit nobis aliud medium magis proprium ad naturam formæ inueſtigandam, vt in duobus capitib. præcedentibus oſtendimus. Et ita hoc etiam principium ſupponit Ariſtoteles in loco citato, & lib. 2. de Generat. animal. c. 3. & alijs locis infra referendis. Addit autē in loco allegato inter animæ opera *ipſum intelligere videri poſſe opus maximè proprium eius.* Et tunc adiungit alteram conditionalem propoſitionem quam in maiori propoſitione n. 2. poſuimus. *2. Conditionalis.* *Si intelligere phantaſia quædam eſt, aut ſine phantaſia non eſt, non continget ſine corpore eſſe*: ac proinde nec anima eſſe poterit ſine corpore: quia ex dependentia operationis (vt dixi) dependentiam formę colligimus: tum quia inter ſe proportionem ſeruant, tum etiam quia forma nō eſt ſine operatione. Vnde ſtatim in textu 13. addit Philoſophus tertiam conditionalem, *3. conditionalis.* quòd *ſi nulla ſit operatio animæ propria, nec ipſa anima ſeparabilis ſit.* Maior ergo propoſitio Ariſtotelica eſt. Minor autem ab eodem ſumitur lib. 3. de Anima, text. 30. vbi expreſsè dicit animam nunquam ſine phantaſmate intelligere: cùm ergo ad veritatem diſiunctiuæ vna pars ſufficiat, vera erit illa propoſitio diſiunctiua, *intelligere, vel eſt phantaſia, vel non eſt ſine phantaſia*: ergo iuxta priorem conditionalem, intelligere non eſt operatio propria animæ: ergo anima nullam habet operationem propriam, & ſi qua eſt propria, maximè eſt intelligere: ergo anima eſt mortalis, iuxta Ariſtotelis principia.

4. *Secundum fundam. ex locis aliis.* Secundò argumentor ex eodem Philoſopho libro 3. de Anima, cap. 5. vbi diſtinguens intellectum in agentem, & paſsiuum, ait intellectū paſsiuum eſſe corruptibilem: eſt autem intellectus paſsiuus, ſeu paſsibilis potentia intellectiua, per quam anima rationalis intelligit: ſi autem hic intellectus corruptibilis eſt, profectò etiam anima, quia vel in re ſunt idem, vel ſunt eiuſdem ordinis, & quia ſine intellectu anima eſſe non poteſt. Vnde licet de intellectu agente dicat Ariſtoteles ibidem eſſe impatibilem, & æternum, videtur profectò ibi ſentire non eſſe animæ potentiam, ſed aliquam ſubſtantiam ſeparatam, ſeu intelligentiam aliquam. *Secundus locus.* Adde quod libro 1. de Anima, text. 65. numerans actiones animæ, per quas mouetur ipſa, & mouet cor, vel aliam partem corporis, vt ſunt *iraſci, timere*, &c. inter eas ponit, *ratiocinari*, licet addat, *ratiocinari autem, aut huiuſmodi eſt, aut aliud quidpiam.* Statim verò ſubiungit, ſicut non dicitur propriè animam texere, vel ædificare, ita nec iraſci, diſcere, vel ratiocinari, ſed hominem per animam: ergo ſentit illas actiones æquè communes eſſe corpori. *3. locus.* Tertiò eſt locus obſcurus ibi libro 2. de Generat. animal cap. 3. vbi ait, non ſolùm vegetatiuam, & ſenſitiuam animam in potentia materiæ contineri, ſed etiam rationalem. Vnde ſentit de potentia materiæ educi, & conſequenter ab ea pendere, & materialem, ac mortalem eſſe. *4. locus.* Quarto in libro 1. Ethicorum, cap. 16. Solonis ſententiam reprobat, dicentis hominem non poſſe in hac vita eſſe felicem, ſed poſt mortem. Improbat autem hac ratione. Felicitas in operatione poſita eſt: at poſt mortem nulla eſt operatio: ergo nec felicitas. Videtur ergo Ariſtoteles in illa propoſitione ſubſumpta ſentire poſt hanc vitam nullam felicitatem ſupereſſe: ergo negat manere animam poſt mortem, quia ſi maneret, & operationis, & felicitatis capax eſſet. Et libro 3. Ethicor. cap. 6. dicit poſt mortem nihil boni, vel mali ſupereſſe. Et 12. Metaphyſ. cap. 7. text. 39. indicat felicitatem hominis tantùm eſſe in hac vita, & breui tempore durare. Denique eodem 12. Metaphyſic. cap. 3. quæſtionem hanc attingens indeciſam eam relinquit, & libro primo de Anima, text. 63. & ſequentib. anceps eſt, & ſub dubio loquitur. *5. locus.*

5. *Tertiū fundam. ex variis coniecturis.* Vltimò addi poſſunt coniecturæ: vna eſt, quia ſi Ariſtoteles cognouiſſet animam eſſe immortalem, & immaterialem, credidiſſet vtique non educi de potentia materiæ, & conſequenter fieri ex nihilo per creationem: at ipſe vtique negat ex nihilo aliquid fieri, ſeu creari: ergo. *Prima coniectura.* Secundo, quia ſi animæ poſt mortem permanerent, nunc eſſent animæ infinitæ, quod eſt impoſsibile, iuxta doctrinam eiuſdem Ariſtotelis tertio Phyſicorum. *2. coniectura* Sequela patet ex alio eius principio, quod mundus, & homines ab æterno fuerunt: quia hoc poſito neceſſe eſt, vt homines infiniti pręceſſerint, ac ſubinde, vt tot animæ ſimul nunc ſint: cùm Ariſtoteles ipſe tranſanimationem ſeu tranſmigrationem animarum in diuerſa corpora non admittat. *Effugium.* Reſponderi ad vtrumque poteſt, Ariſtotelem cognouiſſe creationem æternam per ſimplicem emanationem à prima cauſa. Et ita credere etiam potuiſſe omnes animas aliquando futuras ab æterno fuiſſe creatas, & poſtea ſuis temporibus corporibus infundi. *Obſtruitur 1* Sed hoc in primis non ſoluit nodum, imo illum magis implicat: nam multo magis neceſſarium fuiſſet animas illas in numero infinito ſimul eſſe creatas, vt ad hominum generationes finitas non ſolum à parte ante, ſeu quæ iam præceſſerunt, ſed etiam à parte poſt, ad illas, quæ iuxta eiuſdem Philoſophi mentem in æternum ſuccedent, ſufficere poſſent, quandoquidem, quæ ſemel à corporibus ſeparantur, generationibus aliorum hominum non inſeruiunt, ex eiuſdem Ariſtotelis ſententia. *Obſtruitur 2.* Deinde aſſertum illud de animarum exiſtentia ante corpora repugnat eidem Ariſtoteli libro duodecimo Metaphyſ. cap. 3. text. 16. dicenti cauſam efficientem præcedere ſuum effectum, formam autem ex illo incipere, quod ibidem de anima intellectiua in ſpecie affirmat, vt Diuus Thomas ibi notat. Ex quo vltima coniectura confici poteſt: quia, teſte eodem Ariſtotele, quidquid habet exiſtendi initium, habet etiam finem, vt ipſe probare conatur libro primo de Cœlo, cap. 12. Sed anima rationalis habet initium exiſtendi, (vt ipſe affirmat loco citato:) ergo habet etiam finem.

6. *Communis ſententia tenens non erraſſe in hoc Ariſtotelem.* Nihilominus communis ſententia eſt, Ariſtotelem animæ immortalitatem cognouiſſe, & in ſuis libris ſatis apertè hoc docuiſſe. Hæc fuit ſententia omnium antiquorum Ariſtotelis interpretum, ac Peripateticorum (vno Alexandro excepto) nimirum Theophraſti, Themiſt. Philoponi, & Simplicij, Commentatoris, & aliorum ſuper lib. de Anima Ariſtotelis, præſertim in prooemio circa text. 12. & 13. & libro 3. textu 30. & alijs locis ſparſim, & plures refert Eugubinus lib. 9. cap. 19. & ſequentib. Idem docuerunt noſtri Scholaſtici, præſertim D. Thom. in eiſdem locis de Anima, præſertim lib. 1. lect. 2. & lib. 3. lect. 17. & lib. 12. Metaphyſ. lect. 3. circa text. 16. & 8. Phyſicorum, lect. 12. & Quodlibeto 10. art. 6. & lib. 2. contra Gent. cap. 78. & 79. vbi Ferrar. Durand. in 2. diſt. 18. quæſt. 3. Ægid. dicto lib. 3. de Anima, cap. 4. Albert. tract. 2. de Anima, cap. 20. & tract. 3. c. 13.

7. *Primū fundam. ſolidius pro hac parte ex aliis locis Ariſtotelis.* Fundatur primo hæc ſententia in contrario diſcurſu, facto in fundamento primo præcedentis ſententiæ. Nam Ariſtoteles in 1. de Anima, text. 13. in hoc fundamentum iacit, *Si anima habet operationem, vel affectum proprium*, id eſt, quem per ſe ipſam ſine corpore habeat, *fieri poterit, vt ipſa ſeparetur.* Quod principium communiter receptum eſt, eiuſque rationem ſupra attigimus, & paulo poſt illud magis explicabimus, & probabimus à nu. 10.

ſub

ſub illo autem ex eiuſdem Ariſtotelis doctrina ſumimus animā hominis in corpore aliquam operationem propriam habere. Ergo rectè concluditur animam ex Ariſtotelis ſententia eſſe ſeparabilem à corpore, & immortalem, quia vtraque præmiſſa eſt Ariſtotelis, & in virtute aſſertionem cōtinet. Vnde non potuit tantus Philoſophus conſequutionem ignorare. Supereſt probāda minor, de qua Ariſtoteles lib. 1. de Anima in eodem textu 12. *Maxime vero proprium videtur intelligere.* Quia verò ibi non tam aſſerendo, quàm dubitando loqui videtur, ideo libro 3. text. 4. & ſequentib. probat ex profeſſo intellectum eſſe potentiam impermixtā vtique materiæ, id eſt, eſſe incorpoream. Et textu 6. inde infert intellectum non eſſe potentiam organicam, & ſpecies intelligibiles non recipi in cōiuncto, ſed in ipſa anima, quæ propter hanc cauſam locus ſpecierum dicitur. Vtiturque illa ratione, quòd potentia intelligens omnia corpora debet eſſe denudata à natura corporea, ac ſubinde immaterialis, & incorporea. Vnde clarè ſequitur eſſe immortalem, quam rationem ſuprà expendimus, & text. 7. addit aliam, qua directè probat intellectum non eſſe potentiam organicam, & intelligere non fieri per organum corporis. Nam potentia organica ratione organi læditur, & impeditur à vehementi obiecto, vt in ſenſibus patet: intellectio autem non impeditur, nec intellectus læditur ab excellenti intelligibili, ſed in eo magis perficitur. Nam quia excellentiora intelligibilia contemplari nouit: inde ad inferiora intelligenda habilior redditur. Vnde concludit intellectum eſſe ſeparabilem, non autem ſenſum: & ideo in lib. 1. text 92. dixit non poſſe partem corporis aſsignari, in qua ſit intellectus tanquam in organo, vel per quam ipſum intelligere eliciatur.

8. *Accedunt loca alia.* Præter hæc inueniuntur in eiſdem libris de anima plura loca, in quibus Ariſtoteles intellectum, *quo anima intelligit, aut exiſtimat, vel opinatur* (vt ipſemet expoſuit text. 5. lib. 3.) vocat impermixtum, ſeparabilem, vel ſeparatum, perpetuum, ſeu æternum, *& aduenire, & paſſione vacare, & quid diuinum eſſe.* Vnde in lib. 1. de Anima, textu 65. & 66. de intellectu ait, *videri eſſe ſubſtantiam, nec interire.* Et vtitur alia ratione ex eo ſumpta, quòd per ſenium corporis non labefactatur intellectus, vt late ibi exponit Themiſtius, & Philoponus, & nouiſsimè Hieronymus Dandinus, & in text, 28. intellectum vocat, *nobiliſſimum, & diuinum.* In lib. autem 2. textu 11. ait, nihil vetare aliquam partem animæ ſeparabilem eſſe, eo quòd nullius corporis ſit actus. Clariùs in textu 21. *De intellectu*, dicit, *& contemplatiua potentia, nondum quicquam eſt, ſed videtur animæ genus diuerſum eſſe, idque ſolum poſſe ſeparari, quemadmodum æternum à corruptibili, cæteras vero partes, id eſt, ſpecies animæ non eſſe ſeparabiles.* Quod teſtimonium eſſet irrefragabile, ſi maiori cum aſſeueratione Philoſophus loqueretur, nihilominus tamen ſatis mentem ſuam indicat, quanuis verbo, *videtur*, vtatur: quia rem non ex profeſſo tractabat, & lib. 3. de Anima, cap. 4. intellectum ponit inter res ſeparatas à materia, & paſsionis expertes, & cap. 5. de intellectu agente clarè dicit eſſe ſeparabilem, non mixtum, paſsioneque vacantem. Sunt verò, qui de intelligentia ſeparata, vel de Deo ipſo locum illum interpretentur. At ſatis clarè ibidem docet Ariſtoteles intellectum illum eſſe potentiam, & quaſi habitum, vel lumen animæ, de quo in lib. 4. dicturi ſumus. Addi verò poteſt, quod ait libro 1. de Part. cap. 1. intellectum, quo anima intelligit eſſe immaterialem, ſeu à materia in ſuo eſſe abſtractum. Præterea lib. 12. Metaphyſ. cap. 3. text. 17. cùm dixiſſet formam non eſſe ante compoſitum: *Si autem aliquid poſterius permanet, conſiderandum eſt, in quibuſdam enim nihil prohibet.* Vtique in hominibus, vt declarat, dicens, *Veluti ſi anima tale ſit, non omnis ſed intellectus, omnem namque fortaſſis impoſſibile eſt.*

Vnde in lib. 2. de Generat. Animal. cap. 3. cum dixiſſet animas cæterorum animantium non poſſe extrinſecus aduenire, nec ſine corpore exiſtere, quia omnis eorum operatio corporalis eſt, adiungit. *Reſtat igitur, vt ſola mens extrinſecus accedat, eaque ſola diuina ſit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.* Quem locum in hac materia ſolennem, & clariſsimum aliqui detorquent, per mentem non rationalem animam, ſed Deum, vel aliam intelligentiam exponentes, frigidè tamen, & contra tenorem contextus, & contra illam doctrinam, quam inter hominem, & alia animalia Ariſtoteles conſtituit. Ponderat item Philoponus addere ibi Philoſophum illud ipſum, quod de mente dixerat, *Non ſatis adhuc conſtare*, quod de diuina mente nunquam Philoſophus dixit. Quæ quidem animaduerſio, ſicut eſt optima ad illam violentam expoſitionem refellendam: ita eneruat vim teſtimonij, & aliquam inconſtantiam, & dubitationem ſcribentis oſtendit. In eodem tamen lib. text. 45. apertè dicit rationalem animam, non eſſe corpoream. Et 2. de Part. Animal. cap. 10. dicit inter animantia ſolum hominem diuinitatis eſſe participem. Quod latius declarat lib. 10. Ethicor. cap. 8. Nam cùm dixiſſet, felicitatem conſiſtere in vacatione vitæ contemplatiuæ, addit, *Talem vitam ſuperare hominis naturam*, vtique quatenus corpore, & animo conſtat. Nam vt talis eſt magis in actione verſatur. Vnde addit, *Non enim hoc ipſo, quo homo eſt, ita viuet, ſed quo eſt quid in ipſo diuinum*, ſcilicet, anima rationalis, quæ Deo, & intelligentijs in hoc ſimilis eſt, quod per mentis contemplationem ſupra corpus eleuatur. Et ideo adiungit, *Quantum igitur hoc*, id eſt, intellectiuum, *ab ipſo compoſito differt, tantum & huius operatio diſtat ab ea, quæ ab alia virtute proficiſcitur: quod ſi mens diuinum ad ipſum hominem eſt, & vita quæ ab ea manat diuina eſt reſpectu ipſius vitæ humanæ* Et inde ſubinfert, *non oportere homines tantum mortalia cogitare, ſed quod fieri poteſt, immortales nos ipſos facere*, &c. In quibus omnibus non loquitur de beatitudine vitæ futuræ, ſed tantùm præſentis. Nihilominus tamen fundamenta ponit, quibus immortalitas animæ naturaliter innoteſcit, quia per illam diuinitatis participationem, quam per mentis eleuationem, & contemplationem in nobis experimur, intelligimus habere nos aliquod principium operandi ſimile Deo, & intelligentijs, & conſequenter à corpore ſeparabile, & æternum; & lib. 9. Ethic. 8. cap. in fin. ponit aliud immortalitatis ſignum, quod nos ſuprà expendimus, ſcilicet, quia vir probus corporis bona, & ipſam etiam corporalem vitam propter honeſtatem contemnit. Non videtur ergo veriſimile illum, qui de honeſtate, & felicitate humana tam præclarè ſenſit, animæ immortalitatem ignoraſſe.

9. Item alia

D. Thom. lect. 1. in fin.

Eſt ergo hæc poſterior ſententia valde credibilis: ſuadebitur autem ampliùs reſpondendo prioribus argumentis, vel certè hæc poſteriora cum illis conferendo. Principalis autem difficultas in primo fundamento vtriuſque ſententiæ poſita eſt. Ad quam radicaliter expediēdam, exponere oportet tres priores conditionales, quas Ariſtoteles in d. lib. 1. de Anima, cap. 1. textu 12. & 13. poſuit tanquam fundamenta ad animæ rationalis immortalitatem indagandam neceſſaria. Et claritatis gratia incipiemus à ſecunda, quæ eſt hæc. *Si anima humana aliquam habet operationem propriam, fieri poterit vt ipſa ſeparetur.* Circa quam in primis ſupponendum eſt, ſermonem eſſe de anima corpori cōiuncta, quod eſt per ſe euidens (quidquid Caietanus ibi tergiuerſetur, vt mox dicam) quia mediū demonſtrationis, quo à poſteriori probamus imma- 10 *Secundum fundamentū ſumptum ex reſponſione ad priora loca:*

In ſecunda propoſitione conditionali poſita in n. 8. ſermo eſt de anima in corpore.

terialitatem, ſeparabilitatem, & immortalitatem animæ, eſt operatio, quam habet dum eſt in corpore: tum quia illa exprimitur, & non quam habet ſeparata: tum quia alias ad probandum animam eſſe ſeparabilem ſupponeremus ipſam ſeparatam operari, & à fortiori eſſe, qui eſſet egregius argumentandi modus: ergo ſub illa conditionali, oportet ſubſumere animam coniunctam habere operationem propriam, id eſt, non communem corpori, vt ſuprà declaraui. Sed nondum ſatis declaratum eſt, quanta, & qualis hæc proprietas operationis eſſe debeat. Diſtinguunt enim ibi Philoponus, Auerroes, & præcipuè Diuus Thomas *in citatis locis*, duos modos, quibus operatio animæ cõiunctæ corpori eſt illi communis, ſcilicet, vel tanquam inſtrumento, ſeu organo, per quod fit, & in quo ſubiectatur, vel tanquam ab obiecto quaſi excitanti, vel danti occaſionem operandi. Quam diſtinctionem Caietanus etiam, & omnes moderni admittunt, eſtq; per ſe ſatis clara, ſed in applicatione, & vſu eius poteſt eſſe defectus.

Dupliciter intelligi poteſt operationem aliquam eſſe animæ propriam.

11

Quo ex dictis modis putent aliqui accepiſſe Ariſtotelem operationẽ propriam in ſua illa cõditionali.

Dicunt ergo aliqui Ariſtotelem in dicta propoſitione per operationem propriam animæ illam intelligere, quæ neutro ex dictis modis corpori communis eſt. Ita ſenſit Albertus, quem ſequitur Caietanus, & probat ex prima hypothetica propoſitione tradita ab Ariſtotele, ſcilicet, *Si intelligere eſt phantaſia, aut non ſine phantaſia, non eſt ſeparabile.* Nam ex hac colligitur intelligere non eſſe propriam animæ operationem, ex qua poſſit ſeparabilitas animæ colligi: quia licèt non ſit phantaſia, non eſt ſine phantaſia, vt *in tertio libro* idem Philoſophus dixit. Ex qua ratione, & explicatione exiſtimat Caietan. primam obiectionem conuincere, Ariſtotelem in ea fuiſſe ſententia, quòd anima non ſubſiſtat à corpore ſeparata. Nam in prima conditionali expreſsè dixit, quòd ſi intelligere eſt phantaſia, vel non ſine phantaſia, non eſt ſeparabile. Vnde nunquam dixit intelligere eſſe opus proprium animæ, ſed maximè proprium videri. Vnde virtute ſic argumentari videtur, ſi aliquod eſt opus animæ proprium, maximè intelligere: ſed hoc non eſt animæ proprium, quia non eſt ſine phantaſia: ergo omnis affectus, vel operationes animæ ſunt communes corpori, ac proinde non eſt anima ſeparabilis.

12

Rectius D. Thom. & alij intellexerũt Ariſtotelem.

Nihilominus Diuus Thomas, & alij expoſitores communiter intelligunt Ariſtotelem vocaſſe operationem propriam animæ, illam, quæ per organum corporeum non elicitur, nec in illo recipitur, etiamſi aliquam aliam operationem corporis concomitantem habeat. Quam ſentẽtiam veriſsimam eſſe iudico, tum in re ipſa, tum ex mente Ariſtotelis. Probatur prior pars: quia ſi intelligere eſt opus proprium animæ formaliter (vt ſic dicam) id eſt, quia ab illa ſola elicitur, & in ipſa ſola ſine corporeo organo recipitur, etiamſi non ſit propria cauſaliter, ſeu per redundantiam in corpus (vt ita rem aptiùs explicem) eſt ſufficiens medium ad concludendam animæ ſeparabilitatem, & immortalitatem. Ergo illa conditionalis, *Si anima habet propriam operationem, ſeparabilis eſt* intellecta de operatione propria tantùm formaliter veriſsima eſt. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur. Quia operatio ſic propria non eſt materialis, nec corporea quia non fit elicitiuè, & per ſe per organum corporeum, nec recipitur in parte organica, ſeu corporea. Ergo eſt in ſe immaterialis qualitas: ergo per ſe fit à potentia immateriali, in qua etiam recipitur: ergo & ipſa operatio, & potentia eſt in immateriali ſubiecto quod eſt anima ipſa: ergo multo magis anima ipſa eſt ſpiritualis, ac ſubinde immortalis iuxta alios diſcurſus in præcedentibus capitibus factos.

Id probatur ex re ipſa

13. Et confirmatur, quia ſi operatio eſt ita propria animæ, vt per corpus non fiat, nec in aliqua eius parte organica recipiatur, neceſſe eſt vt in ſola anima recipiatur, vel immediatè, vel mediante potentia, quæ in ipſa etiam anima immediatè ſit: ergo talis operatio ſupponit animam per ſe, ac de ſe ſubſiſtentem, nam tale eſt eſſe, quale eſt operari: & ſubſtari accidenti, ſupponit ſubſiſtere: ergo anima, quæ operationem ſic propriam habet, immaterialis eſt, vtpote à materia, vel alio ſubiecto independens. Dices, non repugnat operationem eſſe ab anima, & in anima ſine medio inſtrumento, ſeu organo corporeo: & nihilominus animam ipſam pendere à materia, & conſequenter etiam operationem pendere à materia etiam ſaltem remotè mediante anima: ac proinde non repugnabit eſſe materialem operationem, & eſſe à ſola, & in ſola anima. Reſpondeo id apertè repugnare: quia ſi anima pendeat à materia in ſuo eſſe, non operatur, niſi vt vnita materiæ, quia operari ſupponit eſſe, & eſt illi proportionatum: forma autem pendens à materia non eſt niſi quatenus ineſt, vt ſic dicam, ſeu non prius eſt, quam ſit vnita, & ideo non operatur, niſi vt vnita. Ergo operatio talis formæ non eſt propria ipſius, ſed neceſſariò fit per aliquam materialem partem determinatam, & aptè diſpoſitam ad talem operationem, & conſequenter per corporale organum: quia non poteſt fieri ab anima, vt vnita tali corpori, & ſingulis partibus eius, vt eſt per ſe notum. Nam ob hanc cauſam, & non propter aliam, omnes operationes ſenſuum organicæ ſunt, & communes corpori, & non propriæ ſolius animæ. Vnde è contrario ſi anima habet operationem propriam illo modo, id eſt, non factam per corporale organum: talis operatio non eſt ab anima, vt vnita materiæ, ſed abſtractè, & ſecundùm ſe, ac proinde talis anima eſt formaliter, vt ſic dicam, independẽs à materia in operando: ergo etiam in eſſendo. Ergo propoſitio illa hypothetica, ſi anima habet operationem propriam, ſeparabilis eſt, veriſsima eſt, intellecta de operatione propria formaliter: ſiue ſit etiam propria, ſiue cauſaliter, ſeu concomitanter, ſiue non.

Confirmatur.

Inſtantia

Diluitur

Hinc ergo concludimus alteram partem intentam, nimirum in hoc ſenſu loquutum fuiſſe Ariſtotelem de propria operatione in dicta conditionali enuntiatione. Primò quidem, quia illi conditionali affirmatiuæ adiungit Ariſtoteles aliam negatiuam. Si anima non habet operationem propriam, non eſt ſeparabilis. Quam quidem non infert ex priori, vt quidam putant: tum quia nullam proponit illationis formam: tum quia eſſet mala illatio à contradictorio antecedentis ad cõtradictorium conſequentis, vt eſt notum in dialectica. Non ergo vnam infert ex alia, ſed vtraque per ſe proponitur. Et nihilominus in vtraque ſine dubio ſumit operationem propriam in eodem ſenſu, quia non eſt veriſimile in tam breui contextu commiſiſſe æquiuocationem: & quia vtramque propoſitionem præmittit, vt fundamentum ad inquirendum, vtrùm anima mortalis, vel immortalis ſit. At verò in ſecunda propoſitione, operatio propria non poteſt in alio ſenſu accipi, aliàs vera non eſſet, vt videbimus: ergo in priori in eodem ſenſu etiam accipitur: imò propter eandem rationem dicendum eſt in toto illo capite primo, eodem modo loqui Philoſophum de operatione propria: quia nulla eſt ratio fingendi ambiguitatem, & varietatem in ſignificatione illius in eodem contextu. At verò in textu tertio ſtatim diſtinguit operationes animæ, & quaſdam dicit eſſe affectus proprios ipſius animæ, quaſdam verò per ipſam animalibus conuenire. Quod non poteſt intelligi, niſi de operatione propria tantùm formaliter; aliquin nulla eſſet propria, quia nulla eſt,

14

Deinde probatur eſſe de mente Ariſtotelis.

quæ

quæ ſaltem cauſaliter, ſeu concomitanter corpori non communicetur, vt etiam de ipſo intelligere animæ coniunctæ manifeſtum eſt. Item illam vocat operationem communem, quæ per animam animali conuenit: ergo è contrario, quæ ipſi animæ ineſt, propriam vocat, ſiue ab illa redundet alia in compoſitum, ſiue non redundet. Præterea lib. 2. cap. 1. textu 11. dicit, *nihil vetare, vt aliquæ partium animæ ſint ſeparabiles, propterea quod nullius corporis ſint actus.* Vbi per animæ partes facultates, ſeu potentias eius intelligit, & illas dicit eſſe ſeparabiles, ac ſubinde proprias animę, quę nulli[9] corporis ſunt actus, vt eſt intellectus, de quo l. 1. text. 92. dixerat. *Qualem partem corporis, aut quomodo intellectus contineat, difficile eſt fingere.* Ergo eadem ratione, vt operatio ſit ſeparabilis, & propria animæ, ſatis eſt, quòd ipſa non ſit actus corporis, ſed ſolius animæ.

16. *Quo ſenſu verificanda ſit tertia conditionalis poſita n. 3.*

Vnde iuxta hanc interpretationem, tertia conditionalis propoſitio negatiua in numero tertio adducta vt vera ſit, intelligenda eſt cum proportione de anima, quæ non habet operationem propriam formaliter, id eſt, non organicam, nec per aliquam partem corporis factam, aut receptam: ſic enim veriſsimum eſt, animam, quæ nullam habet operationem ſic propriam: vel quod perinde eſt, animam, quæ omnem ſuam operationem per corpus exercet, & nullam habet eleuationem, corruptibilem, & inſeparabilem eſſe. Inter illa verò duo principia eſt notanda differentia, qua in priori affirmatiuo, non vniuerſaliter, ſeu diſtributiuè, ſed indefinitè, ſeu particulariter dicitur, *Si anima habet aliquam operationem propriam eſt ſeparabilis.* Quia vt anima ſit ſpiritualis, ſufficit vt vnam, vel aliam ſpiritualem operationem habere poſsit. Quia materialis forma nullam ſpiritualem operationem vitæ elicere poteſt, & quia vna ſola operatio propria indicat animam ſubſiſtentem, ſeu per ſe habentem ſuum eſſe. Neque eſt neceſſarium vt talis forma nullam operationem habeat communem corpori, ſeu per corpus, quia eadem forma excellentior poteſt eminentiori modo continere inferiores, & non ſolùm per ſeipſam, ſed etiam per corpus operari. Item quia eadem anima licèt in ſe ſpiritualis ſit, poteſt eſſe vera forma corporis, ideoque non tantum per ſe, ſed etiam per corpus poſſet operari. Vnde potiùs è contrario dicendum eſt de ratione talis animæ eſſe, vt non ſolùm propriam, ſed etiam communem operationem habere valeat: alioquin non poſſet eſſe forma corporis, ſed eſſet actus purè ſubſiſtens, ſicut ſunt Angeli, qui propterea tantum habent operationes proprias ſpirituales, non tamen vitales operationes communes corporibus, neque illis indigent, vt in lib. 1. de Angelis viſum eſt.

16 *Progreditur expoſitio.*

At verò in altera propoſitione negatiua vniuerſaliter ſumendum eſt ſub conditione animam nullam habere operationem propriam, vt inde inferatur non eſſe ſeparabilem, quia ſi vnam habeat operationem propriam, illa ſatis indicat eſſe ſeparabilem: ergo, vt ſit inſeparabilis, oportet vt nullam habeat operationem propriam. Quòd autem in hoc ſenſu propoſitio illa vera ſit, quamuis ex priori affirmatiua propoſitione non colligitur, vt dixi, optima nihilominus ratione probari poteſt tantùm ſeruata proportione: quia ex operatione colligimus naturam formæ: ergo ſicut ex operatione ſpirituali colligitur ſubſtantia animæ ſpiritualis: ita ex carentia omnis ſpiritualis operationis rectè infertur, ſubſtantiam ipſam animæ non eſſe ſpiritualem, & ex eo, quòd forma eſt quaſi immerſa materiæ in operando abſolutè, id eſt, in omni operatione ſua, ita etiam in ſuo eſſe eſt merè immerſa, & ab ea pendens: tum etiam quia ſi forma non habet operationem, niſi communem corpori, ſeparata à corpore otioſa eſſet, nullamque operationem exercere poſſet: hoc autem inſtitutioni naturæ repugnat, quia in natura nihil eſt otioſum, & inutile: ideoque ſi anima non habet operationem, quã ſine corpore exercere poſſit, non eſt talis naturæ, vt à corpore ſeparata ſubſiſtere poſsit.

Supereſt ſoluenda obiectio ex prima conditionali ſumta, in qua videtur Ariſtoteles aſſerere, vt 17
Obiectio contra primam conditionalē poſitam n. 3.

anima ſit ſeparabilis, neceſſarium eſſe, vt propriam operationem habere poſsit ſine vlla cooperatione corporis, nec formali (vt ſic dicam) nec conſequente, vel antecedente, vel concomitante: omnem enim huiuſmodi communicationem excludere videtur per illam disiunctiuam, *Si intelligere ſit phantaſia, vel non ſine phantaſia.* Quomodocunque enim neceſſarium ſit intelligentem phantaſmata ſpeculari, iam intelligere non eſt ſine phantaſia, & conſequenter non eſſe ſeparabile, & ruunt omnia, quæ diximus. Propter hoc Albertus defendens illam primam conditionalem in illo ſenſu non tantùm ſecundùm mentem Ariſtotelis, ſed ſecundùm veritatẽ. Negat aliud dogma, quod intelligere non ſit ſine phantaſia. Sed hoc in primis alienum eſt ab Ariſtotelis doctrina, quã nunc inquirimus. Deinde illud etiam fortaſſe falſum eſt, loquendo ſecundum ordinarium curſum naturæ, vel eſt tam rarum, & incertum, vt inde non ſolum ſumi non poſsit certum argumentum ad immortalitatem animæ probandam, verum potiùs obiectio contra illam facta magnam vim retineat, eiuſque rei naturalem certitudinem multùm diminuat. Caietanus autem in eodem ſenſu admittens conditionem illam dicit eſſe veram, quia in ſtatu ſeparationis anima intelligit ſine phantaſia. Sed, vt dixi, hoc & eſt alienum a mente Ariſtotelis, qui clarè loquitur de intelligere animę coniunctæ, & eſt impertinens ad probandam animæ immortalitatem, quia cum ſubſumitur animam poſſe intelligere ſine phantaſmate, immortalis futura ſupponitur.

Reſponſio Alberti

Impugnatur dupliciter.

Reiicitur etiam Caiet.

18 *Reſponſio Philipon. & Auerroiſ. Non placet.*

Alij ergo reſpondent, cùm Ariſtoteles ait, *non ſine phantaſia*, intellexiſſe non ſine illa, vt inſtrumento intelligendi. Ita exponunt Philoponus, & Auerroes. Sed & hæc expoſitio patitur difficultatẽ, quia in hac ſignificatione disiunctiua eſt identica, & impertinens, quia ſi intelligere penderet à phantaſia, vt ab organo, ſeu inſtrumento, intelligere eſſet phantaſia. Quia ibi *phantaſia* non ſignificat potentiam phantaſiæ, ſed operationem elicitam à phantaſia tanquam à facultate, ſeu inſtrumento animæ: ergo idem ſunt eſſe phantaſiam, & non eſſe ſine phantaſia, vt inſtrumento. Aliter D. Thomas ibi reſpondet per diſtinctionem ſuprà inſinuatam duobus modis poſſe intelligi, intelligere non eſſe ſine phantaſia, vel tanquam inſtrumento, vel tanquam obiecto, & priorem modum eſſe falſum, poſteriorem autem verum, ex illo autem non ſequi inſeparabilitatem principij intelligendi à materia, quia licèt phantaſma comparetur ad intellectum per modum obiecti, nihilominus ipſum intelligere ſecundùm ſe eſt propria operatio animæ per ſeipſam operantis, non per corporeum organum. Ad Ariſtotelem autem reſpondere videtur, cùm dixit, *Si hoc eſt phantaſia vel non ſine phantaſia*, in hoc poſteriori membro de dependentia à phantaſmate, vt obiecto eſſe loquutum. Cum tamen infert, *Nec illud eſſe ſine corpore poteſt*: non affirmãdo, ſed quaſi arguẽdo, & difficultatem proponẽdo dixiſſe. Nam poſtea in libro tertio, ita ipſe explicauit. Sed hæc etiam reſponſio difficultate non caret: tum quia tam aſſertiuè loquitur Ariſtoteles in illa conditionali propoſitione, ſicut in reliquis, & ita vel omnes eneruantur, vt in nulla earum poſſit demonſtratio fundari, vel omnes

Reſponſio D. Thomæ

D. Thomæ reſponſio duplici ex capite difficilis. Primo.

omnes tanquam ex propria ſententia ab Ariſtotele traditæ accipiendæ ſunt. Tum quia etiam intelligendo partem illius diſiunctiuæ de neceſsitate phantaſmatis per modum obiecti, tota diſiunctiua vera eſſe poterit, vt patet in ſim li. Nam appetitus ſenſitiuus pendet à phantaſia tantùm, vt à proponente obiectum, & nihilominus verè dicemus, ſi appetitus eſt phantaſia, vel non ſine phantaſia, non eſt ſeparabilis.

Secundo.

19 *Notatio authoris pro veriori reſponſione.*

Videtur ergo dicendum præter dependentiam alicuius operationis à phantaſia, vt ab organo, vel inſtrumento, ſeu facultate eliciente operatione duobus alijs modis poſſe aliquam operationem non eſſe ſine phantaſia. Vno modo antecedenter per ſe, & cauſaliter: alio modo conſequenter, vel concomitanter, & quaſi ex accidenti. Priori modo pendent affectiones appetitus ſentientis à phãtaſia: quia licèt non ſint actus eliciti ab illa, nihilominus ſine illius præuia operatione, & motione eſſe non poſſunt. Et ad eundem modum dici poteſt, phantaſia non eſſe ſine ſenſu exteriori, ſicut loquitur idem Philoſophus lib. 3. de Anima, cap. 3. text. 160. & 161. Quia licèt actus imaginationis nõ ſemper requirat actualem ſenſationem externam, quæ ſimul cum ipſo ſit, nihilominus illam, vel impreſsionem aliquam ab illa relictam, tanquam à proprio, ac per ſe motiuo prærequirit. Poſteriori autem modo dicitur intelligere animæ coniunctæ non eſſe ſine phantaſia, quia neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, non quia ipſum intelligere per ſe ſpectatum ab actuali imaginatione per ſe pendeat, ſed ſolùm per quandam naturalem ſympathiam, ſeu concomitantiam, quæ ſequitur ex naturali vnione animæ ad corpus, vt in lib. 4. cap. 7. explicabimus.

20 *Reſpondetur iam ad obiectionem poſitam in num. 17.*

Quando ergo operatio, licèt non ſit imaginatiò, ſine illa eſſe non poteſt priori modo, id eſt, ratione alicuius dependentiæ per ſe ab illa: tunc vera eſt illa propoſitio diſiunctiua, *Si operatio eſt phantaſia, vel non eſt ſine phantaſia, non eſt ſeparabilis*, quia talis dependentia rectè indicat illam potentiam eſſe eiuſdem ordinis cum ipſa phantaſia, & eſſe organicam, ſicut eſt illa, & ita contingit in dicto exemplo de appetitu ſenſitiuo, & fortaſſe idem eſt de potentia animæ motiua corporis ſecundùm locum. At verò ſi operatio non poſsit eſſe ſine phantaſia tantùm poſteriori modo, ſcilicet, quia illam excitat, & comitantem habet, tunc non ſequitur talem operationem eſſe inſeparabilem à materia, ſicut eſt ipſa phantaſia, quia poteſt illa concomitantia eſſe accidentalis, & non oriri ex intrinſeca natura operationis, vel proprij eius principij, ſed aliunde, ſcilicet ex ſtatu, vel alia conditione ſimili.

21 *Procedit reſponſio*

Sic ergo intelligenda eſt illa conditionalis, & diſiunctiua propoſitio, *Si intelligere eſt phantaſia*, id eſt, actus elicitus à phantaſia, *vel non eſt ſine phantaſiæ*, id eſt, ſi ab illa, ſeu eius motione per ſe pendet tanquam operatio eiuſdem ordinis, ſicut ſenſatio interna non eſt ſine externa vel præſente, vel ſaltem præterita, vel ſicut timor, aut gaudium non eſt ſine phantaſia: tunc bona eſſet illatio, *intelligere non eſſet ſeparabile magis, quam ipſa phantaſia*: neque eſſet propria animæ ſolius operatio etiam formaliter, quia reuera eſſet à potentia organica, ſicut nũc ſunt affectiones ſentientis appetitus, vel ſenſatio interna, ſeu imaginatio. Poſſetque exemplum adhiberi in cogitatiua, & phantaſia hominis, ſupponendo eſſe potentias diſtinctas. Nam tunc vera eſſet illa propoſitio, ſi cogitatio eſt phãtaſia, vel non eſt ſine phantaſia, non magis eſt ſeparabilis, quàm ipſa phantaſia, quia ita non poteſt eſſe ſine illa, vt ab ipſa per ſe pendeat in ſua operatione, ſaltem, vt à cauſa per ſe mouente, ac ſubinde eiuſdem ordinis: credendum eſt ergo ita ſumpſiſſe Ariſtotelem illam diſiunctionem, & conditionalem enunciationem, ne ſibi contrarius eſſe videatur. Sic autem non inuenitur in eo repugnantia, quia nunquam in eo ſenſu dixit alicubi intelligere non eſſe ſine phantaſia, ſed ſolùm concomitanter, vt ſuo loco oſtendetur. Vnde ſi in tali ſenſu ſumatur illa diſiunctio, falſa erit illa conditionalis propoſitio. Quia illa concomitantia poteſt inueniri inter actiones, & potentias diuerſorum ordinum, poteſtque prouenire ex ſtatu formæ, quæ eſt vtriuſque operationis principium, & non ex intrinſeca conditione, vel natura operationis, prout de facto contingit in ipſo intelligere animæ coniunctæ, vt in citato loco explicabitur. Nec obſtat, quòd etiam intelligere, non ſit ſine phantaſia antecedenter, quatenus ab ipſa phantaſia recipit ſpecies, quibus per ſe, ac neceſſariò indiget, quin potiùs inde confirmatur & explicatur data diſtinctio, etiam in doctrina Ariſtotelis, nam in hoc etiam non pendet intellectus à phantaſia tanquam à proprio, & per ſe mouente, ſed ab intellectu agente, & phantaſma ſolùm prærequiritur, vel vt occaſio excitans, vel vt exẽplat, vel ad ſummum, vt inſtrumentum eleuatum per ſpirituale lumen eiuſdem animæ. Vnde potiùs colligitur ipſum intelligere eſſe proprium ſolius animæ, etiamſi in corpore non niſi per phantaſiam excitetur.

Lib. 4. c. 7.

22 *Ad primum fundamentũ in num. 2. & 3. Ad ſecundum fundamentum in num. 4. Expeditur primus locus.*

Per hæc ergo ad præcipuam difficultatem contra doctrinam Ariſtotelis motam ſatis reſponſum eſt. Quia maior propoſitio vel non proponitur ſecundum verum ſenſum ab Ariſtotele intentum, vel minor non rectè ſubſumitur, nec verè Ariſtoteli tribuitur, vt declaratum eſt. Ad alia verò teſtimonia ſecundò poſita reſpondendo dicimus ad primum ex 3. de Anima, cap. 5. Cum Ariſtoteles ait intellectum paſsiuum eſſe corruptibilem, per intellectum paſsiuum non intellexiſſe Philoſophum propriam rationalis animæ facultatem, qua per ſe ratiocinatur, & intelligit, ſed phantaſiam, vel cogitatiuam hominis, quæ aliquo modo eſt rationis particeps, vt dicitur in lib. 1. Ethicorum, cap. vltimo, & ſub ea conſideratione intellectus vocari poteſt non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, ſeu paſsiuus, quia non per ſe, ſed vt motus à ſuperiori intellectu, ratione vti poteſt, vt in eodem loco Ethicorum Ariſtoteles dixit, vel certè paſsiuus dicitur: quia non ſine aliqua mutatione corporis fit. Poteſtque hoc ex alijs locis eiuſdem Philoſophi confirmari. In lib. 3. de Anima, cap. 3. textu 155. duplex intelligere diſtinguit. *Nam vnum* (inquit) *eſt imaginatio: aliud exiſtimatio*, id eſt, actus phantaſiæ, vel rationis. Si ergo actus phantaſiæ vocatur intelligere, quid mirum quòd ipſa phantaſia lato modo intellectum appellet: Et eodem lib. 3. cap. 10. textu 48. duo eſſe dicit principia motus localis, *appetitum* ſcilicet, *& intellectum*, & adiungit, *Si quis imaginationem, vt quendam intellectum eſſe ponat*. Et lib. de Animal. motu, ante medium, alias cap. 3. phantaſiam, & cogitationem cum mente computare, eo quòd iudicandi habeant facultatem. Illa ergo vocis ſignificatio per ſe ſpectata non eſt ab Ariſtotelico vſu aliena, & ad illum locum conuenienter applicatur. Supponit enim ibi animam intellectiuam eſſe impaſsibilem, & perpetuam: in quo poſteriorem confirmat ſententiam: quærit autem cùm hoc ita ſit, cur interdum non recordemur eorum, quæ aliquando intelleximus. Et reſpondet hoc inde prouenire, quòd intellectus paſsiuus, id eſt, phantaſia corruptibilis eſt. Docet enim idem Ariſtoteles libr. de memor. & reminiſc. capit. 1. memoriam in nobis ſine phantaſia non eſſe, & obliuionem ex mutatione phantaſiæ prouenire, de quo etiam rectè intelligi poteſt alter locus libr. 1. de Anima, capit. 4. textu 66. vbi cùm dixiſſet, *ſenectutem non eſſe, quia anima quicquam eſt paſſa, ſed quia id,*

Obiter referuntur, & explicantur verba alia ſimilia ex Ariſtot.

in quo

in quo eſt (vtique corpus) *aliquid paſſum eſt*, addit, *Ipſum intelligere, & contemplari marceſcit, quia aliud quoddam intus corrumpitur*: hoc ergo quod intus corrumpitur, in alio loco intellectum paſsiuum vocauit: non eſt ergo aliud in phantaſia, vel cogitatiua. Et ita exponunt Philoponus, Auerroes, D.Thom.& alij communiter. Quam expoſitionem nunc ſimpliciter acceptamus, licet non careat difficultate, tum propter contextum, tum propter illa, quæ de memoria, & obliuione ibi Ariſtoteles dicit. Sed nõ poſſumus has difficultates exacte tractare, niſi priꝰ de intellectu agente, & poſsibili, & de cognitione animæ ſeparatæ diſſeramus. Et ideo expoſitionem hanc, eiuſque difficultatem infrà in lib.4.&6. enodabimus, & conſummabimus.

Expeditur ſecundus locus in eodem n.4. adductus.

23 Alter locus ex lib.1.de Anima, cap. 4. text.65.& 66. magis confirmat communem, ſeu ſecundam ſententiam. Nam ibidem præmittit intellectum, id eſt, intellectiuam animam ſubſtantiam quandam eſſe incorruptibilem. Vnde cum addit ratiocinari, & amare, &c. eſſe actus coniunctos, & non animæ ſolius, loquitur de actu ratiocinandi, vt includit motum phantaſiæ: & eodem modo addit, *Quapropter, & hoc corrupto*, ſcilicet, compoſito, *nec recordatur, nec amat*, vtique anima. Quia vt iam dixi, ex eodem Philoſopho, recordatio non fit ſine phantaſia, nec paſsio amoris, de qua ibi loquitur, ſine appetitu fit. Et ideo iterum ſubiungit, *Intellectus autem diuinum quid eſt fortaſſe, paſſioneque vacat.*

Explicatur locus 3.

Tertius item locus ex lib. 2. de Generat. anim c.3. oppoſitum efficaciter probat, vt vidimus: nam expreſſe dicit mentem non educi de potentia materiæ, ſed extrinſecus accedere. Cum ergo dicit in generatione animalis non ſolum ſenſitiuam animam, ſed etiam intellectiuam prius eſſe in potentia conceptus, quam in actu, non loquitur de potentia materiæ, ex qua educatur, ſed in qua recipiatur. Sic enim embrio prius eſt in potentia remota, vel proxima ad recipiendam animam humanam, quam illam actu recipiat, etiamſi non per eductionem, ſed alio ſuperiori modo in illum introducatur, vt infra dicemus.

Explicatur quartus locus.

Præterea quartus locus ex lib.1. Ethicorum, cap. 16. nihil obſtat, ibi enim non tractat Ariſtoteles de beatitudine animæ ſeparatæ, ſed de beatitudine hominis mortalis, & quærit, an ſit aliquis felix dicendus, dum hîc viuit. Refertque ſententiam Solonis dicentis neminem eſſe felicem niſi poſt mortem, quando iam à felicitate, quam in vita habuit, cadere non poteſt. Quam ipſe non probat, quia homo ita mortuus non poteſt dici felix ſecundum præſentem illum ſtatum: quia mortuus operari non poteſt, & beatitudo in operatione conſiſtit: loquitur autem in hac parte Ariſtoteles de homine mortuo prout inter nos manet, & de felicitate huius vitæ, vt D. Thomas ibi lect.15. notauit, & ſic clarum eſt mortuum hominem non eſſe capacem felicitatis, nec operationis. Et in eodem ſenſu accipiendum eſt, quod idem Ariſtoteles 3. Ethicorum, cap.6. dixit, mortem eſſe vltimum vitæ; *Et homini mortuo nihil aut bonum, aut malum*, ait, *eſſe deinceps videtur*, vtique de his, quæ ad præſentem vitam ſpectant, vt ibi D. Thomas animaduertit. Ergo homo poſt mortem non poteſt dici eſſe felix felicitate huius vitæ, ſed ad ſummum fuiſſe felicem. Ex quo etiam concluditur dum viueret fuiſſe felicem, quia non poteſt vere dici, niſi quod præſens aliquando fuit. Vnde concludit hominem in hac vita eſſe felicem, ſi ſtudioſe viuat, & cum morali ſtabilitate honeſte operetur, etiamſi omnino immutabilis non ſit. Quæ doctrina alibi examinanda eſt, nihil enim ex ea contra immortalitatem animæ ſumi poteſt, niſi hoc fortaſſe, quod de beatitudine vitæ futuræ nihil Philoſophus indicauerit. Sed hoc ſilentium, quantum ad illum locum ſpectat, inde oriri potuit, quod illa conſideratio ad illius operis ſcopũ non pertinebat: nam de moribus huius vitæ tractabat, non futuræ. Vt ibidem D.Thom.lect. 17. in fine animaduertit. Vniuerſalior autem ratio fortaſſe fuit, quod licet Ariſtoteles aliud vitæ genus nouerit eſſe futurum in anima, qualis autem ſtatus eius futurus ſit, ignorauit, & ideo nullibi de illo ſtatu loquutus eſt. De alijs vero locis, in quibus Ariſtoteles dubitationem aliquam oſtendit, paulo poſt dicam.

Ad 5. locum quid.

Ad 3. fund. in n.5.

Ad 1. coniecturam.

24 Ad tertium principale ex coniecturis ſumptum dicendum eſt infra tractando de origine animæ, nunc ſupponimus fieri per creationem. Et ad Ariſtotelem dicimus ipſum ſatis ſignificaſſe; illam formam non educi ex materia, ſed extrinſecus venire. Quomodo autem veniat, vel infundatur, non explicuit, quia ignorauit. Dici vero poteſt ipſum non ignoraſſe omnino creationem, vt in Metaphyſica diſp.20.ſect.1.à num.22.dixi, & de rationali anima ſpecialiter declaraui. Ad ſecundum de infinitate animarum ſimul exiſtentium, quæ ſequitur ex permanentia animarum poſita mundi æternitate, dicimus eandem fere difficultatem in cæteris animabus, vel formis corruptibilibus inueniri. Nam ſi mundus æternus fuiſſet, infinitæ generationes, & animæ, verbi gratia, equorum præteriiſſent: ad rationem autem talis infiniti parum referre videtur, quod illæ omnes formæ ſimul perſeuerent, aut tranſeuntibus quibuſdam, & aduenientibus alijs multiplicentur. Vel ſi Ariſtoteles non cenſuit inconueniens inueniri infinitam illam multitudinem in ſucceſsione, quia illud infinitum eſt imperfectum, & ſecundum quid: nam illi ſemper addi poteſt aliquid. Eadem ratione fortè non iudicauit inconueniens dari ſimul infinitum in animabus ſimul permanentibus. Nã ſemper illa multitudo eſt ſecundum quid infinita, ſemperque illi addi aliquid poteſt. Deniq; Ariſtoteles ſemper eſt loquutus de infinito in quantitate, & rebus corporeis: de multitudine vero rerum ſpiritualium nihil vnquam dixit, & fortaſſe non negaſſet poſſe in eis multitudinem infinitam inueniri. Veritas tamen eſt, licet homo ab æterno creatus eſſet, nihilominus generationes præteritas nunquam potuiſſe eſſe infinitas, quia nulla generatio potuit eſſe æterna. Ideoque ſi homo aliquis ab æterno creatus fuiſſet, non potuiſſet niſi poſt infinitam aliquam durationem æternitatis generare filium, de quo aliàs. Ad tertium denique reſpondeo nunquam Ariſtotelem dixiſſe, quidquid habet initium exiſtendi, habere etiam finem, ſed de his, quæ per propriam generationem incipiũt, loquutum fuiſſe: anima vero non incipit per generationem, licet cum hominis generatione incipiat, vt ſuo loco dicetur, ſed per creationem. Et ideo Gregor. Nazianz. orat.1. de Filio, alias 35. abſolute dixit falſum eſſe illud principium, *Quod principium habuit, habiturum eſſe finem.* Oſtenditque hoc tam in angelis, quam in anima, idemque dicere poſſet de cælis, vt Empyreo, & alijs, quæ in æternum manebunt.

Vide Conimb. libr.3. phyſic. c. 8. q.1.a.5.

Vide lib.1. de opere ſex dierum c.2. à n.9.

Ad 3. in eodem n 5.

CAPVT XII.

Vtrum principium intelligendi in homine ſit vera forma ſubſtantialis eius, ac ſubinde in omni proprietate anima ſit, & vocetur.

Ratio præſentis quæſtionis excitãdæ.

1 IN præcedentibus capitulis eſſentiam rationalis animæ ſecundum abſoluta quædam prædicata, quæ omnibus ſubſtantijs immaterialibus cõmunia ſunt, declarauimus: nunc vero propriam eius differentiam inquirimus: per quam, & in genere animæ, & in tali eius ſpecie conſtituitur: & conſe-

quenter tã ab intelligentijs, quam ab alijs animabus diſtinguitur. Hæc autem differentia ſine habitudine ad corpus, & ad formalem effectum, quem in ipſo habet, explicari non poteſt, ſicut ſupra de anima in genere declarauimus. Et ideo inquirimus, an principium intelligendi hominis corpori

Apud quos locum habeat.

eius tanquam vera forma vniatur. Mouetur autẽ hæc quæſtio inter eos, qui animam rationalem immortalem eſſe agnoſcunt: nam qui eam mortalem faciunt, non ſolum concedunt illam eſſe veram formam, ſed etiam id tanquam per ſe notum, & tanquam fundamentum alterius erroris ſupponunt. Igitur ex antiquis Philoſophis, qui be-

Eius partem negatiuam, qui ex Philoſophis tenuerint.

ne de immortalitate animæ ſenſerunt, nonnulli ex illo dogmate intulerunt, animam rationalem non eſſe veram corporis formam, nec per ſe, ac ſubſtantialiter illi vniri ad illam ſubſtãtialem naturam componendam, ſed eſſe, & dici lato modo animam aſsiſtentem, & gubernantem, ac mouentem, eo modo, quo intelligentia mouens cœlum anima eius à nonnullis appellatur. Huius ſententiæ fuit Plato in Alcibiade, quamuis non deſint, qui excuſent illum, & interpretentur, ſed non oportet in hoc immorari, præſertim cum Plato tranſmigrationem animarum ab vno corpore in aliud cum Pythagora poſuerit, quæ multo facilius in anima aſsiſtente, quam informante cogitari potuit. Hunc vero errorem multi ex Peripateticis Ariſtotelis interpretibus ſecuti ſunt, eumque Ariſtoteli attribuunt, præſertim Auerroes 3. de anima, text. 5. Simplic. libr. 1. de Anima, text. 17. Philop. text. 11. & ibi Themiſt. & lib. 2. c. 27. Ex hæ-

Qui etiam ex hæreticis apud Coccium.

reticis referri poſſunt Libertini, qui (vt refert Coccius) dixerunt Deum ipſum in nobis eſſe loco animæ, & vegetare corpora noſtra, nos ſuſtinere, atq; in nobis vitales actiones efficere. Vnde humanas animas de medio tollunt. Et ibidem refert Franc. Georg. tom. 1. problem. in 7. 27. & 159. dicentem animum eſſe totum hominem, corpus a. eſſe veluti indumentum hominis ſub eo latentis ſentiens ſolam accidentalem vnionem inter ea inueniri. Aliqui etiam tribuunt hanc ſententiam Greg. Niſſen. in lib. 2. de anim. c. 2. 5. Sed hunc librum inter opera eius non inuenio. Nemeſius autem (cui opus illud ſub alio titulo attribui ſolet) in l. de nat. hom. cap. 2. & 3. aliquid indicare videtur: non tamen ita clare, vt tam grauis error illi poſsit imputari. Denique tempore Concilij Viennenſis ſub Clemen. V. & Later. ſub Leone X. hic error excitatus fuiſſe videtur, vt in ſequentibus videbimus.

2 *Arguitur prim pro hoc errore ex varijs locis Ariſtotelis.*

Et quidem hæretici nullum habent in ſacra pagina huius erroris fundamentũ. Philoſophi autem citati eum Ariſtoteli tribuunt, authoritateque ipſius illum maxime ſuadere nituntur. Et in primis inducunt verba illa lib. 2. c. 1. text. 11. Vbi poſt explicatam definitionem animæ, quod ſit actus corporis, addit, *Nihil tamen vetat, vt aliquæ partium animæ ſeparabiles ſint, propter ea quod nullius corporis ſint actus. Atque obſcurum eſt, & nondum patet, ſi perinde corporis anima ſit actus, vt gubernator actus eſt nauis.* Vbi licet Ariſtoteles non dicat aperte rationalem animam eſſe actum corporis, vt nauta, eſt nauis, dicit ſaltem hoc non repugnare rationi animæ, vt ſic, & incertum eſſe, an ità ſit. In quo maximè fauet huic ſententiæ. Nam profecto, ſi ex definitione animæ nõ probatur rationalem animam eſſe actum corporis, vix inuenietur principium, vnde id probetur. Præterea in lib. 3. cap. 4. & 5. ſæpe refert intellectum eſſe impermixtum corpori. Quod quidem ſi de ſubſtantia ipſius animę intellectiuę accipiatur, idem ſignificat, quod non eſſe ſubſtantialiter vnitam, & infuſam corpori, quo enim alio modo illi miſceri poterat, vt immixta eſſe dicatur. Si vero nomine intellectus potentiam intellectiuam accipiamus: ideo impermixtus corpori dicitur, quia non eſt in organo corporeo, nec corpori inhæret. Vnde etiam ſequitur à fortiori ſenſiſſe ſubſtantiã animæ non eſſe vnitam corpori: quia non eſt potentia abſtractior à materia, quam ſit eſſentia, ſeu ſubſtantia animæ, à qua ipſa manat. Præterea in lib. 1. de part. animal. c. 1. ſentit Ariſtoteles animam rationalem non eſſe naturam, ex quo plane ſequitur non eſſe ſubſtantialem formam: nam omnis forma ſubſtantialis eſt natura, vt ex l. 1. Phyſicor. conſtat. Vnde addit ibidem Philoſophus conſiderationem animæ rationalis non ad naturalem ſcientiam, ſed ad ſuperiorem pertinere, quod etiam eſſet falſum, ſi anima rationalis vera eſſet forma. Afferri etiam ſolent plura loca, in quibus vim intelligendi, quæ eſt in homine, diuinam vocat: quia nihil cum ea communicat corporis actio, & hominem non contemplari diuina, quatenus homo eſt, ſed quatenus aliquid diuinum in ipſo eſt. Vt videre licet l. 10. Ethicorum, c. 7. & l. 2. de Gener. c. 3. & lib. 4. de Part. animæ, c. 3.

Fundamentum vero præcipuum huius erroris eſt, quia repugnat ſpiritualem ſubſtãtiam eſſe veram corporis formam, quod multis indicijs, ſeu argumentis oſtenditur. 3 *Arguitur ſecundo ex varijs indicijs ex reipſa petitis.* Primum ſumi poteſt ex inductione de cæteris intelligentijs omnib. etiam motricibus cœlorum. *Primum indicium.* Secundum ex ſimilitudine rationis, quia nulla ſubſtãtia ſpiritualis poteſt vti corpore ad propriam operationem illi conueniẽtem, quatenus ſpiritualis eſt, qualis eſt ſola intelligendi operatio, & dilectio, ſeu volitio, quæ intelligentiam comitatur. *Secundum.* Tertio, quia inter actum & potentiam debet inueniri proportio: hæc autẽ inter materiam, & ſpiritum non inuenitur, quia materia habet molem, & extenſionem partium, res autem ſpiritualis indiuiſibilis eſt, & incapax molis. *Tertium.* Quartum, quia forma habet naturalem appetitum ad materiam: at vero ſpiritualis ſubſtantia non poteſt habere talem appetitum ad materiam: ergo. Probatur minor, quia ſpiritualis ſubſtantia per materiam impeditur à propria, & principali operatione intelligendi, quæ ex ſe abſtrahit à materia, vt ſupra viſum eſt, cum autem forma ſit propter ſuam operationem præcipue, non videtur poſſe fieri, vt naturaliter appetat ſtatum vnionis cum materia per quem in ſua operatione non iuuatur ſed potius impeditur. *Quartum.* Quintum, quia ſi talis ſubſtantia vniretur corpori, vt forma, deberet illi vniri inſeparabiliter, ſed non ita vnitur, vt conſtat tum experientia, tum ex natura, & modo talis corporis cõpoſiti ex contrarijs, & ex membris diſsimilium diſpoſitionum: ergo non vnitur tali corpori, vt forma. *Quintum.* Maior patet, quia ſi ſubſtãtia ſpiritualis vniretur corpori ſeparabiliter, eſſet duorum actuum capax, vtique coniunctionis, & ſeparationis, & hoc videtur contra naturę ordinem, quia vel vterque ſtatus erit naturalis, & hoc repugnat, cum ſint oppoſiti, vel alter erit violentus: quod nec de ſtatu coniunctionis dici poteſt, ſi illa ſubſtantia eſt vera forma, cum forma naturaliter appetat materiam, nec de ſtatu ſeparationis, quia ille futurus eſſet naturaliter perpetuus, & nullum violentum eſt perpetuum. Sextum, quia forma non vnitur materię, niſi mediantibus diſpoſitionibus materiæ, cuius ſignum eſt, quia conſummatis perfectis diſpoſitionibus introducitur forma: & quandiu illæ in certo gradu permanent, vnio conſeruatur, illis autem à tali gradu deficiẽtibus recedit anima: ergo ſignum eſt illam animã non eſſe ſpiritualem ſubſtantiam: nam materiale accidens non poteſt in ſpiritum tantam vim habere: ergo talis anima nõ eſt ſpiritualis, & intellectualis, ſed materialis ſenſitiua, & in aliqua determinata ſpecie materialis animę ſenſitiuæ. *Sextum.* Ergo principium intelligẽdi, ꝙ poſt talem formam homini adeſt, non eſt vera forma, ſed aliq; aſsiſtens.

Nihil-

4 *Vera aſſertio trimembris.*

Nihilominus dicendum eſt, principium intelligendi, quo homo principaliter intelligit, & quod eſt proprium principium, & ſubiectum intellectiuæ potentiæ humanæ eſſe veram, ſubſtãtialem, & eſſentialem corporis humani formam, tam ſecundum catholicam fidem, quam ſecundum rationẽ, & demonſtrationem naturalem Ariſtoteli, & non paucis alijs Philoſophis notam. Probatur breuiter aſſertio per ſingulas partes diſcurrendo. Et prima quidem aperte probatur ex illis Scripturæ locis, in quibus homini multa tribuuntur, quæ non niſi ratione intellectiui principij ei conueniunt, nec per illud principium poſſent ei communicari, niſi aliqua ſubſtantialis vnio inter illud principium, & materiam interueniret: quæ non poteſt eſſe niſi vnio formæ, & materiæ. Hoc argumentum eſt ſimile illi, quo Theologi de fide probant ex ſacra Scriptura inter humanam naturam, & Deum, ſeu Dei filium vnionem ſubſtantialem factam fuiſſe, quia de vno, & eodem Domino Ieſu Chriſto diuina, & humana attributa, & operationes vere, ac proprie prædicantur. Prior ergo pars argumenti probatur ex illo Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Et infra, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem ſuam creauit illum.* Homo ergo eſt imago ſeu ad imaginem Dei, hoc autem illi conuenit ratione intellectus, & voluntatis, vt ibi Sancti exponunt, Chryſoſtomus homilia vndecima, & cæteri, quos in tract. 2. l. 3. c. 8. late citauimus, & ſupra c. 9. nonnullos commemorauimus. Tribuitur ergo homini dignitas, & proprietas illi conueniens ratione principij intelligendi, in quo cæteras res omnes ſuperat, quæ ad imaginem Dei non ſunt. Idem probari poteſt ex illis verbis eiuſdem capitis, *Et præſit piſcibus maris,* &c. Quia homo non præeſt, nec eſt capax dominij, niſi per rationem, & liberam voluntatem. Vnde idem probant omnia loca, in quibus homini tribuitur libertas arbitrij, & culpa, vel bona operatio, præmium, vel pæna, iuxta illud 2. Corinth. 2. *Vt referat vnuſquiſque prout geſſit ſiue bonum, ſiue malum.* Nam libertas actionis eſt ab intellectu, & voluntate, nec poſſet homini imputari, niſi ipſemet eſſet ſuorum actuum dominus. Idem probant omnia loca, in quibus dona Dei, gratiæ, charitatis, & viſionis Dei, homini communicari dicuntur, quia non eſt capax talium donorum, niſi ratione animæ, & ſpiritualium potentiarum eius.

Oſtenditur primum mẽbrũ ex Scriptur. in primis vbi multa tribuãtur homini non niſi ratione intellectiui principij ei competentia.

5 *Oſtenditur deinde ex locis aliis vbi ſignificatur, non poſſe tribui illa homini niſi ſubſtantialiter vnito ex ipſo intelligendi principio, & corpore.*

Altera vero pars, nimirum hæc non poſſe homini tribui, niſi principium ipſum intelligendi hominem ſubſtantialiter componat, & conſequẽter corpori ſubſtantialiter vniatur: præterquam quod eſt per ſe euidens: vt in ſecunda parte concluſionis dicemus, probari poteſt ex myſterio Incarnationis: tum quia ad communicationem idiomatum fuit neceſſaria ſubſtantialis vnio Verbi, & humanæ naturæ: ergo multo magis eſt in præſenti neceſſaria: tum quia ſine vnione ſubſtantiali non fit vnum ſuppoſitum, nec vna natura per ſe vna: homo autem eſt vnum ſuppoſitum, & humana eius natura eſt vna per ſe, & eſſentialiter: ergo ſi includit intelligendi principium, includit illud, vt per ſe, ac ſubſtantialiter corpori vnitum. Præter hæc autem videtur hoc expreſſe probari ex illo Gen. 2. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Quæ verba de principio intelligendi incorporeo, & ſpirituali homini indito ſupra expoſuimus. Et tamen de illo additur, *Et factus eſt homo in animam viuentem*, id eſt, viuificantem formaliter. Fieri enim in animam viuentem, nihil aliud eſt quam conſtitui viuentem per illud ſpiraculum tanquam per animam dantem vitam corpori de limo formata: illam autem vitam non fuiſſe tantum animalem, ſed etiam rationalem, oſtendunt ſequentia. Nam ſtatim dicitur Deus præceptum homini dediſſe, cuius non eſt capax niſi quatenus ratione vtitur. Et adiungitur, hominem impoſuiſſe nomina cæteris animalibus; quod etiam eſt opus rationis, & maximæ ſapientiæ, vt ibidem expendimus. Denique vnionem illam ſubſtantialem inter animam, & corpus non poſſe eſſe niſi actus, ſeu formæ, ſubſtantialis cum materia, ſeu corpore, & videtur per ſe notum, quia nullum aliud genus ſubſtantialis vnionis ibi cogitari poteſt, & ex eiſdem verb. Geneſis probatur: nam illud ſpiraculum vnitum fuit corpori tanquam vera anima, de qua ſupra oſtendimus vniri corpori per modum actus formalis, & ſubſtantialis.

Secundo principaliter probatur eadem pars ex definitione Eccleſiæ. Expreſſe enim definita eſt hæc veritas in Concilio Viennenſi ſub Clemen. V. in Clement. vnica §. porro. de ſumma Trinitat. *Doctrinam,* inquit, *ſeu poſitionem temere aſſerentem, aut vertentem in dubium, quod ſubſtantia animæ rationalis, ſeu intellectiua vere, ac per ſe humani corporis non ſit forma; vt erroneam, & veritati catholicæ inimicam prædicto approbante Concilio reprobamus.* Et infrà decernit, *Vt quiſquis deinceps aſſerere, defendere, aut tenere pertinaciter præſumpſerit, quod anima rationalis non ſit forma corporis humani per ſe, & eſſentialiter, tanquam hæreticus ſit cenſendus.* Quam definitionem amplectitur Conciliũ Lateranenſe ſub Leone X. ſeſſ. 8. quę tacite declarat doctrinam Concilij Lateranenſis ſub Innoc. III. in cap firmiter, de ſumma Trinitate, dicentis creaſſe Deum à principio creaturam corporalem, & ſpiritualem, & deinde hominem ex vtraque, id eſt, *ex ſpiritu, & corpore conſtitutam*: illa enim conſtitutio non eſt per accidens, ſed per ſe, & ſubſtantialiter, tum quia ita ſunt aliæ naturæ conſtitutæ, ſiue in vna ſimplici entitate, ſiue per vnionem ſubſtantialem plurium: tum denique quia aliâs non tantum humana natura, ſed etiam cæleſtis creatura poſſet dici ex corpore, & ſpiritu aſsiſtente, & mouente conſtituta. Denique in Symbolo Athanaſij eadem veritas inſinuatur, cum dicitur, *Sicut anima rationalis, & caro vnus eſt homo, ita Deus, & homo vnus eſt Chriſtus*: ponitur enim ſimilitudo ſolum in hoc, quod in vtroque intercedit ſubſtantialis vnio, ſine qua veritas vnius ſubſiſtentis, & operantis conſiſtere non poſſet, quamuis modus vnionis ſubſtantialis non ſit idem, ſed in vnoquoque iuxta materiæ capacitatem.

6 *Oſtenditur ſecundo idẽ primũ membrũ ex Concil.*

Symbol Athanaſ.

7 *Oſtenditur tertio idem primum mẽbrum ex Patribus.*

Tertio hæc eſt communis ſententia Patrum, quam potius, vt notam ſupponunt, quam illam ſpecialiter diſputent, aut confirment. Nam in primis exponentes hominis creationem, & verba illa, *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem*, dicunt rationalem animam viuificare corpus humanum, vtique tanquam veram eius formam, qua ingrediente viuificatur, recedente moritur, redeunte reſurgit. Vnde Greg. l. 14. moralium c. 7. *Homo,* inquit, *quia ex anima, & carne conſiſtit, quaſi ex robore, & infirmitate cõpoſitus eſt: robur ergo eſt hominis anima rationalis.* Et infrà, *Ex rationali quippe anima habet homo, vt in perpetuum viuat.* Vnde Irenæus lib. 5. cap. 7. poſtquam dixit de ſpiraculo, ſeu flatu, quem Deus inſpirauit, quem animam puram eſſe dicit, eandem concludit, *ipſe vita eſt eorum, qui percipiunt illum.* Sic etiam dixit Athanaſius orat. contra idola, *Non eſt anima quæ moritur, ſed ob eius diſceſſum corpus moritur.* Similiter Greg. Niſſ. orat. 3. de reſur. anim. inquit; *cum ſit immortalis, mortale corpus ſocium habet actionem, rurſus ſocio ſuo inhabitabit*, &c. Vbi licet non loquatur expreſſe de informatione, vel vnione, tamen ex cõmunicatione, & ſocietate in actionibus, & præmijs, ac pænis earum manifeſte colligitur illam habitationem eſſe per formalem vnitionem, vt ſupra etiam circa teſtimonia Scripturæ ponderauimus;

nimus, & infra amplius id conſtabit ex eo, quod per illam iteratam inhabitationem, & ſocietatem dicit fieri reſurrectionem, per quam corpus verè, ac ſubſtantialiter ad vitam redit. Vnde Chryſoſt. hom. 13. in Gen. ſic ait, *Prius de puluere corpus hominis formatur, & poſt vitalis datur illi virtus, quæ anima eſt ſubſtantia.* Similia ſumi poſſunt ex Tertulliano de reſurr. car. c. 34. Fulgentio libr. 1. ad Morum, cap. 6. Cypr. ſerm. de reſur. Chriſti, Ambr. l. de bono mor. ca. 9. & 10. Ac deniq; Proſper. in carm. de Prouid. de corpore, & anima inquit: *Subſtantia duplex iungitur, inque vnam coëunt contraria vitam.*

8 Hactenus auctoritate ſacra vſi ſumus ad priorem partem aſſertionis probandam, nunc rationes naturales afferendæ ſunt, quibus, & veritas eadem ſtabiliatur, & ſecunda pars aſſertionis demonſtretur.

Probatur vlterius ſecundum aſſertionis mẽbrum primo in generali.

Et primo quidem in generali argumentari poſſumus: quia non eſt impoſsibile dari in rebus creatis hanc veluti mixtionem ex materia extenſa, & corporea, & forma ſpirituali, ſeu nõ repugnat dari naturam ſubſtantialem vere ac per ſe vnam compoſitam ex materia corporea, & forma ſpirituali ſubſtantialiter inter ſe vnitis. At vero, ſuppoſita poſsibilitate, conuenientiſsimum fuit talem naturam creari: ergo datur in hoc vniuerſo talis natura: non datur autem extra hominem, vt de Angelis ſuppono ex dictis in tractat. 1. lib. 1. De brutis vero eſt per ſe manifeſtum, & in ſequentibus oſtendetur. Ergo ſaltem in homine talis natura inuenitur: ergo in ipſo anima rationalis, quæ ſpiritus quidam eſt, corpori tanquam vera forma ſubſtantialis vnitur. Conſequentiæ oẽs ſunt manifeſtæ. Maior autem præcipue probanda eſt reſpondendo ad fundamenta contrariæ ſententiæ: nunc autem declarari poteſt, quia nec ex parte corporis, ſeu materię repugnantia intercedit, tum quia per talem formam potius perficietur magis: tum etiam quia poteſt illi deſeruire ad opera vitæ exercenda, vt exponemus, nec etiam ex parte formæ eſt repugnantia, quia non eſt neceſſaria, vt omnis actus informans materiam ab illa in ſuo eſſe pendeat, quia poteſt altiori, & nobiliori modo illi vniri, nec etiam eſt neceſſe, vt materiæ coextendatur: nam poterit eſſe tota forma in tota materia, & tota in ſingulis partibus eius. Neq; denique ex parte originis animæ, nec ex parte vnionis, nec ex parte operationis oſtendi poteſt repugnantia, vt videbimus: non eſt ergo cur dicamus hoc opus fuiſſe impoſsibile: fuiſſe autem congruẽtiſsimum illud facere, ſi poſsibile fuit, oſtendunt ſatis rationes, quibus ſupra vſi ſumus ad probandum fuiſſe conueniens dari quoddam viuens corporeum, & intellectuale, quod dominari poſsit cæteris animantibus brutis, & illis per intellectum præeſſe, & vti poſſet.

9 Secundo magis in particulari hominem ita eſſe compoſitum ex eius operationibus, & effectibus oſtenditur, quia idem homo eſt, qui opera vitæ exercet, & elicit in illis tribus gradibus nutriendi, ſentiendi, & intelligendi: ergo omnia illa opera ſunt ab intrinſeca forma ſubſtantiali conſtituente hominem eſſentialiter in omnibus illis gradibus: ergo anima rationalis hominis eſt huiuſmodi forma eius.

Probatur 2. in ſpeciali ex effectibus.

Huius probationis maior propoſitio ſuadetur.

Maior euidens eſt in primis per experientiam, vnuſquiſq; n. experitur, ita ſe ratiocinari, & diſcurrere, ſicut experitur ſe ſentire, aut nutriri. Et qui hoc non experitur, & confitetur, neceſſe eſt vt ſe brutum quoddam eſſe, & tanquam vnum ex iumentis inſipientibus factum eſſe fateatur. Quod ſi aliquis hoc concedere non erubuerit, profecto non eſſet cum illo amplius diſputandum. Veruntamen etiam ex natura talium operum, & ex connexione, quam in homine inter ſe habent, colligi ſufficienter poteſt, omnes eſſe ab intrinſeca, & ꝓpria forma.

Suadetur 2.

Tum quia omnes ſunt operationes vitales, de quarum ratione eſt, vt ab interno principio proximo, & principali ipſius viuentis procedant.

Tertio.

Tum etiam, quia ſi operatio vitalis non eſt à me, etiam non eſt in me, quia eſt de ratione eius, vt ſit actio immanens, ſaltem in actibus cognoſcendi, & amandi. Vnde cogitari non poteſt, nec mente concipi, vt quis videat, & nihilominus actum videndi non efficiat, nec in ſe illum recipiat: eademq; ratione non poſſum ego ipſe eſſe, qui intelligo, niſi actum intelligendi ego ipſe efficiam, vel recipiam. At vero actus intelligendi non poteſt eſſe in me, vel à me ratione materiæ, vt iam eſt notum ex dictis: ergo debet eſſe ratione formæ: ergo principium intelligendi in me neceſſario debet eſſe forma meę.

Quarto.

Tum deniq;, quia iſtæ operationes habẽt in homine euidentem connexionem: nam ex operationibus ſenſuum, & phantaſiæ generatur aliquo modo intellectiua cognitio, & ab illa peculiari ratione pendet, vt experientia docet, qa in pueritia, vel amentia ex defectu, vel læſione phantaſiæ vſus rationis impeditur: ergo ſignum eſt vtramque operationem ab intrinſeca, & vera forma proficiſci. Vnde alij Philoſophi conſiderantes hanc dependentiam in alium extremum errorem inciderunt, dicentes animam rationalem eſſe formam corpoream, vt ſupra viſum eſt: ſed decepti ſunt, nam ſubſtantia talium operationum oſtendit principium earum eſſe ſubſtantiam incorpoream: modus a. exercendi illas in corpore cum tali dependentia ab illo, demonſtrat veram vnionem ſubſtantialem animæ cum corpore. Nam ſi principium illud eſſet ſubſtantia ſpiritualis omnino ſeparata ſubſtantialiter à corpore, non eſſet cur à corpore in intelligendo penderet, imo intelligeret modo angelico, & perfecto, quod eſt ab anima coniuncta alienum. Deniq; hoc idem confirmant opera liberi arbitrij, quæ ſunt ab eodẽ principio intelligendi noſtro, & conſtat eſſe opera ipſi⁹ hominis, & illi imputari, vt ſupra explicando loca Scripturæ ponderauimus.

Tertio principaliter oſtenditur eadem veritas quodammodo à priori, quantum materia patitur iungendo ſimul oſtenſionem ex effectibus, quia neceſſe eſt hominem conſtitui in ſubſtantiali eſſentia hominis per aliquam ſubſtantialem formã ipſi propriam, & à formis brutorum diſtinctã, quę poteſt dici forma ſpecifica hominis, ſiue cum illa ſint aliæ genericæ, ſiue non ſint, hoc n. ad præſens punctum nihil refert. 10

Probatur 3. & à priori quodammodo idem aſſertionis membrum.

Supponimus a. hominẽ eſſe ſubſtantialiter compoſitum ex materia, & forma ſubſtantiali, quod nõ eſt minus euidens in homine, quam in cæteris animantibus Nam ex illorum generatione, & corruptione compoſitionem huiuſmodi in eis colligimus, in hoc autem, *Vnus eſt interitus hominis, & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio*, vt dicitur Eccl. 3. Conſtituitur ergo homo eſſentialiter ex materia, & forma.

Suppoſitio pro hac probatione, hominem conſtitui ſubſtantialiter ex forma eaque ſpecie diſtincta à brutis.

Vnde cum eſſentia hominis diuerſæ ſpeciei ſit, ab eſſentijs, ſeu naturis brutorum, neceſſe eſt ſubſtantiali formâ ab eis diſtingui, quia in materia omnes conueniunt, & actus eſt qui diſtinguit. Non fit autem ſubſtantialis diſtinctio per ſola accidentia, vt ex philoſophia notum eſt: fit ergo per ſubſtantialem formã, vnde conſequenter infertur, formam illam ſubſtantialem, quæ diſtinguit eſſentialiter hominem à brutis, eſſe diſtinctæ ſpeciei à proprijs formis brutorum, alioqui non conſtitueret in homine naturam, & eſſentiam diuerſæ ſpeciei. Quocirca cum homo in multis prædicatis genericis, cum brutis conueniat, ſcilicet in ratione ſubſtantiæ compoſitæ viuentis, & ſentientis: & in rationali differat, neceſſe eſt, vt forma conſtituens hominem in illo vltimo gradu, in quo à brutis diſtinguitur, ſit diſtinctæ ſpeciei ab omnibus formis brutorum.

De

11 *Adducitur iam probatio bipartita.*

De hac ergo forma propria hominis inquiro, an ſit ipſummet intelligendi principium, vel alia forma. Si primum dicatur, habemus intentum: quia ſi principium intelligendi eſt vera forma hominis, ipſum eſt vera anima rationalis: & conſequenter hæc anima ſpiritualis eſt, & immortalis, & illa ipſa dicitur eſſe ſubſtantialis forma hominem eſſentialiter conſtituens, quod probare intendimus. Si autem illa forma non eſt ipſum intelligendi principium, anima propria conſtituens hominem in ſpecie diſtincta à cæteris animantibus, non erit rationalis, ſed intra purum gradum ſenſitiuum cōtenta. Quia non eſt dare medium inter gradum ſenſitiuum perfectum in ſuo ordine, & rationalem: ideoque ſi illa anima non eſt rationalis, neceſſario fatendum eſt, gradum ſenſitiuum non excedere. Hinc autem ſequuntur abſurda, & impoſsibilia iam inſinuata. Vnum eſt, quod homo eſſentialiter erit brutum quoddam irrationale, quia per formam irrationalem: id eſt, pure ſenſitiuam conſtituetur phyſicè, & conſequenter metaphyſicè non poterit conſtitui per differentiam, *rationale*, quia talis differentia à forma phyſica rationali ſumitur, quæ non eſt niſi anima rationalis, & non pure ſenſitiua: non erit ergo homo eſſentialiter animal rationale, prout communi omnium ſapientum conſenſu definitur: erit ergo brutum. Aliud inconueniens eſt, quia non erit homo, qui intelligit, diſcurrit, & alia propria opera rationis facit. Sequela eſt euidens, quia ſi non eſt animal rationale, quomodo ratiocinabitur? Item quia ſi principium intelligendi non conſtituit hominem formaliter in eſſe hominis, erit ſubſtantia quædam ſeparata, & integrum ſuppoſitum, ac perſona diſtincta ab homine eſſentialiter, ac perſonaliter: ac proinde ex homine, & illo principio non fiet vna ſubſtantia, nec aliquod per ſe vnum, ſed ſolum erit aggregatum duarum perſonarum accidentaliter vnitarum, ſeu coniunctarum. Ideoque illa ſubſtantia ſeparata erit intelligens, vel diſcurrens: non homo. Nam inter ſuppoſita non eſt communicatio actionum, præſertim vitalium, quando & naturæ ſunt diſtinctæ, & principia proxima operandi ſunt in vno ſuppoſito, & non in alio. Tertium inconueniens eſt, quia homo non erit liberi arbitrij, quia non operatur liberè, niſi qui intelligit, & diſcurrit, ac diſcurrit inter ea, quæ velle, aut nolle, aut inter ea eligere poteſt. Vnde conſequenter nec bene agere, nec peccare homini imputabitur, quod etiam in ratione naturali abſurdiſsimum eſt.

Prima pars. *Secunda pars.* *Primum incommodum ex hac ſecūda parte inſurgens.* *Secundum incōmodum* *Tertium incommodum.*

12 *Euaſio Auerrois.*

Ad hæc autem reſponderet Auerroes, quamuis principium intelligēdi non ſit vera forma hominis, nihilominus hominem per ſuam formam ſubſtantialem cōſtitui in quodam rationalitatis gradu, in quo excedit omnia bruta, quiq; ſatis eſt, vt rationalis dicatur, & definiatur. Nam homo per ſuam animam eſt capax cogitatiuæ potentiæ, quā Ariſtoteles intellectum paſsibilem appellauit. Vnde capax eſt intelligentiæ, & alicuius diſcurſus, & rationis, non quidem per ſe ſolam, aut ex vi ſolius animæ humanæ, ſed per influxum quendam, & participationem à principio intelligendi ſubſtantialiter quidem diſtincto, ac ſeparato: accidentaliter autem coniuncto, & aſsiſtente, ac mouente, & dirigente cogitatiuam hominis facultatem, vt ratiocinari ſuo modo valeat. Vnde in hoc dicit hominem ſuperare bruta, quod per propriam animā eſt aliquo modo capax ratiocinationis, & coniūctionis ad ſuperius principium intelligendi, ſaltem vt motorem, & directorem, quam capacitatem bruta non habent. Sed hæc euaſio fruſtra cōficta eſt, quia nec difficultatem expedit, neque id, quod dicit, mente ſatis concipi poteſt. Suppono enim in primis cogitatiuam hominis ſecundum Auerroem eſſe potentiam materialem, & organicam, vt eſt clarum, quia illum facit corruptibilem, & dicit eſſe facultatem eiuſdem animæ corporeæ, & corruptibilis.

13 *Arguitur contra Auerroem.*

Hoc ergo poſito interrogo an omnes actus intelligendi res tam corporeas, quam ſpirituales, & tam vniuerſales, quam particulares, & actus diſcurrendi circa illas, & iudicandi de illis, ſint actus verè eliciti ab ipſa potentia cogitatiua, tanquam à proxima facultate, & ab anima informante, & componente hominem ſubſtantialiter, tanquam à principio principali, & conſequenter ab ipſo homine, tanquam à proprio principio operante, vel non ſunt ab illa potentia eliciti, ſed à ſuperiori principio intelligendi aliquo modo communicati ipſi cogitatiuæ: vel quidam ex his actibus ſunt eliciti à cogitatiua, & quidam ab intelligentia ſeparata. Nullo autem ex his modis poteſt ſaluari, quod homo ſit rationalis, & intelligat, ſi principiū intelligendi non eſt forma eius. Ergo neceſſarium omnino eſt hoc fateri. Probatur minor quoad primum membrum, quia ſi omnes illi actus à cogitatiua potentia eliciuntur, profecto illa erit verus intellectus, quia habebit pro obiecto ipſum ens, quatenus intelligibile eſt, & per ſe efficiet, ac recipiet omnes actus, quos nos intelligendo, componendo, & ratiocinando elicimus, ratione quorū, ſeu poteſtate ad illos eliciendos nos rationales appellamur & ſumus. Denique ex eiſdem actibus, maxime quæ ex eorum collectione oſtendimus in ſuperioribus intellectum eſſe potentiam ſpiritualem, & ſubſtantiam, quæ eſt principale principium eorum, eſſe ſpiritualem: ergo ſi omnes illi actus attribuuntur cogitatiuæ, mutato tantum nomine, intellectus vocatur cogitatiua, & falſum eſt id, quod ſupponebatur cogitatiuam eſſe materialem potentiam: falſum item eſt principium ſubſtantiale talium operationum non eſſe intelligendi principium, cum illi actus vere ſint actus intelligendi, & ratiocinandi. Ac deniq; falſum eſt principium intelligendi in homine non eſſe formam ſubſtantialem conſtituentem illum in eſſe hominis, quia cogitatiua illa, cui tales actus attribuuntur, vt proximo principio, eſt facultas manans ab illo principio, quod eſt vera forma hominis, vt in reſponſione ſupponitur. Quocirca doctrina Commentatoris nullo modo poteſt illud primum membrum reſponſionis ſuſtinere. Præſertim, quia ſi propria forma, & anima hominis eſt principiū omnium actuum intelligendi, quos in nobis experimur, nihil eſt, quod intelligentia ſeparata nobis præſtare poſsit in munere intelligendi, ratione cuius principium intelligendi noſtrum dici valeat. Quoniam ad ſummum poteſt, aut obiecta nobis applicare, aut ſpecies intentionales in intellectu noſtro efficere, aut (ſi ſub intelligentiæ nomine Deus ipſe comprehendatur) aliquod intellectuale lumen infundere, vel nos ad intelligendum applicare, aut nobiſcum concurrere.

Argumenti facti minor triſida. *Oſtenditur prima pars minoris.*

14 *Secunda etiam pars oſtenditur.*

Vnde non minus euidenter probatum relinquitur ſecundum membrum ſuprà in minori ſubſumptum: quia ſi nulli actus intelligendi in nobis ſunt ab illa potentia, quæ cogitatiua appellatur, & in nobis non eſt altior potentia intelligendi fieri non poteſt, vt per illos actus nos intelligamus, vel ratiocinemur. Quia non poteſt fieri etiam ab ipſo Deo in me intime exiſtente, vt eodem intellectu, vel actu, quo ipſe intelligit, ego intelligam, vel quod mihi vere tribuatur, quod intelligam omnia, quæ ipſe intelligit, ſolum, quia ipſe eſt intime in me, cum ſemper ſit ſuppoſitum à me diſtinctum. Imo licet Deus naturam humanam ſubſtantialiter in vnam hypoſtaſim ſibi vniat, non poterit per illam intelligere, niſi propriam intelli-

gendi facultatem, propriumque actum in illa ſuſcipiat, vt in proprio loco oſtenſum eſt. Ergo actus intelligendi elicitus ab intelligentia ſeparata intra me exiſtente, nunquam poteſt ita communicari meæ cogitatiuæ, vt per illummet actum ego fiam intelligens actu: ſicut neque per intellectum eius poſſum ego cõſtitui formaliter intellectiuus. Nec etiam fingi poteſt, quòd ab illa intelligentia ſeparata fiat in hominis cogitatiua participatio aliqua formalis intellectionis ſuæ, per quam homo ipſe intelligat, vel ratiocinetur: tum quia cogitatiua materialis non eſt capax talis actus, qui ſit vera intellectio, & circa propria obiecta intellectus verſetur: tum etiam, quia non poteſt extrinſecum agens intellectuale imprimere in potentiam hominis cognoſcitiuam ipſum actum cognoſcendi, nec potentia ipſa poteſt ſaltem naturaliter cognoſcere niſi per actum à ſe factum. Si ergo homo de ſe non eſt potens ad intelligendum, nõ poteſt naturaliter participare intellectionem alterius ſuppoſiti intelligẽtis per quamlibet extrinſecam, ſeu accidentalem coniunctionem ad ipſum.

Deniq; eiuſdem minoris pars tertia ſuadetur.

15 Supereſt tertium membrum diſiunctionis ſupra poſitæ, quòd quidam actus intelligendi ſint eliciti ab ipſo homine per potentiam cogitatiuam propriam: alij vero perfectiores ſint illi cõmunicati ab intelligendi principio, quod ſit intelligentia ſeparata, id eſt, ſuppoſitaliter diſtinctum. Et quoad hanc etiam partem facilè impugnatur ſubſumpta minor propoſitio. 1. Tum quia experientia ipſa nos docet, ita nos eſſe, qui diſcurrimus, & qui de quibuſcumque rebus conſideratis iudicamus, ſicut nos ſumus, qui phantaſiamur, vel imaginamur. Itemque non minus eſſe à nobis electio libera, quàm ſenſibilis concupiſcentia, & ſic de cæteris actibus mentis, & voluntatis: ergo fruſtrà, & ſine fundamento contra ipſam experientiam talis diſtinctio fingitur. 2. Tum etiam, quia ratio, qua probatum eſt non poſſe intelligentiam ſeparatam nobis cõmunicare omnes actus ſuos, ita vt per illos faciat nos actu omnia intelligentes, quæ ipſa intelligit. Eadem probat hoc genus communicationis in nullo actu intelligendi poſſe habere locum, quia & eſt contra rationem actus immanentis, & vitalis, & excedit capacitatem humanæ cogitatiuæ, ſi materialis potentia illa eſſe ſupponatur. 3. Tum denique, quia vel homo vt conſtitutus per ſuam formam, & per facultatem cogitandi ab illa forma intrinſecè manantem: quæ in ipſo homine ſit ſuprema, poteſt veros actus intelligendi, & ratiocinandi exercere, vel non poteſt: ſi non poteſt, in nullo actu, & in nulla materia poterit aliquem actum intelligendi habere per coniunctionem extrinſecam ſubſtantiæ intelligentis, vt probant rationes factæ. Si vero poteſt per propriam formam & intrinſecam facultatem aliquos actus efficere, qui ad intelligentiam verè pertineant: inde colligi poteſt, & debet illam formam eſſe altioris ordinis, & potentiam eſſe vniuerſaliorem, & altiorem, quàm ſit cogitatiua materialis, ac ſubinde illam formam eſſe rationalem, ſimulque eſſe veram animam informantem.

Probatur tandem 3. aſſert. membrum iuxta D.Th.

16 Supereſt, vt vltimam aſſertionis partem confirmemus, oſtendendo ab Ariſtotele notam, & demonſtratam fuiſſe. Hoc autem colligere conatus eſt D.Thomas 2.contra gentes, cap.70.ex eo, quod ſecundum Ariſtotelem cœlum eſt animatum vera forma intellectuali. Sed hæc probatio in primis aſſumit principium incertum, nimirum, quid Ariſtoteles de cœli animatione ſenſerit, id eſt, an propriè, vel largè de animato cœlo loquutus fuerit, cùm cœlum animatum vocauit. Et ipſemet D. Thomas 1.parte quæſt.76.art.3. poſteriorem ſenſum præfert. Deinde illatio eſt per medium valde extrinſecum, ideoque demonſtrari non poteſt, ſed ad ſummum quadam coniectura, vel ſimilitudine rationis oſtendi. Melius ergo idem D. Thomas 1.parte quæſt.76.art.1.dixit Ariſtotelem in libro primo de Anima veritatem hanc docuiſſe, & demonſtraſſe. Quod ita eſſe demonſtratur. Nam libro ſecundo de Anima, capite primo definit, animam eſſe actum primum eſſentialem tãquam veram formam ſubſtantialem, & ſub illa definitione animam rationalem comprehendit: ergo docuit illam eſſe veram formam ſubſtantialem. Maior nota eſt ex dictis in principio huius libri, & ex diſcurſu Philoſophi. Nam ad probandum animam eſſe actum primum, præmittit diuiſionem ſubſtantiæ in materiam, formam, & compoſitum. In qua diuiſione forma propriè ſumitur pro altera parte eſſentiali ſubſtantiæ compoſitæ, vt conſtat ex vſu illius diuiſionis. Et inde tandem concludit, animam eſſe ſubſtantiam, & non eſſe compoſitum ipſum, nec corpus, ſeu materiam, ſed eſſe formam ſubſtantialem, vtique propriam, & dantem eſſe rei, vt cauſam formalem eius. Vnde idem Ariſtoteles 5.Metaphyſic. cap.8. dicit vno modo ſubſtantiam appellari, *quod cauſa eſt ipſius eſſe, vt eſt in animali anima.* Minor autem, id eſt, ſub eam definitionem animam rationalem comprehendiſſe, patet, tum quia in principio capitis primi proponit dicere, *quid ſit anima, & quænam ſit eius communis maximè ratio.* Et poſtea text.7.& 8. concludit definitionem illam eſſe maximè vniuerſalem, & omni animæ conuenire. Tum etiam, quia capite ſecundo ſub ſecunda definitione animæ, etiam illam comprehendit, quæ eſt principium intelligendi: vt ex verbis eiuſdem definitionis manifeſtum eſt: dicit enim animam eſſe *quo primo viuimus, mouemur, & intelligimus.* At vero ibi eodem modo loquitur de anima, quo in primo capite, nam vnam definitionem per aliam demonſtrat. Et in eo principio præcipuè fundatur, quod idem eſt principium formale, & eſſentiale eſſendi cuiuſcunque compoſiti, quod eſt illi principium operandi: ergo clarè ſentit animam, quæ eſt principium intelligendi in homine eſſe illi principium formale eſſendi, quod eſt eſſe ſubſtantialem formam. Et ideo in priori capite text.7. manifeſtum eſſe dicit, ex anima, & corpore in vniuerſum, vnum per ſe fieri. Vnde in cap.3.inter potentias animæ, ſicut numerat ſenſitiuum, ita ponit intellectiuum, & adiungit, *vnam eſſe animæ rationem perinde, ac formæ.* Similia habet cap.4.& ſæpius id repetit. Et ex eodem principio dixerat lib.1.text.64.proprius dici, *non animam, ſed hominem per animam diſcere, & ratiocinari.* Et lib.1.Ethicorum, cap.7.proprium opus hominis dicit eſſe ſecundum rationem viuere, & ideo in opere rationis felicitatem hominis ponit, & illam dicit eſſe operationem animæ perfectiſsimam: eadem ergo eſt felicitas, & operatio hominis, & animæ, quod eſſe non poſſet, niſi id, quo ratiocinatur homo, ipſius eſſet forma, eum eſſentialiter conſtituens animatum, non eſſe ſimplex animatum vtique per veram formam informantem, nam impropriè cœlum, licet ſit corpus ſimplex, animatum alibi appellat: ergo ſignum eſt in illis libris loqui de propria anima informante, ſub qua rationalem comprehendit. Denique lib.12.Metaph. cap.3.text.16.de propria forma loquitur, cum dicit, *Simul cum ſuo compoſito incipere,* & nihilominus in text.18.dicit conſiderandum eſſe, an poſtea aliquid permaneat: *nam in aliqua,* inquit, *nihil prohibet, licet non in omni, ſed in mente ipſa.* Ergo ſupponit mentem, ſeu principium intelligendi hominis eſſe veram formam, & propterea non niſi cum ipſo homine incipere, licet poſtea manere poſsit, quia venit de foris: vt lib.2.de generat.animal. cap.3. dixerat, vbi etiam inter animas, intellectiuam numerat,

Alij Ariſtot. loci referuntur.

Iudicium authoris de locis Ariſtot. hic & in n. 2 allatis.

merat, ad quam dicit potentiam priùs eſſe in potentia, & per illam poſtea in actum reduci. Fateor quidem aliqua ex his locis per alia nonnulla verba eiuſdem Philoſophi obſcuriora reddi, patiq; calumniam, aut euaſionem, vel reſponſionem aliquã: nihilominus tamen faciunt valde probabilem fidem, vt reſpondendo ad fundamenta contraria magis declarabitur.

17 *Ad fundam. in n. 3. adductum ex variis indiciis. Concinit author in diſp. 34. Metaph. ſect. 5. à n. 30*

Ad fundamentum ergo contrarij erroris, nego eſſe repugnantiam inter hæc duo, nimirum eſſe ſubſtantiam ſpiritualem, & eſſe formam corporis. Nam licet non omnis ſubſtantia ſpiritualis poſsit eſſe vera corporis forma: nihilominus aliquam eſſe talem formam non repugnat. Diſtinguenda eſt enim duplex ſubſtantia ſpiritualis, vna eſt omnino completa, & abſoluta in propria eſſentia, & ratione ſubſiſtendi, & hæc non poteſt eſſe forma corporis, nec cum alia ſubſtantia ad vnam completam eſſentiam ſubſtantialem componendam vniri: quia quod in genere ſubſtantiæ completum eſt, non poteſt ampliùs compleri. Alia verò eſſe poteſt ſubſtantia ſpiritualis incompleta in genere ſubſtantiæ, & non omnino abſoluta tranſcendẽtaliter, ſed includens in ſua eſſentia trãſcendentalem habitudinem ad corpus: quia in hoc nulla cogitari poteſt repugnantia, & talis actus ſpiritualis, poteſt eſſe vera corporis forma. Et ita ad primam probationem, ſeu inductionem ab Angelis ſumptam negatur conſequentia: quia intelligentiæ angelicæ ſunt completæ ſubſtantiæ, vt in lib. 1. primi tractatus cap. 6. diximus: anima verò eſt incompleta cùm ſuapte natura ſit ordinata ad totius hominis conſtitutionem, vnde, & ſubſiſtentiam habet tantummodo partialem, ideoq; indiget comparte alia, videl. materia, vt in ſubſiſtente completo operationes ſuas exerceat, quod D. Th. attigit 1. p. quæſt. 75. art. 7. in corpore quidem obſcuriùs, clariùs verò in reſponſione ad 3. Atque ex hoc diſcrimine obiter excluditur opinio Aureoli in 2. diſt. 8. quæſt. vnica art. 2. quàm etiam refellit Capreolus in diſt. 3. quæſt. 1. ad argumenta contra tertiam concluſionem, non eſſe impoſsibile Angelum formam eſſe materiæ. Sed D. Thomas 1. parte quæſt. 51. art. 1. Scot. quodlibet. 9. Capreol. ſupra, & alij communiter contrarium docent, quia cùm natura angelica ſit in ſuo eſſe completa, contra rationem talis completionis erit, ſi fiat pars formalis alterius naturæ, ſed de hoc puncto latiùs in proprio loco.

Ad primum indicium.

Angelos non poſſe materiam informare.

Vide lib. 1. de Angel cap. 6

18 *Ad ſecũdum indicium in eod. n. 3*

Ad ſecundum negatur aſſumptum. Nam anima rationalis præterquam quòd indiget corpore ad operationes materiales, non paucas, quæ ab illa etiam quatenus rationalis dimanant, cuiuſmodi ſunt riſus, fletus, loquutio, ac ſimiles, ad ipſas quoque intelligendi, ac volendi actiones indiget corpore, non quidem vt ſubiecto, aut organo, ſed vt medio quodam ad recipiendas ſpecies. Et hinc ſoluitur etiam obiectio quorundam, quòd anima noſtra non det eſſe rationale corpori, cùm nec corpus ratiocinetur, nec homo per corpus, ac proinde vt rationalis eſt, non eſt forma corporis. Reſpondendum enim eſt, formam non dare eſſe materiæ, ſed compoſito, nimirum homini, qui eſſentialiter rationalis eſt: materiæ verò eatenus dicitur dare eſſe, quatenus illam in ſuo eſſe conſeruat. Neque eſt neceſſarium, vt homo ratiocinetur per corpus, ſed ſatis eſt, vt corpus modo aliquo deſeruiat ratiocinationi.

19 *Ad 3. ibid.*

Ad tertium dic proportionem illam non in ratione entitatis, ſed in ratione actus, & potentiæ requirendam eſſe: proportio ergo actus informãtis, & potentiæ receptiuæ in hoc conſiſtit, vt ſint aptæ ad conſtituendum vnum, poſsintq; rectè cõuenire ad eundem finem, ſic autem ſe habet anima noſtra, ac materia: quare licet anima ſpiritualis ſit, atq; intellectiua, indiget tamen ſenſibus, quos habet in corpore, & ideo ex tali corpore, & anima ipſa optimè fit vnum compoſitum potens intelligere, ſentire, aliaque vitæ opera exercere. Non tamen poteſt negari eſſe valde mirabile, res adeo diſtantes, vt corpus, & ſpiritum tanto fœdere coniungi, vt vnam naturam componant, in eundemquem finem operandi conſpirent, nec ob id ſpiritus de perfectione propria quicquam amittat, ſed potiùs perficiatur. Mirabilis, inquam, res eſt, & ideo multis Philoſophis ignota, diuinæ tamen ſapientiæ poſsibilis. Eſtque naturæ rerum maximè congruum, vt inter res ſpirituales tantum, & corporales tantum extet vna media, quæ vtramque contineat. De quo argumento luculenter Nazian. orat. 42. & alij non raro. Si verò quiſpiam roget, cur repugnet formæ accidentali ſpirituali vniri materiæ, non autem ſubſtantiali, plana eſt ratio, quod accidens à ſubiecto dependeat, ac proinde, ſi hoc materiale ſit, non poterit accidens ab illo materialiter cauſatum non eſſe materiale, vt dixi tomo 1. in 3. partem, diſp. 31. ſect. 5. §. hæc tamen, quod de forma ſubſtantiali ſpirituali, qualis eſt rationalis, minimè procedit, cum à corpore nullatenus cauſetur.

Vide Naz. orat. 42. & ex philoſoph. Triſmegiſt. in Aſclepio. c. 3. & alios apud Bouer. to. 1. demon. 2. art. 2. § eia

Vide Conimbric. lib. 2. de cælo c. 1. q. 2 art. 2

Accidẽs ſpirituale cur nequeat inhærere materiæ

20 *Ad 4. ibid.*

Quarti argumenti minor propoſitio neganda eſt. Ad probationem dicendum ita eſſe animam humanam propter ſuam operationem ſpiritualem, vt etiam ſit propter alias materiales, quamuis minus præcipuè, vt ex reſponſione ad ſecundum intelligi poteſt, ac declaratur amplius: nam ſicut anima rationalis eſſentialiter continet gradum vegetantis, ac ſentientis formæ, vt cap. 3. viſum eſt, ita quoq; neceſſariò, quamuis minus præcipuè, oportuit illam eſſe propter operationes ijs gradibus reſpondentes, ac proinde naturali appetitu inclinari ad materiam per cuius organa illas poſſet exercere. Et quamuis ob hanc neceſſariam coniunctionem ad materiam minus abſtractum intelligendi modum anima ſortiatur, quàm ſi ſeparata eſſet à materia, aliunde tamen iuuatur potius à corpore, cum medijs ſenſibus ſpecies ad intelligendum comparet per viam propriæ inuentionis, ac magis de ſuo, vt ita dicam, ſeparata verò quaſi per viam doctrinæ eas accipiat purè paſsiuè ſe habendo. Vnde mirum non eſt, ſi ad corpus naturaliter inclinetur, attenta etiam præcipua ipſius intelligendi operatione: quid vero de eiuſdem animæ appetitu in ſeparationis ſtatu ſentiendum, lib. vlt. dicetur.

21 *Ad 5. ibid.*

Tract. 2. de voluntario diſp. 2. ſect. 1 quid violentum ſit explicatur.

Ad quintum neganda eſt ſequela, ſiue maior propoſitio, cuius probatio attingit vulgarem difficultatem de ſtatu ſeparationis animæ, an ſit illi violentus, ac naturaliter appetat vniri corpori, quæ in lib. vlt. opportunius occurret, videriq; etiam poterunt quæ diſput. 35. Metaph. ſect. 2. à nũ. 6. dicta ſunt. Nunc reſpondeo ad argumentum, animam ſemel ſeparatam ſemper manſuram in eo ſtatu naturaliter loquendo cum non poſsit redire ad corpus, permanſuram, quia tamen illa non ſolum eſt id, quo aliud eſt, ſed etiã id, quod eſt, cum ſit ſubſiſtens, ideo non tantum habet pro fine informare, ſed etiam eſſe atque intelligere: quia ergo ſeparata à corpore intelligeret, non fruſtraretur vndique ſuo fine, ſed ex parte tantum, quia de facto in perpetuum maneret abſq; munere informandi, niſi diuina ſapientia, & virtute prouiſum eſſet de reunione in generali reſurrectione, quæ hac via procedendo naturali etiam lumine conijci poſſet aliqualiter. Fatemur tamen animam ſeparatam ratione aliqua pati violentiam contra naturalẽ inclinationem ad vnionẽ cum corpore. Illud vero effatum, *Nullum violentum perpetuum*, iuxta Caietan. procedit, quando naturalis via patet ad violentiam remouendã, quæ interpretatio pe-

 titione

titione principij laborare videtur. Ideo dici poteſt violentum dupliciter dici, aut propter contrarietatem, aut propter ſolam priuationem, vnde duplex ſtatus violentus conſurgit, primus quando ſolum aufertur à re, quod illi ex natura ſua debetur, vt ſtatus cæcitatis, in quo nihil ponitur contra naturam, ſed aufertur, quod ſecundum naturam debebatur, nimirum viſus. Secundus ſtatus eſt quando aufertur, quod debitum eſt, & ponitur, quod eſt contra naturam, vt cùm aqua calefit: aufertur enim ab ea debitum frigus, & ponitur contrarius calor: quando ergo ſtatus eſt ſecundo modo violentus, non eſt perpetuus, quia inter contraria neceſſariò ſequitur pugna, atque adeo ſtatus illius deturbatio: quando verò eſt primo modo, perpetuus eſſe poteſt, cum à priuatione ad habitum non detur naturalis regreſſus: atque ita ſe haberet ſtatus animæ ſeparatæ, in quo non haberet anima contrarium repugnans illi, ſed careret tantum perfectione debita, quæ eſt informatio.

22 *Ad 6. ibid.*

Ad ſextum prima conſequentia, ex qua ſecunda, & tertia pendent, falſa eſt. Quod verò in eius probationem affertur, materiale ſcilicet accidens vim nõ habere, vt ſpiritum corpori vniat, & quodammodo alliget, ſunt qui reſpondeant, non habere quidem vim ad vniendam animam ſecũdùm gradum rationalitatis, bene tamẽ ſecundum gradus aliàs vegetantis, & ſentientis, hoc tamen ſuſtineri non poteſt, iuxta ſuperius dicta. Nam vnio inter animam, & corpus realis eſt, ac phyſica, illa verò graduum diſtinctio ſolum metaphyſica, ac per conceptus noſtros inadæquatos: aut ergo materiale accidens nullo modo vnit animam corpori, quod eſt contra reſpondentes, ac veritatem ipſam, aut vnit eam ſecundum totam ſuam realitatem, quæ indiuiſibilis eſt, & ſpiritualis, quod intendimus. Negandum ergo accidentia materialia prædictam vim vniendi non habere, ſiue ſermo ſit de accidentibus materiæ inhærentibus, ſiue de inhærentibus ipſi generanti, hoc ſolo diſcrimine, quòd priora vniant in genere cauſæ materialis, poſteriora verò in genere efficientis, vt patet ex ijs, quæ diſput. 13. Metaphyſ. ſect. 9. à num. 5. & diſput. 18. ſect. 2. numer. 20. dicta ſunt. Nec mirum ſi tantam vim habeant, cum principales cauſæ ſint ſubſtantiæ, nimirum materia, & generans: atque vnio ipſa non ita purè ſpiritualis, quin materiam reſpiciat eſſentialiter, extenſionemque habeat ex parte illius.

Concinit etiam Fonſeca 2. Metaph. c. 1. q 2. ſect 6. Ad tertium Conimbr. 2. de Anima q 6. a. 2. concluſ. 2.

INTERMISSI OPERIS RAtio, eiuſque ſupplementum ex eodem Authore.

HOc detinebatur ſtudio immortalis animi aſſiduus indagator & aſſertor Pater Franciſcus Soarius, dum per ſacræ paginæ oracula, perque ſacrorum Patrum ſcripta, ac naturalis rationis argumenta, in id vnum enixè incumberet. Deerat certè ad indubitatam veritatem vndique ſtipandam, ipſe eius intuitus, deerat experientia: ergo ſecreto à mortalitate corporis animo, atque ad beatam illam (vt minime credimus formidoloſe) viſionem euocatus, ipſa ſui diſſolutione expertus, apertoque intuitu contemplatus eſt, certius certo fuiſſe, quod dudum de immortalitate, & animo ipſo, & calamo verſaſſet.

De 1. autor infra c 12. n. 17. & diſp. 34

His ergo de anima poſteriores curas, & ſi necdum primi libri argumentum expleuerint, quòd vniuerſa complecteretur, quæ ad ipſius animæ naturam attinerent (diſputandum enim ſupererat primò de animarum ſubſiſtentia in corpore: ſecundò de earum inter ſe æquali, vel inæquali perfectione: tertiò de origine, an ne per traducem, vt aiunt, vel per creationem potiùs fiant, idque ante corpora, vel tunc primò cùm à generante perfecte diſponuntur: quarto denique num pro hominum numero multiplicentur, vel potiùs in alia atque alia corpora demigrent.) Hoc, inquam, inchoatum opus, ex ijs commentationibus, quas Soarius iuuenis quidem ætate, ſed iam doctrina longæuus auditoribus propinauerat, complendum cenſuimus, tum vt tantam inuidæ mortis iniuriam vindicaremus, lectorque haberet, vnde deſiderium mitigaret: tum etiam, quia prædicti commentarij per ſe digniſſimi ſunt qui lucẽ aſpiciant, cùm ipſius Soarij ingenium, methodumque quam in alijs ſeruat libris multùm ſpirent, ac cum inchoato opere valde cohæreant: tum denique quòd ea erat Soario mens, quam hauſimus ex ore, vt in Metaphyſico opere, atque tractatione de anima, tanquam in penu reponeret, quæ ludi magiſtri depromerent, ſuiſque auditoribus multo ſine labore exponerent. Neque vero à munere Theologi Doctoris alienum exiſtimes, ſi ad philoſophicas de anima quæſtiones demittatur, cùm iiſdem prorſus S. Thomas primam ſuæ ſummæ partem compleuerit, adeo vt nec vegetantis animæ, aut verò ſentientis, nedum intelligentis affectionibus diſcutiendis pepercerit, optima ſcilicet ratione, quam ab ipſo Soario in huiuſce inchoati operis præludio diſcas: quo etiam fiet obiter, vt tandem aliquando intelligas, vix credi poſſe quale, ac quantum tam inde, in natura rerum perſcrutanda acumen ingenij author oſtenderit, quamque ſplendide inſtructus inter opinantium varietates diſcreuerit: niſi forte (quod rei ipſius prudentes æſtimatores ſubodorantur) delapſa è cœlo luce, à Patre luminum perfuſus fuerit. Sed hæc idque genus plurima euulganda remittimus iis, qui de tanti viri dotibus, ac vitæ rationibus latiùs dicent. Quod vero ſubiectæ antiquioris lecturæ inſcriptionem Diſputationum, *&* Quæſtionum *nominibus à Soario appoſitam, in libros & capita verterimus, boni conſulat lector: inchoatum nimirum opus hac poſteriore forma inſcriptum, æquum fuit atque omnino neceſſarium ſtylo vnigenio de cætero vt proſequeremur. Quapropter ſi in libris de angelis, aut alio fortaſſe opere poſthumo Soarij, hunc de anima tractatum* Diſputationum, *&* Quæſtionum, *titulo citatum legas, typographorum feſtinationi deputandum erit.*

Metaph. ſection. 5. à n. 30. & noſtrates Con l. 3. de Anim. c. 1 q. 2
De 2. ijdem Conimb. in q. 5. & Fonſ. 5. Metaph. c. 28. q. 16
De 3. item Conimb q. 3. & nonnihil idem Soar. lib. 3 de opere 6. dier. c. 7. latiſſimè Bouer. tom. 1 demonſt. 2
De 4. Conſ. ſupra q. 7. & Bouer. in 2. 5. In his verò citatis authoribus pleroſque alios antiquiores inuenies.

CAPVT XIII.

Vtrùm ſola anima rationalis ſit indiuiſibilis, an etiam ſenſitiua, & vegetatiua.

HÆc quæſtio pertinet maximè ad explicationem trium animarum, illarumque ſubſtantiæ, circa quam rem ſit prima concluſio. Anima hominis eſt indiuiſibilis. Hæc ſequitur euidenter ex di-

1. *1 Aſſert. pro anima rationali fidei proxima.*

ex dictis cap. 9. cùm anima humana ſpiritualis ſit: Vnde concluſio ſi non de fide eſt, certè fidei proxima, vt docet D. Auguſt. contra epiſtolam fundamenti cap.16.& 19.& epiſtola 22. tomo 2. lib. 10. de Trinitate, cap.7. tomo 3. & l. de quantitate animæ, Chryſoſt. homil. 5. de incomprehenſibili Dei natura, tomo 5. Gregor. Niſſenus 2. de Anima, cap. 2. Tertull. l. 2. de Anima. S. Thom. 1. p. q. 76. art. 8. latiùs 2. contra gentes, c. 72. & de ſpiritualibus creaturis a. 4. q. de Anima, art. 11. Conſentiunt Theologi omnes in 1. diſt. 8. & in 2. diſt. 6. Itaque etſi non eſt expreſsé definita, eſt tamen fidei proxima, quia ferè euidenter ſequitur ex definitionibus fidei, ſi enim eſt omnino ſpiritualis, debet eſſe indiuiſibilis, diuiſio enim prouenit ab aliqua materialitate. Item ſi eſſet diuiſibilis, eſſet pars in parte, &c. ergo abſciſſa manu abſcinderetur pars animæ: vel ergo ea pars corrumpitur, vel manet. Primum apertè eſt contra fidem, anima enim rationalis eſt omnino immortalis, ac ferè etiam ſecundum. Nam vbi quæſo gentium, manet ea pars. Præterea habetne illa intellectum, an non: habere enim non poteſt, aliàs intellectus quoque eſſet diuiſibilis, duoque intellectus partiales in anima darentur, manere autē ſine intellectu multo eſt abſurdius: ergo, &c. Imò Durand. in primo, diſt. 8. q. 3. eadem fide credendum putat, animam rationalem eſſe indiuiſibilem, qua credimus eſſe ſpiritualem, & immortalem.

2. *Secunda aſſertio pro anima veget. negans. Qui ei aduerſentur.*

Secunda concluſio. Animæ tantùm vegetabiles extenſæ ſunt, ac diuiſibiles. Quidam huic concluſioni refragantur, aſſerentes animas etiam plantarum eſſe indiuiſibiles, vt Nemeſius lib. de natura hominis, c. 2. Marſil. Ficinus lib. 1. 6. & 8. de Theologia Platonis, & tribuit Platoni, Amonio, Plotino, & Porphyrio. Idem tenet Thianenſis 2. de Anima, text. 22. Pompanatius quoque l. 1. de nutriēte, & nutrito, c. 10. dicit eſſe rationalem opinionem, citans pro ea Hugonem Senenſem, & Auguſtinum lib. de immortalitate animæ, c. vltimo. Hęc tamen ſententia nullum habet pro ſe fundamentum, niſi quod ſumi poteſt ex modo augmenti viuentium, & ex termino, quem in quantitate habent: ſed vtrumq; ſolutum eſt à nobis. Primum in 1. de generatione, vbi diximus ad augmentum vitale non eſſe neceſſarium indiuiſibilitatem animæ. Secundum verò 2. Phyſicorum, vbi oſtendimus vegetabilia habere terminum, etiamſi habeant animas diuiſibiles: atq; hæc eſt ſufficiens probatio concluſionis: pręſertim, quia, vt diximus, oppoſita ſentētia nullum præterea habet fundamētum. Deinde concluſio patet experientia certiſsima: diuiditur enim vitis, & vtraq; pars diuiſa viuit, & nutritur poſtea: ergo pars animæ remanſit in partibus diuiſis. Vnde Ariſt. l. 2. de Anima, c. 2. text. 20. & lib. de iuuentute & ſeneſt. c. 1. ait plantarum animam, & quorundam etiam animalium actu quidē vnam eſſe, poteſtate verò plures, vtpote quia ſecta viuūt. Deniq; vegetabiles formæ parum excedunt perfectionem formarum non viuentium, ac ſunt nimis materiales: indiuiſibilitas autem multam arguit immaterialitatem: ergo, &c.

Probatur primo aſſertio refutando aduerſarios.

Probatur 2. ratione.

3. *Animas brutorum omnes indiuiſibiles ponunt aliqui.*

Reducitur igitur quæſtio ad animas ſenſitiuas tantummodo, de quibus nonnulli aſſerunt omnes eſſe indiuiſibiles, vt citati authores, & D. Auguſt. l. de quantitate animæ, c. 31. vbi miratur maximè, quòd animantis cuiuſdam imperfecti, quælibet pars diuiſa viueret, ac ſentiret, conaturque explicare illius animam non fuiſſe diuiſam, ſed quoniam adducta experientia rem concludit.

Tertia aſſertio pro anima imperfectorum animalium.

Sit tertia concluſio. Animalia imperfecta (annuloſa vocant) habent animas diuiſibiles, & extenſas. Probatur propugnando ipſam experientiam, quòd vtraque talis animantis pars diuiſa viuat: quidam ergo occurrunt illam tantū viuere, in qua remanet caput, aliam verò partē videri viuere propter vitales ſpiritus, qui in ea ſaliunt, & cauſant motū. Sed contra hãc fugam experientia etiam militat, ſcribit enim D. Auguſt. ſuprà, ob longum, ac multipedem vermiculum diuiſum tam velociter, ac expedirè, ſecundum vtramq; partem ſeſe mouiſſe, ac ſi duo integra eſſent animalia, ſtyloq; puncta contorſiſſe ſe ad doloris locum, & ſubdit, *Tentauimus, quatenus id valeret atq; vermiculum, imo iam vermiculos in multas partes concidimus, itaq; omnes mouebantur vt niſi à nobis factum illud eſſet, & comparerent vulnera recentia, totidem illos ſeorſim natos, ac ſibi quemque vixiſſe crederemus*: nulla ergo ratione negari poteſt, vtramque, vel alteram partem viuere, cùm motū ſuum efficiat. Eandem experientiam adhibet Ariſtoteles, qui concluſionem poſitā tuetur primo de Anima, text. 67. 93. & 94. & l. 2. text. 20. de longitudine, & breuitate vitæ cap. 3. de iuuentute, & ſenectute cap. 1.

Probatur experientia Effugium 1. excluditur.

Ariſto ſtat pro aſſert.

4 *Effugium 2. variè expugnatur.*

Alij occurrunt, vtramque partem viuere, non propter diuiſionem, ſed corruptionem potius pręexiſtentis animæ, & introductionem duarum animarum in partibus diuiſis. At quo quæſo modo potuerunt per ſolam diuiſionem duæ animæ tam citò produci: Item quę introductæ denuo dicuntur, vel alteriùs ſunt ſpeciei cum præexiſtente, vel eiuſdem, alterius eſſe obſtat experientia: habent ſiquidem eoſdem motus, & organizationem eandem, tantùmque differunt in magnitudine, quæ ſpeciem non variat. Deinde non facile eſt oſtendere quòdnam agens materiam ad noui animalis generationem diſponat. Si verò dicantur eiuſdem: ergo ex corruptione indiuidui vnius ſequitur alterius generatio ſpeciei eiuſdem, quod eſt impoſsibile. Ad hæc, ſi animal diuiſum corrumpitur, quia organa deſtruuntur debita ad illius conſeruationem, certè non poterit introduci noua illius ſpeciei anima.

5. *Effugium 3. multipliciter quoque obſtruitur.*

Alij tandem reſpondent vtramque partem viuere eadem anima, ſed incredibile eſt formam adeo imperfectam informare materias loco diſtinctas, ac nullo modo vnitas. Item ſi anima illa vna eſſet, operationes vnius partis impedirent alterius operationes, & vehemens dolor vnius debilitaret alteram: hoc autem conſtat non contingere: nulla ergo via poteſt effugi adducta experientia, atque adeò illa ſola reddit concluſionem in philoſophia certam. Accedit etiam, quòd imperfectio, & materialitas prædictarum formarum abundé oſtendit illas non ſuperare adeò perfectionem aliarum materialium, vt ferè ſpirituales, & omnino immateriales, vtpote indiuiſibiles exiſtimari debeant.

6 *Brutorum etiam perfectorum animas diuiſibiles eſſe multi cenſent.*

Reſtat ergo quæſtio de animantibus perfectis, vt equo, leone, & ſimilibus, quæ perfectam organizationem & integritatem omnium ſenſuum poſsident, diſtinctionemque membrorum principalium, prout in homine reperiuntur, nempe cerebri, cordis, &c. Ac de his multi aſſerunt habere etiam animas extenſas, & diuiſibiles. Ita Scotus in 4. diſt. 44. quæſt. 1. art. 1. Durand. in 1. diſt. 8. 2. p. diſtinctionis, quęſt. 3. num. 10. Capreol. in 2. diſt. 15. quæſt. 1. ad vltimum cōtra vltimam concluſionē, Marſilius in 2. quæſt. 11. art. 1. & 1. de generat. quæſt. 11. & 12. Ægid. in 1. diſt. 8. 2. p. quæſt. 5. Pompanat. ſuprà cap. 4. Petrus de Mantua tract. de primo, & vltimo inſtanti, Iandunus 2. de Anima, q. 6. Apollinaris quæſt. item 6. Saxonia 1. de generat. q. 10. & 11. Probaturque primò, quia nulla eſt forma à materia pendens ſecundùm eſſe, quæ non ſit coextenſa materiæ, nam quid eſt aliud formam aliquam eſſe materialem, quàm extenſionem habere materialem, & corpoream? Si autem è contra indiuiſibilis eſt omnino, quid illi deeſſe poteſt, vt ſit immaterialis? Secundò arguitur, Omnis forma ma-

Primum argumētum pro hac ſententia.

teria-

terialis educitur de potentia materiæ: ergo tota educitur de tota materia, & pars de parte: ergo habet partes: ergo & diuiſibilis erit. Prima conſequentia probatur, quia aut educitur tota forma de tota materia, & tota de qualibet parte, aut pars de parte non primum: ergo ſecundum. Probatur minor primò, quia impoſsibile videtur eandem formam ſemel eductam de potentia materiæ denuò fieri: ergo etiam erit impoſsibile formam, quæ tota educitur ex vna parte, educi totam ex alia. Secundò aſſumo certam materiæ partem, ex qua educi ponitur tota anima, & argumentor ſic. Tota anima ex vi actionis, quæ in illa parte fit, educitur: ergo impoſsibile eſt educi totam ſimul ex alia parte. Tertiò in argumentatione horum viuentium additur pars formæ: ergo eſt diuiſibilis. Antecedens probatur, quoniam aliàs forma, quæ antea erat, ad nouam materiam migraret: hoc autem videtur eſſe proprium ſubſiſtẽtis, & independentis formæ: maximè quòd in decurſu argumentationis poterit anima nullam iam habere illius materiæ partem, quam in generatione acquiſiuit: non ergo educta fuit de potentia illius, quandoquidem ab illa non dependebat in ſuo eſſe. Quartò arguitur experientijs: nam animalia hæc ſæpe viuunt partibus præcipuis abſciſsis, refert enim Ariſtoteles 1. de Anima, textu 92. & de iuuentute, & ſenectute cap. 1. teſtudines abſciſſo corde viuere, Commentator etiam 7. Phyſicorũ, textu 4. refert, ſe vidiſſe progredientem arietem abſciſſo capite, & ex Auicenna taurum per duos iuiſſe paſſus, abſciſſo corde: ac ſimilia refert Tertullianus lib. de Anima.

Secundum

Tertium.

Quartum

7 Contrariam ſententiam tradit S. Thomas in q. de Anima, art. 10. & in 1. diſt. 8. quæſt 5. art. 12. contra gent. cap. 72. 1. p. quæſt. 76. art. 8. vbi Caiet. Albertus item Magnus 1. de Anima, cap. vltimo, & lib. 2. cap. 7. D. Bonauent in 1. diſt. 8. Aſtudillo 1. de generat. quæſt. 15. Iauellus quæſt. 4. Eandem indicat Ariſtoteles de iuuentute, & ſenectute, cap. 1. vbi poſtquam de animalibus imperfectis dixit eſſe quaſi animalia multa natura cohærentia, ſubdit, *at quæ optima fabricatione conſtant, haudquaquam viuere diſſecta queunt, quod eorum natura quam maximè poteſt vna habeatur.* Fundamentum D. Thomæ ſumitur ab experientia, nam ſicut in homine vna parte ablata, ſtatim diſſoluitur, ac moritur totum, ita in quolibet animali perfecto accidit: ex hoc ergo colligendum videtur, eorum animas eſſe indiuiſibiles, ſicut eſt humana: nam ſi eſſent extenſæ, & pars cohærens parti, poſſet quælibet ſeparata & diuerſa cum parte materiæ informatæ aliquo tempore conſeruari, minimè autem poteſt: ergo ſignum eſt talem quamlibet animam eſſe indiuiſibilem, quæ per ſe primò reſpiciat totum corpus, tanquam primum ſuſceptiuum, extra quod non poteſt conſeruari. Huic rationi addit ſecundam Caietan. quòd animalia hæc non augeantur per additionem formæ: ergo, &c. Probat aſſumptum. Quia quando aliquid creſcit per additionem formæ, quando magis creſcit, tanto maiorem virtutem habet, nam addita forma additur virtus: ſed animalia perfecta in grandi mole conſtituta minores habent vires: ergo non niſi quia anima indiuiſibilis non poteſt tanto corpori dominari.

Qui doceãt eſſe indiuiſibiles.

Fundam. 1. ex D. Thom.

Fundam. 2. ex Caiet.

8. Verum hæc duo fundamenta non videntur firma. Ad primum enim dicetur, licèt pars formæ ſit in parte materiæ, mori tamen illicò partem abſciſſam, quia pars formæ pendet ex vnione, & influxu aliarum partium, ſicut ſi abſcindatur pars minima viuentis imperfecti, abſcindetur quidem pars animæ, quæ tamen non conſeruabitur, quòd deficiat organizatio requiſita. Ad ſecundum dicitur illud commune quoque eſſe animabus extenſis, arbor enim, ſi nimium creſcit, non tanta virtute fructificat: illud ergo prouenit, non ex indiuiſibilitate animæ, ſed ex magnitudine organorum, quæ non poſſunt tam facilè applicari ad opus, nec ſibi inuicem deſeruire. Item, quia alimentum in tot, ac tam porrectas partes diſtributum minores vires illis præbet. Ac quia hæc D. Thomæ poſitio difficilè intelligitur, fundamentaque facilè ſoluuntur, multi etiam illius diſcipuli in hac parte ab ipſo defecerunt. Alij negantes ſententiam illam in re, defendunt in verbis, dicentes loqui D. Thomam de indiuiſibilitate phyſica, non quantitatiua, quod tamen ei aduerſatur, ait enim prædictas animas non eſſe quantas per accidens, ſed in qualibet parte totas æquè, atque humanam. Neque tamen eſt, cur in hac parte D. Thomam deſeramus, etſi pars altera ſatis probabiliter defendi valeat.

Infirmatur primũ fundamentum.

Infirmatur ſecundum.

D. Thomæ ſententia ſuis etiam diſcipulis quibuſdam difficilis apparet.

Vnde ſit quarta cõcluſio. Animæ ſenſitiuæ animalium perfectorum indiuiſibiles ſunt, & inextenſæ, quæ eſt etiam D. Auguſtini 6. de Trinitate, cap. 6. Probatur primò, quia nulla eſt implicatio, quòd hæc proprietas conueniat formis dependentibus à materia: nõ eſt ergo impoſsibilis: ergo de facto conuenit formis illis. Antecedens patet primò, quia à nullo aſsignatur implicatio, quod etiam patebit ex ſolutione argumentorum in cõtrarium. Secundò, quia nulla eſt neceſſaria connexio inter has duas proprietates, indiuiſibilitatem ſcilicet, atque independentiam à materia: nam licèt indiuiſibilitas ſequatur immaterialitatem, attamen quòd non poſsit abſque illa inueniri, non oſtenditur: ergo neque è contrario illa duo, ſcilicet indiuiſibilitas, & dependentia à materia repugnant: maior enim perfectio requiritur, vt forma ſit independens, quàm vt ſit indiuiſibilis, vt patet in accidenti ſpirituali, eſt enim indiuiſibile, ac dependens: poteſt ergo indiuiſibilitas ſaluari cum dependentia. Si dicas non eſſe ſimile, quòd illa dependentia non ſit à materia, ſed à ſubiecto ſpirituali, inſtabitur, exemplum in omnibus ſimile eſſe non debere, illam verò differentiam nihil obſtare. Etenim ſicut forma ſpiritualis, licèt ſit perfectior natura, poteſt actuare extenſam materiam, tanquam vera forma, ita forma alia indiuiſibilis, quæ non attingit naturam formæ ſpiritualis, poterit dependere à ſubiecto, quod informat: hæc ergo argumenta videntur probare conſideratis illis duobus prędicatis ſecundùm ſe, ſcilicet indiuiſibilitate, & dependentia, ea non eſſe mutuò repugnantia, atque adeò eſſe poſsibilem formam indiuiſibilem pendentem à materia in ſuo eſſe.

9. Quarta aſſertio

Præmittitur in primis nõ eſſe impoſſibilem formã materialem indiuiſibilẽ.

Euaſio præcluditur.

Quo ſuppoſito probatur aſſertio primò. Quia conuenit eſſe in vniuerſo omnes modos formarum poſsibilium: ſi ergo ponantur poſsibiles formæ, de quibus loquimur, indiuiſibiles nempe, & materiales eſſent profectò imperfectiores anima rationali propter dependentiam à materia, & ita non attingerent gradum ratiocinantium: eſſent deindę perfectiores omnibus formis extẽſis, quia maximè accederent ad immaterialitatem, ac adeò eſſent in ſupremo gradu formarum materialium, qui eſt gradus ſentientium, & intra illum haberent ſupremum locum ob eãdem rationem, hæc autem omnia cõueniunt formis animalium perfectorum: ergo verè illæ tales exiſtunt, neque enim credibile eſt, quòd in creatione brutorum omiſſa fuerint perfectiſsima intra illum gradum: maximè cùm modus eſſendi horum animantium perfectorum, perfectiſsimus appareat, cùm habeant ſenſus omnes, & virtutes poſsibiles in eo gradu. Confirmatur pręterea, quia non fit tranſitus ab extremo ad extremum, niſi per medium: ſunt autem inter animas quędam omnino materiales, & extenſæ, aliæ immateriales, & inextenſæ, inter quas eſt poſsibile quoddam medium, ſcilicet

10 Probatur iã aſſertio de facto.

Prima ratio ex congruentia.

Confirmatio.

animæ

animæ materialis, & inextenſæ : ergo datur tale medium non alibi certè, quàm in his viuentibus perfectis: ergo, &c.

Secunda ratio ex varijs experimentis. Primo.

11 Accedunt experientiæ, primò, nam in hiſce animalibus reperitur tanta ferè conſonantia organorum, ac tantus conſenſus inter illa, quantus in homine : habent enim certa organa ad virtutes ſingulas deputata : cerebrum ad virtutem cognoſcitiuam, ad vitalem cor, ad naturalem, ſeu vegetabilem hepar : atque inter has partes talem conſenſum, vt læſo tactu cor moueatur, & ſi imaginatio apprehendat vt nociuum, imperet motum, quem illico pedes exequuntur : hic autem conſenſus tantus videtur ob identitatem animæ, quæ omnia gubernat, identitas verò non eſt ſine indiuiſibilitate: nam ſi eſſet diuiſibilis, quo quæſo modo pars animæ, quæ in pede reſidet, cognoſcit quod iubet pars, quæ eſt in capite, & illud exequitur: Ratio ergo tanti conſenſus ea eſt, quòd tota anima in capite eſt, atque in pede.

Secundo.

Alia experientia, quòd etiam in his animalibus vehemẽs operatio vnius partis impedit operationem alterius, vt grandis dolor tactus impedit actionem viſus, quod non contingeret, ſi diuerſæ partes animæ in diuerſis partibus viuentis eſſent, poſſet enim altera ſine alterius concurſu operari, itaque licèt vna eſſet attenta, vel defatigata, altera non ob id defatigaretur, aut impediretur à ſuo munere, quæ ſanè experientiæ ideo magnam probabilitatem faciunt, ꝙ ex nulla alia re videatur melius colligi identitas principij, quàm ex conſenſu, & conſonantia potẽtiarum illius : neque verò ſimilis conſonantia in plantis viſitur, nam licet vna pars debilitetur, alia perfectè exequitur ſuam operationem, niſi fortè ſit media, per quam trahit alimentum, quod eſt per accidens. In ſectilibus quoq; animantibus nihil tale reperitur : quòd ſi aliquando puncta vna parte mouetur alia, vtputa cauda, nõ ita ſit, quòd vna pars alteri obediat, ſed potiùs id prouenit ex continuatione partium cum quadam diffuſione vitalium ſpirituum, qui cauſant motum, atq; etiam ex imperfecta phantaſia diſtenta per corpus, vnde ſpecies ſenſibiles deferuntur ad partes, quæ mouentur, non ſic autem in animantibus perfectis, vt de ſe patet.

Tertio.

Tertia experientia. Habent animalia perfecta vim diſcernendi inter res duas ſimul propoſitas, agnus etiam ſi videat lupum ſimul & equum, diſcernit inimicum à non inimico, & ab vno fugit, non ab alio : accurrens quoque ad matrem diſcernit ſuperiorem partem illius ab inferiori, & ad hanc accedit ad ſugendum, non ad aliam. Talpa etiam ſine viſu per tactum cognoſcit filium, & diſcernit inter illum, & alienum.

Conficitur argumẽtum ex adducta experientia.

Ex quibus planè indiuiſibilitas prædictarum animarum colligitur in hunc modum. Ad diſcernendum neceſſe eſt, vt qui diſcernit vtramq; partem cognoſcat: ergo ſi equus, v.g. diſcernit aquam frigidam à calida, neceſſe eſt vt principiũ cognoſcendi vtramque ſit idem, non quidem principium proximum, nempe tactus (poteſt enim manus dextera tangere frigidam, & ſiniſtra calidam:) ergo ſaltem principium principale cognoſcendi in vtraque manu erit idem, atque adeò tota anima in qualibet manu. Si dicas, iudicium illud eſſe in imaginatione, meliùs ſurget argumentum. Nam ſi imaginatio diſcernit inter apprehenſa per ſenſus, certè idem eſt principium cognoſcens has omnes res, & gubernans potentias.

Fundamentum D. Th. n. 7. allatum ſuſtinetur.

12 Hæc ergo omnia probabilem reddunt opinionem D. Thomæ, neque experientia, quam ipſe adducit, eſt contemnenda, quòd ſi tales animę eſſent diuiſibiles, non tam citò pars abſciſſa moreretur: ſi enim quæque pars habet ſuam partialem formam, & in quantitate ſufficiente diuidatur, non eſt, cur tantam dependentiam habere dicatur, vt nec per inſtans conſeruari queat : ſic itaque Diuus Thomas intulit prouenire hoc ex indiuiſibilitate animæ probabiliter.

Ad primum argum. in n. 6.

Ad primum verò argumentum in contrarium 13 reſpondetur rationem formæ materialis abſolutè non conſiſtere in extenſione, ſed in dependentia à ſubiecto materiali, hocque efficere, vt animę, de quibus agimus, ſpirituales non ſint.

Ad ſecundũ, vt quidam reſpondeant. Melior reſponſio.

Ad ſecundum quidam reſpondent eam animam non educi de partibus materię, ſed à tota materia adæquatè, quod ab illa tantum pendeat, & non à ſingulis partibus. Reſpondetur tamen aliter totam educi de tota, & totam de qualibet parte, quam in inſtanti generationis informat : neq; vero hoc eſt mirabilius, quam totam eſſe in tota materia, & totam in qualibet parte, nam ſicut eſt in materia, ita ſit. Sanè quod hic difficultatem habet illud eſt, quomodo vna, & eadem res ſit tota in tota materia, & tota in qualibet parte. Quæ difficultas communis eſt, neceſſarioque, in humana forma admittenda: quòd vero talis aliqua forma ſuſtentetur à materia, parum, aut nihil difficultatis addit. Vnde ad primam impugnationem huius ſeu probationem minoris negatur ſimilitudo. Namque educi de potentia materiæ tranſitus quidam eſt de non eſſe ad eſſe, quod eſt impoſsibile formæ iam exiſtenti. At verò educi ſimul de non eſſe ad eſſe ex duabus partibus materiæ cum illius materiæ adæquato concurſu nullam implicationem affert, ſed oſtendit tantùm, quòd idem ſit in duabus partibus ſimul, quod nihil vetat. Ad ſecundum dic, vnam eſſe ibi actionem totalem, qua ipſa anima ſit in omnibus partibus.

Ad tertium in eodem n. 6.

Ad tertium: ſicut ſunt quædam formæ, quæ totæ pendent à tota materia, & pars à parte : aliæ 14 verò quæ exiſtentes in materia, à tota illa ſeparari poſſunt, ac per ſe ſubſiſtere, ita facilè intelliguntur formæ mediæ, quæ nec per ſe ſtare poſſunt, nec tamen neceſſariò ſunt affixæ determinatæ parti materiæ, ſed paulatim poſſunt ex vna in aliam ſuccedere virtute ſua, non tamen ſeipſas ſuſtinere, quæ omnia eo magis rationi conſonant, quo tales animæ reperiuntur diſtare magis ab imperfectione materiæ, accedereq; ad perfectionem noſtræ animæ: naturale ſiquidem eſt, vt medium ipſum aliquid participet de extremis, & quo magis recedit ab vno, magis accedat ad aliud.

Ad quartũ vt reſpondeat Albert.

Ad experientias reſpondet Albertus ſumma de 15 homine, quæſt. 2. art. 3. motus illos non prouenire ab anima, ſed ab impetu impreſſo neruis ratione violentiæ, quæ interuenit in ſeparatione animæ à corpore : iuuant etiam ſpiritus vitales, qui in neruis remanent per aliquam morulam, ac vim mouendi conſeruant, quæ tamen experientia non in omnibus eſt neceſſariò acceptanda, nam ſimiles ſæpè obſeruantur in homine, de quo conſtat habere animam indiuiſibilem.

Moderamen huius reſpõſionis.

Eſt verò ſolutio clara, quando pars minor abſciſſa videtur viuere: attamen quando totum ipſum truncatum mouetur, vt taurus ſine capite, (quod appellatur ab Ariſtotele colobum, ſeu mutilum 5. Metaph. text. 27.) tunc dici poſſet, admitti illud quidem mutilum aliquo tempore viuere, non propter diuiſionem animæ, ſed quia tota anima potuit aliquantulum in corpore mutilo permanere: cùm non adeò, neque ita pendeat vita à parte abſciſſa, vt primo inſtanti extinguatur.

Ariſtoteles exponitur Pompanatij lapſus.

Atque his modis poteſt explicari, quod Ariſtoteles ait 3. de partib. c. 7. poſſe animal truncato capite aliquantulum moueri, propter quem locum Pompanatius lib. 10. de nutriente, & nutrito, dixit omnem animam, etiam humanam, ſecundùm philoſophiam, eſſe diuiſibilem, ſed turpiter lapſus eſt, & ex debili fundamento.

)?(

NOTATIO PRO PRÆCEDENTI aſſertione.

Sententiam hanc de indiuiſibilitate animæ perfectorum viuentium, in quarta aſſertione poſitam, mutaret proculdubio ipſe author, ſi inchoatum hunc tractatum, vti cœperat, vltimis curis limaſſet. Quippe iam olim in Metaphyſica, hanc retractans quam priùs dictarat, oppoſitam dixerat probabiliorem diſput. 15. ſect. 10. num. 32. Imò hoc ipſo in lib. cap. 2 num. 19 cenſuit probabiliſſimam. Non erat tamen cur omnia plenè prout ab eo accepimus non hic tibi, Lector beneuole, immutata daremus, præſertim cùm ea etiam ſententia, quam hic defendit, probabilis certè ſit, & in gratiam D. Thomæ ſuſcepta videatur.

CAPVT XIV.

Vtrùm eadem anima informet omnes, & ſingulas partes viuentis.

1. *Pro parte negante 1. arg.* HÆc quæſtio etiam pertinet ad explicandum animæ modum informandi. Cuius negatiua pars vera apparet. Primò, quia in diuerſis membris, diuerſæ, imò contrariæ reperiuntur diſpoſitiones, cor enim in excellenti gradu calidum eſt, cerebrum verò in excellenti frigidum: ergo non poteſt eadem forma eas partes informare. Secundò, quando pars abſcinditur, retinet eandem formam ſubſtantialem, quam habebat in toto, non retinet autem animam totalem: ergo partialem aliam, quam etiam habebat. Maior patet: tum quia non eſt à quo introducatur noua: tum quia abſciſſa pars poteſt reuniri: retinuit ergo eandem formam. Tertiò. In viuente quædam partes ſentiunt, aliæ non ſentiunt, ſed vegetantur, vt oſſa, aliæ nec vegetantur, nec ſentiunt, vt ſanguis, & capilli, incredibile autem apparet, quòd vna, & eadem forma tam diuerſos effectus cauſet: ergo, &c.

2. *Prima aſſertio bipartita pro anima diuiſibili.* Præſens difficultas minor eſt in viuentibus, quę formas habent diuiſibiles, & extenſas, nam in illis tota forma eſt in tota, & pars in parte, atq; adeo vna eſt forma informans totum, quanuis non ſimplex ſit, ſed compoſita, ſicut etiam in non animatis contingit. Sit ergo prima concluſio. In viuentibus, quæ animas habent extenſas, vna eſt anima informans partes omnes, coalita tamen ex partib. diuerſarum rationum partialium. Prima pars cõcluſionis probatur, *Prior pars oſtenditur 1.* quia viuens vnum per ſe eſt ſubſtantiale ſuppoſitum, cuius omnes partes ſunt continuæ: ergo habent vnam formam eas informantem. Item vna integra à qua vnam habet formam, 2. à qua vendicat eſſe, & vnitatem: ergo & viuens, quod non minus eſt vnum. Namq; ad vnitatem formæ non eſt neceſſe, vt illamet entitas, quæ informat partem vnam, informet & alias, ſed & ſatis, ſi vna ſit ex compoſitione, & vnione plurium partium: ſicut & corpus hoc ſolo modo dicitur vnum.

3. *Poſterior quoq; ſuadetur 1* Secunda pars concluſionis probatur primò; quia eiuſmodi partiales formæ requirunt ex propria ratione diuerſas diſpoſitiones: ergo ſunt diuerſarum rationum. Item habent ex ſe diuerſos 2. effectus formales, nam pars formæ arboris quæ conſtituit folium non poſſet conſtituere radicem arboris, neque è contrario. 3. Item operationes diuerſarum partium ſunt diuerſæ, forma autem co- 4. aptatur diuerſis partibus diſpoſitionum. Tandem forma integra totius arboris, quæ informat radices, truncum, folia, &c. ſecundum ſe ſumpta non poteſt eſſe tam homogenea, ſicut formæ ignis; aliàs nulla eſſet ratio, cur vna illius pars eſſet magis in vna parte materiæ, quàm alia: ergo non eſt tam ſimilaris, nec eiuſdem rationis in omnibus partibus: ergo diſtinguuntur partes illius ſecundum partiales rationes. Nec inferas: ergo illæ partes non ſunt continuabiles, quia ſunt ſpecie diuerſæ: nam id habet verum in ijs, quæ differunt totali ſpecie, non verò in ijs, quæ partialiter differunt, & ordinantur ad integritatem totius ſuppoſiti, vt in propoſito: & ſicut in artificialibus partes diuerſarum rationum vniuntur aliquo modo ad integrandum perfectum artificium, ita in naturalibus, &c. *Inſtantia remouetur.*

4. *Quid de anima indiuiſibili ſenſerint non pauci apud Galen.* Difficultas ergo quæſtionis ſupereſt de his viuētibus, quæ habent animas indiuiſibiles, de quibus fuit antiqua Platonis, & aliorum opinio, quã Galenus refert 5. & 6. de Placitis, animam noſtram in corpore non eſſe ſimplicem, ſed ex multis compoſitam: ponebant enim animam concupiſcibilem ad appetendum cibum, &c quam aiebant eſſe in hepate, & animam iraſcibilem in corde, cuius munus eſt cohibere concupiſcibilem, ſi eſſet effrenis, & tueri illam ab aduerſarijs. Tertiã ponebant rationalem in cerebro, quaſi in arce ad imperandum, & gubernandum. Idem refert Albert. lib. 2. de Anima, cap. vlt. Philopon. in lib. de Anim. fol. 4. colum. 3. *Et apud Albert.* Idem ſentit Pythagoras, differebat tamẽ in modo loquendi, volebat enim has eſſe tres animas totales, & conſequenter plures animas congregari in homine: Plato verò non tres animas, ſed tres partes animæ illas appellabat. Refertur etiam Ariſtoteles 3. de Anima, text. 90. Cicero 1. Tuſculana, qui Platonem ſequitur cum Galeno, Tertullian. in tom. 3. lib. de Anima, cap. 24. & lib. de reſurrect. carnis. Philo Iudæus lib. de eo, quod deterius potiori inſidiari ſoleat, pagin. mihi 112. & lib. 1. Allegoriar. pag. 36. & lib. 2. pag. 54. Simonportius lib. de mente humana, c. 70. Et id tribuit Ariſtoteli, eo quod ſecundum eum anima tantum eſt in corde, quod certe inſinuat libro de communi animal. motu in fine, vbi ait, *Quocirca non eſt opus in quoquo membro animam ineſſe, ſed cum in certo principio conſiſtat, reliqua membra, quòd illi adiungantur, vniunt: atque officia per naturam obeunt ſua.* Idem inſinuat lib. de iuuentute, c. 1. Itemq; Albert. Magn. 2 de Anima, tractat. 1. cap. 27. ſed obiter: Ariſtoteles vero exponendus eſt, loqui ſcil. de vi motiua, vel ſecundum principalitatem, vt aiunt, quod anima ſit in corde, vt in prima ſede, non quod non ſit in alijs. *Exponitur proximus Ariſtot. locus.*

5. *Quid alij præſertim medici apud Nyphum.* Eſt alia opinio, quę ponit vnam animam informare totum corpus; tamen præter illam, inquiunt, eſſe diuerſas partiales formas in diuerſis partibus heterogeneis: quam tenent multi medici, quos refert, & ſequitur Nyphus 1. de generatione, text. 78. ac videtur eſſe opinio Commentatoris 12. Metaphyſ. text. 17. vbi ait, quòd totum animal, & partes eius conueniunt in forma totius, differunt tamen in formis ſpecificis ipſarum partium. Idem tenet Antonius Andr. 7. Metaph. q. 17. Venetus 2. de Anima, q. 23. Et quidam eorum aiunt, has partiales formas eſſe adeo imperfectas, vt nequeant ſubſiſtere ſine totali. Alij, vt nullum eſſe exiſtentiæ tribuant, ſed quodammodo partiale. *Accedũt Anton. Andr. & Venetus.*

6. *1. Aſſert. pro anima indiuiſibili.* Contra has opiniones ſit ſecunda concluſio. In viuentibus, quæ habent animas indiuiſibiles, eadem anima eſt, & nulla alia forma, quæ informet eas partes viuentis, quæ inter ſe continuæ ſunt, & in quibus eſt aliqua operatio vitalis. Hæc eſt D. Thomæ, & communis Theologorum in 2. diſt. 17. vbi Gregor. q. 2. Heruæus tract. de pluralitate formarum. Idem tenent Philoſophi ferè omnes in libro de Anima. Videndus eſt Albert. tract. 5. cap. penult. & ex medicis Nyphus ſupra in recognitionibus, Turiſanus lib. 2. in Galenum Commento 12. dubio

dubio 4. Valles lib. 4. controuerſiar. in fine, & lib. 2 cap. 14. *Probatur 1. per dilēma.* Probatur. Nam ſi partes heterogeneæ haberent partiales formas diuerſas, vel omnes informarentur poſtea quadam anima totali, vel non: vtrumque autem iſtorum eſt impoſsibile: ergo. *Prima pars dilemmatis oſtenditur 1.* Probatur minor quoad primam partem. Nam ſi habent partiales formas, & rurſus animam totalem, in eadem parte eſſet pluralitas formarum ſubſtantialium, quod ſæpe probatum eſt eſſe impoſsibile.

2 Item ſi anima totalis informat omnes partes, manet eadem difficultas, ſcil. quod diuerſas diſpoſitiones in illis habeat, & quod non præbeat illis idem eſſe, quare ſuperfluè adduntur partiales formæ.

3. Item arguitur tertio. Nam ſi os, v.g. habet partialem formam, per illam conſtituitur in tali eſſe, id eſt, in eſſe oſsis: ad hoc enim ponuntur prædictæ formæ, aliàs ſuperfluæ ſunt: ergo anima totalis nullum effectum formalem habet in tali parte, quia non præbet illi aliud eſſe: ergo non informat illam.

4. Item quia illæ partiales formæ debent eſſe animæ, aliàs non haberent operationem vitalem, nec diſpoſitionem vitæ, & conſequenter fuiſſent ſuperfluæ, quod non eſt admittendum: eſſent ergo in eadem parte viuentis plures animæ, quod improbatum eſt cap. 5. Si vero dicatur ſecundum, ſcil. quod partes non informantur anima totali, ſed tantum ſuis partialibus formis. *Altera pars dilemmatis.* Cōtra arguitur. Vel illæ partes habent inter ſe continuationem, vel non: ſi habent, ex illis integrabitur vna anima, quæ erit diuiſibilis, & extenſa contra id, quod ſupponimus de indiuiſibilitate prædictarum animarum. Si autem non habent continuationem: ergo quælibet per ſe conſtituit ſuum ſuppoſitum viuens: & animal ex eis reſultans non erit per ſe vnum, ſed per accidens aggregatum multorum.

7. *Probatur 2. principaliter aſſertio.* Secundò, ſi hæc anima indiuiſibilis non eſt in omnibus partibus, erit ſaltem in vna: peto ergo, an illa ſit organica, nec ne? Si non eſt organica: ergo talis forma non eſt actus corporis phyſici organici: ergo non eſt anima: ſi eſt organica: ergo ſicut informat partes diuerſarum rationum in illa parte, ita poterit informare partes diuerſarum rationum in toto: ergo ſuperfluunt partiales formę. Rurſus interrogo, quænam ſit illa pars. Dices eſſe cor. Contra: nam vis ſentiendi non prouenit potiſsimè à parte illa, ſed à cerebro, & vis vegetandi ab hepate: ergo potius eſſet anima in aliqua iſtarum partium, quod ſi concedas, argumentum planè concludit eſſe in omnibus: nam probatum eſt ſupra eſſe eandem formam, à qua omnes illæ vires procedunt. ergo ſi poteſt vna forma, & eadem has partes adeo diuerſas informare, poterit informare alias. Præterea, quia ſi hæc forma tantum eſt in vna parte: ergo non eſt forma totius. Dices formam totius appellari, quia in vnica parte exiſtens gubernat, & influit in omnes alias: ſed falsò dices: tum quia nulla eſt pars in huiuſmodi animalibus, quæ ſola ipſa ſit principium omnium virtutum totius, vt poſtea dicemus. Tum quia hoc dato, poſſet illa dici gubernator, aut motor totius corporis, non tamen vera forma totius. *Probatur 3. principaliter* Tertiò arguitur. Nam ſupra cap. 13. num. 11. multis experientijs oſtenſum eſt, operationes, quæ fiunt in diuerſis partibus viuentis, procedere ab eadem anima: ergo illa eadem anima informat omnes partes. Patet conſequentia, quia tales operationes ſunt vitales: ergo procedunt à forma informante. Et confirmatur. Nam operationes partium procedunt à forma informante illas, & procedunt ab eadem anima: ergo eadem anima informat illas. *Probatur 4.* Quartò. Anima eſt actus primus dans eſſe cōpoſito: ergo dat eſſe omnibus partibus, nam eſſe totius conſurgit ex eſſe partium, ideoque impoſſibile eſt intelligere, quod alia ſit forma totius, & alia partium. Quintò ſi manus haberet ſuam partialem formam, etiam diuiſa poſſet conſeruare illam, ſaltem aliquo tempore: manet enim cum eiſdem diſpoſitionibus, quas antea habebat, & ſola ſeparatio non eſt ſufficiens cauſa inſtantaneæ corruptionis. *Probatur 5.* Conſequens verò eſt falſum, ait enim Ariſtoteles 4. Meteor. cap. vlt. 1. de generat. animal. cap. 19. 7. Metaph. text. 25. & 1. de Anim. cap. 1. quod manus abſciſſa eſt æquiuocè talis: ergo. Sextò. *Probatur 6.* Tandem concluſio eſt plurimùm conſona fidei aſſerenti animam per ſe, & eſſentialiter vniri corpori humano, vt habetur Concilio tertio Lateranenſi ſeſſ. 8. Corpus autem humanum eſt id, quod varijs membris conſtat, & non aliqua pars illius. Faciunt pro hac concluſione ſupra adducta cap. 6. & 12.

Ad primum reſpondetur eſſe differentiam inter 8.
Ad 1. argū. n. 1. formam diuiſibilem, & indiuiſibilem, quod diuiſibilis tota reſpicit totam materiam, & pars partem, forma verò indiuiſibilis reſpicit vt adæquatum ſubiectum totam materiam, partem vero non reſpicit per ſe, ſed in quantum integrat totum, quare non eſt inconueniens, quod eadem forma in diuerſis partibus requirat diuerſas, & contrarias diſpoſitiones, quia ex illis partibus reſultat vnum integrum ſuſceptiuum attemperatum iuxta exigentiam formæ. *Ad 2. ibid.* Ad ſecundum negatur maior. Ad primam eius probationem reſpondetur idem argumentum eſſe de quacunque forma cadaueris: eadem ergo eſt ſolutio alibi tradita. Ad ſecundam reſpondetur. Si pars non totaliter abſcindatur, non amitti animam, ſi verò totaliter, aiunt quidam non poſſe iterum informari illa anima, videri tamen habere aliquam operationem vitalem propter vnionem intimam, quam habet cum alijs partibus abſque noua informatione. *Vide diſp. 14 Metaph. ſect. 3. à n. 20* Ita reſpondent Nyphus, & alij: videtur tamen valde probabile poſſe iterum reuniri, & informari eadem anima per modum nutritionis. Nam ſicut illa anima poteſt vnire ſibi materiam cibi, & informare, ita poteſt reunire ſibi materiam partis abſciſſæ, & informare, maximè ſi illi coniungatur ſtatim antequam amittat diſpoſitiones proprias. Neque in hoc apparet ratio impoſsibilitatis, imò nec tunc fiet propriè regreſſus à priuatione ad habitum, quia materia illa non fuit ſimpliciter ſeparata à forma, ſed ex parte. *Ad 3. ibid.* Tertium argumentum difficilius eſt, nam petit, vt explicemus, quo modo primò, & per ſe differant partes heterogeneæ: hoc verò abundè expoſuimus ſupra cap. 2 n. 19.

Ex quibus ſequitur hæc tertia concluſio. Anima indiuiſibilis, & nulla alia eſt tota in toto, & tota in qualibet parte. 9. *3 Aſſertio.* Ad cuius probationem ſupponit D. Thomas 1. p. q. 76. art. 8. triplicem totalitatem formæ. *Notatio triplicis totalitatis pro aſſertione ex D. Thoma. Primò.* Prima eſt eſſentialis, quæ conſurgit ex compoſitione generis, & differentiæ, ſecundum quam totalitatem quęlibet forma etiam diuiſibilis eſt tota in toto, & tota in qualibet parte, quoniam in qualibet parte formæ eſt tota eſſentia formæ. 2. Secunda totalitas eſt potentialis, vnde vocatur totū potentiale, & ſecundum hanc nulla anima etiam indiuiſibilis, eſt tota in qualibet parte, quia non in omnibus habet omnes potentias. 3. Tertia eſt totalitas quantitatiua, & ſecundum hanc formæ quidem diuiſibiles, non poſſunt eſſe totæ in qualibet parte, quia cùm ſint extenſæ, adaptantur quantitati, vt pars ſit in parte, ac tota in toto: formæ verò indiuiſibiles, cùm non habeant partes, earum totalitas poteſt dici ſolùm entitatiua, & ſecundum eam totam dicuntur eſſe in qualibet parte, quam informant. Ita patet expoſitio, & probatio concluſionis quoad vtramq; partem. *Concluditur probatio aſſertionis.* Atque hinc intelligitur, quomodo res indiuiſibilis valeat totam materiam diuiſibilem, & extenſam

tenſam informare, non enim eſt indiuiſibilis inſtar puncti, vt D. Thom. adnotat de ſpiritualibus creaturis ar. 4. ad 16. Nã punctum ad genus quantitatis pertinet, anima verò indiuiſibilis trãſcendit aliquo modo genus quantitatis, & ideo non circumſcribitur ſicut res quanta, neque vni ſolum puncto limitatur, ſed in diuerſis partibus ſimul tota eſſe poteſt.

Inſtatur 1. cõtra proximã aſſert. Inferes primò: ergo tota anima eſt in digito, atque adeo vnus digitus homo eſt, cùm nihil aliud homo ſit, quàm compoſitum ex
2 materia, & forma rationali. Secundò inferes intellectum eſſe in pede, ſi anima tota in pede eſt.
3. Tertio animam poſſe aſcendere ſimul, & deſcendere, ſi, v. g. ſimul alteram manum attollam, alte-
4. ram deprimam. Quarto animam totam ſi in manu eſt, retrahi ad reliquum corpus, ſi fortè manus præcidatur, quæ omnia videntur abſurda.

10 *Ad primam inſtantiam.* Ad primum negatur poſterior ſequela, nam homo ſignificat per ſe ſubſiſtens in natura humana: at digitus non eſt huiuſmodi. Itaque homo ſolum dicitur compoſitum ex anima, & materia illi adæquata, in qua ſcil. valeat à ſe conſeruari, quodque habeat potentias omnes, & paſsiones naturæ debitas, ac per illas operatur, quod nulli parti quadrat. Vnde intelligitur ratio, cur in homogeneis pars recipiat denominationẽ totius, non verò in heterogeneis. *Ad 2.* Ad ſecundum negatur intellectum eſſe in parte corporis, cum ſit in anima immediatè, nec valet illa conſequentia: Anima eſt in pede, intellectus eſt in anima: ergo intellectus eſt in pede: fit enim argumentum in quatuor terminis, cum variatur modus eſſendi, eſt ſiquidem in pede anima, vt informans, intellectus vero in anima, vt inhærens, in corpore autem nullo modo. Vnde ſolum ſequitur, intellectum eſſe in anima informãte pedem, dici tamẽ impropriè poteſt intellectum eſſe in capite ratione ſenſuum illi miniſtrantium.

Ad tertium Caiet. 1. p queſt. 76. ar. 8. putat animam tãtum mutari, cum totus homo mutatur, & quod tantum ſit definitiuè in toto homine: idem ſignificat S. Thomas in 1. diſt. 37. quæſt. 1. art. 3. ad 4. *Ad 3. quid dicat Caiet.* *Melior reſpõſio ex D. Th.* Sed non dubito, quin ad motum brachij anima mutetur, nam mutatis nobis, vt ait Ariſtoteles, mutãtur ea, quæ ſunt in nobis, vt ait Ariſtoteles, mutantur ea, quæ ſunt in nobis, atque ſi conſideretur anima prout eſt in brachio, mutat certè reſpectum prioris propinquitatis, aut diſtantiæ. Reſpondetur ergo non eſſe inconueniens eandem animam ſimul aſcendere, & deſcendere ſecundum diuerſas partes, in quibus eſt. Ita melius D. Thom. quæſt. de Anima, art. 10. ad 12. Sicut corpus Chriſti Domini in diuerſis hoſtijs exiſtens ſimul aſcendit, & deſcendit, illi vero motus ſimpliciter contrarij non ſunt, quia nec per eandem lineam, neque inter eoſdem terminos exercentur. *Ad 4.* Ad quartum cum pars diuiditur, neque anima corrumpitur, neque retrahitur, ſed eodem modo manens in cæteris partib. definit informare partem diuiſam: idemque dicẽdum de formis animalium perfectorum, quia non à ſingulis partibus, ſed à toto corpore in ſuo eſſe pendent. Et hæc ſufficiant de ſubſtantia animæ, per quæ dilucidantur quæſtiones 75. 76. & 90. primæ partis D. Thomæ, exceptis paucis, quæ ibi tangit, pertinentibus ad doctrinam de generatione, quæ ſuo etiam loco ſunt expoſita.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI SECVNDI.

CAP. I. *AN potentiæ animæ ab ea realiter diſtinguantur.*
II. *An potentiæ inter ſe per actus, & obiecta diſtinguantur.*
III. *An potentiæ animæ ab ea fluant, & in ea ſubiectentur.*
IV. *An nutrimentum ſit obiectum potentiæ nutritiuæ.*
V. *An ſanguis ſit nutrimentum ſolùm, vel etiam animata ſubſtantia.*
VI. *An mutatio ſit omnibus viuentibus neceſſaria.*
VII. *An generatio ſit propria actio viuentium.*
VIII. *Quo modo, & ordine perficiatur generatio.*
IX. *Quæ ſit potentia nutritiua, & augmentatiua.*
X. *Quid ſit potentia generatiua, & an diſtinguatur à nutritiua.*
XI. *Quodnam ſit potentiæ nutritiuæ ſubiectum.*
XII. *Quodnam ſit ſubiectum potentiæ generatiuæ.*

LIBER

LIBER SECVNDVS
DE POTENTIIS ANIMÆ IN COMMVNI, AC ETIAM VEGETANTIS.

QVoniam anima principium eſt operandi, oportet, vt aliquas potentias vendicet, per quas ſuas operationes exerceat, & ideo poſtquam dictum eſt de animæ ſubſtantia, conſequenter dicendum eſt de potentijs illius: ſed primo ingreſſu more noſtro dicemus in communi per capita tria, in particulari verò toto reliquo libro: de hac autem re pauca habemus ab Ariſtotele: tetigit verò obiter lib. 2. de Anima, in cap. 3. & principio capitis quarti, ſed copioſiùs diſputatur à D. Thoma 1. p. quæſt. 77. & alijs in diſcurſu citandis.

CAPVT I.

Vtrum potentiæ animæ diſtinguantur ab eius eſſentia.

1. Arguitur pro parte negante.

QVæſtio hæc ex parte videri poteſt Metaphyſica, hic verò tractanda eſt, vtpote neceſſaria maximè ad inueſtigandam eſſentiam facultatum animæ, ac tota illa rationibus phyſicis diſſeritur. Eſt autem perdifficilis, quoniam hactenus dictum eſt, vnam, & eandem animam eſſe principium eſſendi, & operandi: potentia autem nihil aliud eſt, quàm ipſum operandi principium: ipſa ergo anima eſt ſua potentia, neque oportet fingere multiplicitatem, vbi neceſsitas non vrget, hîc autem eſt nulla. Nam quidquid anima efficit media entitate ſibi addita, poteſt ſe ſola operari. In contrarium eſt, quia videtur repugnare limitationi, atque imperfectioni creaturæ, vniuerſa per ſuam ſubſtantiam immediatè operari. Pro ſolutione notandum eſt, nomen potentiæ extendi ſolere ad quamcunque aptitudinem, ſeu capacitatem rei, quomodo dicitur materialis ſubſtantia habere potentiam, vt extendatur per quantitatem, & rem quantam eſſe in potentia ad diuiſionem: at de his potentijs certum eſt non diſtingui à rebus, quarum ſunt potentiæ. Nam ſi quælibet rei aptitudo, aut capacitas à re ipſa realiter diſtingueretur, proceſſus eſſet infinitus, veluti ſi ſubſtantia, v. g. ponatur capax quantitatis per potentiam à ſe diſtinctam, ea potentia eſſet capax per aliam, & ſic in infinitum: ſunt igitur hæ aptitudines merè paſsiuæ, à ſubiecto indiſtinctæ, & negationes ſeu non repugnantiæ, quæ conſequuntur conditionem ſubiecti: difficultas ergo eſt de potentijs operatiuis animæ, de quibus variæ ſunt opiniones.

Arguitur pro affirmãte.

De hac notatione vide diſp. 41. Metaphyſ. ſect. 3 à n 9. & diſputat 43. initio.

2. Prima opinio omnem diſtinctionẽ negans.

Secunda negãs realem,

& aſtruens formalem

Tertia negans ſolum quoad potentias generandi

Prima opinio eſt, nullo modo diſtingui potentias ab anima, ſed ipſam eſſe ſuum intellectum, ſuum ſenſum, &c. Ita Gregor. in 2. diſt. 16. Gabr. art. 2. p. 2. cum Ocham 2. quæſt. 24. Marſil. quæſt. 22. art. 2. notab. 5. & idem præmiſerat in quæſt. 16. art. 3. ſuppoſitione 4. Saxonia lib. 2. de Anima, & Buridan. quæſt. 6. Secunda opinio eſt diſtingui formaliter, non verò realiter. Ita Scot. in 2. diſt. 16. & in 4. diſt. 12. quæſt. 3. & diſt. 16. Thomas de Garbo in ſumma tractatu 5. quæſt. 2. art. 3. Tertia opinio ait potentias animæ vegetantis ab ea non diſtingui, maxime verò ſenſitiuas, atque intellectiuas: ſic D. Bonauentura in 1. diſt. 3. 2. p. diſtinctionis. Dur. in 1. diſt. 2. quęſt. 2. Ratio illius eſt, quia actus vegetatiuæ partis ſunt producere, & adgenerare ſubſtantiam, *quæ*, inquit, *non poſſunt conuenire accidentali potentiæ etiam in virtute ſubſtantiæ.* Quarta opinio vniuerſim potentias animę diſtinguit realiter ab illa. Ita Diuus Thomas 1. part. quæſt. 77. art. 1. & quæſt. 54. art. 3. de Angelis diſſerendo ait, nullam potentiam operatiuam ſubſtantiæ creatæ eſſe idem realiter cum eius eſſentia, quod ſequuntur communiter Thomiſtæ, Caiet. *dictis locis*, Capreolus in 1. diſt. 3. quæſt. 4. Soto in cap. de proprio, quæſt. 2. & Iauellus hic quæſt. 10. accedunt Thomas de Argentina in 2. diſt. 3. Ægid. quodlib 3. quæſt. 10. Heruæus quodlib. 1. quæſt. 9 & alij, Marſil. Ficinus lib. 10. de Theologia Platonis, qui aſſeuerat eſſe ſententiam Platonis, & Plotini *in Timæo.* Ex Ariſtotele verò tantùm habemus, quòd haſce potentias vocet qualitates, numeretque in ſecunda ſpecie, quem imitatur Simplicius cap. de Qualitate, Damaſcen. etiam in ſua logica cap. 51. Et Commentator etiam alicubi dixit animam diuidi in ſuas potentias, ſicut pomum in odorem, & ſaporem.

Quarta vniuerſim aſtruẽs realem diſtinctionem

3 Notatio triplicis operationis, ac principii eius pro reſolutione.

Eſt pro ſolutione notandum, eſſe in animatis operationes cum rebus inanimatis communes omnino: alias in quibus proportionaliter ſolùm conueniunt: alias, in quibus differunt: cõueniunt quidem in actionibus primarum qualitatum, & earum etiam, quæ ex temperamento primarum immediatè procedunt: proportionaliter verò aſsimilantur in generatione, vel adgeneratione ſubſtantiæ: generatio enim, & nutritio viuentis habent quandam proportionalem ſimilitudinem cum productione, & adgeneratione ignis: differunt verò in propria ratione vitæ, vt in cognitione, & appetitu in diſtributione cibi, & modo nutritionis: quãtum ergo attinet ad actiones primas, eadem eſt de animatis, & inanimatis ratio. Nam per eaſdem qualitates fiunt, de quibus conſtat apertè eſſe realiter à ſubſtantia diſtinctas. De operationibus ſecundi generis eſt proportionalis ratio: nàm in generatione, vel adgeneratione ſubſtantiæ tam in rebus animatis, quàm in inanimatis, duo ſunt diſtinguenda, ſcilicet diſpoſitio materiæ, & inductio ſubſtantialis formæ: primum fit medijs accidentibus. Secundum immediatè à forma ſubſtantiali, de quo latè in ſequentibus agendo de potentijs vegetantibus.

4 Prima aſſertio affirmatiua. Probatur ex Patribus.

De tertio ergo genere operationum, quæ ſunt accidentales, & propriæ viuentium, ſit prima concluſio. Potentiæ, quę ad has operationes ordinantur, diſtinguuntur ex natura rei ab ipſa anima. Eſt contra Nominales, & videtur certa. Nam Patres communiter in hoc diſtinguunt creaturas à Deo, quòd in Deo idem ſint eſſentia, potentia, & operatio,

ratio, in creaturis vero diſtinguantur. Ita Diuus Dionyſius de cæleſti Hierarchia, cap. 11. loquens de Angelis. Idem D. Auguſt. 6. de Trinit. c. 6. vbi inquit, animam humanam deficere à ſimplicitate diuina propter multitudinem operationum, & virtutum, & lib. 15. cap. 7. ait, mentem diſtingui ab anima: & potentiam hominis non hominem eſſe, ſed aliquid hominis. D. etiam Anſelm. libr. de caſu diaboli dicit, etſi potentiæ non ſint ſubſtantiæ non tamen eſſe nihil. Idem libr. de concordia præſcientiæ, & prædeſtinationis, cap. vlt. conſentiunt Theologi fere omnes à Nominalibus. Et ratione patet. Nam vitales potentiæ vt potentiæ ſunt, habent diſtinctam rationem, & definitionem ab ipſa anima, in quantum anima eſt: ergo diſtinguuntur ex natura rei. Patet antecedens, quia anima, vt anima eſt, eſſentialiter ordinatur ad corpus, potentia vero vt potentia eſſentialiter ad operationem. Secundo, hæ ipſæ potentiæ diſtinguuntur ex natura rei inter ſe: ergo & ab anima. Patet aſſumptum de intellectu, & voluntate, aliter enim recte diceremus, intellectus amat, voluntas intelligit. Item quis dicat viſum, & tactum non diſtingui, cum vnus ſeparabilis ſit ab altero, quis appetitum ſenſitiuum, & intellectum non diſtinguat, inter quos tanta eſt repugnantia, quanta deſcribitur ab Apoſtolo ad Rom. 7. & ad Gal. 5. Denique habitus facultatum rationalium diſtincti ſunt, fides nimirum, & charitas, vt ipſa fides docet: ergo & illæ ſaltem ſunt inter ſe diſtinctæ: ergo & ab anima: nam ſi identificarentur vni tertio, identificarentur inter ſe, quod ſi rationales diſtinguuntur, aliàs quoque diſtingui neceſſe eſt, cum non ſit diſpar ratio.

Probatur etiam ratione. primo. — *2. Inductione.* — *3. Exemplo.*

5 *Secunda aſſertio, de qua latius diſp. 18. Metaph. ſect. 3. & ſpecialiter in opere de angelis l. 1. c. 1. l. 3 c. 1. l. 4. c. 24.*

Secunda concluſio. Probabilius eſt potentias animæ diſtingui realiter ab illa. Hæc eſt contra ſecundam opinionem Scoti, & aliorum. Eam tamen ſequitur D. Thom. ac ſuadet probabiliter: præcipuum fundamentum ſumitur ex ratione creaturæ, cuius ſubſtantia vtpote limitata non videtur eſſe poſſe principium tam multarum actionum, quas in viuentibus experimur. Argumentari etiam poſſumus ad hominem Scotum, quoniam iuxta ipſius doctrinam inter eſſentiam, & potentiam eſt diſtinctio formalis: ergo in creaturis maior eſſe debet. Item eadem eſt ratio de operatione, & virtute, ſed operationes ſunt accidẽtia ab ipſa anima realiter diſtincta: ergo. Præterea habitus perficientis animam ſunt diſtincti ab ipſa anima, cum de nouo acquirantur, & deperdantur, & inter ſe etiam diſtincti ſunt, quia vel perficiunt diuerſas potentias, vel eandem ſecundum diuerſas operationes: ergo ſignum eſt potentias ipſas eſſe diſtinctas. Et hæc ſententia conſonat fidei, quæ docet actus intellectus, & voluntatis, nempe fidei, & charitatis, & earum habitus eſſe diuerſos: ergo ipſæ potentiæ ſunt diſtinctę inter ſe, vnde concurſus, quem præbet Deus intellectui, diſtinctus eſt ab illo, quem præbet voluntati: ergo. Facit etiam illud Lucæ 10. *Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & ex omnibus viribus*, &c. Vbi potentias animæ vocat vires illius, & numerat illas, vt diſtinctas ab anima. Et iſto modo exponunt multi illud Pſalmi, *Benedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me ſunt.* Tandem ordo naturæ, & artis atteſtantur huic veritati, ars enim ad diuerſas actiones diuerſa adinuenit inſtrumenta, & natura ad diuerſas operationes naturales, diuerſas præbet virtutes, vt experientia docet. Ratio dubitandi in principio poſita non vrget, quia diſtinctio quidẽ aſſerenda non eſt ſine neceſsitate, ſed neque etiam quærenda eſt ad hoc mathematica ratio, & in philoſophia rationes factæ ſunt ſufficientes ad concluſionem dictam aſſerendam.

6 *Dubium reſoluitur, de quo conſule etiam authorem diſp. 7. Meta. ſect. 2 num. 22.*

Rogabis, vtrum ſaltem diuinitus potentiæ animæ poſſint ab illa ſeparari, multi negant, vt Caietanus 1. part. quæſt. 54. Capreolus in 1. diſtinct. 3. quæſt. 3. inſinuat D. Thom. de ſpiritualibus creaturis articulo vltimo ad ſeptimum 1. 2. quæſt. 110. artic. 4. vbi ait non poſſe intelligi animam ſine potentijs. Et probatur. Nam quod realiter adinuicem diſtinguantur, non neceſſario arguit ſeparabilitatem: relatio enim & terminus ſunt diſtincta, neq; tamen poſſunt ſeparari, quia habent intrinſecam connexionem, inter potentiam autem & eſſentiam eſt ſumma vnio. Et confirmatur. Nam de eſſentia propriæ paſsionis eſſe videtur dicta inſeparabilitas. *Confirm.*

7 *Pars affirmatiua probabilior.*

Probabilius tamen oppoſitum, quod defendũt Ferrar. 2. contra. ca. 65. Soto ſupra cap. de proprio, imò in 4. diſtinct. 9. quæſtion. 2. articul. 5. dicit eſſe certum ſecundum fidem paſsionem eſſe ſeparabilem à ſubſtantia, quia in ſacramento Euchariſtiæ manet propria paſsio panis, nutrit enim, &c. Hæc vero opinio ex eo probatur, quia nulla eſt implicatio contradictionis in ea re: ſunt enim animæ, eiuſque potentiæ entitates diſtinctæ, neque vna eſſentialiter pendet ab altera: probatio autem deſumpta ab Euchariſtia oſtendit quidem hoc eſſe conſonum illi myſterio, non tamen eſt cur dicatur de fide. Namque S. Thom. 3. part. quæſtion. 75. articulo ſexto, ad vltimum ait, operationes conſequentes ſubſtantiam panis conuenire accidentibus miraculoſe, ac ſi manerent ibi potentiæ ad illas.

8 *Ad argumentum partis negatiuæ in num. 6.* — *Ad confirmationem.*

Ad argumentum ergo alterius opinionis reſpondetur ex ſola diſtinctione reali non colligi ſeparabilitatem, ſi adſit eſſentialis dependentia, qualis inter relationem, & terminum intercedit. Ad confirmationem dicitur cum D. Thom. 1. 2. ſupra ſeparata potentia, verbi gratia, intellectu, adhuc animam fore intellectiuam non formaliter, ſed radicaliter: atque hęc eſt differentia inter paſſiones, & accidentia communia naturaliter inſeparabilia, quod paſsiones radicentur in eſſentia, non vero accidentia, & ideo quantum eſt ex vi eſſentię paſsio non poteſt naturaliter ſeparari: alia vero accidentia poſſunt. An autem ſeparato ſemel intellectu, verbi gratia, ab anima ſibi relicta dimanaret alius intellectus, capite tertio dicetur. An rurſum intellectus fortè ſeparatus poſſet intelligere, ſicut calor calefacere, negandum omnino, quia actio vitalis intrinſece pendet à primo principio vitæ, ſine quo proinde exerceri non poteſt. Diximus de hoc nonnulla in 2. Phyſicorum, & dicemus etiam in cap. ſequenti.

Dubiolum duplex. — *Vide etiam diſp. 18. Metaph. ſect. 5. n. 2. & ſect. 6. n. 3.*

CAPVT II.

Vtrum potentiæ diſtinguantur per actus, & obiecta.

Habet anima quælibet diuerſitatem magnam operationum, vt diſcurrendo per ſingulas facile conſtare poteſt, ad quas exercendas diuerſis indiget potentijs, & diſtinctis organis quę in viuentibus eſſe experimur: quare poſtquam dictum eſt de entitate potentiarum, dicendum ſequitur de earum diſtinctione, quam quidem ex obiectis, & actibus ſumere non videntur. Primo, quia act9, & obiecta poſteriora ſunt potentijs, & illis multum extrinſeca. Secundo, qa diſtinctiuũ, & conſtitutiuum rei debet eſſe qd certum & indiuiſibile, actus a. & obiecta, quæ ad vnam potentiam pertinent, ſunt innumeri, & diuerſi: ergo impoſsibile eſt ex his ſumi vnitatem potentiæ, aut diſtinctionẽ. Tertio ſpecificatiuum eſt vnum tantum: erit ergo in præſenti ſpecificans potentiam, vel actus, vel obiectum, & non vtrumq;: nulla eſt autem ratio, cur ſit potius vnum, quam aliud: ergo neutrũ erit. Quarto ſi potentiæ diſtinguerentur per obiecta non 1

Arguitur 1. pro negatiua parte. Secundo. — *Tertio.* — *Quarto.*

non eſſet maior diſtinctio in potentijs, quam in obiectis, neque è contrario, oppoſitum autem conſtat, nam voluntas, & intellectus realiter diſtinguuntur, & tamen eorum obiecta tantum diſtinguuntur ratione: & è contra albedo, & nigredo diſtinguuntur realiter, tamen potentia ad illas tendens eſt eadem. *Quinto.* Quinto, ſi per obiecta potentiæ diſtinguantur, omnes potentiæ, quæ idem obiectum habent, eiuſdem erunt ſpeciei, vt viſus equi & hominis, intellectus hominis, & Angeli, quod tamen videtur falſum. *Sexto.* Sexto, ſi potentiæ ſpecificarentur ab obiectis, etiam actus ſpecificarentur, quia ſicut potentiæ verſantur circa obiecta, ita & actùs. Conſequens autem eſt falſum: alias potentiæ, & actus circa idem obiectum eiuſdem ſpeciei eſſent. *Septimo.* Septimo, duæ potentiæ diſtinctæ verſari poſſunt circa idem obiectum: ergo non diſtinguuntur ex obiecto. Conſequentia clara eſt: antecedens vero probatur. Nam voluntas, & intellectus verſantur circa bonum, illa amando, hic cognoſcendo. Viſus etiam percipit colorem, & phantaſia illum imaginatur. *Octauo.* Octauo habitus diſtinguuntur à potentia ſpecifice, diſtinguuntur autem inter ſe per actus, & obiecta: ergo non potentiæ. Probatur conſequentia, quia duæ res diſtinctæ ſpeciei non poſſunt habere idem ſpecificans, aut diſtinctiuum.

2 *Prima aſſertio principalis affirmatiua ſuadetur multipliciter.* In hac quæſtione ſermo eſt de diſtinctione formali, & ſpecifica, non de materiali, & numerica: illam ergo deſumendam eſſe ex actibus, & obiectis, Ariſtoteles affirmauit, & cum eo Philoſophi omnes, id quod negari non poteſt, *Primo.* viſus enim ab auditu ideo diſtinguitur, quia vnus ordinatur ad videndum colores, alius vero ad audiendum ſonos. *Secundo.* Item actus ſunt effectus potentiarum, ex affectu a. adæquatè diuerſo colligi poteſt diuerſitas cauſæ. *Tertio.* In artificialibus quoq; inſtrumenta diſtinguuntur ex diuerſis actionibus ad quas deſtinantur: potentiæ autem ſunt inſtrumenta naturæ: ex actibus ergo diſtinguenda ſunt.

3 *Opiniones variæ de modo explicandi proximam aſſertionem.* Quocirca de quæſtione, an eſt, minime certatur. Sed de modo eſt difficultas. *Primus modus.* Nam quidam aiunt potentias diſtingui per actus à poſteriori tantum, tanquam per effectus. Ita Philoponus l. 2. de Anima, quem ſequitur Venetus, & Apollinaris, Iandunus q. 8. Caietan. Thienen. text 29. & 33. *Secundus* Alij volunt diſtingui potentias per actus à priori, vt cauſam tamen extrinſecam, & non ſpecificantem. Ita Heruæus quodlib. 1. quæſt. 12. *Tertius.* Alij tenent diſtingui potentias per actus intrinſecè, & eſſentialiter, non quod ipſi actus, & obiecta ſint differentiæ intrinſecè conſtituentes potentias, ſed quod in coaptatione ad actus, & obiecta conſiſtat intrinſeca differentia ſpecifica, & diſtinguens potētias. *Quartus & verior.* Hæc eſt D. Thomæ ſententia 1. p. quæſt. 77. a. 3. & Alexandri Aphrodiſ. citat. text. 33. ſequunturq; Caiet. Nimphus, Ægidius, & alij. Item Ferrar. 4. contra Gentes, cap. 24. §. pro huius. Eſtque mens Ariſtotelis in eo text. 33. & 2. Ethicorum text. 16. Veraque ſententia, in cuius explicatione prius dicemus de modo, quo ſpecificantur, & diſtinguuntur potentiæ, deinde quomodo ſpecificentur actus.

4 *Notatio prima duplicis potentiæ, de qua re late in Metaph. diſp. 43.* Notandum ergo duplicem eſſe potentiam, actiuam, & paſſiuam: actiua dicitur quæ ad agendum ordinatur. Hæc autem duplex diſtinguitur. Nam alia eſt agens actione tranſeunti, vt calor, alia immanenti, vt intellectus, & conueniunt, quod vtraque agit circa aliud: ſed differunt, quod *Quid actiua* prima agat circa aliud, vt ſubiectum producendo in illo formam ſimilem. Secunda vero circa illud nihil agat, ſed reſpiciat tantum, vt obiectum, quod cognoſcit vel amat, &c. atque hæc potentia pure actiua non eſt, ſed ſemper habet aliquid admixtum paſſiuæ.

5 *Quid paſſiua.* Potentia paſſiua dicitur illa, quæ poteſt aliquid recipere: aliquando quidem formam phyſicam proprie dictam, ſeu terminum alterationis phyſicæ, & naturalis, aliquando vero formam ſolummodo perfectiuam, nullamque præiacentem admittendo, vt ſenſus recipit ſpeciem, atque huiuſmodi potentia paſſiua admiſcetur actiuæ immanenter, quia prius indiget receptione alicuius formæ: vt deinde eliciat actum, quem poſtea etiam recipit, vt dicemus libro ſequenti, agendo de potentijs cognoſcentibus.

6 *Vtriuſque diſcrimen.* Ex quibus colligitur differentia inter has potentias, quod actiua tranſeunter, ſit operatiua ſui obiecti, actiua vero immanenter, minime: habent enim ſe huiuſmodi potentiæ inſtar ſcientiæ practicę, & ſpeculatiuę, practica enim operatur ſuum obiectum, vt ars ædificandi efficit domum, ſcientia vero ſpeculatiua ſupponit obiectum, & illud contemplatur: ſic calor, quia eſt potentia tranſeunter agens, calorem facit, quem pro obiecto habet, tactus vero calorem non facit, ſed illum ſentit, & cognoſcit: omnis igitur potentia actiua operatur circa ſuum obiectum, diuerſo licet modo. At vero potentia paſſiua non operatur, ſed recipit aliquid, & ab aliquo, ac quod recipit habet proprie rationem obiecti reſpectu illius: nam ad id primo, & per ſe ordinatur. Sic potentia materiæ ordinatur ad receptionem formæ, & illam habet pro obiecto, quamuis etiam id à quo recipit aliquando dicatur obiectum, vt in potentijs cognoſcitiuis obiectum dicitur à quo potentia immutatur.

7 *Notatio 2.* Secundo eſt notandum potentiam à natura dari non propter ſe, ſed vt enti iam exiſtenti deſeruiat, vel ad agendum, vel ad recipiendum aliquid. Vnde ex triplici illo genere rerum, quod in capite de relatione in logica diſtinguebamus, potentiæ omnes computandæ ſunt in medio genere earum, quæ nec omnino abſolutæ ſunt, nec omnino reſpectiuæ, ſed ſimpliciter abſolutæ, ordinatæ tamen ad aliud, vt ad finem. Ex quibus colligitur potentiam habere eſſentialem habitudinem ad obiectum, & operationem, diuerſo tamen modo, nam obiectum reſpicit, vt finem extrinſecum, operationem autem, vt intrinſecum, qui tamen duo fines nō ſunt, ſed integrantes vnū.

8 *2. Aſſertio pro 3. opinione adducta num. 3* His ſuppoſitis eſt concluſio: Omnis potentia animæ ſpecificatur intrinſecè, ex coaptatione, quam habet ad operandum circa ſuum obiectum, & per hanc etiam diſtinguitur ab alijs. Hæc concluſio ſatis probata manet ex dictis hic, & ex ſimili de ſpecificatione animę: *Vnde probetur.* nam ſicut anima ordinatur ad corpus, & ex coaptatione ad illud ſpecificatur, ita, &c. Idem patet ex ijs, quæ in logica diximus de ſpecificatione habituum, & ex dictis in phyſicis de ſpecificatione motuum, hæc enim omnia æqualiter ſe habent, & ita idem eſt modo dicendum in præſenti.

9 *Explicatur, & ſuadetur amplius.* Hoc optime explicant inſtrumenta artis: ars enim imitatur naturam, nam quod in arte ſunt inſtrumenta, ſunt potentiæ in natura. Vnde ſicut artifex primo conſiderat operationem, ad quam ordinat inſtrumentum, & materiam, circa quam debet cum illo operari, & poſtea ipſum efficit ex tali materia, & forma, qualem requirit finis illius: ita hoc idem intelligendum eſt de potentijs naturalibus, anima enim quę principium erat futura multarum operationum circa varia, & diuerſa obiecta, exigebat potentias diuerſas pro qualitate & modo operationum, & obiectorum, & ideo natura tales dedit animæ potentias, vt eſſent talib. actibus, & obiectis proportionatæ, quod eſt ſpecificari ab illis. Vnde quicquid in eis intrinſecè reperitur, abſolutum eſt, ſicut quidquid eſt in inſtrumento artis, v.g. calamo, eſt abſolutum, at-

tamen quia totum id reſpicit potentia, vt ſit coaptata operationi circa tale obiectum, ideo ab obiecto dicitur ſpecificari, eiuſque eſſentia conſiſtere in ordine ad illud, quod idem ſignificauit Philoſophus nono Metaphyſic. textu decimotertio, dicens potentiam definiri per actum, ac denique in hoc fundatur illud effatum, *Actus, & potentia in eodem ſunt genere*, quia ſcilic. inter ſe proportionari neceſſe eſt.

10

Qualis nam ſit vnitas obiecti, vnde potētiæ vnitas petenda eſt, varijs exemplis diſcutitur, de quo conſule etiā authorem lib. 2. de Angelis cap. 14. n. 11

Sed difficultas reſtat, quodnam ſit obiectum ſpecificans potentiam, id eſt, quam vnitatem obiectum requirat, ſpecificam ne, an genericam? Simile dubium tractauimus de ſcientijs in fine Poſteriorum, atque ita declaratur. Nam ſæpe duo actus ſpecie differentes pertinent ad eandem potentiam, vt ſcientia, & opinio, ſæpe verò pertinent ad diuerſas, vt intellectio, & volitio. Item idem obiectum aliquando pertinet ad diuerſas potentias, vt inter arguendum dicebamus in principio in quarto argumento, aliquando verò diuerſiſsima obiecta pertinent ad eandem potentiam. Item quæ pertinent ad vnam potentiam aliquando continentur ſub vno genere, vt ſapores, & odores: aliquando verò ad diuerſa, vt ſubſtantia, & quantitas comprehenduntur ab intellectu.

11.

Primum corollar. ex allatis exēplis.

Hæc ergo, & ſimilia, quæ difficultatem aperiunt, vitam parant ad inueniendam veritatem: nam ex illis habetur primò, non quamlibet diuerſitatem actuum diuerſificare potentias, ſiquidem potentia vna habere poteſt actus diuerſos.

Secundum

Habetur ſecundò, conuenientiam ſpecificam, aut genericam rerum non ſpecificare ad conferendam vnitatem, vel diuerſitatem potentiæ, quia, vt dictum eſt, res vna, atque eadem pertinere poteſt ad diuerſas potentias, & diuerſæ ad eandem, aliquando etiam res comprehenſæ ſub obiecto vnius potentiæ ſunt eiuſdem ſpeciei, aliquando eiuſdem generis: interdum denique analogicè tantùm conueniunt, vt in ente.

Tertium.

Et hinc tertiò colligitur, cùm differentia, vel conuenientia in eſſe reali non ſufficiat ad vnitatem, vel diuerſitatem potentijs tribuendam, in rebus ijs, quæ ſub vnam potentiam cadunt, quærendam eſſe aliquam realem conuenientiam, ratione cuius ad eandem potentiam pertineant, & ſimiliter, quæ pertinent ad diuerſas potentias, id habere ex aliqua diuerſitate, quæ ex natura rei in ipſis reperiatur, imò ſi vna, & eadem res fortè ſpectet ad diuerſas potentias, in illa met quærendas eſſe rationes reales diuerſas. Quæ omnia ita patent. Nam vnitas, & diuerſitas potentiæ, eſt vnitas, & diuerſitas realis, quia ex obiectis ſumitur, & non ex conceptione noſtra: ergo vna potentia reſpicit adæquatè obiectum realiter vnum: ergo omnia circa quæ verſantur debent conuenire in aliqua ratione reali vna: & è contrario in potentijs diuerſis proportionaliter philoſophandum.

Quartum.

Et hinc vlterius colligitur quartò præter conuenientias, & differentias, quas res habent in eſſe rerum, habere alias in eſſe obiectorum, & has in illis fundari, non in conceptione mentis: quia verò ſtat, differre duo aliqua in eſſe rerum, & conuenire in ratione obiectorum, ideo tales rationes inter ſe diuerſas eſſe concludendum eſt.

3. aſſert. ſatisfaciens difficultati in n. 10

Vnde habetur eiuſmodi tertia concluſio. Vnitas, vel diuerſitas potentiæ ſumenda eſt ex vnitate, & diuerſitate formalium obiectorum, vt obiecta ſunt. Cuius probatio patet ex dictis.

12

Quanam putanda ſit eadem, vel diuerſa ratio formalis, vnde vnitas,

Sed explicandum ſupereſt, quæ ſint rationes hæ formales obiectorum, ac ſufficientes ad dandam vnitatem, & diuerſitatem potentijs. Pro expoſitione eſt notandum primò inter potentias eſſe alias vniuerſaliores alijs, eo quod reſpiciunt vniuerſaliora obiecta, eamque diuerſitatem aliquando prouenire ex perfectione, aliquando ex imperfectione earundem potentiarum: nam in potentijs purè paſsiuis, paſsione propriè dicta, ſeu phyſica, quanto potentia imperfectior eſt, tanto eſt vniuerſalior, id eſt, aptior, atque aptior ad patiendum plura. Vnde materia prima, quia eſt imperfectiſsima inter potentias paſsiuas phyſicè eſt indifferens ad omnes formas, & conſequenter ad omnes alterationes, & paſsiones phyſicas: at in potentijs paſsiuis paſsione perfectiua vniuerſalitas prouenit ex perfectione: ſic intellectus poteſt plura recipere, quàm ſenſus. In potentijs autem actiuis, vniuerſalitas ſimpliciter ſemper prouenit ex perfectione: exempla ſunt innumera. Et ratio eſt aperta, quia pati paſsione proprie dicta imperfectionis eſt, & ideo poſſe plura pati maioris imperfectionis: at vero poſſe perfici per receptionem alicuius formæ abſque alterius amiſsione, ac poſſe operari, & efficere, perfectionis eſt non modicæ. Et ideo vniuerſalitas hàc in parte maior eſt perfectio potentiæ, ex quo intelligitur non eſſe eodem modo aſsignandum obiectum formale omnibus potentijs: nam potentiæ vniuerſaliori aſsignandum eſt vniuerſalius obiectum, id eſt, plura comprehendens ſub formali ratione ſua.

vel diuerſitas obiectorū ſumatur.

Notatio prima pro reſponſione.

13

Notatio 2. in qua concinit author lib. 2. de grat. cap. 11. n. 15

Ad hoc tamen melius intelligendum, notandum eſt ſecundo eſſe potentias vniuerſaliſsimas in ſuo genere, vt intellectum in genere potentiæ cognoſcitiuæ, alias limitatas nimis, vt externos ſenſus in eodem genere: aliàs vero eſſe quaſi medias, quia nec adeo ſunt vniuerſales, neque adeo limitatæ, vt interiores ſenſus, & ſimile quidpiam reperiri poterit in quouis genere potentiarum: iuxta quam diuerſimode eſt illis aſsignandum obiectum formale, ordinariè tamen hoc illis commune eſt, quod formalitas obiecti attendenda potiſsimè ſit penes modum, quo potentia ipſum attingit, & quo ab eodem immutatur, ſed differentia eſt quod in potentijs particularibus in ſuo genere modus attingendi, aut immutandi ſumendus eſt ſecundum particularem, & ſpecificam quandam rationem: in potentijs vero vniuerſalioribus proportionaliter. Exemplum ſit in potentijs actiuis, nam diuina potentia, quæ vniuerſaliſsima eſt inter actiuas, vniens in ſe quicquid in alijs eſt diuiſum, habet pro obiecto adæquato omne poſsibile: potentia vero actiua particularis veluti ignis, quia limitatiſsima eſt, determinatur ad producendum ignem: potentia denique Solis, quæ eſt quaſi media, extenditur ad plura, quàm potentia ignis, ad pauciora tamen, quàm DEI potentia. Simile eſt in potentijs paſsiuis, atque etiam in potentijs animæ, nam intellectus, & voluntas, quæ vniuerſaliſsimæ potentiæ ſunt in ſuo genere, habent vnitatem ex vniuerſaliſsimis rationibus, ſcilicet, quia vna operatur trahendo obiectum ad ſe, alia tanquam pondus tendendo in bonitatem obiecti, & ſimile eſt in alijs.

14

Conſectariū ex proximis notationib:

Ex quo colligimus id, quod ſe habet, vt obiectum formale reſpectu vnius potentiæ, comparatum ad ſuperiorem, & vniuerſaliorem potentiam, habere ſe materialiter: quia nimirum reſpicitur ab ipſa potentia ſub vniuerſaliori ratione, quę eſt quaſi forma ſui obiecti materializans quodammodo rationes omnes, quas ſub ſe continet, vt in appetitu ſenſitiuo, iuxta multorum ſententiam, de qua tamen infra libro quinto, capite quarto. Bonum arduum, & bonum concupiſcibile ſunt duæ rationes formales obiectorum diuerſificantes duas potentias particulares, & materiales: tamen illæ rationes comparatæ ad voluntatem habent ſe materialiter, nam comprehenduntur ſub vniuerſali ratione boni, quam illa poten-

tia

tia in ſuo genere vniuerſaliſsima reſpicit, vt adæquatum obiectum. Verius exemplum cernitur in externis ſenſibus, quorum formalia obiecta materialiter ſe habent ad formale obiectum ſenſus interni. Eſſet item huius rei ſimile in artificialibus, ſi imperfectus artifex ad ſingulas actiones indigeret diſtinctis inſtrumentis, perfectior verò poſſet vnico inſtrumento exequi omnes. Atque hoc eſt, quod in communi dici poteſt de modo aſsignandi obiecta formalia potentiarum, in particulari verò dicemus in ſequentibus, & per hæc ſatisfactum eſt priori parti huius capitis earum quas in fine numeri tertij propoſuimus, iam de poſteriori.

De modo ſpecificandi actus.

15 *Vide diſp. 47 Metaph ſect. 2. & 3* Actuum nomine hîc intelligimus qualitates illas, quibus animæ potentiæ attingunt extrinſecè ſua obiecta, quales ſunt cognitiones, & appetitiones in facto eſſe: nam productiones, ſeu dependentiæ actuales talium qualitatum ab ipſis potentijs, & in vniuerſum actiones proprium conſtituentes prædicamentum, probabilius videtur per ipſos materiales terminos ſpecificari, vt ſuo loco diſputatur. Circa modum ergo quo ſpecificantur prædicti actus ſit quarta aſſertio huius capitis. *4 Aſſertio.* Actus immanens, vt eſt qualitas, ſortitur ſpeciem ab obiecto, ad quod terminatur. *Probatur.* Probatur quia eadem ratio proportionaliter eſt de actibus, quæ de potentijs: oſtenſum eſt autem potentias ita ſortiri ſpeciem ſuam: ergo, & cætera. Item ratio actus conſiſtit in quadam coaptatione ad obiectum, quoniam vel eſt cognitio, vel appetitio obiecti, vel quid ſimile. Vnde eſſentialiter ſunt tales actus, quales requiruntur ab obiecto circa quod verſantur: ergo, & cætera. Idem patet in moralibus, ſunt enim actus tales honeſti, ſcilicet, aut praui, qualia ſunt eorum obiecta, atque fines. Dices, terminare actum nihil in obiecto ponit: ergo vt ſic non poteſt veram ſpecificationem conferre. Reſpondetur, ſi non terminare, certè terminatiuum eſſe, reale aliquid ponere in obiecto, ratione cuius ſpeciem conferat actui. Simile quid diximus alibi de relatiuis. An verò actus ſpecificetur ab obiecto formali, vel materiali, & quod ſit formale obiectum illius (non enim id hactenus expoſuimus) melius in ſolutionibus argumentorum quarti, & ſexti intelligetur.

16 *Ad primum arg. in n. 1* Ad primum argumētum ex initio poſitis communis ſolutio eſt, licet obiectum ſit extrinſecum: ordinem tamen ad illud eſſe intrinſecum. Similiter actus eſſe priores potentijs in ratione finis, licet in executione ſint poſteriores. Sed vtraque pars ſolutionis difficultatem habet. Prima quidem. Nam ex illa ſequitur potentias eſſe propter obiecta, & non è contrario. Secunda item pars difficilis eſt, nam ſi actus nondum ſunt, quomodo ſpecificant? Ad primam partem reſpondetur potentias animæ intrinſecè ordinari ad operandum circa obiecta, & hunc eſſe finem earum proprium, neque eſſe inconueniens viſum, verbi gratia, ordinari ad qualitatem ſeipſo imperfectiorem, non enim ordinatur propter bonum ipſius obiecti, ſed propter perfectionem viuentis, & propriam, viſus ſiquidem percipiendo lucem ſatis perficitur: hoc ergo modo perfectior res ordinari valet ad imperfectiorem, id eſt, ad operandum circa illam, in qua operatione ipſa potentia, quæ ordinatur, perficitur. Ad ſecundam partem reſpondetur, actum in exiſtendo eſſe poſteriorem potentia, in eſſendo vero priorem, & ſic ſpecificare per modum finis, quatenus poſtulat talem potentiam, quæ illum eliciat, vnde ſicut finalis cauſa non requirit exiſtentiam ad cauſandum, ita neq; actus ad ſpecificandum, cùm non ſpecificet, vt intrinſeca forma, ſed ordo ad illum.

Ad ſecundum negandum ſpecificans non eſſe quid certum, eſt enim obiectum formale adæquatum potentiæ, ſeu ratio formalis actuum, qui verſantur circa tale obiectum, petit verò argumentum, an eadem potentia exercere queat actus ſpecie differentes? Sunt qui dicant omnes actus prout procedentes ab eadem potentia eiuſdem ſpeciei eſſe, quòd omnes ſint intra latitudinem obiecti formalis vnius potentiæ, quod non videtur verum. Nam actus ſcientiæ, & opinionis, amoris, & odij, nullatenus eiuſdem ſunt ſpeciei, & tamen ab eadem potentia eliciuntur. Item habitus dantur ad eandem potentiam ſpectantes, vt vitium, & virtus, fides, & error: de quibus nulla ratione affirmari debet etiam prout in eadem potentia inueniuntur, eiuſdem eſſe ſpeciei, aliâs calor, & frigiditas prout ſunt in eodem ſubiecto, eiuſdem ſpeciei dicerentur. Si ergo habitus eiuſdem potentiæ reuera diſtinguuntur, actus etiam diſtinguentur. Item calefactio, & illuminatio procedentes à luce Solis ſunt diſtinctæ ſpeciei: ergo eadem potentia poteſt habere actiones diſtinctas. Idem ergo affirmari poterit in præſenti de operationibus animæ. Antecedens patet ex dictis. Nam per illas actiones diuerſimodè communicat lux ſuum eſſe. Tandem potentia cognoſcitiua non ſe ſola, ſed informata ſpecie elicit actum: ergo per diuerſas ſpecies poterit elicere actus diuerſos. Neq; hæc diuerſitas actuum eiuſdem potentiæ obſtat ſpecificationi potentiæ ex actibus, quia non ſpecificatur potentia ex hac ſpecie actuum, ſed ex latitudine actuum, qui verſantur circa tale obiectum formale, eſt enim potentia vniuerſalior, quàm actus, vel habitus, & ideo vniuerſaliorem rationem reſpicit, ſub qua poſſunt dari multæ rationes diuerſificantes actus, & habitus. Ad tertium reſpondetur ſpecificatiuum potentiæ vnum eſſe, nam, vt dixi, actus, & obiectum integrant vnum finem potentiæ, qui eſt conſequi ipſum obiectum: ab hoc ergo vno fine ſpecificatur.

Ad quartum reſpondet D. Thom. 1. p. q 77. art. 3. ad 3. ad diſtinguendas potentias ſpecie non requiri diſtinctionem realem obiectorum, ſufficereque diuerſitatem rationis. Si opponas hanc diuerſitatem in reipſa nullam eſſe, atque adeo neque vllam diſtinctionem à parte rei tribuere potentijs. Occurrit Caiet. licet in re non diſtinguantur obiecta actualiter, diſtingui certè virtualiter, quod ad diſtinguendas verè potentias ſufficit. Nam quod eſt actu vnum, ſi in virtute plura ſit, cauſare poteſt pluralitatem. Quæ ſolutio in primis non explicat illam virtualem diſtinctionem. Videtur deinde petere principium. Nam argumentum aſſumit, non poſſe habere virtutem ad diſtinguendum plura, id quod in ſe vnum eſt.

Reſpondetur ergo potentias deſumere ex obiectis diſtinctionem ſpecificam, ideoque requirere obiecta, formaliter ſaltem diſtincta, quam diſtinctionem ſæpe D. Thomas vocat ſecundum rationem, neque planè poteſt intelligi, quo modo diſtinctio formalis potentiarum ſumatur ex obiectis, niſi in illis etiam ſint diuerſæ rationes formales: ſicut etiam intelligi non poteſt, quomodo duæ ſpecies per eandem differentiam conſtituantur: obiectum enim in præſenti habet ſe ad modum differentiæ. Vnde ad argumentum concedo potentias ex vi obiectorum habere tātum diſtinctionem formalem, talemque in obiectis ſolum requiri, de factoque inueniri in bono, & vero: porro identitas realis obiecti minimè arguit identitatem realem in potentia: ſicut neq; è contrario, quoniam identitates hæ impertinentes ſe

Margin notes of the right column, in order: 17 *Ad 2. ibid.* (beside "Ad ſecundum negandum ſpecificans non eſſe"); *Ad 3.* (beside "Ad tertium reſpondetur"); 18 *Ad 4. in eod. num. 1* (beside "Ad quartum reſpondet"); 19 (beside "Reſpondetur ergo potentias").

habent, neque vna aliam cauſat: ex quo ergo (inquies) diſtinctio realis potentiarum ſumeret? Reſpondetur ſumi ex diuerſitate magna in modo operandi, & attingendi obiectum, addita limitatione, & imperfectione potentiarum creatarum, ſicut in intellectu, & voluntate videre licet, differunt enim realiter ob longè diuerſam rationem actuum, nam intellectio quædam eſt aſsimilatio, & penetratio obiecti, amor verò eſt quoddam pondus in rem ipſam, vnica autem potentia creata, & limitata non potuit amplecti vtrumque modum operandi, in Deo tamen quamuis ſit vera intellectio, & verus amor, neque actus, neque potentiæ diſtinguuntur, propter illius infinitatem.

Ad quintũ Ad quintum reſpondetur, omnes potentias habentes idem obiectum formale eiuſdem ſpeciei eſſe, quæ autem ſint illæ, non eſt huius loci definire: quæ verò in argumento petuntur de viſu hominis, & equi, de intellectu Angeli, & hominis lib. 4. capit. 1. numer. 7. exponendum eſt.

20 *Vide lib. 1. de Angelis c. 2. á num 15* *Ad ſextum* Ad ſextum ſunt qui concedant potentiam, actum, & habitum eſſe eiuſdem ſpeciei, ſaltem ſecundùm ordinem quem habent ad obiecta: ſed hoc ſine dubio falſum eſt, nam intellectus, & intellectio ſecundùm omnem rationem ſpecie diſtinguuntur. Item habitus, & potentia diuerſas ſpecies qualitatis conſtant etiam ſecundùm ordinem, quem habent ad obiecta, nam hinc potiſsimè ſpecificantur: ergo multo magis potentia, & actus. Dico igitur potentiam, & actum diſtingui ſpecie, conueniunt namque in obiecto ſolùm materialiter, & inadæquatè. Nam ratio formalis in obiecto potentiæ, eſt multo vniuerſalior, quàm in obiecto actus. Item modus, quo potentiæ attingit obiectum, eſt longè diuerſus, potentia enim attingit mediante actu, actus verò immediatè: potentia etiam reſpicit obiectum abſolutè ſub ratione poſsibilis, vt viſus viſibile, actus verò reſpicit obiectum quaſi exiſtens in actu, quia actu terminat, quæ omnia oſtendunt diuerſitatem in formali obiecto potentiæ, & actus: oſtendunt etiam quomodo obiectum formale ſit aſsignandum actibus, nempe ſub particulari aliqua ratione contenta ſub obiecto vniuerſali potentiæ. Ad ſeptimum, & octauum patet ſolutio ex dictis.

CAPVT III.

Vtrum potentiæ animæ fluant ab anima, & in ea ſubiectentur.

1. Tractat quæſtionem hanc Diuus Thomas 1. part. quæſt 77. artic. 4. Nos verò circa illam primò dicemus de ordine, & cauſalitate animæ reſpectu potentiarum. Secundò de ordine, & cauſalitate, quam ipſæ inter ſe obſeruant.

Quotupliciter anima cauſet ſuas potentias,

Quid de cauſalitate finali, & formali. Quantum ad primum certum eſt, animam, ſeu animatum eſſe cauſam finalem potentiarum, ordinantur enim potentiæ ad perfectum ſtatum viuentis, ſicut & operationes ipſæ, vnde licèt potentiæ eſſentialiter ordinentur ad operationes, tamen quia ſimul ſunt inſtrumenta alicuius operãtis, non nudas operationes reſpiciunt, ſed medio ſubiecto, cuius ſunt inſtrumenta, & virtutes, & ad hoc principaliter ordinantur. De cauſalitate formali ſecundò eſt certum non competere animæ reſpectu potentiarum, quin potiùs quodammodo ipſæ potentiæ ſunt formæ animæ, vel animati, in quo ſubiectantur.

2 Eſt tertiò certum quoad cauſam materialem potentias ſpirituales, intellectum ſcilicet, & voluntatem, & ſi qua eſt potentia motiua ſolius animæ ſubiectari immediatè in anima, atque adeò ab ea cauſari materialiter, circa alias verò potentias non ſic, vel quia anima non eſt ſubſiſtens, vt in brutis, vel quia non eſt ſubiectum proportionatum talibus potentijs, quia anima ſpiritualis eſt, & ipſæ potentiæ materiales. *Quid de materiali 2.* Quapropter deceptus eſt Gregor. in 2. diſt. 17. quæſt. 3. dicens omnes potentias ſenſitiuas, ſi fortè illas ab anima diſtinxit, ſubiectari immediatè in ipſa anima, atque adeò in anima ipſa perfici ſenſationem, ſicut & intellectionem, ex hoc enim ſequitur ſenſationem, & ſenſum eſſe ſpiritualia, imò & ſpecies etiam ſenſibiles, quod eſt impoſsibile, cùm imprimantur à rebus materialibus. *Ariminenſis lapſus.* Rurſus ſequitur vel bruta nõ ſentire, vel animas habere ſpirituales, nam habebunt operationes proprias, non exercitus in corpore. Præterea diuerſitas organorum ad diuerſas potentias ſenſitiuas oſtendit eas non eſſe in anima, ſed in organis. Vnde intellectui nullum organum præbuit natura, & Ariſtoteles 2. de Anima, text. 122: ait ſenſorium eſſe primum ſubiectum, in quo eſt ipſe ſenſus, & lib. 1. cap. 1. operationes omnes, & potentias ſenſitiuas eſſe communes, & totius coniuncti. Denique refert etiam D. Thomas ſuprà art. 8. ex lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, *hominem duabus conſtare ſubſtantiis, anima cum ratione ſua, & carne cum ſenſibus ſuis.* Et fauet illud Pauli, *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum*, Gal. 5. Inſtat Greg. quia alias ſenſus non manerent in anima ſeparata, poſſetque Deus conſeruare illos in corpore mortuo, itaque poſſet ſentire. Negatur tamen vltima conſequentia, quia ſentire operatio vitalis eſt intrinſecè dependens à primo principio vitæ, vnde impoſsibile eſt eſſe ſine illo. *Ariminenſis inſtantia diluitur.*

3. *Sententia D. Thomæ de cauſa materiali potentiarum materialium, reducitur ad bonum ſenſum.* Sed quæres, quodnam ſit ſubiectum harum facultatum: S. Thom. ait eſſe totum compoſitum, & conſequenter loquitur, quia ſentit nulla accidentia eſſe in materia prima. Attamen dicendum has potentias eatenus ſubiectari in compoſito, quatenus ſupponunt ipſum conſtitutum: non enim poſſunt eſſe niſi priùs materia informetur anima, ex qua deinde oriantur: at eſſe in compoſito, ita vt vtrique parti illius inhæreant, eſt impoſsibile, nam cum ſint accidentia corporalia inhærent media quantitate, atque adeò in ſubiecto quantitatis, quod eſt materia.

4 *Circa cauſã efficientem negatiua pars probatur.* De cauſalitate effectus duo ſunt dubia. Primum, vtrum anima habeat efficientiam circa proprias potentias. Secundùm, ſi illam habeat, qualiſnam ſit. Circa primum videtur pars negatiua vera. Primò, quia agens eadem actione, qua producit viuens, ipſum producit cum debitis potentijs, nam qui dat formam, conſequentia ad illam confert: ergo ſuperfluum eſt fingere efficientiam inter potentias, & animam. *Prima confirmatio* Confirmatur, nam alias duæ eſſent, vel plures fingendæ actiones in cuiuſque rei productione, vna ſcilicet productiua formæ ſubſtantialis, & deinde aliæ, quibus ipſa forma ſubſtantialis producit potentias: hoc autem ſuperfluum videtur, & contra illud principium quòd ſubſtantia creata non ſit immediatum principium actionis maximè accidentalis. *Secunda.* Confirmatur ſecundò, quia ſi anima haberet efficientiam circa ſuas potentias, poſſet virtute ſua illas recuperare, ſi auferrentur. Conſequens eſt falſum, & contra experientiam. Nam ſi ſemel auferatur viſus, non iterum fluit ab anima. *Tertia.* Confirmatur tertiò. Nam eadem ratio eſt de proprietatibus aliarum rerum, ac de potentijs animæ: ſed in rebus alijs proprietates non fluunt effectiuè ab eſſentia: ergo, &c. Probatur minor, quantitas enim eſt proprietas materiæ primæ, & tamen non

fluit

fluit ab illa effectiuè, cùm materia nullam habeat efficientiam. Calor etiam proprietas ignis eſt, nec tamen fit, effectiuè ab illius forma, quia prior eſt calor diſponens materiam, quàm forma introducta.

5. *Pars affirmatiua iuxta D. Thomam probabilior.*

Nihilominus D. Thomas ſuprà, quem communiter alij ſequuntur, tribuunt animæ efficientiam circa potentias ſuas, quod probat ex differentia inter accidentia, propria, & communia, vtraque enim requirunt cauſam effectiuam, ſed differunt, *Vnde illam ſuadent.* quòd accidentia communia, quia extrinſeca ſunt, proueniant ab extrinſeca cauſa: at verò propria, quia intrinſeca, ab intrinſeca eſſentia, & cauſa prouenire debent, tanquam à principio actiuo, forma enim ſubſtantialis, quæ dat primum eſſe ſimpliciter compoſito, debet eſſe cauſa efficiens reliquorum, quæ per ſe illi conueniunt, nam in per ſe ordinatis, quod prius eſt, debet eſſe cauſa poſterioris, forma autem, & potentiæ per ſe ordinantur ad perfectum eſſe compoſiti. *Confirmari poteſt 1.* Et confirmatur hæc ſententia, quia pleniorem cauſalitatem habet eſſentia rei circa proprias paſsiones ſuas, quàm circa accidentia communia, ſed in ordine ad accidentia communia eſt cauſa materialis, & finalis (ſunt enim & hæc propter perfectionem ſubſtantiæ:) ergo genus aliud cauſalitatis habet circa proprias paſsiones, non niſi effectiuæ: ergo, &c. *Secundo.* Item magis neceſſariò dimanat intellectus ab anima, quam calor à calore: ſed vnus calor effectiuè fit ab alio: ergo à fortiori intellectus ab anima erit efficienter. *Tertio.* Item neceſſaria connexio inter duo non poteſt eſſe abſque aliqua cauſalitate inducente ipſam connexionem, cauſalitas autem materialis per ſe ſumpta non eam inducit, vt patet in accidenti, & ſubiecto communi. Eademque ratio eſt de cauſa finali: ergo duplex eiuſmodi cauſalitas non ſufficit ad tam neceſſariam vnionem, quanta eſt inter potentias, & eſſentiam: ergo admittenda eſt alia cauſalitas, & non formalis: ergo effectiua. *Euaſio impugnatur* Dices, relationem, & terminum habere mutuam connexionem, nec interuenire ibi cauſalitatem. Sed occurrendum inter terminum materialiter ſumptum, & relationem non eſſe illam mutuam connexionem, cum poſsit manere id quod terminat ſine relatione, quamuis non prout actu terminat, quia vt ſic ab ea intrinſecè pendet in genere cauſæ formalis. Relatio quoque ipſa pendet à termino quodammodo, vt à forma extrinſeca, quia eius eſſentia conſiſtit in ordine ad illum: in vniuerſum igitur neceſſaria connexio pendet ab aliquo genere cauſalitatis. *Quarto.* Confirmatur tandem ab experientia. Nam ſublata frigiditate ab aqua ſtatim alia dimanat à forma, ac ſimile eſt de alijs: ergo forma ſubſtantialis habet efficientiam circa proprietates ſuas: ergo potiori ratione habebit illam anima circa potentiam.

6. *Diſquiritur modus quo anima ſuas potentias dicitur efficere. Primus dicendi modus*

Sed antequam hanc primam partem dubij reſoluamus, videamus quid dici poſsit circa ſecundam. Nam ſi anima habet efficientiam, quem eius modum, quæſo, habet? Quidam tantam efficientiam ei tribuunt, vt aſſerant animam noua actione producere potentias, atque diſtincta ab illa, per quam ipſa fuit producta: itaque pronuntiant cùm anima rationalis creatur, creationem terminari ad ſubſtantiam animæ tantùm, & deinde ab anima prodire intellectum, & voluntatem noua alia actione: eo modo, quo productio Solis à Deo terminata eſt ad ſolem tantùm, & in eodem inſtanti ſol alia actione illuminauit aerem. *Suadetur primo.* Probaturque hæc ſententia. Nam forma rationalis habet efficientiam circa ſuas potentias realiter à ſe diſtinctas, vt numero præcedenti oſtenſum eſt: ergo ſicut anima eſt effectus Dei, ita potentiæ ſunt noui effectus ab ipſa anima facti, ſed vbi eſt nouus effectus, eſt noua actio (actio enim res ipſa eſt, quæ fit prout egreditur à principio agendi:) ergo, &c. *Suadetur ſecundo.* Secundo potentiæ verè producuntur ab anima: ergo noua actione producuntur: nam producere ſine productione intelligibile eſt. *Tertio.* Tertiò anima non concurrit effectiuè ad ſui productionem: concurrit autem effectiuè ad productionem potentiarum, vt eſt probatum: ergo diſtincta productio eſt animæ, & potentiarum: ergo & actio diſtincta. *Quarto.* Quartò efficientia intrinſecè includit actionem, eſt ſiquidem modus cauſandi per actionem proprius cauſæ efficientis, in eoque diſtinguitur à cauſalitate cæterarum cauſarum: ergo ſi potentiæ verè effectiuè dimanant ab anima, planè ab illa media actione dimanant. *Quinto.* Quintò hęc dimanatio noua actio fortè non eſſet, quia poſita ſemel anima, naturali ſequela potentiæ reſultant, ſed hoc non obſtat, cùm poſita etiam certa mixtione primarum qualitatum oriantur ſecundæ per nouam actionem, & poſito ſole, vt dicebamus, ſequatur lumen in aere per diſtinctum etiam actionem: ergo naturalis ſequela propriam actionem non excludit.

7. *Non placet Thomiſtis prædictus modus*

Nihilominus plerique Thomiſtarum reijciunt hunc dicendi modum, quòd pugnare videatur duobus principijs, quæ ipſi magna religione obſeruant. Primum, quòd ſubſtantia creata nequeat eſſe immediatum principium alicuius actionis, maximè accidentalis, atque adeo impoſsibile ſit animam per actionem à ſe immediatè prodeũtem cauſare potentias. Secundum principium eſt, nihil poſſe agere in ſeipſum per ſe primò: cùm ergo anima recipiat in ſe potentias, vt intellectum, & voluntatem, eas propriè in ſe non agit, ac proinde nec media actione. Propter hæc Caiet. *ſupra*, & latiùs 1. part. quæſt. 54. articulo tertiò, quem alij ſequuntur, ait potentias dimanare à propria forma ſine vlla actione per quandam reſultantiam, cui fauet Diuus Thomas ſuprà ad 2. & 3. vbi ait animam eſſe principium actiuum potentiarum non propriè, ſed quodammodo, quia non efficit propria tranſmutatione, ſed per reſultantiam quandam. *Et confirmatur.* Et confirmatur, quia alias ad potentias animæ daretur per ſe motus, ſeu mutatio, nam ad rem illam eſt per ſe motus, & mutatio, ad quã propria actio productiua per ſe tendit: conſequens autem eſt cõtra Ariſtotelem: quare, &c.

8 *Notatio prima pro deciſione.*

Pro reſolutione eſt notandum de ratione paſsionis eſſe inſeparabilem vnionem cum ſubſtantia rei, quantum de ſe eſt, quod ideo addo, quoniam aliqualis ſeparabilitas, quæ ab extrinſeco fit, non tollit rationem proprietatis, eſt enim ſummus calor, verbi gratia, proprietas ignis, licèt ſit ſeparabilis ab illo, nam in ea ſeparatione ignis ſaltem inchoatè corrumpitur, atque extra ſtatum naturæ ſuæ debitum trahitur. *Notatio ſecunda* Secundò eſt notandum proprietates ſemper conuenire rei ratione formæ, vt D. Thomas dixit: (quantitatẽ excipio, quæ eſt indiuidua proprietas materiæ) inter proprietates ergo gratia formæ requiſitas quædã requiruntur non ſolum vt cõſequentes formam, ſed etiam vt paſsiuæ ad illam inducendam: huiuſmodi verò ſunt diſpoſitiones, quæ formam ſaltem natura præcedunt in materia. Aliæ ſunt proprietates, quæ ſupponunt exiſtentiam rei, & illi tribuuntur tanquam virtutes ad operandum, quales ſunt potentiæ animæ maximè ſenſitiuæ, & intellectiuæ, & multæ etiam virtutes herbarum, & mineralium. Atque inter has, & illas proprietates illud intereſt, quòd priores illæ non fiant effectiuè à forma in primo inſtanti generationis, ſed immediate ab agente diſponente materiam, vt inducatur forma, quod probat tertia confirmatio ſupra facta num. quarto, quæ concludit planè ſuppoſita alia ſententia, quòd accidentia ſint

ſint in materia prima, inde namque ſequitur nullam vltimam diſpoſitionem fieri à forma, ſed ab agente, quamquam formæ ipſi de ſe non deeſſet virtus ad illam diſpoſitionem cauſandam, ſi quidem ea forte ablata ſtatim efficit aliam: in primo ergo inſtanti non efficit, quia factam inuenit, tantumque deinceps conſeruat.

9 De alijs vero proprietatibus, quæ conſequuntur formam, ac ſimpliciter ea, poſteriores ſunt in omni genere cauſæ, de quibus præcipua quæſtio procedit, videtur valde probabilis opinio D. Thomæ. Primo, quia illa intima vnio, quæ inter formam, & virtutes reperitur, videtur neceſſario inducere inter illas aliquam cauſalitatem effectiuã, aliæ namque cauſalitates minimè ſufficiunt. Secundo proprietates illæ, quæ ſemel auferuntur, & iterum manant, oſtendunt eſſe inter formam, & proprietatem hoc genus cauſalitatis. Tertio, cum anima ſit ſimpliciter prior ſuis proprietatibus, rationi conſonum eſt, vt illum ordinem cauſalitatis habeat reſpectu illarum: ergo.

Primũ pronuntiatum circa dubiũ poſitum n. 4. de quo & de ſequentibus vide authorem diſp. 18. Metap. ſect. 3. & diſp. 23. ſect. 6. n. 9. Suadetur primo. Secundo. Tertio.

10 Vnde dico ſecundo, conſequenter videri concedendum actionem productiuam rei immediate terminari ad ſubſtantiam ipſius, vt præciſam à proprietatibus. Tertio dico actionem illam productiuam ſubſtantiæ diſtinctam eſſe ab illa, qua potentia ipſa dimanat ab anima: vtrumque iſtorum patet factis argumentis contra opinionem Thomiſtarum in numero ſexto, quod iterum explicatur, & ſuadetur. Nam finge Deum creare ſubſtantiam animæ impediendo emanationem potentiæ ab illa, hoc enim poſſe fieri ſupra eſt oſtenſum: maneret ergo tunc ſubſtantia animæ abſque intellectu, & voluntate, auferat verò poſtea Deus impedimentum, relinquatque animam ſuæ naturæ, certe dimanarent ab illa intellectus, atque voluntas, ſicut in primo inſtanti generationis, aut creationis. Iam ſic arguitur, in eo caſu actio creata haberet ſuum terminum integrum, qui alius non eſſet, quam ſola animæ ſubſtantia, intellectus vero, ac voluntatis dimanatio poſtea ſubſequens eſſet diſtincta actio, vtpote ſeparata etiam tempore à creatione, & aliquid nouum producens: ergo & nunc eædem actiones ſunt in inſtanti creationis, nam quæ in caſu poſito ſeparantur tempore, debet mens in vno inſtanti per acta ſeparare, quod enim ſimul fiant, diſtinctionem non aufert.

Secundum pronuntiatum. Tertium. Vnde probetur primo vtrunque pronuntiatum. Probatur ſecundo.

Confirm. 1. Confirmatur primo. Nam vel ex vi actionis productiuæ animæ, producuntur etiam potentię, vel non. Si primum: ergo cum tota illa actio fit ab agente, anima nihil omnino efficit in productione ſuarum potentiarum, quod eſt abſurdum. Si ſecundum: ergo debet alia eſſe actio, per quam potentia producatur.

Confirm. 2 Confirmatur ſecundo. Nam actio per ſe vna debet terminari ad vnum per ſe terminum: at vero anima cum potentijs eſt vnum per aggregationem: ergo totum illud per vnam actionem non producitur. Id quod facilius intelligitur in productione formarum materialium, nam talis actio eſt eductiua formæ ſubſtantialis de potentia materiæ: eductio vero ex proprijs conſiderata, formaliter tantum terminatur ad ſubſtantialem formam: ergo conſequutio proprietatum à forma non poteſt intelligi ſine noua actione, quod clarius adhuc patet in allato caſu ſeparatæ dimanationis potentiarum à productione formæ, ac patet etiam in aqua reducente ſe ad priſtinum frigus. Nam verè motus ille fit à forma ſubſtantiali aquæ, nec minus vera actio frigefaciendi eſt, quam ſi proueniret ab extrinſeco, quid enim refert? Vnde eſt conſiderandum, quando formæ proprietates ſunt diſpoſitiones illã priores, fieri etiam diſtincta actione ab ea, qua poſterius natura inducitur forma, alteratione videlicet diſpoſitiua, eo tamen diſcrimine, quod tales diſpoſitiones non à forma tanquam à principio actiuo, ſed immediate ab agente procedunt: at proprietates conſequentes formam, ſuam originem ab illa ducunt.

Nota

11 Dico tamen quarto: abſolute dicendum eſt, agens principale producere formam cum omnibus virtutibus, quæ ex illa ſequuntur. Hic certè eſt communis modus loquendi, & ſentiendi omnium, ſic DEVS creando animam dicitur potentias concreare. Ratio vero eſt, quia agentis eſt producere ſubſtantiam rei vſquequaque inſtructam ad ſuum finem, & ideo dando formam dat omnia, quæ ipſam perficiunt, non tantum quoad eſſe, ſed etiam vt ſit exactum principium operandi, atque adeo vt ſit principium potentiarum ad finem operandi requiſitarum. Item generans intendit aſsimilare ſibi genitum quantum poteſt: illa ergo actio, qua formam inducit, licet immediate tantum ſit inductiua formæ, mediatè, & radicaliter eſt comproductiua omnium, quæ naturaliter, & neceſſario ex illa ſequuntur tanquam ad perfectionem geniti attinentia. Quo ſenſu dici ſolet, ac vere, vnicam eſſe actionem productiuam rei, & comproductiuam proprietatum, quia non conſiderantur cum præciſione, ſed conſideratur actio radicalis, & primaria. Et per hæc patet ſolutio argumentorum.

Quartum pronuntiatum. Eius ratio. Declaratur amplius.

12 Ad primum enim dicimus agens vna actione producere omnia mediatè, vel immediatè, ſicque exponi illud axioma, *Qui dat formam, dare,* ſcilicet in radice, *conſequentia ad formam.* Ad primam confirmationem reſpondetur, rem præciſè conſiderando tot eſſe actiones, quot entitates: dici tamen vnicam actionem, quod ex illa reliquæ dimanent. Secunda confirmatio nos non vrget ſpeciatim: per ſe enim propriam difficultatem poſtulat, cur potentiæ animæ ſemel ſeparatæ non iterum fluant, ſicut experimur fieri in aqua, & in alijs naturalibus virtutibus inanimatorum. Et reſponderi poteſt primo, naturam præuidiſſe id, quod per ſe eſt in rebus, non quod per accidens: per ſe autem eſſe, quod proprietas habens contrarium ab illo minuatur aliquantulum, ideoque naturam dediſſe formæ ſubſtantiali vires ad recuperandum tale detrimentum, potentias vero animæ de ſe non habere contrarium, & ideo de ſe tamdiu poſſe durare, quandiu & ipſa anima poſsit: per accidens vero eſſe, quod aliquando debilitentur aliunde, ideoque naturam id non prouidiſſe. Hæc tamen reſponſio non videtur facere ſatis, nam ſi anima eſt virtus ad efficiendas ſuas potentias, quod ſemel illas efficiat, ea virtus non minuitur. Dicendum ergo potentias animæ de facto non lædi, vel auferri, niſi læſis, aut ablatis organis, in quibus reſident, quæ organa ſubſtantiæ ſunt, ac ſubiecta illarum: quia ergo anima ablatum organum non poteſt recuperare, ſicut nec recuperare abſciſſam manum, ideo neque potentiam in organo ſubiectatam. Ad tertium iam reſponſum eſt: ad illud vero de materia prima diximus in libro de Generatione diſputatione prima, quæſtione quarta, circa ſecundam confirmationem octaui argumenti ſecundæ opinionis, & ſecunda ſolutio ibi data eſt conformior doctrinæ hic traditæ, quamuis etiam prima ſuſtineri poſsit, quia eſt ſpecialis ratio in materia propter ipſius potentialitatem.

Ad arg. in num. 4. Ad primam confirmationem. Ad ſecundã. Potentia ablata, cur alia ab anima non reſultet. Ad tertium. Vide diſp. 14. Metaph ſect. 3. num. 7.

13 Ad motiuum Thomiſtarum reſpondetur, illa duo principia non eſſe adeo irrefragabilia, attamen exponi hic poſſe ad mentem Sancti Thomæ, quod forma ſubſtantialis non ſit immediatum principium perficiendi ſuum ſuppoſitum ſaltem in actu primo, & hoc forte intendit Diuus Thomas, vel dicito formam non eſſe actiuam niſi

Ad motiua Thomiſtarũ in num. 7.

actione

actione naturaliter reſultante ex illa, quæ dicitur dimanatio: hæc autem, ſi effectiua eſt, ſine actione difficile intelligi poteſt. Similiter dicitur ad alterum principium, quod idem in ſe non agat præterquam hoc actionis genere, quæ eſt dimanatio, vel certè non agit niſi vt virtus generantis: ſed de hoc ſecundo principio plura diximus alio loco. Ad confirmationem reſpondetur primo tunc eſſe per ſe motum ad aliquid, quando datur actio in natura per ſe primo tendens ad illud, non vero ſi actio ſit tanquam dimanatio ab alia actione, quando enim multa ſequuntur ex vi vnius actionis, quamuis inter alia ſit ordo, & conſiderando vnum reſpectu alterius, ſit noua actio inter ea, non dicitur tamen inter ea noua actio, niſi ad id ad quod primo, & radicaliter ipſa tendit: ſic ergo res habet in propoſito. Secundo dicitur aliud eſſe actionem tendere per ſe ad terminum aliquem, aliud vero, eſſe ad illum per ſe primo motum: poteſt ergo concedi ad has potentias eſſe aliquo modo actionem per ſe, non vero propriè mutationem, quia ſubiectum earum non mutatur, cum ſimul incipiant eſſe cum illo, propriè vero res dicitur per mutationem fieri, quando fit cum ſubiecti mutatione. Et hæc de prima parte quæſtionis.

Vide diſp. 18 Metaph. ſect. 7.

Ad cõfirmationem in fine eiuſdem num. 7

De ordine, & cauſalitate, quam potentiæ inter ſe ſeruant reſultando ab anima.

14 Circa ſecundam partem huius capitis, quam ipſo initio propoſuimus, ſcilicet de ordine potentiarum inter ſe, notandum primo eſt breuiter, eſſe rem ferè certam inter potentias animæ aliquem ſeruari ordinem, nam, vt Diuus Thomas optimè aduertit, quando plura oriuntur, ab vno debent ordinatim procedere, non confuſè, ac veluti tumultuatim: poteſt autem talis ordo intelligi, vel inter potentias ipſas, vel per reſpectum ad vnum tertium. Inter ſe quidem, vt potentiæ cognoſcitiuæ, & appetitiuæ, hæ namque illis planè ſubordinantur: ſicut in operando, (nihil enim volitum, quin præcognitum) ita & in eſſendo. Per reſpectum vero ad vnum tertium, vt tam multiplices potentiæ ſenſitiuæ noſtri gratia ſunt: & ad hoc diriguntur vt cognitionem perfectam ſenſibilium habeamus. Secundo notandum, prædictum ordinem eſſe poſſe multiplicem: ſcilicet vel durationis, quaſi vna potentia poſterius exiſtat, quàm alia, vel quàm anima ipſa: vel dignitatis, quia potentiæ quædam ſunt digniores alijs: vel generationis, quia potentiæ aliæ priores alijs procedunt: vel obiectorum, quia earum obiecta ſunt priora alijs ſecundum naturam ſuam, vt viſibile, quàm audibile: vel finis, quatenus vna potentia ordinatur ad aliam, vt ad finem, vt ſcilicet illi miniſtret, vt exteriores ſenſus deſeruiunt interioribus: vel denique emanationis effectiuæ, ita vt vna potentia emanet ab alia immediatè. Tertio eſt notandum comparari potentias, quæ conſequuntur animam ſecundum vnum, & eundem gradum, vel inter ſe, vel ad potentias conſequentes ſecundum alium gradum, vt vegetatiuas inter ſe, aut in ordine ad ſenſitiuas, & vtraſque in ordine ad intellectiuas.

Notatio 1

Notatio 2

Notatio 3

15 Hoc ſuppoſito dico primo. In ordine durationis nullus eſt ordo inter potentias eiuſdem viuentis inter ſe, vel cum anima, à qua fluunt. Patet, quia omnes incipiunt in eodem inſtanti, nam omnes dimanant ab vna anima, quæ in vnico eodem inſtanti incipit eſſe: id, quod apertè videre eſt in homine. Dico ſecundo. Ordine generationis potentiæ, quæ conſequuntur animam ſecundum gradum imperfectum ſunt priores ſecundum naturam, quàm aliæ. Probatur, quia anima ſecundum gradum imperfectiorem eſt natura prior, quàm ſecundum gradum perfectum: ergo & potentiæ proportionaliter. Item actus illarum potentiarum ſunt priores, vt nutritio ſenſatione, quia ſenſatio pendet à nutritione tanquam à ſubminiſtrante, atque idem eſt de intellectione reſpectu ſenſationis: ergo & potentiæ ſunt priores, hæc verò prioritas ad genus cauſæ materialis reducitur: nam gradus imperfectior comparatur ad perfectiorem, vt potentia ad actum, quomodo Diuus Thomas ſupra articulo ſeptimo ſcribit potentias imperfectiores eſſe velut materiales cauſas reſpectu aliarum, quia quodammodo diſponunt ad illas, ſicut ſuperior gradus ad inferiorem. Dico tertiò. Potentiæ gradus inferioris ſunt imperfectiores potentijs gradus ſuperioris: patet hoc inductione, & ipſo naturali lumine. Dico quartò. Inferiores potentiæ ordinantur ad deſeruiendum ſuperioribus, ſuperiores verò ad adiuuandum inferiores, ſic potentiæ vegetatiuæ miniſtrant ſenſitiuis, nam organa illarum perficiunt, & illis præbent vires, vt meliùs poſsint exercere ſuas operationes: ſenſitiuæ vero viciſſim ordinantur ad tuendas vegetatiuas potentias, & ad quærendum, & præparandum illis cibum, quæ rurſum comparatæ ad intellectiuas miniſtræ illarum ſunt, & inſtrumenta comparandi ſpecies: viciſſim vero intellectiuæ dirigunt ſenſitiuas, eiſque dominantur, ac tandem omnes ordinantur ad perfectum viuentis ſtatum, conſeruationem, & regimen, ſicut in republica benè ordinata inferiores deſeruiunt ſuperioribus, & ſuperiores dirigunt, & tuentur inferiores, & omnes ſua munera exercent, vt reſpublica bene ſit inſtituta. Dices, potentiæ vegetatiuæ de ſe non ordinantur ad ſenſitiuas, vt in plantis conſtat, nec ſenſitiuæ ad intellectiuas, vt patet in brutis. Reſpondetur, potentias quidem quaſcunque immediatè ordinari ad proprios actus, vltimatè vero ordinari poſſe ad deſeruiendum perfectioribus potentijs ratione perfectioris principij, à quo dimanant, à quo etiam vendicant, vt actiones proprias perfectiori modo exerceant. Dico quinto. Inter potentias pertinentes ad eundem gradum animæ, etiam eſt ordo aliquis ex ſupra numeratis. Probatur, & explicatur. Nam inter potentias vegetatiuæ partis, potentia attractiua deſeruit retentiuæ, & vtraque expulſiua deſeruiunt nutritiuæ, quæ eſt virtus diſponens, & omnes tandem miniſtrant aſsimilatrici virtuti. Rurſum in animantibus potentiæ cognoſcitiuæ pariunt appetitum, & appetitus motum localem. Inter ſenſus quoque, externi deſeruiunt internis: externi vero inter ſe non ordinantur, vt vnum alteri deſeruiat, iuuat tamen ſeſe quatenus alter defectum alterius ſupplet, & omnes integrant vnum perfectum ſentiens, qua de cauſa D. Thom. inter ſenſus externos non aſsignauit ordinem præterquam ex parte obiectorum, quatenus vnus tendit in obiectum ſecundum ſe priuſquam alius: ſimiliter inter intellectum, & voluntatem ordo eſt, quia intellectus dirigit voluntatem, eique imperat, voluntas vero mouet & applicat intellectum in actibus liberis. Et ratio vniuerſalis horum omnium eſt, quia cum omnes iſtæ potentiæ profluant ab eodem principio, & ordinentur ad perfectum illius ſtatum, congruum eſt, vt inter ſe ordinem obſeruent.

Primum pronuntiatum in hac 2. capitis parte.

2 pronunt.

3. pronunt.

4. pronunt.

Inſtantia diluitur.

5. pronunt.

16 Eſt vero difficultas hoc loco, an vna potentia dimanet effectiuè ab altera eo modo, quo omnes dimanant ab eſſentia. D. Thomas ſupra vniuerſaliter aſſeruit potentias imperfectiores dimanare illo modo à perfectioribus, & clarius in 1. diſtinct. tertia, quæſtione quarta, art. 3. Quæ ſententia difficilis ſtatim apparet, quomodo enim credi poteſt potentias vegetatiuas hominis ab anima rationali

Quid de modo emanationis vnius potentiæ ab alia ſentiat D. Thom.

tionali mediante intellectu, & voluntate manare? Præterea arguitur ad hominem, nam gradus ſenſitiuus, ac potentię illi reſpondentes ſunt priores potentijs rationalibus: & vegetatiuæ potentiæ priores vtriſque: ergo impoſſibile eſt, quòd hæ potentiæ effectiuè oriantur ab illis, nam quæ ſunt principia actiua, ſunt ſimpliciter priora in ordine exiſtendi, efficere enim ſupponit exiſtere: quæ verò ſunt priora in exiſtendo, ſunt priora in generatione, cùm generatio tendat ad eſſe: ergo impoſſibile eſt, quòd potentiæ imperfectiores, ac priores via generationis, atque adeò in eſſendo, oriantur actiuè à perfectioribus. Et confirmatur. Nam inter alias paſsiones rerum non inuenitur talis ordo dimanationis actiuæ, vt in aere calor non diminat ab humiditate, vel humiditas à calore. Adde, nulla neceſsitate aſtrui hanc efficientiam, nam ad ſaluandam connexionem intrinſecam inter paſsiones ſatis eſt radicari omnes in eadē anima, quanuis inter ſe cauſalitatem non habeant.

17 *6 Pronunciatum duplicis ſenſus.* Quapropter dico ſexto. Vna potentia animæ non oritur actiuè ab alia. Hæc concluſio poteſt intelligi aut comparando potentias diuerſorum graduum, aut eiuſdem, & vtroque modo habet verum: *Probatur in primo ſenſu.* primamque partem potiſsimè probant rationes factæ num. præcedenti. Accedit quòd anima, quæ principium eſt potentiarum, poteſt eſſe immediatum principium earundem, quantum eſt de ſe, vt patet in plantis, ac brutis: ergo melius in homine, in quo hi gradus ſunt perfectiori modo *Confirmatur.* Et confirmatur. Nam eo ipſo, quòd anima dat homini eſſe vegetatiuum, poteſt & cōferre omnes potentias illius gradus, etiamſi præſcindatur eiuſmodi gradus ab inferioribus. *Probatur in ſecundo ſenſu.* Secunda pars inductione patet, nam auditus non oritur ex viſu, neque è contrario. Et ratio eſſe poteſt, quia potentia vitalis pendet in ſua operatione à principio, vnde dimanat, omnes autem potentiæ pendent ab anima immediatè in operando: ergo omnes ab illa dimanant, & ſi vna proflueret ab alia, non operaretur ſine actuali concurſu illius, ſicut nulla operatur ſine actuali concurſu animæ. *Vide diſp. 18. Metaph. ſect. 5. à n. 2.*

18 *1. Obiectio contra proxime dicta.* Sed contra hoc ſunt argumenta. Primum, quia hæc eſt demonſtratio à priori: homo eſt rationalis: ergo eſt ſenſitiuus: ergo rationalitas eſt cauſa ſenſibilitatis, & non niſi effectiua: ergo. Secundò potentiæ ſenſitiuæ in homine ſunt perfectiſsimæ: ergo ideo eſt, quia dimanant ab intellectiua. Tertio ſenſus in homine ſunt tanquam inſtrumenta miniſtrantia intellectus: ergo dimanant ab illo.

Ad primum Ad primum reſpondetur argumentum ab inferiori ad ſuperius non eſſe propriè demonſtrationem per cauſam: hæc enim argumentatio, *Eſt homo, ergo eſt animal* non eſt à priori, cùm hæc cauſalis ſit falſa, *quia eſt homo, ideo eſt animal*, nam homo non eſt cauſa animalis (ſed potiùs animal cauſa eſt materialis hominis) niſi fortè in genere cauſæ finalis, quomodo totum eſt cauſa ſuarum partium, & perfectius cauſa imperfectioris, eoque modo concedimus rationale eſſe cauſam ſenſitiui, non efficientem, ſed finalem. *Ad ſecundū.* Ad ſecundum dicitur potentias ſenſitiuas perfectiores eſſe in homine, quia oriuntur à perfectiori anima, & non quia ab intellectu. *Ad tertium.* Ad tertium reſpondetur ad id munus ſatis eſſe ſi intellectus, & ſenſus in eadem anima radicentur.

19 *Notatio vna pro vberiori dictorum intelligentia.* Aduertendum eſt tamen inter potentias pertinentes ad diuerſos gradus animæ, aliquando maiorem conuenientiam dari, quàm inter alias, intellectus enim, & ſenſus, verbi gratia, conueniunt in genere cognoſcitiuæ potentiæ, in quo non conueniunt cum vegetatiuis, & ideo illæ videntur maiorem habere inter ſe cauſalitatem, & ſubordinationem, nam potentiæ ſenſitiuæ ſunt veluti participationes quædam virtutis intellectiuæ, ac de his ſpecialiter videtur loqui S. Thomas. Adhuc tamen in his propria efficientia non cernitur, ſed quædam veluti cauſalitas exemplaris, cùm cognitio ſenſitiua ſit quædam imitatio intellectiuæ, quo etiam modo opera vegetatiuæ partis in quãtum fiunt, quaſi arte, & intellectu, dici poſſunt illius imitationes. 10

Notatio altera. Vltimò eſt aduertendum inter potentias cognoſcitiuas, & appetitiuas videri inueniri quendam ſpecialem ordinem. Nam ſicut radix amoris eſt cognitio, ita radix, & cauſa appetitiuæ potentiæ, videtur eſſe potentia cognoſcitiua. Vnde hæc eſt propria demonſtratio, quia viuens eſt cognoſcitiuum, eſt appetitiuum: vbi dictio *quia*, non poteſt aliam cauſalitatem importare, quam dimanationis effectiuæ, dicendum tamen neque inter potentiam cognoſcitiuam, & appetitiuam intercedere propriè cauſalitatem effectiuam phyſicam, ſed metaphyſicam, iuxta quam vno poſito, ſequitur aliud, eo quòd ſit neceſſarium ad diſpoſitionem illius, non quaſi ſit propria eius cauſa: ſicut ex rationalitate ſequitur admiratio, & ex admiratione riſus, non quia hæ potentiæ ſeſe efficiant, ſed quia vna poſita ſequitur alia, quia actus vnius deſeruit aliquo modo ad actum alterius: atque hæc cauſalitas ſufficit ad demonſtrationem à priori: *Quæ cauſa ſufficiat ad demonſtrationem à priori.* ſicut immortalitas demonſtratur à priori per immutabilitatem, non quia vna ſit cauſa effectiua alterius, ſed quia ſe conſequuntur. Adde quòd cognitio non cauſat effectiuè amorem, ſed obiectiuè proponendo bonum, vnde etiam non oportet, vt ipſa potentia appetitiua effectiuè fiat à cognoſcitiua, ſed ſatis eſt, quòd illam neceſſariò ſupponat, & ſequatur. De qua re latiùs infrà in lib. 5.

CAPVT IV.

De potentia vegetatiua quantum ad obiectum, vtrum illud ſit nutrimentum.

PRæmiſſa tribus proximis capitibus generali doctrina potentiarum animæ, reſtat vt ad earum ſpecies deſcendamus, ac ſicut ordine naturæ, ita & doctrinæ occurrunt vegetatiuæ, de quibus tractat Ariſtoteles lib. 2. de Anima, cap. 4. *Effata aliquot ex doctrina Ariſtotelis.* Ex cuius doctrina hæc habentur effata. Primum, officia animæ vegetatiuæ ſunt generare, & nutrimento vti. Secundum, generatio eſt naturaliſsimum opus viuentium. Tertium, anima vegetatiua eſt etiam principium augmenti, vel decrementi, quia nihil augetur, niſi quod nutritur, nihil autem nutritur, quod non ſit particeps vitæ. Quartum eadem vis eſt nutriendi, & generandi. Quintum potentia nutritiua eſt quædam vis, qua viuens ſe conſeruat, in quantum ipſam habet, & ideo alimento priuatum eſſe non poteſt. Sextò, in nutritione tria concurrunt, ſcilicet, quod nutrit, & eſt anima, quod nutritur, & eſt corpus habens animam, quo nutritur, & eſt alimentum. Septimum, id quod anima nutrit duplex eſt, ſcilicet nutrimentum, & calor, & ideo omne animatum habet calorem.

In hac ergo materia de potentijs vegetatiuis ab obiectis incipimus, iuxta methodum Ariſtotelis, 2. *Alimentum quotupliciter dicatur.* ait enim nutrimentum eſſe obiectum potentiarum nutriendi, obiectum verò conſtat prius eſſe potentijs, atque actibus. Notandum ergo eſt alimentum aliud dici remotum, ſeu primum: aliud verò vltimum, ſeu proximum. Diuiſio eſt Ariſtotelis 2. de partibus, cap. 3. Et priùs Hippocratis lib. de alimento, à quo inquit Galenus *primo Methodi*, deſumpſiſſe Ariſtotelem omnia ferè phyſica documenta: Hippocrates tamen illo loco in tria membra alimētum diuidit, nam aliud eſt, inquit, quod

quod nutrit, aliud quod nutriet, & aliud quod quaſi nutriet, vbi per primum membrum videtur intelligere alimentum proximum, ſeu vltimum: per tertium alimentum remotum: in ſecundo autem membro videtur addere alimentum quoddam medium. Alimentum primum, & remotum eſt cibus, qui ore deſumitur, qui talis eſſe debet, vt aliquam contrarietatem, ſeu diſsimilitudinem habeat cum nutrito, non tamen tantam, vt mutari non poſsit, & verti in illius naturam, quia iuxta Galenum tertio de temperamentis, c. 2. Omne viuens conueniente ſibi nutritur alimento: conueniens autem eſt quicquid facile aſsimilari poteſt corpori, quod nutritur, & quo facilius alimentum conuerti poteſt in ſubſtantiam aliti, & pauciora habet excrementa, eo eſt melius.

Primum alimentũ quid.

3 Huiuſmodi autem alimentum diſtingui ſolet in cibum, & potum, vtroq; enim indigent viuentia, quamuis potus non habeat proprie rationem alimenti, vt diximus libr. de Generatione: porro cibus eſſe debet calidus, & ſiccus, potus vero frigidus, & humidus, datur namque cibus, vt viuens illum conuertat in ſubſtantiam ſuam, quod potiſſime facit medio calore naturali, vnde oportet, ne cibus ſit nimium frigidus, aliàs plus iuſto reſiſteret digeſtioni. Debet item eſſe ſiccus, tum quia in mixtis calori nimio admiſcetur ſiccitas, tum etiam, vt conſiſtat in corpore, neque effluat, alias non poſſet commode fieri digeſtio, & ideo liquida minus apta ſunt ad nutritionem, niſi miſceantur. Iam potus deſeruit tum ad refrigerandum corpus nimium calidum, tum ad ducendum per venas alimentum, & ideo opus eſt, vt ſit frigidum, humidum, & liquidum: contingit tamen aliquando rem eandem deſeruire in cibum, & potum, vt vinum, nam de ſe calidum eſt, & humidum, ab extrinſeco tamen eſt frigidum: ratione igitur frigiditatis, & humiditatis in potum ſumitur, quia tamen facile amittit frigiditatem ratione natiui caloris etiam nutrit, quoniam vero ſiccitas ei deeſt, non eſt ſufficiens alimentum. Rurſum, quia frigiditatem facile perdit, per ſe ſolum non poteſt recte ſufficere in potum.

Eius diuiſio in cibum & potum, quo modo accipienda.

4 Aduertendum vero eſt, quando dicimus cibum eſſe debere calidum, & ſiccum, non excludi alias qualitates, ſed has debere prædominari, temperate tamen. Idemque eſt de potu ſentiendum: vnde intelligimus duplicem appetitum in animalibus inueniri, famem ſcilicet, & ſitim, ac fames, teſte Ariſtotele, eſt appetitus calidi, & ſicci, ſitis vero appetitus frigidi, & humidi, qui duo appetitus ad hunc modum excitantur in ventriculo, ſugunt venæ nimium à ſtomacho, ſuctus autem eiuſmodi efficit, vt alimentum deficiat in ventriculo: ad cuius abſentiam ex liene melancholiæ copia iniicitur, quæ os ventriculi todit, ſicque fames ſentitur: contingit autem aliquando vt ob nimium venarum ſuctum, alimentum nondum recte digeſtum ab ſtomacho attrahatur, quod ſemper ex infirmitate aliqua prouenit, atque tunc cauſatur fames canina: naturalis vero fames tunc eſt quando venæ ſolum attrahunt cibum bene digeſtum. ſitis deinde cauſatur, quando ventriculus indiget humore potus ad cibos bene concoquendos, ſine potu enim alimentum coctum fit ſimile vſtioni, venæ etiam cum alimento attrahunt humorem neceſſarium, ex quo ſiccari contingit ventriculum, & ita cauſatur ſitis, vnde naturaliter fames prius ſentitur, quam ſitis: nam potus non eſt niſi propter alimentum, & ideo prior eſt indigentia cibi, quam potus: dixi, *naturaliter*, nam præter naturam ex vehementi calore ſæpe contingit, vt prius ſitim, quam famem ſentiat animal.

Fames & ſitis quid? & quomodo in animali excitentur.

5 Vltimo eſt notandum huiuſmodi alimentum non nutrire effectiue viuens, ſed materialiter tantum, & hoc eſt, quod Ariſtoteles ſecundo de Anima, textu 45. ſcribit, alimentum pati ab eo, quod alitur, ſed non è contra: loquitur ſcilicet de alimento formaliter, ſeu in quantum alit, ſic enim non agit, ſed patitur, quamuis ille locus alias habeat expoſitiones. Nam quidam exponunt de alimento vltimo, quod non reagit. Commentator vero exponit vt nutritum agat in nutriens vſq; ad conuerſionem, ſed non è contrario. Albertus & S. Thom. aliter procedunt: ſed quicquid ſit de litera, veritas eſt, alimentum prout alit non agere: attamen rem ipſam quæ eſt alimentum reagere, vt idem Ariſtoteles docuit primo de Generatione, textu 42. & experientiæ oſtendunt: porro quando reactio illa eſt natura diſcõueniens, nociuum dicitur, ſeu corruptiuum alimentum: quando vero reactio eſt naturæ conſentaneum, dicitur medicamentum.

Alimentum non effectiuè ſed materialiter alit.

6 Alimentum vltimum, teſte Ariſtotele eſt ſanguis in venis decoctus. Eſt enim aduertendum ex dictis primo de Generation. & ex Alberto 2. de anima, tract. 2. & 8. cibum primo deferri ad ventriculum, ibique ſubſtantialiter tranſmutari, ac generari chylum, deinde deferri ad hepar ad recipiendam formam ſanguinis, qui poſtea in venis depuratur, & ad ſingula membra trahitur: [illegible] ergo ſanguis dicitur vltimum, ſeu proximum [illegible]tum ab Ariſtotele ſecundo de partibus, capi. 3. 4. & 5. & primo de generatione animalium, cap. 18. Quod quomodo intelligendum ſit, in primo de generatione eſt dictum, eſt enim alimentum ferè omnium membrorum principalium, non tamen omnium ſimpliciter, & hinc colliges ſanguinem toto vitæ tempore de nouo fieri, quia toto tempore nutritur animal, vnde dici ſolet in ſanguine vita hominis conſiſtere, & Ariſtoteles 2. de partibus, c. 34. ſcripſit dentes creſcere tota vita, vt fungi poſsint officio ſuo (alias per continuam attritionem breui conſumerentur) ita & ſanguinem creari ſemper, ne materia deſit perpetuæ nutritioni. Sed eſt aduertendum vlterius ſanguinem non tantum deſeruire propriæ nutritioni viuentis, ſed generationi alterius, nam poſtquam ex ſanguine virtus nutritiua deſumpſit, quod ſibi neceſſarium erat, reliqua pars ſanguinis in ſemen conuertitur, propter quod Ariſtoteles primo de generatione animalium cap. 18. ſemen vocat excrementum alimenti vtilis, atque poſtremi: dicitur enim excrementum non quia non fiat ex puro ſanguine, fieri enim Ariſtoteles ibidem docet, & D. Thom. 1. p. q. 119. art. vltimo. Sed quia fit ex ſanguine non neceſſario. Alimentum medium, quod ab Hippocrate additum eſt, dici poteſt chylus, & ſanguis impurus in hepate genitus, quamuis hæc omnia comprehenſa ſint ab Ariſtotele ſub alimento remoto.

Vltimum alimentum eſt ſanguis in venis decoctus.

Alimentum mediũ quid.

7 Hac diuiſione alimenti ſuppoſita, vt aſsignemus obiecta potentiarum animæ vegetatiuæ, eſt ſupponendum vlterius eſſe potentias actiuas, vt de ſe conſtat, in potentijs autem actiuis aliud eſt obiectum earum, aliud materia circa quam operatur. Obiectum, vt ex præcedenti diſputatione patet, eſt id, quod per eas fit, vt, verbi gratia, obiectum potentiæ ædificandi eſt ædificium: materia autem eſt ſubiectum, quod ſupponitur actioni, vt ligna, vel lapides, &c. Hæc igitur duo oportet diſtinguere etiam in his potentijs. Denique ſupponendum in actione nutritionis multas interuenire decoctiones, proindeq; virtutem nutritiuã non in vna tantum parte reſidere, ſed in multis ac diuerſo modo, nam in ventriculo eſt ad generandum chylum, in hepate ad ſanguinem elaborandum, in venis ad purificandum illum, nam ibi magis elaboratur, & decoquitur. In teſticulis virtus eſt ad trahendum ſanguinem, atq; ex illo efficiẽdi ſemen.

2. Suppoſitiõ.

3. Suppoſitio.

ſemen. Et in vniuerſum in ſingulis membris virtus datur ad trahendum purum, & perfectum ſanguinem, ſibique incorporandum, & aſsimilandum: quando vero incorporatum iam eſt, gluten dicitur à D. Thom. in 4. diſt. 44. quæſt. 1. a. 2. quæſt. 2. & alijs paſsim. De quo ipſe intelligit Ariſtotelem cum 2. libr. de anima, & 1. de Generatione, cap. 5. ſcribit, alimentum decoctum eſſe ſimile nutrito: ſcilicet poſtquam factum eſt pars viuentis, vt exponit etiam Philoponus & Albertus 2. de Anima, tract. 2. capite quinto, quamuis Themiſt. cap. 16. id explicet de ſanguine, vt dicatur ſimilis non perfecte, ſed quia iam proximè accedit ad aſsimilationem.

8 *Satiſfit iam titulo capitis.*

Ex his igitur habetur, materiam circa quam verſatur virtus nutritiua in ventriculo reſidens eſſe alimentum remotum, ſeu cibum extrinſecum aliquo modo in ore alteratum, & diſpoſitū: obiectum vero illius eſſe chylum. Item materiam, circa quam verſatur virtus hepatis eſſe chylum, obiectum vero eſſe ſanguinem, qui ſanguis materia eſt virtutis venarum ipſum depurantium: hūc item ſanguinem ita purum eſſe talis virtutis obiectum, & inſuper materiam membrorum omnium, quorum finis eſt efficere ſubſtantiam partialem ſibi ſimilem. Iam vero potentiæ generatiuæ eſt efficere ſemen, quo mediante viuens ſibi ſimile producit. Atque hæc omnia ſolum habent locum in animantibus perfectis habentibus ſanguinem, humoreſque alios, ac perfectum modum nutritionis. At in alijs viuentibus imperfectis, quales ſunt plantæ, tot tranſmutationes non intercedunt, quia non indigent alimento adeo elaborato: eſt tamen credibile, reperiri in eis aliquid proportionale ſanguini, id eſt, ſubſtantiam tenuem, & fluidam, in quam alimentum conuertatur, vt omnibus membris applicari poſsit, & in eorum ſubſtantiam conuerti.

CAPVT V.

Vtrum ſanguis ſit tantummodo nutrimentum, an vero etiam ſubſtantia ſit animata.

1 *Chylus formam propriam ſubſtantialem, habet, non tamen viuentem.*

DIſtinximus capite præcedenti nutrimentum proximum à medio, & remoto. Ac de remoto quidem nihil dicendum ſupereſt, quod ad hanc ſcientiam pertineat: de medio vero quod eſt materia chyli diximus ſatis in lib. 6. de generatione, eſt enim cibus imperfecte coctus. Solum eſt obſeruandum in illa coctione fieri tranſmutationem ſubſtantialem, chylumque recipere nouam formam, vt Albert. docet tract. 1. cap. 8. imo & Ariſtoteles 2. de partibus, cap. 3. patetque ex magna alteratione in ipſo facta, illa tamen forma viuentis non eſt, ſed cuiuſdam liquoris, in quem reſoluitur alimentum, vt facilius tandem conuerti poſsit in ſubſtantiam aliti. Ratio vero eſt, quia cum ſit tanta diuerſitas inter cibum, & animal, non poteſt prima decoctione fieri tanſitus ab vno ad alterum.

2 *Pars affirmatiua quæſtionis ſuadetur Ariſtotelis, & D. Thomæ authorit.*

De vltimo igitur, & proximo alimento, quod eſt ſanguis, dubium graue reſtat, an tantum alimentum ſit, an etiam pars, quæ totius viuentis anima informetur. Hoc ſecundum ſuadetur ex Ariſtotele 2. de partibus, cap. 2. vbi ait, ſanguinem eſſe partem hominis, ſeu animantis, & 3. de hiſt. cap. 19 ſcribit dum animal viuit ſanguinem animari, & feruere. Idem inſinuat D. Thomas 3. part. quæſtion. 54. articul. 3. ait enim ſanguinem eſſe de veritate humanæ naturæ, quod autem de veritate humanæ naturæ eſt, humana anima informari videtur. Idem ait in 4. diſtinct. 14. art. 2. quæſtiunc. 2. ad 2. Et ratione probatur primo. Nam ſanguis

Item qua-

duplici ratione. Prima: Secunda. Tertia.

augetur, & nutritur: ergo viuit. Secundo hepar eſt animatum: ergo & ſanguis. Patet conſequentia: quoniam, ſanguis efficitur actione hepatis, omne autem agens effectum ſibi ſimilem cauſat. Tertio, anima informat quæcunq; neceſſaria ſunt ad conſeruationem viuentis, huiuſmodi autem eſt ſanguis: ergo quarto in corporibus reſurgentium erit ſanguis, & in Chriſto Domino fuit vnitus diuinitati: informatur ergo anima rationali. Probatur conſequentia. Nam Chriſtus Dominus ſolum aſſumpſit naturam ex anima, & corpore compoſitam: eademq; tantum manebit in reſurgentibus: quare, &c. Propter hæc argumenta Cai. 1. p. q. 119. a. 1. & 3. p. q. 5. art. 2. Conrad. 1. 2. q. 54. Aſtudillo 1. de generat. quæſt. 15. art. 2. a. 1. & moderni alij, partem hanc amplectuntur.

Quarta.

3 *Pars negatiua multorum quos citant etiam Conimb. lib. 1. de Gener. c. 4. q. 24. a. 2. 1. quorundam limitatio. Secunda limitatio. Tertia.*

Oppoſitum tamen, id eſt, non informari anima ſanguinem, tenet Durand. in 4. d. 10. q. 1. Capr. in 4. d. 44. Soto ibi a. 3. & multi ex Medicis, & Philoſophis hoc ſequuntur. Sylueſt. in roſa aurea, tract. 3. q. 30. ait vtrumque eſſe probabile. Alij tamen diſtinguunt duplicem ſanguinem, nempe nutrimētalem, & alium pertinentem ad perfectionem humanę naturę, quam diſtinctionem poſuit D. Thomas quodl. 5. a. 5. voluntque nutrimentalem ſanguinem non informari anima, alium vero maxime. Alij aliter diſtinguunt, quod alius ſit ſanguis neceſſarius ad conſeruationem hominis, is, qui in venis continetur, huncque aiunt informari anima, alius vero ſuperfluus, qualis ſanguis mēſtruus in fœminis, & hunc minime informari. Alij tandem diſtinguunt, quod ſanguis quidem in venis non animetur, in atterijs autem viuat, ſed diſtinctiones hæ minorem probabilitatem habent in præſenti.

4 *Extenditur quæſtio ad omnes humores quatuor.*

Sciendum eſt ergo quæſtionem hanc non eſſe ſpecialem de ſanguine, ſed communem de quatuor humoribus, nam omnes neceſſarij ſunt ad conſeruationem viuentis, licet non omnes eodem modo deſeruiant in alimentum, & quoniam quæſtio affinitatem habet cum alijs theologicis, ſupponamus quæ certa ſunt in Theologia, cui philoſophia debet famulari. Primo ergo certum eſt, ſanguinem Chriſti Domini fuiſſe hypoſtaticè vnitum Verbo diuino, in quo omnes Theologi conueniunt, vno excepto Durando. Nam ſacra Scriptura ſanguini Chriſti Domini tribuit redemptionem noſtram, tanquam pretio infiniti valoris. *Non corruptibilibus auro, & argento*, inquit Petrus epiſt. 1. c. 1 *ſed pretioſo ſanguine*, &c. Et Paulus ad Hebræos vltimo, *Propter quod, & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum.* Et 1. Ioan. 1. *Sanguis Chriſti emundat nos.* Et ideo in Extrauagante *Vnigenitus de Pœnitentiis & remiſſionibus*, ait Clemens Papa, vnam Chriſti ſanguinis guttam ob vnionem ad Verbum ſufficere potuiſſe pro redemptione humani generis: quapropter ſententia Durandi erronea eſt. Secundo eſt ſupponendum Chriſtum in reſurrectione aſſumpſiſſe ſanguinem, quem in paſſione effuderat, quia quod ſemel aſſumpſit, nunquam in perpetuum dimiſit. Hinc in conſecratione calicis ex vi verborum vinum vertitur in ſanguinem Chriſti, cui vt diuino ſanguini adoratio latriæ debetur: ſi autem in corpore Chriſti nunc de facto in cælo non eſſet ſanguis, non eſſet etiam in ipſo calice, quod eſt hæreticum. Tertio eſt ſupponendum in omnibus corporibus reſurgentium futurum ſanguinem ſicut exiſtit in Chriſto, qui noſtrum eſt exemplar.

Prima ſuppoſitio, de qua ac de toto præſenti capite author diſp. 15. de incarn. ſect. 6.

Secunda ſuppoſitio.

Tertia ſuppoſitio pro qua author tom. 1. in 3. p. diſp. 47. ſect. 3.

Ex quibus colligitur, ſanguinem eſſe neceſſarium ad perfectam organizationem, & integritatem corporis humani, & non ſolum in alimentum, nam in corporibus reſurgentium non deſeruiet, vt alimentū, quia *ſeminatur corpus animale, reſurget autem ſpirituale*, 1. ad Corinth. 15. id eſt, non

5 *Primum corollarium ex ſuppoſitis.*

non indigens eorum,quæ pertinent ad vitam animalium:deſeruiet ergo ad integritatem corporis, namq́ꝫ in ſtatu gloriæ ſolum reſtaurabitur in corpore, quod neceſſarium erit ad illius perfectionē.

Secundum corollarium. Ex quo vlterius colligitur ſanguinem duplex habere munus in nobis,aliud alimenti,aliud fouentis,& conſeruantis corpus,quod D.Thom.in 4.d. 44.quæſt.1.articul.1.quæſtiunc.3.ad 3. exponit exemplo elementorum, quæ in vniuerſo habent munera ſimilia.Nam & ſunt materia ex qua generantur mixta, & pertinent per ſe ad integritatem vniuerſi. Prima igitur opinio attendens ſecundũ munus ſanguinis credidit illum eſſe veram partem corporis, quæ informetur anima. Secunda vero attendens in ſanguine rationem alimenti iudicauit oppoſitum eſſe verius, quod contra rationem alimenti ſit forma aliti informari.

6 *Prima aſſertio negans probatur primo ex Ariſtotele & D.Thom.* His ita poſitis ſit prima concluſio. Neque ſanguis, neque aliquis ex reliquis humoribus informatur anima. Primum colligitur concluſio ex Ariſtotele locis citatis capite præcedenti, & ex 2. de partibus, cap. 3.& libr.3.cap. 5. vbi ait ſanguinem eſſe materiam corporis,& potentia membrum,ac comparat illum aquæ irriguæ, quæ per varios ductus,& riuulos in olera mittitur. Idem habet D. Thom.in 3.diſt.3.q.5.a.1.& 1.p.q.119.art. vltim. inquit alimentum non conuerti in ſubſtantiam hominis vſque ad quartam digeſtionem, ſanguis autem fit in ſecunda,& tertia:& 3.p.q.31.art.1.ad primum docet corpus Chriſti fuiſſe formatum ex ſanguine beatiſsimæ Virginis ſine corruptione alicuius partis corporis virginei,*quia ſanguis*,inquit, ***non eſt humani corporis actu,ſed potentia.*** Sunt, qui reſpondent fuiſſe formatum ex ſanguine menſtruo, ſed abſit hoc, fuit enim factus ex puriſsimo ſanguine, vt D.Damaſc.citatus à D. Thom. 3. p. q.32. artic. 4. *Videri poteſt author tomo 2.in 3.p.diſp. 50.ſect.1.*

7 *Probatur ſecundo multipliciter ratione.* Secundo arguitur rationibus. Sanguis eſt alimentum: ergo non eſt adhuc tranſmutatum, ſed tranſmutabile in ſubſtantiam aliti. *Euaſio exploditur.* Reſponderi poteſt ſanguinem non ſubſtantialiter tranſmutabilem eſſe in alitum, ſed accidentaliter, quia diuerſis membris applicatus diuerſas illorum diſpoſitiones recipit, forma ſubſtantiali eadem manente:ſed hoc contra rationem alimenti eſt,quod in principio diſsimilis naturæ eſſe oportet, teſte Ariſtotele 2.de anima,text.45.& 1.de gener.tex.38. Item quoniam aliàs quandocunque pars aliqua in ſuis diſpoſitionibus mutaretur, alimentum reciperet,quod eſt abſurdum. Præterea ſimili ratione dici poſſet chylum eſſe partem animantis,eiuſque informari anima.Ad hæc ex ſanguine lac,& ſemen conficiunt,quæ neutiquam partes ſunt ipſius animalis,cum non informantur anima: multò ergo minus & ſanguis.Denique in ſanguine, & alijs humoribus non inuenitur operatio:ergo neque animæ informatio.Antecedens patet, tum quia neq́ꝫ ſentiunt,neque continuantur cum parte ſentiente,vt conſtat experientia, docetque Ariſtoteles 3. de hiſtoria cap.19.Tum quia non nutriuntur, ſed per additionem creſcunt,ſicut aqua. *Euaſio excluditur.* Reſpondent vero nonnulli humores informari anima non quidem vt anima eſt,ſed vt eſt forma. Verum contra ordinem naturæ eſt dari animam, vbi nulla operatio animæ apparet, natura enim vnicuique rei præbet operationes illi conformes.

7 *Probatur tertio experientia.* Tertio principaliter arguitur experientia.Nam ſanguis à vena continuo defluxu erumpit: ergo totus eſt eiuſdem ſpeciei: habetque eandem formam:at extra venam non informatur anima: ergo neque intra: putare autem quod in ipſo exitu mutet formam,diſcontinueturque ab exiſtente in corpore,friuolum eſt,ac contra experientiam. Et

confirmatur. Nam ſanguis in venis, ſicuti in vaſe continetur,vt Ariſtoteles dixit,ac proinde non eſt continuus partibus corporis: ergo non informatur illius anima. *Confirm.*

Dico ſecundo. Sanguis neceſſarius eſt ad integritatem animalis, non ſolum vt alimentum eſt, ſed etiam vt ſanguis eſt. Hæc patet ex dictis, ac præterea, quia humores alij, quamuis alimenta non ſint, requiruntur tamen ad conſeruationem animalis: ergo multo melius ſanguis. Notandum ergo eſt in animali quaſdam eſſe partes tanquam inſtrumenta actionum,alias quaſi materiam actionum quarundam,alias, quæ fouent corpus, & à contrarijs defendunt:alias vero, quæ deſeruiunt ad ornatum, & pulchritudinem totius corporis: humores ergo dati ſunt ad animantis conſeruationem: nam cum diuerſas habeant qualitates, conſeruant corpus in debito temperamento: ſic ſanguis caliditate ſua fouet corpus, humiditate vero temperat, & quaſi irrigat: ſimiliterque alij humores, qui præterea neceſſarij ſunt ad excitandas paſsiones,ac deſeruire poſſunt etiam ad ornatum ipſis quoq́ꝫ beatis, replentq́ꝫ locum ſibi debitum in corpore ex natura ſua.Et per hæc patet ſolutio quartæ rationis ſupra factæ n.2. concedo enim ſanguinem eſſe de veritate humanæ naturæ, ideoque fuiſſe aſſumptum à Chriſto Domino, & præterea alia ſpeciali de cauſa,nempe,vt eſſet pretium redemptionis noſtræ, non ideo tamen omnia,quæ ſunt de veritate humanæ naturæ, informantur anima,ſed illa ſolum, quæ aliquam operationem vitæ participant, & ex his patet falſitas illarum diſtinctionum de ſanguine num. 3. adductarum: nam totus ſanguis eiuſdem eſt rationis, vt patet ex colore, & alijs accidentibus,differentiaque fere conſiſtit in maiori, vel minori illius defæcatione. 9 *2. Aſſertio. Vnde probetur. Declaratur amplius. Satisfit obiter rationi quartæ in n.2.*

Ad argumenta. Ad primum locum Ariſtotelis reſpondetur,loqui illum de parte late,prout comprehendit omnia quæ ſunt intra hominem,& deſeruiunt ad illius conſeruationem. Vnde etiam lac ibidem vocat partem. Ad ſecundum locum dic antiquos calorem naturalem appellaſſe animam, vt Ariſtoteles notat 2.de partib. anim. c. 7. & ſect. 27.problematum q.10.appellat calorem quaſi animantem: illo ergo loco ſeruauit hunc loquendi modum, vt ſanguis, quia ſemper eſt calidus,animatus dicatur. Vel dicito Ariſtotelem non velle ſanguinem eſſe de facto animatum,ſed in fieri,hoc eſt, per continuam nutritionem viuentis animari. Ad primam rationem negatur antecedens. Ad ſecundam falſa eſt conſequentia, eodem enim argumento probaretur chylum informari anima, quoniam ventriculus,à quo fit,ſic informatur:dicendum ergo decoctionem illam non eſſe perfectam vſque ad vltimam aſsimilationem. Vnde poſt formationem ſanguis indiget hepar actione alia,vt eo ſucco ſe nutriat. Ad tertiam neganda maior. Ad quartam reſponſum eſt numero præcedenti.Inferes:ergo ſanguis compoſitus eſt ex forma ſubſtantiali,& materia: ergo habet propriam, & diſtinctam naturam integram: ergo aſſumpſit Chriſtus duas naturas.Reſpondetur quæſtionem hanc eſſe de nomine: neganda ergo vltima conſequentia, quia ſanguis non cenſetur per ſe natura completa, quia per ſe eſt ordinatus ad integritatem alterius naturæ: Chriſtus ergo aſſumpſit per ſe naturam humanam, & conſequenter omnia, quæ ad illam conſequuntur, vnde neque dicetur Chriſtum eſſe ſanguinem, ſed hominem. 10 *Ad authoritatem Ariſtotelis in n. 2. Ad primam rationem ib. Ad ſecundã. Ad tertiam Ad quartã. Replica diluitur.*

):(

CAPVT VI.

Vtrum nutritio ſit omnibus viuentibus neceſſaria ad vitæ conſeruationem.

1 Diximus de obiecto vegetatiuæ potentiæ, dicendum ſequitur de actionibus illius, quæ duæ ſunt, nutritio, & generatio: nam augmentatio, quæ annumerari ſolet, tantum ratione diſtinguitur à nutritione, vt alibi dictum eſt, aliæ vero actiones, vt tractio, expulſio, &c. omnes deſeruiunt illis duabus, neque de illis dicendum aliquid ſupereſt. *Pro parte negatiua arguitur. primo.* Videtur igitur pars quæſtionis negatiua vera: primo, quia nutritio potiſsime eſt data viuentibus à natura vt per illam acquirant perfectam quantitatem: ergo illâ acquiſitâ, ceſſat eius neceſsitas: ergo non eſt ſimpliciter, ac ſemper neceſſaria. *Secundo.* Secundo, quia dantur multa viuentia, quæ nutricatione carent, vt ſemen. *Tertio.* Tertio, quia per nutritionem potius mors cauſatur: ergo non eſt neceſſaria ad conſeruationem vitæ. *Quarto.* Quarto. Vita eſſentialis conſiſtit in vnione animæ ad corpus, hæc autem vnio conſeruari poteſt ceſſante nutritione: ergo, &c. Patet minor, quia nulla forma ſeparatur à materia propter ceſſationem ab operatione, ſed actione potius agentis contrarij: ergo neque anima.

2 De actione nutritiua quid ſit, & quomodo fiat, alijſque ad illam pertinentibus dictum eſt in libris de generatione, ſolum hic ſupereſt dicendum de neceſsitate illius, & de modo, quo ex ipſius defectu cauſetur corruptio: ſunt autem in hac actione duo. Primum alteratio præuia diſponens materiam. Secundum conuerſio cibi in ſubſtantiam aliti. *Quorundã ſententia in præſenti capite.* Aiunt ergo nonnulli viuens conſeruari non poſſe, niſi perpetuo aliquid conuertat in ſubſtantiam ſuam. Ita Nyphus 1. de generatione, capite 5. dub. 5. Alij volunt nutritionem quantum ad alterationem præuiam eſſe ſemper neceſſariam, non quantum ad ſubſtantialem conuerſionem alimẽti, & ita exponunt Ariſtotelem pronuntiantem viuens tandiu viuere, quandiu nutritur.

3 *Prima aſſertio probatur.* Dico primo. Viuens ſtatim à principio vitæ incipit diſponere alimentum, non tamen id conuertit, niſi tranſacto, aliquantulo tempore. Probatur quia alimentum non poteſt conuerti in ſubſtantiam aliti niſi diſponatur, debet autem diſponi in tempore, quia in inſtanti ob contrarietatem, ſeu reſiſtentiam diſsimilis alimenti: ergo præcedit tempus aliquod ante ſubſtantialem conuerſionẽ, ergo eo ſaltem tempore exiſtit viuens abſque actuali nutritione ſubſtantiali.

4 *2 Aſſertio probatur 1. ratione.* Dico ſecundo. Poſtquam viuens cæpit ſubſtantialiter nutriri, non neceſſario eam actionem continuat, ſed poteſt aliquanto tempore viuere illa ceſſante. Probatur primo, quia in principio generationis potuit viuens (vt oſtenſum eſt) conſeruari aliquantulum abſque illa actione: ergo & poterit in diſcurſu vitæ, quia non magis requiretur actio in progreſſu, quam in principio. *Secundo experimento.* Secundo patet experientia: nam licet homo ceſſet à cibando dies aliquot, non continuo moritur, quamuis debilitetur aliquanto, tunc autem ceſſat à conuerſione alimenti, cum nullum habeat, imo propriam ſubſtantiam conſumat. Ergo, &c. Præterea contingit aliquando debilitari, adeo vim nutriendi, aut cibum tam eſſe diſconuenientem, vt non poſſit conuerti in ſubſtantiam aliti: ceſſabit ergo tunc propria nutritio. *Accedit Ariſtotel.* Atque hanc concluſionem intendit Philoſophus 5. Phyſicor. text. 23. dum ait, *continenter moueri, quod minimum intermittit.* Quia videlicet nihil obſtat nutritionem, v. g. parumper ceſſare, quominus dicatur viuens ſemper nutriri dum vita durat: conſentiuntque ibidem D. Thomas, & Themiſt.

5 *Tertia aſſertio.* Dico vero tertio. Ceſſatio à conuerſione alimenti diuturna eſſe non poteſt abſque corruptione viuentis. Ita oſtendit experientia, ſed vt ratione oſtendatur, eſt aduertendum, quatuor aſsignari cauſas mortis. *Notatio I. pro eius probatione.* Prima eſt continua actio calidi in humidum. Secunda reactio cibi, & excrementorum. Tertia actio medij contrarij circunſtantis. Quarta continuus labor proueniens ex actionibus corporis, & intenſus calor, qui aliquando inde excitatur. Ita Auicenna Fen. 1. primi cap. de temperamentis. Atenim tertia cauſa communis etiam eſt rebus inanimatis. Quarta vero neque eſt cunctis viuentibus communis, neque intrinſeca illis: duæ vero reliquæ intrinſecæ ſunt, & propriæ, quas Ariſtoteles tradidit lib. de morte, & vita, & de longitudine, & breuitate vitæ, quamuis Galeno non placeant lib. de Marcore. cap. 3. vbi ait eſſe impoſſibile, quod calor, qui viuentia generat, conſeruat, & auget, eadem corrumpat. Si enim alia quantumuis diſsimilia viuenti aſsimilat quomodo deſtruet ipſum viuens? Reſpondebitur fortaſſe exemplo ignis conſumentis materiam ignis, quamuis aliquo tempore ipſum conſeruet: hoc tamen exemplum oſtendit potius difficultatem: nam ſi ignis cum ſuo calore ſibi relinqueretur, ac contrarius aër non adeſſet, non corrumperetur planè, etiamſi materia deeſſet: idem ergo erit de calore viuentis, atque adeo per ſe loquendo poſſet viuens conſeruari diu citra nutritionem.

6 *Notatio ſecunda.* Eſt ergo aduertendum ſecundo, radicem iſtius neceſſariæ corruptionis viuentium eſſe compoſitionem heterogeneam eorum, habent ſiquidem partes diuerſarum diſpoſitionum, ita poſtulante varietate operationum vitalium, vnde in quibuſdam prædominatur frigiditas, in alijs vero calor, quo fit, vt continua pugna detur inter ipſa membra: atque adeo licet abeſſet extrinſecum corrumpens, ipſum viuens ex ſe deficeret, quia non ſeruatur, niſi partes eius ſint debitè diſpoſitæ, ipſa vero inter ſe pugna à debita diſpoſitione deijciuntur. *Notatio tertia.* Tertio eſt notandum, quod vita animalis ſpecialiter dicitur conſiſtere in calido, & humido, quia omnia membra viuentis calore conſeruantur, & ſemper viuens habet partem aliquam determinatam, in qua calor viget, nam quia hæc viuentia continuam habent actionem, & reactionem intrinſecam, data eſt illis à natura ſpecialis virtus alendi ſe, & reſtaurandi id, quod deperditur illa actione: hæc autem virtus præcipue exercetur calore, vt infra dicemus: quia vero calor eſt conſumptiuus humiditatis valde neceſſariæ ad conſeruationem viuentium: ideo actio hæc viuentis ſpeciali ratione dicitur eſſe calidi in humidum. *Notatio quarta.* Vnde notandum vltimo, quod cum calor hic viuentiũ ſemper agat, niſi applicetur extrinſeca materia, id eſt, alimentum, actionem conuertet in ipſa viuentis membra, conſumetq; eorum humidum. Hinc enim experimur auulſam radicitus arborem breui areſcere: intrinſeco ſcilicet calore abſumente humidum attenuanteque, ac reſoluente illius ſubſtantiam, atq; ita tandem vel ex defectu materiæ, vel humoris viuens corrumpi: hæc ergo eſt ratio, quare viuentia deficiant ex defectu cibi, conſequenterque nutritionis. *Inſtantia remouetur.* Dices: ergo ſi nunquam deficiat alimentum, nutritio, ac viuens perpetuo durabit. Sed negatur illatio: impoſsibile enim eſt nutritionem perpetuo durare: nam *primo de generatione* docuimus ſubſtantiam reſtauratam ſemper eſſe minus perfectam, minoriſque virtutis, quia ſemper debilitatur calor naturalis, qui quoniam virtus finita eſt, tandem extinguitur, vt Ariſtoteles tradit locis citatis: impoſsibile ergo eſt, nõ deficiente etiam alimento vitam perpetuari, propagari tamen nimium poteſt ratione optimi, moderatique alimenti.

Ex

7 *Primum corollarium ex dictis.*

Ex quo etiam colligitur, multipliciter contingere mortem naturalem: ex defectu humidi, vt quando areſcit lignum: ex defectu nutrimenti, vt ſi quis fame periret: ex defectu caloris adeo debilitati, vt nihil iam poſsit conuertere alimenti, tunc enim extinguitur ab excrementis, aut frigiditate aliorum membrorum, ſæpe tandem mors accidit caloris ipſius exuperantia, ſæpe namque præter naturam, accenditur cibo, vel immodica exercitatione, innumeriſque alijs agentibus, quæ nos perpetuo transſmutant, vt ait Plato in dialogo de natura. Colligitur etiam ex dictis, cur viuentia habeant certas vitæ periodos, & cur alia breuiori, alia longiori tempore viuant. Nam quoniam deficiunt ob intrinſecam actionem calidi in humidum: ea quæ melius temperamentum habent harum qualitatum, ex ſe longiorem vitam habent, ac quæ multum caloris, & humiditatis habeat, diu poſſunt viuere, etſi nonnunquam contingat ex cauſis alijs, vt quæ deterius habent temperamentum longius viuant, propter commoditatem videlicet ciborum, vel habitationis, qua de re Ariſtoteles l. de longitudine, & breuitate vitæ. Ex his ergo patet ſatis probatio concluſionis: neque vero eſt inconueniens: quod calor conſeruans viuẽs corrumpat illud, vt ſuperius Galen. arguebat: cõſeruat enim per ſe, corrumpit vero per accidens, quia vel ab extrinſeco nimium exuberat, vel nimium diminuitur, vel certe quia deeſt ipſa eius materia, ſeu nutrimentum, quo fit, vt acrimoniã ſuam conuertat in ipſum viuens, quapropter ſimile non eſt, quod de igne adducitur, qui ex contrarijs partibus, ſicut viuens minime conſtat.

Secundum corollarium:

Concluditur iam tertia aſſertionis probatio.

8 *Ad primum arg. in n. 1.*

Et hinc ad primum ex initio poſitis reſpondetur actionem nutrimentalem non eſſe tantum neceſſariam ob augmentationem, ſed ſimpliciter propter viuentis conſeruationem, quanuis etiam augmentationi deſeruiat. Ad ſecundum de ſemine diximus in ſecundo Phyſicorum, dicemuſque plura cap. 12. vbi ſoluetur apertius argumentum. Ad tertium patet ex dictis ſolutio. Ad quartum reſpondetur, viuens non pendere à nutritione, tanquam à cauſa per ſe, vel tanquam ab operatione tantum, ſed tanquam à via reſtaurandi deperditum, reſtauratione autem ceſſante tantiſper, nõ illico perire viuens, quamuis incipiat in corruptionem tendere.

CAPVT VII.

Vtrum generatio ſit propria actio viuentis.

1 *Arguitur pro negatiua parte.*

Videtur pars negatiua vera, quia talis actio neque conuenit ſolis viuentibus, cum ignis ſibi ſimile producat, neque etiam omnibus, cum multa ſint viuentia, quæ vim non habent generandi: ergo non eſt actio viuentium propria. Confirmatur. Nam viuentia ſpiritualia ſibi ſimilia non generant: ergo neque materialia, quæ minus perfecta ſunt, ex gradu viuendi potentiam generandi vendicant, ſed fortaſſe aliunde. Et hinc etiam apparet falſum, quod ait Ariſtoteles generationem eſſe naturaliſsimum opus viuentium: nam magis naturale eſt, quod omnibus inſeparabiliter conuenit, quæ eſt nutritio.

2 *Prima aſſertio affirmatiua.*

Notatio pro declaranda aſſertione.

Dico primo. Licet generatio ſubſtantialis ſignificet cuiuſuis ſubſtantiæ productionem, attamen peculiari quadam ratione eſt propria actio viuentium. Ad probationem notandum eſt viuentia in generando ſui ſimilia, ſpeciale quidpiam habere, ex quo hæc actio illis ſpecialiter tribuatur; generant enim vitali quodam modo per deciſionem propriæ particulæ, id eſt, ſeminis, nam ſicut nutritio à propria, atq; impropria abſtrahens communis eſt viuentibus, ac non viuentibus, vt tamen dicit actum vitæ, propria eſt vegetabilium, ita generare abſolute commune eſt non viuentibus, fierique poteſt per meram actionem transſeuntem cum ſola mutatione extrinſeci patientis, quod tamen vitali actioni repugnat: at generatio propria fit, vt dixi, per deciſionem alicuius particulæ ex propria ſubſtantia generantis, in qua reſidet modo aliquo virtus illius.

3 *De definitione generationis preſſe ſumpta latius autem l. 9 de Trin. c. 1 à n. 4.*

Vnde viuentium generatio (vt rem pro præſenti loco breuiter attingamus) definitur à S. Tho. 1. p. q. 27. a. 2. & de anim. lect. 7. tex. 35. Emanatio, ſeu origo alicuius viuentis à principio viuente coniũcto in ſimilitudinem naturæ ſpecificæ. Quam definitionem ſic fere declarat 4. cont. c. 11. Quo res eſt perfectior, eo illius productio ei eſt magis intrinſeca, & quo imperfectior, eſt magis extrinſeca. Vnde in Deo qui perfectiſsimus eſt, productio ad intra cum ipſo identificatur, ſiue actiuè, ſiue paſsiuè ipſam conſideremus, atq; Filius qui perfectiſsimo generationis modo à Patre producitur, in illo manet, & eiuſdem ſubſtantiæ eſt cum illo, (diſtinctus tamen in perſona quod abſq; tali diſtinctione non potuerit eſſe vera generatio) at inanimata circa res mere extrinſecas agunt, viuentia vero in generando aliquid diſtinctum à ſe producunt in perſona, & natura ſaltem numerica, in quo quidem à perfectione deuiant diuina, non producunt tamen illud ex aliena, & omnino extrinſeca ſubſtantia, ſed ex propria, videlicet ſanguine, aut humore aliquo ſimili, vt in plantis, ex quo virtute propria ſemen elaborant, cui vim imprimunt ad generationem perficiendam, propter quod dicitur emanatio hæc eſſe à principio vitę coniuncto, tum etiam quia fit ex parte aliqua viuentis, quæ illi fuerat coniuncta: debet autem talis generatio eſſe in ſimilitudine naturæ ex vi ipſius actionis, nam productio vermis, quæ fit per accidens ex putredine, vel ſuperfluitatibus alterius viuentis, non eſt propria generatio, de qua hic loquimur, neq; natiuitas, quæ vt talis ſit, vniuoca eſſe debet, atq; in eadem natura ſaltem ſpecifica, quod ſi fuerit in eadem natura numerica, multo erit perfectior, ſed talis generatio ſoli Deo conuenire poterit, atq; ita manet probata concluſio.

4 *2. Aſſertio ſumpta ex Ariſtotele.*

Tertia aſſertio ex eodẽ.

Primus ſenſus abſolutus circa proximam aſſertionem.

Secundus ſenſus comparatiuus.

Quo pacto aliqui dictã comparationem intelligant.

Dico ſecundo. Huiuſmodi actio non dicitur propria viuentium, quod conueniat omnibus, ſed eius ſolis. Hæc eſt Ariſtotelis lib. 2. de anima, ac patet, quia non omnia virtutem generatiuam habẽt vt dicetur c. 10. Dico tertio Generatio ſui ſimilis eſt naturaliſsimum opus viuentium. Hæc ponitur ab Ariſtotele, ſed quo ſenſu, vel qua ratione illam aſtruat, minimè conſtat. Quidam interpretantur *naturaliſſimum* non comparatiue, ſed quaſi dictum ſit valde naturale, ſeu ad quod plurimum natura inclinat. Ita Apollinaris illo loco text. 35. Quæ expoſitio fortaſſe vera eſt, ſed quia clara à multis reijcitur. Alij ergo omnes putant comparationem fieri ad alia opera viuentium, ſed quidam volunt fieri inter ſola opera vegetatiuæ partis, inter quæ generatio naturaliſsimum opus dicitur, quia eſt perfectiſsimum, cum ſit productio ſubſtantiæ totalis, ac requirens generans in ſtatu perfecto, nutritio vero ſit partialis aggeneratio, fiatq; à viuente etiam imperfecto: ordinatur item ad conſeruationem indiuidui, quod eſt bonum particulare: generatio vero ad conſeruationem ſpeciei, quod eſt bonum commune, atque adeo excellentius, 1. Ethic. c. 2. Addunt præterea, quod generatio finis ſit nutritionis, & augmenti, nutritur enim animal, & augetur, vt ad perfectam quantitatem producatur, perfectaſque operationes exerceat, inter quas prima eſt, ſui ſimilis generatio. 4. Meteor. c. 3. & 2. de anim. text. 49. ſcribit Ariſtoteles generationem eſſe finem animæ vegetabilis, quod verum appa-

apparet, nam finis arboris, v.g. eſt procreatio fructus, atque hæc eſt expoſitio communis Themiſt. Philopon. & Simplic. Auerr. S.Thom.lection.q.2. de anim.text.39.& 1.p q.72.& q.38.a.2.Ægidij 2. de Anima, text.34.& aliorum.

5 *Quomodo alii eandem comparatione accipiãt.* Alij vero exponunt opus generationis eſſe *naturaliſſimum*, quia ad illud præ reliquis natura inclinat non extenſiue, ſed intenſiuè: naturalius extenſiuè appellant quod pluribus conuenit, quo quidem modo generatio (aiunt) non eſt naturaliſsima, vt argumentum initio factum probat: intenſiuè vero dicitur naturalius, ad quod natura inclinat vehementius, & hoc modo accipiunt, *naturaliſſimum*, quia ad illud maximè inclinat natura tãquam ad commune bonum, quod naturaliter ſemper magis appetitur, quam particulare, ſicut lapis deſerit locum proprium, vt repleat vacuum, ita Paulus Venetus cit.text.34.& Caiet. addens comparatione hoc modo facta inter operationes viuentium etiam ſentiendi, & intelligendi generationem eſt naturaliſsimum opus.

6 *Allati ſenſus improbãtur tum quod nõ ſit maior inclinatio ad generandũ, quam nutriendum.* Sed hæc omnia parum ſatisfaciunt, in primis enim minime credo naturam magis incliuari in opus generationis, quam nutritionis, vtraq; enim actio ordinatur ad conſeruationem ſpeciei. Quod ita probatur, ideo generatio data eſt ad conſeruationem ſpeciei, quia tendit ad productionem alterius indiuidui in ea ſpecie, ſed etiam nutritio eſt ad conſeruationẽ ſpeciei: ergo hac ex parte æqualis eſt inclinatio naturæ: ex alia vero ſuperat nutritio, cum per eam conſeruetur ſpecies in proprio indiuiduo, per generationem vero in alieno: at magis appetit res conſeruationem ſpeciei in ſeipſa quam in alia, *nam amabile quidem bonum* (inquit Ariſtoteles) *vnicuiq; autem proprium*: vnde bonum cõmune ſolum præfertur particulari, quando non conſtat ſimul, quod ſi particulare bonum includat æquale bonum commune, profecto magis appetit natura id particulare: quam commune aliud ſi enim lapis replere vacuum poſsit, deſcendendo potius inclinabitur ad replendum, quam aſcendendo. Neq; experientia aliud oſtendit, ſecundum quam videri poſſet delectatio generationis, vt numero pręcedenti tangebatur vehementior, & magis alliciens, nam communiter non ſunt cætera paria, appetitus enim nutritionis, & generationis ſunt ita ſubordinati, vt nõ ſit poſterior, niſi ſaltato priore, quando enim viuens non eſurit, non multum appetit cibos, tuncque appetitus alter viget: attamen ſi viuens indigeat potu, & cibo, non multum curaret de generando, ſed maxime appeteret nutrimentum, id quod etiam ratio oſtendit. Nam materia ſeminis eſt ſuperfluum alimentum, prius ergo viuens deſumit quod ſibi eſt neceſſarium, tum quod generationi: ergo appetitus ille propriæ conſeruationis eſt prior, ac maior. *Tum quod generandi actus non excedat eſſentialiter actum nutriendi.* Rurſus ſi generatio, & nutritio in perfectione cõferantur, non excedit generatio ſaltem eſſentialiter: nam ſunt actiones eiuſdem rationis, ac ſolum differunt tanquam pars & totum integrale, ſicut productio ignis, & illius auctio eiuſdem rationis ſunt, eo vel maxime quod viuentia communiter diſpoſitiue tantum concurrunt ad generationem ſui ſimilis, atq; vtplurimum efficiunt ſemen: in nutritione vero effectiue inducunt in materiam partem formæ, vel formam indiuiſibilem in materiam præexiſtentem.

7 *Authoris ſenſus vnus verior.* Quocirca placet mihi ſententia D. Thomæ citato loco de anima, generationem dici opus *naturaliſſimum* viuentium, vtpote maxime à natura ꝓueniens, maximeq; commune rebus naturalibus, eſt enim generatio abſolute dicta commune opus totius naturæ, & ideo viuentia in generando maxime aſsimilantur rebus mere naturalibus, vnde Ariſtoteles poſtquam dixit generationem eſſe *naturaliſſimum opus*, rationem ſubdidit: *quia ciã appetũt perpetuo conſeruari*, quæ ſane ratio communis eſt rebus omnibus naturalibus, ac corruptibilibus. Poteſt etiam dici *naturaliſſimum*, quia eſt maxime neceſſarium ad conſeruationem viuentium. *Alter ſenſus.* Nam quia nutritio non erat ſufficiens, addita eſt generatio non tanquam finis nutritionis, ſed potius vt ſupplens defectum illius, & vtplurimum ſe habet vt extrinſecus finis.

Ad argumentum in principio patet ſolutio ex dictis. 8 *Ad arg. & confirm. in num. 1.* Ad confirmationem reſpondetur viuentia ſeparata non poſſe generare ſibi ſimilia propter eorum excellentem perfectionem, quæ non niſi per creationem eſſe poteſt. Neq; vero indiguerunt generatione, quia incorruptibilia ſunt. *Inſtantia ſoluitur, de qualatius author lib. 4 de Angelis c.25.n.25.& diſp.35.Met. ſect.6.* Inferes: ergo viuentia materialia habent actionem, aliquam perfectiorem quacunq; angelica, ſubſtantiæ ſcilicet productionem: ergo habent naturam perfectiorem, ſiquidem illa eſt natura perfectior, quæ perfectiorem habet operationem. Reſpondetur comparationem non recte fieri: eo quod inter res diuerſarum rationum fiat, veluti, ſi ſubſtantiam corporalem compares accidenti ſpirituali. Abſolute tamen dicendum, ſicut forma ſubſtantialis perfectior eſt accidentali, ita & actionem immediate productiuam ſubſtantiæ, quantum ad entitatem ſuam, eſſe perfectiorem actione productiua accidentis: eiuſmodi vero actionem non arguere magnam perfectionem in operante cum perfectio rei attendenda ſit ex ſubſtantia illius: quod ſi operationes conſideres, tunc attendendæ ſunt illæ, quæ vltimate fiunt propter perfectionem rei, quæ operatur, ac potiſsime etiam eſt attendendus modus operationis: in his a. duobus excellunt maxime operationes viuentium ſeparatorũ: quare, &c.

CAPVT VIII.

Quo modo, & ordine perficiatur generatio.

IN hac quæſtione duo videnda ſunt. Primum, an ſimul introducatur anima geniti in materiam, 1 *Duplex quæſtionis punctum.* an vero ſucceſsiuè. Secundo, ſi ſucceſsiue, in quas partes prius: habetq; locum quæſtio in perfectis animantibus, integræque organizationis, nam de plantis, & alijs imperfectis beſtiolis, quæ minimã organizationem requirunt, minima, aut nulla eſt dubitatio: quamuis proportionaliter applicari eis poſsit, quod de alijs dicemus. *Circa primum punctum opinio prima.* Videtur ergo quibuſdam apud Galenum, generationem totam ſimul perfici, & animam ſimul incipere informare omnes partes animalis. Ratio eorum eſt, quia omnia membra corporis ſunt ſibi inuicem deſeruientia, neq; vnum ſine alijs poſſet perfecte exercere ſuum munus: ergo, cum anima vnitur corpori ad exercendas actiones ſuas, debet toti, & ſingulis partibus ſimul vniri, vt omnibus illis vti perfecte poſsit. Alijs videtur partes quaſdam animãtis ante alias generari. *Secunda opinio.* Eſt ſiquidem mos naturæ, vt ab imperfecto ad perfectum procedatur: ergo priuſquam integrum viuens conſtituatur, generabitur aliqua pars, cui ſucceſsiue addantur membra alia, vt fœtus perficiatur, atque ita in plantis experimur. Nam prius radices emittunt, deinde paulatim pullulant. Ars etiam, quæ naturam imitatur, ita procedit. Sic vero opinantes diuiſi ſunt: *Huius authores diuiduntur.* nam Galenus, & Hippocrates, quibus multi ex medicis conſentiunt, aſſerunt primum omnium generari hepar, quod in hoc membro ſit prima radix nutritionis, vtpote prima operatio in viuente neceſſaria. Alij vero, vt Ariſtoteles, & Auicenna, credunt cor primum omnium generari, quod ſit membrum potiſsimum, à cuius influentia, & vitali calore membra reliqua dependent, eaque ſublata animal ſubito moritur: ergo neceſſum

neceſſum eſt ante omnia generari. Pro reſolutione notandum, aliud eſſe loqui nos de modo, & ordine, quo partes corporis fabricantur : aliud de modo, & ordine, quo anima eas incipit informare.

2. *1. Aſſertio.* Prima concluſio. Animantium corpora fabricantur ſucceſsiuè. Hanc probat argumentum ſecundæ opinionis. Accedit, quod virtus ſeminis limitata ſit, & finita: non ergo poterit in eodem inſtanti componere tot, ac tam diuerſa membra, id quod etiam comprobat experientia.

3. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Hepar ante omnia membra fabricatur, ab illoque proceditur ad cor, à corde ad cerebrum, tum ſimul fiunt membra alia, quæ hiſce principalibus deſeruiunt. *Notatio ad probationẽ.* Ad probationem ſuppono, in viuentibus, de quibus agimus, triplicem eſſe virtutem: naturalem, ſeu nutritiuam: vitalem, quæ conſiſtit in continua mutatione pulſus: ac ſenſitiuam. Prima reſidet in hepate præcipuè. Secunda in corde. Tertia in cerebro, quæ omnia inferius probabuntur. Prima deinde imperfectior, & quaſi fundamentum aliarum. Secunda verò perfectior quàm prima, imperfectior autem quàm tertia: & quæ ad illam conſequuntur. *Probatur iam.* Probatur iam concluſio. Proceſſus naturę ab imperfecto eſt ad perfectum, atq; ab eo quod ſe habet, vt fundamentum, tendens per medium vſque ad complementum rei, ſed hepar eſt imperfectius inter hæc membra, & quaſi fundamentum aliorum, cor verò medium, cerebrum rationem vltimi habet: ergo conſtitutio eiuſmodi mẽbrorum ordine præſcripto procedit. Confirmatur primò. Quoniam natura ſemper incipit à facilioribus, hepar autem facillimè fit, quia imperfectum eſt membrum, ſolam ferè coagulationem ſanguinis requirens, cor verò quia meliores diſpoſitiones ac maiorem organizationem vendicat, difficilius formatur, multo tamen facilius quàm cerebrum, quod innumera habet organa, compoſitionemq; mirabilem: ergo, &c. Confirmatur ſecundò, quia experientia oſtendit in animantia in principio vi nutritiua pollere ſenſitiua exiſtente adhuc imbecilli, vitali autem mediocri, quod ſignum eſt in generatione ſeruatum fuiſſe talem ordinem. Aliam experientiam adducit Hippocrates lib. de natura infantis de muliere, quæ fœtũ emiſit fabricatò hepate tantummodo.

4. *Circa 2. pũctum varia placita.* Circa ſecundum de ordine animationis, & introductionis animæ ſentit Ariſtoteles *ſecundo de generatione animalium*, *cap.* 3. primò introduci animã vegetatiuam, deinde ſenſitiuam, & vltimò rationalem, *Primum Ariſt. & D. Thom.* quem ſequitur D. Thom. 1. p. q. 118. a. 2. ad ſecundum, & quæſtione 76. art. 3. ad tertium, & de potentia quæſtione 3. art. 9. ad nonum: explicat verò de prioritate temporis, idemque videtur ſequi Albert. Magnus tertio de Anima, ad finem, cap. vltimo, & Themiſtæ communiter. *Secundum placitũ aliorum.* Alij volunt ante inſtans introductionis animæ vltimæ in toto tẽpore organizationis non introduci aliquam animam in embrione : quoſdam verò motus in illo apparentes fieri, vel ab anima matris, vel à formatiua ſeminis, quæ remanſit: animam ergo ingredi in corpus iam perfectè fabricatum. Ita Alenſis 2. parte quæſt. 87. memb. 3. art. 6. *Tertium placitum.* Alij opinantur embrionem à principio habere animam vegetatiuã, quæ proceſſu temporis eadem realiter manens fiat ſenſitiua, ac tandem rationalis. Quæ ſententia rectè à D. Thoma impugnatur, ſi intelligat primã animam eſſe eſſentialiter tãtùm vegetatiuam inſtar plantæ, poſteaque euadere ſenſitiuam, illud enim impoſsibile eſt, quia forma non poteſt tranſire ab vna ſpecie in aliam: ſi tamen coincidat cum opinione ſequenti, erit probabilis. *Quartum.* Dicunt ergo alij cum primũ corpus organizatur, ſtatim introduci animam in generatione vltimò intentam, v.g. rationalem, vel equinam, priùs tamen exercere opera partis vegetatiuæ, deinde alia : Ariſtotelem verò explicant de prioritate naturæ, aut operationis. Ita Albertus Magnus 1. de Anima, tractatu ſecundo, cap. pen. Marſilius 1. de generatione, q. 6. ad 5.

Sit tamen tertia concluſio. Hepar prius tempore animatur, quàm alia membra. Probatur, 5. *3. Aſſert. Probatur.* quia illius operatio eſt operatio vitalis: ergo procedit ab anima, ſed prius tempore exercet ſuas operationes vitæ hepar : ergo prius animatur. Minor patet, quia formato hepate paulatim procedit per intrinſecam ſumptionem alimenti ad ſui augmentum, & conſeruationem, id autem fieri vitali modo planum videtur, cùm fiat vniformiter ſecundum omnes partes. Et confirmatur primò. *Cõfirmatur primò.* Nam hepar tunc temporis habet formam aliquam ſubſtantialem, aliquamque diuerſitatem partium, & organizationem: illa ergo forma eſt actus corporis organici: ergo eſt anima. Confirmatur ſecundò. *Cõfirmatur ſecundò.* Nam proceſſus naturę eſt perfectiſsimus : optimus autem modus fabricandi corpus eſt vt conſtituto membro vno principali, ſtatim exerceat ſua opera vitæ, vt vitaliter fiat proceſſus ad alia membra, qui modus generationis in plantis apparet manifeſtè: ergo, &c. *4. Aſſert: ſuadetur:* Quarta concluſio. Cùm primùm cor fabricatur, informatur anima ſenſitiua. Nam ſtatim exercet opera talis animæ continuam palpitationem efficiendo, motumque pulſus, atque influendo calorem vitalem in cætera membra.

Quinta concluſio. Probabilius videtur, animã qua primò informatur hepar, eſſe vegetatiuam 6. *5. Aſſertio:* tantum, & qua informatur cor, ſimiliter eſſe imperfectam. Probatur, *Probatur.* quia anima rationalis, v.g. vel alia perfecta, requirit maiorem multo organizationem, quàm ſit ſolius hepatis, vel cordis, & quocunque horum membrorum deficiente, ſtatim anima deſinit informare, vt experientia docet : ergo ſignum eſt, non poſſe informare vnum tantùm, vel aliud membrum: ergo à principio generationis illa membra non informabantur anima perfecta, ſed imperfectis alijs animabus, quaſi medijs ad introductionem vltimę animæ. *Cõfirmatur.* Confirmatur, quia naturalis ordo generationis eſt, vt procedatur ab extremo ad extremum, per mediũ: ergo cum ex materia ſeminis inanimata debeat procedi ad generationem animalis perfecti, conueniens eſt vt fiat medijs quibuſdam animabus imperfectis. *Inſtantia ſoluitur.* Dices : ergo in generatione hominis priùs generatur ex ſemine plãta, aut brutum. Reſpondetur, ante inſtans generationis hominis, produci quoddam viuens præditum anima ſolum vegetatiua, & inde aliud ſola ſenſitiua præditum, eſſeque veluti partialia viuentia, & quaſi vias ad alterius melioris introductionem, atque adeò non eſt inconueniens generari illa ex ſemine hominis, vel equi: an vero dici poſsint planta, aut brutum, quæſtio eſt de nomine.

Sexta concluſio. Probabilius videtur, animam perfectam in eodem inſtanti generationis informare corpus perfectè organizatum ex membris 7. *9. Aſſertio.* ſaltem principalibus, quale hepar, cor, atque cerebrum. Hęc probatur ex præcedentibus, patetque facilè. Nam perfectæ animæ requirunt corpus perfectè organizatum : ergo vt minimum requirunt tria illa membra, vt introducantur. Item ſi poſt generationem aliquod abſcindatur, ſtatim perit animal : ergo non poteſt abſque illis membris conſeruari : ergo nec à fortiori generari. Tandem animalia perfecta animam ſenſitiuam, & vegetatiuam perfectam habent : ergo ad illarum introductionem requiritur corpus aptũ, vt integrum effectum recipiat, ſeu (quod idem eſt) ab anima formetur ſecundùm omnem ipſius perfe-

perfectionem, quod non contingeret niſi haberet animal tria hæc principalia membra. Atque in ſenſu huius concluſionis verum habet opinio prima in numero primo aſſerens hæc membra ſimul generari, Galenus verò, & Hippocrates iuxta alias concluſiones procedunt.

8. *Ad Ariſt. in n. 1. allatā*

Ariſtoteles denique falſum fundamentum poſuit: ſolùm cor eſſe membrum principale. Ad illius verò rationem reſpondetur, influentiam cordis eſſe quidem neceſſariam ad perfectam operationem animalis perfecti, quam tamen non habet donec perfectam animam obtineat, hepar verò dum ſola imperfecta anima informatur, actione cordis non indiget, neq; eget pulſu, cùm animam ſenſitiuam non habeat, neque item eget calore cordis, cùm habeat ſufficientem, & iuuetur à calore matris, ac feminis, quod adhuc durat. Simili ratione cor dum habet imperfectam animam, habet etiam imperfectum tactum à cerebro non dependentem: Forte autem quis dicat in generatione animalium perfectorum non poſtulari organizationem cerebri ad introductionem animæ, cùm non tranſcendat gradum ſenſitiuum, ideoq; poterit in corde introduci. Reſpondetur in illo gradu eſſe perfectam, proindeque indigere perfecta organizatione, quæ ſine cerebro non conſiſtit.

Quorundā euaſio exploditur.

CAPVT IX.

Quæ ſit potentia nutritiua, & augmentatiua.

1. *Potentiæ animæ vegetatiuæ quot vulgo numerētur.*

POſt obiectum, & actiones, dicendum ſequitur de potentijs vegetatiuæ animæ, quæ tres diſtingui ſolent, nempe nutritiua, generatiua, & augmentatiua, cuius diuiſionis rationem S. Thomas reddidit ſuprà, quia viuens indiget principio, vt producatur: productum verò neceſſe eſt, vt perfectum ſtatum quantitatis acquirat, ac demum, vt in acquiſito conſeruetur. Ad primum autem generatiua potentia dirigitur, ad ſecundum augmētatiua, ad tertium nutritiua. De prima ergo videamus, quænam illa ſit. Qua in re ſunt variæ ſententiæ, quidam aiunt virtutem nutritiuam eſſe qualitatem ab anima diſtinctam realiter, & vocant calorem naturalem re, & ſpecie diſtinctum ab elementari. Alij verò calorem eſſe eiuſdem ſpeciei, ſed hi ſolo loquendi modo inter ſe differunt, conueniunt ſiquidē quòd in vegetabilibus præter quatuor primas qualitates ponant aliam quæ potentia nutritiua dicatur, atque ſi calor naturalis vocetur, diſtinctus ſit ſpecie ab elementari. Cuius ſententiæ eſt Themiſt. 2. de Anima, cap. 18. Philopon. ibid. fol. 49. col. 1. & Alexander, Albertus item tract. 2. cap. 10. à quibus ſi roges, quiſnam ſit proprius actus huius potentiæ: reſpondent eſſe dirigere calorem naturalem ad actum nutritionis.

Diſcutitur prima pars tituli, quænam ſit nutritiua. Opinio 1.

2. *Arguitur pro eadem primo.*

Hanc opinionem inſinuat Ariſtoteles *ſecundo de generatione animalium, cap.* 4. vbi inquit incrementum prouenire à facultate, ſeu virtute animæ, vtendo calore tanquam inſtrumento, & in 2. de Anima, textu 41. & 50. ait animam vegetatiuam vti duplici inſtrumento ad ſuas actiones, quod dicti authores exponunt de potentia nutritiua, & calore. Ratione probatur primò, nam potentia nutritiua eſt propria paſſio animæ, ſed calor mixtorum vel elementaris eſt accidens commune: ergo diſtinguuntur. Et confirmatur. Nam potentia nutritiua diuerſorum ſpecie, eſt diuerſæ ſpeciei, calor autem eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus: ergo diſtinguuntur. Secundo arguitur. Anima eſt eleuatior forma, quàm forma elementaris: ergo debet vti eleuatiori inſtrumento ad ſuam actionem, nam inſtrumentum debet proportionari principali agenti: ergo præter calorem communem, indiget anima alia potentia. Tertiò arguitur. Nam calor elementaris intenditur, & remittitur: potentia autem nutritiua minimè, eſt enim potentia ab anima fluens, & inuariabilis, permanens cum ipſa: ergo, &c. Quartò hoc videtur commune alijs potentijs animæ, vt ſupponant primas qualitates, non vero includant. Nam viſus indiget humiditate cum diaphaneitate ad ſuum actum, tactus etiam prærequirit certum temperamentum primarum qualitatum: ergo ſimiliter de nutritiua potentia ſentiendum. Secunda opinio aſſerit actionem nutritiuam fieri à ſolo calore naturali, qui licèt eiuſdem ſpeciei ſit cum elementari, vnius tamen animæ, vt inſtrumentum in virtute illius, poteſt attingere introductionē illius in materia, nulla alia qualitate concurrente, & hanc ſententiam videntur ſequi Thomiſtæ.

Arguitur ſecundo.

Tertiò.

Quarto.

Secunda opinio priori contraria.

3 *Notatio triplicis generis actionem in nutricatione interuenientium.*

Pro reſolutione eſt aduertendum, actionem nutriendi eſſentialiter conſiſtere in perfecta aſsimilatione elementi ad ſubſtantiam aliti vitaliter facta, qui modus in eo eſt vt conuerſio fiat per applicationem, diſtributionemque alimenti ad omnes partes viuentis cum reiectione ſuperflui. Vnde triplex genus actionum videtur in nutritione concurrere. Primum eſt earum actionum, quæ remotè concurrunt, vt tractio, & retentio alimēti, expulſioque excrementorum. Secundum eſt earum actionum, quæ proximiùs accedunt, & diſponunt ipſam materiam ad introductionem animę. Tertium eſt actio ipſa inductiua animæ in materiam cibi, in qua planè conſiſtit ſubſtantialis nutritio.

4 *1. Aſſertio pro qua tamen cōſulatur author diſp. 18. Metaph. ſect. 2. vbi in contrariam partem inclinat.*

Hoc ſuppoſito ſit prima concluſio. Virtus à qua procedit actio inductiuæ animæ in materiam cibi, non eſt aliquod accidens, ſed ipſamet anima viuentis, quod nutritur, atque in viuentibus quæ acquirunt partem nouam formæ, pars ea educitur de materia cibi immediatè ab anima aliti: in viuentibus verò vbi noua non acquiritur forma, veluti in homine, ipſamet anima vim habet vniendi ſe materiæ diſpoſitæ, & ſibi applicatæ abſque alio agente extrinſeco. Hæc eſt ſententia Durandi citati in cap. 1. huius libri, & patet ex dictis à nobis 2. Phyſicorum, quia accidens non poteſt attingere productionē ſubſtantiæ, niſi diſpoſitiuè tantum. Dices. In ſubſtantia chyli introducitur forma ſubſtantialis, & non anima, à qua ergo virtute introducitur: idemque argumentum eſto de ſanguine. Reſpondetur animam habere virtutem inducendi formas imperfectiores, quæ viæ quædam ſunt ad perfectiorem. Dices vlteriùs. In viuentibus in quibus acquiritur pars formæ, ſi contingat partem acquiſitam eſſe perfectiorem præexiſtentibus, (veluti ſi pars, a qua informanda eſt membrum nobilius, denuo per nutritionem accedat ad partem, qua præinformabatur minus nobile) à qua, quæſo, virtute introducitur noua illa pars formæ: Reſpondetur id fortè nunquam contingere, ſed partem, quæ actione ſua efficit aliam, ſemper eſſe perfectiorem, quòd ſi fortè aliquando id eueniat, tunc introductio formæ in illam partem eſſe non poterit abſque iuuamine alicuius cauſæ vniuerſalis, perfectioremque virtutem habentis.

5. *2. Aſſertio de mente Ariſtotelis, & Galeni.*

Secunda concluſio. Virtus diſponens materiam cibi eſt temperamentum primarum qualitatum, & non qualitas aliqua ab illis diſtincta. Oppoſitum huius concluſionis videtur intendere prima opinio, eſſe tamen videtur ex ſententia Ariſtotelis 2. *de partibus animalium, capite primo,* & Galeni libello, de differentia morborum aſſerentium viuentia exercere actiones ſuas medijs temperamentis. Ratione arguitur primò. Nam in rebus naturalibus temperamentum conſeruans formam in materia, eſt virtus ad diſponendam aliam ma-

Probatur 1.

materiam ad introductionem ſimilis formæ: ergo idem erit in nutritione, quæ in aggeneratione quadam, & aſsimilatione ſubſtantiali conſiſtit: neque adeò aliquid inuſitatum in natura ponendum eſt ſine neceſsitate. Antecedens patet inductione. Nam ignis ad generandum ignem non diſponit materiam, niſi proprijs diſpoſitionibus, nempe calore, & ſiccitate, idemque eſt in alijs elementis, & in mixtis etiam: vinum enim non conuertit aquam niſi medio virtuali calore. Et ratio vniuerſalis eſt, quia ad conuerſionem vnius ſubſtantiæ in aliam, ideo requiritur alteratio, vt diſponatur materia, non poteſt autem melius diſponi, quàm per eaſdem diſpoſitiones agentis: ergo hæ ſufficiunt, omnia verò alia ſuperflua ſunt. Explicatur. Nam in oſſe, v.g. eſt forma, & materia, ac tale temperamentum qualitatum, ex quo reſultat certa denſitas, durities, &c. ergo ſi os alteret medullam, & ſimili temperamento illam diſponat, reſultabit eadem denſitas, & durities, aggenerabiturque pars oſsis: id ergo ſufficit, ac proinde ſuperfluæ ſunt potentiæ aliæ.

6. *Probatur 2.* Secundò arguitur. Nam diuerſæ partes viuentis diuerſam generant ſubſtantiam, vt hepar ſanguinem, ventriculus chylum, &c. ergo vel illa diuerſitas prouenit ex ratione potentiæ nutritiuæ, vel ratione diuerſorum temperamentorũ. Si primum, ſequitur in ſingulis membris heterogeneis eſſe ponendam diuerſam potentiam nutritiuam, quod etſi concedant Viguerius in inſtitutionibus theologicis cap. 1. Ferrar. 2. contra gentes, cap. 73. Apollinaris 2. de Anima, art. 2. q. 9. abſurdum tamen eſt, ac ſine neceſsitate dictum: debet ergo cõcedi ſecundum, quod eſt veriſsimum: nulla ergo alia ratione caro adgenerat partem carnis, & os partem oſsis, quia habent diuerſum temperamẽtum, diuerſimodeque diſponunt materiam ſibi applicatam. *Cõfirmatur* Et confirmatur experientia. Nam vnaquæque pars generat partem ſibi ſimilem: ergo id accidit, quia introducit in illa ſimiles diſpoſitiones: ergo per eas fit diſpoſitiuè nutritio, & non per aliam qualitatem.

7. *Probatur 3: per dilẽma. Prima pars dilemmatis.* Tertiò arguitur. Nam vel illa potentia nutritiua aliquid immediatè operatur circa nutrimentum, vel nihil. Primum dici non poteſt, quia vel erit aliqua potentia ſibi ſimilis, vel aliqua primarum qualitatum, vel eſt ipſa formæ ſubſtantialis inductio. Nihil iſtorum poteſt dici probabiliter: nam potentia vitalis non eſt actiua ſibi ſimilis: atque ſi eſſet, id certè faceret poſt conuerſionem alimenti, ac adeò illa potentia non concurreret ad productionem. Iam ad efficiendas primas qualitates neceſſariæ non ſunt aliæ præter ipſas primas. *Secunda pars.* Ad formam denique ſubſtantialem vel nõ poteſt attingere per ſe accidentalis potentia: vel ſi poteſt, nulla alia eſt, quàm quæ materiam diſponit. Si verò detur ſecundum, nempe illam potentiam nihil immediatè efficere, ſed vti ſolùm calore, vt inſtrumento, illumque dirigere, quod prima opinio videbatur afferere, id facilè improbatur, quia potentia tribuitur ſubſtantiæ, vt operetur, potentiæ verò ipſi non tribuitur alia potentia, vt inductione patet, & ratione, quia alias eſſet proceſſus in infinitum. Nam qua ratione vna potentia vteretur alia, eadem ratione illa potentia poſtularet aliam ac præterea modus ille, quo potentia nutritiua dirigeret calorem, eóve vteretur, intelligibilis non eſt, & ſuperfluus, nam quidquid fingatur non poteſt calor niſi calefacere, neque ratione illius directionis potentia vnquam perficeret, quod per ſe ipſa non poſſet.

8. *3. Aſſertio bipartita Vide citatũ locũ Metaph.* Ex his ſequitur tertia concluſio. Calor viuentis diſpoſitiuè tantùm efficit digeſtionem, & decoctionem, vnde eiuſdem ſpeciei eſt cum elementari. Prima pars conſtat ex dictis, quia accidens tantùm diſpoſitiuè attingit ad generationem ſubſtantiæ. Secunda verò pars ſuadetur. Nam viuentis calor ipſemet eſt, ex quo conficitur temperamentum mixti, ſed talis calor elementaris eſt: ergo, &c. Confirmatur. Nam ſuperfluum eſt multiplicare ſpecies calorum abſque neceſsitate. Et hæc ſanè eſt ſententia Ariſtotelis 2. de Anima, textu 41. aſſerentis ignem eſſe concauſam nutritionis, nimirum eius virtutem, & textu 50. ait calidum operari decoctionem, neque vnquam diſtinxit Ariſtoteles duplex calidum, idemque habet de ſenſu, & ſenſibili, c. 4. de iuuentute, & ſenectute cap. 4. colligitur etiam ex 2. de partibus animalium cap. 6. & 7. vbi legimus calorem eſſe facultatem qua anima exercet hanc actionem, quod repetit etiam lib. 3. cap. 6. & 9. item citato loco de iuuentute, & ſenectute expreſsè docet decoctionem neque ſine anima, neque ſine caliditate eſſe, *calore enim*, ait, *concoquunt omnia.* Idem colligitur ex D. Thoma 1. parte quæſt. 78. art. 2. dicente animam vegetatiuam eſſe imperfectiorẽ alijs, quod ſuam actionem exerceat media qualitate elementari. Idem tradit q. 10. de veritate, art. 1. ad 2. & q. de Anim. art. 13. & 1. de Anima, lectione 14. & lib. 2. lectione 5. in princ.

Sed contra. Nam Ariſtoteles 2. de generatione animalium, cap. 3. ait animalis calorem neq; ignẽ eſſe, neque ab igne originem ducere, & D. Thom. 1. part. quæſt. 18 art. 1. ad tertium, vult calorem elementarem eſſe inſtrumentum virtutis nutritiuę, ſeu caloris naturalis. Confirmatur. Nam calor animalis eſt viuificus, generat, ac nutrit carnem, oſſa, & neruos, &c. elementaris verò non habet eiuſmodi virtutem, quin potiùs de ſe deſtructiuus eſt viuentis. Propter hæc multi diſtinguunt duplicem calorem, cæleſtem, & elementarem, cæleſteque aiunt eſſe viuificum, communicatumque viuentibus, ac diſtingui ſpecie ab elementari. Ita Fernelius 4. Phyſiolog. cap. 1. Nyph. 1. Meteor. com. 35. quæſt. 2. Mirandula lib. 3. cont. Aſtrologos c. 3. Marcellus in ſuo lib. 2. de Anima c. 3. & alij: Ferrar. verò 2. contra gentes, c. 73. tres diſtinguit calores eſſentialiter diuerſos, cæleſtem, & elementarem, & vitalem. 9. *Obiectio contra ſecundã partem aſſertionis. Confirmatur Fernelius & alii obiectioni cedũt.*

Sed immeritò hi calores multiplicantur, cùm accidentaliter ſolùm diſtinguantur, vt notauit Caiet. optimè dicta quæſt. 118. & latiùs Argenterius lib. 1. de ſomno & vigilia, cap. 5. eſtque ſententia D. Thom. ad textum 41. libri 2. de Anima. Alexandri & Ægydij ibid. Albert. lib. 2. de anima. lib. tract. 2. c. 4. Bonauenturæ in 2. diſt. 17. quæſt. 2. Auerrois 7. colliget. c. 2. Saxoniæ lib. 2. de Anima, q. 5. Marſilij ibid. q. 4. Achilini lib. 2. de elementis, dub. 10. & aliorum. Ratio autem eſt, quia effectus horũ calorum primarius, & proprius idẽ eſt, nẽpe calefacere, neque calor aliquis viuificat modo alio, quàm calefaciendo, & diſponendo. Differentia verò eſt, ꝙ elementaris dicitur ſecundũ ſe ſpectatus, ac ſine vllo temperamento. Vnde quantum eſt de ſe corrumpit, & diſponit ad ignem, calor verò naturalis, ſeu vitalis eſt attemperatus ſecundùm certum gradum, in quo intrinſecè conſequitur rationem animæ, ac diſtingui ſolet contra igneum: de hoc ergo dicitur ab Ariſtotele, quòd non ducat originem ab igne, quia non fit actione ignis, ſed ab intrinſeco conſequitur animam: huic autem calori vitali aliquando additur ab extrinſeco calor cibi, vel alicuius medicamenti ad decoctionem faciliùs exequendam, ſicque dicitur tunc vitalis calor iuuari ab elementari, eoque vti ad actionem ſuam: non verò quòd in animali ab intrinſeco ſint duo calores: atque ita eſt interpetrandus D. Thom. dicta q. 118. primæ partis, & colligitur interpretatio ex eodem in 2. d. 19. q. 2. art. 3. vbi ait, in animali dari calorem naturalem, per quem exercet opera vitalia, 10. *Rectius Caietanus Argenterius, & alii. D. Thomas explicatur.*

& addit

& addit non quod calor hic non ſit quædam qualitas mixti, ratione cuius ignis dicatur mixtum animatum componere, ſed propterea dicitur non elementaris, quia non eſt deſumptus ab igne, ſed ab anima ipſa: quod etiam ipſæ experientiæ confirmant. Nam hic noſter calor naturalis intenditur à calore elementari, & remittitur à frigiditate etiam elementari: ſunt ergo eiuſdem rationis. Hinc intelligitur, quo modo calor viuificet, nempe diſpoſitiuè in quantum complet temperamentum requiſitum ad introductionem animæ viuentis. Quomodo item dicatur producere aurum, vel argentum. Eodem verò modo calor Solis dicitur viuificans, quia cùm ſol ſit cauſa vniuerſalis, ſua actione iuuat, & complet ſæpe temperamentum viuentis: concludamus ergo diuiſionem illam caloris eſſe accidentalem, ac membra ſolùm diſtingui per reſpectus ad diuerſas cauſas efficientes, vel ad diuerſos effectus ſecundarios, ſicque erit interpretandus Commentator de ſubſtantia orbis, cap. 2. & 12. Metaph. commento 18. vbi hos calores etiam diſtinxit.

Reſolutio cōtra priores authores.

11 *4. Aſſertio, cui reſiſtunt medici plerique.*

Ex quibus ſtatuitur quarta concluſio. Non ſolùm calor viuentis, ſed etiam qualitates aliæ complentes temperamentum, ſeu complexiones illius, cōcurrunt diſpoſitiuè ad nutritionem. Huic concluſioni contradicunt multi ex medicis, aſſerentes ſolùm calorem, nulla alia qualitate prima concurrente, efficere nutritionem, & ſpecialiter de frigiditate aiunt, quòd per ſe nihil efficiat, ſed per accidens tantùm, temperando ſcilicet calorem. Nam ſi daretur (inquit) calor temperatus ſine frigiditate, idem efficeret. Ita quoque Albertus 2. de Anima, tract. 2. cap. 8. Auer. 4. Meteororũ, & 2. de partibus animalium, cap. de cerebro, Zimara theoremate 72. Valleſ. lib. 5. controuerſ. cap. 11. ex Galeno lib. 3. de cauſis ſymptomatum, cap. 3. & Auicen. fen prima primi, doctrina 6. cap. 3. qui aiũt frigiditatem non deſeruire ad operationes vitales, quin potiùs illas impedire. Vnde experientia conſtat frigus ſtupefacere, vt in paralyſi, priuare animam motu, & ſenſu. Confirmatur, inquit Valles, nam creſcente calore non ſtatim impeditur nutritio, maximè verò creſcente frigore, quod ſignum eſt, calorem per ſe efficere nutritionem, frigus verò non item: temperat ergo ſolummodo. Vnde quando nimium eſt, plus iuſto temperat, ideoque impedit: huc accedit communis vox Philoſophorum dicentium calorem efficere concoctionem, nullam autem mentionem faciunt aliarum qualitatem, ſic Ariſtoteles vniuerſam coctionem calore fieri ſcribit 3. Meteororum, cap. 9. & lib. 4. cap. 2. & lib. 4. de partibus, cap. 3. & lib. 4. de generatione animalium, cap. 1. Galen. quoque lib. 2. de naturalibus facultatibus ait coctionem, & nutritionem, & omnem ſucci generationem eſſe ab innato calido, idem habet lib 1. Aphoriſmorum, cap. 15. & libro 5. capite 22. & libro. 2. ad Glauconem.

12 *Suſtinetur, & probatur præcedens aſſertio. Primo.*

Nihilominus tamen concluſio poſita videtur veriſsima, & illam confirmant omnia adducta pro ſecunda concluſione, nam id, quo viuens diſponit alimentum, non eſt ſolus calor, ſed totum temperamentum, quod probatur, quia cùm ex materia cibi debeat fieri pars carnis, vel oſsis omnino ſimilis præexiſtenti, neceſſariò debet habere temperamentum eiuſdem rationis: huiuſmodi autem temperamentum neque in ſolo calore conſiſtit, neque ab illo ſolo fieri poteſt: ergo debet fieri à toto temperamento præexiſtentis carnis, vel oſsis: ergo totum illud denuo factum concurrit diſpoſitiuè ad nutritionem. *Secundo.* Secundò per nutritionem debent membra componi cum eadem organizatione carnis, vel oſsis &c. huiuſmodi autem organizatio non prouenit ex ſolo calore, ſed etiam ex alijs qualitatibus primis, & ſæpe ex illis præcipuè, vt dnritis oſsis ex ſiccitate, & frigiditate? ergo requiritur actio aliarum qualitatum, præter calorem. *Tertio.* Tertiò qualitates aliæ ſunt actiuæ naturaliter: ergo ſimul agent cum calore: quid enim obſtabit? *Quarto.* Quartò alimentum, quod conuertitur in ſubſtantiam aliti, cùm eius ſit pars, maiorem ſortitur frigiditatem, quàm haberet antea: ergo frigiditas fuit operata in conuerſione talis alimenti. *Accedit Ariſtot.* Atque hæc eſt ſententia Ariſtotelis 2. de generatione animalium, cap. 4. dicente incrementum prouenire à virtute animæ, vtendo caliditate, ac frigiditate, vt inſtrumento.

Argumenta in contrarium facilè ſoluuntur. 13 *Ad motiua in contrariũ adducta n. 11*
Nam frigus, & calor, & aliæ qualitates deſeruiunt operationibus viuentis, ſi ſint in debito temperamento: in exceſſu verò impediunt, & corrumpũt, vt Ariſtoteles docet loco proximè citato: quia tamen calor magis eſt ſecundùm naturam animalis, quàm frigiditas, ideo huius immoderatus exceſſus magis nocet, ac magis impedit concoctionem, cùm magis condenſet, & minùs agat. Nimius etiam calor, ſi adſit, impedit concoctionem, & ſæpe etiam ſuccum conuenientem diſſoluit. Ad communem vocem reſpondetur eſſe deſumptum à principali qualitate, non verò à totali, & integra: ſic enim dicimus, & ignem calore agere, eo quòd actio ſiccitatis minor ſit multo quàm caloris: ſic ergo in propoſito actio frigiditatis eſt minima, ac ſæpe nulla, ſi fortè habeant maiorem frigiditatem alimenta, quàm ſit neceſſaria nonnullis animantis partibus: reſpectu tamen earum partium, in quibus prædominatur frigus, certè frigiditas conducit plurimum ad perficiendam nutritionẽ. Ex dictis intelligitur maximè, & facilè quomodo ex eodem cibo generetur calor, os, neruus, &c. ab eadem nutritiua virtute: ratio enim eſt, quia temperamenta talium partium ſunt diuerſa: nam vna quæque agit ad ſui nutritionem per proprium ſibi temperamentum: facit ergo ſibi ſimile. Porrò quædam ſunt membra deſtinata à natura ad præparandum cibum omnibus membris, vt hepar, & ventriculus: hæc ergo in prima decoctione non faciunt ſubſtantias omnino ſibi ſimiles, quia temperamentum non prouenit ad omnimodam ſimilitudinem, attamen faciunt ſubſtantias valde ſimiles propter propinquitatem temperamenti.

Quinta concluſio. Virtus attractiua, & retenti- 14 *5. Aſſertio bipartita. Suadetur prior pars. Primo. Secundo.*
ua expulſiuaque excrementorum potentia eſt realiter diſtincta ab anima, & à qualitatibus primis, in ſe tamen vna videtur realiter. Prima pars probatur ex diuerſitate agendi, attrahere enim alimentum & illud diſponere, actiones ſunt omnino diuerſæ ab actionibus primarum qualitatum: ergo & potentiæ. Item in magnete virtus ad trahendum ferrum non eſt forma ſubſtantialis, nec temperamentum primarum, vt oſtendimus in fine librorum de generatione, ſed eſt ſpecialis qualitas, idemque eſt in ſimilibus alijs: ergo idem erit in viuente dicendum de hac virtute attrahendi alimentum. *Tertio.* Tandem qualitates primæ, quòd ſint in animali, non ideo recipiunt nouam virtutem, & actionem: ergo temperamentum primarum qualitatum tantum poteſt agere ſimile temperamentum: ergo ad actiones alterius rationis, vt attrahere, retinere, &c. neceſſaria eſt noua virtus. *Suadetur poſterior.* Quòd verò hæc ſit vna tantùm, probatur. Nam illa tria ſe mutuò conſequuntur, retentio enim eſt quaſi terminus attractionis: eadem autem eſt virtus cauſans motum, & terminum: tunc vlteriùs, retinere conueniens, expellereque diſconueniens, habent inter ſe magnam vicinitatem: ergo ad hæc ſufficit eadem virtus, quæ retinendo vnum expellat aliud.

Nonnulli quidem has omnes potentias volunt 15
eſſe

Aliqui poſteriori parti aſſertionis repugnant. eſſe diſtinctas, vt Viguerius, & Apollinaris *ſupra*, & ex medicis nonnulli: Alij eſſe ipſum calorem naturalem, vt Fernelius lib. 5. Phyſiologiæ, cap. 4. quod tamen diximus videtur probabilius: *Trahitur ad commodum ſenſum 1. opinio in n. 1. allata.* ac fortè prima opinio poſſet ad hunc ſenſum explicari, nempe quòd præter temperamentum diſponens materiam cibi neceſſaria ſit ſpecialis virtus animæ vegetatiuis, quæ diſtribuat alimentum, trahendo ad ſingulas partes, ibique retinendo, & expellendo ſuperflua: quo quidem modo dici poſſet eam potentiam dirigere, moderarique actionem caloris naturalis: attamen quidquid ſit de ſenſu opinantium, quod à nobis expreſſum eſt verum videtur: *Quo pacto accipienda ſit poſterior pars aſſertionis.* oportet tamen addere virtutem attractiuam diuerſæ rationis apparere in membris diuerſis, diuerſitatemque magnam in huiuſmodi actionibus præ ſe ferentibus, ſic in hepate ſpecialis virtus apparet ad trahendum chylum in renibus, alia diſtincta ad trahendum ſerum, & in liene ſimiliter, &c. ſicut in diuerſis herbis diuerſa eſt virtus iuxta diuerſitatem tractionum, & actionum.

16 Iam ad argumenta primæ opinionis. *Ad primum locum Ariſtotelis in n. 2.* Ad primum locum Ariſtotelis patet expoſitio ex dictis: vel forte eo loco per facultatem animæ intelligit Philoſophus principalem illius virtutem. *Ad ſecundũ locum.* Ad ſecundum locum reſpondetur Ariſtotelem per nutrimentum intellexiſſe inſtrumẽtum ſeparatum: calorem vero coniunctum, vt exponunt Themiſtius, Simplicius, Commentator, & alij. *Ad primum argumentũ in eodẽ n. 2.* Ad primam rationem dicito potentiam nutritiuam, ſi ſumatur pro virtute aſsimilatrice eſſe ipſam animam realiter: ſi pro virtute trahente alimentum, eſſe paſsionem animæ à calore diſtinctam: ſi pro virtute diſponente, ipſum eſſe temperamentum viuentis, quod in diuerſis viuentibus eſt diuerſum. *Ad 2. argumentum.* Ad ſecundum iam tribuimus animæ virtutem quandam perfectiorem, ac temperamentum ipſum perfectius eſt, neque eſt opus alia virtus, quia nutriendi actio inter vitales infima eſt. *Ad tertium.* Ad tertium potius nutritiua virtus remittitur, atque intenditur ad intenſionem, & remiſsionem caloris, vt experientia docet. *Ad quartũ.* Ad quartum exempla ſunt falſa, nam ſenſorium ſenſus non eſt inſtrumẽtum effectiuè concurrens cum ſenſu ad actionem, ſed ſubiectum eſt potentiæ, quod oportet cõmode diſpoſitum eſſe: dicitur autem organum, quod ſit inſtrumentum animalis, non vero potentiæ.

17 *Satisfit iam parti ſecundæ tituli.* Ex his colligitur quid dicendum ſit de potentia augmentatiua, cùm enim nutritio, & auctio eadem actio ſint, eadem etiam erit potentia. *Primo.* Primò, quia qua virtute alimentum conuertitur in ſubſtantiam aliti, eadem acquiritur quantitas illius, quæ ſi ſit maior, quàm deperdita, dicitur augmentatio. *Secundo.* Secundò, quantitas nõ producitur niſi cum ſubſtantia: eadem ergo virtus eſt acquiſitiua ſubſtantiæ, & quantitatis. *Tertio.* Tertiò virtus productiua quantitatis non eſt alia quantitas: eſt ergo eadem virtus, quæ producit ſubſtantiam. Antecedens certum videtur apud omnes, qui profecto nullam phyſicam actionem quantitati tribuunt. Conſequentia verò inde ſuadetur, quia quidquid aliud aſsignetur, poſterius eſt augmentatione, ac proinde principium illius eſſe non poterit. Confirmatur etiam exemplo ignis, nam eadem virtus nutritur, & augetur ſuo modo. Atque hæc eſt ſententia Ariſtotelis 1. de generat. cap. 5. vbi ait nutritionem, & auctionem eſſe eandem actionem, & alibi ſæpe, ſicut calori naturali tribuit nutritionem, & augmentationem, vnde cap. 4. de ſenſu, & ſenſibili ait calidum augmentare. Idem repetit 3. de partibus, cap. 6. conſentit Philoponus 2. de Anima, fol. 49. col. 3. Themiſtius c. 17. Durandus in 1. diſt. 3. p. 2. quæſtione 2. art. 1. oppoſitum quidem inſinuat Albertus 2. de Anima, tract. 2. cap. 9. & tenent apertè Venetus, & Thienenſis textu 50. Iandunus q. 13. Apollinar. quæſt. 9. Iauellus quæſt. 18. *Venet & alij aduerſantes reijciuntur.* Sed fortaſſe putarunt hi authores actionem nutritiuam, & augmentatiuam eſſe diſtinctas omnino, ac minime ſubordinatas, quod cùm falſum ſit, conſtat eandem virtutem ad eas ordine ſuo exercendas ſufficere, cùm vulgare ſit in philoſophia actionem vel effectum primarium, & ſecundarium, virtutes diſtinctas non arguere.

18 *Obiectio cõtra paulo ante reſoluta 14.* Oppones tamen. Si potentia augmentatiua ipſe eſt calor naturalis: ergo quandiu calor ille durauerit, ac viguerit, tandiu durabit augmentum: conſequens verò falſum eſt. Nam pueritia tempus eſt augmenti, teſte Galeno, & Auicenna, non autem iuuentus, & tamen non minus viget calor in iuuentute, quàm in pueritia. *Reſponſio ex Albert.* Reſpondetur ex Alberto ſuprà cap. 6. diſcrimen eſſe, in pueritia enim membra ſunt mollia, quod neceſſarium eſt, vt alimentum poſsit per illa diſcurrere, omniaque augere: at in iuuentute iam membra duriora ſunt propter maiorem exſiccationem, & hinc eſt, quòd pueri plus, quàm dimidium ſuæ quantitatis circa ſeptimum annum obtineant, poſtmodum verò *Varietas in accreſcendo tum in eodẽ, tum in diuerſis, vnde.* procedit augmentum vſque ad vigeſimum primum remiſsiùs communiter loquendo: poſt vigeſimum primum verò non fit augmentum ſecundùm longitudinem, quòd oſſa multo duriora ſint, procedit tamen ſecundum latitudinem creſcente & pingueſcente carne, quæ mollior eſt. Vnde colligi poteſt ratio, quare plus alij, quàm alij creſcant ſtante æquali calore naturali, nam quidam exiguam habent humiditatem, multam verò ſiccitatem, ideoque à principio oſſa habent duriora, quæ difficilius dilatari valent.

19 *Nutritiua & augmentatiua nec formaliter diſtinguuntur.* Quærat fortaſſe aliquis, an potentia augmentatiua, & nutritiua ſaltem formaliter diſtinguantur. Reſpondemus negatiuè propriè loquendo. Habent ergo ſe, vt eadem potentia exiſtens in diuerſis ſtatibus, ſicut etiam accretio ipſa, & nutritio formaliter non diſtinguuntur: ſed per diuerſos reſpectus. Vrgebis augmentatiuam poſſe auferri manente nutritiua. Sed non rectè, vt plurimum enim vigor illius potentiæ flaceſcit, eadem quoad entitatem ſuam permanente.

CAPVT X.

Quid ſit potentia generatiua, & an ſit à nutritiua diſtincta.

1 *Prima opinio quorũdã expoſitorum Ariſtot.* IN hac quæſtione quidam ſine diſtinctione opinantur huiuſmodi potentiam eſſe qualitatem quandam realiter diſtinctam à potentia nutritiua, & ab alijs, quam videntur ſequi expoſitores 2. de Anima, textu 42. *Secunda.* Alij verò credunt eſſe eandem cum nutritiua, quod inſinuat ibidem Ægidius, & apertè tenet Valleſ. lib. 2. controuerſiarum, cap. 17. Sed in hac parte oportet vti diſtinctione, vt notauit Albert. tract. 2. cap. 7. *Notatio ex Alberto pro reſolutione.* Nam in generatione viuentis duæ interueniunt actiones, prima eſt formatiua ſeminis ex materia ſanguinis. Secunda eſt formatiua membrorum viuentis generandi: ſeu eſt actio generandi membra viuentis ex materia ſeminis, in ipſo autem ſemine duæ ſubſtantiæ includuntur diſtinctas habẽtes formas, nempe ſubſtantia materialis, & craſſa, & ſubſtantia ſpiritus in illa plantati: vnde in prima actione includuntur duæ productiuæ talium ſubſtantiarum, quibus omnibus actionibus attribui debet aliqua virtus. *Triplex hic enodanda quæſtio.* Quare triplex inſurgit quæſtio, *Prima.* prima, an virtus formatiua ſeminis, quantum ad partem materialem, & craſſam, ſit eadem cum virtute, qua generans ſe alit? *Secunda.* Secunda quę ſit virtus formatiua dicti ſpiritus incluſi in ſemine? *Tertia.* Tertia, quæ virtus ſubiectetur poſtea in ſemine ipſo, per quam poſsit corpus organicum effici.

Dico

2\. *1. Aſſertio pro prima quæſtione.*

Dico primò. Virtus ad formam illam materialem ſeminis eſt eiuſdem rationis cum virtute nutritiua exiſtente in quadam parte viuentis. Ad probationem huius ſuppono, huiuſmodi virtutem formatiuam ſeminis non eſſe diſperſam per omnia membra corporis, ſed eſſe in determinata parte. *Probatur 1.* Hoc ſuppoſito probatur concluſio primò. Semen ipſum eſt vltimum alimentum illius partis, & membri : ergo fit à virtute nutritiua illius. Antecedens probatur primò ex omnimoda ſimilitudine inter ſubſtantiam ſeminis, & ſubſtantiam illius membri, hoc enim argumẽto euidenter colligitur, quo ſucco vnaquæque pars viuentis nutriatur, ſic probauimus alibi chylo nutriri ventriculum, ſanguine hepar, vbera lacte. *Secundò.* Secundò. Nam eſt optima inſtitutio naturæ quòd illo ſucco nutriatur aliqua pars, quam ipſa elaborat, ſed illa pars habet virtutem elaborandi ſanguinem vſque ad formationem ſeminis : ergo nutritur illo: aliàs duas oporteret habere actiones circa ſanguinem: vnam qua nutriretur, aliam qua ſemen efficeret, quod ſuperfluum eſt, neque intelligitur quãdo vnam, quando ve aliam exerceat, cum agens ſit naturale, & materia eadem, & eodem modo applicata. *Tertiò.* Tertiò. Nam pars illa quæ ſemen efficit non agit in ſanguinem niſi medio ſuo temperamento, agit enim aſsimilando ſibi, ſed temperamentum illud eſt virtus nutritiua, vt ex ſuperiori capite conſtat: ergo, &c. *Quartò.* Quartò arguitur. Nam idem eſt de generatione lactis in fœminis, & de formatione ſeminis, ſed lac fit media actione temperamenti alicuius partis, ſcilicet vberum, quæ lacte nutriuntur, aliàs innumeræ virtutes, & potentiæ eſſent multiplicandæ : ergo idem eſt de virtute formatiua ſeminis. *Quintò.* Quintò ſubſtantia illa ſeminis eſt ſimilis cuidam ſubſtantiæ, qua membra ſolida nutriuntur, ſcilicet medullæ oſsium. Vnde ea mẽbra ſolida ſeminaria ſolent appellari, & Plato dialogo de natura medullam ipſam ſemen appellat: ergo ſicut in alijs membris ſolidis medulla fit à virtute nutritiua, ita in hoc, de quo loquimur, ſemen fit à virtute nutritiua, quod eſt intentum.

3\. *Circa tertiã quæſtionem arguitur, quod virtus formatiua reſidens in ſemine non ſit ipſa nutritiua.*

Circa alias duas quæſtiones maior eſt difficultas, & à tertia incipiendo, videtur ſanè quod virtus reſidens in ſemine ad organizandum corpus, ſit longè alterius rationis à virtute nutriente. Et probatur. Nam virtus nutritiua eſt ipſummet temperamentum viuentis (loquimur enim de virtute diſpoſitiua, nam de alijs dubitatio non eſt) ſed virtus ſeminis non poteſt eſſe tale temperamentum: ergo diſtincta eſt. Probatur minor, explicaturque argumentum. Nam in viuente os, v.g. nutritur, quia in eo eſt temperamentum aſsimilans ſibi cibum : at in ſemine non eſt formaliter temperamentum ipſius oſsis : ergo virtus illa qua ſemen fabricat os eſt diſtincta ab illa, qua os ſe nutrit: & idem argumentum eſt de ſingulis partibus. *Euaſio.* Dices fortè, ſemen agere temperamento ſuo tanquam virtute propria, & ita non differre à virtute nutritiua, niſi tanquam temperamentum vnius partis à temperamento alterius. *Inſtatur.* Contrà. Si ſemen tantùm ageret ſuo temperamento, diſponeret ſolùm materiam ad productionem ſui ſimilis, vt in ſingulis membris fieri videmus, id autem non ita eſt. Nam ſpiritus ille ſubtilis, & tenuis format oſſa, & omnia membra diuerſa: ergo non poteſt agere per temperamentum ſuum, ſed per aliam eminentiorem qualitatem, quæ reſideat, & ſubiectetur in ipſa parte ſpirituoſa ſeminis, in qua tantùm reſidet virtus actiua.

4\. *Circa ſecundam quæſtionem arguitur, quod viuens alia virtute procreet ſpirituoſũ ſemen, alia ſeminarium membrum nutriat.*

Et ex hoc vlterius videtur ſequi circa ſecundam quæſtionem, quòd virtus, quæ eſt in viuente ad formandam illam partem ſpirituoſam ſeminis ſit omnino diſtincta à virtute nutritiua. Et probatur. *Primò.* Nam forma illius ſpiritus, & qualitas eſt omnino diſtincta ab omnibus partibus viuentis : ergo virtus formatiua illius ſpiritus erit diſtincta à virtute nutritiua partium. *Secundò.* Item virtus nutritiua tãtùm habet præparare materiam cibi ad perfectam aſsimilationem ſubſtantiæ aliti : ſed illa ſubſtantia tenuis nulli parti viuentis deſeruire poteſt in nutrimentum: ergo non fit à nutritiua virtute. *Tertiò.* Item ille ſpiritus non fit ex ſanguine, vt ex materia, de quo infrà, virtus autem nutritiua ſolùm verſatur circa ſanguinem, cum ſanguis ſit vltimum alimentum. ergo.

5\. *Secunda aſſertio pro tertia quæſtione ſumitur ex Ariſtotele.*

Contrariam autem partem, ſcilicet virtutem generatiuam non eſſe diſtinctam à nutritiua, ſentit Ariſtoteles 2. de Anima, textu 34. dicens actum vegetatiuæ potentiæ eſſe generare, & alimento vti, vbi has actiones refert ad eandem potentiam, & textu 42. clarius ſcribit, quòd eadem vis animæ generatiua ſit, & nutritiua, & 2. de generat. animalium, cap. 4. id apertè inſinuat. *Probatur 1.* Et probatur. Nam generatio, & nutritio, ſolùm differunt, ſicut productio totius, & partis : productiones autem eiuſmodi per ſe loquendo eiuſdem rationis ſunt, dicta verò diuerſitas, quaſi per accidens : ergo ab eadem virtute procedunt, quod à ſimili poteſt confirmari, in igne augente ſe, & alium generante. *Secundò.* Secundò contingit per nutritionem eadem membra integra reſtaurari, aut partem quandam carnis integram, in qua regenerantur arteriæ, venæque omnes requiſitæ, illud autem non fit per modum nutritionis, ſed per quendam modum nouæ generationis: ergo manet in membris viuentis virtus eiuſdem rationis cum generatiua, hæc autem non eſt niſi nutritiua. ergo, &c.

6\. *Proxime poſita & probationes exponi poſſunt.*

Argumenta hæc ſolui aliquo modo poſſunt. Nam Ariſtoteles illis locis, vt D. Thom. ibi lectione 9. exponit, loqui videtur de virtute principali, non de potentia, vel certè loqui non de virtute generatiua exiſtente in ſemine, ſed de ea quæ eſt in viuente ad efficiendum ſemen. Ad primam rationem dici poteſt generationem quidem totius, & partis per ſe loquendo non requirere diſtinctas virtutes : attamen ratione diuerſi modi potuiſſe requiri, veluti generatio partium fiat à ſimilibus partibus, totius verò à quodam inſtrumento minus ſimili, & ignobiliori. Vnde ad ſecũdum, quod eſt fundamentum Valleſij, reſpondetur in membris viuentis manere virtutem ſimilem generatiuæ, quantum ad effectum producendum, eam tamen non eſſe eiuſdem rationis, quia modus eſt valde diuerſus: viuens enim habet virtutem ad regenerationem partium per ſimilitudinem temperamenti : at vero ſemen habet virtutem ad formanda membra non per ſimile temperamentum, quod in ſe habeat formaliter, ideoque oportet habere per virtutem alterius rationis. Inſtabis, viuens quoque nonnunquam regenerare mẽbrum heterogeneum per actionem partium diſsimiliũ. Sed negandum id fieri poſſe, vt experientia demonſtrat, vel ſi poſsit aliquando, id quidem fieri per virtutem conſimilem generatiuæ, ac proinde diſtinctam à nutritiua.

7\. *Difficultatẽ vero in n. 3. propoſitam non ſatis expediri.*

Sed tamen quanuis hæc argumenta ſoluantur, alterius tamen argumenti numero tertio expoſiti ſolutionem adhuc non inuenio : nempe, quæ ſit hæc virtus in ſemine reſidens, aut quo modo poſsit vnica exiſtens, quæ neceſſariò, & ſine cognitione operatur, tam varia, & diuerſa membra tanto ordine componere : nam quòd vulgo dicitur, virtutem illam eſſe calorem quendam vitalem adiutum cæleſti, verba ſunt quæ rem non explicant, calores enim illi non niſi calefaciunt, ac diſponunt ad formam ſubſtantialem. Imo eadem difficultas reſtat, quomodo à calore poſsit prouenire tanta varietas membrorum, & complexionum partialium, quanta reperitur in animantibus

Vt expediat Scot.

bus perfectis. Quare Scotus hanc efficientiam, ſemini denegauit, eamque tribuit cælo. Sed eadem difficultas vrget de cælo, quod naturaliter agit, nec niſi calefaciendo, vel exſiccando. Galenus ergo, vt etiam 2. Phyſicorum dixi, *diuinam* (inquit) *hanc eſſe virtutem, & quæ procedere niſi ab aliquo habente intellectum nequeat.* Quod etiam Triſmegiſt. apud Eugubinum c. 3. aperte ſenſit, dicens, *cogita ô fili hominem in vtero materno compoſitum, Cotamque opificis artem diligenter perpende, & diſce quis ſit opifex, qui hanc hominis pulchram, diuinamque imaginem fecerit, quis oculos formauerit, quis nares & aures terebrauerit; qui os aperuerit, quis neruos tetenderit, aſpice quot artes vnius materiæ, quot opera vna circumſcriptione, cunctaque pulchra, cuncta cum menſura, cuncta ſeorſum, quis hæc omnia fecit, quæ mater, quis pater, niſi inuiſibilis Deus, qui ſua voluntate cuncta operatus eſt.* Ego quidem cenſeo hanc virtutem eſſe altiſsimam, & multum ab alente diſtinctam, quod etiam dictus Galenus libr. de fœtuum formatione aſſerit: attamen quid ſit, & quomodo operetur, non aſſequor.

Vt Galen. & Triſmegiſt.

Vide authorem diſp. 18. Metaph. ſect. 2. à n. 31 & ſect. 5. ad fin.

8 De virtute vero formatiua ſpiritus incluſi in ſemine arbitror non eſſe diſtinctam ab anima viuẽtis generantis, ſi loquamur de virtute inductiua formę ſubſtantialis, ſi autem loquamur de virtute diſpoſitiua, illa eſt calor vitalis, & cordis diſponens materiam ad productionem ſpirituum vitalium, & ideo Ariſt. 2. de gener. animal c. 1. aperte aſſerit virtutem formatiuam ſeminis eſſe calorem naturalem. Non eſſet etiam improbabile putare illam virtutem eſſe qualitatem aliquam diſtinctam, & perfectiorem, ſed in ea re nihil habeo certum, & exploratum. Ex his omnibus colligitur diuiſionem potentiæ vegetatiuæ, quæ tradi ſolet in nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam, non eſſe ſumendam tanquam in potentias diſtinctas realiter, ſed potius dari ad explicandum actus omnes animæ vegetatiuæ.

De 2. q. in n. primo.

Corollarium pro toto hoc capite.

CAPVT XI.

Quodnam ſit potentiæ nutritiuæ ſubiectum.

Explicatur quæſtio. Prima opinio plane impoſſibilis, eiuſque fundamentum.

1 IN hac quæſtione non quærimus an ſit in materia, vel in toto compoſito nutriendi virtus, nam quid de hac re ſentiendum, alibi diximus. Quæſtio ergo eſt, in quibus partibus viuentis reſideat? Quidam ſentiunt talem potentiam non ſubiectari in parte aliqua viuentis, eo quod alteret eas omnes, vnde in aliqua earum eſſe nequit, alias pars viuentis alteraret ſeipſam: ſed hæc ſententia impoſſibilis eſt, quia nutriendi potentia eſt temperamentum viuentis, vt ſupra eſt oſtenſum: ergo in ipſo viuente reſidet. Quod ſi contendas eſſe proprietatem, quæ animam comitatur, melius concludit argumentum. Nam omnis proprietas conſequens formam debet eſſe in habente formam. Ad hæc actio nutritiua intrinſeca eſt ipſi viuenti, ſi autem potentia illa eſſet in ſubiecto non viuente, extrinſeca eſſet viuenti, conſequenterq́; nutriendi actio eſſet illi extrinſeca, nam illius eſt actio, cuius eſt potentia: non eſſet ergo actio vitalis, neq́; ſeipſum viuens nutriret: certum ergo ſit dictam potentiam eſſe ſubiectiue in viuente.

Secunda opinio Ariſtotelis, & Auicennæ, quam amplectuntur.

2 Sed quæſtio reſtat, an ſit in toto, an in parte, quam quæſtionem indeciſam videtur reliquiſſe Ariſtotel. libr. de ſpiritu, capite tertio. At in ſecundo de generatione anima, l. cap. quarto, & de iuuentute, & ſenectute l. capite quarto, quæſtionem definit, dicens nutriendi potentiam eſſe in corde, vel in parte proportionali quoad animantia, quæ cor non habent: ab illaque communicari partibus alijs. Sequitur etiam Auicenna Fen prima primæ, doctrina 6. cap. 1. Porro illam communicationem explicant aliqui fieri per ſpiritus naturales, Galenus tamen libro ſexto de placitis, virtutem nutritiuam, quam naturalem vocat, in hepate collocat, ſequutus Platonem dialogo de Natura. Idem tenet Albertus ſecundus de Anima, tractatu ſecundo, capite nono.

Tertia opinio Galeni ex Platone, quam ſequitur Albert.

3 Circa has ſententias ſupponamus id, in quo cõueniunt, membra omnia augeri, & nutriri. Quod oſtendimus in primo de generatione, ex eo, quod omnia alimentum alterant, & conuertunt in ſubſtantiam ſuam. Vnde ſatis liquet non eſſe ibidem omnino agens, & patiens, quod prima opinio opponebat. Secundo conueniunt quod in omni parte, quæ vitaliter nutritur, ſit intrinſeca virtus ad ſe nutriendum. Ita Ariſtoteles libr. de iuuentute, & ſenectute, capite ſecundo, dicens omnes partes à primis vitæ rudimentis internum, & natiuum calorem habere, quo cibum conficiunt, idemque colligitur ex 6. de hiſtoria, cap. 3. ex 2. de partibus, cap. 4. ex 1. de generatione animalium, cap. 18. & ex libro ſecundo, cap. 1. Conſentit Galenus locis ſupra citatis. Acceditque ratio, tum quia nutritio actio vitalis eſt ab intrinſeco principio procedens: cum ergo omnia membra nutriantur, omnia habent intrinſecum principium nutritionis. Tum quia quoduis membrum informatur anima, atq́; etiam ſortitur præcipuum temperamentum, item potentiam attrahendi, & retinendi alimentum: hæc vero ſola ſunt principia nutritionis: ergo, &c.

Duo in quibus conueniant duæ primæ opiniones.

4 Ex quibus ſequitur prima concluſio. Virtus nutritiua nõ eſt determinata ad aliquod membrum particulare, ſed diffuſa per membra omnia, quæ propriè vitaliter nutriuntur. Hæc, inquam, ex dictis ſatis habetur. Dixi tamen, *quæ propriè vitaliter nutriuntur*, ad excludendum nonnulla, quæ in animalibus propriam nutritionem non habent, ſed augentur per extrinſecam additionem, in quibus proinde non eſt anima, neque propria virtus nutritiua, quid autem in viuentibus vitaliter, vel non vitaliter nutriatur, intelligendum ex modo alimenti, an ſcilicet fiat ſecundum omnes partes, conſeruando eandem figuram, & proportionem, quam exigit natura vniuſcuiuſque partis: tunc enim nutritio vitalis erit: ſi vero non niſi per additionem nouæ partis ad aliquod extremum fiat, tunc nutritio, & impropria eſt, ac veluti mortua.

Prima aſſertio, & vnde conſtet.

5 Et hinc colliges in arbore proprie nutriri radices, truncum, ramos, folia, & fructus. Nam omnia hæc habent diſtinctum modum nutritionis. In animali etiam alio, atque alio modo nutriuntur proprie caro, nerui, membranæ, venæ, arteriæ, & ſimilia, imo etiam diuerſimode ſentiunt: oſſa item proprie nutriuntur, & animam habent, vt experientia demonſtrat. Vnde Ariſtotel. 2. de partibus, cap. 6. tribuit oſsibus in alimentum medullam, aitque habere teporem, id eſt, calorem remiſſum. Similiter, & dentes nutritiuam vendicant, vt patet ex proprio ſui augmenti modo, & continuitate cum alijs partibus viuentis, de quibus proinde Ariſtoteles ſecundo de generatione animalium, cap. 4. ſcripſit eiuſdem eſſe naturæ cum oſsibus. Idem eſt iudicium de cartilagine, quæ parum ab oſſe differt, vt ſecundo de partibus, cap. 9. dicitur, & tertio de hiſtor. cap. 8. Quod etiam opinor de vnguibus: ſunt enim proprijſsime partes animalis, ac per ſe ordinatæ ad quandam vitalem actionem, nempe ad firmiter apprehendendum, vt Galenus obſeruat primo de vſu partium, in principio. Adde vngues creſcere ſecundum omnes partes, ſeruata eadem figura, & proportione inſtar aliorum membrorum, vnde reuulſo forte vngue alter paulatim generatur non minus, quã os, vel neruus: atque hæc eſt ſententia Galeni de anatomicis adminiſtrationibus, cap. vlt. in fine,

Corollarium de vitalitate partium in plantis, & animantib.

Vide authorem ad 3 p. tomo 1. diſp. 15. ſect. 7. Conimb. l. 1. de gener. c. 4 q. 23. qui alios referũt.

& D. Thomæ ſtatim citandi: oportet tamen aduertere vngues poſt adeptam perfectam quantitatem augeri tantum ſecundum partes ſuperiores ſicut & dentes, quod prouidit natura, quod partes hæ ex colliſione atterantur: vnde oportuit ſacundum eas partes reparari: qua de cauſa venas habent, ac neruos pertingentes ad radices vſque ipſorum, quod plane docet nutritionem iſtarum partium eſſe vitalem. De pilis, capilliſque creditur probabilius non habere animam aut propriã nutritionem, quod ſenſit Galen. libr. de temperamentis, explicuitque ſimilitudine vaporis in anguſto loco: creſcit enim atque augetur, quia vapor alius ſupponitur, prioremque cogit aſcendere, ſic, ait, plus ab excrementis genitus, creſcit per acceſſum noui, ac conſimilis excrementi: non ergo ibi eſt propria nutritio. Confirmatur hoc primo ex ipſa ſubſtantia capillorum, eſt enim ſicca, & arida nimis, ac adeo inepta ad nutritionem. Secundo, quia ſi nutrirentur vitaliter ad omnem partem augeſcerent, quod non contingit: quod ergo recta tantum creſcant, ſignum eſt eos creſcere, ſuppoſito, ac ſubintrante ſimili excremento. Tertio ex fine, non enim capilli per ſe ordinati ſunt ad operationem vitalem, ſed ad ornatum animantis. Et huic ſententiæ fauet Ariſtoteles 3. de hiſtoria, cap. 11. ſcribens pilos in cadaueribus augeri, quamuis oppoſitum inſinuet libr. 1. de Anima, text. 79. & libro tertio text. 6. dum capillos numerat inter partes animalis: docuitque D. Thomas 3. part. quæſt. 17. artic. 2. & in 4. diſtinct. 44. q. 1. art. 2. quæſtiunc. 3. ad 3. certe videntur pili in animantibus, ſicut folia in arboribus, quæ viuere, proprieque nutriri diximus: Ariſtoteles tamen illis locis loquutus videtur de partibus late, de folijs vero non eſt par ratio, quia excrementa non ſunt, ac verſus omnem partem augentur ſtabili proportione: denique per ſe tendunt ad proprium finem cuſtodiæ fructuum. Ex quibus omnibus patet falſitas ſecundæ opinionis in numer. ſecundo, virtutem nutritiuam communicari ſingulis membris à corde, vel hepate per ſpiritum vitalem, & naturalem, ſiquidem virtus illa intrinſeca eſt vnicuiꝗ membro, vt diximus, quamuis foueri poſsit per influentiam alterius, vt modò dicam, atque hactenus non diſſentiunt Galenus, & Ariſtoteles.

6 Tertio conueniunt omnes, quod calor naturalibus omnibus membris foueatur, & conſeruetur, per influentiam à corde medijs ſpiritibus vitalibus, & motu arteriarum, qui pulſus dicitur. Quo ſenſu eſt dictum à Galeno cor eſſe quaſi focum illis: aliquando etiam videtur illud conſtituere principium nutritionis, in quantum ſcilicet fouet ac roborat calorem naturalem: videantur dicta à nobis in diſputat. 3. de Generatione, quæſt. 4. Hoc vero modo diſtingui ſolet duplex calor in animalibus, naturalis, & vitalis: naturalis eſt, qui reſidet in omnibus membris ab intrinſeco, vitalis qui à corde communicatur. Concinitque diuiſio altera medicorum, duplicis caloris in membris, ſcilicet innati, & influentis, hic deriuatur à corde, ille natiuus eſt ipſis partibus.

Tertio conueniunt prædicta ſententia.

7 His igitur ſic poſitis: ad intelligendum punctum controuerſiæ, eſt ſciendum, licet omnia membra habeant vim nutritiuam, attamen vnum eſſe principale membrum, quod omnibus alijs præparat alimentum, illud ſcilicet, quod ſanguinem conficit, nam pars, quæ chylum efficit imperfecte & remote ad nutritionem concurrit tanquam miniſtra illius, quæ ſanguinem conficit, quod eſt membrum principale, ac diſtributor totius alimenti vltimi, à quo originem ducunt omnes venæ per quas defertur alimentum: itaque in tali membro cenſetur reſidere, primò & principaliter virtus nutriens. In hoc ergo diſſenſio eſt inter hos philoſophos: nam Ariſtoteles vult huiuſmodi membrum eſſe cor, Galenus vero hepar.

Notatio ad punctum in quo diſcrepant.

Sit ergo iam ſecunda concluſio. Virtus nutritiua principaliter reſidet in hepate. Probatur potiſsimè experientia: hic enim aliæ rationes dari non poſſunt. Ac primo conſtat ſanguinem mitti ab hepate ad cor, & non è contrario: ergo in illo reſidet virtus, de qua diſceptatur. Antecedens patet, cibus enim coniectus in ventriculum tranſit in chylum, chylus deinde in venis meſeraicis recipitur: cum aliæ non ſint, per quas transfundi poſsit, hæ vero rectà deducunt ad hepar: in eo igitur chylus in ſanguinem conuertitur, & integro corpori diſtribuitur, cui muneri dantur in ipſo hepate venæ ad omnes partes corporis inſtar aquæductus. Reſpondet huic rationi Themiſtius pro Ariſtotele libro de ſomno & vigilia, cap. 13. licet ſanguis coquatur in hepate, ac rubeſcat (hoc enim, inquit, negari non poſſe, experientia oſtendit, ac ſimilitudo etiam inter hepar, & ſanguiuem) inde tamen aſcendere ad cor vbi elaboratur perfecte, ac per totum corpus diſtribuitur. Sed hoc etiam refellitur primo, quia iam oporteret ab hepate totum ſanguinem ad cor tranſmitti, retento ſolum ad nutritionem ipſius hepatis neceſſario, vt de ventriculi chylo liquidò conſtat: non ſic autem contingit, hepar enim partem ſanguinis præbet cordi, reliquum autem membris alijs, vt ex anatomia conſtat, & conſtitutione venarum: vna ſiquidem ad cor tendit per pulmonem, aliæ ad alia membra: præterea illa maior ſanguinis elaboratio in corde ficta videtur à Themiſtio, namque ſubſtantia ſanguinis in hepate generatur: accuratior vero decoctio, quæ accidentalis eſt, in venis fit ſufficienter. Vltima denique experientia eſt, quod fætus antequam in lucem educatur, imo antequam perfecte formetur, per vmbilicum alitur, ad quem vena quædam aſcendit, rectà tendens ad hepar, antequam pertingat ad cor, quod ſignum eſt primum generari hepar, & ali, quodque in illo radicentur venæ, per quas ex eo fonte nutrimentum commune animantis deriuetur. 8

2. Aſſertio.

Contra vero arguit Ariſtoteles primo. Natura ſemper amat vnitatem, vnde quæcunque facilè poteſt, ad vnum reuocat principium, atqui virtutes omnes animantis facile reuocari valent ad vnum cor: ergo, &c. Secundo venæ omnes in corde radicem habent: ergo cor eſt primum principium intrinſecum nutriendi. Antecedens patet. Nam venæ cor non peruadunt, ſed in illo ſiſtunt, peruadunt autem hepar, quod ſignum eſt à corde oriri, non ab hepate. Vnde Plato dialogo de natura cor vocat venarum originem, fontemque ſanguinis. Ad primum dicito membra hæc inſtrumenta eſſe in vno principali principio radicata, quod eſt anima, conſonum autem videri naturæ, vt ad diuerſa munia, diuerſa deſtinentur inſtrumenta, quamuis primum principium, vnum ſit. Ad ſecundum negatur antecedens, neque ſignum illud efficax eſt, fortaſſe enim ad cor terminatur vena aliqua ad miniſtrandum ei ſanguinem: omnes vero terminari falſum eſt. Iam Plato, vt Galenus exponit 6. de placitis, in fine, per venas intelligit arterias, in quibus ſanguis tenuis, & affatim calidus continetur, ac per corpus totum diffunditur non in alimentum, ſed in fomentum caloris, ex quo etiam generantur vitales ſpiritus. Oppones. In arterijs nullus eſt ſanguis, cum ſcribat Philoſophus primo de partibus, capite quinto, extra venas ſanguinem non eſſe. Reſpondetur ſub venis comprehendi arterias, cum philoſophus ipſe primus de hiſtoria, cap. 16. dicat arteriã ſanguinis perquam exigui compotem eſſe, 9

Obiectio prima ex Ariſtotele contra proximè ſtabilita.

Obiectio ſecunda.

Ad 1.

Ad 2.

Replica diſſoluitur.

addit

addit tamen eum arteriarum ſanguinem participari à venis, vnde ſolum à corde pendet quoad maiorem calorem, ſubtilitatem, accidentalemq; perfectionem.

10 *Quæſtiuncula.* Sed quæret aliquis, an ſanguis poſsit ab alio, quam ab hepate generari. Ex dictis enim negandum videtur, ideo namque dicitur hepar primum nutritionis principium, quia eſt fons ſanguinis, quod ſimpliciter verum non eſſet, ſi poſſet alibi generari. *Reſolutio affirmatiua.* In hoc dubio medici conueniunt ſanguinem in venis etiam generari: de modo autem, & principio, à quo fiat, diſsident. *Primus modus explicãdi hanc reſolutionem diſplicet.* Quidam aiunt generari ab hepatis virtute ibi tranſmiſſa per quoſdam ſpiritus naturales. Quæ ſententia mihi diſplicet, quia ſuperflua, & contra Galenum l.1. de locis patientibus, vbi in virtutibus naturalibus huiuſmodi influxum diſerte negat. Et ratio eſt, quia omnia inſtrumenta nutriendi naturaliter operãtur per temperamenta ſua ad aſsimilationem materiæ, in quam agunt: non ergo vim illam aliunde mutuantur. *Diſplicet etiã 2. modus.* Alij fatentur fieri ſanguinem à venis per propriam ipſarum virtutem, quod etiam falſum eſt, quia temperamentum venæ diſsimile eſt à temperamento ſanguinis. *Sanguis aliũ ſimilem in venis generare poteſt.* Dicendum eſt ergo venam non generare ſanguinem, hunc tamẽ poſſe alium in venis procreare, quod probatur, nam ſanguis actiuus eſt, cum ſit calidus, & humidus: ergo poteſt generare ſibi ſimile ex pituita, vel alio humore ſibi in venis admixto, quod facilius continget, ſi ſanguis iuuetur à calore partium adiacentium: & adhuc perfectius in venis hepati vicinioribus propter vberiorem illius ſanguinis calorem ex ipſius hepatis vicinia, quemadmodum indicat Galenus 4. de vſu partium, cap.17. & libr. 5. de locis patientibus, cap. 7. hoc autem non tollit, quod hepar ſit primum principium nutritionis, cum abſolute totus ſanguis ab illo ducat originem, ſicut vinum originem ducit à vite, licet in dolio poſsit gutta aquæ in vinum verti, actione vini in dolio contenti.

CAPVT XII.

Quidnam ſit ſubiectum generatiuæ potentiæ.

1 *Primum dubium, eiuſq; reſolutio.* HÆc quæſtio per quędam dubia melius, & breuius reſoluetur, quorum primum eſt, an hæc potentia in omnibus viuentibus, an tantum in quibuſdam inueniatur. Dicendumque in quibuſdam tantum dari: quoniam actio generandi à quibuſdam tantum poteſt exerceri: ergo potentia tãtum reperitur in illis: potentia vero ibi tantum reperiri poteſt, vbi & actus. *Inſtantia diluitur.* Inſtabis, omnia viuentia habent calorem naturalem, potentia autem ſeminis elaboratrix, ipſe eſt naturalis calor: ergo, &c. Occurrendum non quemlibet naturalem calorem eſſe productiuum ſeminis, ſed attemperatum, qualem non obtinent quælibet viuentia ſine diſcrimine. Ad hæc naturalis calor primo decoquit alimentum ad nutritionem viuentis requiſitum: inter viuentia vero ſunt, quibus tantũ ſuppetit facultas præparandi, quod ad propriam ſuſtentationem, & conſeruationem ſufficit ergo, &c.

2 *Secundum dubium pro quo videdũ author tom. 2. in 3. p. diſp. 10 ſect. 2.* Secundo dubitari poteſt, an generandi potentia ſolis viris inſit, an etiam fœminis? Ariſtoteles 1. de Generatione animalium, cap.2. & 20. & 15. de animalibus, cap.25. & 26. ſentit ſolum ineſſe viris, ait enim virile ſemen totam efficientiam in generatione ſortiri, Fœminam vero ſemen non emittere, ſed miniſtrare materiam, oppoſitum docuerat Hippocrates lib. de Genitura, & lib. de animatione fœtus, cui acceſsit Galen. lib de ſpermate. Nos hanc quæſtionem tetigimus 2. Phyſicorum, q. 3. vbi Hippocratis opinionem probabiliorem cenſuimus. Vnde addimus potentiam generatiuam eſſe eiuſdem rationis in maribus, & fœminis: probaturque ex dictis ſuprà. Nam potentia generatiua duo efficit in ſemine, craſſam ſcilicet ſubſtantiam, & ſpiritum in ea complantatum: potentiam ad primum cõſtat communem eſſe, cùm ſubſtantia illa non aliud ſit præter ſanguinem digeſtum, & decoctum ad nutritionem quorundam membrorum: in fœminis autem virtus eſt ad coquendum ſanguinem illo modo, cum illum interdum emittant: ergo, &c. Quod deinde poſsint ſemini vim effectiuam imprimere probatur: quia fortaſſe non poſſent ex defectu natiui caloris, quod falſum eſſe conſtat, cum fœminæ ſæpe ſint calidiores viris: vnde citatus Hippocrates ſcribit fœminas emittere interdum calidius ſemen, & efficacius, quam viros, effectuſque ipſe comprobat, nam ſæpe filij ſimillimi matribus naſcuntur, quod non niſi ad virtutem effectiuam referri poteſt. Nam ſimilitudo prouenit ex forma inductiua: effectus ergo aſsimilatur inducenti: ergo mater actiuè concurrit, & de his ſatis.

Superſunt tamen argumenta duo, Theologicum vnum, Phyſicum aliud. 3 *Obiectio prima contra ſuperiorem doctrinam, de qua vide authorem tom. 2. in 3. p. diſp 10.* Theologicum eſt non videri neceſſarium, vt mater ſemen ad prolem elaboret, illudque ſuppeditet generando ne alioquin virgini matri, quæ Chriſtum Dominum veriſsime genuit, prædictas actiones attribuere cogamur, quæ tantæ integritati videntur derogare. Sed hac de re ſuo loco. *Obiectio 2.* Secundum argumentum phyſicum, quoniam ſi fœmina habet vim efficiendi ſemen, ſe ſola poſſet concipere, & generare: nam intra ſe habet materiam, ex qua habet etiam vim actiuam: ergo non eſt neceſſarium virile ſemen. Reſpondetur, licet poſsit fœmina ſemen procreare, non tamen adeo efficax, vt ſufficiat ad formationem fœtus ſine commixtione virilis ſeminis. Adde, ſi complexio fœminæ minus calida ſit, ſemen quoq; minus erit ſufficiens: ſi vero nimis calida, fortius quidem ſemen ſuppeditabit, materia tamen ad generandam prolem minor erit ob vim caloris nihil ſuperflui ex alimento relinquentis.

4 *3. Dubium.* Iam tertio dubitabit aliquis, quæ nam viuentia generandi potentia deſtituantur. Ariſtoteles 2. de Anima, cap. 4. docet productionem ſui ſimilis conuenire viuentibus perfectis, ſi membris debitis orbata non ſint, quorum eſt proprium ex ſemine oriri. *Tria ad vim generandi neceſſaria.* Tria ergo videtur poſtulare in viuente, vt poſsit generationem exercere: *Primum.* primo vt ſit perfectum, id eſt, in ætate ſufficiente ad illum actum. *Secundum.* Secundum eſt, ne viuens ſit orbatum, aut naturaliter impeditum, quales execti, frigidi, & ſimiles, de quibus Ariſtoteles 8. de hiſtoria, cap.1. & 2. & 5. de Generation. cap. 7. & ſect. 10. problematum, quæſt.25. huiuſmodi ſunt viuentia, quæ in tota ſpecie carent hac virtute, recenſetque Ariſtotel. 3. de gener. animal. cap.6. *Tertium.* Tertium requiſitum eſt, vt viuens ex ſemine productum fuerit, quod videtur addidiſſe ad differentiam eorum viuentium, quæ ex putrefactione, vel ex mixtione elementorum abſque ſemine generantur, de quibus ipſe agit 5. de hiſt. cap.1.

5 *An genita ex putri materia eiuſdem ſpeciei ſint cum genitis ex ſemine, de qua vide Conimb. 2 de cælo c. 3. q. 7.* Vnde innuit animalia ex putrefactione genita non habere virtutem ſibi ſimile generandi, atque adeo ſpecie diſtincta eſſe ab ijs, quæ fiunt ex ſemine. Idem inſinuat 2. de generatione animalium, cap.1. vbi Commentator id affirmat, indicatque D. Thom. in 1. diſtinct. 10. artic. 5. de verit. quæſt. 12. articul. 2. ad 4. de potentia, quæſt. 3. artic. 11. ad primum, & aperte Iandunus 7. Metaph. quæſt. 14. Sed quid in hoc ſentiendum ſit, diximus in 2. Phyſicorum, tractaturque libr. 7. Metaph. vbi Soncinas q. 15. Iauellus quæſt. 11. Antonius Andreas quæſt. 8. & 11.

& 11. Scot. in 1. d. 2. q. 7. Caiet. 3. part. q. 28. art. 1. Ferrar. 3. contra, cap. 69. qui omnes tradunt opinionem poſitam à nobis citato loco Phyſicor. Ariſtoteles autem loco illo de Anima exponendus eſt de ijs ſpeciebus animalium, in quibus non eſt diſtinctio ſexuum: nam hæc vel propriè non generant, vt de anguillis refertur 6. de hiſtoria, cap. 15. & 16. vel non niſi rem diſsimilem in ſpecie, vt de bombyce dicitur, ac de ijs, quæ oua pariunt abſq; commixtione maris: atque ita exponit ipſe Ariſtoteles lib. 1. de Generatione animal. cap. 1. & 16. & libro 5. cap. 1. 8. & 9. & ſect. 10. problematum, quæſt. 14. Plinius lib. 10. hiſtor. cap. 68.

6 *An omne animal quod ex ſemine producitur naſci poſſit ex putri materia. Lege, ſi placet, authorè l. 4. de Angelis, cap. 38. à num. 9.*

Ad verò omne animal ex ſemine genitum poſſit etiam ex putrefactione generari, vt putauit Auicenna lib. de diluuio, & libro 15. de animalibus, quæſtio eſt alio loco tractata, ſolum eſt aduertendum Auguſtinum epiſtolâ 49. ad Deo gratias, & 3. de Trinitate, cap. 7. videri ex parte conſentire opinioni Auicennæ, quatenus ait ſerpentes Magorum opera factos, fuiſſe veros, cum tamen non fuerint ex ſemine: fortaſſe verò non erant animalia perfecta, vel certè dæmon potuit ſupplere aliunde ſemen aliquod ſerpentium iam diſpoſitum ad generationem.

7 *Quartum principale dubium & ab Hippocrate, & Alberto decidatur. Impugnant id Ariſtot. Gal. D. Tho. & alij.*

Vltimò dubitari poteſt, qua in parte animantis ſubiectetur potentia generatiua, ſiue formatiua ſeminis. Hippocrates libello de genitura, & lib. de locis, & aquis, quem ſequi videtur Albertus 2. de Anima, cap. 7. tractatu 2. ait ſemen decidi ab omnibus membris viuentis, vt in illo contineatur figura omnium membrorum, iuxta quam ſententiam potentia factiua ſeminis erit diffuſa per omnia membra. Hanc ſententiam improbat multis Ariſtoteles 1. de Generatione animalium, cap. 17. & 18. & Galen. ſæpe, ac D. Thomas 1. par. quæſt. 119. art. 2. & in 2. diſt. 30. quæſt. 2. art. 1. *Primò.* Primò, quia ideo neceſſaria foret deciſio ſeminis ex membris omnibus, vt illud poſſet membra ſimilia efformare: hæc autem ratio nulla eſt, quia licet generanti vnum, vel alterum membrum deſit, poterit integrum filium procreare. *Secundò.* Secundò ſemen deciſum ab omnibus membris, vel ſimile omnibus eſt, vel non: non primum, cum ibi non cernantur, aut oſſis durities, aut cordis fibræ, variæque eorum figuræ, &c. Si autem non eſt ſimile, ceſſat ratio illa deciſionis, fictaq; proinde eſt omnium membrorum effigies in ſemine. *Tertiò.* Tertiò poſita illa membrorum effigie, actio eorum eſſet confuſa, cum ibi nec ſuperiores partes ab inferioribus, neque dexteræ à ſiniſtris diſtingui queant. *Quartò.* Quartò ſi ex omnibus membris decideretur ſemen, cum decidatur ab vtroque parente, deberet ſemper vim habere ad efficienda membra ſexus vtriuſque, quod eſt apertè monſtroſum: certum ergo eſt, non in omnibus membris, ſed in aliqua certa parte virtutem prædictam ſubiectari.

8 *Diſſidium inter Ariſtotelem, & Galenum circa idem dubiũ apud Valleſium.*

At in quanam ſubiectetur, diſſenſio eſt inter Galenum, & Ariſtotelem, quæ legi poteſt in Valleſio libro 2. controuerſ. cap. 7. id ſolum aduertendum, quòd in ſemine diſtinguenda eſt pars materialis ab ſpiritu in ea incluſo. Et pars quidem materialis à teſticulis elaboratur, illaque nutriuntur: de ſpiritu autem incluſo obſcurum eſt, an ab ijſdem, vel ab alio nobiliori membro fiat, vt à corde, vel ab hepate, in quo reſidet naturalis facultas. De qua re nihil certi habeo: apparet tamen probabile non fieri ab infimo aliquo, & ignobili membro, ſed fortè à corde, cuius eſt procreare vitales ſpiritus, viuentibus etiam alijs partib. principalibus, vt debitum temperamentum, & virtutem ſemen ipſum tandem recipiat, aptumque vndique inſtrumentum euadat ad mirabilem illam organizationem peragendam.

9 *Semen cuiuſmodi materia formaque conſtet.*

Ex quibus omnibus licet colligere ex qua materia, atque forma ſemen fiat, materia quidem ex ſanguine deſumitur, fortaſſe tamen diuerſo modo, nam rudior illa ſeminis pars immediate ſumi videtur ex ordinario ſanguine, at ſubtilior alia, quàm ſpiritum ibidem incluſum aiunt, non immediatè, quia ſanguis craſsior eſt, vnde credi poteſt ſumi ex ſpiritu aliquo vitali, quod ſentit Valleſ. lib. 2. cap. 16. Similiter de forma ſeminis diſtinguendum: nam quæ craſſam illam partem ſeminis informat, ad gradum animæ non pertingit, ſicut & forma ſanguinis: forma verò incluſi ſpiritus pertingit, vt in 2. Phyſicor. docuimus. *Pars ſubtilior ſeminis viuens eſt.* Quam ſententiam ſequitur etiam Germanus in Epitom. librorum de Anima, & Iacobus de Forliuio ad 23. Canon. Auicennæ, inſinuatque Caietanus 1. part. quæſt. 118. art. 1. ait enim habere corpus heterogeneum, & ad hoc citat Albertum, ac ſuadetur, quoniam forma illa ſeminis actionem vendicat ſuperioris rationis, organizandi ſcil. corpus ad generationem viuentis, quod eſt opus vitæ. Neq; ſatis dicetur inſtrumentariè tãtum operari. *Effugium obſtruitur de quo diſp. 18. ſect. 2. Metaph.* Nam cùm ſemen ſeparatum ſit à viuente, proindeque ab illo iam non iuuetur, oportuit naſciſci formam actioni proportionatam: poteſtq; id colligi ex Ariſtotele 2. de Anim. cap. 1. in fine, vbi ait corpus potentia viuens eſſe, quod animam actu poſsidet: cuiuſmodi, inquit, eſt ſemen, & fructus, conſtat autem fructus viuere, vt patet ex dictis, atq; ex principio citati capitis primi.

10 *Negant tamen alii ſemen viuere. Exponitur in bono ſenſu D. Thomas. Vide Conim. 1. de gener. c. 4. q. 25. art. 2.*

Contrarium tamen huius inſinuant Themiſtius, Simplicius, Philoponus, Albertus, & Ægidius 2. de Anima, text. 10. & D. Thom. 1. p. q. 118. art. 2. ad 3. & 4. & de potentia quæſt. 3. art. 9. ad 9. & art. 12. Verum D. Thomas tantùm ſignificat, formam illius ſeminis non eſſe animam in genito introducendam, id enim tantùm probat eius ratio, quòd materia ſeminis non ſit diſpoſita: non negaret verò D. Thomas dictam ſeminis formam altioris eſſe rationis à formis inanimatorum, atque adeò attingentem gradum animarũ, quia tamen anima imperfecta eſt, & quaſi via ad aliam, ideo fortaſſe perfectam virtutem nutritiuam non eſt ſortita: ſed generatiuam tantummodo, vel ſi actionem etiam nutritiuam exercet, tarda eſt, & remiſſa, ideoq; maiori tempori conſeruari abſque applicatione alimenti, vt vegetabilium ſeminibus deprehendimus. *Cur ſemina ſi viuunt diutiſſime abſque nutritione ſeruentur. Vltima dubitatio remittitur, de qua in diſp. 18. Met. ſect. 2. à n. 31.* Vltima quæſtio hic eſſe poterat, quid ſemen efficiat in generatione viuentis, & an attingat etiam eius formæ productionem: videri tamen poteſt citatus locus ſecundi Phyſicorum.

): (

ELEN-

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI TERTII.

CAP: I. AN ad cognoſcendum requiratur coniunctio obiecti cum potentia.
II. *Quid ſint ſpecies intentionales.*
III. *An actus cognoſcendi ſit quid diſtinctum ab ſpecie.*
IV. *An actus cognoſcendi fiat à potentia, in qua recipitur cum ſpecie.*
V. *An per actum cognoſcendi producatur terminus.*
VI. *Quid ſit apprehenſio, & iudicium, & quomodo in potentiis reperiantur.*
VII. *An eadem potentia queat plures actus ſimul elicere.*
VIII. *De ſenſibilibus per ſe, & per accidens, propriis, & communibus.*
IX. *An neceſſarius ſit ſenſus agens.*
X. *An ſenſus in ſua cognitione falli queant.*
XI. *An aliquis ſenſus cognoſcat proprium actum.*
XII. *An, & quomodo poſſit aliquis ſenſus cognoſcere obiectum abſens.*
XIII. *An principium ſentiendi ſit in cerebro, an in corde.*
XIV. *Quid ſit lumen.*
XV. *De natura, & diuiſione colorum in ſpecie ſuas.*
XVI. *An vnum ſit obiectum viſus, & quid.*
XVII. *An viſio fiat aliquid extramittendo, necne.*
XVIII. *De organo, & potentia ipſa viſiua.*
XIX. *Quid ſonus ſit, & quomodo, & quo in obiecto fiat.*
XX. *De diuerſitate ſonorum, maximè de voce, & echo.*
XXI. *Quomodo, & medio, ſonus immutet auditum.*
XXII. *Quod organum, & quæ potentia auditus ſit.*
XXIII. *Quid odor ſit, & quid ſapor, eorumque ſpecies.*
XXIV. *Quomodo odor medium, & olfactum immutet.*
XXV. *De organo potentiæ olfactus.*
XXVI. *An guſtus, & tactus immutentur ab obiectis realiter, necne.*
XXVII. *De organo guſtus, & tactus.*
XXVIII. *De numero externorum ſenſuum in ſe, & in ſuis ſubiectis.*
XXIX. *De comparatione prædictorum ſenſuum.*
XXX. *De numero ſenſuum internorum.*
XXXI. *De obiecto, actibus, ſubiecto, & organo ſenſus interni.*

LIBER TERTIVS

DE POTENTIIS COGNOSCITIVIS IN COMMVNI, AC ETiam ſenſitiuis.

DIXIMVS de potentijs animæ vegetatiuæ, ſupereſt hoc in libro dicendum de ſenſitiuis, quia tamen cum intellectiua in ſequenti libro explicanda conueniunt in ratione cognoſcendi, operę pretium erit rationem hanc vtriſq; generalem per ſeptem ſequentia capita priùs enodare: ſic namq; & repetitionem multarum quæſtionũ fugiemus, & præterea, (quod præcipuè intendimus) intelligemus ordinem, & connexionem, quam hæ potentiæ habent in homine, in quo reperiuntur omnes tanquam in vno principio radicatæ.

CAPVT I.

Vtrùm ad actum cognoſcendi neceſſaria ſit coniunctio obiecti cum potentia.

1. Dicturi ergo de huiſmodi potentijs, ab obiecto earum incipimus, de quo in communi ſumpto illud ſolum videtur poſſe inueſtigari, quomodo ad actum cognoſcendi concurrat, hoc enim eſt ipſum conſiderare ſub rationę communi cognoſcibilis, &c. Nam materialiter, quid nimirum ſit res cognoſcibilis non poteſt tam vniuerſaliter diſputari, ſed de ea re progreſſu dicemus proprijs in locis. In propoſita ergo quæſtione pars negatiua vera apparet. *Partis negatiuæ arg. 1.* Primò, quia terminus actionis non prærequiritur ad actionem, vt propter ea debeat eſſe coniunctus agenti, obiectum autem cognoſcibile eſt terminus cognitionis: ergo. *Secundum.* Secundò vel neceſſarium eſſet obiectum coniungi potentiæ ſecundum ſuum eſſe reale, vel ſecundum illius ſimilitudinem: non prius, nam intellectus cognoſcit hominem quem realiter intra ſe non habet, ac de ſenſibus ait Ariſtoteles quod ſuper eos poſitum ſenſibile non cauſet ſenſationem. Poſterius etiam non videtur neceſſarium, cum fictitiæ videantur huiuſmodi ſpecies.

2. *Huic parti vniuerſim negantis adhærere videntur qui ſpecies intentionales non agnoſcunt.*

In hac re eſt opinio aſſerens coniunctionem obiecti cognoſcibilis cum potentia cognoſcente non eſſe neceſſariam ad cognoſcendum: quod in virtute aſſerunt omnes, qui negant ſpecies intentionales ſenſibiles, vel etiam intellectuales, quam opinionem tribuit Galeno Gregor. Nyſſenus libro de viribus animæ, capite ſecundo. Diuus Auguſtinus etiam lib. de quantitate animæ, cap. 23. videtur ſentire viſionem non fieri potentia aliquid recipiente. Idem tenet Seneca lib. 1. naturalium quęſtionum, ac tribuunt Platoni Plotinus Enneade 4 Et Porphyrius lib. de ſenſu: ſubſcribunt eidem opinioni Ocham in 2. quæſt. 17. & 18. Gabriel etiam diſt. 3. q. 2. notab. 4. circa primam, & ſecundam concluſionem negat ſpecies in ſenſibus externis, quãuis in 3. concluſione addat in ſenſu exteriori interdum imprimi quod tanquam reale obiectum ſit partiale principium ſenſationis. Item Durand. d. 3. q. 6. nu. 11. & licet diſt. 13. q. 2. aliquas ſpecies intentionales ſenſibilium obiectorum admittat, non tamen ob earum neceſſitatem ad cognitionem, ſed quod ſint participationes quædam colorum, v.g. & ſimilium qualitatum naturaliter ab eis fluentes, eo modo, quo lumen procedit à luce, nihil tamen ad cognitionem conducentes. *Nam dum obiectum*, inquit, *viſui obijcitur, conſpicitur quidem non propter ſpecies, ſed quia hic eſt viſiuus, illud verò viſibile.*

3. *Alij minus vniuerſaliter negant.*

Alij vero authores licet concedant in ſenſibus eſſe neceſſarium obiectum coniungi potentiæ vel per ſe, vel per aliquam ſui ſimilitudinem, attamen in intellectu id negant, & quod coniunctio videatur ſolum neceſſaria, vt obiectum excitet potentiam ad operandum, viſus enim non poterit videre, niſi excitetur ab obiecto viſibili, at intellectus, cum ſit ſpiritualis, excitari nequit ad operandum ab obiecto materiali, ſed à cognitione ſenſuum, nam cum eadem anima ſit, quæ ſentit, & intelligit, ſi quid apprehendit per ſenſum, illico excitatur ad cognoſcẽdum exactiùs per intellectum. Quæ opinio excogitata videtur, vt effugiat difficultates, quæ in modo productionis ſpecierum intelligibilium occurrunt, quam maxime amplectitur Durand. ſupra, tenetq; Henric. & Ioan. Baconius in 2. diſt. 6. q. 1.

4. *1. Aſſertio affirmatiua cõmunisq; apud autores.*

Sit tamen prima concluſio. Vnio obiecti cognoſcibilis cum potentia neceſſaria eſt in omni cognitione. Eſt ferè communis omnium Theologorum, & Philoſophorum, qui in potentijs cognoſcitiuis ponunt ſimilitudines quaſdam obiectorum, vt per illas obiecta vniantur potentijs, eaſque vocant ſpecies intentionales, *Nominis ſpecierum intentionaliũ explicatio.* ſpecies quidem quia ſunt formæ repræſentantes: intentionales verò non, quia entia realia non ſint, ſed quia notioni deſeruiunt, quæ intentio dici ſolet. *Eas admittunt Ariſtotel. Plato, Liber de cauſis, Dion. Auguſt. & plerique apud Conimb. 3. de anim. c. 5. q. 3 & quoad ſenſibiles lib. 2 c. 6. q. 2. denique author lib. 2. de Angel. c. 3* Tenet hanc ſententiam Ariſtoteles de Anima, libro 2. capite 12. & lib. 3. cap. 1. aliàs 4. ait enim intellectum, vt intelligat, fieri debere ipſa intelligibilia, & ad hoc induxit intellectum agentem. Plato etiam poſuit intellectum noſtrum à principio ſuæ creationis habere inditas omnium rerum ſpecies, & in libro de cauſis (qui Proclo tribuitur) propoſitione decima, legitur intelligentias eſſe plenas formis, id eſt, ſpeciebus. D. quoque Dionyſius 7. cap. de diuinis nominibus, aſſerit Angelos plenos à principio ſpeciebus rerum omnium. D. Auguſt. 2. ſuper Geneſim ad literam, ſcribit Deum ſemel produxiſſe res in ſeipſis, iterumq; in intellectibus Angelorum, dando ſcil. illis ſimilitudines earum. Idem habet 11. de Trinitate, cap. 2. vbi docet poſitionem ſpecierum difficile poſſe ſuaderi tardioribus ingenijs.

5 *Probatur inductione aſſertio, ac primò quoad potentias intui*

Et probatur concluſio inductione, nam inter potentias cognoſcentes, quædam cognoſcunt intuitiuè, id eſt, obiecta ſibi præſentia, vt ſenſus externi, aliæ cognoſcunt abſtractiuè, id eſt, obiecta abſentia: in vtroque verò genere potentiarum inue-

tiuè cognoſcentes. inueniemus eſſe neceſſariam coniunctionem obiecti cum potentia ad cognoſcendum. Nam inter *De tactu, & guſtu.* ſenſus externos, tactus, & guſtus requirunt obiecta materialiter coniuncta. An verò in illis detur *De viſu experientia vna.* coniunctio per ſpecies, nécne, infra dicetur. In viſu etiam qui inter omnes ſenſus externos percipit obiectum magis diſtans multis experimentis cognoſcuntur ſpecies prouenientes ab obiecto. Prima eſt, quia videmus noſipſos in pupilla alterius, quod non poteſt intelligi aliter fieri, quàm formulâ aliqua repræſentante meipſum impreſſâ in alterius pupilla. Similis experientia eſt de ſpeculo, non enim poſſet fieri viſio oppoſito ſpeculo niſi aliquid à reipſa ad ſpeculum manaret, illud autem vocamus ſpeciem, quod ampliùs explicatur. Nam ſi quis obiectum viſibile à tergo habeat, illud non videt, ſi tamen coram oculis ſpeculum proponatur, videt, quod ſignum eſt obiectum viſibile, ratione ſpeculi iam præſentis aliter immittere ſpeciem, quàm antea immiſiſſet. Nam ſi obiectum viſibile aliter non ageret, quàm antea, non eſſet cur nunc potius videatur, quàm antea. Nec dicas videri eo quod oculus emittat radios, qui ab ſpeculo regrediantur vſque ad rem viſam: id enim præterquam quod faciliùs (vt res habet) dici poſſet de obiecto emittente ſpecies, quæ ab ſpeculo regrediantur ad oculum, inferiùs apertè impugnabitur. Nec rurſum dicas ideo nunc videri, quia nunc eſt præſens oculis, & non antea, vrget ſiquidem argumentum, quòd illa noua præſentia non potuit fieri ſine aliqua noua mutatione, vel actione, quæ certè alia *Experientia altera.* non eſt, quàm productio ſpecierum. Eſt & alia experientia, nam obiectum propinquum apparet quantum eſt, diſtans verò apparet minus: hoc autem inde procedit, quod aliter atque aliter emittit ſpecies. Simile experimentum eſt de baculo, qui ſub aquis fractus apparet, de denario item maiori apparente, de ſenum denique inſpecillis nonnullis, per quæ minuta quæque, ac ſi grandia eſſent conſpiciuntur. Similiaque alia deprehendimus ob ſpecierum refractionem, aliáſve earum immutationes, ſicut perſpectiui demonſtrant.

6 *Deinde quoad potentias cognoſcentes abſtractiuè.* De potentijs autem abſtractiuè cognoſcentibus probatur eadem aſſertio. Nam intra imaginationem experimur formari ſimilitudines quaſdam rerum corporearum. Item memoria, & reminiſcentia ſine ſpeciebus eſſe minimè poſſent, vt Ariſtoteles teſtatur in lib. de Memoria, & reminiſcētia, & lib. de inſanijs. Ratio eſt, quia ſi in abſentia rei nihil manet intra potentiam, non poſſet ſanè illam cognoſcere, vtpote per aduerſarios ita ſe habens, ac ſi nunquam cognouiſſet: idemque argumentum procedit de intellectu: concluditque præterea dari has ſpecies in ſenſibus externis, quia nihil poteſt ad interiores pertranſire, niſi per exteriores ſenſus: conſtat ergo dari in omnibus potentijs ſpecies rerum cognoſcibilium, & hoc non alia ratione, niſi, vt obiectum cognoſcibile vniatur potentiæ: ergo hæc vnio neceſſaria eſt.

7 *Ex diſcurſu facto ab experientia concluditur aſſertio. Probatur deinde à priori 1.* Ratio autem à priori eſſe poteſt, quoniam modus cognoſcendi eſt per aſsimilationem cognoſcentis ad rem cognitam, ideo dum res cognoſcitur: quaſi trahitur ad cognoſcentem, vt quiſque apud ſe experitur, dum cognoſcit: propter ipſam ergo aſsimilationem neceſſarium eſt, vt ipſum cognoſcibile vniatur cognoſcenti, vt ſcilicet aptè poſsit perfici actualis aſsimilatio, ſiue cognitio: cum verò realis vnio inter potentiam, & obiectum aliquando impoſsibilis ſit, aliquando improportionata, concedenda erit intentio- 2. nalis, quæ ſit per vicariam obiecti ſpeciem. Alia ratio reddi poteſt, quia potentia cognoſcitiua eſt indifferens ad operandum circa hoc, vel illud obiectum, & ideo vt determinetur in particulari ad cognoſcendum, indiget coniunctione aliqua ad ipſum obiectum. Fortè dicetur determinari a præſentia extrinſeca obiecti, ſed hoc in primis ſolum habet locum in externis ſenſibus. Imò in illis quoque non ſatisfacit, nam intrinſeca indifferentia potentiæ non niſi per intrinſecum aliquid tolli poteſt: quare ſi nec ipſum obiectum extrinſecum ageret in potentiam, neque potentia in obiectum, non poſſet potentia ad obiectum ipſum determinari.

Ex his ſequitur ſecunda concluſio. Quando obiectum vnitur potentiæ media ſpecie, neceſſe eſt ipſam ſpeciem eſſe intrinſecè in potentia cognoſcente. 8 *2. Aſſertio.* Hæc concluſio eſt contra aſſerentes in intellectu non eſſe intrinſecè ſpecies intelligibiles, ſufficereque phantaſmata ipſa, vt numero tertio retulimus. Eſt etiam contra Simplicium, & Philoponum 2. de Anima, capite quinto, qui volunt ſpecies ſenſibiles non recipi in potentia ipſa ſenſitiua, ſed in organo illius, eo quòd Ariſtoteles 7. Phyſicorum, cap. 2. dicat ſenſationem fieri patiente aliquid ipſo corpore, id eſt, organo, ibi tamen non excludit potentiam. Concluſio itaque noſtra eſt Ariſtotelis, & D. Thomæ, & diſcipulorum eius, de qua Capreol. in 3. d. 14. q. 1. & in 2. d. 3. q. 2. Ferrar. 2. contra. cap. 82. Probatur primò ex adductis prima concluſione. Nam omnes ponunt in intellectu Angeli ſpecies rerum, ibi autem non eſt organum, in quo ſint: ſunt ergo in ipſa potentia: idemque valet de intellectu noſtro, cum ſpecies ipſius maneant in anima ſeparata, iuxta illud Hieronymi, *Diſcamus in terris, quorum ſcientia nobiſcum perſeueret in cœlis.* *Suadetur 1.* Ratio concluſionis eſt. Nam ſpecies ponuntur ad actuandam potentiam, non organum, forma autem debet eſſe in eo quòd actuat: ſpecies ergo in ipſa potentia recipi debent, ideoque Ariſtotel. *Suadetur 2.* dixit ſenſum in actu fieri ipſum ſenſibile in actu, & textu 121. lib. de Anima, ſenſum recipere ſpecies à ſenſibili, idemque repetit cap. 6. & lib. 3. cap. 5. de intellectu, & intelligibili, D. Thomas etiam 1. p. q. 14. art. 1. ait naturam cognoſcitiuam vt ſic non tantum eſſe perfectibilem per propriam formam, ſed etiam per formas aliarum rerum, dum earum ſpecies recipit.

Ex quibus colligitur falſum eſſe intellectum ſufficienter determinari per phantaſma. Primò, 9. *Suadetur 3. impugnando dictam ſententiam in n. relatam. Primò.* quia phantaſma cum ſit quid materiale, & in inferiori potentia exiſtens, non poteſt eſſe ſufficiens ad operationem ſpiritualem potentiæ ſuperioris. Item phantaſma non poteſt determinare intellectum, vt forma inhærens illi, quia eſt materiale, 2. neque etiam vt obiectum, quia intellectus non cognoſcit rem in phantaſmate, neque denique vt cooperans intellectui, quia cum ſit materiale non 3. poſſet cooperari ad actum ſpiritualem: ergo. Præterea intellectus eſt potentia alterius ordinis ab omni potentia ſenſitiua: ergo in proprio ordine habet omnia requiſita ad actum cognitionis: hæc autem ſunt potentia, & obiectum illi vnitum: ergo in proprio ordine ſpirituali hoc habet: illa autem vnio fit per ſpecies: ergo habet proprias ſpecies à ſenſibilibus diſtinctas. Item quia qua ra- 4. tione ponitur intellectum determinari à phantaſmatibus, eadem poneretur ſenſum interiorem determinari cognitione ſenſuum exteriorum, & ita non haberet proprias ſpecies, quod eſt contra experientiam. Si dicas ſenſum interiorem indigere proprijs ſpeciebus, vt illas ſeruet in abſentia obiecti, idem dicetur de intellectu, habet enim vim ad conſeruandas proprias ſpecies, vt infra videbimus. Vltimò arguitur. Nam vel in- 5. tellectus noſter eſt capax ſpecierum intelligibilium, vel non: ſi primum: ergo recipiet illas, ne abſurde dicamus dum eſt in corpore carere ſem-

per forma ſibi naturali, & perfectione neceſſaria ad intelligendum: ſi non eſt capax: ergo ſeparatus à corpore non poterit naturaliter recipere ſpecies intelligibiles, atque adeo nec intelligere naturaliter; cum ibi non ſint phantaſmata à quibus determinetur.

Sextò. Tandem in eodem ſubiecto ſunt habitus, in quo ſpecies: ſed habitus intellectuales ſubiectiuè inſunt intellectui: ergo, & ſpecies, cum habitus cognoſcitiuus ponatur ad facilitandam potentiam in vſu ſpecierum.

Ad 1. arg. in num. 1. Ad argumenta igitur reſpondetur terminum productum per actionem non poſſe eſſe principium actionis, obiectum autem potentiæ cognoſcitiuæ per cognitionem productum non eſſe, ideoque poſſe prærequiri ad actionem.

Ad 2 Ad ſecundum negandum ſpecies fictitias eſſe, vt ſatis probatum eſt, pateſietque amplius ſequenti capite.

CAPVT II.

Quidnam ſint ſpecies intentionales.

1. *Suppoſitio pro reſolutione.* Qvoniam ſpecies ſunt quaſi inſtrumenta quædam, per quas cōmuniter, obiectum cognoſcibile vnitur potentiæ, ideo neceſſarium eſt perfectè illas cognoſcere. Et primò ſupponendum eſt huiuſmodi ſpecies eſſe entia realia: probauimus ſiquidem illas eſſe, quod eſt eſſe entia realia, nam quod non habet entitatem realem, non eſt. Quo ſuppoſito quærimus, an ſint ſubſtantiæ, vel accidentia, an materialia entia, vel ſpiritualia, & quemmodum eſſendi habeant.

2 *1. Aſſertio. Probatur de ſpeciebus ſenſuum exteriorum.* Prima concluſio. Omnes ſpecies ſunt accidentia quædam. Probatur inductione. Ac primò de ſpeciebus ſenſuum exteriorum id conſtat, cum fiant ab exterioribus accidentibus ſenſibilibus, & ab illis dependeant in conſeruari. Secundò, quia fingi non poteſt, quæ ſubſtantiæ ſint, nec vlla ad id occurrit neceſsitas, ordinantur nempe ad mouendum ſenſum, illumque actuandum, ad hoc autem munus ſatis eſt eſſe qualitates. Tertiò, nullum eſt agens à quo producantur tales ſubſtantiæ, neque poſſent peruenire vſque ad ſenſum tam breui mutatione, quàm ſaltem perueniunt viſibiles ſpecies. *De intelligibilibus.* De ſpeciebus quoque intelligibilibus certiſsima eſt aſſertio, ſubſtantias enim ſpirituales prę̨ter humanas animas denuo creari inauditum eſt, ne dicam temerarium.

3. *De ſpecieb. ſaltem ſenſuum internorum negāt quidam. Primò.* De ſpeciebus ſenſus interioris, quæ phantaſmata appellantur, fuit opinio quorundam eſſe corpuſcula quædam, hoc eſt, ſpiritus animales in cerebro exiſtentes, repræſentanteſque res ipſas ſenſatas, ſiue per ſubſtantias ſuas, ſiue per accidentia ipſis ſpiritibus inhærentia. Tum quia ſi phantaſmata inhæreant interno ſenſui, ſemper illum mouebunt ad operandum, atque adeo ſemper deberet cognoſcere, quod falſum eſſe liquet experimēto. *Secundo.* Tum quia læſo cerebro amittuntur ſæpe phantaſmata: ſunt ergo corpuſcula aliqua, quæ corrūpuntur. *Sed de his etiam probatur aſſertio.* Probatur tamen aſſertio quoad has etiam ſpecies. Primò à pari ratione. Nam ſi in reliquis potentijs perfectioribus, ac minus perfectis, ſpecies ſufficiunt accidentales, cur non in phantaſia? Maximè cum eædem rationes procedant, quod ad munus ſuum ſufficiat eſſe qualitates, quodq́; non ſit agens, à quo producantur ſubſtantiæ. Eſt præterea ſpeciale argumentum, nam tales ſubſtantias materiales eſſe oporteret, & corporeas: occuparent ergo locum, proindeq́; innumera penè phantaſmata in anguſtiſsimo cerebro reciperentur, cum ſola repræſentent indiuidua, quæ per phantaſiam innumera ferè à nobis percipi, notiſsimum eſt. Quis autem credat poſſe cerebrum tot carpere corpuſcula locum occupantia.

4. Neque rationes paulò ante factæ vrgent, quia etiam intellectus ſpecies plurium rerum ſibi inhærentes habet, cum non ſemper actu intelligat. *Ad 1. in nu. præcedenti.* Adde, quòd licet eſſent corpuſcula eadem, ſi qua eſt, procederet difficultas: quòd ergo potētia non actu intelligat, aut cognoſcat omnia, quorum habet ſpecies, ex eo prouenit, quòd non cooperetur ſemper repræſentationi omnium ſpecierum, aut ob alia diuerticula, aut aliquando ex libertate, vt in homine. *Ad 2* Quod verò læſo cerebro amittantur phantaſmata, non ideo eſt, quod ſedem deſerant corpuſcula illa, contingunt enim talia ſymptomata abſque ruptione cerebri, vel fractione illius, vt neceſſe erat ad egreſſum corpuſculorum: prouenit ergo ex eo, quod virtus cerebri inepta redditur ad vtendum phantaſmatibus, vel ex eo quod phantaſmata pendeant in conſeruari à recta diſpoſitione cerebri, qua diſſoluta corrumpuntur: conſtat ergo vniuerſalis concluſio poſita, omnes ſpecies intentionales eſſe accidentia, atque adeo qualitates, cum ad aliud prædicamentum pertinere non poſsint.

Et ex hac concluſione infero primò inter potētiam & ſpeciem intentionalem eſſe ſolùm accidentalem vnionem, vtpote inter accidens, & ſubiectum, neq; vllam maiorem poſſe excogitari, quidquid Caietanus fingat 1. part. quæſt. 14. art. 1. exponens famoſum Commentatoris dictum, quod ex intelligibili, & intellectu magis vnum fiat, quàm ex materia, & forma, ex quibus & vnum tertium ab vtraque diſtinctum reſultat, & materia ipſa neutiquam forma efficitur: at vero ex obiecto, & potentia tertium non reſultat, ſed potentia fit ipſum intelligibile, ſiue obiectum. 5. *1. Corollar. contra Caietan & commentatorē, de quo, ac de ſequenti conſulatur author lib. 2. de Attributis c. 11 à n. 6* Illud tamen dictum in rigore falſum eſſe cenſeo. Nam inter materiam, & formam ſubſtantialis vnio datur, ex illiſque fit per ſe vnum: inter potentiam vero & obiectum non poteſt intelligi vnio pluſquam accidentalis, maximè quando vnio fit media ſpecie, vt in præſenti, nec alio modo dici verè potuit intellectum fieri ipſum intelligibile, niſi quatenus informatur ſpecie illud repræſentante: hoc autem modum accidentalis vnionis non tranſcendit. Præterea intellectus beati diuinam eſſentiam videns, illi intimè vnitur, nullo autem modo dici poteſt, quòd ſit ipſa eſſentia, niſi forte nimium metaphorice: ergo, &c.

At occurrit Caietanus intellectum fieri ipſum intelligibile intelligibiliter, non realiter: hoc vero quomodo intelligibiliter dicatur, non intelligo, reuera namque ſola ibi potentia, & ſpecies, vnioque accidentaria, ac realis inter ipſas inuenitur: quid ergo per vocem *intelligibiliter*, importari amplius fingitur. 6 *Reſponſio Caiet. expugnatur 1* Præterea aut vniri intelligibiliter eſt vniri realiter, aut non: ſi hoc dicatur, profecto ex vi illius vnionis ſequi non poſſet realis actio, ſeu cognitio: ſi vero primum reſpondeatur, iam diſtinctio eſt ſuperflua, & procedit argumentum, quod ſit vnio inter res diſtinctas, & non eſt ſubſtantialis, cum ſit inter accidentia: ergo accidentalis erit, quod eſt intentum, atque adeo nec maior erit, quàm inter materiam, & formam; neque potentia fiet ipſum obiectum. 2 Item quando ait intellectum fieri intelligibile, vel id intelligit de intellectu præciſo ab ſpecie, vel cum ſpecie compoſito. 3 Primum dici non poteſt, quandoquidem potentia pręciſa ab ſpecie nihil reale habet, quod antea non haberet. Secundum autem nihil aliud dictum eſt, quàm quod compoſitum ex potentia & ſpecie ipſum ſit obiectum in eſſe repræſentatiuo. Eiuſmodi tamen compoſitum vnione tantum accidentali vnum eſt quod intendimus. *Reijcitur alia euaſio pro Caietano.* Reſponderi poteſt pro Caietano, & ipſius principijs, quod ſpecies duo habeat, eſſe nimirum imaginem, & eſſe qualitatem, atq; vt qualitatem inhærere, vnumque per accidens efficere: vt imaginem vero non inhæ-

inhærere, ſed immediatè vniri potentiæ, adeo vt potentia fiat res ipſa quæ repreſentatur, ſed de hac diſtinctione quid ſentiendum ſit infrà dicemus n. 27. Attamen quod ad rem attinet, impertinens eſt nam ſpecies ſub quacunq; ratione, non poteſt non eſſe accidens à potentia diſtinctum, ac adeo nec niſi accidentalem vnionem cum illa cauſare.

7 *2. Corollarium contra eundem Caietanũ.* Secundo colligitur ex hac concluſione ſpeciem intentionalem afferre ſecum proprium eſſe accidentale, illudque tribuere potentiæ per realem inhærentiam ad illam, in quo etiam falſus eſt Caietanus 1. part. quæſt. 12. art. 2. circa tertium, dicens ſpeciem vt conſtituit potentiam in actu primo per realem inhæſionem habere eſſe imperfectum, vt vero conſtituit in actuali cognitione habere perfectum: nam ſpecies, inquit, comparatur ad actum, ſicut forma ad eſſe, eo quod eſſe ipſius ſpeciei quatenus intelligibilis, eſt intelligere, quæ omnia mihi non ſunt intelligibilia. *Primo.* Nam primo, quid quæſo ſignificat intelligere eſſe ipſum ſpeciei eſſe? Nam ſpecies propriam entitatem habet diſtinctam ab actu cognoſcendi, quam conſeruat, ſiue potentia actu cognoſcat, ſiue quietur. *Secundò.* Secundo quomodo quæſo intelligitur, effectum formalis ſpeciei eſſe intelligere? Namq; effectus formalis à forma accidentali tribuitur inhærendo, ſpecies autem inhærendo non tribuit cognitionem cum poſsit, vt dixi, ſpecies inhærere intellectui, quin ipſe intelligat. *Tertio.* Vnde ſumitur aliud argumentum: nam effectus formalis eſt inſeparabilis à forma quandiu eſt in ſubiecto: ſed actus cognitionis ſeparatur ab ſpecie: ergo non eſt effectus formalis illius. *Quarto.* Item actus, & ſpecies ſunt duæ qualitates diſtinctæ, vna autem qualitas non poteſt eſſe effectus formalis alterius, ſiquidem vtraque earum eſt forma diſtincta, proindeq; potens diſtinctum effectum formalem conferre. *Quinto.* Denique infra probabimus ſpeciem concurrere effectiue ad actum: non ergo cauſa eſt formalis illius: habet ergo ſpecies proprium eſſe diſtinctum ab actu, quod confert ſubiecto. Si vero roges quam denominationem ſubiecto tribuat, reſpondebimus carere vocabulo, tum quia ſpecies ſunt ignotæ, & ſenſibus haud ſatis perſpectæ: tum quia ſpecies potiſsimè ordinantur, vt repræſentent obiecta, deſeruiuntq; cognitioni, atq; id præcipuè in illis conſiderari, omiſſa denominatione ſubiecti, quæ ad hoc munus eſt quaſi per accidens.

8 *Aſſertionis hactenus tractatæ limitatio.* Vltimo tamen eſt in hac concluſione notandum, ſi contingat aliquando ipſum obiectum immediate vniri potentiæ, vt in beatis fieri credimus, aut etiam in ſubſtantijs ſeparatis, quando ſeipſas cognoſcunt, tunc non eſſe neceſſariam ſpeciem, quæ ſit accidens.

9 *2. Aſſertio probatur primo ex Ariſtotele.* Secunda concluſio. Species non ſunt eiuſdem rationis cum obiectis ſuis. Concluſio eſt Ariſtotelis lib. 2. de Anima, c. 12. dicente ſenſus recipere ſpecies ſine materia: materiam vocat ipſam naturam realem qualitatis, quod eſt dicere, viſum non recipere ipſum colorem materialiter, ſed quandam ſpeciem illius repræſentatricem: ſignificat ergo aperte ſpeciem, & colorem differre ſpecifice. *Probatur 2. ratione.* Præterea de ſpeciebus intelligibilibus conſtat concluſio. Sunt enim accidentia ſpiritualia, res autẽ cognita ſæpe eſt ſubſtantia, vel res materialis: de ſenſibilibus vero oſtenditur: nam obiectum ſæpe habet contrarium, non item ſpecies: ſic albedo, & nigredo contrariæ ſunt, ſpecies autem illarum minimè, cum poſsint in eadem pupilla, aut medio diaphano ſimul exiſtere, ac deſeruire ad vtrumq; colorem conſpiciendum. *Conſulatur author pro hac. 3. aſſer. li. 1. de Ang. c. 3. num. 24.*

10 *Durandi eu. ſio expugnatur.* Occurrit Durandus eo in euentu ſpeciem albedinis, & nigredinis non duplicem, ſed vnam mediam eſſe repræſentantem vtrumque colorem, ſed plane impoſſibile videtur, res adeo diuerſas, & contrarias per vnicam ſpeciem repræſentari, maxime cum poſsint albedo & nigredo in gradu intenſiſsimo obijci aſpectui, quod difficilius contra Durandum militat, aſſerentem ſpecies eiuſdem rationis eſſe cum ipſo obiecto, vt infra videbimus. Atque per hæc non ſolum probatur ſpecies contrariorum obiectorum eſſe diſtinctas, quamnis ſimul ſint in eodem medio, ſed etiam tot multiplicari ſpecies in oculo, quot ſunt res viſæ, vel repræſentatæ, cum non poſsit vnica ſpecies eſſe ſimilitudo tam multiplicium obiectorum, niſi ſit eminentior, & altioris ordinis, qualis non eſt ſpecies ſenſibilis, neq; appareat, à quo talis ſpecies produci queat. *Species ſenſibiles multiplicantur ad multiplicationem obiectorum.* Vnde in ſolis Angelis illa ſpecierum eminentia concedi ſolet. *Refellitur exemplũ ex D. Thom. quo fauetur Durando.* D. Thomas tamen in 3. d. 14. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 4. ad ſecundum, ſcripſit per eandem imaginem ſpeculum videri, ac rem in ſpeculo: ratio tamen facta contrarium probat: aliæque experientiæ ſimiliter, ſtat enim videri ſpeculum, & non rem, eſto in illo fiat reflexio, veluti ſi oculus in ea diſtantia ſit, ad quam perueniat directa ſpecies ſpeculi, & non reflexa obiecti. Nec effugies, ſi dicas præter ſpeciem, debitam quoque propinquitatem poſtulari ad cernendum: poſtulari enim merito potuit, vt obiectum ſpeciem ſui produceret, quod in caſu propoſito iam conceditur: at vt potentia, idonea ſpecie iam recepta, ad actum ſuum immanentem eliciendum, propinquitatem cum obiecto poſtulet nulla ratio exigit: alioquin ſimilem quoque propinquitatem in internis potentijs poſtularemus.

Præterea arguitur pro concluſione. Quia ſi ſpecies coloris eſſet color, poſſet videri in ipſo aëre, 11 non videtur autem niſi interminato corpore, verbi gratia, pariete: ergo, &c. *Probatur 3. eadem aſſertio.* Item ſi color eſſet, profecto in oculo impreſſa ſenſationem non cauſaret, iuxta Ariſtotelem pronuntiantem ſenſibile ſupra ſenſum non efficere ſenſationem. Rurſus color colorem non producit: at coloris ſpecies per medium aliud, atq; aliud, vt inſtrumentum ſaltẽ obiecti efficienter diffunditur. *Probatur. 4.* Ad hæc ſi ſpecies albedinis eſſet albedo, impediret viſionem nigredinis, non tamen impedit: ergo, &c. Vltimo ſpecies ſenſus interioris eiuſdem ſunt ordinis cum externis, ſed internæ non ſunt eiuſdem ordinis cum obiecto, imaginatiua enim non habet intra ſe ſonum, vel odorem realiter: ergo neq; externæ ſpecies eiuſdem rationis ſunt cum obiectis. Atq; hanc concluſionem docet D. Thom. de verit. q. 8. a. 11. 7. Metaph. lect. 6. Comment. ibi text. 27. Albert. l. 2. Animæ tract. 4. cap. 11. & D. Auguſt. 7. ſuper Geneſim ad literam, c. 2. qui omnes aiunt ſpecies repræſentantes contraria poſſe eſſe ſimul in eodem ſubiecto, eo quod qualitates intentionales inter ſe contrariæ non ſint. Ariſtoteles quidem ſecundo de Anima, text. 147. & ſequentibus, inquirens quomodo contrariarum rerum ſpecies poſsint eſſe ſimul, non ſatis reſoluit: attamen in fine libri de ſenſu & ſenſibili communem illam ſolutionem affert, vbi D. Thom. lect. vltima, rem optime exponit.

Contra ſatis confirmatam aſſertionem de ſpeciebus preſertim ſenſibilibus opinatur Durand. 12 in 2. d. 3. quæſt. 6. nu. 17. & in 4. diſtinct. 49. quæſt. 2. num. 13. Valles libr. 2. controuerſiarum, cap. 28. vbi multa de ſpeciebus docet, ſed multa non vere. *Contra aſſertionem ſe opponunt Durand. & Valles. Primo.* Arguunt igitur primo. Ita ſe habent obiectum, & ſpecies, ſicut lux, & lumen: ſed hæc ſunt eiuſdem ſpeciei: ergo & illa. Neganda tamen maior propoſitio, quamquam minor etiam dubia ſit. *Secundo.* Secundo ſpecies eſt ſimilitudo rei, ſimilitudo autem non eſt inter ea, quæ ſpecie differunt. Sed hoc argumento probaretur, ſpeciem quoque intelligibilem caloris eiuſdem ſpeciei eſſe cum calore: quod tamen eſt aperte falſum, vnde dicitur ſimili-

Tertio. ſimilitudinem in eſſendo requirere quidem vnitatem ſpecificam, non tamen ſimilitudinem in repræſentando. Tertiò actio obiecti eſt vniuoca: ergo vniuocum effectum producit. Negandum tamen antecedens, ſed quomodo ſit actio illa æquiuoca, dicemus infrà.

13 *Quarto.* Quartò, & difficilè arguitur. Nam ſpecies viſibilis, verbi gratia, coloris eſt viſibilis: ergo eſt color. Antecedens manifeſtum videtur, tum de ſpecie in ſpeculo, quam quiſque ibi de ſeipſo conſpicit: tum de radijs ſolaribus vitrum coloratum tranſmeantibus, eiuſdem enim coloris conſpiciuntur: talis autem color, non niſi ſpecies viſibilis à colore vitri cauſata, cenſeri poteſt. *Quorũdam reſponſio.* Ad primum exemplum communis conceptio vulgi eſt, videri rem in ſpeculo eo modo, quo videretur in ſui imagine inſtrumentali. Vnde licèt viſio ad rem ipſam re vera terminetur immediatè, non ad ſpeciem ſpeculi, apparet tamen terminari: iuxta quam vulgarem conceptionem occurri poſſet ſpeciem ſecundùm entitatem quidem ſuam non videri, attamen quod repræſentatiua eſt, ac veluti in tranſcurſu, ſeu obiter poſſe videri, quia vt ſic induit eandem vicem, quam ipſum obiectum.

14 *Refellitur 1. hæc reſpõſio.* Sed hæc reſponſio non probatur. Primò, quia non ſatis intelligitur, vt quippiam non videatur in entitate ſua, in eſſe tamen repræſentatiuo videatur, nam repreſentatiuum eſſe, reale quippiam eſt, & in quantũ repræſentans, in tantum eſt ens: ergo ſi videtur repræſentans, videtur ſecundùm entitatem aliquam. *Refellitur 2. duplici experimento.* Secundò falſum eſt, quòd viſio terminetur modo aliquo ad imaginem in ſpeculo, hoc enim tantùm deſeruit, vt in eo fiat reflexio ſpecierum ad videndam rem immediatè in ſeipſa, id quod oſtenditur duplici experientia. *Primo.* Primò. Nam quod conſpici putatur in ſpeculo, non conſpicitur in ſpeculi ſuperficie, ſed quaſi in profundo, in tanta ſcilicet diſtantia, quanta diſtat ab ipſo ſpeculo: ſpecies autem attingit ſolum ſpeculum ſecundùm illius ſuperficiem, & ad ſummum ſecundùm eam craſsitiem, in qua fortè ſit tranſparens: ſi ergo ipſa inhærens in ſpeculo videretur, non adeò profunda appareret: obiectum ergo eſt quod immediatè videtur cum diſtantia ſua ab ſpeculo. *Secundo.* Secunda experientia eorum, qui vident per inſpicilla res à longè. Nam ſi obiectum ſit à tergo longè diſtans, & ſpeculum propè viſum cernitur optimè obiectum à tergo exiſtens: non ergo videtur ſpecies exiſtens in ſpeculo, ſed id quod longè exiſtit, ſiquidem inſpicilla ſupponuntur apta ad videndum diſtans, & inepta ad videndum propinquum, nam ſpecies ſpeculi vtpote propinquiſsima non rectè videretur.

15 *Vera reſponſio.* Dicendum eſt ergo ad illud exẽplum non videri ſpeciem, ſed reflecti in ſpeculo, peruenireque ad oculum, tum videri per eam immediatè obiectũ, cuius ſpecies à ſpeculo reflectitur. *Secundi exempli reſponſiones falſæ.* Ad aliud de vitro colorato ſunt qui dicant ibi produci verum colorem, quia licèt per ſe actiuus non ſit ſui ſimilis, adiutum tamen Solis radijs poteſt illum producere ſaltem remiſsè. Alij volunt ibi tantùm eſſe ſpecies coloris, ac videri: *Vera reſponſio.* ſed neutrum dicere cogimur, vt latiùs cap. 16. conſtabit: dicendum ergo eſſe ibi tantùm ſplendorem quendam, apparere verò coloratum propter ſpecies rubei coloris illi admixtas, reflectenteſque ad oculum, nec ipſas videri, ſed per eas colorem à quo fiunt.

16 *Tertia aſſertio bipartita. Vnde conſtet prima pars.* Tertia concluſio. Species intentionales in ſolo intellectu ſunt ſpirituales, & indiuiſibiles: in alijs autem potentijs cognoſcitiuis ſunt materiales, & diuiſibiles. Prima pars eſt certa, ſuppoſito quod ſuprà oſtenſum eſt, has ſpecies ſubiectiuè reſidere in intellectu: nam accidens proportionatur ſubiecto, in quo eſt, intellectus autem eſt ſpiritualis: ergo & ſpecies in illo inhærentes. Secunda verò pars eſt contra Paulum Venetum 2. de Anima, text. 127. & Piſanum in ſua perſpectiua parte ſecunda, propoſitione 5. qui vniuerſaliter aſſerunt omnes ſpecies etiam ſenſibiles eſſe indiuiſibiles, & immateriales, tamen concluſio illa conſimili ratione fit certa. *Secundam partem negant Venetus, & Piſanus.* Nam accidens proportionatur potentiæ, in qua ſubiectatur, ſed potentiæ omnes ſenſitiuæ materiales ſunt, & extenſæ: ergo & ſpecies, quæ ibidem ſubiectantur. *Suadetur tamen* Cõfirmatur experientijs. Nam in ſpeculo ſpecies reflectitur extenſo modo, ſiquidem fracto ſpeculo, in quo integra facies repræſentabatur, pars ſpeculi partem faciei tantùm reddet: ergo, &c. in paruo quoque ſpeculo apparet res minor, & in maiori maior: ergo in maiori ſpeculo producitur maior ſpecies, & in minori minor: ſi autem indiuiſibilis eſſet, ſemper æqualis produceretur. Denique ſtat videre partem obiecti, non viſo toto: eſt ergo partialis ſpecies repræſentans partem, & totalis repræſentans totum, quod cum indiuiſibilitate ſtare non poteſt.

Sed reſtat tunc difficultas circa ſecundam partem concluſionis. 17 *Prima difficultas cõtra ſecundam partem aſſertionis, de qua & deſequent. Conimbr. lib. 2. de Ani. 7 q. 5. a. 2. Mẽdoca diſp. 12 de Anim ſect. 5* Nam ſpecies, verbi gratia, viſus extenſa dicitur ac per diuerſas ſui partes, diuerſas partes obiecti repræſentans: qua ergo ratione poteſt repræſentari, conſpicique per illam obiectum magnum, qualis mons. *Quorundã reſponſio* Reſpondent nonnulli à toto obiecto viſibili vnam tantùm ſpeciem produci, quæ quidem, ſi conſideretur ſecundùm partes ſubiecti extenſa eſt, & diuiſibilis, ſecundùm rationem verò repreſentandi indiuiſibilis, ita vt tota ipſa, & quælibet pars etiam totum viſibile repræſentet. *Reiicitur* Sed contra hanc reſponſionem procedunt etiam rationes adductæ, & experientiæ: oſtendunt ſiquidem experientiæ partem ſpeciei repræſentantem partem obiecti, & non totum. Præterea ex eadem reſponſione ſequitur ſpeciem à duobus parietibus, verbi gratia, impreſſam oculis, non duplicem eſſe, ſed vnam, quæ per quamlibet ſui partem reſpræſentat vtrumque parietem, nam par eſt ratio de duobus parietibus, & de duabus medietatibus eiuſdem: conſequens tamen falſum eſſe patet ex dictis in ſecunda concluſione.

Quare dicendum videtur, obiectum multiplicare ſui ſpeciem in circulum, 18. *Verior reſpõſio.* id enim commune eſt agentibus naturalibus, vt ſphæram ſuæ actiuitatis vendicent circularem, & ſpeciatim de ſpeciebus Ariſtoteles affirmat lib. de ſono, experientiaque comprobat. Nam in ripa fluminis videtur quis, & per aerem, & per aquam versùs omnem partem: multiplicat ergo ſui ſpecies versùs omnes partes: fit ergo vt obiectum, & ſecundùm ſe totũ, & ſecundùm omnem ſui partem producat ſpeciem ſui versùs omnem partem medij: vnde nulla eſt medij pars, in qua non ſit ſpecies totius viſibilis. Porrò illa ſpecies ſimplex non eſt (vt quidam volunt) ſed compoſita ex multis partibus, per quas diuerſas partes obiecti repræſentat, experientia enim conſtat vnam partem ſeparabilem eſſe ab alia: vt ſi occultetur, vel auferatur pars obiecti, aufertur ſanè ſpecies illius, & non aliarum partium, quas non oportet in diuerſis partibus ſubiecti exiſtere, ſed eſſe poterunt in eadem, componendo, integrandoque vnam ſpeciem totius obiecti.

Sed tunc occurrit altera difficultas, nam ſi in 29. *Secunda difficultas dupliciter vrgetur* eadem parte ſubiecti, & datur ſpecies repræſentans totum, & pars etiam ſpeciei repræſentans quamcunque obiecti partem, repræſentatio planè obſcura erit, & confuſa. Rurſum ſi quando ſpecies viſibilis in ſpeculo reflectitur, in qualibet ſpeculi parte eſt ſpecies repræſentans totum viſibile, profecto per quamcunque partem ſpeculi fieret reflexio integræ ſpeciei, quod falſum eſt. Reſpondetur

Satisfit. ſpondetur negando repræſentationem fieri confuſam, vel obſcuram, nam ſpecies ex obiecto pertingunt ad potentiam, vel ſpeculum per lineam rectam, ac quantum fieri poteſt breuiſsimam, atq; eo modo, & ordine, quo ſunt inter ſe obiecti ipſius partes ordinatæ: non eſt ergo vnde confuſio in repræſentatione, aut viſione actuali proueniat: ſimiliterque neganda confuſio in ſpeculi reflexione, nam per eandem lineā fit reflexio, per quam ſpecies ab ſpeculo procedit, eodemque ordine, & modo, (imò talis proceſsio reflexio ipſa eſt) ac ſemper illa pars ſpeciei, quæ per minorem lineam multiplicatur efficaciùs mouet potētiam, aut efficaciùs etiam reflectitur. Vlteriùs verò ſuccedit tertia difficultas, quomodo res appareat maior, vel minor in certam diſtantiam, ſed hæc meliùs tractabitur in cap. 17 agendo de viſu.

20 *4. Aſſertio. Cum his faciunt Con. lib. 1 de interpret. c. 1. q. 2. a. 3 ſect. 1. & illos ſequutus Ægidius lib. 8. de Beatitud. 1. p. q. 2. §. 2. Suadetur 1.*

Quarta concluſio. Species intentionales non repræſentant formaliter obiecta, ſed effectiuè tantùm. Hanc multi non approbant poſt D. Thomam 1. p. quæſt. 12. art. 2. & lib. 2. contra Gent. cap. 98. & lib. 3. cap. 49. neque illos omnino improbabiliter ſentire iudicamus. Veruntamen poſita concluſio probabilior apparet. Primò, quia ſi ſpecies eſſent formales obiectorum repræſentationes, effectum ſuum formalem neceſſariò communicarent potentijs, quibus inhærent, atque adeò redderentur eo modo potentiæ formaliter conformes ſuis obiectis, ſeu, quòd idem eſt, formaliter cognoſcentes, cùm cognitio nihil ſit aliud, quàm formalis conformitas intentionalis inter potentiam, & obiectum: hoc autem præter omnium ſententiam diceretur, ac facilè impugnatur: tum quia iam potentia poſt comparatas ſemel ſpecies ſemper eſſet in actu cognoſcendi, quantumuis multas haberet, cùm inhærendo, neceſſariò ei formalem ſuum effectum communicarent: tum quia iam voluntas ex illa ſui obiecti repræſentatione formali per ſpeciem, moueri poſſet ad volendum, neque ratione vlla diuertere poſſet intellectum à repræſentatione: quæ omnia falſa ſunt, & abſurda.

21 *Quorūdam euaſio.*

Dices conformitatem potentiæ ad obiectum per ſpeciem impreſſam, eſſe ſolùm in actu primo, ſiue habitualem: cognitionem verò actualem, cùm ſit vitalis actus, ac inter cæteros potiſsimus, non recipi ſolùm, ſed elici quoq; deberet à vitali potentia, idque immediatè, ſaltem partialiter, cùm tamen ad ſpeciem impreſſam potentia ſæpe receptiuè tantùm concurrat, aut ſi effectiuè etiam aliquando concurrit, veluti cùm ſpecies immediatè ex obiectis non imprimuntur, eas non efficiat immediatè, ſed potiùs ſpecies ipſæ, inſtar aliorum habituum, ab actuali cognitione proximè emanent.

22 *Impugnatur.*

Hæc reſponſio vera quidem in ſe eſt, in præſenti tamen, petitionis principij vitio laborare videtur. Nam argumentum factum hoc ipſum vrget, non eſſe videlicet ad actualem cognitionem aliquid vlterius deſiderandum, quàm ſpeciem impreſſam, ſi ipſa formalis ſit ſui obiecti repræſentatio in potentia. Quòd ſi (vt res habet) vlteriùs aliquid deſideratur, ex eo eſt, quòd ſpecies impreſſa vim tantùm habet formalis repræſentationis, actualiſve cognitionis partialiter generandæ. *Accedit optimum exemplum.* Quòd declaratur, & confirmatur optima ſeminis, & viuentis ex illo producti analogia, quam aliquando Auguſtinus attigit de intellectiuis ſpeciebus. Nam ſpecies ſunt quædam veluti obiectorum ſemina potentiæ cognoſcitiuæ tanquam vtero mandata ad formandos conceptus, vnde & nomina ipſa conceptus, ſpiritualis generationis, & partus in hac materia paſsim vſurpata eidem analogiæ atteſtantur. *Vſurpat Aug. 10. confeſſ. cap 14. & 9. de Trinit. c. 17. & 6. vltimo.* Nimirum, quia vt ſemen in ſe organa, vel potentias formaliter non habet, ſed vim effectiuè formatricem organorum in fœtu: ita impreſſæ ſpecies formales obiectorum repræſentationes non ſunt, ſed tantùm cauſales.

23 *Suadetur ſecundo eadem aſſertio.*

Secundò probatur aſſertio. Nam facilè plerique omnes admittent ſpeciei concurſum ad cognitionem actualem impendi poſſe, non ſolùm per obiectum ipſum, quando accommodatè vnitum eſt potentiæ, vt in beata viſione patet atque item in cognitione illa, qua Angelus ſe per ſuam eſſentiam intuetur, ſed etiam ſuppleri poſſe per quamuis aliam rem diſparatam: hoc autem falsò admitteretur, ſi ſpecies eſſet formalis obiecti repræſentatio, cum rem diſparatam formaliter obiectum repræſentare, ſit impoſsibile. *Effugij impugnatio.* Dices in eo euentu id præſtari per obiectum ipſum: ſed non rectè, ſiquidem, quòd aſſumpta fuerit res alia diſparata pro ſpecie, nulla ob id facta fuit mutatio circa obiectum: aut ergo cùm adeſt etiam ſpecies, obiectum nihilominus munus illud præſtat, quod falsò dicetur: aut ſpecies ſemper effectiuum tantum concurſum exercet: atque adeò abſque vlla formali repræſentatione obiecti, quod eſt intentum.

14 *Confirm. hæc impugnatio.*

Et confirmatur primò, quoniam indicatiui habitus ſcientiarum, ac ſimiles alij, repræſentatiui formaliter non ponuntur, & ſi in ipſis actualibus qualitatibus, ad quas effectiuè concurrunt, formalis conformitas, propriaque veritas ad ipſa iudicata obiecta reperiatur: ergo neq; ſpecies, quæ habitus etiam quidam ſunt ad ſimplices cōceptiones concurrentes, formaliter repræſentatiuas eſſe oportet. *Cōfirmatur iterum.* Confirmatur ſecundo exemplo diuinæ eſſentiæ, quæ ad cognitionem creaturarum concurrit in beatis: cùm tamen earum repræſentatiua formaliter intentionaliter non ſit.

15 *Suadetur tertio dicta aſſertio qua de re concinit author diſp. 6. Metaph. ſect. 6. n. 7 & diſp. 30. ſect. 11. à n. 30. & l. 1. de Angel. cap. 3. n. 14.*

Tandem declaratur concluſio veluti à priori. Nam ſimilia ea dicuntur, quæ vnitatem aliquam, ſeu identitatem inter ſe habent, ac adeò eo veriùs, magiſque ſimilia dicentur, quo vnitas, ſeu identitas maior fuerit. Eſt autem maior in eſſentia, quā in accidente aliquo, vt notum eſt: ac primo loco, ſi ſit vnitas in numerica eſſentia, ob quam rationem quælibet perſona diuina ſine diſcrimine alterius ſimilis (non dico imago) maximè propriè dicitur. Secundo loco, ſi ſit vnitas ſpecifica, vt inter duo eiuſdem ſpeciei indiuidua. Accidentalis porrò vnitas, ſiue identitas in aliquo accidente de genere quantitatis appropriatè dicitur æqualitas: de genere autem qualitatis commune nomen ſimilitudinis retinuit. Et hæ quidem omnes ſimilitudines reales ſunt, ſeu abſque vllo reſpectu ad mentem. Vlteriùs verò ſimilitudo alia inuenitur, ac intentionalis dicitur, non quòd pendeat à mēte inſtar ſecundarum intentionum, ſed quia propriè cernitur intra potentias in obiecta intendentes, : quales ſunt omnes cognoſcitiuæ facultates. Quia ergo talis tendentia non eſt, vt potentia realiter ipſum obiectum efficiat, ſed vt ei ſe conformet: ideo multum deficiens eſt talis conformitas, ſiue vnitas, ſicut vmbra, vel pictura à realitate exemplaris deficit: vnde per quandam ſolummodo analogiam attributionis cognitio vnitatem, ſeu identitatem, ac proinde ſimilitudinem cum obiecto habet.

26 *1 Corollar.*

Ex quibus colligitur primò, propriam vniuocque dictam ſimilitudinem debere eſſe realem, qualis inter duo viſitur quæ vtrinq; habent eandem naturam ſubſtantialem, vel accidentalem, vt explicatum eſt: illam verò aliam intentionalem, analogicè talem dici. *Secundum c.* Secundò colligitur, quòd in aſſertione intendimus, neque hanc ſimilitudinem defectuoſam, & analogam, oportere inueniri in ſpecie impreſſa, cùm ſit ſolum inſtrumentum quoddam ad ipſam actualem, expreſſamque ſimilitudinem formandā. *Tertium.* Tertiò colligitur obiter vis rationis negantiū ſpeciē poſsibilem diſtin-

diſtinctam diuinæ eſſentiæ: quia iam cōcederetur poſsibilis creatura, quæ eſſet formalis Dei ſimilitudo: habet nimirum vim hæc ratio ſi intelligatur de ſimilitudine aliqua reali, & vniuoca: de intentionali vero, vtpote nimium deficiente, & analogica, ratio non concludit: etſi enim neque hoc analogico modo oporteat ſpeciem eſſe obiecto ſimilem, vt diximus, attamen qui actualem cognitionem, ſeu conceptum ita ſimilem obiecto concedunt, immerito ex hoc capite ſpeciem Deo ita ſimilem negabunt.

Quartum. Diſcutitur obiter quorundam diſtinctio ſpeciei vt qualitatis, & vt repræſentatiuæ.

Quartó colligitur diſtinctionem illam communem ſpeciei intentionalis in eſſe qualitatis, & in eſſe repræſentatiui non eſſe propriam, quanuis putetur deſumpta ex Ariſtotele de Memoria, & reminiſcentia, cap. 1. & ex S. Thoma 3. contra Gentes, cap. 11. dicente diuinam eſſentiam eſſe formam intellectus non ſecundùm eſſe reale, ſed ſecundùm eſſe intelligibile. Nam qualitas, quę eſt ſpecies, non poteſt concipi ſub integro conceptu huius qualitatis, niſi concipiatur vt repræſentatiua eſt formaliter, vel, vt verius putamus, efficienter, quia hæc ipſa eius efficacitas tranſcendentalis ad expreſſam ſimilitudinem, includitur in eſſentia illius.

Explicatur amplius hoc 4. corollar.

Et declaratur. Nam reduplicatio illa, *vt repræſentatiua eſt*, vel reduplicat eſſe reale, vel nihil reduplicat: ſi primum, certè reale illud eſſe non erit ſubſtantiale: ergo accidentale: neque alterius prædicamenti, quam qualitatis: ergo ſpecies etiam vt repræſentatiua, eſt qualitas: niſi fortè dicatur verba illa *in eſſe qualitatis* importare tantum genus ſpeciei, quod eſt qualitas, illa verò *in eſſe repræſentantis* importare differentiã, quod non inficiamur: Ariſtoteles tamen citatus illam diſtinctionem non tradit, ſed tantùm vult ſpeciem aliquando exercere munus ſuum, quando ſcilicet per illam potentia operatur: aliquando verò otiari, ac veluti mortuo modo manere in potentia. D. Thomas quoque ſolum intendit diuinam eſſentiam non ita dici formam intellectus, vt illum realiter actuet, ſicut calor calidum, ſic enim cenſeretur forma ſecundùm eſſe reale: dici autem poſſe formam intelligibilem, quia in intellectu beati vicem ſubit ſpeciei intelligibilis:

Vno verbo ſatisfit obiectionibus quæ contra 4. obiect. aſſerri ſolent.

ſtatutum ſit ergo iuxta hactenus dicta pro 4. concluſione, impreſſas ſpecies formales ſimilitudines, ac veluti picturas obiectorum non eſſe, grauioreſque Philoſophos, aut etiam patres ijs vocibus vtentes, in ſenſu cauſali, aut interdum de expreſſa imagine procedere.

Dubia tria enodantur circa propoſitas aſſertiones.

27 *Primum dubium.*

Primum eſt circa primam & quartam concluſionem: nam ſi ad cognoſcendum requiritur ſpecies repræſentans, non poterit cognoſci res non exiſtens, quia illa non poteſt repræſentari: repræſentantis enim ad repræſentatum, debet eſſe relatio realis: vel ſaltem non poterit cognoſci res impoſsibilis, vt chimæra, cùm impoſsibilia repræſentari nequeant, ſimiliterque entia rationis: ergo nec cognoſci: priuationum etiam dari ſpecies non videntur, cùm tamen cognoſcantur, nam ſicut conſpicio locum, v.g. eſſe lucidum, ita & tenebroſum eſſe: & Ariſtoteles ſæpe ſcribit, idem eſſe ſenſum obiecti, & priuationis illius.

28 *Expeditur.*

Reſpondetur, res non exiſtentes optimè repræſentari poſſe, nec ſemper inter repræſentans, & repræſentatum dari relationem realem: repræſentans ergo vt ſic abſolutum quidpiam eſt aptum vt realiter referatur, ſi repræſentatum exiſtat. Iam verò impoſsibilia cognoſcuntur per ſpecies repræſentantes partes poſsibiles: ſic ergo aliquo modo depingi, aut repræſentari valent, vt chimæra, nimirum partes illæ, vt ſecundùm exteriorem figuram repræſentantur, poſsibiles ſunt, repræſentarique poſſunt etiam vt coniunctæ, quanuis coniunctio earum ſubſtantialiter ſumptarum ſit impoſsibilis: entia verò rationis finguntur, & cognoſcuntur per ſpecies earum rerum, in quibus fundantur, addito diſcurſu, & reflexione intellectus: priuatio denique conſimili modo cognoſcitur per ſpecies ſui poſitiui, vt Ariſtoteles docet lib. 3. de Anima, cap. 7. Itaque concludit argumentum ſenſum externum poſitiuo actu non cognoſcere priuationem, nec enim viſus tenebras actu poſitiuo videt, vel auditus ſilentium percipit, dicuntur tamen cognoſcere priuationem ſuorum obiectorum non poſitiuè, ſed priuatiuè, quia in eorum abſentia carent actibus: tunc verò potentia interior ſaltem, quæ vim habet diſcurrendi per ſpeciem poſitiui obiecti cognoſcit priuationem illius. Nam cum lux, verbi gratia, adeſt, neceſſariò oculus non impeditus immutatur, vnde ſi non immutetur potētia interior per ſpeciem lucis, dignoſcit abeſſe lucem, cùm oculus expeditus non immutetur.

Secundum dubium eſt circa ſecundam concluſionem, nam ex ea videtur deſtrui proloquium Ariſtotelis lib. 3. de Anima, cap. 4. potentiam cognoſcitiuam debere eſſe denudatam à natura ſui obiecti, ne intus exiſtens prohibeat extraneum: atque ita omne recipiens debere eſſe denudatum à natura recepti. Nam iuxta dictam concluſionem ſatis eſt, quòd ipſa potentia careat ſpeciebus ſecundum ſe, vt immutari poſsit ab obiecto; ergo non eſt neceſſe, quòd ſit denudata à reali natura ipſius obiecti: vt licèt oculus eſſet albus, eſſet nihilominus in potentia ad receptionem ſpecierum omnium colorum, quia careret illis: quemadmodum licèt exiſtat lucidus, eſt tamen in potentia ad recipiendas lucidi, & aliorum viſibilium ſpecies. 29 *Dubium.*

Reſpondetur argumentum concludere, illa proloquia, *Intus exiſtens, &c, recipiens debet eſſe denudatum,* &c. applicata ad potentias cognoſcitiuas nō poſſe in eo fundari, quòd oporteat potentiam recepti uam carere actu, vt illum poſsit recipere. Ex hoc enim fundamento tantùm concludi valet potentiam cognoſcitiuam, vt ab obiecto pati poſsit, carere debere ſpeciebus ipſis, non verò carere reali natura obiecti, quapropter dicta proloquia nequaquam verificantur in potentia cognoſcitiua vt ſic, ſed vt plurimum verificari poſſent in potentijs materialibus propter ſpecialem conditionem earum, vt ſuprà lib. 1. cap. 9. à n. 23. dicere cœperamus. 30 *Eius enodatio.*

Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum potentiam ſenſitiuam in ſuo organo requirere certum temperamentum qualitatum, vt per illud debite recipere poſsit proprias ſpecies: nam licèt ea receptio intentionalis ſit, non tamen ſine diſcrimine exerceri poteſt in quolibet ſubiecto: non enim organum viſus poteſt immutari à ſono, nec organum auditus à luce, quia non quælibet res eſt ſuſceptiua quarumlibet ſpecierum: vnumquodque ergo obiectum ſenſibile determinat certum ſubiectum immutabile ab ipſo, cum quo habet quandam conſonantiam, & conuenientiam, vt illi aliquomodo aſsimilari poſsit, vnde in ſequentibus videbimus vnumquodque organum accommodatum exiſtere obiecto potentiæ, quam ſuſtinet, vnde ex hac parte iam colligi poteſt, ſi tale organum naturam haberet obiecti alicuius, potentiam impediendam fore cognitione obiectorum aliorum, propter hoc enim pupilla oculi omni colore vacat, quia ſi nigra eſſet, vel alio colore tincta, non eſſet apta ad recipiendas ſpecies albedinis, cùm hæc non ſit immutatiua rei nigræ, nec aſsimilatiua illius, etiam intentionaliter. 31 *Notatio prima pro vberiori enodatione*

Secundo

32 *Notatio ſecunda triplicis modi, quo obiectũ fingi poteſt eſſe intra potentiam.*

Secundo eſt aduertendum multis modis fingi poſſe ſenſitiuam potentiam habere intra ſe obiectum ſuum, vel partem illius: vno, ſi ipſa potentia ſit pars aliqua ſui obiecti, veluti ſi viſus eſſet color aliquis: altero, ſi aliqua pars obiecti ſit coniuncta potentiæ, vt ſi color aliqs viſui inhæreret: tertio ſi fingatur coniuncta organo, vt ſi pupilla oculi eſſet colorata: omnibus ergo his modis neceſſarium eſt potentiam cognoſcitiuam materialem eſſe denudatam à ſuo obiecto. *Quid de 1. modo.* Nam ſi, iuxta primum modum, potentia cognoſcitiua pars eſſet ſui obiecti: eiuſdem ordinis, & materialitatis eſſet cum illo, quod plane eſt contra naturam cognoſcitiuæ potentiæ, quæ abſtractionem aliquam à materia ſemper exigit, ideoque cum potentiarum materialium cognoſcentium obiecta ſint materialia, neceſſe eſt, vt illæ abſtrahant à tali materialitate, atque adeo denudatæ ſint omnino à natura talis obiecti, quæ ratio in potentijs ſpiritualibus non procedit, cum omnem abſtractionem neceſſariam ad cognoſcendum habeant. Et deſeruire hæc ratio poteſt Ariſtoteli ad probandum intellectum non eſſe corporeum: cum enim hoc comprehendat ſub obiecto ſuo omnia corpora, magis abſtrahere debet à materia, quam corpus omne: quod non fieret niſi aſcendendo ad gradum rerum immaterialium. *Quid de 2.* Probat quoque ratio de ſecundo modo, nimirum potentiam cognoſcitiuam materialem debere quoque denudatam eſſe ab obiecto ſuo, ita vt huius pars nulla ei hæreat, aliàs talis potentia imperfecta eſſet, ac nimis materialis, proindeque minime idonea ad percipiendum alia partialia obiecta.

33 *Quid de 3.* Tertius denique modus impediret etiam potentiam: vbi aduertendum in organo potentiæ materialis poſſe conſiderari tum id, in quo adæquatè ſubiectatur potentia, tùm cætera omnia, quæ circumſtant ipſum organum, atque ad tuendum illud, conſeruandumque ordinantur, vt in viſu, totus quidem oculus poteſt dici organum: adæquatum tamen ſola eſt pupilla, reliqua vero ad protectionem illius ſunt ordinata: igitur proloquium illud locum habet in organo adæquato potentiæ, nam ſi in illo eſſet aliquid obiecti, impediret ſane cognitionem aliorum, non tamen ſi eſſet in partibus circumſtantibus: ſic de facto in oculo ſunt colores, qui nihil obſtant viſioni, eo ꝙ non exiſtunt in adæquato organo: de qua re inferius cum de potentia viſus agetur. Ratio autem cur iuxta dictum tertium modum obiectum exiſtens in organo impediret actum, ea eſt, quia vel ſimul cum alijs obiectis immutaret potentiam, atque ita impediret puram immutationem aliorum, quemadmodum color exiſtens in medio, vel ſapor impedit ſenſationem obiecti, quia nimirum potentiam ſimul cum alijs immutat, ac per eandẽ lineam: quo fit, vt ſpecies mixtæ, & multiplices imprimantur, nequeatque proinde potentia diſtincte cognoſcere: imo aliquando obiectum ſic exiſtens in potentia, ſeu in organo, impediret omnino cognitionem aliorum, quia impediret immutationem ab eis faciendam, vt de facto contingit in tactu, ſicut ſuo loco explicabimus. Denique quamuis immutatio ſit intentionalis, eſt nihilominus virtualiter ſaltem aſsimilatiua ipſius potentiæ, atque organi: requiritur ergo organum nudum, ac purum, vt ſit aptum ſpecierum receptaculum: ſic ergo verificatur Ariſtotelis effatum in potentijs materialibus, in ſpiritualibus autem minime: & ideo in eis intus exiſtens non prohibet extraneum. Et per hæc patet ſolutio argumenti ſupra facti in num. 29. *Concluditur explicatio proloquii Ariſtotelici in dubio poſito num. 29.*

34 *3. Dubium.* Tertium dubium eſt circa eandem ſecundam concluſionem, nam ſi obiectum cognoſcitiuæ potentiæ tantum intentionaliter immutat potentiam, profecto obiectum cognoſcibile, quantumuis excellens, potentiam non corrumpet, quod eſt contra experientiam, ſonus enim excellens corrumpit auditum, & viſibile lucidiſsimum diſgregando viſum lædit, quod etiam teſtatur Ariſtoteles lib. 2. de anima, text. 123. & libr. 3. text. 14. *Reſolutio.* Reſpondendum obiectum cognoſcibile quãtumuis perfectum non lædere, imo perficere potentiam intellectiuam, cum ſit incorruptibilis quod notauit Ariſtoteles l. 3. cap. 4. at vero ſenſitiuam corrumpere, quia ſpecies ſenſibilis (ait Caietan. l. 2. c. 12.) proportionem requirit cum ſenſu, quam ſi excedat, ipſum corrumpit. *Eius ratio ex Cai. non placet.* Sed ratio hæc non ſatisfacit, quia ſpecies intentionales non alterant potentias ſecundum eſſe naturale, vnde interiores ſenſus nunquam corrumpunt. Et ratio eſt, quia læſio ſenſus potiſsime fit in ſubiecto organo, ipſa vero potentia de ſe inuariabilis eſt, donec corrũpatur, quia nec intendi poteſt, nec remitti: organum igitur ex eo læditur, quia eius temperamentum ſoluitur aut per alterationem alicuius qualitatis primæ, nam in proportione earum conſiſtit, aut ex violenta aliqua diuiſione organi, quam alterationem, aut diuiſionem ſpecies intentionales cauſare nequeunt, ac proinde nec læſionem in ſenſu.

35 *Vera dubii reſolutio.* Et ideo dicendum eſt obiectum, vt cognoſcibile, ſemper quidem eſſe perfectiuum potentiæ, quia tantum intentionaliter immutat illam, atq; ex vi huius actionis ipſam ſemper perficere, contingere autem non raro, vt tali actioni coniungatur materialis, & phyſica actio, ratione cuius ſenſibile corrumpit ſenſum, ſic in tactu admiſcetur actio primarum qualitatum, & in guſtu ſimiliter, in olfactu quoque actio caloris interuenit, cum exhalatio odorifera ſit nimis calida, vt videbimus ſuo loco in auditu: deinde admiſcetur vehemens aëris commotio, quæ dolorem cauſat pulſando auditum, oculos vero quanuis colores non lædant, quod actiui non ſint, ibi tamen aliquando miſcetur actio vaporis nociui à re viſa emiſsi, actio quoque realis lucis vehementis nocet, vnde res albę, quia in eis maior eſt lucis repercuſsio, magis nocent viſui, quam alia colorata, ac viſus inter cæteros ſenſus læditur facilius, quia eſt delicatiſsimi organi. Addendum tamen, aliquando potentiam cognoſcitiuam materialem lędi non tam ex actione obiecti, quam ex continuata actione, ſic viſus flacceſcit attente videndo, imaginatio aſſiduè operando, ac fortaſſe præ omnibus ambo, quia perfectiores ſenſus ſunt, attentionemque requirunt maiorem, & viſus ſpecialiter, quia vt exactè videat fixum eſſe oportet, cum tamen de ſe nimium mobilis ſit. Quare dum intente figitur, diſtenſio neruorum ſequitur, & dolor, vel laſsitudo: ac maior in rem minimam intendendo, quia ad hoc maior oculorum defixio poſtulatur. Ad argumentum ergo reſpondetur, obiectum cognoſcibile, quantumuis excellens, ſi tantum immutaret potentiam in ratione cognoſcibilis, nunquam illam ob id corrupturum, ſecus autem ſi illam alia ratione immutaret, vt diximus.

CAPVT III.

Vtrum actus potentiæ cognoſcitiuæ ſit aliquid diſtinctum ab ſpecie.

1 DIximus de obiecto cognoſcibilis: ſequitur vt de actu dicamus, de quo primo videndum eſt, quid ſit, poſtea quomodo fiat, & quid producat: eſt ergo in quæſtione propoſita opinio quorundã aſſerentium actum cognoſcendi non eſſe qualitatem diſtinctam à potentia, & ſpecie, ſed eſſe ſolam eius receptionem vitalem. Quam opinionem ſic expli-

1. Opinio negans eiuſque ſenſus.

explicant. Nam ſpecies dupliciter poteſt recipi in potentia, vno modo quaſi mortuo, quando ſcilicet potentia non attendit receptionem ſpeciei: ſic ſpecies imprimitur oculo, quando ad alia attendentes nihil videmus. Dicitur autē talis receptio mortua, quia illo modo etiam recipitur in ſpeculo: tunc ergo omnes conueniunt actum cognoſcendi diſtinctum eſſe ab hac receptione ſpeciei, quod etiam in ſenſibus interioribus, & intellectu patet, vbi ſpecies manent abſque actuali cognitione. Alio vero modo, vitali nimirum, recipitur in potentia ſpecies, quando anima attendit, quæ quidem attentio non eſt diſtinctum aliquid ab anima, & potentia, ſed modus illius: hanc igitur vitalem receptionem ſpeciei volunt dicti authores eſſe cognitionem. Ita Venet. 2. de anima, text. 60. & in ſumm. de anim. l. 2. tract. 4. c. 10. Nyphus lib. de ſenſu contra Iandunum, Caiet. 2. de anima, c. 5. Ioan. de Ripa apud Capreolum in 3. d. 14. q. 1. & ibi Gabr. q. 1. & plures Nominalium. Quamuis autem multi ex his authoribus de ſenſibus specialiter loquantur, tamen ratio vniuerſalis eſt de potentijs cognoſcentibus. Fauet Ariſtoteles 2. de Anima, text. 118. aiens, *Sentire quoddam pati eſt, quare id, quod agit, tale illud facit cum ſit potentia, quale eſt ipſum actu*: quaſi dicat ſenſibile facit ſenſum in actu, cum ſit tale in actu, quale ſenſus eſt in potentia: & infra text. 138. 139. & 140. docet eandem eſſe actionem ſenſibilis, & ſenſus, in ſenſu receptam, ſubditque actum coloris in viſu receptum dici viſionem, ſenſum vero prout recipitur in auditu dici auditionem: & c. 5. l. 2. ait, *Videtur autem ſenſum eſſe in eo, quod eſt moueri*, vbi ſenſum ſumit pro ſenſu in actu, & D. Thom. 1. p. quæſt. 17. artic. 2. ad 1. ſcribit ſenſum ſentire eſſe ipſum affici: fauet etiam D. Auguſtin. 9. de Trinitate, cap. 2. & ſequentibus, docens quod mens per ſeipſam ſe nouit, & quod amor, & cognitio tanquam in ſubiecto inſunt menti, & in fine addit, quod mens, & notitia eius ſunt vnum, ac vna ſubſtantia, idemque colligitur ex lib. 10. & 15. lib. etiam 11. c. 2. ſæpe vocat ſpeciem ipſam ſenſationem, attamen cap. 3. ſe exponit, oppoſitumque affirmat.

Fundamentum eius.

Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia poſita vitali receptione ſpeciei intelligitur optime, quomodo fiat cognitio, & euitantur ſuperfluæ entitates, quæ non ſunt pro libito multiplicandæ.

2 Vera ſententia affirmãs.

Oppoſita nihilominus ſententia eſt mihi certa, actum cognoſcendi eſſe ſpecialem qualitatem realiter diſtinctam à potentia etiam per ſpeciem informatam. Eſt communiſsima in lib. 2. de Anima, cap. 5. vbi Philoponus, Themiſtius, Simplicius, & alij expoſitores, idemque Themiſtius libr. 3. c. 15. pronuntiat notionem eſſe animæ actionem: & de memoria & reminiſcentia, cap. 11. imaginationem non eſſe impreſsionem ſpeciei. Alexander quoque 1. de Anima, cap. 11. & 19. aperte diſtinguit ſenſationem à receptione ſpeciei. Commentator libro ſecundo text. 149. Galenus 7. de placitis, c. 14. Greg. Nyſſenus de viribus animæ, cap. 1. & 4. Nemeſius lib. de natura hominis, c. 4. idem ſentit S. Thomas paſsim ſpecialiter de veritate quæſt. 8. quodl. 7. a. 2. & locis ſtatim citandis, Capreol. in 1. d. 35. quæſt. 1. concluſione 3. & in 3. diſt. 14. & in 4. diſt. 49. q. 1. concluſione 1. Ferrar. 1. contra gentes, cap. 44. & 45. & libr. 2. cap. 47. Caiet. etiam ſibi contrarius 1. part. quæſt. 12. a. 5. & 11. aperte diſtinguit actum cognoſcendi à receptione ſpeciei, idem præſtat q. 14. art. 1. quæſt. 17. & 18. & 55. articul. 3. & 56. art. 1. 79. & 80. artic. 2. & 85. artic. 4. in eadem ſententia eſt Scotus, quam late proſequitur Greg. in 2. d. 7. q. 2. Zimara theoremate 124.

3 Probatur quoad diſtin

Et ratione arguitur. Nam ſi actus cognoſcendi non eſt diſtincta entitas, vltra potentiam, aut ſpeciem, certe cum altera identificatur: vtrumque autem eſt falſum: ergo, &c. Reſpondet Caietanus identificari cum ſpecie, quod ita refellitur, nam potentia comparatur ad ſpeciem, vt receptiua: ad actum vero cognitionis vt actiua: impoſsibile eſt ergo actum eſſe idem cum ſpecie. Maior patet, quia potentia ſolum recipit ſpeciem, non producit, vt Ariſtoteles ſuprà teſtatur in text. 138. & 139. & merito, ſiquidem obiectum ſolum eſt, quod producit ſpeciem in ſenſu, vt in ſequentibus videbimus. Probatur deinde minor. Nam de ratione actionis vitalis eſt, vt fiat à principio intrinſeco actiuo: ſi autem actus cognitionis eſſet idem cum ſpecie, fieret ab obiecto, præſertim in externis ſenſibus. Vnde Ariſt. in l. de ſenſib. & ſenſu, c. 2. reprehendit Democritum aſtruentem viſionem eſſe imaginem, id eſt, ſpeciem, vt S. Thom. ibid. expoſuit.

ctionem co gnitionis ab ſpecie contra Caiet.

4 Probatur vlterius quoad diſtinctionem à potentia contra alios multiplici ratione naturali.

Quod etiam actus cognitionis non ſit idem cũ potentia, vt alij maluerunt, probatur, explicando prius intentum: aiunt enim authores cognitionẽ conſiſtere in vitali attentione minime diſtincta realiter à potentia, ſed modaliter tantum, idque ſufficere, vt ab illa fiat effectiuè ſicut etiam animal cum effectiue ſe mouet, nihil realiter diſtinctum à ſeipſo efficit. Contra hoc igitur argumentor multipliciter. Primò, ſi actio cognoſcendi eſſet animæ attentio, identificarerur potius cum ipſa anima, quàm cum potentia, imo ſuperflua eſſet diſtincta potentia, atque ita anima ipſa eſſet potentia, & operatio, quod repugnat rationi creaturæ. Secundo, quia iam ſenſatio eſſet idem cum anima, atque adeo actio eſſet animæ propria, & non coniuncti, conſequenterque ſpiritualis eſſet, ac rei ſubſiſtentis, brutiſque repugnans. Tertio ad huiuſmodi attentionem receptio ſpecierum non requiritur, attendimus n. etiamſi ſpeciem non recipiamus, veluti cum expectamus, an aliquid audire poſsimus, quia ſcilicet ad attendendum ſat eſt expeditos eſſe, ac alijs actionibus vacuos. Ex quo vlterius ſequitur, primo, ſi auditio ſola eſt attentio, iã tunc ex parte animæ factum eſſe quidquid ad audiendum requiritur, nec tamen audire, ac poſtea ſine noua efficientia auditionem dari. Sequitur ſecundo poſita attentione ex parte animæ, atque obiecto ſonante, fore vt abſque vlla multiplicatione ſpecierũ audiatur: ſiquidem auditiua actio, ſcilicet attentio, iam præerat, obiectumque ſimiliter: nihil autẽ aliud eſt neceſſarium, iuxta aduerſarios, idemque argumentum vrgetur in viſu. Nam præſente obiecto viſibili anima ſine ſpecie poteſt attendere, atque adeo videre: redundabit ergo ſpecies. Quarto. Aut viſio eſt attentio ad obiectum in ſe, aut ad immutationem, quam ipſum facit in potentia. Si primũ: ſanè ad cognoſcendum non requiritur immutatio, cũ poſsit viſus attendere abſque ſpecie, vt eſt explicatum. Secundum vero eſt impoſsibile, cũ immutatio intẽtionalis neutiquam ſentitur: ergo ex vi attentionis ad illam, obiectum non percipietur. Accedit, quod de intellectu ſaltem explicari nequeat dicta ſententia: hæc n. potentia apprehendit, & iudicat, componit, & diſcurrit ſciendo, opinando, errando, &c. incredibile a. eſt hoſce actus omnes ipſummet eſſe intellectum, aut ſpeciem: quocirca quæ de talibus actibus experimur aperte oſtendunt veritatem concluſionis.

5 Probatur tandem ex iis quæ fides docet.

Ea etiam, quæ fides docet, idem oſtendunt: intelliguntur enim multo facilius, poſitis actibus realiter diſtinctis à potentijs, & ſpeciebus. Nam ſecundum fidem in intellectu noſtro actus dantur ſupernaturales credendi, quos intellectus habere nequit ſuis viribus, ipſo etiam obiecto ſupernaturali ſufficienter propoſito. In patria quoque actus videntis Deum ſupernaturalis eſt, ad quem ſecundum fidem ponitur lumen gloriæ neceſſarium: qua ergo ratione intelligi poteſt eiuſmodi

modi actus, ipſum eſſe intellectum, aut ſpeciem? Eadem autem ratio eſt de vno actu, vel potentia, atque de omnibus: concludendum igitur actum cognitionis eſſe veram qualitatem; à potentiaque diſtinctam, contra quam ſi quæ fuerint argumenta ſequenti capite diluentur; allata vero ex Ariſtotele, D. Auguſtino, & D. Thoma in numero primo intelligenda ſunt cauſaliter, non formaliter.

CAPVT IV.

Vtrum actus cognoſcendi fiat à potentiâ in qua recipitur ſimul cum ſpecie.

1 *Prima ſententia negãs.* DIximus de entitate actionis cognoſcitiuæ, dicendum ſequitur de principio, à quo fit, quod etiam ex parte pertinet ad cognitionem ipſius potentiæ. In hac ergo quæſtione variæ ſunt opiniones: quidam dixerunt in omni virtute cognoſcente eſſe diſtinguendas duas potentias; aliam merè actiuam actus cognoſcendi, aliam receptiuam illius, atque adeo ſenſum dari alium agentem, & patientem alium, intellectumque ſimiliter. Ita Iandunus ſecundo de Anima, quæſt. 16. & tractatu de intellectu agente, qui hoc tribuit Commentatori, idem ſenſit Apollinaris quæſt. 11. & 13. qui forte nituntur illo effato, quod idem ſecundum eandem potentiam ſimul agere, & recipere non valeat.

2 *Improbatur dupliciter.* Hæc opinio eſt omnino improbabilis. Primò, quoniam impoſsibile eſt actionem immanentem recipi in vna potentia, & fieri ab altera. Secundo interrogo, quænam potentia cognoſcit, an quæ efficit actum, ánne quæ recipit. Non quæ recipit tantum, cum cognoſcere ſit vitaliter operari: ſi fingas Deum intra potentiã immittere entitatem actus, ipſa potentia nihil agente, in eo certè euentu, nihil ipſa cognoſcet, cum primum principium in hac materia ſit vitalem actionem intrinſece includere proceſſum effectiuum ab agente, ideo enim viuere res dicitur, quæ intra ſe habet principium actionis. Nec etiam cognoſcit potentia, quæ tantum agit, namque cognitio intrinſecus actus eſt potentiæ cognoſcitiuæ: ergo impoſsibile eſt illam potentiam cognoſcere, quæ actu cognitionis non informatur: impoſsibile ergo eſt in cognitione agere, ac recipere, ſeparari omnino, diuerſiſque potentijs tribui.

3 *Secunda ſententia etiam negans aliter. Reſpuitur.* Ex his improbatur alia opinio aſſerens potentiam cognoſcentem non efficere actum, ſed ab obiecto illum recipere. Ita de ſenſibus affirmant Paulus Venetus, & Nyphus citati cap. præcedenti n. 1. idemque putat de intellectu Gotfredus, (vt refert Scot. in 1. diſtinction. 3. q. 7. §. alia eſt opinio,) dicens intellectionem fieri ab obiecto medio phantaſmate illuſtrato, lumine intellectus agentis: cuius opinionis fundamentum idem eſt, ac prioris opinionis, & argumenta etiam contra illam facta hic militant, imo fortiora, quod ſcilicet iam cognitio eſſet ab extrinſeco, ac mera cognoſcentis potentiæ paſsio, aliundeque tranſiens actio. Rurſum obiectum potius diceretur cognoſcere. Denique cum cognitio qualitas perfecta ſit, produci non poteſt ab imperfecto obiecto, potiſsime intellectio, quæ ſpiritualis qualitas eſt, phantaſma autem materialis, nec phantaſmatis illuminatio prodeſſe poteſt, vtpote ficta, & tenebris plena, de quo infra.

4 *Tertia ſententia variè à Thomiſtis explicata.* Simili fere modo improbanda eſt alia opinio ſtatuens actum cognoſcendi fieri à potentia ſpecie informata, ita tamen vt potentia ex ſe nullam actiuitatem habeat, ſed tota ratio efficiendi ſit ſpecies, quemadmodum aquæ calidæ tota calefaciendi ratio eſt calor. Hanc opinionem ſic expoſitam tribuit Scotus S. Thomæ, quam certe indicat 1. p. q. 56. art. 1. & q. 79. a. 3. ad primum, & q. 85. a. 2 ad tertium, & alijs locis, fuitque opinio Alberti ſumma de homine, de potentijs ſenſuum, quamuis ſpecialiter de ſenſibus loquatur. Accedit Tienenſis 2. de anima text. 72. & Iauelus qu. 22. quantum ad ſenſus attinet, quanuis l. 3. aliter ſentiat de intellectu. Eandem fere opinionem habet Caiet. 1. par. q. 14. a. 1. q. 79. a. 2. 87. a. 1. quamuis aliter rem explicet, dicens cognoſcentem potentiam per ſpeciem fieri ipſum cognoſcibile, atq; ita factam elicere actum, ac licet tota ratio agendi ſit ab ſpecie: tribui nihilominus potentiæ, quatenus facta eſt ipſum cognoſcibile.

Contra hanc opinionem vtcunque expoſitam procedunt argumenta facta contra præcedentes, cum fateatur etiam potentiam non habere ex ſe actiuitatem ad actum cognoſcendi: non ergo actus ille procedet à principio intrinſeco actiuo, ſed tantum ab extrinſeco, quod eſt ſpecies: ſic enim calefactio ab aqua non procedit actiuè tanquam à principio intrinſeco. Eſt autem hoc contra rationem actus vitalis: ergo, &c. Et confirmatur. Nam ſi potentia cognoſcens non concurrit actiue: ergo neque anima concurret, quia non niſi cum potentijs operatur: non eſt ergo anima principium cognoſcendi, quod eſt euidenter falſum, & contra Ariſtotelem lib. 2. cap. 2. Confirmatur præterea, nam ſi ſola ſpecies eſſet tota ratio agendi, naturaliter ageret, ac adeo ea poſita in potentia naturaliter ſequeretur actio. Conſequens eſt contra experientiam, quia licet recipiatur in oculis ſpecies, non continuo ſequitur viſio, ſi non detur attentio. Vnde ſæpe diuerſi homines eaſdem ſpecies recipientes in potentijs æque diſpoſitis, non æquè vident, eo quod non æquè attendunt, atque in homine vno diuerſis temporibus idem experimur: cauſa nimirum eſt, quia non à ſola ſpecie prouenit actiuitas; ſed maxime ab anima, & potentia, ac de interioribus ſunt argumenta clariſsima. Imaginatio enim habet plures ſpecies ſimul, cum tamen nunc hoc, nunc illud imaginetur, nunc montem aureum, poſtea chimæram componat. Intellectus etiam tam varie operatur, vt intelligi nequeat, quomodo id præſtet per actiuitatem ſpecierum abſque vlla ſui actiuitate. Præterea ſi potentia per ſpeciem agit tanquam per accidens ſibi inhærens, inſtar aquæ per calorem agentis, plane talis potentia de ſe cognoſcitiua nõ erit, ſed ab extrinſeca ſpecie id vendicabit: ſicq; non p ſe intellectus intelligit, ſed per accidens, ſicut aquã dicimus per ſe non cãlefacere, ſed per accidens, quod tamen falſum per ſe, & incredibile apparet. Porro Caietani expoſitio fingens illam vnionem falſum ſupponit, & ſupra eſt improbatum in cap. 2. ac dato, quod aliquo modo poſſet intelligi cognoſcentem potentiam fieri ſuum cognoſcibile, fieret ſane verius per actum cognitionis, per quem dum obiectum cognoſcitur, intime quodammodo potentiæ imbibitur. Ea ergo ita reddita ipſum cognoſcibile poteſt melius, ac verius eſſe principium cognitionis. 5 *Impugnatur.* *Confirm. 1.* *Confirm. 2.*

His ergo reiectis opinionibus, eſt quarta alia Scoti in prima diſtinctione tertia, quæſtione ſeptima, dicentis actus cognoſcendi effici à potentia ſimul, & ſpecie tanquam à duabus cauſis partialibus integrantibus vnum principium actiuũ, quæ probatur primo. Nam ſpecies intentionalis neceſſaria eſt, vt ſupra oſtendimus: ergo habet efficientiam circa actum cognoſcendi, alias fruſtra neceſſaria diceretur potentia. Deinde etiam habet efficientiam, vt argumenta facta probant: ergo, &c. Minor patet ex dictis ac maior ex eo ſuadetur, quia non poteſt vſus alius ſpeciei aſsignari. Dicetur 6 *4. Sententia Scoti.* *1. Argum.*

cetur fortaſſe requiri ſpeciem ad determinandam potentiam ad cognitionem obiecti. Rectè quidem, ea tamen determinatio cooperatio eſt ſpeciei cum potentia. *Confirm.* Et confirmatur, quia ſi ſolus viſus efficit viſionem præſente viſibili, poterit ſane illam efficere ſine ſpecie. *2. Argum.* Secundò arguitur. Forma conſtituens rem in actu primo concurrit cum illa ad productionem actus ſecundi: ſed ſpecies conſtituit potentiam in actu primo ad cognoſcendum: ergo cum illa efficit cognitionem. *3. Argum.* Tertio in patria eſſentia diuina, quæ eſt tanquam ſpecies intelligibilis, concurrit ſimul cum potentia ad viſionem: ergo ſpecies creata ita concurrit.

7 *5. Sententia.* Quinta opinio aſſerit ſpeciem nihil efficere, ſed potentiam habere totam actiuitatem reſpectu actionis. Ita Henricus quodlibet. quarto, quæſtion. ſeptima, ac de intellectu idem credit Iauelus libro tertio, de Anima. *Suadetur 1.* Suadetur primo, quia actus cognoſcendi perfectior eſt, quam ſpecies: non poteſt ergo ſpecies effectiuè ad illud concurrere, quod potiſsimè vrget in ſenſibus exterioribus, in quibus ſpecies imperfectiſsimæ ſunt, cum producantur à materialibus obiectis. *Suadetur 2.* Secundo actus cognoſcendi eſt vitalis: ergo tantum procedit à principio intrinſeco viuentis, quale non eſt ſpecies, cum ab externo obiecto imprimatur: ergo, & cætera. *Suadetur 3.* Tertio potentiæ animæ vegetatiuæ ſolæ efficiunt actiones ſuas, neque indigent iuuamine obiectorum: à fortiori ergo id ſortientur potentiæ cognoſcitiuæ, vtpote perfectiores.

8 *6. Sententia quæ etiam improbatur.* Vltima ſententia diſtinguit apprehenſionem à iudicio, ſtatuitque apprehenſionem fieri ab ſpecie, iudicium vero à potentia. Ita Ægidius libro octauo, quæſtion. ſecunda, inſinuatque Diuus Thomas quodlibet. octauo, quæſtion. ſecunda. Sed facile refellitur opinio. Nam vel per apprehenſionem intelligit actum cognoſcendi, vel tantum ſpeciei apprehenſionem: hoc ſecundum ad rem non eſt, ſi autem intelligat primum, impoſsibile ſane eſt potentiam reſpectu illius actus habere ſe mere paſsiuè, vt iam probauimus, præterquam quod talis apprehenſio non eſt ſemper actus à iudicio diſtinctus, vt infra videbimus: quare, & cætera.

9 In hac ergo controuerſia ſit prima concluſio. *1. Aſſertio.* Potentia cognoſcens habet propriam, & immediatam actiuitatem circa actum ſuum. Hanc probant argumenta facta contra tres opiniones priores, & eſt communis Diui Thomæ, & Scoti, & authorum vtriuſque Scholæ, & aperta ſententia Ariſtotelis libro ſecundo de Anima, capite ſecundo, dum ait animam eſſe principium intelligendi, & ſentiendi, ſicut & vegetandi non immediatè, ſed per potentias ſuas, & cætera. *Obiectio 1.* Videtur tamen idem Ariſtoteles libro tertio, textu quinto. eidem concluſioni repugnare, vocat ſiquidem intellectum puram potentiam, ac ſubdit, nullam aliam eſſe illius naturam, quam quod poſsibilis eſt. Idemque eſt modus loquendi Diui Thomæ ſæpe prima parte, quæſtion. octogeſima ſeptima, articul. primo. Si ergo pura potentia eſt, nullam profecto actiuitatem habet, atque eadem ratio eſt de quauis potentia cognoſcitiua. *Obiectio 2.* Præterea arguitur, quoniam ſi potentia eſſet principium actiuum operationis, ipſa inuariata, non variaretur actio: nunc autem eadem potentia meliorem actum elicit, ſolum propter extrinſecum D E I auxilium, aut propter meliorem ſpeciem, vt vnus beatus clarius videt D E V M, quam alius, qui meliorem intellectum naturalem habeat, eo tantum quod à D E O magis iuuatur, quod ſignum eſt potentiam non efficere cognitionem, ſed illam aliunde recipere.

10 *Ad 1. obiectionem.* Ad Ariſtotelem dicendum primo Philoponum ſic legere, *ſed fieri non poteſt, vt alia ſit eius natura, quam hæc, quæ dicta eſt*, ſcilicet quod ſit ſeparatus à corpore. Perionius ita vertit, *Ex quo efficitur nullam eius eſſe naturam, niſi eam, quæ vim intelligendi habere dicitur.* Simplicius denique vertit aliter: attamen Argyropili verſio eſt, quam adduximus, & Græca litera conſonat textui conſequenti, qui ita habet. *Is igitur intellectus, qui animus nuncupatur, nihil actu eorum eſt prorſus, quæ ſunt antequam intelligat ipſe.* Reſpondetur ergo Ariſtotelem tantum ſignificare intellectum, eo quod non habet ex ſe ſpecies intelligibiles, dici puram potentiam non ſimpliciter, ſed in genere intelligibilium, idque importare verba illa, *nihil eſt actu eorum, quæ intelligit*, & quod infra ſubdit intellectiuam partem eſſe locum formarum non actu, ſed potentia: non negat igitur actiuitatem potentiæ: idemque eſt ſenſus Diui Thomæ. *Ad 2. obiect.* Alterum argumentum, vt plurimum probat potentias has dependere in agendo à multis conditionibus, ratione quarum melior prodeat operatio, vnde melior ſpecies, vel maius auxilium plurimum conducit ad meliorem actum, ſpecialiter vero de actibus ſupernaturalibus dicimus, licet concurrant effectiuè ad illos beati, ſed tamen gerere vt inſtrumenta D E I, ex ſe autem non habere connaturalem actiuitatem circa tales actiones, quare in eis inſeruit potiſsime virtus principalis cauſæ, qui Deus eſt, vt entis inſtrumento, quantum vult, vnde theologi plerique, qui rectius ſentiunt, aiunt maiorem perfectionem naturalis intellectus ad ſupernaturalem Dei viſionem non conducere, ſed maius auxilium. *Lib. 2. de attribut. c. 21.*

21 *Ad impugnatarum opinionum commune fundamentum.* Ad commune fundamentum illarum opinionum negantium actiuitatem potentijs cognoſcentibus, ne idem eſſet agens, & patiens, reſpondetur communiter, potentiam ſolam recipere, at informatam ſpecie efficere, ſicque diſtingui agens à patiente. Alij dicunt actum recipi in potentia informata ſpecie, eſſeque rationem recipiendi illum: quicquid tamen de his ſit, maxima illa ex octauo Phyſicorum in actibus ſaltem immanentibus non habet locum, vt eo loco diximus. *Vide diſp. 18. Metaph. ſect. 7. à n. 45.*

12 *2. Aſſertio. Probatur.* Secunda concluſio. Non tantum potentia, ſed etiam ſpecies habet aliquam actiuitatem circa actum cognoſcendi. Hanc probant argumenta pro Scoto in numer. ſexto. Et præterea argumentor. Nam cognitio fit per intentionalem aſsimilationem cognoſcentis ad rem cognitam, vnde quod perfecte volumus cognoſcere, conamur illius ſimilitudinem, quam poſſumus perfectam intra nos formari: ipſa ergo actualis cognitio quædam, eſt actualis aſsimilatio: oportet ergo, vt potentia cognoſcens habeat formam, quæ ſit actiuum principium aſsimilandi: huiuſmodi autem aliud non eſt, quam ſpecies: ergo, & cætera. *Ariſtoteles exponitur.* Atque hoc inſinuat Ariſtoteles libro ſecundo de Anima, textu ſexageſimo. vbi ſenſibilia ſenſationum actiua eſſe affirmat, per vicarias vtique ſpecies. Nec obſtat, quod in capite tertio, ait ſenſum ex ſe eſſe in actu primo, quaſi ſpecie non indigeat, vt in actum ſecundum, ſeu ſenſationem proſiliat. Comparat enim illic Ariſtoteles ſenſum cum intellectu, ac de eorum actuatione per habitum, aitque ſenſum non indigere habitibus, ſicut intellectum, cum ſit potentia omnino determinata: vel certe comparat ſenſum informatum per ſpeciem, & intellectum per habitum, vnde cum ait primam mutationem ſenſitiui fieri à generante, per gene-

generans intelligit obiectum imprimens ſpeciem, nam ſubdit ea, quæ actu ſenſum efficiunt, eſſe exterius, vt viſibile, &c.

13 *3. Aſſertio.* Tertia concluſio. Principium integrum productiuum actus eſt potentia informata ſpecie. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis locis citatis, & nono Metaphyſic. capite nono. Diuus Auguſtinus etiam nono de Trinitate, capite vltimo. *Liquido tenendum*, ait, *rem, quam cognoſcimus, generare in nobis notitiam ſui, quod ab vtroque*, ab obiecto ſcilicet, & potentia, *notitia pariatur.* Et vndecimo, de Trinitate, capite ſecundo. *Ex re viſibili*, inquit, *fit viſio, non tamen ex ſola, niſi adſit viſus, ex vidente enim, & viſibili fit viſio.* Idem docet Diuus Thomas prima parte, quæſtion. decimaquarta, articul. ſecundo, & quæſtione quinquageſima quarta, articulo ſecundo, & 2. 2. quæſtione trigeſima prima, articul. quinto, & primo contra gentes, capite vigeſimo, & libro ſecundo, capite primo: & quodlibet. octauo, quæſtion. tertia, artic. 3. neque aliud intendit Scotus citatus in numer. 6. *Vnde ſit probanda.* Probationes verò ſumendæ ſunt ex prima, & ſecunda concluſione.

14 *Ad 1. arg. in num. 7* Ad primum pro quinta ſententia communis ſolutio eſt, licet ſpecies ſit ignobilior, attamen vt inſtrumentum potentiæ attingere poſſe nobiliorem actum. Hæc verò ſolutio vt iacet non conſonat ſupradictis. Aliter ergo reſpondetur, negando actum cognoſcendi eſſe perfectiorem qualitatem, quod non facilè poſſet improbari, etſi id ego minus probem, quia ille actus vitalis eſt: & à perfectiori potentia elicitus, habetque optimum effectum formalem, qui eſt cognoſcere. Quare ad argumentum dico imperfectum non poſſe attingere productionem perfecti tanquam totale principium immediatum, ac principale naturaliter loquendo, poſſe tamen attingere, vt partialiter complens immediatum inſtrumentum, atque attingendo in effectu aliquid non perfectius ſe. Quam ſolutionem ſic explico: nam potentia cognoſcens ſpecie informata integrum inſtrumentum eſt, per quod anima operatur; ſpecies autem inſtrumentum non eſt potentiæ, non enim hæc ita ſpecie vtitur, vt ſola ipſa ſpecies eliciat immediatè actum cognoſcendi, vt optimè probat argumentum primum pro Henrico, ſed ex potentia, & ſpecie conſtat integrum inſtrumentum, quod immediatè elicit actum. In quo duo etiam conſiderant nonnulli, & ſubſtantiam, & repræſentationem: illamque ſortiri à potentia, hanc verò ab ſpecie, ac proinde ſingula ſingulis tribuendo, imperfectiorem deprehendi actum, quàm ipſius principia. Hæc tamen conſideratio neceſſaria non eſt, vt conſtat, quàm vera autem ſit, ex capit. 2. à numer. 22. intelligi poteſt. *Ad 2. & 3 argum.* Ad ſecundum reſpondetur ſæpe animam in operando vti inſtrumentis extrinſecis, adiunctis proprijs; vt calamo ad ſcribendum, quod magis neceſſarium fuit in potentijs cognoſcentibus, quàm in alijs propter modum operandi per aſsimilationem; per quod etiam patet ſolutio tertij.

CAPVT V.

Vtrùm per actum potentiæ cognoſcitiuæ aliquis terminus producatur.

1. HÆc quæſtio tractari ſolet communiter in tertio libro de Anima ſub terminis contradictoribus, an per actum intellectus producatur verbum: diſputatur etiam à Theologis in prima diſtinctione vigeſima ſeptima. & à Diuo Thoma, eiuſque diſcipulis prima parte, quæſtion. vigeſima tertia, articul. primo. attamen, quia eadem ratio eſt de actione intellectus, & de actibus aliarum potentiarum cognoſcentium, ideo hoc loco in vniuerſum tractanda videtur: nam poſtquam egimus de entitate, & principio actiuo cognitionis, dicendum ſequitur de illius termino: *Partis negatiuæ funda. ex Ariſtot.* Videtur igitur per illam nihil produci; quoniam cognitio actus immanens eſt, ac proinde minimè productiuus, nono Metaph. capite nono. vbi ſic legitur; *Quorumcunque itaque aliud quiddam propter vſum eſt id, quo fit, horum actus in eo, quod fit, eſt, vt ædificatio in eo quod ædificatur*, & cæt. *Quorum verò non aliud quoddam opus propter actionem in ipſiſmet actio eſt; vt viſio in vidente, & ſpeculatio in ſpeculante.* Et 1. Ethicorum ad Nicomachum, cap. 1. habetur, *quaſdam operationes eſſe fines*, ſcilicet immanentes, *in alijs autem*, addit, *præter has opera quædam.* Contra verò eſt, quia ſecundum Theologos per actionem intellectus producitur verbum, quod ſit illius terminus, eadem autem eſt ratio de illa, & de alijs ſimilibus: ergo, &c. *Fundamentum partis affirmat. ex Theologis.*

2. *Generalis reſolutio.* In hac quæſtione multi Thomiſtæ opinantur, per actum intellectus produci quendam terminum, qui *verbum* dicitur, de ratione tamen, & modo ponendi illum, ac de potentijs alijs cognoſcentibus non conueniunt. Ad intelligendam ergo diuerſitatem opinionum eſt recolenda diſtinctio cognitionis intuitiuæ, & abſtractiuæ: intuitiua obiectum habet ſibi realiter præſens, abſtractiua non item: *Prima illius expoſitio.* dicunt ergo Thomiſtarum nonnulli per cognitionem abſtractiuam produci aliquid terminans illam, at per intuitiuam nihil. Ratio ſententiæ eſt; quoniam per actionem cognoſcitiuam ſolùm producitur terminus ex indigentia; cùm nimirum obiectum præſens non habetur: ſola ergo abſtractiua cognitio producet terminũ; non autem intuitiua. Vnde talem productionem cõcedunt, & intellectui, & ſenſui interiori abſtractiuè cognoſcentibus, cùm diſcrimine, quòd in intellectu terminum illum vocent verbum, in ſenſu idolum: ſenſibus verò exterioribus terminum denegant, quia eorum cognitio ſemper eſt intuitiua, qua etiam de cauſa in intellectu intuitiuè cognoſcente, vt in beatis Deum videntibus, & in Angelis ſeipſos cognoſcentibus terminum prædictum non agnoſcunt. Quare ſecũdum hanc opinionem verbum, ſeu idolum non eſt, vt terminus productus neceſſariò, ſed vt ſpeculum, & imago, in qua res ipſa cognoſcatur; ac conſequenter aiunt verbum realiter diſtingui ab actu cognoſcendi, ſicut res à re diſtinguitur. Hanc opinionem ſic expoſitam tuetur Caietanus prima parte, loco citato, & Capreolus illa diſtinction. vigeſima ſeptima. Ferrarius primo contra, capit. quinquageſimo tertio, quamuis hic minus conſequenter loquatur in non paucis: inſinuat etiam Diuus Thomas prima parte, quæſtion. trigeſima quarta, articul. primo, ad ſecundum, de potentia, quæſtion. octaua, articulo primo, quæſtione nona, articulo quinto, de veritate, quæſt. 4. articul. 1. ad 2. citato etiam Ariſtotele 2. de Anima, textu 59. & 60. ſcribente, obiectum intellectus debere eſſe intra ipſum, qui locus minime fauet, cùm ibi loquitur Ariſtoteles de ſpeciebus intelligibilibus, non de cognitionis termino.

3. *2. Expoſitio.* Alia opinio declarat nulla actione cognoſcitiua produci terminum ab illa diſtinctum: Patres verò cùm aiunt intellectum producere verbum, ipſammet intellectionem vocare verbum, ac tale verbum in omni intelligente dari, imò proportionaliter in omni cognoſcente: rurſus verbum non eſſe id in quo tanquam in ſpeculo obiectum cognoſcatur, ſed actum eſſe, quo cognoſcitur obiectum. Hæc videtur ſententia Scoti, Durandi, &

Gabriel. citata diſtinct.27. Et rurſus Scoti quodlib.8. cuius opinionis motiua in ſequentibus afferemus.

4. *1. Aſſert. vnde probanda.* Prima concluſio. Per omnem actionem cognoſcendi terminus producitur illi intrinſecus, ac modaliter tantùm ab ea diſtinctus. Hæc concluſio eſt à nobis expoſita, & probata olim in quæſtione de ſex vltimis prædicamentis, vbi oſtendimus in actionibus immanentibus eſſe diſtinguendam rationem qualitatis à ratione productionis, qualitatemque terminum eſſe illius actionis, vt eſt productio, & hoc etiam tetigimus ſupra libro ſecundo, cap.2. Vnde non eſt hîc ampliùs immorandum. *Videatur author diſp. 48 Metaph. ſect. 2*

5. *2. Aſſert. Probatur 1* Secunda concluſio. Præter hunc terminum non producitur alius per actionem cognoſcendi modaliter, aut realiter diſtinctus. Probatur primò, quia in vniuerſum per vnam actionem non producitur, niſi vnus terminus: ergo neque per actionem cognoſcendi. *2.* Secundò, vel ille terminus producetur per actum intelligendi, vt eſt qualitas, vel prout eſt productio qualitatis: neutrum verum eſt: ergo, &c. Probatur minor, nam productio illa, vt ſic, producit qualitatem, quæ actus eſt intelligendi: non ergo indiget alio termino: ipſa verò qualitas in primis actio productiua non eſt, neque deinde eſt principium, ſeu forma, per quam potentia cognoſcitiua producit aliam qualitatem, quia intentionales qualitates de ſe productiuæ non ſunt, vt patet in viſu.

6. *Euaſio obſtruitur dupliciter.* Dicetur fortaſſe actum cognoſcendi abſtractiuè eſſe productiuum alterius qualitatis, non verò intuitiuum. Sed contra primò, quia intuitiuus actus perfectior eſt abſtractiuo: ergo ſi hic non eſt productiuus, neque ille erit. Secundò, quia fruſtrà ponitur qualitas producta per actum cognoſcendi, qui etiam qualitas eſt. *Vlterior euaſio refellitur.* Si occurratur ſubſtitui pro obiecto, ita facilè refellendum erit: quoniam obiectum, & conſequenter id, quod ſupplet illius vicem, præcedit actum cognoſcendi: non ergo produci per illum valet, principium enim producendi prius eſt natura producto: *Subterfugium excogitatū impugnatur 1.* ſi verò quis fingat actionem aliam priorem intellectione, per quam verbum producatur, vt conſequenter fingendum videtur, iam in primis intentum habetur, per actum ſcilicet cognoſcendi, vt ſic, nihil produci ab ipſo diſtinctum. *Secundò.* Deinde iam verbum non producitur per intelligendi actum, quod eſt contra mentem Patrum, & Doctorum de verbo tractantium. *Tertiò.* Præterea in potentia abſtractiuè cognoſcente duæ actiones erunt realiter diſtinctæ, vna per quam producatur qualitas, quæ eſt actus cognoſcendi: altera per quam producitur idolum, ſeu verbum, quod de re ipſa formari fingitur: namque vnaquæque actio cum ſuo termino identificatur, duæ autem aſſertæ qualitates realiter ſunt diſtinctæ iuxta aduerſarios: ergo & actiones productiuæ cum eis identificatæ inter ſe realiter diſtinguentur, quod eſt ſuperfluum, cùm actio potentiæ cognoſcitiuæ ſit tantùm cognitio: vel ergo per vtramque illarum actionum potentia cognoſcit, quod eſt ſuperfluum: vel altera actio non eſt potentiæ cognoſcitiuæ, quod eſt veriſsimum. *Confirm. 1.* Confirmatur, quoniam intelligi nequit potentiam præparare ſibi terminum cognoſcendum, ſi talis termini, ſiue obiecti præparatio non eſt cognitio, ſicut probatum eſt, eſſe non poſſe. *Confirm. 2.* Confirmatur deinde, quia cognoſcere nihil eſt aliud, quàm vitaliter operari formando quodammodo rem ipſam cognitam: illa ergo actio formans idolum, ſeu verbum eſt ipſa cognitio: ergo ſuperflua eſt altera actio, ſeu cognitio. *Confirm. 3.* Tandem confirmatur, quia ſi qualitas producta deſeruiret per modum obiecti, in ea cognoſceretur obiectum ipſum: impoſsibile autem eſt cognoſci obiectum in re aliqua, ipſa non cognita, vt videri rem in imagine non viſa imagine: atqui intellectus non cognoſcit talem qualitatem: ergo neque in ea cognoſcit obiectum aliud.

Tertia concluſio. Per omnem actionem cognoſcendi in fieri producitur verbum, vel aliquid illi proportionale, quod realiter, & formaliter eſt ipſe actus cognoſcendi in facto eſſe, ſeu vt eſt qualitas, diſtinguitur tamen modaliter ab illa actione, vt eſt productio, vnde verbum non ponitur ex indigentia obiecti, ſed ex vi, & natura cognitionis. 7. *3. Aſſertio.* Hæc concluſio ſequitur apertè, ex præcedentibus: poſita verò eſt ad explicandum, quid ſit verbum mentis, quod priùs de intellectu præſtabimus, deinde de ſenſibus. Prima igitur pars, nempe verbum produci, communis eſt Sanctorum Patrum, & Theologorum, quæ fuit via ad explicandam generationem verbi diuini per actum cognitionis æterni Patris, nam ſicut ibi verbum ſubſtantiale producitur per actum ſubſtantialem, ita in nobis produciter accidentale verbum, quia actio eſt accidentalis, quòd verò illud verbum accidentale non ſit diſtinctum ab actu intelligendi, vt eſt qualitas in facto eſſe, conſtat ex Diuo Auguſtino libro duodecimo de ciuitate, capite ſeptimo, & decimo quinto, de Trinitate, capite decimo, dum inquit formatam cognitionem à re, quam ſcimus, verbum eſſe, & libro nono, capite decimo ſeptimo, conceptum rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habere, & dicendo intus gignere, neque à nobis naſcendo diſcedere. *Explicatur, & comprobatur in intellectu primo ab authoritate.* Anſelmus quoque in Monologio, capite trigeſimo tertio, inquit actum ipſum intelligendi habentem ex ſe imaginem natam, verbum noſtrum eſſe. Damaſcenus libro primo, fidei, capite decimo octauo, *Verbum noſtrum*, inquit, *eſt naturalis, animæ noſtræ motio, ſecundum quam mouetur, intelligit, aut cogitat.* Iam Diuus Thomas vbicunque de verbo diſſerit, non illud aſtruit ex indigentia obiecti, ſed ex intrinſeca ratione intellectionis, indeque in omni intelligente verbum admittit, ex intrinſeca autem ratione intellectionis nihil aliud producitur in intellectu, quàm qualitas illa, quæ eſt intelligendi actus: ergo illa ipſa verbum eſt. Maior patet ex prima parte quæſtion. vigeſima ſeptima, articulo primo, vbi inquit, *Quicunque autem intelligit, ex hoc ipſo, quod intelligit, procedit aliquid intra ipſum, quod eſt conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua prouenions*, quæ verba Caietan. limitat, & exponit contra mentem, & verba authoris. *Caiet perperam interpretatur D. Th.* Item de potentia, quæſtione nona, articulo quinto, ait verbum eſſe de ratione ipſius intelligere. Idem de veritate, quæſtione quarta, articulo ſecundo, & opuſculo decimo tertio, & ſupra Ioannem capite primo, lectione prima, & lib. quarto, contra gent. capite vndecimo, ait Angelum etiam dum ſeipſum intelligit, formare verbum: ergo apertè docet verbum non dari ratione abſtractiuæ notitiæ, ſiquidem in Angelo notitia ſui intuitiua eſt, ibi autem non niſi actus intelligendi inuenitur: ille ergo verbum eſt, & productio illius, eſt verbi productio. Secundò patet etiam hoc ex mente Patrum explicantium productionem diuini verbi viciſsim per productionem verbi creata: productio autem verbi diuini ex cognitione intuitiua eſt, ac ſine vlla obiecti indigentia, cùm ſit Patri producenti præſentiſsimum, ſed ex vi intellectionis: ſimile ergo erit in nobis. *Probatur 2. à ſimili.*

Tertiò,

8. *Probatur 3. ratione.*

Tertiò. Si verbum poneretur ex indigentia, ſeu abſentia obiecti, ferè nunquam produceretur. Et quidem in Deo quantum eſt ex ratione intellectionis ſatis id liquet, atque etiam in Angelis ſe cognoſcentibus, ſed neque quando alij alios cognoſcunt cùm ſpirituales ſint, actuque intelligibiles, ac præſentes omnibus omnes. Nam diſtantia localis nihil impedit, impertinenſque eſt ad intellectionem: poteſt ergo quilibet Angelus immediatè terminare cognitionem de ſe elicitam ab altero Angelo. Dices deſiderari adhuc intimam præſentiam, ſeu veluti penetrationem Angeli cognoſcendi cum cognoſcente potentia. Sed non rectè: nam talis potentia, vt ſupponimus, inſtructa eſt ſpeciebus: ad terminandam verò cognitionem non eſt, cur requiratur obiectum intra intellectum. Eadem ſanè ratione oſtendi poteſt vniuerſim Angelos non indigere verbo ad cognoſcenda quæcunque exiſtunt, eo quòd actus cognitionis terminari ad illa poteſt vbicunque gentium ponantur: ſolùm ergo formabunt Angeli verbum rerum non exiſtentium, quod eſt contra mentem omnium de verbo tractantium.

9. *Extenditur præcedens ratio:*

Imo non ſolum de obiectis exiſtentibus, ſed neque de non exiſtentibus oportebit formare verbum, ſi illud res alia ſit quam actus ipſe cognoſcendi, nam maxime formaretur, vt in eo tanquam in imagine res cognoſceretur. Sed hoc modo iam poneretur verbum ſignum inſtrumentale præter omnium iudicium. Alij reſpondent ſpeciem eſſe principium agendi, & ideo non poſſe ſe habere vt terminum, cum rationes hæ oppoſitæ ſint, & ideo neceſſariam eſſe aliam qualitatem, quæ obiectiue terminet. Sed neque hoc ſatisfacit. Primò propter nunc dicta de ſigno inſtrumentali. Secundò, quia falſum eſt rationem principij, & termini obiectiui repugnare, nam in videntibus DEVM eſſentia principium eſt viſionis, & obiectum ſimul ad quod terminatur, idemque eſt in Angelo ſe cognoſcente. Alij ergo conſequenter concedunt ſpeciem ipſam intelligibilem eſſe verbum inquantum eſt terminus, in quo res cognoſcitur: ſed hi impropriè ſatis loquuntur, & contra mentem Patrum, & omnium, qui verbum concedunt, verbum enim poni debet per actionem intellectus, ſpecies autem ſaltem prima non ita producitur. Item quia iam nihil valeret ſimilitudo productionis verbi noſtri ad explicandam productionem diuini verbi, cum ibi eſſentia ſit per modum ſpeciei, & tamen producitur verbum, non vero eſſentia: ergo ſimiliter, &c. Præterea falſum eſt in ſpecie impreſſa fieri cognitionem, vt in aſpectu patet, videmus enim per ſpeciem non in ſpecie. Denique ſpecies ipſa non cognoſcitur: ergo neque res in ſpecie, vt ſupra dicebamus: igitur verbum neque ſpecies impreſſa eſt, neque diſtinctum aliquid ab actu intelligendi: eſt ergo actus ipſe. Quod etiam ex ſecunda concluſione aperte colligitur: probauimus enim per actum cognoſcendi non produci aliquid ab ipſo diſtinctum, produci autem verbum: verbum ergo non eſt aliquid diſtinctum ab actu.

Quorundã effugium obſtruitur. *Aliorum et iam euaſio improbatur multipliciter*

10 *Explicatur deinde eadẽ 3. aſſertio in potentijs ſenſitiuis.*

Sic ergo probata concluſione in intellectu, vt explicetur in alijs potentijs, eſt aduertendum, verbum efficere, ſeu dicere primo dictum eſſe de vocibus, tamen hinc transferri ad ſpecialem loquutionem, quæ intelligendo fit, eſt enim quædam loquutio in mente, qua quis ſibimet loquitur, vnde verbum *dicere* vſitatiſſime tribuitur loquutioni ſpirituali, iuxta illud Matthæi nono, & Lucæ primo, *Scribæ, & phariſæi dicebant intra ſe,* & Sapientiæ primo, *Dixerunt impij intra ſe cogitantes,* & in Pſalmo decimotertio, *Dixit inſipiens in corde ſuo,* &c. *dicere* ergo, & *loqui* proprie vſurpatur de actibus intellectus, ex quo colligit Auguſtinus decimoquinto de Trinitate, capite decimo, vocem *verbum* extenſam eſſe ad ſignificandum propriè conceptum mentis, ideo forte, quia loquutio exterior ex interiori dimanat. At reliquæ potentiæ cognoſcentes non proprie dicuntur, aut loquuntur, quia imperfecte cognoſcunt, nihilque affirmant, aut negant, ſed ſimpliciter apprehendunt, & ideo *verbi* vocabulum conceptibus earum proprie non tribuitur: eo ipſo tamen quod potentiæ cognoſcentes ſunt, vindicant quandam productionem ſimilem productioni verbi mentalis, eliciunt quippe actus cognoſcendi, per quos aſsimilantur rebus cognitis: hoc ergo eſt, quod proportionari dicimus verbo mentis, ac commune eſt ſenſibus exterioribus cum interioribus, vt ex primis concluſionibus conſtare poteſt.

Vide authorem lib. 9. de Trinit. c. 2 à n. 10

Ex quibus omnibus licet colligere, quid ſentiendum ſit de verbo mentis, quod valde controuerſum eſt apud Theologos. Primò ergo dicendum vere dari. Secundo diſtingui modaliter ab actione intellectus vt productio eſt, ab actu vero vt eſt qualitas producta nullo modo. Tertio non eſſe id, in quo fit cognitio, aut ſupplere vicem obiecti, ſed eſſe id, quo ipſum obiectum cognoſcitur tanquam conceptu formali rei cognitæ, ſiquidem vt res poſsit intelligi, neceſſe eſt, vt in intellectu vitaliter quodammodo formetur: illa ergo forma verbum eſt, atque ita colligitur ex Sancto Thoma de potentia, quæſtion. octaua, articulo primo, contra gentes, capite trigeſimotertio, prima parte, quæſtion. 10~. articulo primo, vnde verbum conceptus obiectiuus mentis non eſt, ſed formalis: obiectiuus vero eſt id, quod cognoſcitur. Quarto huiuſmodi verbum produci per actionem intelligendi, vt productio eſt. Vnde tria hæc dicere mentaliter, producere verbum, & efficere actum intelligendi idem valent maxime in creaturis. Quinto verbum eſſe ſimilitudinem obiecti intentionalem, expreſſamque ſpeciem illius, & hoc ipſum vindicare actum intelligendi. Ita Diuus Auguſtinus nono de Trinitate à ſeptimo capite vſque ad decimum, & decimoquinto libro à decimo capite vſq; ad decimumtertiũ. Sexto in omni intelligenti creato eo ipſo, quod intelligit formari verbum ſiue in abſentia, ſiue in præſentia obiecti: atque hæc omnia pronuntiata ſequuntur ex poſitis concluſionibus, pro quibus nullam aliam probationem afferre neceſſe erit.

11 *Colliguntur ex dictis ſex pronuntiata totam doctrinam de verbo cõplectentia.* *Primum.* *Secundum.* *Tertium.* *Quartum.* *Quintum.* *Sextum.*

Superſunt tamen difficultates aduerſus dicta. Prima, quia videtur verbum eſſe id, in quo res cognoſcitur, atque habere vicem obiecti: artifex enim format ſibi idolum, in quo, & ex quo rei fabricandæ modum contemplatur: illud autem intelligendi actus eſſe non videtur, ſed per actum potiùs formatum: ergo, & cætera. Et hoc videtur ſenſiſſe D. Thom. q. 4. de verit. art. 2. ad 3. cùm ſcripſit conceptionem intellectus non ſolùm eſſe id quo, ſed etiam in quo rem intelligimus: idem dicit de potentia quæſtione nona, articulo quinto, illis verbis: *Hoc ergo eſt primò, & per ſe intellectum, quod intellectus in ſeipſo concipit de re intellecta.* Et ſuper Ioannem capite primo inquit, verbum comparari ad intellectum, non ſolùm vt id quo, ſed vt in quo: idemque habet duobus opuſculis de verbo.

12 *1. Difficultas contra ſupra dicta inſurgens.*

Hinc verò oritur ſecunda difficultas, videntur enim intelligendi actus, atque verbum diſtingui realiter, nam in primis habent ſe, vt actus, & obiectum. Secundò, quia ſi verbum eſſet ipſe actus intelli-

13 *Secunda difficultas.*

intelligendi formaliter, Verbum diuinum eſſet intellectio ipſa Patris: conſequens eſt falſum: ergo. Sequela valet à proportionali ratione. Minor verò patet tum, quia verbum eſt diſtincta perſona à Patre, intellectio autem communis eſt tribus perſonis; vtpote ád eſſentialia ſpectans: tum quia intellectio eſt formalis perfectio intelligentis, verbum autem diuinum non eſt formalis perfectio Patris, neque actus illius, imò ei oppoſitum relatiuè: atque hoc eſt, quod Auguſt. ait, Patrem non ſapere ſapientia à ſe gentia. Tertiò arguitur, quia per actum cognoſcendi & intelligendi producitur habitus realiter ab illo diſtinctus: ergo etiam poterit produci verbum: & ita videtur ſentire Diuus Thomas ſupra, & præcipuè prima parte, quæſt. 27. articul. 1. quæſt. 34. articul. 1. ad 2.

14 *Tertia.* Tertia difficultas, quia *intelligere*, & *dicere* idem eſſe non videntur, vt docuit Diuus Thomas dicta quæſtione trigeſima quarta, articul. primo, ad tertium. quod ita oſtenditur. Nam in diuinis *intelligere* commune eſt tribus perſonis, *dicere* autem ſolius eſt Patris: ergo latè diſtinguuntur. Ratio verò eſt, quoniam intelligere ſolam dicit habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla productio importatur, ſed nuda rei apprehenſio, *dicere* autem verbi productionem importat: quare, &c.

15 *Quarta.* Quarta difficultas, ſi verbum eſſet actus intelligendi, cùm illud ſimilitudo obiecti ſit, actus quoque ſimilitudo erit, quod falſum apparet, cum nulla actio ſimilitudo ſit principij, à quo ſit, vt inductione conſtat.

16 *Quinta.* Quinta difficultas eſt falſum, videri in omni intelligenti dari verbum, aliàs beati illud de DEO formarent, ſicque dari poſſet creata DEI imago. Quia ſola ratione oſtendunt Theologi, neque ſpeciem intelligibilem DEI in beatis inueniri. Et confirmatur primò, quia ſi viſio beatifica eſſet Dei ſimilitudo, poſſet quis beari intuendo illam, cum in illa videret Deum clarè repræſentatum, quod falſum eſt, cum nulla creatura queat obiectiuè beatificare. Et confirmatur ſecundò, quia ſi in præſentia obiecti formaretur verbum, etiam exteriores ſenſus formarent ſimile quippiam. Conſequens eſt contra communem Theologorum, videturque colligi ex Sancto Thoma quodlibet. quinto, articulo nono, ad ſecundum. vbi ait ſenſum externum non formare ſibi aliquam formam rei ſenſibilis, eo quod eius operatio perficiatur per ſolam immutationem externi ſenſibilis. *At imaginatiua*, inquit, *format ſibi idolum ſimile rei ſenſibili*, idem ferè docuit prima parte, quæſtione octuageſima quinta, articul. ſecundo, ad tertium. Caietanus & Ferrarius ſupra, & quarto contra, capite vndecimo. Capreolus ſupra quæſt. 2. ad 4. Durandi. Torrenſis 1. part. quæſtion. 27. articul. 1. diſput. 3.

17 *Ad 1. diffic. in num. 12* Ad primam difficultatem reſpondetur, quod terminatio cognitionis ad obiectum non eſt materialiter intelligenda eo modo, quo intelligitur terminatio lineæ ad punctum: ſed eſt ſumenda intentionali, ſeu ſpirituali modo: cognitionem ergo terminari ad rem, nihil eſt aliud, quàm rem cognoſci, quod fieri poteſt, etiamſi non exiſtat, nedum abſit: ſic enim amor terminatur ad rem amatam, prout in ſe eſſe poteſt, quamuis actu non exiſtat: ſcientia etiam roſæ ad ipſam roſam terminari dicitur obiectiuè, quamuis ipſa roſa non exiſtat: quando etiam cognoſcitur ens rationis, non terminatur cognitio ad aliquam imaginem eius: actus igitur cognitionis ab intellectu cum ſpecie productus eſt notitia rei: & hoc eſt terminari ad illam, & non ad aliud. Ad exemplum idoli, artificis ibidem adductum, dicendum, ipſum eſſe actum, quo res concipitur, & per quod artifex operatur, tanquam per conceptum proprium, neque oportet fingere idolum aliud ab artifice formatum, vnde etiam experimur ſolum formari dum res cognoſcitur, quod ſignum eſt ſolum conſiſtere in formali conceptione. Latè tamen loquendo res abſens cognoſci dicitur in idolo, quatenus eſt ratio attingendi rem ipſam, & ita eſt vtcumque interpretandus Diuus Thomas locis citatis. Certè in ſua ſumma id nunquam pronuntiauit, quin potius prima parte, quæſtione octuageſima quinta, articulo ſecundo. ad hoc inſtitutum probat ſpeciem intelligibilem non eſſe, quod intelligitur, ſed rem repræſentatam per ſpeciem primò intelligi, ac probationes illius rem conficiunt: idemque oſtendunt de ſpecie expreſſa, nam ſi in verbo res intelligeretur tanquam in ſupplente vicem obiecti, ipſum diceretur intelligi, ſicut imago dicitur adorari, quia in illa res adoratur. Occurrunt Caietanus, & alij per intellectionem cognoſci verbum, vt ſimilitudo eſt, non vt qualitas: ſed hoc improbari poteſt ex dictis cap. 2. numer. 27. Nam qualitas illa eſſentialiter eſt ſimilitudo, & è contra ſimilitudo illa eſt eſſentialiter qualitas: impoſsibile ergo eſt intelligi verbum, vt ſimilitudinem, & non vt qualitatem. Vnde quando per actum reflexum de verbo agimus, ipſum cognoſcimus ſecundum vtramque rationem, quemadmodum cum rem quamlibet concipimus in ea rationem entis, & talis entis indiuisè attigimus, per actum verò directum ad obiectum, nullo modo cognoſcitur eius verbum: non ergo eſt id, in quo, ſed id, quo obiectum cognoſcitur.

De hac re diſertè author diſp. 25. Metaph ſect. 2

Euaſio Caiet. occluditur.

18 *Ad 2. diffic. in num. 13* Ad ſecundam difficultatem negandum, diſtingui realiter actum intelligendi, & verbum, ac proinde diſtingui tanquam actum, & obiectum. Quod verò de verbo diuino, & actu intelligendi Patris affertur, non eſt huius loci explicare. Breuiter dicendum in DEO dari intelligere abſolutè, ſeu eſſentiale, quod proinde commune eſt tribus perſonis: prout verò per primam Trinitatis ſubſiſtentiam terminatur, & quodammodo contrahitur, eſſe proprium Patris, ſicque dici intelligere notionale, & verbi productiuum. Hinc tamen intelligitur in hac materia argumenta à diuinis ad humana, vel è contrario parum valere. Nam in humanis, actus ipſe intelligendi producitur, ac adeo eſt verbum & terminus productionis, in Deo autem actus intelligendi non eſt productus, cum ſit ipſa DEI eſſentia. Vnde filius, & Spiritus ſanctus etiam intelligunt, licet verbum non producant. Quia cum in Deo, maximè ad intra, nihil ſuperfluum eſſe poſsit, impoſsibile fuit, intellectionem eſſentialem ab alijs ſubſiſtentijs, præterquam à prima, terminatam, verbi productiuam euadere. Quod de habitibus adducitur ad rem non eſt, nam habitus non eſt terminus cognitionis, ſed actionis cuiuſdam inde emanantis.

Videatur author lib. 1. de Trinit. c. 7 à num. 10

Diſcrimina varia inter verbum creatũ, & increatum habes lib. 9. de Trinit. c. 2. n. 14

Ita author diſp. 4. Metaph. ſect. [illegible] cõtra Burid.

19 *Ad 3. diffic. in num. 14* Ad tertiam difficultatem dicito *intelligere*, & *dicere* quadam ratione diſtingui, & alia eſſe prorſus idem: *dicere* enim prout eſt idem, ac verbum producere, ſignificat actionem intellectus, vt productio eſt, vnde ſi *intelligere* ſumatur pro intellectione, vt eſt productio, idem formaliter erunt *dicere* & *intelligere*: ſi verò *intelligere* ſumatur prout ſignificat ipſum actum, per quem intellectus denominatur cognoſcens, ſic planè intelligere diſtinguitur à dicere, ſicut terminus à productione, & hæc eſt mens Diui Thomæ illo loco, ſicque procedunt rationes eius: aliquando tamen *dicere* vſurpatur pro materialiter concipere, & tunc etiam idem eſt, ac intelligere, attribuiturque etiam omnibus perſonis diuinis, iuxta illud, *dixit Deus, & fa-*

& facta ſunt, Pſalmo centeſimo quadrageſimo octauo.

21.

Scoti placitum in hac materia quouſque recipiēdum. Conſule authorem lib. 1. de Trinit. cap. 7 & lib 9. cap. 3. à n. 6.

Et hinc intelligitur quædam Scoti opinio in hac materia, dicentis verbum non produci per intelligere, quod improbatur à Thomiſtis: ſed quidquid de mente Scoti ſit, res ipſa vera eſt, vt ex dictis liquet: aliter tamen aberrauit Scotus in prima diſtinctione ſecunda, quæſtione vltima, & diſtinctione vigeſima ſeptima, quæſtion. ſecunda. vbi aſſerere videtur *dicere*, & *intelligere* actus eſſe realiter diſtinctos, cùm tamen ſolùm diſtinguantur, tanquam productio, & terminus: ſicut enim in viſu ſola datur productio viſionis, & ipſum videre, ita in intellectu noſtro eſt *dicere*, hoc eſt, intellectionem producere, & *intelligere*.

22

Ad 4. diſficul. in n. 15.

Quarta difficultate preſſus Capreolus in quarto, diſtinctione quadrageſima quarta, quæſtione quinta, ad primum, concedit actum cognoſcendi non eſſe ſimilitudinem rei cognitę: illum communiter ſequuntur Thomiſtæ poſteriores præter Dominicum Soto, qui oppoſitum affirmat ibidem quæſtione ſecunda, articulo ſecundo, dicendum tamen cognitionem in fieri, ſeu cognitionis in facto eſſe productionem propriè non eſſe ſimilitudinem, ſed viam ad illam: at cognitionem in facto eſſe, per quam ſcilicet potentia formaliter cognoſcit, ſimilitudinem eſſe formalem obiecti, non quidem vniuocam, ſed intentionalem, vt capite ſecundo, concluſione quarta dictum eſt: quæ eſt ſententia Diui Auguſtini decimo quarto de Trinitate, capit. decimoſeptimo, vbi inquit, *Tunc erit perfecta ſimilitudo Dei in mente, quando erit Dei perfecta cognitio.* Sed clariùs Anſelmus in Monologio, capit. 31. inquit, nulla ratione negari poſſe cognitionem eſſe ſimilitudinem rei ex eius impreſsione formatam. Argumētum verò in contrarium nihil probat, quia non actionem, ſed terminum actionis dicimus eſſe ſimilitudinem.

Concinit author in diſp. Metaph. ſect 4 n. 2. & lib. 2. de attribut. c. 11. n 8.

23.

Ad 5. diſficul. in n. 16. Verbum formari à beatis quod ſit Dei ſimilitudo laiè author lib. 2. de attribut. cap. 11. De hac ſpecie impreſſa idem author copioſè diſp. 30. Metaph. ſect 11 & lib. 2. de attributis cap. 12. & 13. Conſultatur author de Incarnat. diſp. 27. ſect. 3. Explicatur D. Thomas.

Ad quintam difficultatem negandum abſurdum eſſe, Beatos formare expreſſam DEI ſimilitudinem, imò id omnino fatendum, vt ſatis manifeſtè probatur in materia de viſione Dei. Nec minus verum eſt, poſsibilem quoque eſſe impreſſam ſpeciem, quicquid Thomiſtica ſchola reclamet, etſi de facto eam dari probabile non ſit, prout vtrumque ſuo etiam loco tractatur. Ad primam confirmationem eiuſdem quintæ difficultatis negatur ſequela, nam cognoſcere Deum tanquam in ſimilitudine eſt imperfectè videre, & ideo talis viſio non beatificaret. Nam beatitudo conſiſtit in clara Dei viſione: an verò poſsit viſio illa beatifica perfectè, & quidditatiuè cognoſci, non viſo Deo, quæſtio eſt alibi tractanda. Ad ſecundam confirmationem concedo, ſenſus exteriores formare aliquid proportionale verbo, quod probatum eſt in ſuperioribus, deſtructumque oppoſitum fundamentum: loca autem illa Diui Thomæ obſcura quidem ſunt, cùm inſinuet operationem ſenſuum externorum perfici per ſolam immutationem ſenſibilis, imò quodlibeto octauo, articulo ſeptimo. addit ſenſus externos non cooperari ad ſui formationem, explicandus tamen eſt non loqui de formatione ſenſus per actum ſecundum, ſed per actum primum, ſeu ſpeciem, in hoc enim eſt differentia, quòd ſenſus exterior ſolùm formetur ab obiecto quoad ſpeciem, at verò phantaſia ſæpe ſeipſam format, ex quibuſdam ſpeciebus ſenſibilibus alias eliciens, vt infrà videbimus, quæ expoſitio colligitur ex eodem, in quodlibet. 8. articul. tertio.

24.

Superſunt ſoluenda ex Ariſtotele adducta in principio. Ad primum locum Ariſtotelis ex nono Metaphyſic. variè reſpondent authores, aſsignando plures differentias inter actionem immanentem, & tranſeuntem. Prima eſt, quòd actio tranſiens producat aliquid ad extra, immanens ad intra: quæ differentia vera eſt, non tamen illic aſsignatur ab Ariſtotele, nam æquè excludit operatum intra, atque extra, ait enim actionem propter ſe fieri, & non propter operatum. Secunda differentia, quòd actio tranſiens ad ſuum terminum ordinetur, immanens vero non ordinetur ad ſuum. Hæc vero differentia falſa eſt. Nam fieri ſemper ordinatur ad factum eſſe, teſte Philoſopho primo Ethicor. capit. primo. & nono. Metaphyſic. capit. nono. Tertiam differentiam aſsignat Caietan. quod actio tranſiens ex ſe ſit productiua, immanens verò non item: licèt aliqua hoc habeat propter abſentiam obiecti. Hæc etiam differentia falſo fundamento nititur, ac ſupra improbato, neque eſt ad mentem Ariſtotelis, qui loquitur de contemplatione DEI, quæ apud ipſum eſt cognitio abſtractiua, cùm in noſtro intellectu non ſit aſſequutus modum alium cognitionis de DEO, nec arbitratus viſionem DEI claram eſſe nobis poſsibilem, & tamen per talem cognitionem dicat nihil produci.

Ad fundām. neg. partis in n. 1. de diſcrimine actionu immanentiu, & tranſeun.

1. Diſcrimen non eſt ad rem.

2. Falſum.

3. Etiam falſum.

25.

4. Verum & ad rem accommodum.

Quarta ergo differentia, quòd *ordinariè* per actionem tranſeuntem fiat quippiam manens tranſacta actione, vt per ædificationem domus, per calefactionem calor, & cætera. at verò licèt per actionem immanentem fiat qualitas, non manet tamen, niſi quandiu potentia actu operatur, vnde habere videtur eſſe in fieri, quod proinde ſemper retinet nomen actionis, vulgoque ab ea non diſtinguitur. Hanc ergo differentiam videtur intendere illo loco Ariſtoteles: vnde Perionius addidit particulam, *quod relinquitur*, vt expoſitor magis, quàm vt tranſlator, cùm in textu Græco non habeatur. Eandem expoſitionem tribuit Alexandro Aphrod. nono Metaphyſic. cap. 9. videturque conſona Philoſopho, nam licèt potentia operetur propter terminum, attamen quando terminus non durat plus quàm actio, tunc rectè dicitur potentiam eſſe propter operationem ipſam. Dixi paulo ſuperiùs *ordinariè*, propter exceptionem quæ fieri ſolet de quibuſdam actionibus tranſeuntibus, vt citharizandi, canendi, ſaltandi, quæ nihil permanens relinquunt, ob peculiarem ſui imperfectionem, vt agendo de actione ſuo loco explicatur.

Vide in diſp. 48. Metaph. ſect. 2. à n. 20.

CAPVT VI.

Quid ſint apprehenſio, & iudicium, & quomodo in potentiis cognoſcitiuis reperiantur.

1.

Diximus de actu potentiæ cognoſcitiuæ, ac de principio terminoque illius: nunc dicendum de illius diuiſione, quæ in omnibus potentijs cognoſcitiuis locum habet. Prius igitur in hoc capite explicabimus quid apprehenſio ſit, & iudicium, deinde quomodo ſingulis potentijs conueniant. Circa apprehenſionem igitur eſt aduertendum in potentijs cognoſcentibus primùm omniū reperiri receptionem ſpeciei intentionalis, quæ propriè obiecti apprehenſio non eſt, cùm non ſit cognitio: poſt receptionem ſequitur actus quo res primò concipitur vitaliter, diciturque apprehenſio eo quod potentia recipiat obiectum quaſi trahendo illud. Formatur autem apprehenſio dupliciter. Primò per ſimplices conceptus non comparando vnā rem alteri. Secundo faciendo compara-

Prima pars tituli expeditur

parationem inter res ſimpliciter conceptas. Prima dicitur ſimplex apprehenſio: ſecunda compoſitio, ſeu compoſita apprehenſio. Vnde D. Tho. 1. p. q. 58. art. 4. dixit compoſitionem fieri quando plures conceptus formantur nō ſimpliciter, ſed cum ordine quodam inter ſe. Et Ariſtoteles 3. de Anima, text. 22. docet intellectum plures conceptus componere, & vnum facere, ſcilicet compoſitione: hæc verò collatio vnius ad aliud aut fit ab intellectu, comparando & componendo ſimplices conceptus, aut comparando vnam compoſitionem alteri tanquam illi conſonam, vel ex illa inferibilem, ac primo modo vocatur ſecunda intellectus operatio, ſecundo autem dicitur diſcurſus, vnde Ariſtoteles 3. de Anima, duas tantùm operationes intellectus diſtinxit, ſimplicem ſcilicet, & complexam complectendo ſub complexa duas compoſitiones nunc dictas: eſt ergo apprehenſio in communi mentalis rei formatio, ſeu vitalis conceptio per potentiam cognoſcitiuam, quæ ſimplex, vel compoſita eſſe poteſt, vt explicatum eſt.

2.
Pro 2. parte tituli notatio duplicis iudicii proprij & improprij De quo author diſp. 8. Meta ſect. 4. n. 6. & ſequētib.

Circa iudicium eſt ſciendum vno modo ſumi latiſsimè prout ſignificat rei conceptionem etiam ſimplicem, alio modo propriè, quando facta collatione vnius ad aliud, potentia iudicat ita eſſe, vel non eſſe. Diſtinctio eſt D. Auguſtini 11. de ciuitate, cap. 27. & 8. lib. cap. 7. Gregor. Niſſeni lib. 4. de homine, cap. 4. Nemeſij de natura hominis, cap. 4. Galeni lib. 5. de placitis, cap. 2. & lib. 7. cap. 16. Iudicium primo modo non eſt actus diſtinctus ab apprehenſione, diciturque apprehenſio in quantum eſt quædam tractio rei cognitæ ad potentiam: iudicium verò in quantum potentia cognoſcendo iudicat exercitè rem eſſe talem, qualem cognoſcit: ſic oculus videndo album, idolum illius format, ac per ipſum in actu exercito iudicat eſſe album, quod videt non actu diſtincto, ſed eodem. Itaque iudicium hoc priori modo in brutis etiam reperitur.

3.
Iudiciū propriè dictum quid eſſe putauerint. Ferrar. & alii. Refelluntur.

De iudicio autem ſecundo modo quid ſit, & quomodo fiat, difficiliùs eſt exponere, multi cenſuerunt eſſe actum reflexum, per quem potentia conceptionem ſuam directam comparat ad rem conceptam, iudicatque illi eſſe, vel non eſſe conformem. Cuius ſententiæ videtur eſſe Ferrar. 1. contra, cap. 59. ſed falſa eſt ſententia, tum quia conſtat iudicium dari in ruſticis, & indoctis hominibus, qui tamen fortaſſe nunquam ita reflectuntur, neque prorſus comparare norunt conceptus ſuos ad res conceptas: tum quia ante illam reflexionem poteſt eſſe iudicium, ſiquidem eo ipſo quòd potentia complexè cognoſcit, v. g. hominem eſſe, aut nō eſſe animal, ante omnem reflexionem denominatur verum attingens, aut falli: iudicium ergo illi reflexioni non aſtringitur.

4.
Notatio 1. pro vera ſententia.

Quare dicendum proprium iudicium eſſe adhæſionem potentiæ ad rem cognitam per actum ab ipſa elicitum, quocirca res antè apprehenſas verſatur. Ad cuius intelligentiam notandum eſt primò tale iudicium ſolùm reperiri in diuiſione, & compoſitione, quoniam non verſatur circa rem nudè, ac ſimplici modo, ſed circa rem ita eſſe, vel non eſſe, quod abſque compoſitione mentali non contingit.

Notatio 2.

Notandum ſecundò intellectum aut comparare res ſimpliciter conceptas componendo tantùm extrema, non ferendo ſententiam de propoſitione à ſe compoſita, id eſt, neque aſſentiendo illi, neque diſſentiendo: & hæc certè eſt mera apprehenſio à iudicio diſtincta: aut componere ipſa extrema ferendo ſententiam, id eſt, adhærendo, vel non adhærendo tali compoſitioni vt veræ, vel vt falſæ: hæc igitur adhæſio iudicium eſt, quia non materialis, & quantitatiua putanda eſt, ſed vitalis, & intentionalis: ideoque medio actu vitalis potentiæ cognoſcitiuæ fieri debet. Adhuc tamē difficilè exponitur talis actus, cognitionem enim eſſe oportet, non apparet autem quid per illam cognoſci poſsit, quod non iam ſit per apprehenſionem cognitum.

Notatio 3.

Quare tertiò notādum eſt quoties intellectus comparat aliquod prædicatum ſubiecto, vel id præſtare cognoſcendo ei conuenire, vel cognoſcendo non conuenire, vel neutrum cognoſcendo: quando hoc tertio modo comparat, eſt mera apprehenſio ſine iudicio: quando verò comparat primo, vel ſecundo, iam eſt compoſitio iudicatiua.

Cōcluditur iam vera ſententia de quidditate iudicij.

Iudicium ergo ille actus eſt, quo intellectus cognoſcit vnum conuenire alteri, quapropter iudicium non eſt actus realiter diſtinctus à compoſitione intellectus cognoſcitiua connexionis extremorum. Vnde iudicare eſt componere cognoſcendo connexionem, & quia in hac compoſitione cognoſcitiua etiā includitur apprehenſio, & formatio rei cognitæ: ideo quando iſto modo fit compoſitio, in illa includitur apprehenſio & iudicium ratione tantùm, non re diſtincta: quæ omnia ita probantur. Nam iudicium eſt actus intellectus: debet ergo per illum aliquid intelligi: at non niſi qualis connexio ſit extremorum: ergo, &c. Probatur hæc minor, quia non apparet quid aliud cognoſcatur, ipſa enim extrema iam erant cognita: ergo cognoſcere connexionem illam ipſum eſt iudicare. Præterea ſi poſtquam quis formauit propoſitionem, alium diſtinctum actum elicit, quo iudicat ita eſſe, vel nō eſſe actus, ille erit ſane pronuntiare intellectualiter propoſitionem eſſe veram, vel falſam, non eſt autem neceſſarium, vt eo modo, id eſt, in actu ſignato, intellectus iudicet talem propoſitionem eſſe veram, quia iam nouam propoſitionem conficeret, de qua iterum eſſet iudicandum, an vera eſſet, quod tamen experientia reprobat: ergo iudicium nihil eſt aliud, quam cognoſcere hoc ita eſſe, vel non eſſe, qui actus à compoſitione, vel diuiſione mentali non eſt diſtinctus.

5.
An iudicii quidditas ſit ſimplex necne.

Et ex his ſoluitur aliud dubium, cuius reſolutio exponit amplius dicta, nempe an huiuſmodi iudicium ſit ſimplex actus intellectus, an compoſitus, multi enim putant apprehenſionem eſſe cōpoſitionem, iudicium verò eſſe ſimplicem actum cadentem ſupra propoſitionem iam apprehenſam.

Vera reſolutio oſtēditur.

Ex dictis tamen colligitur oppoſitum: nam actus ſuperadditus compoſitioni iam factæ non ſatis intelligitur, niſi fortè dicas intellectum, poſt compoſitam à ſe propoſitionem, vnico actu ſimplici attingere ipſam connexionem extremorum, qui ſimplex ſit iudicium: ſed hoc minimè ſatisfacit, nam intellectus cognoſcere nequit connexionem extremorum, niſi cognoſcendo extrema eodem actu, ſed extrema nequit cognoſcere ſimplici actu: neque ipſam connexionem.

Confirmatur.

Et confirmatur, quia non poſſumus apprehendere ſimplici actu propoſitionem, vt de negatiuis clariùs elucet: ergo nec de illa iudicare, neque videre conformitatem, vel difformitatem prædicati ad ſubiectum niſi actu complexo.

Concinit Ariſtot. variis in locis.

Et hæc eſt ſententia Ariſtotelis 1. Perih. cap. 1. dum ait veritatem in compoſitione conſiſtere, conſiſtit autem in iudicio: ergo, &c. Idem habet 3. de Anima, textu 21. & 26. & 1. Poſterior. text. 33. & 9. Metaph. text. 22. 2. etiā Rhetoric. ad Theodectem, cap. 21. Sententiam vocat enuntiationem, ſententia autem, & iudicium idem ſunt, niſi quòd iudicium vſurpetur in ſpeculatiuis, ſententia verò in practicis, & 3. Ethic. ad Nicomach. cap. 3 & lib. 6. cap. 9. ait, *Simulac conſultauimus, iudicamus, & conſultatio*, inquit, *eſt nondum factæ enunciationis, opinatio verò iam enunciatio eſt.* Vocat autem opinationem iudicium probabile: ergo iudicium eſt ipſa enunciatio, & compoſitio. Atque

ita

ità conſtat ex dictis quid ſit ; & quotuplex apprehenſio, & iudicium.

6. *Pro vltima parte tituli varia pronunciata. Primum.*

Circa vltimam tituli partem certum eſt intellectum formare poſſe vtrumq; actum apprehenſionem ſcilicet, & iudicium de rebus, ac ſatis ex dictis colligi poteſt. Quoad ſenſus verò ſit primum pronunciatum. In omnibus ſenſibus inuenitur ſimplex apprehenſio, & iudicium primo modo, quod ſcilicet in actu cognitionis intrinſecè imbibitur, vt numero ſecundo explicatum eſt. Hoc ex hactenus dictis oſtenſum relinquitur, atq; in eo ſenſu dixit Ariſtoteles 2. Topicorum, c. 2. iudicare ſe habere vt genus ad ſentire, & intelligere, & 2. Poſteriorum, c. 18. ſenſum vocauit facultatem iudicatiuam, & 2. de Anima, cap. 6. ſenſum ait iudicare.

Secundum. Secundum pronunciatum. Nullus ſenſus exterior apprehendit, vel iudicat componendo, vel diuidendo. Ratio eſt, quoniam tales potentiæ imperfectiſsimæ ſunt in genere cognoſcentiū : conferre autem vnum alteri, ac de illa complexione iudicium ferre, perfectiſsimæ potentiæ eſt : ſolùm ergo ſenſus exteriores ſimpliciter cognoſcūt præuiā immutationem ſimplicē ab obiectis ſuis cauſatam. Inſtabis ex Ariſtotele lib. 2. text. 144. & 149. dicente ſenſum exteriorem diſcernere inter diuerſa ſenſibilia propria, vt viſum inter album & nigrum, id autem fieri non videtur abſque cōplexione diuidente album à nigro, & Iob 12. dicitur, *Auris enim verba diiudicat, & fauces comedentis ſaporem*, & c. 34. *Auris enim verba probat, & guttur eſcas diiudicat guſtu.* Reſpondetur tamen ſenſus iudicare eo modo, quem in primo pronuntiato attulimus, atque ita explicatur. Nam viſus, v. g. ſimplicem actum elicit quo cognoſcit nigrum, & ſimplicem alium quo cognoſcit album, non tamen elicit tertium comparantem vnum alteri, iudicantemque hoc non eſſe illud, ſed cognoſcendo album, & nigrum ſimplicibus actibus exercitè iudicat diuerſos eſſe colores, atq; hoc etiam modo iudicat ſenſus cōmunis de differentijs diuerſorum ſenſibilium, vt infrà dicetur.

7. *Tertium pronuntiatum.*

Tertium pronunciatū. In brutis nullus ſenſus interior iudicat componendo, & diuidendo, ſed tantùm ſimpliciter apprehendendo. Hoc etiam pronuntiatum certum eſt, & commune. Ratio eſt, quia ſenſus brutorum ſunt imperfecti, & materiales plurimum, neque poſſunt conferre vnum alteri, aliàs poſſent diſcurrere, & ratiocinari aliquo modo. Quòd ſi in brutis mira quædam opera & aſtutiam, ac ſolertiam obſeruemus, de quibus latè Plinius lib. 9. cap. 4. & 41. & lib. 8. cap. 12. & 50. Ariſtotel. lib. 8. de hiſtoria animalium, id plane ſola illa ſimplici cognitione ducta operātur. Dices, ſimplex illa cognitio æquipollet noſtræ compoſitæ, cùm per illam æquè benè dirigantur bruta ad ſua opera, atque homines ad ſua: erit ergo perfectior inſtar angelicæ cognitionis. Reſpondetur ſimplicem cognitionem perfectiorem eſſe complexa, ſi cætera paria ſint, quod in præſenti non cernitur, homo enim cognoſcit diſtinctè, & clarè obiectum hoc eſſe bonum, aut malum, & ipſam bonitatis, aut diſconuenientiæ rationem componendo, Angelus verò idem aſſequitur diſtinctiſsimè ſimpliciſsimo intuitu, & ideo perfectior eſt eius cognitio: at verò brutum ſimplici quidem actu, confusè tamen cognoſcit bonum aut diſconueniens cognoſcendo tantùm materialem eius rationem: talis ergo cognitio multo eſt imperfectior, quàm cognitio per compoſitionem. Et declaratur ex D. Thoma 1. 2. q. 13. art. 2. ad 3. Nam bruta ſemper, & vbique ſeruant eundem modum operandi, niſi ab extrinſeca aliqua cauſa, vel impedimento diuertantur, quod ſignum eſt limitata quadam cognitione agi, minimeque variabili per alias, atque alias extremorum compoſitiones, & diuiſiones.

Conſulatur author ſup. lib. 1. cap 5. n. 2. & in Metaph. d. 1. ſect. 6. à n. 18. & diſp. 23 ſect. 10. à n. 11.

Videri etiam poteſt Albert. 3. de Anima, tractatu 1. cap. 3. Philopon. ib. fol. 72. col. 2. & Ariſtoteles text. 157.

8. *Quartum pronunciatum.*

Quartum pronunciatum. Nullus etiam ſenſus interior hominis poteſt apprehendere, vel iudicare, ſiue componendo, ſiue diuidendo, vnde tale iudicium excedit limites potentiæ ſenſitiuæ in vniuerſum. In hoc pronunciato non omnes conſentiunt. Nam S. Th. 2. de Anima, lectione 13. & 1. p. q 78. art. 4. videtur tribuere humanæ cogitatiuæ compoſitionem, & diuiſionem, atque adeò diſcurſum aliquem circa res particulares. Ita Caiet. & Soto 2. Poſter. c. vlt. & ferè reliqui authores in procemio Metaphyſicæ, Nyphus diſp 7. Antonius Andr. q. 5. Iauellus q. 6. & alij. Fundamenta huius ſententiæ in n. 10. ponemus : ſed pronuntiatum ſumitur ex Ariſtotele 3. de Anima, cap. 6. vbi in intellectu tantùm diſtinguit ſimplicem apprehenſionem, & cōpoſitionem : ergo cenſet hanc diuiſionem non habere locum in ſenſu, neque vnquam in eo illam aſsignat, & 1. Periherm. cap. 2. ait veritatem eſſe in compoſitione, & 6. Metaph. text. vlt. addit huiuſmodi veritatem eſſe tantùm in intellectu : ergo apertè ſentit compoſitionem dari in intellectu tantummodo.

Repugnans huic pronūtiato D. Th. & alij.

Probatur tamen ex Ariſt.

9. *Et ratione. Euaſio impugnatur: dilemmate. 1. Dilemmatis membrū.*

Et ratione etiam probatur. Nam conferre vnū ad alterum eſt formalis compoſitio, & propria operatio potentiæ ſpiritualis: ergo, &c. Dices participari poſſe à potentia materiali, vt coniuncta ſpirituali. Ego verò quo pacto id explicetur inquiro. Aut enim per illam coniunctionem quaſi extrinſecam eleuatur materialis potentia ad componendum, & diſcurrendum, & hoc falſum eſt, quoniam potentia nequit efficere actum quatenus vitalem propter coniunctionem ad aliam, ſi talem ex ſe non poſſet efficere, vt inductione patet : aut *2. Membrū.* intrinſecè perficitur, vt iam potens ſit ad nobiliorem actum, quàm omnes ſenſus brutorum, quia nimirum oritur ex anima ſenſitiua coniuncta gradui rationali, & ſic reſponſio quidem probabilis eſt, tamen non ſatisfacit, quia illa potentia quantumuis perfecta ſemper manet intra latitudinem potentiæ materialis : ergo non poteſt eleuari ad actum, qui requirit potentiam ſpiritualem: cuiuſmodi ſunt cōpoſitio, & diſcurſus, quod probatur primò, quia ſi illi actus ſemel concedantur potentiæ materiali, iam poſſent concedi potentiæ brutorū, cùm ex parte materialitatis non repugnet, & aliàs bruta etiam in gradu ſenſitiuo perfectiſsima inueniantur. Adde, quòd maiora ſigna obſeruentur in brutis huius compoſitionis, quàm in cogitatiua noſtra, quia in nobis poteſt facilè tribui intellectui, in brutis verò nullo modo. Secundò arguitur. Nam ad faciendam compoſitionem, præter conceptus rerum, quæ per ſpecies repræſentantur, oportet concipere proprio conceptu coniunctionem prædicati cum ſubiecto, quæ per verbum *eſt* importatur : hoc autem non videtur dandum potentiæ materiali, cùm illa collatio arguat magnam perfectionem. Tertiò ſi ſenſus poſſet diuidere, & componere, eadem ratione poſſet diſcurrere, quod alij conſequenter concedunt, & ita probatur. Nam qua ratione poſſet prædicatum ſubiecto, eadem poſſet vnam propoſitionem alteri conferre, atque adeo percipere vim conſequentiæ formalis, quod ſanè eſſet cognoſcere, quòd omnis conſequentia ſimilis formę ſit bona, valetque ex intrinſeca compoſitione terminorum, id verò impoſsibile eſt potentiæ materiali, cùm potiſsima operatio illa ſit potentiæ ſpiritualis, & ita cognoſcere nihil ſit minus, quàm cognoſcere rem vniuerſalem, imò vlteriùs ſi ſenſus poſſet componere, poſſet prædicatum cōferre ſubiecto, & conſiderare ordinem inter illa, confingereque ibi relationes, quæ munia ſunt propria intel-

Impugnatur primò. *Secundò.* *Tertiò.*

Quartò. intellectus: ergo, &c. Quartò ſi ſenſus poſſet prædicatum cum ſubiecto conferre, poſſet & media cum fine, cum non ſit maior ratio. Quod ſi concedas: vlteriùs ſequitur ſenſum poſſe cognoſcere rationem boni, ac mali: ac diſcurſum aliquem, & indifferentiam habere circa illa, conſequenterque appetitum ſenſitiuum ex ſe habere aliquam libertatem, ac poſſe peccatum, ſaltem veniale committere, ſecluſa voluntate, quod nonnulli, atque etiam Caietan. perperam concedunt. Tandem ex illo principio ſimilia alia abſurda deducũtur, cùm tamen illud nulla ratione efficaci conſtet: non eſt ergo, cur aſſeratur.

16 *Proponitur & ſoluitur primũ argumentum aduerſariorum. Vide diſp. 54. Metaph. ſect. 2 n 18.* Sed arguunt primò contrariè opinantes. Noſtri ſenſus coniuncti ſunt intellectui: rationabile ergo eſt, vt maiorem aliquam virtutem habeant, quàm ſenſus brutorum. Habent quidem maiorem perfectiorem intra latitudinem potentiæ materialis, non tamen ſuperant in compoſitione, aut diſcurſu, cum illa ſint propria potentiæ ſpiritualis. *Secundum argumentũ.* Secundò arguunt. Reminiſcentia eſt in parte ſenſitiua, ea autem non fit niſi diſcurrendo ab vna re ad aliam, donec perueniatur ad eam, quam inueſtigamus. De reminiſcentia infrà dicemus plura: pro nunc ponendum, fieri quidem in parte ſenſitiua cum iuuamine intellectus, in illa tamẽ non miſceri propriam compoſitionem, aut diſcurſum partis ſenſitiuæ. *Tertium de cuius doctrina bene author diſp. 1. met. a. ſect. vlt. à n. 21.* Tertiò arguunt, quia notitia primorum principiorum cauſatur multorum ſingularium experimento, teſte Ariſtotele *in principio Metaphyſicæ, & in fine Poſteriorum*: experimentum autem ad potentiam ſenſitiuam pertinet, & tamen eſt vera compoſitio, cùm dicat Ariſtoteles experimentum eſſe *noſſe hanc herbam, curaſſe Socratem, & Calliam.* Reſpondetur experimentum propriè loquendo immediatè fieri in ſenſibus exterioribus, cùm ipſa à rebus obiectis immediatè immutentur, & intuitiue eas cognoſcant, quod eſt experiri, ſicut tactus experitur ignem calefacere, non aliter, quàm impreſsionem ab igne factam præſentialiter percipiendo: at verò cognoſcere huiuſmodi experimentalem effectum componendo, & diuidendo proprium eſt intellectiuæ potentiæ, taliſque cognitio dicitur propriè experimentalis, hoc eſt, alicuius effectus exteriùs ſenſibilis ſæpius repetita cognitio, vnde Ariſtoteles dixit ex multis memorijs cauſari experimentum, & ex multis experimentis artem, atque inductionem vniuerſalem: tale igitur experimentum actus eſt intellectus, vt ex multis patet. Primò, quia illud experimentum generat ſcientiam, & artem in intellectu: intellectus autem non aſſentitur propoſitioni vniuerſali propter cognitionem ſingularium apud ſenſum: ergo propter propriam cognitionem. Secundò in experimentali propoſitione ſemper prædicatum eſt vniuerſale, vt hic, & ille ignis calefacit: ergo omnis ignis calefacit; non poteſt ergo eſſe operatio ſenſus, cùm conſtet apud omnes ſenſum non cognoſcere vniuerſale. Atque hoc argumentum concludit, ex nulla experientia colligi, ſenſum formare propoſitionem, ſiquidem talis propoſitio conſtare deberet ex ſubiecto, & prædicato ſingularibus: at ferè nunquam huiuſmodi propoſitiones componimus, aut diſcurſum formamus ex puris ſingularibus, ita vt nullus admiſceatur terminus communis. *Quartum.* Quartò arguunt. Nam Ariſtoteles ſæpe cogitatiuam phantaſiam vocat rationem particularem, vt 6. Ethicor. cap. 11. & 3. de Anima, cap. 5. vocat eam intellectum paſsiuum: ergo aliquam cognoſcit in ea vim participatam ab intellectu. Reſpondetur ſic illam potentiam nominari, tum propter dependentiam intellectus ab illa, tum etiam, quia immediatè mouet intellectum, tum denique, quia ſæpè dirigitur ab intellectu, cui obedit.

CAPVT VII.

Vtrum eadem potentia cognoſcitiua poſſit ſimul plures actus elicere.

De actibus potentiæ cognoſcitiuæ ſufficienter diſputatum eſt. Solùm ſupererat diſputanda quæſtio, an in huiuſmodi actibus poſsit veritas, & falſitas reperiri: ſed quæſtionem hanc tangemus breuiter, & commodius in cap. 10. remittendo tamen tractationem de veritate in Metaphyſicam, & ideò de actibus nihil ſupereſt dicendum, ſed de potentia ipſa, de qua diſputari ſolet, an ſit potentia actiua, vel paſsiua, ſed hæc quæſtio ſoluta manet ex dictis cap. 2. 3. & 4. Nam ex 2. habetur cognoſcentem potentiam eſſe receptiuam ſpecierũ, atque ex hac parte eſſe paſsiuam: ex tertio verò, & quarto habetur efficere actum, cùm ſit præcipua vis per quam anima operatur, & illi maximè coniuncta, commune autem eſt rebus omnib. operari per potentias ſuas intrinſecas. Habetur præterea ex dictis capitibus eaſdem potentias recipere actus, quos efficiunt, atque adeo eſſe modo aliquo potentias receptiuas, & paſsiuas, paſsione latè dicta, quatenus videlicet omnis receptio paſsio dici ſolet, vt notauit Ariſtoteles lib. 2. de Anima, cap. 5. & Gregor. Niſſen. lib. 4. de viribus animæ, cap. 8. & Damaſc. 1. fidei orthodoxæ, cap. 22. D. Thom. 1. 2. q. 22. art. 1. Galen. libello de differentijs ſymptomatum, cap. 1. & lib. 2. methodi, cap. 1. Nemeſius de natura hominis, cap. 1. & 15. Inualuit autem denominatio hæc potentiæ paſsiuæ in cognocentibus facultatibus propter duo, vnum eſt, quia ex natura ſua carent ſpeciebus, quas recipere prius debent, quàm agant, vnde prius ſunt ad recipiendum, poſterius ad agendum: in quo latè diſtinguuntur à potentijs Angelorum, quæ ex natura ſua habent complementum omnium ſpecierum: vt notauit D. Th. 1. p. q. 54. art. 4. Alterum eſt, quia dictæ potentiæ duplicem habent rationem recipiendi, ab extrinſeco quidem ſpeciem, à ſe verò actum, agẽdi autem vnam, & illam minimè completam, ſed complendam per ſpecies. 1. *Potentia cognoſcens inter paſſiuas, & actiuas cenſetur.* *Cur communius paſſiua vocetur, quam actiua.*

2. *Præſentis capitis pars negatiua ſuadetur.* Hoc ergo ſuppoſito de actiuitate iſtarum potentiarum ſolùm ſupereſt diſputare de virtute earum, an ſit adeò limitata, & vnum tantùm actum poſsit elicere, videturque pars affirmans vera, primò ex Ariſtotele 2. Topicorum, cap. 4. dicente, *Cõtingit plura ſcire, cogitare vero non niſi vnum.* *Primò.* Secundò, quia virtus potentiæ eſt vna tantùm, & finita: dum ergo operatur, ſatis eſt ſi exeat in vnum actum. *Secundò.* Tertiò, quia vna potentia vnita tantùm ſpecie intentionali actualiter informari valet, ſic viſus plures homines per vnicam ſpeciem videt, alias plures ſimul ſpecies ſolo numero differentes haberet: ergo vnum tantum actum poteſt efficere. *Tertiò.* Quæſtionem hanc tractat D. Thom. 1. p. q. 85. a. 4. de intellectu noſtro ſpeciatim, de intellectu autem angelico q. 58. art. 2. commodiùs tamen diſputatur in communi, cum difficultas communis ſit omnibus potentijs cognoſcentibus. *De hac q. late lib. 1. de Angelis c. 37.*

3. *D. Thomæ reſolutio.* Ille igitur reſoluit, plura quidem per modum plurium non poſſe ſimul cognoſci, poſſe tamen per modum vnius: cognoſcere per modum plurium (vt explicat) eſt cognoſcere per plures ſpecies, atque adeò cognoſcere per modum vnius eſt cognoſcere per eandem ſpeciem: ex quo concluditur, potentiam vna ſolùm ſpecie vti poſſe ad cognoſcendum, ſimulque valere cognoſcere quidquid per illam repræſentatur. Doctrina hæc expoſitione indiget, vnde notandum primò virtutem animæ, & omnium potentiarum eius finitam eſſe, ac limitatam, proindeque ſi pluribus applicetur, neceſſariò fore in ſingulis minorem. Secundo *Notatio prima pro vera explicatione.*

notan-

notandum cognitionem poſſe eſſe perfectam duplici ratione, aut ſcilicet ex parte potentiæ, quia virtuti potentiæ adæquatur, explicante nimirum potentia in eo actu totam ſuam virtutem, aut ex parte obiecti, quando videlicet cognoſcitur obiectum, quantum ipſum cognoſcibile eſt. Vnde è contrario imperfecta cognitio, cùm priuationem dicat, duplici oppoſita ratione talis eſſe poterit, ſcilicet, vel quia non adæquatur virtuti potentiæ vel quia non adæquatur obiecto.

4 *1. Aſſertio.* Iam dico primo. Impoſsibile eſt vnam potentiam habere ſimul duos actus perfectos ex parte potentiæ. Hæc concluſio eſt euidens ex dictis, & intenta ab Ariſtotele, & D. Thoma ſupra citatis.

2. Aſſertio. Dico ſecundo. Non repugnat vnam potentiam cognoſcentem elicere ſimul duos actus, ſiue obiecta cognoſcantur per modum vnius, ſiue plurium. *Probatur ab experientia ſenſuum.* Probatur experientia. Nam ſimul videmus lucem, albedinem, & nigredinem, ſimul etiam audimus differentes ſonos, differentiamq́; inter hæc omnia obiecta, quod ſignum eſt cognoſci actibus diuerſis, intellectus etiam ſæpe conſiderat duas res, & conuenientiam, vel differentiam inter illas: poteſt ergo vna potentia plura cognoſcere. Quod autem poſsit per modum plurium, probatur. Nam duos homines non intuemur per modum vnius, quando nullo modo conferimus vnum ad alium, vt ſæpe contingit, eodemque modo poteſt intellectus eoſdem conſiderare. *Et ratione.* Ratio vero eſt, quia attentio intellectus habet latitudinem, ac adeo poteſt totaliter, vel ex parte applicari: ergo poteſt vnum aliquid cognoſcere veluti dimidiata attentione, aliudque alia attentionis parte à priori diſcreta, cum obiecta ipſa omnino etiam ſunt diſparata, vt ponimus. *Confirm.* Et confirmatur, quia intellectus poteſt plura ſimul cognoſcere conſtituendo differentiam inter illa, vel aliquo modo comparando: ergo etiam poteſt eadem abſolute cognoſcere, ac ſine comparatione. Probatur conſequentia, quia comparatio illa nihil videtur referre, imo videtur addere difficultatem operationi, nam qui comparat, & extrema cognoſcit, & comparationem facit. *Qui ex Thomiſt. conſentiant, qui ve diſſentiant.* Quare hanc concluſionem amplectuntur etiam aliqui Thomiſtæ, vt Caietanus 1. p. ſuprà, & Soto 1. Poſteriorum, quamuis alij oppoſitum ſentiant, vt Herueus quodl. 7. q. 16. & in 2. d. 11. q. 2. Capreol. in 2. d. 3. q. 2. concluſione 9. Ferrar. 1. contra cap. 55. idem Albertus in 1. diſtinct. 1. a. 3. Eorum tamen rationes non vrgent, qualis illa, quod vnus numero motus ad vnicum tendit terminũ, & ab vnico principio vnica actio procedit: dicimus enim, quod imo ab vno principio poſſunt eſſe plures actiones ad diuerſos terminos, vel obiecta tendentes, ac maximè ſi principium ſit diuerſis affectum formis, vt hic contingit.

5 *3. Aſſertio.* Vnde ſit tertia concluſio. Eadem potentia cognoſcitiua poteſt ſimul operari per diuerſas ſpecies intentionales: patet ex dictis. Nam album, & nigrum per eandem ſpeciem repræſentari nequeunt, vt c. 2. oſtenſum eſt, cum tamen ſimul à nobis concipi experiamur: intellectus etiam differentiã inter hominem, & equum ſimul per diuerſas ſpecies illorum conſiderat, quod quia citati Thomiſtæ negare non poſſunt, præceptorem exponunt, *Non recte quidam explicant D. Thomam.* non poſſe intellectum plura ſimul per diuerſas ſpecies intelligere, eo quod diuerſæ ſpecies dicantur illæ, quæ inter ſe nullum ordinem habent, cæterum ſi cum ordine accipiantur, tanquam vnam cenſeri: cui ſane expoſitioni repugnare videtur S. Thom. 1. p. quæſt. 12. art. 10. dicens, ſi partes eiuſdem totius proprijs, & diuerſis ſpeciebus cognoſcantur, non poſſe omnes ſimul intelligi, cum tamen in eo euentu cognoſcantur cum ordine, quem inter ſe habent. Adde quod potentia cognoſcitiua non ſolum poſsit cognoſcere plura cum ordine, ſed etiam ſine ordine, ac per modum plurium: poterit ergo vti ſimul diuerſis ſpeciebus vt diuerſæ ſunt, non ordinando illas.

Dico quarto. Contingere poteſt, vt potentia ſimul plura cognoſcat perfecte ex parte obiectorum id eſt, cognoſcendo illa quantum cognoſcibilia ſunt à tali potentia. 6 *4. Aſſertio.* Hæc concluſio potiſsimè verificatur in Angelis, in quibus cognoſcitiua virtus nobiliſsima eſt, & ideo quamuis in plura obiecta (vt ita dicam) diuidatur, ſufficere poteſt vnicuique ad illud perfecte intelligendum, itaq; poteſt Angelus naturaliter ſeipſum, & Deum per ſua naturalia, & præterea rem aliquam naturalem ſimul perfecte cognoſcere: de qua re ſuo loco. Id quod etiam D. Thomas concedit, vnde Thomiſtæ illi etiam explicant, quod non poſsit intellectus per plures ſpecies eiuſdem ordinis ita operari, poſsit tamen per ſpecies diuerſorum ordinum: ſed expoſitio accommodata non eſt, nam quod ſint ſpecies eiuſdem, vel alterius ordinis, impertinens eſt, imo per ſpecies eiuſdem ordinis res erit facilior, cum magis conueniant in vnum. De intellectu tamen humano propter limitatiorem virtutem raro, aut nunquam verificabitur concluſio, quia non adeo perfectè comprehendit rem, quin poſsit perfectius. Vnde quando ad plura attendit, aliquid diminuit de perfecta cognitione vniuſcuiuſque, ſicq; non adeo perfecte cognoſcit vnumquodque. Idemque eſt de ſenſibus, ac maiori ratione, vt etiam experientia confirmat. Atque ita interpretandus eſt D. Thomas, vel ſaltem iuxta primam concluſionem.

Vnde iam patet ſolutio primi argumenti ſuprà facta: quod vero in ſecundo ſumitur, erit quidem verum, ſi intelligatur de actu adæquato potentię, non vero de inadæquatis. 7 *Ad 1. & 2. arg. in n. 2. Ad 3.* Ad tertium reſpondetur vnam potentiam ſimul habere poſſe duas ſpecies, per illas vero ſimul operari perfecte non poſſe, imperfecte poſſe.

8 *Dubium circa idem 3. argumentũ de quo etiã author diſp. 5. Metaph. ſect. 8. a n. 15.* Poſtulat tamen argumentum illud, quo pacto duæ ſpecies intentionales ſolo numero differentes poſsint eſſe in eodem ſubiecto. Reſpondet vero Caietanus 1. part. quæſt. 76. articulo ſecundo, differentes numero in eſſe reali non poſſe eſſe ſimul: differentes autem numero in repræſentando ſi differant ſpecie in eſſe reali, poſſe eſſe ſimul, quod tamen refutat Ferrar. 2. contra, cap. 77. *Caietani reſponſio à Ferrar. reiicitur.* propterea quod ſpecies intentionales, quæ in repræſentando tantum differunt numero, non habent vnde diſtinguantur ſpecies in eſſendo, quia neque ex parte ſubiecti, vt de ſe patet, neque ex parte obiecti, quod tantum eſt numero diuerſum. *Confirm.* Et confirmatur, tum quia ſicut actio ſpecificatur à termino, ita ſpecies à re repræſentata: ſed actiones tendentes ad terminos numero diuerſos tantum differunt numero: ergo ſimiliter. Tum quia, vt ſuprà diximus, eſſe repræſentatiuum eſt ipſum eſſe ſpecierum: quare ſi in repræſentando ſolum habent differentiam numericam, ſolam etiam habebunt in eſſendo. Ferrar. ergo reſpondet, ſpecies repræſentantes res numero diuerſas diuerſæ ſpeciei eſſe, quia rerum ipſarum conditiones diuerſas admodum repræſentant: ſed hoc etiam improbabile eſt, nam in ſpeciebus duarum, verbi gratia, albedinum in oculo exiſtentibus tales conditiones non repræſentantur directe, ſed modificant repræſentationem, præterquam quod conditiones eæ poſſunt ſæpe non differre ſpecie, ſed numero tantum, veluti dictæ albedines in quantitatibus eiuſdem figuræ: & æquè intenſæ inueniantur. Item actuales viſiones duorum hominum ſpecie non differunt: ergo neque eorum ſpecies. Reſpondeo igitur ad dubium nullum eſſe inconueniens duas ſpecies intentionales ſolo numero differentes eſſe in eodem ſubiecto ſecundum eandem partem

partem. Quæ eſt ſententia communis D. Thomæ 1.part.quæſt.76.art.2. de veritate, quæſt. 8. art.14. Sonz.7.Metaph.quæſt.9.ad 2.Veneti & aliorum 2. de Anima,cap.vlt. Et ratio eſt,quia ſpecies hæ non indiuiduantur à ſubiectis,ſicut nec actus expreſsi, ſed à differentijs intrinſecis in ordine ad obiecta, ad quæ tranſcendaliter referuntur. Vnde fieri poteſt vt in eodem ſubiecto plures reperiantur,quẽadmodum & tres paternitates in eodem homine ad tres filios. Quamuis enim & ſpecies duarum albedinum, & relationes paternitatum ſolo numero differant,tamen intra latitudinem numericam non æquè aſsimilant ſubiectum, cùm ad diuerſa obiecta, & diuerſa munera præſtanda ordinentur.

CAPVT VIII.

Vtrùm ſint quædam ſenſibilia per ſe, alia per accidens, quædam propria, alia communia; & in quo conſiſtat eorum ratio.

POtentiæ ſenſitiuæ ad eundem gradum viuentium pertinent, diſtinctum à gradu rerum habentium intellectum, & ideo maiorem inter ſe dependentiam, & conuenientiam habent, quàm cum potentijs intellectiuis, & ob hanc rationem antequam ad ſingulas potentias deueniamus, dicendum eſt de ſenſibus in communi, ſic enim, & facilior, & breuior erit doctrina, qua de re varia habentur pronuntiata apud Philoſophum 2. de Anima,cap.5.& 6.

1. In hac verò præſenti materia, ſicut in præcedentibus ab obiecto ſenſus initium ſumimus, illud autem eſt ſenſibile in communi, cuius rationem inueſtigamus. Notandum igitur ſenſibilium diuiſionem in titulo poſitam potiſsimè tradi ab Ariſtotele reſpectu ſenſuum externorum, vnde & in illis explicabitur, poſtmodumque facile applicabitur ad ſenſus internos: ſenſibile proprium illud dicitur, quod ab vnico tantum ſenſu poteſt cognoſci, in illoque propriam ſpeciem imprimit. *Quid ſit ſenſibile propriũ* Vnde ſenſibile proprium,per ſe,ac primò eſt ſenſibile, quia cùm de ratione cognoſcitiuæ potentiæ ſit, vt coniungatur ſuo obiecto, planè quod per propriam actionem poteſt imprimere ſui ſpeciem, erit primum obiectum, ſiue ſenſibile illius potentiæ. Eſt tamen notandum excluſiuam illam, *ſenſibile proprium tantum cognoſcitur ab vno ſenſu*, excludere alios ſenſus eiuſdem ordinis,& rationis, ſic ſenſibile proprium viſus eſt,quod à nullo alio exteriori ſenſu cognoſci poteſt: nihil ergo prohibet,quòd ab aliquo interno ſenſu cognoſci poſsit. Item excludere, quòd ſentiatur per ſe ab alio ſenſu, non verò quod per accidens ſentiatur.

2. *Quid ſenſibile per accidens.* Iam ſenſibile per accidens dicitur, quod nullo modo ſenſum immutat, ſed tantùm cognoſcitur per immutationem alterius obiecti, cui coniungitur. Hoc modo ſubſtantia corporea eſt per accidens ſenſibilis, quia ipſa ſui ſpeciem in ſenſu non imprimit, coniungitur tamen ſenſibilibus, quæ illam imprimunt. *Notatio prima pro huius ſenſibilis explicatione.* Sciendum tamen primo,vt res per accidens ſenſibilis dicatur, non eſt ſatis quòd adiungatur ſenſibili per ſe, ſed requiritur præterea,vt ex vi ſenſationis rei per ſe ſenſibilis percipiatur ipſa conſequenter, vt notauit Diuus Thomas ſecundo de Anima, lectione decima tertia, & in quarto diſtinction. quadrageſima nona,quæſtione ſecunda, articulo ſecundo. Vnde quia albedo, verbi gratia,immutat ſenſum non ſeparata,ſed in ſubiecto, ideo ſubiectum per accidens ſentitur,ex vi tamen ſuſtentationis, quam præſtat albedini, adeo vt non albedo præcisè, ſed album videri proprie dicatur. *Notatio 2.* Sciendum ſecundò non oportere, vt ſenſibile per accidens diſtinctè cognoſcatur ab eo ſenſu, à quo per accidens ſentiri dicitur, ſed eſt ſatis,vt ex vi cognitionis sẽſus vnius ſtatim quippiam aliud cognoſcatur ab eodem ſentiente: ſic dulcedo lactis dicitur per accidens ſenſibilis viſu, non quia ab ipſo clarè percipiatur,ſed quia ea viſa ſtatim cognoſcit homo illi eſſe coniunctam dulcedinem: oportet tamen, vt hoc fiat ex vi ſenſationis, non vero ex diſcurſu, & indagine ſentientis. Vnde licet Deus ex ſenſibilibus effectib. cognoſci poſsit,non tamen dicetur ad id per accidens ſenſibilis. Vltimò ſciendum eſt, ac colligitur ex dictis *Notatio 3.* inter ſenſibilia per accidens quædam eſſe, quæ reſpectu nullius ſenſus ſunt per ſe ſenſibilia, veluti ſubſtantiã: alia vero maxime,quæ reſpectu vnius, vt patet de dulcedine lactis,& de odore pomi.

Senſibile commune eſt tanquam medium inter 3. *Senſibile cõmune, quodnam dicatur* propria, & per accidens, quod ferè omnes authores in ſenſibilibus per ſe numerant: in ratione vero eius rei aſsignanda, & in explicando quomodo commune dicatur, non conueniunt. *1. Sententia commentatoris, Apollin. & aliorũ.* Commentator 2.de Anima,textu 65 putat ſenſibile per ſe dici reſpectu interioris ſenſus, qui communis appellari ſolet, in quem proprias ſpecies imprimit, cum tamen in externos nullam imprimat, atque hinc vocari ſenſibile commune. Commentatorem ſequitur Apollin.quæſt.18.& perſpectiui quidam,vt Alace in 2.ſuæ perſpectiuæ. Vitelius lib.4.Optices, Ciruelus lib. 1. cap.6.concl.3. *Reijcitur tripliciter.* Hæc vero ſententia falſa eſt. Nam ſenſus internus ſpecies percipit ſolum medijs exterioribus. Præterea euidens eſt ſenſibilia communia ab Ariſtotele enumerata cognoſci exteriori sẽſu,vt magnitudinem, motum, & cæt.Deniq; in hac ſententia iam ſenſibilia communia eſſent propria ſenſus interioris, reſpectu vero exteriorum eſſent ſenſibilia per accidens,quę eſt Ariſtotelis ratio textu 133. iuxta expoſitionem Philoponi, & Simplicij: probat enim Ariſtoteles ſenſibilium communium non dari proprium ſenſum, quia aliàs iam ſenſibilia communia ab alijs ſenſibus per accidens ſentirentur, & ita Philoponus literam illius loci texuit, quamuis D.Thomas aliter exponat.

Alij vero dicunt ſenſibilia communia imprimere ſuas ſpecies in ſenſibus externis,nõ in quantum 4. *2. Sententia Ianduni, & Ægidij etiã refellitur.* ſunt tales ſenſus, ſed in quantum ſenſus abſolutè: ideoque dici ſenſibilia communia. Ita Iandunus 2.de Anima,quæſt.18.& inſinuat Ægidius text. 65. dub. 2. ſed facilè refelluntur: tum quia ſenſibile commune percipitur à viſu, vt viſus eſt, & non tantum vt ſenſus eſt, tum quia ſenſibile, & commune non dicitur propter abſtractionem, & prædicationem, ſed propter communitatem realem, qua vna res ſecundum propriam rationem cognoſci poteſt à multis ſenſibus, ſenſus autem in communi comparatur ad ſenſibile in communi abſtractiùs, ſeu in vniuerſali ad ſenſibile commune, de quo hîc eſt ſermo.

Alij tandem dicunt ſenſibilia communia immutare quidem ſenſus per proprias ſpecies, dici 5 *3. Sententia Alber. Scoti, & aliorum.* vero communia, quia eorum immutatio extenditur ad plures ſenſus. Ita Albertus 2.de Anima, tract.3.cap.5. Scot.in 4.d.12.quæſt.3. Ægidius ſupra. Veriùs tamen eſt non imprimere. *Arguitur primò contra hanc ſententiam communia ſenſibilia non imprimere propriam ſui ſpeciem.* Quæ eſt D.Thomæ ſententia lectione 13.citata, & 1.parte, quæſt.17.art.2.& quæſt.87.art.3.ad ſecundum, Caietani, Iauelli,& aliorum. Probatur primo. Nam ſenſibile proprium,& commune,verbi gratia,lux, & quantitas non conueniunt in eadem ratione ſenſibilis: ergo non poteſt vtrumque immutare eundem ſenſum per propriam ſibi ſpeciem. Antecedens oſtenditur, nam ratio ſenſibilis ita conuenit luci reſpectu viſus, vt non conueniat reſpectu tactus: ratio autem ſenſibilis conuenit quantitati etiam reſpectu tactus: ergo diuerſæ ſunt rationes. Conſequentia quoque ſuadetur, quia vnus

Euaſio excluditur.

nus ſenſus, & in vniuerſum, vna potentia ſolum poteſt immutari ab vna ratione obiecti, à qua ſpecificatur, & cui coaptatur, alias quodlibet à quouis poſſet immutari. Dicetur fortaſſe ſenſum ſecundum propriam quidem rationem immutari à proprio obiecto, attamen ſecundum rationem aliam, in qua cum alio ſenſu conuenit immutari à ſenſibili communi, ſed hoc improbatum iam eſt paulo ſuperius. Nam ſenſibile commune à viſu, v. g. vt viſus eſt, percipitur. Accedit quoniam nulla eſt ratio communis viſui, & tactui, in qua etiam non conueniant ſenſus alij exteriores: ergo ſenſibile commune reſpectu duorum ſenſuum, tale neceſſario erit reſpectu omnium, quod tamen falſum eſſe infra patebit.

Arguitur ſecundo.

6 Probatur ſecundo. Nam ſi ſenſibile commune efficit propriam ſui ſpeciem, vel efficit illam eiuſdem rationis in omnibus ſenſibus, vel diuerſæ: ſi primum, quo quæſo modo diuerſi ſenſus actuari valent per ſpecies eiuſdem rationis? Nam ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus, & eius temperamẽtum commenſurantur ſuo proprio ſenſibili, & ſpeciebus ab illo profluentibus: ergo diuerſi ſenſus non poterunt actuari per ſpecies eiuſdem rationis. Secundum vero apparet impoſsibile: nam quomodo idem ſenſibile multiplicabit ſpecies diuerſarum rationum, cum ſit idem, eodemque agens modo? *Tertio.* Tertio ſenſibile commune, & proprium vno actu ſentiuntur: ergo per vnam ſpeciem: illam autem imprimi à ſenſibili proprio, nemo inficiatur: ergo ſenſibile commune propriam non imprimit. Primum antecedens declaratur. Nam quando videmus hominem deambulantem non vno actu hominem videmus, & alio deambulationem, ſuperflua quippe eſſet talis actuum multiplicatio. Conſequentia vero facile oſtenditur, quia cum ſpecies ſit principium actionis, ad vnum actum vna ſufficit. *Quarto:* Denique confirmatur, quia abſque illa ſpecierum multiplicatione ſatis percipi poſſunt ſenſibilia communia: fruſtra ergo inducetur.

Hæc tamen ſenſibilia ſpecies propriorum modificant.

8 Hoc ergo ſupereſt explicandum, quo pacto ſine proprijs ſpeciebus poſsint hæc ſenſibilia per ſe ſentiri? Diuus Thomas, ac cæteri communiter aiunt ſentiri per ſpecies propriorum ſenſibilium modificatas aliter, atque aliter pro diuerſitate ſenſibilium, atque ſenſuum ipſorum. *Numerãtur quinque ab Ariſtotele, ad quæ alia reuocantur.* Pro cuius rei expoſitione eſt notandum primo, ſenſibilia communia quinque enumerari ab Ariſtotele, magnitudinem, figuram, quietem, motum, & numerum, ad quem vnitas reuocatur, cum ſit principium illius, vt dicitur libr. 3. de anima, cap. 5. Diſtantia quoque ſenſibile commune eſt, ad magnitudinemque reducitur, quia diſtantia eſt magnitudo actu, vel potentia, intercepta inter ea, quæ diſtant, aſperitas denique & lenitas, quæ cap. 4. de ſenſu, & ſenſibili numerantur, ad figuram quoque ſunt reducendæ.

Non omnia ab omnibus ſenſibus, nec modo vno attingũtur.

9 Secundo notandum non omnia hæc ſenſibilia ab omnibus ſenſibus, aut modo eodem percipi, viſus quidem omnia percipit diſtincte, tactus item omnia, ſed non ita perfectè. Ex reliquis ſenſibus alij clarius, alij obſcurius, & alij ſimpliciter non percipiunt: magnitudo igitur à quolibet ſenſu clarius percipitur per modificationem ſpeciei proprij ſenſibilis. Ratio ex Diuo Thoma eſt, quia omne agens materiale extenſionem aliquam, ſeu magnitudinem requirit ad agendum, vt alibi traditur, omnesq; fatentur: ergo in quolibet ſenſibili proprio interuenit quantitas, vt ſuam ſpeciem agat: ergo in qualibet tali actione, ſeu productione ſpeciei proprię deuoluitur repræſentatio magnitudinis ipſius. *De viſu.* Quia vero figura conſequitur quantitatem, ideo ſpecies, & maxime viſibiles repræſentantes rem cum ſua quantitate repræſentant etiam cum ſua figura: hoc ergo modo repræſentantur priora duo ſenſibilia communia per modificationem ſpeciei proprij ſenſibilis. Reliqua vero tria aliter cognoſcuntur, nam à viſu percipiuntur per cooptationem ad alia, quæ ſentiuntur: ſic numerus videtur, quia ſpecies plures imprimit repræſentantes res diuerſas, vnitas vero, quia vnam imprimit: motus videtur, quia res mota conſpicitur proximior, vel diſtantior ab ipſo viſu, aut corpore alio: quod ſi viſus maiorem, minoremque diſtantiam non percipiat, nec motum percipiet. Sic qui exiſtit in naui, eius motum non videt, niſi diſtantiam videat, vel approximationem ad corpus fixum. Percipi deinde poteſt motus per continuam variationem ſpecierum viſualium, aut variationem modi immutandi earum: ſicut è contrario quies cognoſcitur, rem intuendo in eadem ſemper diſtantia manentem, eodemque modo viſum immutantem: ſunt namq; in quiete duo, priuatio, & permanentia poſitiua in eodem loco, quarum hæc dicto modo ſentitur, illa non ſentitur. *De tactu.* Iam tactus ad inſtar viſus numerum percipit, quatenus ſcilicet à diſcretis ſenſibilibus afficitur: motum vero quatenus à diuerſis eiuſdem rei tangibilis partibus ſucceſsiuè immutatur, vt in motu totæ videre licet. Vnde ſi tactus ſimul cum re moueatur, motum non percipit, veluti cum naui vehimur, quam licet tangamus, ipſum tamen motum, ſeu vectationem ex vi prædicti tactus non ſentimus. Quies vero contraria ratione percipitur, quia ſcilicet res, quæ tangitur, eodem modo, eandemque partem tactus immutat. *De reliquis tribus.* Deinde tres alij ſenſus numerum cognoſcunt inſtar viſus, & tactus, figuram tamen vix vnquam ſentiunt, motum autem difficile, niſi forte quatenus ſonus, vel odor per diuerſas lineas applicantur: aut corpus ſonans, atque odoriferum ex maiori, minorive diſtantia ſentiuntur: at guſtus nihil eiuſmodi diſcernit. Ex his ergo patet, quo modo ſentiantur ſenſibilia communia, nullis eorum proprijs ſpeciebus admiſsis, ſed eis tantum propriorum ſenſibilium ſpecies modificantibus.

In quibus ſenſibile proprium, & commune differant.

Hinc octo differẽtię inter ſenſibilia communia, 9
& propria colliguntur. Primam iam expoſuimus, *Primo.* quod ſenſibile proprium ſenſum immutet per ſpecies proprias: commune minime. *Secundo.* Secunda eſt, quod ſenſus proportionetur ſenſibili proprio non communi. *Tertio.* Tertia, quod proprium ſenſibile vno tantum externo ſenſu cognoſcatur, commune autem multis. *Quarto.* Quarta quod ſenſus ſpecificatur per ordinem ad proprium ſenſibile, non vero ad commune. *Quinto.* Quinta, quod ſenſibile proprium per ſe primo ſenſibile eſt: at commune tale eſt per ſe ſecundò. Declaratur. Nam ſenſibile per ſe illud dicitur, quod immutationem aliquam propriam cauſat in ſenſu: cauſat autem primo id, quod ſui ſpeciem propriam imprimit: ergo id dicendum erit ſenſibile per ſe primo, ſenſibile autem commune, quia immutat modo aliquo, diſtinguitur quidem à ſenſibili per accidens, quod nullatenus immutat, quia tamen immutat ſolum modificando ſpeciem alterius: ideo ſenſibile per ſe ſecundo appellatur. *Sexto.* Sexta differentia, quod ſenſibile commune egeat proprio, vt in eo compleatur in ratione ſenſibilis, nam cum per ſe ſolum non poſsit imprimere ſpeciem, oportet vt coniunctum ſit ſenſibili proprio, quod cum per ſe ſit immutatiuum, communi non eget, niſi forte, vt conditione alias neceſſaria, ſicut agens ad agendum poſtulat extenſionem, approximationem, &c. Inſtabis ſenſibile commune interdum ſentiri abſque proprio, qui enim tangeret cœlum, perciperet ſane quantitatem, cum tamen nullum ibi ſenſibile proprium tactus detur. Negandum vero fore, vt ibi ſentiretur quantitas, aut diſcerneretur corpus aliquod,

ſed eo tantum pacto, quo viſus tenebras videt, carendo ſcilicet viſione: itaq; tactus non perciperet poſitiue aliquod tangibile, ſoluſque ſenſus interior perciperet impedimentum extrinſecum dari, propter quod manus non poſſet vltra moueri: attamen ex vi tactus non perciperet quale eſſet illud impedimentum.

Septimo. Septima differentia, quod ſenſibilia propria formaliter diuerſa ſenſus arguunt diuerſos, non ſic autem ſenſibilia communia, vt ex quarta differentia liquet. Nam ſenſibile proprium conſtituit proprium obiectum ſenſus, non ſic autem ſenſibile commune, ſed in proprio imbibitur tanquam modus illius.

Octauo. Octaua, quam Ariſtoteles adduxit, quod ſenſus non erret circa ſenſibile proprium, erret tamen circa commune, quæ vt intelligenda ſit, infra dicetur. Aduertendum tamen in his differentijs ſenſibile commune conuenire aliquo modo cum ſenſibili per accidēs à quo tamen differt prout in quinta differentia expoſuimus.

Concluditur tituli huius capitis reſolutio. Ex omnibus vero dictis conſtat optimam fuiſſe & ſufficientem diuiſionem Ariſtotelis in titulo huius capitis poſitam. Nam quod ſentitur, vel ſentitur propria vi, quia videlicet ex ſe habet virtutem ad immutandam potentiam, & hoc eſt ſenſibile proprium: vel ſentitur, quia immutat modificando aliud, & hoc eſt ſenſibile commune; vel non ſentitur per immutationem, ſed cognoſcitur propter accidentalem vnionem cum ſenſibili per ſe, & hoc eſt per accidens ſenſibili: non apparet autem alius modus ſenſibilis: ergo eſt optima diuiſio, ac ſimul conſtat omnium membrorum ratio.

CAPVT IX.

Vtrum ad productionem ſpecierum ſenſibilium oporteat ponere ſenſum agentem.

1 *Ratio dubitandi.* Ratio difficultatis in hac quæſtione eſt, quoniam ſpecies ſenſibiles habent quendam modum materialitatis: videtur ergo non poſſe produci à materialibus obiectis ſenſibilibus; ergo ad earum productionem videtur neceſſarium, ſpecialem aliquam virtutem aſsignare. Quæſtio hæc tractanda videretur de potentijs cognoſcentibus abſolute, at quia longe aliam deciſionem, difficultatemque habet in ſenſibus, quam in intellectu, hic particulariter tractanda fuit. Eſt igitur notandum, in ſenſu ſpeciem conſiderari, & actum, ac reſpectu vtriuſque dari principium actiuum, & paſſiuum: quantum ergo ad actum ſentiendi fuit opinio vnum eſſe ſenſum, qui agat, & alium qui recipiat actionem, quod iam ſupra relatum, & improbatum fuit. Quare miſſo actu difficultas reſtat circa ſpecies, quæ in ipſo ſenſu recipiuntur, nimirum à quonam fiant.

2 *2. Opinio.* Quidam vniuerſim ponunt, nullam ſpeciem ſenſibilem cauſari ab obiecto, ſed ab aliquo ſenſu agente, vel ab intelligentia aliqua propter rationem factam Et confirmant, quia potentia animæ res eſt perfecta valde, obiecta vero exteriora nimis materialia ſunt, & imperfecta: non poſſunt ergo agere in ſenſum, nam agens debet eſſe nobilius patiente, teſte Ariſtotel. 2. de anima, cap. 2. Auguſt. 8. lib. Geneſis ad literam, & libr. 12. cap. 16. *Conſule authorem diſp. 26. Metaph ſect. 1.* Si dicas illud intelligi ſolum quod ratio agentis, vt ſic nobilior ſit ratione patientis, ac nihilominus nobiliorem rem aliquando pati ab ignobiliori, ſi in aliquo ſuperetur ab illa. Contra arguitur: quia ſaltem effectus non poteſt eſſe nobilior principio agendi, ſed ſpecies intentionalis eſt nobilior, quam ſenſibilis qualitas, quia eſt immaterialior: ergo nō fit ab illa: ergo ab aliquo ſenſu agente fieri oportet. Propter hæc Commentator infra c. 12. & tex. 60. vt illi tribuunt Venet. *hic*, & Iauel. q. 51. a. 1. ad 1. voluit ſpecies ſenſibiles non produci ab obiecto, ſed ad intelligentia aliqua ſpirituali, quæ ſupplet vicem obiecti, *Tribuitur Commentatori.* idem ſequitur Nyph. dict. text. 60. Zimara vero theorem. 82. ad ſecundum Greg. conatur oſtendere Commentatorem non hoc ſenſiſſe: iuxta hanc tamen opinionem ad rationem obiecti ſenſibilis per ſe non eſt neceſſe, quod immutet ſenſū effectiuè efficiendo ſpeciem, ſed ſatis eſt formalis immutatio, id eſt, quod ſpecies repræſentans talem rem poſsit eſſe in ſenſu à quocunque producatur. *Duæ aliæ opiniones improbabiles etiam.* Alij tribuunt hanc ſpecierum ſenſibilium productionem cælo in virtute intelligentiæ. Alij dicunt produci ab obiecto, media tamen quadam virtute cæleſti. Attamen iſtę omnes opiniones ad incognitas cauſas recurrunt ſine neceſsitate, vt videbimus. Item repugnat experientijs, quas ſupra adduximus ad probandum, dari ſpecies.

3 *Caietani opinio valde difficilis.* Quapropter Caiet. 2. de anima, c. 12. ſtatuit res duplicem ſortiri actionem, aliam vt participant naturam ſuperiorum, immaterialiumque agentium, aliam vero ſecundum propriam naturam: obiectum ergo ſenſibile ex proprijs actiuum non eſſe ſpecierum, maxime tamen vt participat naturam ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ doctrina videtur deſumpta ex S. Thoma q. 5. de potent. a. 8. *Ei fauet D. Thomas.* vbi ait, res materiales, in quantum aſsimilantur immaterialibus, illarumque naturas participant, habere actiones aliquas ſine motu, in quibus proinde à motu cæli non pendent, cuiuſmodi actio, inquit, eſt ſpecierum diffuſio: eſt tamen opinio perdifficilis. *Hæc etiam opinio impugnatur.* Quia non intelligitur quid, qualiſve ſit participatio hæc naturæ ſuperioris. Aut enim eſt participatio alicuius entitatis, & perfectionis, aut nullius: ſi nullius: nihil plane deſeruiet ad actionem, ſi alicuius: eſtne maior, quam perfectio ſpeciei productæ: an forte minor (æqualis enim nō erit, cum productio ſit æquiuoca:) ſi minor eſſe ponatur, non ſufficiet plane ad ſpeciei productionem: ſi vero maior ſit, quæro rurſus an talis perfectio ſit intrinſeca naturæ illorum obiectorum, quę ſpecies diffundunt, an vero ſit ſuperaddita tali naturæ. Si primum dicatur, ceſſat quęſtio, inutiliſque diſtinctio allata redditur: nam cum illa perfectio pertineat ad conſtitutionem naturæ ipſorum obiectorum, ipſa per propriam naturam poterunt cauſare ſpeciem. Secundum autem dicere fictitium eſſet, cum oſtendi nequeat, quæ ſit perfectio illa ſuperaddita: quare, &c.

4 *Aſſertio quoad ſenſus externos.* Sit ergo prima concluſio. In ſenſibus exterioribus ſpecies imprimuntur ab obiectis: nec proinde neceſſarius in illis eſt ſenſus agens. Ita ſumitur ex Ariſtotel. l. 2. de Anima, text. 121. vbi ait ſenſum pati à ſenſibili, & ex Auguſtino 10. de Trin. cap. 2. dum ſcribit obiectum ad extra mouere ſenſum. Idem cenſet S. Thom. 1. p. quæſt. 11. art. 4. & 1. cont. gentes, cap. 65. & in quæſt. de anima, art. 4. ad 5. Albert. Magn. Summa de homine, quæſt. 102. & 2. de anima, tractatu 3. cap. 6. & expoſitores communiter cit. lib. de anim. c. 12. Experientiæ quoque adductæ hanc concluſionem probant. *Eius ratio.* Ratio vero eſt, quia ſpecies intentionales non ſunt perfectiores obiectis ſuis, ſed potius veſtigia quædam ipſorum, tenuioriſque entitatis. Sic albedo, v. g. in ſua quidem ratione perfecta entitas eſt: eius vero ſpecies in eadem ratione non illi æquiparatur: calor etiam, qui & calorem, & ſpecies ſenſibiles agit, actiuus dicitur, non ab actione ſpecierum, ſed ab actione caloris: quod ſignum eſt calorem perfectiorem eſſe, quam ipſius ſpeciem, cum denominatio à perfectiori deſumatur. *Soluitur inſtantia.* Nec obſtat ſpeciem minus craſſam videri, quam obiectum: talis enim ſubtilitas ad exilitatem potius entitatis, quam ad immaterialitatem, ſpiritualitatemve refertur, cum non minus materiæ adhæreſcat, ab ipſaque educa-

Altera inſtantia diluitur.

educatur, quam realitas ſui obiecti. Inſtabis. Quicquid agit ad productionem ſui ſimilis, aut propter conſeruandam ſuam naturam ſpecificam aut propter ſui perfectionem operatur, ſed obiectum in productione ſpeciei nec ſeipſum perficit, nec conſeruat naturam ſpecificam: ergo illam non agit. Neganda tamen maior, multa enim agunt tantum, vt ſe communicent, aliaque perficiant, ſol enim, verbi gratia, illuminando neque ſeipſum perficit, neque conſeruat, ſed alia perficit diffuſione lucis: ita plane colores producunt ſpecies ſui, vt ſe aliquo modo communicent, ac ſenſum perficiant, quia vero proprium eſt ſubſtantiarum ſeparatarum, & rerum incorruptibilium hoc modo agere, fortaſſe Diuus Thomas ſenſibilia in diffuſione ſpecierum ſubſtantijs ſeparatis comparauit, non vero quod ab illis participent aliquam virtutem, vt videtur exiſtimaſſe Caietanus, & hæc de externis ſenſibus.

Ad D. Thomam in n. præcedenti.

5 *Notatio pro diſcuſſione quoad ſenſus internos.*

Dicendum ſupereſt de ſenſu interno, in quo diſtingui ſolent tria ſpecierum genera, ſenſatarum: ex ſenſatis compoſitarum: denique inſenſatarum. Species ſenſatas vocant in quibus eodem modo, in quo in externis ſenſibus obiecta repræſentantur, qualis ſpecies parietis, quæ ex viſu in imaginatione imprimitur: ſpecies compoſitæ dicuntur, quę ex ſimplicibus ſenſatis coaleſcunt, veluti cum imaginatio fingit montem aureum, talis enim ſpecies nunquam præceſsit in viſu, ſed montis, & auri ſeorſum: phantaſia vero componit ſpeciem montis auri. Vltimo ſpecies inſenſatæ dicuntur, quæ repræſentant rem ſenſibus quidem externis cognitam, attamen ſub quadam alia ratione eis ignotam: ſic dum ouis apprehendit lupum, vt inimicum, ſpecies repræſentans lupum ſub ratione inimicitiæ dicitur inſenſata.

6 *De ſpeciebus ſenſatis quorundam opinio.*

Hac ſuppoſita diſtinctione magis fortaſſe communi, quam vera de ſpeciebus ſenſatis, quas certum eſt dari, aiunt quidam, produci ab ſpeciebus exterioribus, ſeu ab obiecto intrinſeco mediantibus illis. Quæ opinio non aliter probatur, quam quod hæc ſit ſufficiens, & facilis cauſa illarum ſpecierum. Habet tamen hæc ſententia difficultates, primam, quod ſpecies imaginatiuæ ſit multo perfectior, quam exterioris ſenſus, vt patet, tum ex perfectione maiori potentiæ, in qua recipitur, tum ex actus perfectione maiori, ad quem ordinatur: non ergo poteſt effici ab imperfectiori tanquam à totali principio immediato. Secunda difficultas ſupponit ſenſum interiorem eſſe in cerebro: tunc ita vrget. Si ſpecies oculis, v. g. impreſſa ab obiecto ſimilem aliam producit in cerebrum diſtans: vel per media interiacentia inter pupillam & cerebrum, id præſtat vel omnino immediatè, eo quod ſit ſatis interiorem ſenſum, atq; exteriorem in eadem anima radicari, quamuis in diſiunctis organis reſideant. Non primum, tum quia talia media nec diaphana ſunt, nec illuſtrata, vt oportet ad diffuſionem ſpeciei qualis in pupilla fuit impreſſa, tum quia in tactu id facile conuincitur falſitatis, quoniam cum manus, v.g. caleſit, ſi ſpecies caloris tranſiret per partes intermedias vſque ad cerebrum, omnes illæ calorem perciperent, cũ omnes tactu polleant. Non ſecundum, quia illa duarum facultatum in eadem anima radicatio concludit ſolum per modum cuiuſdam ſympathiæ, quatenus operãte vna facultate anima inde excitatur ad operandum per aliam, ceſſat autem hæc ratio, ſi externus ſenſus recipiat tantum ab externo ſenſibili ſpeciem, neque ſenſationem eliciat. Tertia difficultas, ſi ſpecies ſenſus exterioris cauſaret ſpeciem interioris ſenſus, ſequeretur quoties exterior ſenſus ſpeciem recipit, eaſdem recipere interiorem: conſequens eſt falſum: ergo, &c. Sequela patet: quia actio illa naturalis eſt, ideoque

1. Difficultas contra hanc opinionem.

2. Difficultas.

Tertia difficultas.

poſito principio agendi, & paſſo, ſtatim ſequitur. Probatur ergo minor: nam ſi ſenſus exterior recipiendo ſpecies illis non vtatur, plane interior ſenſus non immutabitur, vt patet in eo qui patitur apoplexiam, vel deliquium animæ, ſiue ecſtaſim, licet enim in apertos oculos obiectum externum ſui ſpeciem imprimat, nihil tamen vidiſſe ſe poſtea recordatur, quod ſignum eſt nullam re vera, quamuis ſpeciem haberet, elicuiſſe viſionem. Ex quo aperte conſtat interiorem ſenſum ſpeciem non recipere, ſi exterior non cognoſcat. Vnde in lib. de memoria, & reminiſcentia, cap. 1. Philoſophus merito dixit, qui meminit, recordari ſe percepiſſe. Nec ſatis occurret, qui dixerit cognitionem, vel attentionem externi ſenſus requiri quidem, vt eius ſpecies ſimilem aliam in internum introducat, non tamen vt cauſam, ſed vt conditionem: hoc enim merum videtur effugium, præterquam quod vitalis attentio requiri iure poteſt vt potentia per ſpeciem operetur: vt autem ſpeciem patiatur, nequaquam requiritur, vt in externis ſenſibus videre licet.

Euaſio obſtruitur.

Vnde ſit ſecunda concluſio. Species ſenſata interioris ſenſus non fit ab obiecto extrinſeco mediante ſpecie, ſed ab exteriori ſenſu, medio actu 7
cognitionis. Hæc vt probabilis tantum ponitur, quia in re tam abdita nihil certo definire poſſumus. Prima ergo pars ſuadetur ex num. præcedenti: ad intelligendam vero partem ſecundam, oportet reſumere ex capite quinto per actionem cognoſcẽdi produci intrinſecum terminum, qualitatem ſcilicet repræſentatiuam rei in actu ſecundo: per hanc ergo qualitatem, quam ſenſus quoq; exterior in ſeipſo format, probabiliter creditur produci in ſenſu interiori ſpeciem repræſentatiuam eiuſdem obiecti, idque propter coordinationem, & vnionem, quam iſtę potentiæ habẽt in eadem anima, quod ſuadetur primò. Senſus interior non recipit ſpecies niſi exteriori ſenſu actu cognoſcente, ac eo recipit meliores, quo ipſe exterior melius, & exactius operatur: ſignum ergo eſt illas imprimi à ſenſu externo, mediante illa qualitate, ſeu actu ſecundo, ſiquidem talis eſt ſpecies interior, qualis eſt externa ſenſatio. Secundo non apparet commodior cauſa productiua ſpecierum, de quibus loquimur: ergo illa credenda eſt, quam aſſignamus.

1. Pars unde conſtet.

2. Pars ſuadetur. 1.

Suadetur 2.

Hinc colligitur primo interni ſenſus imagines ab imaginibus externi diſtingui ſpecifice. Probatur ex dictis. Nam ſi eiuſdem ſpeciei eſſent, poſſet vna alteram cauſare, cuius oppoſitum oſtenſum eſt. Præterea ſpecies exterior pendet in fieri, & eſſe ab obiecto ſuo, non item interior. Denique ratio ſupra facta ſuadet probabiliter. Nam ſpecies debet proportionari potentiæ: ergo potentia altior ſortiri debet ſpecies perfectiores. Secundo ſequitur ſpecies illas interiores differre quoq; ſpecie ab externis ſenſationibus, idq; à fortiori, cum actus vitalis, & ſpecies conſtituens potentiam in actu primo diuerſi ſint generis. Rurſum ſenſatio externa pendet in fieri & eſſe à ſua potentia: illamque conſtituit in actu ſecundo: ſpecies vero interior nihil iſtorum vendicat: quare, &c. 8

1. Corollarium.

2. Corollarium.

Sed dices. Si hæc vera eſſent, ſequeretur ſpeciem internam perfectiorem eſſe ſenſatione externa, quia actus eſt nobilioris potentiæ, atq; adeo ab ea non poſſe produci. Negatur tamen ſequela, nam comparatio appoſite fieri debet, comparando ſcilicet actus primos vtriuſque potentiæ inter ſe, vel etiam inter ſe ſecundos: ſicque perfectior erit, qui perfectioris fuerit potentiæ: comparando vero actum ſecundum potentiæ minus perfectæ, ad actum primum perfectioris, ille poterit eſſe perfectior ratione ſui generis. Vrgebis, perfectior eſt ſenſatio externa, quam interna ſpecies: hæc ergo iam 9

Obiectio cõtra proxime dicta ſoluitur.

Inſtantia.

iam depẽdebit ab illa in conſeruari. Quia quoties effectus eſt imperfecta participatio ſuæ cauſæ, ab ea pendet in conſeruari. Ad hoc reſpondimus 2. *Reſpõſio pro qua vide etiam in diſp. 21. Metaph. ſect. 1. á n. 7.* Phyſicorum, quæſt. 5. de cauſis, diuiſione 4. dependentiam in conſeruari ſæpe prouenire magis ex natura formæ, & ſubiecti, quàm ex cauſalitate. Ad hæc: ſpecies externa ideo quidem pendet ab obiecto, quia prodit vt quædam imperfecta participatio illius: at ſenſatio exterior producit in ſenſu interiori ſpeciem, tanquam perfectam ſui ſimilitudinem, quam interior ſenſus iuxta naturalem ſuam diſpoſitionem optimè conſeruare poteſt.

10. *3. Aſſertio.* Sit tamen tertia concluſio. Probabile eſt ſpecies interiores reſultare in interiori ſenſu ex propria illius efficientia. Hanc concluſionem probabimus infrà lib. 4. cap. 2. agentes de ſpeciebus intelligibilibus. Nunc verò declaratur ex ſuprà dicta ſympathia, ſeu conſenſione potentiarum cognoſcentium propter radicationẽ in anima eadem. Nam eo ipſo, quòd anima per externum ſenſum cognoſcit, ad præſentiam talis cognitionis abſque vlla eius actiuitate reſultat ab interno ſenſu effectiuè interna ſpecies, hac enim de cauſa eiuſmodi ſimplices ſpecies ſenſus interior non ſemper efformat, quia videlicet non ſemper datur in exteriori præuia aliqua cognitio obiecti. *Suadetur primo.* Hæc concluſio nullam præ ſe fert abſurditatem, redditurque probabilis primò, quòd nunquam ſatis rationi conſonet putare externam ſenſationem efficere ſpeciem interiorem, cùm cognitio non ſit productiua alterius qualitatis à ſe diſtinctæ realiter: gratis ergo confictum videtur id externæ ſenſationi attribuere. *Secundo.* Secundo, quia non redditur ſufficiens ratio, quare ſpecies interior non pendeat in conſeruari à ſenſatione externa, *Tertio.* ſi eſt imperfectior effectus. Tertiò, quia ſimiles aliæ conſenſiones reperiuntur in potentijs vitalibus eiuſdem *Quarto.* animæ, nam vna operante alia operatur, & non aliter: ergo ſimiliter in præſenti. Denique hic dicendi modus conſonat cum ſtatuendis infrà de intellectu, ideoque placet magis, quanuis modus alius in ſecunda concluſione poſitus non ſit improbabilis.

11. *De ſpeciebus compoſitis ex ſenſatis.* Ex his conſtat quid dicendum ſit de ſpeciebus compoſitis ex ſenſatis, quando ſcilicet internus ſenſus ſpecies ſimplices componit, dum, exempli gratia, montem aureum imaginatur: de tali enim cognitione eſt difficultas, an fiat per duas ſpecies montis, ſcilicet, & auri, an per vnicam tantùm repræſentantem montem aureum. Diuus Thomas locis citandis infrà in cap. 18. affirmare videtur hoc ſecundum, quod probabile fiet, ſi exponatur, non quidem de primo actu, quem certe ſimplices tantùm ſpecies antecesſerant, ac per modum vnius ad ipſum eliciendum concurrerant, ſed de reliquis in poſterum ob relictam iam ex priori illo actu vnicam ſpeciem. Quod etiam fit credibile ab experientia. Qui enim nunquam cognouit montem aureum, vt illum fingat, priùs concipit ſingulas partes cum quadam ſucceſsione, quod ſignum eſt in ea compoſitione vſum fuiſſe ſpeciebus vtriuſque partis: at deinceps abſque noua compoſitione, & tranſcurſu imaginatur facile montem aureum ob relictam ſcilicet in potentia ſpeciem vnicam illius repræſentatricem.

12 *De ſpeciebus inſenſatis aliorum placitum.* Denique circa ſpecies inſenſatas, vt in fine numeri quinti dicebamus, notandum dupliciter cognoſci à ſenſu interiori, vel ſub extrinſeca illa ratione, quæ ſenſibus exterioribus obijcitur, vel ſub alia magis abdita ratione. Ex hac ergo duplici ratione, & cognitione duplex ſolet induci ſpecies in interiori ſenſu, ſenſata ſcilicet, & inſenſata, quòd enim ad repræſentandas has rationes duplex requiratur ſpecies patet, tum ex earum diuerſitate, tum quia ſtat repræſentari vnam, altera non repræſentata: lupus enim habet ſpeciem alterius lupi repręſentantem illum tantùm ſub ratione lupi, ouis verò repræſentantem præterea ſub ratione inimici: ſunt ergo ſpecies diſtinctæ. Porrò ſi verũ eſt ſpecies has inſenſatas dari, non poſſunt ſanè fieri ab obiecto vt conſtat, ex dictis: vnde neceſſariò dicendum fieri à potentia interiori, media cognitione rei ſenſatæ, in qua fundatur illa ſuperior ratio non ſenſata: itaque ſi ouis, v.g. per ſpeciem ſenſatam lupum cognoſcat, vt ſic, reſultabit, propter naturarũ contrarietatem, in eadem, vel alia potentia ſpecies repræſentans illum ſub ratione inimici, quæ in alio lupo non reſultabit, cùm dictam contrarietatem non habeant.

Mihi tamen probabilius videtur ſpecies inſenſatas non diſtingui à ſenſatis, ſed per eandem ſpeciem, quæ oui, v.g. repræſentat lupum cognoſci ab *Verior ſententia.* 13. illa ſub ratione inimici: primò quia nulla eſt neceſsitas diſtinguendi, nam ſtatim ac ſentit ouis lupum, ſentit eſſe inimicum, poteſt ergo per eandem ſpeciem vtrumque iudicare: quòd verò in lupo alio poſsit vnum iudicium ſine alio inueniri, non arguit diuerſitatem in ſpeciebus, cùm per eandem valeat vna potentia plura, quàm altera cognoſcere, & iudicare propter diuerſam virtutem, aut diuerſum inſtinctum naturæ. Et confirmatur primò. Nam auis nondum experta pluuiam (vtpote fortè verno tempore nata) ventum ſentiens ad tutum locum ſe recipit: quis autem credat eam ex cognitione venti elicere ſpeciem repræſentantem pluuiam venturam: per eandem ergo ſpeciem, qua cognouit ventum, naturali inſtinctu iudicat illum eſſe fugiendum, nec talis fugæ rationem quærit, aut pluuiam cognoſcit, quam nullam viderat: ſimile ergo erit in cognitionibus brutorum *Secundo.* ſimilibus. Secundo non ſolum ſuperfluum, ſed etiam impoſsibile videtur rationem inimicitiæ repræſentari à ſenſibili ſpecie abſtracto modo: quo enim pacto ſpecies ſenſibilis repræſentare valet lupum ſub ratione inimici, niſi repræſentando ſub hac figura, hoc colore, odore, &c. ergo impoſſibile eſt, quòd ſpecies repræſentans ſub ratione inſenſata, diſtincta ſit ab ſpecie repræſentante ſub ſenſata: ratio ergo illa inſenſata non eſt repræſentabilis ab ſpecie materiali, vt abſtracta à ratione ſenſata, ſed vt modus quidam in illa fundatus, atque adeò non oportet dictas ſpecies diſtinguere.

Ex quibus omnibus colligitur vltima concluſio., reſpectu ſenſuum internorum neceſſariò eſſe 14. *Aſſertio 4.* ponendum aliquem ſenſum agentem intentionales ſpecies. Hæc patet ex dictis, quòd verò Ariſtoteles hoc nunquam dixerit non vrget, multa enim alia præteriuit, alia exactè non tractauit: fatemur quidem S. Thomam 1. part. quæſt. 79. art. 3. ad primum, hanc actiuitatem ſpecierum videri denegare omnibus ſenſibus, ſed fortaſſe, vt ſuprà diximus, de ſenſibus loquitur quantum ad primam receptionem ſpecierum, quæ fit ab obiecto, ex qua originatur cuiuſcunque alterius ſpeciei productio.

CAPVT X.

An ſenſus in cognitione ſua falli poſſit.

QVæſtio de veritate, & falſitate actus cognoſcendi communis eſt omnipotentiæ cognoſcitiuæ, tamen quia metaphyſica, nõ eſt exactè de ſenſibus tractanda: ſed ſolùm dicemus de eorum nonnulla cognitione, quoniam Ariſtoteles id etiam tetigit. Eſt ergo ſupponendum veritatem cognitionis conſiſtere in conformitate iudicij, & rei, de qua fertur. Duplex verò eſt iudicium, nempe complexum, & ſimplex, & in vtroque poteſt eſſe veritas ſuo modo, ſcilicet complexa, & incom- 1. *Nomen iudicii in ſimplicibus cognitionibus late vſurpat author vt patet ſupra 6. n. 2. & in Metaph. diſp. 8. ſect. 4.*

n. 6. ſicut & nomen falſitatis in diſp. 9. ſect. 1. n. 14. Conſulatur etiam author. diſp. 8. Metaph. incomplexa, vt expoſuimus latè in primo perihermen. Hic ergo quæſtio ſolum eſt de veritate, vel falſitate incomplexa, cum in ſenſibus, de quibus diſputamus, cognitio complexa non reperiatur. Hoc poſito fuit prima opinio Academicorum, nullum ſenſum habere poſſe iudicium certum, contra quos diſputat Cicero in quæſtionibus Academicis, Tertull. lib. de Anima, cap. de quinq; ſenſibus. Secunda fuit Epicureorum, nunquam decipi ſenſus in ſuo iudicio, contra quos etiam arguit ibidem Cicero, & D. Aug. 8. de ciuit. c. 7. Ariſtoteles vero 2. de anima, c. 7. ex parte tradit hanc opinionem, dum ait ſenſum circa proprium ſenſibile nũquam errare, & Albertus 2. de Anima, tractat. 3. c. 1. rationem affert, quia ex natura ſua ſenſus inclinatur ad tale obiectum, inclinatio autem naturæ ſemper eſt ad verum, & nunquam ad falſum, ſicut intellectus non poteſt falli in aſſenſu primorum principiorum, quia ad illa habet naturalem inclinationem. Et confirmatur, quia ſi ſenſus poſſet falli, nulla eſſet certitudo in ſcientijs, maximè in philoſophia, quæ à ſenſibus ducit originem, primo Poſter. c. 18. & 1. Ethicorum, c. 7.

Prima antiquorum opinio.

2. Opinio.

2 Difficultas potiſsima in præſenti eſt de ſenſibus externis, de quibus Ariſtoteles pronuntiauit circa ſenſibilia tum communia, tum etiam per accidēs, falli poſſe, circa propria vero minime. Quæ ſententia quoad ſenſibilia per accidens eſt manifeſta, quia ab illis non immutatur ſenſus, vnde facile hallucinari poteſt, vt etiam docet experientia. At quoad ſenſibilia communia, & propria eſt difficultas nam ſicut poteſt falli viſus iudicans rem eſſe tantæ quantitatis, cum ſit maioris, ita poteſt falli iudicans rem eſſe huius coloris, cum ſit alterius. Sit tamen prima concluſio. Circa ſenſibile proprium adæquatum non poteſt falli ſenſus, vt viſus non poteſt falli iudicans rem eſſe coloratam, neq; auditus iudicans hunc eſſe ſonum. Rationem indicat D. Thom. 1. part. q. 85. a. 6. quod potentia ferri nequeat extra ſuum adæquatum obiectum: ergo id, quod cognoſcit, neceſſario debet contineri intra latitudinem eius: non ergo circa illud falli poteſt. Solum eſt aduertendum, quale nam ſit adæquatum obiectum, nam in viſu colores etiam apparentes (vt vocant) ad eius obiectum ſpectant. Atque prædicto modo explicant multi differentiam conſtitutam à Philoſopho inter ſenſibile proprium, & commune, quod in ordine ad proprium adæquatum falli non poſsit ſenſus, poſsit tamen in ordine ad commune.

1. Concluſio.

3 Sit tamen ſecunda concluſio. Circa ſenſibile commune abſolute ſumptum, non poteſt falli ſenſus, quare ex hac parte non videntur differre ſenſibile proprium, & commune. Probatur, nam licet viſus poſsit decipi iudicando rem tantæ, vel tantę magnitudinis, falli tamen non poteſt, iudicando habere magnitudinem, nec ſimiliter falli poteſt iudicando habere figuram, licet falli poſsit, ſitne illa triangulus, an quadrangulus: at vero in tribus alijs ſenſibilibus etiamſi in communi ſumantur, poteſt falli ſenſus, eo quod ſunt magis extrinſeca, ſeu remota à proprijs obiectis. Reſpōdent tamen, qui vniuerſaliter aſsignant dictam differentiam inter ſenſibile proprium, & commune, potentiam ab intrinſeco nō poſſe falli circa adæquatum ſenſibile proprium, quia intrinſecum illi eſt, non poſſe ferri extra illud; circa ſenſibile autem commune poſſe falli, per ſe loquendo, licet per accidens circa aliquod non fallatur, propter intrinſecam connexionem, quam habet cum aliquo proprio, vt quantitas habet cum re viſibile, quæ doctrina probabilis eſt, quãuis cauillum etiam pati poſsit, quia potentia ex propria quoque ratione, ac per ſe extenſionem in obiecto poſtulat, atque adeo ab intrinſeco habet, quod circa illud falli non poſsit.

2. Concluſio.

Quorundã placitum probabile.

Inſtantiam patitur.

4 Tertia concluſio. Tam circa ſenſibilia propria, quam circa communia in particulari ſumpta, poteſt falli ſenſus. Vtrumque conſtat experientia, ſed vt intelligatur totius concluſionis ratio, recolendum, in ſenſatione interuenire productionem ſpeciei, deinde ſequi actum ſentiendi: quoniã ergo ſpecies ipſa principium eſt cognitionis, ideo cognitio ſemper conformis prodit ſpeciei, ſemper enim talis cognoſcitur res, qualis repræſentatur per ſpeciem, atque ad hanc ſolam conformitatem attendens citatus Albertus dixit ſenſum falli non poſſe: ſed ad pauca reſpexit, eſt enim vltra recolendum, ſpeciem non ſemper repræſentare obiectum vt repræſentari deberet, ideoque per talem ſpeciem non cognoſci obiectum prout eſt, eoq; modo ſenſum falli, cum in eo iudicio, quo res prout à parte rei habet, vel non habet, non autem prout relucet in ſpecie, veritas, & falſitas cōſiſtit, vt notauit optime D. Thom. 17. q. 17. a. 2. ad 1. & q. 85. Cur autem ſpecies non repræſentet rem, vt repræſentari deberet, vna cauſa eſt organi indiſpoſitio: ſic infirmus iudicat amaram, rem dulcem, quia lingua ſuffuſa eſt amarore. Vnde Ariſtotel. 5. de Generatione animalium ca. 2. ſcripſit iudicium exquiſitum differentiarum ſoni, atque odoris in ſynceritate ſenſorij poſitum eſſe. Altera eſt medium indiſpoſitum, quæ eſt ſimilis priori, organum enim quaſi medium eſt quoddam intrinſecum. Tertia cauſa eſſe poteſt ſitus, & diſtantia obiecti, ſic colores in collo columbæ apparent, quia ſic poſitam lux ferit eo modo, vt ſpecies illos colores repræſentantes diffundat, cum tamen ij colores in collo non exiſtant.

3. Concluſio.

Cauſa triplex malæ repræſentationis ſpecierum.

5 Quarta concluſio. Facilius decipitur ſenſus circa ſenſibilia communia, quam circa propria, quæ eſt differentia ab Ariſtotele intenta, quare ſi impedimenta tollantur, omniaq; requiſita adſint, circa nullum eorum decipietur. Probatur prima pars cōcluſionis. Nam viſus facile decipitur circa quãtitatem rei, difficile autem circa colorem: ſic à lōge rem albam cognoſcit, decipitur autem circa illius quantitatem, vel diſtãtiam, vel circa alia ſenſibilia communia multo facilius. Ratio vero eſt, quia ſenſibile proprium virtute ſua immutat ſenſum, ſenſibile autem commune non ſic: quare, &c. quam quidem differentiam (vt ſecundæ parti cōcluſionis ſatisfaciamus) explicat Ariſtoteles 3. de Anima, text. 161. dicens circa ſenſibilia propria errorem non contingere, aut quam paucisſimum, idemque ſentit S. Thom. 1. p. loc. cit. & lect. 13. lib. de Anima, dum ait ſenſum falli per ſe circa ſenſibile commune, per accidens vero circa proprium. Vltima vero pars concluſionis patet ex dictis. Nam ablatis impedimentis ex parte potentiæ, & medij, atque obiecto debite applicato, non eſt vnde poſſit irrepere deceptio: obiectum enim naturaliter agit, ac proinde ſi non impediatur perfectam imprimit ſui ſimilitudinem: ſenſus deinde naturaliter conformatur in cognitione ſpeciei, quam recipit: ergo, &c. Et confirmatur argumentis pro Alberto in fin. num. primi, quæ non aliud probant, vnde Alexand. 1. de Anima, c. 11. Themiſt. l. 2. c. 21. & Comment. text. 65. aiunt ſenſus non falli, ſi ſenſoria, ſitus, & media rectè habeant, & hæc de quæſtione præſenti: nam de modo, quo contingit falli ſenſum interiorem, melius dicetur cap. 31.

4. concluſio bipartita.

1. Pars.

2. Pars.

3. Pars.

CAPVT XI.

Vtrum aliquis ſenſus poßit cognoſcere proprium actum.

1 HÆc quæſtio partim pertinet ad explicationem obiecti ſenſibilis, partim ad explicationem actus potentiæ ſenſitiuæ, & partim ad explicandam vim ipſius ſenſitiuæ potentiæ, inueſtigamus

gamus enim an poſsit tanta perfectio in tali potentia reperiri, vt poſsit ſuper ſuum actũ reflexionem facere, & videtur affirmandum ex Ariſtotele

Ratio dubitandi pro vtraque parte. de Anima, lib. 3. cap. 2. text. 138. vbi indicat, quòd viſus ſe videre videat, quia quodammodo eſt colore delibutus. Contrà verò eſt, quia reflexio ſupra proprium actum ad virtutem ſpiritualem ſpectat.

Notatio 1. Notandum eſt, quòd actus cognoſcendi dupliciter poteſt cognoſci, vno modo propriè tanquam obiectum alterius actus, cognoſcendo videlicet ipſam cognitionem. Alio modo minus propriè dici poteſt cognoſci actus quaſi in actu exercito, nõ per alium actum, ſed per ipſummet. Nam quia viſio, verbi gratia, eſt vitalis actio cognoſcitiua, ideo per illam formaliter in actu exercito videmus nos videre, non autem, quia reflexionem formalem faciamus, ſed virtualem quaſi dum a-

Notatio 2. ctu videmus, experiendo nos videre. Circa priorem modum, notandum vlteriùs, non eſſe ſenſum quæſtionis, an potentia ſenſitiua poſsit quidditatiuè cognoſcere actum ſuum, ſed ſolùm quantum ad an eſt, vt quemadmodum ſentitur ſenſationis obiectum, albedo ſcilicet, vel ſonus, ita ſentiri poſſit ipſa viſio. Licèt autem ſermo ſit præcipuè de eadem potentia, tamen quæſtio vniuerſim decidetur, an actus ſenſitiuæ potentiæ poſsit propriè ab eadem, vel ab alia potentia ſenſitiua cognoſci.

2.

1. Opinio Themiſtij, Auerrois, & cæt. Prima eſt opinio Themiſtij citato loco de Anima, concl. 4. Auerrois textu 136. ſenſus etiam externos poſſe percipere proprias operationes: fuitque ſententia Platonis *in Theeteto* quem ſequuntur Venetus, Ægidius, Caietan. & alij infrà libro 3. ca.

2. Opinio cõtraria D. Thomæ, Albertis, &c. 2. Alia opinio eſt nullum ſenſum externum poſſe propriam percipere operationem, poſſe tamen internum externas illas percipere. Ita Diuus Thomas 1. part. quæſt. 78. art. 4. ad ſecundum quæſt. 87. art. 3. ad tertium 2. contra gentes, cap. 65. Albertus 2. de Anima, tract. 4. cap. 7. Thienenſis textu 138. Atque Scotus in 4. diſt. 45. quæſt. 3. apertiùs ait ſenſationem exteriorem imprimere poſſe ſui ſpeciem ſenſui interiori: imò ipſum quoque ſenſum interiorem poſſe actum ſuum cognoſcere, & memorari. Ariſtoteles autẽ in hac re dubius videtur, nam lib. de ſomno, & vigilia, cap. 2. apertè confirmat ſecundam opinionem: at citato libro 3. de Anima, cap. 2. primam indicat, nam quæſtionem diſputat de ſenſu exteriore, & vtrimque arguit, deinde argumenta ſoluit partis negantis.

3.

1. Aſſertio. Sit verò in hac re prima concluſio. Nulla potentia ſenſitiua cognoſcit primo modo, ſeu actu diſtincto ſuum actum. Ita Diuus Thomas ſupra, & 1. part. quęſt. 14. art. 2. ad primum. Ferrar. 2. contra, cap. 66. Iauellus lib. 2. de Anima, quæſt. 56. Capreol. in 3. diſt. 44. quæſt. 1. art. 3. Iandun. 3. de anima, q. 33. Apollin. quæſtion. 37. qui omnes de ſenſibus exterioribus tantùm loquuntur: attamen concluſio vniuerſalior eſt, & eius ratio, quòd reflecti ſuper ſuum actum excedat limites potentiæ materialis. Vnde Proclus lib. de element. Theolog. dixit nullum extenſum eſſe ad ſe conuerſiuum. Hoc verò aſſumitur tanquam primum principium, cùm ta-

Propria aſſertionis ratio. men tale eſſe non appareat. Ratio ergo eſſe videtur, quod nulla potentia ferri poſsit extra ſuum obiectum, actus autem ſenſus cuiuſuis non comprehenditur ſub obiecto illius, quod probatur. Quia obiectum ſenſus limitatum eſt, ac determinatum, cùm ipſa quoque potentia ſit limitata etiam in ratione cognoſcitiuæ potentiæ: obiectum autem ſic limitatum, non complectitur ſuæ potentiæ actum, qui altioris eſt ordinis, cùm magis ad ſpiritualitatem accedat, qua ratione etiam ſupra diximus cap. 2. num. 32. potẽtiam materialem non poſſe eſſe partem ſui obiecti. Et explicatur ratio inductione, nam viſus viſionem non videt, quia determinatur ad lucidum, quo ſanè viſio eſt perfectior, idemque de imaginatiua, ac cæteris dicendum: ſolùm ergo potentiæ ſpirituali datum eſt, vt proprium actum alio actu cognoſcat, quia obiectum habet vniuerſaliſsimum, atque omnia comprehendens. Et confirmatur hæc ratio primò. *Confirm. 1.*

Quia nulla potentia ſenſitiua poteſt cognoſcere ſeipſam: ergo nec ſuum actum. Conſequentia valet à paritate rationis ex ſupra dictis. Secundò potentia ſenſitiua non eſt cognoſcitiua ſui organi, *Confirm. 2.* quia iam obiectum intus exiſtens prohiberet cognitionem obiecti extranei, ſed eadem vel maior ratio eſt de actu, vt ab ipſo organo, in quo eſt impediatur, ne terminari poſsit ad alia obiecta: ergo, &c. Ex hac verò concluſione colliges, nullum ſenſum eſſe cognoſcitiuum ſuarum ſpecierum, & de externis quidem id conſtat, de alijs autem probatur, tum quia ſpecies quantùm ad modum, quo ſunt in potentia, eiuſ[illegible]n ſunt ordinis cum ipſa: tum quia non aſsig[illegible]tur modus, quo valeant cognoſci, aut immutare queant ipſam potentiam. *Extenditur aſſertio ad ſpecies impreſſas.*

Secunda concluſio. Nullus ſenſus percipit actum alterius ſenſus per propriam talis actus ſpeciem, ac tanquam partem ſui adæquati obiecti. 4. *2. Aſſertio*

Hanc concluſionem inſinuat Philoponus lib. 3. de Anima, cap. 2. & Simplicius ibi, dum dicunt operationes ſenſuum non percipi ſenſu exteriori, aut interiori, ſed quadam vi animæ rationalis, quæ attentiua nuncupatur, addunt tamen, ſenſum vt inſtrumentum rationis poſſe percipere ſuammet operationem: conſentit Nyphus *in Collectaneis*, & Nemeſius de natura hominis, capite 7. Hoc tamen additamentum falſum eſt, vt ex præcedenti concluſione conſtat: nam ſenſus etiam rationi cõiunctus non tranſcendit ſuum obiectum, primum verò dictum verum eſt, ſi per vim attentiuam ſignificent intellectiuam, alia enim quæcunque fictitia erit, ac ſuperflua: probatur ergo concluſio. *Probatur aſſertio.*

Quoniam interni ſenſus non percipiunt illo modo ſenſationes externas, qui maximè viderentur eas percipere: ergo, &c. Probatur antecedens. Nam viſio, v.g. non imprimit propriam ſui ſpeciem ſenſui interno, vt ita valeat ab illo percipi, aliàs videndo album duæ imprimerentur in interiori ſenſu ſpecies, albedinis ſcilicet, & viſionis, quod falſum eſſe inde conſtat, quia iam ſenſus interior duos actus ſimul eliceret iuxta numerum ſpecierum, quod eſt contra experientiam, ac debitum modum operandi ſenſus interioris, nunquam enim poſſet ad vnum aliquid perfectam adhibere attentionem, ſed neceſſario illam diuideret, cum naturaliter operetur, nec ſit maior ratio ſe ad hoc, quàm ad illud applicandi. Et confirmatur primò. *Confirm. 1.*

Nam ſi cognoſceremus viſionẽ per propriam ſpeciem, poſſemus formare proprium, & diſtinctum illius idolum, cuius oppoſitum certè experientia demonſtrat: concludendum igitur huiuſmodi ſenſationes actus eſſe, & entitates excedentes ambitum obiectorum ſenſibilium. Et confirmatur ſecundò: quia ſenſus interior non poteſt cognoſcere ipſam externam potentiam: ergo non poteſt percipere illius actum per propriam ſpeciem, cum par ſit ratio. *Confirm. 2.*

Sit tertia concluſio. Omnis ſenſus percipit aliquo modo actum ſuum non per reflexionem, ſed imperfecto modo, & quaſi in actu exercito, vt *num. primo* explicatum eſt. 5. *3. Aſſertio probatur.* Probatur, nam omnis cognitio fit per vitalem attentionem, & immutationem ipſius potentiæ: ergo dum potentia ſentit obiectum extrinſecum, à tali ſenſatioue immutatur, & in actu exercito quodammodo experitur ſe ſentire. Confirmatur. Nam eo ipſo, quòd videmus colorem, licèt mente non reflectamur, poſtea experimentalem notitiam habemus, non ſolum quid

quid color ſit, ſed etiam quid ſit videre colorem: ergo ſignum eſt vidiſſe nos antea modo aliquo ipſam viſionem, non enim aliunde talis notitia relinqui potuit, poſito, quòd nulla habita eſt forma-
6 lis reflexio.

4. Aſſertio. Quarta concluſio. Senſus interior cognoſcit operationem ſenſus externi, non quidem per propriam ipſius operationis ſpeciem, ſed per ſpeciem externi ſenſibilis, quam veluti modificatam recipit ab ipſa operatione externi ſenſus. *Suadetur.* Probatur, nam ſenſationes externæ cognoſcuntur ab interiori ſenſu, & non per proprias ſpecies earum, vt probatum eſt: ergo per ſpecies obiectorum ipſarum: cùmque hæ ſpecies non poſsint in interno ſenſu eiuſdem omnino rationis eſſe cum ſpeciebus, quæ de eiſdem obiectis dantur in externis ſenſibus, (diuerſæ namque potentiæ diuerſas modo aliquo ſpecies exigunt) reliquum eſt, vt ſint ſaltem modificatæ, taleſque reſultent ex ſenſatione externi ſenſibilis: cùm alia via non ſuperſit, qua internus ſenſus externas ſenſationes percipiat: ſola ergo maior probatur, nam memoramur noſtrarum ſenſationum externarum, verbi gratia, vidiſſe, vel audiuiſſe tale aliquid. Si dicas memorari nos per intellectiuam memoriam: contrà eſt, quòd experiamur, eadem virtute memorari nos rei viſæ, & viſionis, memoria autem talis rei ſenſitiua eſt: ergo & viſionis illius. Et confirmatur de brutis, quæ videre, & tangere appetunt: ergo aliquo modo percipiunt actus iſtos, quod certè neceſſarium fuit, inquit Albertus, ad complementum naturę ſenſitiuę, quia tales actus nociui ſunt, aut proficui parti ſenſitiuæ, & ideo oportuit à brutis cognoſci, vt poſsint nociuá fugere, & commoda proſequi. *Species ſenſibilis qualiter modificetur à ſenſu externo.* Dicta autem modificatio poteſt declarari, vt ſicut ſenſus exterior percipit diſtantiam, quia ſpecies à diuerſa diſtantia aliter, & aliter illum immutant, ita ſpecies in ſenſu interiori fiunt tali, vel tali modo, quia miniſtrantur per hunc, vel alium externum ſenſum, per hanc vel illam eius ſenſationem: nam ſpecies, verbi gratia, miniſtratæ per viſum, proueniunt ad ſenſum internum, modo magis, vt ita dicam, ſpirituali, quã ſpecies quæ per auditum miniſtrantur. Item interne, illæ ſpecies repræſentant rem ipſam quaſi iam intuitiuè perceptam, ſicque modo aliquo repræſentatio earum modificatur à ſenſationibus exterioribus.

7 *Obiectio prima contra proximam concluſionẽ.* Sed circa concluſionem hanc difficultas reſtat ex Ariſtotele lib. de inſomnijs, cap. vlt. vbi indicat imaginationem cognoſcere actum ſuum, ſic enim ait, *Cum ſumma poteſtas, eademque iudicatrix ſentiebat Coriſcum, ſimulacrum non dicebat, imo per hoc ipſum ſimulacrum, & verum illum Coriſcum animo complectebatur: quod* (vtique ſimulacrum) *item ſentiens hoc ipſum ait non eſſe Coriſcum, ſed illius ſimulacrum*: vbi apertè ait imaginatiuam cognoſcere idolum à ſe formatum, quod certè à ſuo actu non diſtinguitur, vt infrà videbimus: quòd autem de virtute ſenſitiua ibi loquatur patet: nam ſubdit, *niſi ſanguine impediatur, iudicabit vere illum eſſe Coriſcum.* *Obiectio 2.* Secundò arguitur ex Ariſtotele lib. de memoria, & reminiſc. docente memoriam, vtique ſenſitiuam, fieri manente rei imagine in potentia, quæ poſtea percipitur, vt eſt imago. *Tertia.* Ratione arguitur tertiò. Nam intellectus cognoſcit opera phantaſiæ, ſicut experimur: ergo & phantaſia illa cognoſcit, cùm nihil cognoſcat intellectus, quod non etiam phantaſia cognoſcat: atque hæc ratio valet etiam contra ſecundam concluſionem. Vrget quoque locus Ariſtotelis *de ſomno, & vigilia*, ſuprà citatus in num. 2. aſſerentis ſenſum communem cognoſcere ſenſationes externas.

Ad primum locum reſpondetur, per ſummam poteſtatem iudicatricem intelligi intellectum, 8. *Ad primam obiectionem.* nam dicta operatio illius tantùm eſſe poteſt, quærit enim ibi Ariſtoteles principium cuiuſdam operationis in ſomnijs fieri ſolitæ, nempe cùm aliquid imaginamur, & poſtea reflexè iudicamus id eſſe ſomnium, & non rem veram, illud namque iudicium fit ab intellectu, qui etiam inter dormiendum non omnino impeditur a diſcurrendo: quòd verò Ariſtoteles ibi de intellectu loquatur, patet primo ex illo, quod ſubdit exemplo, quando res viſa apparet duplex, & intellectus apparentiæ cauſam pernoſcens, iudicat vnam eſſe, ſenſumque corrigit. Patet ſecundò ex cauſa talis actus, quam idem ſubdit, illam nempe potentiam tunc etiam habere poſſe aliquem diſcurſum, at diſcurrere intellectus eſt, non vllius ſenſus. Neq; obſtat, quòd de ſanguine adducatur, nam diuerſa corporis diſpoſitio variat imaginationem, ſicque poteſt iudicium intellectus variare, maximè quando non eſt perfecte ſolutus, & ita ait idem Philoſophus, ſi maxima ſit copia ſanguinis, futuram vehementem ſpeciei impreſsionem in imaginatiua: ſicque defecturam intellectui facultatem iudicandi non ita eſſe. Neque etiam obſtat, quòd Ariſtoteles loquens de intellectiua poteſtate verbo ſentiendi vtatur, hoc enim extendi ſolet etiam ad intellectum. *Ad 2. obiectionem.* Ad ſecundum locum reſpondetur, Philoſophum tractare ibi de modo, quo fit memoria, per imagines ſcilicet relictas à rebus, quibus dum potentia non vtitur, non memoratur: quando verò vtitur, memoratur, & hoc vocat Ariſtoteles cognoſcere rei ſimulacrum, id eſt, per illud rem repræſentatã attingere, non quòd idolum ipſum cognoſcatur, ſiquidem impertinens eſt ad memoriam.

Ad rationem reſpondetur non oportere vt id- 9.
Ad 3. obiectionem & ad alia in principio adducta. ipſum phantaſia cognoſcat, quod intellectus intelligit, ſed eſt ſatis, ſi quippiam cognoſcat, quo intellectus deueniat in cognitionem alterius: veluti ſi phantaſia verſetur circa motum cæli, vt intellectus cognoſcat intelligentiam motricem cœli. In propoſito ergo ſatis eſt, quòd phantaſia operationes ſuas in actu exercito imperfectè cognoſcat, vt intellectus poſsit illas magis propriè, & perfectiùs cognoſcere. Illud verò ex Ariſtotele *de ſomno & vigilia*, intelligendum iuxta quartam concluſionem, eodemque modo oportet intelligere D.Thomam in num. ſecundo etiam allatũ. Quando verò Ariſtoteles citato loco de Anima dicere videtur viſum cognoſcere ſe videre, interpretandus eſt iuxta tertiam concluſionem, & ita eſt intelligenda illa eius ratio in nu. primo tacta, quod viſus ideo ſentire poſsit ſe videre, quia eſt aliquomodo colore dilibutus, id eſt, quia habet ſpeciem repræſentantem colorem poteſt exire in actum, quo videat, ac ſimul in actu exercito cognoſcat ſe videre. Qui ſenſus confirmatur ex textu 138. vbi ait viſum ita ſentire ſe videre, ſicut tenebras videt, tenebras autem non ſentit proprio actu ſignato, ſed ideo ſolùm, quòd in actum exercitum non exit: ſic ergo è contrario, &c. *Placitum Alberti, &c. quomodo verificandum.* Nonnulli opinati ſunt ſenſum exteriorem per ſe quidem non ſentire ſuam ſenſationem, ſentire tamen vt coniunctus eſt ſenſui communi, & quaſi vnus cum illo. Ita inſinuat Albertus lib. 2. tractatu 4. cap. 8. in fine, & Ferrar. 2. contra, cap. 66. Caietan. 1. part. quæſtion. 75. artic. 2. Diſtinctio tamen conſiſtit in voce ſolùm, in re autem admittunt ſenſum internum cognoſcere actus exterioris ſenſus, quod etiam quo pacto verum ſit, iam expoſuimus.

)?(

CAPVT XII.

Vtrum aliqua potentia ſenſitiua poſſit cognoſcere in abſentia obiecti, & quo modo.

1. *Arguitur 1. pro parte negatiua.* Videtur pars negatiua vera. Primò, quia hæc eſt differentia inter intellectum, & ſenſum, quòd intellectus habere poſsit notitiam abſtractiuam, ſenſus verò non niſi intuitiuam. *Secundò.* Secundò ſi ſenſus poſſet cognoſcere rem abſentem, poſſet etiam cognoſcere rem præteritam: hoc autem non poteſt, nam cognoſcere præteritum, eſt cognoſcere tempus, quod tamen ſolo intellectu concipitur, 4. Phyſic. text. 131. *Tertio.* Item ſi ſenſus poſſet cognoſcere rem non exiſtentem. Conſequens eſt falſum, cùm ſenſus non niſi, quod eſt ſenſibile, ſentiat: quod autem non exiſtit, ſentiri non poteſt, ſed vt plurimum intelligi, cùm ſentire ſit experiri, quod rem actu exiſtentem planè requirit. *Arguitur pro parte affirmante.* Contrà eſt, quia in ſenſu eſt memoria, memoria autem eſt præteriti, vt dicitur in lib. de memoria, & reminiſcentia, cap. 1. Notandum pro reſolutione potentiam eo ipſo, quòd eſt informata ſpecie obiecti, poſſe illud cognoſcere ſiue præſens, ſiue abſens, ſiue exiſtens, ſiue non exiſtens: namque ex ſupra dictis conſtat obiectum, & rationem motiui, & terminatiui habere, mouere autem ſpeciem imprimendo, ideoque ſi ſpecies impreſſa ſit potentiæ, præſentiam, vel exiſtentiam obiecti non requiri, vt moueat. Ad terminandum etiam non requiritur, quia terminatio hæc, vt diximus, materialis non eſt, & quantitatiua, ſed intentionalis: ſatis ergo eſt, ſi potentia ſit informata ſpecie obiecti: vnde tota quæſtio ad hoc reducitur, an ſenſus aliquis poſsit conſeruare ſpecies abſentis, vel non exiſtentis obiecti: ſi enim poſsit, poterit etiam cognoſcere: ſin minus non poterit.

2. *Opinio ſimpliciter affirmans. Fundamentum Ariſtot.* Hoc poſito eſt opinio affirmans omnem ſenſum poſſe conſeruare ſpeciem in abſentia obiecti, quæ probatur ex Ariſtotele 3. de Anima, textu 138. vbi ſic habet. *Quocirca ſenſibilibus ipſis ſemotis inſunt in ſenſuum inſtrumentis ſenſus, imaginationeſque*, hoc eſt, ſenſationes tam externæ, quàm internæ. Et textu 156. *Atque nobis (quod paulo ante dicebamus) clauſis quidem oculis viſa videntur, atque apparent*, vbi tacitè indicat quotidianam experientiam, nam cùm quis intentis oculis inſpexit ad rem lucidam, ſi ſubitò oculos claudat, videt adhuc aliqualem lucem, quod etiam apertè refert opuſculo de inſomnijs circa medium, & Auguſtinus 11. de Trinitate, cap. 2. Nec verò poteſt hoc referri ad imaginationem: ſi enim id ex imaginatione proueniret, poſſet multo tempore durare: cùm tamen non niſi breuiſsimo duret, nimirum quia ſpecies viſibilis vtpote tunc debilis facilè euaneſcit.

3. *1. Aſſertio eiuſque fundamentum.* Nihilominus ſit prima concluſio. Nullus ſenſus exterior poteſt naturaliter ſentire niſi præſenti obiecto cauſante ſpeciem. Fundamentum eſt, quòd eorum ſenſuum ſpecies ex natura ſua in fieri, & conſeruari pendeant ab obiectis ſuis. *Probatur id fundamentum 1.* Id quod conſtare primò videtur experientia. *Secundo.* Secundò ratione arguitur. Nam ſpecies hæ ſunt imperfectæ quædam participationes obiectorum: ergo pendent in fieri, & eſſe ab illis. *Tertio.* Arguitur tertiò deſtruendo experientiam ab aduerſarijs adductam, nam ſi quis breui tempore lucem intueatur moxque oculos claudat, nec per inſtans ſpecie lucis intra oculum conſeruatur: ergo neque conſeruabitur, licet multo tempore intueatur. Probatur conſequentia, quia ſpecies illa eiuſdem ſemper rationis eſt, nec enim propter continuationem maiorem viſionis mutatur ſpecies, aut radicatur magis, ſeu intenditur, cùm in inſtanti fiat, quàm perfecta fieri poteſt, vtpote ſine impedimento, & ab agente naturali producta. *Quarto.* Quartò vel eiuſmodi ſpecies habent ex natura ſua dependentiam ab obiecto ſenſibili, vel non habent: ſi hoc dicatur, certè conſeruabuntur ſemper in abſentia illius, ſi habent: ergo nec per inſtans poterunt conſeruari, quantumuis intendantur. *Euaſio aduerſariorum nõ ſatisfacit.* Reſpondent ex natura quidem ſua non pendere, diu tamen non manere ex defectu ſubiecti non ſatis illas conſeruantis. Sed reſponſio non ſatisfacit, quia ſubiectum non conſeruat ſpecies effectiuè, materialiter autem affatim poſſet conſeruare ſuſtentando: ergo cùm contrarium non habeant, neutiquam deficient, niſi propter abſentiam obiecti, à quo in conſeruari dependent. *Ad experientiam quam ipſi adduxerant.* Vnde ad experientiam in numero præcedenti adductam ex Ariſtotele, & Auguſtino dicitur, prouenire id ex vehementi imaginatione excitata ob diuturnam attentionem, & quoniam tanta imaginationis attentio durare multùm nequit, ideo apparentia ipſa parùm durat: enimuerò ſi ex relictis in oculo ſpeciebus id prouenire poſſet, certè quotieſcumque oculos clauderemus, rei viſæ, quæcumque illa eſſet, ſpecies adhuc in ſenſorio permanerent, quod experientiæ repugnat, cum ſola vehementiora obiecta, eaq; magno ſenſuum conatu percepta ſoleant huiuſmodi cauſare imaginationem. Quòd autem Ariſtoteles de cognitione imaginationis loquatur, patet ex textu 138. vbi probat ſenſum ſuſcipere ſpecies ſine materia, ex eo quòd illæ abeuntibus ſenſibilibus retineantur, vtique interiùs: hinc enim optimè concluditur fuiſſe prius alias interiùs: in textu autem 156. differentiam aſsignat inter ſenſum externum, atque imaginationem, quòd cùm res ſenſu illo exactè percipitur, non dicitur nobis videri, aut apparere: ſic enim potiùs loqui nos, quando non exactè ſentimus: *at cum percipitur*, inquit, *clauſis oculis* (ſenſu nimirum interno) ſemper dicitur nobis apparere, aut videri.

4. *Obſeruatio duplex pro aſſertione præcedenti.* Sunt tamen in hac concluſione aduertanda duo. Primum eſt, quòd potentia ſenſibilis eſt intelligenda ſecundùm proportionatam diſtãtiam ad cauſandam ſpeciem in ſenſu, ſiue directè & immediatè, ſiue media reflexione cauſetur: non enim eſt opus ſenſibile coram ſenſu exiſtere, vnde, & videri poteſt à tergo, vt ſuprà diximus. Secundum eſt non oportere obiectum præſens, eſſe eo modo, quo cernitur, ſed eo tantùm, quo aptum ſit ſpeciem imprimere, quando enim collum columbæ varium apparet, non eſt neceſſe colores illos realiter præſentes eſſe oculis, ſed eſt ſatis, ſi lux ita collum afficiat, vt aptum reddatur ad cauſandas ſpecies talium colorum, quo ſanè in euentu ſenſus exterior percipit quodammodo rem abſentem, colorem ſcilicet, qui non eſt præſens, ſed aliquid aliud potens cauſare ſpeciem illius, quod nihil dictis repugnat.

5. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Senſus externus virtute diuina cognoſcere poteſt rem abſentem. Probatur Nam Deus conſeruare poteſt in oculo ſpeciem rei abſentis, eaque oculus vti poſſet iuxta dicta in numero primo: ergo, &c. Antecedens patet, quia Deus poteſt ſupplere vicem cauſæ efficientis, ſpecies autem eo tantùm modo pendet ab obiecto. Quod apertius fiet, ſi ponas rem à te longiſsimè diſsitam diuinitus imprimere ſui ſpeciem in ſpeculum coram te exiſtens, inde enim ad ipſos tuos oculos facilè reſultaret: remque ita diſtantem, ſiue abſentem facilè videres: quod ergo intelligitur medio ſpeculo fieri poſſe, vtique ſine ſpeculo etiam fiet, ac ipſa etiam re non exiſtente: an verò talis viſio intuitiua eſſet, an abſtractiua, reſpondendum verè quidem eſſe abſtractiuam vtpote rei abſentis, videns tamen falsò iudicaret, vt præſentem, cùm ita videret, ac ſi eſſet præſens. Vrgebis, ergo iam tunc Deus deciperet. Negandum vero, ſed

ſed permitteret tantùm videntem falli, obiectum namque veram ſui ſpeciem diuinitùs immitteret, videns autem ſeipſum falleret putando obiectum ſibi adeſſe.

6 *3. Aſſertio.* Tertia concluſio. Senſus aliquis interior poteſt naturaliter cognoſcere rem abſentem: patet experientia, nam eſt in nobis memoria rerum abſentium, quæ non poteſt ad intellectiuam partem tantum referri, cùm illa ſit nobis, brutiſque communis, recordatur enim beſtia loci ſuæ habitationis, & viæ, per quam decurrerat, timet hominem, qui ipſam percuſſerat, vlciſcitur de inimico, &c. de qua potentia memorandi infra dicemus, dicitque multa D. Auguſt. 10. confeſsionum, per varia capita.

7. *4. Aſſeri. cōtra Auicen.* Quarta concluſio. Illa ſola potentia ſenſitiua cognoſcit abſens obiectum, quæ conſeruat illius abſentis ſpecies. Hæc concluſio contra Auicennam proponitur, qui officium conſeruandi ſpecies, ac per illas obiecta abſentia cognoſcendi diuerſis potentijs tribuebat: ſed immeritò. *Primò.* Primò, quia ipſa potentia elicit actum ſecundum, quæ
2. conſtituta eſt in actu primo. Secundò. Nam ſi vna eſt potentia quæ cognoſcit, & altera quæ conſeruat ſpeciem, vel illa cognoſcit per ſpeciem huius, vel per aliam: prius illud certè eſt impoſsibile, quia per talem ſpeciem non actuatur, cumque ſpecies ſit accidens, non poteſt migrare de ſubiecto ſuo in aliam potentiam. Poſterius quoque dici non poteſt, quia ad cognoſcendam rem abſen-
3. tem non datur noua ſpeciei productio. Tertiò, potentia conſeruans ſpecies potentia vitalis eſt, & perfectiſsima, atque adeo cognoſcitiua: ergo: &
4. cætera. Tandem illa diſtinctio potentiarum ſuperfluè fingitur: non ergo eſt admittenda. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis de memoria, & reminiſcentia, in principio, vbi Diuus Thomas latè lectionibus 1. 2. & 3. & prima parte, quæſtion. 78. articul. 4. quæſtione ſeptuageſima nona, articul. ſexto, ad 2. & 2. contra gentes, capit. 74. & Comment. alijque communiter.

8 *Ad 1. in n. 1.* Ad primum argumentum in principio, negatur differentia illa, nam cognitio abſtractiua com-*Ad 2.*munis eſſe poteſt ſenſui, & intellectui. Ad ſecundum reſpondetur, ſenſum poſſe cognoſcere præteritum in concreto, ſeu in actu exercito, conſiderando ſcilicet rem, quæ præterijt, non rationem formalem præteriti, ſicut etiam percipit rem præſentem in actu exercito: conſiderare autem formaliter, & ſignatè temporum differentias pro-*Ad 3.*prium eſſe intellectus. Ad tertium dicito ſenſum etiam poſſe cognoſcere res non exiſtentes, ſi ſpecies illarum habeat, neque ob defectum exiſtentiæ à genere ſenſibilium rerum extrahi, vt notum eſt. *Notandum diſcrimen inter intellectū & ſenſum circa nō exiſtentium cognitionem.* Intereſt tamen inter ſenſum, atque intellectum, quòd hic præſcindere valet exiſtentiam rei, puramque eſſentiam conſiderare, non item ſenſus, qui ſemper concipit rem cum ordine ad exiſtentiam vel præſentem, vel præteritam, vnde deceptio obrepit, concipiendo ſcilicet, vt exiſtens, quod non exiſtit, niſi intellectu corrigamur. Item cognoſcet ſenſus interior rem præteritam, ſi loci, & temporis, in quo extitit, recordetur: ſi verò apprehendat illam, vt exiſtentem in loco alio, vel tempore, falletur. Similiter imaginatio fingens res impoſsibiles, ſi illas apprehendat, vt exiſtentes, errabit, ſi verò vt fictitias tantùm, non errabit, quod tamen per ſe non valet, ſoluſque intellectus errori medetur, vnde imaginatio ſibi relicta ſemper fallitur in compoſitione impoſsibilium, ſicut in ſomnijs ferè ſemper contingit.

CAPVT XIII.

Vtrùm radix, & principium ſentiendi ſit in cerebro, an in corde.

DE obiectis, & actibus potentiarum ſenſitiuarum hactenus dictum eſt, ſequitur vt de potentijs ipſis dicamus. 1. Quæ namque de actibus dici poterāt, an ſcilicet compoſitio, & diuiſio in ſenſibus reperiatur, an poſsint priuationem cognoſcere, an ſenſus debeat nudari ab omni natura ſenſibili, vt ſenſibilia obiecta percipere queant, an ſingularia tantùm cognoſcere poſsint, an ſenſibile ſuper ſenſum cauſet ſenſationem: hæc, inquam, omnia explicata ſunt præter vltima duo, ex quibus poſtremum opportunius decidetur cap. 27. à numer. 5. penultimum verò de ſe liquet, ac lib. 4. capite tertio, ſimilem dubitationem tractantes de intellectu, de illa dicemus ſufficienter: de actibus ergo & obiectis ſatis ſint dicta: de potentia quoque ipſa ſenſitiua illud potiſsimè diſputari ſolet, an ſit actiua, vel paſsiua: eius ſolutio data eſt in capite quarto, vnde nihil dicendum ſupereſt de potentia ſenſitiua in communi, niſi quod propoſitum eſt. *Varia de obiecti actib. ac potentiis tradi ſolita aliò remittuntur.* Obſeruandum ergo: licet vna ſit, eademque anima ſenſitiua, quæ per diuerſos ſenſus diuerſas operationes ſentiendi exercet, eos tamen ſenſus pendere omnes à quadam præcipua parte corporis ſubminiſtrante vim ſentiendi per ſpiritus, vt vocant animales, quemadmodum in ſequentibus exponemus, cuius rei ratio præter experientiam eſt debitus naturæ ordo, nam quando in vno compoſito reperiuntur virtutes eiuſdem generis, reduci omnes debent ad vnum principium, à quo habeant originem, vt fit in virtute vegetatiua, & vitali, quæ radicatur in corde, vt libro 2. cap. 11. numer. 7. tractatum eſt: eſt ergo vna prima radix ſentiendi, de qua inquirimus, in qua parte reſideat. *Notatio pro reſolutione.*

2 *Ariſtotelis opinio in q. propoſita.* Opinatur ergo Ariſtoteles in corde reſidere: ita habet 2. de generatione animalium, capite 4. & libro 5. cap. 2. & lib. 3. de partibus, cap. 3. & 4. de iuuentute, & ſenectute, cap. 1. & 2. Rationes illius ex parte adduximus citato capite 11. libri ſuperioris, vbi quæſtionem ſimilem de virtute vegetatiua diſcuſsimus. *Probatur 1.* Ac præterea arguitur primò. Nam cor prius, quàm cerebrum generatur, vt etiam ibi diximus, & Galenus fatetur libr. de fœtus formatione, tunc autem iam ſenſus datur in animali, cùm iam palpitet: ergo in corde prima ſentiendi radix exiſtit. 2. Secundò cor eſt principium membrorum miniſtrantium ſenſibus, ſunt enim nerui duriuſculi, conformes ſcilicet ſubſtantiæ cordis, quæ ſubdura, non verò cerebri, quæ mollior eſt, vt docet Ariſtoteles tertio de hiſtoria, cap. quinto, ergo, &c. 3. Tertiò conueniens valde eſt, vt omnes vires animalis ad vnum primum principium, vt diximus, reducantur: nam hoc optima diſpoſitio, ac rei natura poſtulat: tale aūt principium ſolum cor poſſe eſſe videtur. Eſt ſiquidem in aptiſſimo loco conſtitutum, & calorem ſubminiſtrat, & ſpiritus, quibus vniuerſæ operationes animantis perficiuntur. 4. Quartò dolor, & triſtitia ipſum afficiunt: ibi ergo etiam ſentiendi radix exiſtit. *Cum Ariſtotele qui faciant.* Ariſtotelem ſequitur Commentator 2. de partib. capite ſeptimo, & in collectaneis libro ſecundo, capit. 11. Auicenna fen. 1. primi, doctrina 6. capite 1. Apollinaris 2. de Anima, quæſtion. 37. artic. 3. Iandunus de ſomno, & vigilia, quæſt. 9. *Ariſtotelis pugna conciliatur.* Eſt tamen notandum, eundem Ariſtotelem c. 1. de ſenſu, & ſenſibili, contractiùs aſſeruiſſe radicem, ſcilic. trium ſenſuum auditus, viſus, & olfactus, in cerebro eſſe, guſtus autem, & tactus eſſe in corde, idemq; habet 2. de partib. cap. 11. vbi videtur olfactum partim ad cor, partim ad cerebrum reducere, quod fortè ſic inter-

interpretandum, vt cor ſtatuatur ab Ariſtotele principium commune influens in omnes ſenſus, in guſtum quidem, & tactum immediate, in reliquos verò tres mediante cerebro, quod proinde eorum principium dicatur. *Opinio Galeni, D. Th. & aliorum.* Contrariam ſententiam docuit Galen. 8. de vſu partium, cap. 3. & 4. & lib. 3. & 7. de placitis, ſequitur Albertus lib. 2. de Anima, tractatu 4. cap. 11. Sanctus Thomas de veritate, quæſt. 18. artic. 8. opuſculo 43. a. 4. & 3. part. quæſtion. 8. artic. 1. & 6. & quæſtion. 66. artic. 7. ad tertium, & in 3. diſt. 13. quæſt. 2. artic. 1. ad tertium, citatur etiam Auicenna 6. naturalium, part. 4. c. 1.

3. In quo conueniat vtraque opinio. Ad intelligentiam harum opinionum, notandum eas quidem conuenire, quòd cerebrum habeat dependentiam nonnullam à corde, & cor à cerebro viciſsim, cor enim tranſmittit ſpiritus vitales, ac calidos ad cerebrum per arterias, teſte etiam Galeno libro 3. de placitis, in fine, cerebrum verò frigiditate ſua moderatur calorem cordis, teſte etiam Ariſtotele 2. de partibus, cap. 7. *In quo diſcrepet.* Differentia verò opinionum eſt, quòd Ariſtoteles quidem putet neruos procedere à ſenſibus externis, & ad cor vſque, per illoſque deferri ſenſibiles ſpecies, ibique terminari cognitionem externam, eo quòd ſenſus interior ibidem reſideat: vnde quinto de Generatione animalium, cap. 2. ſcribit ad cor terminari omnes ſenſorios meatus, & 2. de partibus, cap. 7. cerebrum nullam habere continuationem cum partibus, quæ vim ſentiendi habent. At Galenus vult omnes vias, & vires ſenſitiuas in cerebro terminari, ibique eſſe internos ſenſus, vnde 1. de placitis, in principio, & lib. 2. in fine ait, cerebrum non pendere à corde in operando.

4 Vera aſſertio variis experimentis ſuadetur. His poſitis ſit concluſio. Initium, & radix ſentiendi eſt in cerebro, & ab illo communicatur ſenſibus exterioribus. Probatur potiſsimè experientia. *Primò.* Primò enim conſtat ex anatome neruos illos, qui viæ ſunt per quas miniſtranrur ſpiritus animales, à cerebro oriri. *Secundò.* Secundò conſtat læſo cerebro priuari animal ſenſu, & motu, quia ſcilicet tunc læditur animalis facultas: ergo ſignum eſt eam in cerebro reſidere. *Tertio.* Tertiò cùm infirmitas aliqua, ſeu vitium contingit in animali virtute, veluti ſi phantaſia læditur, medicamenta capiti apponuntur, non cordi, vt ſcitè notauit Galenus 3. lib. de locis patientibus, cap. 4. quod indicio eſt talem virtutem in cerebro morari. *Quarto.* Quartò ex vehementi attentione laſſatur, & dolet caput, non cor: illic ergo reſidet principium virtutis ſentiendi. *Quinto.* Quinto ſenſus interior in cerebro reſidet, vt infrà dicemus, ac patet experientia: cùm experiamur idola rerum in capite formari: ergo etiam ibi eſt prima radix huius virtutis. *Sexto.* Sexto ſomnus eſt priuatio operationis primi ſenſorij, ſomnus autem in capite cauſatur: cor enim à ſua operatione propter ſomnum minimè quieſcit, vt etiam docet ipſe Ariſtoteles lib de reſpiratione, c. vltimo. *Septimo.* Septimò cerebrum eſt in ſublimi loco poſitum, nimirum, vt influere poſsit in omnes ſenſus: in illo ergo ſublimis eſt virtus, & prima radix totius corporis. *Nota.* Sed eſt notandum in cerebro præter ſubſtantiam, quę medulla dicitur, eſſe membranas, & neruos, ex ſubſtantia ipſa procedentes, virtutem verò potiſsimè reſidere in ſubſtantia, reliqua deſeruire ad illius conſeruationem, & nutritionem, teſte Galeno 7. de placitis, de quo legendus eſt Valles 2. controuerſiarum, cap. 13.

5 Cerebrũ in ſenſus externos influere qui negent. Quærat iam aliquis quomodo cerebrum in omnes ſenſus influat: Nonnulli enim crediderunt, cerebrum nihil communicare ſenſibus externis, ſed potiùs hos imprimere cerebro ſpecies rerum, ibique perfici ſenſationes vniuerſas, viſionem, auditionem, &c. ita videtur opinari Themiſtius 3. de Anima, & Portius lib. de dolore, cap. 13. Gregorius Niſſenus 1. libro de viribus animæ, cap. 1. & Marſilius Ficinus *in principio Thetiti*: hoc ipſum tribuit Platoni, idem tenet Manardus lib. 6. epiſtola vlt. *Vera ſententia Galeni, Nemeſij & Fernelij.* ſed oppoſitum ſine dubio verum eſt, quod tradit Galenus 7. de placitis, cap. 15. & l. 1. de cauſis ſymptomatum, cap. 8. Nemeſius de natura hominis, cap. 8. Fernelius lib. 6. Phyſiologiæ, cap. 10. Et ratio eſt, quoniam vnaquæque operatio in propria potentia, proprioque eius organo perficitur, vt viſio in oculo, &c. Nam organa externorum ſenſuum non ſunt ſuperflua, ſed ad ſenſitiuas facultates ordinata: ergo in illis ſunt potentiæ ſenſitiuæ: ergo in his perficiuntur ſenſationes. Quod etiam experientia ipſa docet. Videndus eſt Valleſius l. 2. controuerſiarum, cap. 26.

Suppoſito ergo vniuſcuiuſque ſenſus actionem propriam in proprio ſenſorio effici, dicendum ſupereſt quomodo hæc virtus à cerebro communicetur: quidam ergo aiunt non communicari per influentiam ſpirituum animalium. *6 Influxum cerebri in ſenſus, quo pacto explicent Valles & alii.* Primo, quoniam id fieri deberet inſtantaneè, ſpiritus autem non poſſunt in inſtanti tranſmitti. Secundò, quia ſi communicatio eſſet per influxum, planè tranſmiſsis ſemel illis ſpiritibus, quanuis cerebrũ repentè læderetur apoplexia, aliave cauſa, non illico vis ſentiendi corrumperetur, ſed aliquantulum poſſet operari, dum ſcilicet ſpiritus illi non abſumerentur: oppoſitum autem conſtat experientia: vnde aiunt virtutem hanc communicari illuſtratione quadam, id eſt, media qualitate intentionali & ſpirituali inſtantaneè diffuſa, atque à cerebro, in fieri, & conſeruari dependente, proindeque læſo cerebro ſtatim corrumpi virtutẽ ſentiendi. Ita Valles lib. 2. cap. 14. quod etiam tribuit Galeno 7. de placitis.

7 Impugnatur. 1. Hæc vero ſententia non explicat, quod affirmat, quæ enim eſt illa qualitas ſpiritualis, aut quæ illuſtratio illa: nam ſi intelligat eſſe vere ſpiritualem, improbabile aſtruit, quia ea qualitas communicari nequit à materiali virtute, aut recipi in parte materiali: ſi verò intelligat eſſe intentionalem & ſubtilem, (ſic enim aliquando vſurpatur vox ſpiritualis, vt 1. p. q. 78. art. 3.) quæro an ſit ſpecies aliqua ſenſitiua, necne: Primum dici non poteſt, quia cerebrum ſpecies non imprimit in ſenſus externos: ſi verò ſpecies ſenſitiua non eſt, cur intentionalis ponitur, atque vires conferens ad ſentiendum: *Secundo.* Præterea talis qualitas fieri debet à qualitate alia cerebri, in quo tamen inuenitur tantum primarum qualitatum temperamentum, ac virtus ſentiendi, ab his autem non poteſt fieri illa qualitas. Tandem illuſtratio illa obſcuriſſima eſt, neque ſatis intelligitur, quidnam ſit. *Verior explicatio.* Quapropter cenſeo virtutem, de quà loquimur, communicari à cerebro per ſpiritus animales, fouendo ſcilicet organa ſenſuum, illaque conſeruando in diſpoſitione apta ad functiones ſuas, eoſque ſpiritus pendere ab actuali influxu cerebri, ideoque obſtructis vijs ad cerebrum ſenſum illico amitti. Fortaſſe etiam communicatur hæc virtus per modum attentionis, ſenſus namque operari non poteſt, niſi anima attendat, ea autem attentio ex imaginatiua pendet.

8 Quidnam ſint ſpiritus. Sed quæres: quidnam ſint eiuſmodi ſpiritus, quotque eorum varietates: de quo ſatis diſputant Fernelius 4. Phyſiologiæ, & Argenterius de ſomno, & vigilia, à cap. 5. Dico breuiter cum Galeno 6. de vſu partium, ſpiritus eſſe inſtar exhalationum calore cordis ex puriſsimo ſanguine prodeuntium, darique in vehiculum quo deferri citiſsimè poſsit calor naturalis, ac virtus principalium membrorum ad reliquas partes corporis: quam certè diffuſionem caloris citiſsimè fieri experimur. *Vnius tantũ generis ſpiritus agnouit Ariſtoteles.* Porrò ſpiritus ab Ariſtotele ponitur vnius tantùm modi, quia vnum tantum principale membrum ſtatuit, cuius ſit veluti inſtrumentum

ſpiritus

ſpiritus ipſe: id quod poteſt colligi ex quinto de generatione animalium, capite vltimo, & ex libro de animalium motu in fine. Alij vero ſicut cum Galeno ponunt tria membra principalia, tria genera ſpirituum diſtinguunt, nempe vitales, animales, & naturales: verum naturales ſpiritus ſuperflue ponuntur, hepar enim per ſpiritus non influit, vt lib. 2. cap. 11. probauimus: duo ergo ſpirituum genera reſtant: vitalium, qui à corde fiunt in arterijs, & animalium, qui fiunt à cerebro ex ipſis forte ſpiritibus vitalibus attemperatis: inter hos autem ſpiritus non numerauimus ſpiritum plantatum in ſemine generationi deſeruientem, quia nunc tantum agimus de ſpiritibus deſeruientibus ad proprias actiones animalis obeundas.

Galenus triplicis, ſe ius tamen eſſe in duplici differentia.

9 *Ad 1. in n. 2.* Ad primum Ariſtotelis argumentum quidam reſpondent, quo tempore cor prius formatur, quam cerebrum, non habere ſenſum: ſed hoc ſtare non poteſt, cum iam tunc habeat animam ſenſitiuam, vt ſuprà diximus: ea vero anima abſque tactu eſſe non poteſt, quare reſpondendum, habere tunc imperfectum tactum, conſimilemq; illorum animalium: qui perfectam organizationem non vendicant: cum vero poſtea perfecta anima informatur, perfectiorem ſortiri tactum, ideoque tunc influxum recipere à cerebro. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum: negandum antecedens: nerui enim ad cerebrum terminantur, vt experientia docet, & Galenus lib. de Placitis, cap. 8. ſunt quippe conformes ſubſtantiæ cerebri, vtpote molles, &c. *Ad tertium.* Ad tertium reſponſum eſt in l. 2. iterumque reſpondetur operationes eiuſdem ordinis ad vnum principiũ reduci, non tamen operationes diuerſarum rationum, pertinentes ſcilicet ad diuerſas virtutes principales. *Ad quartũ.* Ad quartum dicito illos actus pertinere ad appetitum ſenſitiuum, de cuius ſede dicetur lib. 5. cap. 4.

10 *Somnus quomodo fiat, operationeſque ſenſuum impediat.* Ex dictis colliges breuiter, quomodo per ſomnum ceſſent ſenſitiuæ operationes: aſcendunt ſcilicet vapores calidi, atque humidi ab ſtomacho ad cerebrum cuius frigiditate denſantur, ad modum quo vapores in regione aeris, & ſicut vapores hi ſæpe impediunt illuſtrationem Solis, ita illi diffuſioni ſpirituum animalium obſtant, quæ fit à cerebro, vnde dicta ceſſatio ab operationib. conſequitur, quæ eſt ſomnus. Accedit etiam, quod vapores illi denſatione iam graues deſcendant, ac per totum corpus ſpargantur, illudque proinde pigrum reddãt ineptum ad operationes. Qua de re Ariſtotel. de ſomno, & vigilia, c. 3. Titelmanus lib. 20. ſuæ phyſicæ, à capite decimonono vſque ad 22. Sicut autem ſternutatio contingit ad excutiendos vapores opprimentes cerebrum, ita pandiculatio ad depellendos, qui per totum corpus ſparſi fuerant, eaque localis expulſio, atque exoneratio delectationem cauſat in tactu, qui in toto corpore reſidet. Et hæc de ſenſibus in communi præmiſiſſe ſufficiat.

CAPVT XIV.

Quidnam ſit lumen.

1 Dicendum ſequitur de ſenſitiuis potentijs in ſpeciali, ac primo de externis, de qua materia agit Ariſtoteles libro ſecundo de Anima, à capite ſeptimo, vſque ad finem, eſtque tota philoſophica, vnde Sanctus Thomas 1. p. q. 78. a. 3. de numero tantum externorum ſenſuum & collectione ipſius ex obiectis diſputauit: nos vero totam doctrinam præſenti loco complectemur. Incipimus autem à principali ſenſu, nempe viſu, cuius obiectum vel lumen eſt, vel certe per lumen completur, & ideo ab explicatione luminis ordimur. In propoſita ergo quæſtione fuit antiqua ſententia, lumen ſecundum ſe nihil eſſe præter ipſam coloris manifeſtationem, quæ ſententia ſua improbabilitate perijt, ſæpe enim contingit videre nos lumen, non viſo colore, quod fieri non poſſet, ſi vera ac realis entitas non eſſet: præterea ſi lumen colorem manifeſtat, aliquid ſane eſſe debet, quoniam id, quod nihil eſt ſi realem effectum habere nequit.

1. Opinio antiquata. *1 Opinio reijcitur.*

Alij ergo putarunt lumen eſſe corpus. Ita ſentire videtur Simplicius 2. de cælo, commento ſuo 29. quod etiam aperte falſum eſt primo. Quia lumen in eodem loco eſt cum corpore illuminato, ſicque daretur naturaliter penetratio. Secundo, lumen per totum hæmiſphærium diffunditur in inſtanti, corpus autem ad motum localem requirit tempus ſatis perceptibile, cum hemiſphærij ſpatium ſit ſatis magnum. Tertio quoniam tale corpus annihilari oporteret in abſentia illuminantis, cum per eius abſentiam nihil poſitiuum producatur, niſi ex Manichæorum errore tenebras aliquid poſitiuum eſſe dixeris. Vrgebis, quod ſectione 11. problemate 33. ait Ariſtoteles, vocem melius audiri nocte, quam die, eo quod aer denſior ſit interdiu, vtpote refertus luce, ac radijs ſolaribus, quæ corpora eſſe dixeris. Hæc tamen verba aſſertiue non proferuntur, ſed more inueſtigantis: poſtea enim veram deciſionem problematis aſsignat Philoſophus. Videatur D. Thom 1. p. quæſt. 6 art. 2.

Obiectio ex Ariſtotele diluitur.

Tertia opinio falſa. Alia fuit ſententia lucem eſſe formam ſubſtantialem Solis, quam videtur tenere Philoponus in opere de mundi æternitate contra Proclum, cap. 5. & 6. fallitur tamen, tum quia nulla ſubſtantia per ſe, ſed per accidentia ſentitur. Tum quia nulla etiam ſubſtantia immediatè producit accidens in ſubiecto extraneo, cum tamen ſol immediate per ſuam lucem producit lumen in aere, quod accidens illius eſt, cum ei in ſubſtantia conſtituto, adſitque & abſit abſque nulla eius corruptione: tum etiam, quia alioqui duæ eſſent formæ ſubſtantiales in eodem aere luminoſo, nec lux intendi in eo poſsit, nec remitti.

2 *1. Aſſertio bipartita.* Ex quibus colligitur iam prima concluſio. Lumen eſt actus accidentalis ad prædicamentum qualitatis pertinens. Prior pars patet ex dictis, quod lumen nec forma ſubſtantialis ſit, nec corpus aliquod: eſt ergo forma accidentalis. Poſterior ſuadetur, tum quia in nullo alio prędicamento accidentium collocari poteſt. Tum quia habet modum afficiendi ſubiectum ab accidentibus alijs diſtinctum: tum deniq; quia eſt forma intenſibilis, & remiſsibilis, ac per ſe primo ſenſibilis. Supereſt vero explicandum, cuiuſmodi qualitas ſit. Pro quo notandum ex Auicenna 6. naturalium, part. 3. cap. 2. & D. Thoma in 2. diſtinct. 13. artic. 3. & libro ſecundo de Anima, lectione 14. lucem, & lumen aliqualiter diſtingui, lux enim dicitur qualitas lucens, prout eſt in fonte, ſeu corpore de ſe illuminante qualis lux Soli inhærens, lumen vero illa qualitas, quæ in medio recipitur: diciturque præterea tum radius inquantum per lineam directam, vel reflexam vſq; ad oculum tenditur: tum etiam ſplendor, præcipuè quando huiuſmodi lumen repercutitur ab aliquo corpore terſo, ac perpolito. De luce igitur conſtat eſſe qualitatem illam quæ hæret corpori ex ſe lumen fundenti, in eoque proprium ſuum eſſe naturale retinere.

Lux, lumen, radius, ſplẽdor, in quo differant.

3 *De lumine opinio Scoti & aliorum.* At de lumine non eſt omnium eadem ſententia, nam Scotus in 2. d. 13. vult lumen habere tantum eſſe intentionale, ac debile non ſolum, quia in fieri, & eſſe pendet à luce, ſed quia etiam eius eſt quaſi intentionalis ſpecies, ſimilitudove repræſentans. Idem placuit Ægidio lib. 2. de Anima, tex. 76. dubio ſecundo, & tertio, Thienenſi text. 71. Buridano quæſtione decimaſeptima, Aſsiano in quæſtionibus perſpectiuæ. Fundamentum afferunt, quod lumen habeat effectus omnes, & pro- *Eius funda-*

Argumentum ſuadetur primo. Secundo.

prietates ſpeciei intentionalis, primo enim ſicut per ſpeciem coloris colorem videmus, ipſa autem ſpecies non videtur, ita per lumen lux Solis conſpicitur, non autem lumen. Secundo ſenſibile poſitum ſuper ſenſum ſecundum reale eſſe, realem non cauſat ſenſationem, cauſat autem poſitum ſecundum eſſe intentionale, at lumen appoſitum oculis viſionem cauſat, teſte experientia, atque Ariſtotele in libro de ſenſu, & ſenſibili, cap. 2. habet ergo tantum intentionale eſſe. *Tertio.* Tertio, vt ſpecies intentionalis durat tantum in præſentia cauſæ illam diffundentis, ita & lumen in præſentia tantum lucentis corporis. *Quarto. Quinto.* Quarto vt ſpecies intentionalis contrario vacat, ita & lumen. Quinto vt plures ſpecies intentionales eiuſdem obiecti in eodem ſunt medio, ita & plura lumina, plura ſiquidem luminoſa plures cauſant vmbras. Diuus Thomas nihilominus ſuprà articulo tertio hanc ſententiam improbat, *Opinio D. Thomæ verior oſtenditur.* exiſtimatque lumen eſſe qualitatem veram, habentemque proprium eſſe reale, & non tantum repræſentatiuum alterius. Eius fundamentum oppoſitum eſt, quod omnes vendicet proprietates, quas ſolet qualitas in ſuo eſſe reali conſiſtens: *Primo Secundo.* primo enim lumen denominat ſubiectum lucens, quod minimè præſtat ſpecies intentionalis. Secundo phyſicos effectus cauſat, non item ſpecies intentionales, eſt ſiquidem calefaciendi, ſiccandique principium, &c. *Tertio.* Tertio ſenſu cognoſcitur externo, non item ſpecies. Quoniam vero rationes vtriuſque ſententiæ videtur vrgere Caietanus prima parte ſupra, *Vtramque opinionem conciliat Caiet.* quem multi ſequuntur, vtriſque ſuccumbens ait lumen, quod qualitas ſit nobiliſsima, eminenter habere tum reale eſſe, tum etiam intentionale.

4 *2. Aſſertio communis.* Sit vero ſecunda concluſio. Lumen habet verum eſſe naturale. & reale. Ita communiter expoſitores loco citato ex libro ſecundo de Anima, Alexander, Simplicius, Themiſtius, Philoponus, & Auerrois, Albertus tractatu tertio, capite decimo, & vndecimo, Auicenna ſuprà relatus. Scholaſtici in ſecunda, diſtinctione decimatertia, vbi Diuus Bonauenturas Richardus, Durandus quæſtion. ſecunda. Heruæus quodlibeto tertio, quæſtione 18. ac rationes Diui Thomæ ſunt optimæ. Arguoque vlterius, nam lumen à ſole productum eiuſdem rationis eſt, quando fit in corpore raro, vt in aere, ac quando in denſo, vt in luna, aut ſpeculo, ſolumque differt ex parte ſubiecti, ſed in luna habet verum eſſe reale, lucet enim, ac ſentitur, tanquam proprium viſus ſenſibile, & calefacit: ergo &c.

5 *Tertia aſſertio tripartita.* Ad maiorem tamen explicationem ſecundæ huius concluſionis addo tertiam. Lumen in aëre eſt qualitas per ſe viſibilis tanquam obiectum, atque adeo non per ſeipſam, ſed per ſpeciem ſui videtur, neque per eam ſol tanquam per ſpeciem cernitur. *1. Pars D. Thomæ & aliorum probatur.* Primam partem concluſionis tradunt D. Thomas, Ægidius, & alij citato libro de anima, textu 68. Et probatur experientia, viſus enim non diſcernit obiectum ſolum in quod terminatur, ſed etiam medium quod nunc lucidius, quam antea diſtinguit: percipit ergo lumen in ipſo medio. Item, ſi vacuum eſſet, viſus nihil in medio conſpiceret: aliquid ergo nunc in eo, quando lucidum apparet, contuemur, id eſt, lumen Vnde Ariſtoteles illo loco ſcribit diaphanum non per ſe, ſed per lumen, viſibile eſſe. *Secunda pars oſtenditur primo.* Iam ſecunda pars concluſionis probatur primo. Nam lumen ſimilitudo non eſt, ſpecies autem ab authoribus oppoſitæ ſententiæ ponitur ſimilitudo. *Secundo.* Secundo, medij illuminati figuram diſcernimus, ac diuerſas eius partes magis, minuſve illuminatas, quod ſignum eſt talis medij lumen non videri per particulam luminis pertingentis ad oculum, (illa enim prædicta omnia non repræſentat) ſed videri per ſpeciem ſui, quam ad oculum tranſmittit. *Tertio.* Tertio, quando lumen aëris ſimul, ac lunæ conſpicimus, ſpecie eiuſdem rationis vtimur, cum ipſa lumina viſa eiuſdem ſint rationis: atqui lumen lunæ hærens videmus per ſpeciem, vt mox oſtendemus: ergo, & lumen aeris per ſpeciem quoque intuemur. *Quarto.* Quarto, ſi lumen per ſe ipſum videri poſſet, non eſſet cur oculus non videret lumen intra ipſum exiſtens, cum tamen ſi obijciatur ſpeculum, lumen intra oculum exiſtens contueamur, cuius diſcriminis ratio alia non ſuccurrit, quam ſpeciei reflexio ab ſpeculo: lumen ergo ſpeciem diffundit, per quam videatur. *Quinto.* Tandem poſt viſum à nobis lumen, manet in imaginatione ſpecies, per quam deinceps abſtractiuè cognoſcitur, non manet autem ipſum lumen realiter: non ergo lumen incapax eſt repræſentari per intentionalem ſpeciem ab ipſo diſtinctam. *Tertia pars ſuadetur multipliciter.* Tertia pars concluſionis perſuadetur ferè iiſdem argumentis: eadem enim ratio eſt de luce Solis, & de lumine in medio aere. Deinde arguo primo. Lumen, neque luminoſum ipſum, neque figuram illius repræſentat, medium enim pariter illuminatur, cuiuſcunque figuræ ſit luminoſum: repræſentatur ergo per propriam ſpeciem. Secundo, lumen non ordinatur ad cognitionem luminoſi, ſed eſt quædam communicatio ſui luminis, ſicut calor calorem efficit, vnde lumen non fit ſolum in medio ad inſpiciendum idoneo, ſed in re quauis apta ad illud ſecundum proprium eſſe naturale recipiendum. Tertio ſi lumen eſſet ſpecies per quam ſol, verbi gratia, videtur, plane recepto lumine in oculo ſpeciem Solis reciperemus, quod cum experientia pugnat: alias eo ipſo, quod oculus lumine illuſtraretur, ſolem videret. Denique huic rei fauet experientia, nam ſpecies, ac radij Solis ad ſpeculum pertingentes, reflexique ad oculum cauſant Solis ſimilitudinem, ideo certe, quia ſpeciem aliquam diſtinctam à lumine producunt, nam lumen abſque ſpeculo emittebatur à Sole, qui tamen tunc minime repræſentabatur. Simile experimentum eſt de aqua, quam ſi feriant directe ſolis vel lunæ radij, illorum repræſentatio cauſatur. *Concluditur pro D. Tho.* Ex quibus patet ſolam Diui Thomæ ſententiam recte aſſerere lumen eſſe propriam qualitatem naturalem, realemque, & non intentionalem, cum ſpeciei officium nunquam exerceat: *Cur lumen interdum intentionalis qualitas vocetur.* ſolet tamen aliquando intentionalis vocari, quia inter corporeas accedit maximè ad ſpirituales, vtpote perfectior, ac ſubtilior inter corporeas. Quo modo loquendi vtitur interdum Diuus Thomas, vt in 4. diſt. 1. q. 1. a. 4. de potentia, q. 5. artic. 1. ad 5. & quæſt. 6. art. 4. Vnde & à quibuſdam lumen medium dicitur inter corporalia, & ſpiritualia, videatur Marſilius Ficinus ad dialogum de conuiuio, c. 4. & libr. 7. de republica.

Ad primum ergo Scoti, neganda illa comparatio: 6 *Ad 1. pro Scoto in n. 3.* ſecundum militat potius eſſe contra ipſum Scotum, *Ad 2.* nam ſi videtur lumen per ſeipſum, ſane poſitum ſuper ſenſum cauſabit ſenſationem. *Ad 3. & 4.* Reſpondetur tamen lumen exiſtens intra oculum non videri, ſed lumen exterius per ipſius ſpeciem in oculo exiſtentem. Ad tertium negatur etiam ſimilitudo illa, nam talis proprietas communis eſt multis effectibus: ſimiliterque ad quartum negatur, carere contrario, proprium eſſe ſpeciei, cum multis alijs qualitatibus conueniat, & præcipuè lumini, vtpote qualitati ſuperiorum corporum. *Ad 5.* Ad quintum multi perſpectiui cenſent duo lumina eſſe ſimul in eodem ſubiecto, de qua re alibi latius: *Videatur diſp. 5. Metaph. ſect. 8.* nunc tamen neceſsitas nulla eſt id aſſerendi, licet enim duo luminoſa ponantur efficere lumen vnum intenſius, vt docent Diuus Thomas 3. part. quæſtion. 9. articulo quarto. Durand. ſupra Caiet. 1. part. q. 41. art. 6. Capreol. in 2. diſtinct. 7. quæſt. 2. Ferrar. 4. contra, c. 26. duæ tamen vmbræ cauſabuntur,

buntur, eo quod duæ medij partes ſint impeditæ, quominus in eis poſsit fieri lumen æquè intenſum, ac in cæteris medij partibus, vmbra autem nihil eſt aliud, quam luminis carentia: quod autem ab vnico obſtaculo duæ partes aeris impediantur, ratio clara eſt, quia duobus luminoſis opponitur, ac reſpectu diuerſarum partium totalis medij.

7 *Luminis definitio ex Ariſtotele enodatur.*

Ex his colligitur, effectum formalem luminis eſſe reddere rem perſpicuam, & claram, quem Ariſtoteles ſua definitione explicuit, dicens, *lumen eſſe actum perſpicui*, &c. Ad eius maiorem intelligentiã notandum, corpus perſpicuum, ſeu diaphanum dici aut in potentia, aut in actu: in potentia quidem, quatenus propter ſuam diaphaneitatem tanquam diſpoſitionem redditur aptum, vt illuminetur: in actu vero quando iam illuſtratur, vel ſecundum ſe totum, quod tranſparens dicitur, vel tantum in ſuperficie, quod ſolet dici diaphanum terminatum: effectus ergo formalis luminis eſt conſtituere actu corpus diaphanum.

8 *Subiectum luminis quod?*

Atque ex his intelligitur, quodnam ſit ſubiectum luminis, omne enim corpus, quod à lumine manifeſtari poteſt, & perſpicuum redditur, poteſt eſſe ſubiectum luminis. Corpora quidem tranſparentia ſecundum ſe tota, id eſt, ſecundum profunditatem etiam lumini ſubijciuntur: corpora vero opaca ſecundum ſuperficiem tantum lumini ſubijciuntur, quod etſi à nonnullis negetur, eſt tamen aperta ſententia Ariſtotelis de ſenſu, & ſenſibili, capite tertio, ac Diui Thomæ, ibi lectione ſexta, experientiaque conſtat, percipit enim viſus rem albam, & illuminatam, ac diſtinguit in ea lumen ab albedine: quamuis vero ob denſitatem, ſeu opacacitatem lumen interius non peruadat, attamen cum attingit ſuperficiem cui hæret color, in eadem poterit ſubiectari. Item lumen aerem illuſtrat vſque ad vltimam eius ſuperficiem, vt liquet experientia: ergo ſuperficies de ſe eſt ſubiectum aptum, cui inhæreat lumen: ergo poterit etiam recipi in ſuperficie corporis opaci, nam partes intra talem ſuperficiem contentæ id non poſſunt impedire. Ex his ergo, & ſubiectum luminis & quidditas eius pátefcit, quo autem modo viſioni deſeruiat c. 16. dicetur.

9 *Lumen à luce qui diſtinguant ſpecificè.*

Sed reſtat dubium, an lux, & lumen ſpeciei diſtinguantur. Et affirmant non pauci, quod vna ſit qualitas elementaris, altera cæleſtis. Ita Marſilius ſecundo de generatione, quæſtione prima, Ægidius 2. de Anima, text. 69. Albertus, Appollinaris, & Thienenſ. indicat etiam D. Thomas in 4. d. 44. q. 2. a. 1. quæſtiunc. 3. ad tertium. Fundamentum tamen huius ſententiæ debile eſt: multa enim dantur accidentia communia cælis cum elementis, vt quantitas, figura, &c. Nec dubium, quin lumen, v. g. à ſole productum in aere, & luna eiuſdem ſint ſpeciei, cum maximè ſimilia, ac ſine vlla ratione diſtinctionis appareant: non dubium etiam quin lumina à ſole atque igne cauſata eiuſdem ſint naturæ ſpecificæ, imo ſæpe etiam numericæ, cum vnum ab altero intendatur. Aliud ergo fundamentum afferri poteſt pro diſtinctione apparentius, quod lux ſit proprietas dimanans à forma Solis, aut ignis, lumen autem effectus quidam extrinſecus. Item quia ſi eiuſdem ſpeciei eſſent, poſſet intendi ad æqualitatem lumen aeris à Sole, quod plane falſum videtur: ſimilis difficultas eſt de luce ignis, & Solis, an inter ſe ſpecie differant, non enim videntur poſſe conuenire. Nihilominus probabile eſt hæc omnia eiuſdem eſſe ſpeciei, quod ſenſit Caietanus, & Venetus ſecundo de anima, textu 68. Aſtudillus ſecundo de generatione, Diuus Thomas 2. de cælo, lection. 14. & de veritate q. 9. articul. 1. Fauetque ſimilitudo, quam inter has qualitates obſeruamus. Quando ergo qualitas actiua (vt proximo fundamento ſatisfaciamus) proprietas eſt, contingit communicári ſecundum eandem ſpeciem, licet non cum tanta perfectione, ſic magnes communicat ferro virtutem trahendi ferrum aliud, vt alibi dictum eſt. Itaque licet nihil in hac re certum habeam, hoc tamen poſterius videtur veroſimilius.

Eorum fundamentum debile varijs exemplis reijcitur.

De quantitate vide diſp. 13. Meta. ſect. 14. n. 16.

Fundamentum aliud apparentius.

Iudicium authoris.

Vide diſp. 18 Metaph. ſect. 8. à n. 34.

CAPVT XV.

Quidnam ſit color, & quomodo in ſpecies ſuas diſtinguatur.

Non ſolum lumen, ſed colores etiam viſu percipiuntur: poſt lumẽ igitur dicendum ſequitur de colore, ac primo, quid ſit. Secundo quas habeat ſpecies. Circa primum, eſt notandum, colorem & afficere ſubiectum, quod per entitatem ſuam præſtat, & viſibilem eſſe: nunc entitatem veſtigamus, ſequenti capite de viſibilitate dicemus. Eſt autem certa ſententia colorem ad prædicamentum qualitatis pertinere, quę tamen qualitas ſit, non ſatis conſtat. Nonnulli autumant colorem non eſſe peculiarem qualitatem in corpore colorato, ſed eſſe lumen ipſum in corpore denſo, & ſolido receptum, nam ſicut corpus diaphanum, & rarum aptum eſt, vt illuminetur à luce, ita corpus opacum, vt ab ea coloretur, coloratur autem diuerſo modo, iuxta diuerſas ipſius diſpoſitiones, atque ita opinantes exponunt Ariſtotelem de ſenſu, & ſenſibili, capite tertio, cum ſcribit colorem eſſe extremitatem perſpicui in terminato corpore, terminatum enim vocatur denſum corpus, eo quod in ipſo ſiſtit, ſeu terminatur viſio: perſpicuitatem ergo exiſtentem in extremitate opaci corporis vult Ariſtoteles eſſe colorem: talis vero perſpicuitas nõ niſi lumen eſt ibi receptum: ergo, &c. Vel aliter perſpicuum dicitur corpus tranſparens, vt aer, huiuſmodi autem perſpicuum vſque ad corpus aliquod opacum protenditur, ibique terminatur, cum vacuum dari non poſsit: Ariſtoteles ergo extremitatem ipſam aeris perſpicui, quæ ad corpus opacum terminatur, vult eſſe colorem, talis autem extremitas lumen eſt: ergo, &c. Confirmatur hæc ſententia, namque experimur colores fieri ex ſola terminatione lucis in nube denſa: ergo reuera color non eſt aliud, quam lux terminata in denſo corpore. Atque ita ſenſit Auicenna 6. naturalium 3. part. cap. 1. citans Auempace, & Alpharabium. Idem fere habet Alexand. lib. 1. quæſtionum naturalium, q. 1. c. 2. cum dicat colorem eſſentialiter à luce non differre, ſed lucem ipſam in opaco corpore colorem eſſe. Idem ſequitur Thienenſ. [illegible] de Anim. cap. de viſu, Themiſt. Ægid. & Caiet. l. 2. c. 7. Iauel. ib. q. 33. Soncinas 10. Metaph. q. 2. 1

Circa primã partem tituli opinio quorundam.

Declaratur hæc opinio.

Confirm.

Dico tamen, colorem eſſe qualitatem permanentem in corpore colorato (etiamſi non illuminetur) reſultantem in illo ex elementorum mixtione. Hæc eſt ſententia D. Thomæ vbique, ac ſuadetur primo. Nam viſus diſtinguit in obiecto lucem à colore, cum enim videat duo corpora æqualiter eſſe illuminata, vtpote in æquali ſitu, magnitudine, ac diſtantia à ſole, diſcernit tamen alterum eſſe album, alterum nigrum. Secundo docet experientia lumen exiſtens in corpore albo remitti, albedine manente immutata: non ergo albedo eſt lux ipſa: antecedens ita oſtenditur, ſi quis videat rem albam à certa diſtantia remiſſa fortè paululum luce, minus diſcernet alborem: ſi tamen propius ad rem ipſam albam accedat, æquè diſcernet, ac antea, quia quod de luce eſt imminutum, ſuppletum acceſſu fuit: tunc ergo viſus percipit lumen eſſe minus, albedinem vero manere eandem, atque adeo percipit lucem à colore diſtingui: imo & alborem in abſentia, lumi- 2

Conclusio aſſertio bipartita. Suadetur prior pars primo.

Secundo.

luminis perſeuerare. *Tertio.* Tertio conducunt experientiæ aliæ, res namque eadem eundem ſeruat colorem, niſi ab intrinſeco alteretur, diuerſæ vero diuerſos habent colores: intelligi autem vix poteſt tantam diuerſitatem merè accidentaliter ex parte ſubiecti prouenire. *Quarto.* Quarto incredibile eſt ex ſola abſentia Solis ceſſare in corporibus colorem, qui per ſolam illuminationem reproducatur. *Quinto.* Quinto, ſi colores lux ipſa ſunt, non inter ſe different eſſentialiter, cum quæ ſunt eadem vni tertio, inter ſe quoque ſint eadem. *Sexto.* Sexto, lumen receptum in corpore opaco non cauſat ſemper colorem, vt patet in luna, quæ lucem aſpectui obijcit, non colorem. Tandem hæc ſententia nullum habet firmum fundamentum, & multa ponit incredibilia.

3 *Poſterior pars ſuadetur, & explicatur generatio colorum.*

Poſtrema concluſionis pars hinc à poſteriori ſuadetur, color enim in corporibus mixtis inuenitur, quod ſignum eſt reſultare illum ex mixtione, quod ita poteſt explicari. Inter elementa, aër, & aqua diaphana tantum ſunt, ignis actu lucidus, terra vero opaca, diaphaneitas, vt dictum eſt, ad illuminationem diſponit, opacitas illam impedit: vnde terra illuminari ſecundum ſe totam non poteſt, ſed vtplurimum in ſuperficie. Mixta ergo, quę ex elementis quodammodo componuntur, & inter ea media ſunt, quo magis participãt de natura aquæ, vel aëris, eo ſunt magis diaphana, vt patet in vitro, & cryſtallo: mixta vero in quibus dominatur terra magis opaca ſunt, non tamen adeo, vt terra, cum ex mixtione aliorum elementorum aliquod retineant veſtigium diaphaneitatis: vnde dici ſolent perſpicua terminata, id eſt, in quibus perſpicuitas terminata eſt, & ab opacitate impedita, ne interius illabatur, atque hinc eſt, quod lux elementi ignis in huiuſmodi mixtis non reſultet, propter eorum ſcilicet opacitatem, neque alias in eis ignis ipſe ſit formaliter. Verum ſicut in mixtione non totaliter corrumpuntur elementa, ſed modo aliquo in mixto manent, ita lux ignis ſuo modo remanet, in aliam ſcilicet qualitatem degenerando, quam dicimus colorem, quia enim mixtum habet diaphaneitatem nonnullam opacatam, incapax lucis eſt ſecundum ſe totum: euadit tamen capax ipſius coloris, vtpote lucem quodãmodo concernentis: hoc ergo modo dimanat color ex mixtione elementorum ratione lucis, & diaphaneitatis ad opacitatem terminatæ. *De coloribus nubium.* Quod etiam poteſt explicari ex modo, quo colores etiã generantur in aëre: tria enim in tali generationi concurrunt, lumen participatum à Sole, diaphaneitas aëris, & opacitas nubis, ex quibus color ipſe reſultat hac ſola differentia, quod quemadmodum illuminatio Solis breui durat, ac mixtio eſt imperfecta, ita colores illi cito euaneſcunt, alij vero colores diuturniores ſunt ob perfectam mixtionem ex qua reſultat, ita fere explicat rem hanc Plato in dialogo de natura, vbi colores eſſe ait flammas a ſingulis corporibus dimanantes: flammas vocat, quia ſicut lux ex igne, ita è mixto prodit color, quaſi lux quædam opacitate mixti offuſcata. Platoni concinit Ariſtoteles libro de coloribus, accedunt Albertus ſumma de homine, in quæſtione de ſubſtantia coloris, Diuus Thomas ſecundo de Anima, lectione decimaquarta, atque ita color eſſentialiter à luce diſtinguitur, licet quodammodo in illa fundetur quia ratione illius pręſertim reſultat, qua de cauſa Albertus citato libro de Anima, tractatu tertio, capite ſeptimo, dixit lucem eſſe coloris hypoſtaſim, ſimiliterque loquitur Diuus Thomas in tertia diſtinction. 23. quæſt. 2. a. 1. ad 1.

4 *Coloris definitio ex Ariſtotele definitur.*

Hinc iam explicatur definitio coloris ex Ariſtotele in hunc modum. *Color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato.* Terminatum corpus vocat Philoſophus, in quo diaphaneitas propter admixtam opacitatem vltra non peruadit, ſed in externa ſuperficie ſiſtit, ac terminatur. Vnde tale corpus, qua ex parte perſpicuum eſt, ſiue diaphanum, id eſt, quoad externam ſuperficiem, capax ſit illuminationis: qua vero eſt opacum, terminatum dicitur, ac proinde intimæ illuſtrationis incapax. Ait ergo Ariſtoteles colorem eſſe eam qualitatem, quæ in extremitate perſpicui corporis terminati hæret: perſpicui, inquam, vt ſic, quia videlicet color ipſe ad perſpicuitatem conducit. Adhuc tamen definitio obſcura eſt, minimeque ſufficiens, cum non deſcribat veram coloris eſſentiam: præterquam quod non in ſuperficie tantum, ſed interius etiam color inſit, vt patet in ſanguine, lacte & ſimilibus. Quapropter nonnulli exponunt extremitatem metaphoricè ſumi in definitione pro perfectione, ſeu conſummatione: color ergo (inquiunt) definitur extremitas, id eſt, perfectio) ſeu qualitas quæ opacum quidem corpus, prout tamen perſpicuum eſt, conſummat, & perficit. Verum metaphora illa à mente Ariſtotelis aliena eſt, & in vniuerſum vitioſa in definiendo, vt ille in Topicis monet. Dicendum ergo fortaſſe non intendiſſe definire exacte colorem, ſed modo aliquo explicare, propriè vero definiri poſſe *qualitatem efficientem mixtum corpus quatenus perſpicuitatem aliquam habet opacitate terminatam.* *Germana definitio.* Et hæc de prima parte quæſtionis.

5 *Pro 2. parte tituli de ſpeciebus colorũ, ac primo de extremis opiniones duæ aduerſæ.*

Circa ſecundam eſt aduertendum inter colores duos eſſe extremos, albedinem, & nigredinem, inter quas aſsignari ſolet diſcrimen, quod albedo proueniat ex abundantia luminis, exiguaque opacitate, nigredo vero è contra, quod ex effectibus oſtendi poteſt: vt enim lux diſgregat viſum, ſic & albedo: multum ergo de luce participat. Nigredo vero quia congregat, exiguam participat. Habet tamen difficultatem hæc doctrina, nam ſæpe res denſiſsima, & opacíſsima alba eſt valde, vt patet in argento: è contra vero tranſparens, & rarior nigra eſt, vt patet in cornu nigro: non ergo hi colores proueniunt ex opacitate, aut lumine. Alij vero eos referunt ad primas qualitates calori tribuentes nigredinem, frigiditati albedinem, quod videtur experientiæ conſonum. Sed neque hoc ſatisfacit, cum nullam conuenientiam habeant hæ qualitates cum illis. Item ex calore potius dimanaret albedo, quia calor virtus eſt ignis, qui vbi excellens calor eſt, prædominatur: ergo & lumen, vel ſaltem albedo quæ de lumine magis participat, potius dimanaret. *Authoris iudicium.* Dicendum vero vtramque opinionem ex parte veram eſſe, nam cum dicti colores conſurgunt ex mixtione elementorum: albedo quidem conſurget ex maiori participatione lucis ab igne, atque ex maiori conuenientia cum aqua, & aëre quoad tranſparentiam, & claritatem, vnde res aqueæ, vt nix, argentum, & ſimiles, albæ ſunt, nigredo vero conſurget ex prædominio terræ, opacitateque illius, atque ex defectu luminis. Quare quod res minus denſa interdum nigra ſit, ab exigua participatione ignis, ac luminis naſcitur: calor autem nigredinem cauſat, cum admiſcetur terreſtri materiæ, eamque exſiccat, attamen adiunctus humiditati generat potius albedinem, vt in lacte, & in nobis ſpeciatim calor flauam bilem adurit, & atram creat, quæ illam inficit, atque offuſcat, in nobis enim mutatio coloris non raro prouenit ex abundantia humoris, ſed in ea re nihil eſt certum.

6 *De mediis coloribus.*

Inter has porro extremas ſpecies plures ſunt mediæ, quæ ad ſex reducuntur, ſcilicet pallidum, rufum, flauum, rubeum, viride, ac liuidum: quod ſi aliæ dari videantur, aut fortaſſe ſimplices non ſunt, ſed ex his mixtæ, aut ad eas reducuntur.

cuntur: ſex verò numerati colores, licet medij dicantur, putandum non eſt ex extremis formaliter componi, ſed potiùs qualitates eſſe ſimplices, ſicut extremas, vt docet Ariſtoteles 3. de ſenſu, & ſenſibili, ac patet, quia non fiunt ex mixtione remiſſorum extremorum, ſed reſultant per ſe ex propria elementorum mixtione, vt videre licet in nubibus, vbi diuerſi fiunt colores tam medij, quàm extremi ſecundum diuerſas mixtiones lucidi, & diaphani ad opacum terminati: dicuntur ergo medij propter ſimilitudinem aliquam maiorem, vel minorem ad alterum extremorum, nam requiſita proportio inter lumen, & perſpicuum terminatum ad generationem albedinis, ex nimia opacitate, & magna luce conſtat, ad generationem verò nigredinis oppoſitum in extremis requiritur: ad cæteros deinde colores exigitur proportio media, vnde & medij appellantur: fatemur tamen aliquando etiam dari medium per participationem extremorum, veluti ſi albedo præexiſtens remittatur, miſceaturque nigredo: tunc enim fuſcus ille color ſimplex non erit, ſed duo extremi in remiſſis gradibus.

7 *Colores alij veri, alij apparentes.*

Vltimò eſt aduertendum inter colores quoſdam eſſe veros, alios apparentes, vt Ariſtoteles notat libro de coloribus, & de ſenſu, & ſenſibili, cap. 3. & 3. Meteor. cap. 4. *Veri* ſecundnm rem dicuntur, qui ſubiectis inſunt, *apparentes*, qui tantum in eſſe apparent, quales in columbarum collis: ſi enim ex diuerſo ſitu conſpiciantur, diuerſi apparent, quod non contingeret, ſi verè ineſſent, vtroſque autem diſcernendi regula difficilis eſt. Quis enim dicat, quales ſint colores apparentes in nubibus: hinc enim tam veri videntur, quàm qui inter nos ſunt: præſertim quia reperitur ibi cauſa ſufficiens ad cauſandum colorem. Vnde hanc partem docuit D. Thomas 3. Meteor. cap. 4. quem Colonienſes, & alij ſequuti ſunt. Aliunde verò apparentes eſſe ſuadet, quòd citò tranſeant, & facili de cauſa mutentur: atque ita ſentiunt Venetus 3. Meteor. & Soncin. 7. Metaph. quæſt. 9. art. 1. Similiſque difficultas eſt de colore ex reflexione ſolaris radij à vitro colorato: verum enim colorem eſſe inde probari videtur, quòd permanens, fixuſque ſit, atque vndique idem ſemper conſpiciatur: aliunde verò minimè verus putabitur, quia illius cauſa nulla ſe offert: difficile ergo eſt veros colores ab apparentibus diſcernere.

In nubibus veros colores dari ſentit D. Thom. & alij.

Contra opinantur alij.

8. *Deciſio authoris.*

Dici tamen poteſt, ſi color ſemper, eodemque modo permaneat, verum eſſe, at ſi breui tranſeat, obſeruandam eſſe cauſam illius, quæ ſi proportionata generationi coloris iudicetur, verum quoque colorem iudicandum eſſe, quantumlibet breui euaneſcat, atque huius generis eſſe colores iridis, & nubium, probabilius videtur, cùm ibi ea mixtio qualitatum, licet diſſipatu facilis, concurrat, quæ in mixtionibus alijs magis permanentibus dari ſolet: ſi verò cauſa non appareat ſufficiens ad producendum colorem, maximè ſi ex parte rei viſæ non ſit facta variatio, ſed ideo tantum varij dolores appareant, quia potentiæ applicatio, ſitúſve fuit variatus, tunc planè deceptio quædam potentiæ eſt: ſicque ſentiendum de coloribus, qui in collo columbæ apparent, ac etiam de illo, qui per reflexionem lucis ex vitro colorato conſpici putatur, vt ſupra etiam diximus, nam quemadmodum cùm obiectũ album cernitur per medium rubrum apparet rubrum ob confuſionem ſpecierum ipſius obiecti, atque medij, ita in præſenti caſu id quod reflectitur, ſplendor quidam tantum eſt admixtus ſpeciebus vitri colorati, quæ intenſiores euadunt, atque vehementiores ex inflammatione, ſeu illuſtratione radiorum, quæ vitri ſpecies ſimul cum ſpeciebus lucis reflectuntur vſque ad viſum, vnde apparet ſplendor ille lucis coloratus. Qui plura de coloribus deſiderat, legat Pereſium 2. de Anima, cap. 7. quæſtion. 2. ſed obſcurè ſatis loquitur, vt aſſolet.

CAPVT XVI.

Sitne vnum obiectum viſus, & quid ſit illud.

IN quæſtione hac certum eſt, viſum habere aliquod obiectum adæquatum, tale autem dicitur, extra quod ferri nequit potentia, ita tamen vt nihil intra eius ambitum ſit, in quod ferri non poſſit: omnis autem potentia adæquatum obiectum habet neceſſariò, imò & vnam rationem formalem obiecti ſibi adæquatam vendicat, à qua ſumat ſpeciem, & ad quam per ſe primò ordinetur: hoc ergo poſito difficultas eſt in aſsignando viſus obiecto. Nam cùm viſus tum lumen, tum etiam colores percipiat, non conſtat, an horum aliquod, an verò aliquid illis commune ſit obiectum adæquatum viſus, itemque an vtrumque æqualiter videatur, nécne? 1. *Adæquatũ potentiæ obiectũ quod?*

Ad huius difficultatis deciſionem priùs explicandum eſt quo modo lumen requiratur ad videndum. dupliciter enim, vt ſupra notauimus, rem videri contingit, aut tanquam terminum viſionis, ſicut obiectus paries videtur, aut tanquam viam, ſicut videtur aër interiectus quaſi in tranſitu, cùm viſus non ſiſtat in re diaphana: certum ergo eſt eorum, qui in tranſitu videntur, lumen eſſe videndi rationem, ibi enim lumen primò, & per ſe conſpicitur. Difficultas ergo eſt de ijs, quæ videntur vt termini, vbi rurſus notandum, quod terminat viſionem eſſe poſſe, aut lucidum tantum, vt ignis, vel ſtella, aut etiam coloratum, vt paries. Dico iam primò. Obiectum lucidum videri poteſt ratione lucis tantum ſibi inhærentis abſque eo quod requirat lumen in medio. Probatur ex Ariſtotele libro 2. de Anima, cap. 7. textu 72. dicente, res quaſdam videri in tenebris, quod etiam experientia monſtrat, cùm à longinquo lucernam conſpicimus per denſiſsimas noctis tenebras. Reſpondet tamen Auicenna libro 6. naturalium, p. 3. cap. 3. hæc ipſa lucida illuminare medium, quantum neceſſe ſit, vt videantur, differentiamque ab Ariſtotele adductam inter ea, quæ in tenebris, aut in luce videntur, interpretatur quod vtraque quidem videantur per medium lucidum, quędam tamen aliunde lucidum ſupponere, vt ſpecies imprimant, ideoque dici videri in lucido, quædam verò illud efficere, quæ propterea in tenebris videri perhibentur. Quam doctrinam videntur amplecti D. Thomas, & Caietanus in citato loco Ariſtotelis. Quod tamen non placet alijs aſſerentibus præfata lucida videri in tenebris, medio nullo colluſtrato, conſonatque experientiæ, nam oculi felium in cubiculo prorſus obſcuro conſpiciuntur, qui tamẽ habere non videntur vim illuſtrandi totum cubiculum. Ariſtoteles quoque *de ſenſu & ſenſibili*, cap. 2. ſcribit, *corpora nonnulla leuia, atque polita ad fulgendum in tenebris appoſita eſſe, non tamen ad lumen præbendum.*

2 *Notatio 1. pro reſolutione tituli.*

Notatio 2.

1. *Aſſertio ex Ariſt.*

Auicennæ euaſio, quæ placet D. Thomæ, & Caietano

Alius diſplicet.

De hac diſceptatione cenſeo actionem rei lucidæ duplicem eſſe, vnam productiuam luminis, alteram ſpecierum viſualium, quæ actiones non videntur ſubordinari, ita vt illuminatiua præcedat natura, ac diſponat medium ad ſpecierum productionem, nam ſicut ipſa illuminatiua immediatè fit circa ſubiectum omnino tenebroſum, ita & actio ſpecierum productiua poſſet immediatè fieri circa medium carens lumine, neque eſt ratio fingendi illuminationem medij prærequiri tanquam ſpecierum diſpoſitionem, & hoc eſt quod præcipuè intendimus in cõcluſione. An verò prædictæ duæ actiones ſemper ſeſe comitentur, ad rem

3 *Authoris iudicium.*

Species lucidi aut colo-

rat an pertingant, quò non accedit lux.

rem non pertinet, eſtque vtrinque probabile: cùm enim vtraque actio fiat ſine contrario, procedatque à principio agente naturaliter, credi poteſt vtramque ſemper fieri ad æqualem diſtantiam. Aliunde autem apparet poſſe ad maiorem diſtantiam rem lucidam diffundere ſpecies, quàm lumẽ, cùm illa ſit lumine imperfectior, ac proinde minorem requirẽs virtutem, vt diffundatur ad maiorem diſtantiam: vtraque ergo pars eſt probabilis, ſed hæc vltima videtur probabilior, quam etiam confirmant adductæ experientiæ.

4. *2. Aſſertio tripartita.*

Dico ſecundò. Color, vt videri poſsit, ac imprimere in viſu ſpeciem, per ſe exigit, vt ſit illuminatus, ex parte autem medij requirit lumen ex conſequenti magis, quàm per ſe, ex parte tandem potentiæ ſimpliciter non eſt neceſſariũ. Hæc concluſio iure tribuitur D. Thomæ: licet enim 1. p. q. 79. art. 3. ad ſecundum dubiè loquatur, attamen q. 67. art. 3. ad tertium, abſolutè ſcribit lucem colores actu viſibiles efficere. Item in 1. diſt. 45. a. 2. ad primum, & diſt. 48. art. 2. ait in obiecto viſus colorem ſe habere vt materiale, & lucem vt formale. Idem repetit in 2. diſt. 20. q. 2. art. 2. ad 2. & 1. contra gentes, cap. 76. & 2. 2. q. 1. art. 3. Idem docet Albertus de ſenſu, & ſenſibili, tractatu 2. capit. 1. & 2. alijs locis citatis præcedenti capite, aſſerentes colorem eſſe qualitatem diſtinctam à lumine, manereque abſente lumine: addit tamen, in ordine ad viſum, colorem non eſſe in actu, ſed in potentia tantùm: fieri verò in actu à lumine, à quo vim accipit immutandi viſum. Idem opinantur Auicenna, Themiſtius, Ægidius, & Caietanus ſupra citati, conſonat Ariſtoteles textu 18. tertij de Anima, dicens lumen facere colores actu, vtique viſibiles, quia antea erant in potentia. Sed exponunt aduerſarij, actu facere, quatenus abſque lumine non poſſunt videri. Sed non ſatisfaciunt, nam rem actu facere, eſt proprium formæ, diſpoſitio autem requiſita ex parte paſsi nec facit, nec conſtituit in actu ipſum agens. Idem præterea colligitur ex definitione coloris, dum dicitur extremitas perſpicui, & c. vbi colorẽ definit Ariſtoteles in ordine ad viſum, atque pronuntiat eſſe illum tantùm in extremitate perſpicui, ſeu illuminati: color ergo per lumen conſtituitur in eſſe viſibilis, quod etiam ex toto illo capite tertio de ſenſu, & ſenſibili licet colligere. Tandem lib. 2. de Anima, cap. 7. ſcribit oportere omnia viſibilia reduci ad vnum, in quo conueniant, non poſſunt autem reduci, niſi ad lumen. Accedunt quoq; experientiæ ad hoc confirmandum, nam obiectum coloratum nunquam niſi illuminatum videtur, eoque perfectiùs, quo eſt illuminatius: ſignum ergo eſt, quòd ex ſe requirat lumẽ, vt poſsit videri. Præterea compertum eſt res lucidas per ſe eſſe viſibiles, neque indigere aliquo extrinſeco, vt videantur, vt ſolem, cæteraq; aſtra, ignem, & ſi quæ ſunt alia per ſe lucentia, res autem coloratas omnes indigere illuſtratione: ergo lumen reuera complet rationem viſibilis etiam in ipſis coloribus. Quocirca arbitror ſicut color eſt, veluti vmbra, & participatio lucis, ita ex ſe habere inchoationem quandam viſibilitatis, atq; ex ſe aptum eſſe, vt videatur, deeſſe tamen illi complementum virtutis, idq; à lumine mutuari, atq; adeo cum lumine ſibi inhærente cõplere vnum perfectum viſibile, in quo ſanè differt color ab alijs qualitatibus, quòd nec per ſe ſolæ, nec cum luce poſsint videri: color autem ex ſe habeat vt poſſit videri, adiutus ſcilic. virtute lucis: ita ergo interpretandus venit Ariſtoteles, & quicunq; aiunt colores per ſe eſſe viſibiles.

1. Pars ſuadetur ex D. Th. Alber. & aliis.

Item ex Ariſtotele variis in locis.

Item ab experientia.

5 *2. Pars aſſertionis exponitur.*

Et hinc liquet ſecunda pars concluſionis, color enim non niſi per aërem illuminatur, & ideo eo ipſo, quòd illuminandum eſt obiectum, conſequenter medium erit illuminandum, quamuis id per ſe non poſtularetur. Itaque ſicut res lucida ex ſe viſibilis eſt, ſeu medium ſit illuminatum, ſeu tenebroſum: ita color illuminatus ratione luminis iam ſibi adhærentis euadit per ſe viſibilis, productiuusq; ſuarum ſpecierum per quodlibet mediũ: vnde, quòd hoc illuminatum ſit, accidentarium eſt, quamuis fortaſſe deſeruiat illuminatio medij, vt ſpecies efficaciores prodeant, adiuuando nimirum ipſius coloris actiuitatem. Atque ex his liquet probatio concluſionis. Nam color illuminatus, conſtitutus eſt tanquam quoddam lucidum: eodem ergo modo viſibilis erit, ac res lucida: quòd enim ex ſe habeat lumen, vel ab alio, nihil refert: luna enim viſibilis eſt per medium etiam non aliunde illuminatum, licet non à ſe, ſed à ſole luceat: quare ſicut res lucida per ſe non requirit medium illuminatum, ita nec coloratum lumine perfuſum illud requirit. Et confirmatur experimento, nam res colorata, lumineque affecta ſui ſpeciem fundit per interiectum aërem, etiamſi totum non illuſtretur, cùm videatur ab exiſtente in obſcuro receſſu, vt experientia demonſtrat: non ergo medij illuſtratio per ſe requiritur. Quòd ſi contendas medium ſemper illuminari ſaltem remiſsè, hinc colligemus id per ſe non requiri ad viſibilitatem obiecti, alioquin diminuta in medio luce viſio fieret imperfectior: ſiquidem ſtante ſubiecto imperfectè diſpoſito, forma debilior illi imprimetur: nunc autem licet lumen minuatur in magna medij parte, dum non remittatur in obiecto illuminato, æquè perfectè ipſum conſpicimus: ergo ſignum eſt illuſtrationem medij per ſe non requiri, vt color illuſtratus ſit actu, ſeu in potentia proxima viſibilis. Et hinc patet etiam vltima pars concluſionis. Nam ſi lumen ex parte organi poſceretur, id eſſet maximè, quia in eo recipi deberent ſpecies, ac per illud pertingere ad potentiam quaſi per medium, ſed ex parte medij non requiritur, vt oſtendimus: ergo neque ex parte organi, idemq; probatur ex alijs argumentis iam poſitis.

Conficitur iam illius probatio.

Cõfirmatur.

3. Pars aſſertionis ſuadetur.

Ex dictis colligitur deciſio præſentis capitis, nimirum obiectum adæquatum viſus eſſe lumen, & quicquid ex vi luminis manifeſtatur, ſeu res illuminata, vt ſic. Patet ex dictis, quia quicquid eſt viſibile, fit actu tale, & completè, mediante lumine: ſolet verò aliquando color dici obiectum viſus adæquatum, vt patet in Diuo Thoma ſæpe 1. 2. quæſtion. octaua, a. 2. quæſt. 10. art. 2. & 1. parte, quæſt. 19. articul. 3. minus propriè tamen nomine coloris extenſo ad lucem, quod præſtat etiam Ariſtoteles libro de coloribus, & lib. 2. de Anima, textu 69. & de ſenſu, & ſenſibili, c. 3. dum ait lumen eſſe colorem perſpicui. Alij aſtruunt viſibile eſſe obiectum adæquatum viſus intelligentes per viſibile rationem quandam communem à calore, & luce abſtrahibilem, ſed hoc modo idem ferè per idẽ explicatur, quare ne circulus fiat, ad ea quæ libro ſecundo, capite ſecundo de ſpecificatione potentiarum per obiecta formalia diximus, recurrendum erit.

6 *1. Corollar. ex aſſertionibus colligens reſultationẽ capitis*

Conſulatur author tractatu de fide diſp. 3. ſect. 2. num. 7.

7. *2. Corollar. diuiſionem viſibilium continens.*

Secundò ſequitur intelligẽtia diuiſionis, quam Ariſtoteles attulit viſibilium in luce, in tenebris, in vtrolibet, quæ ſanè fit ſecundum ea quæ viſibilibus accidunt, per ſe enim requirunt eſſe actu illuminata, quòd verò in hoc, vel illo medio cernatur, conditio eſt accidentalis quædam: namq; ex ſe lucent, ideoq; per tenebroſum medium videri poſſunt, alia ab extrinſeco illuminantur, vt colores, vnde per medium videntur, quod ſimul cum eis illuſtratur: quædam deniq; quia parum luminis habent, vt quercus putrida, nocticulæ, oculi felium, piſcium ſquamæ, ac ſimilia perpolita, quæ ideo in tenebris ſolùm diſcernuntur, quia cùm medium perfectè illuminatur, abſorbentur à maiori luce, vt etiam aſtra fulgente ſole: vnde quæ pleniùs

plenius lucent, vt ignis, noctu, ac interdiu poſſunt videri, quamuis etiam hæc duo membra reſpectu diuerſorum confundi poſsint, vt exemplis eſt facile videre: credunt tamen alij ea quæ ſolum in tenebris videntur, lucem non habere, ſed qualitatem, lucem, & colorem eminenter continentem, quæ interdiu apparet color, eo quòd à diuino lumine offuſcetur. Ita citatus Themiſtius. Ea tamen eminentia minime intelligitur: quare dicendum huiuſmodi res lucentes participare aliquid lucis ſecundum partes magis perſpicuas, & aliquid coloris ſecundum magis opacas: noctuq; videri ſecundum priores tãtùm, eo quòd poſteriores tunc perfectè non illuminantur, interdiu verò conſpici ſecundum ipſas poſteriores tantum, quia iam ſatis illuminantur, priores verò non conſpici, quia à diurna luce abſorbentur. Ita S. Thom. 3. de Anima, textu 72. vbi Commentator, Nyphus, Albert. & Thienenſis, latiuſque idem Albertus ſumma de homine, fol. 95.

Themiſtij opinio de lucentibus in tenebris.

D. Thomæ, & aliorum verior opinio

8\. *3. Corollar. de interiecta diſtantia ad videndum.*

Vltimò ſequitur ex dictis, quale debeat eſſe medium ad videndum: requiritur enim nonnulla inter viſibile, & viſum diſtantia, oſtendit ſiquidem experientia, viſibile ſuper viſum poſitum non videri, diſtantia verò cùm nunquam ſit vacua, occupari debet à corpore ſolùm diaphano: corpus namq; opacum productioni ſpecierum obſtaret, ſi tamen diſtantia inanis eſſet, obiectumque viſibile ſufficienter illuminatum, & viſus etiam ſpecie inſtructus, ac debitè applicatus poſſet fieri viſio, quia nihil eſt quod ad videndi actum ampliùs requiratur: medium enim plenum ad ſpeciei productionem, conſeruationemque in oculo ſolum requiritur. Circa hæc tamen difficultas reſtat de ijs qui per medium denſum, & opacum inſpicere dicuntur, quod minimè credo, aut ſi verum eſt, cauſam ignoro; conſulatur Veracruz lib. 2. Ægidius Theoremate 13. Albertus lib. 22. de animalib. vbi de lynce agens ait fabuloſum eſſe, quod viſu peruadat ſolida, & opaca corpora.

Conſule authorem diſp. 18. Metaph. ſect. 8. n. 19

De hac difficultate Conimb. lib. 2. de Anima c. 7. q. vlt.

CAPVT XVII.

Vtrùm viſio fiat extramittendo, an intus recipiendo.

1\. *Sententia Platonis.*

Diximus de obiecto viſus: de ſpeciebus autem illius nihil dicendum ſupereſt, præter ea quæ dicta ſunt in præcedentibus, de actu verò ſpecialis manet difficultas propter antiquam Platonis opinionem, viſionem non fieri intra oculum per receptionem alicuius qualitatis, ſed fieri potiùs per emiſsionem quorũdam ſpirituum. Ita docuit Plato in Timeo, ſequiturq; Aulus Gellius 5. lib. noctium Atticarum, Alcinous lib. de decretis Platonis, Priſcianus Lydus lib. de phantaſia, Plotinus lib. de viſione, & nonnulli ex perſpectiuis, id quod diuerſis modis explicatur: quidam ergo aiunt oculos emittere ſpiritum lucidum, ac per illum alterare medium, inde verò vſq; ad viſibile pertingere quendam ſplendorem, commiſcerique ſpecieb. viſibilibus, atq; ita perfici viſionem abſq; vlla reflexione ad oculum: ſed non ita Plato, vt adnotauit Galen. 7 de placitis, in fine, non enim negat ille ab obiecto deuenire ſpecies vſq; ad viſum, vt patet ex Theeteto, & ex 6. lib. de legib. eaſdemq; admittit Galen. ipſe Platonem ſequutus ibid. & lib. 10. de vſu partium, in fin. & lib. 1. prognoſtico. c. 19. Aliter ergo explicatur Platonis ſententia, viſum in primis emittere lucem vſq; ad obiectum viſibile, quò cùm appulerit regredi ſimul cum ſpecie vſque ad oculum, ibiq; peragi viſionem. Ita Galen. Plutarch. lib. 4. de placitis, cap. 13. Gregor. Nyſſen. 4. de virib. animæ, cap. 2. Nemeſius de natura hominis, cap. 7. Macrobius 7. Saturnalium, cap. 14. Addunt alij lucem emiſſam ab oculo, ſpiritibusq; delatam non peruenire ad viſibile, ſed ad certam vſque diſtantiam ſpatij, ad quam etiam ſpecies viſibiles occurrant, quæ ſpiritibus commixtę reuertantur ad oculum, vt vbi viſio perficiatur. Alij denique explicant primùm omnium recipi in oculo ſpecies intentionales, deinde verò egredi ſpiritus ab oculo per aërem vſque ad certam diſtantiam; in illiſque eſſe facultatem formandi viſionem, & ideo egreſſos ab oculo, cùm ſufficienter approximantur obiecto, formare viſionem in aere ipſo: opinionem hanc ita explicatam ſequitur Valles libro 2. cap. 28.

1. Modus illã explicandi.

Non eſt conſentaneus Platoni.

2. Explicandi modus.

3 Modus explicandi.

2\. *Vera aſſertio*

Sit tamen concluſio. Receptis in oculo ſpeciebus ibidem formatur viſio abſque illius rei emiſſione. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis, quam latè probat de ſenſu, & ſenſibili cap. 2. ſequunturq; omnes Ariſtotelici: atq; ita probatur, nam oculus recipit ſpecies ab obiecto, & per hanc receptionem obiectum coniungitur potentiæ viſiuæ, quæ proinde conſtituitur in actu primo ad videndum: ergo ſatis habet, vnde in ſe formet viſionem: omnia verò alia, quæ adduntur, figmenta ſunt, ac ſuperflua. Maior & ab alijs conceditur, & ſupra eſt probata, ac cõfirmatur. Nam ad ſenſationes omnium aliorum ſenſuum nihil aliud requiritur, quàm cõiunctio cognoſcentis potentiæ, cum cognoſcili, quæ in ipſa potentia fit, medijs ſpeciebus, in eademque formatur ſenſatio, neque in tali aliquo ſenſu inducitur neceſſariò emiſsio alicuius rei: ergo neq; in viſu eſt confingenda.

3\. *Probatur 1. per dilemmã Prior pars dilemmatis multipliciter vrgetur.*

Secundò arguitur, expugnando oppoſitam ſententiam, nam vel id, quod emittitur, eſt ſubſtantia, vel accidens, ſi ſubſtantia, (vt Plato, & alij videtur aſſerere, dum ſpiritus quoſdã emitti aiunt) aut talis ſubſtantia generatur in aere, quod euidẽter falſum eſt, cùm inter videndum aer non corrumpatur, aliquidve de nouo generetur: aut ea ab oculis egreditur, ſicq; tempus nonnullum ponet vſq; ad obiectum, cum tamen etiam, quæ nimium diſtant, vt aſtra tam citò cõſpiciantur, quàm quæ ſunt proxima, quod manifeſtum ſignũ eſt nullam vtrobiq; localis delationis moram cõſumi. Arguit etiam optimè Ariſtoteles, quoniam ad videndum rem nimium diſtantem neceſſarium foret expendere magnam ſpirituum vitalium copiam, qui vel vnico actu videndi conſumerentur omnes. Præterea ſpiritus, cum ſint corpuſcula, diſsipantur facilè, nec poſſent rectà ad multam diſtantiam peruenire, flante præſertim vento, potiuſque interdum contingeret videri rem, ad quam non intenderet, ſi fortè ventus ad illam produceret ſpiritus. Quòd ſi dicas, ſpiritus pertingere ſolum ad diſtantiam, in qua conſeruari poſsint ab emittentibus oculis: ergo in tota reliqua diſtantia, quæ poterit eſſe multo maior, fiet viſio ſine emiſsione: ergo etiam poſſet fieri abſq; vlla in reliqua parte. Habet præterea euaſio hæc abſurda, quæ patefient in 3. argumento, multaq; ex illatis non poteſt effugere. Eſt quoque ſpecialis difficultas in viſione per vitrum, quod ſpiritus illi nequeunt penetrare, nec recurri poteſt ad poros: tum quia non ſunt adeò ſubtiles, cum nec ignis ipſe ſubtilior vitrum peruadat, tum etiam quia pori rectilinei non ſunt, vt oporteret ad viſionem.

4 *Vrgetur altera dilemmatis pars.*

Si verò dicatur (quæ erat altera dilemmatis pars) non emitti ſubſtantiam, ſed accidens: fingi certè nequit quidnam ſit præter lumen aliquod, vel ſplendorem: quod refellitur, primò, quia aliàs in tenebris poſſet fieri viſio oculis diffundentibus lumen ſuum, cum contra experientiam ſit hæc luminis diffuſio vſque ad viſibile: lumen quoq; tale remiſſum valde eſſet, ideoq; ſole plurimum lucente, ab oculo non poſſet emitti, cum præueniretur ab agente fortiori, atque adeo non poſſet fieri viſio. Denique quorſum eſſet illa diffuſio luminis,

non certè ad illuminandum obiectum, nam aliunde illuminatum eſſe oportet, alioquin non videbitur: non etiã ad illuminandum medium, vel potentiam, vt conſtat. Fictitia ergo eſt accidentis emiſsio. Vnde licet oculi aliquantulam vim habeant emittendi lumen, illa certè emiſsio per ſe non concurreret ad viſionem, ſed tantum per accidens.

5. *Probatur 3. principaliter per alterum dilemma vrgetur'q; 1. mẽbrum tripliciter.*

Tertiò principaliter arguitur: nam in opinione hac Platonica, vel viſio fit extra oculum, vel intra, non extra. Primò, quia viſio, cùm ſit actio immanens, fieri debet in ipſo cognoſcente. Secundò, quia ſi fortè in extremo aëre fieri ponatur, vel ab ipſo effectiuè fieret, media accidentali virtute recepta ex oculo, & ſic aër ipſe viſionem eliceret, quod eſt abſurdiſsimum, vel ab ſpiritu emiſſo fieret tanquam ab inſtrumẽto oculi illum emittentis, quod certè emiſsionẽ ſupponit iam expugnatam: præterquam quòd non ſaluatur ratio vitalis actus, quem oportet fieri immediatè à vita, quã ſpiritus non habet. Tertiò, viſionem extra potennem prope obiectũ fieri eſt impoſsibile, maximè cùm res etiam diſtantiſsimæ videantur: fieri autem in medio interuallo ſic impugnatur: quia iam ab eo loco res diſtans concipietur abſque emiſsione vſque ad ipſam: finge ergo ibi eſſe videndi potentiam, tunc exerceret planè intra ſe viſionem citra illius rei emiſsionem, ſemel autem data rei diſtantis viſione intra potentiam, fatendum neceſſariò erit ſemper ita poſſe fieri, cùm eadem ſit ſemper ratio, reliquaq; omnia ſuperflua ſint: maximè, quia diſtantia, ad quam oculus poteſt emittere ſpiritus, curta eſt: inde verò vſque ad obiectũ ſatis magna. Vnde ſi ex hac magna videre poteſt abſque emiſsione, poterit ſimpliciter ſine vlla.

6. *1. Memb. dilemmatis etiam impugnatur.*

Quòd ſi tandem dicatur viſionem fieri in oculis, per regreſſum tamen ſpirituum ad illos, in primis talis emiſsio, ac reflexio ſuperflua erit: per illam quippe potentia non roboratur, ſed exhauritur potiùs, obiectumq; tali non indiget emiſsione ad multiplicandas ſui ſpecies, quia de ſe habile, ac ſufficiens eſt ad id munus. Vlteriuſque arguitur in hunc modum. Vel emiſsio à potentia vſque ad obiectum viſibile pertingit, indeque regreditur, vel vſque ad certam partem medij vbi occurrunt ſpecies, inde reuertitur ad potentiam: hoc ſecundum merum eſt figmentum: tum quia nihil cogit reflexionem fieri, cùm nec ſit obſtaculum alterius procedendi, neque actio libera ſit, vt poſsit per ſe regredi: tum etiam, quia ſi ſubſtantia illa ab oculo emiſſa, cùm primùm ad ſpecies appellit eas reuehit, ſanè oculo in ea diſtantia collocato, ad quam obiectum diffundere valet ſpecies, non fiet viſio extramittendo, quare cùm obiectum ad magnam vſque diſtantiam illas diffundat, ſuperflua erit emiſsio ſpirituum à potentia. Iam primum illud, quòd ſcil. emiſsio, ſeu actio potentiæ pertingat vſque ad obiectum viſibile, & inde regrediatur, falſum eſt, quia ad obiectum nimium diſtans non poteſt talis actio pertingere, ac regredi tam vehementer, argumentaque ſupra facta hîc etiam habent locum. Denique ſententiam noſtram multi perſpectiui demonſtrant, inter quos Vitelius lib. 3. perſpectiuæ, propoſit. 5. & 6.

7 *Obiectio 1. contra aſſertionem diluitur.*

Sed obſtat huic concluſioni primò Ariſtoteles 3. Meteor. c. 4. vbi adducens experientiam de Antipheronte, cuius ſemper ante oculos idolum verſabatur, cauſam reddit, quòd viſus ob imbecillitatem aerem propellere non poſſet, vbi aperte ſentit emiſsionem fieri ex parte viſus. D. Th. ib. occurrit, Ariſtotelem cauſam reddere ex ſciẽtia perſpectiuorum ſui æui. Alij aliter reſpondent, dici fortaſſe poſſet, licet viſio per extramiſsionem nõ fiat, oculos tamen emittere ſui ſpecies, ſicut res alias viſibiles, & de hac ſpecierum emiſsione loquutum eſſe Ariſtotelem cùm dixerit factam ibi fuiſſe reflexionem in aere tanquam in ſpeculo, adeò enim inbecillo aſpectu erat Antipheron, vt qualiſcunque aeris denſitas eſſet pro ſpeculo, maximè ſi ex ipſius oculis humor aliquis difflueret, quo aer magis craſſeſceret. Adde, Antipherontem non oculis, ſed forte læſa imaginatione, ſolitum ſeſe velut ſibi in aere aduerſum contueri, ac ſi viſu conſpexiſſet.

8 *Obiectio 2. ſoluitur.*

Secundus locus Ariſtotelis habetur lib. 5. de generat. animal. cap. 1. oculos prominentes non poſſe tam procul cernere, quàm qui in cauo ſunt poſiti, quia horum motus, inquit, in vaſtum non diſſipatur, ſed rectà meat, vbi videtur emiſsionem aliquam oculis tribuere. Reſpondetur Ariſtotelem loqui de immutatione à viſibili in viſum, quæ magis vnitur, quando oculos in cauo poſitos alterat, quod Ariſtoteles plane explicauit dicens, ſi ab oculis veluti fiſtula quædam ad rem vſq; cernendam porrigeretur, nulla ex parte diſſoluendũ motum, qui à re viſibili proficiſceretur, & ad hoc inſtitutum ſubdit, nihil referre, an viſus cernere dicatur exitu, vt quidam ſentiebant, quaſi dicat talem ſententiam non eſſe neceſſariam ad illius rei rationem reddendam: cauſam ergo eſſe, quòd oculi in cauo immutentur à paucioribus obiectis: prominentes verò immutantur à pluribus, ſicque diſsipari, debilitariq; vim cernendi, qua etiam ratione ad videndam rem à longè palpebras claudimus, aut inſpectoriam fiſtulã oculis applicamus, vt à ſola re, quam videre intendimus, quantum fieri poſſet, oculi immutentur.

9. *Obiectio 3.*

Ratione præterea contra hanc concluſionem arguit Valles. Si viſio perficeretur in oculo ſine emiſsione ſpirituum, non poſſet oculus diſcernere magnitudinẽ, ac diſtantiam obiecti, quod eſt contra experientiam. Declaratur maior, quia diſtantia per propriam ſpeciem non diſcernitur, nec verò per modificationem ſpeciei proprij ſenſibilis, cum ſpecies non aliter obiectum remotum, quàm propinquum repræſentet: non ergo reſtat via diſtantiam cognoſcendi, niſi per emiſsionem: idemque argumentum fit de magnitudine, non enim poſſet diſcerni magna vel parua, niſi per emiſsionem propinquior fieret viſio vni corpori, quàm alteri. Confirmatur. Nam oculi plura, vel multo tempore contuendo laſſantur, idq; non aliunde, niſi quia videndo ex ſe nonnihil emittunt. *Cõfirmatur.* Argumentum poſitum petit quidem difficultatem optimam, non quæ ex noſtra ſententia oriatur ſpecialiter, ſed quæ communis ſit, atque in Valleſij opinione multo maior, nam ſi viſio fit intra oculum, ſiue præcedat emiſsio aliqua, ſiue nulla, idem perſiſtit argumentum. *Obiectionem hanc æquè contra apponentem militare oſtenditur.* Si verò fit extra oculum, vt dictus author opinatur, vel ea fit in contactu rei viſibilis, vel in medio: primum non concedit: nec verò poteſt, aliàs nunquam deciperetur oculus circa diſtantiam, & magnitudinem rei, ſi iuxta rem ſemper format viſionem: ſecundum ergo concedit, ſicque reſtat eadem argumenti difficultas. Nam à diſtantia reliqua vſque ad obiectum, quo quæſo pacto diſcernitur illius magnitudo, atque diſtantia? cumque ipſe velit neutram diſcerni poſſe per modificationem ſpeciei: nulla ipſi reſtat via ad difficultatem propoſitam ſoluendam. Præterea, quo modo quæſo poſſet viſus diſcernere viſibile diſtantius alio? Tandem de auditu eſſet eadem difficultas, cum etiam agnoſcat diſtãtiam, neque audiat extramittendo: atque idem de ſenſibus alijs vrgeri poſſet.

10 *Duo certa præmittuntur ad ſolutionem 3. obiectionis.*

Quocirca ad difficultatem dicendum primo, extenſionem, & magnitudinem rei non videri per ſpeciei extenſionem, & magnitudinem, nam per ſpeciem minimam videtur magnus mons, & ſæpe ſpecies repræſentat rem maiorem, quàm ſit, vt pa-

Vt patet in ſenum inſpicillis. Secundò dicendum, magnitudinem,& diſtantiam non videri per proprias ſpecies, vt in cap.8.oſtenſum eſt, ſed videri per modificationem ſpecierum cuiuſque proprij ſenſibilis.Sed nunc reddenda cauſa, quare res appareat ſæpe maior, aut etiam minor, quàm ſit.

Affertur communis perſpectiuorum ſolutio.

Communis reſponſio perſpectiuorum eſt ſpecies emitti ab obiecto per modum pyramidis, cuius baſis ſit in obiecto, finiaturque in pupilla per modum cuſpidis, ſiue anguli, quo igitur angulus maior eſt, vel minor, hoc eſt, obtuſior, vel acutior, eo obiectum maius apparet, aut minus, ita quoque reſpondent Albertus 2.de Anima, tract. 3. cap.14. D.Thomas lectione 15.text. 74.

Inſtantia remouetur.

Reſponſio tamen difficultatem habet. Nam vel ſpecies deſcribunt angulum in determinato puncto medij ſolum, & hoc dici non poteſt, alias ab illo ſolo puncto videri poſſet obiectum, vel deſcribuntur anguli in omnibus punctis ac partibus medij, eſſentque proinde infiniti, quod abſurdum videtur. Sed negandum eſſe abſurdum deſcribi in qualibet parte medij, à qua videri poteſt totum obiectum, atque adeò infinitos in potentia, cùm omnes ſint veluti partes vnius ſpeciei repræſentantes ſingulę totum obiectum, vt cap.3.diximus.

11 *Vrgentior inſtantia contra perſpectiuorum ſolutionem.*

Maior ergo difficultas inſurgit ex hac reſponſione: nam ſi data ex angulis cauſa vera eſt, planè variata aliquantulum diſtantia, variaretur & viſio magnitudinis obiecti, cùm angulus in maiorem, vel minorem variaretur, atque adeò obiectum ipſum maius, vel minus appareret: cõſequẽs verò eſt contra experientiam: nam in qua diſtantia obiectum eſt ſufficienter approximatum, cernitur illius eſſe magnitudinis, quàm verè habet non maioris, neq; minoris. Præterea iam inde ſequeretur, exiſtente duplo maiori diſtantia rem videndã fore duplo minorem, cùm angulus ſit duplo minor, quod tamen eſt contra experientiam. Denique ſequeretur res deſcribentes æqualem angulum in pupilla iudicandas ſemper æqualis magnitudinis, ac adeò rem exiguam propinquam oculo, magnam verò diſtantem iudicandas æquales, ſi in ea proportione ſtatuantur, vt ob inæqualem diſtantiam æquales angulos efficiant in eodem oculo.

12 *Altera 3. obiectionis ſolutio ab aliis affertur.*

Præter hæc ergo alij poſitæ difficultatis cauſam nolunt aſsignare ex angulorum diuerſitate, ſed ſpecierum, nam vſque ad certam diſtantiam (inquiunt) progreditur obiecti ſpecies repræſentans illud cum eadem quantitate & magnitudine, quam in ſe habet, deinde ab illa diſtantia vſque ad certum aliud punctum progrediendo ſpecies repræſentat obiectum idem ſub minori iam quantitate, & ſic in alia, atque alia certa diſtantia tot ſpecies multiplicantur in medio, quot ſunt medij ipſius partes, in quibus obiectum maius apparet, aut minus.

13 *Proxima ſolutione reiecta verior affertur, conciliaturque cum perſpectiuorum ſolutione.*

Sed hæc multiplicatio ſpecierum ſuperflua eſt, nec ſecundum regulas philoſophiæ inducitur: vnde dicendum exiſtimo, intra certam diſtantiam, in qua obiectum eſt aptum producere perfectam ſui ſimilitudinem, repræſentari perfectè eius magnitudinem, ac intra totam illam diſtantiam perfectè videri, extra illam verò imperfectè, eo quòd ſimilitudo ſenſim debilior euadat, atque ita obiectum ſemper apparere minus, quàm verè exiſtat: hanc ergo imperfectionem ſpeciei explicabãt perſpectiui per angulos. Atq; hoc ipſum de diſtantiæ cognitione philoſophandum. Ad quam etiam maioris, vel minoris diſtantiæ cognitionem plurimùm conducit medij cognitio: apparet enim res tam diſtans, quàm medium interiectũ huius, vel illius magnitudinis apparet, vnde in conſpiciendo de noctè luminoſo facillimè decipitur viſus circa diſtantiam, eo quòd nihil interiectum conſpiciatur.

Ad confirmationem eiuſdem tertia obiectionis in n.9.

Ad confirmationem reſpondetur oculum laſſari videndo propter attentionem continuam, & debilitatem corporis, ſicut & imaginatio fatigatur, quòd ſi fortè oculi emittunt aliquãdo ſpiritus, non id præſtant vt perficiatur viſio, ſed defluxus ille ſpirituum conſequenter ſe habet ex applicatione animæ vehementi.

CAPVT XVIII.

Quidnam ſit, & quale organum viſiuæ potentiæ, & potentia ipſa.

SVpererat quęſtio altera etiam de actu, ſicut pręcedens, an cuiuſque rei viſæ duplex ſemper formetur viſio ob duplicem pupillam, an vna tantùm, ſed cognito prius organo, ac loco vbi viſio formatur in fine commodiùs conſtabit. In quæſtione ergo præſenti nihil poteſt certa ratione haberi, ſed ex Ariſtotelis, & medicorum fide, ac præcipuè ab experimento anatomiæ ſupponẽda ſunt aliqua circa compoſitionem oculi, de qua re latè Veſalius de compoſitione corporis humani, lib. 2. vbi ponit in oculo tunicas quinque, & tres humores, & muſculos ſeptem, quibus in omnẽ partem mouetur: porrò muſculi non deſeruiunt proximè viſioni, cęci namq; illos habent, mouent ſiquidem oculos ſicut videntes. Quare ad præſens inſtitutum non ſpectant. 1

Cõſule Dãdinum lib. 4. de partibus heterogen. à c. 38. Oculorũ tunicæ quinque, muſculi ſeptem.

Ad intelligendum ergo inſtrumentum propriũ potentiæ viſiuæ, cogitanda eſt ſubſtantia oculi orbicularis inſtar oui, in cuius centro eſt humor cryſtallinus appellatus, quòd ſit tranſparens, licèt mollior, & hæc eſt ipſa pupilla, circunſcribiturque pellicula, quaſi tunica ad illius conſeruationem apta, quæ tum aranea vocatur ob ſimilitudinem telarum aranei, tum etiam ſpecularis tunica, quia idonea eſt ad videndum. Hic porrò cryſtallinus humor ex parte immergitur humori alteri vitreo vtpote molli, & ſplendenti, ſicut vitrea maſſa dum liquitur in fornace, circundatque cryſtallinum relicta anterius quaſi feneſtra circulari ad recipiendas ſpecies. Nonnulli tamen humorem hunc vitreum nõ diſtinguunt à cryſtallino, quòd illius nunquam meminerit Ariſtoteles, ſed maior fides eſt habenda Galeno, qui 10. de vſu partium, capite primo, illum diſtinguit, datumque à natura ait in nutrimentum pupillæ, quæ apta non eſt nutriri ſanguine, vnde vitreum humorem ex interiori parte ambit tunica dicta reticularis, quia intexta eſt multis venis, & arterijs in modum retis, cuius munus, ait Galenus ſuprà capite ſecundo, eſt parere, miniſtrareque alimentum dictis humoribus, qui quoniam molles ſunt, neque venas habent, neque arterias. Poſt hanc verò tunicam ſequitur alia, quæ vuea nuncupatur, quòd ſimilis ſit vuæ folliculo, ambitque ex omni parte pupillam, vitreumque humorem relicto ſolùm quaſi foramine, per quod cryſtallinus humor apparet: cùm enim vuea hæc tunica aliquo ſemper colore ſubobſcuro affecta ſit, vt in cryſtalloide congregentur perfectè ſpecies, non potuit eſſe omnino tranſparens, proindeque non debuit vndique pupillam tegere: atque à diuerſis talis tunicæ coloribus varij denominantur oculi nigri, cæſij, caprini, flauidi, &c. huic contigua eſt alia tunica, quæ cornea dicitur dura, & tranſparens ad modum laminæ corneæ cingens pupillam omni ex parte, dataque in propugnaculum. Præter hæc omnia eſt alius humor replens totam oculi cauitatem, qui albugineus dicitur à colore datus ad humectandum, fouendumque cryſtallinum, qui tandem cingitur tunica, quam ordinatam vocant, ſeu pericranium: eſt verò fortis, & pinguis, aptaque ad tuendum memoratos humores 2.

Oculi figura circularis ſunt.

Oculi pupilla ipſa eſt humor cryſtallinus.

Humorum, & tunicarũ munus, cõpoſitio, & ordo in oculis.

Diuerſæ oculorũ denominationes vnde proueniant.

mores omnes, & interiores tunicas, hæc deſumpta ſunt ex Galeno ſuprà, apud quem plura alia videri poſſunt.

3. *Ariſtoteles non omnes oculorũ partes perſpectas habuit.* Ariſtoteles porrò non omnia hæc aſſequutus fuit, nam 1. de hiſtoria, cap. 9. & 4. libro cap. 8. meminit tunicæ vueæ, & corneæ, in libro 5. de generatione animalium, c. 1. ad finem, indicans proximas eſſe pupillæ: aliarum verò nunquam meminit, quia multa de partium humani corporis fabrica, & diſſectione erant per id tempus ignota: quod vitium ætatis illius fuit, non hominis, vt ait Commentator libro 4. de partibus animalium, c. vltimo, & lib. 2. Collectanearum, cap. 19. videndus verò eſt Theophilus lib. 4. de fabrica corporis humani, vel alius lib. 14. c. 7. Valuerde lib. 7. Simon Portius libro de coloribus oculorum, cap. 3. Piſſanus in perſpectiua, propoſitione 31.

4. *Organum potẽtiæ viſiuæ eſt pupilla, ſeu humor chryſtallinus.* His poſitis communis ſententia Philoſophorum habet, proprium potentiæ viſiuæ organum eſſe pupillam, ſeu humorem cryſtallinum. Et hæc ſit præſentis capitis concluſio, quam tradit Ariſtoteles *citatis locis*: ait enim in priori. *Humor, quo videmus, pupilla eſt.* Idem latè oſtendit Galenus 8. de vſu partium, cap. 6. & patet tum ex ſubſtantia illius humoris, quæ eſt ad videndum aptiſsima, vtpote diaphana, rara, mollis, & tenera, atque adeò accommodata, vt illi imprimantur ſubtiles ſpecies: tum præterea, quia omnia, quæ in oculo deprehendimus, illi deſeruiunt: ab effectu etiam idem confirmatur, læſa enim pupilla viſio impeditur, non impeditur autem, vel amittitur aſpectus, quòd alij humores lædantur, vt docet Galenus lib. de morborum differentijs, c. 6. & de ſymptomatum cauſis, cap. 2. Philoponus, & expoſitores alij 2. de Anima, cap. 2. hinc Piſſanus ſuprà propoſitione 36. ſcribit, ſi alij humores, vel tunicæ lædantur, ſalua pupilla, poſſe viſum reſtitui, non verò ſi ſemel pupilla corrumpatur, vnde à natura in intimo, quaſi in tutiſsimo loco fuit repoſita.

5 *Viſionẽ non fieri in pupilla arguitur* Sed contra hanc concluſionem ſunt argumenta. *Primo.* Primum: pupilla nigra eſſe conſpicitur: ergo non poteſt eſſe organum viſus, nam per Ariſtotelem intus exiſtens prohibet extranei perceptionem. *Secundo.* Secundum, pupilla aquea eſt, atque humor quidam: organum autem viſus igneum eſſe oportet, cùm ſit puriſsimum, & maximè perſpicuum. *Tertio.* Tertium, ſi pupilla organum eſſet, cum duæ pupillæ ſint, potentiæ quoque viſiuæ eſſent duæ, atque etiam viſiones, ſicque res ſemper appareret duplex.

6. *Ad primum argumentũ. Pupilla oculi cum nigra non ſit, cur talis appareat.* Ad primum negandum, pupillam nigri eſſe coloris: nigricantem verò apparere, quia propter humoris copiam penetrari non poteſt viſu, vt colligitur ex Philoſopho 5. de generatione animalium, cap. 1. tunica autem vuea, quanuis colorata, non impedit viſionem, quia, vt diximus, non circundat anterius pupillam, ac proinde ſpecies quominus ad pupillam vſque perueniant, minimè impedit. Vnde ſpatium ipſum, quod ab vuea tunica anterius liberum relinquitur inſtar foraminis, anguſtius fit ſi oculus introrſum reprimatur, dilatatur verò, ſi emittatur, atq; hoc non parum iuuat, vt orbiculus interior niger appareat. Iam tunica interior, & cornea dici ſolet ab Ariſtotele alba 5. de generatione animalium, cap. 1. & alibi, nõ quia colorem habeat, ſic enim viſioni obſtaret, ſed propter tranſparentiam: albugineus tandem humor nihil officit viſioni, quia neque medium eſt, neque organum.

7. *Ad ſecundũ argumentũ.* Propter ſecundum argumentum aliqui opinãtur pupillam eſſe de natura ignea cum Platone, quod tenet Valles 2. controuerſiarum cap. 26. ac præterea cõfirmant, quia oculus aliquando ſcintillare videtur, veluti cùm in tenebris oculus digito comprimitur, aut caſu ad corpus aliud durum caput alliditur: Ariſtoteles tamen de ſenſu & ſenſibili, ca. 2. vult pupillam eſſe aqueæ naturę, quod probat experientia, nam percuſſo oculo aqueus humor fluit, ac ſi fortè eruatur apparet humor inſtar aquæ gelatæ, atque ideo natura iuxta hunc humorem alium adhibuit albugineum, vt illum iugiter humectaret, quòd hæc eſſet neceſſaria diſpoſitio illius organi: eſt ergo potius naturæ aqueę. *Pupilla oculi aquea naturæ eſt, non ignea.* Idem repetit 2. de partibus, cap. 10. & 5. de generatione animalium, cap. 1. videturque rationabilius, nam licèt ignis ſit magis lucidus, aerq; magis diaphanus, attamen natura aquæ videtur aptior ad ſuſcipiendas ſpecies, atque etiam vt organum fixũ ſit, & conſiſtat. *Oculi in tenebris compreſſi cur videantur ſcintillare.* Ad experientiam autem illam de ſcintillatione reſpondet Ariſtoteles, cauſam non eſſe, quòd ignis in oculis exiſtat, ſed quia, quod in eis nigricat, politum eſt, atque terſum, ideo fulget quodammodo, ac dum comprimuntur exilire ab eis videtur fulgor ille: idemque experimur in corporibus alijs bene terſis, & politis, fulgent enim, quanuis naturæ igneæ non ſint, vt in fungis, & capitibus quorundam piſcium videre licet. Fortaſſe etiam fulgor ille oculorum prouenit ex emiſſione ſpirituum vitalium, qui ignei ſunt, & calidiſsimi, ideoq; ſplendidi, apparet enim ſæpe ſplendor ille, cum oculi vehementer conantur ad videndum: vnde & facilè etiam laſſantur, vtpote ſpiritibus, qui exiliunt, deſtituti. Denique felium oculi tunc maximè ſplendent, cùm illi iraſcuntur, eo quòd tunc ſpiritus calidiſsimos, ac feruidos emittant. 8.

Circa tertium argumentum prænotandum, videndi vim dimanare à cerebro ad pupillas per neruos duos, qui optici, ſeu viſorij appellantur: quorum vnus à parte dextera cerebri oritur, alius à ſiniſtra, paulatimque procedendo approximantur. *Nerui duo viſorij à cerebro ad pupillas profiſciſcuntur.* Per hos ergo neruos puriſsima ſubſtantia, ac ſplendidus quidam ſpiritus communicatur à cerebro, organo viſus, vt perficiat viſionem Ita Ariſtoteles 2. de generatione animalium, cap. 4. Galenus ſuprà, & 7. libro de placitis. Hoc poſito Auicenna 6. naturalium part. 3. cap. 8. Cyruel. lib. 1. perſpect. cap. 9. concl. 6. Vitellius lib. 3. Theoremate 2. & Albertus 2. de Anima, Tractatu 3. cap. 14. aiunt viſionem fieri in confinio talium neruorum, ibiq; reſidere potiſsimum videndi organum, vnde concludunt vnius rei tantum fieri viſionem vnam. *In eorũ congreſſu viſionem fieri qui putent.*

Hanc verò ſententiam eſſe falſam demonſtrat Galenus 10. de vſu partium, cap. 12. quod conſtat ex anatome duos illos neruos, neque in mutuo occurſu ſiſtere, neque ſimul rectà procedere, nec ſe interſecare, ſed poſtquam ſibi occurrerunt illum, qui à ſiniſtra parte cerebri procedebat, diuertere ad ſiniſtrum oculum, qui à dextera diuertere ad dexterum: quo fit, vt ſpiritus viſorij procedant per eos neruos ad pupillam vſque, ibique forment viſionem: quare coniunctio illa neruorum opticorum non eſt propter vnicam viſionem formandam, ſed ob alias cauſas, quas Galenus proſequitur 10. de vſu partium, cap. 14. quarum præcipua illa videtur, vt ſpiritus à cerebro manantes poſſint in alterum oculum commeare, ſi alter fuerit impeditus, cui etiam experientia ſuffragatur, nam ſi alter oculus claudatur, alter videt acutiùs, vt etiam notauit Ariſtoteles ſectione 31. problematum, q. 4. de qua re latè Veſalius lib. 4 c. 4. & Valuerd. lib. 7. cap. 3. 9. *Refelluntur.* *Nerui optici cur ante pupillas conueniant.*

Ad argumentum igitur concedimus potentiam viſiuam aggregari ex duabus, vel potiùs duas eſſe potentias, vt duas manus, conſequenterque duas viſiones formari, obiectum verò non apparere duplex quòd oculi ſint in æquali ſitu, & ordine poſiti, ac ſimul, eodemque modo immutentur ab obiecto. Ita Ariſtoteles 2. de partibus, cap. 10. *Ad tertium argumentũ in n. 5. Duæ viſiones in pupillis cur fiant,*

Rectè tamen [illegible], ſed vnũ appareat obiectum.

cap 9. & Galenus *ſuprà*. Vnde ſi contingat inæqualitas aliqua in oculis, veluti ſi pupilla vna ſit altior altera, obiectum iam apparet duplex, quia nimirum oculi diuerſo modo immutantur, ideoq; diuerſo modo vident obiectum, de quo Galen. *ſuprà* latiſsimè, & Ariſtoteles ſect. 21. problematum q. 11. & 18. Ex dictis verò omnibus conſtat, quid ſit potentia viſiua. Eſt ſcilicet qualitas in pupilla oculi reſidens, percipienſque lucida omnia per proprias ſpecies eorum, neque aliquid aliud de hac potentia dicendum ſupereſt.

CAPVT XIX.

Quid ſonus ſit, & quo modo, & in quo ſubiecto fiat.

1\. DIximus de potentia viſiua hactenus, dicendum ſequitur de auditu, & quoniam euidenti experientia conſtat illius obiectum eſſe ſonum, ideò primum omnium natura ſoni inueſtiganda eſt, ac omiſsis argumentis ſit concluſio: Sonus eſt qualitas ſenſibilis proueniens ex violenta percuſſione, vel diuiſione in corpore apto ad illam recipiendam. Quòd qualitas ſit, patet tum ex definitione patibilis qualitatis: nam ſonus paſsionem cauſat in ſenſu. Tum quia eſt accidens, & non alterius prædicamenti: ſi quis verò dicat eſſe motum, facilè conuincetur falſitatis, quoniam ratio motus ſaluatur integra abſque ſono, vt patet in motu cœli: accidentarius ergo eſt motui ſonus, quatenus ex illo reſultat aliquando. Reliquæ particulæ definitionis, præter vltimam, explicant ſoni differentiam: pro qua notandum, ſi ſonus definiretur, vt ſenſibilis eſt, facilè declarari potuiſſe in hunc modum. Eſt qualitas immutatiua auditus per propriam ſpeciem, tamen quia ſenſibilitatis ratio in natura ſoni fundatur, ideo talem naturam præcipuè perquirentes pluribus verbis circunſcribimus: quod ergo cauſetur ſonus ex violenta percuſsione, aut diuiſione, & non aliàs, probatur experientia: nam ſi cuncta quieſcerent, nullus cauſaretur ſonus: ſi item corpus lentè moueatur in aere, ita vt aer ipſe ſine violentia diffundatur, non cauſabit ſonum: ſignum ergo eſt eſſe neceſſariam violentam motionem, quod Ariſtoteles expreſsit, dicens, *Quapropter ſi citò, vehementerque percutiatur, ſonat: opus enim eſt quòd percutientis motus diffuſionem præueniat aeris.* Hinc colligitur corpus cauſantium ſoni durum eſſe oportere, quia mollia non commouent aerem vehementer, vnde aut nullum, aut minimum ſonum efficiunt.

Def. definitionis particula.

De 2. particula.

Corpus ſt ſonũ cauſet, durum eſſe oportet.

2\. Dices Aer molliſsimum corpus eſt, atque rariſſimum, cùm tamen vehementem cauſet ſonum. Occurrendum aerem etſi mollem, & durum, eſſe tamen ſolidum, ſeu minimè poroſum, ideoq; aptiorem ad cauſandum ſonum, quàm corpora duriora crebris aliàs caua poris, ad quos aer cõpreſſus recipitur ſine violẽtia, ſine qua aut nullus, aut minimus reſultat ſonus. Aduertit etiam Ariſtoteles non quælibet dura corpora æquè ſonum efficere, ſed præcipuè læuigata, & terſa, quæ enim aſpera ſunt, partim prominentes, partim lacunoſas habent partes: vnde minus ſonant, ſicut & poroſa, à læuigatis autem ob æquabilem ſuperficiem aer percuſſus facilè reſilit, ſonuſque proinde faciliùs cauſatur, iuuat etiam figura concaua ſuppoſita ſuperficiei læuitate, quoniam detentus ibi aer ſæpius ad latera repercutitur, proindeque diuturniorem, ac maiorem efficit ſonum. Conſtat ergo ſonum fieri ex ictu, & percuſsione vehementi, maioremque cæteris paribus, quo magis dictæ conditiones læuitatis, figuræ, &c. intercedent.

Obiectio contra proximè dicta diluitur.

3\. Petes, quo pacto motus, res adeò imperfecta, cauſare valeat qualitatem perfectiorem. Interrogatio hæc illos vrgebit, qui motum per ſe cauſare ſonum aſſerunt: ego verò arbitror eſſe tantum conditionem requiſitam, ſimile quippiam cernitur in proiectis, vbi ex vehemente contactu qualitas impulſiua reſultat, cum tamen is virtutem productiuam non habeat, ſed ipſe proijciens, requirens nihilominus ipſum contactum tanquam approximationem. Simile item videre eſt in calore, qui ex vehementi corporum motu reſultat; ſic enim conditio ſola eſt, quam requirunt corpora vt vim ſuam calefactiuam exerant: ſic in præſenti virtus productiua ſoni eſt qualitas aliqua exiſtens in re ſonatiua, motio autem, & percuſsio eſt conditio neceſſaria: hinc verò colligitur ſonum eſſe qualitatem ſucceſsiuam, vtpote incipientem ad inceptionem motus, ac pullulantem cum reſiſtentia ſubiecti percuſsi, vel diuiſi, quæ ſucceſsio in voce conſtat aperte, ideo namque poteſt breuiori, & longiori tẽpore edi. Quare in ſono, ſicut in rebus alijs ſucceſsiuis, diſtinguendæ ſunt partes, quæ in ſucceſsione conſiſtunt à continuatiuis earum: incipit ergo ſonus per vltimum non eſſe, & per primum non eſſe deſinit, totoque tempore intermedio, quo continue durat, diſtinguendus eſt ſonus, qui in temporis partibus diuiduis inuenitur, & qui inuenitur in inſtantibus, non qui ſit completus ſonus, ſed compleat, terminetve partem præcedentem, & inchoet ſubſequentem, vel atque vtramque.

Dubium inſurgens ex data explicatione ſecunda particulare ſoluitur.

Soni cauſa efficiens non motus, ſed qualitas rei ſonanti inhærens.

Sonus eſt qualitas ſucceſsiua.

Obijcies. Contactus ſonum efficiens incipit in inſtanti: ergo & ſonus. Antecedens patet, cùm contactus incipiat in primo non eſſe motus corporum ſe contingentium. Sed neganda conſequẽtia, quoniam ſonus non in eo inſtanti eſt, in quo incipit cõtactus, ſed immediatè poſt incipit: ſicut & motus aeris qui ex tali cõtactu cauſatur, ſicut etiã in proiectis, & vniuerſim in his, qui reſiliunt per fortem contactum, impetus non in eodem inſtanti incipit, in quo contactus, ſed immediatè poſt tale inſtans. 4.

Inſtantia remouetur, ſonus incipit immediatè poſt corporum contactum.

In tertia particula definitionis non explicatur determinatum ſubiectum ſoni, quia illud ſub opinione eſt, definitiones autem debent eſſe receptæ communiter, vnde ad explicationẽ illius particulæ quædam ſunt notanda, & alia dubitanda. Primum notandum ex Ariſtotele 2. de Anima, c. 8. ſonum ſemper eſſe *alicuius ad aliquid, & in aliquo*, quia enim ad ſonũ requiritur motio, ideo neceſſarium eſt corpus mouens, ſeu percutiens, & aliud percuſſum, & hoc ſibi volũt verba, *alicuius ad aliquid*, requiritur etiã ſubiectum motus, in quo ſonus recipiatur, atq; id eſt, *in aliquo*. Secundò eſt aduertendum ſonum aliquando cauſari ex colliſione duorum corporum ſolidorum, aliquãdo verò ex diuiſione vnius, aliquando ex percuſsione aeris, vt in voce, & aliquando ex vehementi eius diuiſione, quos modos recenſet Albertus ſumma de homine, p. 2. in q. quid per ſe ſonat, vnde colligim[9] tria quæ Ariſtoteles numerauit, percutiẽs, percuſſum, & medium, aliquando eſſe reipſa diſtincta, veluti cùm duo ſolida corpora in aere percuſſa cauſant ſonũ, quemadmodũ in cymbalis videre licet: aliquãdo verò tria hæc non diſtingui, ſed tantum duo, vt quando ex motione aeris ſonus cauſatur, tunc enim id, ad quod, & id, in quo ſonus efficitur, ratione tantum diſtingui poſſunt, & ideo in 2. de Anima, textu 78. dixit Ariſtoteles vno tantùm exiſtẽte non fieri ſonum, poſſe verò fieri exiſtentibus duobus. Quare quod vlterius in textu 79. ſcripſit fieri ex colliſione duorum ſolidorum in aere, non tria exigit tanquam neceſſaria, vt Simplicius aduertit, falſuſque eſt Ægidius neceſſaria credens in perfecto ſono: vox enim datur ex ſola percuſsione aeris ad aſperam materiam, vt infrà videbimus, quæ tamen perfectiſsimus eſt ſonus. Item vt in textu

5\. *De vltima particula definitionis.*

Notatio 1. pro illius expoſitione.

Notatio 2.

Ægidius reiicitur.

textu 87. ait Ariſtoteles, & lyra, & tibia ſonum habent vocis ſimilem, atque adeo perfectum; cùm tamen ex ſola percuſsione aeris reſultet.

6

Quæſtiuncula 1. pro eadem 3 particula enodanda.

His ſuppoſitis eſt primum dubium, quando motus cauſatur ex colliſione, vel diuiſione alterius corporis in aere, an in ipſo hæreat ſonus, vel in corporibus diuiſis, aut inter ſe colliſis: ac ſimile dubium eſt quando ſonus fit ex percuſsione aeris, vel eius diuiſione, an ſonus ſit in ipſo aere, vel in corpore diuidente, vel percutiente: Communis ſententia eſt ſonum tantùm eſſe ſubiectiue in medio. Ita Albertus, Philoponus, Commentator, Sanctus Thom. Ægidius, & vterque Caietanus texttu 76. & 77. & alij communiter, fauetque Ariſtoteles toto cap. 8. inſinuans ſonum tantum eſſe in aere. Atque in principio illius ait, ea corpora habere ſonum in potentia, inter quæ & auditum ſonus effici poteſt, vbi ea quæ dicit eſſe ſonatiua in potentia, non obſcure explicat eſſe talia effectiuè, & non materialiter: fauet etiam experientia: nam impoſsibile videtur, ſonum eſſe in fidibus, vel in fiſtulis muſici inſtrumenti, vox etiam ſubiectiuè non eſt in arteria, ſed in aere. Et ratio à priori pro hac parte eſſe poteſt, quia ſonus generari videtur agitatione vnius corporis, diuiſione, rarefactione, condenſatione, mutuaque ſucceſsione partiũ in eodem loco, atque ita ex natura ſua videtur poſtulare ſonus ſubiectũ facilè agitabile, huiuſmodi autem eſt aer, non corpus ſonans quare, &c.

1. Sententia D. Thomæ, Alberti, &c

7.

2. Sententia oppoſita eiuſque primum argumentum.

Oppoſitam nihilominus ſententiam tenent alij, quos refert in 2. de Anima Apollinaris quæſt. 21. probaturque primò, diuerſa corpora ſe percutientia diuerſum efficiunt ſonum, quamuis vtraque in aere parem ſubeant motionem, veluti ſi duæ inter ſe tabulæ lapideæ, ac duo item ligneæ æquali etiam vehementia collidantur: ergo illa corpora non ſunt nudæ cauſæ efficientes, ſed etiam ſubiectiuæ, ſi namque aer ſolùm eſſet ſubiectum, diuerſus ſonus non eſſet, cum ſubiectum ſit idem, & motio eadem, vt ſupponitur. Secundò ſi ſonus tantum eſſet in aere, maior ictus aeris maiorem ſonum, & minor minorem ſemper cauſaret. Conſequens eſt cõtra experientiam, quia in altero cymbalo minor ictus interdum cauſat maiorem ſonum, quàm maior ictus in altero. Si dicas id contingere ex diuerſitate rei ſonoræ, inquiram quid ſit rem eſſe magis, aut minus ſonoram, an eſſe magis, meliuſve ſuſceptiuam ſoni. At hoc modo intentum concluditur. An fortè eſſe magis factiuam ſoni: at contra hoc procedit argumentum, quod ſonus fiat mediante ictu, atque adeò hoc non exiſtente maiore, maior ſonus fieri non poſsit. Idem argumentum vrgetur in diuiſione papyri, vel panni ſciſsione, cauſatur enim ſonus omnino diuerſus, cùm tamen ſit eadem aeris motio. Tertiò arguitur. Ex violenta diuiſione aeris cauſatur ſonus ob illius tantùm violentam diſcontinuationem, atqui talis ſonus in aere tantùm ſubiectatur: ergo etiam quando violenter pannus, aut papyrus ſcinditur, diſcontinuatio partium in ipſiſmet ſonum introducet, par enim videtur ratio. Dicetur fortaſſe ſonum non cauſari ob diuiſionem, ſed ob velocem ingreſſum aeris inter partes diuerſas: quippe ne vacuum detur impetu vehementi accurrit, colliditque proinde partes alias, atque ita cauſat ſonum. Sed obſtare videtur tum experientia docens ſonum cauſari ex diuiſione ante aeris ingreſſum: tum quia iam ſimilis fieret ſonus in omni ſciſsione æquè veloci: tum denique, quia ſi ſonus ille fieret ex motu aeris, minimus foret, quia motus ille eſt minimi ſpacij, cùm minima ſit panni, aut papyri craſsitudo, cùm tamen in alijs motibus aeris maioribus, tantus ſonus non ſoleat reſultare: ſtat igitur argumentum, nempe ſonum fieri ex violenta ſeparatione partium, in eiſque ſubiectari, atque adeo fore etiam cauſandum in vacuo ſonum ex ſimili aliqua corporis diuiſione, cùm partes illius ſubiectum eſſe poſſent reſultantis ſoni.

2. Argumentum.

Euaſio præcluditur.

3. Argumentum.

Euaſio tripliciter excluditur.

8.

1. Pronuntiatum.

In hac diſceptatione mihi certum eſt, ſonum præcipuè in corpore medio, qualis eſt aer, inhærere, cum ipſe præcipuè agitetur, & moueatur. Id primo patet in cymbali percuſsione: licèt enim æs illud vniformiter, & conſtanter perſeueret, non ſic tamen ſonus, ſed potiùs quaſi per diuerſos ictus à nobis percipitur: quia ſcilicet aer intra cauum æris hinc inde ad latera alliſus, varijs ictibus varios reddit ſonos: cùm ergo varietas ſoni varietati moti aeris reſpondeat, credendum eſt hunc illius ſubiectum eſſe potiſsimum. Patet ſecundò, quoniam ratione ſolius figuræ capientis aerem fit maior ſonus, cæteris paribus: magis enim æs idem ſonat, ſi concauum ſit, quàm ſi expanſum: eademdemque ratio eſt de voce, echo, atque ſono inſtrumentorum muſicorum, ob cauitates enim aerem detinentes ſonus redditur maior: in aere igitur reſidet ſaltem præcipuè. An vero aliquid ſoni ſubiectetur etiam in corpore ſonante, res obſcura eſt: conſentiendum tamen videtur communi opinioni, quæ experientijs adductis aliquando ſuadetur.

2. Pronuntiatum.

9

Notatio pro ſoluendis argumentis in num. 7.

Argumenta verò in contrarium facta ſolui poſſunt aduertendo ad efficiendum ſonum, eiuſque diuerſitates non concurrere ſolum aerem mediũ, ſed etiam incluſum in poris corporum ſe percutientium: in illo enim ſonus etiam recipitur. Item ex violenta corporis vnius diuiſione in aere incluſo cauſatur ſonus. Diuerſus denique modus percutiendi, ſeu comprimendi aerem inter corpora ipſa percuſſa, aut etiam diuidendi, diuerſitatem ſoni cauſat. Ad primum igitur argumentum negatur, aerem internum, & externum eodem modo agitari, quando diuerſi reſultant ſoni. Ad ſecundum licet ictus ſit æqualis, poteſt ſonus eſſe maior, propter diuerſam figuram, vel diſpoſitionem rei ſonantis, ex qua prouenit aerem percuti, reflectique diuerſimode. Ad tertium dic ſciſsionem non niſi propter aerem circunſtantem, vel propter incluſum in re quæ ſcinditur cauſare ſonum, neq; in re adeò lubrica, & obſcura quærenda eſt maior euidentia.

Ad 1. argumentum.

Ad 2.

Ad 3.

10

Quæſtiuncula 2.

Quid in ea ſentiant Commentator, & alii.

Sed tunc reſtat ſecundum dubium, an ſonus tantùm poſsit fieri in aere, an etiam in aqua: & in alio corpore tanquam medio. Quidam id aeri tantùm deferunt, vt Commentator 2. de Anima, textu 76. Albert. tractatu 3. & 18. Philopon. columu. 1. Iauellus quæſt. 73. & alij, inſinuatque Ariſtoteles textu 79. dicens ſonum fieri per repercuſſionem ad aerem: & textu 81. aerem eſſe qui facit audire, & 82. ſonatiuum dicitur, quod eſt motiuum aeris, & textu. 88. omne, quod ſonat, in aere ſonare, & 4. de hiſtoria, cap. 9. ait animalia tam aquatilia, quàm terreſtria, quæ vocem, vel ſpiritum faciunt percuſſo, verberatoque aere id præſtare, ac ſigillatim per vniuerſa volatilia, & aquatilia diſcurrens oſtendere conatur, ſonum fieri ex attritione ſpiritus, ſiue aeris. Item ſectione 11. problematum, quæſt. 6. dicit ſonum continue fieri, quia aer aerem propellit, & quæſt. 29. ſtrepitum eſſe aeris affectionem, additque oſcitantes non rectè audire: quia per aures egrediens aer colliditur: & ſonus fit, qui exterioris ſoni auditionem impedit, & quæſt. 49. ſtrepitum eſſe ſpiritum quendam, id eſt, attritionem ſpiritus. Experientia quoque ſuadetur hæc opinio. Nam piſces licet ſub aqua magno excurrant impetu, non cauſant ſonum, maximè verò ſi in aquæ ſuperficie aerem attingant. Denique ratio à priori eſſe poteſt, quòd ad ſonum

Suaſio ex dictis Ariſtotelis.

Ab experimento.

ſonum requiratur vehemens cōtactus corporum ſonantium, ac facilis diuiſio medij, quæ apte concurrunt in aere, vtpote ſubtiliſsimo: aqua vero quia grauis eſt, & corpulenta, tam facile diuidi nequit, aut impelli, vnde percuſsio vehemens non fit, priuſque excluditur aqua, quam ſonus generetur.

11 *Contraria ſententia Auicennæ, & aliorum.*

Eſt tamen alia opinio, aſſerens ſonum cauſari etiam in aqua. Ita Auicenna 6. natural. 2. p. cap. 6. Theophraſt. & Simpl. & Themiſt. 2. de Anim. c. 26. S. Thom. text. 79. & 83. Caietan. & Ægid. ib. colligiturque ex Philoſopho text. 79. ſcribente audiri ſonum in aere & aqua, fauet experientia, lapides enim ſub aqua, aut demiſſus in puteo lebes, cum terram attingit, ſonum efficit. Item ranæ ſub aquis ſonant, 4. de hiſt. c. 9. demiſſa ſcilicet inferiori mandibula, aquaque modice rupta in faucibus, vt ibidem philoſophatur Ariſtoteles. Naues etiam & remigia ſub aquis ſonum cauſant, quem piſces percipientes fugiunt, 4. de hiſt. c. 8. Ratio à priori erit fortaſſe, quoniam aqua omnes conditiones vendicat, quas aer, vt ſubiectum eſſe dicatur, namque, & aqua mollis eſt, ac diuiſu facilis, impetuoſa, comprimique poteſt violenter: eſt ergo ſufficiens ſubiectum ſoni, licet minus idoneum, quam aer.

12 *1. Pronunciatum in hac quæſtiuncula.*

In hac re dicendum videtur primo, præter aerem, ignem quoque ſubiectum ſoni eſſe, cuius tamen videtur authores obliti, omnes enim, aut aerem tantum, aut aquam etiam ſubiectum ſoni ſtatuunt. Probatur tamen experientia, ſi quis enim violenter diuidat flammam, vel ſi intra illam corpora ſolida ſeſe percutiant, non minor cauſabitur ſonus, quam in aere. Ratio deinde rem confirmat. Etenim ignis rarior eſt aere, & facilis ad diuidendum: ac reliquas vendicat conditiones propter quas aer ſubiectum ponitur ſoni. *2. Pronunt.* Secundo dicendum aquam quoque eſſe ſubiectum ſoni, experiētiæ quippe numero præcedenti adductæ vrgent, neque euaſiones ſolitæ ſatis faciunt corpora intra aquam colliſa ſonare, quod aquam moueant vſque ad aerem: refragatur enim experientia percipimus enim ſonum non ſuperno, ſed infimo in loco. Neque item ſatisfacit cauſari ſonum ob incluſum aerem in poris corporum ſub aquis ſe collidentium, tum quia aer ille exiguus eſt, ſonus autem ſolet eſſe grandis, tum etiam quia aer in poris tunc nec commouetur, nec extra illos reſilit, ictuſque principaliter in aqua recipitur. Quocirca verius eſt ſonum quoque in aqua recipi. *3. Pronunt.* Vnde colligo tertio ſonum non tantum in tribus dictis elementis fieri, ſed etiam in mixtis eandem diſpoſitionem habentibus, vt in liquoribus aquæ ſimilibus in modo ſubſtantiæ, quales in ſublimatorijs deſtillari ſolent, dummodo multæ non ſint pinguedinis, vt oleum. Nubes quoque apta videntur ſoni ſubiecta, quia aeri ſunt conſimiles.

13 *Ad motiua in n. 10.*

Ad experimenta pro opinione priore reſpondetur natantia ſub aquis non cauſare ſonum, quia ſine violentia diuidunt, denſitas enim aquæ celerem diuiſionem non permittit, ſolida tamen corpora, ſi ſub aquis collidantur vehementius, cauſabunt ſonum. Iam ad rationem negetur denſitatem aquæ tantam eſſe, vt omnino ſonum impediat. Ad Ariſtotelem denique reſpondetur ſpecialiter meminiſſe aeris, quod ſit aptius ſubiectum & vſitatum, magisq́; vt ſic dicam, familiare, præcipue ad perfectos ſonos.

CAPVT XX.

De diuerſitate ſoni, & ſpecialiter de voce, & echo.

1 *Varia ſoni diuiſiones proponūtur.*

SOlet diuidi ſonus in ſonum perfectum, id eſt, vocem, & in imperfectum, qui ſcilicet à rebus

inanimis cauſatur, ſpirituſque dici ſolet. Rurſum diuiditur in ſonum directum, & reflexum, ſiue echo Tertio in acutum, & grauem: denique in naturalem, & artificialem, quæ omnia membra explicanda ſunt, vt perfecta ſoni notitia habeatur.

De vocis inſtrumentu à natura datu.

De voce Ariſtoteles 2. de anima, in fine cap. 8. nonnulla Et primo notandum vocem eſſe propriam animalium, quæ pulmonem habent, ac reſpirant, quare primum principium vocis eſt anima, inſtrumenta vero, quibus formatur, ad quinque reduci poſſunt. Primum eſt pulmo aerem intra ſe continens: ſecundum aſpera arteria, quæ ima ſui parte pulmonem attingit, & vſque ad linguam extenditur. Tertium larynx, quæ à parte anteriori colli ſe prodit inſtar nucis, eſtque in ſummitate aſperæ arteriæ, ſunt in ea tres cartilagines veluti vaſa quædam intertexta muſculis, vt facile poſſint dilatari, & comprimi. Hæc ſcribit Galenus libro de vocis inſtrumento, cap. 4. & 7. de vſu partium cap. 4. Veſalius libro ſecundo cap. 21. Quartum inſtrumentum eſt particula quædam, ſeu lingula quaſi opericulum laryngis, atque aſperæ arteriæ, ne illuc ſubintrent cibus, potuſve, aut quæcunque in ſtomachum inferenda ſunt: eleuatur autem ac deprimitur ſuis muſculis ad formandam vocem. Quinto concurrit palatum quaſi *Inſtrumentorum vocis & muſica analogia.* quoddam vocis refractorium, vt ait Galenus 7. de vſu partium, cap. 5. deſeruiens ad augendam vocem. Ex his omnibus numeratis aggregatur integrum inſtrumentum formandæ vocis fiſtulæ ſimile, vt idem Galenus c. 13. ſcite proſequitur, nam oblonga arteria eſt, quaſi fiſtula, pulmo reſpondet buccis aerem mittentibus, laryngis lingula correſpondet foramini ſuperioris partis fiſtulæ, cui os canentis admouetur, ac ſicut immiſſo aere, foraminibuſque modo clauſis, modo apertis, variatur ſonus, ita laryngis rimulâ dilatatâ, vel compreſsâ per ſuos muſculos, varia emittitur vox: ſic igitur *Quo pacto vox formatur.* deſcripto inſtrumento, vox formatur. Aer muſculis thoracis, & pulmonis vehementer compreſſus ſpiratur, qui in larynge, & lingula, anguſtâ planè viâ, amplius comprimitur ad aerem ibidem contentum: namque ad formandam vocem oportet, vt aer externus in larynge retineatur, internuſq́; impellatur, vt ex eorum colliſione maiori, vel minori, maior, vel minor vox efformetur: colliſio autem maior, vel minor exiſtit, prout larynx, lingulaque comprimitur, aut dilatatur: atque ita ex diuerſa affectione eiuſmodi inſtrumentorum orietur diuerſitas in vocibus. Ita Ariſtot. 5. de generat. animal. cap. 7. Albertus Magn. ſumma de homine, tractatu de voce, quæſt. 4.

2 *Colligitur iam vocis definitio.*

His dictis de inſtrumento vocis, eius definitio, quam ex Ariſtotele collegit Philoponus, ſic habet. *Vox eſt ſonus ab anima eductus, per vocalem partem, cum imaginatione aliquid ſignifi andi*: in qua definitione omnes particulæ explicatæ relinquuntur præter vltimam. *Explicatur vltima particula.* Pro qua notandum, vocem emittere cōmune eſſe homini cum brutis, quæ pulmone, arteriaque donantur, 4. de hiſt. c. 9. quales non ſunt piſces, & animalia exanguia, vnde vocem non emittunt, ſed ſonos quoſdam efficiunt non vocali arteria, ſed inſtrumentis alijs, vt branchijs, quanuis Plinius lib. 9. cap. 18. balænas, & delphinos aſſerat carere branchijs, fiſtuliſque ſpirare, quæ ad pulmonem pertingant: animalia ergo, quæ per propria inſtrumenta vocem emittunt, id ſemper efficiunt cum imaginatione ſignificandi mentem, vel certe affectum aliquem internum, ipſum ſaltem emittendi vocem delectationis gratia, quam inde capiunt, vt hominibus, ac etiam auibus canoris accidit, vnde ad vocem neceſſaria non eſt ſignificatio ad placitum, ſed quæuis naturalis ſignificatio ſufficit. *Tuſsis non eſt vox.* Excluditur autem tuſsis à vocis definitione per dictam particulam, vt Philoponus notat

notat fol.63.col.2.eo q̄ non ordinatur ad ſignificãdum: quod ſi fortaſſe imponatur, inde participabit officium vocis analogice, vox autem propriè ordinatur, formaturque voluntarie: tuſsis autem quædam eſt inordinata, coactaque aeris emiſsio. Atque ita patet vocis definitio, & natura.

3 *Diſcrimen vnum vocis à locutione.* Eſt tamen vlterius notanda differentia vocis à locutione, quod vox communis ſit irrationalibus, loquutio homini propria, 4. de hiſtoria, cap. 9. nimirum loquutio ſuper vocem addit articulationem, diſtinctionemque ſuis terminis, quibus diuerſæ ſyllabæ, & dictiones componi poſsint: vnde per inſtrumenta vocis hactenus expoſita ad loquutionem ſpecialiter concurrunt lingua, & labia vocales namque litteræ, teſte Ariſtotele ſupra, ipſaque experientiâ, gutture, & voce ſolum proferuntur: cõſonantes vero linguæ, ac labiorum miniſterium poſcunt: ex his ergo loquutio perficitur vnde alia differentia vocis, & loquutionis eſt, *Diſcrimen alterius.* quod ad vocem ſit ſatis, ſi imaginationem ſignificet, ad loquutionem vero requiritur, vt expreſsiua ſit rationalis conceptus: brutis enim, quæ ſenſum iucundi, & moleſti ſolum vendicant, ſatis fuit vox ad eas affectiones explicandas: homini vero neceſſaria fuit loquutio, vt poſſet interiores conceptus declarare, 1. Politicorum, c. 2. & ſect. 11. problematum quæſtion. 1. Quapropter loquutiones pſittacorum, & ſimilium, imo & hominum dormientium non vendicant perfectam rationẽ loquutionis, quamuis materialiter ſumptæ, ſint locutioni ſimiles, vt ſunt etiam ſoni inſtrumentorum muſicæ, cum enim hi nec vocales ſint, nec loquutiones, diſtinctionem tamen quandam habent, melodiamque, ſeu conſonantiam. Ex quibus patet iam prima diuiſio initio capitis, nam *Concluditur 1. diuiſio initio capitis.* vox eſt ſonus ille, quem explicauimus, alij vero omnes ſoni, quibus ea definitio non quadrat, ſub membro altero comprehenduntur, retinueruntq; nomen generis tanquam imperfectiores.

4 *Pro 2. diuiſione, quid nam ſit echo Videatur Lorin. Sap. 17. verſ. 18.* Circa ſecundam diuiſionem eſt notandum ex Ariſtotele ſupra, echo dici quandam ſoni reflexionem, quæ fuit etiam ſententia Platonis in phædone, vbi echo ſonum eſſe dixit, quia à concauis, & ſolidis corporibus reflectitur inſtar amoris, qui in amantem reuertitur atque in hoc conueniunt vniuerſi interpretes: dubitant vero de modo reflexionis quo pacto fiat: volunt ergo quidam echo *Opinio 1. improbatur.* fieri parte aeris percuſsi perueniente vſq; ad corpus ſolidum, eademque reflectente inſtar pilę. Ita Auicenna 6. naturalium: hic tamen modus eſt impoſsibilis, quia in aere non eſt vna numero pars, quæ moueatur, ac deferat, referatque ſonum, ſed alia aliam propellit, ſatisq; proinde eſt, ſi pars corpori ſolido proxima ad illud allidatur, ſonumque *2. Opinio verior.* efficiat. Alij reflexionem hãc fieri dicunt percuſſo aere, atq; in circulũ moto, ita vt pars vna moueat, aliam imprimendo ei ſimilem ſonum, ſicq; deferri ſonum, donec finiatur impulſus, vel obſtaculũ offendatur, vnde reflectantur illæ velut vndæ aeris, ſeruata eadem forma ſoni, explicantque appoſito exemplo circulorum aquæ, cum lapis in puteum inijcitur, expanduntur enim circuli vſque ad circundantes parietes, vnde reuertuntur ad medium ordine retrogrado. Ita Philopon. fol 60. col. 3. & Auicenna 6. naturalium, part. 2. cap. 6. Albert. tracta. 3. cap. 19. Sanctus Thomas, Commentator, Ægidius, & alij apud Ariſtotelem ad text. 78. *Temperatur hæc opinio.* & 80. libri 2. de Anima. Quæ ſententia vera apparet, dummodo neceſſarium non requirat in echo reflecti realem ſonum: nam ſæpe eſt ſatis reflecti ſpecies intentionales: vt enim in ſpeculo videt quis faciem per ſolas ſpecies intentionales reflectentes ad oculos, ita in echo ſuam quiſque audit vocem, quia ſolæ eius ſpecies reflectuntur ad aures: hoc enim ſufficere patet, tum ex ſimilitudine adducta: tum etiam, quia ſæpe fit echo ad magnã diſtantiam, ad quam ſicut nec realis aeris motus peruenire poteſt (nedum inde reuerti) ita nec realis deferri ſonus. Et hinc intelligitur, cur in echo audiantur vltima verba tantum, quia ſcilicet reflexio fit ordine retrogrado, & quoniam ſonus ſucceſsiuus eſt facile moritur, atque adeo quando vltima verba perficiuntur, primorum verborum ſonus ſaltem ſecundum articulationem vocis euanuerat: hac ergo de cauſa non fit integra reflexio, & ita patet ſecunda diuiſio. *Cur poſteriora verba in echo audiantur.*

Tertia diuiſio clariſsima eſt & data, quaſi per metaphoram ex tangibilibus deſumpta, vt Philoponus, & Themiſtius aduertunt, dicitur enim ferrum acutum, quod breui tempore alte penetrat, obtuſum quod vix longo penetrando quaſi obtunditur: ſic ſonus acutus dicitur, qui breui peruadit, grauis vero, qui obtundit auditum. Quarta etiam diuiſio nulla ferè expoſitione indiget: ſolum eſt notandum, omnem ſonum quoad ſubſtantiam, eſſe qualitatem naturalis ordinis: in cõpoſitione tamen, & proportione ſonorum, artem multum habere locum, quæ differentia accidit ſono, vt ſonus eſt, veruntamen ſecundum formam illam artis ad prædicamentum quantitatis reduci poteſt, habereque eſſentialem differentiam illius generis. Porro de diuiſionibus notandum, videri omnes accidentales reſpectu ſoni, cum accidat illi hoc vel illo inſtrumento fieri propter hunc finem, vel alium. 5 *De 3. diuiſione.* *De quarta.*

CAPVT XXI.

Quomodo, & per quod medium ſonus immutet auditum.

IN hoc capite agendum iam de ſono prout eſt audibilis, de quo duo ſunt explicanda. Primum, Quo modo ſonus, qui in longinqua fit, perueniat ad auditum. Secundum, quo medio peruenire poſsit: atque à ſecundo incipiendo, vt faciliori. In quouis obiecto exterius ſenſibili poſtulatur ſpatium inter ipſum, & potentiam, expeditum corpore quolibet impediente actionem, vnde in pręſenti aer, qui rariſsimus eſt, expeditiſsimum habetur medium, idemq; cenſeo de igne: aquam vero nonnulli: inter quos eſt Albert. Summa de homin. tract. de auditu, quęſt. penult. cenſent ineptam eſſe ad hoc munus, nec poſſe per illam ſonum peruenire ad auditum: ſed oppoſitum mihi certum eſt, ac ſentit Ariſt. 2. lib. de anim. text. 79. dicens, ***Auditur quidem ſonus in aere, & aqua***, & 4. de hiſt. c. 8. fatetur piſces ſub aqua audire, quod etiam experientia conſtat, nam ſtrepitu in littore terrentur, ac fugiunt. Neq; poteſt id attribui viſioni, quia ſi aſtantes ſileant, non fugiunt: & è contra ſub turbida etiam aqua, atq; adeo ad videndum inepta, fugiunt propter ſtrepitum. Certè Plin. l. 1. c. 7. refert, fuiſſe in piſcinis Cæſaris piſces adeo perfectum habentes auditum, vt vocati venirent: nos etiam ſonum ſub aquis editum extra illas audimus: ridiculum autem eſt putare in ijs euentis ſonum deferri per aerẽ, cum aquis etiam quieſcentib. nullaque in eis motione facta, quæ aeri locum præbeat, ſpecies ſoni per illas diffunduntur: ſunt ergo aptũ medium. Accedit tandẽ ratio, tũ quia habẽt aquæ ſufficiẽtem raritatem, tum quia probauimus eſſe ſubiectum ſoni: ergo à fortiori medium illius erũt. 1 *Pro poſteriori parte tituli reſolutio aerem, & ignem eſſe media idonea diffuſioni s ni.* *Item & aquam, quicquid Alb. & alii velint.*

Sed obſtare videntur huic veritati duo Ariſtotelis textus. Primus eſt 76. vbi differentiam ponit inter auditum & olfactum, quod medium auditus ſit aer, olfactus vero tum aer, tum aqua: Commentator ibidem, alijque reſpondent loqui Ariſtotelem de medio recipiente obiectum ſecundum eſſe reale, quæ expoſitio nobis probari non poteſt, qui oſtendimus ſonum recipi in aqua realiter: rurſus non conſonat litteræ, loquitur ſiquidem 2 *Contra proxime dicta vnus Ariſtotelis locus. Reſponſio Commentatoris reiicitur.*

quidem Ariſtoteles de immutatione medij, quæ deſeruit ſenſationi: hæc autem eſt intentionalis. Adde quod odor realiter in aqua, aut in aere non recipitur, ſed in exhalatione odorifera, vt infrà dicemus. Aliter ergo reſpondet Caiet. ibi cum Simplicio aerem poni à Philoſopho medium auditus tanquam omnium aptiſsimum. Atque hoc modo nulla eſſet differentia, ſolus enim aer eſt medium aptiſsimum odoratus, maximè reſpectu animantium, qui reſpirando olfaciunt, vt textu octauo dicitur. Præterea medium viſus non ponitur aer, ſed perſpicuum in communi, licet aer tantum ſit aptiſsimus inter perſpicua. Locus ſane difficilis eſt, atque cum de mente Ariſtotelis aliàs conſtet, nec commodior occurrat expoſitio, dicendum, ideo aerem ſimpliciter poni medium auditus, quia ſimpliciter neceſſarius eſt, ac ſine quo auditio non fieret, illo ſaltem qui intra aures exiſtit. Vnde ſub aquis tandiu quis audiet, quandiu in aures non irrepent: ad olfaciendum vero neque aer neceſſarius omnino eſt, neque aqua impedit omnino: intercedit ergo differentia aliqua. Addi etiam poteſt per aquam difficile ſonum percipi, medium autem dici, per quod fit commodè ſenſatio, fieri vero odorationem per aerem, & aquam ſatis commode, præſertim ab aquatilibus. Secundo in text. 82. ait Ariſtoteles ſonatiuum eſſe motiuum aeris, indicans plane ſolum aerem capacem eſſe recipiendi ſoni. Reſpondetur Ariſtotelem non dicere aerem eſſe adæquatum ſoni ſubiectum, vel medium, ſed principale, magiſque viitatum, quia nullum eſt commune nomen ſignificans ſubiectũ adæquatum, itaque poteſt ſonus audiri per aerem ignem, & aquam, & conſequenter per alia etiam corpora mixta, quæ eiuſdem raritatis erunt.

Simplicii quoque, & Caietani expoſitio impugnatur.

Commodior interpretatio.

Alter textus.

3 An vero per terram, & denſiſsima alia corpora poſsimus audire, difficultatem habet, nam experientia id probare videtur: nam intra cubiculum denſiſsimis, ac craſsiſsimis parietibus vndique ſeptum, audietur externus ſonus, maxime ſi vel leuiter pulſetur paries. Oppoſitum nihilominus habet communis ſententia: ad experientiamque adductam reſpondent quidam, corporibus nunquã deeſſe poros aerem continentes, qui ſpecies recipiat: ſed hæc ſolutio difficilis creditu eſt, quid enim vetat dari corpus ſine poris, vt purum terræ elementum? Caietanus ergo, quem moderni quidam ſequuntur, non negat poſsibile corpus abſque poris, rarò tamen, aut nunquam apud nos tale medium inueniri, ac ſi inueniatur nequaquã per illud fieri poſſe auditionem, ſeu ſpecierum ſoni diffuſionem, quæ quidem ſolutio ſatisfaceret vtcunque experientiæ, ſi afferretur ratio ad ſuadendum impoſsibile eſſe ſonum audiri, niſi aer extrinſecus cum intrinſeco continuetur: ſola vero affertur Philoſophi authoritas aſſerentis, aquam & aerem ſoni medium eſſe, qua etiam, ſi efficax ad rem eſſet, ignis excluderetur, quod tamen eſſe falſum iam oſtendimus. Ariſtoteles ergo media viſitata, & communia propoſuit, rariora alia non excluſit. Itaque cum ratio in contrarium non producatur, experientiaque faueat parti aſſerenti ſonum audiri poſſe per denſum corpus, ea ſane videtur admittenda. Adde quod ſoni immutatio per actionem realem fit: ſicut ergo calor ob hanc rationem alterare ſolet medium denſum magis, vel minus, iuxta capacitatem medij, ita & ſonus idipſum poterit. Probabiliter quidem iſta dicuntur, ſed quia vrgentes etiam rationes hic deſiderantur, aſſentiendum opinioni communiori, pro qua ratio probabiliſsima ſe offert. Nam ſonus ſucceſsiuus eſt, ac citiſsimè tranſit, vnde medium requirit citiſsimè penetrabile, cuiuſmodi non eſt denſum corpus, vt patet etiam ex adducto exemplo, calor enim, qui ſumme eſt actiuus, tarde parietem peruadit. Reſtabat dubium aliud, an per vacuum poſsit ſonus immutare auditum, cui ſimile reſoluimus in c. 16. n. 8.

Diſcutitur, an cætera corpora quãuis denſiſſima ſint ſoni medium.

Iudicium authoris.

Cognito medio, inueſtigare ſupereſt, quomodo per illud ſonus perueniat ad auditum, cauſando ne in medio pleno aliquid, atque in auditu ipſo, an non? Conueniunt quidem omnes in organo potentiæ auditiuæ produci ſpecies ſoni, ſicut in oculo ſpecies coloris: de medio autem non ita; quidam putant non diffundi ſonum per medium intentionaliter, ſed realiter, vſque ad intrinſecum aerem auditus. Ita opinari videtur Albertus ſumma de homine, quæſt. de auditu, referens Auicennam 6. naturalium, fauet Ariſtoteles ſecundo de Anima, text. 81. dum ait ſonatiuum eſſe, quod facit audire, eo quod moueat continuè aerem vſq; ad auditum, & textu 82. addit tunc internum aerem moueri atque agitari, quò non obſcure indicat realem tranſmutationem. Alij volunt realem ſonum per aerem diffundi, non vero per aquam, eo quod inepta ſit ad illum recipiendum, & nihilominus poſſe auditum immutari per illam vtiq; intentionaliter. Alij aiunt ſonum per aerem tantum intentionaliter diffundi, quia credunt ſolum eſſe ſubiectiue in corpore ſonante, quod tamen iam ſupra excluſum eſt. 4

Pro priore tituli parte variæ opiniones de medio ſoni.

Vnde dico primo, ſonum multiplicari poſſe etiam intentionaliter per aerem, & aquam: probatur experientia. Primo, nam contingit adeo longe rem ſonantem audiri, vt incredibile ſit realem ſonum ad aures vſque peruenire; cum non niſi violenti, & ſenſibili aeris motione excitetur, quam tamen nullam in ſimilibus euentis percipimus: ſola ergo tunc fit intentionalis diffuſio ſpecierum, ſaltem propius aures. Secundo ſi ſonus realiter peruenit vſque ad aures, vel idem numero peruenit, qui prima aeris percuſsione fuit genitus, vel ille, qui per ſucceſsiuam partium aeris agitationem generatur prope auditum. Primum impoſsibile videtur: cum idem ſonus audiatur in locis diſtantibus, non poſſet autem vna numero pars aeris ad tot loca, tamque abiuncta deferri. Alterum quoque falſum eſt, nam ſi ille tantum ſonus qui in aere fit iuxta aures imprimeret ſpeciem in auditum, profecto ſonus ille audiretur: conſequens vero eſt contra experientiam, omnes quippe eundem ſonum, eundemque vbi ſit locum percipiunt. Tertio ſonus eſt per ſe primo, & proprie ſenſibilis: igitur ex ſe immutat auditum, etiamſi longe diſtet dummodo obſtacula non interiaceant, vt patet etiam in coloribus: ergo poteſt ſonus ſpecies ſuas per aerem multiplicare. Neque vero hoc negaſſet Ariſtoteles: nam quod ait ſonatiuum mouere aerem vſque ad auditum, non conficit de ratione illius eſſe, quod illuc realiter pertingat, ſed tantum eſſe oportere immutatiuum auditus modo aliquo. 5

2. Aſſertio probatur. Primo.

Secundo.

Tertio.

Satisfit Ariſtoteli in n. præced.

Sed nunc exponendum ſupereſt quando incipiat ſonus ſui ſpecies multiplicare per aerem: dico ergo ſecundò ſonum, ſimulac eſſe incipit, multiplicare ſpecies intentionales per medium. Eſt contra non paucos aſſerentes, dum ſonus realiter per medium producitur (producitur autem vbicunq; realis medij motio impetuoſe cauſatur) non diffundi intentionales illius ſpecies, ſed harum diffuſionem inde inchoari, vbi deſinit realis diffuſio. Ita opinantur Albertus ſecundo de Anima, tractatu 3. cap. 18. & 19. Venetus textu 78. Thienenſ. text. 79. & 82. Ægidius textu 64. indicantque Caietanus Sanctus Thomas, & Alexandrin. Noſtram vero concluſionem docuit S. Thom. 1. p. quæſtion. 77. art. 1. & quæſt. 78. a. 3. in 2. diſt. 24. articul. 2. quæſtiunc. 1. Suadentque argumenta facta pro priori aſſertione. Audimus enim ſonum in parte, quia incipit, v. g. in cymbalo, aut ore animantis: is ergo 6

2. Aſſertio.

ſonus imprimit ſpecies ſuas in auribus, ſonus enim cauſatus in vltima parte aeris potuit quidem ſui ſpeciem producere, non tamen alterius, cum oſtenſum ſit cap. 2. ſpeciem repræſentatiuam obiecti totius, & ſingularum partium eſſe diſtinctas, ſaltem partialiter, & in præſenti oſtenditur, tum quia ipſe ſonus diſtinctus eſt: ergo & ſpecies. Tum quia ſonus à principio eſt obiectum per ſe ſenſibile: ergo à principio multiplicat ſpecies, cum ſit agens naturale: patetque à ſimili in colore. Confirmatur. Nam primus ſonus alijs etiam non multiplicatis audibilis eſſet, aliorum vero multiplicatio eſt illi per accidens: eſt ergo per ſe diffuſiuus ſpecierum: ergo à principio eas diffundit.

7 *Prima obiectio.* Sed contra hanc doctrinam obijcies primo: ſonus eſt qualitas ſucceſsiua: ergo ſpecies non producit. Patet conſequentia, quia vel produceret per ſui partes præteritas, vel per futuras, quorũ neutrum ſtare poteſt, cum neutræ partes exiſtant, vel produceret per continuatiua indiuiſibilia, & hoc etiam falſum videtur, quia iam illæ tantum partes audirentur. *Quorundã reſponſio.* Quidam concedunt produci ſpecies per indiuiſibilia illa, audirique ſonum ſecundum illorum aliquod tantummodo, ſed hoc contra experientiam eſt, percipimus enim integram vocem, quæ ſucceſsiuè fit, & ſonum continuè durantem: ergo totius integri ſoni producitur ſpecies. *Vera ſolutio.* Dicendum ergo, totum ſonum producere ſpecies tum per partes diuiduas, tum per indiuiduas ſuo modo. Itaque ſicut ſonus ſucceſsiue fit, ita intelligendum ſucceſsiuè immutare potentiam: & hac ratione nihil obſtare quominus res ſucceſsiua agat per partes ſuas: nam ſicut habent verum eſſe reale, ſed in tempore: ita & in tempore, ſui producunt ſpecies.

8 *Obiectio 2.* Secundo contra ſecundam concluſionem oppones. Si ſonus multiplicaret ſpecies intentionales à principio, in inſtanti audiretur, cum ea multiplicatio abſque reſiſtentia contrarij fiat, ac patet in viſibilibus ſpeciebus. *Ei nonnulli ſuccumbũt.* Nonnulli, vt videre eſt apud Venetum 2. de anima, text. 83. huic obiectioni cedunt: attamen videntur contra experientiam ſentire: auditur enim ſonus tranſacto tempore non minimo, vt quando in ſylua ligna cæduntur, longe prius audit ſonum qui cædit, quam qui latè diſtat: fulgur etiam multo ante ferit oculos, quam tonitruum audiatur, cum tamen tonitruum prius erumpat: cuius rei ratio nulla eſt alia, quam quia ſpecies audibiles multiplicantur ſucceſsiue.

9 *Pro vera reſponſione notatio triplex.* Quare pro reſponſione notandum, cum ſonus incipiat per vltimum non eſſe, illius actionem, quæ ſimul cum illo naturali neceſsitate incipit, eodem modo incipere debere: alioquin ſi per primum ſui eſſe inchoaretur, vel ante, vel poſt ſonum inciperet. Secundo eſt obſeruandum magnitudinem rei ſenſibilis plurimum conducere ad multiplicandas longius ſpecies, ſicut etiam in alijs agẽtibus multitudo formæ eorum ſphæram actiuitatis auget: atque experientia etiam conſtat, maius luminoſum ex loco remotiore immutare viſum efficacius, quam minus. Tertio eſt notandum diſtinguere oportere in ſono quantitatem (vt ita dicam) ex parte ipſius ab ea, quæ prouenit ex parte ſubiecti, non enim ſunt eædem, ſic ſonus, qui fit in vna, & eadem parte aeris, poteſt eſſe maior, vel minor per modum intenſionis, pro ratione maioris, vel minoris ictus, vel cauſæ alterius, & hanc voco quantitatem ex parte ſoni. Eſt etiam ſonus maior per modum extenſionis, quo per partes plures aeris diffunditur, & vtraque magnitudo conducit ad ſphæram actiuitatis augendam, vt ex dictis liquet.

10 *Vera reſpõſio* Dico ergo, conſiderari poſſe certam ſphæram, intra quam ſonus intenſiuè ſolum magnitudinis multiplicet ſpecies, etiamſi ſit minimæ extenſionis: intra talem ergo ſphæram totam, quæ curta eſt, multiplicat ſonus ſimulac incipit ſui ſpecies, poſſetque ſimul ab eo audiri, qui intra ſphæram illam exiſteret. Ac certe docere videtur experientia, intra paruam diſtantiam, ſimulac oculus videt contactum corporum ſonantium, percipi ab auribus ſonum, ſicque intra eandem ſphæram tam cito audiri ſonum diſtantem, quam propinquum: at vero in ſpatio amplo ſpecies ſoni non poterunt propagari longius, donec ſonus ipſe plurimum etiam multiplicetur extenſiuè: & quia talis multiplicatio ſucceſsiuè fit, ſpecies quoque ad tantam diſtantiam non niſi trãſacto aliquo tempore perueniunt, atque ita ſaluæ ſunt dictæ experientiæ, intelligiturq; Ariſtoteles de ſenſu, & ſenſibili, capit. 7. vbi ait ſonum prius immutare medium, quam auditum.

Ex hac vero ſolutione inſurgunt difficultates duæ. 11 *Difficultas vna ex dicta reſponſione.* Prima eſt ſequi ex dictis actionem audiendi poſſe incipere per vltimum non eſſe, atque adeo ſucceſsiue fieri, quod videtur contra rationem actus cognoſcitiui, & immanentis. *Difficultas altera.* Secunda eſt, datam ſolutionem habere locum non poſſe: nam cum ſonus ſucceſsiuus ſit, dum pars poſterior fit, præcedens iam non exiſtit: nunquam ergo creſcet ſonus extenſiuè. *Confirm.* Et confirmatur. Nam ſi prior pars ſoni non prius auditur, plane tranſacto tempore aliquo audiri non poterit, quia cum ſucceſſiua ſit, minime perſeuerat.

12 *Ad 1. difficultatem.* Ad primam difficultatem concedo ſequelam, nam actus proportionantur obiectis, & preſertim in externis ſenſibus, qui ab obiectis ſuis maximè dependent. Itaque ſicut obiectum auditus ſucceſſiue fit, ſucceſsiue etiam cognoſcitur, ac cum ipſo ſucceſsiue multiplicato, continue multiplicantur ſpecies. *Ad ſecundã.* Ad ſecundam reſpondetur ſonum non eſſe qualitatem adeo ſucceſsiuam, quin in eadem parte durare poſsit aliquo tempore, ſed ſucceſsiuam dici, quia ſucceſsiue fit, & durat ſolum, quo tempore durat ſucceſsiua factio illius, nam ſi conſideremus ſonum ſecundum magnitudinem intenſionis, in eadem parte ſucceſsiue acquirit totam perfectionem, non tamen ibi permanet, ſed ſtatim incipit corrumpi, breuique tempore ex toto deficit: attamen quo tempore durat multiplicari poteſt extenſiuè, ac fieri ſufficiens ad multiplicandas longius ſpecies. *Ad confirmationem quid aliqui dicant.* Ad confirmationem quidam dicunt, ſpecies ſoni conſeruari aliquantulum poſt deſitionem ſoni, ſed hoc impoſsibile eſt, quoniam ſpecies illæ pendent in conſeruari à ſono, & ſi aliquanto tempore manerent, ſono iam corrupto, ſemper poſſent conſeruari, quod eſt cõtra experientiam: *Verior reſolutio.* dicendum eſt ergo, ſpecies ſoni tamdiu durare, quandiu ſonus ipſe, atque intra id tempus quo durant, audiri poſſe, & non vltra: ſimile quippiam reſoluimus ſuperius c. 12. n. 3.

CAPVT XXII.

Quodnam ſit organum, & quæ potentia audiendi.

1 *Aſſertio cõmunis organum auditus aereum eſſe.* De actione audiendi nihil dicendum occurrit præter ea, quæ in communi dicta ſunt: ſupereſt ergo agendum de ipſius organo, de quo plerique Philoſophorum conueniunt debere eſſe aliquid aereum, cum ſubiectum ſoni aptius ſit aer, organumque debeat eſſe quantum fieri poteſt obiecto potentiæ accommodatum: *Notatio 1. pro aſſertione, ſeu explanatione dicti organi.* atque ita poſt Ariſtotelem de ſenſu, & ſenſibili, capit. 2. & omnes Philoſophi, & Medici ſenſerunt, quod tamen non ita intelligendum, vt organum auditus ſit purus aër: organum quippe ſenſus pars eſt animantis, cum nutriri debeat, ac ſentire: puro autem ele-

mento

mento hæc repugnant, cum animatum non ſit: dicitur ergo auditus organum aereum à prædominantibus aeris qualitatibus, quod colligi poteſt ex Ariſtotele 2. de anima, text. 111. Oppones tamen ex eodem Philoſopho 2. de partibus, cap. 1. vbi aſtruere videtur ſolius tactus organum eſſe mixtum: in alijs vero eſſe quid ſimplex: veruntamen locus de perfecta mixtione intelligitur, quod nimirum tangendi organum eſſe oporteat attemperatum abſque prædominio alicuius elementi, quantum poſsit fieri, in alijs vero ſenſibus poſſet elementum aliquod prædominari, ac de illius natura dici. Qua de cauſa ſuperius aſſeruimus organum viſus eſſe aqueum, ita & nunc dicimus organum auditus eſſe aereum.

2 *Notatio 2.* Ad hoc tamen explicandum notetur ſecundò, aures exterius apparentes non eſſe auditus inſtrumentum, ſed datas à natura, vt aer ſono commotus in earum anfractibus refrangatur, ſenſorium que auditus minime lædat, ac melius immutet, quo fine auris effecta eſt dura, & cartilaginea, 1. de hiſtoria, cap. 11. intra aures vero neruus reſidet deſcendens à cerebro, terminatus ad earum cauitatem, per quem ſpiritus animales auditui communicantur à cerebro, illa autem cauitas plena eſt parte quadam animata ſpirituoſa, & aerea, quæ ob id vitalis aer nuncupatur à Themiſtio, capite octauo, & à Simplicio textu 82. hæc autem pars tegitur, & cauitas ipſa auris clauditur quadã membranula, quæ tympanum dicitur, extra quam reliqua aurium cauitas, aeris cum externo continuati plena eſt. Ex his vero omnibus ſola pars ſpirituoſa ſub membrana contenta organum auditus ponitur ob rationem allatam: membrana autem deſeruit ad tutamentum, ne ſenſorium ab extrinſecis commotionibus immediatè impetitum læderetur facile. In quo auditio ita perficitur: ſonus, vel eius ſpecies peruenit vſq; ad aerem in extrinſeca cauitate auris contentum, membranamque attingit, per quam in ſenſorio ipſo ſpecies inducitur, ac tandem potentia ibi exiſtens, talique ſpecie informata auditionem elicit.

3 *Notatio 3.* Sed aduertendum eſt tertio in ſciſsionibus, & diuiſionibus anatomicis apparere manifeſte dictum neruum, & membranam, de quo Veſalius lib. 1. de fabrica, cap. 8. Valuerde libr. 1. cap. 3. qui diligenter de his ſcribunt, & cuncta auris oſsicula enumerant, negant tamen, partem aeream, quam poſuimus ſenſorium, hucuſque per anatomem fuiſſe deprehenſam, quod ideo forte contingit, quia diſſoluto à corpore animo pars illa facile diſſipatur: licet ergo experimento non ſit cognita, neganda non erit, cum ratio conuincat, organum auditus debere eſſe aereum: cætera enim quæ in auribus reperiuntur terreſtria ſunt: ponendum eſt ergo aliquid aereum, quod ſenſorium ſit audiendi, vnde falſus eſt Albertus in ſumma de homine, tract. de auditu, q. 1. qui cum Auicenna dixit ſenſorium auditus eſſe neruum, quibus videtur aſſentire Galen. l. 1. de cauſis ſymptomatum, c. 3. attamen 7. de placitis aperte conſentit Ariſtoteli hac in parte.

4 *Notatio 4.* Quarto eſt notandum ipſum Ariſtotelem text. 83. docere prędictum ſenſorium debere eſſe omnino immobile, vt poſsit percipere omnes differentias ſonorum, at in text. 82. aerem auribus inſitum moueri exteriori aere moto, & text. 84. additur moueri ſemper proprio motu: non ergo ſibi conſtat Ariſtoteles. Quidam intelligunt non de parte aerea, quæ eſt ſenſorium, ſed de vero aere in extrinſeca cauitate aurium exiſtente, huncque dici immobilem, quia nunquam extra talem locum fertur, moueri tamen intra illum. Ita Themiſt. ca. 28. Philoponus fol. 61. col. 3. Auerroes, Ægidius, & alij: ſed obſtat quod aer ille ſi organum non eſt, erit ſaltem medium audiendi: ſi ergo continuè moueretur, impediret proculdubio auditum. Adde fingi facile non poſſe, à quo ſemper moueatur. Rectius ergo S. Thomas, & Simplicius aerem auris de ſe eſſe immobilem, ab extrinſeco tamen moueri ob prauam aliquam diſpoſitionem auditus, quæ expoſitio conſonat verbis Ariſtotelis, qui cum dixiſſet aerem illum moueri ſubdit, *verum ipſe ſonus alienus eſt, & non proprius*, ſicque vult eum motum ſignum eſſe deprauati auditus. Quocirca motus intra aurem digito obturatam, non ideo ſentimus, quod interior aer continue moueatur, vt alij crediderunt, ſed quod externus aer vehementius intruditur, quem interior pellere nititur, & ſic ſonus reſultat, qui à nobis percipitur.

Vltimo aduertendum eſt ex Ariſtotele lib. 4. de hiſtoria animalium, capite octauo, in quibuſdam animantibus imperfectis auditum conſtitui in medio corpore, neque in eis prominere aures, ſed tantum quendam anfractum dari, cuius foramen extrinſecus viſitur. In quibuſdam præterea imperfectioribus adhuc non apparere determinatum locum auditus, vt etiam dicitur 2. de partibus, c. 12. Hæ tamen differentiæ in ijs ſunt: quæ ad melius eſſe ſpectant, ad maioremq; perfectionẽ, & cuſtodiam huius potentiæ: at ſubſtantia illa, quam diximus eſſe organum, neceſſario debet reperiri ſaltem proportionaliter in omnibus, quæ verè audiunt. Ex his ergo omnibus notatis conſtat quod ſit organum auditus, & quæ audiendi facultas: eſt nimirum qualitas in dicto organo reſidens apta ad percipiendum ſonum per propriam ſpeciem ab ipſo impreſſam. 5 *Notatio 5.* *Concluditur pars tituli huius capitis.*

CAPVT XXIII.

Quidnam ſit odor, & quid ſapor, ac de ſpeciebus eorum.

Dicendum ſequitur de olfactu, cuius obiectum eſt odor, & ideo eius natura prius explicanda eſt, quia vero odor, & ſapor magnam inter ſe conuenientiam habent, ſimul de vtroque agendum. Fuit ergo ſententia Heraclyti apud Ariſtotelem de ſenſu, & ſenſibili, c. 5. dicentis odorem eſſe vaporem, ſeu exhalationem: Auicenna 6. naturalium part. 2. cap. de odore, vult eſſe humidum ſpiritum, & Conciliator different. 155. exprimit ſpiritum eſſe medium quid inter fumum, & vaporem, quod tamen Ariſtoteles improbat illo loco. 1 *De natura odoris opiniones.*

Prima concluſio. Odor eſt qualitas tertiæ ſpeciei. Probatur, quoniam eſt accidens per ſe primò ſenſibile, omnia vero ita ſenſibilia in illa ſpecie collocantur, cum neque aliud prædicamentum detur, neque alia ſpecies illius prædicamenti in qua ponantur: eſſe vero odorem accidens patet, quia adeſt, & abeſt, &c. quod etiam ſit qualitas, notum videtur: quia non habet modum afficiendi ſubſtantiam diuerſum à qualitatibus alijs. 2 *1. Aſſertio.*

Secunda concluſio. Odor eſt qualitas ſecundo conſequens ex primarum mixtione, in qua ſiccum vincit humidum, calorque abſolute dominatur. Ita Ariſtoteles de ſenſu & ſenſibili, cap. 5. D. Thom. 2. de Anima, lectione 29. text. 95. Albertus ſumma de homine, tract. de olfactu quæſtione nona, ſcribit odoris ſubiectum eſſe ignem temperatum, videlicet mixtum corpus, in quo prædominantur qualitates ignis, ſimiliter ſentiunt Alexand. in libro de ſenſibili, cap. de odore, & alij citato loco de Anima, Theophraſtus libro ſexto de cauſis plantarum, capite primo: idem præterea indicant aſſerentes odorem fumum eſſe, vel exhalationem: explicant enim naturam odoris per eius ſubiecta, in quibus ſane calor, & ſiccitas prædominatur. Probatur deinde concluſio ratione. Nam res odoriferæ 3 *Secunda.*

riferæ calefactæ melius odorem efflant, vnde melius æſtate, quam hyeme percipiuntur odores, pleraque etiam vigente calore odorem emittunt, & non aliàs. Quod aperte demonſtrat calorem eſſe præcipuam odoris diſpoſitionem. Vnde etiam experimur rem odoriferam non percipi odoratu, ſi nimium madefiat, ipſum quoque organum odorandi multa è capite diſtillatione obtunditur, atque imperfecte odorem percipit: dulcia tandem minus odorifera ſunt, quia in eis prædominatur humiditas: requirit ergo odor dominium ſiccitatis, non tamen omnino aridis gaudet, nonnullam que humoris admixtionem poſcit.

4 *Varia Ariſtotelis loca conciliatur.* Ex quibus patent, cohærentque diuerſa Ariſtotelis loca in hac materia, nam c.5. de ſenſu, & ſenſibili, ait odorem non eſſe vaporem, neque exhalationem, ſection. vero 12. problematum, quæſt. 10. dubitat, an odor ſit fumus, vel vapor, & ſect. 13. quæſt. 5. inquit odoris naturam eſſe vaporem, & cap. 2. de ſenſu, & ſenſibili in fine, vult odorem eſſe fumoſam vaporationem, ideoq́; ab igne eſſe: cum ergo cap. 5. negat eſſe exhalationem, interpretandus eſt in ſenſu formali, id eſt, non eſſe ipſam ſubſtantiam exhalationis: cum vero alijs locis id affirmat, intelligitur ſubiectiuè, id eſt, ſubiectari in re ſimili exhalationi, calida ſcilicet, & ſicca. Vrgebis, dicto cap. 5. de ſenſu, & ſenſibili, impugnat Ariſtoteles Heraclytum, quod odorem poſuerit exhalationem, qui tamen credendus ſit loquutus ſubiectiuè. *Inſtantia ſatisfit.* Reſpondetur putaſſe forte Heraclytum eſſe ſubſtantiam, vel certe dicendum ſæpe Ariſtotelem impugnare verba magis, quam ſenſum. Alij reſpondent Ariſtotelem eo loco probare odorem non ſubiectari in vero vapore, & exhalatione, quę mixta imperfecta ſunt, quod quidem verum eſt in ſe, incertum tamen an id intenderit Ariſtoteles: vapor enim, cum ſit humidus nimium, non eſt capax odoris, neque item exhalatio ob nimiam ſiccitatem, videndus eſt Plinius de hac re l. 10. c. 70.

5 *3. Aſſertio pro ſapore.* Sit iam tertia concluſio. Sapor eſt qualitas ſecunda reſultās ex mixtione, in qua calor cum humiditate vincunt, ita tamen, vt calor ſit principalior. Et hoc eſt, quod Ariſtoteles ait de ſenſu, & ſenſibili ſaporem cauſari ex materia, in qua humiditas, quæ comprehendit (id eſt, ſuperat) ſiccitatem calore concoquitur: ſic enim reſultat ſapor: quod ſi calefactio adeo procedat, vt ex illa materia humida reſoluat materiam ſubtiliorem iam plurimum exſiccatam, cauſabitur odor, quo fit vt omne ſapidum humidum ſit aliquantulum, atq́; infra videbimus etiam in organo guſtus reperiri humiditatem, ad ſaporem percipiendum. Quare ſapor, & odor qualitates vicinæ ſunt, quanuis hic ſubtilior ſit, ac nobilior.

6 *Pro poſtrema parte tituli de ſpeciebus ſaporum, & odorum communiter.* Hinc Ariſtoteles 2. de Anima, capit. 9. ait ſpecies ſaporum & odorum proportione quadam eſſe ſumendas, & de ſenſu & ſenſibili, cap. 5. ſcribit, ſicut ſaporum quidam dulces ſunt, alij amari, ita inter odorum alios delectationem cauſare, alios triſtitiam, qui dulces, atque amari proportionaliter dici poſſint. De vtrorumque tamen ſpeciebus in vniuerſum dicimus, ſicut ex dicta proportione qualitatum primarum reſultant, ita ex illius variatione variari, de qua Galenus libr. 1. de ſimplicium medicamentorum facultate, cap. 38. vbi pleraſque ſpecies ſaporum enumerat, & Theophraſt. lib. 6. de cauſis plantarum, cap. 4. *De ſaporibus peculiariter.* Plinius libr. 15. capit. 27. tredecim recenſet ſaporum genera: Ariſtoteles vero de ſenſu, & ſenſibili, capite quarto, & cum ipſo alij poſt Platonem in Timæo octo proponunt, dulcem, & amarum, pinguem, ſalſum, auſterum, acrem, acutum, acerbum, ſeu ponticum. Dulcis ſapor conſurgit ex temperatis calido, & humido, qua de cauſa maxime accommodatur noſtræ naturæ, amarus vero ex calido, & ſicco vehementibus, atque ponuntur extremi ſapores, teſte Ariſtotele, imo & ſenſu ipſo, extreme enim afficiunt guſtum: ergo & inter ſe diſtant extremè. Præterea licet in calore non maximè diſtent, maxime tamen in ſiccitate, & humore. Vnde ex parte ſubiecti requirunt etiam temperamenta nimium diſtantia. Reliqui ſapores medij ſunt, de quibus philoſophandum iuxta acceſſum, & receſſum ad extremos illos. Galen. tamen libr. 4. de ſimplicium medicamentorum facultate, cap. 10. vult acutum potius, ac ponticum ſaporem maxime diſtare, quem medici ſequuntur: ſed immeritò, vt ex dictis patet, affirmatque Ariſtoteles, ac peripatetici non pauci, nominatim Commentator 2. de anim. commento 105. & 5. Collectanearum c. 2. D. Thom. de ſenſu, & ſenſibili, lect. 11. Auerroes 2. de Anima, text. 105. & 5. Collecta. capit. 27. Garbius in ſumma lib. 1. tract. 5. q. 71. Contarenus l. 5. de elementis. Iauellus 2. de anima, q. 46. Hæ itaque ſunt ſaporum ſpecies ſimplices, ex quibus mixti alij congregantur ſapores, quemadmodum de coloribus ſuperius diximus, ac tam multi quidem vt promptius fuerit hominum ventri eos indies miſcere, quam menti nominibus diſtinguere.

Sed & ipſæ odorum ſimplices ſpecies non ſunt 7 *Item de odoribus.* nobis adeo notæ propter imperfectionem noſtri olfactus: vnde hoc tantum diſtinguimus, an res ſit odorifera, necne, & an ſit odor nobis gratus, an moleſtus: vnde neque illos proprijs nominibus diſtinguimus, ſed ex ipſis rebus odoriferis denominationem ſumimus, vt à roſa, à thure, &c. Diſtinguimus etiam odorem à fœtore per illum intelligentes odorem ſuauem, per hunc contrarium, ſolet etiam diſtingui odor acutus, & grauis: acutus dicitur, quia celeriter mouet: grauis, quia tarde, ſeu remiſſe: de quibus Plinius lib. 21. cap. 7. Oportet tamen aduertere vltimo loco, ex cap. 4. de ſenſu, & ſenſibili, & ex Galeno lib. 4. de ſimplicium medicamentorum facultate, c. 21. odorem quendam eſſe, qui ad alimentum ordinatur, & guſtum prouocat, vnde conſonantiam habet cum ſapore, nam ſuauis, & delectabilis odor coniungitur optimo ſapori, & è contrario, ac ſenſus talium odorum maximè ineſt brutis, quod fuit neceſſarium, cum quę ab eis guſtanda ſunt per ſolum odorem abſque alijs documentis diſcernant, viſui enim ſæpe alimentum eſt delectabile, quod tamen guſtui eſſet nociuum, itaque odorandi facultas neceſſaria fuit maxime brutis, vt prænuntiaret guſtui conditionem cibi, fuit item neceſſaria, vt alimentum diſtans ſentire poſſent. Alij ſunt odores, qui per ſe delectant, neque mouent appetitum, vt paſſim experimur in floribus, atque ſuffitibus, tales vero conſonantiam non vendicant cum ſapore, imo ſæpe ſuauiſſimi ſunt, ſapor autem amariſſimus, quod Galen. ſuprà notat, & Ariſtotel. text. 95. Plinius libr. 15. cap. 18.

CAPVT XXIV.

Quo modo odor medium, & olfactum immutet.

QVamuis præcedenti quæſtione de odore, & ſapore dixerimus, propter eorum affinitatem, 1 in hac tamen quæſtione proſequemur tantum de odore, ſupereſt autem de illo dicere prout ſenſibilis eſt, de modo videlicet, quo ſenſum immutat. Atque primo ſupponendum odorem à longe immutare poſſe ſenſum, vt experientia docet: neceſſe ergo eſt interiectum medium carere corpore impediente diffuſionem odoris: *Suppoſitio pro priore parte tituli.* vnde medium accommodatum ſunt aer, imo & aqua, vt Ariſtoteles ſupra teſtatur, & de ſenſu, & c. 5. & 4. de hiſt. c. 8. Nam piſces ſub aquis odorem percipiunt, dum nocte mouentur ad alimentum diſtans, non alio ducti ſenſu, q̄ olfactu. Idem habetur 2. de part. c. 10.

Scribit-

Scribitque Plinius lib. 10. cap. 70. Philoponus de Anima, fol. 59. col. 3. S. Thom. de ſenſu, & ſenſibili, lect. 14. Hoc poſito, quæſtio eſt de modo diffuſionis per medium.

Opiniones aduerſæ de diffuſione odoris per medium.

Auicenna 6. naturalium, p. 2. cap. de olfactu, ſentit odorem non aliter poſſe diffundi, quàm realiter. Quæ fuit ſententia Platonis, vt refert Albert. tractatu 3. cap. 23. Commentator verò ad textum 97. ex alio extremo credit rem odoriferam ſolùm emittere ſpecies intentionales, quem ſequitur Nyphus.

2.

1. Pronunciatum.

Hac tamen in re duo habentur certa. Vnum qualitatem odoriferam non poſſe ita diffundi per aerem, aut aquam, vt in eis ſubiectetur, cùm odor non ſit actiua qualitas, ſicut nec color mediumque incapax illius ſit, cùm in eo requiratur mixtio qualitatum primarum, vnde denuo non producitur, niſi ea mixtione poſita, ad quam conſequitur: cùm autem medium ab odorabili immutatur, illa mixtio non intercedit: ergo, &c.

Secundum.

Alterum eſt à re odorabili diffundi odorem realiter per medium, quare cùm non diffundatur inhærendo aeri, vt dictum eſt, oportet vt exhaletur aliqua ſubſtantia tenuis ad modum fumi deferens ipſam qualitatem. Atque ita intelligitur Ariſtoteles 2. de Anima, textu 127. dicens aerem pati ab odore, non quòd recipiat ſubiectiuè in ſe odorem, ſed quòd per aerem deferatur.

Probatur 1.

Atque hoc euidentiſsimis experientijs patefit. Primò quia ablata re odorifera medium per multum temporis conſeruat odorē: non poſſet autem conſeruare ſolas ſpecies, quia pendent in cōſeruari ab obiectis: ergo manet ipſa qualitas in aliqua tenui ſubſtantia.

Secundo.

Secundò, ſæpe non redolet materia odorifera, niſi calefiat, & fumum quendam, vel halitum ſpiret, vt patet in thure, ideoque meliùs odorē percipimus vere, quàm hyeme, quia frigus impedit exhalationem.

Tertio.

Tertiò experimur odorem inuolucris conſeruari, & alias facilè difflari, namque ſola emiſsio ſpecierum abſque ſubſtantiæ vaporatione non minueret qualitatem, vt in colore patet, hac enim de cauſa roſa euaporando marceſcit, & poma corrugantur.

Quarto.

Quartò manus rem odoriferam attrectans redolet: non ob ſpecies ſolas, vt patet: non ob productum odorem in manibus, vt ex dictis liquet: ergo ob aliquam ſubſtantiam odoram, quæ illis adhæſit: vnde & abluēdo facilè odor perditur.

Quinto.

Quintò odores nonnunquā plurimum cerebro proſunt, cuius cauſam reddit Ariſtoteles de ſenſu, & ſenſibili, capite primo, quia cerebrum frigidum vapore odoro, vtpote calido, temperatur, ac fouetur, qua de re Ariſtoteles ibidem cap. 2. & ſectione 13. problematum, quæſtione prima, atq; in hoc conueniunt ferè authores: imò propter hanc euaporationem Pythagorici dixerunt odorem nutrire,

Odorē alere fabuloſum.

quod Ariſtoteles improbat eodem li. de ſenſu, c. 5. nam ſubſtantia illa nutritioni idonea non eſt, neq; ad ſtomachum deſcendit, vnde fabuloſum videtur, q; Plinius l. 7. c. 2. refert quoſdam ore caſſos, odore tantùm ali, quem naribus trahunt.

3.

Circa 2. partem tituli diffuſionem realē vſque ad olfactum alii requirunt, alii verius non requirunt.

His ita ſtatutis difficultas reſtat, an ad odorem ſentiendum oporteat illum realem vaporem ſubſtantiæ peruenire vſque ad olfactum, nam Auicenna ſuprà, & alij affirmant, D. Thom. lect. 20. in ſecundo de Anima, ſcribit hoc poſſe quidem contingere aliquando propter vehementiam odoris, non tamen eſſe neceſſarium, ſufficereque ſpecies intētionales. Idem docet in 2. diſtinct. 2. quæſtion. 2. artic. 2. ad 5. Philoponus 2. de Anima, fol. 63. col. 1. & 2. Ægidius text. 100. dub. 2. vterque Caiet. & Iauellus, denique Colonienſes de ſenſu, & ſenſibili, cap. de odoratu: quæ ſententia mihi probabilior eſt,

Suadetur.

& probatur primo. Senſatio odoris fit ad longiſsimam diſtantiam, de vulture enim ſcriptores produnt olfacere ad 50. milliaria, non eſt autem credibile ſubſtantiam odoram ita longe poſſe diffundi, atque Albertus Magnus 2. de Anima, cap. 25. refert in Græcia, alij apud Troiam tantam fuiſſe ſtragem, vt Tygrides, & vultures odore cadauerum allicerentur ab ſpatio leucarum 500.

Euaſio

Reſponderi ſolet tunc quidem deferri exhalationes odoriferas, vento præſertim calido eas conſeruante, & fouente, ſic enim tempore peſtis vitiatum aerem peruenire longiſsimè.

Inſtatur.

Sed obſtat, quoniam licèt integra cadauera reſoluerentur in rariſsimam materiam, non poſſent tantum ſpatium exhalationibus implere: maximè quia odor versùs omnem partem in ſphæram funditur.

Secundo.

Secundò probatur, quia ſi odor multiplicaretur realiter vſque ad olfactum, ſpecies intentionalis illius produceretur ſolùm à vapore naribus proximo, ſicque non ſentiretur odor exiſtens in obiecto præcipuo, vnde realis odor difflatur, quod eſt contra experientiam.

Tertio.

Tertiò odor eſt per ſe primò ſenſibilis: ergo eſt productiuus ſpecierum vbicunque hæret: ergo illas producet exiſtens in obiecto odorifero, atque adeò ad nares vſque, ſi proportionata fuerit diſtantia.

Cōfirmatur.

Confirmatur, quia aliàs nullum eſſet medium extrinſecum ad ſentiendum odorem, ſemperque ſentiretur per contactum phyſicum inter rem odorabilem, & olfactum, eſſetque olfactus quidam tactus, ſicut de guſtu aſſeruit Ariſtoteles ſecundo, de Anima, capite decimo.

Quarto.

Vltimo ſenſatio odoris per aquam neceſſariò fit per ſpecies intentionales, quia exhalatio odorifera non poteſt in aqua cōſeruari propter frigiditatem, & humorem, teſte Ariſtotele, de ſenſu, & ſenſibili, cap. 5. ergo, &c.

4.

Diffuſio ſpecierum intentionaliū odoris ab obiecto incipit, ſicut & ſoni.

Supereſt verò dubium ſimile ei, quod de ſono tractauimus, an ſpecies odoris incipiant multiplicari à principio à re ipſa odorifera, an verò ſolùm vnde ceſſat multiplicatio odoris realis. Reſpondetur à principio multiplicari, quòd verò ſimul exhaletur ſubſtantia tenuis, accidentarium eſſe: etenim res odorabilis non ſentitur per exhalationem ab ipſa diſtinctam, ſed per propriam ſpeciem, quam producit à principio. Rationes etiam factæ de ſono hic procedunt: obiectioque in contrarium, quia iam odor in inſtanti perciperetur contra Ariſtotelem de ſenſu, & ſenſibili, cap. 7. ac contra ipſam experientiam. Sed obiectio ſicut ibi de ſono, ita hic ſimiliter ſoluenda eſt: nimirum eſſe certam ſphæram, intra quam res odorifera ſua virtute multiplicate valet ſpecies, & intra illam percipi in inſtanti: eſſe autem ſphæram aliam, ad quam perueniant ſpecies ratione exhalationis adiunctæ, vel ratione calefactionis rei odorabilis, per quam multiplicatio ſpecierum fit ſucceſsiuè, quia exhalatio, & calefactio ſucceſsiuè fiunt.

Obiectio duplex diluitur

Offert ſe tamē adhuc duplex argumentum: vnum quia ſenſatio odoris perturbatur contrario vento: non fit ergo per multiplicationem ſpecierum intentionalium, quę ita planè non perturbantur, vt de viſualibus liquet, quibus non obſtat agitatio aeris, quominus per diaphanum propagentur. Alterum, quia odor ſemper moleſtus eſt, aut iucundus: ergo non tantùm peruenit ad potentiam per ſpecies intentionales. Ad primum dic quamlibet agitationem medij, perceptionem ſenſibilis perturbare, licèt non perturbentur ſpecies: id tamen minus apparet in viſu, quia immutatio viſus eſt magis perfecta, ac minus materialis. Ad ſecundum negatur conſequentia, vt de viſione etiam patet, quæ cùm purè intentionalis ſit, recreat tamen, aut contriſtat.

5.

Vltima in præſenti cap. dubitatio reſoluitur.

Reliquum eſt vltimum dubiolum, an ad ſentiendum odorem ſit ſimpliciter neceſſaria progreſſio odoriferi vaporis per aliquam diſtantiam. Reſpondemus hanc ſæpe requiri propter imperfectionem odoratus, aut rei odorabilis, per ſe ta-

 men

men loquendo non eſſe neceſſariam, ſed ſufficere multiplicationem ſpecierum, quod tantùm fortè voluere Commentator ſuprà, & Venetus textu 97. adducta experientia cupreſsi, & quorundam aliorum corporum, quæ longo tempore æquè redolent, ac ſine diminutione: non ergo euaporantur, alioquin diminuerentur, vt in pleriſque docet experientia. Et hæc videtur mens Ariſtotelis ſectione 12. problematum quæſtion. 10. vbi quærens, an à re odorabili progrediatur aliquid ad ſenſum, negatiuè concludit, quia aliàs, inquit, oporteret rem minorem reddi, nunc autem ea, quæ odoratiſsima ſunt, eadem videmus durare. Eſt & alia experientia: nam res odorifera intra aquam ſentitur, vbi tamen nihil exhalat. Accedit tandem ratio, ſenſus enim à ſolis ſpeciebus immutantur, ſpecies autem fieri poſſunt abſque exhalatione, per ſe loquendo, cùm non habeant neceſſariam connexionem.

Oppoſitio ex Ariſtotele, & D. Th.

6. Oppones Ariſtotelem de ſenſu, & ſenſibili, capit. 2. aſſerentem, organum olfactus non debere eſſe calidum, eo quòd odorabile, cùm fumoſa euaporatio ſit, calidum eſt: immutatur ergo ab ipſo vapore, vtpote à diſsimili, alioquin ratio nõ procederet, & cap. 5. docet vaporationem odoris illabi in ſenſorium. D. Thomas etiã 1. part. quæſtion. 78. artic. 3. ſcribit oportere obiectum olfactus moueri ſecundum alterationem caloris, vt inſpiret odorem. Neuter tamen exigit vaporationem hãc vt ſimpliciter neceſſariam, ſed tantùm vt magis conducentem: quia etiam communiter, & regulariter fit, neceſſaria dici poteſt, maximè in nobis, in quibus olfactus eſt obtuſiſsimus.

Explicantur

CAPVT XXV.

De organo, & potentia olfactus, ac etiam de medio actuque odorandi.

1. DE organo huius ſenſus varia eſt Philoſophorum ſententia, ad quam diuerſitatem intelligendam, notandum, quòd in anteriori parte cerebri ſunt quaſi duæ cellulæ, quæ ventriculi cerebri dicuntur, à quibus progrediuntur duo nerui, mamillares appellati, quod eorum extrema ſunt quaſi pupillæ: eſt præterea naſus duabus patulus vijs, quibus rectà itur ad illos neruos. Igitur ſententia Galeni eſt organum odoratus reſidere in ventriculis cerebri. Ita habet 8. de vſu partium, & lib. de inſtrumento odoratus. Idem tenet Auicenna 6. naturalium, part. 1. cap. 5. Albertus 2. de Anima, cap. 26. Philoponus fol. 65. col. 2. & 4. At Veſalius lib. 4. cap. 3. vult organum hoc conſiſtere in oſsiculis mamillaribus, quem plerique moderni ſequuntur, Magneſius verò lib. de ſenſu particulari, cap. 22. ſentit per cartilagines narium deriuari neruos, in quibus conſiſtit ſenſorium odoratus: Ariſtotelis ſententia obſcura eſt in hac parte, nam ſection. 13. problematum, quæſt. 5. ait in animalibus reſpirantibus fieri odorationem, accedentibus odoribus ad cerebrum, vbi tamen non affirmat in cerebro exerceri odorandi actum, ſed explicat id, quod ſæpe talem actum comitatur. Primo autem de hoſtoria animalium, cap. 11. ſolùm dixit per vias narium ſubminiſtrari olfactum, & lib. 2. cap. 12. de naribus pronuntiauit continere meatus odorandi, & libr. 4. cap. 8. quòd ſicut externorum ſenſuum, ita olfactus conſtitutum eſt diuerſorium, id eſt, organum, nam auium, inquit, generi foramina tantùm ſunt odorandi, cùm alijs etiam nares inſint, quo indicat in naribus conſtitui organum, & 2. de partibus, cap. 16. oſtendit diuerſitatem organorum olfactus ex diuerſitate narium, & 2. de Generatione animalium, cap. 4. ſignificat organum odoratus oriri à cerebro, ſicut organum auditus, atque adeò alibi reſidere.

Diuerſæ ſententiæ de organo olfactus.

Ariſtotelis in hac re ſẽtentia obſcura.

2. In hac re non poteſt ſtatui certa concluſio: at in primis ſententia Galeni odorationem fieri in cerebro, non videtur probanda, & idem exiſtimo de ſententia Veſalij, illæ enim partes de ſubſtantia cerebri ſunt, cùm tamen cerebrum ſit fons omnium ſenſuum, & ideo nullius organum: ſed omnibus caret, niſi fortè tactu aliquo, vnde ab eodem Galeno lib. 3. de cauſis ſymptomatum, organum non ſentiens cerebrum appellatur, quòd optimè illi obijcit Commentator lib. 1. Collectanearum, cap. 7. & lib. 2. cap. 17. Præterea non eſt maior ratio cur in cerebro, collocetur organum olfactus, quàm viſus, vel auditus: ergo, &c. Probabilior itaque videtur ſententia, aſſerens organum odorãdi iacere in interiori parte naſi, quam etiam amplectitur Valles lib. 2. cap. 24. ac confirmat primò, quia odoratio fit in naſo: ibi ergo ſenſorium exiſtit. Probat antecedens, quia ibi eſt ſenſatio vbi voluptas, ſed hæc in naſo percipitur: ergo. Secundò cum vapores odoriferi aſcendant vſque ad cerebrum confortandum, conſonum rationi eſt, vt olfactus, quaſi explorator vaporum locetur ante cerebrum, ſicut in guſtu obſeruatum videmus, eſſe ſcilicet in ore collocatum, quaſi in ianua, vt poſsit de cibis iudicare, antequam ad ventriculum demittantur. Addit tamen Valles odorationem non tantum in naribus fieri, ſed in ipſis viſceribus etiam, ac tota ea parte, per quam, & ad quam reſpiratio protenditur, quod putat ſenſiſſe Platonem dialogo de natura. Hoc tamen falſum videtur, arbitrorque ante partem illam, in quam incurrunt meatus oris, & naſi ad pulmonem, organum olfactus reſidere, non vltra: alias ſicut reſpirando per nares odoramur, ita reſpirando per os perciperemus odores, quod contra experientiam eſt, ac Philoſophos omnes.

Excluditur Galeni opinio.

Valleſij opinio magis arridet.

Falſa tamen extenſio Valleſij.

3. Vltimò aduertendum eſt olfaciendi organum diuerſimode diſponi in diuerſis animalibus, de quo latè Ariſtoteles 4. de hiſtoria, cap. 10. 2. de partibus, cap. 16. de ſenſu, & ſenſibili, cap. 2. Etenim quædam habent olfactum opertum, alia verò minimè, quæ differentia, per ſe loquendo, non eſt eſſentialis, vt aduertit Sanctus Thomas de ſenſu, & ſenſibili, lection. 14. Quæret verò aliquis, quod elementum in hoc ſenſorio prædominetur, diximus namque organnm viſus eſſe aqueum, auditus aereum: Ariſtoteles ergo de ſenſu, & ſenſibili, capit. 2. indicat organum olfactus eſſe igneum, at in 2. de Anima, textu 130. docet ignem in nullo organo ſenſuum prædominari, ſed oculus, ait, ex aqua, auris ex aere, olfactus ex horum altero conſtat: probabilius itaque videtur temperamentum huius organi eſſe quaſi medium inter aquam, & ignem, atque aerem, vt ſubſtantia organi conſonet obiecto ſenſus, eſt enim odor in calido, & ſicco temperatis: vnde quandam temperiem requirit: probabile ergo eſt ſimilem requiri ab ipſo ſenſu. Sed intereſt, quia organum eſſe non debet affatim calidum, ac ſiccum, cum ſit in potentia ad actionem obiecti: atque hæc eſt mens Ariſtotelis in citato loco de Anima. cum verò alibi illud tribuit igni, non ſignificat ei prædominari ignem, ſed quando actum elicit ignem prædominari, quia nimirum calefiat à vapore odorifero, vt exponit Sanctus Thomas, & hæc de organo. Ex quibus licet colligere quid ſit ipſa potentia odorandi, eſt enim facultas quædam reſidens in explicato ſenſorio intra nares, apta, vt immutetur ab odoribus, illoſque ſentiat.

Varietas organorum olfactus.

Quodnam elementum ibi prædominetur.

Odoratus definitio.

4. Circa actum huiuſcè potentiæ præterdicta in communi, ſolùm reſtat aduertendum, animalia tantùm reſpirantia olfacere reſpirando, atque adeò in aere tantum olfacere, non in aqua, vt docet Ariſtoteles 2. de Anima, textu 100. cauſamque reddit,

Animalia terreſtria, reſpirantia. nõ niſi in aere odorantur

reddit, quia intra naſum datur operculum in via ad ſenſum, quod non niſi per reſpirationem eleuatur. Galenus ſuprà hoc irridet operculum, cùm ex anatomia non deprehendatur: vnde cauſam aliam affert, non poſſe ſentiri odores, niſi reſpirando, quia nequeunt aliter penetrare vſque ad ventriculos cerebri: hæc verò ratio falſum ſupponit, eſtque inſufficiens, quia ſi via ad olfactum non eſſet occluſa, nulla eſſet ratio cur non penetrarent ſpecies odoris ſemel intra naſum poſitæ vſque ad cerebrum, etiam reſpiratione ceſſante: eſt ergo occluſa via: operculum autem nō eſt pars aliqua, ſicut palpebra in oculo, ſed via arctiſsima in parte interiori naſi, quæ reſpiratione dilatatur: compreſsio ergo illius dicitur operculum, vnde eodem textu 100. Ariſtoteles ait, quòd in reſpirantibus amouetur operculū dilatatis venis, ac meatibus, & ex hoc colligit Ariſtoteles animalia reſpirantia non olfacere in aqua, quod de terreſtribus intelligendum eſt, nam quædam ſunt aquatilia, quæ reſpirant, vt ranæ, 4. de hiſtoria, cap. 7. & delphines capite demiſſo etiam ſub aquis odorantur, mouentur etiam ad eſcam de nocte, cùm illam videre non poſsint: tunc ergo olfactu ducuntur: quando autem Ariſt. 2. de Anim. textu 98. videtur homini olfactum propriè tribuere reſpirando, idem de reliquis animantibus ſentit, quæ ſimilem naſi compoſitionem habent, vt ſtatim textu centeſimo exponit.

Olfactus operculum perperam impugnat Galenus.

Reſpirantia aquatil a ſub aquis odorantur.

CAPVT XXVI.

Vtrum obiecta guſtus, & tactus immutent potentias realiter, vel intentionaliter.

1. DE his duobus ſenſibus, quoniam inter ſe magnam vicinitatem habent, & vt breuitari etiam conſulamus, ſimul dicendum eſt. De obiectis autem eorum ſecundū naturam, dictum à nobis eſt, obiectum quippe guſtus eſt ſapor, obiectum verò tactus ſunt qualitates primæ, aliæque nonnullæ ex eis profluentes, de quibus in 2. de Generatione egimus: ſolùm ergo reſtat explicare modum quo hæc obiecta immutant ſenſus: opinãtur enim aliqui immutare illos ſola materiali alteratione, quam ſententiam defendit Valleſ. lib. 2. c. 29. Quæ probatur primò, nam dicti ſenſus, quoties ſentiūt materialiter alterantur, vt experientia conſtat: hoc autem ſufficit, vt obiectum ſentiri dicatur: ergo. Secundò ſi tactus ſentiret per ſpecies intentionales, etiamſi in organo tactus eſſet calor, vt quatuor, poſſet nihilominus tactus percipere calidū aliud, vt quatuor: conſequens eſt falſum: ergo. Patet ſequela, quia realis calor, & ſpecies caloris non repugnant eſſe ſimul: ergo licet habeat calorem, vt quatuor realiter, recipere poterit ſpecies alterius caloris, vt quatuor: ergo, &c. Tertiò ſi per ſpecies intentionales eiuſmodi ſenſus agerēt, vtique in inſtanti agerent: nam productio ſpecierum inſtantanea eſſe poteſt. Conſequens eſt falſum, cum ignis, verbi gratia, applicatur ſucceſsiuè, magis, ac magis ſentiatur: ergo, &c.

Opinio Valleſij & aliorum hos ſenſus agere tantum per ſpecies reales.
Probatur 1.
Secundo.
Tertio.

2. Difficultas huius quæſtionis potiſsimè habet locum in tactu, pendetq; eius deciſio ex alio puncto, an quando manus, verbi gratia, ſentit calorem, illum ſentiat, quem ſubiectat inhæſiuè, an eum, qui eſt in calefaciente: nam ſi calorem percipit inhærentem ſibi, ipſe erit ſufficiens ad cauſandam ſenſationem ſui abſque ſpecie alia: ſi verò ſentit in altero ſubiecto exiſtentem, neceſſaria erit ſpecies: hinc ergo incipiendo ſit prima concluſio. Guſtus, & tactus non ſentiunt qualitates ſuis organis inhærentes, ſed qualitates rerum eos alterantium. Hæc concluſio, quod ad guſtum attinet, eſt mihi certa: experientia quippe euidenter docet, guſtum non percipere ſaporem ſibi inhærentem: ſed rei ſapidæ, ac diſtinctæ. Et ratio id demonſtrat, ſapor enim qualitas actiua non eſt, ſicut neque odor, ſolùmque reſultat ex mixtione primarum, vnde quando Ariſtoteles 2. de Anima, textu 126. ait corpora inſenſibilia pati non nihil à re guſtabili, materialiter intelligendum venit, id eſt, non rem guſtabilem, vt ſic per ſaporem aliquid agere in rem inſenſibilem, ſed per humorem ſapori coniunctum. Quod verò ad tactum attinet, aduertendum, illum per multa membra extendi, quæ inæqualiter affecta eſſe poſſunt à qualitatibus tangibilibus. Eſt ergo ſenſus concluſionis quoad hanc tangendi facultatem, nullam partem tactu prædıtam ſentire calorem, vel alias qualitates ſibi inhærentes: poſſe tamen ſentire calorem partis vicinæ, ſi ſit excellentior. Quo certè modo aliquando ſentimus calorem ab intrinſeco: ſemper ergo is qui ſentitur calor, alterius rei eſt, vel partis calefacientis, non is qui inhæret parti ſentienti.

1. Aſſertio, ac præambula.
Probatur quoad guſtum
Notatio pro probatione quoad tactū.

3. Probatur ergo concluſio ſic declarata primò à paritate rationis aliorum ſenſuum, nullus enim eorum ſentit ſibi inhærentem qualitatem: ergo neque tactus ſentiet calorem inhærentem ſibi. Secundò, quia iam tactus continuo ſentiret, quia ſemper aliquæ qualitates primæ ei inhærent: conſequens verò eſt contra experientiam. Dicetur fortè non ſentire qualitates ſecundum gradus ſibi connaturales, ſed ſecundum exceſſum. At hinc ſaltem ſequitur quoties calor, vel frigus inhæſerint in gradu præternaturali, continuam ſenſationem in tactu dari, quod repugnat experientiæ: nam ſi quis manum igni applicet, ſentit calorem, ſi remoueat, non ſentit, & tamen aliquandiu durat calor manus intenſior, quàm ſit ipſe naturalis. Præterea arguitur contra euaſionem. Nam ſi calor naturalis remittatur, & poſtea intendatur vſque ad debitam intenſionem naturalem, talis calefactio ſentietur: ergo calor in naturali intenſione tactu percipitur, atque adeò, ſi calor inhærens, & connaturalis ſentitur, ſemper planè ſentietur. Occurrunt alij tactum non ſentire calorem in facto eſſe, ſed in fieri, hoc verò falſum eſt, nam quod ſentitur primò, & per ſe, qualitas ſenſibilis eſt, hæc autem calor eſt ipſe in facto eſſe: nam in fieri motus vocatur, atque inter ſenſibilia communia ponitur. Tertiò arguitur principaliter, nam tactus maiorem calorem percipit, quàm ſibi inhæreat: ergo non percipit ſibi inhærentem, ſed potiùs rei calefacientis, ſi enim proprium ſentiret, illum certè, & non maiorem ſentiret. Antecedens verò oſtenditur. Nam cùm quis igni applicatur, ſentit illico, vehementem, ac moleſtum calorem: & tamen totum nondum recepit: tum quia longiori egeret mora: tum etiam quia ſi ab igne moueatur, protinus illam caloris vehementiam non ſentiet. Quartò arguitur, nam tactus ſentit duritiem, & mollitiem, & ſimiles alias, euidens verò eſt non ſentire eas ſibi inhærentes, ſed inhærentes rei tactæ, vt duritiem lapidis: ergo idem modus ſentiendi datur reſpectu qualitatum primarum, nam vnius ſenſus vnus eſt ſentiendi modus. Et confirmatur, quia calor igni inhærēs qualitas ſenſibilis eſt: ergo potens immutare tactum ſufficiēti modo, vt ſentiatur: ipſe ergo eſt, qui verè ſentitur.

Probatur 1.
Secundo.
Euaſio excluditur.
Et impugnatur.
Altera euaſio refellitur.
Tertio.
Quarto.
Cōfirmatur.

4. Sed contra. Qui à ſole calefit, calorem ſentit, non Solis, quia nullus in illo eſt: ergo ſibi inhærentem. Negatur tamen conſequentia, ac dicendum vnamquamque corporis partem ſentire calorem ſibi proximum, omnes verò calorem tum corporis circunſtantis, tum etiam ſanguinis, qui intenditur, effunditurque ad partes exteriores. Denique ſentiri etiam calorem exhalationum, quæ à ſole gene-

Obiectionis cuiuſdam expeditio.

Non ſatisfacit. generantur. Verùm hæc omnia minimè ſatisfaciunt, finge enim nos immediatè à ſole calefieri, tunc planè ex vi actionis illius calorem ſentiremus, non quidem hærentem nobis, tum propter rationes pro concluſione adductas, tum quia ad ſolem applicari maiorem ſentimus calorē, quàm ſit in corpore: nam à ſole dimoti minorem ſentimus: cùm tamen totus perſiſtat, qui hærebat corpori. *Vera reſponſio.* Ad obiectionem igitur dico ſentiri ipſammet Solis virtutem calefactiuam, vt vicem caloris ſubit, quod ſic explico: nam virtus illa producendo calorem in nobis, producit etiam in tactu intentionales ſpecies eiuſdem rationis cum ijs, quas ipſe calor ignis produceret: ſic ergo à nobis Soli expoſitis ſentitur calor, qua etiam ratione ſuprà oſtendimus viſum aliquando intueri ſub ratione coloris, id quod verè coloratum non eſt, habet tamen virtutem ad coloris ſpecies producendas. Vnde ſicut ea viſione fallemur, ſi non corrigamur intellectu, ita tactu illo labemur iudicando ſolem calere, ſi non ſuccurrat intellectus.

5. *2. Aſſertio probatur 1.* Ex his ſequitur ſecunda concluſio. Senſus, tactus, & guſtus immutantur à ſuis obiectis per ſpecies intentionales. Probatur primò: quoniam hi ſenſus qualitates extrinſecas ſenſibilium cognoſcunt: ergo recipiunt ab illis ſimilitudines ad cognoſcendum. *Secundo.* Secundò arguitur ſpeciatim de guſtu, nam vt percipiat ſaporem, immutari ab illo debet, non immutatur autem materialiter à ſapore ipſo, vt oſtenſum eſt: ergo immutatur intentionaliter. *Tertio.* Tertiò arguitur ſimiliter de tactu, non enim percipit ſuum obiectum per alterationem realem, & phyſicam, vt hactenus eſt probatum: ergo per intentionalem. *Inſtantia.* Dicetur fortè hactenus tantùm eſſe probatum à tactu non percipi calorem, verbi gratia, ſibi inhærentem, non tamen eſſe oſtenſum calorem inhærentem non eſſe rationem ſentiendi externum: *Euertitur.* ſed hoc eiſdem rationibus probatum manet, tum primò in qualitatibus alijs à primis, vt duritie, & mollitie, &c. quæ ſibi ſimiles non producunt in tactu: talium ergo ſenſatio fiet per ſpecies, vel certè per earum modificationem: tum ſecundo, quia calor, qui ſentitur, maior eſt, quàm qui inhæret, vnde non poteſt ille per hunc ſentiri. Denique vniuerſalis ratio eſt, quòd eiuſmodi qualitates reales nimis materiales ſunt, vt per illas poſsint actuari ſenſus, efficereque ſenſationes: ergo per ſpecies intentionales id præſtatur.

6. *Difficultas ſuborta ex dictis.* Sed hinc difficultas ſuboritur. Nam ſi res ita habet, cur calor inhærens organo tangendi non efficit in eo ſui ſpecies, ac ſentitur? Si quidem eas poteſt efficere in ſubiecto alio: huius argumenti ſolutio, & eorum, quę initio poſuimus, pendet ex declaratione modi, quo fit immutatio in his ſenſibus, *Notatio duplicis actionis pro ſoluenda hac difficultate, argumētiſque in n. 1.* præſertim in tactu. Eſt ergo notandum, qualitates primas, duas vendicare actiones circa organum tactus, aliam naturalem, productionem ſcilicet ſui ſimilis, aliam intentionalem, ſpecierum videlicet: inter quas actiones hic naturalis ordo eſſe videtur, vt intentionalis ſupponat naturalem, neque fiat ſolitariè, non enim tactus calorem percipit, niſi quando actu caleſit, quod ſignum eſt tunc ſolùm intentionaliter etiam immutari: idque docet experientia, rationem verò à priori non video aliam, quàm quòd hic eſt naturalis modus, & ordo iſtarum qualitatum in agendo, fortaſſe ortus ex imperfectione tum ipſius tactus, qui purè intentionaliter immutari non valet, tum qualitatum tangibilium, quæ ſpecies intentionales non niſi per mixtas materiali actioni diffundere poſſunt: hac igitur de cauſa calor ſui ſpeciem non efficit in ſubiecto, cui hæret, quia nō poteſt illud materialiter alterare: hac item de cauſa non poteſt tactus præcipere qualitates, niſi ſecundùm exceſſum, quia non poteſt à minori, vel æquali alterari, & ex conſequenti nec intentionaliter immutari. Hac denique de cauſa productio eiuſmodi ſpecierum fit ſucceſsiuè, quia ſucceſsiuè intenditur, verbi gratia, in organo calor. Non tamen ita procedit actio, vt nunquam plus repræſentet ſpecies, quàm alteratum ſit organum: oppoſitum enim contingere oſtendimus ſuprà: procedit ergo actio ſeruata proportione quadam iuxta multitudinem, & intenſionem formæ agentis, nam ſpecies vtrumque repræſentant, ac proinde plus valent repræſentare, quàm pro organi ipſius materiali alteratione. Eſt etiam ſucceſsiua productio earundem ſpecierum ſecundum partes diuerſas, ad quas ſucceſsiuè diffunditur calefactio, & per hæc patet ſolutio ad argumenta initio poſita.

CAPVT XXVII.

Quænam ſint organa ſenſuum, guſtus, & tactus.

De actibus horum ſenſuum nihil dicendum ſupereſt, præter quæ in communi dicta ſunt, & ideo ad organa, & potentias accedendum. Ac de guſtu notandum, conuenire Philoſophos, eius organum eſſe linguam. *1. De prima parte tituli.* Ita Ariſtoteles 1. de hiſtoria, cap. 11. & 15. 2. de partibus, cap. 17. non tamen intelligere exteriorem partem linguæ ſenſorium eſſe, ſed neruum interiorem, ac mollem, diſperſumque per interiores linguæ partes, teſte Galeno lib. 16. de vſu partium, cap. 3 ipſa verò pars exterior, vtpote poroſa, eſt inſtar medij in hoc ſenſu, vt docet Ariſtoteles lib. 2. de Anima, cap. 10. & 11. Sed de compoſitione linguæ videndus Veſal. 2. de fabrica, cap. 19. & lib. 4. cap. 6.

De organo tactus maius eſt dubium, quidam putant eſſe in corde, alias verò partes corporis eſſe medium. *2. De 2. parte opiniones variæ.* Hanc tribuunt Ariſtoteli Nyphus citato loco de Anima, & Simplicius textu 166. Themiſtius cap. 40. & inſinuat Ariſtoteles de ſenſu, capit. 2. de Iuuentute, cap. 2. de ſomno, cap. 2 & 2. de partibus, cap. 10. Hæc tamen ſententia falſa eſt, ſi velit ſenſum tactus in corde tantùm reſidere, calor enim in manu etiam, & non ſemper in corde ſentitur, nec eſt credibile Ariſtotelem id putaſſe, ſed vt plurimum vigere in corde ſenſum tangendi. Alij dixerunt ſenſorium tactus eſſe neruum per totum corpus diſperſum, qui ſubeſt carni, & cuti. Ita Themiſtius cap. 39. Albertus tractat. 31. & 34. Auerrois textu 108. D. Thom. lection. 22. Ægidius, & Thienenſis textu 112. Ariſtoteles etiam textu 116. & 2. lib. de partibus, cap. 2. ſcribit carnem eſſe medium tangendi: intus tamen eſſe ipſum ſenſorium. D. Thom. autem opuſculo 43. c. 3. vult carnem non eſſe purè medium, ſed quodammodo organum, eo quòd in illa fiat apprehenſio rei tangibilis, in neruo tamen integrari iudicium: & ferè idem ait Auicenna 6. naturalium, p. 2. cap. 3. Algazelus lib. 2. tract. 3. cap. 4. dum aiunt organum hoc non eſſe ſolam carnem, aut ſolum neruum, ſed carnem neruoſam. Aliter tamen opinatur Galenus 1. de temperamentis, cap. 10. & 9. de placitis, cap. 2. ſtatuens organum tactus in cute, quòd ſit temperatior: carnem enim eſſe nimium ſanguinem, & calidam, neruum frigidum nimis, exanguem, cutem verò medio ſe habere modo. Aliorum denique opinio eſt omnes partes corporis eſſe ſenſorium tactus, exceptis his, quæ terreſtres nimium ſunt, ac duræ, vt oſſa, dentes, & vngues, experientia namque conſtat, ſi nudum os diuidatur, non ſentiri dolorem, quæ enim in his partibus ſentiri creditur, in adiacentibus reuera ſentiri aiunt. Hanc videtur docuiſſe Ariſtotel. 1. de hiſtoria,

hiſtoria,cap.4.2.de partibus,cap.1.5.& 8.Alexand. 1.de Anima,cap.de contactu,Philopon.fol.69.col. 2.Auerrois 2. Collectanearum,cap. 8. quæ ſententia mihi verior videtur.

3. *Authoris reſolutio.*

Sit ergo concluſio. Organum tactus eſt ipſa caro, ſub qua cutem complectimur. Hanc profectò tenet Galen. Nam *locis citatis* tantùm ſignificat in cute vigere perfectiſsimè ſenſū tactus, id quod eius ratio ſolùm concludit, neque inficiatur in alijs etiam partibus inueniri. Tenent deinde Fernelius 5.Phyſiologiæ,cap.7.Portius lib de dolore,cap.10. *Probatur. Primo.* Probaturque primò, quia experimur carnem, & cutem ſentire, ſi pungantur, & in vlcere patet apertè, ꝙ ſentiat caro. Reſpondet tamen Ariſtoteles cap.11.tendi ibi pelliculam valde tenuem, ideoque facilè fieri ſenſationem per illam, ꝙ etiam exempla illius confirmant: hæc tamen euaſio mera videtur fuga, atq; experientia negari non debet, vbi ratio non vrget, experimur verò, quòd in cute, & in carne detracta cute ſentimus. *Secundo.* Secundò probatur. In quibuſdā corporis partibus fit ſenſatio, in quibuſdam dicti nerui nō reperiuntur, neq; in eis diſtingui poteſt caro, quæ ſit mediū, & quippiam aliud, quod ſit organum, vt in ſtomacho, & venis: ergo, &c. *Tertio.* Tertiò. Organum cuiuſque ſenſus in ea parte, reſidet, in qua viſitur temperamentū ei debitum, ſed temperamentum optimum tangendi in cute datur, deinde in carne, tum in alijs partibus: ergo in eis reſidet organum tactus. Probatur minor: nam tactus circa qualitates primas verſatur: vnde temperamentū eius accommodatum erit, in quo tales qualitates magis ad æqualitatem fuerint redactæ, ſunt autem redactæ magis in cute, carne, &c. quàm in neruis: ergo, &c. *Quarto.* Quartò arguitur à fine, quoniā tactus datus eſt animātibus, vt tueri poſſent vitam ab externis nocumētis: ergo oportuit diffuſum eſſe per partes oēs corporis capaces illiꝰ. *Obiectio remouetur.* Nec dicas hoc argumēto probari poſſe oſſa quoq; habere tactum: conſiderandum enim eſt in membrorum generatione, & compoſitione naturā ſemper agere quā bene poteſt, attento ſcilicet modo vniuſcuiuſque membri, & fine, ad quē corporis partes ordinat, oſſa autem ordinātur, vt ſuſtineant totam corporis molē, & ideo oportuit fuiſſe duriſsima, atq; inepta ad ſenſum tactus: prouidit autem natura, vt partes, quæ non ſentiunt, munirentur ijs, quæ ſentiunt ad illarum bonum, & tutelam, vnde rationabiliter poteſt concludi cutem qua natura totum corpus veſtiuit ſenſum etiam habere, vt poſsit totum defendere.

4. *Obiectio triplex contra concluſionē.*

Contra concluſionem autem ſunt argumenta aliarum opinionum. Primum eſt authoritas Ariſtotelis, ſecundum quia multa animalia tactū habent, non tamen carnem, vt exanguia, de quibus Ariſtoteles 4.de hiſtoria,cap.1.Tertium ex Ariſtotele, quia ſenſibile ſuper ſenſum non cauſat ſenſationem, ſed calor ſuper cutem, & carnem poſitus ſentitur: ergo non à cute, ſed ab interno organo fit ſenſatio. *Ad primū.* Ad primum reſpondetur Ariſtotelē mutaſſe ſententiam, nam prius ſcripſit libros de Anima, quàm de animātibus, vt ordo illorum docet, vnde in poſterioribus ſæpè citat priores. *Ad ſecundū.* Secundum argumentum etiam militat contra arguentes, ſunt enim multa animalia habentia tactum, quæ neruum illum non habent: dicendum ergo cum Ariſtotele in eiuſmodi animantibus aliquid proportionale carni eſſe organum tactus, vt paſſī explicatur, quod magis exprimit 1.de hiſtoria,c. 4.& 2.de partibus, cap.1. Albert.2. de Anima, inquiens additum proportionale propter animalia, quæ carnem non habent, tum etiam propter partes alias, quæ caro non ſunt, ſed carni ſimiles, aut ei commixtæ, vt dentes, quos ait ſentire iuxta Galenum & Ariſtotelem ſect.34.problematum,q.2.& 3. quod fortè verum eſt, atq; experientiæ conſonū, aliunde tamen videntur duriores, quā vt ſenſum habere poſſint: de cerebro porro ait Albertus tactū nullo modo habere, Ariſtoteles vero 2. de partibus, c.7.& 10. habere ſtupidiſsimum: at Galenus lib.de plenitudine, c.5. ſcribit cerebrum, & ſpinalem medullam inter ea cenſeri, quæ tactum obtinēt, quanuis l.3.de cauſis ſymptomatum, cerebrū appellet organum non ſentiens, quod parum ſentiat. Iam de neruis, cartilagine, & ſimilibus Ariſtoteles 2.de partibus, c.8. indicat ea non ſentire, ac ſimiliter c.7.& 10.de membris exanguibus, & lib. 1. de hiſtoria, c.16.& lib.3.c. 4. inter exanguia membra hæc numerat: quare in hac re nihil poteſt certum eſſe, & ideo in concluſione poſuimus cutem nomine carnis comprehendi, quia in vtraq; reſidet apertius tactus propter moderatum earum temperamentum: aliæ verò partes magis, vel minus ſentiunt, ſecundum quod magis, vel minùs accedunt huic temperamento. Itaque ſolæ illæ carent tactu, quæ denſiſsimæ ſunt, & terreſtres. *Quæ partes cenſeantur carere tactu.*

5. *Pro 3. argumento opin. fatentium ſenſibile ſupra ſenſum non ſentiri.*

Tertium argumentum eſt potiſsimum fundamentum ſententiæ, quam tenuerat Ariſtoteles in 2.de Anima, & ſequentium illum, putant enim eſſe impoſsibile obiectum ſenſus ſi contiguum ſit organo, ſentiri, ita intelligentes proloquiū, quod in argumento aſſumitur, ac ſanè ea videtur mens Ariſtotelis textu 75. 98. & 116. ait enim inter ſenſum, & obiectum ſemper debere eſſe aliquod medium, ea tamē differentia, ꝙ in viſu, auditu, & olfactu medium ſit extrinſecum, id eſt, corpus diſtinctum, vt aer, vel aqua, in guſtu autem, & tactu ſit intrinſecum, nimirum pars aliqua animantis: ſed vniuerſa, hæc doctrina falſa videtur. *Oppoſitum verū probatur inductione per externos ſenſus.* Et in primis illud, inter obiectum, & organum debere medium aliquod intercedere: in primis enim contigua ſibi ſentit cutis vt calorem ignis, ſi intra illum exiſtat, vbi euidens eſt nihil mediare: in odoratu etiam euaporatio odorifera ſubit aliquando vſq; ad cerebrum, atq; adeò vſque ad organum odoratus, vt colligitur ex Ariſtotele ſectione 16. problematum, q 5.& de ſenſu, & ſenſibili, cap.2.& 5. tunc verò etiam ſentitur odor: ſonus quoq; vehemens prope aures, realiter illabitur vſq; ad mēbranam, & fortaſſe per poros vſque ad auditum, & tamen percipitur. De guſtu patet euidētiùs, ait ſiquidem Ariſtoteles textu 104. ad ſaporem percipiendum requiri humiditatem, vt guſtabile humeſcat, & in ſubſtantiam quodammodo liquidam abeat, vt ſubintret poros linguæ vapor deferens ſaporem, quo melius queant tactum immutare: ergo licèt ſubintrent ipſum organum melius immutabunt. Hinc humor ſaliuæ datus à natura, vt ſcilicet cibos humectet: hinc etiam caro linguæ poroſa eſt, quo ſapores facilè ſubintrent, vt Ariſtoteles ibidem ait, & 1.de hiſtoria, c.15.& 2.de partibus, c. 17. ac D.Thomas, & alij, vnde & ipſius linguæ humectatio requiritur, qua rarior, ſolutiorq; fiat: contrariaque ratione infirmi attente lingua ſaporem non percipiunt: hinc deniq; ciborum comminutio, quòd integri ad organum vſque penetrare nequeant: conſtat ergo guſtabile quoq; melius percipi, quando realiter ad guſtum pertingit: illud ergo proloquium falſum eſt, *Probatur etiam ratione.* quod ratione etiam oſtenditur, nam ad ſentiendum requiritur obiecti applicatio, vt immutet ſenſum per ſpecies: hæc autem immutatio non impeditur, eſto obiectum contiguum ſit organo: quare, &c. atq; ita frequētius opinantur ſcriptores, *Et authoritate.* inſinuatque D.Thomas 1.p.quæſt. 78. art.3. ad 4. & in 2.diſt.2.q.2.art.2.ad 4.& 2.de Anima, lectione 14. Caietan.ibidem, Albertus ſerm.de homine, tract.de tactu q. penult. & 2.de Anima, tract.3.c.1.Duran.in 2.d.13.q.2.n.10.

6 *1.Corollariū*

Ex quo colligitur primò falſam quoque eſſe illam differentiam tactus & guſtus, reſpectu aliorum ſenſuum, neque enim in his duobus ſenſibus

bus

bus intercedit neceſſariò medium intrinſecum, vt ex dictis liquet, nec in reliquis ſemper intercedit extrinſecum, aut ipſi tantùm valent per medium extrinſecum ſentire, nam tactus quoque ſentire poteſt calorem rei diſtantis, immutarique per aërem, aut corpus aliud. Nec dicas tunc etiam medium intrinſecum immutari, nam quando ſola cutis percipit calorem ignis, ſolum ibi eſt medium extrinſecum. Item adducta differentia non ſaluatur, nam viſus quoque cum intrinſeco medio ſimul, & extrinſeco intuetur, guſtus tamen, quoniam ſapor qualitas actiua non eſt, non immutatur fortaſſe per medium extrinſecum, niſi dicamus aerem in poris linguæ, medium extrinſecum eſſe: adde quòd nec proprium ſit harum duarum facultatum ſentire per medium intrinſecum, id enim vendicat etiam auditus, & viſus.

7. *2. Corollarium.* Secundò colligitur, quàm verum ſit dictum proloquium, ſi namque intelligatur ſenſibile inhærens organo ſenſus, ab eo non ſentiri verum eſt, atque in auditu, olfactu & guſtu patet, cùm *Senſibile inhærens organo non ſentitur.* ſenſibilia eorum inepta ſint adhærere organo, ſonus ſcilicet tantùm ineſt aeri, odor verò, & ſapor, quia actiuæ qualitates non ſunt, ſubiectum ſibi non diſponunt, ſed ſibi accommodatum ſupponunt, qualia non ſunt odorandi, guſtandique organa, tactus deinde qualitatem ſui organi non percipit propter rationes ſupradictas: viſus denique non percipit lumen exiſtens in pupilla, quia *Contiguum autem ſentitur ab aliis ſenſibus præter viſum.* illius ſpeciem non recipit. Et hæc eſt vniuerſalis ratio, quia obiectum inhærens organo non actuat ſenſum intentionaliter. Quòd ſi proloquium velit ſenſibile contiguum ſenſui ab illo non percipi, in rigore verificatur ſolùm in viſu, eo quòd ad videndum requiritur obiectum illuminatum, non poteſt autem illuminari niſi per medium: quia ſi fortè obiectum contiguum viſui ponatur, aut ipſe lædetur, aut claudentur palpabræ. Lumen tamen interni medij, attiguique viſui fortaſſe conſpicitur per medium medij, ſicut ſuprà diximus de lumine externi aeris. In alijs porrò quatuor ſenſibus, nec proloquium habet verum, nec ratione probatur. Dices, obiectum debet immutare ſenſum per ſpecies intentionales: ergo medium requiritur, in quo ſpecies reddantur quodammodo ſpirituales. Neganda tamen conſequentia, ſpecies enim non fiunt intentionales ex medio, ſed quia obiectum vim habet illas producendi, ſenſuſque illarum eſt capax.

8. *3. Corollarium.* Tertiò colligitur quodnam ſit medium guſtus, & tactus, nam per ſe loquendo, nullum eſt neceſſarium, licèt aliquando intercedat. Reſpectu quidem tactus id omne eſt medium quod poteſt recipere primas qualitates: alijs verò quæ primæ non ſunt, vt durities, &c. non quodlibet tale medium deſeruit, nam nec per aerem poſſet ſentiri durities, nec item per corpus aliud nimis durum: nullus enim tangeret duritiem lapidis tangendo ferrum. Ita Ariſtoteles textu 113. vbi exemplum adhibet, ſi clypeo tectus enſe percutiaris: oportet ergo vt medium ſit tantillum molle, non tamen fluens, vt aer, ſed magis conſiſtens, vt pellis, per tale enim corpus fieri poteſt rei duræ impreſſio neceſſaria, vt percipiatur durities. Oppones tactum nunquam poſſe percipere duritiem ſine medio, cùm dicat Ariſtoteles 2. de Anima, textu 108. corpora dura ſe immediatè non tangere, tactus autem in corpore duro eſt: ergo non poteſt tangere durum aliud ſine medio. Aſſumptum tamen eſt falſum, poſſunt enim duo corpora ſolida immediatè ſe tangere, & maximè in aere, lapis enim ſuper terram cadens eam immediatè tangit cum non detineatur in aere. Vide Thienenſem textu 113. Apollinarem q. 31. art. 1. Idem & in aqua patet, poſſunt enim duo corpora ita eſſe coniuncta ſub aqua, vt nihil eius interiaceat: ſi tamen corpus ſolidum ſub aqua exiſtat, corpus cadens (ait Ariſtoteles) illud non tangeret immediatè, quod fortè ita euenit, quia aqua, vtpote fluida facilè adhæret corpori. De guſtu fortaſſe verum, non poſſe percipere obiectum niſi realiter coniunctum, eo quòd ſapor qualitas actiua non ſit, ſed potiùs nimium materialis, ideoq; diffuſiua ſpecierum non videatur, citra materialem contactum, imò requirit vlteriùs quod guſtabile fricetur intra os, quodque humefiat ſaliua.

Quartò collige ex dictis, horum ſenſuum notiones: guſtus ergo definitur qualitas perceptiua ſaporum reſidens in neruo linguæ tanquam in proprio organo: tactus vero eſt qualitas cognoſcitiua tangibilium qualitatum reſidens toto ferè corpore animantis. Et hæc de ſingulis ſenſibus exterioribus dixiſſe ſufficiat. 9. *Concluduntur guſtus & tactus definitiones.*

CAPVT XXVIII.

De numero externorum ſenſuum in ſe, & in ordine ad ſubiecta in quibus ſunt.

Poſtquam dictum eſt de ſenſibus exterioribus, ſingulatim agendum ſupereſt de eorum ſufficientia. At primò ſint ne plures, vel pauciores, quàm quinque. Deinde quot eorum ſingulis animalibus inſint. Circa primum ſit concluſio. Quinque tantùm ſunt exteriores ſenſus. Probatur experientia, & ratione, nam quinque ſunt ſenſibilia, quæ per ſe primò immutant diuerſo modo ſenſus: nec eorum aliquod pluſquam ab vno ſenſu externo percipi poteſt: tot ergo erunt ſenſus eis correſpondentes. Antecedens explicat Diuus Thomas 1. p. q. 78. art. 3. hunc in modum. Obiectum ſenſibile per ſe & propriè eſt immutatiuum ſenſus: ergo diuerſa ratio ſic immutandi diuerſum ſenſibile conſtituet, & ex conſequenti diuerſum ſenſum poſtulabit. Porrò dicta immutatio quinque modis variatur, quoddam enim obiectum immutat ſenſum purè intẽtionaliter, ac ſine mixtione materialis actionis, & huiuſmodi eſt obiectum viſibile: aliud immutat intentionaliter, facta tamen materiali immutatione in ipſo obiecto, idque dupliciter, nam vel ea materialis immutatio eſt tantùm latio, & ſic conſtituit obiectum audibile, vel eſt etiam alteratio, & ſic conſtituit odorabile, quod ordinariè prius calefit, quàm immutet potentiam. Aliud tandem eſt obiectum intentionaliter etiam immutans admixta ſimul materiali immutatione ſubiecti, ſeu organi, quod adhuc dupliciter poteſt contingere, nam vel materialis hæc immutatio eſt per eandem qualitatem ſenſibilem, & ita conſtituitur obiectum tangibile, vel per diuerſam aliam, & ita conſtituitur guſtabile: illius enim immutationi intentionali admiſcetur realis humectatio: hoc ergo modo diſtinguuntur quinque ſenſibilia, & conſequenter ſenſus quinque. Deductio hæc D. Thomæ eſt quidem probabilis, neque in tali materia ſuccurrit ratio euidentior, ſolùm aduertatur, licet materialis immutatio per accidens admiſceatur intentionali: ex cõiunctione tamen ferè inſeparabili ipſius cum intentionali, rectè argui diuerſitatem eiuſdem intentionalis, nam quo magis talis immutatio admixta eſt actioni materiali, eo imperfectior deprehenditur, quo verò eſt purior, eo eſt perfectior.

1. Duplex præſentis capitis punctum. *De 1. puncto 1. Concluſio.* *Quinque eſſe externos ſenſus oſtenditur.*

Porrò diſcurſus hic, ſiue argumentum probat optimè non eſſe pauciores ſenſus, quàm quinque: iam plures non eſſe probatur à forma, quia forma, ſeu modus alius immutandi non inuenitur. Item à ſubiecto, quia præter quinque organa iſtorum ſenſuum nullum experimur aliud. Item à fine, 2. *Non plures eſſe probatur*

fine,nam quinque ſenſus ſufficiunt animantibus, vt patet experientia:his enim inſtructi nullam deprehendimus indigentiam vlterioris ſenſus:quolibet autem deſtituti ſentimus non minimam:ergo ſignum eſt hos ſufficere,& eſſe neceſſarios, quā rationem proſequitur Albertus libr. 2. tract.4.c.5. Denique in homine eſt natura ſenſitiua in ſuprema perfectione:habet ergo in ea omnes potentias, quas exigit perfecta natura ſenſitiua: non ergo plures ſunt in rerum natura.

Difficultas duplex contra 1. aſſertionem.

3 Circa hanc tamen primam concluſionem inſurgunt difficultates duæ ex Ariſtotele lib.2. de Anima.Prima in cap.10. quod guſtus ſit quidam tactus,idque etiam repetit 2. de partibus, cap.3.non ergo putat Philoſophus tot dari ſenſus. Secunda difficultas ſumitur ex cap. 11. vbi aſſerere videtur duos eſſe ſenſus tactus, atque adeo plures omnino,quam quinque.

Ad 1 difficultatem communis ſolutio.

Ad primam Venetus fatetur guſtum & tactum eſſe idem realiter, differre vero cōnotatione terminorum. Verum vniuerſi interpretes iudicant eſſe realiter diſtinctos. D.Thomas lectione 21.Albertus ſupra cap. 27. & in ſumma de homine, tractat. de guſtu,q.2.Philoponus fol. 63. col.2.Ægidius text.10..dub.2. & vterque Caietan. & aperte Ariſtoteles text.112.& libr. 4. de hiſtor.c. 8.& lib.3 de Anima, cap. 1. ait quinque eſſe ſenſus externos, & illorum ſufficientiam inueſtigat. Idem patet ex obiectis,& ex diuerſo modo immutandi eorum, vt vidimus.Item ex diuerſitate organorum, tactus enim organū per totum corpus diſtenditur:organum guſtus certam, & determinatam ſedem habet. Patet denique ex diuerſitate actionum:ſunt ergo ſenſus diuerſi.

Guſtus quomodo ſit quidam tactus.

Illud autem Ariſtotelis dictum varie exponitur.Primo,quia guſtus materialiter etiam, ſicut tactus,& non ſolum intentionaliter tangit obiectum ſuum. Iuxta quā expoſitionem tactus dupliciter ſumi videtur, & ſtricte pro ſenſu perceptiuo primarum qualitatū, quo pacto guſtus,tactus non eſt, & latè vt ſignificat ſenſum, qui præuio aliquo materiali contactu ſentit,& ita guſtus dicitur quidam tactus. Hæc eſt expoſitio D.Thomæ,ac vera.Addi poteſt & altera, quod guſtus ſit quidam tactus non formaliter,ſed ſuppoſitiuè, quatenus ſemꝑ ſupponit tactū. Quæ certe expoſitio coincidit cum prima.Alias vero omitto,quia minus ad rem faciunt.

Replica.

Replicabis tamen. Organum guſtus eſt etiam organum tactus, lingua enim ſentit etiam calorem, in vno autem organo vnus eſt ſenſus:coincidunt ergo guſtus, & tactus in vnum ſenſum.

Quorundā reſponſio impugnatur

Reſpondent nonnulli in organo guſtus non dari ſenſum tactus, qui magis terreum organum,quam guſtꝰ poſtulat: hic enim humido gaudet & aqueo,teſte Galeno 7. de placitis,cap. 13. & libro de inſtrumento olfactus. Probabilius tamen videtur oppoſitum: namque docet experientia in eadem parte ſaporem, & calorem ſentiri. Præterea quæuis pars corporis non nimium dura eſt organum tactus, vt ſupra vidimus,huiuſmodi autem eſt neruus ille in quo ſedet guſtus:ergo ibi etiam eſt tactus. Neque verum eſt tactum ita exigere organum terreum, vt ſub alio temperamento non poſsit conſeruari. Dicitur ergo terreſtre,quia in illo magis, quam in alio organo qualitates illius elementi miſceantur, nihilominus non ſemper ibi prædominatur terra, imo ad ſui perfectionem requirit temperamentum æquale, licet poſsit etiam ſub temperamento inæquali minus perfectè conſeruari, vt liquet in mēbris diuerſarum complexionum, quorum alia ad has, alia ad illas qualitates tangibiles declinant. Sic Galenus 9. de placitis,capit. 2. & 1.de temperament.cap. 10. ait in vola manus tactum eſſe perfectiſsimum,quod videlicet in ea parte corporis prę alijs ad mediocritatem redacta ſit mixtura qualitatum, quam etiam D.Thom.in 4.d.23.q.1.artic.3. quæſtiunc. 2. vigere maxime in pulpis digitorum affirmat.

Verior reſponſio ad replicam.

Ad argumentum ergo reſpondetur,nihil repugnare in eodem organo eſſe ſenſum tactus, & guſtus,nam tactus eſt quaſi vniuerſalis ſenſus vnde in organis etiam aliorum ſenſuum reperitur.

Circa 2. difficultatem opinio 1.

4 Circa ſecundam difficultatem, eſt varietas opinionum,quidam enim admittunt diuerſos ſpecie tactus.Ita Auicenna 6.natural.p.2.de tact.Themiſtius,cap.39.Auerroes 2. de Anima, textu 108. Ægid.ibid.D.Thom.lect.23.Albert.ſumma de homine,tractatu de tactu, quæſt. 2.Apollinaris in 2. lib.de Anima, quæſt.3. Valles 2. controuerſiarum.

Eius ratio.

Ratio eorum eſt, quia vnus ſenſus vnius eſt primæ contrarietatis: ſed in tangibilibus qualitatibus dantur duæ primæ contrarietates: ergo duo ſunt ſenſus tactus.Iuxta quos authores conſequēter dicendum eſſet diuiſionem vulgatam ſenſus externi in quinque ſenſus, non eſſe generis in ſpecies infimas,ſed in ſubalternas, ita vt tactus, v g. ſubdiuidatur adhuc in duas ſpecies,&c.præſertim cum non deſint qui humanis ſenſibus ob coniunctionem cum gradu rationali diuerſitatem ſpecificam à ſenſibus belluarum tribuant, vt libr.ſeq. c.1.n.7.attingemus.

Opinio 2. probabilior

5 Contraria ſententia videtur verior,quam tenet D.Thomas 1.p.q.78.artic.3.ad 3.vbi aperte ait ſenſum tactus vnicum eſſe in ſpecie. Idem Philopon. 2.de Anima,fol.69.col.2.Simplicius text.108. Alexand.in paraphraſi de anima, cap. de contact. Venetus text.108.Magnenus de ſenſu particulari, c. 23.Fern.5.phyſiologiæ, cap. 7. & colligitur ex Ariſtotele lib. 3. c. 1. dicente tantum eſſe quinque ſenſus. Quod verè non diceret,ſi plures eſſent in ſpecie vltima.Idem colligitur ex 2.de partibus, cap.1. vbi legimus idem eſſe ſenſorium, in quo percipiūtur vniuerſæ contrarietates tangibiles, & ſubditur, vnius ſenſorij, (ſcilicet adæquati) vnum eſſe ſenſum,quod etiam repetitur in 2.de Anima,text. 122. Potiſsima ratio huius ſententiæ eſt hanc diſtinctionem tactuum neceſſariam nō eſſe, cum omnes primæ qualitates tangibiles habeant eundem modum immutandi ſenſum, organumque tangendi ſit vnum, temperamentūmq; quantum poſsit fieri,vnius rationis requirat: ſuperfluè igitur diſtinctio inuehitur.

Ad rationē prioris opinionis reſpōſio vna.

Neque ratio facta vrget. Primo, quia nulla cauſa eſt, cur vnus ſenſus tantum ſit vnius contrarietatis,licet enim viſus, v. g. vnam percipiat contrarietatem,ſcilicet albedinis, & nigredinis, at ſenſus olfactus tam multos percipit odores bonos,& malos,vt non vna in eis cōtrarietas, ſed plures fortè reperiantur: nos enim ſolum odorem bonum à malo diſtinguimus, vt contraria,cum tamen non omnes odores boni,& mali habeant eandem rationem bonitatis & malitiæ,vt ipſo etiam ſenſu notum eſt:in hac ergo diuerſitate quis audeat affirmare multas contrarietates non inueniri.Hoc enim modo qualitates etiam tangibiles reduci poſſunt ad vnam contrarietatem primam,quaſi genericam,ſcilicet qualitatē nociuam,& proficuam,ſub qua tamē ratione plures dantur contrarietates primæ quaſi ſpecificæ, nimirum calidum,& frigidum,humidum, & ſiccum:ſic rurſus in ſaporibus fortaſſe aliquot erunt contrarietates ſpecificæ,quarum vna ad aliam nō reducatur ſub vna generica,quamuis probabilius etiā ſit dulce & amarū eſſe ſapores extremos.

Reſponſio altera.

Secūdo reſpōdetur,quatuor illas primas qualitates,cōuenire in vno genere cōmuni,ꝗ ſit adęquatū obiectū tactus cōtinens ſub ſe duas primas cōtrarietates, ꝗ nihil obeſt vnitati rationis ſenſibilis, qa in omnib.dictis ſpecieb.eſt eadem ratio ſenſibilis.Ita S.Th.ſupr.& q.de anim.a.13.ad 17.& opuſ.43.c.3.alias vero qualitates tangibiles, quæ 2. de gener.recenſentur,ad has primas reduci ab ipſo Ariſtot.ib. ac adeo per illas ſentiri, fortaſſeque per illarum ſpecies,

ſpecies, non per proprias, ad modum ſenſibilium communium. Ad Ariſtotelem itaque reſpondetur loqui ſolum dubitatiuè, ac diſputando, quia tamen ſic ſolet ipſe probare ſuam ſententiam, forte ibi cenſuit eſſe probabilius, quod non probamus.

6 *De 2. puncto in titulo capitis quoad tactum.* In ſecunda parte huius capitis breuiter dicendum eſt de numero ſenſuum ſingulorum animalium, ac dico primo. Nullum eſt animal tactu caſſum. hoc repetit ſæpe Ariſtoteles in lib. de Anima, idemque ſentiunt omnes Philoſophi. Eſt ſiquidem ſenſus hic quaſi fundamentum aliorum, vtpote maxime neceſſarius ad conſeruationem vitæ vegetatiuæ. Eſt rurſum imperfectiſsimus, atq; adeo facile communis. Denique organum illius in quadam conſiſtit mixtione primarum qualitatum per totum corpus diffuſa, ac proinde inuentu facillima in omni animali. *Quoad guſtum opinio non improbabilis.* De guſtu vero res eſt dubia, quidam volunt etiam eſſe communem omnibus animantibus. Ita Venetus ſumma de Anima, cap. 34. Apollinaris l. 2. text. 29. vbi duplicem diſtinguit guſtum: vnum perfectum, qui in determinata parte conſiſtit, diſcernitque differentias ſaporum, & hunc non eſſe omnibus communem: alterum imperfectum, qui deſeruit ſumptioni alimenti, diſcernendo tantum conueniens à diſconuenienti, & hunc eſſe communem, neceſſariumq; animantibus, ſicut & tactus: tum quia animal poteſt lædi à noxio cibo, quæ fuit ratio concedendi tactum omnibus. Tum quia animantia perfectius percipiunt alimentum, quam pure vegetabilia: hæc autem perfectio in eo eſt, quod cum delectatione recipiant, diſcretioneq; vtilis à noxio, quod certe munus pertinet ad guſtum. Atque huic opinioni conſonat Ariſtot. 2. de partib. c. 17. ſcribens omnia animalia tam ſanguinea, quam exanguia habere eam partem qua ſapores ſentire poſsint. Idem docet 3. de Anima, c. penult. text. 64. Eſtque probabile: ſed oppoſitum videtur probabilius.

7 *2. Aſſertio quæ opinio præcedenti probabilior ſtatuitur.* Vnde dico ſecundo. Quædam ſunt animalia ſolo tactu donata. Ita Ariſtoteles de ſenſu, & ſenſibili, c. 2. vbi ſic ait, *Tactum autem, & guſtum omnia habent, niſi quod eſt animalium imperfectorum.* Clarius lib. 3. de Anima, cap. vltimo de tactu, *Neque ſi animal eſt, alium ſenſum præter hunc habere neceſſe eſt.* Et l. 2. textu 17. ſenſum tactus à reliquis omnibus ait poſſe ſeparari: & textu 23. quædam animalia habere omnes ſenſus, quædam aliquos, quædam tantum vnum. Conſentiunt Comment. l. 2. de anim. text. 31. S. Thom. lect. 5. Ægid. l. 3. cap. vlt. Thienenſ. lib. 2. text. 31. Ratio vero eſt, quia ſunt etiam animalia imperfecta, quæ ſapidis non nutriuntur, ſed calidis, & humidis: atque ita per tactum delectationem cibi percipiunt, diſcernuntque vtilem ab inutili, neque vrget ratio, cur alius ſenſus illis tribuatur.

8 *3. Aſſertio.* Dico tertio. Omnia fere animalia perfecta ſenſibus quinque donantur. Hanc concluſionē proſequitur late Ariſtoteles 4. de hiſtoria, capit. 8. vbi quæ animalia perfecta ſint ſtatuit, dicens eſſe terreſtria. Idem docet 3 de Anima, cap. 12. talia autem vniuerſim habent ſenſus quinque: ergo, &c. Excipit vero Philoſophus talpam, quod viſu careat, 1. de hiſtoria, cap. 9. quem Themiſtius, Auicenna, & D. Thom. ſequuti ſunt. Addit vero Ariſtoteles ſupra habere talpam ſub cute requiſita organa ad viſum, impediri autem ne videat ab ipſa cute, vtpote corpulenta, obſtanteque introductioni ſpecierum. Concinit Galen. 14. de vſu partium, cap. 6. Ratioque à fine deſumi poteſt, quod ex viſceribus terræ eruat alimentum, inutileſque proinde eſſent oculi in tam denſo elemento, facileque à terra exſiccarentur. At Simplicius, & Philoponus in ſecundo de Anima, & Albertus vigeſimoſecundo de animalibus, cap. vltimo, contendunt videre talpam, probantq; quia ſi oculos habet, ei certè fruſtra non ſunt conceſsi, Albertus quoque alias affert experientias. Equidem duo illa quæ Ariſtoteles pronuntiat talpam non videre, at habere organum videndi minimè conſonant, vt quid enim natura daret organum omnino actum negatura? Vnde Albertus affirmat expertum ſe talpas extra cauernas quæritaſſe alimentum, ſicut ea quæ videndo quæritant.

Dico quarto. Inter animalia imperfecta quædam habent quinque ſenſus, quædam non item. 9 *4. Aſſertio.* Sic apis ſolo caret auditu 1. Met. cap. 1. ſuprà vero dictis locis de hiſtoria probat Philoſophus ſēſus quinque reperiri in piſcibus, ac in formicis. Eſt autem notandum primo, præter tactum oēs alios ſenſus dari ad melius eſſe, & ideo poſſunt plures vel pauciora participari iuxta diuerſitatem perfectionis animantis. Notandum ſecundo animalia, quæ alimento etiam non coniuncto, ſicut vegetabilia vtuntur, ſed quærunt, ſi diſtet, neceſſario habere auditum, aut viſum, aut olfactum, illis enim percipitur diſtans ſenſibile, vnde quæ animalia habent potentiam de ſe motiuam ad locum diſtantem, vendicant etiam aliquem iſtorum ſenſuum, & è contrario, quæ eorum aliquem habent poſſunt moueri ad diſtans, nam ex ſenſu ſequitur appetitus, & ex appetitu motus.

CAPVT XXIX.

De comparatione quinque ſenſuum inter ſe, & in ordine ad ſubiecta in quibus ſunt.

Tria in hoc capite ſunt videnda: primum de abſoluta cōparatione externorum ſenſuum inter ſe: ſecundum de comparatione ſenſuum eiuſdem ſpeciei in diuerſis animalibus: tertium de comparatione eorundem prout ſunt in homine. 1 Circa primum ſit concluſio. Perfectiſsimus ſenſus eſt viſus, deinde auditus, poſtea olfactus, deinde guſtus, vltimo tactus. *Circa primū punctum in præſenti capite aſſertio prima. Videatur author diſp. 1. Met. ſect. 6. n. 12.* Probatur primo de viſu, qui nobiliſsimum obiectum ſortitus eſt, lux enim eſt nobiliſsima qualitas inter ſenſibiles. Deinde nobiliſsimo modo ab obiecto immutatur, vt ex ſupradictis patet, actu etiam ſuo ad maiorem diſtātiam attingit, quam ſenſus alij, idque in inſtanti, quod non præſtant cæteri. Conſiderando quoque ſenſibilia communia nullus tot, ac tam perfecte cognoſcit, ſicut viſus: ſimiliter quoad ſenſibilia per accidens, multum excedit, nam extenditur viſus, ad cęlos, ad motum, magnitudinem, figuramque eorum, quæ nullus alius ſenſus nouit. Organum denique viſus perfectiſsimum eſt, vt patet ex illius ſubtilitate, ingenioſoq; artificio, vnde perfacile læditur: hæc ergo omnia manifeſtant perfectionem huius ſenſus ſupra alios. De auditu id etiam patet tum ex obiecto, à quo, immaterialius præ reliquis tribus immutatur, atque ex delectatione quam ab eo capit quodammodo ſpiritualē: tum ex organo, quod ſubtilius eſt vtpote aereum: De odoratu ſimiliter oſtēditur, nam ſuperat duos alios in modo, quo immutatur, minus enim habet de materialitate, qualitas quoque immutans perfectior alijs eſt, ob eaſdemque rationes guſtus tactum vincit.

2 *Obiectioni occurritur.* Obijcies primo, organum auditus nobilius eſſe, quam viſus, cum illud ſit aërium, hoc vero aqueum, ob hanc forte rationem Plato poſuit organum viſus igneum eſſe, quod eſt probabile. Occurrendum tamen non ſemper mixtum illud in quo prædominatur nobilius elementum eſſe perfecti⁹, ſed illud in quo perfectior exiſtit mixtio: hac ergo ratione organum viſus, organum auditus ſuperat. Secundo opones, obiectum auditus imperfectiſsimum eſſe videri, cum ſit qualitas facile *Altera obiectio ſoluitur.*

cile

cile tranſiens: ergo & auditum ipſum videri imperfectiſsimum. Reſpondetur ſonum in eſſe qualitatis imperfectiorem eſſe, at in eſſe ſenſibilis præſtare alijs tribus, quod immaterialiori modo immutet vt dictum eſt, & ideo potentiam ipſam ſimpliciter eſſe perfectiorem, vt colligitur etiam ex modo, quo attingit obiectum, perfectiori ſcilicet, quam in alijs ſenſibus, vt etiam ex dictis conſtat.

3 *Circa punctum 2. aſſertio 2.* Secundo loco occurrit comparatio inter ſenſuũ hominis, & brutorum, ſingulas vero horum ſpecies inter ſe conferre nimis prolixum eſſet. Vnde ſit ſecunda concluſio. In omnibus ſenſibus exterioribus ſuperat homo cætera animalia ſimpliciter, & abſolute loquendo, quamuis ſecundum quid ſuperetur in nonnullis. Probatur ſingulatim. *De tactu.* In primis enim habet homo perfectiſsimum tactum ſimpliciter, & quoad omnes conditiones, vt Ariſtoteles docet 2. de anima, cap. 10. & experientia teſtatur, atque etiam ratio, quia tactus vt ſit perfectus requirit temperamentum primarum qualitatum: ergo tactus temperatiſsimi corporis, nempe humani, erit perfectiſsimus, vtpote magis denudatus ab obiecto, cum propter moderationem ad nullam qualitatem magis accedat, quam ad aliam. *De guſtu.* Idem eſt de guſtu philoſophandũ, quoniam proxime conuenit cum tactu: & à fine etiam concluditur, nam hominis perfectior complexio perfectiori eget cibo: ergo & perfectiori guſtu. *De odoratu.* Odoratum ait Ariſtoteles in capit. nono, in homine eſſe hebetiorem, quam in plериſque animalium: ſed intelligendum hoc eſt ſecundum quid, quoad facilitatem, videlicet percipiendi melius odores, vel à diſtantia maiori, in quo certe multa animalia excedũt hominem, vt ſuperius de vulture notatum eſt. Canes etiam de nocte mire diſcernunt inter homines, vt latronem à domeſtico, & ſimilia pleraque. Ratio vero redditur optima ab Albert. 2. de Anima, cap. 13. Ægidio textu 92. ex lib. de ſenſu, & ſenſibili, capit. 4. 5. quod cerebrum hominis ſit frigidiſsimũ, & humidum nimis, vnde & ſomno eget longiore. Ita vero factum eſt, vt melius deſeruiret cognitioni: calor enim conturbat animales ſpiritus: quia ergo organum olfactus iuxta cerebrum ſitum eſt, olfaciendi viæ obturantur, continua cerebri diſtillatione frigida & humida, vnde quo plura eiuſmodi excrementa per nares defluunt minus olfacimus: at vero cætera animalia cerebrum habent calidius, vnde in hominibus ipſis odoratus acutior caliditatem, & ſiccitatem cerebri indicat, & ex conſequenti ruditatem, & obſcuritatem ingenij. *Olfactus acutior hebetioris ingenij ſignum.* At vero his non obſtantibus olfactus hominis ſimpliciter perfectior eſt, quam brutorum, cum ſe extendat ad nobiliora obiecta, bruta enim, vt plurimum olfaciunt odores, qui ſunt coniuncti ſaporibus, nam ad hoc potiſsimè illis data eſt vis odorandi, vt diſcernant alimenta: odores vero reliquos per ſe delectantes ſine coniunctione ad ſapores, vt florum, bruta vel nullo modo percipiunt, vel in eis non delectantur cum tamen homo perfectiſsimè ſentiat eiuſmodi odores, in eiſque nimium ſatis delectetur. Cuius rei ratio eſt apud Ariſtotelem de ſenſu, & ſenſibili, cap. 3. quod nimium calidi ſint, temperentq; proinde frigiditatem noſtri cerebri. Vnde iam acutè percipi poſſunt: ac triſtare ſi ſint diſſentanei, aut delectare, ſi conſentanei. Idem colligitur ex eodem Ariſtotele prima de generatione animalium, cap. 2. & Galeno octauo libro de vſu partium. Omnibus ergo penſatis perfectior cenſetur olfactus hominis, cum perfectius ſit poſſe extendi potentiam ad vniuerſalius, & nobilius obiectum, quam intensè, vel facile partem obiecti cognoſcere. *De auditu.* De auditu liquet in nobis eſſe perfectiſsimum: nimirum percipit perfectiſsimas ſonorum differentias non tantum naturales, ſed etiam artificiales, habetque perfectiſsimum, & ſubtiliſsimum organũ. De viſu id facile intelligitur ob eaſdem rationes. *De viſu.* Accedit hos duos ſenſus diſciplinæ eſſe, ac dici: quod eſt proprium hominis. Ita patet concluſionis probatio, cuius ratio à priori eſt: quia natura ſenſitiua in homine coniungitur rationali: eſt ergo perfectior ſimpliciter: ergo & talis naturæ etiam potentiæ ſimpliciter erunt perfectiores, licet quoad aliqua ſuperentur ex indigentia corporis, eo quod ſæpe diſpoſitio neceſſaria ad operationẽ vnius membri impedit aliquo modo operationem alterius, non enim potuit tanta diuerſitas membrorum ſtare, ſine vllo prorſus inter ſe impedimento. Et hæc de ſecundo puncto.

Circa tertium punctum notandum eſt primò in ſenſibus hominis duplicem perfectionem, & commoditatem poſſe conſiderari. 4 *Circa 3. punctum comparatio duplex.* Prima eſt intrinſeca ipſorum in ordine ad proprios actus ac ſenſibilia propria. Secunda eſt vtilitas acquirendæ ſcientiæ. Pro priori conſideratione ſit tertia concluſio. *De priori comparatione 3. concluſio in ordine.* Quinque ſenſus eundem ordinem perfectionis habent in homine, quem ex ſe habent. Hæc facile patet, quia is ordo conſiſtit in ſpecifica perfectione, ſecundum quam vnus excedit alium: qui profectò ordo in homine non deſtruitur: ergo, &c. Eſt tamen concluſio intelligenda, ſi comparatio abſolutè fiat, vt intendimus: proportionaliter namque hoc eſt loquendo de quouis ſenſu in ſua proportione, ſeu ſpecie, perfectiſsimus hominis ſenſus erit tactus. Sicut enim conſiderando hominem ad equum, ſimpliciter, quilibet homo eſt perfectior equo, in ſua tamen quemque ſpecie comparando, fieri poteſt, vt aliquis equus in ſua ſpecie inueniatur perfectior, quam in ſua homo: ita dicetur imperfectiſsimum hominis ſenſum eſſe olfactum, perfectiſsimum autem eſſe tactum, nam habet ſummam perfectionem, quam intra ſpeciem habere poteſt, & forte idem eſt de guſtu: viſus autem & auditus non adeo ſunt hoc modo perfecti, à multis enim animalibus ſuperatur homo in acumine, aut firmitate horum ſenſuum, atque ita venit intelligendus Ariſtoteles de ſenſu, & ſenſibili, cap. 4. D. Thom. ibi lect. 9. & authores alij.

Si vero comparentur hi ſenſus ſecundum vtilitatem ad ſcientiam, ſit quarta concluſio. 5 *De poſteriori comparatione 4. concluſio tripartita. Legatur author diſp. 1. Metaph. ſect. 6. à n. 18* In homine imperfectiſsimus eſt odoratus, deinde guſtus, alij vero tres mutuo ſe excedunt, ſimpliciter tamen excedit viſus. Prima pars de odoratu & guſtu experientia eſt nota. Circa tres alios ſenſus, quæ eſt ſecunda concluſionis pars, recolendus duplex modus acquirendi ſcientiam, per inuentionem ſcilicet, & diſciplinam: quantum ergo ad hũc poſteriorem, vtiliſsimus eſt auditus, quia percipit voces explicantes conceptus ad viuum: ad priorem vero magis deſeruiunt tactus, atq; viſus, quia ad plura obiecta ſe extendunt, vnde ſimpliciter, & per ſe ſunt vtiliores, tum quia modus acquirendi ſcientiam per diſciplinam eſt quaſi per accidens, & in ipſa inuentione fundatus, tum etiam quia quodammodo per accidens eſt auditui diſciplinam fieri mediante illo, ſignificatio enim vocum accidit obiecto auditus, neque auditus ipſe ſignificationem capit, ſed ſonum materialem. Inter tactũ autem, & viſum obſeruandum eſt illum hunc excedere, quod ſit vniuerſalior ex parte ſubiecti, eſt enim diffuſum per corpus: ideoque perfectior tactus arguit in toto corpore optimum temperamentum, & complexionem. *Tactus qua ratione viſum ſuperet.* Vnde Diuus Thomas ſecundo de anima, recte dixit exceſſum in tactu, exceſſum eſſe in virtute ſenſitiua ſimpliciter, quia ſenſus eſt vniuerſalis: hac ergo ex parte ſenſus hic aptiſsimus eſt ad ſcientias, vnde etiam Ariſtoteles ob id ſcripſit molles carne aptos eſſe ingenio, & 3. de partibus, capite quarto, quo ſenſu hebeti ſunt durum

durum habere cor, cuius rationem reddunt Sanctus Thomas lectione 31. & Philoponus folio ſexto, col. 3. quia mollities corporis arguit corporis temperamentum, & optimam compoſitionem in organis ſenſuum. Item tale corpus deſeruit optimè ad miniſtrationem virtutis animalis, nam cū corpus molle eſt, ſpiritus animales ſubtiliores ſunt, diſcurruntque celeriter per corpus: non ſic autem quando corpus durum eſt: hoc tamen eſt intelligendum, vt ait D. Thomas, & Themiſtius de mollitie naturali, non de ea, quæ cura, & arte adquiritur. Additque Albertus inter ipſas naturales mollities aquoſam, ac prouenientem ex pituita, vt in fœminis, non arguere aptam complexionem, nec idoneum ingenium, ſed quæ prouenit ex puro ſanguine, quia ſic temperatiorem complexionem cauſam habet, vt citato loco de generatione etiam dicitur: hac ergo ex parte tactus ſuperat viſum.

4 *Quæ è contra ſuperetur à viſu.* Attamen viſus è contra ſuperat tactum in multis. Primo, quia eſt vniuerſalior ex parte obiecti, percipit enim cæleſtia, & terreſtria ſenſibilia propria, & communia, multoque faciliori modo, quā actus. Item eſt certiſsimus inter omnes ſenſus, vtpote immaterialior, minuſque proinde deceptioni obnoxius, ideoque maxime deſeruiens inuentioni, atque atteſtationi veritatis. Vnde Plato in Timęo ait rerum ſublimium notitiam oculos nobis attuliſſe, & Ariſtoteles 1. Metaph. cap. 1. ideo nos viſum maxime diligere, quia maxime cognitioni ſubſeruit. Ex quibus iam patet tertia concluſionis pars, exceſſus enim ille tactus non in intrinſecis cernitur, ſed in ijs, quæ tactum comitantur, vnde magis tanquam ſignum arguit perfectionem, quā per ſe ipſe afferat, viſus vero in intrinſecis, magiſque proprijs ſuperat tactum, ac reliquos ſenſus: quare, &c. ſic ergo intelligendus Ariſtoteles 1. de generatione animalium, capit. vigeſimo, ſcribens non prouenire prudentiam ex tactu, nimirum tanquam ex proprio inſtrumento, quamuis deſeruiat non minime ad prudentiam propter complexionem, quam arguit optimam, niſi alioquin natura deerret.

7 *Obiectio 1. contra proxime reſoluta.* Oppones primo, in ſectione 30. problematum narrat Ariſtoteles quicunque ingenio, vel ſtudijs, vel Reipublicæ adminiſtratione, vel in carmine pangendo, alijſve partibus claruere, fuiſſe melancholicos: hæc ergo complexio ſecundum Ariſtotelem apta eſt ad ingenium, inepta vero ad tactum, cum humor ille, vtpote terreſtris, duriores efficiat carnes, ac proinde organum tactus obtundat. *Reſponſio ex Ariſt.* Fatetur quidem Ariſtoteles illa loco melancholiam, ſi dominetur, ſua naturali frigiditate, & ſiccitate impedimento eſſe, talemque complexionem nactos, ſtolidos fieri, & ignaros. *Melancholici quomodo ingenioſi?* Contingere tamen (inquit Ariſtoteles) atram bilem, ſi moderata ſit, per totum corpus diſperſam calefieri ab humore alio, vel complexione calida, ſicque vehementem concipiendo calorem calefacere: quemadmodum etiam experimur ferrum, & aquam ex ſe frigida, ſemel tamen calefacta multum concipere calorem vrereque velociter: ſic ergo melancholia à propria natura extracta conducit ad ingenium, optime diſponendo corpus ad diffuſionem ſpirituum animalium, temperandoque nimiam ſanguinis viuacitatem: tandemque hominem ſtudioſum, ac ſi ſit ad mediocritatem redacta, efficit prudentiorē: vnde licet melancholici, inquit Ariſtoteles, in aliquo excedantur ab alijs: multis tamen in rebus ſunt illis præſtantiores, alij quidem in ſtudijs literarum, alij in artibus, alij in Republica, atque ſi in exceſſu humor hic calefiat, facit hominem loquacem, & poëtam, aliaque non pauca ibique videre licèt.

8 Oppones ſecundò contra reſoluta pro viſu, nā tactus videtur certior ſenſus, vt experientia colligitur, & ex Ariſtotele libro de ſenſu, & ſenſibili, cap. 4. & 2. de partibus, cap. 16. Certitudo autem maxime ad ſcientiam exigitur: ergo tactus eſt vtilior. *Obiect. 2.* Et confirmatur, quoniam tactus eſſe videtur magis diligibilis, quia magis neceſſarius. *Confirmatur.* Reſpondendum licet tactus certior eſſet, viſum alioquin haberi vtiliorem, propter vniuerſalitatem, ſed & certiorem eſſe negandum eſt. *Ad obiectionem.* Etenim ſi cōparentur ad obiecta propria non minus certus eſt viſus, quam tactus, ac forte certior, ſi vero ad obiecta communia facilius hallucinatur tactus, applicatis illis in proportione æquali: quod enim aliquando viſus decipiatur, ex nimia diſtantia prouenit, id vero non derogat eius certitudini, quæ penſanda eſt penes obiectum debite applicatum. *Ad confirmationem.* Ad confirmationem dicito amorem tactus, & viſus non eſſe aptè comparabiles, quia vnius amor alterius amorem includit: tactus enim eſt fundamentum aliorum ſenſuum, atq; adeo illo deſtructo deſtruentur alij, qua certe conſideratione maxime diligitur: ſi vero præciſe conſiderentur, ac inuicem ſeparari, ac ſeparatim conſeruari poſſent, ſic plane magis diligibilis eſt viſus de ſe, ac præcipue ad vtilitatem ſcientiæ: quanuis alij ſenſus ſint diligibiles ad percipiendam ſenſibilem delectationem, vt tactus, & guſtus, qui tamen amor nimium eſt imperfectus, & animalis, prior autem perfectior & conformior homini, vt homo eſt, ſicut loquutus fuit Ariſtoteles 1. Metaph. cap. 1.

CAPVT XXX.

An ſit vnus tantum ſenſus interior, an plures.

1 EXplicatis ſenſibus exterioribus: dicendum ſupereſt de interioribus, qua de re egit Ariſtot. 3. de Anima, cap. 2. & 3. & interpretes ibi, Diuus Thomas tum alibi, tum 1. part. q. 78. articul. 4. vbi præcipua quam explicat, ſed paulo latius hic erunt differenda. In hac vero dubitatione ſuppono, dari ſenſum interiorem, pro qua re notandum ſeptem hæc vocabula, *ſenſus communis, phantaſia, imaginatio, æſtimatiua, cogitatiua, memoria, reminiſcentia*, ſignificare potentiam ſenſitiuam à quinque ſupra explicatis diſtinctam, ſiue multiplicem, ſiue eandem, prout eſt principium diuerſorum actuum, de quo ſtatim agendum: ſenſus ergo communis eſt potentia interior cognoſcens obiecta propria ſenſuum exteriorum, diſcernenſque inter illa, ex qua diſcretione potiſsime ſenſus communis à Philoſophis deprehenſus eſt, *Senſus interior communis qua ratione probetur?* illa ſiquidem operatio maxime neceſſaria eſt naturæ ſenſitiuæ, nec poterat conuenire eidem exteriori ſenſui, cum ad diſcernendum inter duo oporteat vtrunque cognoſcere: viſus autem diſcernit quidem inter duos colores, & auditus inter ſonos duos, at inter ſonum, & colorem neuter diſcernit, quia neuter vtrumque cognoſcit: neceſſarius ergo fuit ſenſus communis. Nec dici poteſt eandem animam per diuerſos ſenſus diſcernere: illa enim non niſi per potentiam cognoſcit: per eandem ergo potentiam oportet cognoſcat, vt illa diſcernat. *Altera Ariſtotelis ratio quatenus admittēda?* Aliam rationem affert Ariſtoteles de ſomno, & vigilia, c. 1. vt ſcilicet cognoſcat operationes ſenſuum externorum, quæ ratio ſano modo eſt acceptanda, iuxta dicta cap. 11.

2 *Alberti ratio atque olim D. Thomæ excluditur.* Aliam quoq; rationem probandi ſenſum communem inuexerunt Albertus ſumma de homine, tractatu 2. de ſenſu communi, q. 2. S. Thom. opuſc. 43. c. 4. nimirum vt percipiat ſenſibilia communia per proprias ſpecies, quæ certe ratio falſum ſupponit: quia ſenſus interior non aliter cognoſcit ſenſibilia communia, quam exterior, vt cap. 8. monui-

monuimus, ac etiam notant D.Thom.1.p.quæſt.1. art.3.ad 2. Auicenna 6.naturalium, part.3.cap.8.in fin.& part.4.cap.1. Sola ergo prima illa ratio concludit dari ſenſum communem, neque verò communis dicitur communitate prædicationis, cùm ſit potentia quædam particularis in animante, ſed communitate obiecti, quatenus ſenſibilia cuncta externa percipit, in omneſque ſenſus exteriores influit tanquam commune eorum principium. Ita S.Thomas 1.p.q.78.art 4.ad 1.Albertus lib.2.tract.4.cap.12.

Qua ſignificatione dicatur communis.

3 *Dubium circa ſenſum communem quo pacto à Philopono expediatur.*

Dubitabit aliquis, quomodo potentia vna, ac corporea queat attingere ſenſibilia adeo diuerſa, & ſæpe contraria. Quidam aiunt ſenſum communem eſſe quidem indiuiſibilem, attamen cum ſit in organo extenſo ſecundum diuerſas illius partes recipere ſpecies diuerſorum ſenſibilium. Ita Philoponus de Anima fol.79. Quæ reſponſio primò ſupponit ſpecies recipi in organo, & non in potentia, quod ſupra improbatum eſt. Secundo aſſerit dictam potentiam eſſe indiuiſibilem, quod repugnat accidēti materiali, ac in ſubiecto extenſo exiſtenti: Tertiò fingit diuerſas ſpecies recipi ſemper in diuerſis partibus: aliter ergo reſpondet Themiſtius lib.2.de Anima, cap.8.ſenſum communem in ſe non recipere ſpecies ſenſibilium, ſed iudicare de ijs, quæ coram ſe ponuntur in ſenſibus externis, quod etiam videtur ſentire Galenus 7. de placitis, in fine, Ægidius 2.de Anima, etiam in fine, ſed eſt falſa ſententia, nam ſenſus communis iudicat cognoſcendo, non poteſt autem id præſtare, niſi ſpecies in ſe recipiat, iuxta ſuperiùs tractata. Reſpondendum ergo ſenſum communem tam varia cognoſcere, quia eſt potentia perfectior, atque adeo vniuerſalior vniens in ſe virtutem ſenſuum externorum, quod ex ſupradictis lib.2.cap.2.conſtare poteſt, vnde D.Auguſt. 12.ſuper Geneſim ad lit. cap.26.quinque ſenſus, totidem comparat riuulis ab vno communi ſenſu tanquam à fonte manantibus, illud autem de contrarietate ſpecierum ſolutum iam ſuperiùs eſt in cap. 2.

Impugnatur

Impugnatur expeditio Themiſtij.

Vera ſolutio

4 *Phantaſiæ deſcriptio, & etymon ex ſententia authoris.*

Phantaſia eſt ſenſus interior potens cognoſcere ſenſibilia exteriora in eorum abſentia: hæc quippe operatio nobis eſt cum brutis communis: ideoque alicui ſenſui tribuenda: illi certè, qui ſpecies rerum ſenſatarum in abſentia valet conſeruare, ac per illas abſtractiuè cognoſcere, quique propterea phantaſia nuncupatur, etymologia ſumpta à lumine, vt Ariſtoteles notat iuxta tranſlationem Argyropili, & Perionij, expoſitionem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themiſtij in paraphraſi: lumen enim dicitur græcè φῶς: quia verò lumen facit apparere colores, inde deriuatur φανὸς, id eſt, *prima apparitio*, ac deinde phantaſia, quia ſcilicet res abſentes facit apparere. Addit Philoponus phantaſiam dici quaſi ſtatus eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à φανὸς, & στάσις, quod Græcè ſignificat *permanentiam*: retinet enim phantaſia ſpecies permanenter, etiam abſente obiecto, atque ita textum interpretatur.

5 *Differentia triplex phātaſiæ à ſenſibus externis ex Ariſtot. Prima.*

Definiturus autem Ariſtotel.phantaſiam, priùs eam diſtinguit ab alijs potentijs, & primò à ſenſibus nimirum externis, vt in textu conſtare poteſt: adhibet autem tres differentias. Prima eſt, quia licet ſenſus, neque actu, neque potentia detur, eſt tamen phantaſia: vt in ſomnijs. Inſtabis in ſomnijs ſenſum dari in potentia. Occurrit primò Themiſtius in paraphraſi libri tertij de Anima id verificari conditionaliter, eſto non manerent ſenſus etiam potentia, vt in cæco, ſaluari poſſe phantaſiam. Secundò occurrendum verificari quando in ſomnijs impoſsibile aliquid fingimus, cuius neq; ſenſus actu eſt, neq; potentia: addit verò Ariſtoteles ſenſum ſemper adeſſe, non phantaſiam, quæ verba Themiſtius in paraphraſi omittit, tanquam difficilia, habentur tamen in Græca litera, quæ D. Thomas ita exponit, vt intenta inter ipſas potentias differentia, nulla euadat: ait enim ſenſum, id eſt, facultatem ſentiendi ſemper adeſſe, non tamen phantaſiam, id eſt, actum eius. Iam vero Simplicius, & Philoponus exponunt in pueris eſſe ſenſum exteriorem aptum ad operandum, non verò phantaſiam: ſed repugnant experientiæ, nam infantuli ſomniant, & imaginantur, licet imperfectè, ſicut & per ſenſus exteriores imperfectè operantur. Quare Auicennæ expoſitio placet, ſenſum ſemper adeſſe obiecto ſuo, quia non niſi illud præſens cognoſcit: phantaſiam autem non ita, cùm etiam cognoſcat obiectum abſens: vnde verba illa non addunt nouam differentiam, ſed iam poſitam exponunt. Secunda ergo differentia eſt: quod ſenſus cunctis inſit animalibus, imaginatio verò non item, de qua quomodo ſit intelligenda inferius dicetur. Tertia differentia, quòd ſenſus ſemper ſit verus circa proprium ſenſibile, imaginatio autem ſemper ſit falſa, qua de re ſupra in cap. 10. Oppones verò textum 161. in quo Ariſtoteles ait imaginationem eſſe veram, aut falſam, quia ſenſus talis eſt: ſentit ergo imaginationis falſitatem habere originem ex falſitate ſenſus, atque adeo nullam eſſe hanc tertiam differentiam. Reſpondet bene Philoponus, phantaſiam iam in cognitione ſimplicium ſenſibilium tam vera, quàm falſa ſaltem occaſionaliter, ſenſum ſequi, à quo illam acceperat, quia tamen ſenſibilia componit, & impoſsibilia fingit, in eo differre à ſenſu.

Secunda.

Tertia.

6 *Differentia imaginationis ab opinione.*

Secundo loco aſsignat differentiam inter imaginationem, & opinionem, quod opinio moueat appetitum, non vero imaginatio. Dicet aliquis. Imaginatio ſæpe cauſat timorem, etiamſi nulla ſit opinio, vel apparentia mali euenturi, vt experientia docere videtur. Ob hanc obiectionem nonnulli exponunt differentiam, vt ex opinione ſemper ſequatur motio appetitus: ex imaginatione non quidem ſemper, ſed aliquando, veluti, cùm fortis eſt, & vehemens, quod indicat Ariſtoteles in exemplo de pictura, viſio enim per ſe non mouet appetitum, mouet autem, ſi ſit pulchra, vel horribilis: dicendum tamē phantaſiam ſolam nunquam mouere appetitum, niſi illi miſceatur opinio mali, vel boni, ſaltem vt poſsibilis: vehemens quippe apprehenſio efficit, vt malum tanquam nobis poſsibile conſideremus, vnde iam, ne eueniat formidamus. Alias differentias aſsignat Philoſophus ibidem faciliores. Vltimo ponit differentiam inter phantaſiam, opinionem, fidem, ſuaſionem, & rationem, nam quatuor hæc poſteriora, vel idem ſunt, vel ſe comitantur, quia vbi opinio eſt, ibi eſt, vel ſemper eſſe poteſt fides, & ſuaſio, & ratio: phantaſia autem ſine ijſdem inuenitur.

Differentia phantaſiæ ab opinione, fide, &c.

7 *Phantaſiæ deſcriptio ex Ariſtot.*

Ex his omnibus concludit Philoſophus definitionem phantaſiæ. *Eſt motus factus à ſenſu in actu*, vbi potius phantaſiatio definitur, quàm phantaſia, imo definitio competit etiam actui ſenſus communis, niſi hunc actum ſub *ſenſu in actu* comprehendas, vt Philoponus exponit: fortaſſe tamen id opus non eſt, eo quod diſtinctæ potentiæ nō ſunt, vt infra dicemus: definitur ergo clarius, vt num. 4.dicebamus, phantaſia *potentia, quæ ſpecies ſenſibilium externorum recipit & conſeruat, ac per illas operetur in abſentia obiecti*: alias definitiones tradit Commētator illo in libro textu 106. Albertus 3. de Anima, tractatu 1.cap.8.Cicero 1.Academicarum quæſtionum. Iā vero imaginatio coincidit ferè cum phantaſia, ſolumque addit vim componendi poſsibilia, ac fingendi impoſsibilia. Æſtimatiua deſcribitur ſenſus interior potens apprehēdere ſub ratione conuenientis, & diſconuenientis, ſeu, vt communiter loquuntur, ſub ratione inſenſata: hæc ſiquidem operatio communis etiam eſt omnibus animan-

Imaginatiua.

Æſtimatiua.

animantibus, nulliꝗ ſenſui externo deputari valet, cuius munus eſt mouere appoſitũ ſenſitiuum, qui non niſi à ratione conuenientis, & diſconuenientis mouetur: ideo ergo æſtimatiua dicitur, quia in rebus ipſis aliud æſtimat, quàm quod exterius appareat.

Cogitatiua. Cogitatiuam multi putant eſſe potentiam ſenſitiuam propriam hominis valentem ratiocinari circa particularia, & componere, atꝗ diuidere: hoc tamen excedit limites virtutis ſẽſitiuæ, vt ſuprà dixi: cogitatiua ergo nihil aliud ſignificat, quàm ipſammet potentiam ſenſitiuam interiorem diſcernentem inter conueniens, & diſconueniens, prout ſpeciali quodam modo in homine exiſtit, habetꝗ in ipſo maiorem aliquã perfectionem, quia non ex ſolo inſtinctu naturæ dicitur, ſed etiam ex nobiliori cognitione, & experientia, ac ſæpe etiam à ratione dirigitur.

Memoria. Memoria ab Ariſtot. cap. 1. de memoria, & reminiſcentia, dicitur potentia, quæ cognoſcit præterita, vt iam cognita, ſpeciatim verò à quibuſdam memoria deſcribitur potentia apta cognoſcere idem quod æſtimatiua, in abſentia tamẽ obiectorum, cognoſcit enim brutum rem ſub ratione conuenientis, & diſconuenientis, licet illam non habeat præſentem, & canes dormientes ſæpe latrant propter ſimilem cognitionem, & apprehenſionem.

Reminiſcentia. Reminiſcentia definitur potentia, quæ rerum particularium præteritarum memoratur, non ſimplici modo, ſed cum quadam indagatione, & diſcurſu. Vnde multi credunt hanc virtutem non pertinere ad partem ſenſitiuam, ſed ad intellectum, inſinuatꝗ Ariſtoteles in principio libri de memoria & reminiſcentia, dicens eos, qui ſunt hebetes ingenio, ſolere memoria præſtare: verùm ipſe Ariſtotel. cap. 2. apertè docet virtutem eſſe ſenſitiuam, quod à ſigno etiam probat: quoniam, qui per reminiſcentiam conantur recordari, laſſantur capite, quòd ſi indagatio ceſſet, ſolet interdum, quod laborando non potuit, inueniri: hoc verò indicium fallax eſt, ad hoc enim ſatis eſt concomitantia operum inter ſe intellectus, atque ſenſus. Exiſtimo ergo reminiſcentiam potiſsimè fieri ab intellectu, ſaltem quãtum ad diſcurſus, & compoſitiones, quæ illi commiſcentur: quia verò ſenſus comitatur ſemper intellectum, ideo quãdo hic per diuerſa loca, & tempora diſcurrit, ſenſus etiam per quandam ſucceſſiuam apprehenſionem ab vna in aliam procedit, deſcribiꝗ poteſt talis eius reminiſcentia, operatio ſenſus à præuio diſcurſu intellectus, ideoꝗ dixit, qui pollent ingenio (vtpote qui facile diſcurrant) pollere reminiſcentia.

8 His poſitis. Circa quæſtionem huius capitis diuerſæ ſunt ſententiæ, *1. Opinio in præſenti cap.* quidam enim duos tantum ponunt ſenſus interiores diſtinctos, diuerſo tamẽ modo id declarant: nam eorum aliqui volunt ſenſum communem per ſe ſolum eſſe vnã potentiam, phantaſiam verò eſſe alteram identificatam æſtimatiuæ, cogitatiuæ, memoriæ, &c. ita Perezius libro 3. de Anima, cap. 3. quæſt. 1. citans Turiſanum libro 2. in artem Galeni, commento 17. item Venet. ad citatum locum de Anima.

2. Opinio. Alij dicunt ſenſum communem, & phantaſiam facere eandem potentiam: æſtimatiuam verò, cogitatiuam, memoriam, &c. alteram conſtituunt. Ita Marcellus libro 4. ſuarum traditionum.

3. Opinio. Secunda opinio principalis, ac tertia in ordine aſtruit potentias tres interiores: phantaſiam, quam dicunt identificari cum ſenſu communi: cogitatiuam, quam rationem vocant: & memoriam. Ita Galenus lib. de different. ſymptomatum, cap. 3. Gregor. Niſſen. de virib. animæ, cap. 6. & 7. Damaſcen. lib. 2. fidei, cap. 17. & 2. Nemeſius de natura hominis cap. 6. Valles 2. controuerſiarum. Sed oportet animaduertere, Galenum rationis vocabulo intellectum ipſum ſignificare, quem falsò credidit eſſe potentiam organicam, vt patet ex 7. de placitis, cap. 4. vbi ſcribit cerebrum habere in ſe munus efficiendi imaginationem, memoriam, atque intellectionem, nõn eſt verò credibile reliquos authores catholicos in hoc ſenſu ſequi Galenum, ſed forte rationis voce intelligunt ipſam cogitatiuam, quæ à pleriſque ratio particularis nuncupatur.

4. Opinio. Quarta opinio diſtinguit ſenſus quatuor interiores, nimirum ſenſum communem, phantaſiam, æſtimatiuam, ſeu cogitatiuam, & memoriam. Hanc docuit S. Thom. 1. part. quæſt. 78. & quæſt. de Anima, art. 13. & opuſculo 43. cap. 4. ſequiturꝗ illius Schola, & tenuerat antea Auerroes 3. de Anima, text. 6. Iandun. 2. de Anim. quæſt. 73. & alij communiter.

5. Opinio. Quinta opinio, præter quatuor nunc dictos ſenſus, addit imaginatiuam, quàm ponit à phantaſia diſtinctam. Tribuitur Auicennæ fen. 1. 1. doctrina 6. cap. 65. Sequiturque Albertus in ſumma de homine tract. 4. de imaginatione, & 2. de Anim. tract. 4. cap. 7.

6. Opinio. Sexta opinio ſex inducit ſenſus interiores addendo proxime dictis reminiſcentiam à memoria diſtinctam.

9 *Authoris iudicium de t. opinione.* Inter has opiniones, prima ſine fundamento loquitur, nam oſtendemus, qua ratione diſtinctus aſſeritur communis ſenſus à phantaſia, eãdem diſtinguenda eſſet à reliquis phantaſia. *De 1.* Secunda opinio probabile fundamentũ habet, quod coincidit cum fundamento quartæ, vt paulò poſt videbimus. *De 3.* Tertia deinde non placet, quia nititur ſolùm experientia deſumpta ex medicina, non verò procedit ex proprijs rei principijs, obiecto ſcilicet, & actibus diſtinguendo potentias: fundamentum autẽ ſoluetur ſequenti capite.

4. Sententiæ fundamentum 1. Iam quarta opinio, quæ inter citatas probabilior habetur, duplex habet fundamentum. Primum: cognitionem ſenſitiuam interiorem, aliam fieri per ſpecies ſenſatas, aliam per non ſenſatas, ac potentias per eas cognoſcentes eſſe diuerſas: ſiquidem potentiæ cognoſcentes per ſpecies diuerſarum rationum, diuerſas eſſe oportet. Et confirmatur, nam iudicium practicum, & ſpeculatiuum pertinent ad diuerſas potentias, ſed potentia cognoſcens per ſpecies ſenſatas cognoſcit ſpeculatiuè, ſine ordine ad proſequutionem, vel fugam, cognoſcens verò per ſpecies non ſenſatas practicè indicat eſſe fugiendum, vel proſequendum, cùm rem attingat ſub ratione conuenientis, vel diſconuenientis: ergo, & cætera.

Fundam. 2. Secundum fundamentum eſt, ſenſitiuam potentiam cognoſcentem in præſentia obiecti debere eſſe facile mutabilem, & apprehẽſiuam: potentiam verò cognoſcentem in abſentia debere eſſe retentiuam ſpecierum: iſta autem duo non poſſe conuenire potentiæ materiali, cùm facilis apprehenſio in corporalibus proueniat ex humiditate, retentio verò ex ſiccitate, quæ duo prædominari ſimul nequeunt in vno organo. Et confirmatur ex vulgato proloquio, *quæ in ſuperioribus ſunt vnita in inferioribus diuiduntur*: quare, &c.

10 *Ex allatis fundam. ipſa 4. opin. eruitur.* Ex his fundamentis apertè colligitur ſententia D. Thomæ, nam ad cognoſcendum intuitiuè per ſpecies ſenſatas omnium externorum ſenſuũ neceſſarius eſt vnus interior ſenſus, nimirum communis: ad cognoſcendum verò abſtractiuè alter requiritur, iuxta ſecundum fundamentum, & hic eſt phantaſia. Deinde ad cognoſcendum intuitiuè per inſenſatas ſpecies alius ſenſus poſtulatur ex eodem ſecundo fundamento, qui æſtimatiua nuncupatur, ſeu cogitatiua. Denique ex hoc ipſo fundamento ad cognoſcendum abſtractiuè per eaſdem illas ſpecies alius ſenſus requiritur, ponitur que memoria: ergo, & cætera. Et hinc colliges quantum valeat fundamentum ſecundæ opinionis, quòd in hac quarta primum fuit.

De 5. opini. Quinta opinio, præter hæc omnia, conſiderauit duplicem cognitionem ſenſibilium in nobis inuentam, aliam ſimpli-

ſimplicem, quam phantaſiæ propriè attribuit, aliam verò compoſitam, ſeu imaginariam, qua fingimus, verbi gratia, montem aureum, chimęram, & ſimilia, atque ad hanc compoſitiuam operationem addidit tertiam potentiam. *De ſexta.* Et conſimili ratione ſexta opinio aliam addit potentiam propter diuerſum modum memorandi reminiſcendo.

11 *Notatio 1. pro deciſione* Pro deciſione veritatis eſt aduertendum ſenſus internos non eſſe multiplicandos ex eo, quòd vnus poſsit plura, quàm alius, ſed quòd alter alterius actum edere nequeat, nam ſi duo ſenſus interni ſtatuantur, quorum vnus valeat quidquid alius, ac plura operari ſuperfluè, ſanè hic poſterior ſtatuetur: ad operationes ergo incompoſsibiles eidem potentiæ eſt recurrendum, ac pro varietate huiuſmodi operationum tot multiplicandi erunt ſenſus interni. Neque inferas, ſuperfluè iam poni ſenſus exteriores, cùm quidquid illi poſſunt, internus poſsit. Namq; in primis non eſt id ſimile: ſenſus enim exteriores ſunt quaſi particulares virtutes, quibus addi debuit vniuerſalis, quæ particulares ipſas roboraret, ac de omnibus iudicaret: interiùs autem non occurrit talis neceſsitas. Reſpondetur deinde antecedens falſum eſſe: immutatur enim ſenſus exterior ab obiecto immediatè non internus, atq; adeò quamuis ſenſus interior cognoſcat quidquid exterior, non tamen per immutationem immediatam ab obiecto, ideoq; fuerunt neceſſarij externi ſenſus, quia niſi immutarentur illi, non poſſet interior potẽtia quidquam percipere. Sit ergo conſtitutum fundamentum receptum communiter, per eas tantùm actiones eſſe multiplicandos ſenſus internos, quæ ad eandem potentiam non poſſunt reduci.

12 *Notatio 2.* Secundò eſt notandum, non eſſe in homine inducendos plures ſenſus internos, quàm in brutis perfectis, ſiquidem in his reperitur natura ſenſitiua, qua poteſt perfectione intra eum gradũ: quòd ſi aliqua operatio in homine viſitur perfectior, nõ continuò eſt in illo multiplicanda potentia, cùm ea perfectio maior dari valeat intra eandem potẽtiæ ſpeciem. Ex quo fundamento excludit D. Thomas quintam opinionem Auicennæ, nam operatio illa compoſitiua ſolùm in nobis experitur, attribuiq; poterit intellectui, vel certè ad illam eliciendam ſatis erit, quòd phantaſia hominis ponatur nobilior: ex quo etiam fundamento diſtinctio memoriæ à reminiſcentia excluditur.

13 *1. Aſſertio.* His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Probabilius videtur ſenſum communem, & phantaſiam non eſſe potentias realiter diſtinctas, idemque dicendum de æſtimatiua, & memoria, & in vniuerſum de potentia intuitiuè, & abſtractiuè cognoſcente.

Probatur 1. Probatur concluſio. Nam potentia cognoſcens abſtractiuè, obiecti ſpeciem debet recipere: vel ergo recipit in præſentia obiecti, vel in abſentia: hoc ſecundum eſt impoſsibile, quia externa ſenſibilia tantùm immutant ſenſus, cùm illis præſentia exiſtunt. Vnde neque ſpecies, aut actus durant, niſi in eorundem præſentia: ergo cùm phantaſia, & memoria aliter non poſsint immutari, quàm media immutatione ſenſus externi, immutari neceſſe eſt in præſentia obiecti: poſſunt ergo immutari, ac operari in præſentia obiecti. Vltima hæc conſequẽtia liquet: nam potentia quæ immutari valet ab obiecto præſente, poteſt attentè immutari, ac proinde in actum prodire, idque neceſſariò, cùm ſit potentia naturaliter agens non impedita, quare potentia in abſentia obiecti cognoſcens poteſt cognoſcere in præſentia: non ergo propter hos actus multiplicari debent potentiæ: atque hinc deſtruitur fundamentum contrariæ ſententiæ. *Probatur 2.* Et confirmatur concluſio, quoniam hæ potentię ideo diſtinguendæ eſſent, quòd vna facilè apprehendat, altera retineat: hæc autem ratio deſtructa eſt, quia ſimulac immutatur ſenſus internus, immutatur phantaſia, atque adeò quàm poteſt facilè: non ergo oportet iſta diſtinguere, quod amplius oſtenditur, primò, nam ſi phantaſia non ſimul cum ſenſu immutatur, ſanè tranſacto aliquo tempore immutabitur, interim verò quid quæſo factum eſt in phantaſia, ex quo magis diſpoſita euaſerit ad immutationem, quàm antea? nihil certè poteſt aſsignari, neque item agens indicari, à quo producta ſit diſpoſitio, vel ablatum impedimentum. *Confirmatio una.* Secundò experientiæ quoq; aduerſatur, alioquin vt ſpecies rei in memoria maneret, oporteret vt per tempus aliquod res ipſa præſens ſenſui adeſſet, quod falſum eſt, quia licet ſubitò rem videamus, ſi ſatis attendimus, facile poſtea memoramur. *Altera.* Tertiò, quia officium ſenſus communis eſt attendere, & concurrere cum externis ſenſibus ad eorum ſenſationes: ſed hoc idem eſt munus imaginatiuæ, vt patet experientia, nam ſi imaginemur circa eandem rem, quam pręſentem habemus, minimè illam ſentimus, vt etiam D. Thom. & Themiſtius fatentur. *Tertia.* Ex his ergo concluditur, ſenſum communem, & imaginationem non diſtingui, maxime enim diſtinguerentur, vt in præſentia, & abſentia cognoſcerent: ad hoc autem non oportet diſtingui, vt oſtenſum eſt: ergo, &c. *Concluditur contra diſtinctionem ſenſus cõmunis à phantaſia.* Quæ ratio probat etiam ęſtimatiuam, & memoriam non diſtingui, fingere autem diuerſos ſenſus internos, vt vnus cognoſcat in præſentia tantùm, alius verò tum in pręſentia, tum in abſentia, ſuperfluum eſt, & contra ſuprapoſitum fundamentum. *Et contra æſtimatiuæ, ac memoriæ diſtinctionem.*

14 *Satisfit fundamento 2. quartæ ſententiæ in n. 9.* Ad ſecundum verò fundamentum quartæ ſententiæ occurritur à quibuſdam, in materialibus idem eſſe poſſe, recipiens, & conſeruans, vt plumbum ſigillationem. Reſpondetur tamen, in præſenti immutationem hanc non eſſe omnino materialem, ſed intentionalem, fierique proinde ſine reſiſtentia. Adde ſpecies ipſas non tantum recipi in organo, ſed etiam in potentia ipſa, ex cuius natura prouenit, vt in ea meliùs, vel deteriùs conſeruentur, quamuis nonnihil conducat organi diſpoſitio: atque experientia docet in parte cerebri in qua collocatur ſenſus interior, non dari illam diuerſitatem diſpoſitionum, quæ à prædicta ſententia exigitur. *Ad confirmationẽ ibid.* Ad confirmationem reſpondetur illud axioma verum eſſe, quando neceſsitas deprehenditur diuidendi potentias, hîc verò deprehendi nullam.

15 *2 Aſſertio.* Secunda concluſio. Probabilius eſt æſtimatiuam & memoriam non diſtingui realiter à phantaſia. *Probatur 1.* Probatur primò: quia diſtinctio ſpecierum in ſenſatas, & non ſenſatas, vana eſt, vt ſupra oſtendimus: ergo & potentiarum. *2.* Secundò eſto illa ſpecierum diſtinctio admittatur, potentia cognoſcens rem ſub ratione inſenſata, cognoſcere illam debet neceſſariò ſub ratione etiam ſenſata: ergo potentiæ tales non diſtinguuntur. Probatur antecedens, nam potentia cognoſcens lupum, vt inimicum non alia ratione, aut modo ita cognoſcit, niſi cognoſcendo accidentia exteriora illius, ac adeò ſub ratione ſenſata: debet ergo ita neceſſariò cognoſcere. *Euaſio occluditur.* Dices ſat eſſe, ſi vna potentia cognoſcat lupum, vt ſic, vt alia potentia iudicet eſſe inimicum: hæc tamen euaſio non intelligitur, nam iudicium illud, *hic eſt inimicus*, includit intrinſece cognitionem ipſius, qui inimicitiam gerit: non ſunt ergo actus ſeparabiles, ad diuerſaſque potentias pertinentes. Confirmatur: nam ſenſus communis non poſſet iudicare inter diuerſa ſenſibilia, niſi cognoſceret vtrumque extremum, ſecundum Ariſtotelem, & omnes Philoſophos: ergo nec æſtimatiua poſſet iudicare hunc eſſe inimicum niſi ipſum cognoſceret. Tertiò argumentor. Rationes conuenientis, vel diſconue-

O 4 nientis

nientis ſunt non ſenſatæ, ſed phantaſia cognoſcit rem ſub tali aliqua ratione: ergo vna, eademque potentia ad vtrumque ſufficit, atque adeò ab æſtimatiua non ſecernitur. Vltima conſequentia valet ex notationibus ſupra poſitis: minor verò probatur, nam phantaſia mouet appetitum ſenſitiuum, ad quem comparatur, ſicut intellectus practicus ad voluntatem, teſte Ariſtotele 3. de Anima, cap. 6. textu 44. & cap. 7. per totum: appetitus autem mouetur à ratione conuenientis, vel diſconuenientis: ergo ipſa phantaſia rationem eiuſmodi propoſuit, ac cognouit. Atque hinc ſoluitur fundamentum primum quartæ opinionis in n. 9. negatur enim diſtinctio illa ſpecierum ſenſatarum, & non ſenſatarum: negatur item cognitionem talium rationum tam diuerſam eſſe, vt diuerſas arguat potentias: negatur denique iudicium practicum, & ſpeculatiuum fieri à potētijs diuerſis, cùm melius multo fiant ab eadem, vno ſcilicet in altero fundamentum habente.

Ad 1. fundamentum, 4. opinionis in n. 9.

16 *3. Aſſertio.*

Tertia concluſio. Probabilius videtur ſenſum interiorem vnum tantùm eſſe realiter. Hoc ex dictis ita concluditur: ſenſus communis, & phantaſia in vnam coincidunt potentiam, æſtimatiua item, ac memoria inter ſe, cogitatiua autem reminiſcentia, & imaginatio non ponunt in numero, vt ſupra eſt obſeruatum, ſolùmque ſignificant diuerſas perfectiones eiuſdem ſenſus in homine: ergo, &c. Et hæc planè fuit ſententia Ariſtotelis, cùm capite primo de memoria dixerit, phantaſma non eſſe affectum ſenſus communis, atque in toto eo capite de ſenſu communi, ac phantaſia, imò & de virtute tota interna ſentiendi tanquam de vna loquitur, ibidemque pronuntiat eadem nos parte cognoſcere magnitudinem, motum, ac tempus, & ſubdit, *vnde patet hæc omnia ad primarium illum principem ſenſum pertinere*, de quo inferiùs addit, ipſum eſſe qui memoratur, &c. vnum ergo tantùm ponit primum ſenſum principem interiorem, & lib. de inſomnijs, cap. 1. ſcribit vim imaginandi eandem numero eſſe cum potentia ſentiendi, eſſentia tamen, & ratione diuerſam; vbi imaginationem comparans ſenſibus externis, vult eſſe eandem numero vim, quatenus imaginatio, & ſenſus exterior per modum vnius virtutis conueniunt ad perfectè ſentiendum: quod certè munus proprium eſt ſenſus communis, vt omnes tradunt. Tribuit ergo Ariſtoteles munus ſenſus communis imaginatiuæ, atq; adeò iudicat non diſtingui: ibidem quoque ait ſenſus externos immutare principem ſenſum communem in vigilia, & in inſomnijs diuerſimodè; in vigilia nimirum actualiter, in inſomnijs autem per ſpecies iam ante acceptas: docet ergo ſenſum communem conſeruare acceptas ſpecies, quod eſt munus phantaſiæ, & hoc inſinuat etiam D. Thom. 1. part. quæſt. 84. art. 8. ad ſecundum, aiens, quòd in inſomnio aliquando ſoluitur communis ſenſus, ac iudicat, cùm tamen 1. 2. quæſt. 15. art. 1. & quæſt. 17. art. 7. ad tertium ſcribat ſenſum communem immutari ſolùm in præſentia obiecti, & ideo ille locus primæ partis ab illius diſcipulis exponitur, ne ſibi aduerſari videatur. Item quòd phantaſia ab æſtimatiua non diſtinguatur ſecundùm Ariſtotelem patet, quoniam æſtimatiua ponitur facultas cognoſcens rationem conuenientis, ac diſconuenientis, mouenſque appetitum. Vnde D. Thomas 1. part. quæſt. 78. art. 4. & clariùs in 2. diſput. 24. quæſt. 2. art. 1. in corpore, & alibi, ait æſtimatiuam comparari ad appetitum ſenſitiuum, ſicut intellectum practicum ad voluntatem: oſtenſum eſt autem, quod ſecundùm Ariſtotelem phantaſia cognoſcat rationem conuenientis, moueatque appetitum, cōparaturque ad illum, ſicut intellectus practicus ad voluntatem: ergo ſecundùm illum phantaſia ab æſtimatiua non diſtinguitur. Denique, quod phantaſia, & memoria non diſtinguantur, eſt ſententia Ariſtotelis de memoria, cap. 1. vbi palàm ait imaginatiuam eſſe memoriam conſeruantem ſpecies quod omnes admittunt de ſenſatis; non ſunt vero aliæ non ſenſatæ, vt probauimus: ergo, &c.

Probatur ex dictis. Atque etiã ex Ariſtotele.

17 *Duplex obiectio contra proximam aſſertionem remouetur.*

Nec aliquid obſtat huic concluſioni, quod iam ſolutum non ſit, niſi fortaſſe illud: proprium eſſe potentiarum materialium, vt determinentur ad particularia obiecta, diuidique in plures. Item illud, traditam concluſionem non ſolum communem non eſſe, ſed potiùs communi aduerſari. Ad primum reſpondeo in potentijs quidem ſenſitiuis particularibus inueniri determinationem, & diuiſionem per particularia obiecta: in potentia autem intra gradum etiam ſenſitiuum vniuerſali neceſsitatem non dari, aut rationem fingendi diuiſionem: ſolùmque comparando hanc potentiam ad altiorem, hoc eſt, intellectum deprehendi limitatam ad obiectum magis particulare, idque conſonum eſſe imperfectioni potētiæ materialis, ac perfectioni, quam in ſuo genere habere poteſt. Ad ſecundum reſpondeo primo nullam eſſe partem noſtræ ſententiæ, quæ à multis non aſſeratur, cumq; ipſi inter ſeſe diſſentiant, locum nobis dari comprehendendi ex quolibet id quod nobis verius videatur, ac nulli eorum in totum conſentire. Adde ſecundo Ariſtotelem ſtare à nobis.

18

Dubitabis tamen, an formalis ſaltem diſtinctio ſenſuum internorum ſit admittenda? Videtur enim affirmandum, quia poſſunt ibi diuerſæ definitiones tradi: ſenſus enim cōmunis dicitur potentia iudicans de omnibus ſenſibilibus in eorum præſentia, phantaſia iudicans de eiſdem in abſentia, &c. definitiones autem diuerſæ diſtinguent potentias ſaltem formaliter. Sit tamen quarta cōcluſio. Senſus interior vna eſt adæquata potentia realiter, & formaliter, ſolùmque in adæquatis rationibus diſtincta, quatenus ſcilicet ad diuerſos actus comparatur, & conceptibus inadæquatis cōcipitur. Probatur, quoniam illa potentia eſt formaliter vna prædicto modo, quę vnum habet obiectum formale adæquatum, circa quod exercet certum genus actuum, partialia namque obiecta, particulareſque rationes actuum diuerſorum diuerſas rationes formales potētiarum non arguūt: ſic autem res habet in potentia ſenſitiua interiori: ergo, &c. Explicatur ampliùs, & confirmatur, nam in parte intellectiua plura ſunt nomina ſignificātia intellectū, vt ratio, memoria, intellectus practicus, ſpeculatiuus, &c. Et tamen ibi vna tantùm eſt potentia formaliter, & ſimile eſt de voluntate. Denique illo modo potentiæ formaliter vltra ſex numerari poſſent, vt facilè patebit conſideranti diuerſitatem actuum interni ſenſus. Concludendum ergo vnum eſſe ſenſum omnes hos actus exercentem, qui à nobis diuerſis nominibus nuncupatur, inadæquatiſq; definitionibus circūſcribitur.

4. Aſſertio diſtinctionē etiam formalē negās in ſenſibus internis.

CAPVT XXXI.

De obiecto, actibus, ſubiecto, & organo ſenſus interioris.

1. *De obiecto.*

Cognita veritate interioris ſenſus facile eſt omnia, quæ ad illum pertinent, explicare: obiectum ergo illius eſt omne ſenſibile per externos ſenſus. Nam obiectū adæquatur potentiæ, ſed hic ſenſus vniuerſaliſsima potentia eſt in ſuo ordine: ergo habet vniuerſaliſsimum obiectum in eo gradu: illud autem eſt prædictum ſenſibile: ergo, &c. Notandum vero eſt, quod ſicut in externis ſenſibilibus inueniuntur communia, quæ attinguntur ab eis tanquam modi ſenſibilium propriorum: ita apud internum ſenſum aliquid dari inſtar ſenſibilis proprij, quod per ſe primo, ac per propriam ſpeciem

ciem cognoſcatur; quod vocamus ſenſibile abſolute, minimeque limitatum ad ſenſibile alicuius exterioris ſenſus: aliquid verò dari, ac cognoſci tanquam modificans dictum obiectum, atque hoc modo cognoſci rationes non ſenſatas, ipſas etiam ſenſationes ſenſuum externorum, & quæcunque per ſpecies ſenſuum externorum non repræſentantur, ab illoque nihilominus propriè cognoſcuntur.

2. *De actibus*

Notatio 1. Actus huius ſenſus ſunt omnium ſenſibilium cognitio, diſcretioq; illorum, iudicium practicũ, vel ſpeculatiuum, & memoria præteritorum, vt patet ex dictis. Eſt tamen notandum (quod etiam pro explicato iam obiecto addimus) nullum brutum quamlibet imperfectum ſenſu interiore carere, cùm nullum careat appetitu tendente ad vtile, & refugiente nociua. Quæ ſanè rationes obiectiuæ ab externo ſenſu non attinguntur: neceſſarius ergo eſt ſenſus internus, qui hæc iudicet, qua ratione concludit Ariſtoteles l.2. de Anima, c. vltimo, & lib.3. textu 56. animantia habere phantaſiã, quod omnes philoſophi approbant. *Notatio 2.* Notandum ſecundò, etſi in omnibus animantibus detur ſenſus internus, non eiuſdem perfectionis eſſe in omnibus, quia nec in omnibus poteſt eaſdem operationes elicere, nec circa idem adæquatum obiectum verſari, in ijs enim quæ ſolo pollent tactu, & fortè etiam guſtu, imperfectiſsimus eſt internus ſenſus, nec ſpecies conſeruat in abſentia obiecti. Vnde Ariſtoteles l.3.c.15. docet hæc animalia phantaſiã non habere, in quo ſecũ non pugnat, dum alibi (vt modò indicauimus) eã concedit, illic enim phantaſiæ nomine latè vtitur ad ſignificandum qualemcunque internum ſenſum. Atq; idem ſtatuendum de animantibus, quæ licet plures habeant ſenſus externos, attamen modo quodã determinato mouentur, ſolùm videlicet ad obiectum præſens: hæc enim hadẽt quidem ſenſum internum aliquantulum perfectiorem, ꝙ extendat ſe ad plura etiam ſenſibilia, adhuc tamen minus perfectum, ꝙ ad rationem memoriæ non attingat: at verò alia perfectiora animantia ſenſum hunc perfectũ poſsidẽt: *Bruta memoria pollere oſtenditur.* in ratione ſcilicet memoriæ æſtimatiuæ, ſenſuſque communis: imò per illum quandam materialem prudentiam oſtendunt, & aliquando etiam docilitatem. Quòd autem prædictam habeant rationem memoriæ, negari non poteſt, quicquid Scotus dicat in 4. diſt. 45. q. 3. quia euidentes experientiæ illam ſuadent. Elephantus enim poſt multos dies vindictam ſumit de illo, qui ſe læſerat, *bos etiam cognouit poſſeſſorem ſuum*, &c. Iſai. primo, quaſi memor illius: id quoque ex eo patet, quia determinato certoque motu ad rem abſentem mouentur: ergo propter apprehenſionem, quam memoria retinent.

3. *Obiectio duplex impugnans memoriam in brutis.* Obijcies primò. Memoria eſt cognitio præhabitæ cognitionis, iuxta Ariſtotelem lib. de memoria, & reminiſcentia, c. 1. talis autem cognitio impoſsibilis eſt ſenſui interno: ergo, &c. Secundò ſi aliqua animantia haberent memoriam, haberent certè apes, & formicæ, cùm ſigna omnia memoriæ oſtendant, his autem negat memoriam Ariſtoteles lib.3. de Anima, cap.3. ergo, &c. *Ad 1. obiectionem.* Ad primum dicito ſenſum internum cognoſcere reuera externas ſenſationes, non quidem vt obiecta propria, ſed vt modos eorum, ſicque in ſenſu dari memoriam de re vt iam cognita; contingit tamen non rarò phantaſma exiſtens in memoria remitti, vel ex parte corrumpi, ac proinde non repræſentare exactè, ex quo fit non rarò, vt qui rei memoratur memoriam perdiderit circunſtantiarum, de quo videndus Ariſtoteles lib. de memoria, cap. 2. hoc verò de memoria ſenſibilium intelligi debet: nam eorum, quæ ſub ſenſu cadere non poſſunt, memoria ad intellectũ pertinet, vt dicetur infrà l. 4. c. 10.

4. *Ad 2. obiectionem de qua idem author diſp. 1. Metaph. ſect. 6. n. 15.* Ad ſecundum affirmat Themiſtius in 2. de Anima, cap.11. apes, & formicas habere memoriam. Idem fatentur Albertus tract. 1. cap. 7. D. Th. 1. Metaphyſicæ lect. 1. Auerrois cap. 3. Et ratione patet, quoniam hæc animalia arte quadam naturali valent, de quibus Ariſtoteles 8. de hiſtoria, cap. 38. D. Thomas 3. contra, cap. 134. Et opera eorum indicia ſunt cognitionis rerum abſentium, formica ſiquidem eandem ſemitam repetit, ac fortè perditam veſtigat, quia identidem ingreditur, apes ad eoſdem redeunt flores, quos ſemel guſtarunt. videtur ergo certum habere memoriam, atque prudentiam. Ad Ariſtotelem reſpondet Simplicius negare ſolùm ijs animantibus memoriam perfectam, hoc tamen interpretamentum apertè falſum eſt; Auerrois occurrit ad exẽplum non requiri veritatem. Philoponus folio 81. col. 3. duplicẽ diſtinguit memoriam, aliam recordatiuam præteritorum, & à natura prudentem, aliam verò docilem, apibus ergo, & formicis negari ſecundam, non verò primam, quæ doctrina ex Ariſtotele ſumitur 1. Metaph. c. 1. vbi ſcribit animalia, quæ cum memoria habent auditum, prudentiam quoq; habere, nõ vt ſignificat habitum conſultandi de agendis ſecundum rectam rationem, ſicut 6. Ethicorum definitur, ſed vt importat iudicium naturale operũ ita agendorum, ac ſi per propriè dictam prudentiam agerentur, qua de re D. Thomas 2.2. q. 47. art. 15. Animalia ergo, quæ cum prudentia habent auditum, diſciplinabilia dicuntur, non ſumpta diſciplina in rigore, vt ſignificat inſtructionem ſumptam ab alio ad operandum ſecundùm rationẽ, ſed latè vt ſignificat inſtructionem manentẽ ex conſuetudine. Inter illa verò, quæ memoriam habent ſine auditu, numerat Ariſtoteles apes, & ita cõſtat experientia habere memoriam, prudentiamq; naturalem: ꝙ tamen auditu careant, certum non eſt: nam ipſe Ariſtoteles 9. de hiſtoria, c. 4. dubius eſt, vbi refert apes, cum dormiunt, à vigili excitari, vno, aut altero edito ſtrepitu: quod ſi ita eſt, coniectura fit illas audire, ac patet vlterius experientia; quia ſonitu quodam congregari ſolent, atque vocari ad tecta, neque dici poteſt cum D. Thoma citato loco Metaph. non auditu moueri, ſed motione aeris, quam tactu ſentiunt, nõ enim motio tanta eſt, imò & aliquãdo nulla ad apes pertingit: nec euincit ratio illo motione magis cõgregari apes, quàm diſpergi: deniq; ad tactum quæcunq; aeris motio etiã incondita ſat eſſet, cùm tamen non niſi ad modulatũ quodammodo ſonum accurrant apes, quare probabiliꝰ credo illas audire, vnde ad naturalem prudentiam eiuſmodi animaliũ, quanuis neceſſaria ſit memoria cùm pars ſit prudentiæ, non tamen eſt neceſſaria carentia auditus.

5. *De organo ſenſus interni varia opinio Galeni, quàm Ariſtot.* Circa organum eiuſdem interni ſenſus credidit Ariſtoteles radicem ſentiendi in corde eſſe, ac adeò in eo ponendum organum, lib. de iuuentute, cap.1. & 2. nos verò conſequenter dicimus ponendum in cerebro, quæ eſt ſententia Hippocratis, Galeni, & aliorum, quos ſupra cap. 13. citauimus, ac patet, quoniam experimur imaginationes in capite formari. Vnde, & imaginando fatigatur, læſio quoque ſenſuum ex læſione cerebri naſcitur, inſomniaque fiunt in capite. Nam Danielis 2. dicitur, *Somnium tuum, & viſiones capitis tui huiuſcemodi ſunt*, & cap. 4. *Cogitationes meæ in ſtrata meo: & viſionem capitis mei*, & cæt. 6. *Obiectio ex Euang. expeditur.* Dices in Euangelio legi, *à corde exire cogitationes*. Et iterũ, *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* vnde S. Hieronymus citato loco Daniel. animaduertit propter diuerſa hæc ſacræ paginæ verba diuerſas fuiſſe ſententias. Reſpondetur tamen in ſermonibus Euangelij non agi de cogitationib. nudi intellectus, vt ita cor illius organũ debeat exiſtimari: vſurpatur ergo ibi cor pro anima, vel pro appetitu, qui verè in corde eſt, vt infrà

infra dicemus, dicunturque cogitationes cordis, id eſt, procedentes ex cuiuſque affectibus.

6 *De loco dicti organi quorundam opinio.* Quæres tamen, in qua parte cerebri ſit ſenſus iſte, in cerebro enim tres obſeruantur cellulæ: prima in parte anteriori: ſecunda in parte media: tertia in poſteriori. Qui ergo Galenum ſequuntur de diſtinctione trium ſenſuum internorum, primam cellulam ponunt organum ſenſus communis, & phantaſiæ medium cogitatiuæ, vltimam verò memoriæ, quod confirmat experientia deſumpta ex eodem Galeno libro de differentijs ſymptomatum, læſo enim organo ſenſus interni læditur ſenſus, cauſaturque inſania tripliciter: primò quando accidit error in ſenſu externo, quando nimirum pars anterior cerebri læditur, quoniam tunc infirmatur ſenſus communis à quo vis ſentiendi ad externos deriuatur. Secundò quando iudicium, aut ratiocinatio læditur, quod accidit ex læſione mediæ cellulæ. Tertiò quando læditur memoria, quod ex infirmitate vltimæ cellulæ procedit: quod ſi omnes eiuſmodi partes lædantur, omnes operationes prauè exercentur, ſicut in phreneſi contingit: ex hac ergo experientia, quam Galenus ibi confirmat, concludunt ſequaces has potentias diſtingui, ſubiectarique in dictis partibus.

7 *Verior opinio.* Statuendum tamen non omnes illas cellulas eſſe organum ſenſus interni, niſi quaſi triplicem partem potentiæ illius æſtimamus: quia ſi vna ſimplex eſt, in tribus cellulis reipſa diſtinctis eſſe non poterit. Præterea in multis animalibus eſt ſenſus communis memoria, & phantaſia, in quibus tamen cellulæ diſtinctæ non deprehenduntur. Denique hi authores contra Galenum ſentiunt, qui 8. de vſu partium, cap. 6. aliter vult conſtitutas eſſe illas cellulas, namque in anteriori parte duas collocat, in poſteriori vnam, & communem meatum, qui cellula media dicitur: atque vſum illarum aliter exponit, duas enim anteriores ait eſſe organum olfactus, quod ſupra reiecimus, addit vero deſeruire etiam vt in eis elaborentur ſpiritus animales ad ſentiendum requiſiti: per intermedium autem ventriculum exiſtimat fieri tranſitum horum ſpirituum, & in vltimo vigere vim ſenſitiuam, ac verum fortaſſe eſt vltimum illum ventriculum eſſe organum interni ſenſus, lege Veſalium 7. de fabrica, cap. 6. Nec experientia allegata conuincit, quia eadem potentia variè lædi ſolet, viſus enim læditur aliquando, ita vt non percipiat indiſtans: aliquando aliter, quarum læſionum cauſæ ſunt ignotæ: ſic ergo in præſenti ſenſus interior diuerſimodè læditur, quia cùm habeat organum aptè temperatum, ſicut diuerſimodè poteſt ſolui temperamentum, ita diuerſæ poſſunt cauſari læſiones, ita Ariſtoteles lib. de inſomnijs, cap. 3. vbi diuerſarum ſpecierum phreneſis diuerſas reddit cauſas: nullam tamen certam ſatis.

Dubitabis autem primò, an ſenſus internus lædi poſsit non læſo externo. Multi negant: verior tamen eſt affirmatio: patet enim experiẽtia phreneſim occupare hominem integris etiam externis ſenſibus, dementes quoque à natiuitate non raro viſuntur ijſdem ſenſibus valentes. Ratio à priori eſt, quoniam vis ſentiendi à ſenſu interno deriuatur ad externum, vnde hic potius ab illo pendet, quàm è contra. Rurſum internus ſenſus propriam diſpoſitionem vendicat, quæ poteſt vitiari organis externorum ſenſuum ſaluis manentibus. Vnde Valeſ. 9. controuerſiarum, cap. 3. 8 *Dubium vnum circa prædicta.*

Dubitabis iterum an imaginatio efficiat caſum, D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 99. docet imaginationem aliquando eſſe cauſam ægritudinis, ac ſanitatis: ſtatuendum ergo ita poſſe contingere, eo quod operante imaginatiua commouentur animales ſpiritus, diffunduntur que per corpus, ac proinde ſi imaginatio vehemens ſit, magna quoque ſpirituum erit commotio. Adde etiam calorem vehementem ſæpe excitari, vnde varij effectus in corpore contingunt. Denique imaginatio appetitum etiam mouet, excitatus autem commouet humorem, illius paſsioni cooperantem: his ergo modis ex imaginatione prouenit realis effectus, ſeu caſus in corpore, atque per hactenus dicta facilis euadit quæſtio 78. primæ part. apud D. Th. 9 *Dubium alterum.*

E L E N C H V S

CAPITVM LIBRI QVARTI.

CAP: I. *Qvodnam ſit adæquatum obiectum intellectus noſtri.*

II. *An ſit neceſſarius intellectus agens ad producendas ſpecies.*

III. *An intellectus noſter intelligat vniuerſalia, an ſingularia tantùm in rebus materialibus.*

IV. *Quomodo cognoſcat noſter intellectus ſubſtantiam materialem, & alia ſenſibilia per accidens.*

V. *Quomodo intellectus cognoſcat ſe, & animam, & quæ in ipſa ſunt.*

VI. *Quomodo Deum, & angelos pro hoc ſtatu cognoſcat.*

VII. *An intellectus noſter pro hoc ſtatu pendeat ab operatione phantaſiæ.*

VIII. *Quid ſit intellectus agens & poſsibilis.*

IX. *De diſtinctione intellectus practici, & ſpeculatiui.*

X. *An in parte intellectiua ſit memoria, vel aliqua potentia ab intellectiua diſtincta.*

Quæ de ſpeciebus intelligibilibus & verbo mentis, iudicio, &c. hoc libro quæri poſſent, in 3. præcedenti à cap. 2. habentur.

LIBER

LIBER QVARTVS.

DE POTENTIA INTELLECTIVA.

De materia huius libri multa habẽtur lib. 1. de Angelis ferè per totum.

DISPVTAVIT Ariſtoteles de hac materia 3. lib. de Anim. à cap. 4. ſecundum diuiſionem Græcorum, iuxta diuiſionẽ autem Cõmentatoris à textu primo: etſi verò pleraq; de intellectu pronuntiet, multo verò plura Theologi, ac philoſophi Chriſtiani, nominatim D. Thom. 1. part. quæſt. 79. & 84. & ſequentib. tradere ſolent.

CAPVT I.

An, & quodnam ſit adæquatum obiectum intellectus noſtri.

1. *Conſule authorem lib. 2 de Angel. c. 2 Arguitur primò intellectũ non habere ens pro obiecto.*

HÆc controuerſia plurimum pendet ex ſequentibus, vbi in particulari videbimus, quæ ab intellectu noſtro cognoſcantur, quæ illum effugiant: hîc tamen prætermitti non potuit propter doctrinæ ordinem, videtur autem pars negatiua quæſtionis vera, nam ſi intellectus noſter aliquod haberet adæquatum obiectum, eſſet maxime ens in communi, hoc autem non eſt: ergo, &c. Probatur minor, nam ens obiectum eſt intellectus angelici: ergo non humani, tenet conſequentia, tum quia intellectus humanus, cùm ſit imperfectior potentia, habere debet obiectum contractius, tum etiam quia aliàs intellectus, angelicus, & humanus eiuſdem ſpeciei eſſent, cùm haberent obiectum vnum. *Arguitur 2.* Secundo ens eſt obiectum metaphyſicæ: ergo non intellectus, aliàs potentia, & peculiaris quidam alius habitus haberent idem adæquatum obiectum, quod eſt abſurdum. *Arguitur 3.* Tertiò intellectus, & voluntas verſantur circa idem, nam in id omne ferri poteſt voluntas ſuo actu, quod intellectus cognoſcit: ergo tam verſatur circa ens voluntas, quàm intellectus: non ergo poteſt ens obiectum eſſe intellectus, cùm oporteat diuerſum eſſe ab obiecto voluntatis.

2 *Quid opinetur D. Th. quid Scot.*

In hac re D. Thomas opinatur obiectum intellectus humani eſſe quidditatem rei materialis. Ita docet 1. part. quæſt. 12. art. 4. quæſt. 84. art. 7. quæſt. 85. art. 1. ſequunturque Caietanus ibidem, & Capreolus in 1. diſtin. 2. quæſt. 1. quam tamen ſententiam impugnat Scot. in 1. diſtin. 3. q. 3. dicens obiectum intellectus noſtri eſſe potiùs ens in quantum verum. *1. Aſſertio:* Prima concluſio: quicquid entitatem aliquam habet, poteſt ab intellectu noſtro cognoſci. Hæc eſt certa apud omnes, ac experientia conſtat, & inductione: namque intellectus noſter cognoſcit Deum, Angelos, & res materiales, earumque accidentia, & eſſentiam: ergo, &c. Secundò, quicquid eſt intelligibile, poteſt intellectu cognoſci, nam intelligibile, & intellectus ſibi mutuò reſpondent, atque adæquantur, ſed quicquid habet entitatem eſt intelligibile: ergo idipſum poteſt intellectus noſter cognoſcere aliquo modo. Tandem de anima ſeparata id conſtat omnino, quia cognoſcit Deum, Angelos, &c. non mutat autem intellectus naturam, & ſpeciem ſuam per ſeparationem: ergo, &c.

3 *2. Aſſertio.*

Secunda concluſio. Obiectum adæquatum intellectus noſtri ſecundum ſe conſiderati eſt ens in tota latitudine ſua ſpectatum. Patet ex præcedente, nam obiectum adæquatum ambit omnia, circa quæ poteſt verſari potentia, ſed intellectus poteſt cognoſcere quidquid habet rationem entis: id ergo erit obiectum totale ipſius. Si quæras, an ſub tali obiecto adæquato comprehẽdantur quoque entia rationis. Affirmant nonnulli propter rationem factam, quòd obiectum adæquatum continere debeat omnia quæ potentia cognoſcit, intellectus autem cognoſcat entia rationis: aliàs cognoſcendo illa extra obiectum ferretur.

4 *3 Aſſertio.*

Tertia nihilominus concluſio ſit. Entia rationis non comprehenduntur directè ſub ente, quod eſt obiectum adæquatum intellectus. Probatur, nam obiectum potentiæ debet eſſe vnum formaliter modo aliquo, ſub quo contineantur omnia, circa quæ verſatur talis potentia, ſed reale ens, & rationis non habent rationem formalem vnam vllo modo, cùm ens rationis nihil ſit, ſolaq; entis voce conueniat cum reali ente: ergo ens, vt illis commune, non poteſt eſſe obiectum adæquatum intellectus. Et declaratur. Nã ens rationis ad ſuam qualemcunque exiſtentiam, quæ non niſi obiectiua eſt, ſeu per operationem intellectus datur, omnino præſupponit ens reale: ergo eius intelligibilitas eſt veluti ſecundaria, ac adeo non eſt talis directè, ac per ſe. Ad rationem adductam in numero præcedenti dicendum, eiuſmodi entia rationis à nobis fingi, & cognoſci modo aliquo, ſemper tamen per ordinem ad realia, vt & priuationes per habitum, teſte Ariſtot. lib. 3. de Anima, c. 6. Præterea vt etiam D. Thom. quodlib. 11. art. 2. notauit, vnumquodq; cognoſcitur ſicut eſt, entia autem rationis nihil de ſe ſunt aliud, quàm quædam apparentiæ entium: per vera igitur entia, aut proportionem ad illa debent fingi. Nec verò quidquid à potentia cognoſcitur, debet ſub illius proprio obiecto comprehendi, vt in argumento addebatur. Sed eſt ſatis, ſi ad illud aliqualiter ordinetur, vel referatur: ſicut etiam de habituum obiectis ſępius diximus, & in ſenſibus etiam ſuperiùs notauimus. Statutum ergo ſit obiectum intellectus eſſe ens verum, & reale, nihilq; cognoſci poſſe, quod tale non ſit verè, vel apparenter: ſimile quid dicemus infra de voluntate, quod etiam de bono, quod voluntatis obiectum ponitur, dixit Ariſtot. atque infra ſuo loco occurret lib. 5. cap. 2.

Concinit author in Meteph. diſp. 1. ſect. 1. n. 5.

5 *4. Aſſertio.*

Quarta concluſio. Obiectum proportionatum intellectui humano ſecundum ſtatum naturalem ſuum eſt res ſenſibilis, ſeu materialis. Probatur, nam anima noſtra ſecundum naturalem ſuam conditionem poſtulat eſſe in corpore, cuius forma eſt, vnde intellectus noſter etiam ex ſe vendicat intelligere per ſpecies à ſenſibus acceptas: ergo ex ſe vendicat tantum cognoſcere res ſenſibiles, vtpote illi proportionatas. Conſequentia valet, quoniam harum tantum rerum poteſt intelle-

ctus

ctus recipere ſpecies per ſenſus, vt notum eſt. Illud autem eſt obiectum proportionatum intellectui, quod ab illo per propriam ſpeciem poteſt cognoſci: quare, &c. Atque hæc eſt mens D. Thomæ in loco citato, & Ariſtotelis 3. de Anima, textu 10. dicentis intellectum noſtrum percipere quidditates ſenſibilium, & cap. 7. & 8. intelligibilia à nobis ea eſſe, quæ phantaſmatis repræſentantur. Eadem denique eſt ſententia communis etiam Scoti in 4. diſt. 49. quæſt. 11. cui non repugnat id quod ex eodem in num. 2. attulimus.

De hoc bene author diſp. 8. Metaph. ad finem.

6 *Dubium ad præcedētia re, oluitur.*

Poſſet hic dubitari, quid rerum ſenſibilium nomine intelligamus, an ſola accidentia per ſe ſenſibilia propria, vel communia, an etiam ſubſtantiam materialem ſub illis accidentibus latentem: Sed quia hoc pendet ex ſequentibus, breuiter dico, dupliciter poſſe aliquid eſſe proportionatum intellectui noſtro, vno modo, quia cognoſcibile per propriam ſpeciem ipſum clarè repræſentantē, atque hoc modo ſola accidentia per ſe ſenſibilia proportionari intellectui noſtro. Altero modo res proportionata dicitur, quia poteſt quidditatiuè cognoſci ab intellectu per effectus ſaltem, ſi adæquati fuerint, hocque modo ſubſtantiam materialem eſſe quoque proportionatam humano intellectui, cuius doctrinæ probatio inferiùs, vt diximus, afferetur. Dices intellectus ſpiritualis eſt: ergo res materialis non poteſt ei fieri proportionata. Eſt quidem ſpiritualis, quia tamen potentia eſt formæ corporis, inde quodammodo demittitur, vt corporalibus proportionetur, at verò ratione ſuæ immaterialitatis vendicat, vt illa intelligat immateriali modo.

7. *Ad 1. argumentum in num. 1.*

Ad primum argumentum reſpondetur intellectum humanum, & angelicum eſſe in eodem genere potentiarum, differreque intra illud tāquam magis, minuſque perfectum, vt ſentit Diuus Thomas 1. part. quæſt. 79. art. 8. ad primum, ac proiude in generalitate obiecti non diſtingui. poſtulat tamen argumentum, qua ratione differant. Putant ergo nonnulli potentias has, vt potentiæ ſunt, non differre ſpecie, differre verò, vt proprietates ſunt à diuerſis eſſentijs manantes. Quæ diſtinctio etiam tradi ſolet de ſenſibus hominis, & brutorum. Eſtque Alberti 1. de Anima, cap. penultim. quem ſequitur Caietan. 1. part. quæſt. 77. art. 3. & Ferrar. 2. contra, cap. 94. Thienenſis 2. de Anima, textu 9. Sed diſplicet diſtinctio, nam potentię non ſunt proprietates eſſentiæ, niſi vt potentiæ ſunt: ergo ſi in quantum potentiæ non differunt ſpecie, neque etiam in quantum proprietates different. Præterea rogo, vt proprietates ſunt, ad quam ſpeciem qualitatis ſpectant? Ad nullam certè aliam, quàm naturalem potentiam: nulla ergo diſtinctio intercedit. Deinde potentiæ illæ, qua potentiæ ſunt, in accidentibus numerantur, & non in communibus: ergo in proprijs: ergo vt potentiæ ſunt, proprietates ſunt: ruit ergo allata diſtinctio. Denique conſiderando potentias illas ſecundùm entitates ſuas, abſtrahendoque ab emanatione ex hac vel illa eſſentia, ſunt ne eiuſdem ſpeciei, an non? Si eiuſdem, planè ex hoc, vel illo ſubiecto, non variabunt ſpeciem: ſi diuerſæ etiam in quantum potentiæ, erunt diuerſæ. Itaque arbitror diſtinctionem eſſe nullam, ſed potentias, quæ vt potentiæ, eiuſdem ſunt ſpeciei, non differre, vt ſunt proprietates.

8. *Opinio Scoti de conueniētia intellectus angelici, & humani. Non placet*

De intellectu ergo angelico, & humano Scotus in 2. diſt. 1. quæſt. vltima, videtur ſentire eiuſdem eſſe ſpeciei, quod certè credibile non eſt, vt patet ex diuerſo ſatis modo intelligendi vtriuſque: dicendum ergo differre ſpecie, tum ex diuerſo modo attingendi obiectum, aut perfectè, & ſimplici intuitu, aut cum diſcurſu, & imperfectè: tum ex parte obiecti proportionati: angelicus enim intellectus rem ſpiritualem, ac præcipuè propriam eſſentiam, vt proportionatum obiectum ſortitur: noſter verò rem materialem. Porrò diuinus intellectus multo magis differt ab vtroque, cùm ſit ipſa Dei eſſentia, per quam intuetur vniuerſa. Videndus Diuus Thomas 2. contra Gentes, cap. 9. & 1. part. quæſt. 79. art. 2. & Caiet. art. 7. Inferes: ergo ſenſus hominis, & brutorum ſpecie differunt: atque etiam intellectus Angelorum inter ſe. Verum de ſenſibus interioribus hominis, & brutorum, id iam ſuperiùs conceſsimus, conſtatque ex magna eorum diuerſitate: in exterioribus non tanta apparet differentia: imò eundem operandi modum præ ſe ferunt: atque ita Caiet. ſenſit lib. 2. de anima, ca. de tactu, atque alij ibi, & Apollinaris quæſt. 4. art. 1. palàm ait non differre ſpecie: poteſtque ſuaderi, quia ſenſus illi naturam animalis, vt ſic, conſequuntur, præſertim, quia ſæpe contingit res differentes ſpecie proprietates aliquas eiuſdem ſpeciei habere communes, quia ſcilicet conſequūtur ex natura, in qua res illæ conueniunt, non ex ea, in qua differunt. Opinio hæc probabilis eſt, ſed fortè verior, ſenſus ſaltem hominis differre ſpecie à brutorum ſenſibus, eo quòd habeant altiorem, perfectioremque modum cognoſcendi, ac nobilitatem quandam maiorem propter coniunctionem ad animam rationalem. Quæſtio verò de intellectibus angelicis inter ſe alterius eſt loci.

Senſus hominis & bruti an ſpecie different.

Cōnſulatur author lib. 2. de Angelis c. 2. ān. 15.

9 *Ad 2. arg. in eodem n. 1. de quo late diſp. .. Metaph. maxime ſect. 2.*

Ad ſecundum argumentum reſpondetur aliter ens obiectum dici Metaphyſicæ, & aliter intellectus: metaphyſicæ enim eſt obiectum prout ſignificat rationem quandam abſtrahentem à materia ſecundùm eſſe: intellectus autem: prout omnia comprehendit, quo fit, vt ens obiectum metaphaſicæ diſtinguatur ab ente mobili: ens verò, quod obiectum eſt intellectus, omnia comprehendat.

Ad 3. arg.

Ad tertium dic intellectum verſari circa ens, vt cognoſcibile eſt, voluntatem vero in quantum bonum, & appetibile, atque ita diſtingui ſaltem formaliter, quod ſatis eſt in præſenti.

CAPVT II.

Vtrum ad productionem ſpecierum intelligibilium admittere oporteat intellectum agentem.

1. *Vetus opinatio excludis præſentem quæſtionem refellitur à D. Thoma.*

Oſtendimus in ſuperioribus li. 3. cap. 1. in omni cognitione eſſe neceſſariam vnionem obiecti cum potentia, quam coniunctionem antiqui Philoſophi aſſerebant fieri per eſſentiam animæ, exiſtimabant animam ex natura ſua eſſe ſimilem rebus cognitis, atque adeò ſufficientem ex ſe ad cognoſcendas illas: quam poſitionem Diuus Thomas ſatis ex eo improbat, quòd licèt anima ſit aliquo modo ſimilis rebus ſecundùm conuenientiam genericam, aut analogam, non tamen ſecundùm propriam ſimilitudinem: id enim proprium eſt illimitatæ eſſentiæ, qualis eſt diuina, quia eminenter continet perfectiones omnium rerum, ideoque omnium eſt repræſentatiua: animæ autem eſſentia, cùm ſit finita, non omnia continet: nec repræſentat: ac adeò non poteſt illas cognoſcere: vnde ſuprà concluſimus intellectum indigere ſpeciebus, & ſimilitudinibus rerū ad cognoſcendum, vtique neceſſariò ſpiritualibus, cùm ipſe intellectus eas recipiens ſpiritualis ſit. Hinc verò oritur quæſtio propoſita: nam intellectus non mouetur niſi ab obiecto interiùs in phantaſmate repræſentato, phantaſma autem materiale eſt: ergo non poteſt agere in intellectum ſpiritualem, ſpirituales ſpecies: aliud ergo principium accommodatius quærendum eſt, quem vocant agentem intellectum.

Cuius

2 *Platonis quoque placitum exploditur ab Ariſtotele.*

Cuius certe quæſtionis difficultas facile ſolueretur in opinione Platonis, qui in Menone ex Socratis, & diuinorum hominum teſtimonijs aſſeruit animas immortales, & omnium cognitione pollentes fuiſſe creatas ante corporum formationem, ſed poſtea in corpora demiſſas, obſcuritate corporis obliuiſci eorum, quæ ſciuerant: deinde vero non addiſcere, ſed reminiſci. Hæc autem ſententia paſsim ab Ariſtotele impugnatur. Vnde in l.3.de Anima, ponitur intellectus noſter à principio, tanquam tabula raſa, in qua nihil eſt depictum: imo ipſe Plato videtur propriam deſeruiſſe ſententiam in Phileno, vbi intellectum comparat libro, in quo ſenſus, & imaginatio deſcribunt, quaſi ab illis intellectus ſumat ſpecies: atque ita eſſe conſtat ratione. *Primo.* Nam primo, ſi intellectus ſpecies omnium rerum infuſas haberet, ex ſe haberet completum principium intelligendi: ergo ex vnione ad corpus non impediretur à tali operatione, quia naturale eſt animæ corpori vniri: nulla autem forma impeditur à naturali ſua operatione ex ſtatu ſibi etiam naturali: imo nec à ſenſibus in tali operatione penderet: nam ſi in prima receptione ſpecierum ab illis non dependet, non eſt, cur deinde in operatione dependeat. *Secundo.* Secundo, quia iam organa ſenſuum, quæ in miniſterium animæ rationali data ſunt, potius illam impedirent: retardaret enim alligatio ad corpus animam ad operationem alias ſufficienter inſtructam. *Tertio.* Tertio, ſi haberet anima inditas ſpecies, haberet etiam habitus illas conſequentes, ergo propoſita qualibet re ſcibili ſtatim haberet ſcientiam de illa. Conſequens eſt contra experientiam: ergo. Tandem ſi Plato fateretur animam à principio carere ſpeciebus, vt vere caret, non alio modo addiſceret ſcientiam, & cognitionem rerum, quam nunc, cum à Platone ponitur inditis ſpeciebus inſtructa: ergo ſignum euidens eſt carere illis à principio. *Falſum Platonis fundamentum.* Plato itaque ductus fuit falſo principio, animam antequam actuet corpus, & exiſtere, ac non eſſe veram formam corporis. Attamen ponendo, quod certiſsimum eſt, animam primo in corpore creari, ac tanquam veram eius formam, conſequens eſt, vt vniatur illi, atque vt eo vtatur ad ſuas operationes, & potiſsime ad intellectuales, ad quas plurimum corpus deſeruire poteſt, miniſtrando ſpecies.

3 *Pars affirm. Ariſtotelis, & communis in quæſtione hac.*

Conſtat ergo, animam ſine ſpeciebus creari, & illas in corpore acquirere, ſicque perſtat difficultas de modo acquirendi illas, quæ coëgit Ariſtotelem, & omnes Philoſophos ad aſſerendum eſſe in nobis virtutem quandam ſpiritualem, quam intellectum agentem vocant, cuius munus ſit illuſtrare phantaſmata, eoque pacto efficere ſpecies intelligibiles. *Illi refragatur Durandus.* Quam poſitionem intellectus agentis Theologi omnes approbant, ſolus vero Duran. in 1.d.3.in 2.part.d.q.5.irridet, & vehementer impugnat, ſequutus in hac Iſaac quendam Narbonenſem, vt refert in ſuis concluſionibus Picus Mirandula. Et Durandus quidem conſequenter procedit, negauit enim ſupra ſpecies intelligibiles, & ideo apud illum nulla reſtat neceſsitas ponendi intellectum agentem: quia tamen fundamentum eius falſum eſt, vt vidimus ſupra libr.3.cap.2.

4 *Vera reſolutio.*

Concluſio certa ſit, neceſſariam eſſe virtutem ſpiritualem, cuius vi fiant ſpecies intelligibiles: ſiquidem effectus quidam producibiles ſunt, atque immateriales. Reſtat vero difficultas, quomodo ea virtus efficiat ſpecies: conſtat enim non ſolum illam: ſed etiam phantaſma in ſenſu interiori exiſtens eſſe neceſſarium, & aliquo modo concurrere ad talem productionem: nam ſi ſola virtus ſpiritualis id poſſet ſine vlla omnino dependentia à phantaſmate, ſimul, & à principio poſſet efficere ſpecies omnium rerum, neque in ea re haberet dependentiam à ſenſu aliquo: cuius contrarium experientia demonſtrat: eſt ergo certa res, phantaſma eſſe neceſſarium, & concurrere aliquo modo ad productionem ſpeciei. Quia vero ſolum illud non eſt ſufficiens, vt ratio facta oſtendit, ideo ſuperadditur virtus ſpiritualis. Difficultas ergo ſupereſt circa modum, quo intellectus agens, & phantaſma conueniunt ad productionem ſpeciei.

1. Expoſitio data reſolutionis ex Caietano, & alijs triplici dicto continetur. Primo.

Atque hic mire variant authores: Caietan. 1. part. quæſt.79.art.3.& quæſt.85. art. 1. vult intellectum agentem habere actionem quandam circa phantaſma, nimirum illuminando illud, non formaliter, ſed obiectiuè, hoc eſt, non per lumen in ipſo phantaſmate receptum, quomodo illuminatur aer, quod dici non potuit in phantaſmate: nam ipſum materiale eſt, lumen autem intellectus agentis eſt ſpirituale: non poterat ergo formaliter inhærere materiali phantaſmati: illuminatio vero obiectiua, inquit, contingit, quando ex aſsiſtentia extrinſeca luminoſi aliquid in obiecto alio apparet, & hoc modo ait Caietan. illuminatur phantaſma: *Secundo.* vnde addit ſecundo per hanc actionem apparere in phātaſmate quidditatem rei materialis ſine conditionibus indiuiduantibus: ſicque ante productionem ſpeciei intelligibilis aſtruit factam abſtractionem vniuerſalis à ſingulari, quod videtur ſumpſiſſe ex Henrico quodlibeto 4.quæſt.7.8. & 21.& quodlibeto 5.q.14.vbi negando ſpecies intelligibiles, ait intellectum poſsibilem ſpeculari quidquid eſt in phantaſmate relucens vniuerſaliter, ſub lumine intellectus agentis. *Tertio.* Addit tamen tertio Caietan. phantaſma dicto modo illuminatum reddi intelligibile in actu, ac producere ſpecies intelligibiles in intellectu poſsibili: namq; ante eam illuminationem erat phantaſma intelligibile in potentia tantummodo, quia ſufficiens non erat ad mouendum intellectum. Hanc etiam Caietani opinionem ſequitur Iauellus 3.de anima, q. 3.de intellectu agente, & quidam alij præſertim de Thomiſtis. *Hos refert Fonſ. 5. Metaph. c. 28. q. 9 ſect. 2.*

5 *Contra 1. Caietani dictum.*

Sed eſt falſa opinio Caietani in vniuerſum. Primo enim actio illa illuminatiua phantaſmatis, quam Caiet. ponit ante productionem ſpeciei intelligibilis minime eſt intelligibilis: peto enim, an per illam actionem ſit aliquid impreſſum phātaſmati, atque adeo an ipſum phantaſma ſit realiter immutatum? Neutrum enim dici poteſt, nam tota actio intellectus agentis eſt ſpiritualis: ergo nihil materiali phantaſmati imprimere poteſt: ergo non immutat illud realiter: ergo nullo modo illuminat: quo enim modo intelligi poteſt, quod phātaſma, eodem modo, ac ſine mutatione perſiſtens, aliter repræſentet, illuminatumque dicatur? Deinde quæ eſt aſsiſtentia illa intellectus agentis, vel in quo conſiſtit ſua eius luminis ſpiritualis applicatio ad phantaſma. Præterea illuminatio illa phantaſmatis actio realis eſt intellectus agentis: ergo per illam aliquid reale producit: ergo vel in phantaſmate, vel in intellectu poſsibili: non primum, vt probatum eſt. Si autem dicatur ſecundū: ergo dicta illuminatio eſt ipſa ſpeciei productio: nam intellectus agens in poſsibilem, non agit niſi ſpeciem. *Contra ſecundum.* Hinc etiam oſtenditur, falſum eſſe ſecundum Caietani dictum: tum quia ſi phantaſma nullo modo eſt mutatum, neque intellectus agens habet actionem realem circa illud: plane non poteſt eius repræſentatio variari: tum quia repræſentatio phantaſmatis permanet ſemper materialis: ergo ſemper eſt rei ſingularis: tum tertio, quoniam repræſentari vniuerſale abſtractum nihil aliud eſt, quàm repræſentari rationem communem non repræſentatis indiuiduis conditionibus. Eſt autem hoc impoſsibile in phantaſmate materiali: ergo, &c. Tandem, ſi phantaſma ipſum repræſentaret vniuerſale, phantaſia vtique poſſet vniuer-

vniuerſalia cognoſcere: conſequens autem falſum eſt: ſequela probatur. Quia phantaſia cognoſcit quicquid per phantaſma relucet: atque eo modo, quo relucet. Ex quo etiam conſtat, falſum eſſe tertium eiuſdem Caietani dictum: nam phantaſma ſemper materiale, atque in ſe immutatum perſeuerat: ergo non poteſt cauſare ſpeciem intelligibilem ſeipſo perfectiorem. Occurres non quidem phantaſiam, ſed naturam vniuerſalem in phantaſmate repræſentatam efficere ſpeciem ſui, ſed non recte: etenim natura vniuerſalis nihil poteſt agere, niſi ſecundum illud eſſe quod habet: non habet autem eſſe in ſe, ſed cum maxime in ſpecie repræſentante: id autem totum eſt materiale: ergo, &c.

Contra tertium.

6 Omiſſa ergo hac Caietani opinione, eſt alia ſatis vulgata, phantaſma cum intellectu agente vniri tanquam inſtrumentũ cum ſuo agente principali: atque vtrumque concurrere ad productionem ſpeciei. Ratio ita aſſerendi hæc eſt. Nam conſtat phantaſma neceſſarium eſſe ad productionem ſpeciei: oritur ergo hæc neceſsitas ex concurſu aliquo phantaſmatis, alias quorſum poneretur neceſſarium, nullum autem alium poteſt habere cõcurſum, quam effectiuum, & inſtrumentalem: ergo, &c. Confirmatur. Nam ſpecies producenda eſt, vt vera obiecti ſimilitudo: conuenit ergo, vt ex parte principij producturi detur etiam aliqua ſimilitudo, quod per ſe ſatis manifeſtum videtur. Porro autem modus explicandi hanc opinionem eſt, quod ſicut agens quodlibet principale primo vnitur ſuo inſtrumento, ac mediante illo inducit formam, ita intellectus agens coniungitur phantaſmati per quendam virtualem contactum, & ita ſibi coniunctum mouet, regit, virtutemq́ impertit ad efficiendam ſpeciem, atque per hanc vnionẽ aiunt etiam quodammodo illuminari phantaſma ab intellectu agente. Sic expoſitam opinionem amplectitur Capr. in 2. d. 3. q. 2. ad argumenta Durandi contra octauam concluſionem: Caiet. item 1. p. q. 55. a. 2. in fin. 3. p. q. 8. a. 1. & 3. de Anima, c. 2. & vbicunque communi via Thomiſtarum procedit, qua etiam procedit Ferrar. 1. contra c. 65. circa fin. & 2. contra, cap. 77. & 96. Apollinaris 3. de Anima, quæſt. 6. Thienenſis, c. 5. Iandunus quæſt. 15. Ægid. quodl. 5. q. 21. Albertus 3. de Anima, tract. 2. de intellectu, & intelligibili, c. 3. inſinuatque S. Thom. multis in locis.

2. Expoſitio Capreoli, atque etiam Caietani, & vulgaris inter Thomiſtas.

7 Habet hæc ſententia eaſdem difficultates, quã proinde multi ex poſterioribus Thomiſtis deſerunt, facit enim contra illam communis ratio, quod inſtrumentum inferioris ordinis non poteſt naturaliter attingere effectum perfectioris ordinis, ac tam ſuperioris, quam eſt natura ſpiritualis ad materialẽ collata. At vero cruciantur Theologi, vt oſtendant, quo pacto Deus de potentia abſoluta poſsit mediante re materiali agere in ſpiritualem, cum de torſione ignis in dæmones, animaſque damnatorum diſputant: quî ergo fieri tale aliquid naturaliter poterit? Vnde Auguſtin. 12. ſuper Geneſim ad litteram cap. 16. *Non eſt putandum* (inquit) *aliquid agere corpus in ſpiritum, tanquam ſpiritus corpori facienti materiæ vice ſubdatur, omni enim modo præſtantior eſt qui facit ea re, de qua aliquid facit.* Præterea quando dicitur phantaſma in virtute intellectus attingere ſpeciem ſpiritualem, quid, quæſo, additur phantaſmati ex illa vnione ad intellectũ agentem? Si nihil omnino additur, non plus efficiet, quam antea: ſi additur, aut erit res ſpiritualis, & hoc falſo dicetur, quia ſpirituale recipi nequit in materiali, aut erit materialis, ſicque eadem redit difficultas: ergo, &c. Ad hæc inter phantaſma, & intellectum agentem non poteſt cogitari alia, vel maior vnio, quam quod radicentur ambo in eadem anima, & ſuppoſito, tanquam inſtrumenta illius, quod quidem Capreol. & Ferrar. ſupra vel inuiti concedunt. Nam quod fingitur vniri intellectum agentem phantaſmati per aſsiſtentiam, & contactum virtualem, verba nuda ſunt, quoniam re ipſa nullam aliam vnionem concipit intellectus præter dictam radicationem, illa autem minime ſufficiens eſt, quippe ex qua nulla virtus phantaſmati accreſcit: præterquam quod pariter inferri poſſet, eo ipſo, quod phantaſma radicatum eſt in anima ſpirituali, fieri potens ad cauſandam ſpeciem in intellectu, atque adeo neceſſarium non eſſe intellectum agentem. Patet illatio: quoniam ſicut aduerſarij aſſerunt, intellectum agentem vti phantaſmate, tanquam inſtrumento, phantaſmaque fieri potens virtute illius: facilius certe dici poſſet ipſam animam immediate vti phantaſmate, illiuſque virtute ſpirituali potens euadere: neque enim oberit iuxta eoſdem authores, imperfectum inſtrumentum concurrere ad perfectiorem effectum in virtute cauſæ nobilioris. Vltimò argumentor. Quia naturæ ordo poſtulat, vt ad productionem rei cuiuſque deſtinetur virtus eiuſdem vel ſuperioris ordinis cum re producenda: ergo ſupra ordinem naturæ erit rem materialem aſſumi ad efficiendam ſpiritualem. Et confirmatur: nam multo difficilius eſt, cæteris paribus, animam efficere ſpiritualem effectum per inſtrumentum materiale, quam illam efficere mediante ſola virtute ſpirituali: ipſa autem diſpoſitio naturæ poſtulat faciliorem agendi modum, abhorretque difficiliorem: ergo, &c.

Diſplicet tamen poſterioribus aliis. Primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Ad hæc vero reſpondent quidam, in ſpecie intelligibili conſiderari tum entitatem ſpiritualem, tum etiam vim repræſentatiuam ſui obiecti, atque vtriuſque aſsignari debere efficientem cauſam: & intellectum quidem agentem efficere valere entitatem ſpiritualem, non tamen vim repræſentandi, ad hæc enim requiri phantaſma, quod hac ex parte minime vincitur ab ſpecie producta: ad eum fere modum, quo libr. 3. cap. 9. à n. 7. tradebamus de ſpecie, & actu ſenſitiuæ cognitionis. Quam euaſionem indicat S. Thomas de veritate quæſt. 10. art. 6. ad ſeptimum, vbi ait effectum, ſpeciem ſcilicet intelligibilem, relinqui in intellectu poſsibili ſecundum conditiones vtriuſque, id eſt, intellectus agentis, ac phantaſmatis, nam phãtaſma (inquit) efficit, vt ſpecies ſit rei determinatæ. 8

Quorundã euaſio ad ſuperiores impugnationes.

Verùm nec modus hic dicendi ſatisfacit: etenim quidquid in ſpecie intelligibili reipſa inuenitur ſpirituale eſt, ipſa etiam repræſentatio, quam neceſſario altiori modo fieri oportet, quam poſsit per phantaſma: impoſsibile eſt ergo ipſum efficere quidquam in ſpecie, ſiue partialiter, ſiue totaliter. Probatur conſequentia: nam vel partialem actionem haberet phantaſma propria efficacitate, vel in virtute intellectus agentis. Non primum, quia impoſsibile eſt rem materialem ex proprijs viribus efficere rem ſpiritualem educendo illam de potentia ſpiritualis ſubiecti, cum nullum agens tranſcendat in modo agendi modum ſui eſſe: ergo res materialis, quæ in modo eſſendi extenſa eſt, dependentiamque habet à ſubiecto, multo magis eam habebit in agendo. Secundum vero, quod nimirum in virtute intellectus agentis id præſtet phantaſma, iam ſupra improbatum eſt. Confirmaturque ratione deſumpta ex Sancto Thoma 1. part. quæſtion. 45. articul. 5. Quæ apud illius Scholam ſaltem valeat: nam inſtrumentum quodlibet ſemper aſſumitur ad agendum, mediante aliqua actione ſibi propria, & connaturali: prout in inſtrumentis naturalibus inductione, ac ratione vtcunque ſuaderi poteſt: inſtrumentum enim eleuari nequit ad actionem ſibi ſuperiorem, niſi ex ſe poſsit nonnihil circa ipſum effectum, ſed res 9

Confutatur per dilemma.

1 pars dilemmat.

2. pars.

res materialis ex ſe nihil poteſt agere circa rem ſpiritualem, neque habere actionem propriam circa illam: ergo neque vt inſtrumentum valet ad illam actionem eleuari.

10 *Vltima expoſitio probabilior.* Propter hæc ergo nonnulli etiam ex Thomiſtis aiunt phantaſma non concurrere effectiue, ſed materialiter ad productionem ſpeciei, ſolumque intellectum agentem illam efficere, quod non ita intelligunt, vt ipſum phantaſma ſit materia, ex qua educatur ſpecies, id enim impoſsibile eſſet. Primo, quia ſpiritualis forma educi nequit ex ſubiecto materiali. Secundo, quia forma inde educitur, vbi recipitur: ſpecies autem non recipitur in phantaſmate, ſed in intellectu poſsibili: ergo de potentia talis intellectus educitur, non autem de potentia phantaſmatis. Neque rurſum dicitur phantaſma materialiter concurrere, quaſi exiſtat propria materia, circa quam operatur intellectus agens, hic enim operatur circa ſubiectum, in quo eius actio recipitur, recipitur autem in intellectu poſsibili: non in phantaſmate: ergo, &c. Dicitur ergo phantaſma materialiter concurrere, eo quod præbet veluti materiam intellectui agenti ad efficiendam ſpeciem intelligibilem. Quæ opinio rectè explicata videtur in præſenti probabilior.

11 *1. Aſſertio in gratiā proximæ expoſitionis.* Sit ergo concluſio prima. Intellectus agens nunquam efficit ſpeciem, niſi à phantaſiæ cognitione determinetur. Hæc patet ex dictis, & experientia illa, ex qua philoſophus collegit oportere intelligentem phantaſmata ſpeculari. Ratio autem eſſe poteſt: quoniam intellectus agens indifferens eſt ad efficiendas ſpecies: vt ergo efficiat has vel illas, eget aliquo determinante: nihil eſt autem à quo poſsit determinari, niſi ſenſitiua cognitio: quare, &c.

12 *2. Aſſertio bifida.* Secunda concluſio. Prædicta determinatio non fit per influxum aliquem ipſius phantaſmatis, ſed materiam, & quaſi exemplar intellectui agenti præbendo, ex vi vnionis, quam habent in eadem anima. *1. Pars.* Prima concluſionis pars probata relinquitur ex dictis circa refutatas opiniones. *2. Enucleatur.* Secunda vero explicatur etiam ex dictis de ſenſib. interioribus libro tertio, capite nono. Nam ad eum modum, quo ibidem poſtremo loco dixi fieri ſpecies in interiori ſenſu, iudico fieri in intellectu: eſt enim notandum, phantaſma & intellectum hominis radicari in vna eademque anima: hinc enim prouenit, vt mirum habeant ordinem, & conſonantiam in operando, vnde (quod patebit infrà) eo ipſo quod intellectus operatur, imaginatio etiam ſentit: ad hunc ergo modum arbitror intellectum poſsibilem de ſe nudum eſſe ſpeciebus, in eſſe tamen animæ rationali vim ſpiritualem ad efficiendas in intellectu poſsibili ſpecies earum rerum, quas per ſenſum cognoſcit, ipſa ſenſibili cognitione minime concurrente efficienter ad eam actionem, ſed habente ſe inſtar materiæ, aut excitantis animam, aut vero ad inſtar exemplaris: atque ita fit, vt anima cum primum phantaſiando cognoſcit rem aliquam, per virtutem ſpiritualem, quam intellectum agentem vocamus, quaſi depingat rem eandem in intellectu poſsibili, atque adeo per actionem tranſeuntem, quæ proinde cognitio non eſt. Concluſio ſic expoſita haberi videtur ex Diuo Thoma prima part. quæſtion. 84. art. 6. in fine corporis. *Suadetur ex D. Thoma, & ratione.* *Non poteſt (inquit) dici quod ſenſibilis cognitio ſit totalis, & perfecta cauſa intellectualis cognitionis, ſed magis quodammodo eſt materia cauſa.* Ratio vero pro eadem concluſioné ſumitur à ſufficienti partium enumeratione, quoniam alij modi dicendi impugnantur ſufficienter, & nulla reſtat via aſsignandi phantaſmatis neceſsitatem: ergo, &c. A ſimili etiam poteſt explicari, tum in ſenſibus interioribus, tum in potentijs appetitiuis: eſt enim appetitus totalis cauſa ſui actus, vt infrà dicetur libro quinto, capite tertio pendenſque præſuppoſitiue tantum in operatione ſua a potentia cognoſcente: ſi namque cognitio non præcedat, agere appetitus non poteſt. poſita autem cognitione exercitatur per ſe appetitus ad operationem propriam.

Contra hanc concluſionem facere videtur S. Thom. 1. part. quæſt. 85. a. 1. ad 3. dum dicit, phantaſma virtute intellectus agentis imprimere ſpeciem in intellectu poſsibili. 13 *Obiectio 1.* Idem poteſt colligi ex q. 84. artic. 6. ad 1. & 2. contra gentes, cap. 77. & alibi aliquoties, & de veritate loco ſupra citato vocat phantaſma inſtrumentum productionis ſpeciei. Ratione quoque arguitur. Nam ſi phantaſia nullam efficientiam haberet, intellectus agens poſſet efficere ſpecies ſine phantaſmate. *Obiectio 2.* Patet conſequentia: habet enim virtutem actiuam ſufficientem, & in ea actione agens naturale, & paſſum (quod eſt intellectus poſsibilis) ſufficienter approximantur: neque vlla ibi apparet indiſpoſitio: ſequetur ergo effectus ſine phantaſmate. Sed contra hoc palàm arguitur: nam agens vniuerſale nō determinatur ad ſpecialem effectum, niſi a cauſa particulari, vel ab inſtrumento aliquo, vel certa quapiam paſsi diſpoſitione: phantaſma autem non eſt diſpoſitio paſsi: ergo ſi determinat, id ſanè præſtat, vt inſtrumentum coagens cum intellectu agente, quod eſt impugnatum. Ad Diuum Thomam reſpondetur ipſum loqui latè de ratione inſtrumenti, quia n. phantaſma aliquo modo concurrit, & determinat intellectum agentem, ideo dicitur mouere, vel inſtrumentum eſſe in eo opere: remote tamen, nec admodum propriè. *Ad 1 obiectionem.* Ad rationem dicendum agens etiam vniuerſale determinari poſſe ab aliquo tanquam exemplari, atque hanc determinationem phantaſmatis ad exemplarem réduci: licet enim actio libera non ſit, cognitionem tamen ſupponit, ac fit ab anima, mediante illa, ſuo modo. *Ad 2.* Secundo dicendum, in potentijs animę eſſe modum alium determinationis in quantum vna potentia præparat materiam alteri: vel in quantum actio vnius potentiæ habet neceſſariam connexionem, & coniunctionem cum actione alterius, atque huiuſmodi eſſe hanc, de qua diſputamus.

Tertia concluſio. Intellectus agens, vt ſic, nullam aliam actionem habet, quam ſpeciei intelligibilis effectionem diuerſis nominibus ſignificatam. 14 *3 Aſſertio.* Ad probationem eſt notandum intellectui agenti triplicem tribui operationem: primam illuminare phantaſmata: ſecūdam efficere res actu intelligibiles: tertiam abſtrahere ſpecies à phantaſmatibus: ſolet etiam quarta tribui, illuſtrare ſcilicet prima principia, de hac tamen quid ſit dicendum infra tangetur. *Notatio triplic munerū intellectus agentis pro aſſertione.* Nunc vero de ſolis tribus agimus, quarum meminit S. Thomas 2. cont. gentes, cap. 77. vbi ait ineſſe animæ vim actiuam in phantaſmata facientem ea intelligibilia in actu, quam actionem eius diſcipuli volunt eſſe illuminationem phantaſmatis. Et infra addit animam intellectiuam eſſe in potentia ad ſimilitudines rerum, non quales ſunt in phantaſmate, ſed quales eleuantur ad aliquid altius, id eſt, quales inde abſtrahuntur. Eadem doctrina colligitur ex locis ſupra citat. num. præcedenti, & ex Commentatore in 3 de anima, textu 17. & 18. qui id colligi putat ex Ariſtotele eo loco. Eaſdem operationes agentis intellectus omnes Thomiſtæ agnoſcunt: & ferè Doctores cæteri: neque ego inficior. *Hæc munera non re, ſed nomine tria ſunt.* Eſſe autem tres diſtinctas non exiſtimo, ſed vnam, & eandem diuerſimode nominatam, quod probo explicando ſingulas.

Etenim illuminatio phantaſmatis actio non eſt circa ipſum, vt num. quinto, contra Caietanum oſtendimus: ergo ſi aliqua actio eſt phantaſmatum 15 *De 1. munere.*

tum illuminatio, plane non niſi circa intellectum poſsibilem exercetur: circa talem vero intellectum nullam aliam actionem exercet agens præter ſpeciei productionem: ergo hæc ipſa eſt actio, quam dicimus phantaſmatum illuminationem ſic appellatam, quia per illam apparet intellectui, quod in phantaſmate repræſentabatur: atque hoc modo intelligitur facile eiuſmodi actio, alia vero quæcunque afferatur, ficta eſt, ac minime intelligibilis. Scio S.Thomam dicto cap.77.libr.2.contr. Gentes, appellaſſe intellectum agentem actiuum circa phantaſma, & ſubdidiſſe actionem intellectus agentis circa phantaſmata præcedere receptionem intellectus poſsibilis, ac 1.part.quæſt.85. a.1.ad 4.ſcripſiſſe, quod phantaſmata illuminentur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis ſpecies intelligibiles abſtrahantur: viderique proinde S. Doctorem diſtinguere actionem circa phantaſmata ab actione circa intellectum poſsibilem, & illuminationem ab ſpeciei productione. Nihilominus verus ſenſus eſt, quem propoſuimus, ad ipſumque verba Sanct. Thomæ ſunt trahenda, vel certè non ſunt in rigore accipienda.

De 2. munere quorundam exiſtimatio.

16 Iam ad intelligendam ſecundam actionem, eſt notandum, dupliciter dici rem quampiam intelligibilem potentia nimirum, & actu, quod ex ſenſibilibus explicari poteſt: dicitur enim aliquid viſibile in actu, eo quod eſt actu immutatiuum viſus ſecundùm actualem diſpoſitionem, vt color luce iam perfuſus: viſibile vero in potentia dicitur, quod ſecundum actualem diſpoſitionem, quã habet, non poteſt immutare viſum, ſi tamen diſponatur, poterit immutare, vt color in tenebris. Sic in præſenti res quælibet veram habens entitatem intelligibilis eſt: ac ſi ſit in actuali diſpoſitione ad mouendum intellectum, dicitur actu intelligibilis, & huiuſmodi ſunt res purè ſpirituales: ſi vero non ſit in tali aliqua diſpoſitione ad mouendum intellectum, dicitur in potentia intelligibilis, cuiuſmodi ſunt res materiales, quę fieri dicuntur actu intelligibiles virtute intellectus agentis: quod quidem Thomiſtæ nonnulli ſic explicant, vt intellectus agens illuminando phantaſmata det illis virtutem ad mouendum intellectum, ſicque reddat naturam in phantaſmate repræſentatam actu intelligibilem, quod etiam volebat Caietanus, vt ſupra vidimus. S. Thomas quoque 2. contra Gentes, cap.62. ratione tertia ſcribit, intellectum pati, & recipere ſpeciem ab intelligibili in actu, & quęſtione de Anima, art.15. intellectum agentem, per phantaſmata actu iam intelligibilia effecta, cauſare efficientiam in intellectu, imo Ariſtoteles lib.3.textu 2.& 3.affirmat: ſi ipſum intelligere ſit, vt ſentire, aut pati quoddam, id certe ab intelligibili, aut tali aliquo prouenire.

Authoris iudicium.

17 Ego vero certum puto, non aliter fieri rem actu intelligibilem, quam per productionem ſpeciei, in qua res ſpiritualiter repræſentatur, quod ex dictis patet: namque in ipſum phantaſma nullam prorſus actionem habet intellectus agens, neq; etiam phantaſma actiuè concurrit ad productionem ſpeciei. Vnde S.Thom.1.p.quæ.54.art.4.ad 2.docet intellectus agentis eſſe illuminare intelligibilia in potentia, quatenus per abſtractionem ea intelligibilia in actu efficit: eſt autem certum intellectus agentis abſtractionem fieri per productionem ſpeciei: quare per illa verba aperte ſignificat Sanct. Thomas tria munia ſupra dicta non eſſe tres actiones, ſed eſſe vnam. Vnde notanda eſt differentia in modo, quo ſenſibile in actu immutat: effectiue nimirum, & formaliter: nam & ſpeciem efficit in ſenſu, & ſpecies ipſa, in qua ipſum ſenſibile repræſentatiuè continetur, formaliter immutat ſenſum in formando ipſum. At vero res intelligibilis non immutat intellectum noſtrum effectiuè: quia actu, & in ſe intelligilis non eſt: immutat tamen formaliter, per ſpeciem, in qua continetur ſpiritualiter: atque ita poſſunt exponi alia Diui Thomæ adducta loca, & Ariſtotelis, vel certe exponi, quod intelligibile in actu moueat intellectum, non ad actum primum, ſed ſecundum: conſtat ergo rem non aliter fieri actu intelligibilem ab intellectu agente, quam quia modo aliquo fit ſpiritualis: fit autem huiuſmodi in ſpeciei productione.

D. Thomas ei fauet.

Senſibile aliter immutat potentiam, aliter intelligibile.

De tertia tandem operatione, id eſt, abſtractione eſt obſeruandum, ſpeciem non dici abſtrahibilem, vel abſtrahi à phantaſmatibus, quaſi ipſa ſpecies prius eſſet immixta phantaſmatibus, vnde poſtea ſeparetur ab intellectu agente, ac transferatur in poſsibilem: hoc enim puerile eſſet cogitare, quo enim modo ſpirituale mixtum eſſet materiali: quo item migraret accidens de ſubiecto in ſubiectum. Intellectum ergo abſtrahere ſpeciem, nihil eſt aliud quam virtute ſua efficere ſpeciem ſpiritualem repræſentantem eandem naturam, quam phantaſma repræſentat, modo tamen quodam ſpirituali: illaque eleuatio à materiali repræſentatione phantaſmatis ad ſpiritualem repræſentationem ſpeciei intelligibilis dicitur abſtractio: ex quo aperte conſtat abſtractionem non eſſe actionem diſtinctam à productione ſpeciei: atque ad hunc modum intelligendum eſt, quod Ariſtoteles libro tertio, text.32.& 39.indicat, obiectum intellectus agentis eſſe phantaſma, hoc eſt, rem eſſe, quę in phantaſmate repræſentatur, non prout ibi, ſed prout iam in ſpecie repræſentatur, ſic deinde intelligitur, quod capite quinto ait, intellectum agentem comparari ad poſsibilem, ſicut artem ad materiam, quia ſicut per artem recipit materia formam, ad quam ſolum erat in potentia, ita intellectus poſsibilis recipit ab agẽte ſpecies ad quas ſimiliter erat tantum in potentia, de quo S.Thomas 2.cont.gentes, cap.76.77. Patet vlterius ex his ſupra poſita concluſio: patet quæ ſit neceſsitas, quod munus, quæ actio intellectus agentis, ac denique quod ſit eius obiectum: nimirum ſpecies intelligibilis: ſupra enim dictum eſt, obiectum potentiæ actiuæ eſſe id, quod poteſt efficere: cum ergo intellectus agens potentia actiua ſit, eius obiectum erit forma, quam valet producere: hæc autem eſt intelligibilis ſpecies: quare, &c. De ipſa vero virtute quid ſit, infra dicetur in 8. capite. 18

De 3. munere.

Exponitur Ariſtot.

Concluditur quæ de intellectu agẽte dici verè poſſunt.

CAPVT III.

An intellectus noſter in rebus materialibus cognoſcat ſingularia, an vniuerſalia tantum.

POſtquam expoſitum eſt, quid ſit obiectum commune intellectus, & quomodo intellectui vniatur, oportet in particulari exponere, qua ratione intellectus percipiat, quæ ſub tali obiecto continentur: hæc autem ſunt materialia, & immaterialia, ac medium inter illa, quod eſt anima noſtra, & quæ ei inſunt, de quibus ſigillatim eſt dicendum: ergo circa res màteriales propoſita quæſtio difficultatem habet, quoniam Ariſtoteles ſecundo de Anima, capit. 5. conſtituit differentiam inter intellectum, & ſenſum, quod ſenſus ſit ſingularium, intellectus vniuerſalium. Eandem diſtributionem refert 1.Poſteriorum, cap. 20.5.Metaph. cap.9. ex qua colligi videtur, ſicut ſenſus eſt ſingularium, & non vniuerſalium, ita è conuerſo quod intellectus ſit vniuerſalium, non ſingularium, quod ſic exponit, ſequiturque Alexander Aphrodiſ.l. de intellect. agent. ac ratione arguitur. 1

Pro totius capitis doctrina conſulendus author diſp. 6. Met. ſect. 6.

Quod ſingularia non cognoſcat, ſuadetur primo.

Nam

Secundò. Nam intellectus noſter non habet propriam ſpeciem rei ſingularis: ergo non poteſt ſingulare cognoſcere, ſiquidem intellectus non niſi per ſpecies cognoſcit. Antecedens probatur, cùm enim intellectus ſit ſpiritualis, abſtrahit ab hîc, & nunc, ſeu à loco, & tempore: ergo & ſpecies illius in modo repræſentandi abſtrahit à conditionibus indiuiduantibus: quare, &c. Confirmatur, quoniam ſpecies repræſentans ſingulare materiale ſpiritualis eſſe poſſe non videtur: nam repræſentatum materiale eſt: modus etiam repræſentandi, cùm ſit cõtractus, eſt ſimiliter materialis: non ergo habet ſpecies, vnde euadat ſpiritualis. *Tertiò.* Tertiò arguitur. Si intellectus cognoſceret directe ſingularia, prius illa conciperet, quàm vniuerſalia: conſequens eſt contra omnes philoſophos, etiam Ariſtotel. dicentem 1. phyſic. c. 1. vniuerſaliora eſſe nobis notiora: *Quartò.* ergo, &c. Quartò. Ad hoc ponitur intellectus agẽs, vt abſtrahat ſpecies repræſentantes vniuerſalia à phantaſmatibus repræſentantibus ſingularia: non ergo hæc, ſed illa tantummodo nouit.

2\. In hac quæſtione conueniunt authores ſingulare aliquo modo cognoſci ab intellectu noſtro, quoniam id euidentiſsima conſtat experientia, vt ſtatim probabimus. Attamen difficultas eſt, & diſſenſio circa modum, quo ſingulare ab intellectu cognoſcitur: *Opinio D. Th & aliorum, quo modo intellectus cognoſcat ſingularia materialia.* S. Th. ergo ad loca citata opinatur, ſingularia nõ cognoſci directe, ſed reflexe tantum, id eſt, non cognoſci per propriam ſpeciem, ſed per ſpeciem rei vniuerſalis, facta quadam conuerſione ad phantaſmata. Idem habet quodlib. 12. q. 8. & in quæſt. de Anima, art. 20. Idem omnes Thomiſtæ lib. 2. de Anima, Ægid. lib. 3. textu 10. Ferrar. 1. contra, cap. 65. Sit tamen.

3\. *1. Aſſert. affirm. multipliciter oſtenditur.* Prima concluſio: Intellectus cognoſcit ſingulare formando proprium, & diſtinctum conceptum illius. Ita ſentiunt Scotus in 4. diſtin. 45. q. 3. Richard. in 2. diſt. 24. q. 4. circa tertium principale. Arimin. in 1. diſt. 3. q. 1. art. 1. concl. 3. Durand. 2. diſt. 3. q. 7. Argent. in 4. diſt. 10. art. 3. q. 1. Iandun. 3. de Anima, quæſt. 11. Apollinar. ibid. quæſt. 12. Palat. ibidem, cap. 4. 5. Ferrar. quæſt. 13. Burlæus 1. Phyſicorum, & alij. Probatur. Quoniam intellectus format propoſitionem ex ſingulari, & vniuerſali termino: ergo concipit vtrumq; extremum proprio conceptu. Quod verò quidam voluẽt in tali aliqua propoſitione, v.g. *Petrus eſt homo*, ſubiectum eſſe in cogitatiua, & prædicatum in intellectu, omnino eſt alienum à ratione, nam vbi quæſo erit copula? aut quomodo vna ipſa potentia poterit comparare prædicatum ſubiecto, niſi vtrumque cognoſcat. Præterea intellectus diſtinguit hominem à Petro: ergo vtriuſque habet diſtinctam cognitionem: vt enim docet Ariſtoteles 3. de Anima, cap. 2. textu 145. & 146. nulla potentia diſcernere valet inter duo, niſi vtrumque norit, & eſt ſatis euidens, quî enim diſcernet inter incognita? Item prudentia verſatur circa ſingularia, hoc ſcilicet, aut illud eſſe proſequendum, vitandum, &c. Sed prudentia eſt intellectualis virtus: ergo, &c. Rurſum fides diuina ſæpe ſingularium eſt, vt B. Virginem matrem eſſe Dei, Chriſtum paſſum eſſe, & tamen fides eſt virtus intellectus: ergo, &c. Similiter charitas ad ſingularia materialia tendit, & eſt in voluntate, quæ intellectum ſequitur: concipit ergo intellectus proprio actu hæc ſingularia. Ratio à priori ſumitur ex vniuerſalitate potentiæ, eſt enim ſuperior, & potens omnia, quæ inferiores ſenſus, imò dirigens illos, & errores illorum corrigit: multo ergo melius ſingularia nouit, quàm ſenſus.

4 Contrarium tamen huius concluſionis tenent Philopon. & Alexand. 3. de Anima, c. 8. Themiſtius c. 20. Auerroes comment. 9. Mirandulan. lib. 23. de euerſione ſingularis certaminis, à ſectione 4. Aureolus in 1. diſt. 35. quæſt. 4. art. 1. Capreolus ibid. quæſt. 2. Caietan. 1. p. q. 68. art. 1. Ægid. quodlibet. 1. quæſt. 9. & alij. Aiunt ergo, maximè Caiet. intellectum non formare proprium conceptum rei ſingularis, ſed illam tantum confusè cognoſcere ad hunc modum. Concipit intellectus prius hominem, v.g. intelligenſque illum non poſſe abſtractè ſubſiſtere, arguit eſſe contractum in ſingulari aliquo: cognoſcit ergo indefinitè eſſe aliquod ſingulare humanæ naturæ, modo alio ſingulari diſtinctius concepto. Sed falſi ſunt in hac opinione ij authores, neque ratio adducitur apparens, nec ſupra factæ rationes diſſoluuntur. Nam verè ad tam euidentes diſcurſus, quales ſunt illi, quos circa ſingularia habemus, non ſufficit illa arguitiua, & confuſa cognitio.

Secunda concluſio. Intellectus noſter cognoſcit ſingulare materiale per propriam ipſius ſpeciem. 5 *2. Aſſertio duplici via oſtenditur.* Hanc negant nonnulli ex citatis pro prima concluſione authoribus, duplici tamen medio probare poſſumus. Primum eſt, quia nihil repugnat dari ſpeciem ſpiritualem impreſſam repræſentatiuam ſingularis rei materialis, vt ſic: ergo talis ſpecies produci valet ab intellectu agente: ergo à poſsibili iam cognoſcetur ſingulare per propriam ſpeciem. *1. Via multipliciter ſuadetur 1.* Antecedens ſuadetur primo. Nam poteſt dari ſpecies expreſſa, ſeu proprius cõceptus rei ſingularis, vt probatum eſt: ergo & ſpecies impreſſa, ac propria iuxta dicta ſupra lib. 3. c. 5. circa quintam difficultatem. Probatur ſecundo idem antecedens. *2. Lib. 1. de Angel. c. 6. & 13* Nã in Angelis, vt in proprio loco tradimus, dantur ſpecies ſpirituales, & ſingulares repræſentantes propria ſingularia materialia, vt ſic: ergo non repugnat materiale ſingulare repræſentari per ſpeciem ſpiritualem. *3.* Tertio res vniuerſales materiales repræſentantur per ſpeciem ſpiritualem: ergo & ſingulares poterunt repræſentari. Nam ſi ſemel per ſpiritualem qualitatem poteſt repræſentari res materialis, nihil intereſt, ſingularis ne ſit, an vniuerſalis. Dices: hoc intereſſe, quòd in cõmuni repræſentatur ſpirituali modo, in particulari autem modo materiali. Sed contra: quia in primis res materialis, atq; indiuidua poteſt etiam repræſentari ſpirituali modo ex parte ſpeciei repræſentantis, vt patet in Angelis. *Euaſio oſtenditur.* Deinde probatur primò conſequentia, quia ſi repugnaret fieri talem ſpeciem in noſtro intellectu paſsiuo, vel repugnaret propter illius incapacitatem: vel quia licet capax ſit recipere, intellectus tamen agens non poteſt illam producere. Non primum, intellectui enim, vt intellectus eſt, non repugnat habere ſpeciem propriam rei ſingularis, vt patet in angelico: ergo nec repugnat humano: non enim eſt maior ratio, quin potius humanus videtur aptior, quia magis accedit ad materialitatem. Secũdum etiam dici non poteſt. Nam virtus actiua intellectus agẽtis debet eſſe adæquata capacitati intellectus poſſibilis: ergo ſi non repugnat ex parte intellectus poſsibilis, non repugnat ex parte agentis, ſeu minus aſsignetur ratio aliqua eiuſmodi repugnantiæ intellectus agentis, cur etiam poſsit efficere ſpecies vniuerſalium, non verò ſingularium; quandoquidem poſsibiles admittuntur. *Confirm.* Confirmatur hæc ratio. Nam in anima ſeparata manet cognitio rerum ſingularium, & actionum particularium, quas geſsit in vita, vt patet ex colloquio diuitis cum Abrahamo, quod refertur Lucæ 15. tractabiturq; infra l. 6. c. 7. agendo de anima ſeparata: manent ergo ſpecies in ea anima rerum ſingularium, non enim dicendum videtur à Deo denuo infundi, tum quia ſuperfluum id videretur, neq; etiam ratio vlla daretur, cur infunderentur horum potius, quàm aliorum ſingularium ſpecies. Tũ quia ſi tunc primò infundantur, non id ſanè continget propter capacitatem ſolummodo obedientialem intelle-

intellectus, aliàs animæ ſeparatæ ſupernaturaliter cognoſcerẽt ſingularia materialia, quod eſt abſurdum: infunduntur ergo ob naturalem capacitatem: ergo animus noſter de ſe eſt capax ſpecierum rerum ſingularium: ergo illa aptitudo, & potentia virtute intellectus agentis in hac vita actuari, expeririq́; poteſt. Atq́; hæc de primo medio.

6. Secundum medium ad oſtendendam concluſionem ita habet. *2. Via probãdi aſſertionẽ.* Si intellectus noſter careat ſpecie rei ſingularis, non poterit formare proprium, & diſtinctum eius conceptum: hinc enim Caiet. ſupra citatus potiſsimè negauit intellectui noſtro conceptionem propriam rei ſingularis, quòd ſcilicet careat propria illius ſpecie: ergo à contrario, ſi habet propriam, vt eſt probatum, neceſſe eſt propriam efformet conceptionem. Probatur conſequentia, quia non valet intellectus de re cogitare amplius in actu ſecundo, quàm datum ei ſit in actu primo, ſeu per ſpeciem: ergo ſi non habet propriam ſpeciem de re ſingulari, neque propriam formabit conceptionem. Tandem confirmatur magis conſequentia hæc excludendo modos, quibus dici ſolet ſingulare cognoſci ab intellectu reflexè. Vnde ſit.

7. Tertia concluſio. *3. Aſſert. vnde probetur.* Intellectus noſter cognoſcit directè ſingularia materialia abſq́; reflexione. Probatur ex præcedenti cõcluſione. Nam omne, quod cognoſcitur per propriam ſpeciem, per illam valet directè cognoſci: oſtendimus autem ſingularia, de quibus agimus per propriam cognoſci ſpeciem, ea igitur directè attinguntur ab humano intellectu. *Probatur 2. excludendo varios modos reflexionis.* Deinde probatur, excludendo modos omnes cognoſcendi tantùm per reflexionem. Ac primum Caietani iam refellimus. Secundus ex S. Thoma 1. p. loco citato & de veritate, q. 2. art. 6. eſt ſingulare cognoſci quatenus intellectus cognita priùs natura vniuerſali reflectitur ad phantaſma ipſum, à quo rei vniuerſalis ſpecies fuerat abſtracta, ac per illud rem ſingularem cognoſcere. *Modus D. Th. excluditur per dilẽma.* Rogo autem, qua ratione per conuerſionem hanc ad phantaſma ſingulare cognoſcatur: & per quã ſpeciem. Nam vel cognoſcitur per phantaſma, tãquam per obiectum, ſeu medium cognitum: vel tanquam per ſpeciem. *1. Pars dilẽmatis probatur 1.* Tanquam per obiectum cognoſci, eſt impoſsibile primò, quia alioquin prius foret cognoſcendum ab intellectu phãtaſma ipſum, quàm ſingulare in eo repræſentatum, quod eſt cõtra experientiam, multi ſiquidem ſingularia norunt, ac de illis ratiocinantur, qui nihil nouerunt de phãtaſmatibus.
2. Secundo, quia rationi diſſonum eſt, vt intellectus in re materiali, & inferioris ordinis, tanquam in obiecto quippiam cognoſcat. Eſſet enim magna quædam illius imperfectio, nullaque cogens ratio ad illam aſſerendam, imo in omnib. alijs etiam brutorum potentijs cognoſcentibus
3. inſolita. Tertio, quia phantaſma ipſum eſt quid ſingulare, ac materiale: ergo ſi cognoſcitur, ac in illo res ſingularis tanquam in obiecto repræſentatur, iam ſingulare ipſum materiale directè cognoſcitur.
4 Quarto ſi cognoſcitur ſingulare in phantaſmate, aſsignanda erit intelligibilis ſpecies, qua illud cognoſcat, non quidem ſpecies rei vniuerſalis, quia indifferens eſt, nec magis hoc, quàm illud ſingulare repræſentans. *Pars 2. dilemmatis.* Iam vero cognoſci ſingulare per phantaſma tanquam per ſpeciem, ſeu medium non cognitum, dici nullo modo poteſt. Quia res materialis, & inferioris ordinis nõ poteſt concurrere in actum ſpiritualem. *Excluditur modus Soti.* Tertium tamẽ modum aſsignat Soto 1. lib. Phyſ. q. 2. ar. 2. dicens ſingulare cognoſci ab intellectu per determinationem ad particulare phantaſma, ſed vel modus hic coincidit cum præcedenti, vel illud certe nouum continet, quod phantaſia operante circa tale aliquod ſingulare ita determinetur intellectus, vt per ſpeciem vniuerſalem poſsit iam ſingulare attingere: quod tamen impoſsibile eſt: namque operatio phantaſiæ impertinens eſt, atque inſufficiens, ſi intellectus ipſe intra ſe non habet ſufficiens principium cognitionis, qualis non eſt rei vniuerſalis ſpecies, ſed ſola ſpecies rei ſingularis: ergo, &c. *Vltimus aliorum modus excluditur.* Alij tandem ponunt cognoſci ſingulare cognita integra collectione accidentium illius. At tunc redit quæſtio de accidentibus, an in vniuerſali, an in ſingulari potiùs cognoſcantur. Si primum, per illa profecto non deueniemus in cognitionem huius ſingularis. Si ſecundum: ergo accidentia ſingularia cognoſcuntur directe per propriam ſpeciem, quod eſt intentum.

Præterea contra prædictas reflexiones omnes in vniuerſum ſunt argumenta. 8. *Arguitur contra omnes ſimul modos reflexionis. Primò.* Primum ab experientia: nam antequam ſciat vnuſquiſque reflecti deſcendendo à natura vniuerſali ad ſingularia, nouit ipſa ſingularia. Ruſticus enim cognoſcit Petrum, reſque cæteras indiuiduas, ac circa illas ratiocinatur immediate, cum prorſus ignoret naturas vniuerſales, quod etiam doctus quilibet valet in ſe experiri, ſi conſideret modum, quo ſingularia nouerat, antequam philoſophiam perdiſceret, aut etiam dialecticam. Secundum argumentum ſit: 2. quia ſi in intellectu eſſet tantùm ſpecies vniuerſalis naturæ ſpecificæ, vel genericæ, per quam cognoſceret ipſam, ſequeretur dari in intellectu vnam tantùm ſpeciem repræſentantem hominem in communi: namque vna producta omnes aliæ eſſent ſuperfluæ: ergo ſpecies hominis ſemel tantùm abſtraheretur ex phantaſmate ſingularis hominis primo cogniti: ergo occurrentibus ſenſui alijs hominibus, intellectus nullam de cætero ſpeciem acquiret: ergo non poſſet illos diſtinctè cognoſcere, cùm ibi nulla eſſet conuerſio ad phantaſmata, ſiquidem intellectus nullã haberet ſpeciem deſumptam ab eorum phantaſmatibus. Tertium 3. argumentum. Nulla ratio, aut experientia ſe offert ad denegãdam intellectui directam cognitionem ſingularis, quia aut negatur propter ipſius intellectus imperfectionem, aut propter perfectionem. Si hoc poſterius dicatur, ſane multo perfectiores ſunt intellectus Angelorum, ac Dei, qui tamen ſingularia directe noſcunt: ſi prius illud aſſeratur, multo imperfectiores ſunt ſenſus, & tamen etiam illa percipiunt. *Euaſio remouetur.* Quod ſi occurratur, impotentiam prouenire ex imperfectione alterius rationis, nimirum, quoniam intellectus noſter in gradu, & ordine intellectuum eſt imperfectiſsimus, ideoq́; valere quidem naturas vniuerſales cognoſcere, non tamen indiuidua: hoc certe non recte dicetur: intellectus enim quantumuis imperfectus eleuatur ſupra perfectionem ſenſus: qua de cauſa nullus ſenſus, ſolus vero intellectus ad vniuerſalium cognitionem potuit attingere. Habere ergo debet quicquid perfectionis eſt in potentijs inferioribus, cuiuſmodi eſt directa ſingulorum perceptio. *Notatio.* Obſeruandum tamen, non omnia ſingularia æqualiter cognoſci ab intellectu, ſed præcipue naturarum, quas per proprias ſpecies cognoſcunt, ac de his procedere concluſiones, quæ autem ſint ex naturæ, in ſequentibus dicendum erit.

Contra noſtram tamen ſententiam depromitur argumentum ex Ariſtotele 3. de Anima, tex. 10. 9. *Soluitur obiectio contra proximè reſoluta, & ſatisfit 1. ſuaſioni in n. 1.* ſic ſcribente. *Senſitiua ergo pars calidum diſcernit, & frigidum, quorum quædam eſt ratio, caro: alia verò eſſe carnis diſcernit, aut ſeparabili, aut ſeſe habente ad ſeipſam, perinde ac ſe habet cum ſeſe extendit linea reflexa.* Ex quo loco infertur communiter ſingulare ab intellectu cognoſci actu quaſi reflexo. Sed non vrget locus: quippe Ariſtoteles intendit ſolùm eundem eſſe intellectum, qui cognoſcit ſingulare, & vniuerſale: nam ſicut eadem linea curua eſt, & recta, habens ſe tantùm diuerſimode, ita & intellectus duo illa cognoſcens. Sic exponit Philoponus, & inſinuat The-

Themiſtius in paraphraſi 3.de Anima,cap.19.ad finem : quandocunq; ergo Ariſtoteles pronuntiat intellectum eſſe vniuerſalium, ſenſum autem ſingularium, interpretãdus erit, quòd ſenſus cognoſcat tantùm ſingularia , intellectus verò non tantùm , ſed vltra ſingularia ad vniuerſalia quoque conſcendat.

10 *Ad 2. ſuaſionem in eod. num. 1.* Ad primam rationem, quæ erat ſecunda ſuaſio in numero primo, dic, intellectum dici, & eſſe potentiam ſpiritualem abſtrahentem à conditionibus materiæ, non ob eſſe quominus poſsit cognoſcere res materiales cum omnibus conditionibus indiuiduantibus, vt in Angelis patet: ſolumque poſſe inferri ſpeciem, per quam intellectus cognoſcit ſingularia, debere eſſe ſpiritualem, cum quo ſtat repræſentare poſſe rem ſingularem, vt oſtenſum eſt. *Ad 3. & 4.* Ad tertiam ſuaſionem poſtea dicetur. Ad quartam, intellectus agentis abſtractionem intelligi non debere productionem ſpeciei repræſentãtis naturam communem ſine conditionibus indiuiduantibus, quas phantaſma repræſentat, vt plerīq; voluerunt: ſed intelligi productionem ſpeciei ſpiritualis abſtrahentis in ſuo eſſe à materialitate phantaſmatis, ſicut iam ſupra expoſuimus. Et hæc de modo cognoſcendi ſingularia.

11 *4. Aſſert. conſtat experientia, & ratione.* Supereſt iam, vt explicemus modum, quo intellectus cognoſcit vniuerſalia, qua de re ſit quarta concluſio. Intellectus cognoſcit proprio conceptu vniuerſalia, abſtrahendo à ſingularibus, ſeu non curando de illis. Hęc conſtat experientia, conſideramus enim hominem non conſiderando Petrum, & Paulum Conſtat ratione. Nimirum hæc eſt vis intellectus ſupra ſenſum, vt proprias rerum quidditates cognoſcere poſsit, quæ planè vniuerſales ſunt, & communes : quare, &c.

Dubia aliquot ex dictis reſoluuntur, an ſingulare, & vniuerſale per diſtinctas ſpecies cognoſcantur.

DVBIVM I.

12 EX dictis in hoc capite ſoluuntur quæſtiones aliæ incidentes. Quod ad hanc primam attinet, iam ex dictis habemus ſingularia cognoſci per propriam ſpeciem repręſentantem nimirum conditiones rei indiuiduantes: vniuerſale autem cognoſcitur per ſpeciem repræſentantem naturam abſque ijs conditionibus: per ſuam ergo vnumquodque attingitur. Probabilius tamen apparet, *Probatio cõcluſi. in hoc dubio oſtenditur. Primò.* cùm primò intellectus percipit vniuerſale, id præſtare per ſpeciem repræſentãtem rem ſingularem, quod probatur in hunc modum. Poſito phantaſmate Petri, v.g. intellectus agens producit ſpeciem Petri in intellectu poſsibili, habet ſiquidem virtutem ad illam efficiendam: eſtque naturale, ac vniuerſale agens non impeditum: ergo non efficit ſpeciem hominis vniuerſalis. Poſterior hæc conſequentia oſtẽditur primò: quia ſpecies Petri repræſentare nequit hunc hominem, quin repræſentet hominem : per illam ergo poteſt homo abſolutè cognoſci, atque adeo ſuperflua eſt ſpecies alia. 2. Secundò. Si intellectus agens duas ſpecies abſtrahit, vnam repræſentantem hominem, alteram verò Petrum, abſtrahet ſimiliter aliam, atq; aliam animalis, viuentis, cæterorumq; ſuperiorum generũ, cùm æqua ſit diſtinctio omnium inter ſe graduũ, etiam vſque ad indiuiduam differentiam: conſequens autem falſum eſt, iam enim multiplicabuntur intelligibiles ſpecies abſque neceſsitate: cuius ratio à priori eſt, quoniam in inferiori omnia ſuperiora continentur, ſicque ſpecies repræſentans illud ſufficiens principium eſt cognoſcendi iſta. 3. Tertio: quia ſi omnium prædicatorum producerentur ſpecies diſtinctę, poſſet facillimè res diſtinctè cognoſci quantùm ad omnia prædicata ſua, quod tamen falſum eſt, cùm ignoremus quã plura genera, & differentias rerum ſingularum. 4. Quarto, ſi quis ſolam vidiſſet albedinem, non diſcerneret inter illam, & colorẽ, quia ignoraret differentiam albedinis ab alijs colorib⁹: vnde ignoraret etiam, an albedo, & color modo aliquo diſtinguerentur: ergo ſignum eſt non fuiſſe productas duas ſpecies albedinis, aliam, & aliam coloris. Si namque fuiſſent, cognoſci vtique poſſent tanquam diuerſa ea, quæ ab illis repræſentarentur. 5. Quinto, ſi intellectus agens quoties occurrit indiuiduum omnium eius graduum ſpecies ſemper imprimeret in poſsibilem, ſemper ipſe poſsibilis plures actus ſimul eliceret: quia non eſſet ratio, cur potius hac, quam illa ſpecie vteretur. Conſequens autem abſurdum eſt, atque ipſi etiam experientiæ contrarium: ergo intellectus agens à principio imprimit tantùm ſpeciem rei ſingularis, per illamque poſsibilis attingit tam ſingulare ipſum, quàm vniuerſalia in eo contenta.

13 *Modus cognoſcendi vniuerſalia.* Modus autem vniuerſalia cognoſcendi hic eſſe videtur. Namq; dum intellectus cognoſcit diuerſa ſingularia etiam eiuſdem rationis, ſiue ſimul, ſiue ſucceſsiuè (hoc enim parum ad rem intereſt) per diuerſas planè ſpecies ea intelligit, cùm à diuerſis phantaſmatibus fuerint abſtractæ: ſpecies autem eiuſmodi partim in repræſentatione conueniunt, partim differunt, quia repræſentant diuerſimodè contracta: intellectus ergo vim habet tum ad conſideranda indiuidua ipſa, vt talia ſunt: tum etiam id, quod commune illis per ſpecies repræſentatur, quod eſt conſiderare vniuerſalia: atq; hoc eodem modo cognoſcit genera per conuenientiam ſcilic. ſpecierum.

14 *Exponitur concluſio tradita n. 12* Sed notandum eſt, nos in concluſione tantùm dixiſſe ad primam conceptionem rei vniuerſalis non eſſe neceſſariam ſpeciem repræſentantem vniuerſaliter, & abſtractè. Namque habita prima conceptione rei vniuerſalis, dubium eſſe poteſt, an ex vi illius cognitionis maneat in intellectu ſpecies repræſentans ipſum vniuerſale abſtractè, atque vniuerſaliter, & eo modo, quo fuerat cognitum: quod dubium problema eſſe poteſt vtrinque probabile, nam vna ex parte non videtur occurrere neceſsitatem ponendi talem ſpeciem, cùm cuiuſcunque ſingularis propria ſpecies ſufficiat, vt ſufficere potuit pro prima conceptione. Ex altera verò parte, quæ probabilior apparet, poteſt aſsignari vtilitas, & neceſsitas, nempe vt intellectus poſsit facile, & prompte abſque dependentia ſingularis, propriam quidditatem generis, differentiamque concipere: vnde experientia videtur habere, poſtquam intellectus formauit ſemel conceptum rei vniuerſalis, multo faciliùs concipere illud abſque memoria alicuius ſingularis, quod ſignum eſt relictam eſſe in intellectu ipſius ſpeciem. Confirmatur. Quia ſimiliter ſupra diximus de imaginatiua, licet in prima compoſitione rerum ſimplicium non vtatur vnica ſpeciei rei compoſitæ, attamen relinqui poſtea vnicam: ſimile ergo erit intellectu.

Quid priùs cognoſcatur ab intellectu, vniuerſale ne, an ſingulare.

DVBIVM II.

15 *De præcedẽtia cognitionis inter ſingulare, & vniuerſale.* QVæſtio ſecunda incidens, atque ex dictis reſoluenda eſt, quid priùs cognoſcatur ab intellectu, vniuerſale ne, an ſingulare. Sanctus Thomas, & qui eum in ſuperiori opinione de cognitione ſingularium reflexa ſequuntur, cohærenter aiunt priùs formari conceptum vniuerſalis. Idem tenet Richardus in 2.diſt.24. q. 3. licet aliàs dicat ſingulare cognoſci directè. Scotus in 1.diſtin.3.quæſt.2. vult

vult ſpeciem infimam prius cognoſci, quàm ſingulare, licet in 4. diſt. 45. quæſt. 3. nobiſcum ſentiat dari propriam ſpeciem intelligibilem ſingularis materialis ſenſati, Durandus verò in 2. diſt. 3. q. 7. & Gregor. in 1. diſt. 3. quæſt. 3. art. 1. volunt prius concipi ab intellectu ſingulare, quàm vniuerſale, quod eſt mihi probabilius, ſumiturque ex dictis, ac ſuadetur primò. Intellectus poteſt directè cognoſcere ſingulare, ac prima ſpecies, quæ in intellectu imprimitur, eſt rei ſingularis: ergo id, quod priùs concipitur, ipſum eſt ſingulare. Patet conſequentia, quia potentia id prius concipit, cuius priùs recipit ſpeciem, vt inductione conſtat, & ratione: tunc enim eſt potentia conſtituta ſufficienter in actu primo ad cognoſcendum id, quod per ſpeciem repræſentatur: ipſum ergo illicò cognoſcit. Secundò. Eo ipſo, quòd ſenſus cognoſcit ſingulare, poteſt intellectus facillimè illud cognoſcere, vniuerſale verò non ita facilè, ſiquidem priùs requiritur cognitio ſingularium, & conuenientia illorum, vt ab illis abſtrahatur natura communis: ergo prius concipitur ſingulare, quàm vniuerſale. Confirmatur. Nam rudes, quia vnicum vident ſolem, conceptum Solis in communi non formãt, ſed illius tantùm quem vident, vt quiſque etiam apud ſe compertum habebit, antequam haſce abſtractiones nouerit: ergo formatur prius conceptus huius Solis, quàm Solis in communi, ille autem conceptus apud intellectum eſt, cùm ridiculum ſit exiſtimare ruſticos homines nunquam intellectu ſolem concipere, cùm circa illum vtrunque ratiocinentur, &c. Tertiò cognitio noſtra à ſenſu incipit: ergo quod facilius ſenſu percipitur, faciliùs etiam concipitur intellectu, ſi id alioquin non repugnet: ergo, &c. Quæ ſanè ratio eſt Ariſtotelis 1. Poſteriorum, cap. 2. vbi ait notiora nobis ea eſſe, quæ ſunt ſenſui proximiora, talia verò ſunt ſingularia: vbi de ſingularibus in rigore loquitur, ſicut olim eo loco expoſuimus.

16 Notandum porro hanc doctrinam minimè cõtradicere ijs, quæ 1. Phyſicorum traduntur, vniuerſaliora eſſe priora cognitione minus vniuerſalibus, ibi enim comparatio fit vniuerſalium inter ſe, hic verò vniuerſalium ad ſingularia. Vnde ſi ſingularia quoq; inter ſe comparemus, quæ magis communia ſunt, faciliùs cognoſcentur, vt ibidem etiam docuimus: dici etiam poteſt, cum Ariſtoteles ſcribit vniuerſaliora eſſe cognitione priora, intelligi ordine doctrinæ, quoniam in qualibet ſcientia præmittuntur, quæ communia ſunt, ne poſtea inepta fiat repetitio dictorum: non tamen intelligitur abſolute particularia non poſſe, quantum eſt de ſe, prius cognoſci. Neque contra hanc reſolutionem vlla reſtant argumenta, quæ difficultatem habeant.

An cognitio vniuerſalium poſſit ſenſui competere.

DVBIVM III.

17 *Reſolutio negatiua.* Dubium hoc ſimiliter reſoluitur ex dictis negatiuè iuxta communem doctrinam Ariſtotelis 1. phyſ. text. 49. & alibi non rarò. D. Thomæ 1. p. q. 12. art. 4. & aliorum, dicendum enim eſt ſoli intellectui id conuenire, ſenſus enim non cognoſcunt rem, niſi indutam accidentibus, nec peruadunt ad nudam rei quidditatem, vniuerſale autem à conditionibus accidentalibus liberum eſt: & ideo eius cognitio eſt immaterialis, quia ſcilicet abſtrahat ab omnibus conditionibus materiæ, ac præterea non fit ſine aliquo diſcurſu, & ratiocinatione. *Obiectio 1. contra reſolutionem.* Oppones primò. Obiecta ſenſuũ ſunt vniuerſalia, verbi gratia, color abſolutè, non hic, aut ille primariò, ſed vnaquæque potentia cognoſcit ſuum obiectum: cognoſcit ergo ſenſus res communes. Secundò viſus à longè nõ diſcernit determinatè hunc, vel illum hominem, ſed aliquem: *Secunda.* aliquis autem homo communius quippiam eſt, quam hic homo: ergo, &c. Tertiò, quia in ſenſu dari poteſt abſtractio, *Tertia.* percipit enim oculus in pomo colorem abſtrahendo à ſapore, & odore, cum eos non attingat: ergo & abſtractio vniuerſalis dari poterit in ſenſibus.

Ad primum reſpondetur ex S. Thoma 1. 2. quęſt. 29. art. 6. 18 *Ad 1.* obiectum ſenſus eſſe quidem vniuerſale, non ſecundæ intentionis, ſed primæ, id eſt, naturam communem in multis indiuiduis contentam: huiuſmodi autem vniuerſale non attingi à ſenſu in ſua vniuerſalitate, ſed particulariter contractum: ſic obiectum viſus eſt lucidum abſolutè, quia quidquid videtur, luce perfunditur, exercite verò nunquam conſpicitur color in communi, ſed hic, vel ille color determinate. Vnde talis determinatio, ſeu contractio obiecti ſenſibilis eſt veluti neceſſaria conditio, vt ſentiri poſsit, natura autem communis, quaſi ratio formalis obiecti ſenſibilis, & ideo Ariſtoteles 2. Poſteriorum ſcripſit ſenſum eſſe vniuerſalis, ſentire verò ſingularis. Ad ſecundum reſpondetur *Ad 2.* oculum cernere ſingulare determinatum, hanc ſcilicet rem coloratam, vel figuratam, quieſcentem, vel motam, &c. Dubitatio verò ipſa, an ſit Petrus, an potius Paulus, &c. vt ego exiſtimo apud intellectum eſt, non apud ſenſum. Ad tertium reſpondetur *Ad 3.* in ſenſu propriè non inueniri abſtractionem formalem, prouenientem ſcilicet ex virtute potentiæ: quòd ergo ſenſus illo modo abſtrahat, cognoſcendo nimirum colorem abſque ſapore, limitatio eſt virtutis ipſius, quòd nequeat vltra colorem amplius aliquid attingere, non autem propria, ac præciſiua abſtractio. Negatur igitur argumenti conſequentia: nam abſtractio vniuerſalis ex virtute, & immaterialitate potentiæ prouenit, ille autem modus abſtractionis non item.

Quid ſit abſtractio intellectus, & quomodo fiat.

DVBIVM IV.

Qvarta dubitatio ex ſuperioribus quoque ita reſoluenda: 19 *Abſtractio alia eſt ſpeciei intelligibilis, alia naturæ communis.* conſtat nimirum ex dictis abſtractionem, vel poſſe referri ad ſpeciem ipſam, vel ad naturam repræſentatam in ſpecie: ſi ad ſpeciem referatur, operatio eſt intellectus agentis, qui abſtrahere dicitur ſpecies à phantaſmatibus propter rationem in præcedentibus allatam: ſi verò referatur ad naturam repræſentatam, *Illa fit ab intellectu agente.* communiter etiam aſſeritur huiuſmodi abſtractionem fieri virtute intellectus agentis producentis ſpeciem repræſentantem nudam per vniuerſalis naturam. Verùm ex dictis liquet intellectum agentem talem aliquam ſpeciem non producere. *Hæc à poſſibili.* Ea ergo abſtractio operatio eſt intellectus poſsibilis, qua naturam vniuerſalem conſiderat abſque conditionibus indiuiduantibus, ſic enim per actum illum repræſentatur natura, vt vniuerſalis, atque abſtracta.

Eſtque hoc loco notandum, abſtractionem aliam dici vniuerſalem, aliam formalem: 20 *Abſtractio formalis quid.* per hanc vniuſcuiuſque rei propria ratio concipitur, non attendendo ad cætera ſibi fortè adiuncta: quomodo in ſcientijs abſtrahimus eſſentiam à proprietatibus, genus à differentia, &c. vt vniuſcuiuſque propriam rationem inueſtigemus. Atque hæc formalis abſtractio diſtinctionem aliquam ſupponit inter rem abſtractam, & cætera, à quibus abſtrahitur, vel ſine quibus conſideratur, vnde propriè non cauſat diſtinctionem, ſed concipit. Abſtractio

vni-

Quid abſtractio vniuerſalis.

vniuerſalis, vt ſic, fit ab inferiori: dico autem, vt ſic, quia ſuperiùs abſtrahi etiam poteſt præciſiuè, ſeu abſtractione formali, conſiderando illud ſecundum ea, quæ ex proprijs actualiter habet, non conſideratis inferioribus. Alio ergo modo abſtrahitur ſuperius, ita vt in potentia claudat inferiora, & hæc dici ſolet abſtractio vniuerſalis, vt ſic, quia in ea concipitur res, vt vniuerſalis, & cômunis. Præter has verò abſtractiones nulla alia in intellectu reperitur, vt experientia conſtat: fueruntque neceſſariæ, & ſufficientes ad res perfectè cognoſcendas, nam abſtractio vniuerſalis fuit neceſſaria ad adſtruenda obiecta ſciētiarum perpetua: formalis quoque fuit neceſſaria ad perfectè comprehendendum obiectum, diſtinguendo omnia, quæ illi conueniunt. Vnde hæ duæ abſtractiones ſe inuicem iuuant, & ſibi deſeruiunt: vtraq; autem illarum ex virtute, & immaterialitate intellectus prouenit, quia enim intellectus immaterialis eſt, minimè ſubijcitur materialitati obiecti, ſed vincit illam, & quantum fieri poteſt ipſum ſpiritualizat. Rurſum, quia immaterialis eſt, ſubtilitatem habet ad diuidendum cuncta, & penetrandum quid ſit vniuſcuiuſque eorum proprium: ac denique quia incorruptibilis eſt, poteſt incorruptibili modo res vniuerſales concipere.

Vtraque ad quid inſeruiat.

An vniuerſale fiat per comparationem, an verò per abſtractionem.

DVBIVM V.

Vltima dubitatio enucleatur.

21 VLtima dubitatio ex dictis quoque decidenda eſt, quo modo vniuerſale fiat ab intellectu, per abſtractionem ne, an verò per comparationē? Quæ verſari ſolet latiſsimè in principio logicæ: ſed immeritò, ibi enim multis etiam verbis intelligi vix poteſt, hic verò perfacilè. Notādum eſt, naturā, quæ ab intellectu vniuerſalis concipitur in rebus ipſis reperiri, & à parte rei habere vniuerſalitatem quandam, quæ in vnitate eiuſdem naturę in multis exiſtentis ſita eſt. Vnde natura ſub hac vniuerſalitate non fit, ſed potiùs cognoſcitur ab intellectu: hæc porrò vniuerſalis natura à parte rei non ſubſiſtit abſtracta ab indiuiduis, imò exiſtit facta particularis: intellectus autem cognoſcit illam abſtractè, cognoſcendo ſcilicet ſolitariam, ac ſine indiuiduis, & in ea quidē ſic abſtracta duo poſſunt conſiderari. Primum eſt eſſentia: ſecundum modus eſſendi, quem in intellectu habet, nimirum eſſe abſtractum. Primum realiter datur in natura, ſeu ipſa eſt natura, cognoſciturq; ab intellectu directa cognitione, quæ ſolet dici prima intentio, ſeu conceptus formalis: natura verò ſic cognita prima intentio obiectiua, ſiue obiectiuus conceptus. Secundum autem non eſt quidem in natura ipſa realiter, quia natura, vt diximus, realiter non eſt abſtracta: neq; tamen eſt ſecunda intentio, ſeu relatio rationis, quia eiuſmodi entia non niſi dum cognoſcuntur, exiſtunt: quando autem primò natura abſtracta concipitur, nullū adhuc ens rationis ab intellectu concipitur: nullum ergo tunc ens rationis eſt à quo natura dicatur abſtracta: talis ergo denominatur extrinſecè ab actu intellectus, in quo abſtracta repræſentatur, & per quem ſic abſtracta cognoſcitur, quemadmodum res viſa dicitur, vel amata denominatione extrinſeca: cùm ergo in natura abſtractè cognita duo illa reperiantur, natura videlicet, eiuſq; abſtractio, intellectus directa operatione cognoſcit naturam ipſam, per virtutem autem reflectendi non ſiſtit in ea directa cognitione naturæ, ſed vltra procedit conſiderando modum, quē natura ipſa habet, vt eſt cognita, deprehenditq; nudatam omni contractione, ac nuditatem ipſam quaſi formam quandam talis naturæ conſiderat, ratione cuius plura ipſa reſpicit, à quibus fuerat denudata, ſiue abſtracta. Atq; hæc vocatur notitia comparatiua, ſeu ſecunda intētio formalis: natura vero, vt ſic, cognita, appellatur ſecunda intentio obiectiua. Eſt ſcilicet hæc vis intellectus noſtri, vt quoties deprehēdit rem ab aliquo extrinſeco denominari, quo exactius denominationem ipſam comprehendat, ſic eam fingat, ac ſi rei denominatæ forma aliqua denominās adhæreret, & hoc modo innumeras fingit relationes rationis, vt relationem creatoris in Deo, relationem viſi in pariete: idem ergo fit in propoſito.

Ex his conſtat triplicem poſſe conſiderari vniuerſalitatem in natura. Primam, quæ à parte rei dicitur vniuerſalis. alteram, quam habet ab intellectu per extrinſecam denominationē, & abſtractionem, iuxta quam ipſa natura repræſentatur, vt communis, & indifferens: tertiam relationis, quæ eſt quaſi applicatio ſecūdæ vniuerſalitatis ad naturam ipſam, ac ſi in illa exiſteret realiter. Natura primo modo ſolet dici vniuerſale phyſicum, quia vt ſic eſt ſubiecta motui, & accidentibus ſenſibilibus. Secundo modo dicitur vniuerſale metaphyſicum. Tertio vniuerſale logicum: quanuis appellationes eiuſmodi non ſint omnino neceſſariæ: prima enim vniuerſalitas poteſt optimè metaphyſica dici, quia à metaphyſico conſideratur, & quia in rebus metaphyſicis abſtrahentibus à materia ſecundum eſſe reperitur. Secunda quoq; vniuerſalitas, quanuis metaphyſica dicatur, eo quod ad metaphyſicum pertineat inquirere, an natura abſtracta ſit à parte rei, necne: attamen dici etiam poteſt phyſica, quia cum illa abſtractio ſit opus intellectus, phyſicus diſſerendo de operibus intellectus debet etiam de illa abſtractione agere: quod logico quoq; incumbit ea ratione, qua operationes intellectus conſiderat, ac denominationes ſimul ab eis prouenientes: ſicut conſiderat rationē prædicati ſubiecti, & ſimilium. Vniuerſale deniq; tertio modo logicum vocari cōſueuit, quia communiter cenſetur, artificem dialecticum præcipuè agere de entib⁹ rationis: ſed reuera magis propriū eſt Metaphyſici, cuius eſt entia rationis à realibus diſtinguere, & illorum entitatem inueſtigare: dialectici verò non item, quin potiùs nimis id extrinſecum eſt primatio fini illius: ſed quidquid ſit de nominibus, vtendum illis erit cum pluribus.

22 *Vniuerſale triplex, de quo luculēter in d. ſp. 6. Met. ſect. 8. à n. 3.*

Concinit authi d. ſp. vlt. Metaph. initio.

Ex dictis patet ſolutio huiuſce dubitationis poſtremæ, quæ tribus concluſionibus continetur. Prima. Vniuerſale primo modo non fit ab intellectu, ſed illius cognitioni ſupponitur. Hæc in logica probata eſt à nobis, atque etiam inferius magis probanda. Secunda. Vniuerſale ſecundo modo per abſtractionem intellectus efficitur. Tertia Vniuerſale tertio modo, quod logicum vocatur, in relationeque rationis conſiſtit per actum reflexum, qui etiam notitia comparatiua dicitur, ſolummodo datur. Vniuerſale primo modo ens reale eſt. Tertio modo eſt ens rationis pro formali, ac tale quoque cenſetur à multis vniuerſale ſecundo modo, quoniam illa etiam vniuerſalitas per intellectum efficitur, nihilque ponit in re abſtracta: re vera tamen rationis relatio non eſt, ſed natura ipſa realis, vt exiſtens ſub directa conceptione mentis, atque vt à tali conceptione denominata. Vnde vniuerſale primo modo reale quippiam eſt, rebuſque intrinſecum: tertio modo non niſi quid per ractionem fictum, ac tanquā intrinſecum rei cogitatum. Vniuerſale denique ſecundo modo reale aliquid eſt, rem tamen extrinſecè denominans.

23 *Dubitationis reſolutio.*

Ex his conciliantur diuerſæ opiniones in hac materia. Alij enim dicunt vniuerſale fieri per abſtractionem, quod inſinuat S. Thomas 1. p. q. 16. art. 7.

24 *Quo pacto quidam reſoluant.*

art.7.ad 2.q.85.art.1.& art.3.ad 4.& opuſculo 42.cap.5. & opuſculo 55.de ente,& eſſentia,cap.4.7.Metaph.lect.13.indicat etiam Commentator 1.de Anima, textu 8.dicens intellectum facere vniuerſalitatem in rebus, quod communiter accipitur de intellectu agente producente ſpecies vniuerſales:nam Commentator ipſe 2.de Anima, textu 10.ait intellectum moueri ad vltimam perfectionem à rebus vniuerſalibus: mouetur autem ab ſpeciebus. Et 3.de Anima, textu 8.ſcribit,ſi vniuerſalia eſſent extra animam, fruſtra ponendum intellectum agentem, quaſi ipſe ea faciat. Similem ſententiam indicat Durand.in 1.diſt.3.quæſt.5.num.27.& in 2.diſt.3.q.7.num.12.Flandria 7.Metaph.q.16.art.1.& in 3.Metaph.q.3.art.2. Soto in logica quæſt.2.& 3.vniuerſalium.Alij opinantur vniuerſale fieri per notitiam comparatiuam: ſicut etiam ſentire videtur D.Thom.1.Periherm.lectione 10.vbi inquit,intellectum formare intentiones, attribuendo illas rei intellectæ, dum ipſam comparat ad res, quæ ſunt extra animam. Et apertius 1.p.quæſt.28.art.1.in corpore, & ad 4.atque ibidem Caietanus. Et rurſus S.Thomas de potẽtia quæſt.7.art.1.& opuſculo 48.cap.1.& 2.atque etiam 4.Metaph.textu 5.Caiet.in cap.de Genere, & de ente,& eſſentia,cap.3.& 4.paulo ante quæſtionem 7.& iterum in ipſa quæſt.7.Item Ferrar.4.contra,c.11.Soncin.10.Metaph.quæſt.15,Scot.7.Metaph.quæſt.18.Antonius Andreas 16.quæſt.17.Antonius Bonbet.in quæſtionibus Metaphyſicis q.2.art.1.Viguerius, & copulata Louanienſ.cap.de genere.

Quo pacto alii.

25 *Quouſque admittenda ſit 1.opinio.* Vtraque verò opinio poteſt ad veritatem conciliari, vel etiam ad falſitatem trahi, ſi perperam exponatur: ſi enim prima tantùm velit,naturam, eo ipſo quòd abſtrahitur,habere modum aliquem vniuerſalitatis, quem non haberet in rebus, rectè exponitur, ſiue vniuerſalitas illa vocetur Metaphyſica,ſiue logica, id quod in hunc modum ſuadetur primò,ſi vera eſſet poſitio Platonis, ideaq; hominis eſſet in rerum natura ſubſiſtens abſtracta ab indiuiduis, proculdubio haberet alium modum vniuerſalitatis,quam nunc habeat: ergo etiam quando concipitur illo modo, videlicet tanquam abſtracta ab indiuiduis, planè vt ſic repræſentata, & concepta habet modum vniuerſalitatis quem reipſa nõ habet. Confirmatur,quoniam illa natura concepta,vna eſt obiectiuè,& præſcindit ab inferiori multitudine, eſtque communis multis: eſt ergo tunc vniuerſalis alio modo,quã in rebus. Secundò. Natura vt abſtracta habet alium modum, quàm in rebus habeat, id eſt, non eſt ſingularitatis,ſed potius indifferentiæ,& communitatis: ergo. Tertiò. Natura per contractionem fit ſingularis: ergo dum à contractione liberatur, accipit modum eſſendi contrarium ſingularitati: ergo fit aliquo modo vniuerſalis: ſi ergo prima opinio hoc tantùm dicat,vera erit,ſi ſecunda idipſum neget,erit falſa.

26 *Quouſque ſecunda.* Quòd ſi prima opinio intelligat, ſecundam intentionem, ſeu relationem vniuerſalitatis fieri per abſtractionem, ſine dubio falſa eſt, cùm fiat per comparationem, & in hoc verum habet ſecunda opinio, hocque negare eſſet ignorare differentiam inter relationem realem,& rationis. Primò,quia ſi facta abſtractione,illico natura abſtracta refertur ad inferiora, certe refertur realiter. Probatur: nam vel refertur realiter, vel fingitur referri:at verò referri non fingitur, niſi dum ad ipſa inferiora comparatur, vt ex ſupradictis patet: ergo ſi refertur,realiter ſanè refertur.Secundò.Per meram cognitionem abſtractiuam non cognoſcitur relatio aliqua vniuerſalitatis: ergo nec inde conſurgit, vllumve eſſe habet. Patet conſequentia:quoniam relatio rationis aliud non habet eſſe, quàm cognoſci: ſolum enim exiſtit,cùm obijcitur intellectui; eſſe autem obiectiuè nihil eſt aliud, quàm cognoſci. Certè,ſi eiuſmodi entia rationis exiſterent etiam quando non cognoſcuntur, realia planè eſſent: non enim medium datur inter eſſe fictum,& reale: eſſe autem fictum,non eſt niſi dum fingitur. Tertiò explicatur idem per relationes alias rationis:etenim paries,v.g.denominatur viſus ante operationem intellectus, & ſimiliter Deus denominatur creator, & tamen neque paries refertur relatione viſi, nec Deus relatione creatoris, niſi quando intellectus ea actualiter comparat, & refert: nam ſi ante hanc comparationem referrentur, planè à parte rei referrentur: ergo idem eſt in præſenti dicendum. Quocirca rectè intellecta natura relationis rationis, eſt in hoc ſenſu ſecunda opinio planè euidens: neque vlla alia hic ſupereſt difficultas.

CAPVT IV.

Quo pacto intellectus noſter cognoſcat ſubſtantiam materialem,& alia per accidens tantum ſenſibilia.

Eſt inter alias lata differentia ſenſuum, ac intellectuum, quòd illi in externorum accidentium ſenſibilium cognitione ſiſtant: intellectus verò ex accidentium cognitione ad contemplanda ea,quæ ſub accidentibus cadunt, atque latent, ingreditur:vnde intellectus nuncupatur,quaſi intus legens:de accidentibus ergo per ſe ſenſibilibus nulla difficultas eſt, qua ratione ab intellectu cognoſcantur, nam cùm ea ſpecies ſuas ſenſibus imprimant, conſequenter etiam imprimunt in intellectu poſsibili virtute agentis intellectus: de alijs verò rebus,vt de ſubſtantia, & de accidentibus ijs,quæ per ſe non cadunt ſub ſenſum,difficultas reſtat. 1. *Exponitur difficultas.* Pro qua ſit prima concluſio. Senſibilia per accidens non cognoſcuntur primò ab intellectu per proprias ſpecies. *Prima aſſertio eiuſque probatio* Probatur: nam ſpecies, quæ primò fit ab intellectu, eſt omnino ſimilis in repræſentatione phantaſmati, ſed per phantaſma tantum repræſentatur res ſecundum accidentia per ſe ſenſibilia; ergo eandem rem, & eodem modo repræſentat ſpecies intelligibilis facta ab intellectu agente. Maior patet, quia cognitio ſenſitiua eſt principium cognitionis intellectiuæ, nam determinat intellectum agentem ad productionem talis ſpeciei:ergo talis eſt repræſentata per ſpeciem intelligibilem productam ab intellectu agente, qualis fuerat per ſenſuum cognita, repræſentataque in phantaſmate. Occurretur fortaſſe phantaſma non repræſentare tantum accidentia ſenſibilia, ſed etiam aliquo modo ſubiectum eorum: ſiquidem illa non abſtractè repræſentantur, ſed concretè, atque adeò deuoluendo in tali repræſentatione ſubiectum,idque eſſe ſatis, vt intellectus agens poſsit inde propriam ſubiecti ſpeciem, nimirum ſubſtantiæ eruere. Sed falsò occurretur. Primo, quia intellectus agens ſpeciem producit determinatus à cognitione phantaſiæ, quæ non nudum ſubiectum percipit, ſed accidentibus affectum,ſeu hoc album,hoc quantum, &c. hoc ergo ipſum per ſpeciem intelligibilem ſpiritualiter repræſentatur. Secundo. Si data reſponſio vera foret, iam ſequeretur, apprehenſo per proprium phantaſma homine, v.g.confeſtim intellectum agentem producere ſpeciem repræſentantem ſubſtantiam hominis,atque adeo materiam illius, & formam. Conſequens,& falſum eſt,& contra experientiam:ergo,&c. Sequela patet: quia etiam in eo phantaſmate confusè repræſentatur hominis ſubſtantia. Cõfirmatur inſtitutum:nam ideo Angelorum, & Dei non poteſt dari in intellectu noſtro *Cõfirmatur aſſertio.*

ſtro ſpecies, per quam primò, directéq; intelligantur, quia non cadunt ſub cognitionem alicuius ſenſus: ergo eadem ratione res materiales, quę ſub cognitionem alicuius ſenſus non cadunt, non poterunt primò cognoſci ab intellectu per propriam ſpeciem. Atque hæc concluſio magis exponetur in ſequenti.

2. *2. Aſſertio exponitur.* Secunda concluſio. Intellectus noſter non format proprium, & diſtinctum conceptum rerum, quæ ſenſibiles per ſe non ſunt. Explicatur. Nam proprius conceptus alicuius rei dupliciter dici poteſt. Vno modo, ſi rei conueniat, vt non conueniat alijs, quo ſenſu conceptus proprius diſtinguitur contra communem, neque de hoc procedit concluſio, ſic enim proprium conceptum formare etiam de Deo poſſumus, cùm prædicata quædā, ſiue attributa de eo concipiamus, quæ nulli alij conueniant. Altero modo dicitur rei conceptus proprius, quando formatur ex propria rei ſimilitudine abſque analogia, vel negatione: res ergo, quæ ſub ſenſum cadunt, proprijs conceptibus ſecundo modo à nobis concipiuntur, vt experientia conſtat: quæ verò non cadūt, eſto materiales ſint, non ita à nobis concipi valent pro hoc ſtatu. Sic ergo explicata concluſio probatur primò. *Probatur 1.* Si rei materialis non ſenſatæ haberemus talem aliquem conceptum proprium, eſſet maximè ſubſtantiæ materialis, eiuſque autē non habemus: ergo nullius. Maior propoſitio eſt manifeſta: nam ſubſtantia huiuſmodi maiorem prę omnibus alijs cōiunctionem habet cum accidentibus per ſe ſenſibilibus, quorum proprios formamus conceptus. Minor verò probatur: quoniam materialis ſubſtantia ex materia, & forma conſtat, neutrius autem habemus conceptum proprium: materiam namque cognoſcimus per analogiam ad artificialium materiam, ſubiectumque accidentium: formam verò ex effectibus multipliciter diſcurrendo deprehendimus, ac tandem explicamus per ſimilitudinem ad accidentales formas. *Confirm.* Confirmatur, quia ex vi conceptus, quem de ſubſtantia exprimimus, diſcernere non valemus, an ſimplex ſit, vel compoſita: hoc enim explicandum venit per effectus, & analogiam ad compoſita accidentalia: ergo, &c. *Probatur 2.* Secundò probatur concluſio. Par eſt de homine, ac de alijs ſubſtantijs ratio ad proprium formandum cōceptum, atqui de homine non formamus proprium, cùm de ipſius anima nullum talem formemus, ſed tantum per ordinem, & analogiam ad eius operationem: quare, &c. *Tertiò.* Denique experientia ipſa demonſtrat nos propriam ſubſtantiæ rationem non concipere: cùm non niſi per ordinem ad accidentia illam declaremus, affirmemuſque id, quod accidentibus primò ſubſtat, eſſe ſubſtantiam, explicemus ſimiliter res inſenſibiles per ordinem ad ſenſibilia, quod apertum indicium eſt eorum, quæ per ſe ſenſibilia non ſunt, proprios conceptus in nobis non gigni. *Cōfirmatur ſimul vtraque cōcluſio primò.* Atque hinc etiam confirmatur prior concluſio. Etenim ſi intellectus reciperet propriam ſpeciem ſubſtantiæ materialis actione intellectus agentis, poſſe vtique illam proprio conceptu cognoſcere: hoc autem non poteſt: ergo, &c. Maior propoſitio liquet. Nam cùm ſpecies ſit ratio concipiendi rem, cuius eſt propria dari etiam poterit proprius conceptus. *Secundò.* Confirmaturque vtraque concluſio ex myſterio Euchariſtiæ, in illo quippe eodem modo ſubduntur ſenſui accidentia panis, quo res aliæ ſenſibiles, neque in rebus alijs ſentitur magis ſubiectum accidētium, quàm in Euchariſtia, ibi autem ex phantaſmate panis conſecrati non producitur in intellectu ſpecies propria ſubſtantiæ panis, nec proprius illius conceptus, cùm ibi verè non ſit talis ſubſtantia: ergo neque in rebus alijs ſenſibilibus acquiretur illa ſpecies, formabiturve talis conceptus: aliàs poſſet intellectus dijudicare, ſubeſſetne his accidentibus ſubſtantia, an non?

Quare proceſſus intellectus noſtri in cognoſcendo eſſe videtur, vt primo quidē accipiat ſpeciem ſpiritualem repręſentantem rem ſenſibilem, & materialem eandem ipſam, quæ repræſentatur in phantaſmate, atque adeò primò repræſentantem accidentia ſenſibilia propria ſubſtantiæ alicuius: tum etiam ſenſibilia communia, quæ propriorum modificant cognitionem, ac tandem in confuſo repręſentantem ſubiectum accidentium, cùm accidentia illa repræſentet in concreto. Intellectus ergo tali formatus ſpecie proprio conceptu attingit ſenſibilia propria, atq; etiam communia, quæ aliquo modo per ſe in ſpecie relucēt: quia verò natus eſt adunata diuidere, poteſt talia ſenſibilia proprijs, & diſtinctis cōceptibus apprehēdere: ſubiectum tamen accidentium, ac cętera, quæ per ſpeciem non repræſentātur, diſcurſu colligit, quatenus cōſiderans ipſa accidentia, ac præcipuè cognoſcens illorū tranſmutationem, quæ fit circa idem ſubiectū (nunc enim calidū, nunc frigidum experitur, nunc lucidum, nunc tenebroſum, &c.) diſcurſu colligit aliquid ſubſtare illis, ſicque concipit ſubſtantiam per modum ſubiecti ſubſtantis, & ita de reliquis. 3. *Progreſſus noſtri intellectus in principio cognoſcendi.*

Porrò ex his tertia hæc deducitur concluſio. Quando intellectus per diſcurſum peruenit in cognitionem ſubſtantiæ, ſpeciem elicit repræſentantem modo aliquo ſubſtantiam ipſam: & idem eſt de ſimilibus iudicium. Ita optimè colligitur ex ijs, quæ de cognitione vniuerſalis dicta ſunt, nimirum quòd priùs concipiatur per ſpeciem ſingularis. Deinde verò propria illius formetur ſpecies, quod etiam de imaginatiua verum eſt: illa enim primò concipit ſenſibilia compoſita per ſpecies ſimplicium, poſteaque format eorum ſpecies. Ad hunc ergo modum intelligendum, in præſenti contingere: nam intellectus res à ſenſibus non perceptas primò non concipit per proprias earum ſpecies, ſed per ſpecies ſenſibilium diſcurſu peruenit in illarum cognitionem: tuncque demum intra ſe earundem format ſpecies tali cognitioni reſpondentes: id quod perſuadetur ſimilibus argumentis ſuperiùs adductis, nempe quia intellectus & capax eſt illarum ſpecierum, quas cùm nondum habeat, ex cognitione rerum ipſarum neceſſariò reſultabunt, & quia poſtea faciliùs eaſdem cognoſcit, quod indicium eſt relictas fuiſſe proprias, cùm per alienas tam prompte id præſtare non poſſet. 4. *Aſſertio vnde cōſtet.*

Ex doctrina huius capitis quæſtio duplex reſolui poteſt, vna illa eſt, quidnam ab intellectu noſtro concipiatur primò via originis, ſubſtantiane, an accidens? Conſtat ergo prius formari conceptum accidentis, quàm ſubſtantiæ: illius quippe rei prius format conceptum intellectus noſter, cuius ſpeciem prius recipit: prius autem recipit ſpeciem accidentis, cùm recipiat actione intellectus agentis immediatè, & ſine diſcurſu aliquo: per illam ergo formare poterit conceptum accidentis, ſubſtantiæ verò non item. Objcies tamen primò: quia ſubſtantia, iuxta Ariſtotelem 7. Metaph. textu 4. eſt prior cognitione accidenti. Quod ratione etiam probatur. Secundò. Nam accidens intrinſecum ordinem vendicat ad ſubſtantiam: impoſsibile ergo eſt formari conceptum accidentis, niſi cum ordine ad ſubſtantiam: ergo debet præconcipi ſubſtantia. Tertiò modus ille cognoſcendi ſubſtantiam ſuprà à nobis poſitus videtur impoſsibilis: cognitio namque ſubſtantiæ ſub ratione ſubſtantis relatiua eſt: ſupponit ergo abſolutam: præcedere ergo debet abſoluta, ac adeò propria ſubſtantiæ cognitio. Quartò, quia ſequeretur ſubſtantiam non cognoſci à nobis quid- 5. *De præcedētia cognitionis inter accidens, & ſubſtantiā.* *Obiectio 1.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.*

quidditatiuè, quia res ita ſolùm cognoſcitur, cùm proprio conceptu attingitur. Conſequens autem falſum eſt, homo enim quidditatiuè cognoſcitur, cùm animal rationale definitur.

6 *Qui noſtram ſententiam reſpuant, qui amplectantur.* Propter hæc argumenta Thomiſtæ vulgo ſequuntur oppoſitum noſtræ ſententiæ, vt videre eſt in Soncin.7. Metaph.quæſt.13.& 14. Iauello q.3. Ea tamen verior eſt, quam docuit Scot.in 1. diſt.3. quæſt.1.& 3.& diſt.8.quæſt.2.Richard.in 2.diſt.24. quæſt.3.art.3.Heruæus quodlib.3.quæſt.12. Antonius Andreas 7.Metaph.quæſt.4. Iandunus quæſt. 3. ac rationes factæ illam verè conuincunt. *Ad 1. obiect.* Quapropter ad Ariſtotelem reſpondendum, ſubſtantiam ſecundum ſe eſſe priorem cognitione, non tamen quoad nos. Secundò dicito, diſtincta, & quidditatiua cognitione ſubſtantiam eſſe priorem accidente, cùm hoc ab illa pendeat in eſſendo, & cognoſcendo perfectè, cognitione verò confuſa, & imperfecta accidens prius eſſe cognitione: quia primum eſt, quod ſenſibus obijcitur. *Ad 2.* Ad ſecundam obiectionem dicendum, primam cognitionem accidentis non terminari ad abſtractum, ſed ad concretum, quod non dicit ordinem ad ſubiectum, ſed illud potius in confuſo includit, ſicque ſubſtantiam quodammodo cognoſci ſimul cum accidenti, hoc eſt, in confuſo, in quantum videlicet pars eſt talis concreti accidentalis, non tamen proprio ſubſtantiæ conceptu: ſimile videre eſt in ipſa cognitione phantaſiæ. *Ad 3.* Ad tertiam dicitur ſubſtantiam primò concipi, vt ſubſtantem, in quo cognoſcendi modo includitur, quòd ipſa ſubſiſtat, atque ita in confuſo cerni ibi abſolutum cõceptum ſubſtantiæ, tunc tamen non concipi ſubſtantiam illo conceptu præciſo & proprio, ſed vt ſubeſt alteri rationi notiori nobis. *Ad 4.* Ad quartam dicitur ſubſtantiam cognoſci à nobis quidditatiuè modo humano, ſcilicet à poſteriori, & per effectus, & hoc modo cognoſci materiam, animamque noſtram, &c. nunquam verò iſta concipi proprijs, & abſolutis conceptibus.

7. *De vtilitate cognitionis accidentium ad cognitionem ſubſtantiæ, de qua author diſp.38. Metaph. ſect.2.* Altera quæſtio eſt, quonam pacto accidentia conferant ad cognitionem quidditatis ſubiecti, ſicut Ariſtoteles docuit in prologo lib.1.de Anima, quia enim intellectus noſter ab accidentibus incipit, indeque ad ſubſtantiam vſque penetrat, ideo cognitio accidentis ad cognitionem quidditatis ſubſtantiæ magnopere confert: quod maximè verum habet, vt Diuus Thomas, & Philoponus ibi notant, de cognitione propriorum accidentium, operationum, & potentiarum ſubſtantiæ. Ex his enim colligimus rerum differentias, & perfectionem, quod faciunt ſæpiſsimè philoſophi, præſertim Ariſtoteles, vt videre eſt in libris de Anima, & 1. Phyſic. dum principia rerum naturalium inquirit, & in 4. vbi eſſentiam loci inueſtigat, & in 1. de *Notatio.* generatione, cùm naturam generationis ſubſtantialis explorat. Quod etiam aduertit S. Thom. 2. contra gentes, cap. 56. Oportet autem obſeruare, vtilitatem hanc cognitionis accidentium ad rerum quidditates aſſequendas, in principio tantùm habere locum, quando ſcilicet via inquiſitionis proceditur, ideoque non requiri integram, exactamque ipſorum accidentium cognitionem: talis namque cognitio magna ex parte pendet ex cognitione ſubiecti, & principij, à quo dimanant: requiritur ergo ſolùm aliqualis cognitio accidentium, per quam paretur via ad habendam perfectam cognitionem quidditatis ſubſtantialis, ex qua rurſus à priori procedendo perfectiùs cognoſcuntur paſsiones ipſæ, ac de eſſentia ipſa demonſtrantur.

CAPVT V.

Quomodo intellectus cognoſcat ſeipſum, animam, & quæ in ipſa reperiuntur.

IN hac quæſtione ſpeciatim loquimur de anima rationali, ac de his, quæ illi inhærent: ſunt autem potentiæ actus, & habitus ſpirituales. Ac ratio dubij eſt, quia cum omnia hæc ſpiritualia ſint, atque adeò actu intelligibilia, poterunt ſanè per ſeipſa cognoſci, neque indigebunt vlla ſpecie, aut extrinſeco aliquo, vt cognoſcantur: hac enim de cauſa ita rectius ſentiunt Theologi de Angelis diſputantes. In contrarium verò eſt, quia ſi intellectus ita ſeipſum, animamque cognoſceret, apertè omnino, atque perfectè cognoſceret, imò, & iugiter in actualem cognitionem incumberet: vtrumque autem eſt contra experientiam: ergo, &c. 1. *Arguitur in vtramque partem.* *Vide lib. 3. de Angel c.4. per totum.*

Platonis, & aliorũ opinio in hac quæſt. Propter hæc non defuerunt, qui dicerent, animam ſeipſam perpetuo cognoſcere, & intelligere, quod tenuit Plato in Alcibiade, ſic explicans illud Delphici oraculum, Noſce teipſum: quod videtur amplecti D. Auguſtin.10. de Trinitate per totum, præcipuè cap.89.& lib.14.cap.8.& 10. Idem ſentit Ariminenſis in 1. diſt. 5. q. 2. Picus Mirandula in ſuis concluſionibus. *Impugnatur.* Hæc tamen opinatio contra experientiam militat, nullus enim in ſe experitur, continuatam animæ ſuæ cognitionem, quin etiam ignorant plurimi, animam ne habeant: quod verò occurrunt, minimè diſcerni hanc cognitionem ob illius aſsiduitatem, quaſi in ea mens occaluerit, ridiculum planè eſt, & ſimile placito Pythagorico, cœlum longè, lateque ſonum edere, non audiri verò ab aſſuetudinem, quod alibi refellendum eſt: ſtabilitum ſit ergo, animã noſtram non ſemper ſeipſam cognoſcere. *Vide Conimbricenſ.2. de cælo c.9. q.1.*

2. *1. Pronũtiatum pro reſolutione huius capitis.* Ex quo ſequitur primo ipſam non cognoſcere ſe per ſuam ſubſtantiam: alioquin planè ſeipſam perpetuo cognoſceret, quemadmodum & Angeli, vtendo videlicet ſubſtantia pro ſpecie: quod ſi ita eſſet, non à ſenſibus, non ab intrinſeco alio penderet in intelligendo: quia apud ſe haberet omnia neceſſaria ad cognoſcendum: ſemper ergo cognoſceret, quod eſt abſurdiſsimum: non ergo ſe cognoſcit per ſuam ſubſtantiam: atque idem eſt de potentia intellectiua comparatione ſui ipſius propter eandem rationem philoſophãdum. *Secundum.* Hinc ſecundò ſequitur animam vt ſe cognoſcat egere ſpecie ſuperaddita: ſi namque ex ſe ſufficienter actuata non eſt, nec habet ſufficiens principium ſe cognoſcendi, actuari oportet principio cognoſcendi, ſiue ſpecie. *Tertium.* Vnde tertiò ſequitur, animam neq; ſeipſam, neque ſuas potentias per proprias ſpecies, ſed per alienas cognoſcere. Nulla quippe ſpecies poteſt ab intellectu agente formari, quæ aut animam, aut potentias, prout in ſe, referat. Ratio eſt, quia anima non per ſeipſam, vt diximus, ſe cognoſcit, ſed in cognitionem ſui deuenit per effectus, ſeu actus proprios: ergo per alienas ſpecies, nempe ipſorum actuum ſe intelligit, potentiaſque proprias, atque habitus: alioquin ſi hæc omnia per ipſorummet eſſentias attingeret, diſtinctè omnino, atque intuitiuè intelligeret, quod experientiæ aduerſatur. Ratio vero horum omnium eſt, quia anima, cùm ſpiritualis ſit, intellectiua eſt, quia vero infima eſt in eo gradu, infima quoque eſt in ratione intellectiuæ, inſufficienterque actuata, vt intelligatur, vnde actualitate aliqua eget, quam in ſpecie aſſequitur: hoc autem totum prouenit ex dependentia, quam habet à ſenſibus corporis, cuius, ex natura ſua, eſt actus. Quæ doctrina tota eſt D. Thomæ ſupra art.1. ac per ſe aperta ſatis, Caietanus

tanus vero ibi prolixa quadam expoſitione obſcuram reddit, & falſis nonnullis miſcet, quale illud, intellectum noſtrum non in genere ſolum intelligibilium, ſed etiam intellectiuorum eſſe puram potentiam: hoc enim poſterius ſtare non poteſt, cum intellectus noſter actualiter, & eſſentialiter ſit potentia intellectiua: ergo intrinſecè vendicat actiuam vim ad intelligendum, quod etiam patet ex iam dictis libr. 3. c. 5. non ergo in hoc genere eſt pura potentia.

3 *4. pronuntiatum.* Vnde conſequenter (quod iam tetigimus) conſtat, quo modo anima cognoſcat habitus ſibi inhærentes, non enim poſsidet illorum proprias ſpecies, ſed ſicut potentiaa, ita & habitus, vtpote tenentes ſe ex parte earum, per actus ipſos faciliter elicitos cognoſcit. De actibus vero eſto quidam velint cognoſci per ſeipſos, non per ſpecies, eo quod ſint immediatè, ac per ſe coniuncti potentiæ intellectiuæ: nihilominus alij rectius pronuntiant cognoſci per ſpecies. *4. pronunt.* Primo, quia ſi intellectus per ſeipſum ſe nequit cognoſcere, multo minus eos actus, eo modo cognoſcet. Secundo, quia tranſacto actu recordatur intellectus, ſe hoc vel illud intellexiſſe: relicta ergo eſt in illo ſpecies actus, atque adeo per illam cognoſcitur. Tertio, ſi actus per ſe cognoſceretur, apertius vtique cognoſceretur: quam ſolet: iuxta hanc vero ſententiam eo ipſo, quod intellectus operatur, reſultat in illo ſpecies talis actus, imperfecta tamen, vt videtur, vnde imperfecte confuſeque cognoſcitur. *Extenditur.* Ad hunc fortè modum ſentiendum de cognitione actus voluntatis: itaque quando voluntas exit in actum, fit in intellectu ſpecies aliqua illius. Sunt vero qui dicant, actum voluntatis cognoſci ab intellectu per eum actum intellectus per quem obiectum fuit voluntati propoſitum: quod mihi non placet: nam facta etiam propoſitione illa obiecti poteſt adhuc voluntas proprium actum non elicere: non ergo ex vi illius valet intellectus actum voluntatis cognoſcere: aliud ergo principium eſt neceſſarium, quod aliud fingi nequit, quam ſpecies.

4 *6. pronuntiatum.* De ipſis tandem ſpeciebus intelligibilibus quidam ſimiliter volunt per ſeipſos cognoſci, quia cum ſint principiá cognoſcendi, alia poſſunt eſſe principia ſe cognoſcendi. Oppoſitum tamen cenſeo verum, alias euidentiſsimè cognoſcerentur: quod tamen non ita eſſe ſatis intelligitur ex controuerſia in lib. ſuperiore capit 2. Itaque dico cognoſci eiuſmodi ſpecies per effectus ſuos, hoc eſt, per actus, in quos influunt: namque ex illis colligimus dari ſpecies, & non modo alio. Si autem inquiras, cur hæc omnia, per quæ diſcurrimus, per ſeipſa clarè, atque diſtincte non cognoſcantur, cum ſint ſpiritualia, & animæ ipſi ſatis coniuncta, eſt in promptu ratio: impedimentum ſcilicet corporis, & dependentiam, quam pro hoc ſtatu habent vires animæ ſpirituales ab ipſis ſenſibus, vnde cum illorum nihil percipiatur ſenſibus, intellectus etiam formare nequit clarum, diſtinctumque conceptum earum. Hinc vltimo colligitur, quod Ariſtot. 3. de Anima, text. 15. ait in rebus, quæ vacant materia, idem eſſe quod intelligit, & quod intelligitur, exponendum eſſe de ijs, quæ adeo vacant materia, vt neque ordinem habeant ad illam quales ſunt intelligentiæ, non vero intellectus noſter pro hoc ſtatu, de quo proinde ibidem ſubdit, intelligere ſemet, ſicut alia intelligibilia extra ipſum. De cognitione animæ reſpectu ſui in ſtatu ſepara. infra libr. 6. capite quinto.

):(

CAPVT VI.

Quomodo poſſimus Deum, & ſubſtantias ſeparatas pro hoc ſtatu cognoſcere.

1 *1. Aſſertio.* IN hac quæſtione ſit prima concluſio. Intellectus pro hoc ſtatu poteſt deuenire in aliquam cognitionem Dei, ſubſtantiarumque ſeparatarum. Ita Ariſtoteles 9. Metaph. cap. 12. vbi aperte affirmat non poſſe cognoſcere ſubſtantias ſeparatas, (licèt illud ſub dubio reliquerit lib. 3. de Anima, cap. 7. in fin.) In lib. etiam 12. Metaph. illas inueſtigat. Idem docet D. Thom. ſuprà, & 3. contra Gentes à cap. 41. vſque ad 45. Albertus 3. de Anima, text. 30. à cap. 6. vſque ad 11. Commentator citato loco de Anima. Eſt deniꝗ; ſatis aperta doctrina Pauli Rom. 1. dum Gentiles philoſophos arguit, quod Deum, & inuiſibilia nouerint, nec tamen coluerint. Eſt autem primo notandum duplici modo poſſe rem cognoſci. *Notationes aliquot pro ſequentibus concluſionib.* Vno quantum ad an eſt: altero quantum ad quid eſt. Ipſum deinde an eſt dupliciter adhuc poteſt cognoſci, aut quoad actualem exiſtētiam, aut quoad aptitudinem: longe enim differunt noſſe rem actu eſſe, vel tantum poſſe eſſe. Denique quidditatem rei cuiuſuis poſſumus attingere perfectè, atque adæquatè, vel imperfectè, cognoſcendo ſcilicet prædicata aliquot quidditatiua, non vero integram quidditatem. Secundo notandum, perfectam cognitionem, aut comprehenſiuam eſſe, quando nimirum tota quidditas diſtinctiſsime, ac per eam proprietates eius vniuerſæ percipiuntur. Qui cognoſcendi modus angelorum proprius eſt, non hominis, vnde res perfectè cognoſci perhibetur, quando propria eius eſſentia claro conceptu percipitur, & ex illa affectiones aliquot propriæ, & non tantum communes: qui quidem modus perfectæ cognitionis haberi poteſt per ſpeciē rei, vel etiam per effectum eius proprium, ſeu qui à ſola illa cauſari poteſt. Imperfectè autem res cognoſcitur, quando ſolum ſecundum communia attingitur. Tertio obſeruandum, in præſenti dubitatione diuerſam nimium rationem eſſe de ſubſtantia infinita, quæ Deus eſt, ac de alijs ſubſtantijs ſpiritualibus, quæ vocantur Angeli.

2 *2. Aſſertio.* His poſitis ſit ſecunda concluſio. Nulla ſubſtantia ſpiritualis poteſt à nobis pro hoc ſtatu mortali cognoſci prout in ſe eſt, ſeu per propriam eius ſpeciem, ſed tantum per effectum aliquem, probatur. Nam intellectus noſter ſpecies intelligibiles acquirit medijs ſenſibilibus obiectis, ac medijs actibus, qui inde procedunt, ſed nulla ſubſtantia ſpiritualis obijci poteſt ſenſibus: non ergo poteſt imprimere ſui ſpeciem intellectui. Confirmatur experientia, nemo enim nunquam de Deo, aut Angelis naturaliter quippiam nouit, quam per effectus, neque perfecte aſſequutus eſt illorum notitiam, vnde D. Dionyſius 7. de diuinis nominibus, & de cæleſti Hierarchia, cap. 1. dixit Deum à nobis cognoſci ſolum ex ſenſibilibus, idemque celebrant Auguſt. 15. de Trinitate, c. 8. Damaſc. & alij Patres exponentes illud 1. Corinth. c. 13. *Videmus nunc per ſpeculum ex ænigmate*: nimirum per creaturas.

3 *3. Aſſertio.* Tertia concluſio. Deus quantum ad an eſt, poteſt euidenter cognoſci per creaturas: poteſt item eius quidditas, confuſè tamen, & imperfectè: ſed de hac concluſione videndus D. Thom. 1. p. q. 2. 12. 13. & 88. vbi de hac re latius agitur, & apud Ariſtotelem, & in Metaphyſica: poteſt etiam, ac ſolet hic tractari, & 8. etiam Phyſicorum q. 17. nonnulla diximus. *Videndus, & ipſe auther tum diſp. 30. Meta. preſertim ſect. 11. & 12. tū lib. 2. de attributis à cap. 7.* Ratio vero concluſionis eſt, quia Deus, cum ſit prima cauſa, à qua effectus omnes pendent in eſſe, & fieri, quæque omnia gubernat, & omnibus prouidet, habet neceſſariam quan-

dam connexionem cum effectibus, & ideo ex illis euidenter cognoſcimus dari aliquam talem primam cauſam omnium, quam Deum vocam⁹. Rurſus autem, ex eiſdem effectibus naturam huius cauſæ inueſtigamus, cognoſcimuſque illam eſſe, ſuum eſſe per eſſentiam, quia non poteſt ab alia cauſa ipſum recipere: aliâs non eſſet prima: cognoſcimus etiam eſſe infinitam, bonam, ſapientem, &c. Atq; ita formamus quendam conceptum proprium Dei, quo eius quidditatem aliquo modo aſſequimur: nunquam tamen clare, & diſtinctè: eo quod effectus ipſi Deum non repræſentant, prout in ſe eſt, neque totam virtutem, eſſentiamque illius explicant.

4 *Obiectio contra hãc 3. concluſionem diluitur.* Obijcies tamen contra concluſionem. Intellectus noſter finitus eſt, Deus autem infinitus: non ergo poteſt ab illo cognoſci, cum inter intellectum & intelligibile debeat inueniri proportio: finiti vero ad finitum nulla talis poteſt cogitari. Et confirmatur ex 3. Phyſ. text. 65. vbi Philoſophus pronuntiat, infinitum, qua infinitum eſt, ignotum eſſe. Reſpondeo infinitum duplex eſſe aut ſecundum eſſentiam, aut ſecundum molem, neutrumq; valere à nobis perfecte percipi in hac vita, quia neutrius habemus propriam, adæquatamque ſpeciem, neq; infinito modo nobis competit cognoſcere, poſſe tamen intellectum noſtrum naturali ſuo lumine, finito modo, infinitum attingere, cum ad cognitionem non requiratur proportio certa in ratione entis, ſed in ratione obiecti, & potentiæ tantummodo, vt D. Thomas obſeruat 1. p. q. 12. a. 1. ad quartum. Quidquid autem entitatem habet, comprehenditur adæquatè ſub obiecto intellect⁹ noſtri, vt cap. 1. viſum eſt: ideoque eſt aliquo modo proportionatum cognitioni illius, proindeque poteſt ab illo vtcunque intelligi. Ad confirmationem dic loqui ibi Ariſtotelem de infinito, vt importat negationem, quæ non per ſe, ſed per formam negatam cognoſcitur. Sic ergo non finitum per finitum aliquid intelligitur. Vide D. Thom ib. ad 2.

5 *4. Aſſertio bipartita, de qua late in diſp. 35. ſect. 1. & lib. 1. de Angelis, c. 1. Oſtenditur 1. eius pars.* Quarta concluſio. Aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ quantum ad actualem exiſtentiam poſſunt optimis rationibus cognoſci, non tamen demonſtrationibus conuincentibus intellectum, quidditas etiam earum imperfecte poteſt cognoſci quãtum ad communia quædam prædicata, nõ vero quantum ad priora. In prima concluſionis parte loquor de actuali exiſtentia, nam de poſsibili tantum demonſtrabiles fortaſſe ſunt creaturæ aliquæ ſpirituales. Primo quia nos euidenter cognoſcimus animam noſtram ſpiritualem eſſe, atque in illo genere incompletam ſubſtantiam: euidenter quoque Deum eſſe ſubſtantiam intellectualem, & ſpiritualem, ſummam, & primam in illo ordine, ac tandem ſcimus euidenter gradum ſubſtantiarum intellectualium eſſe omnium perfectiſsimũ: ex quibus præmiſsis euidenter inferri poteſt poſſibiles eſſe ſubſtantias ſpirituales, & intellectuales integras in ſuo genere, mediaſque inter ſubſtantiam Dei, atque animæ noſtrę. Secundo argumentari poſſumus poſsibiles eſſe prædictas ſubſtantias quia nec ex parte rei poteſt reperiri implicatio, neque ex parte Dei impotentia: ex quo recte etiam colligimus dari actu exiſtentes, cum illæ ſint, quæ maxime aſsimilantur Deo, & quæ complent ſupremum gradum creaturarum intellectualium, qui in anima noſtra inchoatus tantum fuit, atque imperfectus: naturę autem ordo poſtulat ad complementum vniuerſi, vt ſubſtantiæ completæ, & perfectæ in illo gradu inueniantur. Tertio effectus plurimi dantur in vniuerſo, qui non niſi his ſubſtantijs poſſunt attribui, vt cælorum motus, quos non decet Deo tribui immediatè, quicquid Ariſtoteles hac in re dixerit, de quo alibi. Dixi tamen hoc non poſſe demonſtratione conuinci, quia nullus eſt effectus in vniuerſo, qui neceſſariam omnino connexionem habeat cum ſubſtantijs ſeparatis: nam omnes poſſunt à Deo fieri: vnde cum tales ſubſtantiæ non habeant ab intrinſeco neceſſariam exiſtentiam, vt ſuis etiam locis demonſtratur, ſed illam debeant recipere ex libera Dei voluntate: effectuſque non omnino demonſtrent euidenter, Deum illas feciſſe, iam ſequitur non poſſe oſtendi illas eſſe actu, demonſtratione cogente intellectum: oſtenditur tamen euidentia quadam morali, qua homo minime peruicax conuincetur. *Vide in diſp. 35. Met. ſect. 1. n. 20. Diſp. 35. Met ſect. 1. à n. 53. & libr. 1. de Angel. cap. 2.*

Secunda pars concluſionis experientia euidenti patet: intellectus enim neque proprium conceptum alicuius Angeli format, neque vnum ab alio per proprias differentias diſtinguit, ſed concipit tantum ſub communi ratione ſubſtantiæ incorporeæ, & cum maxime diſtinguit per conceptus accidentales in ordine ad effectus, veluti ſi hunc Angelum diſtinguas, quia hoc cœlum, v. g. lunæ mouet: ſic enim Gabrielem concipimus ſub ratione nuntij incarnationis, Michaelem ſub ratione ducis, &c. alium ſub ratione cuſtodis, &c. Quibus ferè modis diſtinguunt Patres, ac Theologi Angelorum hierarchias, & choros. At proprijs conceptibus ipſos concipere naturaliter eſt impoſsibile. Ratio eſt, quia nullus eiuſmodi ſubſtantiarum effectus nobis innoteſcit, qui oſtendat proprias earum proprietates, nec etiam prædicata, quæ non ſint omnibus communia. In quo late differunt à Deo: de illo enim plura cognoſcimus, quæ ſoli cõueniunt, ac differentiæ cauſa eſt, quia licet Deus ſit multo altior, & perfectior, habet tamen longe plures effectus in vniuerſo, maioremque connexionem cum illis. Vnde magis cognoſcibilis euadit eius ſubſtantia, quam Angelorum. Solum ergo in hac vita ſubſtantiarum ſeparatarum quidditatem in communi, & confuſe cognoſcere valemus: porrò harum concluſionũ doctrina Ariſtotelica eſt in 3. lib. de Anima: nam c. 4. docet obiectum proportionatum intellectui noſtro eſſe quidditatem materialem, & c. 7. atque 8. ſine phantaſmate nihil nos intelligere. Secundo etiam Metaphyſicæ comparat intellectum noſtrum oculis noctuæ, quibus ſicut intueri ſolem nequit, ita nos intellectu manifeſtiſsima naturæ, quales ſunt ſpirituales ſubſtantiæ. Denique 1. de partib. Animal. c. 5. *Partem illam, inquit, nobilem, atque diuinam minus contemplari valemus, quia admodum pauca illius ſenſibus patent, quorum beneficio, tum de ea ipſa parte diuina, tum de alijs, quæ noſſe cupimus, facultas nobis cogitandi, indagandique ſuppeditatur.* Et infrà: *Res namque illas ſuperiores tametſi leuiter attingere poſſumus, tamen ob eius generis cognoſcendi excellentiam amplius oblectamur, quam ſi hæc inferiora omnia teneamus*: conſtat ergo ex Ariſtotelis ſententia illas ſubſtantias non poſſe à nobis perfecte cognoſci. 6 *Oſtenditur 2. pars* *Conſule l. 1. de Angel. c. 13. per totum.* *Plura de Deo etiam naturaliter nouimus, quam de Angelis.* *Hæc aſſertio Ariſtotelica eſt.*

7 *Quid aberrauerint Platonici circa præcedentem concluſionem.* Contra probatam vero concluſionem Plato, Platonicique omnes opinati ſunt, ſubſtantias has poſſe à nobis perfecte intelligi, ponebat enim ipſe quidditates rerum materialium ſeparatas dari ab indiuiduis, vnde conſequenter aiebat, ſicut rerum materialium, quidditas poteſt à nobis perfecte cognoſci, ita, & poſſe ſeparatas ideas, in quarum contemplatione beatitudo noſtra conſiſteret, vt videre eſt lib. primo Ethicorum capit. 6. Sed fundamentum Platonis inane eſt, & paſsim ab Ariſtotele confutatum. Ex peripatheticis etiam multi voluerunt ſubſtantias ſeparatas poſſe à nobis in hac vita perfecte cognoſci, vt Alexander Aphrod. lib. ſuo de Anima, & 9. Metaph. cap. vltimo, & libr. 12. Item Themiſtius, Philoponus, & Simplicius in 3. de Anima, atque iterum Simplic. libr. de Animæ immortalitate, Themiſt. paraphraſi in 3. de Anima, *Quid nonnulli peripathetici.*

nima, cap. 3. & 51. Commentator text. 35. & 36. Auicenna, & Auempac. quos refert Commentator, ac, quod mirum eſt, idem tenuit Albert. Magnus 12. Metaph. tract. 2. capit. 15. & in libello de intellectu, & intelligibili, qui omnes diuerſis procedebant vijs, quas S. Thomas ſupra, & 3. contr. gentes elegantiſsime impugnat. Eorum ergo plures hoc nitebantur fundamento, quod intellectus agens non potentia animæ noſtræ ſit, ſed ſubſtantia quædam ſeparata, quæ diſcurſu temporis efficiat neſcio quam vnionem cum intellectu poſsibili, qua mediante intellectus poſſet aſſurgere in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum confirmantque ex Ariſtotele 9. Metaph. ca. 12. vbi diſertè affirmat poſſe nos cognoſcere ſubſtantias ſimplices, & ſeparatas, ac intelligendus videtur de perfecta, & quidditatiua cognitione. Libro item 12. Metaph. cap. 7. & 9. loquens de Deo, de intellectioneque diuina diſputans, talem ait ineſſe illi perpetuo contemplationem, qualis ineſt nobis exiguo tempore, & 12. Ethicorum, cap. 7. felicitatem noſtram ſitam eſſe in contemplatione diuinorum. Atenim fundamentum allatum tam falſum eſt, quam quod falſiſsimum, vt ex dicendis conſtabit in 8. capite. Atque poſitio ipſa manifeſta militat contra experientiam, modumque naturalem intelligendi animæ, quem nunc exercemus, contra rationes etiam ſupra factas, ac deniq; cõtra ipſum Ariſtotelem: in locis autem citatis hauddubiè loquitur de cognitione illa, quam humano modo poſſumus aſſequi.

7 *Quid deniq; circa illam diſſidij inter Thomiſt. & Scotiſt.*

Circa eandem etiam concluſionem Scoti, ac D. Thomæ ſectatores diſſenſionem quærunt, Scotus quippe, vt refert Anton. Andreas 2. Metaph. q. 3. vult ſubſtantias ſeparatas poſſe à nobis quidditatiue cognoſci, quod etiam habet Ioannes de Gandauo 3. de Anima, quæſt. 37. Thomiſtæ vero contendunt hoc impoſsibile, vt videre eſt in Caietan. 1. p. q. 12. a. 2. de ente, & eſſentia, capit. 1. q. 14. Capreol. in 1. d. 2. q. 2. Ferrar. 3. contra, c. 55. in Ianduno 2. Metaph. q. 3. Ægidio 3. de Anima, text. 36. Quæ certè diſſenſio de nomine tantum eſt. Nam omnes admittunt haud poſſe nos propriam, & diſtinctam quidditatem Angelorum cognoſcere, quod, velint, nolint, experientia docet: omnes etiam fatentur poſſe nos attingere quidditates Angelorum confusè, atque in vniuerſali: de nomine ergo diſsident, nam Scotiſtæ eiuſmodi cognitionem licet confuſam, quidditatiuam appellant, Thomiſtę autem quidditatis, non quidditatiuam appellandam eſſe reclamant.

8 *Notatio vna pro eadem concluſione.*

His vero relictis, in gratiam datæ doctrinæ, notandum primo, prædictarum ſubſtantiarum intelligendi modos varios afferri. Diuus enim Dionyſius cap. 2. de myſtica Theologia, & de diuinis nominib. c. 7. de Deo loquens aſsignat triplicem. Primus eſt per attributionem, attribuendo ſcilicet Deo quicquid in creaturis perfectum deprehendimus, quod etiam in Angelis locum habet, illis enim tribuimus, ſi non omnes rerum aliarum perfectiones, certe ſupremum illarum gradum, affirmamuſque dandas eſſe ſubſtantias, in quibus gradus ille in ſua perfectione eluceat. Secundus modus eſt per negationem earum rerum, quæ puram perfectionem non habent. Quo etiam modo de intelligentijs philoſophari ſolemus. Namque intellectus concipiens generalem, rationem entis, ac ſubſtantiæ, conatur eas contrahere ad genus quoddam entium, ſuperans hæc inferiora, & tunc vocibus negantibus vtitur, vt immateriali, incorporeo, &c. Tertius modus eſt per effectus, quo potiſsimè vſus fuit Ariſtoteles 8. Phyſicorum, & 12. Metaph. ac docuit Paulus ad Roman 1. *Inuiſibilia enim Dei per ea quæ facta ſunt conſpiciuntur.* Poteſt autem addi quartus modus cognoſcendi, per intellectum videlicet noſtrum, in quo cum ſuperiori illo ſubſtantiarum ordine conuenimus. Vt de S. Auguſt. 8. de Ciuit. Dei, c. 5. & 6. docet ratione intellectus noſtri demonſtrari, eſſe ſubſtantias intellectuales: aſſentiuntque Commentator, Sanct. Thomas, & alij. Quintus modus ex perfectione vniuerſi & ſic plures alij poſſent excogitari. Vide S. Thom. ſupr. & 1. p. & quæſt. de ſpirit. creaturis, & quæſt. de Anima, a. 10. opuſc. 70. ſupra Boëtium de Trinit. q. 4. 2. Metaph. lect. 1. Potiſsima vero difficultas circa hoc reſtabat, quia anima ſeparata poteſt ſubſtantias ſpirituales aperte intelligere. ergo & coniuncta corpori, aliàs impediretur à nobiliſſima operatione per exiſtentiam in corpore, proindeque illud informaret præter naturam ſuam: hæc tamen difficultas tangit modum cognoſcendi animæ ſeparatæ, quod proprium locum habet infrà libr. 6.

Notandum ſecundo, licet alias ſubſtantias ſpirituales imperfecte cognoſcamus, attamen animam noſtram à nobis attingi quantum fas eſt humano intelligendi modo. Nam euidentiſsimè ſcimus illam eſſe, & quidditatem eius etiam vſque ad vltimam differentiam ſpecificam: proprietates denique, & paſsiones. Ratio eſt, quia actus animæ noſtræ proprij, potiſsimi effectus illius ſunt, notiſque notiſsimi: illi vero explicant nobis propriam ſuæ cauſæ virtutem, vt ex hactenus dictis conſtat: at de angelis nullum talem effectum cognoſcimus, Quare, &c. 9 *Notatio altera.*

CAPVT VII.

Vtrum intellectus noſter pro hoc ſtatu pendeat in operatione ſua ab operatione phantaſiæ.

DE ſubſtantia actus intellectus noſtri nihil dicendum ſupereſt, præter tradita in libr. 3. de compoſitione autem, & artificio actuum intellectus ſufficienter in dialectica dictum eſt: ſolum ergo reſtat dicendum de modo operandi, quem intellectus noſter habet: eritque ſermo de intellectu in ſtatu animæ coniunctæ corpori: nam de modo intelligendi in ſtatu altero, infra dicetur libr 6. Eſt autem in præſenti quæſtione certum intellectum dependere à ſenſibus in acquiſitione ſpecierum, vt ſupra oſtenſum eſt. Inueſtigandum tamen ſupereſt, an poſt acquiſitionem poſsit libere illis vti abſque vlla dependentia à ſenſibus? Et quidem ſenſibus externis nihil operantibus, plana eſt reſponſio affirmans, vt experientia docet, & maxime in viris contemplatiuis, qui extaſim patiuntur: Ariſtot. enim 1. Ethic c. 8. docet viros diuinos & heroicos ita ſubditos eſſe contemplationi, vt nulla alia ſenſuum actio, ſeu affectio illis ſuperſit tribuenda: an vero intellectus ab interno ſenſu, ſeu phantaſia dependeat, videtur pars negatiua etiam vera. Primo, quia intellectus conſtitutus iam eſt in actu primo per ſpecies, vt ponimus, eſtque potentia perfectior ipſa phantaſia: habenſque ex ſe virtutem, & lumen ſufficiens ad operandum, non eſt ergo cur à phantaſia dependeat, vnde Ariſtot. 3. de Anim. text. 8. & libr. 2. c. 5. ait intellectum acquiſita iam ſcientia poſſe operari cum vult, neque indigere extrinſeco motiuo. Secundo intellectus ſæpe intelligit ea, quorum phantaſia nullas habet ſimilitudines veluti rerum communem ſpiritualium, &c. ergo in ea operatione ſaltem non pendet à phantaſia. Tertio, quia alias impediretur ſaltem intellectus à ſua operatione ligatis externis ſenſibus, tunc enim, & phantaſia ligabitur, imo exterior ipſe ſenſus ligari non poſſet, niſi ligata phantaſia, quæ eſt quaſi principium omnis exterioris ſenſationis. Conſequens autem eſt contra dicta: ergo, &c.

1 *Pro toto hoc c. videndus author l. 2. de Grat c. 4.*

Arg. 1. partis neg.

Arg. 2.

Tertium.

2 *Varia authorum placita.*

Hac in re Albertus libr.3.de Anima, tract. 2.c.19 opinatur intellectum acquiſitis ſpeciebus non habere dependentiam à ſenſibus, maxime in cognitione ſpiritualium. Idem credit Philoponus textu 30.& lib.3.c.4. Thienenſ. text. 39. conſentiunt in 3. de Anima. Auerroes, Auicenna, Simplicius, Themiſt. locis citat. cap. præced. aiunt enim in communibus operationibus pendere intellectum à phantaſia, in cognitione vero abſtractiſsima Dei & Angelorum minimè. Bonauent. quoque aſſeruit in altiſsima contemplatione poſſe intellectum omnino abſtrahi à ſenſibus etiam interioribus, ac ſine vlla prorſus imagine Deum contemplari. Alij dixerunt in cognitione ſaltem ſui, ac ſuarum ſpecierum non pendere intellectũ à phantaſia. Venet. in text.33. voluit, quoties intellectus per ſpecies elicitas à phantaſmatibus operatur, pendere quidem à phantaſia, non item quando operatur per eas, quas ipſe ſibi formauit.

3 *Communis concluſio.*

Communis tamen ſententia oppoſitum docet, quod Ariſtotelis phraſi dici ſolet, intellectum nihil niſi conuerſione, non quidem ſui, ſed animæ, ſeu phantaſiæ ad phantaſmata intelligere. Ita S. Thom 1.p.q.84.a.7. Caiet. ibid. Ferrar. 1. contra. c. 65.& lib.2.c.73. Scot. in 4.diſt.45.q.2. Ægidius 3.de Anima, text.38. Sit ergo concluſio: Anima dum corpori vnitur, intrinſecam dependentiam habet à phantaſia, quatenus videlicet per intellectum minime operatur, niſi actu etiam per phantaſma aliquod operetur, quod Ariſtoteles 3. de Anima, text.39. expreſſit, dicens: *Qui contemplatur, neceſſe eſt vna cum phantaſmate contempletur.* Idem ſentit Diuus Dionyſ. c.7. de diuinis nominib. & de cæleſti Hierarch. c.1. *Impoſſibile,* inquit, *eſt nobis ſuperlucere diuinum radium niſi varietate ſacrorum velaminum circumuolutum.* Idem D. Aug. 4. ſupr. Geneſim ad litteram c. 7. dum ait, quando numerum cognoſcimus, aliud corporeum ſenſum, aliud rationem attingere: & Nazianz. orat.2. de Theologia. Experientia quoque ita docet, primo, quia læſa phantaſia, læditur & rationis vſus, eademque impedita ſomno impeditur & intellectus: habet ergo manifeſtam dependentiam. Secundo: quando aliquid perfectè intelligere conamur, ſenſibilem imaginem illius intra nos formamus, quando alterum docere ſenſibilia exempla quærimus quaſi materiam phantaſiæ ſuppeditantes, à qua intellectus in dicendo pendet, quæ profecto experientiæ à D. Thom. citat. a. 7. allatæ oſtendunt concluſionem certam à poſteriori: attamen ratio à priori difficile redditur. Idem S. Thom. hanc adducit, quod obiectum intellectus noſtri ſit quidditas materialis rei: quæ ab intellectu noſtro cognoſci nequit ſecundum modum, quem in ſingularibus habet abſque ſenſus iuuamine, ideoque ad perfectam rei cognitionem poſtulari concomitantiam ſenſitiuæ operationis. Quæ ratio multis impugnatur ab Scoto in 1.d. 3.q.3. neque ſatis mihi arridet: fundatur ſiquidem potiſsimè in eo, quod intellectus ſingularia directe non cognoſcat, quod c.3. improbatum eſt. Præterea quamuis ea non ita cognoſcat, attamen adducta ratione non poteſt haberi neceſſaria concomitantia inter operationem intellectus, & phãtaſiæ: ſed cum maximè valet ea ratio ad ſuadendum, egere intellectum iuuamine ſenſus ad perfectam cognitionem rei ſingularis, ac materialis ad ſuam vſque ſingularitatem: hinc autem quomodo poteſt intelligi aut colligi tanta dependentia, quanta eſt inter ſenſum, & intellectum? Quomodo item haberi ratio: quare læſa phantaſia lędatur intellectus in ſuis operationibus vniuerſim?

Probatur authorit.

Item experient.

Ratio à priori ex Sanct. Thoma, impugnatur ab Scoto.

4 *Neque quas Scot. adducit, placent.*

Quare Scot. rationes alias inuexit. Prima eſt in pœnam peccati datam fuiſſe hanc dependentiam, falſo tamen ſupponit ratio dictam dependentiam naturalem non eſſe, ſed ex peccato deſcendere: cum in ipſo etiam innocentiæ ſtatu locum haberet. Secunda, eiuſmodi dependentiam ſolum naſci ex ſubordinatione potentiarum animæ, ratione cuius naturalem connexionem habent talem, vt operante vna potentia circa aliquod obiectum operentur & aliæ, quæ idem obiectum natæ ſunt attingere. Sed nec ratio hæc videtur ſatisfacere. Primo, quia principij petitione quodammodo laborat: nam huius ordinis, & connexionis cauſam quęrimus. Secundo, quia hinc, vt plurimum haberi poſſet, intellectum operantem excitare phantaſiam, vt cum ipſo ſimul operetur, non tamen haberi, quod in ſua ipſius operatione pendeat intellectus à phantaſia, vt experimur: neque item ratio redditur cur læſio vnius redundet in alterũ. Quapropter illa occurrit commodior, & euidẽtior ratio, quod dependentia, de qua tractamus, proueniat ex imperfectione ſtatus, in quo intellectus nõ recipit ſpecies, niſi dum actu phantaſia operatur, & ambæ potentiæ in eadem anima radicantur, ſibiq; proinde mutuo deſeruiunt, atque etiam ſunt impedimento. Vnde quando phantaſia læditur, & inſanit, ſecum trahit intellectum, & animæ attentionem, qua ſolum ratione læſio in intellectum, vtpote incorruptibilem, redundare potuit: perfectio quoque imaginationis prodeſſe poteſt intellectui, quia quanto melius imaginatiua apprehẽdit: eo meliores ſpecies imprimuntur intellectui: ſed & intellectus ipſe operando mouet, ac ſecum trahit imaginationem. Hinc ergo oritur inter potentias has tam naturalis concomitantiæ quæ eſſentialis non eſt, ſed ex actuali operatione proueniens, ſiquidem in anima ſeparata, aut poſt corporum reſurrectionem neceſſaria dependentia intellectus à phantaſia nulla erit.

Vide l. 6. de opere ſex dierum, c.9. num. 7.

Commodior ratio.

Ad primum argumentum in principio factum reſpondetur intellectum in actu primo conſtitutũ non indigere motore extrinſeco ad operandum, propter coniunctionem tamen cum corpore, habere naturalem concomitantiam cum corporea potentia. Ad ſecundum, quando intellectus verſatur circa ſpiritualia, imaginatio negotiatur, circa ea, ex quibus ſemper intelligit, aut quæ formaliter repræſentantur in phantaſmate, aut quæ ex illo modo aliquo deduci poſſunt. Ita S. Th. ſupr. Philo. quoq. 3 de anim. ad text. 21. notat diuina intelligẽtibus concurrere imaginationem typos, & figuras opponentem: quod certe ſonant verba Dionyſij ſuperius adducta. Ad tertium dic, ſi ſenſus externi ſimul & interni impediantur à ſua operatione, fore vt etiam impediatur intellectus, quemadmodum contingit in dormientibus, ſi tamen ſenſus externi ligentur non propter imaginatricis impedimentum, ſed ob vehementem attentionem illius ad rem diſparatam, tunc intellectum minimè impeditum iri, ſicque in ecſtaſi contingere. 5

Ad primũ in n.1.

Ad 2.

Ad 3.

Vrgebis. Intellectus dormientis aptior eſt ad recipiendas impreſsiones ſpecierum à ſubſtantijs ſeparatis, ac reuelationes etiam diuinas, vt S. Tho. tradit 2. cont. gent. c. 81. & ſacra Scriptura confirmat, communiter docens reuelationes in ſomnijs factas fuiſſe Prophetis, & tamen tunc ligata eſt phantaſia: non ergo inter vtramque potentiam ſemper intercedit concomitantia. Occurrendum, eſſe quidem in ſomno intellectum aptiorem ad recipiendas ſpecies à Deo: tum propter quietem maiorem, tum ne illa impreſsio ſpecierum referatur ad ea, quæ exterius ſentiuntur, vel proprio diſcurſui tribuatur, quod idem D. Tho. 2. 2. q. 173. a. 3. & de verit q.12. a.3 ad 1. explicuit: eſſe tamen minus aptum ad ferendum iudicium de rebus reuelatis, quia inter dormiendum liberum vſum rationis de lege ordinaria non habemus, ſicut idem doctor 1. part q.84. artic.3. ad 2. notauit. 6

Inſtantia diluitur.

):(CAP.

CAPVT VIII.

Quid ſit intellectus agens & poſsibilis.

1. *Vide lib. 2. de Angel. c. 1 à num. 14*

DIximus de obiectis, & actibus intellectus agentis, & poſsibilis, dicendum ſupereſt de ipſis potentijs. Et quoniam vna ſine altera perfectè non cognoſcitur, de vtraque breuiter agendum.

Notatio pro reſolutione.

Eſt ergo in parte intellectiua animæ noſtræ duplex productio, nempe ſpeciei, & actus, duplexq; receptio correſpondẽs, vtraq; verò debet fieri ab ſpirituali virtute, & in potentia ſpirituali, vt ex dictis patet. Eſt autẽ potentia eadem receptiua ſpeciei, productiuaque actus intelligendi, quæ intellectus poſsibilis vocatur, quia ex natura ſua eſt potentia, vt ſpeciebus rerum omnium informetur, & per eas intelligat: at verò virtus productiua ſpecierum, quia recipiendi munus non habet, ſed tantũ agendi, ideo ab actione denominatur agẽs, diciturque intellectus, non quia intelligat: cùm ſolùm producat ſpecies, quæ productio intellectio non eſt (obiectum enim ſenſibile ſpecies quoque producit, nec tamen ſentit) ſed quia res intelligibiles reddit.

2 *Differentia duplex inter intellectum poſſib. & agentem.*

Hinc porrò duæ colliguntur differentiæ inter has potentias. Prima, quòd altera ſit cognoſcitiua, altera minimè. Secunda, quòd actio intellectus poſsibilis vitalis ſit, atque immanens, cùm ſit actio cognoſcendi: at intellectus agentis operatio ex ſe, & ex proprijs non item: productio quippe ſpeciei ex ſuo genere poſſet à re non viuente fieri, vt proximè de obiecto ſenſibili diximus. Actio ergo intellectus poſsibilis ex proprijs vendicat eſſe à principio intrinſeco actiuo: non verò intellectus agentis actio: & hinc eſt, quòd actio intellectus poſsibilis de ſe ſit immanens, actio verò agentis ex modo ſuo tranſiens eſſe queat: conſtat ergo ratio, & diuerſitas vtriuſque potentiæ, ſaltem quantùm ad quid nominis. Ad explicandum autem quid rei earum, alia dubia ſunt enodanda.

3. *1. Dub. in præſenti cap. quid ſit vterque intellectus. Externorũ philoſophorũ varia placita.*

Primum eſt: an vterque iſtorum intellectuum ſit vera animæ potentia? In qua re Græci ferè omnes hallucinati ſunt, ponentes intellectum agentem, & poſsibilem eſſe ſubſtantias ſeparatas, concedenteſque animæ noſtræ tantùm cogitatiuam, quam intellectum paſsiuũ vocant. Ita Theophraſtus, & Themiſtius lib. 3. de Anima, Alexan. autem lib. 2. inquit intellectum agẽtem eſſe Deum ipſum, ac quòd ſaltem ſit ſubſtantia aliqua ex ſeparatis, putarunt Arabes, Auempace, & quos refert Albertus 3. de Anima, tract. 2. cap. 4. Auerrois 3. de Anim. text. 5. & 20. & 12. Metaph. text. 17. Auicenna quoq; 9. Metaph. cap. 4. credit intelligentiam vltimam, quæ præſidet ſphæræ actiuorum, & paſsiuorum eſſe intelligentiam agẽtem, quæ gubernat animas noſtras, & 6. natural. p. 5. c. 5. & 6. addit ſpecies intelligibiles eſſe in ea ipſa intelligentia, ex illaq; deriuari in eaſdem animas. Huic ſententię fauere videtur Ariſtoteles 3. de Anima, textu 19. & 20. vbi de intellectu agente ait, quòd paſsione vacat, ac ſeparabilis eſt, cùm ſit ſubſtantiæ actus: & infra ait, *Non quandoque intelligit, quandoque verò non intelligit, ſeparatus verò, id eſt, ſolùm quod eſt, atq; id ſolum eſt immortale*, &c. Et Alexander ex mente Ariſtotelis ipſius probat intellectum agentem, Deum eſſe, cùm doceat intellectum agentem omnia facere, quod ſolius Dei eſt.

4. *Improbatur.*

At enim, quod ad intellectum poſsibilem attinet, ſententia hæc erronea eſt in fide, & in philoſophia delirium, quod ſupra latè probauimus lib. 1. à cap. 9. tum abſolute, tum etiam in ſententia Ariſtotelis. Quod verò pertinet ad intellectum agentem, certum etiam habetur eſſe veram animæ potentiam. Ita D. Thom. 1. p. q. 79. art. 4. Colligitur etiam ex eodem in q. 84. art. 4. vbi opinionem Auicennæ improbat, & Platonis ſpecies intelligibiles fieri ab ideis: certum autem nõ dico, quòd putem de fide. Nam quod intellectus agẽs, aut etiam ſpecies intelligibiles dentur, de fide non eſt: nec prætera vllus error in fide eſſet ſentire illas à Deo, vel intelligentia aliqua produci. Rurſus non dico certum quod euidenti demonſtratione habeatur, niſi qutãum res philoſophica, eaq; tam abdita patitur.

Ratio ex Ariſtot.

Probatur ergo ratione Ariſtot. in. 3. de Anima, c. 5. nam cùm anima noſtra ab intrinſeco ſit intellectualis, ab intrinſeco habere debet neceſſaria ad exercẽdas intellectuales operationes, natura enim nõ deficit in neceſſarijs, nec ordinat rem ad actionem, pro qua exercenda non conferat requiſita, vnum autem ex requiſitis ad intellectus opera, eſt maxime productiua vis ſpecierũ intelligibilium, cùm ſine eis intellectio non fiat: habet ergo anima noſtra hanc virtutem, ſiue potentiam. Quam rationem S. Th. optime proſequitur: confirmaturq;

Confirm. 1.

primo. Nam ſi virtus productiua ſpecierum eſſet ſubſtantia ſeparata, non penderet in illarum productione à phantaſmate, neq; à corpore, quia actio intelligentiæ ſeparatæ ſuperioris rationis exiſtit: conſequens autem eſt falſum, & contra dicta: ergo, &c.

Confirm. 2.

Confirmatur ſecundo: quoniam in ſenſibus non deſideratur aliquod ens ſeparatum, quod perficiat ſpecies, ſed in exterioribus ipſa externa ſenſibilia eas efficiunt, in interioribus autem virtus aliqua ipſius ſentientis: idem ergo erit in intellectu poſsibili, probatio tamen Ariſtotelica potiſsima eſt, atq; à priori.

5 *Inſtatur Ariſtot. ratio.*

At dices, illa ratione concludi non valet, intellectum agentem eſſe potentiam animæ, ſed eſſe tantùm virtutem quandam neceſſariam, ideoque à natura prouiſam pro illa ipſius actione, quemadmodum ſenſus etiam indigent virtute mouente, quæ tamen potentia animæ non eſt, ſed externum ſenſibile: cœlum quoque indiget mouente aliquo, qui tamen potentia cœlo interna dici non poteſt.

Suſtinetur tamen.

Reſpondetur verò Ariſtotelis rationem concludere propriam animæ potentiam ex illo principio in philoſophia manifeſto, *Naturam perfectam ab intrinſeco habere cuncta neceſſaria ad ſuas actiones exercendas*, quod planè inſtantiam non habet: adducta vero ad rem non faciunt: cœlum enim non indiget motu ad propriam actionem, & perfectionem, vt etiam diximus in lib. de cœlo, q. 8. Quod ſi indigeret, argumẽtum certè concluderet motum illius à virtute intrinſeca proficiſci, vt etiam ibi diximus:

Dictum etiã eſt in diſp. 35 Metaph. ſect. 1. n. 17

ſenſus porro externus cum proprium obiectum ſibi proportionatum vendicet, non eget actiua vi ſpecierum, neq; obiectum ipſum cenſendum eſt extrinſecũ agens, ſed potius maxime connaturale potentiæ cognoſcitiuæ, vnde ſi poſsibilis intellectus obiectum ſibi proportionatum ſortiretur, non egeret plane intellectu agente: atq; hinc etiam concludi poteſt hanc eſſe Ariſtotelis mentẽ, cum credẽdum non ſit plus illum ſua ratione conficere, quàm intẽderit: quod patet etiam ex ipſius verbis, quæ ſcite notauit Philoponus primò, quia poſtquam docuit in omni natura eſſe agens, & patiens, ſubdidit in citato cap. 5. text. 17. *Neceſſe eſſe has eaſdem differentias animæ ineſſe*: aperte igitur ſignificat agentem intellectum in anima reſidere, atque adeo potentiam illius eſſe: intelligentia vero ſeparata in anima nõ exiſtit. Secundo, quia ſi intellectus agens intelligentia aliqua foret, actu ſeparata eſſet: Ariſtoteles vero ſolum dixit intellectũ agentem eſſe ſeparabilem: non ſentit ergo eſſe intelligentiam: quare cum infra intellectum agentem ſeparatum vocat, intelligit aperte ſeparatum ab organo corporeo, cum ſentiat eſſe potentiam ſpiritualem, ac minime organicam, cum vero ait eſſe ſeparabilem, intelligit omnino à corpore per ſeparationem animæ, cui inhæret.

6. *Enodatur totus Ariſtotelis textus circa vtrumque intellectum.* Verba tamen, quæ de hoc intellectu agente Ariſtoteles in textu 19. addit, *immixtus eſt, & impatibilis, cum ſit ſubſtantia actu ens*, difficillima ſunt, & ideo diuerſimodè transferuntur, & exponuntur Argyropoli: ergo dicto modo vertit, Philoponus legit, *& affectione vacuus cum ſubſtantia ſit actu.* Simplicius ita, *ex ſubſtantia actio exiſtens.* Itaq; duo hi poſteriores Philoſophi exponūt operationem potētiæ eſſe eius ſubſtantiam, cumq; intellectus agens potētia ſit actiua, ideo ſubſtantiam eius dici actionē, hoc verò falſum eſt, quia in ſolo Deo eius operatio eſt ſubſtantia, vt alibi docetur. S. Thomas, quem pleriq; ſequuntur, exponit, *eſt ſubſtantia actus*, id eſt, ſecundum eſſentiam ſuam (quæ ibi ſubſtantia appellatur) actus eſt, ſeu potentia actiua. Ratio expoſitionis redditur, quòd illis verbis afferatur ab Ariſtotele cauſa, cur in illis actibus paſsione vacet intellectus, nempe quia non concurrit ad intelligendum, vt potentia recipiens: ſed vt agens tantummodo, vnde ſubſtantia eo loco non importat rem de prædicamento illo, ſed eſſentiam, vel entitatē, vt ſenſus ſit, *eſt ſubſtantia actus*, id eſt, ſecundum entitatem ſuam actus eſt. Quæ expoſitio omniū probabiliſsima videtur, ſtante cōmuni illa Agyropoli translatione: poſſunt verò aliter transferri verba Philoſophi vt ſubſtantia non nominandi, ſed gignendi caſu legatur, hoc modo, *eſt ſubſtantiæ actus*, id eſt, animæ, cui principium agēdi confert, videturque id literæ Græcæ conſonum, nam vox Græca ſignificans ſubſtantiam non abſolutè ponitur, vt ſolet, in recto, ſed ei additur articulus ſequentis caſus. Verba autem ſubiecta, nimirum, *non quandoque intelligit, quandoque non intelligit*, referenda non ſunt ad intellectum agentem, de eo enim iam docuerat Philoſophus minimè intelligere, eo quod non eſſet, *omnia fieri*, ſed referenda ad ſcientiam in actu, dixerat enim ſcientiam in actu poſteriorem eſſe ſcientia in potentia in eodem ſubiecto, addidit tamen, non ſimpliciter, & abſolutè, pro qua limitatione probanda ſubdit ſcientiam in actu, id eſt, actu ſcientem ſemper intelligere: nam licet vnus, & idem non ſemper intelligat, abſolutè tamē inter habentes ſcientiam nunquam deeſt, qui actu intelligat, atque ita ſimpliciter loquendo non eſt prior ſcientia, quàm ſciendi actus. Sic exponunt in citato loco Philoponus, & S. Thomas, ac rurſum de ſpiritualibus creaturis a. 10. ad 3. & de Anima a. 5. ad 1. Aliam quoq; expoſitionem tradit idē S. Doctor 1. p. q. 79. a. 4. ad 2. q. 10. de veritate, a. 8. ad vltimum, quæ tamen non videtur adeò conſona literæ.

7 *Vlterior enodatio.* Sunt & alia, quæ Ariſtoteles eo in capite ſubijcit in hæc verba, *Separatus autem, id eſt, ſolum quod eſt, atque id ſolum eſt immortale, perpetuumque, qui tamen non recordatur, quia eſt impaſſibilis: intellectus autem paſſibilis corrumpitur, ſine quo nihil intelligit anima*: difficilia valde. Etenim nō conſtat, quid intelligat per verbum ſeparatus, an ne intellectum agentem, an verò poſsibilem: vnde etiam obſcurum eſt, cui tribuat immortalitatem, cui verò mortalitatem: videntur ergo interpretanda citata verba in hunc modum. Sola pars animæ, quæ intellectiua eſt, & ſeparata manet, immortalis eſt, ſub qua certè parte intellectus agens, atque poſsibilis comprehenduntur: atq; adeò dictio ſolum partes cæteras animæ excludit, ſenſitiuam ſcilicet, ac vegetatiuam: prædictaq; pars eſt id, quod eſt, ſeu eſt ſubſiſtens, & per ſe intelligens, quæ cùm ſuperata inuenitur, non recordatur, eo ſcilicet modo quo in corpore: cùm non intelligat miniſterio phantaſiæ: ſiquidem iſta in ſeparatione animæ corrumpitur. Vnde nō malè dicitur intellectus ille patibilis, qui corrumpitur, *Phantaſia quo ſenſu appelletur intellectus patibilis.* intellectus quidem, quia intellectui miniſtrat, & nonnihil rationis participat, dum rationi ſubditur, & ab ea dirigitur, vt idē Ariſtoteles obſeruauit 1. Ethic. c. vlt. & l. 6. c. 1. patibilis autem, vel quia propriè pati poteſt, phantaſmata impreſſa, expreſſaq; recipiendo, vel quia eius operatio nō ſine paſsionibus amoris, vel odij exercetur, &c. vt 1. de Anima textu 66. habetur. Atq; ita exponunt Philoponus, & S. Thomas. In qua tamen expoſitione vnus rēſtat ſcrupulus, quòd eiuſdem vocis æquiuocationem admittit in vno contextu: nam in principio capitis intellectus paſsibilis accipitur pro vera potētia intellectiua, & ſpirituali: in fine autē pro imaginatione, ſeu phantaſia corruptibili, & corporea. Occurrendum verò nunquam intellectum ſpiritualem dici patibilem, ſed abſolutè intellectum, *qui ſit omnia fieri*, poſtea verò addi vocem patibilis, ad oſtendendum, non ibi iam ſermonē haberi de priori intellectu, ſed de phantaſia: quod patet etiam ex adiunctis verbis, *& ſine hoc nihil intelligit anima*, quæ otioſa eſſent, ſi loqueretur Philoſophus de potentia verè intellectiua: clariſsimum quippe erat ſine intellectu neminem poſſe intelligere: loquitur ergo de phantaſia, ſine qua etiam nihil intelligimus in hac vita: alia de hac re adduxi l. 1. c. 11. tractando de ſpiritualitate, immortalitateq; principij intelligendi hominis: ſed nunc data expoſitio videtur potiſsima.

Ex deciſione huius dubij ſequitur primo intellectum agentem, & poſsibilem non eſſe vnū eundemq; in omnibus hominibus, ſed multiplicari pro multiplicatione animarum, de quo etiam ſuperius citato libro 1. c. 12. meminimus: nam multiplicata forma, multiplicantur conſequenter eius potentiæ. Secundo ſequitur intellectum agentem potentiam organicam non eſſe, ſicut de intellectu poſsibili eodem in lib. c. 9. oſtendimus, ſunt nimirum ſpirituales, quoniam ad actus ſpirituales immanenter eliciendos ordinantur. Tertio ſequitur intellectum agentem vt ſic eſſe tantùm potētiam actiuam: poſsibilem verò eſſe paſsiuam ſimul, atque actiuam, vt dictum eſt lib. 3. cap. 4. 8. *Coroll. triplex ex dictis*

Dubium deinde ſecundum eſt de ijſdē intellectibus, an vterq; ſit lumen: Ariſtoteles quidem agentem intellectum lumen vocat, idem verò ſentiendum de poſsibili, licet diuerſa ratione: notandum eſt enim ex D. Th. 1. p. q. 77. a. 1. licèt lumen primo ſit dictum de materiali hoc, atq; tangibili, nomen tamē translatum fuiſſe ad ſpiritualia, nō metaphoricè, ſed propriè, cùm lumē propriè ſit quicquid manifeſtatiuum eſt, iuxta illud ad Epheſ. 5. *Omnia, quæ arguuntur, manifeſtantur à lumine*: manifeſtatio autē etiam in rebus ſpiritualibus proprie rēperitur. In primis ergo intellectus agens lumē dicitur manifeſtans rem poſsibili, intellectui nimirum in actu primo, quatenus producit in illo ſpēcies rerū: quo etiam modo dicitur manifeſtare, ſeu illuſtrare phantaſma, vt c. 2. huius libri expoſitum eſt, neq; alia profectò illuminatio procedit ab intellectu agente, quia neq; in phantaſmate lumen aliquod producit, neq; item medio, cùm nullū talē ſit, per quod cognitio intellectualis diffundatur: nec verò in intellectu poſsibili lumen aliud producit, quàm ſpecies: quia neq; ipſe poſsibilis alio indiget, neq; illuminatio materialis in rebus ſpiritualibus fingenda eſt. Inferes: ergo etiam quodlibet obiectū ſenſibile dici poterit lumen, quatenus producendo ſpecies ſui ſeipſum ſenſui manifeſtat. Illatio quidem in rigore admittenda eſſet, ſi vſus ferret. Fortaſſe tamen lumen magis dicitur de his, quæ alia, non quę ſeipſa manifeſtant. Deinde intellectus poſsibilis lumen quoddam eſt manifeſtans veritatem in rebus, & iudicium ferens de illis. 9. *2. Dubium huius capitis*

Dices ergo etiam intellectus agens tale aliquod lumen erit: is namque intellectus communiter dicitur illuminare prima principia, & ex conſequenti concluſiones, illis mediantibus. Hinc. S. Thomas in 3. diſt. 14. quæſt. 3. art. primo. ſcribit lumen 10. *Obiectio.*

men

men intellectus agentis,& intelligibilia in actu efficere, & perficere intellectum poſsibilem ad cognoſcendum:prima etiam parte q.97.articul.5. ad 3. ait,cognitionem primorum principiorum eſſe communem nobis omnibus, quia illius actionis cauſa,qua eſt intellectus agens,omnibus ineſt, & quæſt.106.art.primo.docet lumen, quod ad intellectum pertinet nihil eſſe aliud, quam manifeſtationem quandam veritatis,& 2.contra gentes, c. 78.ratione 3.ait habitum principiorum intellectus agentis effectum eſſe. Occurrēdum tamen intellectum agentem circa principia prima nullam aliam cauſalitatem vendicare, quam vt producat ſpecies repræſentantes eorum terminos, manifeſtare autem, atque oſtendere neceſſariam connexionem talium extremorum eſſe munus intellectus poſsibilis: atenim manifeſtatio hæc, aut actualis eſt, ſicq; formaliter efficitur per actum cognoſcendi (ipſa quippe actualis cognitio manifeſtatio eſt:)aut eſt habitualis,& effectiua, atque ita à ſolo fit intellectu poſsibili ſpecie informato:ipſe enim actum cognitionis elicit, intellectus vero agens remote ſolum concurrit producendo ſpecies. Quod etiam confirmatur, tum quia intellectus agens, vt ſic, potentia non eſt cognoſcitiua, tum quia principia cognitis terminis cognoſcuntur 1. Poſteriorum cap.ſecundo, non cognoſcuntur autem ab intellectu agente,ſed à poſsibili, poſita ſolum productione ſpecierum per ipſum agentem, ad quam ſolam exercendam introductus fuit à Philoſophis, neque aliter cognitioni deſeruire dici poteſt: tum denique,quia intellectus poſsibilis ſufficiens ad aſſentiendum primis principijs,ſicut voluntas ad amandum finem vltimum, nec ratio vlla vrget in contrarium:& Sanct.Thom.interpretandus erit, vt primo in loco agat de perfectione in actu primo, quam intellectus poſsibilis ab agente recipit. In ſecundo,vt velit intellectum agentem eſſe quidem principium illius actionis, quatenus tamen miniſtrat ſpecies terminorum, quibus cognitis principia cognoſcuntur: eodemque modo loquitur in quarto loco, vt ſeipſe exponit, dum ait habitum principiorum effectum eſſe intellectus agentis,quatenus ab illo phantaſmata illuminantur.Iam vero in tertio loco manifeſtè procedit de lumine intellectus poſsibilis: quare, &c.

Solutio. Intellectus agens quomodo dicatur illuminare prima principia.

11 Tertium dubium eſt, quis prædictorum intellectuū ſit perfectior potentia: nam Ariſtoteles citato capite quinto, libri tertij de anima agentem præferre videtur, *Agens enim, inquit, in omni natura præſtabilius eſt patiente*: quod etiam vſurpat D. Aug. 12.ſuper Gen.ad liter.cap.16. Et ratione arguitur. Nam potentia,quæ ordinatur ad præſtandum alteri complementum,perfectior eſt,intellectus vero agens complementum poſsibili præſtat. Atque ita credunt nonulli Thomiſtarum, inter quos eſt Ferrar. 3.de Anima, quæſt.9.quibus patrocinatur D.Thomas in 2.d.20.quæſt.2.a. 2. & q. 10.de verit. articul.8.Reſoluendum tamen poſsibilem ſimpliciter eſſe nobiliorem. Primo, quia eius actio, nimirum intellectio, nobiliſsima eſt, nec talis vlla prodit ab intellectu agente. Secundo per intellectum poſsibilem eſt noſter animus capax diuinæ viſionis,in qua beatitudo hominis conſiſtit. Tertio intellectus agens non niſi vt inſtrumentum quoddam datum eſt præparandis poſsibili ſpeciebus. Quarto ſecundum intellectum poſsibilem maxime Deo,& Angelis aſsimilamur. Et ipſe per ſe loquendo conſequitur naturam ſubſtantiæ ſpiritualis, intellectus vero agens veluti per accidens, vt ſcilicet defectum obiectorū materialium ſuppleat. Eſt ergo ſine dubio intellectus poſsibilis abſolute perfectior, quanquam prout in potentia eſt,ad ſpecies, quas agens producit, vendicet hic non multum exceſſum, quod plane ſufficit inſtituto Ariſtotelis, non enim ſemper agens ſimpliciter perfectius eſt patiente, ſed qua agens eſt tantummodo.

3. Dubium huius capitis.

Conſulatur author diſp. 18. meta & diſp.43. ſect. 2. nu 14.

12 Quartum dubium eſt, an hi duo intellectus realiter diſtinguantur: nam dicta omnia id ſupponere videntur, certe Ariſtoteles, ac S. Thomas de his loquuntur,quaſi de rebus diſtinctis. Ratione probatur: quoniam actus harum potentiarum ſunt longe diuerſi, principium enim agendi, & patiendi realiter diſtinguuntur, ſed intellectus agens eſt principium agendi, poſsibilis patiendi: ergo, &c. Probabilis quidē opinio hæc quam innuit S. Tho. q.79.a.7.in 1.p.& in 2. d. 17.q. 2 a.1.tenentque vniuerſa eius ſchola,& Marſil.Ficin.l.15.de Theologia Platonis.Poteſt etiam ex dictis explicari,& confirmari: nam potentia cognoſcitiua ſolum eſt receptiua ſpecierum,& operatiua per eaſdem,non autem actiua illarum,ſed principium agendi illas,eſt diuerſum à potentia cognoſcente, prout hæc omnia patent in ſenſibus: ergo idem credendum erit in intellectu: nam ex ſenſibus intelligibilia ſunt inueſtiganda.

4. Dub. huius cap. pars affir.

13 Oppoſita tamen ſententia eſt valde probabilis, quam tenent alij non ignobiles ſcriptores. Maior in 2.d.16.q.vnic. Abul.Exod.23.q.70. Niph. libr.de intellect.tract.4.c.21. Eo fundamento,quod abſq; diſtinctione reali facile poſsit intelligi munus intellectus agentis,eadem enim potentia actiua eſſe valet ſpecierum,& vt ſic intellectus agens appellari:& rurſum operatiua per illas,ſicque dici intellectus poſsibilis, neq; in actibus ſpiritualibus principium agendi,& recipiendi oportere diſtingui,vt alibi traditur. Secundo, quia multarum ſpecies poteſt intellectus poſsibilis ſibi formare, vt ex ſupradictis patet:ergo ſi vim actiuam habet ſpecierū quarūdam, omnium plane habere poterit. Tertio intellectus noſter quaſi medius eſt inter intellectū angelicum,& ſenſum,ille enim natura ſua inditas habet ſpecies omnium rerum, ac ſi ab intellectu inſtar paſsionum dimanarent, potentiæ autem ſenſitiuæ maxime exteriores, & ſpeciebus carent, & illas ab extrinſecis obiectis recipiunt, intellectus vero noſter,& ſpeciebus caret à principio, in quo à perfectione angeli declinat,& quandam habet conuenientiam cum illo: ſtatim enim, ac anima ipſa quippiam cognoſcit per phantaſiam,ab ipſo intellectu manat ſpecies id repræſentās. Quare efficientia hæc quodammodo ſe habet inſtar emanationis ſpeciei ab intellectu,atq; ita potentia diſtincta non procedit talis efficientia. Confirmatur,quoniam intellectus agens poſt hāc vitā ſemp actione carebit, quod inconueniens cenſetur ſi potentia eſt diſtincta realiter: erit ergo virtus eiuſdē potentiæ. Itaq; vniuerſa,quæ de vtroq; intellectu dicuntur,de duplici eiuſdem potentię vi facile dici poſſunt,quæ certe opinio verior apparet,quamuis nihil certum ſe offerat: an autem diſtinctio formalis ſaltem ſit admittenda, dicetur inferius.

Pars neg. probabilior.

Vide in diſp. 18. metaph. ſect. 7.

CAPVT IX.

Vtrum intellectus practicus, & ſpeculatiuus ſint potentiæ diſtinctæ.

1 HAnc quæſtionem tractat Ariſtot.l.3.de Anima, c.9.&10. Eſtque valde neceſſaria ad explicanda diuerſa munera intellectus noſtri, diſputat præterea de intellectu practico, & ſpeculatiuo libr.6. Ethicorum à c.1.per ſequentia,& lib.1.magnorum moral.c.35.Metaph.cap.1.& 6.Metaph.c.1. Pro expoſitione ergo primo notandum, practicum & ſpeculatiuum potiſsime differre ex parte finis, vt Ariſt.dict.loc.docet:nam finis ſpeculationis eſt veritas, & perfectio ipſius intellectus vt ſic,finis vero practici eſt opus: & ideo ſpeculatio propter ſeipſam

Prima differentia inter practicū & ſpeculatiuum.

ſeipſam eſt appetibilis: practicum verò tantùm in ordine ad opus, & propter bonum, quod in operatione reperitur. Ad cuius differentiæ declarationem eſt ſecundò notandum intellectum noſtrum circa duo verſari: primò quidem circa cognitionem rerum tam externarũ, quàm propriæ etiam naturæ: ſecundò circa operationes proprias, inter quas aliæ ſunt in poteſtate hominis quoad vſum, & exercitium, atq; etiam quoad rectitudinem, & prauitatem, aliæ verò fiunt neceſſariò, quæ proinde in poteſtate hominis non exiſtunt. Circa priores autem operationes dupliciter poteſt intellectus verſari: aut cognoſcendo illas ſecundùm entitates ſuas naturales, aut regulando, conſtituendoque in illis modum, quo optimè fiant. Quando ergo intellectus noſter verſatur circa rem quamlibet ſibi extrinſecam, vel intrinſecã, cognoſcendo tantùm naturam, & proprietates illius, ea cognitio ſpeculatiua eſt, quando verò circa operationem hominis ipſius, regulando, ponendoque illi modum, talis actio erat communiter practica. Quapropter cognitio ſpeculatiua vendicat pro materia proxima circa quam verſatur, rem cognitam: pro fine autem ipſam veritatem, quæ de re illa poteſt demõſtrari: at verò cognitio practica pro materia, & obiecto ſortitur operationem humanam, & pro fine rectitudinem illius, &, vt itá dicã, regulationem in facto eſſe: quod intelligendum venit, quando operatio ipſa eſt praxis, vt ſtatim explicabo. Et hac de cauſa intellectus practicus rem conſiderat, vt operabilem, quia nimirum immediatè conſiderat, vt operationes hominis, ac res alias, vt ſub talibus cadunt operationibus.

Explicatur 2.

2. Hinc altera ſumitur differentia practici, & ſpeculatiui, quòd ſpeculatiuum verſatur potiſsimè circa vniuerſalia, vnde ſcientia maximè ſpeculatiua, qualis eſt metaphyſica, maximè vniuerſalia cõtemplatur: practicum verò potiſsimè intendit in particularia: qua de cauſa prudentia habitus intellectus eſt maximè practicus, quia particularia conſiderat. Ac ratio à priori eſt, quia circa actiones verſatur, quæ ad ſingularia terminantur. Et quãuis practicum circa vniuerſalia ſæpe verſetur, id tamen non niſi in ordine ad ſingularia. Vnde ſuboritur tertia differentia, quòd ſpeculatiuum eſt maximè de æternis, ac neceſſarijs: quòd ſi attingit etiam corruptibilia, ea planè abſtrahit, & quaſi perpetua conſiderat: practicum verò de contingẽtibus, quia reſpicit ſingularia particulareſque circunſtantias eorum, quæ facilè mutabiles ſunt. Eſt & alia differentia, quòd ſpeculatiuum res contẽplatur ex earum principijs: practicum verò conſiderat eaſdem, quaſi ponens in ſeipſo principium illarum: ſic philoſophus naturalis dognoſcit paſſiones animæ conſiderando quid in ſe ſint, & quomodo oriantur à tali natura, & hoc ipſum eſt cõſiderare rem ſpeculatiuo modo: philoſophus autem moralis obſeruat animæ paſsiones, vt reducendæ ſint ad mediocritatem per virtutes, quod eſt agere de illis modo operabili. Vltima tandem differentia, ad quam numeratæ omnes reducuntur, poſita eſt in diuerſitate obiecti formalis, nam practicum reſpicit operabile, vt ſic, ſpeculatiuum autem veritatem, vt ſic, quæ eſt differentia ex parte finis, vt rectè notauit Caiet. 1. p. q. 14. a. 16. Quapropter ſuperflua eſt quorundam diſputatio, an practicum, & ſpeculatiuum differant ex obiecto, an ex fine, quam excitant Antonius Andreas 6. Metaph. q. 1. Soncin. q. 4. Iauellus q. 5. ſi enim ſermo ſit de obiecto materiali, in eo planè non differunt, cùm circa idem obiectum materiale practicum, & ſpeculatiuum poſsint verſari: ſi verò de obiecto formali idem prorſus eſt cum fine: nulla ergo exiſtit controuerſia.

2. Differẽtia

Tertia.

Quarta.

Quinta.

3. Ex dictis de practico, & ſpeculatiuo in communi colligitur primò reſolutio illius quæſtionis, an ſcientia practica, & ſpeculatiua differant ex fine ipſius ſcientiæ, multi enim putant habitum practicum non eſſe abſq; fine ſcientis, vt Soncin. & Iauellus paulo ante citati, quibus videtur fauere D. Th. 1. p. q. 14. a. 16. & q. 79. a. 2. Dicendum eſt tamen, habitum ex ſe habere practicũ eſſe, vel ſpeculatiuũ, neq; finem ſcientis poſſe variare huiuſmodi rationem in habitibus: ſic ſciẽtia, qua cognoſcitur Deus cum attributis ipſius ſpeculatiua eſt, quantumlibet ipſe ſciens finem aliquem extrinſecum per illã ſibi proponat acquirendum. Alioquin vana foret diuiſio ſcientiarum in practicas, & ſpeculatiuas, nam quælibet poſſet practica euadere, aut ſpeculatiua iuxta placitum addiſcentis, quod eſt ridiculum. Ac ratio à priori eſt, quia habitus practicus dicitur, eo quòd directiuus ſit operationis, quòd verò actu non dirigat per directionem, & intentionem addiſcẽtis, per accidens eſt, nec illius mutat naturam, ſicut regula ſemper talis eſt, quanuis ad regulandum non applicetur. Ita Caiet. citato art. 16. primæ partis, Ferrar. 3. contra gentes, cap. 20. Soto q. 4. proœmialium in logicam. Fatemur tamen finem ſcientis modum mutare in acquiſitione ſcientiæ, operationemque & habitum practicum reddere, non quidem per ſe, ſed quaſi per accidens, & occaſionaliter: veluti ſi quis acquirat ſcientiam de re operabili, non animo operandi, ſed cognoſcendi naturam illius, procedit quidem ex accidenti, ſpeculatiuo modo: qui verò addiſcit animo operandi, procedit practico, atque adeò cognitio hæc practica erit, illa ſpeculatiua, quod quidem ex fine ſcientis ortum habuit, occaſionaliter tamen id habent ex intrinſeco modo procedendi, & ita eſt intelligendus S. Thomas: ſi tamen quis non variaret modum acquirendi ſcientiam, quanuis variaret propoſitum, & finem ſuum, ratio ſcientiæ non mutaretur, & ita per ſe loquendo finis ſcientis non variat rationem habitus practici, vel ſpeculatiui.

1. Coroll. ex doctrina data.

Finis ſcientis poteſt per accidens variare rationem practici, vel ſpeculatiui: non vero per ſe.

Sed an in actibus ipſis requiratur actualis intentio operandi vt conſideratio practica dicatur, dubitari poſſet. Quidam affirmant, aſſerentes nullam conſiderationem actualem eſſe practicã ſimpliciter, niſi illi addatur actus voluntatis intendentis operationem, habitus enim, inquiunt, dicitur practicus, quia eſt directiuus, talis autem eſt abſque operantis directione, & ideo eſt etiam practicus abſque tali directione: at vero actus practicus dicitur, quia actu dirigit, non poteſt autem dirigere actu niſi voluntatis intentio accedat: quare, &c. Alij addunt requiri voluntatem rectam, quod falſum puto, nam à voluntate errante procedere poteſt actus practicus prauus: & imprudẽtia practica planè eſt, ſicut contraria prudentia, imò & error practicus dari valet, vnde ex 3. Ethicorum, cap. 1. celebratur omnem prauum ignorare quid agat, ignorantia practica videlicet, ignorantia quippe ſpeculatiua minime ignorat. 4.

In dubio ſuborto 1. ſententia.

2. Sententia reiicitur.

Atenim non ſolùm ſententia hæc, verum etiam prior diſplicet, namque vt actus intellectus dicatur practicus, non pendet à voluntate, vt à mouente: quod probatur, quia omnis actus intellectus, qui de ſe tendit ad mouendum appetitum, & regulandum actum illius, practicus eſt: actus autem, à quo mouetur appetitus, antecedit omnem appetitum: non ergo actus practicus per ſe requirit voluntatis intẽtionem. Maior patet: quia non intellectus ſpeculatiuus, ſed practicus mouet appetitum, vt docet Ariſtoteles: minor verò oſtenditur, quia appetitus non tendit niſi ad obiectum cognitum, ideoque prima cognitio practica appetitum mouens præire debet omnem actum appetitus, aliàs in infinitum procederetur, vt notauit Ariſtoteles 7. Ethicorum ad Eudemum, & nos infrà 5.

1 Quoque exploditur.

ſtrà dicemus l.5.c.3.hic verò actus, *omne malum eſt fugiendum*, practicus eſt, ſiquidem vim habet mouendi appetitum, imò primum principium cenſetur rationis practicæ: vt D.Th. notat. 1.p.q.79.a.12. vnde in 2.2. q. 49.a. 2. habitum elicitiuum talis actus inter partes prudentiæ collocat.

6. *Replica pro eadē 1. ſententia.*

Sed occurrunt aduerſarij, actus eiuſmodi non eſſe perfectè practicos, cùm poſsit mens in eorum cognitione ſiſtere: & ſpeculari tantū omne malum eſſe deteſtabile, & omne bonū dirigibile, vnde à quibuſdā ſimiles actus vocantur ſpeculatiuè practici.

Vera enodatio.

Fortaſſe tamen quæſtio de nomine erit, atq; ita actus ille poteſt ſimpliciter practicus cenſeri.

Suadetur.

Vnde S.Th.q.17.de veritate, a.1. ſynderesim vocat ſimpliciter habitum practicum. Ratio eſt, quia licèt poſsit intellectus in cognitione illa ſiſtere, ex natura tamē ſua actus ipſe mouere appetitum valet, media cōcluſione practica, quę ex illo infertur, aſſenſus namq; principiorum naturaliter tēdit ad aſſenſum concluſionū, eiuſdemq; ordinis eſt cum illo: vnde confirmatur inſtitutū, nam actus hic in particulari, *malum hoc*, v.g. furtum, *eſt fugiendū*, practicus eſt: ergo, & vniuerſalis ille, *omne malum eſt fugiendum*, practicus erit. Antecedens ſuadetur, quia talis habet pro obiecto rem operabilem, modoq; operabili circa illam verſatur, cùm proponatur facienda, & actus ipſe ſufficiens ſit ad mouendum voluntatem, & ad hoc ex ſe dirigatur. Iam conſequentia ſuadetur: quia eadē eſt ratio de actu vniuerſali, & particulari. Hinc ergo formatur argumentum. Actus hic, *omne malum eſt fugiendum*, practicus eſt, nō pendet autem ex voluntate operantis: ergo, &c. Tandem actus conſcientiæ, dictus murmuratio intellectus de actu malo, ex quo ſequitur remorſus in voluntate, ille, inquam, actus practicus eſt: vtpote quædam ſynderesis, mouetque voluntatem, & tamen præuenit omnem appetitum, quia nobis etiam nolentibus intra nos excitatur: ergo actus practicus non tantùm ille eſt, qui à voluntate procedit, vel qui actu dirigit operantem, ſed qui de ſe eſt ſufficiens ad mouendum appetitum, & ad id ex ſe tendit natura ſua.

7. *Doctrina proxima temperatur.*

Eſt quidem verum inter practicos actus eſſe nonnullos magis practicos, quàm alios: namque ſermones vniuerſales nonnihil magis ſpeculationis participant, & inter actus proſecutionis, vel fugæ ij, qui exercitè ad illam dirigunt, quale imperium, magis practici ſunt, quā qui in actu ſignatò ſolùm iudicant fugiendum eſſe, vel perſequendū: omnes tamen poſſunt dici practici abſolutè, quia omnes habent pro fine opus. Inferes, ergo omnis actus intellectus practicus eſt, ſiquidem omnis de ſe excitat voluntatem ſaltem delectando, cognitioq; Dei practica eſt, quoniam motiua etiam eſt voluntatis ad illum amandum. Neganda tamen ſequela, actio enim practica non ea dicitur, ex qua ſequi poteſt affectus in voluntate, vt S.Thom. notat de veritate, q.14. art. 4. ſed quæ directiua eſt operum, ad hocque tendit ex genere ſuo, huiuſmodi verò eſt omne dictamē intellectus circa res agendas, vel fugiendas, ſunt item conſilij, qui planè inducunt ad operandum, quanuis efficaciter id non efficiant, id enim de ratione omnium practicorum actuum non eſt, ſed q́ ad id tendant ex ſeſe.

8. *2. Corollar.*

Secundò colligitur ex dictis, quidnam ſit actus practicus, quidnam praxis, de quo plurimi plurima diſputant tam metaphyſici, quàm Theologi, quidam autem affirmant praxim debere eſſe operationem intellectus: alij verò, vt Scot. & Soncin. definiunt praxim neceſſariò eſſe operationem alterius potentię ab intellectu: eſt verò, vt exiſtimo, diſſenſio de nomine, nam actus practicus eſt, vt diximus, quo intellectus ordinat, aut dirigit operationem, praxis verò dicitur operatio ipſa quæ regulatur, & ordinatur per actionem practicam intellectus: nam praxis nomen Græcum eſt, Latine, operationem ſignificans: atque hic videtur communis vocabulorum vſus, vnde communiter praxis putatur actus alterius potentiæ ab intellectu, practicus vero actus ab intellectu ipſo elicitur, atque intra illum inuenitur.

Sed, an praxis ſit etiam interdum actus ab intellectu elicitus communiter negari ſolet, dicendum tamen actum intellectus conſiderari, aut vt operatio eſt ſecundum ſuam ſubſtantiam tantum, ſicque verum, vel falſum eſſe, ac ſpeculationem quandam. Aut conſiderari, vt obijcitur actui voluntatis, ab eaque elicitur, & à prudentia imperatur, & vt ſic intellectum bonum eſſe, vel malum, atque eius actus praxes, cum ſint actus voluntarij, & morales, proindeque virtutis, vel vitij: quapropter cum Sanctus Thomas prima ſecundæ, quæſt.57. artic. primo, ad primum, ait habitum practicum dirigere opus exterius, ſeu alterius potentiæ ab intellectu, non contendit dirigere ſemper, ac neceſſario, ſed communiter. Etenim prudentia dirigit etiam actus intellectus quantùm ad vſum: vel certè intelligendus erit, quod immediatè dirigat actum alterius potentiæ, nempe voluntatis: mediatè enim dirigere poterit actum intellectus, in quantum ſub voluntatis electionem cadit. 9. *Dub. cuiuſdam enodatio.*

Tertio colligitur deciſio quæſtionis propoſitæ, cuius tandem concluſio ſit. Intellectus practicus, & ſpeculatiuus non duæ ſunt, ſed vna potentia tantum realiter, atque formaliter. Ita S. Thomas ſuprà dum aſſerit hoſce intellectus differre tantum ſecundùm modum concipiēdi noſtrum. Ratio concluſionis eſt, quia obiectum intellectus adęquatè eſt vnum formaliter, nempe intelligibile: ſub quo continentur practicum, & ſpeculatiuum, & eorum actus tanquam obiecta partialia, quod ſuprà lib.3.c. 30. in ſimili dicebamus de ſenſu interiori, & patet ampliùs. Nam ſpeculatio eſt quaſi fundamentum actus practici, à cognitione enim ſpeculatiua ſæpe deſcendimus ad cognitionem practicam: præterea ſi intellectus practicus, & ſpeculatiuus formaliter differant propter diuerſitatem actuum, quælibet potentia haberet innumeras ferè diſtinctiones formales, nam quot habet actus diuerſos, tot conceptibus diuerſis poteſt concipi. Tandem, quia potentia intellectiua eſt vniuerſaliſsima in ſuo genere, ideo vna tantùm meritò ponenda eſt. 10. *3. Corollar. continens aſſertionem principalem.*

Huic concluſioni repugnare videtur Ariſtoteles 6. Ethicorum, cap.1. & libro magnorum moralium, cap.35. vbi intellectum practicum, & ſpeculatiuum, duas partes animæ genere diuerſas vocat, aſsignata etiam diſtinctione ex obiectis: & 3. de Anima, textu 53. intellectum practicum virtutem deliberantem appellat, intellectum vero ſpeculatiuum principium intelligendi, additque diſtingui inter ſe magis, quam iraſcibilem, & cōcupiſcibilem, quæ vtiq; potentiæ ſecundum penè omnes diſtinguuntur realiter: quare &c. Accedit ratio, quia diuerſa obiecta, & actus horum intellectuum veram arguunt diſtinctionem. Ad Ariſtotelem reſpondendum: ſi, vt verba ſonant, opinetur, non eſſe probandum: exponi tamen poſſet, voluiſſe tātum in intellectu noſtro duplicem vim partialem intelligi, duplexque munus eiuſdem potentiæ, veluti ſi in luce Solis diſtinguamus virtutem calefaciendi, atque illuminandi ad oſtendendos diuerſos effectus eiuſdem potentiæ. Ad rationem dicitur illa omnia, quæ recenſentur partialia eſſe ſub obiecto adæquato comprehenſa. 11. *Obiectio contra aſſert. ex Ariſtot.* *Ex ratione* *Satisfit.*

Sed obſtat adhuc, ſi intellectus practicus, & ſpeculatiuus eſſentia non diſtinguantur, nec habitus ſcientiæ practicæ, & ſpeculatiuæ diſtinguentur. Ita quidem aſſeruerunt Soncin. Iauellus, & alij cum Capreo- 12. *Inſtantia ex ſententia Capreoli, & quorundam Thomiſt.*

Excluditur. Capreolo in prologo. Eorum tamen ſententia falſa videtur, quoniam prædicti habitus per proprios, & intrinſecos fines, & obiecta formalia ſeparantur, vt ſuprà oſtendimus, neque eſt ſimile de potentia, & habitibus: nam, vt etiam alibi monuimus, potentia multo vniuerſalior eſt, quam habitus eam perficientes, cùm ſit ſuperior, & eminentior, vnde licet vna potentia ſit, quæ ſpeculatur veritates, & dirigit operationes humanas: alter tamen habitus eſt, qui potentiam hanc perficit in primo munere, alter, qui in ſecundo: qua de cauſa diſtinctio habituum non eſſentialis ſolùm, ſed etiam generica dici ſolet: vt notauit Sotus in logica ſuprà, & Caiet. 1. p. q. 1. a. 4. non quòd in nullo genere conueniant, vt nos etiam in poſteriorib. apud Ariſtotelem docuimus, ſed quòd conſtituant duos habituum ordines valde inter ſe diuerſos, diſtinctaſque rationes ſcientiarum ſub ſe continentes. Vnde ſub priori ordine continetur tota latitudo principiorum, concluſionumque ſcientiarum ſpeculatiuarum, quæ ex varijs abſtractionibus diſtinguuntur, de quibus etiam in proprio loco plura diximus, ſub poſteriori verò tota latitudo habituum practicorum coercens omnes practicas ſcientias, artes, prudentiam, &c. qui habitus inter ſe per actiuum, factiuumque diſtinguuntur ab Ariſtotele 6. Metaph. & 6. item Ethicorum.

13 *Notatio 1. pro doctrina proxima.* Ad cuius diſtinctionis intelligentiam eſt notandum, primò, quòd habitus practicus ille dicitur, qui ponit modum, & rectitudinem in dirigenda actione humana, quæ quidem dirigi poteſt, aut quantùm ad vſum moralem, vt ſcilicet ſtudioſè fiat, aut quantùm ad rectitudinem naturalem, id eſt, vt nimirum in proprio genere operatio illa perfecta prodeat: ſic ars pingendi vel ſcribendi hominem dirigit ad rectè exercendam illam operationem in ordine ad picturam, vel ſcripturam bonam. Prima rectitudo operationis eſt rectitudo ad bonum ſimpliciter, quia eſt bonum hominis, vt homo eſt. Secunda rectitudo eſt ad bonum ſecundum quid, quia eſt bonum hominis, non vt homo eſt, ſed vt talis, vel talis artifex. Rurſum prima rectitudo pertinet ad prudentiam, & actus illam comitantes, tendit enim ad rectitudinẽ ſimpliciter voluntatis, & appetitus. Secunda verò rectitudo pertinet ad artes, vnde ſcitè ſcripſit Ariſtoteles, prudentem magis vituperari, ſi volens errauerit, quàm ſi nolens, at verò artificem è contrario plus vituperari, ſi errauerit nolens, quàm ſi volens: quia in prudente requiritur rectitudo appetitus, non item in artifice.

14 *Notatio 2.* Secundò eſt notandum inter operationes humanas, quaſdam eſſe, quæ tranſeũt in exteriorem materiam, efficiuntque aliquid manens tranſacta actione, alias verò, quæ non tranſeunt in talem materiam, ſub quibus comprehenduntur, quæ nihil operis relinquunt, cùm tranſierint, veluti citharizatio, ſaltatio, &c. primi generis operationes factiones propriè vocantur: Ariſtoteles ergo dictis locis agibile vocat, id quod eſt agibile ſimpliciter, & ita ſolam prudentiam ait vocari, verſarique circa agibile, & artem omnem circa factibile: vnde prudentiam vocat habitum cum ratione actiuum, artem verò habitum cum ratione factiuum, idem habet libro magnorum moralium, cap. vlt. At enim Alexander Aphrod. 6. Metaph. c. 1. quem ſequi videtur S. Thomas 1. 2. q. 57. art. 4. duplices artes diſtinguit, alias, quæ verſantur circa agibile, dicunturque liberales, cuiuſmodi ſunt quæcunque circa actiones immanẽtes verſantur, & alias, quæ circa factibile occupantur, ac dicuntur, ſeruiles: prioris generis artes diſtinguuntur à prudentia, quæ circa agibile ſimpliciter verſatur, dirigendo bonitatem, rectitudinemque ſimpliciter in actionibus: artes verò circa agibile ſecundum quid, vt diximus. Vrgebis Dialectica igitur ſcientia practica erit, cùm ars directiua ſit operationum humanarum, & earum regula. Occurrendum tamen quantùm ad modum quidem practicam eſſe, attamen excipi à numero artium, & ſpeculatiuam dici poſſe, quia ſpeculationem, vt ſpeculatio eſt, dirigit, vt alibi diximus. *Dialectica practica ne ſit, an ſpeculatiua.*

Supereſt breue dubium, an vnus, idemque habitus eſſe queat practicus, & ſpeculatiuus, ac negandum videbitur, cùm dixerimus diſtingui eſſentialiter. Cenſeo tamen inter habitus infuſos aliquos eſſe practicos, & ſpeculatiuos ſimul, eo quòd perficiunt intellectum ſecundũ operationes aliquas vtriuſque generis: cuiuſmodi ſunt fides ſupernaturales, Spiritus ſancti dona, quę fidei correſpondent, vt docet D. Thomas 2. 2. q. 4. art. 2. ad 3. & q. 8. & 9. Scientia deniq; Theologiæ. Ratio eſt, quia tales habitus cùm habeant ſupremum obiectum, nempe Deum, ad quem omnia ordinantur, tractando de Deo ſummam ſpeculationem attingunt, quia verò ſimul agunt de ijs, quæ ad Deum ordinantur, inter quæ operationes humanæ numerantur, aliquid etiam practici participant, inter alios verò inferiores habitus quidã ſunt merè ſpeculatiui, vt metaphyſica, quidam merè practici, vt prudentia: quidam aliquid ex vtroq; videntur cõmunicate, vt moralis philoſophia, quæ quidem practica videtur eſſe, partimque ſpeculatiua. vt inſinuat Ariſtoteles in principio Ethicorum. Quapropter ſpeculatiuum, & practicum differentiæ erunt eſſentiales, quando habitus eis adæquatur, at quando habitus ſuperiorem quendam modum ſortitur, poteſt nonnihil ex vtroque participare, & intellectum ſub vtraque ratione perficere. 15. *Quæſtiuncula expeditur.* *De hoc argumẽto videndus Author diſp. 44. Metaphyſica ſect. vltima à num. 18.*

CAPVT X.

Vtrum in parte intellectiua ſit memoria, vel aliqua potentia ab intellectu diſtincta.

IN hoc capite ſupereſt explicemus reliqua, quæ ad potentiam intellectiuã pertinent: quorum primum illud eſt, quomodo intellectus noſter prętерita cognoſcat, & obiter etiã attingemus de modo cognoſcendi futura, ac tandẽ diuerſæ denominationes explicabuntur, quæ intellectui accõmodantur. Circa primũ experimento cõſtat, intellectum noſtrum cognoſcere prętеrita, de modo tamen eſt difficultas: circa quã fuit opinio Auicennæ poſt actum intelligendi, intellectum non cõſeruare ſpecies, ſed quandocunq; cognoſcit abſens obiectum, fieri nouam productionem ſpeciei à phantaſmate, & intellectu agente. Ratio eius eſt, quia ſi potentia cognoſcitiua conſeruaret ſpecies, ſemper cognoſceret, quia ſemper prę̄ſtò eſſet cognoſcendi cauſa, nimirum potentia, atque ſpecies. 1. *Tria hic explicanda puncta.* *Primum punctum.* *Auicennæ placitum circa hoc punctum.*

Sit tamen prima concluſio. Species intelligibiles conſeruantur in anima tranſacto intelligendi actu. Eſt communis Theologorum, de qua D. Auguſt. 10. lib. confeſsionum, à c. 8. & vltra, Magiſt. in 2. diſt. 3. & ibi expoſitores D. Thom. 2. contra gentes, c. 74. Cicero Tuſculana prima: colligiturque ex Ariſtotele lib. 2. de Anima, cap. 5. vbi docet intellectum permanere poſſe in actu primo abſque ſecundo, & lib. de memoria, & reminiſcentia, cap. 2. fatetur dari memoriam intelligibilium: id q; experientia patet: nam recordamur actuum prętеritorum Dei, & beneficiorum eius: itẽ cùm volumus, conſideramus ea, quæ habitualiter nouimus: eſt autem ſuperfluum nouam ſemper productionem ſpecierum inducere, quia rerum plurimarum ſpecies multo diſcurſu, & labore comparantur, eaque ratione tolleretur ſcientia habitualis, quæ magna ex par- 2. *1. Aſſertio contra Auicennam.* *Suadetur experimẽto.*

Et ratione. ex parte conſiſtit in ordine ſpecierũ. Cauſa à priori eſt, quia intelligibiles ſpecies non pendent in cõſeruari à præſentia obiecti, nec ab actu intelligendi, quia nullum eſt talis dependentiæ veriſimile fundamentum: neq; nullum genus cauſæ aſsignabitur in quo pendere dicantur, aut contrarium, à quo iam productæ corrumpantur, cùm tam ipſæ quam ſubiectum ſpiritualia ſint. Et confirmatur, quia intellectus angelicus cõſeruat ſpecies, & pars ſenſitiua interior ſimiliter: cur ergo nõ intellectus noſter, qui in ſuo genere habere debet virtutem completam cognoſcendi: ea verò magna ex parte completur ex hac perfectione retinendi ſpecies: alias anima ſeparata non recordaretur rerum, quæ geſsit in corpore, cuius oppoſitum Scriptura ſacra non obſcurè teſtatur, docens animam ſeparatam memorari rerum huius vitæ, vt Lucæ 16. Iſaiæ vltimo, de quo iterum lib. 6. cap. 3. fundamentum tamen Auicennæ ſolutum eſt lib. 3. cap. 3. de quo vidẽdus D. Th. de memoria, & reminiſcẽtia, lect. 2.

Satisfit Auicennæ.

3\. *2. Aſſertio contra Magiſtrum.* Reſtat verò dubium, quænam ſit potentia conſeruans haſce ſpecies, nam Magiſt. ſuprà putat diſtinctam ab intellectu. Sit tamen ſecunda concluſio. Potentia ſpecierum ſeruatrix ipſe eſt intellectus. *Probatur 1.* Suadetur primo, quia eadem eſt potentia cognoſcens in præſentia, & abſentia obiecti, vt de ſenſibus interioribus vidimus in lib. 3. quod maiori ratione verum habet in intellectiuis potentijs, quæ ſunt vniuerſaliores, ac minus limitatæ. *Secundo.* Secundò, quia ſuperfluum eſt multiplicare potentias ſine neceſsitate: rationes deinde pro prima cõcluſione factæ probant ſpecies intelligibiles in ea potentia conſeruari, in qua primò recipiuntur.

Dubii incidentis dilutio ex ſchola Thomiſt. non placet. Dubium tamen vlterius ſuboritur, an intellectus conſeruans, vt probatum eſt, ſpecies, propriam rationem vendicet memoriæ S. Thomas ſuprà a. 6. negat, quoniam memoria (inquit) debet eſſe præteriti, vt præteritum eſt, intellectus autẽ non poteſt cognoſcere præteritum vt ſic, id enim importat tempus determinatũ in particulari, quod pertinet ad conditiones indiuiduas, quas ignorat intellectus, qui vniuerſalia tãtùm attingit. Hoc idem ſentit ipſius Schola, ſed iam excluſum eſt ex ſupradictis: etenim intellectus rem cognoſcit cum affectionibus, ſeu conditionibus peculiaribus perfectius multo, quàm ſenſus. *Aliorum reſponſio exploditur.* Alij ergo putant intellectum non ſortiri perfectam rationem memorię, eo quòd non habeat pro obiecto adæquato præteritum, vt ſic, ſed indifferens ſit ad præſens, & præteritum cognoſcendum. Hoc tamen momentum non habet, quia memoria etiam ſenſitiua nõ verſatur adæquate circa præterita, ſed etiam præſentia nouit, vt oſtendimus: præterquam quòd non ſit, cur ad rationem perfectæ memoriæ ſpectet adęquari præterito: Angeli namque & Deus perfectiſſimè memorantur. Geneſ. 9. *Recordabor fœderis mei*, & cæt. Ierem. 2. *Recordatus ſum tui.* Nimirum Deus memoriam habet, non vt potentiam tantùm importat, ſed actualem cognitionẽ omnium pręteritorum, qua tamen etiam præſentia intuetur.

4\. *3. Concluſio contra prædictos authores probatur.* Tertia itaque concluſio ſit. Intellectus eſt propriè admodum memoria, & multo perfectior, quàm in parte ſenſitiua inueniatur. Hæc ex ipſa definitione oſtenditur. Nam memoria eſt potentia cognoſcens præteritum vt præteritum, ſed intellectus hoc modo perfectius percipit, quàm ſenſus: quippe qui nouit tantùm præteritum materialiter, intellectus verò etiam formaliter, cùm cognoſcat ipſam temporis rationem: ergo, &c.

Inſtantia ex Ariſtotele ſoluitur. Oppones in hunc modum, Ariſtoteles lib. de memoria, & reminiſcentia videtur abſtruere memoriam per ſe eſſe primi ſenſitiui, per accidens verò eſſe intellectiuæ partis. Experientia quoque liquet memoriam intellectiuam maximè pendere à ſenſibus: quare, &c. Reſpondendum: cùm intellectus in hac vita pendeat in cognoſcendo à phantaſmate, eorum tantum memorari, quorũ phantaſmata apud ſenſum reperiuntur, ideoq; memoriam dici exiſtere in primo ſenſitiuo, ortumq; habere depẽdentiam memoriæ intellectiuæ à ſenſibus: vnde rerum, quæ altius imaginationi imprimuntur, facilius memoramur, qua de cauſa Cicero in I. Rheticorum monuit, ſi ſubtilium rationum memorari volumus, eas ſenſibus alligemus.

Pro cognitione futurorum non poſſumus hoc loco multa differere, videri poſſunt alijs in locis in Theologia: hic breuiter eſt notandum, eiuſmodi futura, vt futura ſunt, non poſſe a nobis certò cognoſci per vim natiuam intellectus. Secundo notandum inter contingentia quædam eſſe libera, vtpote quæ à libertate pendent: alia verò contingentia dici à cauſis quidem naturalibus: ſed quia aliquando impediũtur, ideo ſuam etiã contingentiam habere cenſentur. Et in vtriſq; alia dantur, quæ ſæpe eueniunt, alia quæ raró, vel quæ ad vtrũlibet: atq; in confuſo loquendo ea, quæ frequenter eueniut, iudicari probabiliter poſſunt euẽtura, & ſic de alijs proportione ſeruata. At vero deſcendẽdo ad particulares effectus conſiderandæ ſunt circunſtantiæ, & ſigna omnia, ex quibus coniectari poſsit quidnam ſit euenturũ, nunquam tamẽ determinato iudicio cognoſci valẽt, ea pręcipuè quę ſunt libera: vnde qui huiuſmodi futura prædicut, vt certa, ſæpiſsimè decipiũtur, & ſpiritu dæmonis aguntur. Alię tandẽ ſunt res futuræ ſatis certę: aut quia ſunt à Deo reuelatæ vt extremum iudicium: aut quia habent determinatas cauſas naturales, quæ proinde poſſunt à nobis determinatè, ac certo cognoſci, cum ſubordinatione tamen ad diuinam poteſtatẽ, quæ facilè omnes poteſt inuertere. 5. *Notationes pro cognitione futurorum.*

Vltimo loco eſt in hoc capite notandum, intellectum noſtrum varias habere denominationes, quarum omniũ ſignificata explicare oportet, quia non diuerſas potentias important, ſed vnam, & eandem ſub rationibus diuerſis. Ad illarum ergo omniũ explicationem recolendũ ex ſuperioribus intellectum ſecundùm ſe nudum quidem eſſe ſpeciebus, & habitibus, potentem vero vtraq; recipere, & vt ſic dici poſsibilem, cumque primò recipiat ſpecies rerum, vel habitus, ideo intellectum vocari *in actu primo*, hoc eſt, habitualiter: poſtmodum verò cùm iam actu operatur, dici intellectũ *in actu ſecundo.* Porrò in hac operatione multipliciter variatur. nam res quaſdam cognoſcit ſimplici intuitu, vt de primis principijs indicat naturali lumine ſine diſcurſu, ſub qua conſideratione *intellectus* ſimpliciter nominatur, eo quod in tali operatione aſsimilatur intelligẽtijs angelicis. Ex principijs deinde ratiocinando concluſiones colligit: eoq; modo appellatur *ratio.* Vnde iam conſtat rationem, & intellectum eandem eſſe potentiã. Deinde ratiocinatio hæc verſari poteſt, aut circa res diuinas, & æternas, aut circa humanas, & caducas. Circa diuinas dupliciter, vel cognoſcendo, atq; in ſe ipſas contemplando, vel per eas regulãdo actiones humanas, veluti ſi ex bonitatis Chriſti conſideratione colligamus peccatum non debere regnare in mortali corpore noſtro, quod fecit Paulus ad Roman. 6. Ratio ergo hoc vtroque modo diuina conſiderans *ratio ſuperior* nominatur. Similiter circa res humanas verſari poteſt intellectus cognoſcendo, aut etiam actiones hominis regulãdo, quo pacto dicitur *inferior ratio.* Atque ita conſtat etiam inferiorem rationem, ac ſuperiorem vnam eſſe inter ſe potentiam, eandemque cum intellectu de qua diſtinctione optimè D. Auguſtin. de Trinitate, ca. 3. Vlterius verò dici ſolet intellectus *mens*, qua voce potentia alia non importatur, ſed explicatur dignitas intellectus noſtri, mens enim quandã eminentiam ſignificat in ipſa potẽtia intellectiua, 6. *Varia nomina vnius intellectus percurruntur, & nomina*

quaſi

quaſi à metiendo dicta, metitur enim veritatem in rebus, quidque vnicuique conueniat, aut non conueniat. Diſtingui præterea ſolet in anima noſtra pars *opinatiua*, & *ſcientifica*, Ariſtoteles enim 6. Ethicor.cap.1. ait eſſe in anima poteſtates, & vires rationis participes, alteram per quam contemplamur neceſſaria, ad quam habitus ſcientiæ pertinent, alteram per quam contemplamur contingentia, ad quam pertinet habitus opinionis, quo loco intelligentiæ non ſunt diuerſæ potentiæ, ſed vnus intellectus vtraſque complectens vires, diſcurrendi ſc. tum in rebus euidentibus, tum etiam in probabilibus, vnde diuerſas recipiat denominationes. Eodemq; modo eſt interpretandus Auguſt.10.de ciuitat.fere per totum. Denique dici interdum ſolet intellectus noſter *adeptus*, id eſt, in eo ſtatu conſtitutus, in quo conſequutus ſit quæcunque habere poteſt, quem ſtatum ſolum in gloria habebit. Atque hæc ſunt officia, quæ intellectui tribuuntur. De alijs enim vocibus practico, ſpeculatiuo, & memoria iam à nobis eſt dictum.

7 *Obiectio dupliciter remouetur.*

Ex dictis omnibus conſtat potentiam intellectiuam eſſe vnicam, ſignificatam diuerſis nominibus iuxta diuerſos conceptus inadæquatos intellectus noſtri. Dices, ſi hæc omnia, nec diſtinctionem quidem formalem, ſeu eſſentialem arguunt in intellectu poſsibili, certe neque agens intellectus ab eo diſtinguetur eſſentialiter, ſi ſemel demus non diſtingui realiter. Admitti totum in primis poſſet, neque magnum id eſſet inconueniens. Secundo neganda eſt æquiparatio: namque intellectus poſsibilis, & agens obiecta adæquata vendicant, actuſque adæquatos omnino diſtinctos: in modo etiam operandi longe differunt, quia vnus operatur cognoſcendo, & non alter: vnus eſt in potentia ad actum primum, alius vero eſt in actu primo conſtitutus ex natura ſua, ac tandem rationes habent diſtinctas, quarum altera non eſt pars alterius: at vero rationes illæ, quas in intellectu poſsibili conſideramus, partiales ſunt, & inadæquatę, integrantes vnam perfectam rationem potentiæ cognoſcitiuæ, & ideo non eſt par ratio.

8. *Alia intellectus nomina vlterius afferuntur.*

Præter dicta circumferuntur alia nomina, quæ non tam ipſam potentiam intellectiuam, quàm actum aliquem, vel habitum eius ſignificant, quorum primum eſt *intelligētia*, quæ proprie actualem dicit operationem, qua rem ſimplici intuitu cognoſcimus, vnde ſimplex primarum veritatum cognitio *intelligentia* dicitur, cùm verò talem cognitionem ad alia cognoſcenda adhibemus, *diſcurſus* vocatur, ab alijs verò *attentio*: cùm autem circa aliquid inquirendum inſiſtimus, *cogitatio* nuncupatur, & in practicis *conſultatio*, cùm cognitionem aſſequimur, nominatur *ſapientia*, vel *rectum iudicium*, cùm res cognitas diſponimus, vt alijs manifeſtamus, quædam *interior locutio* cenſetur, & per hæc pleraq; nomina alia internoſcemus: vniuerſa enim exponere eſſet ſuperfluum.

9. *Duo alia tādem exponūtur de quib. author 2.2. tract.3. diſp. 12 ſect.1.*

Duo tamen non prætermittam, *ſyndereſim*, & *conſcientiam*: *ſyndereſis* nomen eſt non intellectus, ſed habitus in eo exiſtentis, facilemque reddit ad aſſentiendum principijs practicis, vnde Latinè ſonat conſeruationem, fortaſſe quia iudicio talis habitus plura ſunt conſeruanda, vel certè, quia illius munus eſt conſeruare in nobis officium rationalis naturæ. De hoc habitu, atque altero, qui circa ſpeculatiua verſatur, intellectuſque principiorum dicitur, videantur dicta apud Ariſtotelem in poſterioribus. Iam conſcientia ſignificat habitum quendam dimanantem à ſyndereſi immediatè, vel mediante iudicio alicuius concluſionis practicæ, eſt enim conſcientia quoddam actuale examen noſtrarum operationum, quo iudicamus illas malas eſſe, aut bonas: ſi fortè iudicamus malas, è veſtigio ſequitur in voluntate remorſus, & triſtitia quædam, quæ *vermis* appellatur. Si autem nihil apprehenſibile in illis inuenimus, ſubſequitur quies quædam, & gaudium. Vnde 2.Corinth.1. dicitur, *Gloria noſtra eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Qua de cauſa Durand. in 2.diſt.9.q.2. putauit *conſcientiam* eſſe habitum voluntatis, ſed minus verè, nam, vt ex ipſo nomine conſtat, conſcientia cognitionem ſignificat, id autem, quod in voluntate ſequitur, affectus eſt bonæ, vel malæ conſcientiæ. Solet etiam aliquando ſumi conſcientia pro ipſo habitu ſyndereſis, quo ſenſu Damaſc. vocat noſtri intellectus lucem: Baſilius vero eſſe naturale iudicatorium, Hieronym. ſuper Ezechiel. appellat ſyndereſim, prout hæc omnia refert S.Thom. 1.part. quæſt.79. articul.13. & optime exponit.

E L E N C H V S

CAPITVM LIBRI QVINTI.

CAP. I. *AN in quouis cognoſcente requiratur ſpecialis potentia appetitiua.*
II. *An obiectum appetibile debeat neceſſariò eſſe bonum aliquod.*
III. *An appetitio fiat à ſola potentia appetitiua, & quid per illam producatur.*
IV. *An in appetitu ſenſitiuo ſint plures potentiæ habentes plura obiecta.*
V. *Quot, & quales ſint actus appetitus ſenſitiui.*
VI. *An appetitus ſenſitiuus ſubdatur motioni partis rationalis.*
VII. *De obiecto, & actibus voluntatis.*
VIII. *An voluntas libera in omnibus ſuis actibus remittatur.*
IX. *Quæ ſit perfectior potentia, intellectuſne, an voluntas.*
X. *De potentia motiua localiter, ſitne actiua, & ab aliis animæ potentiis diſtincta.*

LIBER

LIBER QVINTVS.

DE POTENTIA APPETENDI TAM IN COMMVNI, QVAM IN ſpeciali, ac loco mouendi.

QVINQVE diſtinxit Ariſtoteles in principio ſecundi libri de Anima potentiarum animæ genera, ex quibus tria ſunt à nobis explicata, ſcilicet potentiæ, vegetatiuæ ſenſitiuæ, & intellectiuæ: ſupereſt, vt de potentijs appetitiuis dicamus, atque adeo de potentia motiua ſecundum locum, quæ cum appetitiuis magnam affinitatem habet, de quibus idem Ariſtoteles indiſtinctè egit in reliqua parte tertij de Anima, methodicè verò Diuus Thomas 1.part.à quæſt.80.&vltra,alijque Scholaſtici Chriſtiani.

CAPVT I.

Vtrùm in quolibet cognoſcente ſit neceſſaria ſpecialis potentia appetitiua.

1 *Dubitandi ratio.* MAteriam hanc aggredimur à quęſtione an eſt, quoniam appetitus commune aliquid eſſe videtur animatis, & inanimis: vnaquæque enim res inclinationem aliquam vendicat: appetitus autem, & inclinatio non rarò confunduntur, & ideo non eſt cur hæc potentia ſpecialiter animantibus tribuatur. *Appetitus naturalis, & elicitus. Concinit diſput.1. Metaph. ſect. 6. num.30* Vt ergo diuerſitatem appetituum breuiter explicemus, eſt notanda diſtinctio appetitus in naturalem, & elicitum, de quo diximus 1. Phyſicorum, cap. 8. q. 4. circa quartam materiæ proprietatem. Appetitus naturalis dicitur quælibet propenſio cuiuſuis rei in ſuum proprium bonum, quæ propenſio non eſt proprie appetitus, ſed metaphoricè, neq; eſt ſpecialis potentia, neque fit per actionem ipſius appetentis, ſed eſt coaptatio naturalis quam quæq; res habet cum ea, ad quam ordinatur, vnde talis appetitus non ſupponit cognitionem, nec fit ab ipſo appetente, ſed illi datur à natura, & ad proprium commodum tendit: quare appetitus naturales tot multiplicantur, quot ſunt diuerſæ inclinationes naturales: de hoc ergo appetitu diſputatio hoc loco non ſuſcipitur.

2. *1. Aſſert. eiuſque ratio ex D.Thom.* Prima concluſio. Præter appetitum naturalem eſt in re qualibet cognoſcente ſpecialis potentia animæ, per quam actu ſibi proprio vitaliter appetit. Hæc conſtat experientia, cuius rationem reddit optimè D. Thomas, quòd appetitus ſequatur formam, ideoque iuxta diuerſum modum, rationemque formę, diuerſa ratio appetitus conſequatur. Vnde cùm inanimatæ res informantur ſolùm naturali forma, ſolam habent inclinationem naturalem, conſequentem naturalem formam: res autem cognoſcentes, cùm informentur etiam per cognitionem, etiam aliarum rerum formis intentionaliter ſuperiori quodam modo, fiuntque res ipſæ cognitæ vitaliter, & intentionaliter, ideo altiorem nactę ſunt appetitum, hoc eſt, vitalem, qui conſequitur cognitionem. Quæ ratio alijs etiam modis exponitur: *2. Ratio.* ac probatur ſecundò. Quia res cognoſcentes prius intẽdunt propria bona, quàm quærant, & exequantur media, quibus illa ſunt conſequuturæ: quo fit, vt in ſuis operib. cognitione ducantur: neceſſaria ergo eſt potentia ad appetenda bona, quę intendunt conſequi, parum enim eſſet bona intenta cognoſci niſi etiam appeterentur. Quare ſi non daretur appetitus, conſecutio plane non daretur: appetitus enim cauſa eſt executionis, mediat ſiquidem inter cognitionem & executionem, cùm illam ſequatur, & hanc præcedat. Tertiò probatur. Res cognoſcentes apprehendunt quid nociuum ſit toti animali, ſingulisque *3. Ratio.* eius partibus, vt capiti, pedi &c. ergo neceſſaria eſt vna potentia ſpecialis animæ, quæ hanc cognitionem ſequatur, ordineturque ad conſequendum bonum, & fugiendum malum totius, ac ſingularum partium, in quo differt appetitus naturalis ab appetitu elicitiuo, nam cum appetitus naturalis nihil aliud ſit, quàm res ipſa, vt inclinata, per ſe primo tantummodo ordinatur ad bonum particulare ſui: at appetitus elicitiuus ſpecialis potentia eſt reſpiciens bonum totius, & ſingularium partium: hac enim de cauſa animantibus communicatur non niſi ſecundum gradum cognitionis eorum, vt videbimus, appetitus autem naturales tot multiplicantur, quot ſunt res appetitæ. Videatur Caiet. 1.p.q.10.art.1. Quarto probatur ex *4. Ratio.* differentia inter cognoſcentes, & non cognoſcentes, quod hæ non ſe moueant proprie, ſed potiùs moueantur, vel ſaltem ferantur pondere quodam naturali ad perfectiones ſuas, quando illis carent: at vero res cognoſcentes ſe mouent non ſolùm ex pondere naturali, ſed cognitione. Ex qua oritur in eis pondus aliquod, ſeu appetitus, ratione cuius ad perfectiones non habitas ſponte mouentur. Confirmatur vltimo, quia in animali diuerſę ſunt potentiæ, & inſtrumenta operationum: erit ergo neceſſaria vna potentia applicans reliquas ad operationes ſuas, & hæc eſt appetitus.

Secunda concluſio, quæ ex pręcedente ſequitur, 3. ſecundum diuerſos gradus rerum cognoſcẽtium, *1. Aſſert.* ſunt etiam diuerſi gradus appetituum. vnde ſicut *Explicatur, & ſuadetur.* eſt duplex gradus cognoſcentium, ſcilic. ſentientium, & intelligentium, ita duplex eſt appetitus, ſenſitiuus ſcil. & rationalis, materialis, & ſpiritualis. Concluſio eſt omnium Theologorum, & philoſophorum: etenim ſi cognitio radix eſt, & origo huius appetitus, ex diuerſo genere cognitionis diuerſum ſequitur genus appetitus. Quod vlteriùs oſtenditur, nam appetitus ſequens cognitionem ſenſitiuam, nequaquam ſuperat talem gradum, vnde tantùm verſatur circa res ſingulares, ac materias concretas: appetitus autem conſequens intellectiuam cognitionem non debet eſſe ordinis inferioris, quàm ſit cognitio, ideoque verſari poteſt circa res ſpirituales, & vniuerſales: ſunt ergo iſti duo appetitus diſtincti, quorum primus in brutis, ſecundus in Angelis, & vterque ſimul in homine reperitur: nam in ſolo homine inuenitur cognitio ſenſitiua ſimul atque intellectiua, & in quali-

qualibet vendicat complementum ei debitum, ſeu quicquid ex vi vtriuſque conſequitur. Vnde de fide etiam certum eſt dari in homine hos duos appetitus, quorum repugnantia deſcribitur ad Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, &c. ad Gal. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem, hæc enim inuicem aduerſantur.* Matth. 17. *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum*: alius enim eſt appetitus, qui abnegat, & alius qui abnegatur. Et c. 26. *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.* Eccl. 2. *Nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur*: prohibere enim voluntatis eſt, voluptas vero appetitus ſenſitiui. Et capit. 18. *Poſt concupiſcentias tuas ne eas.* Experientia quoque docet talium appetituum diſtinctionem, nam ſenſitiuo ſenſibilia proſequimur, rationali ſupernaturalia, & diuina. Notandum tamen, de fide non eſſe hoſce appetitus realiter inter ſe, & ab anima diſtingui, hoc enim ad opiniones philoſophicas pertinet, ſed tantum haberi certum eſſe in nobis potentias ad efficiendos actus vtriuſq; appetitus ſiue diſtinctæ ſint entitates, ſiue indiſtinctæ: eſſe tamen entitates diſtinctas multo verior eſt, ac fidei conformior ſententia.

Item experientia.

4 Sed arguet quis primo contra primam concluſionem. Si in omni natura cognoſcente datur appetitus elicitiuus, dabitur etiam in Deo, cum ille ſit etiam cognoſcens. Conſequens falſum eſt, quoniam appetere indigentis eſt, & carentis bono, quod appetit, vnde appetitio imperfectionem ſupponit. Circa ſecundam concluſionem etiam arguitur, quoniam ſuperfluè ponitur in homine duplex appetitus, cum vnus ſit ſatis ad omnia illa, pro quibus diximus, neceſſarium eſſe appetitum. Ad primum reſpondetur appetitum, vt ſic, videri quidem ſignificare deſiderium de bono non poſſeſſo, huiuſmodique appetitum non eſſe in Deo, maximè quantum ad proprium ſibi bonum, quātum autem ad bona noſtra, ſolere illi tribui deſiderium, ſed metaphoricè magis, quam propriè. Nunc vero appetitum non ſumimus eo modo, ſed vt ſignificat virtutem amandi vitaliter bonū aliquod: talis porro virtus in Deo eſt, non à ſua eſſentia diſtincta, ſed ipſamet eſſentia, quatenus ſeipſam amat, & in proprijs gaudet bonis, ex quo etiam creaturas amat. Ad ſecundum negatur eſſe ſuperfluum duplicem aſtruere appetitum in nobis cum debitus ſit naturæ noſtræ, quæ ſuperiora, & inferiora in ſe quodammodo complectitur, ſicut etiam ſuperfluum non eſt habere duplicem cognitionem, intellectiuam ſcilicet, & ſenſitiuam, quia ſenſitiua intellectiuæ deſeruit: ac ſimiliter appetitus ſenſitiuus rationali, vt vehementius afficiatur quod ſi illi contrariatur, id quoque vſui eſt, in exercitium videlicet, & meritum, eſt quoque vtilis, vt proſpiciat bonis corporis tanquam illi maximè connaturalibus, voluntas vero quando oportet hunc refrænat, & dirigit.

Obiect. cont 1. aſſert. *Contra ſecundam.* *Ad 1.* *Ad 2.*

CAPVT II.

Vtrum obiectum appetibile debeat neceſſario eſſe bonum aliquod.

1 PRo negatiua parte arguitur primo. Obiectum potentiæ eſt circa quod potentia elicit actus, ſed appetitus non tantum elicit actus circa bonū, ſed etiam circa malum: ergo non bonum, ſed aliquid abſtrahens à malo, & bono eſt obiectum appetitus. Minor patet primo in actu odij, qui verſatur circa malum, vt malum eſt. Secundo in actu deſiderij, quo alteri malum, vt malum eſt, ſimiliter expetitur. Tertio damnati quædam volunt ea ſolum ratione, quia contra diuinam voluntatem militant, quę eſt ſumma peruerſitas, ac ratio mali. Quarto voluntas ad experiendam ſaltem libertatem ſuam expetere malum poteſt ſub ratione mali. Quinto damnati maximè vellent non eſſe, atqui non eſſe merum malum eſt: ergo, &c. Secundo principaliter arguitur. Appetitus reſpuere valet bonum ſibi propoſitum, vt patet experientia, maxime in libero appetitu: poteſt ergo appetere malum oppoſitum ſibi. Tertio: poteſt quiſpiam etiam efficaciter appetere non eſſe, vt patet de homine ſe occidente, at vero in non eſſe nulla poteſt inueniri ratio boni, cum bonum ipſum eſſe præſupponat. Quarto appetitus poteſt ferri circa impoſsibilia, ſed in impoſsibili nulla eſt ratio boni: ergo, &c.

Negantis partis arg. cum probatione quintuplici. *2. Argum.* *Tertium.* *Quartum.*

2 In hac quæſtione opinio Nominalium fuit, appetitum poſſe ferri in malum ſub ratione mali appetendo illud, quamuis ſpecialiter loquantur de voluntate. Ita Ocham in 3. d. 13. dub. 3. Gabr. in 2. d. 6. q. 1. a. 3. dub. 20. Scot vero in 1. d. 1. q. 4. credit non ſatis probari à theologis voluntatem non niſi bonum velle poſſe, & in 2. d. 5. q. 2. ſentit Angelos potuiſſe appetere æqualitatem diuinam, quamuis indicarent eam ſibi eſſe impoſsibilem, & d. 43. q. 3. opinatur peccare ex malitia, nihil eſſe aliud, quam velle malum, quia malum.

Opinatio Ochami & aliorum.

3 Sit tamen concluſio prima. Obiectum adæquatum appetitus eſt bonum, vel aliqua boni ratio. Hęc habetur ex Ariſtotele in princ. Ethic. Vnde in 3. li. c. 1. illud celebre pronuntiat, quod omnis prauus ſit ignorans, eo quod malum admittat ſub ratione boni, & l. 5. c. 8. amabile quidem eſſe bonum, vnicuique autem proprium: & Senec. l. 4. de beneficijs, c. 17. ſcribit, neminem vſpiam adeo à lege naturali diſcedere, vt animi cauſa malus ſit. D. etiam Dionyſ. de diuin. nomin. c. 4. & 6. *Nemo*, inquit, *malum aſpiciens operatur*, ſubſcribit D. Th. 1. 2. q. 8. artic. 1. & videtur communis animi conceptio, ac primū principium in morali philoſophia, nam bonum, & appetibile idem ſunt, tantundemque res habēt de appetibilitate, ac de bonitate. Hinc prima principia practica extant, *omne malum eſſe fugiendum, & omne bonum eſſe proſequendum.* Ratione arguitur. nam impoſsibile eſt appetitum naturalem ad malum dari ſub ratione mali, quia ſemper datur ad perfectionem ſuppoſiti, atqui appetitus elicitiuus datus eſt animantibus ad appetendum modo perfectiori: ergo impoſsibile eſt, quod feratur in malum ſub ratione mali, ſed tantum ad perfectionē ſuppoſiti: alioquin res cognoſcentes eſſent hac in parte deterioris conditionis, quam inanimes, quæ ſuapte natura in bonum feruntur. Secundo arguitur inductione. Namque de appetitu ſenſitiuo notum eſt ſemper tēdere imperfectionem ſuppoſiti: ac de eo quidem id omnes admittunt, quia cū naturaliter operetur, ſemper fertur ex inclinatione naturali, quæ cum data ſit ab authore Deo qui ſumme bonus eſt, non ad malum eſſe poteſt, ſed ad bonum ſub ratione boni. De voluntate autem idem probatur, ea enim agis, ex natiua propenſione, atque vniuerſali ad bonum: quando vero fertur ad malum, ideo fertur, quia rationē boni applicat ad particulare, in quo apparet ratio boni, cum verè ibi non exiſtat: procedit ergo etiam tunc ſub ratione boni: vnde illud,

1. Concluſ. probatur ex Ariſtot. *Probatur idem ratione. Primo.* *Secundo.*

Quiſquis amat Thaidem, *Thaidem putat eſſe Dianam.*

Tertio arguitur experientia: experimur enim à nobis ſemper aliquam rationem boni quæri in opere quouis, imo & in perditis hominibus deprehendimus eos mala patrare propter bonum aliquod. Quarto quod quis appetit, illud quærit, & illo inuento quieſcit, ac delectatur: nemo autem quærit malū, vt ſic, vel acquiſito malo cōquieſcit, aut delectatur: nō ergo illud valet appetere ſub ratione mali. Confirmatur: quia malū ex ſe fugat appetitum, nec in ſe habet, cur appetatur, omniaque naturaliter vitāt ſibi malum. Deniq; nemo poteſt appete-

Tertio. *Quarto.*

appetere non eſſe beatum:hoc vero non poteſt,niſi quia malum eſt,beatum non eſſe, quare,&c.

Notatio 1. pro explicāda concluſ.

4 Notandum circa concluſionem,quod non ſimpliciter dixerimus adæquatum obiectum appetitus eſſe bonum, ſiquidem potētia appetitiua verſari poteſt circa malum,odio habēdo illud,vt primum argumentum probat:potentia tamen appetitiua aliter verſatur circa bonum, quam circa malum:circa bonum quidem appetendo, & inclinando in illud,circa malum autē reijciendo: quia vero actus poſterior fundatur in priore(nam ideo odio habetur malum, quia contrariatur bono, vnde actus odij quaſi per accidens conſequitur) ideo obiectum ſimpliciter adæquatum potentiæ appetitiuæ,vt proſequutiuæ cēſetur bonum. *Notatio 2.* Notandum eſt ſecundo non eſſe ſenſum concluſionis potentiam appetitiuam habere pro obiecto bonū ſub abſoluta ratione boni, hoc enim proprium eſt voluntatis,vt infra dicetur: ſenſus ergo eſt omnē potentiam appetitiuam habere pro obiecto formali rationem boni communis, vel particularis: ad hoc n. tendunt rationes factæ ſi perpendantur.

Ad 1. in n. 1. eiuſq; probationes quinque.

5 Ad argumentum primum initio capitis reſpondendum negando maiorem, prima vero minoris probatio expedita eſt. Ad ſecundam dicito impoſſibile eſſe velle malum alteri,niſi in obiecto, vel in actu reperiatur aliqua ratio boni : ſic Deus vult malum pœnæ in iuſtis, quia in tali actu reperitur bonum iuſtitiæ,&ita de ſimilibus. Ad tertiam,eſſe contra voluntatem Dei:ratio quidem formalis eſt mali inhoneſti, id tamen malum appetit damnatus veſtitum velamine vindictæ, quam ſumere conatur de Deo:quia vero in hoc explet appetitū, quem de malo diuino elicit, ideo ibi inuenit aliquam boni rationem. Ad quartam reſpondetur id falſum eſſe, & impoſſibile, cum voluntas ferri nequeat extra ſuum obiectum, imò in illo actu cernitur quædam implicatio, cum experientia libertatis quiddam ſit bonum: qua ergo ratione in argumento ſumitur velle appeti tunc poſſe malū ſub ratione mali? Quinta probatio petit difficultatem non leuem, an ſcilicet poſſit quiſpiam appetere non eſſe ſimpliciter, & quoniam quæſtio huius loci non eſt, dico breuiter partem affirmantem videri probabiliorem ſic damnati potius vellent non eſſe, quam tales eſſe: tunc tamen ipſum non eſſe ſub ratione boni hauddubiè appetitur, ſcilicet tanquam conducens ad partem ſaltē beatitudinis habendam,carentiam videlicet miſeriæ quando alteram,quæ eſt boni poſſeſſio,nequeunt adipiſci:carere autem miſeria non datur dum exiſtunt,ideoq; non eſſe volunt, vt malum illud fugiant. Vrgebit aliquis. Qui vult non eſſe, vult etiam non eſſe beatus, nam qui tollit fundamentū, tollit ædificium. Reſpondetur negando dānatum velle ſimpliciter non eſſe,ſed ſuppoſito ſtatu miſeriæ,ac item ſuppoſito, quod aliter nequeat illum euadere, vnde nequaquam appetit non eſſe beatus,ſed permittit tantummodo, cum aliter non poſſit vltimam effugere miſeriam, ac velit, nolit, nunquam beatus euadet.

Continit auth. diſp. 13. metaph. ſect. 6. n. 19.

Ad 2 principale arg. in eodem n. 1. Ad 3. Ad 4. Videndus auth. l. 7. de Ang. c. 12. à n. 14.

6 Iam ad ſecundum principale argumentū reſpōdetur voluntatem nō poſſe reſpicere poſitiuè bonum aliquod,niſi in quantum in illo excogitatur aliqua mali ratio. Ad tertium ſimilis datur reſpōſio,non enim appetitur deſtructio ipſius exiſtētię, niſi in dicta mali alicuius carentia. Ad quartū dic impoſſibilia putata poſſibilia poſſe appeti, quia apprehenduntur ſub ratione boni, impoſſibilia vero cognita,vt impoſſibilia appeti non poſſe,niſi forte voluntate conditionali, *ſi fierent poſſibilia*, tunc autem ſicut conditionaliter appetuntur, ita etiam illis apponitur aliqua boni conditio.

7 Quæres tamen vtrum bonum appetibile debeat neceſſario eſſe bonum ipſiuſmet appetentis, ait namque Ariſtoteles ſupra citatus amabile eſſe bonum,vnicuique tamen proprium. Pro quo ſit ſecunda concluſio. Impoſſibile eſt appeti, quod non reſpiciat bonum proprium ipſius appetentis, vel illud includat aliquo modo. Colligitur concluſio ex relato Ariſtotele, videturque ſatis experientia nota. Et ratione explicatur in hūc modum. Quod appetimus vel eſt bonum proprium, vel alterius, ſi proprium habetur inſtitutum. Alterius autem bonum non appetimus,niſi vel quia in actu appetendi rationem aliquam boni proprij inuenimus, vel certe quia, cui tale bonum appetimus, aliquo modo ad nos pertinet, ſiue vnus nobiſcum eſt aliqualiter. Nam aut creatura eſt,aut creator. ſi creator, eatenus illi bonum volumus, quatenus ipſe Deus eſt vniuerſale bonum rerum omnium, atq; adeo noſtrum. Et hac de cauſa charitas magis Deū amat,quam amantem,quia in Deo includitur bonum ipſius amantis tanquam in fonte, atque origine: ſi vero eſt creatura,volumus illi bonum, vel quia amicus eſt,vel quia propinquus, vel quia homo, in quo bonitatem noſtræ naturæ conſideramus,quod ſi non ſit creatura rationalis,bonum ei optamus,vel quia ad nos attinet, vel quia aliqualiter in natura eſt nobis ſimilis: vnde D. Thom. 1. 2. q. 27. a. 3. reſoluit ſimilitudinem cauſam eſſe amoris,vt etiam Plato dixerat, & indicatur ſatis Eccl. 13. quia nimirum ſimilitudo efficit, vt bonum alterius mihi ſimilis apprehendatur tanquam meū, & in ead. quæſt. a. 1. q. 26. docet in tantum eſſe aliquid bonum,& appetibile, in quantum eſt proportionatum bonum amantis. Horum cauſa inde ſumitur, quia licet ratio boni non reſpiciat hunc vel illum, tamen ratio appetibilis ab hoc vel illo includit,quod bonum eius ſit, nam appetitus eſt inclinatio quædam ad propriam perfectionem tēdens, neque hoc deſtruit communem diuiſionem amoris in amicitiam,ſeu beneuolentiam, & concupiſcentiam,vt alibi tractatur.

Quæſtiuncula expeditur per duas concluſ.

Eius ratio.

CAPVT III.

Vtrum actus appetendi fiat à ſola potentia appetitiua, & quidnam per illum producatur.

1 Poſtquam dictum eſt de obiecto potentiæ appetitiuæ,dicendum ſequitur de illius actu, de cuius ſubſtantia, & quidditate eodem modo ſentiendum eſt,ac de actu potentiæ cognoſcitiuæ: argumenta enim quib. l. 3. c. 3. confirmauimus act⁹ eſſe qualitates à potentia diſtinctas, idem conuincunt in præſenti, quare hoc ſuppoſito, dicendum eſt de principio,& termino iſtius actus. De principio ergo elicitiuo variæ fuerunt ſententiæ, quidā cenſuerunt huiuſmodi actum fieri ab obiecto appetibili apprehenſo : recipi vero in potentia appetitiua,quam mere paſſiuam eſſe credunt. Alij voluerunt fieri à quadam potentia appetitiua merè actiua,recipi vero in appetitiua,quam mere paſſiuam eſſe ponebant : hæc tamen impoſſibilia ſunt, vt ſatis in ſimili eſt oſtenſum in cit. lib. 3. de potentijs cognoſcentibus in communi, eſt enim actus amandi vitalis,& immanens, qui neceſſario fieri debet ab ipſa potentia, in qua recipitur.

1. præſentis capitis punctum de, coque duæ opiniones abſurda.

2 His ergo omiſſis, ac poſito potentiā appetitiuā effectiuè efficere ſuum actum,difficultas eſt,an ſola illa actiuè ad ipſum concurrat? Multi opinantur obiectum habere efficientiam ſimul cum potentia. Gregor. in 2. diſt. 35. q. 1. & 2. Gabr. q. 1. dub. 3. Palud. in 4. d. 43. Henr. quodl. 3. qui tamē in modo opinandi varij ſunt. Eorum enim quidam vniuerſaliter aſſerunt: alij vero limitant, ad actus quidē neceſſarios concurrere obiectum effectiue,non tamen ad liberos. Alij obiectum apprehenſum concurrere effectiue ſub ratione apprehenſi: alij apprehen-

Opinio alia, variique modi illius.

prehenſionem ipſam:Caiet.vero 1.p.q.80.a.2 & in 1. 2. ſæpiſsime inculcat obiectum appetibile non concurrere effectiue ad ſubſtantiam actus appetẽdi,concurrere tamen effectiue ad ſpecificationem

Notatio pro reſolutione. eius.Pro reſolutione ergo notandum actus humanos eſſe poſſe elicitos,& imperatos ſimul,vt actus videndi elicitus eſt à potentia viſiua,à qua immediatè, & phyſice exercetur: & in vniuerſum actus vocantur eliciti reſpectu ſimilis potentiæ: at imperati reſpectu ſuperioris potentiæ,à qua moraliter originantur,tanquam ab applicante, ſeu conſentiente:hic ergo non quærimus principium efficiens hoc ſecundo modo, imperans ſcilicet actum appetendi,hoc enim ſpectat potius ad philoſophiam moralem, quamuis aliquid attingemus in ſequentibus: inueſtigamus ergo principium elicitiuum actus appetendi, ſicut tractauimus circa actum cognoſcendi in lib.3.

3 *Vera concluſio.* Hoc ſuppoſito ſit noſtra concluſio. Potentia appetitiua abſque efficientia appetibilis cogniti elicit actum ſuum. Eſt ſententia D.Thom.1.p.q.82. a.4.& de verit.q.22.a.12. Idem habet Scot. in 2. d. 25.q.1.Capreol.in 2.diſt.24.& 25. Ferrar.1. contra, c.44. Ad probandam autem concluſionem recolenda eſt diſtinctio illa de actu quoad exercitium, & quoad ſpecificationem obiecti. Effectiuus igitur concurſus obiecti ad exercitium altero à duo-

Concurſus effectiuus dupliciter modo excogitatur. bus modis explicari poteſt. Primo ſi fingamus obiectum producere aliquid in potentia, quo ipſa iã inſtructa per ſeſe exeat in actum: ſic obiectum viſibile efficit, vt potentia videndi exeat in actum, producendo ſolum ſpeciem in illa, vt de cætero per ſeipſam in viſionem prorumpat. Secundo,vt obiectum per ſe quoq; ad ſubſtantiam ipſam actus

Excluditur primus modus concurſus. concurrat, vt ſenſit Caietanus. Primum admitti non poteſt: nam conſtat aperte obiectum appetibile non poſſe talem efficientiam ſortiri, ac præcipuè circa voluntatem, quæ liberè ſe mouet in actum, nec niſi à ſolo Deo illo modo moueri poteſt effectiuè. Ac præterea arguitur in hunc modũ primo. Si obiectum cognitum ita moueret appetitũ, vel moueret efficiendo in appetitu formam aliquam,per quam in actu primo cõſtitueretur, quo ſane pacto obiectum potentię cognoſcitiuę ipſam mouet: vel moueret nihil omnino producendo, ſed quaſi trahendo, impellendoue potentiam ad actum ſecundum.Prius illud dici nullo modo poteſt,tum quia potentia appetitiua ex ſe eſt in actu primo conſtituta,vt notat D.Th.1.p.q.27 a.4.Nimirum quia appetitio quędam eſt vitalis,& actualis inclinatio ad obiectum:potentia autem appetitiua de ſe inclinatur ad bonum, proindeq; nulla eget forma, per quam in actu primo conſtituatur, niſi forte habitu,non ſimpliciter,ſed ad melius operandum:tum quia ſi obiectum quippiam in potentia efficeret, fortaſſe aliquam ſimilitudinem ſui, quid enim aliud efficiatur:at ſimilitudo quæcunque illa fingatur, impertinens eſſet, quoniam appetitio non per aſsimilationem efficitur ſed per propenſionem in rem amatam. Poſterius quoque dici non poteſt,cũ tractatio illa,ſiue impulſio potentiæ ab obiecto facta nõ niſi obiectiua dici, aut concipi valeat, in quo certe nulla inuoluitur efficientia,præterquam quod iam aliàs potẽtia haberet ſe merè paſsiuè,& ab obiecto actum reciperet, q̃ improbatum eſt: primus ergo modus efficiendi actum quoad exercitium ſufficienter excluditur.

4 *Excluditur 2. modus.* Alter quoque Caietani modus, quod obiectum per ſe, ac proxime concurrat effectiue ad ſubſtantiam actus,falſus eſt. Primo:quia id tantum concurrit effectiue ad actum alicuius potentiæ, quod illam in actu primo ad agendum cõſtituit, ſed potentia appetitiua ex ſe eſt conſtituta in actu primo,& non per obiectum, vt ex D.Thoma adduximus: ergo illa efficit actum ſuum abſque obiecto. Quod ſi reſpõdeas potentiam appetitiuam,& obiectum non concurrere quidem tanquam potentiam,& formam actuantẽ, ſed tanquam duo partialia agentia:id in primis ſine ratione fingitur,q̃a cum appetitus ipſe ex ſe habeat ſufficientem inclinationem ad obiectum, ex ſe eſt ſufficiens elicere proprium actum: ſuperflue ergo fingitur efficientia in obiecto. Deinde induci videtur quippiã impoſsibile:cum enim appetitio ſit vitalis elici aliter non poteſt,quam à potentia cuius eſt actus, quod ſi cauſa alia concurreret,non alia ſane foret,quam præuius cognitionis actus, in quo etiam vitalitas ineſt: appetitus autem,ſicut non poteſt vti obiecto cognito,ita neq; ipſa formali ei⁹ apprehẽſione, cum in alia potentia exiſtat, nihil ergo horũ concurrit effectiuè ad ſubſtantiam actus appetendi.

Ex his vero excluditur membrum aliud initio numeri tertij adductum de ſpecificatione act⁹. At- 5 *Impugnatur efficientia obiecti quoad ſpeciem actus.* que ante omnia rogo ex Caietano, quidnam ſibi velit obiectum efficere actum quoad ſpecificationem,& non quoad exercitium? Nam vel ſi intelligit,vt obiectum quidem non efficiat, vt in actũ exeat potentia,ſed per ſe ipſa exiens, illud quoque exire faciat in actum certæ cuiuſdam ſpeciei. Vel ſic intelligit, vt obiectum cauſet in actu vltimam eius differentiam,non efficiendo rationem genericam,neque reliquam ſubſtantiam actus: hoc ſecundum inauditum eſt, quod ſcilicet cauſa aliqua efficiat vltimam differentiam ſui effectus,non autẽ gradus ſuperiores:cum vniuerſa hæc vna ſit entitas,& quod phyſicè cauſat rei entitatẽ, non poſſit non cauſare quæ ſunt de eſſentia illius,& è contra, ſi vel vnum gradum non efficit, nullum efficiat. Præterea contra hoc idem procedunt argumenta facta: quia actus appetendi etiam prout in tali ſpecie conſtituitur, eſt actio vitæ,reſpectu cuius potentia de ſe conſtituta eſt in actu primo. Deniq; quia res ab eo fit effectiue in tali ſpecie, à quo recipit ſubſtantiam ſuam, vt patet in homine, & inductiuè in reliquis omnibus naturæ effectis:obiectum autem efficienter non concurrit ad ſubſtãtiam actus:ergo neq; ad ſpecificationem. Iam vero primum, ſi non de efficientia propria, ſed de metaphorica procedat, vt nimirum obiectũ præſens ad ſeipſum in certa ſpecie conſtitutũ moueat, alliciatque appetitum,quia ad actum mouet circa ipſum,id quidem verum eſt, ſed non obſtat concluſioni. Quod ſi de propria procedat efficientia non poteſt eſſe verum, quia nihil aſsignari poteſt, quod obiectum valeat efficere: non actum primum,non ſecundum, non denique ſpecificam eius differentiam,vt oſtenſum eſt:quare,&c.

Atq; hæ rationes concludunt tam de actib liberis,quam de naturalibus, & in his quodammodo 6 *Extenſio prædictæ impugnationis.* vrgent magis, quia ad illos eſt potentia magis ꝓpenſa:quodammodo vero magis in liberis q̃a circa illos habet dominium ipſa potentia, ideoq; effici nequeunt ab extrinſeco principio: procedunt a. dictæ rationes tam de obiecto apprehenſo, quam de apprehenſione, vt patet ex dictis. Et confirmatur amplius primo. Obiectũ appetibile abſtrahit ab efficientia:non ergo poteſt efficere. Secundo, ſi efficeret, non diſtingueretur iam concurſus cauſæ formalis ab efficienti. Tertio, appetitio eſt quaſi motio quædam in appetibile tanquam in terminum,terminus a. ſpecificat motum,non vero efficit. De apprehenſione quoq; ſunt argumenta. Vnũ eſt,quia actus potentię vitalis actum alterius non efficit. Alterum,quia apprehenſio eſt conditio obiecti tantum requiſita,& applicans illud potentię: non ergo efficit actum ipſius potentiæ.

Sed contra concluſionem ſunt argumenta, quæ 7 opinionibus initio poſitis fauent,& quidem priores duæ,quas, vt improbabiles reliquimus in n.1. fundabantur in proloquio illo, *Nihil poteſt ſe de poten-*

potentia in actum reducere, quod ſæpe expoſitum eſt, & ſolutum argumentum: opinio vero vlterius allata in n. 2. tribuenſque obiecto, vel eius apprehẽſioni efficientiam nititur primò. *Argumentum 1. pro opinione in n. 2.* Quod apprehenſio illa ſimpliciter neceſſaria ſit ad appetendum, atque aliquo modo efficiat actum. *Secundo.* Secundo, quia ſi dicamus appetitum moueri ad præſentiam appetibilis, eadem ratione dici poterit de intellectu, deque alijs potentijs, quod ſe moueant ad præſentiam obiectorum, nulloque modo moueri ab illis effectiuè. *Tertio.* Tertio obiectum præſens magis excitat appetitum, quam abſens: ergo aliquid efficit, alias non eſſet cur magis mouere diceretur. *Quarto.* Quarto poteſt argui: quoniam in voluntate dantur actus tum circa finem, tum circa media: atqui actus circa finem cauſat actum circa media: ergo non ſola voluntas efficit omnes actus ſuos. *Quinto.* Quinto arguit Caiet. Quoniam verbum diuinum, quod eſt conceptus Patris, concurrit per modum efficientis ad productionem amoris, ſeu Spiritus ſancti, producit enim illum, vt verum ipſius principium, licet efficiens cauſa proprie non ſit: ergo etiam in nobis verbum conceptum concurrit effectiuè producẽdo amorem, ſolumque intereſt, quod ſit accidens, diuinum vero realis ſubſtantia, quod certe diſcrimen non variat modum cõcurſus, ſed tantum rei productæ rationem. *Sexto.* Sexto, fauet huic opinioni Ariſtoteles 12. Metaphyſ. text. 36. vbi reducit omnes cauſas mouentes ad primum appetibile: reductio vero ad cauſam efficientem eſſe debet, aliàs æquiuocatio committeretur in argumento, quo loco Auerroes commentatur balneum in anima cauſare deſiderium, ac Diuus Auguſtinus etiam 15. de Trinitate, cap. 23. docet amorem procedere à ſciẽtia, & cap. 26. amorem procedere de *gignente, & de genita notione, tanquam de parente, ac prole.* Diuus Thomas 1. part. q. 14. a. 5. & 3. & 1. contra gentes, capit. 49. & 1. 2. q. 1. artic. 3. ſcribit actionem ſumere ſpeciem à forma, quæ eſt principium agendi, ideoque actiones voluntatis ſpecificari à fine. ſentit ergo finem eſſe principium agendi in voluntate, & 1. par. q. 80. art. 2. docet appetitum eſſe potentiam paſsiuam, quia mouetur ab appetibili, quod Ariſtoteles dixerat l. 3. de anim. c. 7. idem ſumitur ex 1. 2. q. 9. a. 1. & q. 22. a. 3. ad 2. & quæſt. 30. a. 2.

8 *Ad 1. reſponſio quorundam non placet.* Ad primum occurrunt quidam apprehẽſionem obiecti non eſſe ſimpliciter neceſſariam ad appetendum, hoc tamen falſum eſt, cum primum principium ſit: *Nihil eſſe volitum, quin præcognitum*: ac ſuprà oſtendimus appetitum elicitum oriri ex cognitione, vnde appetitus: qui cognitionem non ſupponit, quodammodo mortuus eſt, non elicitus & vitalis, de quo nunc loquimur. *De hoc principio in diſp. 23. met. ſect. 7. & l. 2. de Orat. ment. c. 13.* *Melior reſponſio.* Admitto igitur apprehenſionem requiri, non vt efficientem cauſam, ſed vt applicationem obiecti, bonum enim mouet quidem appetitum, debet tamen ei applicari per cognitionem, ob idque D. Thom. 1. p. q. 82. art. 4. dixit intellectum mouere voluntatem proponendo obiectum. Apprehenſio itaque obiecti tantum concurrit ad amorem, vt cauſa per accidens loquendo phyſicè. Eſtque nihilominus neceſſaria: quæ duo certè non repugnant, in quo falluntur non pauci reprehendentes Capreolum in 2. d. 25. q. 1. ad 1. Henric. contra tertiam concluſionem, quod dicat apprehenſionem obiecti requiri per accidens ad actum, appetitus, non enim vſurpat *per accidens*, quod neceſſariam non putet, ſed quod non per ſe influat in actionem appetitus. *Capreol. immerito carpitur.* Ex quo obiter colligitur, quæ coniunctio neceſſaria ſit inter appetibile, & appetitum, vt ſequatur operatio: cui rei ſimilem tractauimus lib. 3. cap. 1. oportet enim vt vitaliter vniantur in eadem anima: in quo differt à cognoſcitiua potentia, quæ vnionem obiecti cum potentia poſtulat, appetitiua autem poſtulat tantum ſui obiecti vnionem cum alia potentia cognoſcitiua, eiuſdem licet animæ. *Ad 2.* Ad ſecundum reſpondetur terminationem potẽtiæ ad hunc, vel illum actum non ſat eſſe, vt obiectum effectiuè concurrat, ſed verò in potẽtijs cognoſcentibus potiſsimam rationem ſumi ex modo operandi earum, videlicet aſsimilando, vnde maior in eis indeterminatio cernitur, quia de ſe omni actuali principio carent per quod aſsimilentur, appetitus vero eo modo non operatur, ſed inclinando in obiectum, cumque de ſe ſit inclinatio, & pondus ſaltem in actu primo, actiuitate obiecti minime eget. *Ad 3.* Ad tertium dices, obiectum præſens magis excitare appetitum, quia clarius, & fortius apprehenditur, atque adeo melius applicatur appetitui, magisq́; mouet illum. *Ad 4.* Ad quartum totum admitto, quod nimirum voluntas ex intentione finis determinetur ad electionem mediorum, ſicut intellectus ex aſſenſu principiorum ad aſſenſum concluſionum determinatur, id tamen cõtra concluſionem non militat, in qua tantum excludimus efficientiam obiecti, vel alterius potentiæ ab appetitu. Non negamus vero, quin poſsit voluntas, vno actu medio, alium efficere. *Ad 5.* Quintum argumentum ad rem non facit, nam verbum diuinum intelligens eſt, atque amans, ideoq́; potuit amorem producere verbum autem noſtrum, cum non amet, amorem non producit. *Ad 6.* Ad vltimum reſpondetur Ariſtotelem illo loco docere primum mouens mouere, vt primum appetibile, ne aliàs moueret propter finem alium, ſicque aperte loqui de cauſalitate finali: Auerroes vero agit de motione metaphorica, de qua etiam interpretandus erit D. Thomas vbicunq́; de eo tractat, quando autem finem vocat principium actionis, intelligit moraliter, non phyſicè: ſimiliter appetitus potentia paſſiua dicitur, metaphoricè, ſicut motio finis metaphorica eſt, & hæc de principio actus appetitus. Quod erat primum punctum initio propoſitum.

9 *2. Huius capitis punctū, de quo variant authores.* De termino vero appetitus, quod erat ſecundum punctum, authores diſſentiunt, Scotus enim in 1. diſtin. 6. & 10. & ibidem Gregor. & Durandus negant per actum voluntatis terminum produci, quod videtur ſentire D. Thomas de veritate q. 4. art. 2. ad 7. Capreolus tamen in 1. d. 10. quæſtion. 1. Caiet. 1. p. q. 27. art. 3. Ferrar. 4. contra, cap. 19. aiunt per actum appetitus produci nonnihil, inſinuantque eſſe realiter diſtinctum ab actu ipſo. *Facilis reſolutio de qua videndus author diſp. 48 Metaph. ſect. 2.* Reſolutio tamen apud nos facilis eſt ex ſupra dictis lib. 3. c. 5. certum enim iudico in actu appetitus reperiri aliquid per modum operationis, & aliquid per modum operati, atque terminum, & viam in tali actu modaliter ſolum diſtingui. Quę eſt opinio D. Th. 1. p. q. 27. a. 3. & clarius q. 37. a. 1. Ratio communis eſt, quia vbi qualitas datur nouè producta, productio illius debet exiſtere, actus autem appetitus qualitas quædam eſt: porro autem aſtruere in appetitu qualitatem productam per actionem ab illo realiter diſtinctam, mihi non probatur, quia ſine vlla neceſsitate, & ratione aſtruitur: quod ergo appetitu producitur, ipſe eſt actus, quo amat, quique pondus quoddam eſt in rem amatam, iuxta illud ex Auguſtino vulgatum, ***Amor meus pondus meum, illo feror, quocunque feror.*** Qua etiam de cauſa dicitur amans eſſe in re amata, & quidam alius inuexit animam eſſe potius, vbi amat, quam vbi animat: & Matth. 5. *vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum.* Atque de actu appetitus hæc dicta ſint, de potentia vero ipſa iam in principio loquuti fuimus.

CAPVT IV.

Vtrum in appetitu ſenſitiuo ſint plures potentiæ habentes obiecta diuerſa.

1 *Acceptiones* ... DVos diſtinximus appetitus ſupra, rationalem, & ſenſitiuum: poſtquam ergo dictum eſt

eſt in communi de appetitu, partes illius ſubiectiuæ ſequuntur explicandæ. Ac primo de appetitu ſenſitiuo tanquam nobis notiori agendum, qui ſenſualitas quoque dici ſolet, quanuis ſub hac voce in malam fere partem ſumatur, vt nimirum ſignificat ipſum appetitum, quatenus contra rationem inſurgit, & illam præuenit. Vnde Auguſtin. 12. de Trinitat. cap. 3. ſenſualitatem ſerpenti comparat, quia ſuggeſtione allicit rationem. Eaque de cauſa talem motum ſequentes, ſenſuales vocamus: certa tamen res eſt ſenſualitatem non eſſe diſtinctam potentiam ab appetitu ſenſitiuo: quare perinde erit de ſenſualitate, ac de appetitu ſenſitiuo diſputare. Primo ergo quærimus de vulgari diſtinctione appetitus ſenſitiui in concupiſcibilem, & iraſcibilem.

1 *Quorundã opinio exponitur.* In qua quæſtione eſt antiqua ſententia diſtinguens appetitum ſenſitiuum in duas potentias, quarum alia concupiſcibilis, & alia iraſcibilis dicitur: duo enim munera exercere debet appetitus naturæ. Primum eſt, proſequi bona appetendo, quia vero bona ſæpe à contrarijs impediuntur, oportune occurrit ſecundum munus contraria obſtacula remouendi, adeptaque iam bona tuendi. Pro primo actu inducitur vis concupiſcibilis, cuius obiectum eſt bonum concupiſcibile, ſeu delectabile. Ad ſecundum vero actum ponitur iraſcibilis, quam Damaſc. 2. lib. fidei, cap. 16. iram vocat, cuius obiectum ſit bonum ſenſibile arduum: hæc enim potentia non fertur in bonum propter delectationem illius, cum proſequatur non raro per triſtitiam ſenſui moleſtam: ſed tendit in bonum arduum, quia defendendum eſt à contrarijs. *Eius authores quibus accedunt Conimbr. in lib. Ethic. diſp 6. q. 1. a. 2.* Sic expoſitam opinionem tuetur D. Thomas ſupr. & de verit. quæ. 15. a. 3. idem tenuit Pythagoras, & Plato, quos refert Plutarch. 4. de placitis Philoſophorum, c. 4. Idem Gregor. Niſſen. libr. 4. ſuæ philoſophiæ cap... ac tribuitur communiter Auguſtino, & Hieronymo, idem ſenſit Galenus 6. de vſu partium, capit. 18. *1. Argum.* Prima horum authorum ratio eſt. In potentijs materialibus quælibet diſtinctio obiectorum formalium ad eas diſtinguendas abunde ſufficit, cum non ſint potentiæ adeo vniuerſales: allata ergo diſtinctio obiectorum ſat erit in præſenti. *Secundum.* Secundo. In potentijs cognoſcentibus ſenſitiuis datur multitudo potentiarum: ergo etiam in appetitiuis. *Tertium.* Tertio ſæpe iraſcibilis appetit contra inclinationem concupiſcibilis: ergo potẽtiæ diſtinctæ ſunt omnino. Antecedens patet: quia iraſcibilis ſemper amat triſtia, vt repugnet contrarijs, amare autem triſtia inclinationi concupiſcibilis aduerſatur. *Quartum.* Quarto paſsiones harum virium ſunt contrariæ, nam ardens ira minuit concupiſcentiam: ergo, &c.

2 *Contraria opinio probabilior, & concinit author 1. 2. tract. 4. diſp 1. ſect. 3. n. 1.* Rationes propoſitæ non videntur certè concludere diſtinctionem realem inter has potentias, facile enim dici poſſet vnicam eſſe potentiam ſenſitiuam ordinatam ad bonum, quod per ſenſum apprehenditur, illamq; habere actus, quibus proſequatur, atque vt ſic dici concupiſcibilem: actus item, quibus tueatur à contrarijs, eoque pacto iraſcibilem nuncupari. *1. Eius ratio.* Probatur autem primo: quia in potentijs cognoſcentib. ſenſitiuis vna eſt potentia vniuerſalis in illo genere, quæ apprehendit obiectum omne ſenſibile: ergo illi correſpondet vna appetitiua, vniuerſalis etiam in tali gradu quæ amat, & proſequitur omne bonum ſenſibile. Antecedens probatum eſt ſuperius. Conſequentia valet: tum à pari ratione, tum quia appetitus non ſequitur cognitionem ſenſus exterioris, vt ſuo loco vidimus, cum ſolus interior ſenſus cognoſcat rationem conuenientis: ergo ſi potentia mouens appetitum eſt vna, appetitiua quoq; vna erit. *Confirm.* Cõfirmatur: nam conſuetum naturæ eſt amare vnitatem quoad poteſt: nihil autem repugnat dari potentiam vniuerſalem intra latitudinem obiecti ſenſibilis: ergo, &c. Secundo arguitur: quia actus *2. Ratio.* iraſcibilis, & concupiſcibilis adeo inter ſe connexi ſunt, & ordinati, vt non poſsint commode ſeparari, & diuerſis potentijs attribui: rectius ergo attribuuntur eidem: ſimili enim argumento ſupra cõcluſimus vnicum dari ſenſum interiorem, neque vllatenus multiplicari realiter. Antecedens probatur: quia iraſcibile verſatur circa bona iam concupita, iuxta illud Iacobi, *Vnde bella, & lites inter vos, nonne ex concupiſcentiis veſtris*, &c. Et Ariſtot. 8. de Animalibus, ſcribit animantium pugnas de rebus concupiſcibilibus ſuſcipi de cibis, de venereis, &c. nihil ergo defendit iraſcibilis, quam prius concupita: ergo congruum, ac neceſſarium eſt, vt eadem ſit potentia concupiſcens, & defendens, ſi namque tota ratio tuendi bonum eſt, quia appetitur, qua quæſo ratione vna potentia tuetur, quod appetit altera? Explicatur, & confirmatur amplius. *Confirm.* Nam iraſcibilis inſurgit contra impedientem concupiti boni aſſecutionem: ergo appetit agnoſcere quod ipſam aſſecutionem impedit: ergo etiam appetit aſſecutionem eandem: ergo vna eſt potentia appetens bonum, atque ipſius obſtacula ſimiliter. Tertio arguitur. *3. Ratio.* Si hæ potentiæ diſtinctæ ponantur, quænam illarum erit perfectior? hinc enim perfectior apparet iraſcibilis, quia illi tribuitur obiectum altius, atque nobilius: illinc videtur minus perfecta cum tota ordinetur ad bonum concupiſcibile, ſeu ad defenſionem illius, vnde paſsiones concupiſcibilis creduntur nobiliores, ſcilicet amor, & deſiderium, &c. Neutrum ergo poteſt dici cõuenienter. *4. Ratio.* Quarto rationes diſtinctionem tradentes non vrgent, & diſtinctio rerum ſine ſufficienti ratione non debet admitti: ergo, &c.

3 *Ad 1. in n. 1.* Ad primum ergo argumentum prioris opinionis negandum, rationes illas diuerſas obiectorum ſufficientes eſſe ad diſtinguendas potentias, eo quod comprehendantur ſub vna ratione adęquati obiecti, cum inter ſe ita ſubordinentur, vt nequeant commode diuerſis potentijs tribui. *Ad 2.* Ad ſecundum argumentum reſpondetur, non recte ſumi ex ſenſibus exterioribus, quia non mouent appetitum immediatè, ſed ſumendum potius eſſe ex interiori ſenſu, vt iam fecimus. *Ad 3.* Ad tertium dicito cum iraſcibilis ſit tota propter concupiſcibilem, nunquam poſſe illi totaliter contrariari, quod ſi appetitus ſenſitiuus interdum amat triſtia, ex eo amat, vt conſequatur delectabilia, quæ magis appetit, quod non aduerſatur inclinationi ipſius concupiſcibilis, ſed potius ſtat pro illa, cum pro concupitis laboret. *Ad 4.* Ad quartum occurres, allatum ſignum non eſſe ſufficiens, cum non proueniat ex diuerſitate potentiarum, ſed ex pluralitate actuũ: vna quippe potentia dum actum aliquem exercet diſtrahitur ab alijs: vnde etiam contingit, vt ipſamet concupiſcentia vehemens circa rem vnam diminuatur, ex concupiſcentia circa rem aliam: poteſt etiam id ſignum oriri ex aliqua repugnantia inter actus inuenta, ſic amor odium remouet, quia actus ſunt contrarij, licet vterq; pertineat ad concupiſcibilem: non ergo illud eſt ſignum ſufficiens. *Iudicium authoris cõcilians.* Quocirca rationes pro ſecunda parte factæ probabiliores videntur. Ac nec forte antiqui ipſi voluerunt diſtinctionem realem aſtruere, ſed diſtinxerunt ſolum duo nomina eiuſdem appetitus ad exponendum facilius eius actus, & paſsiones, ſicut etiam partiti ſunt intellectum in practicum, & ſpeculatiuum, quamuis vnica potentia ab eis conſtituatur. Atque hanc ſententiam indicat Ariſtoteles libr. 3. de Anima textu 29. & eandem docuit Scotus & ſequaces, quamuis alio ex fundamento.

4 *1. Corollariũ.* Ex deciſione huius capitis licet colligere, quo pacto aſsignandum ſit obiectum appetitui ſenſitiuo.

De obiecto appetitus vnum placitum. tiuo. In qua re varij ſunt, qui diſtinctionem realem inter iraſcibilem, & concupiſcibilem poſuerunt. Etenim concupiſcibili aſsignant bonum delectabile, quod etiam vocant concupiſcibile. De iraſcibili eorum quidam philoſophantur ad inſtar ſenſitiuæ cognitionis, quæ duplex aſſeritur, nimirum ſecundum rationes ſenſatas, & ſecundum nō ſenſatas: ita ergo de duplici appetitu correſpondente iudicant, quod etiam Caietanus iudicat 1. p. q. 81. a. 2. in fine: *Caiet. reiicitur.* hæc tamen philoſophia diſplicet. Nam ratio boni, & conuenientis nunquam eſt ſenſata ratio, ſeu aliquo ſenſu exteriori cognita, vt ex dictis liquet, neque enim ſenſus exterior rationem nouit conuenientis. Item amor, quo ouis filium proſequitur, ad concupiſcentiam ſpectat, & ſimiliter timor lupi, cum tamen notio filij ſub ratione amici, & lupi notio ſub ratione inimici ad rationem inſenſatam attineat. *Alterum placitum impugnatur* Alij ergo aiunt inter bona quædam eſſe delectabilia ſecundum ſenſum: alia ideo bona cenſeri, non quia delectant, ſed quia ad victoriam conſequendam faciunt, huiuſmodique bona ponunt obiecta iraſcibilis. Sed vero interrogo, quęnam ſit ratio boni, ſub qua iraſcibilis feratur in obiectum? non enim ratio eſt boni in communi, quia hæc ad voluntatem pertinet. Neque item boni honeſti: quia huiuſmodi ratio ex conformitate ad rationem rei ſumitur: ideoque tantum poteſt appeti ab illa potentia, quæ à ratione mouetur. Neque rurſum poteſt eſſe ratio boni vtilis: nam talis ratio conſiſtit in ordine medij ad finem, quam comparationem ſenſus efficere non poteſt: vt ex ſupradictis patet. Ergo vel ratio eſt boni delectabilis ſenſui, ſicque obiectum iraſcibilis cum obiecto concupiſcibilis confundetur, vel erit aliqua ſuperior ratio boni ab his diſtincta, quam aſsignare difficile erit, ne dicam impoſsibile, & contra omnes ſcribentes.

5 *3. Placitum confutatur.* Atque eiſdem argumentis oppugnatur opinio dicentium obiectum iraſcibilis eſſe bonum arduum, peto enim quodnam bonum contrahat particula *arduum*: non certe bonum in communi, quia iraſcibilis non fertur in omnia bona ardua, vt de ſe conſtat: contrahit ergo aliquam determinatam rationem boni: ergo contrahit bonum delectabile, nam hæc eſt ratio maxime ſenſibilis: ergo bonum delectabile arduum erit obiectum iraſcibilis: conſequens autem falſum eſt, quia bonum omne delectabile ſenſui, ſiue grande ſit, ſiue exiguum, amari valet per concupiſcibilem: atque ſi iraſcibilis appetere poteſt bona delectabilia, quæ ardua ſunt, multo facilius poteſt appetere, quæ nō ſunt ardua, atque adeo vnica erit potentia, quæ feratur in delectabile bonum, ſiue arduum ſit, ſiue non arduum. *Reſolutio authoris.* Quapropter in noſtra ſententia dicendum eſt, obiectum adæquatum appetitus ſenſitiui eſſe bonum ſenſibile, ſeu quidquid bonum eſt ſenſitiuæ naturæ, atque vt tale per ſenſum apprehendi poteſt. Reſolutio hæc conſtat ex dictis, nam tam vniuerſalis potentia eſt appetitus ſenſitiuus in ſuo ordine, ſicut interior ſenſus in ſuo: ergo quidquid apprehendi valet ſenſu interiori ſub aliqua ratione boni, appetitus ſenſitiuus appetere valebit ſub eadem, quamuis confuſe: quoniam non oportet, vt ſenſus diſtincte percipiat, & quaſi abſtracte rationes ipſas conuenientis, & diſconuenientis, vt ſæpe alias obſeruaui, viderique poteſt D. Thom. 1. p. q. 78 art. 4. & 1. 2. quæſt. 24. art. 3. & q. 30. art. 1.

6 *Ratio boni appetibilis.* Supereſt hoc loco dubium, quænam ſit ratio boni per ſenſum appetibilis, an ne ſit tantum delectabilitas, an etiam vtilitas, vt Caiet. ſupra credidit, an vero dari poſsit ratio aliqua boni conuenientis naturæ ab ijs diſtincta? *Habentur hæc in diſp. 10. Metaph. ſect. 2.* At vero hoc dubium explicari in præſentia non poteſt ſufficienter, namque oporteret ſingulas rationes boni, & earum ſufficientiam ad vnguem exponere, quod metaphyſicum negotium eſt. Quapropter ſatis ſit interim tenere bonum quodcunque ſenſibile obiectum adæquatum eſſe huius potentiæ.

De diſtinctione obiectorum concupiſc. & iraſcibilis De diſtinctione quoque obiectorum iraſcibilis & concupiſcibilis, cum eas realiter nō diſtinguamus, non multum curandum eſt: 7 quia verò ratione ſaltem diſtingui poſſunt, proindeque de illis loquendū tanquam de multis, in hunc modum poſſunt illis aſsignari obiecta, vt vtraque verſetur quidem circa bonum ſenſibile: at concupiſcibilis illud reſpiciat tantum, vt in ſe appetibile eſt, atque in ordine ad conſecutionem: iraſcibilis autē reſpiciat, vt defenſabile: vnde fit, vt iraſcibilis immediate verſetur circa media, quib. defendendum eſt tale bonum, ſiue ea cognoſcantur formaliter in ratione mediorum, ſiue tantum materialiter. Atque ita debet exponi D. Th. ſuprà. Quo etiam tendit ſententia aſſerentium iraſcibilem verſari circa bonum arduum, quia ſcilicet ipſum reſpicit ſub ratione defenſabilis: vnde plane confirmatur potentias has non diſtingui, ſiquidem amare bonum, ac defenſionē illius, ſunt veluti amor medij, & finis, qui ad diuerſas potentias referri non poſſunt.

8 *1. Coroll. principale. De ſubiecto, ſeu organo appetitus, aliorum ſententia.* Vltimo licet ex dictis colligere organum potentiæ appetentis. Qui namque in duas diuidunt, cōcupiſcibilem in hepate, iraſcibilem vero in corde locant. ita Galen. & alij, nominatim Fernel. l. 5. qui eſt de animæ facultatibus, c. 5. putatque in l. 6. c. 12. ad finem fuiſſe Platonis ſententiam. Experientia etiam hoc videtur confirmari: cum enim iraſcimur, cor incaleſcit, cum delectamur, incaleſcunt præcordia, in quibus hepar numeratur. Sed hæc experientia fallax eſt. Nam ex vehementi timore etiam præcordia alterantur, cum tamen timor in iraſcibili ponatur ab ijs authoribus: gaudio etiam cor dilatatur, cum tamen gaudium ad concupiſcibilem pertineat. *Vera ſententia.* Dicendum ergo eam potentiam reſidere in corde, quod licet Ariſtoteles nunquam expreſſerit, in eius certe doctrina videtur exploratum, namque in corde tum ſenſus omnes, & præcipuas quaſque potentias conſtituit, ac in 3. de anim. lib. text. 29. ſcribit ſenſum, & appetitum eſſe idem, quod de identitate ſaltem ſubiecti eſt verificandum, conſonumque eſt experientiæ, & cōmuni conceptioni. Nimirū cordi tribuitur amor, & deſiderium, alijque actus concupiſcibiles: ergo potentia ipſa ibidem reſidet: redditque poteſt ratio. Eſt namque appetitus potentia, à qua originem trahit omnis motus, vt infra dicetur: cor autem eſt primum principium, & inſtrumentum motus: recte igitur appetitus ſenſitiuus in corde locatur, quæ eſt ſententia Fracaſtorij lib. 2. de intellectu. *Alios citāt Conimb. in lib. Ethic. diſp. 6. q. 2. a. 2.*

CAPVT V.

Quotnam ſint, & quales actus ſenſitiui appetitus.

1 *De hoc arg. author 1. 2. tract. 4. diſp. 1. ſect. 3. Notatio 1.* DIximus capite præcedenti de potentia appetitus ſenſitiui, & de obiecto, atque organo illius, ſupereſt dicamus de actibus. In qua re primo notandum huiuſmodi actus communiter vocari paſsiones, quoniam ſimul cum illis excitatur paſſio aliqua materialis in corpore, vt aſcenſio ſanguinis ad cor. Nomen vero *paſſio* communiter in malam partem accipitur, pro actu inordinato, & maxime apud Stoicos, qui paſsiones ponebant animi perturbationes à recta ratione diuerſas, ex quo colligebant illas non cadere in virum ſapientem, vt videre eſt in Ciceron. Tuſc. 4. & in Senec. l. de anim. ad Nouatum, quæ acceptio vſitata reuera eſt, iuxta quam D. Hieron. in illud Matth. 5. *Qui viderit mulierem*, &c. & capit. 25. circa illud, *Cœpit contriſtari, & mæſtus eſſe*, ait in Chriſto non fuiſſe *Vide de incarn. diſp. 34.*

paſsiones, ſed propaſsiones, hoc eſt, actus appetitus ſenſitiui ſubordinatos rationi. Nunc tamen latè ſumitur nomen *paſſio* prout cōmune eſt atque indifferenter in bonam, & malam partem ſumi
Notatio 2. poteſt. De qua re videndus Damaſcen. lib. 3. fidei, cap. 20. Notandum ſecundò quidquid de diſtinctione iraſcibilis, & concupiſcibilis opinemur, ad diſtinguendos tamen actus appetitus loquēdum eſſe de eis, ac ſi plures eſſent, ſiquidem aliquam diſtinctionem habent in obiectis, quæ ſufficiens eſt, diſtinguere actus ipſos; quamuis non diſtinguat potentias, vt in ſimili diximus ſuprà dum de in-
Notatio 3. tellectu practico, & ſpeculatiuo ageremus. Supponendum eſt tertio, actus iraſcibiles ſupponere actus concupiſcibiles, ex eiſq; naſci, vt ex hactenus
2. dictis conſtare poteſt.

Paſſionum in concupiſcibili numerus, & collectio. His ſuppoſitis, actus ſeu paſsiones ad concupiſcibilem pertinentes, numerantur ſex à D. Thoma 1. 2. q. 23. art. 4. Amor, odium, deſiderium, fuga, delectatio, & triſtitia, quorum actuum ſufficientia, diſtinctio, & ordo hoc modo facilè deſumitur. Appetitus enim circa bonum verſatur, conſequenterque circa malum: circa bonum quidem proſequendo illud: circa malum vero fugiendo. Vnde bonum, & malum obiecta ſunt prædictorum actuum, quæ diuerſis modis reſpici poſſunt ab appetente, reduci tamen poſſunt ad tres omnino. Namque aut reſpiciuntur abſolutè, aut vt præſentia, aut vt futura: tacetur vero præteritum, quia vt ſic rationem boni, vel mali non vendicat, niſi fortè abſolutè, vel in quantum præſens conſideratur, nam vt præteritum iam non eſt, atque adeo, vt ſic non habet rationem mali. Bonum ergo, & malum vel abſolutè, vel vt præſens, vel vt futurum apprehendi poteſt: atque his diuerſis modis apprehenſum diuerſos cauſat motus in appetitu, quia ratio illius aliquo modo variatur. Ex his ergo patet diſtributio ſufficiens dictorum actuum. Nam circa bonum abſolutè, & ſecundum ſe conſideratum verſatur amor: deſiderium vero circa futurum gaudium, & delectatio circa poſſeſſum, ſeu præſens econtra odium eſt de malo abſolute conſiderato, fuga de futuro, triſtitia de præſenti, vel vt præſente apprehenſo. Quia vero obiecta hæc aliter variari non poſſunt, ideo nec plures actus multiplicantur, de quibus latè D. Thomas 1. 2. à quæſt. 22. vſque ad 48.

De paſſionibus concupiſcibilis.

3. *Quæ circa bonum.* Porro circa hos actus notanda ſunt nonnulla circa tendentes quidem ad bonum, quòd amor ſit pondus quoddam, & affectio ad rem cognitam, vt bonam, & conuenientem. Vnde amare rem formaliter loquendo non eſt deſiderare, ſed quaſi cōplacere in illa, & coaptari illi, ſecundum interiorem affectionem: ſicut enim in naturalibus, antequam graue moueatur ad centrum, intelligimus quantam coaptationē inter graue, & locum ſuū, quæ coaptatio per grauitatem expletur, ſic in animantis appetitione, ante omnia intelligitur quædam vnio inter appetibile, & appetentem, quæ per amorem formaliter fit. Ex hoc deinde amore oritur in appetitu motus quidam in rem amatā, quo appetit ei coniungi, diciturque deſiderium: habita autem iam re in illa vitaliter, & affectuosè quieſcit, & hæc quies gaudium, ſeu delectatio di-
Vide authorem tract. de paſſionib. diſp. 1 ſect. 1. num. 2. citur. Ex quo intelliges hallucinatum fuiſſe Scotum in 1. diſt. 1. q. 3. & in 4. diſt. 49. q. 4. & 7. dum ſenſit delectationem eſſe meram paſsionem conſequentem ex amore, & poſſeſsione rei, non autem eſſe verum actum elicitum ab appetitu: conſtat enim delectationem eſſe quid vitale, nam vitaliter delectamur: ergo eſt ſpecialis actus elicitus à potentia vitali: impoſsibile autem eſt intelligere actum vitæ ſine efficientia intrinſeca à potētia animæ. Neque verò eſt actus alterius potentiæ, quàm appetentis, cùm verſetur circa bonum cognitum, & ex cognitione ipſa conſequatur.

De actibus, quæ circa malum verſantur, eſt notanda differentia inter res cognoſcētes, & quæ co- 4. *Quæ circa malum.*
gnitione carent, quòd iſtæ, cùm pondere tantùm naturali ferantur ad bonum ſuum, eodem ferè pondere virtualiter fugiant malum contrarium, neque pondere alio donentur, quo ferantur in bonum, atque alio quo recedant à malo. At verò res cognoſcentes, quia media cognitione appetunt, & appetendo efficiunt in ſeipſis actuale quoddam pondus, quo ferantur in rem apprehenſam, vel ab illa fugiant: ideo ſicut diuerſis actibus cognoſcunt bonum, & oppoſitum malum, vniuſcuiuſque rationem propriam cognoſcendo, ita per appetitum non vnico tantùm actu inclinantur ad bonum, & virtualiter fugiunt malum, ſed diſtinctos actus expromunt, quibus proſequuntur bona, & fugiūt mala, non quòd potentia bonum appetens, & malum fugiens ſit diuerſa, vt quidam putarunt, quos referunt Ægidius, & D. Thom. 3. de Anima, textu 42. hoc enim impoſsibile eſt, quia nulla potentia verſatur primò circa malum, ſed ex conſequenti tantùm, quatenus ſcilicet bono aduerſatur, in quod ipſa directe tendit: eadem ergo eſt potētia, quæ ſicut proprio, & formali actu bono afficitur, ita proprio, & formali actu à malo auertitur, ac vocatur odium directe amori contrarium, ex illoq; ſequitur fuga, quæ deſiderio opponitur, eſtque veluti appetitio quædam carendi malo illo: quòd ſi malum præſens adſit, conſequitur triſtitia, quæ delectationi aduerſatur.

Circa quam triſtitiam eſt ſpecialiter notādum, 5. *Triſtitia paſſio ſiue dolor vbi reſideat.*
eam cum dolore non coincidere prorſus, quamuis ad hanc animæ paſsionem vterq; actus pertineat: triſtitia ergo de malo apprehenſo eſt, quatenus præſenti, quod tamen ſenſum tactus minime lædit, atque eiuſmodi triſtitiæ actus manifeſte hæret in appetitu: at verò dolor de malo præſenti etiam eſt, quod tamen realiter nocet corpori, ac ſenſui tactus. De quo non facilè explicatu eſt, an in mēbro, quod dolet, an verò in appetitu reſideat, Experientia enim videtur docere in ipſo membro *Varia placita.*
reſidere dolorem, cùm ibi ſentiatur: id, quod etiam indicat S. Thom. in 3. diſt. 15. q. 3. & Scot. in diſt. 13. q. 7. Durandus q. 3. Gabriel q. 1. Paludanus 1. & 2. Contrarium autem ſuadet ratio. Namque dolor eſt de malo, vt ſic: malum autem ad appetitum pertinet: ergo actus illius eſt: ergo in corde excitatur, vbi rendet appetitus. Ita D. Thom. 1. 2. q. 38. a. 2. (vbi Conr. & Caietanus ſubſcribunt) & in 4. diſt. 44. Simon Portius lib. de dolore, cap. 10. Et confirmatur, dolor enim delectationi contrariatur: ſunt ergo in ſubiecto eodem, atque adeò vtraque eſt paſsio appetitus.

Nonnulli, in quibus eſt Valleſius controuerſia 6 *Valleſij & aliorum iudicium.*
4. cap. 4. vtramq; ſententiam tuetur, ponendo dolorem nō eſſe actum appetitus, ſed ipſas rei noxiæ ſenſationes. Alij volunt, appetitum ſenſitiuum eſſe per corpus diſperſum, ſicut & tactum, ideoque poſſe dolorem eſſe actum appetitus, atq; à membro non diſtare, in quo ſentitur. Hoc tamen difficile apparet, vtpote contra Ariſtotelem, ac reliquos authores: præterea oporteret etiam phantaſiam collocare in toto corpore, cùm ſine eius cognitione ſequi dolor non poſsit, illaque rei diſcōuenientiam diſcernat: fortaſſe autem non male diceretur, perfectam vim eiuſmodi potentiarum *Opinio Richardi.*
reſidere in parte corporis determinata: communicari verò aliqualiter vniuerſo corpori, poſſetq; ſuaderi exemplo animalium imperfectorum, & ita videtur opinari Richard. in 3. diſt. 15. art. 4. quæſt. 1.

Quid-

7. *Authoris reſolutio.* Quidquid verò ſit de probabilitate huius vltimæ ſententiæ, dicendum breuiter, in dolore duo conſiderari, ſcilicet cognitionem ſenſitiuam obiecti diſconuenientis, & diſplicentiam, ſeu amaritudinem quandam de tali obiecto: cognitionem ergo in membro exiſtere, quod patitur, ſentitque dolorem, hunc verò perfici in appetitu: vnde propriè loquendo cauſa doloris, ac cognitio talis cauſæ in exteriori membro eſt: dolor verò in appetitu. Quod explicatur per analogiam ad dolorem ſpiritualem peccatorum, ibi enim duo ſunt, & peccatorum cognitio, & dolor de illis, cauſa doloris ſunt peccata ipſa cognita, ſicque talis cognitio in intellectu datur, dolor verò in voluntate: idem ergo cenſemus in præſenti.

8. *De obiecto doloris 1. opinio.* Quæret tamen aliquis, quidnam illud ſit, quod in membro ſentitur, vbi eſt cauſa doloris? Multi putant ſolam diſſolutionem continui eſſe ſufficientem cauſam doloris. Nam Ariſtoteles 6. Topicorum, cap. 3 dolorem deſcribit diuiſionem, ſeu ſolutionem partium. Galenus quoque aſſentiri videtur in lib. de inæqualitate, & intemperie, & lib. 4. de ſimplicium medicamentorum facultate, cap. 2. & lib. 2. de locis patientibus, cap. 10. ac ſequitur Portius lib. de dolore cap. 3. & 4. Argenterius lib. de cauſis ſymptomatum, cap. 15. & 16. hoc tamen placitum optimè improbatur ab Auerroe lib. 2. Collectaneorum, cap. 21. *Impugnatur ab Auerroe.* Nam cauſa doloris debet tactu percipi: diuiſio autem continui ſola non percipitur tactu, cùm ſit ſenſibile commune quod per ſe, & abſque proprio ſenſibili non percipitur à ſenſu, vt libro 3. dictum eſt: non ergo ſciſsio dolorem cauſat, niſi fortaſſe remote, proximè autem proprium aliquod ſenſibile tactus illum cauſare oportet. Item quia ſæpe dolor cauſatur abſque diuiſione vlla. *Quorundã euaſio non ſatisfacit.* Occurrunt alij diuiſionem non eſſe quidem adæquatam doloris cauſam, attamen aliquando cauſam eſſe proximam, ac ſentiri cognito proprio ſenſibili rei cauſantis diuiſionem, veluti, cùm cognoſcimus ferri, acutiem, vulnus inflictum, ſeu carnis diuiſio, doloris excitati cauſa eſt proxima. Sed nõ ſatisfaciunt: patet enim experientia, dolorem non ex ſenſatione ferri acuti, ſed alicuius rei alterius cauſari. Item tranſacto contactu gladij, v.g. vel inſtrumenti cuiuslibet diuidentis ſentitur vehemens dolor, cùm tamẽ iam tunc non percipiatur acuties gladij. Item quando dolor ex diuiſione cauſatur, tactus multoties non cognoſcit diuiſionem, niſi cùm fortè ipſe vulneratus oculos conuertit ad locum vulneris: ac ratio eſt, quia diuiſionem cognoſcere, nihil eſt aliud, quàm numerum noſſe partium reſultantium ex diuiſione, quem certè numerum nequit tactus percipere, quia ſicut ſeipſum tactus non percipit, ita neque numerum ſuarum partium valet percipere.

9. *2. Opinio.* Alij ergo ſtatuunt doloris cauſam eſſe intemperiem quandam in organo tactus exurgentem, quæ dum ſentitur dolorem cauſat. Hæc eſt Auerrois ſententia ſuprà ad cap. 3. de Anima, textu 21. Idem opinatur conciliator differentia 72. indicatque Galenus 12. Methodi cap. 7. & lib. de inæquali intemperie, referens Hippocratem, Valleſius quoque non abnuit 4. controuerſ. c. 5. tribuitur denique Auicennæ, & Fernelio: *Refellitur.* habet tamen difficultatem eiuſmodi ſententia: namque ſi intemperies eſſet cauſa doloris, cùm illa conſurgat ex vnius, vel plurium qualitatum primarum exuberantia, tactus planè dolorem ſentiens, ſentiret quoque illam intemperiem, conſequenterque perciperet, cuiuſnam, vel quarum qualitatum ratione conſurgeret, an ſcilicet ex caloris exuberantia, an verò frigiditatis, non enim aliter ſentiri valet intẽperies, niſi qualitatis exceſſum ſentiendo, cùm in hoc formaliter conſiſtat intemperies, talẽ autem exceſſum à tactu non cognoſci patet experientia: quippe dolorem ſæpiſsimè percipimus ignari à calore ne, an à frigiditate proueniat, conſequenterque dubitamus, quod remedium ſit applicandum.

10. *Probatio reſolutio.* Quapropter dicendum, in dolore non calorem tantùm, vel frigus ſentiri, nec ſolam diuiſionem, aut commotionem, ſed qualitatem inde reſultantem, quæ dolorifera qualitas dici poteſt, veluti cùm ex calefactione vehementi fit dolor, quem tactus ſentit, eius obiectum non calor eſt, nec calefactio, nam ſi à calefactiuo ſepares manum, ceſſat calefactio, & tandem dolor ſentitur, ac fortè vehementior: eſt ergo obiectum qualitas aliqua tangibilis, quæ ex calefactione, ſeu intemperie inducta reſultat: ſimiliter cùm per diuiſionem cauſatur dolor, non ipſa diuiſio eſt, quæ ſentitur, cum citò tranſeat, nec ferè dum fit, vllus ſit dolor, ſed ea facta aliquis humor accurrit diſtemperamentum cauſans, vnde reſultat dolorifera qualitas ſecunda quæ ſentitur, vtpote per ſe potens immutare tactum, violentiamque ac dolorem inferre. Ita rem hanc ſanè difficilem explicat Portius, neq; explicari poſſe meliùs videtur. Vnde hæc eſt potiſsima huius rei probatio, à ſufficienti ſcilicet enumeratione, cùm nequeat fingi aliquid aliud, quod dolendo ſentiatur, vt patet ex dictis. Et proportionaliter videtur loquendum de delectatione tactus, quæ dolori opponitur. *De 1. opinione iudicium.* Non eſt tamen improbabilis prima illa Argenterij, & aliorum ſententia, quia licèt ſæpe abſque diuiſione continui dolor excitetur, non tamen abſque compreſsione, vel immodica tactione, luxationeve mẽbri alicuius, vel ſimili alio effectu, quod totum medici illi ſub diſſolutione complectuntur, ac tale aliquid per ſe quidem quanuis ſecundariò (ratione ſcilicet qualitatis primariò ſenſibilis) percipi, idque ſatis eſſe, vt dolor conſequatur.

11. *De paſſione riſus, in quo conſiſtat.* Vltimò notãdum eſt circa hos duos actus concupiſcibilis, ex illis quidem, ſed præcipuè ex dolore, & delectatione cauſari in corpore humano duplicem effectum, riſus nimirum, ac fletus, quos hic breuiter explicare neceſſe eſt, vt nihil in hac materia indiſcuſſum prætermittatur. Riſum conſtat proximè conſiſtere in vibratione quadam ſepti tranſuerſi, & muſculorum thoracis, atque oris: cauſatur autem is motus ex interiori aliqua animi motione: quæ verò illa ſit, non conuenit inter authores. *Vnde cauſetur, altercantur Valeriola, & Fracaſtor.* Illud certum, huiuſmodi motũ oriri ex delectatione, & gaudio, riſus nam'q; ſignum eſt huiuſce paſsionis, neque res vlla vnquam riſum mouet, niſi delectet. Sed an ne gaudium ſit ſufficiens, & adæquata cauſa riſus, dubitatum eſt. Valeriola quidem affirmauit: oppoſitum verò ſentit Fracaſtorius lib. de ſympathia cap. 20. ſtatuẽs gaudium ſine admiratione ad riſum non ſufficere, quod etiam opinatur. Valeſ. lib 5. controuerſiarum, cap. 9. *Accedit Valeſ.* Quod certè verius apparet, nam experientia docet quantumuis iucunda non cauſare riſum, ſi nõuitatem aliquam præ ſe non ferant: & ideo Sapiens dixit, riſum nimium ſignum leuitatis eſſe, & ſtultitiæ, qua etiam de cauſa amentes, & pueri rident magis, quia magis admirantur, & faciliùs delectantur. Ad hæc comedendo delectamur, cùm tamen ea delectatio riſum non cauſat, quia cum admiratione non coniungitur: oritur ergo riſus ex admiratione ſimul, & gaudio.

12. *Valeriolæ argumentũ.* Argumenta autem Valeriolæ difficultatem non habent, arguit namque, ex titillatione cauſatur riſus, titillatio autem non cauſat admirationem, & gaudium: ergo, &c. Et confirmatur primo ex eo quod refert Ariſtoteles tertio, de partibus, cap. 10. accidiſſe aliquando in prælijs traiecta præcordia vulnere riſum attuliſſe. *1. Confirm.* Confirmatur ſecundò. *2. Confirm.* Nam ſæpe res delectabiles, & admirationem cauſantes non cauſant riſum. Ad argumentum

Ad prædictum argumentum reſponſio ex Ariſtotele non placet. tum quidam reſpondent, riſum ex titillatione cauſatum non eſſe verum, ſed hoc gratis & contra experientiam ponitur, Ariſtoteles vero citato loco videtur ſentire latere ibi aliam riſus cauſam, calefactionem videlicet ſepti tranſuerſi ex titillatione cauſatam, namque pars illa calefacta, *Senſum* (inquit) *aperit celeriter, vnde qui ex titillatione ad riſum mouentur, celeriter rident,* hoc tamen verum non apparet, quomodo enim titillatio in plantis pedum cauſabit calorem in ſepto tranſuerſo: *Verior reſponſio ex eodem Ariſtotele.* Dicendum ergo titillationem, vt cauſet riſum, furtiuam eſſe oportere, & repentinam, atque ita ſimul admirationem cauſare, & delectationem: nam partes, in quibus fit titillatio, ſunt acutioris tactus, atque hoc inſinuat Ariſtoteles ſect. 35. problematum, q. 6. vbi diſquirens, cur nemo poſſit in ſeipſo ex titillatione riſum mouere, cauſam eſſe, ait, quòd titillatio furtiua non ſit, quæ ſi aliquando etiam præcognita riſum mouet, non niſi remiſsè mouet, atque tunc etiam effectus ex tali titillatione proueniens apparet quaſi nouus, & inſperatus: ſemper ergo interuenit nonnulla admiratio. *Ad 1. confirm.* Ad primam confirmationem dic, riſum, quem interdum moribundi præ ſe ferunt, non verum, ſed apparentem eſſe quoad exteriorem formam oris. *Ad 2.* Ad ſecundã, non quamlibet admirationem, & gaudium cauſam eſſe riſus, ſed quæ ſint de re iocoſa, & gracili, de re enim ſeria riſum non ciebit, oportet quoq; vt admiratio vehemens non ſit, alioquin ſtuporem cauſabit potius, quàm riſum.

13 *Admiratio, & gaudium qua ratione cauſent motum riſus.* Explicandum verò reſtat, quomodo ex admiratione, & gaudio ſequatur motio in ſepto tranſuerſo, atque etiam riſus? Ac dicendum, cauſam eſſe naturalem conſenſionem, & ſympathiam facultatum naturalium, vitalium, & rationalium. Eſt quippe admiratio partis rationalis actus, cùm in ea ſola eſſe queat admiratio, ſicut & diſcurſus, vt optimè docet D. Thomas 4. contra, cap. 33. delectatio deinde ſenſitiuæ etiam partis affectio, ſiue paſsio eſſe poteſt. Ex illis ergo excitatur motus in parte illa, ſepto ſcilicet tranſuerſo: ac propterea *Paſſio riſus libera eſt.* ſanguis dilatatur, ſicque riſus expromitur. Vnde colliges paſsionem hanc animi liberam eſſe, dependentemque à voluntate, aliquando tamen eſſe adeò vehementem, vt vix cohiberi poſsit, vel ratione obiecti plurimum excitãtis, vel ex leuitate hominis, qui facili ex cauſa mouetur.

14 *De paſſione fletus.* De fletu ſciendum breuiter, opponi riſui, & ex contraria cauſa prouenire, id eſt, triſtitia, vel dolore: nam ſicut delectatione cor dilatatur, & cùm illo thorax, & oris muſculi, ita triſtitiã conſtringitur cor, & partes oculis vicinæ, ex quo motu ſimul, & calore nonnullo excitato, humor aliquis ſoluitur in lacrymas. Hinc pueri, ac fœminæ faciliùs lacrymantur: quia & humidiores ſunt, & paſſionibus magis afficiuntur: eſt autem materia lacrymarum humor quidam ſanguinis veluti ſerũ, vt docet Ariſtoteles ſectione 31. problematum, ex eo indicio, quod ſalſus ſit, exciteturque calore, qua de cauſa ex vento etiam, ex fumo, vehementique riſu lacrymæ funduntur. Sed de his ſatis.

De paſſionibus iraſcibilis.

15 Poſt actus concupiſcibilis dicẽdum breuiter eſt de actibus iraſcibilis, qui quinque omnino enumerantur, ſpes, deſperatio, audacia, timor, ira: eorum verò ratio ſic declaratur, iraſcibilis circa defenſionem boni concupiti verſatur, quia tamen cum bonitate inuenitur difficultas, quæ ex reſiſtentia contrarij oritur, ideo licet bonum ipſum deſideretur, neceſſarius eſt vlterior actus, quo appetitus animetur, ne à difficultate obiecti vincatur, qui ſpes dicitur. Quod ſi contingat appetitum ſeparari à difficultate boni, ac ceſſet à pugna, vel è proſecutione illius actus reſultat, qui deſperatio vocatur: idemque contingit reſpectu naturæ, cui malum aliquod futurum imminet, reijciendumque eſt, ac vincendum: aut enim appetitus accenditur, & animatur contra illud, ſicque concipitur audacia, aut ſuccumbit, & deſiſtit, & ſic oritur timor. Atque hi quatuor actus ex varia apprehenſione boni, vel mali, ardui, poſsibilis diuerſificantur. Nam quando bonum apprehenditur, ita arduum, vt non poſsit obtineri, cauſatur deſperatio: ſi apprehendatur, vt poſsibile, ſpes naſcitur: ſimiliter ſi malum apprehendatur, vt ineuitabile, vel difficile, exurgit timor: ſi verò vt euitabile, facilius concipitur audacia: præter hos tamen eſt quintus actus cauſatus, ex apprehenſione mali iam præſentis, & illati: ex qua apprehenſione oritur appetitus vindicandi malum illud, & hic actus eſt ira, cui non reſpondet ſimilis actus pro obiecto bono. Nam ſi quis reſponderet, eſſet maximè deſiderium in appetitu remunerandi benefactorem: at hic actus non potentiæ iraſcibilis eſt, ſed concupiſcibilis, quoniam eo ipſo, quod quis obijcitur, vt benefactor, ardui ratio tollitur, atque adeò obiectum iraſcibilis deſtruitur, tantumque manet deſiderium ad concupiſcibilem pertinens. Neque rurſum circa malum habet ira actum contrarium in appetitu ſenſitiuo, eſſet enim maximè patientia illati mali, at hic actus poſitiuus eſſe nequit ex parte appetitus ſenſitiui, ſed eſt in voluntate, actus quo ipſa reprimit iram appetitus, in appetitu autẽ ſenſitiuo nihil eſt, quod illo actu poſsit amari, quia in malo illato nulla ibi repræſentatur ratio boni, quod ſi fortè ex prædominio rationis, & voluntatis ira vertatur in amorem, ob aliquam rationem boni inuentam in ipſa perpeſsione mali, iam talis actus, cùm ſit amor, ad concupiſcibilem pertinebit, ſicque contrariabitur propriæ iræ. Conſtat ergo dari ſolos quinque actus in appetitu iraſcibili: conſtat etiam diſtinctio illorum, de quibus plura apud D. Thomam ſuprà.

Ex dictis autem colliges primo duplicem differentiam inter actus concupiſcibilis, & iraſcibilis. 16 *Diſcrimen duplex inter vtraſque paſſiones.* Prima eſt, in concupiſcibili actus contrariari ex parte obiecti, vt amorem boni, odium mali: in iraſcibili vero contrariari per acceſſum, & receſſum ad idem obiectum, vt in ſpe, & deſperatione, quanuis eſſe quoque poſsit contrarietas ex parte obiectorum, vt in timore, & ſpe. Ratio eſt, quia concupiſcibilis reſpicit bonum, & malum abſolute, & ad bonum tantùm ferri poteſt, & à malo recedere: quare in illius actibus non poteſt dari contrarietas in acceſſu, & receſſu ad idem obiectum, at vero iraſcibilis reſpicit bonum coniunctum arduitati, ideoque ratione difficultatis poteſt recedere ab illo, quanuis ratione bonitatis poſsit accedere, & idem proportionaliter intelligendum de malo. Secunda differentia eſt, in concupiſcibili omnes actus habere contrarium, in iraſcibili vero vnus inuenitur ſine contrario: cuius rationem vidimus paulo ante, redditurque à D. Thoma 1. 2. q. 23. a. 3.

Secundo colliges ex dictis ordinem horum actuum inter ſe. 17 *Earum ordo inter ſe.* Nam in concupiſcibili datur primus, atque vltimus inter omnes, amor quippe eſt primus, & radix etiam aliorum: delectatio vero eſt quaſi vltimus terminus, paſsiones reliquæ ſunt mediæ, de quarum ordine in particulari videndus eſt D. Thom. ſuprà q. 25.

18 *Cur, & quomodo paſſiones pendeãt ex cõplexione Galenus ab Auerroe exploditur.* Vltimo eſt notandum, paſsiones has pendere plurimùm ex complexione corporis, & abundantia alicuius humoris, quem excitant, & à quibus etiam excitatur: ſic melancholia congenea eſt triſtitiæ, timoris, & deſperationis, cuius rationem Galen. lib. 3. de locis patientibus, cap. 8. videtur

afferre,

afferre, quòd nigri ſit coloris, nam ſicut tenebræ exteriores metum incutiunt, ita melancholia: idem repetit lib. de cauſis ſymptomatum, ca. vltimo. Quæ ratio friuola eſt, vt notauit Auerroes 3. Collectaneorum, ca. 40. nigredo enim actiua non eſt, ſed neque obiectiuè interiùs cauſare triſtitiam valet, cum non videatur: iam ſanguis, qui melancholiæ contrariatur, audaciam, gaudium, & ſpem parit: flaua bilis iram excitat ac reliquas ſanguineas paſsiones, pituita declinat potius ad actum tumoris. Horum omniũ ratio eſſe videtur, quod appetitus ſenſitiuus reſideat in corporali organo, proindeque egeat temperamentis ad diuerſos actus eliciendos: fortaſsis etiam diſtincti humores diſtinctam cauſant diſpoſitionem in corpore, efficiuntque vt ſpiritus animales alio, atque alio modo per corpus diffundantur, ac diuerſimodè communicetur animalis virtus, vnde etiam fit vt humores quoque maximè conducant ad rerum apprehenſiones vno, vel alio modo concipiendas.

CAPVT VI.

Vtrùm appetitus ſenſitiuus in operibus ſubdatur motioni voluntatis & rationis.

1. HÆc quæſtio ſolùm habet locum in homine, de quo ſuprà diximus habere duplicem appetitũ, rationalem, & ſenſitiuum: de quibus neceſſarium eſt ſcire, qua ratione, & modo alter alteri ſubordinetur, neq; enim ſine ordine eſſe poſſunt: aliàs cõfuſa eſſet, & inordinata hominis compoſitio: conſtat autem aperte appetitum ſenſitiuum eſſe inferiorem, atque adeo ſubordinatum, & ſubditum ſuperiori: reſtat ergo videre quomodo obediat.

Notatio 1. Pro reſolutione eſt notandum dupliciter, vnum alteri ſubdi. Primò principatu quodam deſpotico, & ſeruili, vt ſubditur ſeruus domino, & inſtrumentum artifici. Porrò in hac ſubiectione is, qui ſubditur, renuere nullatenus poteſt. Alter modus eſt ſubiectionis ciuilis, & politicæ, qualis eſt ciuiũ ad regem, ciuis enim licèt obedire teneatur, non tamen cogitur, ac modo aliquo renuere, & excuſare ſe poteſt.

Notatio 2. Secundò notandum eſt appetitum ſenſitiuum duplices actus ſortiri, nimirum elicitos, quales præcedẽti capite numerauimus, & imperatos, vt motum localem. In hoc ergo capite ſermo eſt de actibus elicitis, nam de motu locali in c. 10. agendum.

2. *Concluſio bipartita.* Hoc ſuppoſito, ſit concluſio: Appetitus mouetur à voluntate media ratione, cui proinde ſubditur politicè, non deſpoticè Ita Ariſtoteles 1. Politicorum, cap. 3. ac D. Thomas optimè 1. 2. q. 17. art. 7. *Obſeruatio 1. pro ſecunda concluſ.* Ex cuius doctrina breuiter obſeruandum primo, appetitum ſenſitiuum non niſi in rem cognitam per ſenſum tendere poſſe. Namque obiecti propoſitio per intellectum ei minime proportionatur: hinc ergo eſt, cur voluntas mouere appetitum ſenſitiuum nequeat immediatè: cùm enim voluntas non agnoſcat, obiectum proponere non valet: id ergo efficiat, oportet, media potentia cognoſcente, qualis eſt ratio, ſed neque iſta immediatè mouet appetitum, ſed medio interiori ſenſu.

Obſeruatio 2. Pro qua re notandum eſt ſecundò. Licèt intellectus noſtri cognitio à ſenſu incipiat: quia tamen illa ſuprema potẽtia eſt inter cognoſcentes, altiùs penetrat res cognitas, quàm inferiores reliquæ, ob idque directiua earum eſt. Vnde fit, vt illuſtrare poſsit cogitatiuam, ac perſuadere quodammodo demonſtrando in obiectis maiorem rationem boni, vel mali, quam eouſque aſſequeretur. Hæc ergo intellectus perſuaſio efficit, vt cogitatiua ipſa aliter apprehendat obiectum, aliterq; iudicet de illo: quia verò ab obiecto apprehẽſo mouetur appetitus, ideo ratio cogitatiuam perſuadens mediante illa dirigere dicitur appetitum. Atq; ita patet cõcluſionis probatio. *Deducitur prior pars concluſionis: Oſtenditur poſterior.* Ex qua ſequitur altera pars. Nam voluntas appetitum mouet, quaſi conſilium præbendo mediante ratione, non mouet autem neceſsitando: eſt ergo motio, & obedientia politica, non deſpotica. Et confirmatur experiẽtia. Nam que renuente voluntate multi inſurgunt motus in appetitu ſenſitiuo, quos tamen ratio, quæſitis hinc inde ſuaſionibus, refrænat: conſulendo quidem, & politicè regendo, non cogendo.

3. *Obiectio 1. contra concluſionem.* Sed contra obijci poteſt, quia ſequitur primò appetitum noſtrum eſſe ignobiliorẽ appetitu brutorum, qui nulli ſubiacet: negatur tamen ſequela, cum potius aptitudo humani appetitus, vt ſubijciatur rationi magna perfectio eius ſit, ſiquidem melius eſt nobiliſsimo obedire, quã eſſe primum in imperando: vnde ob hanc ſubiectionem is appetitus capax eſt virtutis, & vitij, vt cum D. Th. traditur 1. 2. q. 50. & 56. quemadmodum etiam voluntas noſtra multo perfectior eſt, quando Spiritus ſancti motioni ſubditur, quam cũ ipſa ſe mouet, nãq; *vbi ſpiritus Domini, ibi libertas*, ait Paulus 2. Corinth. 3.

4. *Obiectio 2.* Rurſus obijcies, ſequi ſecundo, in appetitu ſenſitiuo humano reperiri aliquam libertatem, quod falſum eſſe patet, quoniam poſita motione voluntatis, aut appetitus poteſt renuere, aut nõ poteſt Si hoc ſecundum admittatur, iam ſeruiliter obediet. Si primum, iam liber exit. Quod ſanè videntur ſentire, qui dicunt politicè obedire: nam politica obedientia in libertate fundatur. *Caietani reſponſio:* Caiet. 1. 2. q. 74. art. 4. planè concedit in appetitu ſenſitiuo libertatem ex proprijs: idque deduci putat ex S. Thoma eo loco docente in appetitu ſenſitiuo poſſe eſſe veniale peccatum, atque aperte loqui de appetitu ſecundum ſe: nam ſi de illo ageret, prout regitur à voluntate, non negaret peccatum quoque mortale eſſe in illo poſſe. *Videatur author 1. 2. tract. 5. diſp. 5. ſect. 4 & 5.* Et confirmatur vlterius, quia appetitus ſenſitiuus ob coniunctionem cum rationali capax eſt virtutis, atque vitij: eſt ergo aliquo modo liber.

5. *Refellitur.* Hæc tamen ſententia falſa omnino eſt, & contra ſanctum Thomam 1. 2. q. 24. art. 1. ad tertium, docentẽ in paſsionibus appetitus ſecũdum ſe non eſſe malitiam: ergo neque libertas erit. Et in q. 34. art. 1. ſcribit omne peccatum in voluntate manere, & in 2. diſt. 24. q. 3. art. 2. nullum motum eſſe de genere moris, niſi ex libertate voluntatis. Atque doctores vniuerſi, & Patres in hoc conuenire videntur, vt nullum peccatum ſit niſi in voluntate conſentiente: ergo nullus etiam actus liber eſt niſi ex voluntatis libertate, cum eo tantùm actus quilibet peccatum eſſe poſsit, quòd eſt à potentia libera. Vnde ſi in appetitu ſenſitiuo eſſet libertas, actus illius bonus eſſet, vel malus, ſecluſa voluntate, quod Caietanus conſequenter quidem admittit, ſed tamen contra doctorum torrentem vt diximus, Auguſtin. enim 1. retractationum, cap. 9. & 14. & lib. 3. de libero arbitrio, cap. 18. palam docet voluntate nos delinquere, aut rectè viuere. Idem ſcribit in lib. de duabus animabus contra Manichæum, c. 10. & de vera & falſa religione, cap. 14. & ſermone 43. de verbis Domini, Chryſoſtom. homilia 2. imperfecti, & homilia 13. ad Romanos, Baſilius *in inſtructione eorum, qui vitam ducere perfectam volunt.* Anſelmus in illud Pauli Roman. ſexto, *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* Origenes homilia 29. in Numeros. Diuus Thomas ſuprà, & D. Bonauent. in 2. diſt. 24. Quod etiam ratione probatur: nam ſi actus appetitus ſenſitiui ex proprijs eſſet liber, ac poſſet malus eſſe abſque voluntate, ſequeretur hominem peccare ſæpe contra voluntatem, imò ſæpe peccare ſimul, ac bene agere circa obiectum idem: veluti ſi voluntas renueret,

renueret, appetitus vero cuperet turpe obiectum, ſimiliaque abſurda ſequi facile intelligetur. Ratio autem à priori eſt, quoniam appetitus ſenſitiuus ſequitur cognitionem ſenſus, in qua neq; diſcurſus eſt, neque ratiocinatio, aut inquiſitio diuerſorum mediorum, neque item vniuerſalitas in cognitione, ex qua proinde poſsit oriri libertas in ipſo appetitu, etenim libertas oritur ſemper ex indifferentia aliqua cognitionis, vt latius dicemus cap. 8.

6 *Vera reſponſio.* Ad argumentum ergo aliter reſpondẽdum, appetitum ſcilicet dici politicè obedire, non quod obediat liberè, neque enim in omnibus ad vnguem ſeruanda eſt ſimilitudo, ſed quia renuere poteſt: dum namque bonitas aliqua in obiecto apparet, moueri poteſt ad illius appetentiam, præcipuè ſi ex parte qualitatum naturalium & paſsionum incitetur, vt enim notauit D. Thom. 1. 2. q. 17. a. 7. alterationes eæ, quæ ſequuntur ex paſsionibus, ſæpe rationem præueniunt, ſæpe etiam phyſicæ alterationes ſunt præuenientes etiam actum ipſum ſenſitiui appetitus, ſuntque proinde naturales vndequaque, atq; appetitum excitantes: liquet igitur, quomodo appetitus rationi obediat.

7 *Dubium ſubortum.* Reſtat vero dubium, an appetitus obediat rationi circa obiecta ſupernaturalia verſanti. Apparet enim id impoſsibile: nam bona ſpiritualia, vt ſic cognitionem ſenſitiuam excedunt, præcipuè ſi vt ſupernaturalia conſiderentur: ſic enim ad Deum, vt ſpiritualis finis eſt, ordinem habent, atque ita ſenſu percipi minimè poſſunt. *Eius reſolutio.* Dicendum breuiter, appetitum ſenſitiuum non poſſe moueri à ſupernaturalibus, vt ſupernaturalia ſunt, ob rationem factam: attamen ex cognitione, & amore rerum ſupernaturalium in intellectu, & voluntate exiſtentibus moueri ſæpe appetitum, quod docet D. Thomas 1. 2. q. 31. art. 1. ad 1 & adducens illud *Vide l. 2. de Orat. c. 18.* Pſalmi 83. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, id quod etiam experientia confirmat, nam ex conſideratione ſupernaturalium oritur ſenſibilis delectatio in appetitu etiam vſque ad lacrymas, quod indicio eſt, ipſummet appetitum ferri per amorem in res illas, quod exponi poteſt in hũc modum. Namque dum intellectus ſupernaturalia conſiderat, formantur in cogitatiua phantaſmata nonnulla repræſentantia obiecta eadem ſub ratione aliqua ſenſibili, tanquam propria bona ipſius appetentis, vnde iam appetitus ipſe mouetur, cogitatione ſcilicet illarum rerum, atq; adeo ferri aliquo modo in Deum ipſum valet: ſic mens Deum concipit ſub aliqua ratione ſenſibili, tuncque pariter imaginatio format ſibi idolũ cuiuſdam boni ſibi maxime conuenientis ſub ratione ſenſibili, vt creantis, ſeu conſeruantis: hoc ergo modo poteſt moueri appetitus ex cognitione ſupernaturalium.

CAPVT VII.

De obiecto, & actibus voluntatis.

1 Doctrina de voluntate, ſi radicitus eſſet inculcanda, oporteret totam fere philoſophiam moralem huc aduocare, quod præter inſtitutum eſſet. Ne tamen omnino indiſcuſſa relinquatur nobiliſsima potentia, de illa breuiter dicemus, quæ maximè ad rem pertinere videbantur. *Notatio pro materia diſcuſſione.* Eſt autem ſupponendum, voluntatem eſſe potentiam animæ rationalis, vt ſic, atq; adeo eſſe potentiam ſpiritualem, quæ comitatur intellectum, & organo caret, prout omnia ex ſupradictis libr. 1. cap. 9. *Vide l. 3. de Ang. c. 1. n. 2. & 8.* & ſequentibus facile conſtare poſſunt: atque etiam colligi in hac potentia non eſſe diſtinguendas iraſcibilem, & concupiſcibilem ſecundum rem ſed ratione ſolum, quod hîc multo certius habetur: quoniam potentia hæc immaterialis eſt, atq; adeo vniuerſalis in ſuo genere: his ergo poſitis reſtat dicendum de obiecto, & actibus huiuſce potentiæ.

In quâ quæſtione materiam de actibus, & obiecto voluntatis ſimul comprehendimus: ſiquidem quod ad philoſophum naturalem attinet, nihil fere de his dicendum reſtat. Quare circa obiectum ſit prima concluſio. Obiectum voluntatis eſt bonum in communi. Ita patet ex dictis ſupra in c. 2. 2 *1 Aſſertio ſuadetur de qua conſule lib. 3. de Ang. c. 1. n 3.* Nam obiectum potentiæ appetitiuæ oportet eſſe quippiam ſub ratione boni, ſed voluntas appetitiua potentia eſt: ergo obiectum illius aliquam rationem boni induit, & non peculiarem aliquam boni rationem, cum nullum ſit bonum, in quod voluntas ferri non poſsit. tendit ergo in communem rationem boni. Confirmatur primo: quia *Confirm 1.* voluntas eſt in ſupremo gradu potentiarum appetentium: ergo eſt potentia vniuerſaliſsima in illo genere: ergo habet vniuerſaliſsimum obiectum, quod eſt bonum in communi. Confirmatur ſecundo: quia voluntas conſequitur intellectum: *Confirm. 2.* ergo eius actus eo ſe extendit, quo apprehenſio intellectus: ſed hic poteſt apprehendere omne bonum: ergo & voluntas ipſum proſequi. Quomodo autem voluntas verſari queat circa malum, patet ex 2. cap. iam citato.

3 *Obiectio 1. ex Scoto diluitur.* Sed arguit Scotus, ens etiam non bonum obiectum eſſe volũtatis, quoniam ens vniuerſalius eſt, quam bonum: nam malum etiam rationẽ entis habet, voluntas autem potentia vniuerſaliſsima eſt: ergo, &c. Occurrendum primo, voluntatem eſſe potentiam vniuerſaliſsimam in ſuo genere, nempe in ratione potentiæ appetitiuæ, atque intra illud genus habere vniuerſaliſsimum obiectum: huiuſmodi autem eſt bonum tantummodo vt patet ex dictis. Secũdo occurrendum tam vniuerſale eſſe bonum, quam ens ipſum, cum ſit eius paſsio conuertibilis, malum autem potius entitate priuat, ſolumque dicitur ens quatenus ſuo modo fundatur in bono. Vrgebis vlterius. Sicut in- *Obiectio 2.* tellectus ſe habet ad verum, ita voluntas ad bonum, ſed intellectus obiectum non aſsignatur verum, ſed ens: ergo neque voluntatis debet aſsignari bonum. Reſpondeo quæſtionem eſſe de nomine *Enodatur.* quia obiectum etiam intellectus poteſt aſsignari *verum*, communiter tamen ponitur *ens*, quia eſt clarior eius ratio. Intereſt nihilominus inter intellectum, & voluntatem, quod ille non quolibet actu nouit diſtinctè rationem veritatis in actu ſignato, licet quolibet noſcat rationem entis in re qualibet, attingendoque entitatem, attingit etiam veritatem: per actus tamen aſſentiendi cognoſcit intellectus diſtinctè veritatem, ac ratione talium aſſenſuum propriè dictum eſt intellectum verſari circa verum, nam ſimpliciter cognoſcẽdo circa ens potius tanquam circa rationem cognitã verſatur. At vero voluntas ad amandum non ſolum requirit cognitionem rei, vt res eſt, ſed etiam cognitionem obiecti ſecundum bonitatem, nam niſi ratio boni non cognoſcatur, voluntas non appetit, quod indicio eſt, voluntatem ferri in rationem boni, tanquam in rationem volitam. Eſt ergo inter vtramque potentiam patens diſcrimen hac in parte. Et hæc de obiecto voluntatis.

Circa actus deinde oportet notare eos omnes 4 in voluntate reperiri, qui reperiuntur in appetitu *Quotnam ſint voluntatis actus, de quo latè l. 3. de Ang. c. 1. n. 6.* ſenſitiuo, amor, deſiderium, ſpes, &c. licet modo altiori, quoniam in voluntate ſpirituales ſunt, neque dependentes quoad eſſe à paſsionibus corporis etiam naturalibus: ac ferri poſſunt circa finem, & circa media, cum vtraque habeant rationem boni, & vtraque ab intellectu ſub propria ratione ſuæ bonitatis, medij ſcilicet atque finis cognoſcatur. Hinc iam colligitur prima diuiſio actuum vo- *1. Eorum partitio.* lunta-

De ſubdiuiſione amoris in amicitiã, & concupiſc. author 1.2. tract.4.diſp. 1.ſect.5.

luntatis. Nam alij circa finem verſantur, alij circa media: quia vero finis poteſt conſiderari, vel prout bonum abſolutè, vel prout habendum, vel vt habitum, ideo circa finem poteſt eſſe in voluntate amor, ac deſiderium conſequendi illum, qui actus alias dicitur intentio finis, & tandem fruitio, ſeu gaudium de fine iam obtento. Medium vero duplex eſſe poteſt, aliud quod ſolum habet rationem medij, quia eſt primum medium, ad quod nullum aliud ordinatur, nec propter ſe eſt appetibile, ſed tantum in ordine ad finem. Aliud eſt medium, quod videlicet mediat inter finem vltime intentum, & media priora, ac reſpectu aliorum eſt finis, reſpectu vero vlterioris finis, eſt medium: ſi ergo huiuſmodi medium conſideretur vt finis, habet eandem rationem, quam finis vltimus, nam intendi poteſt, & deſiderari, & delectare ſi obtineatur. At circa medium, vt medium, duo verſantur proprie actus voluntatis: nimirum electio, & vſus nam poſtquam voluntas intendit finem, ſtatim intellectus conciliatur de medijs cõgruentibus, ac voluntati proponit, circa quæ ipſa duo præſtat. Primum eſt acceptare aliquod illorum, quod eſt conſentire, vel eligere, conſentire enim quadam ratione eſt commune nomen conueniens cuicunque volitioni, & amori, ſiue ſit circa finem, ſiue circa media, quomodo communiter dicimus peccatum conſummari per conſenſum voluntatis: at tamen conſenſus proprie ſignificat applicationem illam voluntatis ad aliquod medium, quæ ſequitur ex præmiſſa conſultatione intellectus, quæ acceptatio ſi ſit efficax, & ſeparans vnum medium ab alijs, illudque præferens, dicitur electio: facta autem electione neceſſarium eſt, vt id medium executioni mandetur, cui deſeruit vſus: qui actus quidam eſt, quo voluntas applicat potentias omnes ad operationes ſibi neceſſarias: nam mediũ electum propter executionem certe eligitur. Quare ſi forte exequendum ſit à manu, habet voluntas poteſtatem ad eam operi applicandam, & ſimiliter de alijs: nam cum voluntas reſpiciat vniuerſale bonum, neceſſe eſt apud ſe habeat vim mouẽdi omnes vires animæ, & applicandi illas ad propria earum munia: hæc ergo applicatio, vſus vocatur, atque hi ſunt ferè omnes actus voluntatis: de quibus plura apud D. Thomam 1. 2. q. 11. quæ tamen ab hoc loco ſunt aliena, propria vero moralis diſciplinæ.

Altera partitio.

5 Ex his porro colligitur diſtinctio communis de duplici actu voluntatis, elicito ſcilicet, & imperato. Elicitus eſt, qui ab ipſa voluntate immediate fit: imperatus eſt alterius potentię humanæ, quæ ſubditur vſui, & motioni voluntatis: nam actio partis vegetatiuæ, & motio cordis continua actus imperati non ſunt, vtpote quæ ſub poteſtatem noſtram per ſe, ac directe loquendo non cadunt, (quod ideo addimus, quoniam remotè ſubdi aliquomodo poſſunt voluntati: ſi aut alimentum nobis ipſis ſubtrahamus, aut forte violentia alia vitam eripiamus.) Simile vero eſt de quibuſdam membrorum motibus naturalib. generatiuæ partis, quæ proueniunt multoties ex alteratione naturali, neque in poteſtate hominis exiſtunt, teſte Ariſtotele de animalium motu circa finem, & ſancto Thoma ibidem lectione 10. in principio. Iam vero ſenſuum externorum actus quodammodo ſunt imperati à voluntate, quoad applicationem ſcilicet potentiæ ad obiectum: at facta ſemel applicatione ſenſus neceſſario exit in actum, neq; ea in re obedit voluntati: ſenſus deinde interior veluti imaginatio pendet etiam in actu ſuo à voluntate, quæ poteſt illum mouere ad operandum, ſæpe tamen imaginatio ipſa voluntatem præuenit, offertque obiecta plurima, voluntate renuente: vnde proueniunt importunæ cogitationes: communiter tamen ſi intellectus, & voluntas aduertant, illas valent reprimere, quamuis non ſine difficultate: ſæpiſſimeque non valent propter corporis indiſpoſitionem, vel certe quia impoſſibile eſt intellectum nunquam omnino diſtrahi, operationes etiam intellectus ſunt à voluntate imperatæ, quia exercentur voluntarie, vt experientia conſtat, q̃ etiam S. Th. docet 1. p. q. 82. a. 4. cuius rei ratio vniuerſalis tacta iam eſt: quia ad voluntatem ſpectat finem intendere, atque adeo mouere potentias omnes, quæ conducere poſſunt ad finem, tales vero ſunt, quas numerauimus. Atque hoc modo ſit reductio potentiarum humanarum ad vnum primum mouens cæteras omnes, vt recta ſit, & ordinata inſtitutio naturæ: qua de cauſa voluntas cõparatur cordi. Ad Rom. 6. *Charitas Dei infuſa eſt in cordibus noſtris*. Et in Pſal. 36. *Lex Dei in corde ipſius*: nã ſicut cor eſt principium motiuum corporis, ita voluntas eſt principium operationum humanarum, & ideo illæ tantum operationes cenſentur propriè hominis, & dignæ præmio, vel pœna, quæ à voluntate procedunt.

Voluntas cur nuncupetur cor.

Circa intellectum tamen, & voluntatem eſt difficultas: nam ſupra diximus appetitum ſequi cognitionem, & potentiam cognoſcentem mouere appetitiuam: mouet ergo intellectus voluntatem ergo non poteſt moueri ab illa. Reſpondet ſanctus Thom. ſupra, & opuſc. 43. c. 5. intellectum mouere voluntatem per modum cauſæ finalis applicando obiectum, voluntatem vero intellectum mouere effectiue applicando ſcilicet illum ad operandum. An autem poſſit intellectus aliquando effectiuè applicare voluntatem ad opus, quæſtio eſt moralis 1. 2. q. 9. artic. 13. vbi de imperio agitur, quæ certè controuerſia ab illa diſtat, quam ſuprà tractauim⁹ hoc ipſo libro ca. 3. vbi tantum definiuimus ad actum voluntatis, neque intellectum, neque obiectum elicitiue concurrere. An vero imperatiuè, alia quæſtio eſt, de qua cenſeo breuiter intellectum ex ſe non poſſe efficaciter imperare voluntati, niſi forte ſuppoſito actu alio eiuſdem voluntatis, ſic poſtquam voluntas eligit, valet intellectus efficaciter ei imperare executionem: tota vero illa intellectus efficacitas prouenit ex electione voluntatis, à qua ſi voluntas forte deſiſtat, imperium efficax non erit. Quapropter ſimpliciter, & abſolute loquendo intellectus tantum poteſt mouere finaliter voluntatem: voluntas vero intellectum effectiue. Ex quo colliges inter actus harum potentiarum præire primo oportere actum intellectus, cũ appetitus vbiq; ſupponat cognitionem, vnde quo ad primum actum non mouetur à voluntate, ſed vel ab inclinatione naturali, vel ab extrinſeca aliqua propoſitione obiecti. Vnde primus intellectus actus ſpecialiter tribuitur Deo à D. Tho. 1. p. q. 63. a. 5. fortaſſe quia Deus ſpeciali prouidentia gubernat creaturam rationalem, ad illumque proinde pertinet inclinare ipſam ad hoc, vel illud obiectũ, maxime in principio ſui eſſe, quod deſumptum eſt ex Ariſtot. 7. Ethic. ad Eudem. c. penult. ſcribente dari conſilium quoddam naturale ab interiori quodam mouente procedens: in negotijs quippe agendis ſæpe experimur actus quoſdam apud intellectum noſtrum, qui à voluntate neutiquam procedunt, ſed vel ex peculiari inſtinctu Spiritus ſancti, vel Angelorum miniſterio, vel certe ex ſuggeſtione dæmonum, quos oportet cautè diſcernere, vt monet S. Ioan. prima canonic. c. 4 & Bern. ſerm. 1. Pente. Motio ergo voluntatis non eſt adeo neceſſaria in his potentijs ad agendum, vt ſine illa operari omnino nequeant. Sæpe enim aliæ potentiæ in actionibus ſuis motionem intellectus præcurrunt.

Vter actus ſit prior; ſimpliciter voluntatis ne, an intellectus. 6

Videl. 3. de Ang. c. 4. nu. 17.

Vltimo aduertendum eſt, illam motionem voluntatis à qua dicuntur effectiuè moueri potentię reliquæ, 7

Motio vo-

luntatis reſpectu aliarum potentiarum qualis.

reliquæ, non ſic intelligendam eſſe, quaſi voluntás aliquid eis imprimat, vel modo aliquo immediatè concurrat ad eliciendos ipſarum actus, eſt nimirum ſola moralis motio, quæ in philoſophia naturali, efficientia eſt accidentaria, in morali vero cenſetur per ſe, ac prouenit ſolum ex conſenſione potentiarum, quæ in eadem anima radicantur, & habent inter ſe dictam ſubordinationem naturalem.

CAPVT VIII.

Vtrum voluntas ſit libera potentia in omnibus ſuis actibus.

CApur hoc integrum ex autographo prætériuimus, quoniam latè tractatur in priori tomo de Gratia Prologomento 1. & in Meta. d. 19. à ſect. 2. & vltra, tum etiam non pauca pro eodem argumento videri poſſunt in opuſculo 4. de libertate diuinæ voluntatis.

Quæri autem vlterius poſſet primo, an appetitus rationalis, ſiue voluntas ſit ſpecies infima, an potius in homine, atque Angelo ſpecie diſtinguãtur, quod diſputant recentiores 1. p. q. 59. art. 1. vbi Cumel. item Franciſcus de Herrera in 2. diſt. 13. q. 1. & ipſe author lib. 3. de Angelis, c. 1. Secundo quæri poſſet, an voluntas, ſeu appetitus rationalis diſtinguatur in homine in concupiſcibilem, & iraſcibilem, ſicut appetitus ſenſitiuus diſtingui à multis ſolet. De quo videndus author lib. 3. de Angelis, cap. 1. poſt Scotum, & Gabr. in 3. d. 26. & 34. Henricum quodl. 8. q. 15.

CAPVT IX.

Quænam ſit perfectior potentia, intellectus ne, an voluntas.

1 HÆc quæſtio vltima eſt de potentijs animæ rationalis, nam poſtquam de illis ſigillatim dictum eſt, complementum doctrinæ poſtulat, vt eas inter ſe conferamus, id, quod etiam de potentijs ſenſitiuis tractari poſſet, reiecta tamen in hunc locum eſt, quoniam in potentijs ſpiritualibus apertior erit difficultas, ac facile poterit reliquis accommodari.

Argum. 1. pro voluntate.

Arguitur itaque voluntatem præeminere intellectui primo, quia habet nobiliſsimũ obiectum, ipſam ſcilicet rationem boni, prima autem, & potiſsima perfectio rei eſſe videtur bonitas ipſius.

Confirm.

Confirmatur: nam bonum dicit ordinem ad exiſtentiam: verum autem, quod eſt obiectum intellectus, ab exiſtentia abſtrahit, perfectius autem videtur, quod ordinem habet ad exiſtentiam cum hæc ſit prima, & potiſsima rei cuiuſque perfectio: ergo, &c.

2. Argum.

Secundo arguitur ex actibus: nam perfectior eſt actus voluntatis, quàm intellectus, ſi perfectiſsimum vnius actum ad perfectiſsimum alterius comparemus: ergo & voluntas perfectior erit: illa ſiquidem potentia perfectior creditur, quæ meliori actu ſe explicare poteſt. Antecedens patet: quia perfectiſsimus actus voluntatis eſt dilectio Dei, ac perfectiſsimus intellectus eſt Dei cognitio, melior autem eſt amor Dei, quam cognitio iuxta illud Paul. 1. Corinth. *Maior autem horum eſt charitas.*

Confirm.

Confirmatur: nam ordines angelorum diſtinguuntur ſecundum eorum perfectiones, ac Seraphini ſuperiori gradu, quam Cherubini locantur: quia hi excellunt in cognitione, illi in amore: ergo amor eſt perfectior.

3. Argum. Confirm.

Tertio libertas eſt maxima perfectio, voluntas autem eſt potentia libera, non intellectus: ergo, &c. Confirmatur: quoniam voluntas regit intellectum, ad totum hominem, adeo vt reliquæ omnes potentiæ ad nutum voluntatis agantur: ergo ipſa tenet primatum inter potentias.

4. Argum.

Quarto, voluntas totum hominem bonum, vel malum reddit: neque enim ſcientia hominem bonum facit, vel malum, ſed virtus, & vitium: hæc autem ex voluntate maxime pendet, quia libertate propria non dantur.

Confirm.

Confirmatur, quia hac ratione appetitus ſenſitiuus eſt perfectior, quam imaginatio, quia ille capax eſt virtutis: non autem imaginatio.

2 Diſſidium in hac quæſtione.

In hac quæſtione Schola ſancti Thomæ, & Scoti diſcrepant, Scotus enim in 4. diſt. 49. q. 4. ſtatuit voluntatem eſſe ſimpliciter perfectiorem intellectu, quem diſcipuli ſequuntur. Idem ſentit Alenſ. 3. p. q. 80. membr. 1. diſtinct. 1. q. 14. Bonauent. Ægidius, Argentinas, Gabriel, & Maior in 4. diſt. 49. Albert. in 1. d. 1. q. 14. Aureol. apud Capr. ibid. q. 1. At D. Th. 1. p. q. 82. a. 3. è contra opinatur, licet ſecundum quid, ſeu in quibuſdam actibus voluntas ſuperet: ſequuntur eum ſui, ac Durand. in 4. d. 94. q. 4. Palud. q. 3. Heruæus quodl. 8. quæſt. 9. Capr. in 1. d. 1. q. 2. & d. 3. q. 3. a. 2. Abul. ad c. 5. Matthæi, q. 30. & Venetus 3. de anim. text. 58. videturque ſententia probabilior.

Aſſertio affirmans intellectum præcellere.

Vnde ſit noſtra concluſio. Intellectus eſt perfectior potentia.

Eius ratio 1. ex D. Th.

Hanc concluſionem declarat ſanctus Thomas ex obiectis in hunc modum. Nam obiectum intellectus ſimplicius eſt, & abſtractius, quam obiectum voluntatis, ac modo aliquo immaterialius: ergo ipſa potentia perfectior eſt: nobilitas namque potentiæ ex nobilitate obiecti deſumitur, illud autem obiectum nobilius eſt, quod eſt abſtractius, & immaterialius. Oſtenditur vero antecedens, quoniam intellectus attingit obiectum ſub abſtractione ab exiſtentia, conſiderando ſcilicet nudam rei quidditatem, voluntas vero non niſi in rem, prout habet ordinem ad actualem exiſtentiam terminatur: nihil enim appetitur, niſi vel prout actu exiſtit, vel exiturum eſt.

Caiet. Scoto reſiſtit. Defenditur allata ratio ex D. Thom.

Hanc rationem Scotus cauillatur multipliciter: eam vero prolixe defendit Caiet. ſupra, quem videre licet. Verè autem ratio ſubtilis eſt optimeq; oſtendens perfectionem intellectus. Enimuero intellectiuæ potentiæ vis ea eſt, vt rem quamlibet poſsit ſub omni præciſione cõſiderare, eſſentiam ipſam ab exiſtentia ſeparando, & vniuſcuiuſque propriam rationem veſtigando. Quod ſane vim magnam arguit, immaterialitatemque intellectus ipſius, voluntas autem ſimplici modo fertur in obiectum appetendo exiſtentiam illius: qui certè modus operandi minus ſubtilis eſt, minuſque immaterialis.

2. Ratio.

Secundo arguitur. Potentia intellectiua immediatius ſequitur ex animæ eſſentia, voluntas vero medio intellectu: hic ergo eſt pfectior. Conſequentia exponitur: nam quãdo paſsio vna ex alia ſequitur, ſeu potius mediante alia, quæ immediatius ſequitur ex eſſentia præſtat ei, quæ ſequitur mediatè, cum ſit veluti principium alterius. Antecedens autem ſuadetur, tum ex communi ratione potentiæ appetitiuæ, quæ ex potentia cognoſcitiua cõſequitur, ſicut appetitio ſequitur ex cognitione: tum ex ꝓpria ratione voluntatis, cuius libertas, vt diximus, ex indifferentia, & pfectione intellectus naſcitur.

Tertia.

Tertio. Dignitas hominis potiſsime ex intellectu deſumitur, & ideo tanquam differentiã eſſentialem illius aſsignamus, quod intellectiuus ſit, ſeu rationalis id vero principaliter habet ab intellectu, cum volũtas rationalis ſit ex participatione illius: præcedit ergo intellectus. Id quod etiam inde oſtenditur, quoniam voluntatis radix ipſe intellectus cenſetur: ſiquidem eo ipſe, quod aſſerimus hominem eſſe rationalem, quaſi virtute & radice pronuntiamus volitum eſſe, ac liberi arbitrij: quare, &c.

Confirm.

Vnde etiam confirmatur ratio, namque potentia per eſſentiam rationalis, cuiuſmodi eſt intellectus, pfectior eſt, quam quæ tantũ per participationem eſt rationalis, qualis volũtas, quæ potentia cæca eſt, nec niſi ratione ducatur, operari valet.

Quarta.

Quarto intellectus eſt regula omnium

nium operationum voluntatis, & in tantum voluntas malè, vel bene procedit, in quantum rationi conformatur: tota ſiquidem bonitas, & malitia moralis ſumitur ex ordine ad rationem rectam, & ideo tanto voluntas eſt melior, quanto eſt rationi ſubiectior, teſte Ariſtotele primo Ethicorum, capite tertio, Cicerone ſecundo officiorum, Auguſtino de libero arbitrio, cap. 9. & 10. ergo perfectior eſt ratio ipſa, quam voluntas.

Quinta.

Quinto, in ſuppoſitis intelligentibus differentia perfectionis naturalis potiſsimè attenditur ex parte intellectiuæ potentiæ: nam voluntas fere eiuſdem eſt rationis in ijs ſuppoſitis, vel ſaltem non poteſt tam facile diſtingui in eis ex diuerſitate operandi ſicut intellectus: & intra latitudinem angelorum maior perfectio maxime relucet in modo cognoſcendi, vnus enim altiori modo, & per vniuerſaliores ſpecies cognoſcit, quam alter, in voluntatibus autem difficile inuenietur diſtinctio, quæ in modo operandi, vt dixi, parum differunt: ſignum ergo eſt perfectionem naturæ intellectualis potiſsime ſe explicare in potentia intellectiua, atq; adeo eſſe perfectiſsimam potentiam in tali ſubiecto.

Sexta.

Sexto, potentia cognoſcitiua ex ſuo genere eſt perfectior, quam appetitiua: ergo ſi conferamus perfectiſsimam potentiam cognoſcentem cum appetente perfectiſsima, illa hanc ſuperabit in perfectione, ſiquidē ex ſuo genere excedit, & in ſpecie proportionaliter accreſcit, ſic autem ſe habent intellectus, & voluntas: ergo, &c. Antecedens primum probatur (reliqua enim nota ſunt) namque appetitus quædam inclinatio eſt appetentis, vnde ex vi, & modo operationis appetitus non explicat perfectionem ſuam in tali opere, imo neq; ad hoc principaliter ordinatur, ſed tantum ad bonum quærendum: at potentia cognoſcens de ſe eſt vis quædam explicans maxime perfectionem, & immaterialitatem rei cognoſcēdæ: per hanc quippe virtutem res cognoſcens fit quodammodo res ipſa cognita, ſicque cognitio ex ſuo genere magis propter ſe eſt, quam appetitus: ergo perfectior potentia eſt ex ſuo genere.

Ad 1. arg. in nu. 1.

3 Ad argumentum primum prioris ſententiæ negatur antecedens. Nam ſi obiecta intellectus, & voluntatis conſiderentur in ratione rei, ſunt ferè æqualis perfectionis, quia vtraque ex his potentijs vniuerſaliſsima eſt. Nihilominus abſolute conſideratis obiectis, vt obiecta ſunt, intellectus obiectum altius deprehenditur, cum nobiliori modo attingatur ab intellectu, quam à voluntate bonū, vt diximus.

Ad confirm.

Ad confirmationem reſpondetur etiam intellectum conſiderare res, quæ habent ordinem ad exiſtentiam, imo & exiſtentiam ipſam, ac rationem boni, eaque omnia perfectiori quodam modo attingere: vt explicatum eſt.

Ad 2. communis reſponſio:

4 Ad ſecundum communis ſolutio eſt, intellectum, & voluntatem ſpectari poſſe in ſtatu viæ, & in ſtatu patriæ: ac priori modo actum voluntatis eſſe perfectiorem actu intellectus reſpectu rerum ſuperiorum, ſicque charitatem præcellere: cuius rei ratio redditur, quod intellectus attingat res prout ſunt intra ipſum, voluntas autem ad eas feratur prout in ſeipſis exiſtunt. Quoniam vero in via Deus, ac ſuperiora omnia in intellectu noſtro exiſtunt imperfectè, atque obſcure, ideo cognitio eorum eſt nunc imperfecta, & amor perfectus ex contraria ratione, quod in res tendat in ſe conſideratas. Quod etiam ſentit Hugo de ſancto Victore lib. 6. in cæleſtem Hierarchiam, D. Dionyſ. c. 7. in hæc verba, *Dilectio ſupereminet ſcientiæ, plus enim diligitur, quam intelligitur, & intrat dilectio, vbi ſcientia foris eſt*: atque de hoc amore, & cognitione procedit illud Anſelmi in lib. cur Deus homo c. 1. *Peruerſus ordo eſt velle amare, vt intelligas, rectitudo mentis eſt velle intelligere, vt ames.* At vero in ſtatu patriæ excedit actus intellectus actum voluntatis, quia tunc videtur prout in ſe eſt, iuxta illud 1. Ioan 3. *Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.*

Data reſponſio duplex vrgetur difficultate

5 Hæc vero reſponſio difficultates patitur. Primo enim rogo, quomodo voluntas in via poſsit magis, perfectiusq; diligere, quam intellectus cognoſcit, cum appetitus non niſi in cognitum, atque eo modo quo eſt cognitum feratur? Secundo, quo itē modo intellectus res cognoſcit prout in ipſo ſunt? imo non niſi prout in ſeipſis habent, agnoſcit: alias in ſua cognitione deciperetur, atque aberraret.

Enodatur prior difficultas.

Pro priori difficultate diſtinguenda eſt res cognita, & amata à modo, quo ea cognoſcitur, & amatur: namque ex parte rei cognitæ, ac ſimiliter rei amatæ, voluntas non amat quidem niſi rem cognitam ab intellectu: quoad modum tamen differentia intercedit: intellectus enim per aſsimilationē operatur, cognoſcitq; obiecta per ſpecies eorum, quas in ſe habet, & ideo quaſi in ſeipſo ſpeculatur obiecta, & hac ratione cohæret, rem cognitam eſſe maxime cognoſcibilem, ac ſimul imperfectè & obſcure cognoſci, atque adeo ſimul verum, in ſeipſa rem cognoſci, & prout intra intellectum repræſentatur.

Pro hac reſponſione videndus author l. 2. de orat. c. 13.

At voluntas operatur per modum impulſus, & inclinationis ad res cognitas, ideoq; non attendit modum, quo cognoſcuntur, ſed in res ipſas cognitas abſolute fertur, ſicque ferri in res prout in ſe ſunt, appoſite dicitur.

Ad 2. diffic: quid dicant nonnulli.

6 Poſterior vero difficultas circa eandem ſolutionem oritur ex data nunc ſolutione prioris: ſequitur quippe ex ea etiam in patria amorem perfectiorem eſſe viſione, cum ibi etiam amor feratur in Deum prout in ſe eſt, intellectus vero non niſi pro vt in ſe illum habet. Propter hanc inſtantiam quidam ex Thomiſtis ſentiunt amorē in patria ſecundum quid perfectiorem eſſe: ſed falſum ſentiunt,

Reiiciuntur.

namque ibi intellectus, & voluntas feruntur in DEVM prout in ſe eſt, cum DEVS ſecundum ſuam eſſentiam intellectui beati ſit intimus, neq; in ſe melius exiſtat quam in intellectu illo, ac ſicut voluntas Deum in ſe totum amat, ita & intellectus Deum totum videt in ſeipſo. Rurſus quemadmodum intellectus non totaliter Deum videt, ita nec voluntas totaliter amat.

Suboritur 3. difficultas.

Sed iam tertia naſcitur, & maior difficultas, etenim quamuis hæc habeant verum in ſupernaturalibus actibus, at in naturalibus ſequi videtur actum amoris naturæ viribus elicitum perfectiorem eſſe, quam ſit naturalis cognitio intellectus, ille namque amor in Deum tendit prout in ſe eſt, illumque attingit ſuper omnia, at cognitio imperfecta eſt, & obſcura: vnde ſequi plane videtur, voluntatem intellectui præſtare, nam perfectio potentiæ ex naturalibus eius viribus penſanda eſt.

Soluitur 1.

Reſpondeo primo aliquam fortaſſe cognitionem Dei naturalem perfectiorem eſſe, quam ſit amor naturalis, vt naturalis: quamuis vt moralis, amor ſit perfectior. Enimuero naturæ viribus cognoſcere Deum, & attributa illius: inuoluit etiā cognitionem de diligēdo Deum ſuper omnia, quod totum intellectus naturaliter aſſequitur, & maioris perfectionis eſſe oſtenditur, quam amare illū poſſe imperfecto quodam modo: præcipuè, quia prædicta cognitio non ſupponit actum alterius potētiæ, à qua iuuetur: at vero talis ille amor cognitionem ſupponit intellectus, à qua fere totam ſuam perfectionem haurit.

Soluitur 2.

Reſpondeo ſecundo licet amor naturalis perfectior eſſe admittatur, nihilominus intellectum perfectiorem potentiam eſſe, eo quod eleuari poteſt ad perfectiorem actum, quam voluntas. Pro quo notandum, licet actus viſionis, & charitatis ſint ſupernaturales, nihilominus tamen habere fundamentum aliquod in natura potentiarum, à quib. exercentur, vere enim intelectus ex natura ſua nonnihil valet circa cognitionem Dei, quem plane

ne ſub obiecto ſuo comprehendit, alioquin non poſſet eleuari ad illam viſionem: idemque dicendum de voluntate, quocirca intellectus de ſe habet non repugnantiam, vt ad illum perfectiſsimũ actum eleuetur, ideoque de ſe perfectior eſt, quam voluntas: quod autem voluntas poſsit vnum aliquem meliorem actum naturalem exponere, quã intellectus non propterea perfectior abſolutè cenſenda eſt, tum ob ea, quæ diximus, tum quia ſat eſt intellectum communiter, & in cæteris actibus excellere, & hactenus de ſecundo argumento. Ad confirmationem vero eius ibidem adductam reſpondetur: ſicut Seraphini perfectius amant, quã Cherubini, ita etiam perfectius videre, certum enim eſt abſque controuerſia ex perfectiori Dei viſione ſequi perfectiorem amorem: difficultas ergo communis eſt in vtraque ſententia, dicendumq; denominationem illam non ſumi ex his, quæ in ipſis Angelis inueniuntur, ſed quæ in nobis efficiunt. Seraphim itaque dicuntur ardentes, & incendentes, vt Diuus Dionyſius ait ſeptimo capite, cœleſtis Hierarchiæ, quia illorum munus eſt accẽdere in charitate Dei hominum voluntates, nam quia charitas in via perfectiſsima eſt, ideo hoc eſt perfectiſsimum Angelorum munus, quod Seraphinis tribuitur, Cherubini vero munus habent illuminandi intellectus, ex eoque denominantur, quo pacto interpretandus venit D. Th. 1. p. q. 108. art. 4. ad 6.

Ad confirmationem 2 argum. in eodem n. 1.

7 *Ad 3 arg. in eodem n. 1.* Ad tertium argumentum principale reſpondetur, quanuis in libertate voluntas ſuperet intellectum, intellectum ſuperare voluntatem in ratione, & diſcurſu, multo vero maior perfectio eſt potentiam rationalem eſſe per eſſentiam, quam eſſe liberam, hæc enim perfectio ex illa oritur tanquã minor. *Ad confirm.* Vnde ad confirmationem negatur antecedens: potius enim intellectus regit voluntatem, totumq; hominem, quam è contra: nam licet applicatio ad operandum ſit à voluntate, rectitudo tamen operandi ab intellectu proponitur. Ex quo negare non poſſumus has potentias inter ſe depẽdentiam habere, ſeque mutuo iuuare, plus tamen eſt, quod voluntas intellectui debet, quam quod intellectus voluntati.

8 *Ad 4. ibid.* Ad quartum dicito in intellectu potius conſũmari perfectionem hominis, cum per actum intellectus homo fiat beatus, at voluntatem reddere hominem bonum diſpoſitiuè in via, quia eſt principium merendi, ideoq; bonitatem moralem conſummari in voluntate, id tamen habere in quantum conformatur ſuæ regulæ, quæ eſt recta ratio. Vnde prius, ac perfectius moralis bonitas oritur ab intellectu, qua de cauſa etiam dependentia, quę inter virtutes morales perfectiſsima eſt, in intellectu reſidet. *Ad confirm 1. ſolutio.* Ad confirmationem quidam putant in potentijs ſentientibus appetitum eſſe perfectiorem qualibet cognoſcente, eo quod actus omnes virium ſenſitiuarum ordinantur ad appetitum ſenſitiuum, ſeu ad delectationem, cum vis ſenſitiua non niſi delectabile bonum attingat. Præterea ſenſitiua virtus ex natura ſua ordinatur ad obediendum rationi, ad hoc autem vicinius accedit appetitus inferior (nam bruta ex concupiſcentia potius quam ex eruditione ducuntur) in natura autem intellectuali, quæ ſecundum ſe capax eſt vniuerſalis, & ſummi boni, meliuſque illud aſſequitur contemplatione, quam delectatione, & operatio appetitus ad operationem intellectus ordinatur, ideo intellectus perfectior aſſeritur. *2 Solutio.* Et hæc reſponſio ex S. Th. colligitur 1. 2. q. 4. a. 2. ad 2. Reſpondetur tamen ſecundo etiam in ſenſitiua parte ſenſum interiorem appetitui præcellere, cum habeat nobiliores operationes, nobilioremque operandi modum: ac pleręq; ex rationib. factis pro intellectu in ſenſu etiam procedunt, neq; vllę ſunt quæ contrarium perſuadeant.

CAPVT X.

De potentia motiua ſecundum locum, an actiua ſit, atque ab aliis animæ potentiis diſtincta.

MOtus localis abſolute ſumptus communis eſt rebus etiam inanimatis: in animalibus tamẽ artificioſo quodam modo editur à principio intrinſeco actiuo per cognitionem, & appetitum: in alijs vero non ita. Quæ differentia quod attinet ad rationem motus localis, non videtur eſſentialis, & ideo de ipſo motu, qui eſt actus huius potentiæ nihil ſupereſt dicendum præter ea, quæ in phyſicis dicta ſunt, neque etiam de termino huius motus, nempe de vbi, quod tanquam obiectum ad hanc potentiam comparari poteſt: ſolum ergo reſtat dicendum de potentia ipſa, & de inſtrumentis, quibus hic motus executioni mandatur. *Ad l. 3. phyſic. q. 5. & diſp. 5. Metaph. & l. 4. de Angel.*

Hæc porro quæſtio difficultatem habet propter Ariſtotel. in 3. de anim. aſſerentem virtutem mouendi eſſe phantaſiam cum appetitu, ex quo ſequi videtur, potentiam hanc non eſſe diſtinctam ab ijs, de quibus hactenus diximus. In contrarium vero eſt, quia actus, & obiectum motiuæ potentiæ diſtincta ſunt ab actibus, obiectiſq; aliarum potentiarum animæ. 1 Pro reſolutione notandum primo, motum localem duplicem inueniri in animantibus: naturalem ſcilicet, qui vitalis etiam dicitur, & animalem, ex appetitu nimirum pendentem. *Notatio 1. pro reſolutione.* Primus eſt tum continuus motus cordis, tũ etiam dilatatio, ac compreſsio pulmonum, ex quibus prouenit reſpiratio, & arteriarum pulſus: hi enim motus omnes naturales dicuntur, quia in noſtra poteſtate non ſunt, vnde Ariſtotel. libr. de communi animal. motu, ad fin. ſpirationem inter motus non voluntarios numerat: poteſt quidem per appetitum aliquantulum detineri, & impediri ſpiratio: id vero non niſi quantum ad ingreſſum, vel exitum aeris: attamen motus ipſe cordis interior nequaquam: ſicut neque motus partis vegetatiuæ. Iam vero motus alter, animalis nuncupatus, ipſe eſt, quem progreſsiuum appellant, quemque præcipuè hoc loco intendimus.

De primo ergo motu ſit prima concluſio. 2 Potentia ad motum naturalem ſpecialis eſt in anima diſtinctaque ab appetitu ſenſitiuo, ac reſidens in corde, & pulmonibus. *1. Aſſertio.* Probatur, quoniam ille motus ab actione appetitus, vel ſenſus non pendet: his enim ceſſantibus exercetur nihilominus prædictus motus: ergo ab ſpeciali alia potentia animæ procedit. *Probatur.* Antecedens experientia notum eſt: conſequentia vero videtur euidens, nam talis motus à potentia actiua animæ debet fieri, non à ſenſu, aut appetitu, ſiquidem his ceſſantibus ille non ceſſat: ergo, &c.

3 Circa motum progreſsiuum, de quo principaliter inquiritur, eſt notandum, ad illum concurrere cognitionem, appetitum, externa membra, eorumque diſpoſitionem. *Ad motum progreſſiuũ concurrunt cognitio, appetitus, & membra externa.* De cognitione res liquet, tum quia progreſsio determinata eſſe debet, ad certumve terminum tendens, vnde eam oportet dirigi ab aliqua vi cognoſcente: tũ quia appetitus non eſt abſque cognitione. De appetitu quoque ſimiliter liquet: animal enim ſeipſum mouet, cum appetit, & homo item quando vult: ac præterea quoniam motus ille naturalis non eſt: erit ergo ab appetitu. Denique quod membrorum diſpoſitio neceſſaria ſit, conſtat, quia ſi prauè diſpoſita ſunt, nõ procedet motus, quantumuis animal appetat: idem amplius conſtat ex naturali cõpoſitione talium membrorum, ideo enim iuncturis inuicem colligantur conuexumque in concauo includitur vt poſsit vnum in altero volui tanquam in cardine, quod obſeruat Ariſtotel. 3. de Anima, textu 32. & lib.

& lib.de communi animalium motu, in principio & S. Thomas ibidem lect. 1. ait enim eo loco Ariſtoteles iuncturas ad hunc finem fabricatas, vt quieſcente parte vna altera moueatur, ac mota nitatur quieſcenti. Sic dum manus mouetur, quieſcit brachium, quod ſi brachium torqueatur, humerus quieſcit, ad alia vero munia membrorum, & per illorum extenſionem, & retractionem mēbra mouentur. Ita patet tria hæc ad progreſsionem eſſe neceſſaria: patet vlterius potentiam cognoſcentem ſolum concurrere ad hunc motum tanquam dirigentem appetitum, appetitum vero immediatè attingere executionem motus.

4 *Membra externa quomodo concurrant. 1. Opinio.* Quo autem modo externa membra concurrāt, dubitari ſolet. Nonnulli volunt in eis dari tātum diſpoſitionem paſsiuam ad motum localem, obediendo ſcilicet appetitui mouenti, in iſto autem reſidere totam virtutem actiuam illius motus ad eum motum, quo in motu cælorum alibi diximus ex parte corporis tantum inueniri aptitudinem paſsiuam, vt moueatur, vimque actiuam totam eſſe in intelligentia mouente. Hanc ſententiam tradere videtur Ariſtoteles citato libro de Anim. & lib. de animal. motu, vbi aſtruit appetitum eſſe principalem cauſam eiuſmodi motus: ſi autem immediate non cauſaret, non magis eſſet principium motus, quam viſionis, v.g. vel intellectionis. Idem ſentire videtur S. Thomas 1.p.q.75.art.3.ad 3. dum ait vim appetitiuam eſſe effectricem: vim vero motiuam exiſtentem in membris, motum exequi: per eamque membra reddi habilia ad obediendum appetitui, *cuius actus*, inquit, *non eſt mouere, ſed moueri*. Idem docet 2. contra gent. c. 82. vbi Ferrar. in fine, ac late Capreolus in 2.d.1.q.2. ad argumenta Aureoli, Caietan. 3. de Anima, ſuo cap. 6. Ratione quoque arguitur: quia hic modus concurrendi ad progreſsionem ſufficiens eſt, ac maxime conſonus naturæ appetitiuæ, perfectionique amantis: ergo, &c. Aſſumptum oſtenditur quoad primam partem. Nam poſita efficacia in appetitu ad efficiendum motum, poſita item in membris diſpoſitione ad obediendum, nihil aliud apparet neceſſarium: atque exemplum de Angelo mouente cœlum idem confirmat. Secunda deinde pars ſuadetur. Quia appetitus potentia eſt inclinans ad aliud ergo conſonum illi eſt, vt etiam moueatur ad illud conſequendum: eiuſdem quippe potentiæ eſt in finem tendere, & ad conſecutionem illius conari. Tertia denique pars probatur, tum quia quo pauciora principia concurrunt ad actionem aliquam, eo melius eſt operanti, tum quia operari per potentiam animalem, ac per actionem immanentem multo perfectius eſt, quam per potentiam extrinſecam. Et confirmatur, quoniam motus variatur pro ratione appetitus, ſi enim hic vehemens ſit, motus quoque velox eſt, ſi ſit remiſſus, motus etiam tardius editur: ergo ſignum eſt illum ab appetitu procedere.

5 *2. Et probabilior opinio.* Contrariam ſententiam tenet Henricus quodl. 1.q.6. Gotfredus quodl. 1.q.4. Thienenſis 3. de Anima, text. 54. negantes appetitum principium eſſe immediate elicitiuum motus localis, darique putant in ipſis membris animalis virtutem aliam, quæ actiue exequatur motum: quia tamen potentia hęc in actione ſua omnino ab appetitu pendet, ideo motum ab appetitu prouenire. Conſonat huic opiuioni Ariſtoteles in 3. de Anima, textu 54. quatenus ait dari organum quoddam corporeum quo appetitus perficit motum. Idem inſinuat D. Thom. opuſcul. 43. cap. 5. dicens, appetitum imperare motum, æſtimatiuam dirigere, potentiam motiuam exequi, & 1.p.q. 78.art.1.ad 4. ſenſum, & appetitum non ſufficere ad mouendum niſi ſuper addatur vis aliqua, motiuam enim ſolum eſſe in appetitu, vt in imperante motum, in ipſis autem partibus corporis eſt, vt fiant habiles ad obediendum appetitui. Ex quo loco rationes deducuntur pro hac parte. Prima. Virtus motiua potentia eſt animæ ab alijs diſtincta, in partibuſque ipſius corporis ſubiectata: ergo potentia actiua eſt, non paſſiua tantum. Conſequentia valet, eo quod potentiæ animæ, vt anima eſt, actiuæ ſunt, cum actus earum ſint vitales, atque adeo à principio intrinſeco actiuo procedentes. Vnde confirmatur intentum. Nam actus, quo ſcribo, v.g. non ſolum eſt actus vitæ, prout ab ipſo appetitu elicitur, & appetitur, ſed etiam prout ab ipſa manu executioni mandatur, nam ipſemet motus manus eſt vere vitalis: ergo reſpectu illius motus non ſe habet manus merè paſsiuè, ſed actiuè etiam: ergo eſt in manu potentia aliqua illius motus ab appetitu diſtincta. *Probatur 1.*

6 Secunda ratio. Appetitus non immediatè elicit actum localem, ſed imperat: concedenda ergo eſt diſtincta potentia actiua immediatè efficiens illum. Conſequentia eſt clara ex illorum ſententia, atque ex ratione actus imperati ſuperius explicata. Antecedens vero eſt S. Thomæ, probaturque, quoniam ſicut appetitus membra ciet ad motum localem, ita ſingulas partes impellit ad ſuas actiones: ſed nulla actio aliarum partium eſt elicita ab appetitu, ſed imperata tantum: ergo motus localis nonniſi imperatus erit, cum nulla particularis ratio detur, cur aliter contingat in illo. Confirmatur: nam ſicut per motum localem exequitur quiſquis proprium appetitum, ita per viſum, vel intellectum exequitur quidquid appetit: ergo nulla eſt ratio, cur vnus ſit actus elicitus ab appetitu magis quam alius. *Probatur 2.*

7 Tertia ratio. Si appetitus elicit motum, nullaque alia virtus eſt actiua illius, per quem actum quæſo edit appetitus talem motum, aut enim per actum edit, quo vult ipſum motum fieri, aut fortaſſe per alium: hoc poſtremum fingi non poteſt, omnis ſiquidem voluntatis actus eſt volitio, aut nolitio, idemque proportionaliter aſſerendum in appetitu, atque in Angelo motore conſtat illo actu cælum mouere, quo vult mouere, nec cogitari poteſt actus accommodatior ad hunc mouendi effectum: ſi ergo per actum aliquem appetitus mouet, maxime per talem aliquem mouet: eſſe autem hoc falſum oſtenditur. Nam experimur ſæpe in nobis motus non paucos, abſque eorum appetitione actuali, quales non raro motus oculorum, & palpebrarum, qui nobis inconſiderantibus fiunt: motus etiam pedis, aut manus indeliberatè, & ſine aduertentia paſsim fiūt, circa quos euidens eſt, appetitum non expromere ſpecialem actum: fiunt ergo à potentia motrice actiua ſpeciali. Eademque ratio eſt de motibus alijs. Vnde ſumitur nouum argumentum: nam ſi motus localis eſſet actus immediate ab appetitu editus, non poſſet talis motus præuenire appetitum, & cognitionem: conſequens eſt contra experientiam: ergo, &c. *Probatur 3.*

8 Vltima ratio. Si membra paſsiuè tantum ſe haberent ad motum, poſſent ſemper, & ad nutum moueri ab appetitu, eorum ſiquidem indiſpoſitio ſufficiens non eſſet ad impediendam motionem appetitus, quia cum motus localis imperfectæ rationis ſit, ferè nullam diſpoſitionem requirit, vt recipiatur in ſubiecto: ergo ſi nihilominus diſpoſitio poſtulatur, non niſi propter vim actiuam exiſtentem in membris. Atq; hæc opinio mihi probabilior apparet, quam etiam indicat D. Thom. 2. cont. Gent. c. 35. in ſolutione ſecundi argumenti, dum ait in locali motu animalis inter actum voluntatis, ſeu appetitus, & effectum mediare actionem facientem motum: ergo & potentia actiua mediabit. *Probatur 4.* *Hæc opinio præfertur, pro qua videndus in ſimili author lib. 4. de Angelis c. 29.*

9 Ad argumēta vero in contrarium dices, Ariſtotelem

Ad argum. in n. 4. telem, & ſanctum Thomam non negare in membris virtutem motiuam actiuam, ſed apertè illam agnoſcere: attamen quia inter omnes alias potentias, quæ appetitui ſubordinantur, hæc maximè ſubditur illi (nam eſt quaſi quoddam inſtrumentum per ſe ordinatum ad ſeruiendũ illi) ideo motum localem appetitui tribuere, duo quippe ſunt genera potentiarum animæ, quas mouet appetitus, cognoſcẽtes videlicet, & motrices. Circa priores non ſe gerit appetitus vt motor tantùm, ſed vt mobile etiam ab illis, ideoq; illarum actio non adeò attribuitur appetitui: at potentia motiua tãtùm ſe habet vt mota, & ſubordinata appetitui, quẽ neceſſariò ſupponit, ſi ordinatè, ac rectè exire debeat in actũ. Vnde cõmuniter appetit⁹ ponitur tãquam principale principium localis motus, atq; ita ſunt interpretandi Ariſtoteles, & ſanctus Thomas, quando quidem de illorum mente aliàs conſtat. Ad rationem verò reſpondeo appetitũ ſolum minimè ſufficere, vt ex dictis conſtare poteſt.

10 *Dubium 1. circa ſuperiorem doctrinam, quodnam ſit ſubiectum motricis virtutis. Subiectum particularis virtutis.*

Sed iam dubia inſurgunt circa hãc potentiam. Primum, in qua parte corporis reſideat: Pro quo notandum, ſicut in potentijs ſenſitiuis quædam peculiaris inuenitur in particulari organo reſidẽs, quædam vniuerſalis influens in potẽtias reliquas ſenſitiuas: easq; gubernans, ita in præſenti diſtingui poſſe, atq; dicendum, organum motricis potẽtiæ particulare eſſe in muſculis, ſeu neruis copulãtibus inter ſe oſſa, in quibus eſt ipſe veluti cardo motus. Ratio verò eſt, quia localis motus illis partibus maximè exercetur: nam dum cõtrahuntur, vel tenduntur muſculi, ipſe motus perficitur, vnde & læſis partibus impeditur progreſsio. Ita Ariſtoteles 5. l. de Generatione animalium, c. 6. & l. de communi animaliũ motu, ac S. Th. dicto opuſculo 43. Eſt autem vis alia motiua aliarum partium per quandam contractionem, & dilationem vt in palpebris, oculorum ſupercilijs, & carnoſa cute frontis, &c. Et hæc etiam vis in muſculis reſidet, quibus dictæ partes texuntur, & gubernantur: huc etiam pertinet motus localis quarundam partiũ, vt fit in riſu, cuiuſuis effectrix in ſepto tranſuerſo hæret, & muſculis thoracis, atque oris.

11 *Subiectum virtutis generalis.*

De virtute vniuerſali Ariſtoteles vbique teſtatur eſſe in corde, in quo ſemper collocat principalem virtutem, & eſt probabile, nam appetitus in corde hæret, motus autem localis appetitũ conſequitur. Alij volunt eſſe in cerebro, quia virtus hæc motiua, & conſequitur ſenſitiuam, & vtraque ad eundem finem ordinatur. Vnde Valeſium 2. controuerſiarum, c. 20. Quod etiam inde cõfirmatur, quia quandocunq; ex infirmitate aliqua, aut paralyſi ſenſus amittitur, motus etiam membrorum ceſſat, q indicio eſt, motum quoq; ex ea radice naſci ex qua ſenſus oritur, qua vitiata vterq; perit. Antecedens conſtat experientia, de qua vide eundem Valeſium l. 5. controuerſiarum, c. 10. cõtingit tamen aliquando amitti motum remanente ſenſu, quia mot⁹ plures diſpoſitiones requirit in mẽbris: potentiaq; motiua perfectionem addit ſupra ſenſum: probabilis quidem hæc pars, ſed Ariſtotelis ſententia arridet magis.

12 *2. Dubium.*

Secundum dubium eſt, vtrum virtus motiua, de qua tractamus, cõmunis ſit omnibus animantibus. Dico breuiter eam immediatè naſci ex ſenſitiua, ambas quippe ad eundẽ finem ordinari, perfectiorem ſcilicet vitam animalis. Vnde ſenſus, appetitus, & potentia motiua proportionaliter ſe habent in illo, & perfectiorem ſenſum perfectior virtus motiua comitatur. Quo fit, vt quædã moueantur ad diſtantia loca, quia à diſtantibus ſenſibilibus immutari poſſunt, & inter ipſa quædam mouentur per aerem volando, alia per aquam natando, alia vero per terram reptando, vel gradiẽdo, & quæ gradiuntur perfectiora inter omnia cẽſentur, animalibus autẽ imperfectiſsimis, & conchylijs, quia fixa etiam mouentur ſecundum partes, non omnino deeſt motrix potẽtia, vt ſanctus Thomas notauit l. 3. de Anima, c. 8. & ſuo c. 6. Caietan. Nam habẽt potentiam ad dilatandum ſe & conſtringendum, q cum imaginatione, & appetitu efficiunt, & ideo talis potentia motrix animalis etiam eſt, q etiam Ariſtoteles docet 3. de Anima, textu 57. ſcribens, ſicut illis animalculis ineſt motus, ita ineſſe imaginationem, q liquet, quia puncta contrahuntur, & delectatione expandunt ſeſe: cũ imaginatione igitur, & appetitu id exequũtur.

13 *Dubium 3.*

Tertium dubium eſt, an in homine poſsit aliquando volũtas mouere localiter immediatè abſque appetitu ſenſitiuo, vel appetitus ſenſitiuu⁹ abſque voluntate. Sanctus Thomas 1. p. q. 80 a. 2. ad 3. ſentire videtur voluntatem non niſi medio appetitu ſenſitiuo mouere, & q. 81. art. 3. ait, appetitum ſenſitiuum abſq; voluntate non mouere. Dico tamen primò. Appetitus ſenſitiuus ſecluſis impedimentis mouere non poteſt renuente voluntate. *1. Pronunt.* Probatur, quia motio localis in nobis liberè fit, exceptis quibuſdam motionibus, quæ naturali quadam alteratione fiunt, & ab appetitu etiã ſenſitiuo non pendent, vt ſuprà notaui: ergo talis motus exerceri nõ poteſt renuente voluntate. Secundò ita exigit debita hominis cõpoſitio, in quo voluntas tanquam primum mouens, & tanquam primum principium humanarum operationum ſe habet.

14 *2. Pronunciatum.*

Dico ſecundò. Appetitus ſenſitiuus de ſe ſufficiens eſt ad mouendũ ſi voluntas non contradicat. Pro expoſitione notandum, voluntatem multis modis poſſe ſpectari. Primò, quando impedita eſt ad perfectè operandum, ſicut in pueris ante rationis vſum, & in amentibus: tunc verò ipſa nec impedit appetitũ, nec impellit, proindeq; appetitus valet interim cauſare motum, vt experientia docet, & ratione patet. Nam in brutis appetitus ſufficit ad cauſandum motum: ergo etiã in nobis ſufficiet, niſi impediatur. Altero modo ſpectari poteſt voluntas, vt apta eſt ad renuendum, vel conſentiendum, nec à quoquam impedita, ita tamẽ vt indifferenter ſe habeat, nec in actum exeat, in quo etiam ſtatu poterit appetitus mouere, abſque voluntate: tum propter eandem cauſam: tum etiam, quia licet tunc voluntas explicite non conſentiat, virtute ſaltem conſentire cenſetur. Rarò autẽ, aut nunquam fortaſſe poterit ſic ſe habere voluntas, quando fit actus. Tertio deniq; modo poteſt ſe habere voluntas, vt poſitiuè moueat, vel impediat, tunc verò conſtat ſatis quid dicendum ſit in propoſito dubio. Atque ita patet vniuerſim, quomodo appetitus poſsit mouere, vel non mouere abſque voluntate.

15 *3. Pronunciatum.*

Iam dico tertio. Voluntas de ſe poteſt mouere abſque appetitu, imò ipſo contradicente mouere. Probatur, quia potentia libera eſt, & principium omnis motus, vt ſuprà diximus. Item, quia nulla ſe offert ratio, quare hac in parte pendeat ab appetitu, id quod ſatis videtur docere experientia. Crediderim tamen cõmuniter paulatim appetitum trahi ad conſenſum voluntatis, ſimulque cum illa mouere, cum id exigat ſuauis rerum diſpoſitio, vt ſuperiora regant inferiora per media, ſi tamẽ media ipſa non repugnent, ſed debite exequantur influxum ſuperioris: vnde poteſt intelligi, localem motum non elici immediate ab appetitu, ſed imperari: voluntas enim impedire nequit actum elicitum appetitus, ipſo renuente, licèt tunc eidem voluntati non imputetur, motum autem localem impedire efficaciter poteſt, vt experientia conſtat.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI SEXTI.

Cap. I. *AN per ſeparationem à corpore aliquid acquirat, vel amittat anima.*
II. *Quomodo anima ſeparata ſit in loco, & moueatur.*
III. *Quæ potentiæ ſpecies, & habitus moueant in anima ſeparata.*
IV. *An anima ſeparata habeat ſolas ſpecies, quas hic acquiſiuit.*
V. *An & quomodo anima ſeparata ſe cognoſcat.*
VI. *Quomodo Deum, & alias ſubſtantias ſeparatas.*
VII. *An, & quomodo res materiales.*
VIII. *An anima ſeparata perfectius intelligat quàm coniuncta.*
IX. *An in corpore, an potius extra illud anima ſit magis connaturaliter.*
X. *An anima ſeparata appetat reuniri corpori.*

LIBER SEXTVS.

DE STATV ANIMÆ SEPARATÆ.

DE his, quæ ad eſſentiam Animæ, & illius proprietates pertinẽt, in libris abſolutis dixi: nunc ſupereſt tantùm de ſtatu, quem anima noſtra habebit poſt receſſum à corpore, quæ diſceptatio in ſola illa locũ habet, quia ſola immortalis eſt: de qua re Ariſtoteles nihil ſcripſit, non tamen ideo res hæc aliena cenſenda eſt ab hoc tractatu, quoniam vere pertinet ad perfectam notitiam habendam de anima noſtra, & ideo S. Thomas 1. p. in fine tractationis de Anima, hanc etiam materiam diſputauit quæſt. 29.

CAPVT I.

Vtrùm anima per ſeparationem aliquid ſubſtantiale acquirat, vel amittat.

1. DE ſubſtantia animæ ſeparatæ ferè nihil dicendum ſupereſt, cùm eadem numero ſit anima, quæ in corpore erat, & ſeparata manet: eiuſdem ergo ſubſtantiæ erit in vtroque ſtatu, de ſe enim ad viuificandum quidem corpus eſt ordinata, non tamen de eſſentia eius eſt, quod actu viuificet. Sed licet hoc ſit verum quod ad eſſentiam attinet, dubium tamen ſupereſt, vtrum quoad aliquid ſubſtantiale mutetur per ſeparationem, & difficultas conſiſtere poteſt in duobus, ſcilic. in exiſtentia, & ſubſtantia, ſeu perſonalitate ſaltem partiali. Ac de exiſtentia certum eſt, quod conſeruet eandem, quam habebat in corpore, ſi enim illam amitteret, corrumperetur: tum etiam, quia idem eſt eſſe exiſtentiæ cum eſſentia. Vtrum vero eſſe, quod anima ſeparata retinet, ſit idem cum eſſe totius hominis, alia difficultas eſt ſupra definita lib. 1. cap. 12 Tantùm ergo reſtat difficultas de perſonalitate, quam tangit Caiet. 3. p. q. 6. art. 3. ac putat animam poſt ſeparationem eſſe ſemiperſonam, quod antea non vendicabat: & licet obſcure loquatur, mens illius hæc videtur eſſe: ponit ſcil. in natura humana præter corpus, & exiſtentiam, quandam aliam entitatem, quæ perſonalitas dicitur, à qua natura habet quod ſubſiſtat, & quia dum homo viuit, vnicum eſt ſubſiſtens, ideo ait, anima dum eſt in corpore non ſubſiſtit, nec propria perſonalitate terminatur. At vero, cum primùm ſeparatur, incipit ſubſiſtere, reſultatꝙ propria entitas per quam terminatur: inde ergo habet quodammodo rationem perſonæ, quia tamen natura completa non eſt, ſed pars, ſemiperſona merito dicitur, in corpore vero, quia non ſubſiſtebat, ſemiperſona non erat, addit tamen Caiet. in reſurrectione, cùm anima reunietur corpori euaſuram ſubſiſtentem, & ſemiperſonam: ſed non explicat diſtinctè Caietan. vtrùm ne entitas, per quam anima ſubſiſtit, & ſemiperſonatur, ſit diſtincta à perſonalitate totius, inſinuat tamen diſtinctam eſſe.

Animæ ſeparatæ, & coniunctæ eadẽ exiſtentia. Quid de ſubſtantia ſentiat Caiet.

Hæc ſententia in multis diſplicet. Ac ſuppono 2.
primo, animam noſtram etiam in corpore ſubſiſtere, partiali ſubſiſtentia ſpirituali, quæ illi identificatur: ſubſiſtere etiam materiam partialiter, vtrumque vero alibi oſtendimus. Et ratio obiter eſt: quia anima etiam dum eſt in corpore exiſtit per ſe non ſuſtentata ab alio: hæc nimirum eſt differentia inter homines, & reliqua viuentia, quod in alijs eorum animæ non ſubſiſtant, ſed affectiones quædam ſint materiæ affixæ. Vnde ſubſiſtentia illorum viuentium in materia potiſsimè fundatur, & inchoatur, completur vero per actuationem formæ. At in rationali compoſito licet quod præcipue ſubſiſtit ſit homo, tamẽ ſubſiſtentia hæc præcipue obuenit ratione animę, quæ vnitur corpori, non vt ſuſtẽtetur ab illo, ſed potiùs vt vtatur illo, vt inſtrumẽto coniuncto: ſubſiſtere enim tantùm eſt per ſe, & independenter ab alio ſuſtentante exiſtere: & hinc fit, vt ſubſiſtentia hominis perfectior ſit, quàm aliorum compoſitorum: hæc enim completur ex duabus partibus ſubſiſtentib⁹, illorum vero, minimè. Hoc ſuppoſito, ſit cõcluſio

Notatio prò vera ſententia. Habetur in diſp. 34. Metaph. ſect. 5. à num 17

3 *Concluſio probatur multipliciter.*

Anima ſeparata eandem habet ſubſiſtentiam, quam habebat in corpore, nec per ſeparationem mutat entitatem, ſed tantùm modum eſſendi. Probatur primò: quia ſuperflua eſt illa variatio entitatum. Secundò, quia anima etiam in corpore per propriam entitatem, licèt incompletam, eſt ſubſiſtens, vt poſuimus, ſeparata verò multo minus ſubſtentatur à corpore: ergo in vtroque ſtatu manet cum eadem ſubſiſtētia. Deinde, quòd nullam entitatem amittat, probatur: quia in animæ ſubſtantia non eſt alia entitas præter ipſam animam (corpus enim, & omnia alia pertinent ad modum eſſendi, nos autem de entitate ſubſtantiali agimus) anima verò non amittit propriam entitatem: quia eſt incorruptibilis: ergo, &c. Item anima per ſeparationem non amittit entitatem eſſentię, alias corrumperetur: neque exiſtentiæ, tum quia hæc diſtincta non eſt ab eſſentia, tum quia ſimiliter corrumperetur: corrumpi namque idem eſt, atque exiſtentiam perdere: neque amittit entitatem perſonalitatis, quia diſtincta à natura non eſt realiter: quin etiam licèt diſtincta eſſet talis entitas, in homine planè ſpiritualis eſſet: ſiquidē primò deberet conuenire animæ, & ab illa communicari corpori, ſicut de exiſtentia philoſophatur D. Thomas, de quo alibi: eſſet ergo independens à corpore, ſicut anima ipſa: ergo maneret in anima ſeparata: nulla eſt ergo entitas ſubſtantialis, quam anima perdat, cùm ſeparatur. Quòd verò nullam acquirat, patet eiſdem rationibus, neque enim acquirit entitatem eſſentiæ, neque exiſtentiæ, neq; perſonalitatis: ſolùm ergo variat modum eſſendi, ſcilicet informationem: antè enim informabat, & communicabat ſe corpori, cui erat vnita, poſtea verò caret tali modo eſſendi: mutat ergo modum.

In Metaph. diſp. 31. per totam.

Diſp. 34. ſect. 4. n. 33.

Diſp. 36. ſect. 1. de Incarnat.

4 *1. Corollar. ex dictis.*

Ex quo deducitur primò, dictam mutationem non eſſe ab vno modo poſitiuo in aliam, ſed in priuationem illius. Nam animam eſſe corpori vnitam, poſitiuum modum importat, ſcilicet informationem, ſeu vnionem: ſeparari verò non eſt nouum modum acquirere, maximè enim acquireretur ſubſiſtentia, hanc tamen non acquirit anima, quia iam in corpore illam habebat: ſeparatio ergo tantùm priuat modo, quem anima antea habebat. Et confirmatur, nam ſi agens impediatur ab actione, non requirit modum poſitiuum, ſed caret cauſalitate, ita verò eſt in anima: ſeparari enim nihil eſt, quàm ab illa remoueri cauſalitatem formalem circa corpus. Declaratur ampliùs: nam anima ſeparatur per corruptionem hominis, corruptio verò nihil affert, ſed potius aufert: ergo anima in corruptione hominis poſitiuo aliquo priuatur, neque poſitiuum aliud acquirit.

5 *2. Corollar. de quo ſup. lib. 1. c. 12.*

Deducitur ſecundò, animam ſeparatam non magis eſſe perſonam, quàm vnitam, & ideo vtrobique dici poſſe ſemiperſonam. Probatur primò: quia ratio perſonæ tantùm per poſitiuum completur, vt tradimus in Metaphyſica, ſed anima per ſeparationem ſolùm habet negationem nouam: ergo non magis eſt perſona quam antea. Secundò, anima in corpore, & extra illud eſt ſubſiſtēs communicabiliter reſpectu corporis, incommunicabiliter verò reſpectu inferiorem, hoc tantùm differens, quòd actu ſe communicet, vel non communicet, quod non variat rationem ſemiperſonæ: dicitur autem ſemiperſona, tum quia eſt tantùm pars naturæ, cùm tamen de ratione perſonæ ſit, vt connaturalis ſit terminus naturæ integræ, indiuiduæ ſcilicet ſubſtantiæ: tum quia non eſt omnino incommunicabilis, quod tamen de ratione perſonæ eſſe, notiſsimum eſt, cùm oporteat eſſe integrum ſuppoſitum.

Habetur iā diſp. 38. maxime ſect. 4.

6 *3. Corollar.*

Ex quò deducitur vltimò. Si anima poſt ſeparationem corpori vniatur, minimè comparaturam alium modum eſſendi, quàm eum quem nunc quoad ſubſtantiam ſuam habet, reunietur ſiquidem per veram informationem, & ita acquirit modum eſſendi, quem nunc vnita habet, quemque per ſeparationem amiſerat: non ergo eſt, in quo differre poſsit, nec contra hoc affert Caietanus argumenta vlla: ſolumque arguet quiſpiam, ſequi in morte hominis omnino nihil corrumpi, occurrendum verò corrumpi hominem, atque in re tantum deſtrui realem vnionē inter animam, & corpus.

CAPVT II.

Quomodo anima ſeparata ſit in loco, & moueatur.

QVando de ſubſtantia animæ ſeparatæ dictum eſt, agendum ſequebatur de conditione illius ſtatus, an ſcilicet naturalis ei ſit, vel violētus, quia tamen hoc pendet ex multis, quæ in ſequentibus tractanda ſunt, commodius de hoc agetur in fine libri: nunc antequam deueniamus ad potentias, & actus animæ ſeparatæ, dicendum de motu illius, & exiſtentia in loco, videtur enim non poſſe in loco exiſtere. Ratio enim eſſendi in loco eſt quātitas, anima verò quantitate caret: ſimilique ratione videtur non poſſe moueri localiter, quia motus localis exiſtentiam in loco ſupponit, & ad illum tendit: de alijs autem motibus nutritionis, accretionis, &c. certum eſt eos non cōuenire animæ ſeparatæ: ergo, &c. In contrarium eſt, quia dicimus animas eſſe in cœlo, aut inferno, per quod ſignificamus eas in loco exiſtere, & cum ſeparantur à corpore, ad illa loca moueri credimus, imò fides docet, animam Chriſti deſcendiſſe ad inferos. 1.

Ratio alterutrius partis.

Notandum primò locum in rigore philoſophorum pertinere ad ſubſtantias quantitate præditas, & ideo cōmune axioma ſapientum eſſe, incorporea in loco non eſſe. Atenim quia eſſe hic, vel alibi tribuitur etiam ſpiritualibus ſubſtantijs, meritò quæritur, quidnam in illis hoc ſignificet, quod licèt non ſit eiuſdem rationis cum vbi corporalium, ſit tamen aliquid illi proportionale. 2. *Notatio 1. pro reſolutione.*

Notandum eſt ſecundò, animam ſeparatam naturaliter loquendo ſortiri non poſſe circa corpora actionem, aut paſsionem vllam, quia cum ſpiritualis ſit à corporibus pati non poteſt: cùm verò ſit pars compoſiti, & imperfectum quippiā, actionem circa corpora exercere non valet, ſi quā enim, localem maximè motionem ederet, hanc verò non poſſe oſtenditur, quia ſpiritualis res non poteſt mouere corporalem, niſi, aut informando illam, aut quaſi exterius impellendo. Primo quidem modo corpus noſtrum mouet anima, quo certè modo non poteſt mouere quidquam, quando ſeparata exiſtit, cùm nihil informat. Secundo modo mouent planè Angeli corpora, non verò anima, quia ad actiones merè externas, qualis eſt motus in rem alteram, non niſi medio corpore, quaſi exteriori inſtrumento poteſt exire, cùm natura ſua interna ſit forma corporis. Dixi naturaliter, quoniam ſupernaturaliter poteſt anima à corpore pati, vt apud inferos: poteſt etiam mouere corpus, vt anima Moyſis Matt. 17. corpus aſſumpſit, & in illo loquebatur in transfiguratione, vti docet D. Thomas, 3. p. q. 54. a. 3. ad 2. Abulenſ. Matt. 17. q. 54. & 55. D. Gregor. 4. Dialogorum, referens pleraſque animas apparuiſſe, locutaſque fuiſſe in corporibus, quod diuina virtute feciſſe, & non naturaliter, docet D. Thomas ſupra, & 1. p. q. 110. a. 3. & q. 117. art. 4. Vnde falſus eſt Ægidius quodlibeto 4. q. 7. tribuens animæ ſeparatæ virtutem naturalem ad mouendum corpora. 3. *Notatio 2.*

In Metaph. diſp. 35. ſect. 4. n. 25.

Conſule authorem in 3. p. tom. 2. diſp. 32. ſect. 2 §. Cum igitur.

His poſitis ſit prima concluſio. Concedendum aliquo 4.

Aſſertio pro qua vide authorem in 3.p.tom. 2.diſp.43. ſect.2. aliquo modo eſt animas ſeparatas eſſe in loco, licet non eo modo, quo res corporales, nam ſecundum fidem partim in cœlo ſunt, partim in inferno, & purgatorio. Nec ſolum dicendum eſt eſſe in cœlo, id eſt, beatas eſſe: conſtat quippe in loco illo deputato præmium bonorum, vel malorum operum à Deo recipere. Item Deus dicitur aliquo modo eſſe in loco, *cælum, & terram ego impleo*, Ierem. 23. & Angeli ſimpliciter: ergo & anima ſeparata in loco eſſe rectè dicetur.

5. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Anima non eſt in loco per aliquam actionem, vel paſsionem, neque per applicationem virtutis ad agẽdum, vel patiendum. Probatur. Inprimis enim anima in loco non eſt per actionem immanentem, intellectionem ſcilicet, aut volitionem, quia talis actio omnino independens eſt à loco, nec per illam anima ordinatur ad locum, cùm ſit actio merè interior, & ſpiritualis. Deinde neque anima in loco eſt per actionem tranſeuntem, vt patet ex ſecundo notabili in n. 3. Quia naturaliter nullam actionem, vel paſsionem tranſeuntem poteſt habere, & tamen naturaliter poteſt eſſe in loco ſuo modo, & de facto animæ, quæ ſunt in cœlo empyreo, nullam actionem tranſeuntem habent circa illud, cùm nec illud localiter moueant, nec alterent, nec ab eo aliquid patiantur. Similiter, quæ in limbo detinentur, nullam actionem tranſeuntem, vel paſsionem habent, non enim pœna ſenſus afficiuntur. Ex quibus colligitur neque animas damnatas in loco eſſe per paſsionem illam tormentorum, quod etiam probatur, quia licet non paterentur, poſſent intelligi ibi exiſtere: non ergo per paſsionem ſunt primo, & per ſe: & confirmatur. Quando enim res alicubi patitur, non ideo ibi eſt, quia ibi patitur, ſed potius è contra. Nam, & animæ damnatorum ideo in inferno exiſtunt, vt ibi patiantur: non ergo eſt anima per actionem vel paſsionem in loco, nec per applicationem virtutis, quia ſi illam virtutem tranſeunter agendi non habet, applicare illã non poteſt, de Angelis verò id diſputandum ſuo loco relinquimus. *Vide lib. 4. de Angelis à cap. 1.*

6. *Aſſertio* Tertia concluſio. Anima ſeparata per præſentiam tantum ſuæ ſubſtantiæ eſt in loco. Probatur: quia in ſubſtantia ſpirituali inueniuntur ſolùm ſubſtantia, potentia, & actiones, ſed oſtenſum eſt animam ſeparatam non eſſe in loco per virtutem, nec per actionem: ergo ſola reſtat præſentia ſuæ ſubſtantiæ, per quam in loco eſſe poſsit. Explicatur concluſio: nam anima paruuli decedentis in originali dicitur in limbo eſſe, quia ſubſtantia animæ illius ibidem præſentialiter concluditur, ita vt ſi videri poſsit illi ſpatio præſens, & non alteri videretur, ac per conditionalem ita explicatur, ſi talis anima eſſet, quanta repleret ſua præſentia illum locum, & non alium: ſi paſsibilis eſſet ab agente, ibi præſente pateretur, & non ab alijs. Item per relationem, nam anima, quæ in limbo eſt, vere diſtat ab anima, quæ apud nos eſt, & propinqua eſt animæ alteri in limbo fortè exiſtenti. Denique exemplo explicatur. Si enim Deus ab aqua in vaſe auferret quantitatem, neque permitteret illam localiter moueri, ea certè ablata quantitate, non exiſteret propriè localiter in vaſe, cùm non repleret illud: tamen verè eſſet ibi per præſentiam ſubſtantiæ penetratiuè cum corpore illuc ſubintrante: per ſimilem ergo ſuæ ſubſtantiæ præſentiam, modumve locali mutatione ab ipſa ſubſtantia acquiſibilem, & amiſsibilem dicuntur animæ ſeparatæ in loco eſſe. Atque hæc concluſio, quoniam æque de Angelorum modo eſſendi in loco procedit, ſuo loco vberiùs explicatur. *Habetur iã doctrina hac de præſentia, ſeu vbi ſubſtantiæ ſpiritualis l.4. de Angel. à principio.*

7. *4. Aſſertio* Hinc verò colligitur iam quarta concluſio. Anima ſeparata etiam aliquo modo localiter mouetur, dum ſubſtantiæ præſentiam mutat. Ita patet ex illo argumento, quòd anima Chriſti deſcendit ad inferos, & animæ ſanctæ deferuntur ad cœlos, damnatæ verò ad inferos, quæ omnia pertinent ad motum localem. Item, quia eſſe in loco, & mutare locum ſe mutuo conſequuntur in ſubſtantijs, quæ non replent omnia loca, cuiuſmodi ſunt creatæ omnes: quare, &c.

Dubium tamen eſt, an anima ſeparata poſsit ſe mutare à loco in locum, an neceſſario debeat, ab alio deferri. Quidam affirmant hoc poſterius, & confirmant primò ex illo Luc. 16. Quòd mendicus portatus ſit ab Angelo in ſinum Abrahæ. Secundo, quia aliàs anima ſi vellet poſſet egredi à corpore. Tertiò, quia animæ ſeparatæ liberè poſſent ad nos venire. Verius tamen multo eſt, animam ſeparatam habere virtutem ſe mouendi. Namque in corpore virtutem motiuam poſsidet, eamque corpori communicat: ergo & ſeparata eam habebit ſuo modo, cur enim illam amittet: Præterea animæ noſtræ ſeparatæ poſſent inter ſe naturaliter ſociatim viuere, hoc enim proprium eſt creaturæ rationalis: ergo poſſent mutare locum, alias perpetuo manerent in certo loco, quod eſt imperfectio conchyliorum, ac ſimilium imperfectiſsimum gradum vitæ poſsidentium: at vita animæ noſtræ ſeparatæ perfectiſsima eſt: ergo, &c. 8 *Quæſtiũcula ſub orta pars altera ſuadetur tripliciter. Verior enodatio*

Ad illud Lucæ 16. reſpondetur notando, animas in inſtanti ſeparationis à corpore agnoſcere, vtrum cœlo, vel inferno deputentur vel etiam purgatorio. Vnde ſimul ac id cognoſcunt propria virtute, illuc mouentur, honoris tamen gratia ſociantur animæ iuſtæ ab Angelis, ſaltem a cuſtode, quo quidem modo deportata fuit anima Lazari, animæ verò deputatæ ad infernum vi dæmonum illuc deferuntur. Ad primam rationem dic, ſicut anima non poteſt, cum vult, vniri ad corpus, ſed per naturalem tantùm generationem, ita nec poteſt ab eo diſſolui, niſi per naturalem corruptionem, quia etſi illa propriam & ſpiritualem potentiam ſui motiuam habeat, tamen dum in corpore adſunt diſpoſitiones ad informandum neceſſariæ, ita eſt per naturalem vnionem veluti religata, vt nequeat aliter ſeſe mouere quàm moto ſimul per potentiam materialem corpore. Vnde nec prius deſerere corpus poterit quàm diſſoluantur diſpoſitiones: ex eo tantùm quòd naturalis eius forma ſit, & conſequenter illa vnio nullo modo libera. Ad ſecundam reſponde, animas ſeparatas regulariter ex lege Dei à ſuis receptaculis non egredi, vel quia inuite detinentur, vel quia liberè obediunt diuinæ voluntati: aliquando huc venire, quem euentum D. Thomas 1.p. q.89. art.1. ad 2. cum Auguſt. lib. de cura pro mortuis agenda, docet eſſe inter miracula computandum. Alia verò hic reſtabat quæſtio, quomodo anima moueatur, tranſeundone ab extremo ad extremum ſine medio, in inſtanti ne, an in tempore. Sed quæſtio cõmunis eſt in Angelis, & ideo in ſuum locum relinquenda. 9 *Ad 1. in n. præced. Ad 2. Ad 3. Vide lib. 4. de angelis à c. 18.*

CAPVT III.

Quanam potentiæ, ſpecies, & habitus maneant in anima ſeparata.

1 Dicto de ſubſtantia animæ ſeparatæ, & de motu illius, dicendum ſequitur de proprietatibus, & conſequenter de actibus, & habitibus eiuſdem, & loquimur præcipue de anima ſeparata ſecundum ea, quæ illi naturalia ſunt, quæ vero Deus circa illam ſupernaturaliter operatur, hic tantum obiter attingemus. Sit ergo prima concluſio. In anima ſeparata manent ex potentijs ſolus intellectus, volũtas, & motiua ſui potẽtia. Eſt certa ex dictis ſupra de potẽtijs animæ Nã inter oẽs, hæc tantum *1. Aſſertio.*

tùm ſunt ſpiritualis,& in anima ſubiectatæ,nullo autem modo in organo corporeo,ſicut reliquę.Et de potentia ſui motiua, de qua aliqua eſſe poterat dubitatio,ſpeciatim probatur,quia ſicut in Angelis, eo quòd ſe moueant: potentia motiua admittitur,ita & anima etiam, quæ ſeparata ſeſe ipſam localiter mouet,vt cap. præcedenti vidimus, ſpecialem depoſcit facultatem: ergo illæ tres manent in anima,à qua naturaliter fluunt, & in qua recipiuntur ſine dependentia à corpore. Aliæ verò omnes,cùm ſint in corpore,deſtruuntur. Eſt etiam communis Theologorum,& Philoſophorum. Solus Gregor. de Arimino falſus eſt in hoc, putans in anima ſeparata manere potentias ſenſitiuas, quia credit ſubiectari in anima, aut ab ea non diſtingui, quem ſuprà impugnauimus lib. 2. cap.3.à num.2.

Ariminenſis reiicitur.

2. *2. Aſſertio bipartita.*

Secunda concluſio. In anima ſeparata manent, quantùm eſt ex natura ſua, omnes ſpecies intellectuales,& habitus intellectus,& voluntatis, quos in vita hac acquiſiuit: non tamen manent ſpecies, aut habitus, qui erant in portione inferiori. Probatur prior pars ex præcedenti:ſpecies enim,& habitus intellectus, & voluntatis ſunt ſpirituales, cùm ſint in ſubiecto ſpirituali, nec pendent à corpore vllo modo, cùm hoc non ſit cauſa illarum materialis,neque efficiens,vtpote inferioris ordinis, nec poteſt fingi alius modus dependentiæ: ſi ergo non pendent à corpore, manebunt planè in anima ſeparata. Dixi, *quantum ex natura ſua*, quia cùm anima ſeparata in hoc rerum ordine nõ maneat in puris naturalibus, ſed vel præmio gloriæ, vel pœna inferni afficiatur, de facto non manent in illa multa ex ijs,quæ hic acquiſiuit:nam in beata non manebunt imperfecti habitus, quia illum ſtatum non decent, damnatæ verò animæ nihil ſupernaturale retinebunt, etiamſi maneant habitus naturales,vt cedant illis in pœnam. An autem in anima beata maneant Theologia, & fides, non eſt huius loci:puto tamen ſcientias omnes euidentes manere in patria,alios verò habitus obſcuros, minimè: quia cùm in illo ſtatu nequeant elici actus imperfecti, ſuperfluè ibi habitus obſcuri admitterentur. Dices 1.ad Corinth. 13. haberi,quod *ſcientia deſtruetur*.Diuus Thomas ſuprà intelligit de dicta humana ſcientia. Sed contra: nam actus ſcientiæ acquiſitæ manebit:ergo & habitus. Occurretur fortaſſe,manere quoad ſubſtantiam,ſed deſtrui quoad modum, quia non elicietur cum phãtaſmatis. At certè non eſt hic ſenſus Pauli:cùm ibi non loquatur de conuerſione ad phantaſmata, ſed de dono ſcientiæ,quod comitatur fidem,& eſt obſcurum,ſicut illa,vt patet ex 2.2.q.9.a.1.& 3. Ac quod hæc ſit mens Pauli, patet ex contextu, ibi enim comparat charitatem donis, & illam excellentiorem eſſe oſtendit, *ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt,ſiue ſcientia deſtruetur*.

Prior pars oſtenditur.

Limitatio aſſertionis.

Obiectio ex Paulo diluitur.

Conſule authorē lib.2. de Grat. præſertim cap.10.

3. *Oſtenditur poſterior pars.*

Secunda pars concluſionis patet ex dictis, corruptis enim nobis,corrumpuntur quę ſunt in nobis, vt dixit Ariſtoteles, ſed ſeparata anima corrumpuntur potentiæ ſenſitiuæ: ergo omnes habitus, & ſpecies illarum. Vnde licet fortè in parte ſenſitiua ſint virtutes infuſæ, & dona Spiritus ſancti,omnia conſequenter eſſe deſinent: nec ſunt neceſſaria dum anima corpore caret: reſtituentur tamen omnia in reſurrectione propter gratiam in anima manentem, quæ quaſi in virtute omnia continet. Hinc colliges, in anima ſeparata non manere actus ad partem ſenſitiuam pertinentes, quod ſi aliquando in Scriptura illi tribuuntur, vt ſentire, refrigerari, &c. figurata locutio eſt ad explicandas actiones, vel paſsiones ſpirituales, ac reales ipſius.

Conſectariũ explicans Scripturam.

4. *3. Aſſertio de fide.*

Tertia concluſio. Anima ſeparata poteſt intelligere,& amare. Eſt de fide, in Scriptura enim animæ defunctorum introducuntur vt loquentes, & ratiocinantes.Luc.16.*Pater Abraham*,&c.Sapientię 5. *Dicentes intra ſe, hi ſunt*, &c. Et animæ beatæ vident, & amant Deum, & damnati cognoſcunt perditionem ſuam,habentque vermem conſcientiæ. Et ratio eſt euidens, anima enim principium eſt intelligendi,& in ea manet intellectus cum ſpeciebus intelligibilibus: ergo nihil deeſt ad intelligendum. Dices deeſſe ſenſum à quo in cognitione dependet, dependet quidem non vt ab organo, ſed à miniſtrante ſpecies in hac vita, ac propter quandam concomitantiam operationum, quæ non eſt eſſentialis intellectui, ſed accidit illi dum eſt in corpore propter actualem colligationem harum inter ſe potentiarum: ablatis verò potentijs ſenſitiuis,ceſſat dependentia. Et confirmatur: nam ſi anima ſeparata non poſſet intelligere, otioſa maneret.

Inſtantia diluitur.

Oppones. Eccleſiaſtes 9.dicitur, *mortui vero nihil nouerunt*. Et infrà, *Nec opus, nec ratio,nec ſapientia,nec ſcientia erunt apud inferos*.Reſpondet ibi D. Hieronymus proſopopœiam eſſe in perſona hominis ſuadentis alium,vt ſe tradat voluptatibus,vnde ſubdit,*vade ergo, & comede in lætitia panem tuum*. Alij reſpondent,Sapientem loqui ironicè,quaſi referendo,& irridendo ea, quæ mali apud ſe arbitrantur. Alij exponunt, quòd nihil nouerunt mortui eorum quæ in hac vita geruntur,quod verum eſſe de animabus non glorificatis habetur in additionibus ad D. Thomam q.72.art.1.ad 1.& 2. ex D. Auguſtino *de cura pro mortuis agenda*.Vera tamen expoſitio eſt, damnatos nihil nouiſſe eorum, quæ illis deberent prodeſſe: nec eſt illis ratio, vt ſuam ſalutem quærant, vnde cùm ſubditur, *vade ergo*, &c. non ſignificatur, trade te voluptatibus,*ſed comede cum lætitia*, id eſt, cum teſtimonio bonæ conſcientiæ: & ideo ſubditur, *Quia Deo placent opera tua*: ita Nicolaus de Lyra ibi, & conſonat totus contextus,manent tamen circa hanc concluſionem multa dubia,& præcipuè ex parte intellectus: nam ex parte voluntatis nihil eſt,quod inquiramus, ferè enim eodem modo ſe habet quo in hac vita, ac ſemper intellectum comitatur. De intellectu ergo multæ ſunt difficultates: quæ ſingulas quæſtiones petunt. 5.

Obiectio ex Eccleſiaſt 9. vt diluatur à D. Hieronymo, & aliis.

Planior dilutio

CAPVT IV.

Vtrum anima ſeparata habeat ſolas ſpecies, quas in hac vita acquiſiuit.

VIdetur quidem non habere alias, quia non apparet modus acquirendi illas, contra verò eſt, quia ſi alias non habet, nimis imperfecta erit eius cognitio. In hoc ferè omnes Doctores cõueniunt, animam ſeparatam non tãtùm habere ſpecies hic acquiſitas,ſed etiam quaſdam alias: licèt aliqui id explicent,nõ de anima ſecũdũ purè naturalia, ſed vt de facto eleuatur ad aliquid ſupernaturale. Nã ex natura ſua, inquiunt anima noſtra forma eſt corporis,ideoq́ ex natura ſua recipit ſpecies ad intelligendum per corporales ſenſus, quare ſi à corpore ſeparetur,ſtatũ obtinet præternaturalem, in quo proinde non poteſt naturaliter acquirere ſpecies:intelliget ergo ſolũ per eas,quas in hac vita habuit. Quod ſi nũc aliter contingit,ſupra naturam animæ profecto contingit. Hæc tamen ſententia contra D. Th.& communem militat. Nam aperte loquitur S. Doctor de anima ſecundùm naturam ſuam, & non ſecundum ſupernaturalem aliquem ſtatum ſpectata,nõ videtur preterea rationalis opinio,ex illa enim ſequitur,animã pueri decedentis abſq; ſpeciebus,debere ex natura perpetuo carere cognitione, vt plurimum poſſe ſe cognoſcere, & ſi forte alia intelligeret, non niſi imperfecte, & confuſè 1.

Quorundã placitum in hoc capite.

Reiicitur.

confuſè id præſtaret, atque adeò de facto anima pueri decedentis in originali, ſub ea imperfectiſsima conditione in perpetuum relinqueretur, cùm Deus nihil gratuitum illi conferat, ſed tantùm ea, quæ naturalia ſunt. Præterea, licèt ſtatus ille ſit aliquomodo præter naturam animæ, tamẽ abſolutè ſequitur ex conditione ipſius. Quia enim anima, & forma eſt ſubſiſtens, & corporis corruptibilis, neceſſariò manere debet aliquandò ſeparata, & cùm neceſſe ſit hominem corrũpi, imò diutius manere ſeparata, quã in corpore naturaliter loquendo: eſt autem inconueniens, ꝙ pro ſtatu breuiſsimò habeat anima naturalem modum acquirendi ſpecies; & non pro diuturno ſtatu ſeparationis: ergo, &c.

2. *Quomodo anima ſeparata nouas ſpecies comparet.*

Quare probabilius videtur, animam ſeparatam habere ſpecies rerum præter eas, quas in hac vita acquiſiuit, ſed difficultas eſt de modo, quo illas cõparet. Scot. in 4. diſt. 45. 46. q. 2. credit, animas ſeparatas accipere ſpecies à rebus per abſtractionem intellectus agentis. Idem Gabriel in canone lectione 32. Ratio Scoti eſt, quia ſi anima coniuncta corpori poteſt abſtrahere ſpecies à phantaſmatibus, ſeparata poterit abſtrahere illas ab obiectis, ſicut enim in corpore conuertit ſe ad phantaſmata, ita ſeparata poteſt ſe conuertere ad res obiectas. Cõfirmatur, quia aliàs, vt dicebamus, anima ſeparata imperfectiſsima eſſet, ſi non poſſet in actũ exire per intrinſeca ſibi, ſed ab extrinſecò tantũ ſpecies ei infunderentur. Hæc Scoti ſententia procedit ex falſa doctrina circa modum, quo intellectus agẽs producit ſpecies: certum quippe eſt illum non eſſe productiuum ſpecierũ niſi ab aliquo determinetur, dum autẽ vnitur corpori, determinatur quidem à phantaſmate, ſeparatus verò iam determinari nequit, quia determinatiò per hoc perficitur, quod vtrumq; in eadem anima radicetur, ſicque anima operante per phantaſiam, verſanteq; circa hoc obiectum trahitur intellectus ipſe ad efficiendam ſpeciem illius, atque hoc eſt ad phantaſmata conuerti: nihil autem horum locum habet in anima ſeparata, quia phantaſia caret. Nec verò fingi poteſt modus, quo ab externis obiectis intellectus determinetur, vt Scotus autumat. Etenim anima non conuertitur ad res, niſi cognoſcendo, vel amando illas, hæc autem conuerſio ſupponit ſpecies in intellectu: non ergo per talem conuerſionem determinatur intellectus ad producendas ſpecies. Vide ſuprà in libro 4. cap. 7. vnde conſtabit dari non poſſe in anima ſeparata intellectus agentis operationem, eò quòd habeat intrinſecam dependentiam à cognitione phantaſiæ.

Scoti, & Gabr. opinio, & ratio. — *Confirm.* — *Impugnatur Scotus.*

3. *Opinio altera D. Th.*

Aliter ergo 1. p. q. 89. a. 1. opinatur D. Thomas: nimirum animã noſtram in corpore ideò cognoſcere per conuerſionem ad phantaſma ſenſibile, quia tunc habet modum eſſendi formarum ſenſibilium: at extra corpus, cum habeat modum eſſendi ſubſtantiarum ſpiritualium, intelligere per cõuerſionẽ ad ea, quæ ſunt intelligibilia ſimpliciter, ſicut aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ, nimirum Angeli: tum quia ſemper (inquit) modus operandi ſequitur modum eſſendi: tum quia non eſt poſsibilis alius modus intelligendi, niſi duplex ille: cumque animæ ſeparatæ non conueniat operari per conuerſionem ad phantaſmata, neceſſariò modus alter conuenire debet: cognoſcere porrò per cõuerſionem ad res actu intelligibiles, idem valet, atque cognoſcere recipiendo ſpecies per infuſionem à ſubſtantijs ſeparatis, quæ ſunt intelligibiles actu, & maximè à Deo, qui author totius naturæ eſt, vt exponunt Thomiſtæ, colligiturq; ex illo a. 1. & præcipuè in ſolutione ad 3. quare ſecundum D. Thomam, animæ ſeparatæ non niſi per infuſionem, ſpecies conquirunt.

4. Sed iam occurrunt difficultates non paucæ contra hanc ſententiam. Prima eſt, quia hic loquimur de anima ſecundum ordinem naturalem, non de his, quæ Deus circa illam poteſt ſupernaturaliter operari: hæc autem infuſio ſpecierum, quæ dicitur fieri à Deo, non videtur naturalis eſſe, ſed ex libera voluntate Dei pendens, atq; adeo ſupernaturalis, & gratuita. Secunda: quarum nam rerum infundantur ſpecies animę in puris naturalibus exiſtenti: ſeu in beatitudine naturali? Ac de facto habet locum difficultas in puero decedente in originali: nam licèt in pœnam ſit carentia viſionis Dei, attamen aliam non habet pœnam, & aliàs habere poteſt omnem perfectionẽ naturæ conſentaneã. Tertia, an fiant dictæ ſpecies immediatè à Deo, vel medijs Angelis. Quarta, quomodò anima intelligat per illas.

1. Difficultas contra opinionem D. Thomæ — *Secunda.* — *Tertia.* — *Quarta.*

5. *Prima difficultatis enodatio.*

Ad primam reſpondet, ad naturalẽ Dei prouidentiam ſpectare, vt infundat animę ſeparatæ neceſſarias ſpecies ad cognoſcendum naturaliter, ideoq; illam infuſionem ſupernaturalem non eſſe, ſed intra ordinem naturæ contineri, ſunt eiuſdem animæ infuſionẽ in corpus, ꝙ probat illa confirmatio Scoti, quia aliàs male eſſet prouiſum animę noſtræ, ſi nec ab intrinſeco eſſet in actu primo cõſtituta, nec ſecundum naturalem ordinẽ poſſet ab aliquo agente in actu primo conſtitui ad operandum. Adde naturalem rerum ordinem eſſe, vt ſuperiora iuuẽt inferiora, & præcipuè ꝙ vnaquæque res iuuetur ab authore ſuo, & ab illo recipiat cõplementum neceſſarium. Dices: ſi hoc naturale eſt recipiet etiam anima damnata influxum ſpecierum, cùm Deus non deneget prouidentiam naturalem. Reſpondendum, in pœnam peccati, poſſe Deum illam perfectionem naturalem non tribuere, ſatis enim eſſe non auferre naturalia, quę ſemel contulit. Secundò reſpondendum, fortè recipere ſpecies ad maiorem certè pœnam. Reliquæ difficultates ſoluentur melius in ſequentibus.

Inſtantia dupliciter remouetur. — *Quid de alijs difficultatibus.*

CAPVT V.

An, & quomodo anima ſeparata cognoſcat ſe.

1. *Anima ſeparata ſe cognoſcit etiam quidditatiue.*

QVod anima ſeparata cognoſcat ſeipſam aliquo modo, certiſsimũ eſt. Nam ſi in hac vita dum eſt corpori immerſa id poteſt, melius poterit ſeparata, & à corpore non impedita, quin potiùs quòd non tantum vtrunque, ſed etiam quòd intuitiuè, & quidditatiuè ſe cognoſcat, videtur ſatis credibile primò, quia in eo ſtatu nihil eſt, quòd animæ impediat cognitionem. Secundò, quia inconueniens eſt animam ſemper habere naturale deſiderium ſe cognoſcendi perfectè, quod illi impoſsibile per naturam complere. Tertiò, quia animæ eſſentia, & perfectio eſt limitata, comprehenſibiliſque ab intellectu creato: ergo etiam à proprio intellectu. Nam rationabile eſt, vt virtus intellectiua adæquetur perfectioni ipſius animæ: ſic enim, & Deus ſe comprehendit, quia intellectus diuinus adæquatur ſuæ eſſentiæ infinitæ: habet ergo intellectus noſter ſufficientem virtutem naturalem ad intelligendum perfectè animam ipſam, atque adeò inconueniens eſt, potentiam hanc ſemper otioſam manere, nec in actu reduci poſſe: ergo naturaliter loquendo anima poteſt ſe dicto modo cognoſcere: ergo maximè ſeparata poterit.

2. *Modus ſua cognoſcendi, vt explicetur à D. Thom.* — *Arguitur contra hunc modum.*

Quapropter hoc ſuppoſitò, vt probabiliori, difficultas reſtat de modo, quo anima ſeparata ſe cognoſcat. D. Thom. 1. p. q. 87 docet non cognoſcere ſe per ſpeciem aliquam ſui, ſed per ſubſtantiam ſuam, quod eſt difficile: intellectus enim noſter eſt in pura potentia, & non eſt de ſe conſtitutus in actu primo ad cognoſcendum alia: ergo anima ſeparata non poteſt ſe cognoſcere, niſi eius intellectus

Confirm. 1. ctus ad hoc conſtituatur in actu primo: ergo debet priùs recipere ſpeciem ſui Et confirmatur primò: nam de Angelo ideo dicitur, quòd cognoſcit ſe per ſuam ſubſtantiam, quia eius intellectus eſt conſtitutus ex natura ſua in actu primo ad cognoſcendum ſe: ergo cùm intellectus noſter hoc non habeat, non poteſt anima ſe per ſeipſam intelligere. *Confirm. 2.* Confirmatur ſecundò: nam ſi hoc poſſet anima ſeparata, etiam quando eſt cõiuncta corpori, poſſet, ſi enim de ſe conſtituta eſſet in actu primo ad hanc cognitionem non dependeret vtique à ſenſu, nam in tantùm intellectus pendet à ſenſu, in quantum per illum actuatur. *Tertio.* Confirmatur tertiò. Anima per ſeparationem priuatur ſolùm modo eſſendi in corpore, vt in capite primo oſtenſum eſt: ergo ex vi præciſæ ſeparationis, ſeu quin tribuatur ei aliquid poſitiuum, non poteſt intelligere, quod in corpore non poterat. *Replica tollitur.* Dices, quòd aufertur ſaltem ab illa impedimentum, ſed non rectè. Contrà, ſi enim virtutem ſufficientem ad talem cognitionem habebat, quo quæſo modo poterat corpus illi eſſe impedimentum, maximè cùm naturale illi ſit eſſe in corpore?

3. *Quo pacto rem expediat Caiet.* Hanc difficultatem tangit Caiet. 1. p. q. 89. a. 2. reſpondetque obſcure ſatis, animam ſecundum propriam naturam eſſe intelligibilem in potẽtia, eo quòd ſecundùm propriam naturam ſit forma corporis, & imitetur modum formarum materialium. Vnde ſicut illæ ſunt intelligibiles in potentia, ita & animam noſtram: & hinc eſſe, quòd in corpore non poſſit cognoſcere ſe niſi per conuerſionem ad phantaſmata. At verò dum à corpore ſeparatur, abſque extrinſeco influxu fieri actu intelligibilem, quia participat naturam ſubſtantiarum ſeparatarum, modumq; eſſendi earũ habet. Nam ſicut ex natura animæ, vt corpori vnitæ, ſequitur naturaliter conuerſio ad ſenſibilia, ita, inquit, ex vi ſeparationis ſequitur naturaliter conuerſio ſui, & omnium virium ſuarum ad ſe, ſicque intellectus agens conuertitur primò ad illuſtrandam ſubſtantiam animæ, ac proinde anima, quæ antea erat intelligibilis in potentia, fit actu intelligibilis ſine alia ſpecie per conuerſionem luminis intellectus agentis ſuprà illam.

4. *Arguitur contra, & probatur animam ſe intelligere per ſpeciem* Sed hæc nec ſatisfaciunt, nec intelliguntur ſatis. Nam animam ex intelligibili in potentia, fieri intelligibilem actu per hoc tantùm, quod deſinat informare corpus, minimè videtur poſsibile, primò, quoniam ſiue anima informet, ſiue non, ſemper habet eandem entitatem ſpiritualem: ergo ſemper habet eandem intelligibilitatem, intelligibilitas enim ex entitate prouenit, nõ ex modo eſſendi. Si reſpondeas, quod inſinuat Caiet. fieri intelligibilem actu, non per ſolam ſeparationẽ, ſed per illuſtrationem intellectus agentis, quæ inde conſequitur: ea certè illuſtratio non eſt intelligibilis: nam vel per illam poneretur aliquid in anima, quod non eſſet facilè fingere. Vel nihil, vt Caietan. ipſe concedit, & ſic illa illuſtratio nihil efficiet, quia ſicut non entis nullæ ſunt proprietates, ita & effectus nulli. Secundò, ſi intellectus agens illuſtrat ſubſtantiam animæ ſeparatæ, cur non etiam coniunctæ? cur item non poteſt conuerti ad illam? licèt enim conuertatur ad ſenſibilia, nihilominus ſi poſſet ſeparata conuerti ad ſe, poſſet & coniuncta. Tertiò, quænam quæſo eſt hæc conuerſio: non enim eſt cognitio, quia cognitionem antecedit, neque eſt actio aliqua: eſt ergo omnino nihil. Quartò, per illam illuſtrationem vel fit anima tantùm obiectiuè intelligibilis, vel etiam formaliter. Si primum, id certè non eſt ſufficiens, vt anima ſe cognoſcere dicatur, nam quantumuis obiectum in ſe ſit illuſtratum, ſi non vniatur potentiæ, non poterit cognoſci. Si ſecundum: ergo iam per productionẽ ſpeciei illuſtratur: hæc enim eſt formalis illuſtratio, quam intellectus agens efficit, imò nulla eſt alia, vt ſuprà dictum eſt: ergo cognoſcit anima ſe per ſpeciem, q eſt intentum. Denique non rectè dicitur à Caietano ſpeciẽ hanc ab intellectu agente animæ ſeparatæ fieri, vt argumenta facta contra Scotum probant: habebitur ergo per infuſionem. Atque hæ rationes partem hanc faciunt probabilem.

5. *Inſtantia 1. contra 5. proximè dicta.* Argues tamen. Angelus ad cognoſcendum ſeipſum non indiget ſpecie, ſed per ſuam ſubſtantiam ſe cognoſcit: ergo & anima. Patet cõſequentia, quia ideo Angelus id poteſt, quia eſt forma actu intelligibilis, atq; ſubſiſtens, quod etiam vendicat anima. *Secunda.* Secundò, intelligibile per ſeipſum præſens intellectui, per ſe etiam intelligi poteſt, ſuperfluaque eſt media ſpecies, ſed animæ ſeparatæ ſubſtantia eſt præſentiſsima ipſius intellectui, & illi coniunctiſsima: ergo ſuperuacanea eſt ſpecies. *Ad 1 inſtãt. De hoc tamen antecedente vide diſp. 35. Metaph. ſect. 4. & lib. 2. de Angelis cap. 4.* Ad primum dico antecedens non eſſe omnino certum. Secundò conſequentia quoque non valet, dupliciter enim poteſt intelligi, Angelum ſe per ſuam ſubſtantiã cognoſcere. Primò, vt per ſubſtantiam actuet intellectum, concurratq; cum illo ad intellectionem ad modum, quo eſſentia diuina dicitur habere locum ſpeciei in beatis. Altero modo poteſt intelligi, quòd angelicus intellectus dimanet ab eſſentia conſtitutus iam in actu primo ad intelligendum ſe, neuter tamen modus videtur habere locum in anima ſeparata: ac de ſecundo patet ex dictis in ſuperioribus, cùm oſtendimus intellectum humanum de ſe eſſe nudam potentiam, ac tabulam raſam. De primo oſtenditur, quia anima adeò eſt imperfecta, vt verè ſit forma corporis: non ergo habet immaterialitatẽ requiſitam, vt ſupplere poſſit rationem ſpeciei intelligibilis, vnde non actu intelligibilis eſt, ſed potentia: ſiquidem per ſe minimè actuare poteſt intellectum. *Ad 2.* Ad ſecundum dices, licèt anima ſeparata ſuo intellectui coniunctiſsima ſit realiter, non tamen intelligibiliter, & ideo neceſſariam eſſe ſpeciem, ſicut etiam lumen, quod intra viſum exiſtit, non poteſt per ſe videri, nec calor intra tactum poteſt ſentiri, eo quod illa materialis coniunctio non ſufficit ad cognitionem, niſi adſit intentionalis.

6. *D. Thomæ ſententia commodè explicatur. Conſule autorem in Metaph. diſp. 35. ſect. 7. n. 2.* Hæc pars eſt quidem probabilis, in re tamen obſcura, & opinio D. Thomæ probabiliter defendi ſolet: credi ergo poteſt animam ſeparatam, ſe intelligere immediatè abſque ſpecie inſtar Angelorum, quia verò difficultas huius ſententiæ ſita eſt in explicanda ratione, cur in corpore non ita ſe intelligat, aut quid illi conferat ſeparatio: notandum, animam ſe intelligere dupliciter dici poſſe, vt paulo ante de Angelo. Ac quoad primum modum, dicendum, animam non poſſe habere tale munus dum eſt in corpore, quia cùm ſic habeat modum formæ materialis, non poteſt exercere effectum formæ intentionalis, eaque de cauſa in corpore exiſtens dicitur intelligibilis in potentia, quia non per ſe intelligit, ſed per alienas ſpecies: quoad ſecundum verò modum dicendum eſt intellectum in actu primo ex natura ſua eſſe conſtitutum ad cognoſcendum ſe, atque animam: dum tamen eſt in corpore, exire non poſſe in actum ſecundum, propter colligationem, quam habet à ſenſibus, vnde pendet in operari, ſicut ad intelligenda obiectã alia externa: namque licèt intellectus ſit cõſtitutus per ſpecies intelligibiles, non poteſt illis vti, niſi ſenſus comitetur intellectum: quia ergo ſenſus nequeunt comitari intellectum circa cognitionem animæ, ideo non poteſt ipſe in corpore talem habere cognitionem: extra corpus verò maximè. Atque hic ſecundus modus facilior eſſe videtur, ac ſoluit difficultates, illâ exceptâ, quod anima à corpore impediri videatur, de qua

de qua infrà. Iuuatur porrò data ſolutio ex multis, quæ ſuprà diximus lib. 4. c. 7. de modo intelligendi animæ in corpore, vbi reddidimus rationem huius colligationis, quam intellectus cum ſenſibus habet in vita mortali.

CAPVT VI.

Quomodo anima ſeparata intelligat Deum, *& res alias immateriales.*

1. Diximus iam quomodo anima ſeparata ſe cognoſcat, quoniam cognitio ſui eſt prima operatio naturalis in vnaquaque re ſpirituali. Nunc eſt videndum, quomodo alia à ſe cognoſcat, quomodo item Deum, & ſubſtantias reliquas immateriales, ſiue Angelos, ſiue animas ſeparatas. Supponendum verò eſt, animam ſeparatam cognoſcere aliqualiter Deum, & ſubſtantias alias ſeparatas, quia id euidens eſt: inquirimus autem modum,
1. Aſſertio. quo alias cognoſcit. Sit ergo prima concluſio. Anima ſeparata per ſuammet eſſentiam cognoſcit Deum, ſicut cognoſcit ſeipſam: loquimur porrò in hoc capite de cognitione, quam anima habere poteſt ex propria natura: non de illa, quam Deus infundere valet. Anima ergo per naturalem ſcientiam nequit Deum cognoſcere per illius eſſentiam increatam, quia hæc eſt ſupernaturalis cognitio, quæ per ſolam gratiam habetur: cognoſcit ergo illum per ſui eſſentiam. A poſteriori probatur conſequentia, quia naturale eſt, cognito effectu deuenire in cognitionem cauſæ, ſed anima eſt effect⁹ Dei, ſeque ſeparata cognoſcit euidenter, & comprehenſiuè, atque adeò eſſe ſe creaturam producibilem per creationem: ergo cognoſcit per ſe creatorem ſuum. Confirmatur: nam anima non tantùm eſt effectus, ſed quædam non vulgaris imago, & ſimilitudo Dei: anima ergo ſe intuens intuetur quandam Dei ſimilitudinem: ergo per illā cognoſcet Deum ſaltem imperfecto modo. Verum eſt tamen animam non tantùm per ſe, ſed etiam per cognitionem aliarum creaturarū, & præcipuè animarum, atque Angelorum poſſe Deum cognoſcere, cùm æqualiter de eis procedant rationes factæ. An verò naturaliter loquendo poſſet anima ſeparata habere maiorem aliquam Dei cognitionem tributam illi à Deo ſpeciali prouidentia naturali, in qua eius beatitudo naturalis conſiſteret, alia quæſtio eſt, quæ ex multis principijs alterius loci proprijs pendet.

2. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Anima ſeparata cognoſcit Angelos, & alias animas per ſpecies illorum, non tantum per eſſentiam ipſius animæ. Videtur eſſe contra D. Thomam q. 89. art. 2. in corpore, vbi ait animam ſeparatam habere cognitionem aliarum animarum, & Angelorum per modum ſubſtantiæ ſuæ, ſed verè non eſt contra illum. Nam ad ſecundum docet, animam ſeparatam intelligere Angelos per ſimilitudines diuinitus impreſſas: de alijs verò animabus nihil docet. Pro intelligentia ergo concluſionis recolendum, animas ſeparatas eiuſdem eſſe inter ſe ſpeciei, cum Angelis verò conuenire ſolùm in gradu eſſendi, illumq́ non habere completum: atq́ hinc naſci quòd ipſa anima ex vi cognitionis, quam de ſe habet, valeat alias animas quoad vtriusq́ communem & eſſentialem rationem quidditatiuè cōprehendere, cum eadem ſit, & in omnibus alijs ratio. At quòd alias animas in particulari diſtinctè cognoſcat, non poteſt per eſſentiam ſuam: quippe quæ non repræſentat illi propriam ſingularitatem aliarum animarum, ſed illam tantum communem rationem. Vnde neceſ-
Obiectio. ſariò indiget proprijs ſpeciebus repræſentantibus ſingulas animas. Dices. Per ſpeciem vniuerſalem poteſt anima ſeparata cognoſcere ſingularia: ergo cum anima per eſſentiam poſſit cognoſcere rationem communem, per illam etiam poterit cognoſcere omnia ſingularia. Argumentum tamen procedit in opinione negantium ſpecies ſingularium, & ideo dixi ſuperius maius in hoc dubium eſſe, attenta opinione D. Thomæ: in noſtra enim antecedens falſum eſt, vt patet ex lib. 4. c. 3. Sed & in opi- *Diluitur.* nione D. Thomæ dici poſſet argumentum nō procedere: antecedenſque habere verum, quādo vniuerſale cognoſcitur per ſpeciem abſtractam à phātaſmate rei ſingularis, quia in ea ſpecie vniuerſale repræſentatur abſtractè, per quam fortaſſe non poſſunt ſecundum D. Thomam cognoſci omnia ſingularia, ſed illud tantum, ex cuius phantaſmate fuerat abſtracta. Quo certè modo anima ſeparata per eſſentiam ſuam non poteſt alias animas in particulari diſtinctè cognoſcere, ac videtur colligi ex quæſtione de Anima a. 12. ad 4. & de alijs intelligentijs maiori ratione erit philoſophandum, anima enim per ſuam eſſentiam cum maximè, poteſt arguitiuè cognoſcere habere ſe infimum locum in intellectualibus, in eoque incompletum eſſe ſortiri, atque inferre ad perfectionem vniuerſi pertinere tales ſubſtantias dari, non tamen cognoſcere valeret per ſubſtantiam ſuam diſtinctius aliquid de intelligentijs: ad id ergo peculiares ſpecies erunt neceſſariæ.

3. *Inſtantia vna.* Inſtabis, non oportere, vt anima habeat diſtinctam cognitionem ſingularū animarum, nec per- *Altera.* fectiorem cognitionem intelligentiarum, ideoq́ ſpeciebus non egere. Vel certè inſtabit alius, licèt habeat eam cognitionem anima, non indigere tamen ſpeciebus, quia quamlibet animam, & intelligentiam poteſt per propriam illius ſubſtantiam cognoſcere, ſicut ſe cognoſcit per ſuam, cum par ſit ratio: nam omnes eiuſmodi ſubſtātiæ actu ſunt intelligibiles. Ad primam inſtantiam reſpōdetur, *Ad 1. inſtan.* aſſumptum nō eſſe veriſimile. Primò, quia anima cùm rationalis ſit ex natura ſua, eſt etiam ſociabilis, habet autem conſortium cum alijs animabus, & cum intelligentijs: ergo neceſſe eſt, habeat propriam cognitionem illarum, atque adeò proprias ſpecies earundem. Secundò, quia anima ex ſe habet lumen ſufficiens ad perfectiorē cognitionem animarum, & Angelorum, quàm ſit illa cōmunis, & confuſa: ergo eſt illi naturale habere ſpecies, quę illi lumini adæquentur: alias ſuperfluum eſſet tale lumen, ſicut cognitio Dei per eſſentiam, non eſt quidem animæ naturalis, eo quòd non habet lumen naturale ſufficiens ad illam cognitionem, tamen naturale eſt animæ, vt habeat medium ſufficiens ad cognoſcendum Deum tam perfectè, quātum ſuo lumine naturali poteſt aſſequi. Ad ſecun- *Ad ſecundā* dam inſtantiam reſpondetur, manaſſe opinionem illam ex Durādo diſt. 3. q. 6. dicente Angelum quēlibet cognoſcere alium per eſſentiam eius, quæ opi- *Vide authorem in 2. lib. de Angelis cap. 5.* nio falſa eſt, vt in 1. p. q. 56. a. 2. tractatur. Ratio verò inde ſumitur, quia ſubſtantia finita non poteſt per ſe vniri intellectui alterius, nec actuare illum, cum illo ve concurrere, id enim ſoli Deo tribuitur propter ſuam infinitam virtutem, de quo etiam à *Lib. 2. de attribut. negat. cap. 11.* nobis difficile ſatis intelligitur. Adde nos à ſenſibilibus ad intelligibilia aſcendendo debere proportionaliter loqui: cum ergo res actu ſenſibiles non per ſe moueant ſenſus, ſed per ſpecies, ſic & intelligibiles non per ſe, ſed per ſpecies intellectum ab eis diuerſum mouere poterunt. Denique, quia iam anima ſeparata non intelligeret aliam animā, quoties vellet: ſed tunc ſolum cum vellet ipſa intelligēda ei vniri, qui ſane ordo rectus non eſſet: intelligit ergo ſubſtantias immateriales per ſpecies earum.

4 *Habeat ne anima ſpe-* Vnde verò habet anima tales ſpecies: Communiter reſpondetur habere per infuſionem à Deo, quod inſinuat D. Th. ſuprà, probabiliter etiam dici poſſet

cies à Deo, an ab Angelis, de quo nouè author lib. 2. de Angelis c. 5. & ſi placet in Metaph. diſp. 9. ſect. 3. n. 9.

poſſet animam ſeparatã eas recipere ab ipſis ſubſtantijs ſpiritualibus eo modo, quo albedo imprimit, ſpecies in viſu, aut quoduis ſenſibile in ꝓpriũ ſenſum: probaturq; à paritate rationis: albedo enim imprimit ſpeciem ſui in viſu, quia actu viſibilis eſt, vt probatum eſt l. 3. cùm ageremus de viſu: ſed Angelus eſt etiam actu intelligibilis: ergo poteſt imprimere ſui ſpeciem in anima ſeparata. Patet conſequentia à fortiori: obiectũ enim ſenſibile efficit ſpeciem ſui, licèt illa quodammodo ſit immaterialior, ſed Angelus, vel anima ſeparata immaterialior fortaſſe eſt, quã ſpecies eius: ergo poterit illam efficere. Confirmatur primo, quoniam ideo aſtruitur intellectus agens ad efficiendas ſpecies, quod phantaſia ſit materialior, nec proinde efficere poſsit ſpecies immateriales, poſſet autem ſi phantaſma ſpirituale fuiſſet, neque iam intellectus agens admitteretur: ergo obiecta, quæ de facto ſpiritualia ſunt, poterunt efficere ſpecies ſui in intellectu. Confirmatur ſecundo, quia res actu talis, poteſt imprimere ſui ſimilitudinem in id ꝙ eſt potentia tale, ſed ſubſtantiæ ſpirituales ſunt actu intelligibiles, & intellectus eſt in potentia ad earũ ſimilitudines ergo, &c. Confirmatur tertio, quoniam intentionales ſpecies res imperfectæ ſunt, producibilesq; ꝓpria actione, ex preſuppoſito ſub iecto: ergo nõ eſt cur ab angelo nõ poſsint produci.

5 *Obiectio 1. contra proxime dicta.* Sed contra hæc arguitur primo, quia talis productio ſpeciei deberet eſſe naturalis, & fieri immediate à ſubſtantia Angeli, videtur autem impoſsibile, creaturam immediatè operari per ſubſtantiam ſuam: ergo, &c. *Secunda.* Secundo ſequeretur, quod de facto vnus Angelus imprimeret ſpeciem ſui in alterum. Conſequens falſum eſt: ergo, &c. *Tertia.* Tertiò ſolus Deus mouet efficaciter voluntatem, ſed intellectus non eſt nobilior voluntate: ergo neque in intellectum agens aliud, præter Deum, imprimere poteſt ſpeciem. *Quarta.* Quartò ſpecies debet eſſe immaterialior, quàm obiectum repræſentatum, cùm ſit forma actu intelligibilis: ergo non poteſt produci à ſubſtantia etiam ſpirituali. *Ad primum* Ad primum dic, nullum eſſe inconueniens Angelum immediatè per ſubſtantiam ſuam efficere ſpecies intentionales, vt patet etiam in colore alijſque ſenſuum externorum obiectis: quæ ſui ſpecies, & vt propriè agentia immediatè producunt, neque rurſus inconueniens vllum eſt ſubſtantiam eſſe immediatum principiũ alicuius actionis præcipuè aſsimilatiuæ in eſſe intentionali. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum negatur ſequela, quoniam de facto omnes Angeli receperunt totam ſuam perfectionẽ à principio, omneſque ſpecies intelligibiles, vnde non eſt cur aliunde recipiant. Neque inferas: ergo animam quoque debuiſſe perfici à Deo tantùm, cùm ab illo tantùm creetur, & conſeruetur: negandum enim antecedens, multæ ſiquidem res creantur à Deo quæ in actionibus ſuis de cætero iuuantur ab alijs cauſis: hac enim ratione Angelus, etiam Angelũ illuminat. *Ad tertium.* Tertium argumentum non eſt ſimile: voluntas enim nõ mouetur ab alio effectiuè, quoad actũ primũ, intellectus verò in actu primo ab obiecto ſuo conſtituitur. *Ad quartũ* Ad quartum negatur antecedẽs, ſubſtantia quippe ſpiritualis immaterialior eſt quolibet accidente. Deinde antecedente admiſſo, negatur conſequentia, habetque inſtantiam in ob iectis ſenſibilibus: ex his ergo probabilis fit hæc ſententia, ac tribuitur Alenſi. Certè rationes pro illa factæ in numero præcedenti vrgentiores videntur, quàm quæ pro oppoſita parte proximè factæ ſunt, atque diſſolutæ.

6. *Dubium vnũ expeditur* Dubium tamen primum eſt, an per eas ſpecies cognoſcat anima ſeparata alias animas atq; Angelos: in quo videtur plane certum, quantum præſens materia patitur, animam ſeparatam perfectè comprehendere alias ſicut ſeipſam, primò quia eiuſdem ſunt perfectionis eſſentialis. Gradus verò indiuiduales facilè poſſunt intelligi, quippe qui parum addant ſupra eſſentialem perfectionẽ. Secundò, rationes, quibus ſupra probauimus, animã ſe perfectè cognoſcere, de alijs animabus, quãtùm ad naturalia, etiam valent: quantũ verò ad ſupernaturalia, actuſque liberos, alia eſt ratio, cum harum rerum menſura nõ ex natura pendeat, ſed ex gratia, atque libertate. De cognitione verò Angelorum eſt maius dubium. *Dubij alter rius reſponſio ex D. Th.* Diuus Thomas ſuprà loquendo de cognitione naturali, vult animam ſeparatam habere imperfectam, & deficientem cognitionem Angelorum, & articulo tertio indicat, eſſe tantum veluti in genere, ſeu in confuſo, idemque colligitur ex articulo primo.

Hæc tamen ſententia difficilis eſt. Ac dico primò animam ſeparatam habere propriã cognitionem, & intuitiuam cuiuſcunq; Angeli. 7 *1. Authoris pronuntiatũ in hoc dubio probatur. Primo.* Primò quia quemlibet Angelum per propriam ſpeciem illius nouit, tum quia ſpecies rerum ſpiritualiũ ab obiectis manant: ergo ſpecies propria à proprio illius obiecto: tum quia licèt ſpecies hæ infundantur à Deo, nulla ratio eſt, cur non infundantur animæ propriæ ſpecies cuiuſque Angeli, vt per illam poſſit cognoſcere ſingulos. *Secundo.* Secundò ratio vna propter quam anima ſeparata ex natura ſua vendicat cognitionem intelligentiarum, eſt ſocietas, quam cum illis habet, teſte D. Thoma quæſtione de anima articulo 17. Sed ad hanc ſocietatem non ſatis eſt cognitio confuſa, niſi ſingulas perſonas cognoſcat, quibus aſſociari debeat, ne anima inter Angelos inſtar cæci hominis ſe gereret, qui alios confuſè cognoſcit homines eſſe, nihil in particulari de illis diſcernendo: hoc autem magna eſſet imperfectio. *Tertio.* Tertiò, quia ad cõfuſe Angelos cognoſcendum non indigeret ſpeciebus, cum per ſuam ſubſtantiam ita poſſet cognoſcere, vt ſuprà dictum eſt: recipit autem ſpecies Angelorum, vt ipſe D. Thomas docet: ergo habet propriam eorum cognitionem.

8. *Secundum pronuntiatũ bipartitum.* Dico ſecundò, hæc Angelorũ cognitio in anima ſeparata quidditatiua eſt, & diſtincta: an verò ſit comprehenſiua, certò ſciri non poteſt. Prima pars probatur, intellectus enim noſter cognoſcitiuus, eſt quidditatum, neq; in ſolis accidentibus ſiſtit: *Eius prior pars oſtenditur.* cùm ergo habeat proprias ſpecies Angelorum, repræſentantes propriam cuiuſq; eſſentiã, cognoſcit ſanè illam lumine naturali: maximè quia eſſentiæ Angelorum finitæ ſunt, nec eſt cur ab intellectu noſtro ſeparato cognoſci non poſsint quidditatiuè: cùm ſic aſsimiletur Angelis, tum in modo eſſendi, tũ in ſpeciebus. *Oſtenditur poſterior.* Secunda pars ſuadetur, quia comprehenſio multùm addit ſupra cognitionem quidditatiuã, ad hãc enim ſat eſt cognoſcere prædicata omnia eſſentialia: ad comprehenſionẽ verò oportet cognoſcere cunctas rei proprietates, omneſque rationes illius penetrare. Vnde beati Deum quidditatiuè cognoſcunt, nõ verò cõprehendunt: cùm ergo Angeli ſint excellentiores ipſâ animâ, atque habeant altiorem modum cognoſcendi; vtpote ſine diſcurſu, & per vniuerſaliores ſpecies, excedunt fortaſſe capacitatem animæ, ne ab ea comprehendi poſsint. Alia verò ex parte, cùm ſint finitæ naturæ, videri poterunt comprehendi poſſe ab intellectu habente perfectas ſpecies illorum, præcipuè inferiores Angeli, qui non multum in perfectione animam excedunt: in hoc ergo nihil eſt certum, ſed prior pars videtur probabilior.

9. *Dubium 3. multiplex Alio remittitur.* Dubitatur rurſum, an anima ſeparata poſsit cum alia colloqui, aut etiam cum Angelis, & quis ſit modus locutionis eorum. Item quomodo anima ſeparata cognitiones, & operationes liberas cognoſcat. In hoc tamen eadem eſt ratio de anima, & Angelis, & ideo quæſtiones iſtæ in materiã de An-

de Angelis tranſmittuntur: ſatis ſit monere, animam ſeparatam non poſſe cognoſcere cogitationes, neque operationes liberas, niſi ex voluntate illius, cuius ſunt operationes, atque hinc eſt neceſſaria animabus ſeparatis locutio, qua proprios conceptus explicent, aliàs non poſſent ciuiliter viuere, neque eſſet reſpublica bene ordinata, loquũtur verò modo angelico, quis porrò ſit, docet D. Thomas prima parte quæſtione 101. & in citata materia de Angelis explicari vtcunque ſolet, eſt enim res nobis in hac vita ſatis abdita.

Videatur auctor lib. 2. de Angelis à cap. 26. & in Metaph. diſp. 18 ſect. 8. à n. 45.

CAPVT VII.

Quid anima ſeparata cognoſcat in rebus materialibus, & quomodo.

1. PRo expoſitione quæſtionis. Nota res materiales diuidi in tria genera, quædam ſunt ſingulares, aliæ vniuerſales, aliæ ſunt effectus, & operationes rerum ſingulariũ. Vnde triplex hic eſt quæſtio, prima, an, & quæ ſingularia anima ſeparata cognoſcat. Secunda, an cognoſcat facta, quæ contingunt in hac vita. Tertia vtrũ habeat ſcientiam naturalem rerum. Circa primam D. Thomas, & diſcipuli illius ſentiunt animam ſeparatã cognoſcere ſingularia: de modo autem ſunt anxij, cùm non ponãt in illa ſpecies ſingularium. Vnde D. Th. ſuprà art. 4. ait eam cognoſcere quædam ſingularia, non tamen omnia, cognoſcere autem illa per ſpecies infuſas à Deo, quæ determinantur ad hæc, vel illa ſingularia per præcedentem cognitionem, & per aliquam affectionem, vel per naturalem habitudinem, vel per diuinam ordinationem: qua de cauſa eo loco ad primum, docere videtur, animam ſeparatam per ſpecies, quas ex hac vita detulit, non poſſe poſtea cognoſcere ſingularia ſenſibilia, quæ in vita cognouit: idem credit Caietanus ibi. Rurſus D. Thomas quæſt. de Anima articulo 20. in corpore, & ad vndecimum. Ac videtur conſequenter loqui, nam illæ ſpecies acquiſitæ tantùm repræſentant naturam vniuerſalem, & ideo per illas non poſſet anima cognoſcere ſingularia, manet tamen apud D. Thomam eadem difficultas in ſpeciebus infuſis, quales ipſe ponit, non repræſentantes ſcilicet directè ſingularia: omnes verò allati modi determinandi ſpecies, nec bene intelliguntur, nec ſatisfaciunt, & ijdem fingi poſſent in ſpeciebus acquiſitis: quare hac in re ſit

1 Quæſtio huius capitis, ac D. Thomæ circa eam reſolutio.

2. *2. Aſſertio*

Prima concluſio. Anima ſeparata cognoſcit omnia ſingularia, quæ in vita cognouit, per ſpecies illorum acquiſitas. Hæc conformis eſt valde modo loquendi Scripturæ, ac ſequitur ex dictis ſuprà. Anima enim ſeparata conſeruat ſpecies, quas in hac vita comparauerat, & per eas poteſt cognoſcere quicquid illæ repræſentant, repræſentant autem directè ſingularia: ergo, &c. Conſequentia eſt euidens, antecedens autem iam in ſuperioribus oſtenſum eſt: quare, &c.

3. *2. Aſſertio. Explicando ſuadetur.*

Sit tamen ſecunda concluſio. Loquendo ex natura rei: anima ſeparata non cognoſceret alia ſingularia materialia, niſi ea, quæ in vita cognouit, quorumque ſpecies detulit, de facto tamen cognoſcit alia, iuxta diſpenſationem Dei infundentis ſpecies illa repræſentantes. Explicatur, & probatur. Nam ſi anima in puris naturalibus ſeparata maneret, conſeruaret vtique ſpecies ſingularium, quas acquiſiuit coniuncta: alia verò ſingularia haud proprijs cõceptibus attingeret, niſi per proprias eorum ſpecies, quas tamen à rebus deſumere non valet, vt ſupra probatum eſt: oporteret ergo illas à Deo recipere. Non videtur autem neceſſarium, neque ad naturalem Dei prouidentiam ſpectare, talium ſpecierum infuſio, cùm rerum ſingularium cognitio, per ſe ſumpta, minimè neceſſaria ſit ad perfectionem intellectus, ſed ad praxim tantùm, quæ in ſeparatis animis locum non habet, cùm in eo ſtatu, nec deberent animæ cum alijs hominibus conuerſari, nec alijs rebus materialibus vti, qua etiam de cauſa anima coniuncta corpori cognitionem non poſsidet rerum ſingularium alterius vitæ. At verò de facto, beatæ quidem animæ cognitionem participant multorum ſingularium, vel per diuinam eſſentiam, quam vident, vel per ſpecies eorum, idque vel ratione ſtatus beatitudinis ad plenum gaudium animarum, vel propter bonum hominum viatorum, vt iuuari modo aliquo poſsint ab animabus illis. Animæ quoque damnatæ recipiunt cognitionem ſingularium, quæ inſeruierit ad debitum ſupplicium earum: animæ denique paruulorum decedentium in originali nullam obtinent cognitionem ſingularium materialium, quantum conijcere poſſumus, quia illis neceſſaria non eſt, nec naturaliter debita, & hæc de prima quæſtione.

De ſecunda quæſtione proportionaliter loquendum videtur, vnde ſit tertia concluſio. Anima ſeparata non cognoſcit particulares actiones, & effectus materiales, & ſingulares huius Vniuerſi, niſi forte aliquas cognoſcat referentibus Angelis. Prima pars ſuadetur à quibuſdam, quia diſtantia localis impedit cognitionem, eſt tamen ridicula ratio, quia diſtantia localis, vtplurimum impedit actionem localem, non purè ſpiritualem, quia non pendet à loco, in ſenſibus vero impedit, quia recipiunt ſpecies ab obiecto, quæ neceſſario per medium diffunduntur, ſi tamen ſenſus apud ſe haberet ſpecies, profectò diſtantia non impediret ſenſationem. Ratio ergo ſumitur ex defectu ſpecierum: anima enim ſeparata tantum defert ſpeciem illarum rerum, quas hic cognouit: vnde illarum tantùm recordatur: effectuum verò, qui eueniunt poſt diſceſſum illius, nec ſpecies defert, nec illas à rebus deſumere valet, nec denique eſt cur à Deo infundantur ex natura rei loquendo, quia illarum cognitio non eſt neceſſaria ad perfectionem naturalem animæ debitam, cùm ſit cognitio nimis accidentaria, & extranea, nec pertineat ad illum ſtatum noſſe, quæ hic geruntur. Addidi ſecundam partem concluſionis, quia non eſt inconueniens Angelos, vel animas poſteriùs decedentes referre poſſe animabus antea ſeparatis nonnulla de geſtis mortalium. Dixi paulo ante ex natura rei, id eſt, ſecluſa gubernatione ſupernaturali, quæ de facto eſt circa animam, quoniam hac prouidentia ſpectata dicendum aliud eſt. Animæ quippe damnatorum, quæ hic geruntur, non niſi per dæmones, vel ex Dei ordinatione norunt, ad maiorem pœnam illarum. Animæ etiam in limbo nihil cognoſcunt de hac vita, cùm nihil ad eas attineat. Beatis denique animabus pleraque reuelantur. Vide Gregorium 12. Moralium, capite 13. & 15. & Pſal. 108. Auguſtinum *de cura pro mortuis*, D. Thomam ſecunda ſecundæ quæſtione 83. articulo 4. ad 2 & prima parte, quæſtione 89. articulo 8. qui Patres docent animam beatam cognoſcere omnia præſentia, quæ hic fiunt, & Caietanus in proximo loco ponderat dixiſſe D. Thom. *omnia præſentia*, vt denotaret, quòd non cognoſcit futura, atque ita vox *omnia*, vt inquit Caietanus, diſtribuit tantùm pro effectibus naturalibus, vt excludantur ſupernaturalia, & libera Dei, Angelorum, & hominum. Vnde non quilibet beatus cognoſcit preces omnes, quæ ad animam alterius beati funduntur, quæ limitationes veræ communiter videntur. Ad do tamen illam cognitionem omnium effectuum præſentium, quam D. Thomas tribuit beatis non fieri per viſionem beatificam, licèt contrarium inſinuet Caietanus *ibidem*, ac Ferrar. 3. contra, cap. 59. quia

4. *2. Quæſtio, eius reſolutio per tertiã aſſert bipartitam.*

De hac re non nihil lib. 1. de attributis c. 28. n. 14 Prima pars ſuadetur ridicule à quibuſdã

Vera probatio.

2. Pars aſſert.

Lib. 2. de attributis Dei cap. 28. & 3. p. tom. 1. diſp. 16 ſect. 2.

quia iam in viſione beatifica daretur frequens mutatio, ſiquidem videret beatus nunc res præſentes, quas, antequam fierent, non videbat: quapropter ſi aliquos effectus contingentes denuo videt beatus in verbo, illos plane videbat antequam fierent. Quando ergo dicitur, beatos cognoſcere omnes effectus naturales, accipiendum id eſt per viſionem, quæ fit proprijs ſpeciebus extra verbum ſicque non oportet, vt actu omnia cognoſcant, quia non neceſſario per ſpecies omnibus attendunt, ſatiſque eſt poſſe cognoſcere, cum voluerint. Addit quoque Caietanus eo loco, poſt iudicium omnes beatos viſuros quæcunque Deus videt ſcientia viſionis, de quo alibi, mihi certe nec videtur verum, nec multum probabile.

5 *3. Quæſtio duo habet certa.*

Circa tertiam quæſtionem, primo certum eſt, animam Beati habere, ex natura ſua loquendo, ſcientias, quas hic acquiſiuit, vt patet ex ſuperioribus. Secundo eſt certum habere omnem ſcientiam rerum naturalium non tãtum per viſionem Dei, ſed proprias ſpecies, cum hoc pertineat ad perfectionem illius ſtatus Vtrum vero intra limites naturæ anima ſeparata habeat ſcientiam omniũ rerum, licet hic illam non acquiſierit, dubium eſt. D.Tho. ſupra reſpondet habere cognitionem naturalium per ſpecies infuſas: addit tamen habere imperfectam.

Tertium ambiguum enodatur à D.Thom. duplici dicto. 1. Dictum probatur 1.

Primum dictum videtur quidem rationabile, tum propter rationes ſupra factas, tũ quia anima ex natura ſua habet lumen intellectuale ſufficiens ad cognoſcendas res naturales: ergo ad prouidentiam Dei ſpectat dari illi ſpecies neceſſarias ad operandum cum illo lumine, ne illud ſit perpetuo ocioſum. *Secundo.* Secundo, quia cognitio rerum naturalium per ſe loquendo eſt magna perfectio animæ, ac naturalis illi: ergo connaturale eſt, vt conferantur ei ſpecies ad res has cognoſcendas. *Tertio.* Tertio oſtẽſum eſt ſuprà, infundi animæ nonnullas ſpecies: nulla eſt autem ratio, cur illi magis harum rerum, quam aliarum conferantur: ergo omnium cõferuntur. *Quarto.* Quarto, quia ſine cognitione naturalium rerum, non poteſt anima ſe perfectè cognoſcere, cum enim ſit forma materiæ, vt perfectè comprehendat ſe, oportet materiam cognoſcat, & cum ſit media inter formas merè ſpirituales, & materiales, oportet, vt vtrumq; extremum attingat, vt ſe perfectius cognoſcat: probabile ergo eſt habere illam ſpecies omnium materialium per infuſionem, & non à rebus acceptas.

6 *Quæſtiuncula incidẽs, vt reſoluatur à D Th. & ſuis.*

Vtrum vero dictæ ſpecies infundantur immediate à Deo, an per Angelos, D. Thom. de anim. a. 20. ad vndecimum per Angelos infundi arbitratur, & idem prima parte quæſt. 89. art. 1. vbi ait animam ſeparatam intelligere per conuerſionem ad res actu intelligibiles, ſub quibus comprehenduntur Angeli, & conſentiunt Caietan. ibi ad tertium, & Ferrar. tertio contra gent. c. 68. col. 4. Et videtur probabile, quæ enim poſſunt fieri per cauſas ſecundas, Deus non facit ſe ſolo: in præſenti vero effectus, de quo loquimur, poteſt fieri per angelos, producuntur ſiquidem ſpecies per actionẽ intentionalem, quæ non requirit tranſmutationem ſubiecti, qua etiam de cauſa poteſt Angelus mouere corpus localiter, & illuminare alium Angelum ſimiliter: ergo, & producere ſpecies. *Aliorum placitum nõ euincit.* Contrarium opinantur multi, eo quod Angelus nequeat educere formam de materia, niſi forte illuſmet repræſentatiuum, quæ tamen ratio non conuincit, quamuis enim Angelus nequeat producere qualitates materiales: quippe, quas eminenter non continet: valet tamen qualitates intentionales, quia ſui ſunt ordinis, illaſque aliquo modo continet, cum ſit plenus ſpecierum: ſine qua virtute non apparet, quomodo explicanda ſit locutio, aut illuminatio Angelorum.

7 Quod vero ſecundo loco D. Thomas numer. 5. allatus addit, prædictam ſcilicet cognitionem eſſe imperfectam, dubium habet. *2. Dictum D.Thom valde dubium.* Eius vero ratio colligitur ex articulo primo illius quæſtionis. Pro cuius intelligentia notandum, ſpecies dupliciter poſſe eſſe infuſas: per ſe nimirum, aut per accidens per ſe infuſæ dicuntur, quæ ex naturali modo productionis poſtulant infundi: per accidens vero, quæ ex natura ſua poterant fabricari per intellectum agentem, ex accidente tamen per infuſionem dantur, vnde ſpecies per ſe infuſæ alterius rationis ſunt ab acquiſitis: per accidens vero infuſæ cum eiſdem ſunt eiuſdem rationis. Supponit ergo D.Thom. ſpecies quæ animæ infunduntur eſſe per ſe infuſas, & alterius rationis: vnde iam arguit. Vnaquæque natura intelligens diſtincte cognoſcit per ſpecies illi naturales, & adæquatas capacitati ſuæ: per ſpecies vero vniuerſaliores, & quæ adæquate conueniunt ſuperiori naturæ, imperfecte cognoſcit natura inferior: quia non habet virtutem ſufficientem ad vtendum illis: cum ergo anima noſtra in infimo ſit gradu intellectualium, & connaturale illi ſit, cognoſcere per ſpecies imperfectas, vtpote per ſenſus acceptas, ſi extra hunc ſtatum conſtituatur, illique infundantur ſpecies ſuperioris rationis capacitatem illius excedentes, non poterit ſane per illas diſtinctè intelligere: hæc ergo ſententia eſt valde dubia.

Vnde ſit quarta concluſio. Probabilius videtur, animam ſeparatam habere diſtinctam cognitionem rerum naturalium per ſpecies illi infuſas, ita Ægidius quodlibeto quinto, quæſtione vltima. 8 *4. Aſſertio circa proximum dictũ. Probatur 1.* Probaturque primo, quia nulla eſt neceſsitas ponendi cognitionem confuſam: rationes autem numero quinto factæ ad probandum animam cognoſcere naturalia, videntur etiam probare de cognitione diſtincta: vel ergo non concedatur animæ cognitio naturalium, vel concedatur diſtincta, quia naturalis animæ perfectio non conſiſtit in confuſa cognitione, ſed in diſtincta, illi naturaliter poſsibili, nec naturale deſiderium animæ ſiſtit in inconfuſa. Secundo lumen naturale intellectus potens eſt ad cognitionem diſtinctam, non tantum ad confuſam: ergo illi debentur ſpecies ad talem cognitionẽ. Tertio Deus ſupplet vicem cauſæ naturalis: ergo perfectius operabitur, quam inferiora agentia: ergo dabit animæ ſeparatæ ſpecies illi proportionatas, perfectio enim operantis, non in eo tantum eſt, vt agat res perfectas, ſed etiam proportionatas. Quarto, vel eſt poſsibile concedi animæ ſeparatæ ſpecies proportionatas eius viribus, vel impoſsibile: ſi primum, ergo dantur illi: hoc enim eſt magis conſonum naturæ, proindeque iudicandum eſt Deum operari ea, quæ rerum naturis magis conſonant, ac ſunt poſsibilia: ſine fundamento autem exiſtimabuntur tales ſpecies impoſsibiles: ergo de facto communicantur huiuſmodi ſpecies ſeparatæ animæ. *Euaſio pro D.Thom. Excluditur dupliciter.* Dices: impoſsibile eſſe animæ ſpecies per ſe infuſas ponere, ac ſimul proportionatas. Sed contra, primo quia ſi hoc impoſsibile eſſet, iam non recte poneretur DEVS conferre animæ ſpecies per ſe infuſas, ſed infundere ſolum eiuſdem rationis cum acquiſitis ad ſupplendam vicem earum: namque melius eſt habere ſpecies proportionatas, quam nimis perfectas cum improportione. Secundo nulla ratione probari poteſt eſſe impoſsibile DEO efficere ſpecies perfectiores, quam quas efficit intellectus agens, minus tamen perfectas, quam angelicas, quæque proportionentur animæ ſeparatæ: quin potius videtur contra rationem, animam in ordine ſubſtantiarum ſeparatarum conſtitutam habere non poſſe ſpecies pro illo ſtatu proportionatas: cum n. ſtatus ille ſit perfectior, vtpote à materialitate expeditus, licet ſpecies ſint aliquantulum perfectiores, quam noſtræ, erunt illi proportionatæ

tionatæ: ſunt itaq; poſsibiles ſpecies mediæ inter angelicas, ac noſtras, quæ proportionatæ ſint animæ ſeparatæ habenti ſtatum medium inter angelos, & ſtatum eſſendi in corpore: manet ergo probata concluſio, & ſolutum fundamentum contrariæ ſententiæ.

CAPVT VIII.

Vtrùm anima ſeparata perfectius intelligat, quàm coniuncta.

1.

Quid D. Th. ſentiat in præſenti.

POſtquam dictum eſt de cognitione animæ ſeparatæ, ſupereſt comparemus modum cognoſcendi illius, cum modo animæ coniunctæ, vt colligamus quis horum ſtatuum ſit melior. D.Th. ſupra reſpondet, licet modus cognoſcendi animę ſeparatæ ſecundum ſe ſit melior, non tamen animę, quia improportionatus. Itaq; videtur ſentire animam coniunctam meliùs cognoſcere. Ratio illius eſt, quia animę vniuntur corporibus, vt perfectiorem cognitionem rerum habere poſsint.

Quid Scot.

Scot. in 4 diſt. 45. q. 2. vult cognitionem quoque animę coniunctæ eſſe perfectiorem, atque adeo cognitionem ſine dependentia à phantaſmate non eſſe ſimpliciter meliorem cognitione cum dependentia: ſed ex dictis videtur aliter dicendum, & primò ſuppono cõtra Scotum cognitionem ſine dependentia à corpore, & phantaſmatibus perfectiorem eſſe, quàm cum dependentia.

1. Suppoſitio pro reſolutione.

Quod D. Thomas poſuit, nec poteſt negari ab Scoto, quia illa cognitio eſt perfectior ſimpliciter, vtpote Deo conueniens, & Angelis: quare ſi animæ non congruit, non ideo eſt, quòd non ſit melior, ſed quod anima minùs capax ſit illius, quemadmodum cognitio ſine diſcurſu perfectior eſt, quã cum diſcurſu: licet animæ non ſit melior, quia illi impoſsibilis.

2. Suppoſitio.

Secundò ſuppono, dictam comparationem fieri abſolutè, vel etiam circa res determinatas.

2

1. Aſſertio oſtẽditur multipliciter.

Prima concluſio abſolute loquendo, melius intelligit anima ſeparata, quàm coniuncta. Patet ex dictis, primò, quia intelligit ſe quidditatiuè, quod in corpore non præſtat. Secundo concipit intelligentias proprijs conceptibus, & non per negationes, quod non ſic in corpore. Tertiò Deum meliùs cognoſcit, quia cognoſcit meliùs effectus illius, & meliores. Quartò, cùm ſit libera à corpore, aptior eſt ad intelligendum, & ad perſeuerandum in actibus intellectus, vt D.Th. ar. 2. ad 1. docet, & colligitur ex illo Sap. 9. *Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem.*

3

2. Aſſert. explicans varias comparationes circa titulum capitis.

Secunda concluſio. Comparando etiam cognitiones, melius intelligit anima ſeparata res etiam materiales, quàm coniuncta. Pro qua obſerua, in anima ſeparata dari ſpecies materialium rerum, quas hîc acquiſiuit, dari etiam ſpecies infuſas, vtique per ſe: quæ namque infuſæ ſunt per accidens, neutiquam infunderentur de ijs rebus, quarum iam anima in corpore ſpecies acquiſierat, ſed ſupplerentur tantùm, quæ deeſſent: ſupponendo ergo per ſe infuſas eſſe (quod eſt probabile, neque ad præſens refert) comparatio intenta fieri poteſt multis modis, quibus omnibus anima ſeparata melius intelliget, quàm coniuncta. Prima comparatio. Anima ſeparata melius intelligit per ſpecies acquiſitas, quàm coniuncta, quia eſt liberior, & lumen intellectus expeditiùs. Secunda comparatio. Per infuſas melius intelligit, quàm per acquiſitas, quia infuſæ ſunt perfectiores, atq; animę pro illo ſtatu magis proportionatæ, quàm acquiſitæ: eſtq; rationabile, vt anima per conuerſionem ad ſuperiora melius intelligat, quàm per conuerſionem ad inferiora. Vnde patet quod ſeparata per infuſas melius intelliget, quàm coniuncta per acquiſitas, quæ eſt vltima comparatio. Itaq; modis omnibus melius intelliget ſeparata.

CAPVT IX.

Vtrùm magis naturale ſit animæ eſſe in corpore, quàm extra corpus.

1. Argum pro ſtatu ſeparationis. 1

HÆc quæſtio oritur ex præcedenti: omnis enim forma vnitur materiæ, vt melius illi ſit, quàm ſi extra corpus maneat, atq; vt melius exerceat operationes ſuas, animæ vero rationali non ſic cõtingit, potius enim vnio ad corpus illi deterior eſt, quia impeditur valde ab operatione ſua: ergo melius illi eſt, eſſe ſeparatam. Secundò animæ ſtatus in corpore eſt contra naturalem eius inclinationem, inclinatur ſiquidem vehementer ad cognoſcendum Deum, & Angelos, & ad perfectè intelligenda omnia: quæ certè inclinatio impeditur in corpore: eſt ergo ibi violenter, atq; adeo naturale ei eſt eſſe extra corpus.

Platonis, & Auicennæ ſententia.

Hæc fundamenta coëgerunt Platonem in Timæo, Phædro, & Phædone ad dicendum animas noſtras non eſſe exiſtimandas, ſicut formas naturales, quæ ideo naturali vinculo vniuntur materiæ, quia earum eſſe eſt materiale, & imperfectum, noſtras verò eſſe immortales, & ſubſiſtẽtes, ac proinde quaſi inuitas teneri in corpore, indeq; egredi optare. Ita etiam Auicen. 9. Metaph. cap. 1. dicens propriam perfectionem animæ noſtræ eſſe, vt deſcribatur in ea forma totius vniuerſi, ac fiat ſeculũ intelligibile, corpus vero multùm nocere animæ ad hanc perfectionem obtinẽdam, quam naturaliter deſiderat:

In quo diſcrepent.

differt autem Auicenna à Platone, quod non neget eſſe naturale animæ noſtræ in principio vniri corpori, ſed ait eſſe ſtatum naturalem imperfectum, ſicut ſtatus pueritiæ homini eſt naturalis, licet imperfectus, ſtatum tamen ſeparationis eſſe animæ magis naturalem, magisq; perfectum. Ita quoq; Scot. in 4. diſt. 46. q. 2.

Accedit Scotus ſententiæ D. Thomæ.

Non placet autem D.Th. hæc ſententia, quoniam eſſentia animæ tota eſt ad informãdum corpus. Vnde aptitudo, & inclinatio ad corpus omnino eſt inſeparabilis ab illa, & quidquid huic inclinationi repugnat, præternaturale eſt ipſi animæ. Qua de cauſa in q. 81. ar. . ſcribit intelligere animæ ſeparatæ præternaturale ei eſſe, cùm & ſtatus ipſe præternaturalis ſit: licet ad tertium addat, naturale eſſe, prout diſtinguitur contra ſupernaturale. Vnde conatur S. Doctor ſaluare intelligendi modum animæ in corpore illi potiorem eſſe, quàm extra corpus, quia cenſuit inconueniens intelligendi modum præternaturale præſtare naturali. Verum ſuperius oſtenſum eſt, intelligere extra corpus eſſe melius, ſicq; integrum manet dubium, ac plane non facile. Nec eſt mirabile in hac mirabili hominis compoſitione difficultatem obtrudi. Nam in materia quoque morali, & naturali grauiſsima dubia oriuntur ex illa corporis, & ſpiritus copulatione. Quomodo, inquam, anima noſtra ſpiritualis ſit, & corpori immerſa, quomodo ſubſiſtens, ſimulq; vere informans, quomodo intellectiua, & ſenſibus alligata, quæ repugnantiam quandam includere videntur. Ex quibus vlterius aliæ oriuntur ſalebræ in eo potiſsime fundatæ, quod humanam compoſitionem velimus ad modum aliarum compoſitionum naturalium metiri, quod tamen nec ſtare ſemper poteſt, nec eſt cur ſtet, quia ſi compoſitio hominis ſingularis eſt, & mirabilior alijs, non eſt mirum, ſi aliquid ex illa ſequatur ſingulare.

1. Aſſert. probatur tripliciter. 2.

Dico ergo primo certiſsimum eſſe animam naturaliter vniri corpori, & hanc eſſe naturalem cõditionem illius. Probatur, quia, vt dictum eſt ex D.Thom. anima eſſentialiter eſt forma, omnis vero forma naturaliter informat. Secundo, quia naturale eſt, ac maxima perfectio naturæ, quod in ſenſibili mundo exiſtat homo, propter quem totus fabricatus fuit: conſurgit autem homo ex informatione animæ: ergo talis informatio natu-

 ralis

ralis eſt. Tertiò, anima ex ſe eſt imperfectum ens ad aliud conſtituendum, ſeu perficiendum ordinatum: conſtituere ergo naturale illi eſt, aliudque componere, ac perficere.

3. *2. Aſſertio tripartita.* Dico ſecundò, videri certum, ex vnione ad corpus animam non reddi imperfectiorem in ſubſtãtia ſua, quin potius explicare perfectionem perficiendo aliud: quare licet ſubſtantialiter non perficiatur, habere tamen in corpore modum eſſendi magis conformem ipſi ſubſtantiæ. Hæc concluſio quoad omnes partes liquet ex dictis. *Vnde prebetur omnino* Nam tota ſubſtantia animæ, quæ eſt in corpore, manet extra corpus: non ergo perficitur anima, nec fit imperfectior propter communicationem, vel ſeparationem. Atenim dum corpori vnitur, totum perficit hominem, in eoque explicat perfectionem ſuam, cum omnis cauſa, dum effectum cauſat, virtutem ſuam declaret: quia verò cauſalitas per intrinſecam fit informationem, ad quam anima ex ſe ordinatur, ideo ſubſtantia animæ naturaliter apta eſt ad corporis informationem: vnde tandem actualis informatio maxime conſonat ſubſtantiæ animæ, ſicut in vniuerſum actus proportionatur potentiæ, perfectioq́; illius cenſetur: conſiderando ergo ſubſtantiam animæ, non dubium, quin melior ſit illi ſtatus in corpore, quã extra corpus.

5. *3. Aſſert. etiã tripartita. Eius duæ partes vnde oſtendantur.* Tertia concluſio. In ordine ad operationes, extenſiue perficitur anima in corpore, quoad modũ tamen efficiendi perfectiores operationes non eſt ei melius eſſe in corpore corruptibili, ſed potius ex illo impeditur, quod contra naturam animæ non eſt, ſed naturalis potius imperfectio, quæ imperfectam conditionem illius comitatur. Prima pars ſuadetur: namq́; anima in corpore principium eſt operationis vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, & cæterarum omnium, quas per corpus ſolum exercet. Secunda pars habetur ex dictis. *3. Pars oſtenditur inductione.* Tertia declaratur inductione, multa enim conueniunt rebus inſeparabiliter, non vt perfectiones earum, ſed potius vt imperfectiones, &, vt ita dicam, miſeriæ, quæ ex imperfectione ſubiecti conſequuntur, ſic naturale eſt homini eſſe mortalem, non vt perfectio, ſed vt imperfectio, ſic in præſenti propria cõditio eſt animæ noſtræ vniri corpori corruptibili, naturaliſq́; modus inceptionis eius. Ex quo ſi aliquod detrimentum patitur in operando, naturalis profectò perfectio eius eſt, ac miſeria, non violentia: quemadmodum melius eſſet animæ ſemper ratione vti, nec carere vnquam vſu rationis, & tamẽ naturale illi eſt per aliquot annos eo vſu carere, neq́; hoc violentum dici poteſt, ſed quædam naturalis imperfectio. *Iteratione.* Declaratur ratione, cum enim aliquid intrinſece ordinatur ad finem, huius conſecutio perfectio eſt illius, & ſtatus in tali fine maximè naturalis, quæ verò inde incõmoda fortaſſe ſequuntur, non violenta putantur, ſed naturales ſequelę ex tali conditione naturę, ſic finis naturalis pedum eſt totum corpus ſuſtinere, ex quo planè ſequitur eſſe illos debere in infimo loco, patiq́; oportere incommoda, quæ non cõtra illorum naturam ſunt, ſed eorum comitãtur imperfectionem: cum ergo animæ noſtræ finis ſit, conſtituere naturale compoſitum omnium perfectiſsimum, id attenditur magis: ex quo ſi aliquod detrimentum patitur, naturalis conditio eſt, non violenta.

Inſtantia reijcitur. Dices: ergo infelicior eſt conditio animæ noſtræ inter omnes formas corporis, cũ omnes aliæ perficiantur in corporibus, non vero noſtra. Sed non rectè, potius enim felicior eſt alijs, quia & in corpore perfectiores operationes exercet, & præterea à corpore ſeparata alium perfectum modum operandi habere poteſt, quæ non infelicitas, ſed felicitas magna eſt: cum nequeat ab illa auferri tota perfectio, ſicut ab alijs formis, quæ in ſeparatione deſinũt eſſe, ſed dum illi aufertur perfectio, quam habebat in corpore, alia ſuccedit.

Ad primum argumentum initio poſitum dicito, animam ex vnione ad corpus in multis perfici: 5 *Ad 1. in n. 1.* quod vero in aliquo impediatur, ſingulare illi eſt, nec mirum, quia ſingularis eſt inter omnes, neque debet imputari Deo, quod hanc naturam noſtram cum multa intra ſe pugna conſtituerit, cum non fuerit modo alio naturaliter factibilis. *Ad 2.* Ad ſecundum dices, ſtatum in corpore eſſe naturalem, vtpote conformem eſſentię, licet non expleat omnes illius naturales inclinationes, non tamen propterea eſt omnino violentus ſeparationis ſtatus, ſed aliquo modo etiam naturalis, cum anima ex ſua eſſentia ſubſiſtens ſit & incorruptibilis. Rurſus ex conditione naturæ ſuæ vendicat vniri corpori corruptibili, ex quo naturaliter ſequitur debere tandem ab illo ſeparari, poſt ſeparationem vero naturale quoq́; illi eſt ita manere, id eſt, ex ſe habet vires ad manendum, ac de facto manet in ſtatu ſatis perfecto, vbi explet quandam inclinationem naturalem perfectiſsimam: vnde ſtatus ille ſecundum hęc omnia naturalis illi eſt, licet ex parte, qua non habet eſſentialem finem, id eſt, informationem, ad quam ordinatur, ſit præternaturalis. *Quæſtiuncula ſuborta.* Petes igitur, quiſnam ſtatus illorum ſit ſimpliciter magis naturalis, neuter enim videtur ita naturalis, vt totam capacitatem animæ, & omnes eius inclinationes expleat. Pro quo ſit

6 *4. Aſſert. ſatisfaciens proximæ quæſtiunc.* Quarta concluſio. Abſolutè loquendo ſtatus in corpore eſt magis naturalis animæ. Declaratur: nam licet ſtatus extra corpus magis naturalis ſit ea ratione, qua anima cum intelligentijs conuenit, at ſecundum ea, quæ propria illius ſunt, ac ſecundum differentiam vltimam eſſentialem, qua eſt forma corporis, magis naturalis eſt illi ſtatus in corpore, atq́; adeo ſimpliciter magis naturalis: cum magis naturalia ſint abſolutè, quæ conueniunt rei ſecundum eſſentialia, quàm quæ conueniunt ſecundum communia. *Inſtatur.* Dices: Magis naturale eſt, quod diuturnius eſt, eſſe autem in corpore eſt temporarium, at extra corpus æternum, naturaliter loquendo: hoc ergo eſt magis naturale. *Soluitur 1.* Reſpõdetur primo, magis naturale diuturnius eſſe ex parte rei, cui eſt naturale, ſecus ſi ab extrinſeco impediatur, vt in præſenti cernitur, anima enim in corpore ſemel creata ſemper in eo de ſe maneret, hinc enim illa tam inſita inclinatio hominum ad viuendum 2. Corinth. cap 5. *Nolumus exſpoliari, ſed ſuperueſtiri:* attamen quia ab extrinſeco impeditur à contrarijs agentibus, ideo non permittitur perpetuo manere in ſtatu corporis. In alio vero ſtatu perpetuo manet, quia abeſt à contrarijs. *Soluitur 2.* Secundo reſpondetur, ſtatum maxime conſonum inclinationi animæ noſtræ eſſe perpetuam cum corpore vnionem corruptioni non obnoxiam, & à cognitione perfecta rerum omnium non impedibilem, quem ſtatum habebunt animæ beatorum poſt reſurrectionem, quæ certè reſurrectio, ſi naturalis eſſet, ceſſaret difficultas præſens, diceretur quippe animam quaſi ab imperfecto ad perfectum procedere, vt primo naturale ei eſſet reſidere in corpore, in quo pro aliquo tempore non vteretur ratione, deinde, vt paulatim acquireret corpus, in quo vti poſſet ratione, ſed adhuc imperfectè, & quaſi in via ad ſtatum perfectiorem: poſtmodum vero à corpore ſeparatam, ſubire naturalem conditionẽ, maioremq́; intellectus perfectionem acquirere, vt ita omnem eſſendi modum experiretur. *Iudicium authoris de proxima ſolutione.* Denique corpori reunitam à Deo nanciſci omnem ſuam perfectionem. Atenim quia reſurrectio naturalis non eſt, ſed ex gratia, ideo in hac euaſione nõ quieſcit intellectus. Dici ergo poſſet, licet reſurrectio eo modo, quo nunc fit, & reſpectu finis, ad quem ordinatur, ſit abſolutè ſupernaturalis, attamen etiam intra leges naturæ ſiſtendo, videri naturalem conditionem hominis poſtulare, vt habeat finem

nem aliquem perpetuum, non ſolius animæ, ſed totius compoſiti, & quod aliqua detur retributio malorum, & bonorum, non tantùm in animabus, ſed etiam in compoſitis: ſiquidem homines ipſi ſunt, qui benè, vel malè operantur. Vnde conſequenter dicendum eſſet, ad prouidentiam Dei, vt author naturæ eſt, pertinere reunire animam ſeparatam corpori aliquo modo incorruptibili, in quo poſsit totam ſuam naturalem perfectionem obtinere & completè beari, quod quidem apparenter dictum eſt. Sed illud longius examinari alibi ſolet, maximè enim pendet ex cognitione naturalis finis animæ noſtræ. Quòd ſi hoc non credatur, aſtrui neceſſariò debet, naturam humanam talis eſſe conditionis, vt intra leges naturæ ſtando, nequeat perfectum ſtatum naturalem habere, ſed per gratiam perfici, nec poſſe ſeparari à gratia cum tota ſua perfectione naturali, & ideo à Deo ad finem ſupernaturalem eleuatam eſſe, & per gratiam ei concedi, quod per naturam deerat, nec hoc ex imperfectione humanæ naturæ prouenire, ſed ex perfectione, quia enim talis natura multa ambit, non potuit naturaliter tota eius capacitas repleri, ſed neceſſaria fuit gratia.

In 3. p. tom. 2 diſp. 44. ſect. 7. & in tract. de Beatitud. diſp. 4 ſect. 2. cõcl. 3. nonnihil in prologom. 4. de grat. c. 2.

CAPVT X.

Vtrùm anima ſeparata appetat iterum reuniri corpori.

1.
Opinio Scoti duplici argumento ſua detur.

HÆc quæſtio facilè reſoluitur ex dictis, Scotus enim ſupra conſequenter negat talem appetitum, tum quia, inquit, anima ex vnione nihil perficitur: tum quia illa reunio eſt impoſsibilis per naturam, inclinatio verò naturalis non eſt ad impoſsibile, vel dicendum falsò eſſet reſurrectionem eſſe naturalem, D. Th. vbique tradit contrarium: nominatim 1. p. q. 26. art. 1. ad 6. colligiturq́; ex q. 4. art. 5. de ſpiritual. creaturis, art. 2. ad 5. de potentia, q. 5. art. 1. ad 5. in 4. diſt. 43. q. 1. ar. 1. quæſtiunc. 3. ad 4. diſt. 49. q. 1. art. 1. quæſtiunc. 1. Eſt autem pro reſolutione notandum, appetitum duplicem eſſe, naturalem ſcil. & elicitum. Notandum item corpus animæ poſſe reuniri, idem quod antea, atque eodem modo, ſcil. corruptibiliter, ac miſerijs obnoxium, & impediens perfectam cognitionem ſuperiorum: poſſe deniq́; perfectiori modo diſponi, libertatum ſcil. à corruptione: de anima ſimiliter loqui poſſumus, vel ſecũdum præciſam cognitionem naturalẽ, vel abſolutè prout nunc res habet.

Opinio D. Th. contraria.

Notatio pro reſolutione.

2.
1. Aſſertio.

His poſitis ſit prima concluſio. Appetitu naturali anima ſeparata appetit corpus. Probatur, quia appetitus naturalis eſt ſolùm rei quædam aptitudo naturalis, quæ metaphoricè nomine appetitus explicatur, vt dictum à nobis eſt 1. phyſic. & alibi non ſemel, ſed anima ſeparata ſemper retinet eandem aptitudinem ad corpus, ſemperq́; eſt pars ex natura ſua ad perficiendum aliud: ergo, &c. Neq́; verò contra hoc procedunt argumenta Scoti. Ad primum enim negatur conſequentia. Nam appetitus naturalis partis non ſemper reſpicit neceſſariò bonum partis, ſed bonum totius: ſatis ergo eſt, animam perficere hominem, vt corpus appetere dicatur. Secundò reſpondeo in illa etiam vnione perfici aliquo modo animam, vt ſupra oſtenſum iam eſt. Ad ſecundum dicito, vnionem animæ ad corpus abſolutè eſſe naturalem: & hanc reſpici ab appetitu naturali. Quòd verò illa ſit reunio, & nõ prima vnio, nihil referre ad appetitũ naturalem, atque hoc eſt, quod aliter dici ſolet, licet reunio ad corpus quoad modum ſit præternaturalis, quoad terminum tamen, id eſt, vnionem eſſe naturalem, inclinationem autem ad terminum dirigi, ideoq́; naturalem eſſe ſimpliciter.

Ad 1. Scoti in num. præced.

Ad 2.

Secunda cõcluſio. Valde probabile eſt, animam ſeparatam ratione naturali ductam non appetere appetitu elicito reunionem ad corpus, niſi fortè velleitate quadam, & ſub conditione, quam putaret impoſsibilem per naturam. Hanc concluſionem ſic explico. Anima ſeparata ratione naturali ducta iudicaret eſſe impoſsibile iterum reuniri per naturam, niſi fortè attenta Dei potentia abſoluta iudicaret, etiamſi vnio eſſet iterum facienda, fore ad corpus eiuſdem rationis cum priore. Anima ergo ſeparata hoc cognoſcens nollet, vt cenſeo, reunionem ad corpus. Probatur, quoniam rectè iudicaret hoc illi cedere in malum potius, quam bonum, in eoq́; magis perdere, quàm acquirere: quia licet ſtatum magis naturalem acquireret, amitteret tamen ſtatum magis ſpiritualem, & liberum ab omni grauamine corporis: & licet edere poſſet denuo quaſdam operationes, amitteret certè perfectiſsimas alias, & conſortium ſubſtantiarum ſeparatarum. Confirmatur primo: nam licet homo naturaliter ſit mortalis, ſi ſemel à mortalitate liberaretur, non illam appeteret, quia licet magis naturalis ſit, non tamen eſt maior perfectio: magis autem appetitur, quod perfectius eſt. Confirmatur ſecundo, quia vel anima reunionem appeteret propter bonum ſuum, vel propter perfectionem vniuerſi, ad cuius perfectionẽ homo ſpectat. Non primum, vt oſtenſum eſt: non ſecundum, quia licet nulla anima reuniretur corpori, non deeſſet mundo ſpecies humana per continuam hominum generationem. Secunda pars concluſionis patet ex dictis in præcedenti quæſtione. Nam ſi animæ ſeparatæ daretur corpus obnoxium corruptioni, à quo non impediretur in operationibus intellectualibus, tale corpus quidem appeteretur ab anima. Vnde anima ſeparata elicere poſſet eiuſmodi actum, *Si mihi daretur immortale corpus, ei vnirer*: quia tamen putaret impoſsibilem informationem, eam non appeteret efficaciter, & abſolute. Contra primam partem cõcluſionis inferret quiſpiam. Ergo nunc naturaliter deſideraret anima exire à mortali corpore, cuius contrarium experimur. Reſpondeo nunc quidem alligatam eſſe animam appetitui ſenſitiuo, qui maxime reluctatur morti, per quam deſtruitur. Ad hæc cognitio futuræ vitæ curta eſt, & ſtatus dubius: meritò igitur formidatur exitus. Deniq́; amor præſentium trahit animam: & futura bona, quia futura, minùs æſtimantur: non ergo eſt eadem ratio animæ coniunctæ, & ſeparatæ.

3.
2. Aſſert. bimembris

Conſule autorem in tom. 2. diſp. 44. ſect. 8.

1. Membrũ

2. Membrũ

4.
4. Aſſertio.

Quarta concluſio. Nunc de facto animæ ſeparatæ, ac iuſtæ appetunt reuniri appetitu elicito, & abſoluto. Apocalypſ. 6. *Vidi ſubtus altare animas, & clamabant, vſquequo Domine non iudicas*, &c. Et ratio in promptu eſt, quia cognoſcunt fore vt reuniantur corporibus, in quibus omnem perfectionem aſſequentur, & nulla priuabuntur, quæ quidem cognitio ſupernaturalis eſt, & ideo hæc ex parte appetitio etiam ſupernaturalis, licet ex parte termini, vt dixi, abſolutè ſit naturalis, nec tamen ob id nunc violentiam patiuntur, quòd illis corpora non tribuuntur, ſed libenter obediunt, & certò ſciunt ſuo tempore propria corpora recuperaturas, in quibus perpetuò Deo fruentur: cui ſoli honor, & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Finis librorum de Anima.

INDEX RERVM NOTABILIVM, QVÆ IN HOC TRACTATV CONTINENTVR.

A.

Abſtractio.

1. Abſtractio intellectus quid ſit, & quomodo fiat.l.4.c.3.n.19.&20
2. Per abſtractionem intellectus, an verò per conceptum comparatiuum reddantur res vniuerſales. ibid.latè à num.21
3. Abſtractiua cognitio in ſenſu interno reperitur. lib.3.cap.12.n.6. In externo ſaltem diuinitus dari poteſt. ibid.num.5

Accidens.

1. Accidens ne an ſubſtantia prius à noſtro intellectu concipiatur.lib.4.c.4.n.5.& 6
2. Accidentium cognitio qualiter ad cognitionem ſubſtantiæ inſeruiat. ibid.n.7

Actio.

1. Actio vitalis an neceſſariò immanens. lib.1.c.4. num. 13
2. Actiones immanentes in duplici differētia quarum quælibet vitalis eſſe poteſt.ibid.
3. Actioni vitali non repugnat fieri per qualitates elementares. ibid. num.14
4. Actio vitalis & non vitalis circa eundem terminum an ſint eiuſdem ſpeciei. ibid. n.16
5. Actio vitalis elici nequit à potentia ſeparata.libro 2.cap.1.n.8
6. Actio immanens, à tranſeunte in quo differat. lib.3.cap.5.n.24. & 25
7. Actio omnis eſt productiua termini. lib.3.cap.5 num. 4

Vide etiam verbo *Operatio*.

Actus.

1. Actum eſſe primum dupliciter intelligi poteſt. lib.1.cap.4.n.5.Anima eſt actus primus.ibid.n.4
2. Actus quomodo per obiecta ſpecificentur.lib.2. cap.2.num.15
3. Actus ſpecie diſtincti ab eadem potentia elici poſſunt. ibid.num.17
4. Actum cognoſcendi ab ſpecie vel potentia qui non diſtinguant.lib.3.cap.3.num.1.Ab vtraque, re ipſa, differre verior & communior ſententia. ibid.à num.2
5. Plures actus eiuſdem ſpeciei quomodo poſsint ſimul in eadem potentia conſiſtere. lib.3.cap.6. num. 8
6. Actus ſuos vel etiam voluntatis quomodo intellectus in hac vita cognoſcat. lib.4.cap.5.n.3
7. Actus appetitus cur dicantur paſsiones. libro 5 cap.5.num.1

Admiratio.

1. Admiratio & gaudium qua ratione cauſent riſum. lib.5.cap.5.n.13

Alimentum.

1. Alimentum quotupliciter dicatur.lib.2.cap.4. num. 2
2. Primum alimentum quid, & quomodo in cibum & potum partiatur.ibid.num.2.& 3
3. Alimentum non effectiuè, ſed materialiter alit. num. 5
4. Alimentum vltimum eſt ſanguis in venis decoctus.ibid.n.6. Qui alimentum medium.ibid.
5. Alimentum quomodo obiectum potentiæ vegetatiuæ. ibid. num.8
6. A conuerſione alimenti in ſubſtantiam ſuam an poſsint aliquando viuentia ceſſare.lib.2.c.6. à num.3

Angelus.

1. Angelorum cognitio non ita accommodè nos ad cognitionem Dei perducit, ac propriæ animæ cognitio in proœmio tractatus.num.2
2. Angelus cur nequeat informare corpus. libro 1. cap.12.num.17.Cur ſibi ſimilem non generet.libro 2. cap. num.8
3. De Angelis quantam in hac vita notitiam habere poſsit intellectus humanus. lib.4.cap.6. n. 4. & ſequentibus.
4. De Angelis cur minus, quàm de Deo naturaliter cognoſcamus.ibid.num.5
5. Angelos an, & quomodo cognoſcat anima ſeparata.lib.6.cap.6.à num.2
6. Angeli an ſpecies infundant animæ ſeparatæ, vel Deus ipſe immediatè.lib.6.c.7.n.6

Anima in communi.

1. Animæ duplex definitio ex Ariſtotele expenditur. lib.1. cap.1.num.1
2. Anima eſt forma ſubſtantialis, & actus primus materiæ. ibid.numer.4.non accidens, aut accidentium harmonia. num. 10
3. Anima eſſentialiter eſt vera & ſubſtantialis forma. nu. 8. & 9. an forma informans vel tantùm aſsiſtens.num.12.& 13
4. Anima tantum aſsiſtens, an forma dici poſsit. ibid.num.14
5. Anima cuius corporis forma ſit. lib.1.cap.2. latè à num. 1
6. Ab anima an proueniat organizatio materiæ. Vide *Organizatio*.
7. Animarum aliæ indiuiſibiles, aliæ ſectiles. lib.1. cap.2.num.16
8. Animæ diuiſibiles habent partes heterogeneas pro varietate organorum. lib. 1. cap. 2. num.19. 20. & 21
9. Anima quo ſenſu dicatur actus corporis organici.ibid.num.25
10. De ratione animæ an ſit, eſſe ſemper in aliquo actu ſecundo, nec ne? eodem cap.2. à n.37
11. Anima perfectius ab operatione ceſſat, quàm reliquæ formæ non viuentes.num.40.& 41
12. Anima an rectè definiatur principium primum nutriendi, ſentiendi, intelligendi, & loco mouendi.lib.1.cap 3.à n.2
13. Poſterior hæc animæ definitio quomodo differat à priori.ibid.à num.7. An & quomodo vna per alteram demonſtretur? late à num. 13
14. De ratione animæ eſt quòd ſit forma corporis, principium actionum vitalium.lib.1.c.4.à n.4
15. Animæ ratio in vegetantem, ſenſitiuam, & rationalem rectè quadrat. ibid.
16. Anima vegetans, ſenſitiua, & rationalis quomodo inter ſe ſeparabiles ſint.lib.1.c.5.n.1.& ſequentib. Quomodo inter ſe ordinentur? à n. 4
17. Animæ partitio ſitne in tria dicta membra, vt re, an ſola ratione diſtincta. lib.1.c.6.n.13.& 14

18. Ani-

18. Animarum tres tantùm ſunt gradus, nec plures,nec pauciores. lib.1.c.7.à num.3
19. Animarum non quilibet gradus eſt æquè vniuerſalis.ibid.num.7
20.Cum plures ſint potentiæ cur non item animę. ibid. num.8.& 9
21. Animarum diuiſio Platonica qualis in cõcupiſcibilem,iraſcibilem,& rationalẽ.eod.c.7.n.15
22. Animæ diuiſio in vegetatiuam & ſenſitiuam vniuoca eſt. lib.1.cap.8.num.1. An etiam in rationem duplex opinio extrema à num. 2. Vera reſolutio affirmans.num.7.& ſequentib.
23. Animæ diuiſio prædicta an ſit generis in ſpecies,vel qualis ſit. ibid.à num.16
24. Anima diuiſibilis & extenſa tota totam informat materiam,& pars partem.lib.1.c.14.n.2
25. Anima indiuiſibilis omnis & ſola, eſt tota in tota materia, & tota in qualibet eius parte. ib. n.9. Vide verbo *Viuens*.
26. Anima indiuiſibilis an moueatur ad motum ſolius brachij,vel pedis. lib.1.c.14.n.10
27. Animarum ſucceſsio in vtero qualis. lib.2.c.7. num.5. 6. & 7

Anima rationalis.

1. Animæ rationalis cognitio accommodatius quàm Angelorum,ad Dei nos cognitionem perducit.in prœmio num.2
2. De anima differenter tractat Philoſophus ac Theologus. ibid.num.4
3. Anima rationalis quid ſignificet.lib.1.in præludio. Dari animam rationalem, fundamentum eſt totius Theologiæ,ac vitæ Chriſtianæ. ibid.
4. Anima rationalis & eſt actus corporis, & principium vitalium operationum.lib.1.cap.1.n.4
5. Anima rationalis ſeparari nequit à ſentiente & vegetante.lib.1.cap.5.nu.2. Illæ tamen à rationali ſeparantur. ibid.n.2.& 3
6. Animam rationalem eſſe veram corporis formam,fide conſtat.lib.1.c.8.n.4.vniuocè conuenit cum reliquis in ratione animæ.ib.à n.7
7. Anima rationalis non eſt corporea conſtans phyſicè materia capaci quantitatis.lib.1.c.9.n.2 nec materia per quantitatem extenſam. n. 3
8. Animam hominis immortalem eſſe,ſed tamen corpoream,qui dixerint.ibid.num.4.& 5
9. Animam hominis ſpiritualem eſſe iuxta principia fidei conſtat.lib.1.c.9.n.8.& ſequentib. Item ſecundum rectam rationem. ib. latiſsimè à n.13
10. Animam hominis non extingui cum corpore fide conſtat.lib.1.cap.10.à num.1.Imò perpetuò eſſe duraturam. ibid. à num. 4 .
11. Animam rationalem de ſe,& ab intrinſeco incorruptibilem eſſe fide conſtat.ibid.latè à n.9
12. Animæ immortalitatem plures antiqui Philoſophi agnouerunt. eod.cap.10.à num.13
13.Animæ immortalitas ratione naturali demonſtratur. ibid. à num.16
14. Anima ſeparata, etiamſi foret ex aliqua materia compoſita, eſſet nihilominus incorruptibilis. eod.cap.10. à nu.26
15. Animæ immortalitatem rationes morales vt demonſtrent. ibid. à num. 19
16.Circa animæ immortalitatem non erraſſe Ariſtotelem latè probatur. lib.1.cap.11 à n.6
17. Animam,ſi habeat operationem propriam,ſeparabilem eſſe, quo ſenſu verum, & Ariſtotelicum. ibid.à num.11
18. Animam rationalem non eſſe veram corporis formam qui docuerint.lib.1.c.12.n.1
19. Animam rationalem eſſe veram corporis formam de fide eſſe latè oſtenditur. ibid. à num.4. demonſtratur ratione naturali à numer.8. Imò hoc ipſum demonſtrarat Ariſtoteles. n.16
20.Anima rationalis eſt entitatiue indiuiſibilis.libro 1.cap.13.numer.1. Eſt tota in toto,& tota in quauis parte corporis. lib.1.cap.14.numer.9
21. Anima rationalis an moueatur, moto vel ſolo brachio,vel pede. ibid.num.10
22. Animam ex natura ſua eſſe ſimilem rebus per eam cognitis vetus quorundam opinatio reijcitur.lib.4.cap.2.num.1
23. Animas rerum ſpeciebus conſignatas fuiſſe ante corporum informationem error Platonis reijcitur. ibid.num.2
24. Anima quomodo ſe in hac vita cognoſcat.lib. 4. cap.5.num.6
25. Anima etiam in corpore partialiter ſubſiſtit. lib.6.cap.1.n.2

Anima ſeparata.

1. Anima ſeparata etiamſi admittatur ex aliquali materia conſtare, eſſet adhuc incorruptibilis. lib.1.cap.10.à num.26
2. Animæ ſeparatæ, & coniunctæ eadem eſt exiſtentia.lib.6.cap.1.numer.1.& eadem ſubſiſtentia.num.2.& 3
3.Anima per ſeparationem,ſolùm eſſendi modum immutat,non ſubſtantiam. ibid.
4. Animæ ſeparatio eſt mutatio à modo poſitiuo vnionis in priuationem illius. num. 4
5. Anima ſeparata non magis perſona,quàm coniuncta.num.5
6. Anima reunita eundem quem antea modum eſſendi ſortietur. num.6
7. Anima ſeparata nullam poteſt naturaliter circa corpora actionem elicere. lib.6.cap.2.num.3. ſupernaturaliter poteſt. ibid.
8. Animæ ſeparatæ ſunt in loco, etſi non eo modo quo res corporales.ibid.n.4
9. Anima ſeparata non eſt in loco per actionem vel paſsionem, nec per applicationem virtutis ad agendum vel patiendum. eod. cap.2.num.5. Sed per præſentiam tãtum ſuæ ſubſtantiæ motu locali acquiſibilem & amiſsibilem. n.6
10. Anima ſeparata localiter mouetur dum præſentiam mutat.n.7. Non neceſſariò ab alio defertur,ſed ſeſe ipſa mouet.n.8.& 9
11. Anima ſeparata an moueatur tranſeundo ab extremo ad extremum ſine medio : in inſtanti, an in tempore. eod.num.9.remiſsiue.
12. In anima ſeparata tres tantum remanent facultates: intellectus, voluntas & potentia ſui motiua. lib.6.cap.3. n.1
13. In anima ſeparata remanent ex natura ſua omnes ſpecies & habitus intellectus & voluntatis quos in hac vita acquiſiuit. ibid.num.2. De facto tamen non omnes permanent.ibid.
14. In anima ſeparata non manent ſpecies aut habitus qui erant in portione inferiori.eod.c.3.n.3
15.Anima ſeparata poteſt intelligere,& amare.ibidem num.4. & 5
16.Anima ſeparata,ex natura ſua,eſt receptiua ſpecierum intelligibilium de nouo. lib.6.c.4. nu. 1. Non eas ab obiectis medio intellectu agente. n. 2.ſed immediate à Deo authore naturæ à n.3
17. Anima ſeparata ſeſe ipſam quidditatiue & intuitiue cognoſcit. l.6.c.5.n.1. an per ſuam ipſius ſubſtantiã,vel per ſpecies ſuperadditas. ib.à n.2
18. Anima ſeparata per ſuam ipſius naturam, vel etiam per cognitionem aliarum creaturarum, Deum naturaliter cognoſcit lib.6.c.6.n.1
19. Anima ſeparata cognoſcit Angelos & alias animas,tum per ſuam ſubſtantiam,tum per ſpecies ſuperadditas. ibid.n.2
20. Anima ſeparata recipiat ne ſpecies à Deo, vel ab ipſis obiectis intelligibilibus.n.4.& 5
21. Anima ſeparata alias animas, ſicut & ſeipſam, comprehendit.eod.cap.6.n.6. Angelos cognoſcit quidditatiue & intuitiue.num.7.& 8.an etiam comprehenſiue. eod.num.8
22. Anima ſeparata poſsit ne cum alia vel cũ Angelis

gelis

gelis colloqui, & cogitationes, ac operationes liberas cognoſcere.eodem cap.6.n.9

23. Anima ſeparata cognoſcit per ſpecies acquiſitas omnia ſingularia quæ in hac vita cognouit. lib.6.c..7.num.2. Nec ex natura rei alia cognoſceret, quamuis de facto alia cognoſcat ex diſpenſatione Dei ſpecies infundentis.num.3

24. Anima ſeparata ex ſe non cognoſcit particulares actiones&effectus materiales huius vniuerſi.ibid.n.4.de facto tamen multa ei reuelantur ſupernaturali virtute,vel aliter. ibid.

25. Anima Beati ex natura ſua habet omnem ſcientiam,quam hîc acquiſiuit.eod.c.7.nu.5. Imò ſcientiam omnium rerum naturalium per proprias ſpecies infuſas.ibid.

26. Anima ſeparata ſpecies infuſas an recipiat immediate à Deo,vel medijs Angelis.ibid.6

27. Animæ ſeparatæ,ſpecies aliæ per ſe,aliæ per accidens infunduntur.ibid.num.7.Per ſpecies infuſas diſtinctam elicit rerum naturalium cognitionem.num.8

28. Anima ſeparata abſolutè loquendo perfectius intelligit,quàm coniuncta.lib.6.c.8 nu.2. & per ſpecies infuſas melius,quàm per acquiſitas.n.3. Item ſeparata melius per acquiſitas, quàm per eaſdem coniuncta,& per infuſas melius, quàm coniuncta per acquiſitas.eod.num.3

29. Animæ ſtatus vnionis naturalis eſt.lib.6.c.9.n.2.Nec per vnionem ad corpus imperfectior redditur in ſubſtantia:quin potius ſuam quodamdammodo magis explicat perfectionem. n. 3

30. Anima in corpore extenſiuè perficitur in ordine ad operationes,non intenſiuè. ibid.n.4

31. Animam in corpore non operari ita perfecte ac ſeparata naturalis eius imperfectio eſt, non aliquid contra naturam. ibid.

32. Animæ vterq; ſtatus, vnionis,& ſeparationis, eſt naturalis.num.5.Abſolute ſtatus vnionis eſt magis naturalis.num.6

33. Anima ſeparata appetitu innato appetit corpus.lib.6.c.10.n.2.An etiam elicito.num.3.& 4

Anima ſenſitiua.

1. Anima ſenſitiua & eſt actus corporis, & principium actionum vitalium. lib.1. c.4.n.5.& 6

2. Anima ſenſitiua ſeparabilis eſt à rationali.lib.1. c.5.num.1. Non tamen è contra. ibid.n.4

3. Animam ſenſitiuam in brutis non dari, quorundam error. ibid. num.5

4. Animæ ſenſitiuæ tantùm, aliæ ſpecie, aliæ ſolo numero differunt.lib.1.c.6.n.5

5. Anima ſenſitiua cur dicatur operari per qualitates non materiales. lib.1.c.7.n.5

6. Anima ſenſitiua nuſquam ſeparatur omnino à loco motiua. ibid. num.11

7. Animam omnem ſenſitiuam indiuiſibilem & inextenſam quidam ponunt.lib.1.c.13.n.3

8. Animæ imperfectorum viuentium ſectiles omnes ſunt.n.3.4.&5.Imò etiam perfectorum quidam probabiliter cenſent.n.6. quidam oppoſitum. n. 7. ſtatuitur concluſio pro ſecunda opinione.n.9. & ſequentib.

Anima vegetatiua.

1. Formam vegetatiuam præcisè ſpectatam non eſſe animam qui teneant.lib.1.c.4.num.7. Pars affirmans ſtatuitur latè à num. 11

2. Anima vegetans poteſt dari ſine ſentiente.lib.1 cap.5.n.1. non tamen è contra, num.6

3. Animarum vegetantium aliæ ſpecie, aliæ ſolo differunt numero.lib.1.c.6.n. 2

4. Eiuſdem animæ gradus non differunt inter ſe realiter. num. 3

5. Anima vegetans in communi per quas differentias contrahatur ad eam,quæ eſt in equo,v.g.& eam,quæ in oliua.lib.1.c.6.à num.7

6. Anima eadem conſtituit brutum in eſſe vegetabilis,& viuentis. ib.n.10.imò & hominem. n.12

7. Anima vegetatiua cur dicatur operari per qualitates materiales: non item ſenſitiua.lib.1 c.7. num.4.& 5

8. Animæ vegetabiles tantùm ſunt diuiſibiles & extenſæ.lib 1.c.13.num.2

Animal.

1. Animal omne tactu pollet.lib.3.c.28.n.6.& probabiliter guſtu. ibid. oppoſitum tamen probabilius. num.7

2. Omnia ferè animalia perfecta quinque ſenſibus donantur.n.8.Ex imperfectis quædam quinque ſenſus obtinent,aliæ non item. ib. n.9. Vide etiam verbo *viuens*,& verbo *generatio*. n. 11. & 12

Apes.

Apes memoria & auditu pollere, probabilius. lib.3.c.31.num.4

Appetitus.

1. Appetitus naturalis & elicitiuus in quo differant. lib.5.c.1.n.1

2. Præter appetitum naturalem eſt in quauis re cognoſcente ſpecialis potentia vitaliter appetitiua.ibid.num.2

3. Appetitus elicitiuus, alius eſt materialis,& ſenſitiuus: alius immaterialis & rationalis. ib n.3. Vtrumque in homine reperiri fide conſtat. ib. & reipſa differre fidei magis conſonat. ibid.

4. Appetitus rationalis in Deo qualiter admittendus. eod.c.1. n.4

5. Appetitus obiectum adæquatum eſt bonum, vel aliqua boni ratio. lib.5.c.2.à num.3

6. Appetere non eſſe ſimpliciter an aliquis ſibi poſſit? ibid.num.5.an impoſsibile? n.6

7. Appetibile bonum an neceſſariò eſſe debeat ipſius appetentis? ibid.n.7

8. Appetitus abſque efficientia appetibilis cogniti ſuum elicit actum.lib.5.c.3.n.3 & ſequentib.

9. Appetitus nunquam fertur in incognitum. ib. n.8.cognito non effectiuè concurrit,ſed vt cauſa applicans vel conditio omnino neceſſaria.ib.

10. Vnus actus appetitus in alium effectiuè influit. ibidem.

11. Per actum appetēdi produci terminum modaliter diſtinctū contra nonnullos cōuincitur.n.9

12. Appetitum ſenſitiuum diuidi in iraſcibilem,& concupiſcibilem; tanquam in duas potentias realiter diſtinctas,quorundam opinio.lib.5.c.4 n.1. Oppoſita probabilior.n.2.& 3.Vtriusq; appetitus quodnam ſit obiectum? ib. à n.4

13. Appetitus ſenſitiuus in corde reſidet. ib. n. 8

14. Actus appetitus cur dicantur paſsiones. lib. 5. c.5.num.1

15. Actus appetitus ſenſitiui quot ſint, & quomodo colligantur, ac diuerſificentur? vide verbo *Paſſio*.

16. Appetitus ſenſitiuus mouetur à voluntate, media ratione.lib.5.cap.6.num.2.Subditur politicè,non deſpoticè.ibid.

17. Appetitum ſenſitiuum libertate donari ad peccatum ſaltem veniale,error Caietan.impugnatur.ib.num.4 & 5

18. Appetitus an obediat rationi circa obiecta ſupernaturalia verſanti? ib. num.7

19. Appetitum ſenſitiuum immediatè elicere motum progreſsiuum,qui velint.lib.5.c.10.num.4 Oppoſitum probabilius. ib.à n. 5

20. Appetitui ſenſitiuo qualiter ſubiaceat motiua potentia quoad progreſſum? ib. à n.13

Apprehenſio.

1. Apprehenſio & iudicium in potentijs cognoſcentibus quomodo differant? lib.3.c.6.à n.1

2. Apprehenſio ſimplex in omnibus ſenſibus, & potentijs cognoſcitiuis reperitur. ib. n.6

Ariſtoteles.

Ariſtotelem erraſſe circa animæ immortalitatem,

tem, plures docuerunt. lib.1.c.11.num.1. Communior ſententia non erraſſe latè probatur. ib. à num. 6

Auditus, Auris.

1. Auditus organum eſt quidpiam aerium, non purus aer.lib.3.c.22.n.1. nec neruus à cerebro ad aures deſcendens. n. 3
2. Aurium anfractus ad quid à natura inſtituti. ibid. n. 2
3. Auditus organum quomodo, iuxta Ariſtotelem, immobile? num. 4
4. Auditus in quibuſdam amantibus medio in corpore reſidet ib.num.5
5. Auditu pollere apes probabilius. lib.3. c.31.n.4. Vide plura verbo *Senſus exterior*, & verbo *Sonus*.

B.

Brutum.

1. BRuta pollere ratione quorundam error refellitur lib.2.c.3.n.2. Ne vi ſentiendi pollere aliorum extremus error.num.3
2. Bruta non iudicant componendo, & diuidendo. lib.3.cap.6.num.7
3. Bruta per eandem animam conſtituuntur in eſſe vegetabilis, & viuentis. lib.1. cap.6. à nu.10. vide *Animal, & Viuens.*

C.

Calor.

1. CAloris diuiſio in cœleſtem, elementarem, & vitalem apud quoſdam. lib.2.c.9.n.9
2. Calor omnis eiuſdem ſpeciei. ib.n.8.& 10
3. Non ſolus calor, ſed aliæ etiam primæ qualitatates ad nutritionem concurrunt.num.11.& 12. calor autem principaliter.num.13
4. Calor naturalis, & vitalis, influens, & innatus, quid? lib.2.cap.11.num.6

Capilli.

Capilli an viuant & nutriantur? lib.2. c.11.n.5

Cerebrum.

1. Cerebrum eſt fons & prima ſentiendi radix. libro 3. cap.13. à num.4
2. Cerebrum in ſenſus externos influere, qui negent? num.5
3. Cerebrum in ſenſus influit non immittendo intentionalem qualitatem. n.6. ſed medijs ſpiritibus animalibus fouendo organa ſenſuum.n.7
4. Cerebri influxus in ſenſus quomodo per ſomnum impediatur? ib.num.10
5. In cerebro reſidet ſenſus internus, & qua eius parte? lib.3.cap.31.à num.5

Chilus.

1. Chilus eſt obiectum nutritionis in ventriculo. lib.2.cap.4. num. 8
2. Chilus propriam habet formam, non tamen viuentem. lib.2.cap 5.num.1

Cogitatiua, vide Senſus internus.

Cognitio.

1. Cognitionem extranei intus exiſtens quo pacto prohibeat.lib.3.c.2.à num.30
2. Cognitio actualis à potentia & ſpecie recepta realiter differt. lib.3.c.3.à num.2
3. Omnis cognoſcitiua actio eſt productiua vnius tantùm termini modaliter diſtincti lib.3.cap.5. num. 4. 5. & 6
4. Omnis actio cognoſcendi eſt productiua verbi, vel alterius termini proportionati.n.7.& ſequentibus. vide *Verbum.*
5. Cognitio apprehenſiua & iudicatiua, vide *Apprehenſio & Iudicium.*
6. Cognitio experimentalis, propriè loquendo, immediatè fit à ſenſibus externis.lib.3.c.6.n.10. Quomodo fit etiam in intellectu? ibid.
7. Cognitio abſtractiua in ſenſibus internis reperitur. lib.3.cap.12.num.6. non in externis. nu.3. poteſt tamen in externis diuinitus dari. n. 5
8. Cognitione quid prius, ſubſtantia ne, an accidens? vniuerſale an ſingulare? vide *Intellectus.*
9. Cognitio animæ ſeparatæ, vide *Anima ſeparata.*

Color.

1. Colorum alij veri alij apparentes. lib.3.c 15.n.7
2. Colores etiam veros in nubibus & iride reperiri, probabilius. ibid.
3. Colores veri ab apparentibus quomodo diſcernantur. ibid.
4. Colores etiam veros à luce qui non diſtinguant? eodem cap.5. num.1
5. Colores veri ſunt qualitates permanentes in corpore colorato reſultantes ex primarū qualitatum permixtione. ibid. à num.2
6. Colorum generatio qualiter fiat? num. 3
7. Coloris definitio ex Ariſtotele explicatur, & germana traditur. ibid.num. 4.
8. Colorum duo extremi, albedo & nigredo, & quam vtraq; temperiem ſequatur? ibid.n.5
9. Quid de coloribus medijs? ibid. num.6 Vide *Viſus*.num.1

Conſcientia.

Conſcientia quid.lib.4.cap.10.num.9

Compoſitum

In quouis compoſito phyſico vna tantùm forma eſt, per quam realiter & phyſicè in eſſe talis compoſiti conſtituitur. lib.1.cap.6.num.4

Comprehenſio.

Vide *Anima ſeparata* num.21

Cor.

1. Cor hepate poſterius in animali fabricatur, & informatur. lib.2. cap.7.num.3.& 5
2. Cor cùm primùm fabricatur, anima tantùm ſenſitiua informatur.num.5.& 6
3. Non in corde, ſed in cerebro eſt principium ſentiendi, & gignuntur ſpiritus animales.lib.3.c.13 à num.4

Corpus.

1. Corpus organicum potētiâ vitam habens quid? lib.1.c. 2. latè à num.1. vide *Organicæ partes.*
2. Corporeum aliquid dupliciter dicitur.lib.1.c.9. num.2
3. Corpora viuentium ſucceſsiuè fabricantur, & quo ordine? lib.2.cap.7. à n.2.

D.

DEfinitio animæ, vide *Anima in communi*. n. 1. 12. & 13

Dentes.

Dentes viuunt & nutriuntur. lib.2.c.11.n.5

Deus.

1. Deum aliqualiter cognoſcere naturali lumine intellectus noſter poteſt.lib.4.cap.6.n.1.non per propriam ſpeciem, ſed tantùm per effectus. n. 2
2. Deus quoad an eſt poteſt euidenter cognoſci per creaturas, item quoad quid eſt, confusè tamen & imperfectè.ibid.num.3.& 4
3. De Deo plura naturaliter nouimus, quàm de alijs ſubſtantijs ſeparatis.ibid.num.5
4. Varij modi cognoſcendi Deum ex Dionyſio. ibid. num.7
5. Deum quomodo cognoſcat anima ſeparata. libro 6. cap.6.num.1
6. Species impreſſa Dei eſt poſsibilis lib.3.c.5.n.23

Dialectica.

Dialectica an ſcientia practica, vel ſpeculatiua. lib.4.cap.9.num.14

Dolor.

Dolor vbi reſideat. libro 5.cap.5. num.5.6.& 7. Quodnam illius obiectum? ibid. à num.8

E.

Echo.

ECho eſt ſoni reflexio. lib.3. cap. 20. num. 4. Hæc reflexio quomodo fiat. ibid. cur poſtrema tantùm verba referat? ibid.

Ens,

Ens.

1. Ens in tota ſua latitudine eſt adæquatum humani intellectus obiectum.lib.4.c.1.num.3. An ens etiam rationis.ibid.num.3.& 4
2. Entia rationis per quas ſpecies cognoſcantur? lib.3.c.2.num.28

F.

Falſitas.

Falſitas in ſenſu an reperiatur circa ſenſibile proprium vel commune? vide *Senſus.*

Fames.

Fames quid,& quomodo in animali excitetur? lib.2.cap.7.num.4

Fletus,vide Paſsio. n.5

Fœtus.

Fœtus in vtero quam habeat animarum ſucceſſionem? lib.2.c.7.à num.5

Forma.

1. Forma ſubſtantialis vna numero eſt in quouis compoſito phyſico.lib.1.c.6.num.3.& 4
2. Forma hominis ſpecie differt à formis brutorum. lib.1.c.12.num.10.vide *Anima.*

G.

Generans.

A Generante quomodo dicatur produci proprietates & potentiæ.lib.2.c.3.n.11

Generatio.

1. Generatio ſubſtantialis eſt peculiariter propria viuentium. lib.2.c.7.num.2. Solis, non tamen omnibus competit.num.4
2. Generationis preſsè ſumptæ germana definitio explicatur. ibid.n.3
3. Generatio ſui ſimilis quomodo naturaliſsimum opus viuentium? ibid.à num.4
4. Generationi non ſunt propenſiora viuentia, quàm nutritioni.num.6
5. Generatio non eſt eſſentialiter nutritione perfectior. ib.
6. Generare cur nequeant ſubſtantiæ ſeparatæ? ib.num.8
7. Generatio perfectorum viuentium,quo modo, & ordine perficiatur? lib.2.c.8.à n.2
8. Generare ſibi ſimile non omnia viuentia poſſunt.lib.2.c.12.n.1
9. Generandi potentia quæ viuentia careant? ib. n.4.& 5.vide *Potentia.*
10. Generationem an etiam fœmina effectiuè attingat? ib.n.2.&3
11. Quæ per generationem ex ſemine fiunt,an eiuſdem ſpeciei cũ his,quæ ex putri materia? ib.n.5
12. An quæ generantur ex ſemine poſsint fieri ex putri materia. num.6

Guſtus.

1. Guſtus nõ ſentit ſaporem organo inhærentem, ſed rei ſapidæ ac diſtinctæ. lib.3.c.26.n.2
2. Guſtus immutatur ab obiecto per ſpecies intentionales. ib. num.5
3. Organum guſtus non exterior linguæ pars, ſed neruus interior. lib.3.c.27.num.1
4. Guſtus medium quodnam ſit. ib.numer.8.eius definitio. num. 9
5. Guſtus à tactu an re ipſa differat. lib.3.c.28.n.3. Guſtus quomodo quidam tactus. ib.
6. Nullum animal guſtu carere probabile. lib.3.c. 28.num.6. Oppoſitum tamen probabilius.n.7. Vide etiam *Senſus externus.*

H.

Habitus.

1. Habitus ſibi aut voluntati inhærentes quomodo intellectus in hac vita cognoſcat. lib.4.c.5 num.3
2. Habitus practicus,vel ſpeculatiuus,vide *Praxis.*
3. Quos habitus ſecum deferat anima ſeparata. Vide *Animaſeparata.* num. 13. & 14
4. Habitus ſcientiarum hominibus congenitus dogma Platonicum exploditur. lib.4.c.2.n.2

Hepar.

1. Hepar ante omnia membra in animalibus perfectis fabricatur & animatur. lib.2.c.6.n.3.& 5
2. Hepar primò informatur anima tantum vegetatiua.num.6

Humores.

Quatuor humores corporis, ab anima non informantur. lib.2.c.5.à num.6

I.

Ignis.

1. Ignis accretio fit per iuxtapoſitionem ad extra.lib.1.c.4.nu.17. Cur non ſit illa actio vitalis ſicut in plantis. ib.& num.18.& 19
2. Ignem ali & nutriri,quo ſenſu dicatur. n.20

Imaginatio.

Imaginatio quomodo efficiat caſum, vel ægritudinem in corpore.lib.3.c.3.num.9
Vide *Senſus internus.*

Immortalitas Animæ,vide Anima rationalis à n. 10

Infinitum.

Infinitæ non eſſent generationes,eſto homo ab æterno crearetur.lib.1.c.11.num.24

Intellectus.

1. Intellectum eſſe ſpiritualium quomodo ex cognitione ſpiritualium colligatur. lib.1 c.9.n.21. & 22.Quomodo ex cognitione corporalium. n. 23. & ſequentib.
2. Intellectum eſſe ſpiritualem ex obiecto eius adæquato conuincitur.lib.1.c.9.num.33.& 34
3. Ex intellectu & intelligibili fieri magis vnum quàm ex materia & forma, falsò docuit Caietanus.lib.3.c.2.num.5.& 6
4. Intellectus an, & quomodo plura vt plura ſimul concipiat. lib.3.c.6.à num.4.
5. Intellectus humanus poteſt cognoſcere quidquid entitatem habet.lib.4.c.1.num.2
6. Intellectus humani adæquatum obiectum eſt ens in tota ſua latitudine comparatum.num.3 An etiam rationis.ib.& num.4
7. Obiectum proportionatum humano intellectui ſecundum ſtatum naturalem eſt res ſenſibilis.ib.n.5. An etiam ſubſtantia materialis ſub accidenti ſenſibili latens. n.6
8. Intellectum humanum & angelicum differre ſpecie in ratione potentiæ,non autem in ratione proprietatis, opinio Caietani impugnatur. eod. c.1. num.7
9. Intellectus humanus ab angelico ſpecie differt. ib.n.8. An etiam angelici inter ſe.ib.remiſsiuè.
10. Intellectus eſt ſimpliciter voluntate præſtantior. lib.5.c.9.latè à num.2
11. Intellectus ne an voluntatis actus ſit ſimpliciter prior. lib. 5.c.7.num.6
12. Intellectus humanus cognoſcit ſingulare etiam materiale, proprium ac diſtinctum de eo conceptum efformando.lib.4.c.3.n.3. idque per propriam illius ſpeciem. n.5.& 6. & cognitione directa abſque reflexione.ib.n.7.& 8
13. Intellectus humanus cognoſcit vniuerſalia proprio conceptu,abſtrahendo illa à ſingularibus.lib.4.c.3.num.11
14. Intellectus primò percipit naturam communem,per ſpeciem rei ſingularis. ib.n.12. quo pacto eam percipiat.num.13
15. Ex cognitione rei vniuerſalis manetne in intellectu ſpecies propria & memoratiua naturæ communis. num.14
16. Intellectus quid prius concipiat, naturam ne communem,an verò ſingularem. eod.c.3.num. 15.& 16
17. Solus intellectus naturam vniuerſalem concipit.ibid.num.17.& 18

18. In-

18. Intellectus an faciat vniuerſalia per actum abſtractiuum, aut per comparatiuũ. eod. c. 3. à n. 21
19. Intellectus non percipit primò ſenſibilia per accidens, per propriam ſpeciem. lib. 4. cap. 4. n. 1
20. Intellectus non efformat proprium ac diſtinctum conceptum de his quæ per ſe non ſunt ſenſibilia. ibid. num. 2
21. Intellectus quo ordine procedat in prima rerum cognitione. n. 3
22. Intellectus deueniens per diſcurſum in cognitionem ſubſtantiæ, vel alterius ſimilis, eius in ſe ſpeciem efformat. ibid. num. 4
Intellectus quid primò concipiat, ſubſtantiam ne, an accidens. n. 5. & 6
Intellectus humanus neque ipſam animam aut potentias ſpirituales per ſe ipſas, aut per proprias ſpecies cognoſcit. lib. 4. cap. 5. num. 2
23. Intellectus quomodo cognoſcat actus aut habitus ſibi vel voluntati inhęrentes. ibid. num. 3. Quomodo ipſas intelligibiles ſpecies. n. 4
24. Intellectus pro huius vitæ ſtatu in aliqualem Dei cognitionem peruenire poteſt. lib. 4. c. 6. n. 1 per aliquem effectum, non per propriam ſpeciẽ. numer. 2
25. Intellectus Deum, quoad an eſt, per creaturas euidenter cognoſcit: quoad quidditatem, confusè & imperfectè. ibid. num. 3. & 4
26. Intellectus humanus in hac vita, qua certitudine, & euidentia cognoſcat Angelos. num. 4. & ſequentib. Qua animam rationalem. num. 9
27. Intellectus etiam in ſtatu animæ coniunctæ operari poteſt, nullo operante ſenſu externo. l. 4 c. 7. nu. 1. Non autem ſine conuerſione ad phantaſmata. num. 3. & ſequentib.
28. Intellectus conſeruat ſpecies intelligibiles peracta cognitione. lib. 4. cap. 10. n. 3
29. Intellectus noſter eſt propriè admodum memoria, & multò perfectior, quàm in parte ſenſitiua reperiatur. ibid. num. 4
30. Intellectus noſter quomodo cognoſcat futura. ibid. num. 5
31. Intellectus varia nomina explicantur. eod. c. 10. num. 6. 7. & 8. Eſt vnica tantùm potentia diuerſis nominibus appellata. ibid. num. 7
32. Intellectus animæ ſeparatæ. Vide *Anima ſeparata*, latè à num. 12. vſque ad 28
33. Intellectus non eſt ſubſtantia ſeparata. lib. 4. cap. 8. à nu. 4. Nec vnus & idem in omnibus hominibus. n. 8

Intellectus agens, & patiens.

1. Intellectus agens ad producendas ſpecies intelligibiles admittendus. lib. 4. c. 2. num. 3. & 4
2. Intellectus agens quomodo illuſtret phantaſmata iuxta Caietan. n. 4. Refellitur. n. 5
3. Intellectum agentem ſimul cum phantaſmate effectiuè producere ſpecies intelligibiles quorundam ſententia examinatur. ibid. à n. 6
4. Intellectus agens nunquam efficit ſpeciem, niſi à phantaſmate determinetur. n. 11. hæc determinatio non effectiuè fit, ſed ad modum exemplaris. num. 12. & 13
5. Intellectus agens vt ſic nullam exercet actionẽ præter productionem ſpeciei, diuerſis nominibus ſignificatam. ibid. n. 14
6. Intellectus agentis tria munera ſolo nomine differunt. num. 14. & ſequentib.
7. Abſtractio ſpeciei intelligibilis fit ab intellectu agente: naturæ communis à poſsibili. lib. 4. c. 3. numer. 19
8. In intellectu poſsibili alia eſt abſtractio formalis: alia vniuerſalis. ibid. num. 20. Quid vtrãq́;, & ad quæ inſeruiat. ibid.
9. Intellectus agentis, & poſsibilis, duplex differentia. lib. 4. c. 8. num. 2
10. Intellectum agentem, ac poſsibilem eſſe ſubſtantias ſeparatas qui putarint. libro 4. capit. 8. nu. 3. Refelluntur à n. 4. Quid in hac re ſenſerit Ariſtoteles enucleatur. ibid. n. 6. & 7
11. Intellectus agens eſt ſpiritualis potentia tantùm actiua: poſsibilis actiua ſimul & paſsiua. ibid. num. 8.
12. Intellectus vterq́; qua ratione lumen appelletur. ibid. n. 9. & 10
13. Intellectus poſsibilis eſt perfectior, quàm agens. eod. cap. 8. num. 11
14. Intellectus agens an re ipſa à poſsibili differat. n. 12. & 13. An ſaltem formaliter. lib. 4. cap. 10. n. 7

Intellectus practicus & ſpeculatiuus.

Intellectus practicus & ſpeculatiuus nec realiter, nec formaliter differunt. lib. 4. cap. 9. à num. 10. Vide verbo *Practicum.*

Intelligibile.

1. Res quomodo ſint actu vel potentia intelligibiles. lib. 4. cap. 2. num. 16. & 17
2. Intelligibile aliter immutat potentiam, ac ſenſibile. ibid. num. 17
3. Ex intelligibili & intellectu fieri magis vnum, quàm ex materia & forma, perperam docuit Caietan. lib. 3. cap. 2. num. 5. & 6

Iudicium.

1. Iudicium in cognoſcitiua potentia, aliud proprium, aliud improprium. lib. 3. c. 6. n. 2
2. Iudicium propriè in quo conſiſtat. n. 3. & 4. An ſit vna ſimplex qualitas, necne. n. 5
3. Iudicium impropriè ſumptum in omnibus ſenſibus reperitur. num. 6. non item compoſitio, aut diuiſio. ibid.
4. Iudicare componendo, aut diuidendo bruta animantia non poſſunt. n. 7. Imò nec vllus ſenſus etiam interior in homine. ibid. n. 8. & 9

L.

Lapis.

Lapis quo pacto nutriri & augeri dicatur. lib. 5. cap. 4. num. 17. & 20

Lumen, lux, lucidum.

1. Lumen nihil eſſe aliud præter ipſam coloris manifeſtationem, antiquata quorundam opinio. lib. 3. c. 14. nu. 1. Eſſe corpus vel formam ſubſtantialem cœli falſa etiam aliorum opinatio. ibid.
2. Lumen eſt actus accidentalis ad qualitatem ſpectans. ibid. num. 2. Eſſe qualitatem intentionalem falſa Scoti opinio: eminenter realem ſimul, & intentionalem ficta Caietani. ibid. n. 3
3. Lumen habet verum eſſe naturale ac reale. ibid. num. 4. Eſt qualitas non per ſeipſum, ſed per ſui ſpeciem viſibilis. num. 5
4. Per lumen non videtur Sol, tanquam per ſpeciem. ibid.
5. Lumen cur interdum vocetur qualitas intentionalis. eod. num. 5.
6. Luminis definitio ex Ariſtotele explicatur ibid. num. 7.
7. Luminis ſubiectum eſt corpus tranſparens ſecundum ſe totum: opacum verò ſecundum extimam ſuperficiem. ibid. num. 8
8. Lumen omne eſſe eiuſdem ſpeciei, probabilius. num. 9.
9. Lumen, lux, radius, ſplendor in quo differant. eod. cap. 14. num. 2
10. Lumen eſt obiectum viſus, vel certè illud complet. eod. c. 14. n. 1. & cap. 16. n. 5. & 7
11. Lumen non omnino requiritur ex parte medij, vt oculus videat. lib. 3. cap. 16. nu. 2. & 3. Requiritur autem ex parte obiecti. num. 4. Ex parte medij conſequenter magis, quàm per ſe. n. 5. Ex parte potentiæ non eſt ſimpliciter neceſſarium. eod. num. 5
12. Lumen & res illuminata eſt adæquatum viſiuæ potentiæ obiectum. lib. 3. cap. 16. n. 6

13. Sola lucida in tenebris videntur, & non colorata.ibid.n.7.
14. Lumen intellectuale quid, & quotuplex.libr.4. cap.8.num.9.& 10

M

Memoria.

1. MEmoria ſenſitiua pollent bruta. libr.3.c.31. n.2.3.& 4. An apes & formicæ.n.4.
2. Memoria perfectior in intellectiua parte quam in ſenſitiua reperitur,lib.4.c.10.n.4.

Mors.

Mors animalibus multipliciter contingit.lib.1. cap.6.num.7.

Motiua potentia.

1. Motiua potentia, & motu pollent omnia animalia,etſi non æque perfectè.libr.1.cap.7.nu.11. & 12.
2. Potentia ad motum naturalem ſpecialis eſt in anima,diſtincta ab appetitu ſenſitiuo, & reſidens in corde ac pulmonibus.l.5.c.10.n.2.
3. Motiua potentia ad motum progreſsiuum paſſiuam tantum eſſe,non actiuam, qui dixerint. lib.5.c.10.n.4.Refelluntur.ibid.à n.5.
4. Motiua hæc potentia vbi ſubiectetur.n.10.& 11. An ſit communis omni animanti. n. 12.
3. Motiua potentia quomodo ſubſit voluntati aut appetitui ſenſitiuo. ib. à n.13.
6. Motiua potentia ſpiritualis in anima rationali, etiam dum corpus informat. l. 6. c.2.n.9.animã in ſtatu ſeparationis comitatur ib.c.3.n.1.

Motus.

1. Mouere ſeipſum,quomodo proprium viuentis. lib.1.cap.8.num. 14.
2. Motus localis in animantibus.alius eſt naturalis,alius animalis.lib.5.c.10.n.1
3. Ad motum progreſsiuum concurrunt cognitio, appetitus, & externa membra ſufficienter diſpoſita.ib.n. 3.
4. Membra ad motum non concurrere efficiendo, ſed patiendo tantum,qui velint.ib.n. 4. Oppoſitum probabilius à n.5.
5. Motus nequit ab appetitu ſenſitiuo imperari, renuente voluntate. ib. n.13. Secus ſi voluntas non repugnet.num.14.
6. Motum imperare poteſt voluntas immediatè abſque appetitu:imo illo etiam repugnante. num.15.

N

Neruus opticus

1. NErui optici à cerebro in oculos promanant lib.3.cap.18.n.8.
2. In ijs viſionem fieri qui putent.ib.Refelluntur. num.9.
3. Nerui optici cur ante oculos inter ſe conueniant.eod.num.9.

Notitia abſtractiua.

Vide verbo *Abſtractio*,num. 3.
Nutrimentum,vide Alimentum.
Nutritiua potentia,vide Potentia.

Nutritio.

1. In nutritione quæ & quot interueniant decoctiones.lib.2.cap.4.n.7.
2. Nutritionis quodnam obiectum n.8.
3. Nutritio continua an omni viuenti neceſſaria. lib.2.c.6.n.3.4. & 5.
4. Nutritio in quo eſſentialiter conſiſtat.lib.2.c.9. numer. 3.
5. Nutritio mediate elicitur ab anima.ibid. nu.4. Diſpoſitiuè fit à temperamento primarum qualitatum ib.num.5.11.& 12.
6. Nutriuntur membra omnia viuentis.lib.2.c.11. num.3.
7. Nutriuntur in arbore radices,truncus,rami,folia,& fructus.ibid.n. 5.
8. Nutriuntur in animali, ſed diuerſimodè, caro, oſſa,nerui,membranæ,arteriæ,&c.item dentes cartilago,& vngues.ibid. Quid de pilis,& capillis.ibid.

O

Obiectum.

OBiectum potentiæ adæquatum quod.lib.3.c.6. num 1.
2. Obiecti coniunctionem cum potentia cognoſcente qui negent.lib.3.c.1. n. 2. & 3.
3. Obiectum vniri potentiæ in omni cognitione requiritur.ib.n.4.& ſequentib.
4. Obiectum vnitur mediante ſpecie inhærente ipſi potentiæ,non organo.n. 8.
5. Obiectum aliquando ipſum vnitur ſine ſpecie. lib.3.c.2.n.8.
6. Obiectum in ſpeculo videtur,non ſpecies.ibid. num.14. & 15.
7. Obiectum intra potentiam ſenſitiuam exiſtens quomodo impediat cognitionem.ib.à n.30.
8. Obiectum cognoſcibile excellens adeo non corrumpit potentiam,vt etiam perficiat. ibid. nu. 34. & 35. Qualiter dicatur etiam corrumpere. num.35.
9. Obiectum ſenſibile non poſſe ſpecies producere virtute propria, ſed prout participat virtutem ſuperiorum agentium,impugnatur.l.3.c.2. num.3.
10. Obiectum ſpecies elicit ſenſuum externorum, nullo medio ſenſu agente.ib.n.4.
11. Obiectum ſenſibile ſenſui inhærens non ſentitur.lib.3.cap.27.n.7.contiguum tamen organo, ab omni ſenſu,excepto viſu, percipitur. ibid. n. 5.6. & 7.

Oculus.

1. Oculorum tunicæ quinque,muſculi ſeptem.l.3. cap.18.n.1.
2. Oculorum figura orbicularis.n.2. Oculi pupilla ipſe eſt humor cryſtallinus.ib.
3. Oculorum humores, & tunicæ quam habeant connexionem,& compoſitionem ibid.
4. Oculorum diuerſæ denominationes vnde oriantur. ibid.
5. Omnes oculorum partes non erant Ariſtoteli notæ. ib. num.3.
6. In oculi pupilla reſidet organum viſus. eodem cap.18.num.4.
7. Oculorum pupilla cur nigra appareat, cum tamen colorata non ſit.num. 6.
8. Oculi natura aqueę naturæ eſt,non ignitæ. ibid. num.7.
9. Oculi in tenebris compreſsi cum videantur ſcintillare.ibid.
10. Oculis, cum duo ſint, cur quoduis obiectum geminum non appareat.n.10.
11. Ante oculos,nerui optici cur conueniant.ib.n.9
12. Oculi caui cur acutiùs videant. lib.3.c.17.nu.8

Odor.

1. Odor non eſt formaliter fumea exhalatio, ſed qualitas ſecunda, orta ex primarum miſtione, in qua ſiccum vincit humidum, calorque abſolute dominatur.l.3.c.23.n.2. & 3.
2. Odorum ſimplices ſpecies quæ.n.7.
3. Odorum quidam alimentitij, alij non item,ſed per ſe ſolum delectant.eod.n.7.
4. Odoris medium accommodatum eſt non ſolus aer,ſed etiam aqua.lib 3.c.24.num.1.
5. Odor neque in aere, nec in aqua inhæſiuè ſubiectatur.num. 2.
6. Odor non eſt qualitas actiua alterius odoris.ib.
7. Odor extenditur realiter per medium in exhalatione fumea.ibid.
8. Odorem alere fabuloſum.ibid.
9. Odor ſine exhalatione per ſpeciem tantum intentionalem aliquando ſentitur.ib.n.3.

10. Odor

10. Odor ſpecies intentionales diffundit ab initio, etiam dum multiplicat odorem realem. ib.n.4. An aliquãdo in inſtanti immutet olfactum. ib.
11. Odoriferi vaporis exhalatio an ſimpliciter neceſſaria vt odor percipiatur. ib.n.6
12. Odores non alimenti tios, vel bruta non percipiunt, vel ijs ſaltem non delectantur. l.3.c.29.n.8

Olfactus.

1. De organo olfactus variæ authorum ſententiæ. lib.3.c.25.num.1. Vera reſolutio.n.2
2. Organorum olfactus varietas. n.3
3. In olfactu quodnam elementum prædominetur. ib.
4. Olfactus definitio. ibid.
5. Terreſtria reſpirantia non niſi in aere: aquatilia etiam in aquis oderantur. n.4
6. Olfactus operculum quod, & quàm malè à Galeno impugnetur. ibid.
7. Olfactu homo cæteris animantibus præcellit. lib.3.c.29.num.3
8. Olfactus acutus habetioris ingenij iudiciũ. ib. Vide etiam *Senſus externus.*

Operatio.

1. Ab omni operatione an ceſſare anima poſsit. lib.1.c.2. à num.38
2. Ab operatione ceſſare excellentiori modo dicitur anima, quàm reliquæ formæ non viuentes. ib. num.40.& 41
3. Propter ſuam operationem quomodo vnumquodque ſit. lib.1.cap.3.n.23
4. Operationem aliquam eſſe animæ propriam, dupliciter intelligi poteſt. lib.1 c.11.n.10
5. Ex operatione Animæ propria quomodo eius colligatur immortalitas. ib. à n. 12
6. Vnica operatio propria ſufficit vt anima iudicetur ſeparabilis. ib.n.15.& 16

Organicum, Organizatio.

1. Organicum corpus quid. lib.1.c.2.n.6.31.& 32
2. Organizatio alia accidentalis: ſubſtantialis altera. ib.num.7. Organicum corpus in definitione animæ vtram importet. ib. à num.8
3. Prima organizatio materiæ ab accidentibus cauſatur. lib.1.c.2.num.12
4. Organizatio qualitatum paſsibilium priùs natura ſunt in materia, quàm actiuarum. n. 14
5. Organizatio fit etiam ab anima ſaltem effectiuè. n.15. An etiam formaliter. à n.16. vſque ad 21
6. Organa diuerſa eiuſdem viuentis non habent partiales formas ſubſtantiales ab anima diuerſas. num. 17. habent tamen diſsimilares animæ partes, ſi illa ſit diuiſibilis. num.19.20.& 21
7. Organicæ partes in homine, & ſi quæ ſunt alia animalia habentia animas indiuiſibiles, non ſolùm in accidentibus, ſed in ſubſtantiali etiam organizatione differunt. eod.c.2.n.23.& 24
8. Organici corporis actus qualiter dicatur anima. ib.num.25
9. Organicum corpus quomodo potentia vitam habeat. ib.n.26.30.31.& 33
10. Organicum corpus dici etiam poteſt non vltimò diſpoſitum ad animam, v. g. Embrio aut cadauer. ib.num.32.

P.

Partes organicæ, vide Organicum.

Paſſio.

1. PAſsionum in appetitu concupiſcibili numerus & collectio. lib.5. c.5.num.2
2. Quæ verſentur circa bonum. num. 3. quæ circa malum. n. 4
3. Triſtitiæ paſsio ſiue dolor vbi reſideat. lib.5.c.5. n.5.6.& 7. Obiectum doloris quod. ib. à num.8
4. Paſsio riſus in quo cõſiſtat. ib.n.11.& 12. Admiratio & gaudiũ qua ratione cauſent riſum. n.13
5. Paſsio riſus libera eod.nu.13. Quid de paſsione fletus. n.14
6. Paſsiones iraſcibilis quot ſint, & quomodo colligantur. eod.c.5. num.15
7. Inter paſsiones iraſcibilis, & concupiſcibilis quid interſit. n.16. Quis inter eas ordo. num.17
8. Paſsiones cur; & quomodo ex complexione pendeant. ib.num.18 Vide *Proprietates.*

Phantaſia, Phantaſma.

1. Phantaſiam nonnunquam vocat Ariſtoteles intellectum paſsiuum, & cur. lib.1.c.11.nu.22.& libro 4.c.8.num.7
2. Phantaſia nec in homine quidem componit; aut diuidit. lib.3. c.6.num.8.& ſeq. Cur ab Ariſtotele appelletur ratio. n.10
3. Phantaſiæ deſcriptio & etymon. lib.3.c.3.n.4
4. Phantaſiæ à ſenſibus externis triplex differentia ex Ariſtotele. ib.n.5. Vide *Senſus interior.*
5. Phantaſma ſine ſpecie intelligibili non determinat ſufficienter intellectum. lib.3.c.1.n.9
6. Phantaſma quomodo ab intellectu agente illuſtretur, opinio Caiet. reijcitu[illegible] l.4.c.[illegible] n.4.& 5
7. Phantaſma vt inſtrumentum intelle[illegible] agentis concurrere effectiuè ad [illegible] ſpeciei intelligibilis vulgata op[illegible] impugnatur ibid. à num. 6
8. Phantaſma ſolum materiali[illegible]riter ad ſpeciem intelligibile[illegible] n.10.[illegible]
9. Sine conuerſione ad phanta[illegible]a an p[illegible] intellectus coniunctus quidqua[illegible] operari, [illegible]erſa authorum placita. lib.4.c.7.n.2. Vera reſolutio negatiua. num.3.& ſequentib.
10. Conuerſio ad phantaſmata daretur etiam in ſtatu innocentiæ. ibid. num.4

Planta.

1. Plantis ſenſum antiqui tribuebant. lib.1.c.4.n.9
2. Plantis vitam qui negent. ibid.num.7
3. Plantas viuere, & in Theologia certum, & in Philoſophia euidens eſt. ib.n.11.& ſequentib.
4. Plantas animam ſenſitiuam non habere oſtenditur. lib.1.cap.5.num.1

Potentia.

1. Potentia, alia eſt actiua, altera paſsiua, & quid vtraque. lib.2.c.2.num.4. In quo differant. n.6
2. Potentia nec omnino abſolutum quid eſt, nec omnino reſpectiuum. ib.n.7
3. Potentias animæ ab ea eſſe omnino indiſtinctas qui velint? lib.2.c.1. n.2. diſtinctionem formalem qui admittant? ib. Qui etiam realem? ib.
4. Potentiæ animæ accidentales, & propriæ viuẽtium diſtinguuntur ab anima ex natura rei. lib. 2.cap 1. num. 4. Imò probabilius eſt diſtingui etiam realiter. num.5
5. Potentiæ animæ an poſsint ab ea ſaltem diuinitùs ſeparari? lib.2.cap.1. à num.6
6. Potentia animæ ſeparata non poſſet vitaliter operari? ibid. num. 8
7. Omnis animæ potentia ſpecificatur intrinſecè ex coaptatione ad operandum circa ſuum obiectum. lib.2. cap.2.num.8
8. Potentia quomodo per obiecta ſpecificetur? ibid. à num.10
9. Potentiarum aliæ vniuerſaliores in obiecto; aliæ magis limitatæ. ib.num.12
10. Potentia paſsiua quò vniuerſalior, eò eſt imperfectior. ib.num.11
11. Potentiarum diſtinctio realis vnde ſumenda? lib.2.cap.2.nu.19
12. Potentia, actus, & habitus, etiam circa idem obiectum, ſpecie differunt. ib.num.20
13. Potentiarum cauſa finalis, & materialis quæ? lib. 2. cap.3.num.1.2.& 3
14. Potentias effectiuè eſſe ab anima probabilius. ibid.num.5.& 9
15. Potentiæ per nouam & diſtinctam actionem emanant ab ipſa anima. num.10

16. Potentiæ quo ſenſu dicantur produci à generante, vel principali agente? n.11.
17. Potentia vna ablata, cur alia naturaliter non reſultet? eod.cap.3.n.12.
18. Inter potentias animæ aliquis intercedit ordo. lib.2.c.3.n.14.
19. Inter potentias eiuſdem animæ nullus eſt ordo durationis.ib.n.15.
20. In ordine generationis; potentiæ quæ conſequuntur gradum imperfectiorem, ſunt alijs naturâ priores. ib.
21. Potentiæ ſequentes gradum eiuſdem animæ imperfectiorem ſunt etiam imperfectiores, quã quæ gradum ſuperiorẽ conſequuntur. eod.n.15
22. Potentiæ inferiores eiuſdem animæ ordinantur ad miniſtrandum ſuperioribus: ſuperiores vero ad iuuandum inferiores. ib.
23. Inter potentias ad eundem animæ gradum ſpectantes eſt etiam aliquis ordo.ib.
24. Potentiam vnam ab alia emanare opinio D. Thomæ.l.2.c.3.n.16.
25. Potentiæ omnes ſiue eiuſdem ſiue diuerſi gradus ſint ab anima immediate profluunt, non ab alia potentia.ib. à n. 17.
26. Inter potentias ſubordinatas ſola intercedit cauſalitas Metaphyſica, quæ ad demonſtrationem à priori ſufficit.ib.n. 20.

Potentia cognoſcitiua in communi.

1. Potentia cognoſcitiua quomodo debeat eſſe denudata à natura ſui obiecti. libr. 1.c.9.à n. 23. & lib 3.cap.2. à num. 29.
2. Potentia cognoſcitiua ab actu cognoſcendi re ipſa differt.lib.3.cap.3.à n. 2.
3. Potentia cognoſcens habet propriam & immediatam actiuitatem circa actum ſuum.lib.3. ca. 4.à n. 9.
4. Potentia infirmata ſpecie eſt principium integrum cognoſcendi. ib.n.12.& 13.
5. Potentia cognoſcitiua inter actiuas & paſsiuas recenſetur.lib.3.c.7.num.1.cur frequentius paſſiua dicatur, quam actiua.ib.
6. Potentia cognoſcens an plura ſimul per modum plurium attingat.libr.3.cap.6.à n.4.
7. Potentiæ eidem quomodo inhærere ſimul poſſint plures ſpecies eiuſdem naturæ? ib.n.8.
8. Potentia cognoſcens quomodo ab excellenti obiecto lædi poſsit? l.3.c.2.n.34.& 35

Potentia ſenſitiua, vide Senſus.
Potentia intellectiua, vide Intellectus.
Potentia volitiua, vide Appetitus, & voluntas.

Potentia animæ vegetantis.

1. Potentiæ animæ vegetantis quot? lib.2.cap.9.n. 1.& c.10.n.8
2. Potentia nutritiua quænam ſit. lib.2.c.9.à n.4.
3. Potentia quomodo ab augmentatiua differat? ib.n.17.& 19. An & quomodo à generatiua? c.10. à num. 2.
4. Potentia nutritiua non eſt determinata ad aliquod membrum particulare, ſed per corpus diffuſa.lib.2.c.11. nu. 4.
5. Potentia nutritiua principaliter in hepate reſidet.n.7.& 8.
6. Potentia attractiua, retentiua, & expulſiua, vna eſt, ab anima, & quatuor primis qualitatibus realiter diſtincta.lib.2.cap.9.n. 14.
7. Potentia generatiua non omnia viuentia pollent lib.2.cap.12.n.1.
8. Potentia generatiua an ſolis viris inſit, vel etiam fœminis? ib.n.2. & 3.
9. Potentia generandi quibuſnam viuentib. competat? ibid.n.4.& 5.
10. Potentia generandi in qua animãtis parte reſideat? ib.n.7. & 8. vide *Semen.*

Potentia motiua, vide Motiua potentia.

Practicum, & ſpeculatiuum.

1. Practici, & ſpeculatiui variæ differentiæ.libr. 4. capit. 9. numero 1. & 2.
2. Practica & ſpeculatiua ſcientia an differant ex fine ſcientiæ, an ipſius ſcientis? n.3.
3. Ad praxim actualem an requiratur actualis intentio operandi? à n.4.
4. Inter practicos actus alij alijs ſunt magis practici.n.7.
5. Practicus actus, & praxis quid? n.8.
6. Praxis an ſit aliquando ipſa intellectus operatio? n.9.
7. Practicus & ſpeculatiuus intellectus nec realiter, nec formaliter differunt. à n. 10.
8. Practicus habitus à ſpeculatiuo an eſſentialiter differat? à num.12.
9. Practica ſcientia an ſit Dialectica? n.14.
10. Idem habitus an ſimul poſsit eſſe practicus & ſpeculatiuus.n.15.

Pupilla oculi, vide Oculus.

R.

Reminiſcentia.

1. Reminiſcentia quid? lib.3.c.30.n.7.
2. Reminiſcentia potiſsime fit ab intellectu, concomitante interno ſenſu.ibid.

Riſus, vide Paſsio, n.4. & 5.

S

Sanguis.

1. Sanguinem anima informari, qui dicant? libr. 2.cap.5 n.2. Qui negent? n.3.
2. Sanguis Chriſti Domini fuit hypoſtatice vnitus verbo ib.n.4.& in eius reſurrectione aſſumptus. ibid.
3. Sanguis in omnibus Beatorum corporibus poſt reſurrectionem futurus. ib.
4. Sanguis non ſolum in alimentum, ſed ad perfectam etiam corporis humani organizationem requiritur.ib.n.5. & 9.
5. Sanguinis duplex munus.eod.n.5.
6. Sanguis ab anima non informatur.ib.n.6.7.&8
7. Sanguis ab hepate conficitur.l.2.c.11. n.8.
8. Sanguis an poſsit ab alio, quam ab hepate generari.num. 10.
9. Sanguis alium ſimilem in venis generare poteſt. ib.

Sapor.

1. Sapor eſt qualitas ſecunda, reſultans ex primarum mixtione.lib.3.c.23.n.5.
2. In ſapore calor, & humor dominatur, ſed præcipue calor. ib.
3. Saporum ſpecies diuerſæ quot? & quo modo ex diuerſa primarum qualitatum temperie oriantur.num.6.
4. Sapores extremi, dulcis, & amarus. ib.

Scientia practica, vel ſpeculatiua, vide verbo Practicum.

Semen.

1. In ſemine alia eſt pars craſsior, purior altera, & immaterialior.lib.2.cap. 10. num. 1.
2. Seminis pars craſsior ab ipſa viuentis nutritiua virtute, in quadam corporis parte producitur. ib.n.2. Pars ſpiritalior à quo producatur.ib.n. 8 & cap.12.num.8.
3. In ſemine virtus organizans quid ſit, & an differat à nutritiua.eod.c.10. à num.3.
4. Semen decidi ab omnibus membris falsò docuit Hippocrates.lib.2. c. 12.n.7.
5. Semen in qua corporis parte ſubiectetur? nu.8. quali materia & forma conſtet? nu. 9.
6. Seminis pars ſubtilior viuit.eod. nu.9.
7. Semina, cum viuant, cur diutiſsime abſque nutritione ſeruentur? ib.n.10.
8. Semen quid efficiat in generatione viuentis, & an formę introductionẽ attingat? ib. remiſsiue.

Senſibile.

1. Senſibile proprium quid? lib. 3.cap.8.nu.1.

Quid

Quid ſenſibile per accidens? n.2. quid commune? ib. à n.3.

2. Senſibile commune non imprimit propriam ſpeciem n.5.&6. ſed alias ſpecies modificat. à n.7

3. Senſibilia communia non omnia ab omnibus ſenſibus, nec eodem modo attinguntur. n.8.

4. Senſibile commune à proprio in quibus differat, vel conueniat? n. 9.

5. Circa ſenſibile proprium & adæquatum ſenſus falli nequit. lib.3.cap.10.n. 2. Nec circa ſenſibile commune abſolute ſumptum. n.3.

6. Circa ſenſibile, tum proprium, tum commune in particulari ſumptum decipi ſenſus poteſt. ib. n.4. facilius tamen circa commune, quam circa proprium. n.5.

7. Circa ſenſibile commune, vel proprium poſitis omnibus requiſitis, ſublatiſque impedimentis, non poteſt ſenſus errare. ib.

8. Senſibile ſupra ſenſum poſitum ſentire poſſe oſtenditur in pleriſque ſenſibus externis. l.3. c.27. n.5. Quomodo verum ſit non ſentiri. n.7.

9. A ſenſibili excellenti quomodo ſenſus lædatur? lib.3.cap.2.n.34.& 35.

10. Senſibile aliter immutat potentiam, quam intelligibile. lib.4.cap.2.n.17.

Senſus in communi.

1. Senſus agens ad producendas ſpecies ſenſuum externorum non requiritur. lib.3 cap.9.n.4. Requiritur tamen ad ſpecies ſenſuum internorũ. ib. n.14. Vide *Species* à n.20.

2. Senſus nec externus, nec internus cognoſcit ſuum actum, aut ſpeciem impreſſam, propriè tanquam obiectum alterius actus. lib. 3. cap. 11. n.3. Nec actum alterius ſenſus, per propriam eius ſpeciem, ac tanquam partem ſui adæquati obiecti. ib. n.4.

3. Omnis ſenſus percipit ſuum actum imperfecto modo. num.5.

4. Senſus poteſt cognoſcere præteritum in cõcreto, non vero formaliter. l.3.c.12.n.6. & 8.

5. Senſus, & intellectus in quo differant circa non exiſtentium cognitionem. eod.n.8.

6. Senſus conſeruans rei abſentis ſpeciem, rem illam abſentem cognoſcit. eod. cap.12.n.7.

7. Sentiendi radix in cerebro reſidet, non in corde. lib.3.cap.13.n.4.

8. In omnes ſenſus cerebrum influit. ib.n.5. Non immittendo qualitatem intentionalem. n. 6.& 7. Sed fouendo organa ſenſuum, per ſpiritus animales: aut etiam per modum attentionis. eod.num. 7.

9. Senſus circa proprium, aut commune ſenſibili an, aut quomodo errare poſsit. vide *ſenſibile*. à n.5

10. Senſus ab excellenti ſenſibili quomodo labefactetur. l.3.c.2.n.34.& 35.

11. Senſus hominis, & bruti an differant ſpecie? lib.4.cap. 1.num. 8.

Senſus externus.

1. Senſus externi quinque ſunt, nec plures, nec pauciores. lib.3.c.28. à n.1.

2. Omnia fere animalia perfecta ſenſibus donantur. ib.n. 8. Ex imperfectis aliqua quinque ſenſus habent, alia non item. num. 9.

3. Senſuum externorum perfectiſsimus eſt viſus, deinde auditus, poſtea olfactus, quem ſequitur guſtus, & poſtremo tactus. lib.3.cap.29.n.1. vide omnia ſuis locis.

4. Senſus an perfectiores in homine quam in bruto? ib.num.3.

5. Senſuum externorum in homine quis ordo perfectionis, & neceſsitatis ad diſciplinas? ib. à n.4.

6. Nullus ſenſus exterior poteſt cognoſcere naturaliter niſi ad præſentis obiecti cauſantis ſpeciem? l.3.c.12. n. 3. Poteſt tamen diuina virtute. num. 5. An tunc eius cognitio futura erat abſtractiua? ibidem.

7. Senſus externi vnde ab operatione impediatur? lib.3.cap.13.n 10.

Senſus internus.

1. Dari ſenſum internum communem qua ratione probetur? lib.3 cap.30.n.1. Qua dicatur communis? n.2.

2. Senſus communis, cum materialis ſit, quomodo ſenſibilia adeo diuerſa cognoſcat? ib. n. 3.

3. Phantaſia quid, & quomodo iuxta Ariſtotelem à ſenſibus externis differat? ib.nu.4. & 5. Quomodo ab opinione, fide, ſuaſione, & ratione? n.6

4. Phantaſia, imaginatiua, æſtimatiua, cogitatiua, memoria, & reminiſcẽtia quomodo definiantur? n.7.

5. De numero ſenſuum internorum variæ opiniones. ibid.n.8. Quid de iјs ſentiendum? à n.9.

6. Senſum communem à phantaſia non diſtingui realiter, probabilius. lib.3.c.30.n.13. Nec item æſtimatiuam, & memoriam. ibid.n. 15.

7. Senſum internum vnum tantum eſſe realiter, probabilius. n.16. & 17. An ſaltem ſit formaliter multiplex? n.18.

8. Senſus interni quodnam obiectum? qui actus? lib.3.c.31.n 1.& 2.

9. Senſu interiori nullum brutum caret: non eſt tamen in omnibus eiuſdem perfectionis. ibid. num. 2.

10. Senſus internus in cerebro reſidet. eod.c.31.n.5. In qua eius parte. n.6.& 7.

11. Senſus internus an lædi poſsit non læſo externo. ib.n.8.

12. Senſus interior cognoſcit operationem ſenſus externi per ſpeciem externi ſenſibilis modificatam ab operatione ſenſus externi. lib.3.c.11.n.6.

13. Senſus interior percipit naturaliter rem abſentem. lib.3.c.12.n.6.

Separatio, vide Anima ſeparata.

Seraphin.

Seraphini non ſolum amore, ſed etiam cognitione ſuperant Cherubinos. l.5.c.9.n.6.

Similitudo.

1. Similitudo alia eſt realis, & hæc multiplex: alia intentionalis. lib.3.c.2.n.25.

2. Similitudo formalis obiecti non eſt ſpecies impreſſa, ſed ſola expreſſa. ib. latè à n.20.

Singulare.

1. Singularia cognoſcit intellectus per proprium ac diſtinctum conceptum. lib.4.c.3.n.3.

2. Singularia cognoſcit intellectus directè & per propriam eorum ſpeciem. n.5.6.7.& 8.

3. Singularia prius percipit intellectus, quam vniuerſalia. ib.n.15. & 16.

Sitis.

Sitis quid? & quomodo in animali excitetur. libr. 2.cap.4.n.4.

Somnus.

1. Somnus quomodo fiat & operationes ſenſuum impediat? libr.3.cap.13.n.10.

2. Somni tempus quomodo ad diuinas illuſtrationes recipiendas ſit accommodatius? l.4.c.7.n.6.

Sonus.

1. Soni definitio explicatur. lib.3.c 19.n.1.

2. Sonus à duris corporibus cauſatur. ib.

3. Sonum cur maiorem corpora concaua, & leuia. ib.n.2.

4. Soni cauſa effectiua non eſt ipſe corporum motus, ſed qualitas illis inhærens. n.3.

5. Sonus eſt qualitas ſucceſsiua. ib. n.3.& 4. incipit immediate poſt corporum contractum. n.4.

6. Sonus aliquando fit ex colliſione duorum corporum ſolidorũ, aliquãdo ex diuiſione vnius: nõnunquã ex promiſsione ſolius aeris. eo.c.19.n.5.

7. Sonus præcipuè in corpore medio. v. g. aere ſubiectatur. ibid. numer.8.

8. Sonus non in ſolo aëre, ſed in aqua etiam, & igne ſubiectari, & edi poteſt. ib. n.12
9. Soni variæ diuiſiones explicantur. lib.3.cap.20. à num.1.vide *Vox*, & *Echo*.
10. Sonus per aerem, ignem, & aquam diffunditur.lib.3.cap.21.nu.1.& 2. An per alia etiam corpora quantumuis denſa? num. 3
11. Sonus multiplicatur intentionaliter per aerem & aquam.n.5.idq; ſimul ac ſonus ipſe ſecundum eſſe reale alicubi incipit. ib.n.6.8.9.& 10
12. Sonus multiplicatur etiam aliquantulùm, ſecundum eſſe reale.eod.num.6
13. Sonus ſicut ſucceſsiuè fit, ita & ſucceſsiuè ſpecies emittit, & auditur.ib.nu.10.& 12.An etiam aliquando in inſtanti? eod. n.10

Species.

1. Species intentionales qui vniuerſim negant? lib. 3.cap.1.n.2. Qui ſaltem intellectiuas? n.3
2. Species intentionales admittendas eſſe, latè oſtenditur.ib.à n.7.ſpeciatim intellectiuas.n.9
3. Species omnes intentionales ſunt entia realia. lib.3.c.2.n.1. & accidentalia.num.2.3.& 4
4. Speciei ad potentiam realis & accidentalis eſt vnio.ib.n.5.6.& 7
5. Speciei effectum formalem eſſe, intelligere, falsò docuit Caluinus. ib.num.7
6. Species intelligibilis non requiritur ſi obiectum immediatè intellectui vniatur. ib.n.8
7. Species non ſunt eiuſdem rationis cum obiectis, contra Durandum. n. 9.& ſequentib.
8. Species ſenſibiles multiplicantur cum obiectis. ibid. num.10
9. Species nec in ſpeculo nec alibi videtur. libro 3. cap.2.n.14.& 15
10. Species intentionales in ſolo intellectu ſunt ſpirituales & indiuiſibiles. lib.3.c.2.n.16
11. In ſpecie extenſa, licet exigua, qualiter repræſententur obiecta maiora? ib. n.17.& 18
12. Quælibet pars obiecti producit ſui ſpeciem diuerſam in quauis parte medij. ib.n.18
13. Species intentionales impreſſæ non formaliter, ſed effectiuè tantum obiecta repræſentant. lib.3.cap.2.num. 20. & ſequentib.
14. Species quomodo diſtinguantur in eſſe qualitatis, & in eſſe repræſentatiui. ib.n.26
15. Speciei ad obiectum non exiſtens non eſt relatio realis. num.28
16. Per quas ſpecies cognoſcantur impoſsibilia, entia rationis, & priuationes, eod.n.28
17. Species impreſſa concurrit effectiuè, ſed partialiter ad cognitionem.lib.3.c.4.n.12.& 13
18. Species impreſſa diuinæ eſſentiæ eſt poſsibilis. lib.3.cap.5.num.23
19. Duæ ſpecies intentionales, eiuſdem ſpecificæ rationes, quomodo ſimul eſſe poſsint in eodem ſubiecto? lib.3. cap.6.num.8
20. Species ſenſuum externorum ab obiectis nullo mediante ſenſu agente imprimuntur.libro 3. cap.9. num. 4
21. Species ſenſatæ, inſenſatæ, & ex ſenſatis compoſitæ, in ſenſib. internis quæ dicantur? ib.n.3
22. Probabile eſt, ſpecies ſenſatas interioris ſenſus non fieri ab obiecto extrinſeco mediatè ſui ſpecie, ſed ab interiori ſenſu, medio actu cognitionis. eod.cap.9.n.7. vel etiam immediatè per efficientiam ipſius potentiæ. num.10
23. Species ſenſuum internorum, ab externorum ſpeciebus, & ab externis ſenſationis ſpecificè differunt.ib.num.9
24. Species compoſitæ ex ſenſatis, & inſenſatis an ſit vna ſimplex? num.11
25. Species inſenſatæ, ſi quæ dantur, fiunt à potentia interiore, media cognitione rei ſenſatę.n.12. Probabilius tamen eſt ſpecies inſenſatas à ſenſatis non diſtingui. num.13
26. Species externorum ſenſibilium qualiter modificatæ perueniant ad ſenſum internum? lib.3. cap.11. num.6
27. Species ſenſuum externorum pendent in fieri & conſeruari à præſenti obiecto ſenſibili. lib. 3. cap.12.num.3
28. Species rei abſentis ſi detur, poterit per eam res abſens cognoſci.num.7
29. Species rei viſibilis non requirunt, per ſe loquendo lumen in medio, vt diffundantur ab obiecto.lib.3.cap.16.à num.2
30. Species emitti ab obiecto per modum pyramidis, quomodo intelligendum? lib.3.cap.17. à numer. 10
31. Species intelligibiles ante informationem corporis, hominum mentibus conſignatas, dogma Platonicum reijcitur. lib.4.cap.2.num.2
32. Species intelligibiles ab intellectu agente producuntur. ib.num.3.& 4
33. Species intelligibilis à phantaſmate qualiter in productione pendeat? ib.latè à num.4
34. Species intelligibiles rerum ſingularium admittendas eſſe, latè oſtenditur. lib.4.c.6.à n.5
35. Species ſibi inhærentes quomodo intellectus in hac vita cognoſcat? lib.4.cap.5.num.4
36. Species intelligibiles tranſacta cognitione in intellectu perſeuerant. lib.4.c.10. n.2.& 3
37. Species intelligibiles quomodo acquirat anima ſeparata. lib.6.cap.2.à num.2
38. Species Angelorum, & aliarum animarum an acquirat anima ſeparata ex obiectis, vel ab ipſo Deo. lib.6.cap.6.à num.4. vide verbo *Anima ſeparata*, à num.13. & n.23.26.27.& 28

Speculatio, Speculatiuum, vide Practicum.

Spiritus.

1. Spiritus vitales in corde: animales in cerebro fiunt.lib.3.cap.13.num.8
2. Spiritus ſunt inſtar exhalationum ex ſanguine prodeuntium.ibid.
3. Spiritus naturales nulli, præter vitalem & animalem.ibid.
4. Spirituum vitalium diffuſio ad ſenſus externos quomodo in ſomno impediatur? ib. n.9

Synderesis.

Synderesis quid? lib.4.cap.10.n.9

T.

Tactus.

1. QVæ ſolo tactu pollent non eſſe ſimpliciter animalia, quidam, ſed falsò, dixerunt. lib.1. cap.7.num.14
2. Tactus non ſentit qualitatem ſibi inhærentem, ſed quæ eſt in corpore alterante. libro 3. cap. 16. num.2.3.& 4
3. Tactus immutatur à ſuo obiecto per ſpecies intentionales.num.5
4. Tactus intenſiorem ſentit calorem, quàm ſitis, qui in organo inhæret. ib.num.3
5. Tactus non informatur ſpecie, quin ſimul recipiat qualitatem realem.num.6
6. Tactus non recipit ſpeciē à calore inhærente.ib.
7. De organo tactus variæ ſententiæ. lib.3.c.27.n.2
8. Organum tactus eſt ipſa caro, & cutis. ib.n.3
9. Quæ partes cenſeantur tactu carere? n. 4.
10. Tactus ſine medio, vel externo, vel interno poteſt obiectum ſentire.ib.n.5.& 6
11. Tactus ſenſibile inhærens organo non ſentit, ſed contiguum. ib.num.7
12. Tactus medium quod? n.8. Quo medio percipiat duritiem? ib.
13. Tactus quomodo definiatur? eod. c.27.n.9
14. Tactus quomodo differat à guſtu. l.3.c.28.n.3
15. Tactus an vnus ſpecie? ib. à nu.4
16. Tactum maximè in vola manus, & in pulpis digitorum vigere. ibid. num.3

17. Ta-

17. Tactu nullum animal caret.ib.n.6. Aliqua ſolo tactu donantur.n.7.

18. Tactus qua ex parte viſum excedat? libr.3.c.29. n.5. Qua item ex parte ſuperetur. n. 6. Vide etiam verbo *Senſus externus*.

Talpa.

Talpa an viſu polleat.lib.3.cap.28.n.8.

V

Vegetabile.

IN pure vegetabilibus dantur animæ,quæ ſpecie: aliæ,quæ ſolo differunt numero.lib.1.c.6.num.2. Vide verbo *Anima*,& verbo *Potentia*.

Verbum.

1. Verbum ab omni actione cognoſcitiua producitur, non ex indigentia obiecti, ſed ex natura cognitionis.lib.3.cap.5.à n.7.
2. Verbum diſtinguitur modaliter ab actione intellectus,non item à termino producto. ib.n.11.
3. Verbum eſt conceptus formalis rei cognitæ. ib. nec non ſimilitudo formalis ipſam repræſentans.ib.& n. 22.
4. Verbum etiam à Beatis formatur.ib.n.23.

Viſio,viſus.

1. Viſus obiectum adæquatum eſt lux & color illuminatus.lib.3.cap.16.n.6.
2. Viſibile aliud in luce, aliud in tenebris, aliud in vtrolibet,quid apud Ariſtotelem.ib.n.7.
3. Videntur in tenebris ſola lucida, non colorata. eod.num.7.
4. Viſio opaca corpora non peruadit, ſed diaphana.num.8.
5. Viſionem fieri extramittendo varia Philoſophantium placita.lib.3.c.17.n.1.
6. Viſio formatur receptis in oculo ſpeciebus,abſque vllius rei emiſsione.ibid.à n.2.
7. Videritne ſeſe Antipheron ſemper ſibi in aëre obiectum.ibid.num.7.
8. Quomodo videatur diſtantia aut magnitudo rei viſæ. ibid. à n.10.
9. Res,quo magis à viſu diſtant, cur eo minores appareant.ibid.num.13.
10. Viſio in pupilla oculi fit.lib.3.cap.18. n. 4. Non in neruis opticis. n.9.
11. Obiectum cur geminum non ſemper appareat, cum gemina ſit in oculis viſio?n.10.
12. Solus viſus cur ſenſibile contiguum non percipiat?lib.3.cap.27.n.7.
13. Viſus inter ſenſus externos perfectiſsimus.lib.3 cap.29.n.3.
14. Viſus in quo à tactu ſuperetur?nu.5. In quo viciſsim ſuperet?n. 6. Vide *Senſus externus.*

Vita.

1. Vita ſubſtantialis quid? l.1.c.2.n.27.& 28. Quid vita accidentalis?n.29.
2. Vitam potentiâ quomodo habeat corpus organicum?ib.n.30.
3. Vitam Dei quo pacto viuentia quæque participent?lib.1.c.4.n.21.
4. Vita animalis quomodo in calido, & humido conſiſtat?lib.2.cap.6.n.6. Vide *Anima.*

Viuens.

1. Viuentium tres tantum ſunt gradus non ſolum ſubſtantialiter,ſed etiam accidentaliter. libr. 1. cap.7.num.13.
2. Viuentia ſenſum tantum tactus habentia, non eſſe ſimpliciter animalia quorundam opinio, refellitur. ibid.num.14.
3. Viuentis quomodo proprium ſit ſeipſum mouere?lib.1.cap.8.n. 14.
4. Viuentium imperfectorum formæ ſectiles ſunt. lib.1.c.13.n.2. & 3. Perfectorum,indiuiſibiles.n. 4.& ſequentib.
5. Viuentia imperfecta vnam habent formam totalem.lib.1.c.14.n. 9. Partialem multiplicem, & diuerſimodam.n.3.
6. Viuentibus perfectis multiplicem animam qui tribuerint.lib.1.cap.14.n.4.& 5.
7. In viuentibus perfectis eadem anima eſt, & nulla alia forma, quæ informat eas partes continuas, in quibus aliqua eſt viuentis operatio. ibid. à num.6.
8. Viuens ſtatim à principio vitæ incipit diſponere alimentum, non tamen id ſtatim in ſe ſubſtantialiter conuertit.lib.2.c.6.n.3.Nec ſubſtantialem nutritionem neceſſario continuat.n.4.
9. Viuens nequit diu à conuerſione ſubſtantiali alimenti ceſſare.n.5.
10. Viuentia vnde corrumpantur?ib.n.6.& 7.
11. Viuentium cur alia breui, alia diuturno tempore degant? ibid n.7
12. Viuentium propria actio an, & quomodo ſit generatio? vide *Generatio.*

Vngues.

Vngues an viuant & nutriantur? lib.2. c.11. n.5

Vniuerſale.

1. Vniuerſalia cognoſcit intellectus proprio conceptu ea abſtrahendo à ſingularibus.l.4.c.3.n.11
2. Vniuerſale non aliter prima vice cognoſcit intellectus, quàm per ſpeciem repræſentatiuam rei ſingularis.n.12.Quomodo id fiat? n.13
3. Poſt primò conceptam rem vniuerſalē maneat ne in intellectu propria eius ſpecies: n.14.
4. Vniuerſale poſterius cognoſcitur,quàm ſingulare.n. 15.
5. Vniuerſalia iuxta Ariſtotelem cognitione priora. n.16.
6. Vniuerſalium cognitio nulli ſenſui competit. ibid. n.17.& 18.
7. Vniuerſalis naturæ abſtractio qualis:ibid.n.21. & 22.
8. An fiat natura vniuerſalis per conceptum comparatiuum, an vero per meram abſtractionem. ibid.latè à n. 21.

Voluntas.

1. Voluntatem hominis ſpiritualem eſſe quomodo ex eius libertate colligatur:l.1.c.9.n.35.
2. Voluntas in iraſcibilem & concupiſcibilem nō diſtinguenda.lib.5.c.7.n.1.
3. Voluntatis humanæ obiectum eſt bonum in communi.ibid.n.2. & 3.
4. Voluntatis actus quot ſint?n.4.
5. Voluntatis actus alij circa finem, alij circa media verſantur. n. 4. alij imperati, alij eliciti.n.5.
6. Voluntas quarum potentiarum actus imperet, vel non imperet?ib.
7. Voluntas cur nuncupetur Cor?ibid.
8. Voluntatis ne an intellectus actus ſit ſimpliciter prior?n. 6.
9. Voluntas non mouet alias potentias phyſicè, ſed moraliter influendo.n.7.
10. Voluntati qualiter ſubijciatur motus progreſſiuus.lib.5.cap.10.à n. 13.
11. Voluntas an ſit libera in omnibus ſuis actibus. lib.5.c.8.remiſsiuè.
12. Voluntatem nobiliorem eſſe intellectu qui ſentiant.lib.5.c.9.n.2.Qui oppoſitum.ibid.
13. Voluntatem intellectus dignitate excellit. eod. n.2. & ſequentib. Vide *Appetitus.*

Vox.

1. Vox eſt propria animantium quæ pulmones habent,& reſpirant. lib.3.c.20.n.1.
2. Ad vocem quæ inſtrumenta concurrant.ibid. Quo pacto formetur. ibid.
3. Vocis definitio explicatur.ib.n.2.
4. Tuſsis cur non ſit vox.ibid.
5. Vox à locutione in quo differat.ibid.n.3.

FINIS.